Innocenty III, papież (1160/1161 – 1216),

[Innocentii III Romani pontificis operum pars altera. Sermones, opuscula. P. I Sermones].

[Coloniae], [1575]

Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego
w Białymstoku, sygn. S-653/1

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

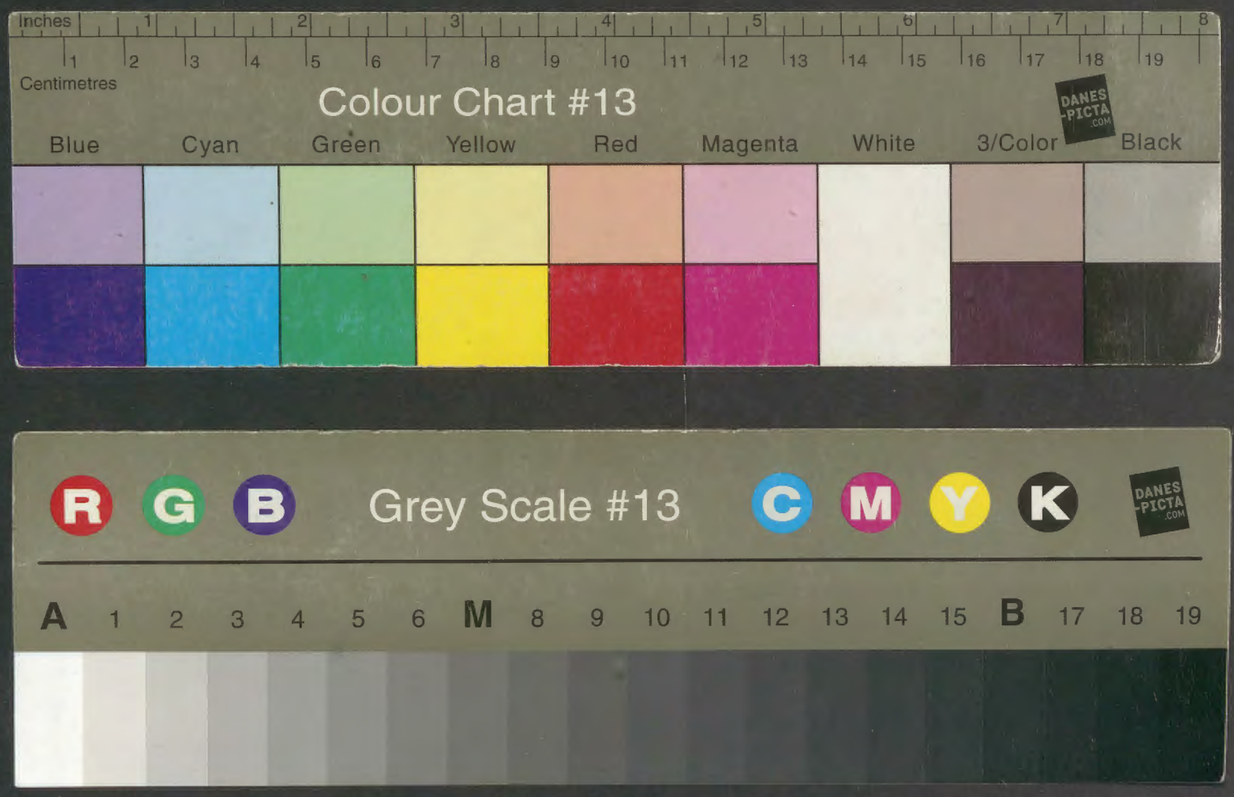
Inches
Centimetres
Colour Chart #13
DANES-PICTA.COM
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

R
G
B
Grey Scale #13
C
M
Y
K
DANES-PICTA.COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Innocentii

Sermones

BIBLIOTHECA SEMINARII ARCH. IN BIALYSTOK
Nr. S-653

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI AC ILLVSTRISSIMO Principi & Domino, D. Ioanni Archiepiscopo Treuerensi, Sacri Romani Imperij per Galliam & regnum Arelatense Archicancellario, Principi Electori, domino suo clementissimo, Ioannes Nouesianus Typographus Coloniensis S. P.

QVI INSIGNEM ALIQVEM AVtorem edunt in publicum, Amplissime Præsul, libenter etiam insignem sibi patronum deligunt, cuius auspicijs emittatur. Cum igitur Innocentij eius nominis tertij Romani Pontificis viri citra controuersiam & pijssimi & eruditissimi opera nostro prælo excusa in communem studiosorum vtilitatem euulgare cuperem, & de aliquo idoneo patrono mecum cogitarem, tu mihi vnus ex multis omni ex parte dignissimus visus es. Cui enim potius dedicandus erat Pontifex singulari vitæ integritate, raraq; eruditione conspicuus, nisi Pontifici & docto & pio? Nihil hic necesse est tuæ celsitudinis laudibus admodum immorari. Nam quidam nihil ferunt molestius, quàm etiam iustis ac meritis se laudibus affici, magis scilicet virtutum suarũ conscientia, quàm ventosis hominũ encomijs delectati. De Innocentio vero, cuius hic opera, quæ quidẽ haberi potuerunt, oĩa sub tuæ celsitudinis nomine damus in lucem, id liquido constat doctorum monumenta virorum lectitantibus, maximis eum & animi & corporis ac fortunæ dotibus emicuisse. Et eruditio quidem tanta in illo extitit, vt etiã summis Ecclesiæ doctoribus nihilo sit inferior habendus. Probãt hoc illius scripta, quæ magnam sane etiam à summis viris laudem cõsecuta sunt. Et tamen hactenus non integro aliquo corpore, sed particulatim edita sunt, quædam etiam in hanc vsq; diem omnino latuerunt, vt sunt Conciones illius non paucæ, quæ nunc primum hac nostra editione sese omnibus legendas offerunt. Et forsitan hominum incuria etiam alia vspiam delitescunt, cum certũ sit plura eum scripsisse, quàm quæ hactenus obtineri potuerint. Quæ si vlla ratione adipisci licuisset, libentissime ea studiosis cõmunicassemus. Certe quisquis in huius viri scriptis diligenter versatus erit, næ ille breui multo maiorem senti-

Residentia Trobiciensis Soctis JESU.
Augustinus Perkowski S.J. obtulit P. Theophilo Caroli S.P.

et fructum, quàm multorum euoluendis nugis, quibus tamen hodie plerique in suam ac studiorum suorū perniciem plus æquo immorantur, vtilibus ac salutiferis sanctorū patrum scriptis aut omnino posthabitis, aut neglectim & oscitāter lectis, quasi vero non permultum interſit, cui quisq; lectioni addictus sit. Vtinam Christus Opt. Max. in studiosorum cordibus id efficiat gratia ac benignitate sua, vt ingenia sua bonasq; horas illis lectitandis collocent autoribus, vnde & sibi & alijs quandoq; prodesse queant. Sed hæc forsitan admonuisse superfluū sit, quādoquidē suo q̄sq; iudicio ducit. Illud hoc loco p̄termittendum non est, q̄ quædam antehac huius viri parua opuscula fuerūt typographorum arte excusa, verum mire corrupta ac mendis innumeris scatentia. Itaq; haud mediocris hic & industria & labor exigebatur, vt diligenter ac syncere castigata, suæ integritati restituerentur. Qua in re suam nobis locarunt operam Carthusiani nostri Colonienses, qui eadē ad diuersa antiqua exemplaria multorum labore emendatiora purioraq; reddiderunt: quibus gratiam eo nomine non paruam debent, quotquot hac editione vsuri sunt, nisi forte ita stupidi sint, vt non intelligāt quantū referat codices habere emendatos. Quod si quis dubitat verum me dicere, conferat nostrum exemplar cum alijs, & ita poterit propria experientia certior fieri. Cuius autem culpa factum sit, vt superiores aliquot editiones tam depraua tæ sint, equidem definire neq; possum, neq; debeo. Nam sæpe typographis male scripta aut excusa obtruduntur exemplaria, quibus illi fidentes, ijsdem erroribus inuoluuntur. Sæpe etiam non iusta adhibetur diligentia ab illis, qui corrigēdis libris præsunt. Verum cuiuscunque demū vitio id accidat, vt boni autores nō bene, id est, non emēdate imprimant̄, hoc vnum certissimum est, nunc̄q; id absq; studiosorum detrimento fieri. Quanq̄ nihilominus danda typographis venia est, si qua errata admiserint: quādoquidem homines sunt, quibus errare nonnunquam & falli commune est: nec credo facile tantam vnquam vlli excudēdo operi posse impēdi operam, quin saltem aliquot maculis aspergatur. Sed ne C. T. mea garrulitate onerem, quod iam in tio dicere cœperam, tibi Præsul ornatissime hunc autorem nuncupare visum est, vt hoc ipso meum in te animum declarem. Meretur enim eximia virtus & beneficentia tua, vt te certatim omni officiorum genere prosequi cupiant, quicūq; rei literariæ bene volunt, quādo summa tua vbiq; in studiosos, bonarumq; literarū fautores, quales fortasse nō postremo loco numerandi sint, qui bonos autores excudūt, liberalitas prædicatur. Atq; vtinā ea mihi obtigisset fortuna, vt maiori aliquo beneficio tuam mihi gratiam demereri liceret. Bene vale Reuerendissime Antistes, memor semper clientuli tui.

D. IN-

D. INNOCENTII EIVS NOMINIS III. ROMANÆ SEDIS ANTISTITIS VITA, EX DIVERSIS FIDE DIGNIS SCRIPTORIBUS COLLECTA.

INNOCENTIVS Tertius, natione Cãpanus, patria Anagninus, ex illustri Comitũ familia patre Trasimundo duxit originem: atq; a pueritia in celeberrima Parrhysiorum Academia optimis imbutus studijs, vsque eo & eruditione & vitæ sanctimonia profecit, vt etiam ante quam ad summi Præsulatus summã esset euectus dignitatem, doctrina & moribus insignis haberetur. Vnde etiam a Papa Celestino huius nominis tertio in Cardinalium numerum ascitus est, proprio nomine dictus Lotharius. Interea opusculum edidit de Contemptu Mundi, siue de Miseria humanæ conditionis, ad deprimendam, vt ipse ait, superbiam, caput vitiorum omnium: in cuius prologo, quem Portuensi scripsit episcopo, dignitatẽ humanæ conditionis se descripturum pollicetur, qui liber vtrum interierit, an ab eo editus non sit, incertum habetur. Vbi autem Celestinus vitam cum morte commutauit, Lotharius iste, quamuis inter Cardinales esset iunior, tamen nutu Dei, & votis Patrum atq; omnium consensu tanquã vere dignus & idoneus in demortui locum suffectus est, mutatoq; nomine Innocentius tertius dictus est. Quo sumpto honore, non est superbia inflatus, necq; inerti sese ocio dedidit, non animum ad voluptates adiecit, non denicq; quæ sua sunt quæsiuit, sed vt multorũ scripta testantur, innumeros pro Christianæ Reipub. quæ tum varijs bellorum motibus periculose quatiebatur, comparanda ac resarcienda pace labores suscepit: viuaxq; & versatile ingenium suum sic ad omnia vtriusq; vitæ, nempe actuosæ & contemplatiuę munia applicuit, vt quocunq; illud verteret, cẽq; maxime valeret, perinde ac si illi vni rei fuerit intentus. Et principio quidem, cum Auaritiam tanquam malorum omnium radicem, præcipue exosam haberet, vt eam a Romana Curia prorsus profligaret, mox edictũ proposuit, vti ne quis Officialium Curiæ suæ quicquam a quoq; exigeret, præter Apostolicorum diplomatum scriptores, quibus nihilo-

minus certum præscripsit modum, districte cunctis præcipiens, vt singuli officium suum gratis impenderent. In quo perspicue animi eius synceritas & erga iustitiam amor potest animaduerti. Inde etiam factum est vt ostiarios, sicut Antoninus ait, notariorum cubiculis remoueret, quo liber ad eos pateret accessus. Erat autem, vt idem Antoninus affirmat, intra Palatium Lateranense mensa, cui vasa aurea & argentea, multusq; thesaurus imponebantur: & hanc itidem vir solertissimus ilico de toto Palatio fecit remoueri. Et quia, vt diximus, ea tempestate qua Pontificatum iniit ac administrauit, bellici tumultus Christianum orbem misere perturbabant, omnes animi neruos pijssimus Pontifex, & pacis amator eo intendit, vt reges & principes Christianos ad concordiam reduceret, & inter eos pace conciliata, ad terram sanctam, vbi filius omnipotentis Dei triginta tres & eo amplius annos vixit, ac tandem acerbissimam mortem perpessus est, recuperandam eos pariter incitaret. Necq; facile dici queat, quantum in his efficiendis rebus posuerit operæ, quantoq; ei labore & sudore constiterit, vt quandoq; suo voto potiretur. Nec tamen his solis tum premebatur curis. Siquidem ingens Saracenorum, Christiani nominis sæuissimorum hostiũ numerus duce Hilminolino quodam ex Aphrica in Hispaniam traiecerat, atq; omnem illam terram peruagatus, incendijs, populationibusq; ac cædibus Arelatum vsq; & Auenionem peruenerat: maiora haud dubie moliturus, ni tantis malis remedium adhiberetur. Itaq; pius Pontifex hic quoq; animo discruciabatur, quibus tandem modis tam cruentus hostis a Christianorum ceruicibus posset auerti. Præter hæc autem non minimam impendit curam & operam tuendo Siciliæ regno, quod Henricus sextus Imperator eius fidei commiserat moriturus, vt Frederico secundo adhuc puero filio suo Pontificis ope & autoritate conseruaretur. Germania quidem eo tempore intestinis flagrabat dissidijs, dum alij Philippum Henrici Imperatoris fratrem, Ducem Sueuiæ, & Hetruriæ, alij Othonem quartum Saxoniæ Ducem in Regem Germaniæ & Imperatorem elegissent. Othonis partes sequebantur Colonien. Archiepiscopus, cunctiq; eius Suffraganei, pluresq; alij Teutoniæ Episcopi. Dux item Louanien. Dux Limburgen. Comes Palatinus Rheni, & Lantgrauius Thuringiæ. Philippo reliqua terra cum cæteris Alemaniæ principibus adhærebat. Et ne quid ad malorum cumulũ deesset, Rex Galliarum fœdus cum Philippo pepigit, eo quod audisset anglorum Regem Othoni fauere. Inter hæc quid animi habuerit Pontifex Innocentius, cui totius Ecclesiæ cura diuinitus commendata erat, vnusquilibet secum facile perpendere

potest

poteſt. Sed quia tum anteceſſores Philippi, duces aliquot Sueuiæ, tum etiam Philippus ipſe grauibus Eccleſiam Romanam iniurijs afſecerant, eaq; cauſa Philippus excommunicationis ſententia ligatus tenebatur, Innocentius Papa in illius electionem conſentire noluit, ſed Othoni tanquam legitime electo ab illis, ad quos id pertinebat, potius adhæſit. Interim multa perpetrabantur mala, dum principes quidam Pontifici conſentire nollent, ſed Philippi cauſam tuerentur. Verum omnipotens Deus, qui terribilis eſt in conſilijs ſuper filios hominum, vt Vicarij ſui Romani Præſulis ſententiam confirmaret, Philippum non multo poſt ex hac luce tolli permiſit, idq; morte ſatis improuiſa ac ſubitaria. Quo defuncto Innocentius Papa Othonem coronauit, exigens ab eo iuſiurandum de beati Petri ſeruando ac tuendo patrimonio. Sed non diu fidem ſeruauit. Vt enim Platina refert, contra ius fasq; occupatis Monteflaſcone, Radicophano, multisq; Eccleſiæ Romanæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouit, id adoleſcenti Frederico ſecundo ſublaturus. Quod grauate ferens Innocentius Papa, ſæpius eum admonuit, vt ab huiuſcemodi machinationibus animum reuocaret. Scribit Abbas Vrſpergen. in Chronicis ſuis, qui hiſce temporibus vixit, vidiſſe ſe Romæ virum religioſum Abbatem Morimundi, qui ſe dixerit a D. Michaelis feſto vſque ad Quadrageſimæ ieiunium quinquies ex Roma Capuam Pontificis iuſſu acceſiſſe ob reformandam pacē inter ipſum Innocentium & Othonem. Ex quo licet intelligi, quam pacis ſtudioſus fuerit, tot licet iniurijs laceſſitus. Verum tandem nihil ſe proficere ſentiens, Othonem anathemate notatum, Imperij titulis priuauit, vſus hac in parte, vt Antoninus teſtis eſt, non temeritate ſua, ſed communi Prælatorum conſilio. Qua re cognita Bohemiæ rex cum Colonienſi, Moguntino & Treuereñ. Archiepiſcopis, Lantgrauio Turingiæ, atq; Auſtriæ duce ſuadente, Fredericum ſecundum Siciliæ Regem, vigeſimum agentem annum, Romanorum Imperatorem deligunt. Ita compulſus Otho redire in Germaniam, & paternę ditioni conſulere, Innocentio recuperandi omnia quæ in Italia ceperat, facultatem dedit. Et quia idem Antiſtes pro animi ſui in Deum pietate maximopere deſiderabat terram ſanctam, vbi ſalutis noſtrę peracta myſteria ſunt, ex Barbarorū manibus ereptam, in Chriſtianorum ditionem redigere, audiens reges Franciæ & Angliæ pernitialibus inter ſeſe bellis tumultuari, animaduertensq; quantum ex illorum diſſidijs Chriſtianæ religioni perturbatiōis ac detrimenti accederet, quantumq; ea res impedimento foret, quo minus terra ſancta poſſet recuperari, Dominum Petrum Capuanum Diaconum

Cardinalem ad reformandam inter illos reges pacem, legatum misit in Gallias. Qui eo veniens, pacem quidem reformare non potuit, effecit tamen, vt quinque annorum inducias inirent. Eidem autem Legato Dominus Papa id mandati dederat, vt suis exhortationibus Galliæ principes ac populos ad subsidium terræ sanctæ ferendum induceret ac animaret. Quod quidem ea dexteritate præstitit, diuina illi opitulante gratia, vt innumera peditum ac equitum multitudo crucis signum acceperit. Inter quos præcipui fuere Theobaldus Comes Treceñ. Ludouicus Comes Bleseñ. Balduinus Comes Flandreñ. & Hannoniæ, Comes sancti Pauli, & Sueſſioneñ. ac Trecensis Episcopi. Circa idem tempus Marcouardus quidam regnum Siciliæ excluso puero, nempe Frederico, sibi vendicare nitebatur. Itaque Pontifex Innocentius, cuius fidei ac tutelæ Constantia Imperatrix mater Frederici pueri & ipsum puerum & Siciliæ regnum moriens commendarat, illi sua autoritate restitit. Quem cum viribus superare non posset Marcouardus, infinita eidem Pontifici munera obtulit, sperans se pectus apostolicum promissis ac muneribus posse corrumpere. Sed contemptus a viro sanctissimo, iustitiæ acerrimo vindice & auaritiæ hoste ac persecutore. Ita nimirum varijs bellorum motibus pius Pontificis animus supra quam dici queat angebatur, vt miraculi loco habendum sit inter tot rerum turbines durare eum potuisse. Sed & in ipsa Italia miseranda erat rerum confusio, dum Veneti contra Dalmatas, Pisani contra Genuenses, & Cisalpinæ Galliæ Ciuitates inter sese confligerent ac belligerarentur. Quæ igitur mentis tranquillitas pro literarum studio, sanctisq; contemplationibus in tantis bellorum tumultibus terroribusq; reliqua esse potuisset, nisi excelsus eius animus spei suæ anchoram in Deo firmiter ac vnice defigens, omnia tam aduersa quam prospera fortiter, æquabiliter ac moderate ferre nouisset? Porro de perpetuo Ecclesiastici fori strepitu quid dicam? Quid de inquietissimis causarum fluctibus, ac infinitis ex vniuerso orbe allatis dubitantium & consulentium Episcoporum diuersorumq; statuum hominum quęstionibus? Quibus nimirum mens illius scripturarum lectioni, diuinæq; contemplationi dedita in tam varias quotidie curas distrahebatur, vt verissime dicere potuerit cum Apostolo: In labore & ærumna, in vigilijs multis: præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Quoties enim scripsit in prolixis Epistolis Decretalibus, de rebus magnis & difficilibus interrogatus, Consultationi tuæ taliter respondemus? Certe quisquis iuris Canonici quinq; libros Decretalium vel semel perlegerit,

gerit,facile comperiet plura ibi esse rescripta vnius huius Innocentij,quam aliorum omnium Pontificum in vnum. Et ea quidem tam caute,docte ac luculenter composita, vt omnium luriſconſultorum iudicio nihil possit decerni vel iuri & æquitati conformius, vel rectæ rationi & honestati magis consentaneum. Quod si addas ad hęc omnia latissimæ administrationis curas, quas necessario impendit, & gubernandæ vrbi Romæ, & dispensando sancti Petri patrimonio,totq; regendis populis & prouincijs sedi Apostolicæ subiectis, haud immerito satis fuisse grauatus vel solis ijs occupationibus videretur. Adde insuper curas & impensas ædificationum,quãtas nimirum hodie vix vllus Pontificum perferre posset. Ipse enim hospitale sancti spiritus non adeo longe a Basilica sancti Petri in Saxia(vt ait Blondus) a fundamentis extruxit,tantisq; prouentibus in perpetuum adauxit,vnde alantur peregrini,ægroti, ac vulgo concepti orphani,vt adhuc hodie tam opulentũ ac bene institutum, omnibusq; necessarijs ad ægrotantium curam instructum Xenodochium aut Nosocomium non facile in toto orbe terrarum reperias. Ipse altissimam erexit pro familia sua munitionem,quæ in præsentem vsq; diem Turris comitum appellatur in Vrbe. Ipse altare Basilicæ sancti Petri opere vermiculato insigniter exornauit:id quod eius imago & literæ in fornice ipso scriptæ adhuc hodie testantur. Ipse beati Sixti ecclesiam in Auentino vetustate collapsam magnifice restituit. Ipse vniuersis Romanæ vrbis Ecclesijs libram argenti singulis dedit,vnde calices sacrificandi gratia conficerentur. Ipse famis illius tempore,quæ sub eius pontificatu grassabatur, mox ad vrbem sese recepit, & miseris ac egenis liberalissime subuenit. Curauit nanq;,vt pauperes illi,quos a publice mendicando pudor abstinuit, secreto pecuniam hebdomatim,vnde sustentari possent,acciperẽt. Qui vero publice stipem emendicabant, ijs pius pauperum pater larga manu subueniens,& frumentum pro conficiendis panibus, & pecuniam pro tectis reficiendis ac reparandis tribuebat. Fuit igitur & in eiusmodi causis & operibus pietatis quã maxime occupatus & solicitus. Accessit & alia solicitudo nec leuis,nec breuis, vtpote labor in extirpandis hæresibus. Oportet enim esse hæreses, vt Apostolus ait: imo Christo ipso autore, necesse est vt veniant scandala, semperq; tetri spiritus quosdam inueniunt aptos atq; idoneos,quorum & ingenijs & linguis siue scriptis ad simplicium euertenda corda abutantur. Ita etiam huius sancti Pontificis tempestate hæresis quædam exorta est Almarico quodam autore, qui in Academia Parrhysiensi nedum in liberalibus disciplinis,sed etiam Theologica facultate insolitum

litum quendam ac priuatum ſibi & diſcendi & docendi modum vſurpauit. Atq; eo tandem inſaniæ prorupit, vt conſtanter aſſeueraret vnumquemlibet haud ſecus quam alios ſymboli Apoſtolici articulos credere eſſe obligatum, ſe membrum eſſe Chriſti, neq; aliter poſſe ſaluum effici: Itemq; ideas creari in mente diuina, cum in Deo omnia æterna ſint: atque etiam nullum in charitate conſtitutis peccatū aſſcribi. Sed cunctis ei contradicentibus, coactus eſt accedere ſummum Pontificem Innocentium. Qui tum illius, tum aduerſariorum auditis rationibus, contra eum ſententiam tulit. Quamobrem Parrhyſios reuerſus, compulſus eſt ore proprio palinodiam canere, tametſi corde in ſua perfidia perſtitit. Deinde breui mœrore ac indignatione confectus, vitam finiuit. At eo defuncto diſcipuli eius praua dogmata ex ipſo hauſta ſpargere cœperunt: qui tandem examinati atq; de hæreſi conuicti, iuſſu Regis Franciæ flammis exuſti ſunt. Ipſeq; Almaricus hæreſiarcha licet iampridem ſepultus, e cœmeterio extractus eſt, eiusq; cineres & oſſa diſperſa ſunt. Alius q̄q; tū error extitit Ioachim abbate autore, qui etiā damnatus eſt in Concilio Generali ſub hoc Pontifice celebrato. Sed quia idem abbas Ioachim Epiſtolā quadam teſtatur ſe tenere fidem Romanæ Eccleſiæ, & omnia ſcripta ſua Sedi Apoſtolicæ vel corrigenda, vel approbanda ſubmiſit, non iudicatur hæreticus, licet errauerit. Enimuero Innocentius Pontifex maximum ac celeberrimum indixit ac celebrauit Romæ Concilium in Eccleſia Lateranenſi, cui ipſemet præſens interfuit ac præſedit. Interfuere etiam duo Patriarchæ Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus. Archiepiſcopi ſeptuaginta, Epiſcopi quadringenti. Abbates duodecim. Priores Conuentuales D. CCC. Duorum Imperatorum, Romani ſcilicet & Conſtantinopolitani Legati, ac Regis Hieruſalem, Franciæ, Hiſpaniæ, Anglię, &c. oratores. Cuius quidem Concilij conſtitutiones aliquot paſſim recitantur in libris Decretalium. Sub hoc etiam ſanctiſſimo Pontifice perplures Monaſtici Ordines aut inſtituti, aut in melius ſunt reſtituti: verbi gratia, Eremitarum ſancti Auguſtini, Carmelitarum, Cruciferorum, Guilielmitarum. Atq; vt Sabellicus illuſtris Hiſtoriographus Æneadis nonę Sexto libro ait, prouidentia euenit (vt credere æquum eſt) non caſu, quod Innocentio tertio ſedente multum ſit innocētię virtus illuſtrata: multum & religio innocētię mater. Nam & Carmelitana, cuius iam meminimus, per id tempus religio vel orta eſt, vel tūm demum in lucem edita: & duo Chriſtianæ pietatis lūmina terris effulſere, quibus multomaxima parte orthodoxa creuit fides. Autores incrementi huius Dominicus Calaguritanus Hiſpani

ſpani generis,& Franciſcus Aſiſias in Vmbria Italiæ regione ortũs. Aequales ambo tempore,ſanctitate clari, vterq; alterũm vidit. Horum ſanctiſſimorũm virorum Ordines in tantum excreuere, vt eo tẽpore quo Sabellicus vixit vt, ipſe teſtis eſt,Dominicani inſtitũti fuerint cœnobia quatuor milia centum quadraginta tria, & in his initiati,ſiue monachi ſex & viginti milia quadringenti ſexaginta, quorum circiter mille quingenti eſſent Theologicæ profeſſionis magiſtri:exceptis alijs multis cœnobijs, quæ in Armenia & Æthyopia & alibi fuere:Franciſcani autem inſtituti tot fuerint cõuentus, vt eorum numerus iniri vix poſſit. Si cui placet hinc plura noſſe,legat Sabellicum. Innocentius denicq; poſt multos prò Chriſto & pietate exantlatos labores,cum ad ſedandos Italiæ motus proficiſceretur, Perujſij fato deceſſit,vir nimirum cũctis inſignis virtutibus,labore ſtrenuus,cũris peruigil,conſultationibus cautus,iuris prudentia inſtructus,rerum adminiſtratione amplus, opibus florens,honore præcipuus,dignitate maximus,ſacrarum cognitione literarum eminens, pietatis operibus præfulgens,ac nihilo minus ſuo ipſius iudicio paruus & humilis, reipſa ſemper exequens, quod Sapiens quidam monet:Quanto maior es, humilia te in omnibus,& inuenies gratiam coram Deo & hominibus.

INDEX

INDEX RE

rum & ſententiarum, nō qui dem omnium, ſed magis inſi gnium memorabiliumq; in huius noſtri D. Innocentij papæ III. Operibus contentarum.

Numerus prior foliorum, poſterior vero deſignat co lumnarum quo titatem. A. columnæ cuiuſq; priorem B. porro eiuſdem common ſtrat poſteriorem medieta tem.

Numeri foliorum reſtitu endi. 8. 39. 51. 57. 130. 132. 141. 144. 152. 153. 235 241. 244.

ABbas fieri nō poteſt niſi inſtructus in regu la monachali 258.1 a
abbas quādo ordinem clerica lem conferre poſſit 263.4.b
abbates prohibentur intromit tere ſe de his quæ epiſcopo rum tantum ſunt 240.4.a
abbates reſpondent pro bonis conuentus 247.3.b
abel oblatio myſtice quid, & quomodo illi ſimiles efficia mur 197.4.a
abiectiōis ſalutaris gradus duo qui 52.2.b
ablutio manuum ante miſſam, quid 163.3.a
ablutio trina ſacerdotis myſti ſtice quid 205.4.a
abnegatiōis ſui grad 95.76.2.b
abortui cauſam præſtās vti ſit homicida 345.1.a
abrahæ oblatio myſtice quid 197.4.b
abſolōis ambitio quāta 217.2.b
abſtinere poſſe hominem a pec cato, ſi vellet 53.3.b
Accidentia in ſacramento ſine ſubiecto 188.1.b
acoluthorum officium quod q Chriſtus habuerit 158.2.b
accuſatio contra prælatos non eſt facile credenda 232.1.a
accuſator quomodo ſe inſcri bat 338.3.b
accuſatur ũ aliquis ſe dicens co ram iudice quando deſiſtere poſſit 338.1.a
acta in iudicio vt ſint deſcribē da 237.1.b
actus tres, quid myſtice deſi gnent 165.3.b
Actā reuera fœnū fuit, 140.4.b
adorandum quid, vbi, qualiter & quare 30.4.a
adorationis ſpēs duæq; 31.3.a
aduentus Chriſti ad mortē cu iuslibet, qualis 219.4.b
aduentus Chriſti cur tam diu dilatus ſit 2.2.a
aduētꝰ Chri triplex q̄s 47.4.b
aduētus Chriſti vti p figuras, li teras, & nuncios prēſignatus ſit 45.4.b
aduentus domini quatuor qui 6.2.b. 82.3.b. 220.1.a
aduerſa duo cor hominis ſub uertentia 62 2.a
adulteriū quā deteſtabile pec catum 32.3 a
aduocati vt fiāt infames 343.1a
Aeq̄litas q tribuat filio 199.4 b
ætas quænam impediat matri moniū cōtrahendum 331.4 b
ætates hominis ſex, ſimiliter & ſeculi 143.a
Affectus mentis naturales qua tuor qui 7.4.b
affinitas cauſata ex copula illi cita vti rūpat ſpōſalia prece dētia, priuetq; facultate con trahendi 333.3.b.4.a
affinitas quænam admittat vel prohibeat 229.1.a.b
affinitas ſuperueniens non diſ ſoluit matrimonium 333.4 b
affinitas ſuperueniēs vt nō diſ ſoluat ſpōſalia de pūti 333.2.b
affinitates ſecundi & tertij ge neris cōtractionem matrimo nij non impedire 239.1 a
Agnus vt dicatur ab agnoſcen do 204.4.b
Alba cur in veteri teſtamē. ſtri cta, in nouo larga ſit 163.4 b
alba qd myſt. 161.1.b. 164.4.a
alienatio rei eccleſiaſticæ facta non tenet 237.3.b
alleluia cur a ſeptuageſima vſq; ad paſcha nō cāret 172 3.b
alleluia denotat gaudium cœ leſtis patriæ 172.1.a
almarici impij dogmatis repro batio 230.1.b
altare cordis quomodo conſe crandum 32.3.a
altare de teria qd myſt. 138.1.b
altare multiplex in ſcripturis 65.2.b. 198.3.b
altare q̄n recōſecrādū erit & nō eccleſia tota 326.1.a
altaria plura in vna eccleſia ſi mul conſecrari poſſe 326.1.b
altaris conſecratio quid myſti ce 32.3.b
altercatio miſ & veritatis 4 1 a
Ambitio & iniquitas pugnāt in ambitioſo 217.1.b
ambitioſi pprietatesq̄ 217.1.b
amicitia fidelis per quæ cōpro betur 72.1.b
amict9 qd myſti. 162.1.a. 163.3 b
amor bonus, & amor malus, quis 64.3.a
amor dei eſt mater virtutū 156.
amor ſeculi eſt mater vi (4.a tiorum ibidem
Angeli quomodo offerant deo preces noſtras 198.3.b
angelorꝫ pūtia in miſſa 170.3.a
anguſtia dam um ineffa bilis 220.4.b
animæ glorificatæ dotes tres quæ 21.3.a
animę peccatricis fœditas quā ta 121.4.b
aīæ vires 3.q̄ cur datę 209.4.b
animæ vocabulum tribus mo dis accipi 23.3.a
anima fidelis quō myſtice chri ſtū cōcipiat & pariat 46.3.b
animā hominis multis modis accipi 108.1.b
animam ſuam odire in hoc mū do, quid 64.3.b
aīa q̄liter in cōceptiōe fœdetur & corrūpat a corpore 131.1.b
anima quomodo originaliter corrumpatur 209.4.b
anima quō ſit ciuitas, & illius fundamentum, muri, turres, portę & cuſtodes q̄ ſint 74.2.a
annulus pōtificalis myſtice qd 163.1.a. 164.4.b
antiphona quid 169.2.a
anxietates hoīs diuerſæ 211.2.b
Appellandi modus ante ſenten tiam 236.3.b
appellare ab executoribus quā do licitum 301.2.b
appellare quando licitū ſit reo 302.2.b
appellatiōe deſerta p negligē tiam appellantis, quid faciat iudex 391.4.a
appellationem non admittēdā in iudicio 223.1.b
appellatio quando admittenda ſit 228.2.b
appellatione remota, quid in telligatur 303.2.b
appellatus vt terminū iuris p̄ uenire poſſit 304.2.a
apoſtolicæ ſedis primatū dñs per ſeipſum inſtituit 85.4.b
apoſtoli cur præcipue honorā di 72.4.a
apoſtolorum principatum tria commendant 72.4.b
apſos colūnas terrę eſſe 26.4.a
apoſtolos eſſe ſecundaria eccle ſiæ fundamenta 73.3.b
apoſtolos oſſa eccleſiæ cē 27.4.b
Aqua cur admiſceatur vino in miſſa 177.3.a
aquam veram exiuiſſe de late re Chriſti 327.4.b. 328.1.b
aqua multis accipitur modis 117.2.b
aqua vtrū cū vino cōuertaī in ſanguinem 193.1.2.3. 27.2.a

Arbitri de qbus solum iudicare valeant 277 1 a
arbitrorum super reuocatione priorum epistolarum quãdo regratur iudicium 246 2 b
arbor inuersa est homo 210 3 a
archidiaconi officiũ qd 267 1 a
archiepiscopus impeditus potest consecrationem sui suffraganĩ alteri cõmittere 272. 2 a
argentum mystice qd 1 2 a
arrogãtia hoim quãta 218 1 a
arrogantiũ pprietates q̃ 218 3 b
Ascendere ad altare per gradus qd 128 2 b
ascensus & descensus laudabilis qs 34 3 a
astutia dæmonũ quãta 14 3 a
astutia diaboli probatur ex tribus 15 1 a
Atramentarium scriptorũ qs mystice habeat 224 3 a
attestationibus publicatis quãdo aduersari9 admittat 288 4 a
attestationibus publicatis non opponendum in personas testium 288 1 a
Auaritia clericorũ quanta mala gignat 13 3 a
auaritia cur sit seruitus idolorũ 215 3 a
auaritiæ pprietates q̃ 215 3 b
auaritia quantũ malum 214 1 b
auarus contra naturam nititur 215 4 b
auarus peccat in Deum, in pximum & in seipsum 215 2 b
auditus duplex qs 133 2 a
auertit se Deus ab homine tribus modis 108 2 a
autoritas papæ in confirmando quanta 245 3 a
autoritas vti tribuatur patri
auris numinis, hominis, & dæmonis q̃ (199 4 a 149 3 b
aurora quomodo designet Mariam 67 2 a
aurum mystice qd 1 2 a

Baculi pastoralis partes 3. qd mystice 164 4 b
Baculo pastorali cur non vtatur Ro. pontifex 165 1 a & 265 2 b
Baculus pontificis qd insinuet 163 1 a 164 4 b
Balistarios cẽ excõicandos 345
Balsam9 qd myst. 264 3 b (2 a
Baptismatis vnctiones qd insinuent 265 1 a
Baptismi sacramentum vti credendum 229 2 b
Baptismi effectus 3. q 133 1 a
Baptismũ nõ eẽ verũ cui deest verbũ vel elementum 329 2 a
Baptism9 aq̃ qmodo sanctificetur in uerbo, & in spũ 27 3 b
Baptismus collatus paruulis quid remittat 328 2 b
Baptismus duplex quis 27 3 a
Baptismus ignis q̃modo lancti ficetur in uerbo pariter & in spiritu 27 4 a
Baptismus triplex quis 47 3 b 55 1 b 131 2 b
Baptism9 ut mari rubro, Aegyptĩ peccatis cõpareturi 13 3 a
Baptizare neminem posse semetipsum 329 2 b
Baptizari in spũ quid sit 28 1 a
baptizati, alteri9 sectæ ritus dimittere compellũtur 242 2 b
baptizati dormiẽtes uel amẽtes quando suscipiant characterem 329 1 b
baptizatum putans se an sit vere baptizatus 329 3 b
barrabam quãdo præferat peccator Christo 53 4 a
Beatitudines 7. q̃ sint 201 2 b
btitudo æternæ vitę q̃ta 40 2 b
beatitudo diuina, & beatitudo mundana q̃ 113 1 a
beatitudo duplex, viæ videlicet, & patriæ 70 3 b
beatitudo viæ, & beatitudo patriæ in q̃ consistant 112 4 b
benedictio vltima in missa, qd 206 4 a
bellũ mouẽs iniustũ restituere tenẽtur ablata 295 4 b
beneficia ecclesiastica q̃modo pmutatione perdãtur 313 3 b
beneficia ecclesiastica uti sine diminutiõe cõferẽda sint 312 3 b
beneficij collatio facta indigno quõ cassanda 348 4 b
beneficij occulta collatio quando ualeat 312 3 b
beneficij renũciatio in manib9 laici facta nõ tenet 260 2 b
beneficij uacaturi promissionẽ non ualere 311 1 b
beneficium collatũ excõmunicato ut non teneat 347 3 a
beneficiũ cõferẽs excõmunicato q̃ puniendus 347 3 b
beneficium cõferens indigno q̃modo puniẽdus 348 4 b
beneficiũ ecclesiasticũ absenti conferri posse alio mediante 308 1 b
beneplaciti diuini signa quintuplicia quæ 203 1 b
Berengarij confessio de ueritate corporis & sanguinis Christi 188 2 a
bestię hostiles quæ 212 3 b
Bigami non ordinandi 266 2 a
Blasphemari Deum a damnatis 221 4 a
Bona & mala, quædã temporalia, quædam æterna 127 2 b
Bona hæreticorũ ut fisco subiaceant 342 4 a
Bona hois triplicia q̃ 182 2 a
Bona tria q̃ petuntur in oratione dominica 12 1 b
Boni semper in seculo moriuntur, mali autem uiuũt 127 1 a
Bonis p qbus sit orãdũ 201 1 b
Bonitas dei triplex q̃ 23 2 a
Bonus q̃modo sit Deus, & q̃modo homo 23 2 b
Bos & asin9 myst. quid 471 b
Breuitas humanæ uitæ 210 3 b

Caeci spũaliter qui sint 193 b
Calix ut signet passionẽ 200 1 b
candelabra duo super altare, quid 169 4 b
canonici regulares inobedientes priori suo. p ipm excõmunicari possunt 273 3 b
canonicorũ cathedralis ecclesię eccess9uti corrigẽdi 313 b
canonicũ regulare p̃sici posse ecclesiæ parochiali 322 3 b
canonis missæ expositio 180 2 b
canonis sacri autor quis 183 3 a
canon missæ cur secrete dicatur 180 1 a
cãtor9 institutio p Dauid 581 b
capituli pars maior uti præualeat minori 312 3 a
capitulo 4. p̃sidere debẽt 233 1 a
caput cur ungatur cpo 264 4 a
caput interioris hois q̃d 122 3 b
caput multipliciter accipitur 122 3 a
carcerẽ animę eẽ corp9 212 4 a
carnalẽ astũ q̃ impediãt 334 3 b
carnalis uita ut somno comparatur 52 b
caro multipliciter accipitur 121 3 b
castellum quæ duo requirat ad munimentum, & q̃ duo ad custodiam 66 1 a
castitas in sacris ordinibus cõstitutis obseruanda 263 3 a
casula uel planeta quid significet 162 3 b 164 3
casus bonorum in faciem, & casus malorum retrorsum quid designet 163 b
cathenę quãdo spiritualiter cadant de manibus 61 3 b
Celebrãs in loco interdicto q̃modo puniendus 347 3 b
celebrantes in ecclesia pollutã ante reconciliationem q̃ pœna multandi 349 3 a
celebrare quãdo in die plures possit sacerdos 326 2 b
cemẽtũ qd mystice 137 4 a
census vt soluendi sint ante quam monetam 315 3 b

Charitas dei erga homine quã ta 156.2.b
charitas q̃modo operiat multi tudinẽ venialiũ pcto̅r 113.2.b
charitatem & sapientiam in p̃dicatione coniungẽdas 27.1.a
charitatis laus & virtus quan ta 156.1.a
chirotecæ pontificis quid si gnent 162.3.b.164.3.a
chrismatione ecclesiarum ni hil exigi debere 342.1.b
chrisma vnde conficiatur, & quid mystice 264.3.a
Christus quatenus flori com paretur 207.2.a
Cibo duplici cibat nos Christ9 195.4.b
cib9 monachorum cuiusmodi sit 322.4.b
cicatrices peccatorum duabus ex causis cõputrescunt 123.1.b
cinis multiplex 141.3.b
circunstantiæ peccatoꝝ in con fessione exprimẽdę 131.3.b
cistertiensium statutum de de cimis quale 239.4.b
ciuitas dei q̃druplex, q̃ 73.4.a
Clamat pœnitens de multipli cibus profundis 149.3.a
clamor triplex 114.3.a
claues duæ Petro commissæ q̃ sint 58.1.b
claui crucis quatuor spirituali ter quid 77.2.b
clerici ad seculare forum a lai cis trahi non possunt 278.3.b
clerici a quibus continere se de beant 233.4.a
clerici nõ p̃sent iuramentũ fi delitatis laicis 237.3.a
clericis cõiugatis ecclesiastica auferuntur beneficia 306.2.b
clericis illicita quæ 224.1.b
clerici sup excessibus corã suo ep̃o cõueniri debent 279.2.a
clerici vnde appellent 307.1.b
clericorum incontinentiũ tur pitudo & temeritas 13.2.b
clericos non debere subuenire necessitatib9 ciuitatũ 238.1.a
clericũ nõ posse sibi cõstituere iudicem laicum 279.1.b
clericus ciuiliter petẽs iustitiã contra laicũ an fiat irregula ris 345.1.b
clericus cõiugatus nõ benefici atus, non cogitur deferre ton suram 306.3.a
clericus in homicidio directe vel indirecte cõsiliũ dãs vel autoritatem vt fiat irregula ris 348.2.a.b.3.a
clerus vt sit occasio omnis cor ruptelæ in populo 225.1.b
Cœli quomodo dicantur lauda re deum 178.4.b
cœlorũ & terrarum distinctio 147.3.a
cœlum & terra qualiter transi bunt & permanebũt 148.1.b
cœlum varijs modis accipi in scripturis 51.2.a
Cognatio spiritualis quomo do contrahatur 333.1.b
cognatio spũalis vt impediat matrimonium 333.1.b
collatio inter Euam & Mariã quæ 67.2.b
collatio inter Pharaonem & S. Laurentium 63.3.a
collatio legis ad euãg.q̃ 171.3.a
collectæ cur in numero impari fiant 171.1.a
collecta Leonis papæ vt sit mu tata 327.3.b
colores 4. principales sacerdo talium indumentorum, quid mystice 166.1.a
colores quatuor vestimentorũ legalium mystice qd 161.3.b
columbæ proprietates pœnitẽ tibus habendæ quæ 109.3.b
Cœmeteria apud quas eccle sias sint constituenda 312.1.b
cõmemorãda de Christo tria q̃ qd in nobis efficiant 196.4.b
commixtio hostiæ sacræ cũ san guine qd signet 204.3.a
communicare tenetur quilibet Christian9 in Pascha 234.2.b
communitas vti spiritui san cto tribuatur 199.4.b
cõpassionis grad9 duo q̃ 52.2.b
compromitti non posse sup re bus spiritualibus 237.2.b
compurgator qd agere debeat
cõputrescere multis (352.3.a modis accipitur 122.4.b
cõceptio hois duplex q̃ 209.4.b
conceptus quo cibo nutriatur in vtero 210.1.a
concilijs prouincialibus qnã in teresse debeant 312.1.b
concilium prouinciale quid ef ficiat 233.4.b
concilium prouinciale singulis annis celebrandum 231.2.b
concubinari9 public9 repellen dus a denunciatione 339.2.b
cõcubit9 cõiugalis interdũ ex cusatur a crimine, interdũ nõ 132.1.b
cõcupiscentia duplex sacerdo tibus prohibita quę 226.4.a
conditionis humanæ modus q̃ druplex 3.3.b
cõfessio catholica de vitate cor poris & sanguinis Christi in eucharistia 187.3.a
cõfessio duplex q̃ 65.2.b.109.2.a
confessio fraudulẽta q̃ 131.4.b
confessio triplex quæ 115.4.b
confessionem reuelantis pœna quæ sit 234.3.a
confessionem suam sex dotib9 commẽdat propheta 115.1.b
confessionis pudorem esse par tem satisfactionis 81.1.a
confessionis reuelatio quã gra ue sit peccatum 85.1.b
confessio salutifera q̃ sit, & q̃ in fructuosa 116.4.a
confessorũ commemoratio cur non fiat in canone 183.2.b
confirmãtis indigne electũ pœ na. 235.2.b
confirmationem quam religio sus a Papa super temporali administratione impetrauit, non valere 305.2.a
confirmationis vnctio quid in sinuet 265.1.b
confitentibus maxime cauen dum qd 85.1.a
confiteri tenetur quilibet Chri stianus semel in anno 234.3.b
coniuges non esse leuiter sepa randos 294.3.a
coniuges quando non separan di ꝓpter adulterium 345.3.a
cõiuges religionẽ ꝓfitẽdo ab iuicẽ separari posse 319.4.a.b
coniugij bona tria quæ 88.4.b
cõiugij ꝓhibitionem vltra q̃r tũ consanguitatis & affinita tis gradũ non extendi 239.1.b
coniugium inter Christum & ecclesiam vti fuerit promis sum, iuratum, completũ, con matum ac declaratum 41.3.b
coniũx q̃ coniugẽ de adulte rio impetere nõ potest 345.2.a
consanguineos mariti cũ con sanguineis vxoris licite pos se contrahere 334.1.b
conscientiæ trãquillæ bonum, quod 107.4.b
consecrare se simulans q̃ gra uissime peccet 327.4.a
consecrari ecclesias posse die bus etiam festiuis 326.1.a
consecrasse etiam Christum in azymo 185.3.b
consecratio templi quomodo spiritualiter fiat 32.2.a
cõstitutiones excõicatorũ nul lo tpe robur accipiãt 238.1.b
consuetudo bona nõ facili ex causa est immutãda 245.1.b
consuetudo contraria canoni bus non valet 249.2.a
consuetudo quãdo dicitur non valere 249.3.a
contemplari quid sit 71.2.b
continentia quomodo a satana impugnetur 211.4.b
contractus vsurarius quomo do

do fiat 313 2 a 314 1 b
cõtrahere posse sobolem ex se cundis nupijs susceptã cũco gnatione prioris viri 239 1 a
conuenticula occulta vt nemo feruet 343 1 b
conuertit se deus ad hominem tribus modis 108 2 a
copula carnalis quando dirimat matrimonium 333 3 b
cor a qbus mundãdũ sit 71.1.b
cor mundũ quis habeat 90 1 b
corona sanctor̃ duplex q̃ 78 1 a
corona spinea spiritualiter qd 77 3 b
corona virtutum quibus floribus componatur 78 1 b
corporalia qd designẽt 177 1 a
corporis & sanguinis Christi veritas sub specie panis & vini 187 2 a
corporis glorificati dotes q̃tuor quæ 22 3 a
corpus Christi totũ esse simul in plurib9 locis 192 3 b
corpus Christi verum & mysticum 189 3 b
corpus Christi vt sit triforme 204 3 b
corrigẽdi excessus triplex modus 232 2 a
Crapulosi clerici pœna quæ sit 233 3 b 234 1 a
craticulæ mystica explanatio 64 4 b
craticula triplex in scripturis 64 1 a
creare & innouare quid 134 1 a
credere tutius esse quam discutere 187 4 a
crimẽ probatũ per modũ ingsitionis quõ puniendũ 339 3 a b
crucem quare portet Roman9 Pontifex in pectore 164 1 a
cruces quinq; quæ secundo fiunt super oblatam & calicẽ, mystice quid 184 2 a b
cruces quinq; quæ tertio super oblatam & calicem fiunt, qd insinuent 197 1 b
cruces quinq; q̃ quarto fiunt super oblatam & calicem, quid significent 198 2 a
cruces tres quas Christus fusti nuit 200 1 a
cruces tres super os calicis qd mystice 204 3 b
crucis figuræ diuersæ ex veteri testamento 174 2 b
crucis laus & virtus quanta 174 3 b
crucis ligna quatuor quid significent 77 1 b
crucis mysterium quam sit profundum 76 3 b
crucis signaculũ in missa quid efficiat 177 3 b
crucis signa tria quæ primo fiunt super oblatam & calicẽ, quid designent 180 2 b
crucis signum quomodo sit exprimendum 174 3 b
crucis spiritualis altitudo, latitudo, longitudo, & profundum 156 3 a (76 4 b
crucis virtus multiplex, quæ crux Christi vt per Sycomor̃ & Palmam signetur 34 1 b
crux quando sit supplicium, nõ meritum 77 2 b
crux spiritualiter duobus modis tollitur 77 1 a
Culparũ aliæ originales, aliæ actuales 113 1 a
cupid9 cur satiari neq̃at 215 1 a
cupiditas quam multos seduxerit 62 4 b
curæ seculares vt diuinam impediant contemplationem 71 1 b
curatio cur aliquando differatur 108 3 b
Cydaris vel Thyara vti designet humilitatem 161 2 b

DAemones ꝓhibiti sunt a Christo veritatem dicere trib9 de causis 19 4 b
dalmatica quid mystice 162 3 a 164 2 b
damnatorum funiculi 3. 13 4 a
damnatorum tristis memoria 220 3 a
Debita quibus obnoxij sumus triplicia quæ sint 202 2 a
Decimas qui soluere obligentur 317 4 b
Decimas non posse quoscunq; laicos siue reges siue principes dare 318 4 a b
Decimæ cui ecclesiæ sint soluẽdæ 318 1 a
Decimæ necessario soluendæ, quæ sint 239 4 a
Decimæ noualium ad quos pertineant 317 4 b
Decimæ quænam censeantur remissæ 351 3 b
Decimæ fructuum prædij præscripti cui debeantur 318 4 b
decimarũ a solutione an impialis concessio quẽq; absoluat 317 4 b
decimarũ dãdarũ ratio 239 4 b
decimas non soluentes, peccare grauiter 35 3 a
decimas prius soluendas censibus & tributis 239 4 b
decretalis quando sit authentica iudicanda 252 1 a
defect9 animales tres quæ sint 225 4 b
Defuncti vti dicantur dormientes 199 1 a
Delegatus necessarius in testẽ remouẽda iudicando 189 4 a
Delegatus Papæ potest principium, medium & finem causæ cõiunctim & diuisim subdelegare 268 3 b
Delegatus Papæ sententiã suam exequi potest, vsq; ad integrum annũ 268 2 b
Delegatus quis esse non creditur, nisi delegationem probet 270 1 a
Delictum & peccatũ quomodo differant 113 3 b
Delictum vel peccatum Deo cognitũ facere, qd sit 115 4 a
Denunciator in probatiõe deficiẽs quomõ punit̃ 340 2 a
Derelinquit Deus quosdam ad tempus, & aliquos æternaliter 128 1 b
Desiderare quis cõcupiscat iustificationes Dei 33.4
Desiderare solent homines tria 214 1 b
desideria hominum vt sint duplicia 223 3 b
Desiderium cupidorum insatiabile 214 4 b
Desperãdo magis peccasse Cain, quam fratrem interficiendo 43 4 b
Desperare nemo debet propter peccata 43 3 b
Despensans duas de præsenti quomodo iudicandus 332 2 a
Deus quid sit 179 2 a
Deus vt sit vnus in essentia, trinus in personis 229 1 a
Dextrum & sinistrum in altari, quid signent 170 1 a
Diabolus cur diuersis nominibus animalium nuncupetur 69 1 b
Diaconi duo ducentes pontificem, quid 167 2 b
Diacono cur detur benedictio, & non subdiacono 173 2 b
Diaconorum officium quãdo Christus exercuerit 158 3 b
Diaconorum origo ex veteri & nouo testamento 158 3 a
Diaconus & subdiaconus cuius gerant figuram 177 2 b
Diaconus q̃lis eẽ debeat 175 1 a
Diei extremi iudicij rõ 222 1 b
Dies cuius moraliter deficiant 139 4 b
Dies & nox vt multiplicitet accipiantur 114 3 b
Dies nostri qui sint, & qui non 147 1 a
Dignitates ecclesiasticæ non licere habere diuersas 235 3 b

ꝯ quomodo diuersi diuersimode appellentur 182 3 a
dilectio in patria vt sit perfecta 203 1 b
dilectionis triplicis differentia 156 4 a
diligēda ex charitate sunt tria 136 2 b
diluuium in bonam & in malā partem accipitur 117 2 b
disciplinā duo impediunt 1183 a
discipuli tres in trāsfiguratione vt significēt tres ordines fidelium 16 4 b
discretio communicātibus seruanda quæ 195 2 b
diuites quam grauiter peccent q de sibi supfluis, indigētib9 non subueniunt 35 1 b
diuitię ex iniqtate acqsitę qñ possint pauperibus erogari, & quando non 302 a
diuitiarꝫ falsa felicitas 2151 b
diœcesi cuilibet solum vn9 pñs deat episcopus 232 2 b
discretio quam sit sacerdotib9 necessaria 22643 b
Doli & cōtumacię pœna quę 284 2 b
dolores malorꝫ hoim in morte, quatuor, qui 2193 b
dolor humanæ lætitiæ comes 212 4 b
dolus in ore quid sit 113 4 b
dolus triplex 114 1 a
dol9 in bonam partem 114 1 a
domum dæmonis quæ constituant 35 3 b
domum dei in scripturis multis modis accipi 303 a
domus gratiæ ex quibus cōponatur 35 4 a
domus naturę ex quibus construatur 35 4 a
dona dei data cōmemorat, & danda commendat pœnitens 1314 a
dona spūs sancti septem quæ 201 2 b
donationem per episcopū cū detrimento ecclesiæ suæ factam, posse reuocari 3153 a
donationes vti pleniſſimam recipiant interpretationem 3151 a
dormit anima in vitijs, duob9 modis 82 2 a
dormitionem accipi bifariam 2753 b
dorsum dei videre quid 71 1 a
dotes glorificati corporis tres quæ 873 b
Dulia quæ, quibusque exhibēda sit 313 a
dulia quid sit, & cui exhibenda 1833 b
duodenarij numeri mysterium quod 175.4.b

EBrietatis mala q̄ 216.2.a
Ecclesia ædificata post noui operis denunciationem vti & a quo destruenda sit 3491 a
ecclesia corruente tecto quādo non reconsecranda 3262 a
ecclesiæ catholicæ partes tres quæ sint 2043 b
ecclesiæ Catholicæ stabilitas quanta 854 b
ecclesiæ consuetæ regi per regulares, secularibus clericis cōferri nō debēt 3131 a
ecclesiæ Rom. pconia q̄ 883 a
ecclesiæ res non esse alienādas 3131 a
ecclesiæ vt respondeant episcopis de ꝓcurationibus 3253 a
ecclesia exempta non potest in prꝫiudicium exemptionis cō promittere 2764 a
ecclesiam Romanam nunquā hæreticam fuisse 1863 b
ecclesia quomō sit ciuitas Dei, & quæ illius sint fundamenta, muri, turres & custodes. 741 b
ecclesias concedere non potest episcopus alijs ecclesijs sine consensu capituli 3114 b
ecclesias quasnam non possint religiosi in proprios vsus cō uertere 351 2 b
Edentulæ plebi qualem dederit Christus cibum 1954 a
Egress9 Christi duplex q 33 1 a
Electio a suspensis celebrata, non tenet 2521 a
electionem celebrandi modus 2344 b 235 1 a
electioni de se factę renuncians appellare nequit ad impediendam electionem alterius 251 4 b
electioni quādo præferatur postulatio 2582 a
electio non habentis sufficientem scientiam, vel ante cō firmationem administrantis, cassari debet 252 1 a
electio non tenet, cum ad vnā præbendam duo simpliciter eligūtur 3073 b
electio prælatorum in ecclesia quomodo fieri debeat 251 4 a
electio propter quæ vitia cassetur 307 2 b
electos in episcopos & confirmatos transferre potest solus Papa 2584 b
eleemosynæ effectus multiplices ex sacra scriptura 92 1 b
eleemosynæ faciēdæ ordo, modus, causa & finis 941 a
eleemosynam esse prꝫparatoriam ad gratiam 93 1 a
eleemosynam ieiunio & orane esse meliorem, & ec quenquam ab ea excusari 934 a
eleemosynam in peccatis factam non sortiri suum effectum 93 1 a
eleemosynam operis non acceptari sine eleemosyna cordis 952 a
eleemosynam vtrum liceat dare de iniustis bonis 953 a
eleemosyna triplex quæ 943 b
eleemosyna vera quæ sit 93 1 b
eleemosyna vnde dicatur, & de eius fructu multiplici. 91 b.
eleemosyna vnde dicatur, & quomodo erogetur 12 3 b
Emptio & vēditio iniusta quæ 3132 a b
Episcopalis potestatis & sacerdotalis conuenientia & differentia quæ. 159.2.b
episcopatui cedere qui teneantur 235.3.b
episcopi coadiutores habere debēt in verbo dei 232.3.b
episcopi interpretatio & officium 158 4 b
episcopi monasteria sibi subiecta reformare tenentur 233.2.a
episcopo ꝓpter incurabilem morbum officium suum exercere non valenti dandus est coadiutor 308.4.a
episcoporum officium contra hæreticos 230 4.b
episcopus ad religionem transiens vtrum episcopatum resumere possit 261.4.a
episcopus propria autoritate de sua ecclesia se transferens ad aliam, carebit vtraque 259.3.a
episcopus propter sex causas cedendi licentiā potest petere 260.3.b
episcopus quibus ecclesiasticis personis non sit astrictus prouidere 248.4.b
epistolæ Pauli & psalmi Dauid cur præ cæteris scripturis in missa frequententur 441.a
epistola, præcursoris designat officium 171.2.b
epistola supererogationem significat 141.2.a
Equus & in bono & in malo varie accipitur 118.4.b

equus & mulus quos designēt 119,1,a
Erubescentia mala quæ sit, & quæ bona 111.4.b
Euæ nominis mutatio in Maria 67.3.a
eua quid sonet 210.2.b
Euangelia cur tantum quatuor recepta sint 75.2.a
euangelia quatuor vt per 4. fluuios paradisi significata sint 75.2.a
euangelij pēminentia & laus quanta 174.4.b
euangelistæ 4. cur per 4. animalia figurentur 75.3.b
euāgelistæ 4. vt per 4. annulos arcæ designentur 75.4.b
euangelium cur ad sinistram partem altaris dicaē 172.4.b
euangelium cur versus aquilonem legatur 174.1.b
Eucharistia cur sub duplici specie consecretur 191.3.b
eucharistia cur sub specie panis & vini data 185.2.b
eucharistiæ figura multiplex ex veteri testamēto 184.4.b
eucharistiæ sumptionem nō esse nimium differendā 195.2.b
eucharistiæ veritas 219.2.b
eucharistiæ virtus & efficacia 196.1.b
eucharistiam cur post cœnam Christus instituerit 192.3.a
eucharistiam & chrisma firma sub custodia debere custodiri 234.2.b
eucharistiam sumendi modus duplex 189.3.b
eucharistia trib9 de causis sub alia specie sumitur. 193.4.b
Excelsum sanctū quid 145.2.a
Excōmunicādos q partē impediunt in productione testiū 190.2.a.b
excōmunicare qñ debeat plat9 subditum 228.2.a
excōmunicati cadaueris sepultura ecclesiā pollui 326.2.b
excommunicati sepulti qñ sint exhumandi 317.3,b
excōmunicantis iniuste pœna quæ sit 228.2.b.4.b
excōmunicat suspect9 de hæresi nō pñtia purgatiōe 239.2.a
excommunicatus ab vno episcopo, vitandus est ab alijs 271.4.b
excōmunicatus celebrās a beneficio deponēd9 est 347.3.a
excōmunicat9 nō est q absolute coactus excommunicato communicat 278.4.b
exēpla cōtra cupiditatē 215.1,b
exēpla cōtra ebrietatē 216.1,b
exemplum cuiusdam philosophi. 219.1.b
exemptione duplici vtēs ecclesia q̄ se tueri possit 350.1.b 2,a b.2.a
exceptione monasterio concessa an capellę censeantur exceptæ illi subiectæ 351.1.b
exemptus an censeatur is qui sub protectione papæ suscep tus est 351.2.a
exercitus Dei triplex in tribus locis 66.3.b
exultatio piorum & impiorū contraria 126.1.b

FAcies Dei duob9 modis accipitur. 139.2.b
Felicitas vitæ æternæ q̄mō contemplanda 71.2,b
falsificantes literas papales excommunicati sunt 346.4.b
fama & clamor vt sunt argumentū veritatis 231.4.b
fæmæ bonæ curam habendam esse 56.3.a
famā suā maculans prælat9, q̄ li sit pœna multādus 28.4.a
fautores hæreticorū vt sint excōmunicati. 230,3.a
Febris simplex, duplex, cōtinua & interpolata q̄ sit 19.2.a
febris Synagogæ duplex quæ 18.4.b
fœmoralia vti designent continentiam. 160.4.a
fermentatum vtrum transsubstantietur 193.4.a
fermētum mystice qd 185.3.b
feudū qñ possit plat9 integrare, nō obstante iuramento de non reuando 314.4.b
Fictio bona, & fictio mala 114.
fidei apostolicę sedis soliditas quanta 159.1.b
fideiubere ac mutuo accipere sine superioris licentia, phibetur religiosis 140 3,b
fides mundat a culpa, sed non semp ab omni pœna 133.1.b
fides sine baptismo interdum saluat adultos, non econtra 133.1.b
figuræ sacrificij Christi vti præcesserint in veteri testamento 197.4.a
filij huius seculi, & filij lucis q̄ sint 30.1.a
filij interemptorum qui 145.3.a
filij quinam legitimi sint iudicandi 334.4.b.335.1.a b
filium propriū vt quis agnoscat 287.3.a
filius cur potius incarnatus sit 2,4.b
finis multiplex 123.2.b
Flagellū multiplex q̄d 129.2.b
florem aureum cur Rom.pōt. ostendat fidelibus 21.1.b
floris aurei proprietates tres q̄ bene Christū designēt 21.3.b
fluuiorum quatuor paradisi interpretatio 75.4.a
Fœnum multiplex 240.1.b
fomes peccati quid 131.2.b
foramina Petrę qd designent, & quomodo in eis standū sit 34.2.a
fornacis interioris damnatorū instrumenta 81.4.a
fornacis spiritualis instrumēta quæ 80.2.b
fornax electorū duplex 81.2.b
fornax malorū duplex 80.2.b
fornicatio clerici qñ nō indigeat accusatore vel teste 306.1.b
forum competēs quod 273.4.a
Fractio hostiæ consecratæ qd signet mystice 204 3.a
fraudis pœna quæ 246.4.a
fructum cuiusmodi producat homo 210 3.a
Fumo incēsi fugari dæmones 198 4.b
fumus multiplex 139 3.b
funiculi peccatorum tres quibus clerici ligantur q̄ 132.a
furiosum nō posse contrahere matrimonium 331 2.b
furiosus professionē facies qñ obligetur 319.1.a

GAudium bonorū & gaudium malorū qd 83.a
gaudiū cordis, & lętitiā corporis esse 133.2.b
gaudium & dolor quomodo si mul stare valeant 8.2.b
Gehennalia supplicia tria habent cōsideranda 81.4.b
generatiōes hoim duæ 144.4.a
gestus orantium quales quid significent 103.1.a
Gloriæ inanis malum quantū sit 202.1.a
Gloriæ margaritam quis male & quis bene quærat 833.b
gloria in excelsis, quis ad missam cantari instituerit 169.4.a
gloriam de se narrat pœnitens 143.2.a
glorians publice de suo crimine qui puniendus 348.1.b
glorificati corporis dotes quatuor vti Christus in suo adhuc mortali corpore ostenderit 188.4.a
glorificati corporis proprietates quatuor Christū ostē disse in suo mortali corpore 172.a
glorificationis sanctorum sola du

la duplex, quæ 172.3.b
glorificationis species duplex 171.a.235.b
Graduale lamentum pœnitentiæ designat, vel etiam vocationem apostolorum 172. 1 a
gradus ascēsionis Christi, qui 51. 4 b
gradus descensionis Christi q 51.3.a
gradus per quos exēplo Christi descendēdum sit nobis 52.2.a
gradus tres quibus ad perfectionem ascenditur 52.3.a
gratiam apostolicam tantum dare quātum sonat 146.3b
gratiam dei neminem posse suis viribus promereri, sed demereri 45.3.b
gratiæ margaritam quis male & quis bene quærat 83.3.b
Gregorij papę fructus in ecclesia quantus 49.1.a
Gula quænam incommoda adferat 216.1.b
gulę breuis voluptas 216 1 a
gulæ species tres quæ 15.3.b
gulosis nihil sufficit 216.1 a

HAbitu quali Iudæi & Saraceni vti debeant in terris Christianorum 242..1.a
habitus monachorum qualis sit 322.4.b
hamo cur Christus comparet 68.4.b
Hæresis quando dissoluit confugium 336.5.b 2 a b
hæreticæ fœditatis inquisitores duo vt sint per diœceses 231.2.b
hæretica prauitas vt seculari manu punienda 230.2.b
hæreticis seruientes vt fiant infames 343.1.a
hæreticorum colligationes q̄modo dissoluendæ 14..1.a
Hiericho quid interpretet, vtque signet mundum 33 1.b
Hierusalem quatuor modis accipi 6 3.b.2.1.b.1246.1.b.
Holocausti & sacrificij differētia 136.3.a
homicidium casuale non imputari ei qui dedit operam rei licite, nec fuit in culpa; 343.4.b.344.1.a b
homicidium casuale quomodo imputetur 343.4.a
hominis cadauer quam sit fœtidum 220.2.a
homo de q̄ factus sit, ad quid natus, quid faciat & quid futurus sit 9.2.a.209.2 b
homo esca vermium 220.2.a
horæ orationis septem mystice quid 103.2.a
hospitalarij exhortationis officio q̄ priuandi 349.2.a
hostes hominis q̄tuor q 212 3.a
hostes salutis quatuor qui 15.2. b.74.110.4.b
hostes tres hominem tribulantes q̄modo vincendi 79.1.a b
Humilitas & paupertas Christi quanta 47.3 a
Hydropici spiritualiter q sint 19.4.b
hyems spiritualis quæ 184.b
hymnus angelorum & hominum quis 178.2.a
hymnus de Christo eiusq; matre 208.1.2.
hypocritæ gloria cuiusmodi 119.4.b
hysopus quid mystice 132. 3.a

IEiunandi modus quis sit 11.4.a
ieiunantibus vitia tria cauenda quæ 11.4.b
ieiunij dignitas multiplex quæ 9 4 b
Ieiunij nostri alæ duæ q̄ 11.4.a
ieiunij vtilitas multiplex quæ 10.1.a
Ieiunium gulosorum cuiusmodi 11.4.b
Ieiunium hypocritarum cuiusmodi 11.4.b
Ieiunium magnum & salutare quod 10.2.b
Ieiunium quatuor temporum ꝓpter tres causas fieri 10.3.a
Ieiunium solenne triplex, qñ q̄liter & quare fiat 10.3.a
Ieiunium vigiliarū qua ratione obseruandum 11.2.b
Ieiuno cur stomacho fumenda sit eucharistia 192.3. b
Iesus est propitiator & propitiatio 150.2 a
Igne duplici examinatus fuit S. Laurentius 62. 4 a
Ignis cuiusmodi in cordis altari accendendus 32.2.b
Ignis gehēnalis q̄lis sit 205. 1.a
Ignis infernalis duplex 220 2 b
Ignis spūalis triplex qs 62 3 a
Ignis triplex eiusq; naturæ diuersitas 62.2.b
Ignis virtus duplex mystice quid 27.4.b
Ignis vt sit spiritus sanctus 27.4b
Ignorantia periculosa quæ sit 5.2.a
Ignorantia quam sit sacerdotibus cauenda 226.1.a
Illegitimi filij & spurij in ecclesijs non promouendi 236 1.a
Illegitimos esse natos ex matrimonio interdicto 239.1.b
Illegitimus in ecclesia paterna præbendari nō debet 265.3.b
Illegitimus potest postulari, non autem eligi 252.3.b
Illusionum multitudo, quas patitur anima, inexplicabilis 123.4.b
Imagines quomodo venerandæ sint 31.4.a
Impedimenta contra electionē quorū probationes admittat 288.2.b
Imperatoris electio, ap̄probatio consecratio & coronatio ad quos pertineat 256.4.b
Imperium non præest sacerdotio, sed subest 272.4.b
Impietatis colligationes tres quæ 12.4.b
Impij quatenus nunquam liberabuntur a pœnis 221.3.b
Impœnitentiæ mala quanta & vnde oriatur 96.2.b
Impœnitentiam finalem esse mortem a qua nemo resurgit 45.2.a
imputari quando dicatur peccatum 113.4.a
Incarnationis Christi affirmatio 229.1.b
incontinens non præsumitur in senectute, qui in iuuentute continuit 293.1.a
incuruatio in bono accipitur & in malo 124.3.b
indulgentiarum dandarum limitatio inferioribus prælatis prescripta, quæ 241 .2a
indumenta legalia pontificum & sacerdotum 160 1.b
indumenta nouem pontificum specialia quid 159.4 b
indumēta pōtificalia vti Christo mystice conueniant 161. 4b
indumenta pontificalia vti cōueniant mystice mēbris Christi 163.2.b
indumenta sacerdotalia veteris legis quid mystice significent 49.3.b
indumēta sex episcopis & presbyteris communia quid significent 159.4.b
infamato, accusatore non probāte, indicit purgatio 340 1b
infamatus contra quē probari non potest q̄modo se purgare teneatur 351.4.a
infamatus de apostasia vt se purgare debeat 343.3.b
infamatus de defectu natalium vt se purgare debeat 352.3.b
infamatus de magno crimine q̄modo suspēdi potest donec se purgauerit 352.1.b

Infamis nō efficitur damnatus pro nulla vel ꝓ modica iniuria 301.1.b
Infantium omnium imbecillitas quanta 210.2.a
Infernus multipliciter accipit 109.1.b
Infideles coniuncti in gradu ꝓhibito post baptismū non separātur 334.1.a
Infirmitatem corporalem nō semper prouenire ex peccato 107.3.a
Ingressus hominis miserabilis 209.1.b
Inimici multi viam salutis obsident 154.4.b
Inimicis loqui in porta, quid sit 151.1.b
Inimicitiarū parietes ante aduentum Christi, tres 169.3.b
Iniquitatis & peccati differentia 113.3.b
Iniustorū insultatio iustos cautos reddit 126.2.a
Inquiri non posse de veritate criminis nisi prius constet de infamia 339.2,a.b
Inquisitores generales ordinē inquisitionis non seruantes quomodo caute corrigere sese debeant 338.4.b
Instituere seipsum non potest is ad quē spectat collatio dignitatum 309.1.b
Instrumenti falsitas quomodo probetur 292.1.b
Instrumentis publicis qñ fides adhibenda sit 291.1.a
Instrumēto perdito q̄modo qd probari possit contentum in eo per testes qui illud ante legerunt 349.4.a
Instrumentum quid faciat authenticum 292.1.b
Intentator malorum quomodo dicatur Deus 202.1.b
Interdicti generalis tēpore epi scopos innocentes posse celebrare 240.3.a
Interdictum quinam seruare teneantur 351.2.b
Introitus missę eiusq; antiphonæ repetitio, quid designet 169.1.a
Ioachim abbatis erroris reprobatio 229.4.a
Ioachim abbatis error de vna trinitatis essentia 229.3.a
Ioannes apostolus cur bis citetur in canone missę 199.3.a
Ioānes baptista vt quindecim modis fuerit magnus 54.1.b
Ioānes quō mystice concipiat, nascatur, & nutriatur 55.4.b.
Ira & furor quomodo tribuāt Deo 106.3.a
Ira hominis triplex q̄ 107,1.a
Ira patris, domini, & iudicis quomodo differant 106.4.b
Iraici deum bifariam accipi 221.4.a
Irregularis an quis efficiat ꝓpendo furem 344.4.b
Irriguū inferius & superius qd sit 124.4.a
Ite missa est, quid repræsentet 206.2.a
Itineris arreptio vt habeat vī appellationis 303.1.b
Iudæi & pagani in bona sexta feria in publicū prodire prohibentur 242.1.b
Iudæi vel pagani inter Christianos officijs publicis non sunt præponendæ 241.2.a
Iudæi vt ad vsuras restituendas sint cogendi 345.4.a
Iudæis nullus Christianus seruire debet 342.3.a
Iudæus clericum percutiens q puniendus 342.3.b
Iudas vtrum acceperit eucharistiam 189.1.b
Iudex habēs consimilem causam a iudicio remuouetur 278.3.b.
Iudex in causa principali procedere quādo potest 236.4.a
Iudex summus propter tria timendus 130.2.b
Iudex vtī erit Christus, accusator aduocatus & testis in iudicio 223.1.a
Iudices & delegatos ecclesiasticos gratis iudicare debere 207.3.b
Iudicia quę q̄modo fieri debeant in ecclesia 277.3.b
iudicis quanta erit sapientia, potentia & iustitia 222.4.a
iudicis delegati officium & potestas 267.3.b
iudicis persona multis modis commendatur 133.4.a
iudicis vnius verbo non creditur 287.3.b
iudicium Christi quam erit districtum 223.2.a
iudicium Dei propter tria formidandum 80.3.a
iudiciū extremū ꝓbatur 219.2.a
iudiciū multiplex quod 152.3.a
iudicium vniuersale quænam præcedent 222.2.a
iugum Christi & iugum diaboli quomodo differant 95.b
iurā ecclesiastica non vsurpāda a laicis 237.4.a
iurā laicorum nullo modo sibi vendicent clerici 237.3.a
iuramentum cōtra vtilitatem ecclesiasticam præstitum nō tenere 295.3.b
iuramentum quando non vale at 293.4.a
iuramentum qñ sit obseruādū & quando non 293.3.a
iurari posse licite in causa necessaria, etiam per religiosos 295.1.b
iustificatio impij quam euidenter manifestet diuinam potētiam 44.2.b
iustitiam sectantium persecutores qui 126.1.a
iustitiæ venditores qui 214.3.b
iustitiæ diuinæ & humanæ differentia 152.2.b
iusti in mundo tanquam in exilio sunt 212.2.b
iusti vt videant pœnas impiorum 205.1.a
iustorum ordines tres qui 119.3.b
Kyrieeleeson cur nouies cantetur 169.2.a

LAbes peccati originalis quid 131.2.b
Labor multiplex diuersorum 109.3.a
Lachrymæ multiplices 110.2.a
Lacus multiplex 154.3.a
Læprosi spūaliter q̄ sint 194.a
Lætandum quibus, qualiter & quare sit 22.2.a
Lætitiæ iustorum & iniustorū differentia 219.4.a
Lætitia hominis quam sit breuis 212.4.a
Lætitia salutaris quando amittatur, & quomodo recuperetur 135.1.a
Laici sacerdotes reprehendere non debent 343.2.b
Laicis prædicare vt sit inhibitum 343.1.a.b
Laicus qñ possit laicū coram ecclesiastico iudice conuenire 278.4.a
Lancea spiritualiter qd 77.3.b
Languores mentis diuersi quæ significent vitia 119.3.a
Lapides 12. quas designent virtutes 161.2.b
Lapis multis modis accipitur 143.4.a
Lateranense concilium cur cō uocatum 223.4.a
Latria cui exhibenda 31.3.a.4.b
Latria quid sit, & cui exhibenda 183.3.b
Lauacrum iustificationis triplex 749..a
Lauacrū triplex, videlicet, baptismi

ptiſma, eleemoſynarum & lachrymarum 22 4.a. 110.1.b
laudandus eſt Deus in creatione ope ꝓpter multa 147 1 b
laurētij tormenta 10. quę 63 3 b
laurentius in quibus ſit imitādus 63 4 a
laurentius leuita commendatur a tribus 62 1 b
Lectus & ſtratū quomodo differant 110 3 b
lectus multiplex in ſcripturis. 109 4 b
legati Apoſtolici officiū & auctoritas 271 2 a
legati Apoſtolici quas expenſas accipiant 236 2 b
legatos ſedis apoſtolicæ vt oēs procurent eccleſiæ 325 1 b
leges ex cauſa rationabili poſſe mutari 239 1 2
leges ſancire in eccleſia laicis non licet 245 2 a 246 2 a
legis antiquæ & nouæ differentia 173 3 a
legitimæ quando cenſeantur ꝓles infidelium poſt eorum cōuerſionem 336 1 a
legitima quādo cenſeatur proles procreata ex ſecunda viuente prima ibidem
legitimare illegitimos quando & in quibus terris poſſit Papa 335 2 b 3 a b
lex diuina in tribus conſiſtit 157 1 a
lex multiplex quę 150 2 b
lex triplex quæ quādo data homini 143 2 a
lex vt fuerit quadruplex 3 4 a
Libri Ioachim abbatis vt damnentur 230 1 a
ligatio duplex, culpę videlicet & ſententiæ 18 3 a
ligni duplicis ſcientiæ & vitæ, collatio 196 1 a
linguarum diuerſarum homines quomō ſint regēdi 231 2 b
linum cur deſignet innocentiā 160 4 a 163 4 a
linū qd myſtice ſignet 214 3 a
liquefactio duplex, bonoꝝ, ſcilicet, & malorum 26 2 a
lite non conteſtata contra contumacem quando teſtes admittendi 288 3 b
lite non conteſtata non recipiuntur teſtes, quibuſdam caſibus exceptis 280 3 a
lite non conteſtata, ſententiā proferri non poſſe in cauſa reſtitutionis contra contumacem 279 4 b
lite pendente nihil eſſe innouādum 285 4 a
litis conteſtatio quomodo fiat 279 3 b
literæ apoſtolicæ pro beneficio impetratæ quando ſint infirmandæ 246 4 b
literæ fraude impetratæ nō valent 247 2 b
literæ papales quomodo cognoſcantur veræ 346 4 a
literæ ſpeciales qñ cenſent pferēdæ lr̄is generalib9 346 2 b
literæ ſuper abſolutione voti per cruce ſignatos impetratæ quando non valeant. 291 4 b
literas apoſtolicas non recipi niſi a Papa ab in Curia Romana conſtitutis 346 2 a
literas falſas qui retinuerit excommunicetur 346 2 b
literas Papæ falſantes excommunicati ſunt 346 4 b
literas papales falſandi modi nouem 346 2 b 5 a b
literis falſis vtentes quib9 pœnis ſubijciendi 347 1 2
Loca aquoſa & inaquoſa quæ myſtice 17 4 b
loca quinq; in quibus humani ſpūs commorantur 69 4 a
locare debere prædia talibus ne decimarum iacturam patiatur eccleſia 239 4 a
locari quibus debeant res eccleſiæ 313 3 a
locationē cū pacto in prēiudicium iuris alterius eccleſiæ, nō tenere 240 1 b
lotionis ſpecies ſex quæ 22 4 b
Luciferi caſus deſcribit 217 4 b
luctus vt ſit duplex 202 4 a
ludos theatrales in eccleſijs vel p clericos fieri non debere. 305 4 b
lunæ proprietates quæ, quomodo myſtice in Maria fuerint 67 3 b
lupus triplex quis ſit 23 4 b
luxuriæ generalitas 216 3 b
luxuriæ ſpecies multiplices. 216 4 a
luxuriæ turpitudo quanta 216 3 a

MAgdalenam ter dominum vnxiſſe 177 2 a
magi tres vt ſignificent tres ordines fidelium. 42 3.

magnatum vita breuis & miſera 217 3 b
magorum tria munera myſtice quid 42 2 a
mala quænam exorta in populo Chriſtiano 225 1 b
mala triplicia a quibus liberari petimus 11 2 b
malitia hominū quanta 219 2 b
malogranata & tintinabula quid myſtice 160 4 b
malorum conſortia vitanda. 111 2 b
malum a quo liberari petim9, vt ſit triplex 201 4 b
mandato illicito non eſſe obediendum 294 2 b
manducatio vt accipitur octo modis 225 1 b
mandatum contra oppreſſores monaſteriorum 233 2 b
mane multiplex quod 150 4 b
manipulus cur portetur in leua 162 4 b 164 3 b
manſionē quomodo faciat Deus in anima 48 1 b
manus cur vngantur epiſcopo 264 4 a
man9 domini multiplex 115 1 b
manus domini ſeptem modis accipitur 121 2 a
manus hoīs multiplex 154 1 b
manus presbyterorum quare vngantur 159 3 2
margarita triplex quomō cōparanda 83 3 a
maria cur comparetur auroræ, lunæ, & ſoli 67 2 a
mariæ virginis ad virgam cō paratio 207 1 b
mariam inuocare debent peccatores & tētari 66 2. a. 68 2 b
maria quomodo ſit caſtellum, & quomodo Chriſtus in illud ingreſſus ſit 65 4 a
mari comparat ſeculū 58 4 b
maritus factus monachus non poteſt per vxorem reuocari. 320 3 a
martha & maria myſtice quid ſignent 66 2 a
martyrū ſuſtinendi cauſa triplex quæ 213 3 a
materiæ, hoīs vilitas 209 3 b
matrimonia cōtrahenda debere proponi in eccleſia 239 2 a
matrimonium accuſans propterq̄ſtū vt repellēd9 336 1 b
matrimonium conſenſu legitimo contrahi 331 2 b
matrimonium contrahere quī nā poſſint ibidem 2
matrimonium contrahendum quomodo impediatur 331 4 a
Medici quomodo circa infirmos ſe habere debeāt 234 3 b
medium qualiter tenuerit ſemper Chriſtus 142. 4
melchiſedec qd ſonet, ei9q; oblatio myſtice quid 198 1 2
menſę propoſitionis pedes ęjtuor, myſtice quid 167 3 a
mercenarius quis ſit 173 1 b
mercenarius vnde cognoſcatur 23 4 b

merita nostra christi dona sunt 168.2.b
metus causa aut vi quæcunque fiunt, carere debent robore firmitatis 278.4.a
Miracula in Christi natiuitate facta 52.1.a
miraculorum de multiplicatione panum differentia, eorumque mystica significatio 20.2.b
miserationes Dei quid sint. 199 2.a
miserationes Dei vti dicantur multæ ibidem
miserationum Dei recordatio magnum afflictiorum solatium 154.1.a
miseria bonorum & malorum 212.1.b
miseria continentis & coniugati 211.4.a
miseria diuitis & pauperis. 211 2 b
miseriæ omnes ad tres species referuntur 123.2.b
miseria humanæ conditionis quanta 209 1 b
miseria seruorum & dominorum 211 3 b
miserias suas exponit pœnitẽs 139 3 b
misericordia Dei immensa. 129 1 a
misericordia & miserationes Dei differunt 129 2 a
missa catechuminorũ quid differat a missa fidelium 206 2 b
missa consistit in q̃tuor 157 2 a
missæ officium optime dispositum ibidem
missæ officium quando a Christo sit institutum 157 1 b
missa quomodo ab Apostolis celebrata sit ibidẽ
missa quomodo semper sit bona 181 3 b
missa vnde dicatur 206 2 b
mitra pontificis mystice quid 162 4 b 164 4 a
Modus seruandus in bonis terræ deiegandis monasterijs 249 1 a
molæ duæ inter quas anima debet moli 7 4 b
monachi quinam excommunicari possint priuilegio non obstante 351 3 a
monachis simoniace receptus q̃ modo puniendus 340 3 a
monasticæ vitæ scopus & finis quis 71 4 b
mors bona quæ 153 1 a
mors culpæ quo ordine contingat 45 1 b
mors quadruplex quæ 108 4 b
mors quam sit homini vicina. 213 1 a
mors triplex quæ sit 44 4 b 44 a 108 4 a
mors vt sit immortalis apud inferos 221 3 a
mortem peccatoris cur non velit Deus 44 4 b
mortis diem præscire quare sit vtile 146 4 b
mortui tres resuscitati a Christo quid mystice 10 4 a
Mulier agit pro dote cõtra quẽlibet detinentem bona mariti 314 2 b
mulier quando non audiatur contra alienationem rei dotalis 295 4 a
mulierem post partum statim posse ingredi ecclesiã 330 2 b
mulieres quænam & quando permittantur clericis cohabitare 306 2 a
munera iniqua vitãda 214 2 a
muri Hierusalem quid mystice 137 3 b
mutilatus manu si ꝓmotus fuerit in Abbatem ab Abbatia deponitur 266 1 b
muti spiritualiter q̃ sint 19 4 a
mutitas bona & mala quæ. 125 3 a
Mysteria diuina non esse perscrutãda, sed credẽda 177 1 b
mysterijs plena esse omnia quę in missa fiunt 157 2 a
NAbuchodonosor superbia quanta 218 1 b
natiuitas Christi cur celebrior sit cõceptiõe 46 3 b
natiuitas Christi triplex per 3. missas designata 39 1 a
natiuitas Ioãnis triplex, sc3 carnalis, sacramentalis, & spiritalis 51 3 a
naturæ diuinæ simplicitas & subtilitas 21 4 a 46 3 a
naturam cur potius humanam assumpserit Christus q̃m angelicam 3 2 b
Negligentia in correctiõe peccantium sacerdotibus quam sit cauenda 216 3 a
negligentiã prælatorum in cõferendis beneficijs supplet papa 262 2 b
negligẽtia quænam sit sacerdotibus cauenda 226 1 b
negligentia quam sit detestanda 5 1 b
negociator vt de lucro decimã soluat 318 2 b
nequitiam extirpari per ieiunium & orationem 101 b
nescire vel scire quomodo dicatur Deus 181 4 b
Nobiscũ quomodo semper sit Christus 194 2 b 196 2.
noctes septem quæ 110 1 a
nomen bonum a quibus habere debeat prælatus 283 b
nomen Dei multipliciter accipitur 145 4 b
nomen Dei sanctificari quid sit 205 3 a
nomen diuinitatis multis modis accipi 40 1 a
nomen domini tetragrammaton 161 3 a
nomina Christi sex quæ 39 3 b
nomina filiorum Israel in veste pontificis, mystice quid 161 1 b
nomina filij Dei diuersa 146 1 a
notarij vt fiant infames seruientes hæreticis 343 1 a
notitiam excommunicationis habens si per solam famã celebrat debet deponi 347 2 a
nouales decimæ ad quos perti neant 318 3 a
nouales decimæ sub quibus cõprehendantur 318 2 b
nouitas in Chri natiuitate triplex 37 4 b
nouitius in religionem quando potest infra annum probationis ad seculum reuerti 320 1 a
nouitius reuertens ad seculum infra annum probationis potest ad sacros ordines ꝓmoueri 320 1 b
nouum multis modis in scripturis accipi 373 b
nox cuiusmodi fuerit ante aduentum Christi 5 3 b
Nubens infra annum lugubrem an infamiam incurrat 337 4 a
nuditas bonorum operum q̃ sit confusiua futura in die iudicij 29 1 b
nuditas naturalis hominis quã ta 210 2 b
numeri binarij mysterium q̃d. 200 3 b
numeri XXV. mysterium q̃d. 200 3 a
numeri senarij mysterium q̃d. 224 4 b
numeri ternarij mysterium q̃d. 200 3 b
numerus duodenarius quomodo multipliciter sacrato sit 73 1 b
nuncij tres vti triplicem viam Christo præparauerint. 46 1 b
nutrices Christianæ nõ possunt seruire Iudæis 342 3 b
nuptiarũ species q̃tuor q̃ 88 1 a
Nycticoraci qs similis 140 3 b

Obedien-

Obedientia prælatis ecclesiasticis exhibēda. 272 4 a
obediētia q̄ is esse debeat 34 3 b
obliuisci vel meminisse quomodo dicatur Deus 181 4 b
obseruatio duplex 150 1 b
Oculi dñi duo, correctiōis & consolationis 118 2 b
Odium bonum, & odium malum quod 64 3 a
Offerre quomodo nos recte deceamus 197 4 b
officia monachorum qualia eē debeant 322 4 b
officij alicuius dignitatem non potest quis temere dimittere 249 4 b
officium clericorum contra hęreticos quale 230 3 b
officium nocturnum, cur in q̄tuor diuisum sit 74 3 b
officium pastoris præcipue quod 1 1 b
Oleum consecratum misceri posse cum non consecrato. 326 1 b
oleum mystice qd 293 a 264 3 a
Onus triplex quod 122 4 a
onychini duo mystice quid 161 1 b
Operimētum multiplex quod 153 a
opes habere & eas non diligere, est difficile 215 4 a
opes impediunt a regno Dei. 215 3 b
Orandum quinam sit fructuosæ 226 1 a
orandum quomodo in persona Ecclesiæ 202 3 b
orantium diuersorum differētia 99 1 a b
oratio cordis, oris & operis q̄ 102 2 b
oratio dominica in quibus alias orationes præcellat 201 1 a
oratio & obsecratio quomodo differant 152 1 b
orationem indignam quæ efficiant 102 1 b
orationes cur dicantur collectæ, & quot sint in missa dicendæ 170 4 b
orationes tres ad omnes sanctos 207 4 b
orationes tres de vita & passione domini 207 3 a
orationi circunstantiæ octo necessariæ quæ 101 1
orationis ascensum impedientia tria quæ 102 2 b
orationis dominicæ ordo quis sit 201 2 a
orationis dominicæ petitiones quot sint ibidem
oratio vocalis cur a deo exigatur 201 1 b
ordinarij iudicis officiū quod 271 4 a
ordinari non posse eum qui nō sit baptizatus 329 4 b
ordinarius ad mandatum delegati exequitur sententiam, etiam iniustam 269 3 a
ordinarius delegati mandato quando teneat parere 248 1 b
ordinarius supplet negligentiā abbatis nō reuocantis monachum vagabundum 271 4 a
ordinationem communem ecclesiæ non debere impediri p̄ contradictionem eius, cui9 non interest 312 2 a
ordinatio ad sacros sine titulo, ordinator compellitur de necessarijs prouidere. 307 1 b
ordinatus a schismatico vti puniendus 345 3 b
ordinatus ad sacros ordines sine titulo, ab ordinatore iuste petit beneficiū 264 1 b
ordinatus per papam, non eximitur a iurisdictione sui episcopi 273 2 b
ordinatus sacerdos per saltum quomodo iudicandus 348 1 a
ordines duo sacri non possunt conferri eidem vno die vl̄ duobus continuato ieiunio 263 1 b
ordines ministeriorum veteris testamenti sex 158 1 b
ordines qui recepit a simonia co collatore an in eisdem ministrare possit 342 1 a
ordines sacros suscepturi quales esse debeant 263 3 b
ordines tres in Ecclesia qui. 137 2 b
ordinis characterem qui suscipiat baptizatum se putans 329 4 b
ordo petitionum in dominica oratione vt sit duplex 203. 3. b
orientem versus orandum cur potius sit 170 1 b
originale peccatum duo in se complectitur 131 2 b
originale peccatum quādo sit intensum 113 2 a
ornamenta animæ tria quæ 18 1 a
ornatus superborum quam sit vanus 219 1 b
Oscula diuersa quæ dantur in missa, quid 205 2 b
osculari quando debeant manus & pedes summi Pontificis 173 2 a
osculū in scriptura quid 205 2 b
osculum oris, altaris & pectoris, quid 168 3 a
osculum p̄ omnes fideles in missa, quid 205 1 b
ostiaria purgans triticum mystice quid 82 2 b
Oues Christi tribus modis pascendas 58 3 b
oues domini triplici cibo pascendas 87 2 b
oues qui cognoscāt pastorē, & cognoscantur ab ipso 24 1 b
ouium nomine vt vocentur damnati 221 3 a
ouium proprietates laudabiles quæ 24 2 b
ouium vitia tria in baculo pastorali significata, quomodo curanda sint 243 b

Pabulum animæ mystice quod 253 a
Pacem habere cum peccato & a peccato, quid sit 122 1 a
Pacto qui committatur simonia 341 4 b
Pagani cōiuncti in gradu prohibito quando separandi post conuersionē 336 4 a b 337 1 a b
Pallij pōtificalis materia & forma mystice quid 165 1 a
Pallij pontificalis vsus & auctoritas, quæ 260 1 a
Pallium largitur Papa episcopis 231 2 a
Panis multipliciter accipitur. 140 1 b
Panis quintuplex vt nobis sit necessarius 202 4 a b
Panis supersubstantialis quis 202 4 b
Panis vtrum sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari 191 4 a
Papa aliquam causam ad se reuocante, processum postea p̄ iudicem minorem factum nō tenere 304 1 b
Papa solus cognoscit de dubijs priuilegiorum Apostolicæ sedis 277 3 b
Papa vtrum principes seculares punire possit 130 1 a
paradisus quadruplex q̄ 75. 1. a
Pascha accipi multifariam. 235 4. b
Pascha quid significet ibidē
Pascha quomodo mystice celebretur 25. 2. b
Pascha vt sit triplex 214. 1. a
Pascit nos Christus tribus modis 23. 3. b
Passeri similis quis sit 140 4 a
Passer multiplex 141 4 b

patena mystice quid 177.3.b 204.2.a
pater vt sit Deus trifariam 201.3.b
patrem nostrum cur dicamus deum ibidem
patrimonium habens sufficiēs licet non beneficiatus, legitime ad sacros ordines promouetur 308.1.b
patroni pœna si alteri conferre negligat 235.4.a
patronus q̄modo possit aliquē ad ecclesiā p̄sentare 314.4.b
patronus vt ad ecclesiā vacantē se nō p̄sentet 324.2.b
paulus vñ. qualiter & quotractus fuerit 43.2.b
pauperes quantū diuitibus p̄ficiant 92.3.b
pauperibus tempore famis specialiter subueniendum 31.1.a
paupertas triplex quæ 138.3.b
pax duplex quæ 206.2.b
pax q̄druplex q̄ 6.4.a.183.4.a
pax triplex per Christum restituta, quę 47.1.a 169.3.b
pax triplex quæ 131.4.b
Peccandi occasiones vitandas esse 123.2.a
peccare in aliquem, & peccare alicui, quō differāt 130.1.a
peccata dimissa quomodo reuocentur 202.2.b
peccat homo quatuor modis 10.3.b.61.2.b.65.1.a
peccati circunstantiæ in confessione exprimendæ q̄ 81.1.a
peccati & delicti differentia. 209.4.b.131.3.b.60.1.a
peccati mortalis culpam & pœnam quandoque simul dimitti, & quandoque solam culpam 113.3.b
peccatore sciēter se in mortem precipitante, nihil insipientius 123.1.a
peccatorum colligationes quo modo dissoluendæ 14.1.b
peccatorum differentiæ tres q̄. 113.1.b
peccatorum diuersitates nouē. 105.1.b
peccatorū genera duo, desperantiū, sc̄z, & sperantiū 33.2.b
peccatorum genera nouē quæ 169.2.b
peccatum actuale non dimitti sine consensu 128.4.b
peccatum contra naturam q̄s sit graue 216.4.b
peccatum obreptionis & consuetudinis quod 110.4.a
peccatum originale cur appelletur iniquitas 113.1.b
peccatum originale remitti sine consensu 328.4.b
peccatum quodcunq; non remitti in dormientibus vel amentibus 309.1.a
peccatum triplex significatum per serpentem, mulierem & virum 10.4.b
Pecunia data p confirmatione alicuius electi ipso, phibente, non illi imputari debere
Pedes animæ spirituales qui 341.3.b 126.2.b
Pedes dñi mystice qd 66.3.b
Pellicano solitudinis quis similis 140.3.b
Pentecoste statum triumphantis ecclesiæ signat 172.1.a
Percutiens alium lethaliter vti sit irregularis 344.2.b
Perfectorum & imperfectorū differentia 146.3.a
perfectionem vitæ consistere in duobus 225.4.a
perfectus quis sit 65.1.b
Perseuerantia bonorum operū quam sit necessaria, 95.4.a
perseuerantia bonorum operū quanta laude digna. 95.4.a
p̄seuerantia duplex quæ 96.1.a
perseuerantia quomodo conseq̄ui possit 96.2.a
petenda cuiusmodi sint a Deo 133.3.b
Petri p̄rogatiuæ tres q̄ 56.4.a
petri successorumque eius priuilegium 86.4.b
petrus caput aliorum 159.2.a
Pignus pro dote recipiens maritus an tenetur fructus in sortem computare 346.1.a
pignus q̄n debitori restituēdū sit 314.3.a
piscatoris instrumentum quæ quatuor requirat, & quid mystice significent 68.3.b
pisces, volucres, & bestiæ, qd mystice 59.3.a
Pœna contumaciæ quando intelligit nō ppetua 246.1.b
pœnæ infernales nouem quæ. 220.3.b
pœna negligentium episcoporum 231.1.a
pœnarum ordo in inferno quis 221.2.b
pœna presbyteri copulātis indebite contrahentes 239.2.b
Pœnitens agnoscit, non negligit, nō excusat, nō extenuat culpas suas 131.4.b
pœnitētia damnatorum infructuosa 81.4.b.109.2.b
pœnitentia damnatorum inutilis 220.3.b
pœnitentiæ fructus digni, qui 15.3.a, 81.1.b.
pœnitentiæ partes tres quæ 105.1.b.126.3.b
pœnitentiæ post peccata necessitas 229.3.a
pœnitentiæ veræ tria necessaria, quæ 168.2.a
pœnitentia iniūgenda indebite contrahentibus 239.2.b
pœnitentiam ad mortem vsq; non esse tutum differre 108.4.b
pœnitenti duo necessaria quæ 109.3.b
pœnitentium maneries tres p tres aues significatę 140.3.b
pœnitēti, vt iustificetur, necessaria quæ 116.1.a
pœnitere quid sit 125.3.b. 126.4.a
Pœnitentiaria canonica vti in sepulturis ecclesiæ parochiali sit soluenda 317.2.b
Possessiōes & proprietatis causa agenda q̄ sit 281.4.
possessor verus qui quis efficitur 237.2.a
postulatio prælatorum in Ecclesia quomodo fieri debeat 250.2.a
potestas Petri vt in duobus cōsistat 58.1.a
potus multiplex 141.3.b
Præbenda debetur in canonicum recepto 307.3.a
præbendæ Ecclesiæ quomodo sint distribuendę 245.3.b
præbendam conferens quam non potest, aliam conferre tenetur 307.2.a
prædicare populo qui debeāt. 230.4.a
prædicationem, etiam veritatis, phibēdā hęreticis 19.4.b
prædicationis virtus q̄ta 1.1.b
prædicator bonæ opinionis eē debet 173.3.b
prædicatori necessaria q̄ 2.1.b
præfatio in missa quid insinuet 178.1.a
præfationis expositio 178.3.b
præfatio ꝓpria quando in missa dicatur 326.2.b
pręgnantes & nutrientes spiritualiter qui 112.1.b
prælati debent laicis & clericis iustitiā facere 278.3.b
prælati non residentes quando sint priuandi 306.4.a
prælato necessaria duo quæ sint 89.4.b
prælatorū pœna subditos sumptibus grauantium 236.3.a
prælatum obligari, qui prouidere ꝓmittit cū poterit 311.1.b
præmiū in cœlo quomodo sit diuersum 199.2.b

premiū vt sit duplex 225.3.a
presbyter & diaconus deducē tes pontificem, quid mystice 166.4.b
presbyter quid interpretetur 159.1.a
præscriptio centenaria solū valet cōtra Ro.ecclesiā 297.2.b
præscriptio contra priuilegia ecclesiæ quanto spacio contingat 350.3.b
præscriptio cū mala fide in nullo foro admittenda 237.2.b
præsumptione nō facile aliquē de crimine iudicandū 292.3.b
primatum Petri a domino trina vice constitutum 87.1.b
principatus totius ecclesiæ ter Petro commissus 159.1.a
principium multiplex 147.2.b
priuilegij innouatio vt nouum ius non tribuat 304.4.a
priuilegiorum innouatio vt nouum ius non conferat sed antiquum conseruet 349.4.b 350.1.a
priuilegium de sepultura apud religiosos, quomodo intelligendum 240.2.a
processus factus per literas surrepticias irritatur 247.4.a
procurari fratres alicuius domus vti oporteat 325.1.a
procurationem ecclesiæ quando dicitur episcopus remittere 325.4.
procurationes vti seruabunt ecclesiæ recenter conuersæ 325.4.b
procurator ad quæ solummodo intelligatur constitutus 270.2.a
professio fieri nō debet infra tēpus probationis 319.1.b
professio recipi non debet infra annum probationis ibid.
profundum multiplex 149.1.b
propheta cur dicatur Christus 6.1.b
proprietas omnis vti monacho interdicatur 322.4.b
prospera duo cor hominis corrumpentia quæ 62.4.b
Psalmi Dauid,& Epistolæ Pauli,& Euangelium Matthæi, cur præ cæteris scripturis frequentētur 135.2.b
psalmi pœnitentiales cur solum septem ex alijs excepti 97.2.a
psalmi quinq; ad missam celebrandam præparatorij, qui 163.1.b
Publicani qui dicantur 33.3.a
puluillus libro suppositus, qd mystice 173.4.b
purgatorij pœna q̄ta 120.4.b
purgationem non indicendam sup notorio crimine 352.4.a
purgationi quinam admittendi sint 352.1.b
purgatio quando indicenda sit 352.2.a.b
puniri neminem de crimine de quo non constat nisi per famam 339 4.a

Quadragenarij numeri mysterium 11.3.a
Quadragenarium numerum esse satisfactionis 25.3.a
Quadragesimale ieiunium tribus de causis seruari 11.1.b
Quadratura rationalis, & duplicitas, quid 161.2.a
Quadriga Aminadab mystice quid 75.2.b
Quærendus est Iesus in triplici domo 42 3.b
Quæstiones curiosas circa diuina sacramenta, esse vitandas. 188 3.b 190.1.b
Quæstores eleemosynarū quādo non sint admtēdi 241.1.a
Quæstores eleemosynarū quo modo debeāt esse modesti & discreti 241.2.a
Quantitatem & qualitatē peccati caute inquirere debet sacerdos 29.2.b
Quinarius numerus quid mystice 138.4.b
Quinquagenę tres psalmorum vt designent tres gradus fidelium 26.1.a
Quotidie communicare vtrū expediat 195.3

Rapta vti coniugium cōtrahat cū raptore 345.3.b
rasura literarū quomodo iudicāda. 347.1.b
rationale pōtificis mystice qd 86.3.b.161.2.a.226.1.b.
rebaptizatores excōmunicati 231.1.b
reconsecranda quando est ecclesia 326.1.b
rectorē ecclesiæ cōpetentē portionem debere habere 236.1.b
rectores tpales negligētes psequ hæreticos excommuncati. 230.2.b
recusaturus quis iudicē quid agere debeat. 218.3.a
redemptio dupliciter accipitur 118.1.a
redemptionis humanę ratio q. 3.4.b
redimi non potuit homo, nisi per misericordiam Dei 151.2.b
regimen animarum quibus cōmitti debeat 235.3.a
regnum cœlorū quatuor modis accipitur 83.1.b
regnum dei accipi multifaram 205.2.a
relictā fratris non licere in vxorem accipere 337.1.b
religionem nouam non licere constituere sine autoritate romani pontificis 235.2.b
religionem qui vouit, votoq; non completo si fiat episcopus, renunciare debet & votum implere 312.3.a
religiosi precio recepti, vna cū recipientibus de monasterio expellantur 241.3.a
religiosum quenq; posse ad strictiorem religionem transire petita licentia & si non obtēta 319.2.b.3.a.b
religiosq; exercens chirurgiam quando fiat irregularis 344.4.a
reliquias sanctorum non vendendas,nec passim ostendendas 240.4.b
renouatio ecclesiæ quadruplex quæ 6.4.b
res aliena duobus modis subripitur, & quomodo restituenda sit 35.2.b
rescripti ordo quomodo exequendus 247.1.a
rescripto in quo diuersa ponuntur quomodo sit vtendum, 248.3.a
rescriptum impetratum quando dicitur nō valere 247.1.b 248..a
rescriptum secundum quando dicitur valere 248.1.a
res per spolium ablata quomodo restituenda 217.1.b.2.a
restitutio in integrum quomodo fiat 275.1.b
restitutio spoliatorum quomodo facienda 282 4.a
resurrectio prima quæ 25.1.b
retia vt significent prædicationem 59.2.b
retributio quadripartita 117.1.b
reus criminis ad ecclesiam fugiens vt sit immunis 330.3.a
Romanæ ecclesiæ dignitas quāta 231.2.a
Romani pontificis excellentia dignitatis 87.1.a
Romanos pontifices esse sacerdotes & reges 40.4.a
Roma vt per altitudinem maris signetur, & quāta eius sit dignitas

dignitas 59 1 b
Rosæ aureæ triplex materia mystice quid 21 4 a
S Abbatū triplex q̄d 120 1 b
sacerdos vt sit discretus & cautus in cōfessiōe audienda 234 3 a
sacerdotalis ordis origo 1583 b
sacerdotes gerūt vices Christi 159 3 a
sacerdotes maiores & minores q̄rū suppleāt vices 1584 b
sacerdoti ad meritū duo necessaria quæ sint 225 2 b
sacerdotib9 quō caste cautep̄ viuendum 85 3 a
sacerdoti duo maxime necessaria quæ 41 1 a
sacerdoti q̄d diligenter prouidendū attēdēdūq̄ sit 165 4 b
sacerdotis officiū quando exercuerit Christus 159 4 a
sacerdotis peccatum cur maximum iudicetur 984 1 b
sacerdotis peccatum quomodo expietur 84 3 b
sacerdotium duplex q̄d 49.3.a
sacramenta libere esse conferenda 241 4.a
sacramēta nō iterāda q̄ 265.3.a
sacramēta solis pontificibus reseruata, cōferre simplex sacerdos non potest 249.2.b
sacramentorū legalium & euāgelicorum differentia 194.4.b
sacramētū altaris est cōmemoratio mortis Christi 155.3 b
sacramētū altaris ꝓpter diuersas causas institutum 196 1 a
sacramentū altaris veritas est & figura 194.1
sacr̄m in trib9 cōsistere 195.1.b
sacramentū quō actiue & passiue dicatur 195.1.a
sacrificia ecclesiæ tria quæ quomodo figurata 180.4
sacrificia veteris legis vtū fuerint meritoria, & cur instituta 136.4.a
sacrificij veteris & nouæ legis differentia 316.3.b
sacrificiorum & sacrificantiū species sex 137.1.b
sacrificiū altaris cruce signari septem vicibus q̄d sit 200.2.a
sacrificiū altaris cui, ꝓ q̄bus, q̄liter & q̄re offerēdū sit 181.1.b
sagittæ domini q̄ sint 121.1.b
sagittarios excōmunicādos eē
salis effectus tres spi (345.2.a
ritualiter quid 90.1.b
salutatiōes 7. i missa, q̄d 1702 b
salutis impedimēta 4. q̄ 33.3.a
salutis suffragia 4 q̄ 34.1.a
sanctis quō cōicemus 183.1.a
sctitatis vtilitas duplex 117.1.a
sanctorū cōmemoratio triplex in canōe q̄d sibi velit 182.4.b
sandalia pontificis mystice q̄d 161.4.b.163.2.b
sanguinis menstrui immunditia quanta 210.2.a
sanguis Christi cur dicatur nouum testamentum 192.4.b
sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionē pcōrum effusus 195.2.a
sanguis mystice quid 135.4.b
sanguis triplex 79.4.b
satisfactionē ꝓ peccatis dignā q̄ tria perficiant 60.1.b
satisfactiōis partes 4. q̄ 64 4.b
satisfactiōis partes 5. q̄. 85.2.a
Scientiæ margaritam quis male quærat, & q̄s bene 83.3.b
scholastici officiū in cathedralibus ecclesijs 232.4.a
scopæ quibus cor mundādum sit, quæ 71.4.b
scopæ tres quibus conscientia mundatur 18.1.a
scripturæ diuinæ autoritas q̄ta 219.1.b
scripturæ sacræ sensus quadruplex per quatuor fluuios paradisi designatus 49.1.b
scriptura q̄druplex q̄ 144.4.b
Sede vacante, statum eiusdem mutari nō debere 311.2.b
senari9 nūer9 ꝓfect9 est 158.1.a
senectus venerabilis q̄ 159.2.a
senectutis incōmoda q̄ 210 4.a
sensus animæ 5. q̄ sint 200.3.b
sensus scripturæ 4. qui 167.3.a
sententia aqua fuit appellatū quando retractetur 300.4.b
sententia contra ius litigatoris lata quando valet 299.1.a
sententia contra priuilegium ostēsum quādo teneat 300.3.b
sententiæ cōfirmationi quæ necessaria 299.2.a
sententiæ excōicationis & interdicti post appellationem quando non teneant 303.3.b
sententia per lapsum decem dierum quando transeat in rem iudicatam 299 2.b
sententia quando probetur per testes 299.3.b
sententijs proferendis papa vt seruat ordinē iuris 300.2.b
septenarij numeri mysterium 97.2.a
septenarius numerus vt sit vniuersitatis 58.1.b
sepulchra vbi eligenda 317.1.b
sepultura non careat casualiter mortuus 317.3.b
sequestrum factum loco missionis cur & quomodo sit reuocandum 286.1.a
Seraphin alæ sex quid mystice 148.2.b
seraphin duo vt significēt duo testamenta 69.3
seraphin quid sonet 179.1.a
serui non ordinandi, & de eorū manumissione 265.4.a
seruitus bona, & seruitus mala quæ 150.1.a
seruitus quomodo matrimonium impediat 333.1.b
seruo fideli 3. necessaria 86.2.b
silentium ante Christi aduētū vt fuerit triplex 2.3.a.10.4.a
silentium post offertorium q̄d insinuet 176.4.a
silentium post præfationem q̄d designet 179.4.b
silentium quando seruare debeant monachi 322.4.b
silentiū triplex in triplici lege
silētiū triplex videl3. na (143.2.a
turę, scripturę & gratię 2.3.a
simonia ambitiosorum 217.2.b
simoniace aliquem recipiētes quōpuniendi 340.3.a.b
simonia episcoporū q̄ 241.3.b
simoniam committi in adeptione administrationum spiritualium 342.2.b
simoniā cōmitti in exactione p̄cij pro spiritualibus 340.2.b
simoniam committi in inuestitura ecclesiarum 342.2.a
simonia quō in iudicio ꝓbāda & ventilanda 340.4.a.b
simoniacū esse aliq̄d exigere ꝓ cōsecratione eporum, & benedictionibus abbatū, & ordinationib9 clericor 141.2.b
simoniacū non debere conferre ordines 342.1.a (114.1.a
simulatio mala, & bona quō
sion trib9 modis accipit 144.2.b
Sodomia q̄ sit graue crimē, eiusq̄ pœna quę 217.1.a
solēnitates tres antiquæ legis, quō in noua lege spiritualiter celebrentur 24.4.a
solicitudo cupidor supflua 215.
solis proprietatis duæ vt (2.a
fuerint in Maria 67.4.b
solis propritates quatuor quæ 17.2.a
somnus bonus vt sit duplex 225.4.a
somn9 mortis triplex q̄s 4.4.a
somnus quid sit 225.4.a
somnus vitæ triplex quis 4.3.b
sophistæ fallaces tres, mundus, caro, diabolus 123.4.a
Sperat pœnitens in dei misericordia, nō sua iustitia 152.1.b
Spes in aduersis magnum solatium oppressorum 125.4.b
spinæ bonæ & malæ q̄ 114.4.b
spiritum sanctum amittere nolentibus, quid cauendum sit 134.4.a

Spiritus multiplex 155.1.b
sponsalia contrahens sub conditione honesta,&c.quomodo iudicandus 332.2.b
sponsalia de futuro vt dissoluẽ da sint 331.1.a
spõsalia de pñti quõ soluãt̃ p religionis professionem 320.2.b
sponsalia secũda de p̃senti quę nam dissoluant 331.1.b
Status animæ 4.qui sint 11.1.a
status clericorum qualis esse debeat 233.3.a
status cõditionis hũanę tria habet consideranda 9.1.b
status hominũ 3.qui sint 132.3.b
Stola iustorũ triplex quę 79.4.b
stola myst. qd 162.2.a 164.1.b
stola sctõrũ duplex q̃ sit 50.3.b
stola super vtrunq; humerum sacerdotis,quid 159.3.
studia hoim diuersa q̃lia 211.1.b
Subdiaconorũ officium in Christo 158.2.b
subdiaconus in episcopum eligi potest 263.2.b
subdiaconus præcedens pontificem,quid signet 167.1.a
subditus non præscribit obedientiam cõtra prælatũ 297.1.b
subiectionis gradus 3.q 52.2.a
substantia vna patris & filij & spiritus sancti 229.4.b
supellectilia in ecclesijs nõ debere reponi 234.1.b
superbiæ funiculus q̃modo detineat clericos alligatos 153.b
supbia initiũ omnis pcti 37.1.a
superbia inter vitia semp̃ prima & vltima 217.4.a
supbiã multos p̃strauisse 63.1.b
supbia q̃ sit detestabilis 218.2.a
supbi nõ regnãt ex deo 218.3.a
superborum p̃prietates diuersæ 217.3.b
suphumerale q̃d myst. 161.1.a
supplicia inferorum vt sint æterna 221.4.b
surdi spũaliter qui sint 19.3.b
surditas mala & bona q̃ 115.2.b
surgendũ esse a triplici somno 4.4.b
Symbolum cur posi Euangelium decantetur 175.2.a
Symbolum quibus diebus dicendum sit 176.1.b
Tabellionatus officiũ interdictum vt sit clericis omnibus 330.3.b
Tacendũ a q̃bus nõ sit 114.2.a
Talenta duo homini necessaria 118.2.a
Tempestas duplex quæ olim fuerit 3.1.a
templum corporis nostri quomodo consecrandum 32.2.b
tenebræ damnatorum vt sint duplices 221.2.a
tentari hominem a tribus, sed diuerso modo 14.2.a
tentatio Christi septẽ habet notanda 14.3.b
tẽratio dæmonis circa quæ versetur 14.2.b
tentatio grauior peccatori cõuerso incumbit 125.1.b
tentatio vt sit duplex 202.1.b
tentatis ad Mariam cõfugiendum esse 66.2.a
tentator vt sit triplex 202.1.a
tentatur homo tripliciter a dæmone 59.4.b
terræ sanctæ desolatio deplangitur 73.4.b
terra multis modis accipitur 147.3.a
terrã p̃ sepulchro fodiendo vẽdi non debere 317.4.a
terror quantus incumbit in die iudicij 222.3.a
terror verus ex falsis somnijs 213.1.b
testamentorum duorum concordia quanta 75.2.a
testamẽtũ Christi q̃d sit 48.4.a
testamentum quid sit,& quæ requirat 483.b
testes alios quando producere liceat 289.2.b
testes antiqui vt admittendi 290.1.a
testes criminosi q̃n admittãtur in crimine simoniæ 341.2.a.b
testes de consanguinitate deponentes a quo incipiant stipite computare 334.2.b
testes diligenter esse examinandos 289.1.b
testes ex auditu non sufficienter probant 288.2.b
testes q̃n sint cogendi 290.4.a
testes quonam modo sint producendi 287.4.b
testes vt publicãdi sint 289.4.b
testibus quibusnam credendũ sit 287.4.a
testimoniũ de auditu q̃n valeat ad p̃bãdã cõsanguinitatẽ in causa matrimoniali 339.3.a
testi super delatoria quãdo credendum sit 287.4.a
testium depositionibus quando credendum sit 288.1.b
testium depositionibus quando obijciendum 288.1.a
testium dicta nõ esse ad petitionem tertij publicãda 287.4.b
testium multitudo a iudice repellenda 289.1.b
testium multitudo vt reprimẽda sit 289.1.b
testium productio quarta quãdo admittenda 289.1.a
Thau litera cur in principio canonis ponatur 180.1.b
thau q̃sinã gerat in frõte 214.3.b
thuribuli cathenulæ tres, quid notent 168.4.b
Timor domini qualiter præparet viam domino 48.1.a
timor vt sit triplex 201.4.b
Tractus in missa quid notet 172.3.b
traditio Chri triplex q̃ 180.2.b
trãsfiguratio domini quid mystice designet 16.1.a
trãsitus æternalis qs sit 225.2.b
trãsitus corporalis quis 224.1.b
transitus spũalis quis 224.2.b
translationes episcoporum vt pertineant ad papam 258.3.b
trãssubstãtiatio q̃n fiat 190.2.a
tria simul creata quæ 147.2.a
tribulatio iustorum multiplex quæ 79.2.a
tribulationes quantæ præcedent iudicium 222.2.a
tribulatio peccatorum quam sit grauis 79.1.a
trinitas beatissima quomodo contemplanda 71.2.b
trinitas quomodo incommutabilis 229.2.a
trinitas substantiarum in vna psona Christi 188.3.a 19.2.b
trinitas triplex quæ 183.3.a
trinitatẽ per ter iteratum spñs quidam intelligunt 135.1.b
trinitatem quandam creatam parit charitas 136.4.a
trinitatis opa indiuisa 180.3.b
trinitatis uestigium in creaturis 179.1.b
trinitati toti sacrificium æqualiter offerri 181.3.b
triticum mystice quid 29.3.a
Tunica dñi desup cõtexta p totum,quid designet 162.1.b
tunica talaris mystice quid 160.4.b.164.2.a
turba relinquenda q̃ 34.1.a
turbatio multiplex q̃ 107.4.b
Vanitas duplex q̃ 90.3.b
vasa & uestimenta sacra, vt sint munda 234.2.a
vasa interitus quinam mystice gerant 224.4.b
Vbera consolationis duo quæ sint 22.2.b
Venditor deceptus ultra dimidiam iusti precij, quõ dãnũ recuperet 313.2.b
veniam perenti q̃tenus dimittendum peccatum 202.3.a
venturi quinam sint cũ Christo iudicaturo 112.3.b
verba canonis missæ quæ in euangelistis non inueniuntur quõ intelligẽda sint 326.3.a.b

verbis dubijs vtens ad decipiendum an contrahat matrimonium 331.3.b
verborum Christi virtus quãta 187.1.b
verbum dei dupliciter acceptũ 64.1.b
verbũ dei triplex quod 36.3.a
verbum factũ est caro propter quatuor causas 36.4.b
verbum patris æternum quomodo sit conceptum, prolatũ & scriptum 36.2.b
veritas vt sit multiplex 152.2.a
veritatẽ seruat deus in misericordia, & econtra 132.1.a
vermis infernalis duplex 220.2.b
vermis quare dicatur Christi 69.1.a
vestibus plus deferri quam virtutibus 219.1.b
vestimenta legalia secundum allegoriam quid 160.3.a
vestimenta legalia secundum tropologiam 160.4.a
vestium cultus superborum superfluus 218.4.a
vetustas multiplex q̃ 111.1.b
Viam trium dierum cuiusmodi ambulauerunt sancti martyres 79.2.a
via trium dierum q̃ ad animæ resurrectionem peruenitur quæ 25.2.a
via veritatis & vitæ q̃ 154.3.b
vicarij papę officiũ q̃d 267.3.a
videre Iesum volenti quid faciendum 34.1.a
videri a Iesu qd sit 34.2.b
vidua quãdo possit laicum coram ecclesiastico iudice conuenire 278.4.b
vigilãdũ cuilibet ubiq; 141.1.a
vigilandum esse duobus modis 82.3.a
vigilat Deus, angelus, homo, zabulus 141.1.b
vigiliæ noctis q̃tuor contra hostes quatuor custodiendæ q̃ sint 74.3.b
vigilia Matthię apostoli vt sit ieiunanda 330.1.b
vigilia occurrens in dominica ieiunãda est in sabbato ibid.
villicus bonus, & villicus malus quis 28.3.b
vincula multiplicia q̃ 145.2.b
vinum ablutionis quando in missa sumendum 316.3.a
vinum sine aqua vtrum consecretur in sanguinem 193.3.b
vires animæ tres inferiores, q̃ 107.4.b
vires animæ tres q̃ sint 225.4.a
virgæ proprietates tres in Maria quę 68.3.b
virga & manna cur simul fuerint in arca 165.2.
virginitas Ioannis euangelistę & Stephani probatur 199.3.a
virtutes quatuor principales mentem uiri sancti circũdantes q̃ sint 117.4.a
virtutes septem quæ principales 201.2.b
visio comprehensiua beatorũ qualis 71.3.b
visio triplex q̃ 70.4.b
visitat Deus hominem dupliciter 62.4.b
visitatorum officiũ q̃d 236.3.a
visitatorum prouincialium officium 233.1.b
vita actiua & contemplatiua prælato exercenda cur sit 165.2.b
vitæ actiuæ & contemplatiuæ officium q̃d 66.2.b
vitæ æternæ gaudia q̃ta 22.3.b
vitæ duæ, & potestates duæ, q̃ 181.3.a
vita mortalis est mors viuens 713.1.a
vita multiplex quæ 153.4.a
vita triplex quæ 4.3.b, 45.2.b
vitia principalia septem quæ 201.3.a
vitia septem capitalia significari per septem dæmonia, & per septem gentes 18.2.a
vitiati corpore ordinandi uel non ordinandi 266.1.a
uitulus immaculatus quomodo mystice pro peccato offerendus 84.4.a
Vmbra multiplex 142.1.b
Vnctiõis species duæ quæ sint 264.2.b
unctionum Christianorum ratio 265.1.a
unctionum pontificum regũq; differẽtiæ quæ 264.4.b
unguentum orationis ex qbus conficiatur speciebus 12.1.a
unio Christi cum ecclesia q̃lis & quanta 156.3.a
unitas ecclesiæ asseueratur 229.2.b
unitatis Christifidelium in gratia & triũ personarum diuinarũ in essentia differẽtia 230.a
uniuersitas etiã scholariũ põt ad agendũ & defendendũ p̃curatorẽ constituere 278.3.b
Voluntas Dei multipliciter accipitur 45.3.b
uoluntas humana quomodo p̃ueniatur & adiuuetur a Dei misericordia 76.3.a
vluntas in Deo ut sit duplex 203.1.a.b
voluntas obstinata in peccatis quæ 221.4.b
uoluntatem Dei esse unam, sed eius multa esse signa 155.1.a
uoti ultramarini executio auctoritate papæ ex causa potest differri 321.a.b
uoto obligatus quam mensurã soluere teneatur 325.2.b
uotum solẽne ut impediat matrimonium 331.3.b
votum ultramarinũ certis de causis cõmutari potest per solum papam uel de eius mandato 322.1.b
votum ultramarinum commutari posse per papam 321.2.b
voti ultramarini impedito ad executiõem quando indicitur redemptio 321.4.b
votum ultra marinum quãdo clerici redimere possit 322.2.b
votum ultramarinũ qnam redimere possint ibidem
uotum ultramarinũ uir uouere potest sine consensu uxoris 322.2.b
Vsura q̃modo subemptiõis specie fiat 313.2.a
vsurarij manifesti q̃tenus puniendi 346.1.a
vsurarius utilis ad restitutiõem cogendus 345.4.a
vsurario q̃modo appellatio nõ prosit 345.3.b
vsuras an liceat repetere 294.1.a
vsuras p̃ Iudæos a Christianis extortas restituẽdas 241.4.b
vsuras repetens quando sit audiendus 346.1.b
vult9dei 6. modis accipit 121.3.a
Vxorati nõ admittuntur ad ecclesiasticas dignitates 306.3.b
vxoratus quando possit intrare religionem 320.2.a
vxorem dimitti non posse nisi propter adulterium 211.1.b
vxorem nõ posse reuocare maritum q̃ ex eius licentia religionem intrauit 320.3.b
vxor quando maritum ex religione reuocare potest 320.4.b
Zachæus qd interpretetur 344.b
Zachæus q̃modo Abrahæ filius fuerit, & quõ ȳ tutũ plenitudinem habuerit 35.1.a
Zachæus q̃modo recte obtulerit & diuiserit 35.1.a
Zacharias & Elisabet mora- 56.1.a
Zelotypia uiri (liter qd afflictio q̃ 211.1.b
zona siue cingulum, quid notet 162.1.b 163.4.b
zona uel balteum vti designet castitatem 180.4

FINIS.

INNOCENTIVS

EPISCOPVS, SERVVS SERVORVM DEI, DILECTO FILIO ARNVLPHO ABBATI ORDINIS CISTERTIENSIS SALVTEM ET APOstolicam benedictionem.

PROPHETICA docet autoritas, quod beati sunt illi, qui seminant sup aquas. Semen enim est verbū Dei, & aq̄ multę sunt populi multi. Econtra, Maledictus est ille q̄ frumentum abscōdit in populo & suffodit in terra talentū: quia superogare debet aliquid stabularius, q̄duos accepit a Samaritano denarios: & suplucrari debet aliq̄d seruus, cui dominus duo talēta cōmisit. Nā a tunica hyacintina dependebant aurea tintinnabula ne pontifex ingrediens absq; sonitu sanctuariū moreretur. Inter cætera siquidem, quæ ad pastorale spectāt officiū, sanctæ prædicationis virtus excellit, iuxta q̄d docet egregius prædicator. Nō misit me dominus, inquit, baptizare, sed prædicare. Secundum illud: Prędica verbū, insta opportune, importune, opus fac Euāgelistę. Itemq̄: Quā specioſi pedes super montes euangelizantiū bona. Clama, ne cesſes, exalta quasi tuba vocem tuā. Hoc enim officium iniunxit dominus principaliter apostolis, dicens: Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine, & q̄d auditis in aure, prædicate sup tecta. Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euāgeliū omni creaturæ. Tantę nanq̄ virtutis est prædicatio, quod animam reuocet ab errore ad veritatē, & a vitijs ad virtutes: praua mutat in recta, aspera cōuertit in plana: instruit fidē, erigit spē, & roborat charitatē: euellit nociua, plātat vtilia, & fouet honesta: via vitæ, scala salutis, & ianua paradisi. Prædicator itaq̄ debet habere aurę, argentū & balsamū, videlicet, sapientiā & eloquentiam & honestatem, vt quod dicat intelligat, & q̄d dixerit & intellexerit agat. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Alioqn dicetur illi, Medice, cura teipsum: similis ficulneæ, quæ folia sine fructu ꝓducit. Omnis vero scriba doctus in regno cœlorę, de thesauro suo noua ꝓfert & vetera, siue quod testimonia ꝓducit tam de nouo q̄ de veteri testamento, siue q̄d educit, tā de gratiæ nouitate quā de vetustate culpæ sermonem, siue quod agit tā de præmijs, quam de supplicijs, quæ innouatis in bono vel inueteratis in malo debent. De

Esaiæ 32

Lucæ 8

Apoca. 19
Prouer. 11

Lucæ 19
Matt. 25

Exodi 28
Officium pastoris quod.
1. Corin. 1
2. Cori. 4
Roma. 10
Esaiæ. 58

Matth. 10
Marci 16

Prędicationis virtus.

Prędicatori necessaria quæ.

Matth. 5
Lucæ 4

Matth. 13

A his au-

Can.1 his aũt pro diuersitate personarũ & rerum debet aliter atq; aliter loqui. Vnde ad sponsam dicit in Cãticis canticorũ: Murenulas aureas faciemus tibi,vermiculatas argento. Per aurũ enim sapientia designatur,Salomone etiã testãte,qui ait: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapiẽtis. Per argentũ aũt intelligitur eloquẽtia dicente Psalmista: Eloquia domini,eloquia casta, argentũ igne examinatum Decenter ergo per murenulas aureas flores sapientiæ designãtur,quibus collũ & pectus ecclesiæ.i. prædicatores & doctores ornãtur. Vermiculatas aũt,id est,distinctas & variatas argento, scilicet, eloquentia, vt iuxta varietatem materiæ,vel personæ stilus sermonis & varietur. Ait enim Apostolus: Sapientiam loquimur inter perfectos:inter vos aũt nihil iudicaui me scire,nisi Christum Iesum & hunc crucifixũ. Et iterum: Nõ potui vobis loqui quasi spiritualibus,sed quasi carnalibus,tanq; paruulis in Christo lac vobis potum dedi,nõ escã. Sapientibus quoque & perfectis ait veritas increata: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei. E contra,rudibus & infirmis ait:Multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo. Hinc ipsa prudẽter iniũgit:Nolite sanctũ dare canibus,nec margaritas mittatis ante porcos. Sed mũdis animalibus estote similes,q; ruminant pariter & vngulã findunt. Debet em̃ prædicator habere vinum & oleum,virgam & mãna,ignem & aquã,singula suo loco cõgrue proferenda. Principaliter autem ad eruditionem fidei,& ad informationẽ vitæ,tanq; ad fundamẽtum & ædificium,debet intẽdere prædicator,cõfirmando quod dicit autoritatibus,rationibus,& exẽplis,vt funiculus triplex difficile dissoluat. Quia vero puluis inanis gloriæ pedibus prædicatorũ frequẽter adhæret,debet vtiq; prædicator excutere puluerẽ de pedibus suis,ipsoq; cõpunctionis aqua lauare,vt mundus sit totus,ne forte cum alijs prædicauerit,ipse reprobus fiat. Vtinã autem in prædicatiõis officio fecerim ipse q̃d dico, sed tot sum causarum impeditus incursibus,tot negociorũ nexibus irretitus,vt necesse sit diuisum ad singula,minorem in singulis inueniri. Contẽplari quidem non sinor, sed nec respirare pmittor:sic traditus alijs, vt pœnæ penitus mihi videar esse subtractus. Ne vero ꝑ solicitudine tẽporalium,quæ tẽporis exigente malitia valde me grauãt, curam spiritualium omnino negligerẽ,quæ mihi propter apostolicę seruitutis officium magis incumbit,q̃sdam sermones ad cleꝝ & popolum, nunc literali, nunc vulgari lingua proposui & dictaui,quos ad tuę petitionis instãtiam, quam per communẽ filium,fratrẽ Nicolaum,capellanum meum & monachum tuum. mihi fecisti,deuotioni tuæ studui destinare, rogans & obsecrans in Christo Iesu,quatenus in oratiõibus tuis apud iustissimum iudicẽ & pijssimum patrem me reddas spiritualiter commendatum.

Aurũ qd mystice. Pro.11

Per argentum quid mystice. Psal.115

1.Cor.2

1.Cor.3

Lucæ 8

Ioan.16

Matt.7

Prædicatori quæ necessaria.

Matt.10

1.Cor.2

INNO-

INNOCENTII PAPÆ, HVIVS NOMINIS TERTII, SERMONES DE TEMPORE, QVOS AEDIdit, omnes, nunc primum, idq; quam fieri potuit emendatissime, typis excusi.

Dominica I. Aduentus domini.

Christi aduentus cur tam diu dilatus sit, de triplici silentio, cur filius & non pater aut spiritus sanctus uenerit, cur de muliere tantum corpus assumpserit humanum, cur tot opprobria & supplicia uoluerit sustinere, & de quadruplici lege.

SERMO I.

4 CVM venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, natum de muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret.

IN ꝓpositis ꝟbis Apostoli q̃tuor pręcipue considerare debemus: aduenientis tempus, & personã, modum, & causam. De tempore nanque præmittitur: Cum venit plenitudo temporis. De persona subiungitur: Misit Deus filium suum. De modo dicitur: Natum de muliere, factum sub lege. De causa supponitur: Vt eos qui sub lege erant redimeret. Tempus autem plenitudinis intelligitur gratiæ, quod ab aduentu Saluatoris incepit. Tempus vtique miserendi & annus benignitatis. Nam lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gratia, id est, remissio peccatorum, veritas, id est, exhibitio promissorum. Per Christum enim peccata deleta sunt, per ipsum promissa completa. Sed cur tam diu distulit venire medicus ad sanandum ægrotum? Vt quid non antea mortuus est vnus pro populo, ne tota gens periret? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit tamen cœlestis altitudo cõsilij, vt ideo differret medicus venire ad sanandum ægrotum, ne si festinus venisset, putaret ægrotus se non medici virtute, sed naturæ vigore, vel infirmitatis lenitate sanatum, & sic vilipenderet medicum, vel paruipenderet ægritudiuem. Præsumebat enim peccator de suis viribus, dicens: Non deest qui faciat, sed deest qui præcipiat. Et iterum: Quęcunq; dixerit nobis dominus faciemus & audiemus. Vt ergo de sua virtute diffideret, & magnitudinem infirmitatis agnosceret, & medici gratiam postularet, distulit saluator accedere, donec peccator clamaret frequenter, & diceret: Veni domine & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Porro subtilior, et si secretior huius dilationis est ratio, quã Sapiens nobis insinuat: Dum medium, inquit, silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu mediũ iter perageret, omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Licet enim

Ioan. 11
Rom. 11
Exod. 24
Abac. 1
Sapien. 18

hoc aliter & aliter ab alijs & alijs exponatur, congrue tamen potest intelligi primum silentium in lege naturæ, secundum in lege scripturæ, tertium in lege gratiæ. Indidit enim conditor Deus legem naturalem mentibus hominum, ab ipso creationis exordio, geminum continentem mandatum. Vnum affirmatiuum, quod ad præstandum beneficia docetur in Euangelio: Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Alterum negatiuum, quod ad vitandum iniurias legitur in Tobia: Quæ tibi odis fieri, alij ne feceris. Sed lex ista siluit ab initio, cum Cain interfecit fratrem suum Abel, faciens alij, quod sibi nollet fieri. Et sic factum est primum silentium vsque ad Moysen, per quem Deus suscitauit testimonium in Iacob, & præceptum posuit in Israel, dans per eum decalogum legis in duabus tabulis scriptum, altera continente dilectionem Dei, reliqua proximi. In quibus duobus mãdatis tota lex pendet & prophetę. Sed lex ista siluit ab initio, cum populus vitulum cõflatilem adorauit, contra primum legis mandatum, adorãs deos alienos. Et sic factum est secundum silentium legis, vsque ad Christum, qui misertus aduenies contulit legem gratiæ, scribens eam in cordibus hominum digito Dei. Sed lex ista silebit vltimo, cum reuelabitur filius iniquitatis, qui extollitur super omne ꝺd dicitur Deus, aut quod colitur, Et forte iam silet, quia superabũdauit iniquitas, refrixit charitas multorum. Vix est qui faciat bonum, vix est vsque ad vnum. In prima vero lege contulit Deus homini posse, in secunda nosse, in tertia velle. In prima contulit potentiam per naturam, in secunda scientiam per scripturam, in tertia voluntatẽ p gratiã. Præmi sit itaq; Deus legem naturalẽ per quam conuinceret transgressorem, ne fortassis excusationem prætenderet dicens: Cecidi quidem, qui nesciui stare. Sed tollitur excusatio, quia per documentum scripturæ, nouit à malo declinare, sed noluit. Vltimo, post vtranq; legem, scilicet tempore cõgruo, cum videlicet nox culpæ medium iter arriperet, vel perageret, omnipotens sermo tuus venit, id est, verbum caro factum est, & contulit legem gratię, vt quod homo poterat per naruram, & nouerat per scripturam, impleret per gratiam. Non quia & ante quidam gratiam non habuissent, sed pauci, quia plures timore quam amore, plures vt serui q̃ vt liberi seruiebant. Vnde in descensu angeli aqua mouebatur, sed vnus sanabatur. Verum Samaritanus appropians vulnerato, eius vulnera, infundens vinũ & oleũ, alligauit, quẽ sacerdos & leuita vidẽtes immisericorditer p̃terierãt. Helizæus quoq; præmisit baculũ ad suscitandũ filium Sunamitidis, per quem cum ille non surgeret, & ipsemet venit, cõtrahens se puero coaptauit, & sic mortuus exurrexit. Cum ergo venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Misit illuc vbi erat, sed misit secundum humanitatem, vbi erat secundum diuinitatem. Nam in mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mũdus eum non cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Silẽtium triplex.

Mat.7

Tob.4

Gen.4

Psal.77

Exo.20

Mat.22

Exo.32

2.Thess.2

Mat.24

Psal.13

Sap.18 Ioan.1

Ioan.8

Luc.10

4.Reg.4

Gal.4

Ioan.1

Sed cum tres sint qui testimoniũ dant in cœlo, pater & verbum & spiritus sanctus, cur pater ipse non venit aut spiritũ sanctum non misit? Cur potius filiũ destinauit? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Di sposuit tamẽ altitudo cœlestis consilij, vt Deus qui in sapientia sua mundũ creauerat, secundum illud, Omnia in sapientia fecisti domine, ipse mũdum in eadem sapientia recrearet. Hæc est mulier Euangelica, quæ accendit lucernam vt dragmam, quæ perdita fuerat, primum inueniret, proprium sibi filiationis nomen reseruans, vt qui erat in deitate filius Dei, fieret in humanitate filius hominis. Porro subtilior etsi secretior huius missionis est ratio, quam Propheta nobis insinuat: Si propter me inquit, orta est tempestas, mittite me in mare. Licet enim hoc aliter & aliter ab alijs & alijs exponatur, congrue tamen potest intelligi-

Ioan.8

Filius cur potius incarnatus. Rom.11

Psal.103

Luc.15

Ionę 1

ligi. Prima tẽpestas orta est in empyreo cœlo, secunda in paradiso. Prima inter angelos, secunda inter homines. Prima nanq; tẽpestas fuit tumor superbiæ, per quem Lucifer voluit ad æqualitatẽ Dei
Esaiæ 14 ascendere, iuxta quod ait: Ascendam in cœlum & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Sed volẽs
Ibidem ascendere, cecidit, secundum illud: Quomodo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris? Secunda tempestas fuit ardor cupiditatis, per quem homo Dei sciẽtiam
Gen. 3 concupiuit, iuxta quod serpens illis promiserat: Eritis sicut dñ, scientes bonum
Lucæ 10 & malum. Sed concupiscens alienum, amisit proprium, secundum illud: Homo quidam descẽdebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, &c. Hæc duo vitia sunt radix omnium malorum, & origo omnium vitiorum.
Eccle. 10 Nam de superbia legitur: Initium peccati est superbia. De cupiditate dicit Apo-
1. Tim. 6 stolus: Radix omnium malorum est cupiditas. Verum in sancta & indiuidua Trinitate, patri attribuitur vnitas, propter principium: filio attribuitur æqualitas, propter medium: spiritui sancto attribuitur connexio, propter consortium. Prima ergo tempestas, quæ orta est
Phil. 2 propter Dei æqualitatem, ipsa est orta propter filium, qui secundum Apostolum, non rapinam arbitratus est, esse se æqualẽ Deo. Sed in trinitate patri attribuitur potentia, filio sapientia, spiritui sancto dilectio. Secũda ergo tempestas, quę orta est inter homines propter Dei scientiam, ipsa quoque orta est propter filium: qui secundum Apostolum est
1. Cor. 1 Dei virtus & sapientia. Porro qui occasionem damni dat, & damnum dedisse videtur. Ideoque verus Ionas, id est, Christus spiritualiter missus est in hoc mare magnum & spatiosum, id est, in mundum, in quo fuit absorptus à cęto, id est,
Mat. 12 sepultus in monumento, iuxta quod ait: Sicut fuit Ionas tribus diebus & tribus noctibus in ventre cæti, ita filius hominis tribus diebus & tribus noctibus
Psal. 68 erit in corde terræ. Hinc alibi dicit: Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Vt sic repararet quæ in cœlis & quæ in terris sunt, id est, ruinam angelicam & casum humanum.

Misit ergo Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege. De muliere natus est, id est, de virgine, quia mulier propter sexum censetur, virgo propter integritatem. Vnde propheta: Nouum, inquit, faciet dominus super terram, mulier circundabit virum gremio vteri sui. Et alius: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.
Gal. 4
Hiere. 31
Esa. 7

Sed cur in similitudine carnis peccati, de muliere corpus assumpsit, & non potius ex alia sibi materia nouum corpus formauit: vt sicut factus est primus à deo, ita fieret & secũdus? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit enim altitudo cœlestis consilij, vt sicut per mulierem mors intrauerat in orbem, ita per mulierem vita rediret ad orbem: vt vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret.
Rom. 11

Porro subtilior etsi secretior huius assumptionis est ratio, quam Apostolus nobis insinuat, dicens: Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Licet enim aliter & aliter ab alijs & ab alijs assignetur, cur dominus non angelicam, sed humanam naturam assumpsit, siue quod angelus per se corruit, quia sine suggestione peccauit: homo vero per alium, quia diaboli persuasione deliquit: siue quod humana natura cecidit tota, quoniam in radice peccauit: angelica vero nõ tota, quia pars in sua permansit felicitate.
Hebræ. 2

Potest tamen subtilis indagator conuenienter etiam intelligere, quod Adam peccauit in patrem, Eua peccauit in filium, Lucifer autem peccauit in spiritum sanctum. Sed qui peccat in patrem, remittetur ei, qui peccat in filium remittetur ei, qui vero peccat in spiritum sanctum non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Ideoque deus nõ naturam angelicam, sed humanam assumpsit. Quod autem in assumptione non fuit, incurabile mansit. Nam inde curatum est, vnde susceptum & propte-
Mat. 12 Mar. 3 Luc. 12

rea corpus simul sumpsit & animam, vt animam simul curaret & corpus: Oportuit ergo vt de illo genere carnẽ assumeret, quod voluit per assumptam carnem curare: de illius quoque semine, cui facta fuerat promissio. In semine tuo benedicentur omnes gentes.

Gen.22

Gen.26

Quam vtique carnem ideo assumpsit de virgine, ne per carnis concupiscentiam peccatum traheret, quod per carnis mundiciam debebat auferre. Vnde, cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Cæteræ siquidem mulieres concipiunt, non desponsatæ, sed traductæ: non in pudore virginitatis, sed in feruore libidinis: non in gratiam sed in culpam: Sed ista concepit, non traducta, sed desponsata. Vnde, cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, non in feruore libidinis, sed in pudore virginitatis. Vnde, antequam conuenirent inuenta est in vtero habens, non in culpam, sed in gratiam, quia de spiritu sancto concepit.

Matt.1

Augustinus.

Voluitque dominus in sua conceptione totum humanæ conditionis modum implere. Primus enim modus humanæ conditionis fuit, vt homo fieret nec de masculo, nec de fœmina, sicut Adam. Secundus, vt homo fieret non de fœmina, sed de masculo, sicut Eua. Tertius fuit, vt homo fieret de masculo & fœmina, sicut Abel. Quartus restabat, quod homo fieret de fœmina, non de masculo, sicut Christus: quem decebat vt secundum humanitatem nascere tur de matre sine patre, sicut secundum diuinitatem natus fuit de patre sine matre.

Misit ergo Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege: non simpliciter factum, sed factum sub lege, id est, legi subiectum. Legi namque se subdidit, qui legem condidit: non tamen ex debito, sed tantum ex beneplacito: quia octaua die secundum legem circunciſus fuit, & quadragesimo in templo præsentatus fuit.

Gal.4

Luc.2

Ibidem

Vt eos qui sub lege erant redimeret.

Est autem, vt probem, lex naturæ, lex scripturæ, lex gratiæ, lex culpæ, quas ipse nos docet Apostolus. Primã, Cum gentes ea quæ legis sunt naturaliter faciunt, ipsi sibi sunt lex. Secundam, Lex subintrauit, vt abũdaret delictum. Tertiam, Exclusa est gloriatio tua. Per quam legem? Factorum? Non sed per legem fidei. Quartam, Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mẽtis meę, & captiuantẽ me in lege peccati. Factus est ergo sub lege scripturæ Christus, vt redimeret eos, qui erant sub lege culpæ, reparans eos, qui erant sub lege scripturæ, per legem gratiæ.

Lex quadruplex.

Rom.2

Rom.5

Rom.3

Rom.8

Sed cur Deus non dixit & refecit, sicut mandauit & creata sunt? Cur pro redemptione nostra dignatus est tot supplicia & obpropria sustinere? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibila sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit tamen cœlestis altitudo consilij, vt per mortem suam genus humanum redimeret, quatenus inimicos ad charitatem accenderet, superbos ad humilitatem reduceret. Quid enim nos magis accenderet, quam quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Maiorem enim charitatem nemo habet, quã vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quid magis nos ad humilitatem inuitat, quam quod ille, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se ęqualem Deo, sed exinaniuit se formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis? Porro subtilior etsi secretior huius redemptionis est ratio, quam psalmista nobis insinuat dicens: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax complexæ sunt se. Licet enim aliter & aliter, ab alijs & alijs hoc exponatur: congrue tamen potest intelligi, quod inter misericordiam & veritatem difficilis quõdam altercatio vertebatur. Veritas autem in adiutorium & consilium sibi iustitiam aduocauit. Misericordia vero consiliatricem & adiutri

Psal.143

Rom.11

Rom.5

Ioan.15

Phil.2

Ibidem

Psal.84

cem

cem sibi pacem asciuit. Ambæ communiter diuinæ sapientiæ arbitrium elegerunt, qua mediante litigium sopiatur. Partibus igitur in præsentia constitutis, misericordia pacis instructa consilio taliter allegauit: Quum Deus summæ bonitatis arbitrio fecerit hominem
Gen.1 ad imaginem & similitudinem suam, indignum esset, vt tam digna creatura tota periret, ne Deus suo fraudaretur proposito: qui propterea fecit hominem, vt illum cognosceret, cognitum diligeret, dilectum haberet: sicque fieret inæstimabili felicitate beatus. Vt quid enim fecerit hominem, quem ex toto nouerat periturum? nulla prorsus vtilitas, imo crudelis esset impietas. Non igitur obliuiscatur misereri Deus, neque contineat in ira sua miserationes suas: sed adhuc ei com-
Psal.76 placeat misereri, si iuxta testimonium
Sapien.11 scripturarum nihil eorum quæ fecit oderit, & neminem velit perire. Veritas autem iustitiæ freta consilio, respondit hoc modo: Quum Deus inculpabiliter æquitatis iudicio propter peccatum hominum ianuam paradisi clauserit, collocans ante paradisum.
Gen.3 Cherubin, & flammeum gladium atque versatilem, vt angelus arceret diabolum, & ignis homines: indignum
Matt.7 esset, vt eum reseraret indignis, & san-
Psal.93 ctum daret canibus, & margaritas proijceret ante porcos. Reddat ergo retributionem superbis, vnicuique iuxta merita sua: quia secundum testimo-
Psal.13 nia scripturarum: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non
Psal.77 est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Omnes immundi de immundo concepti sunt semine, & apposuerunt adhuc peccare ei. Ad hoc misericordia prudenter allegans adiecit: Quamuis homo valde peccauerit, postea tamen perfecte pœnituit: & ideo
Ezech.17 quod amisit per culpam, debet recuperare per pœnitentiam, Iuxta quod dominus ipse promisit: Quacunque, inquiens, hora peccator conuersus fuerit, & cętera, omnium iniquitatum eius non recordabor. Econtra Veritas respondit in hæc verba: Licet pœnitentia culpam deleuit, perfectam tamen innocentiam non restituit, quia remanet fomes peccati, languor naturæ, tyrannis carnis: & ideo cum possit pœnitentia auferre peccatum, non potest gloriam restituere. Omnes ergo peccaue- Rom.3
runt & egent gloria Dei, ne quis immũdus diuino pręsentetur conspectui. His inter se taliter & taliter obuiantibus, diuina sapientia cogitationes pacis prouide cogitabat, & vidit quod iustitia læ- Hie.20
deretur, nisi sufficiens pœna pro omnibus solueretur: sed misericordia deperiret, si quemlibet sufficienti pœna puniret. Cum ergo Deus iustus sit & misericors, imo cum sit misericordia & iustitia, nec posset agere contra misericordiam, nec posset agere contra iustitiam, Psal.24
quoniam omnes viæ domini misericordia & veritas (Vnde Propheta: Miseri- Psal.100
cordiam & iudicium cantabo tibi domine(Ideo modum inuenerit, per quem vtrique satisfaceret, tam misericordiæ, quàm iustitiæ. Iudicauit igitur vt assumeret in se pœnam pro omnibus, & donaret per se gloriam vniuersis. Ac per hæc iustitia & pax complexæ sunt se. Apoc.3
Nullus enim alius inuentus est dignus aperire ianuam paradisi, nisi leo de tribu Iuda, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Vix em̃ cuiquã alij sufficiebat iustitia sua, nedum sufficeret vniuersis: quia nemo sine peccato, nisi solus Deus, dicente Propheta: Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, qa Psal.142
non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quapropter ipse Deus factus est homo, quatenus inter Deum & hominem legitime mediaret, vtpote qui neutri parti suspectus existeret, vtriusque gerens in vna persona naturam.

Oportuit igitur vt Deus sua morte Rom.3
gentem humanam redimeret, vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnius hominis obedientiam iusti constituerentur multi.

Hic ẽ serpẽs ęneus exaltatus in eremo, ꝑ Num.21

quem percussi à serpentibus sanabantur. Ioan.3

Hic est summus sacerdos, cuius in morte rei, qui confugerant ad ciuitates refugij, reuertebantur ad propria. Num.35

Hic est de quo beatus Iob ait: In oculis eius quasi hamo behemot capiet. In hamo siquidem sub esca aculeus latet, & in Christo sub humanitate diuinitas latebat. Christus ergo quasi hamo cepit behemot, id est, diabolum: quia cum caperet escam humanitatis, captus est aculeo diuinitatis, quia commisit manus in eum, in quem nihil iuris habebat, iure amisit illos, in quos ali quid iuris videbatur habere. Vnde quia diabolus hominem in ligno decepit, & homo diabolũ in ligno seduxit: & quia mors paradisum intrauit & colonos eiecit, vita in fernum ingressa est & captiuos eduxit. Mortem igitur de nostra mortalitate suscepit, & vitam nobis de vita sua restituit. Sit ergo Christo laus & honor & gloria, qui super omnia est Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In eadem dominica.

De somno multiplici, à quo surgendum est nobis.

SERMO II.

HORA est iam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm quum credidimus. Significatio somni multifarie spargitur in scripturis. Legitur enim somnus vitæ & somnus mortis. Porro, sicut triplex est vita, videlicet, corporalis, spiritualis, & æternalis, ita triplex est somnus vitæ. Primus, qui prouenit ex natura, secundus, qui prouenit ex gratia, tertius, qui cõsurgit ex gloria. De primo dominus dixit in Euangelio: Dormite iam & requiescite. De secundo sponsa dicit in Cantico canticorum: Ego dormio, & cor meum vigilat. De tertio Propheta in Psalmo: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Rom.13 Somnus multiplex in scripturis. Somnus vitæ triplex. Mat.27 Can.5 Psal.4

Sic & triplex est somnus mortis, quia triplex est mors, corporalis, spiritualis, & æternalis. De somno mortis corporalis dominus dicit: Lazarus amicus noster dormit. De somno mortis spiritualis dicit Apostolus: Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. De somno mortis æternalis inquit Psalmista: Qui dormit non adijciet vt resurgat. Abijt enim Iudas & laqueo se suspendit. Somnus mortis triplex. Ioan.11 Ephe.5 Psal.40 Mat.27

A somno mortis corporalis resurgunt omnes. A somno mortis spiritualis resurgũt quidam. A somno mortis æternalis resurgunt nulli. Quoniam omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Beati vero qui partem in resurrectione prima habuerint. Quia in inferno nulla est redemptio: & ideo non resurgent impij in iudicio, neq; peccatores in consilio iustorum. 1.Cor.15 Apoc.20 Psal.1

Porro somnus mortis spiritualis, tribus modis contingit: per negligentiam, ignorantiam, & concupiscentiam. De somno negligentiæ, Salomon ait: Vsquequo piger dormis? quando exurges? De somno ignorantiæ dicit Dauid: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. De somno concupiscentiæ Psalmista testatur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerũt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Somnus mortis spiritualis triplex. Prou.6 Psal.12 Psal.75

De hoc triplici somno dicit Apostolus: Hora est iam nos de somno surgere. Quasi dicat: Surgendum nobis est de somno negligentiæ. Propter quod addit: quia propior est nostra salus, quàm quum credidimus. Surgendum nobis est de somno ignorantiæ. Propter quod subdit: quia nox præcessit, dies autem appropinquauit. Surgendum nobis est de somno concupiscentiæ. Propter quod dicit: Non in comessationibus & ebrietatibus, & cætera. Et ideo concludit, & interpo- Rom.13

terponit ad omnia: Abiȝciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, &c̄.

Hora est iam nos de somno surgere. Sed dices: Cum semper sit hora surgendi à somno culpę (iuxta quod in quit Propheta: Quacunque hora conuersus fuerit peccator, & cætera, omnium iniquitatum eius non recordabor, dicit dominus) quid est hoc quod dicit Apostolus: Hora est iam nos de somno surgere, tanquam non semper sit hora? Teneamus ergo quod Veritas ait: Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Et ideo monet Propheta: Quærite dominum dum inueniri potest, &c̄. Non igitur sibi blandiatur peccator frustra, & dicat: Secure possum ad tempus peccare, quia quacunque hora conuertar, omnium iniquitatum mearum non recordabitur dominus: quia nescio diem, neque horam. Iusto nanque iudicio Dei fit, vt quia quum potest homo conuerti & non vult, quum vult forte conuerti, non possit. Tunc enim securum est homini pœnitere, cum potest ipse peccare.

Ezech. 18

Mat. 25

Esaiæ 55

Pœnitere quãdo securum sit

Iam igitur, id est, in præsenti vita, vel magis in tempore opportuno, surgendum est nobis à somno culpæ, quoniam si in prima vigilia venerit, & si in secunda, vel in tertia vigilia venerit, & sic inuenerit, beati sunt serui illi.

Luc. 12

Surgamus igitur fratres & filij, dum opportunum tempus & horam competentem habemus, ab illo triplici somno: quoniam quilibet est mortalis. Certe nihil est magis amicũ iniquitati, quam negligentia. Propter quod dicit scriptura: Maledictus homo, qui opus Dei negligenter agit. Quoniam vbi Salomon ait: Manus in manu non erit innocens, econtra consulitur: Semper aliquid operis facito, vt diabolus te inueniat occupatum. Quum enim Dauid quieuisset à prælijs, & deambularet in solario post meridiem, vidit ex aduerso Bethsabee se lauantem, tulitque illam, & dormiuit cum illa. Propter quam homicidium pariter & adulterium perpetrauit: & qui vicit in bello, victus est tandem

Negligentia q̃ sit detestãda

Hiere. 48

Prou. 11

Hierony.

2. Reg. 11

in pace. Ergo dum tempus habetis, operemini bonum ad omnes. Veniet enim tempus, quando nihil poteritis operari, iuxta quod veritas ait: Ligate manus eius & pedes, & proȝcite in tenebras exteriores.

Gal. 6

Ioan. 9

Mat. 22

Surgatis etiam fratres à somno ignorantiæ, quoniam & ipse mortalis existit. Propter quod dicit scriptura: Noluit intelligere, vt bene ageret: iniquitatem meditatus est in cubili suo. Et illud: Ipsi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, & cætera. Propterea populus meus, inquit Propheta, captiuus ductus est, quia non habuit scientiam. Et, Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Hinc error, hinc hæresis, hinc perfidia, hinc excusatio in peccatis. Sed ignorans ignorabitur, & negligens negligetur.

Ignorantia mala q̃ facit

Psal. 35

Psal. 94

Esa. 5

2. Cor. 14

Surgendum quoque nobis est à somno concupiscentiæ, ne forte obdormiamus in voluptatibus carnis & illecebris mundi: quia non dormitabit neq; dormiet, qui custodit Israel. Quasi quidam somnus est vita carnalis, vel conuersatio secularis: quia sicut ille qui somniat se habere multas diuitias, quum euigilat tristatur, pro eo quod nihil inuenit se habere: sic ille qui diues est in hoc mundo, quum transierit de illo, dolebit, quia nihil secum de illo portabit. Nudus, inquit, egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Nihil quoque intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia neque auferre quid possumus. Nihil enim nobiscum deferemus ex hoc mundo, nisi opera, iuxta quod legitur: Opera illorum sequuntur illos. Quæ si bona fuerint, perducunt ad gloriam: si mala pertrahunt ad gehennam. Heu quot & quanta mortales de mundana conuersationis amaritudine cogitant, sed sub mortis articulo repente cuncta, quę cogitauerant, euanescunt. Propter quod dicit Psalmista: Exiet spiritus eius & reuertetur in terram suam, & cæt. Homo quippe qui permanet in peccato, similis est iumento, quod in stercore compu

Cõcupiscẽtia carnis mala quæ.

Psal. 120

1. Tim. 6

Apoc. 14

al. incertitudine.

Psal. 145

computrescit & qui reuertitur ad pecca
2. Petr. 2 tum, est quasi canis qui redit ad vomi-
tum.

Quid enim nos miseri cogitamus, quid disponimus, aut quid agimus tota die? Aranearum telas teximus: quoniam euisceramus nosipsos, consumimus dies nostros, & perdimus tempus nostrum in vanis studijs, & operibus prauis, in voluptatibus carnis, illecebris mundi, siquidem vtriusque concupiscentiam, videlicet carnis & mundi damnat Apostolus in hoc loco, cum prohibet comessationem & impudicitiam: in quibus carnales homines, id est, gulosi & luxurioſi amplius delectantur. Rursum, contentionem & æmulationem, in quibus homines mundani versantur, qui contendunt inter se de possessionibus vel honoribus, & pro his ad inuicem æmulantur.

Hora est ergo nos iam de somno surgere: quia ppior est nostra salus, quàm quum credidimus. Quasi dicat: Non possumus excusationem habere negligendi, quod expectamus, tanquam nimium differatur. Quia propior est nostra salus, quam quum credidimus. In principio nanque fidei mundati sumus per baptismum à culpa, nunc autem per meritum digni sumus corona: & ideo magis appropinquauimus ad salutem. Vel ideo magis est salus propinqua, quia magis est mors vicina. Nam precio
Psal. 115 sa est in conspectu domini mors sanctorum.

Rursus, hora est iam nos de somno surgere: quia nox præcessit, dies autem appropinquauit. Quasi dicat: Ante aduentum Christi fuit nox erroris & infidelitatis & ignorantiæ: sed iam post aduentum Christi, dies fidei, veritatis & gratiæ rutilauit. Vnde iam non possumus excusationem habere, tanquam ignoremus veritatem occultam. Quia
Ioan. 1 lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Nam
Esa. 9 populus gentium, qui ambulabat in te-
nebris, vidit lucem magnam. Et certe
2. Pet. 2 melius est viam veritatis non agnoscere, quam post agnitam retro ire: quia ser
Luc. 12 uus sciens voluntatem domini sui, & non faciens vapulabit multis.

Item hora est iam nos de somno surgere, scilicet, quia mundus tranſit & concupiscentia eius. Et ideo non in co- 1. Ioan. 2
messationibus & ebrietatibus, quo ad gulam: Non in cubilibus & impudicitijs, quo ad luxuriam: Non in contentione & æmulatione, quo ad iracundiam & inuidiam, ambulare debemus. Sed induamus dominum Iesum Christum, id est, doctrinam domini nostri Iesu Christi, & in nouitate spiritus ambulemus.

Abijciamus ergo opera tenebrarum, Rom. 8
id est, peccata, quæ in tenebris fiunt: quia qui male agit odit lucem: vel quæ Ioan. 3
sunt à principe tenebrarum, id est, diabolo, vel ad tenebras exteriores transmittunt. Et induamur arma lucis, id est, Iacob. 1
opera bona, quæ sunt à lucis autore. Quoniam omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est descendens à patre luminum. Vel, quæ lucere debent coram hominibus, Mat. 5
vt videntes opera nostra bona, glorificent patrem nostrum qui in cœlis est. Vel quæ transeunt tunc ad lucem, per quam iusti fulgebunt ficut sol in regno Matt. 13
patris eorum: sic videlicet, vt non in tenebris vitiorum, erroris, & infidelitatis & ignorantiæ, sed in die virtutum, fidei & veritatis & gratiæ ambulemus honeste, vt coram Deo & hominibus placeamus. Propterea fratres & filij, qui salutem nostram, id est, natiuitatem saluatoris nostri expectamus propinquam, qui ad hoc natus est, vt saluum faceret populum suum à peccatis eorum, surgamus à somno peccati, & abijciamus opera tenebrarum, vt sacrosanctam Matt. 1
natiuitatem ipsius digne celebrare possimus, ipso præstante, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

DO-

Dominica secunda in Aduentu domini.

Christus cur propheta magnus dicatur, quadruplex aduentus Christi, de quadruplici acceptione Hierosolymorum, de quadruplici pace, deniq; de quadruplici Ecclesiæ renouatione.

SERMO VNICVS.

ECCE veniet propheta magnus, & ipe renouabit Hierusalem. Prophe ta magnus intelligit Christus. De quo legit in Deuteronomio: Pro- Deut.18
phetam suscitabit vobis dominus de fratribus vestris: ipsum tanquam me audietis. Et de q̃ in Euãgelio dicitur: Prophe- Lucæ 7
ta magnus surrexit in nobis. Et: Quia Deus visitauit plebem suam. Christus autem appellatur propheta, tum propter occultorum intelligentiam, tum propter scientiam futurorum, Deus scientiarum, dominus occultus, occultorum omnium indagator, qui scrutatur renes & corda, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Viuus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem spiritus & animæ, compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis: & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. In quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt absconditi. Dicitur ergo propheta, tum quia reuelauit occulta, iuxta quod inquit apostolis: Omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. Tum, quia prædixit futura, secundum quod ait: Dixi vobis prius quam fiat, vt quum factum fuerit credatis.

Christus propheta tur sit dictus

Pſal.7 Heb.4

Ioan.15

Ioan.13

Magnus ergo censetur propheta, nõ solum quia dominus prophetarum, sed quia spiritum & totum accepit & semper habuit. Nam soli Christo datus est spiritus sine mensura, in quo pleni- Ioan.3 Col.2
tudo diuinitatis habitat corporaliter: cæteri vero de plenitudine eius accipiunt. Quia vnguentum à capite eius descendit in barbam, & à barba in oram vestimenti defluit. Solus enim Christus spiritum semper habuit permanentem. Super quem, inquit, videris spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat, & cæt. Requieuit enim super eum spiritus sapientię & intellectus, & quæ sequuntur. Cæteri vero non semper, sed ad horam spiritum habuerunt, secundum quod Helizæus inquit ad Giezi: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & dominus cælauit hoc à me, & non iudicauit mihi. Spiritus enim vbi vult spirat, diuidẽs singulis pro vt vult. Ioan.1 Esa.11 4.Reg.4 Ioa.3 1.Cor.12

Veniet ergo propheta magnus. Quatuor redemptoris aduentus, scriptura sacra distinguit. Primum in nube, secundum in rore, tertium in turbine, quartum in igne. In nube carnis, in rore gratiæ, in turbine mortis, in igne iudicij. In nube carnis, vt mundum redimeret. In rore gratiæ, vt spiritum illuminet. In turbine mortis, vt corpus incineret. In igne iudicij, vt seculum iudicet. De primo: Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Venit autem in nube carnis. Vnde propheta: Ascendet dominus super leuem nubem, id est, assumet carnem à peccatis immunem, & intrabit in Aegyptum, id est, descendet in mundum. Hic est enim Angelus ille, qui secũdum Apocalypsim Ioannis descendit de cœlo, amictus nube: quia venit ad nos calciata deitas, id est, nube carnis obtecta. Aduentus Christi quatuor Ioa.16 Esaiæ 19 Apo 10

De secundo: Si quis diligit me, sermonem meum saruabit. &c̃. Venit autem in rore gratiæ. Vnde Psalmus: Sicut ros hermon qui descendit in montem Sion. Hermon enim interpretatur lumen exaltatum. Is est enim Christus lux vera, quæ illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc mundum, prius exaltatus in cruce, deinde exaltatus in cœlo, Sicut ipse dicit in Euangelio: Quum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. A quo ros gratiæ descendit in montem Sion, Ioan.14 Pſal.132 Ioan.8 Ioan.12

id est,

id est, in animã cœlesti speculatione sublimen. De cuius aduentu dicit per Prophetam: Rorate cœli desuper & nubes pluant iustum. Et iterũ: Descendet sicut pluuia in vellus, &c. De tertio. Cum venerit & pulsauerit, confestim aperiãt ei. Veniet enim in turbine mortis. Turbo quippe dicitur à turbando. Quid autem conturbat magis quam mors. Vnde scriptura: O mors quã amara est memoria tua. Quocirca dominus ait: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Et iterum: Anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater saluifica me ex hac hora. De quarto: Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli. Veniet autem in igne iudicij. Vñ Psalmus: Ignis ante eum pibit, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Et iterum: Ignis in conspectu eius ardebit, &c. Hos quatuor redemptoris aduentus repræsentat ecclesia in quatuor dominicis de aduentu domini, non solum numero dierum, sed etiã ratione officiorum. Quod etiã designatur per quatuor versus primi responsorij de aduentu, Qui sunt, Quique terrigenę, &c. Qui sedes sup Cherubin, &c. Tollite portas, &c. Gloria patri, &c. sicut prudẽs indagator intelligit, q nouit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Veniet ergo propheta magnus, &c. Scitis charissimi q̃d Hierusalem quatuor modis accipitur, secũdum quatuor theologicos intellectus, historicum, allegoricum, tropologicum, & anagogicum. Est enim Hierusalẽ superior & inferior, interior & exterior. Cœlestis videlicet & terrestris, spiritualis & corporalis. Superior est in patria. Inferior est in via. Interior est in anima. Exterior est in Syria. Supior est ecclesia triumphans, de qua dicit Apostolus: Illa, quę sursum est, Hierusalẽ libera est, quæ est mater nostra. Inferior est ecclesia militantium, de qua dicit Propheta: Surge illuminare Hierusalem, &c. Interior est fidelis anima, de qua dicitur: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Exterior est miserabilis Hierosolyma. De qua dicitur: Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Hierusalem quippe visio pacis interpretatur. Est autem pax peccatorum, pax conuersorum, pax iustorũ, & pax beatorum. Pax peccatorum in vitijs, pax conuersorum in moribus, pax iustorum in gratia, pax beatorũ in gloria. De pace peccatorum in vitijs, dicit Psalmus: Zelaui in peccatoribus pacem peccatorum videns. Hãc autem pacẽ vidit Hierusalem exterior, id est, miserabilis Hierosolyma, quam modo possident peceatores, qui de vanitate conueniunt in idipsum. De pace cõuersorum in moribus, inquit Apostolus: Christus est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, vt duos condat in semetipso parietes, in vno nouo homine faciens pacem. Hanc pacem videt Hierusalẽ inferior, id est, ecclesia militantium, qui ambulant in domo domini cũ consensu. De pace iustorum in gratia dominus ait: Pacem relinquo vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Hanc autem pacem videt Hierusalem interior, id est, fidelis anima. Quia fructus spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia. De pace beatorum in gloria dicit Propheta: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Hanc autem pacem videt Hierusalem superior, id est, ecclesia triumphantium, quoniam inter electos est pax super pacem. Porro pacem temporis instãter oramus, dicentes: Da pacem domine in diebus nostris, sed eã peccatis exigentibus fere nusquã habemus: qa susti nuimus pacem & nõ venit, quæsiuimus bona & ecce turbatio. Quatuor autem modis Hierusalem, id est, ecclesia renouatur. Sacramentis & moribus, miraculis & mandatis. De renouatione sacramentorum Moyses inquit in lege: Vetustissima veterum comedetis & nouis superuenientibus vetera proijcietis. Vetustissima sunt moralia, vetera sunt legalia, noua sunt euangelica. Nos ergo vetustissima veterum, id est, moralia præcepta comedimus, hoc est, ad nutrimentum spiritualis vitæ seruãda suscipimus, sed superuenientibus nouis, id est, euangelicis sacramentis, proijcimus vetera, id est. legalia, vt agnum paschalem, superueniente corpore Christi, & circuncisionem, superueniente baptismo. Nam cũ veritas venit, figura cessauit, & euanuit vmbra, cum lumen refulsit. Propter q̃d dicit

Esaiæ 45 Psal. 71 Lucæ 12 — Turbo qd — Eccle. 41 — Matt. 26 — Ioan. 12 Lucæ 21 — Psal. 96 — Psal. 49 — Dominicarum quatuor aduẽtus ratio quæ — Deut. 32 — Hierusalẽ quatuor modis actipi — Gal. 4 — Esaiæ 60 — Esaiæ 46 — Matt. 23 — Pax quadruplex — Psal. 72 — Ephe. 2 — Psal. 84 — Ioan. 14 — Gala. 5 — Psal. 4 — Hiere. 6 — Leuit. 26

dicit Apoſtolus: Vetera tranſierũt, & ecce noua facta ſunt omnia. O quam vtilis renouatio, quæ legalia mutauit in euangelica. Legalia namque ſignificabant & nõ iuſtificabant. Propter quod dicit Apoſtolus: Abraham ſignum accepit circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Euangelica vero ſignificabant & iuſtificabant. Propter quod dicit Apoſtolus de baptiſmo: Quia ſepulti ſumus cum illo per baptiſmum in mortem. Et dominus in Euangelio: Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit. Illa quidem ęgritudinem oſtenderant, ſed ſalutem non conferebant. Propter quod inquit Propheta: Dedi eis præcepta non bona, & iuſtificationes non bonas, in quibus non viuant. Cui conſonat Apoſtolus dicens: Lex neminem ad perfectum adduxit. Imo, lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. Hæc autem oſtendunt infirmitatem, & conferunt ſanitatem. Propter quod dominus inquit in Euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Hic eſt Samaritanus, q appropians vulnerato ſup infudit vinum, & oleum: quem prius ſacerdos & Leuita videntes dimiſerant incuratum. Venit ergo propheta magnus & ipſe renouabit Hieruſalem.

2.Cor.5
Rom.4
Col.2
Mar.16
Ezech.20
Heb.7
Rom.5
Matt.11
Luc.14

De renouatione morum dicit Apoſtolus: Exuite veterem hominem cum actibus ſuis, & induite nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Vetuſtas hominis intelligitur culpa, nouitas hominis intelligitur gratia: Illa contrahitur originaliter ab Adam, hæc confertur liberaliter per Ieſum. Per illã animus deformatur, per hanc reformatur. Exuamus itaque veterem hominem cum actibus ſuis, id eſt, deponamus vetuſtatem culpæ, quam contraximus ab Adam, cum actibus ſuis, id eſt, cum vitijs & peccatis, & induamus nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, id eſt, aſſumamus nouitatem gratiæ, quæ confertur per Chriſtum, & in nouitate ſpiritus ambulemus, ſecundum quod prẹmiſit Apoſtolus: Renouamini ſpiritu mentis veſtrę. Propter quod alibi dicit: Expurgate vetus fermẽtum vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. O quam vtilis renouatio, quæ vitioſos efficit virtuoſos. In tantum enim inueterauerant homines per peccatum, vt etiam mutauerint gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum & ſerpentium. Sed Chriſtus aduenies perdidit idololatriam, ſecũdum illud Propheticum: Eleuabitur dominus ſolus in die illa, & idola penitus conterentur. In illa die proijciet homo idola argenti ſui, & ſimulacrum auri ſui, quæ fecerat ſibi, vt adoraret talpas & veſpertiliones. Veniens autem pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem inimicitiæ ſoluens, abſtulit cerimoniam à Iudæis, & idololatriam à gentibus: vt duos condat in ſemetipſo parietes in lapide angulari, in vno nouo homine, faciens pacem inter ipſos & Deum. Venit ergo Prophe ta magnus & ipſe renouabit Hieruſalem.

Ephe.4
1.Cor.5
Rom.1
Eſa.2
Ibidem
Ephe.2

De renouatione miraculorum inquit ſcriptura: Innoua ſigna, & immuta mirabilia. Signa ſunt ſacramenta, mirabilia ſunt pdigia. Signa igitur, id eſt, ſacramenta dominus innouauit, & mirabilia, id eſt, prodigia immutauit. Nam primus Adam fuit de virgine terra factus, ſecũdus Adã fuit factus de virgine fœmina. Primus Adam fuit vir in ipſa creatione, ſecundus Adã fuit vir in ipſa conceptione, ſicut Propheta prædixerat: Nouum faciet dominus ſuper terram, fœmina circũdabit virũ gremio vteri ſui. De latere primi Adæ dormientis formata eſt Eua. De latere ſecundi Adæ moriẽtis formata eſt eccleſia. Protoplaſtus & Eua fuerunt duo in carne vna: Chriſtus & eccleſia duo ſunt in corpore vno. Illi duo in vna natura: iſti duo in vna perſona. O quam vtilis renouatio, per quam cæci vident, & claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur. Venit ergo Propheta magnus, & ipſe renouabit Hieruſalem.

Ecc.36
Hie.31
Luc.7

De renouatione mandatorum inquit Propheta: Ecce dies veniunt dicit dominus, & consummabo testamẽtum nouum super domum Israel, & super domum Iuda, non secundum testamentum, quod feci patribus eorũ in die qua apprehendi manũ illorum, vt educerem eos de terra Aegypti: sed dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum superscribam eas. Lex quippe vetus scripta fuit in tabulis lapideis: lex autem nouа in tabulis cordis. Illa dabatur duris: ista deuotis. Illa incredulis: ista fidelibus. Propterea dominus inquit in Euãgelio: Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Auditis quia dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. O quam vtilis renouatio, per quam iniuria mutatur in gratiam. Lex quippe vetus reddebat oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu. Lex noua prę cipit: si percusserit te quis in vnam maxillam, prębe ei & alteram: si abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium: si angariauerit te mille passus, vade cum eo & alia duo. Lex enim per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Venit ergo Propheta magnus & ipse renouabit Hierusalem.

Hie. 31

1. Ioan. 2

Mat. 5

Leuit. 24

Matt. 5

Ioan. 1

Cum autẽ venerit filius hominis in sede maiestatis suæ, tunc Hierusalem, id est ecclesiam perfectissime renouabit. Sicut Ioannes in Apocalypsi testatur: Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouã, descẽdentem de cœlo, à Deo paratã, sicut spõsam ornatã viro suo. Et dixit q sedebat in throno: Ecce noua facio oĩa.

Matt. 19

Apo. 21

Dominica tertia in Aduẽtu dñi.

De quatuor naturalibus mentis affectibus, de gaudio bonorum & malorum, cordis & carnis, & in prosperis & aduersis quid sit agendum.

SERMO I.

Phil. 4

GAudete in domino semper iterum dico, gaudete: modestia vestra nota sit omnibus hominibus: dominus enim prope est. Sacrosanctum redemptoris aduentum, quem antiqui fideles cum in genti desiderio expectauerunt, nos cum magno gaudio debemus celebrare: quia quem illi expectauerunt promissum, nos celebramus exhibitum. Nã lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gaudium vero cordis, tam ore quam opere debemus exprimere, sed modeste: Propter quod dicit Apostolus.

Ioan. 1

Gaudete in domino semper: iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: dominus enim prope est. Docet ergo in quo debeamus gaudere, cum dicit in domino. Quam diu, cum dicit semper. Qualiter, cũ dicit: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Ac si dicat, modeste. Quare? Quia dominus prope est. Nota singula diligẽter: quia nihil est in eis, quod suauem non redoleat intellectum. Ergo gaudete in domino semper. Nostis, vt credimus, quia sæpe vidistis quod Romanus pontifex, tam in quadragesima, quam in aduentu, aufrigiata mitra non vtitur, nisi tantum in illa mediana dominica quadragesimæ, quando cantatur ad introitum, Lætare Hierusalem, nec non in mediana dominica de aduentu, quando cantatur ad introitum: Gaudete in domino semper. Vtrumque officium gaudium & exultatiõem commemorat, læticiam & iocunditatem inducit. Cuius rei causam & rationis mysterium vobis ad præsens prætermittimus assignare: quoniam in præteritis nos meminimus assignasse. Gaudete in domino semper &c̃.

Quatuor sunt naturales mentis affectus: dolor & gaudium, timor & spes. Dolor & gaudium de præsenti, timor & spes de futuro. Dolor & timor de malo: gaudium autem & spes de bono. Attendite quomodo ista sibiinuicem colligantur. Nam duo prima sunt de prẽsenti: duo vltima de futuro. Primũ & tertium sunt de malo: Secundum & quartum de bono. Hinc homines metuunt, cupiunt, gaudentq; dolentque. Istæ sunt duæ molę, superior & inferior: inter quas moli debet anima Christiana. De quibus in lege præcipitur: Non acci-

Affectus mentis quatuor.

Molę duę inter quas aĩa debet moli

accipies loco pignoris superiorē & infe
Deut.34 riorem molam. Inter gaudiū siquidem
& dolorem, tanquam inter duas mo-
las, in hac mortali vita versari debemus:
vt vcꝫ dolor tēperet gaudiū, ne dissolua
mur: gaudiū vero dolorē, ne confunda-
mur. Nimius enim dolor, immoderatus
vcꝫ & cōtinuus, mentē cōfundit: nimiū
verò gaudium, immoderatum similiter
& continuum, mentem dissoluit. Pro-
pter q̄d dicitur: Interpone tuis interdum
gaudia curis. Quod caret alterna requie
Esaiæ 5 durabile non est. Audi gaudium nimiū
Esaiæ, 22 quod dissoluit: Cithara & lira & tympa
num & vinum in conuiuijs vestris. Ec-
ce gaudium & lætitiam: occidere vitu-
los & iugulare arietes, comedere car-
nes & bibere vinum. Comedamus &
bibamus, cras enim moriemur. Audi
dolorem nimium, qui confundit: Om-
nes manus dissoluentur, & cor homi-
Eze.7 nis tabescet: tortiones & dolores tene-
bunt, quasi parturiens dolebunt. Inter
Roma.12 has ergo molas versari nos Apostolus
docet: Gaudete cū gaudentibus, flete cū
Eccl.11 flentibus. Et alius iterꝫ ait: In die bono-
rum non immemor sis malorum.
Cum igitur nobis aliqua prosperitas e-
uenit, prouidendum est nobis, ne disso-
luti nimium gaudeamus: memores eius
Prouer.14 semper quod legitur: Risus dolore mi-
scetur, & extrema gaudij luctus occu-
Iob.30 pat. Nouerat hoc ille qui dixerat: Versa
est in luctum cithara mea, & organum
meum in vocem flentium. Et ideo cum
dixisset Apostolus: Gaudete in domino
semper, adiunxit: Modestia vestra nota
sit omnibus hominibus. Ac si diceret:
Exultate cum modestia, lætamini cum
mensura, & ipsa nota sit omnibus, qua-
tenus luceat lux vestra coram homini-
bus, vt videntes opera vestra bona glo-
rificent patrem vestrum qui in cœlis est:
Matt.5 vt cortina cortinam trahat, & qui audit
dicat veni.
Apoc.22 Similiter cum aliqua nobis cōtingat
aduersitas, prouidendum est nobis, ne
confusi nimium doleamus, memores e-
ius semper quod dicitur: Ad vesperam
Psal.29 demorabitur fletus, & ad matutinum læ
Tobiæ.3 titia: quia post tempestatem tranquillū
facit. Nouit hoc ille qui dixit: Conuer
Psal.29 tisti planctum meū in gaudiū mihi: con
cidisti saccum meū & præcinxisti me læ-
titia, vt cantet tibi gloria mea, & non cō
pungar. Nam grata superueniet, quæ
non sperabitur, hora.

Item inter spem & timorē, tanquam
inter duas molas versari debemus, vt vi-
delicet timor temperet spem, ne præsu-
mamus: Spes vero timorem, ne despere-
mus. Inter vtrumq; vola, medio tutissi-
mus ibis. Ex nimio timore desperauit il- Gen.4
le qui dixit: Maior est iniquitas mea, q̄
vt veniam merear. Ex nimia vero spe
præsumpsit ille, qui dixit in corde suo,
non requiret Deus. Ergo gaudete in do
mino semper, id est, quicquid boni fece-
ritis ex hilaritate cordis, cum corporis
lætitia faciatis: non ex tristitia neque 2.Cor.9
ex necessitate. Hilarem enim datorem
diligit Deus, & si per omnia vultus ac-
cessere boni. Nā & Psalmographus ait: Psal.36
Delectare in domino & dabit tibi peti-
tiones cordis tui.

Porro cum dolor & gaudiū sint con
traria, & semp gaudendū sit, iuxta quod
monet Apostolus dicens: Gaudete in
domino semper, nunquam est ergo do-
lendum: cum contraria, simul esse non
possint. Quid est ergo quod dicit Psalmi
sta: Pauper & dolens ego sum, & salus Psal.68
tua Deus suscepit me: Et quod domi-
nus ait: Beati qui fletis, quia ridebitis? Luc.6
Verum gaudere de vno, & dolere de a-
lio, non sunt contraria. Et ideo simul
possumus & gaudere de bono, & dolere
de malo. Quanquā quod dicitur: Gaude
te in dño semp, non ad continuum actū,
sed ad continuū habitū referatur: imo si
cut de magno gaudio fletus sępe ꝓcedit,
ita de magno fletu sępe nascitur gaudiū.
Vt cum anima de peccatis suis compun
gitur & conteritur, suspirat & plorat,
continuo accepta spe veniæ sanatur &
illustratur, dilatatur, & iocundatur, vt
dicere valeat cum Propheta: Secundum
multitudinem dolorum meorū in cor- Psal.43
de meo, consolationes tuæ lætificaue-
runt animam meam. Sicut enim non est
pax ossibus à facie peccatorum, quia i- Psal.37
gnis rationis nunquam extinguitur: sic
omnis gloria filiæ regis ab intus: quia
gloria nostra hæc est, testimonium con
scientiæ nostræ. Gaudeamus igitur non
in hoc seculo, sed in domino, Secun-

dum quod alibi dicit Apostolus: Qui gloriatur in domino glorietur. Idem quoque monet Psalmista: Gaudete iusti in domino: rectos decet collaudatio. Et alibi: Lætabitur iustus in domino & sperabit in eo: &c. Mali quippe gaudent in seculo: beati vero in Deo gaudent. Isti gaudent de spiritualibus & æternis, illi vero de carnalibus & mundanis, isti de virtutibus, illi de vitijs. De istis legitur: Exultabunt sancti in gloria lætabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum: & gladij ancipites in manibus eorum. De illis dicitur: Lætantur cum malefecerint, & exultant de rebus pessimis: & gloriatur in malitia qui potens est in iniquitate. Verum istorum gaudiū est perpetuum, iuxta quod legitur: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum, & gaudiū vestrū nemo tollet à vobis: Illorum vero gaudium momentaneum, iuxta quod legitur: Tenēt tympanum & cytharam & gaudēt ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. O quot hodie sunt tales in mundo, quos nullum tangit gaudium de spiritualibus & æternis, sed tantum de carnalibus & mundanis. Talis erat ille qui dicebat animæ suæ in Euangelio: Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Sed attende quid dixerit Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cuius erūt? Diues enim ille, qui epulabatur quotidie splendide, sepultus est in inferno. Nos ergo fratres & filij gaudeamus, non in hoc seculo, sed in domino, id est, in his quæ spectant ad meritum & ad prēmium, ad gratiam vel ad gloriam, ad virtutem vel salutem. De his quæ spectant ad meritū gaudebāt Apostoli, de quibus legitur: quod ibant apostoli à conspectu consilij, gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati: Hinc Iacobus admonet dicens: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. De his aūt quæ spectāt ad prēmium, gaudebant illi, quibus Christus dicebat: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Vnde Prophe-

2. Cor. 10
Psal. 33
Psal. 63
Gaudium malorum. Gāudium bonorum.
Psal. 149
Ibidem.
Pro. 2
Ioan. 16
Luc. 12
Luc. 16
Act. 5
Iaco. 2
Abac. 3
Psal. 83
Esa. 45 Psal. 36
Esaiæ 16
Psal. 144
Iob 14 Iob 8
Esa. 38
1. Ioan. 2 1. Cor. 10 Matt. 25
Matt. 24
Luc. 12

ta dicebat: Ego autem in domino gloriabor, gaudebo in domino Iesu meo. Propter hæc duo gaudia, vnum quod habetur de meritis, & alterum quod habetur de præmijs, repetit Apostolus dicens:

Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete: vel propter geminum gaudium, cordis & carnis. De quo dicit Psalmista: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Exultat cor, cum purgat ab illicitis desideriis, exultat caro, cū mūdat ab illicitis opibus: quia nō est impijs gaudere dicit dominus, nec est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

Gaudeamus igitur fratres in domino: quia dominus prope est. Propinquus sane secundum aduentum in carne, iuxta quod legitur: Prope est vt veni at tempus eius, & dies eius non elongabitur. Propinquus secūdum aduentum in mētem: luxta quod legitur: Prope est dñs omnibus inuocantibus eum. Propinquus secundum aduentum ad mortē: quia breues dies hoīs sunt, numerus mensium eius apud te est. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs: qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra & nunquam in eodem statu permanet. Nam præcisa velut à texente vita mea: dum adhuc ordirer, succidit me. Propinquus secundum aduentum ad iudicium: quia nouissima hora est: & nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt. Vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam. Sicut enim fulgur exit ab oriente & paret vsque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Quoniam hora qua non putatis filius hominis veniet. Sed quoniam gaudendum est ex eo, quod dominus propinquus est nobis ad mortem, vel ad iudicium, nun quid non ex vtroque magis timendum est quàm gaudendum? Timendum quidem, sed his qui non diligunt aduentū eius: his autem, qui aduentum eius diligūt, est gaudēdū. Vnde dicebat Apostolus: Cupio dissolui & esse cū Christo. Et iterū: Saluatorem expectamus dominū

Iesum

Iesum Christum : qui reformabit corpus humilitatis nostræ , configuratum corpori claritatis suæ . Quod ipse nobis & vobis præstare dignetur, qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Dominica in LXX.

De graui iugo super filios Adam, in ingressu, progressu & egressu, & de occupatione honesta & utili.

SERMO I.

Ecclc. 40

Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diē sepulturæ in matrem oīm . Mater omnium hominum terra est, & eadem est omniū hominum sepultura. Propter quod Iob dicebat: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc . In verbis autem propositis circa statum humanæ conditionis tria præcipue considerare debemus : Ingressum , progressum, & egressum. De progressu præmittitur: Occupatio magna creata est omnibus hominibus. De ingressu subiūgitur : A die exitus de ventre matris eorum. De egressu concluditur , vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Circa quemlibet vero statum considerare debemus quod interponitur: & iugum graue super filios Adam . Graue quidem est in ingressu, grauius est in progessu , grauissimum in egressu . Merito ergo flebat & dicebat Propheta : Quare de vulua matris egressus sum , vt viderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei . Formatus ē enim homo de terra, cōceptus in culpa, natus ad pœnam. Agit praua quæ non licent, turpia quę non decent, vana, quæ non expediunt: fiet cibus ignis , esca vermis , massa putredinis . Ecce quā graue iugum creatum est super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum , vsque in diem sepulturæ in matrem omnium . Exponam id planius, ediſſeram id plenius , ostendens de quo factus est homo , quid faciat homo, qd futurus sit homo. Formatus est homo de puluere, de luto , de cinere : quodque vilius est, de spurcissimo semine conceptus, in pruritu carnis, in feruore libidinis , in fœtore luxuriæ: Quodque deterius est, in labe peccati: natus ad laborem, timorem & dolorem, quodque miserius est, ad mortem . Agit praua, quibus offendit Deum , offendit proximum, offendit seipsum . Agit turpia, quibus polluit famā , polluit personam, polluit conscientiam . Agit vana, quibus negligit seria , quibus negligit vtilia, negligit necessaria . Fiet cibus ignis , qui semper vrit & ardet inextinguibilis : esca vermis , qui semper rodit & comedit immortalis : massa putredinis, q semper fœtet & sordet horribilis. Si mihi non creditis , scripturæ credatis. Formauit, inquit , dominus Deus hominem de limo terræ. Propter quod ipse dicit ad Deum: Memento quæso quod sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. Et Deus inquit ad ipsum : Cinis es & in cinerem reuerteris. Comparatus sum , inquit , luto & assimilatus sum fauillę & cineri. Audistis enim de q̄ formatus est homo : sed audite de quo conceptus. Quis, inquit, potest facere mūdum de immundo conceptum semine? Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Nemo mundus à sorde peccati , nec infans vnius diei , qui natus est super terram . Audite ergo ad quid natus est homo. Auis, inquit , nascitur ad volatum, & homo natus est ad laborem . Cuncti dies eius laboribus & ærumnis pleni sunt: nec requiescit per noctē mens eius. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis . Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra & nunquam in eodem statu permanet. Talis ergo factus est homo.

Macer omnium.

Iob 1

Conditio humana tria habet considerāda.

Hie. 20

Vñ factus sit homo.

Quid faciat homo.

Quid futurus sit homo.

Gen. 3

Iob 14

Psal. 50

Iob 7

Ad quid natus sit homo.

Iob 14

Sed audite quid faciat homo . Gloriā tur, inquit , cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis . Propterea tradidit illos Deus in reprobum sensum , vt faciāt ea quę non conueniant, nō expediunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione , auaritia , nequitia , cæte-

Pro. 2

Rom. 1

risq; vitijs & peccatis, q̃ Paulus enumerat ad Romanos. Vidēs itaq; deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, tactusque dolore cordis intrinsecus: Delebo inquit, hominem quem creaui. Ecce quid fecit homo.

Gen. 6

Psal. 145 Sed audite quid fiat: Exibit, inquit, spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Qui quasi putredo consumendus est, & quasi vestimentum quod comeditur à tinea. Homo putredo, filius hominis vermis: vindicta carnis impij, vermis & ignis. Vermis, inquit, eorũ non morietur & ignis eorũ non extinguetur. Et dabit dominus Deus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vere ergo occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam. Beati tamen qui occupantur in bonis: quia de bonis transibunt ad optima. Miseri vero qui occupantur in malis: quia de malis transibũt ad pessima. Beati quoque qui iugum Christi portant, quod est graue in principio, sed semper in fine suaue. Miseri vero qui iugum diaboli portant, quod suaue est in principio, sed in fine semper est graue. Hanc autem humanæ conditionis miseriam considerat & deplorat ecclesia, gemens & lachrymans ad introitum, cum Propheta legens & recolens lapsum humanum: Circundederũt me, inquit, gemitus mortis, dolores inferni circundederunt me. Ne vero præ nimio dolore desperet, statim in gradali miseri cordiam commemorat conditoris: Auditor, inquit, in opportunitatibus, in tribulatione, sperent in te, qui nouerunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te domine.

Psal. 103 Iob 13 Iob 25 Esa. 66 Iudi. 16 Differētia inter iugũ Christi & iugum diaboli. Psal. 114 Psal. 9

Occupationem autem honestam & vtilem dominus indicat in Euangelio, conducens in vineam operarios, vt reddat illis mercedem: & Apostolus inhonestam & inutilem occupationem in epistola edocet euitare: Nescitis, inquit, quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Ego autem sic curro: non quasi in incertum. Sic pugno: non quasi aerem verberans &c̃: Inter iugum & iugum, Propheta distinguit in tractu, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Ecce iugũ diaboli graue, de quo dicitur per Prophetam. Computruit iugũ à facie olei. Vnde mox subdit: Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te domine. Ecce iugum Christi suaue, de quo veritas inquit: Iugum meum suaue est & onus meum leue.

Occupatio vtilis & honesta. Matt. 20 1. Cor. 9 Matt. 11

In die cinerum seu capite ieiunij.

De ieiunij dignitate, & utilitate, triplici solēni ieiunio, uidelicet quatuor temporum, quadragesimæ, & uigiliarum, de modo ieiunij, orationis unguento, & Eleemosynarum largitione.

SERMO I.

TV cum ieiunaueris vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Dignitas ieiunij multipliciter cõmendatur. A loco, à tempore, ab autore. Fuit enim ieiunium præceptum à Deo, præceptum Adæ, præceptum in principio, præceptum in Paradiso: de ligno scientiæ boni & mali ne comedas: quacunque die comederis, morte morieris. Primum ergo præceptum, quod Deus intulit homini, de ciborum extitit abstinentia. Quod donec ipse custodiuit, fideliter perstitit. Vbi vero transgressus est, mortaliter corruit. Vnde per eius contrarium intelligi potest, quàm bonum sit ieiunium. Omnis enim anima, quæcunque se non humiliauerit in ipso ieiunij die, exterminabitur de populo suo.

Matt. 6 Ieiunij dignitas. Gen. 2 Leuit. 22

Vtilitas ergo ieiunij multiplicius assignat. Legit enim ieiuniũ valuisse ad irã dei

Vtilitas ieiunij

dei placandã & veniã impetrandã: ad pœnã vitandam, & nequitiam extirpandã: ad munditiam retinendam, & ignorantiam repellendã: ad victoriã consequendam & gratiam obtinẽdam. Valet ergo ieiunium ad iram placandam, secũdum q̃d Daniel orauit dominum in ieiunijs, panem desiderabilem nõ comedens, carnesq; & vinum non gustans: Auertatur, inquit, obsecro ira tua à ciuitate tua Hierusalem, & à monte sancto tuo. Placare domine, attende & fac ne moreris. Adhuc ipso loquente, ecce vir Gabriel tetigit eum in hora sacrificij vesptini, & nũciauit præces eius exauditas à domino.

Iram Dei placat ieiunium. Dan. 10

Dan. 9

Valet ad veniam impetrandam, secũdum quod ad prædicationem prophetę viri Niniuitæ prædicauerunt ieiunium: homines & iumenta, boues & oues, & pecora non gustauerunt quidquam aut biberunt. Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi essent cito à via sua mala, & misertus est super malitia quam locutus est, vt faceret eis.

Ieiunium veniã Dei impetrat. Ionæ. 3

Valet ad pœnam vitandam, secundũ quod Hester ad consilium Mardochæi tribus diebus & tribus noctibus ieiunauit, & ex tunc ad regem ingressa impetrauit reuocationem sententiæ, quam Aman protulerat aduersus Iudæos, vt vniuersi perirent.

Hester 4

Valet ad nequitiam extirpandam, secundum quod Veritas inquit in Euangelio: Hoc genus dæmoniorũ non ejicitur, nisi in oratione & ieiunio. Lunaticus enim ille stridebat, spumabat, & arescebat. Stridebat per iracũdiam, spumabat per luxuriam, arescebat per ignauiam. Quare? Spiritus iracundiæ, spiritus luxuriæ, spiritus ignauiæ, per orationẽ & ieiunium expelluntur.

Nequitiã extirpat ieiunium. Matt. 17

Valet ad mundiciam retinendam, secundum quod Daniel & tres pueri proposuerunt non pollui de mensa regis, neq; de vino potus ipsius, & rogauerunt principem eunuchorum, ne contaminarentur: comederũt legumina, & biberunt aquam, & apparuerunt vultus eorum meliores.

Munditiã conseruat ieiunium. Dan. 1

Valet ad ignorantiam expellendam, secundum quod Paulus fuit in conuersione tribus diebus & tribus noctibus non videns, & non manducans neque bibens. In quo triduo creditur Euangelium didicisse à spiritu sancto. Vnde gloriatur fuisse se theodidactum, dicens: Neque ab homine, neque per hominem, illud accepi, sed per reuelationem Iesu Christi.

Ignorantiam expellit ieiunium. Actor. 9

Gala. 1

Valet ad victoriam consequendam, secundum quod cæteræ tribus pugnantes aduersus Beniamin pro vxore Leuitæ, secundo succubuerunt in prælio: donec peracto ieiunio præualẽtes, tribum illam pene penitus deleuerunt.

Victoriã cõsequitur ieiunium. Iudic. 20

Valet ad gratiam obtinendam, secũdum quod spiritus sanctus in die Pentecostes super apostolos ieiunos descendit, Petro testante: Non sunt hi ebrij, cũ sit hora diei tertia.

Gratiã cõsequitur ieiunium. Actor. 2

Quia vero longum esset ex sacris scripturis singulas virtutes ieiunij numerare, illud potissimum attendamus, quod per temporale ieiunium meremur æternum conuiuium. Iuxta quod veritas ait: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Edemus enim & bibemus super mensam eius in regno suo, si sic à cibis ieiunemus in corpore, vt & à vitijs ieiunemus in mente. Aliter enim ad modicum valet ieiunium, sicut dominus Iudæis improperans, ait: Cum ieiunaretis per septuaginta annos, nunquid ieiunastis mihi? Et alibi: Neomenias vestras & ieiunium vestrum odiuit anima mea. Et iterum: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie, & omnes debitores vestros repetitis, & cæt. Magnum ergo & salutare ieiunium est à vitijs declinare. De quo dominus per Prophetam: Sanctificate ieiunium. Et alibi: Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, &c. Sic ieiunauerunt apostoli, De quibus ait: Nõ possunt filij sponsi lugere, quãdiu cum illis est sponsus. Veniẽt autem dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.

Conuiuiũ æternum meret per temporale ieiunium. Lucæ 6

Lucæ. 22

Zach. 7

Esaiæ. 1

Esaiæ. 58

Salutare ieiunium quod. Ioel 1

Esaiæ. 58

Mat. 9

Triplex est autem solenne ieiunium, quod generaliter indicit ecclesia. Primum in quatuor temporum obseruantia. Secundum in quadragesimalium abstinentia. Tertium in festiuitatum vigilia. Quodlibet eorum certis temporibus, certisque diebus,

Ieiuniũ solenne triplex.

certis rationibus, certisq; causis est institutum.

Quæ singula diligenter inuestigare nos conuenit, vt non solum, quid fiat, sed qualiter fiat, & quare fiat, ex ordine cognoscamus. Primum ergo ieiunium, quod agitur in quatuor temporum obseruantia, tribus de causis quater in anno fit, sub trinario: videlicet, ad prosequendum imperium, ad delendum peccatum, & ad exprimendum mysterium. Ad prosequendū imperium agitur hoc ieiunium, quia præceptum est legis, q̄d ante legem legitur obseruatum, vt ex omnibus Deo primitiæ persoluantur. Hoc autem præceptum etiam ad tempus extenditur, vt sicut quatuor sunt anni tempora, & in quolibet tempore sunt tres menses, ita nos pro primitijs quatuor vicibus ieiunemus in anno, & in qualibet vice tribus diebus, ad gloriam Trinitatis. Hoc quadripartitum ieiunium principium habuit ex veteri testamento, sicut legitur in propheta: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi, domui Israel vertetur in dies festos. Nunc autem conuenientius ieiunatur, in Martio scilicet, & in Iunio, in Septembri & Decembri. In Martio nanque fuit mundus conditus & redemptus: & verbum caro factum est, & habitauit in nobis. In Iunio lex fuit condita, & sanctuarium institutum, & præcursor natus est saluatoris. In Septembri expiatio facta fuit, & propiciatio impetrata, & mater orta est redemptoris. In Decembri mundatū fuit templum & dedicatum, & natus est vnigenitus creatoris.

ieiuniū q̄ tuor temporum.

Exo. 23

Zach. 8

Ioan. 1

Ad delendum peccatum agitur hoc ieiunium: vt sicut quatuor modis peccamus sub ternario, ita quatuor vicibus sub ternario ieiunemus.

Primo modo peccamus in patrem, peccamus in filiū, peccamus in spiritum sanctum. In patrem peccamus per impotentiam & fragilitatem. In filium peccamus, per ignorantiam & simplicitatem. In spiritum sanctum peccamus, per duritiam & malignitatem. Patri nanq; appropriatur potentia, filio sapientia, spiritui sancto benignitas: quibus contraria sunt impotentia, ignorantia, & malignitas. Hinc Veritas inquit in Euangelio: Qui peccat in patrem, remittetur ei, qui in filiū, remittetur ei, qui in spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Matt. 12

Secundo modo peccamus transgrediendo legem naturæ, transgrediendo legem scripturæ, & transgrediendo legem gratiæ. Hoc est triplex illud silentium, De quo legitur: Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine de cœlis à regalibus sedibus venit. Primum nanque silentium incepit, quando Cain interfecit Abel. Secundum incepit, quando sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Tertium erit vel forte iam est, quoniam superabūdauit iniquitas, & refriguit charitas multorum. Sap. 18 Gen. 4 Exo. 32 Matt. 24

Tertio modo peccamus in corde, peccamus in ore, peccamus in ope. Hi sunt tres mortui, quos dominus suscitauit, in domo, in porta, in monumēto. Mors in domo est, peccatum in cogitatione: mors in porta est, peccatum in locutione: mors in monumento est, peccatum in actione.

Quarto modo peccatum distinguitur in peccatum originale, in peccatum veniale, & in peccatum mortale. Hi sunt, serpens, mulier & vir. Serpens, id est, concupiscentia, suggerit originaliter, mulier, .i. sensualitas, comedit venialiter: vir, .i. ratio, consentit mortaliter. Isti sunt quatuor quadrātes: de quorum vltimo dominus dicit: Non exiet hinc donec reddat nouissimum quadrantem, id est, donec soluat in pœna, quod commisit in culpa. Ad exprimendum mysterium agitur hoc ieiuniū, quia sicut numerus ascēdit ab vnitate ad vnitatem, si quater fiat multiplicatio ad ternarium: sic anima conscendit de virtute in virtutem, si quater agat ieiunium per ternarium. Fiat ergo prima multiplicatio ter vnum, tria: secūda, ter tria, nouē: fiat tertia multiplicatio, ter nouem, viginti septem: fiat quarta multiplicatio, ter viginti septem, octoginta vnum. Ecce per talem multiplicationem, numerus ab vnitate ascēdit ad vnitatem, significans quod per tale ieiunium anima conscendit de virtute in Peccatum triplex Mat. 5 Psal. 5

tute in virtutem, donec videat Deum deorum in Sion. Hæc autem multiplicatio bene competit animę propter quatuor ſui ſtatus, quibus quatuor iſtæ multiplicationes conueniunt. Primus eſt ſtatus creationis. Secundus eſt ſtatus vegetationis. Tertius eſt ſtatus operationis. Quartus eſt ſtatus reſolutionis. Primo ſtatui cõuenit prima multiplicatio, quæ ab vnico profluit in ternarium: quoniã in ſtatu creationis, anima ſuſcipit & vnitatem eſſentię, & ternarium potentiarũ: id eſt, vim irafcibilem, vim concupiſcibilem, & vim rationabilem. Secundo ſtatui conuenit ſecunda multiplicatio, quę à ternario aſcẽdit ad nouennarium: quoniam in ſtatu vegetationis, anima ſuſcipit officium regendi corpus humanum, quod ſecundum naturalem contemperantiam influit & defluit per nouem foramina, id eſt, per duos oculos, duas aures, duas nares, vnum os, & duos inferiores meatus. Tertio ſtatui conuenit tertia multiplicatio, quæ à nouem ad viginti aſcendit: quoniam in ſtatu operatiõis anima viſibiles & corporales actiones exercet, quæ per viginti ſeptem congrue deſignantur, qui numerus eſt ſolidus. Et habet triplicem dimenſionem, ad ſimilitudinem hominis, id eſt, ad longitudinem & latitudinem & ſpiſſitudinem. Quarto ſtatui conuenit quarta multiplicatio, quæ poſt octoginta redit ad vnitatem: quoniam in ſtatu reſolutionis anima poſt varietatem vitæ præſentis, reuertitur ad puritatem naturæ. Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Per octoginta nanq; terminus vitæ præſentis accipitur, dicente Propheta: Si in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum, labor & dolor. Ecce quibus rationibus quatuor tempora ieiunamus.

Status animę quatuor.

Sapien. 9

Pſal. 89

Secundum vero ieiunium, quod agitur in quadrageſimalium abſtinentia, tribus de cauſis ſemel in anno, ſub quadragenario celebratur. Propter trinum exemplum, propter diuinũ præceptum, & propter numeri ſacramentum.

Ieiunium quadrageſimale.

Propter exemplum ergo ieiunamus quadraginta diebus, quia Chriſtus, Moyſes & Helias totidem ieiunauerũt: ante legem, ſub lege, poſt legem. Hoc eſt, in principio legis, in medio, & in fine. Ante legem Moyſes ieiunauit, qui accepturus legem aſcendit in montem, & fuit ibi cũ domino quadraginta diebus, panem nõ comedens, & aquam non bibens. Sub lege ieiunauit Helias, q in fortitudine cibi vnius panis ambulauit per deſertum quadraginta diebus, vſque ad montem Dei Oreb. Poſt legem ieiunauit Chriſtus, qui ſtatim poſt baptiſmũ aſſumptus eſt à ſpiritu in deſertum, & ieiunauit ibi quadraginta diebus & quadragĩta noctibus, & poſtea eſurijt. Hinc forte apparuerunt diſcipulis Moyſes & Helias in transfiguratione loquentes cum Chriſto.

Exod. 34

3. Reg. 19

Matth. 4

Matt. 17

Quadragenarius enim numerus ſanctus eſt in ſcripturis. Nam Deus in diluuio XL. diebus & XL. noctibus aquas effudit abyſſi. Nunciũ Moyſi XL. diebus terram explorauerunt promiſſam Iſraeli. Iſrael XL. annis angelorum pane nutritus eſt in deſerto. Ionas ſubuerſionis Niniue XL. dierum ſpatio prophetauit. Chriſtus quoque poſt reſurrectionem quadraginta diebus remanſit in terris. Hoc autem tempore potius quam alio ieiunamus, vt ſicut exemplum imitatur exemplar, ita ieiunium Chriſtiani, ieiunium Chriſti ſequatur. Et ſicut hoc tempore per abundantiam humorum membra laxantur ad malum, ita per abſtinentiam ciborum membra reſtringantur ad bonũ. Et ſicut hoc tempore per eſum illiciti cibi Adam deſcendit in mortem, ita per abſtinentiam liciti cibi Chriſtianus aſcendat ad vitam, vt compatienti Chriſto cõpatiamur. Quia ſi volumus cõregnare, oportet & cõpati. Licet non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis: vt & mundati per abſtinentiã, puriores accedamus ad Euchariſtiam, quam ſi quis indigne manducat, iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.

Num. 13

Exodi. 16

Ionę. 3

Actor. 1

2. Timo. 2

Rom. 8

1. Cor. 11

Propter præceptum vero ieiunamus quadraginta diebus, qa Deus in lege p̃cepit, vt ex oñibus decimæ pſoluantur, quod p̃ceptum vſq; ad tẽpus extẽditur. Habet enim annus ſolaris trecẽtos ſexaginta quinq; dies & quadrantem: q̃rum decimæ ſunt triginta ſex dies & dimi-

Exod. 23

dius

dius,& decima pars quadrantis. Vt autem quadragenarius numerus complea tur dierum,additur decima decimę,quã ex præcepto legis minores Leuitæ,sum mo sacerdoti reddebant.Ecclesia quoq; Hebræ.9 decimam temporis decimans Christo, qui est pontifex futurorum bonorũ,sacerdos in æternum secundum ordinem Psal.109 Melchisedech,de triginta &quinq; diebus accepit p decima decimæ tres dies, & dimidium ad complẽdum quadragenarium.Et quia non restabat adhuc decimare,nisi vnum diem & quadrantem, & decimam partem quadrantis, Ideo distulit cum missa ieiunium vsq; ad noctẽ in sabbato sancto paschali, secũdum q̃d dicitur in Collecta:Deus qui hanc sacratissimam noctem,&c.Propter sacramentũ quoq; ieiunamus XL.diebus. Et quadragenarius numerus est supabundans, & ex suis partibus aggregatis ascendit ad quinquagenarium.Cuius partes aggregatæ sunt septem,vicenarius,denarius, octonarius, qnarius, quaternarius, binarius,& vnitas, quæ aggregatæ reddũt quinquagenarium. Quinquagenarius autem quietem & remissionẽ significat,propter quinquagenarium Iubilæ Leuit. 25 um in quo debita remittebantur,& omnia quiescebãt.Ieiunamus ergo XL.diebus,per hoc significãtes,quia sicut quadragenarius ex suis partibus aggregatis pertingit ad quinquagenarium,ita quadragesimale ieiunium cũ suis partibus congregatis perducit ad quietem & remissionem æternam.

Sunt enim septem partes spiritualis ieiunij,videlicet,à septem capitalibus vitijs abstinere:à quibus tãquam à septem fontibus cætera vitia oriuntur.His ergo per ieiunium arefactis, cæteri vitiorum riuuli deficcantur. Ecce quibus rationibus quadragesimã ieiunamus. Tertium quoq; ieiunium, quod agitur in festiuitatum vigilia, tribus de causis indicitur. Ieiunium vigiliarũ. Sed vt compendiose pertranseam, id solum ad præsens notãdum est, quod Deus in lege præcepit,vt in præcipuis solennitatibus omnes in Hierusalem ascenderent ad orandũ: nec apparerent in con- Deut.16 spectu domini vacui,sed offerrent. Nos igitur in præcipuis solennitatibus ascendẽtes Hierusalem,id est,in ecclesiam ad orandum,ne appareamus in conspectu domini vacui, & præter alias oblationes etiam ieiunium offerimus.

Primum ergo ieiunium,est ieiunium primitiarum, secundum est ieiunium decimarum,tertium est ieiunium oblationum.In primo ieiunio,primitias mensium Deo reddimus. In secundo ieiunio, decimam anni persoluimus. In tertio vero ieiunio, dierũ oblationes Deo tribuimus. Ecce quibus temporibus, quibus diebus, quibus ratiõibus,qbusq; causis ieiunare debemus. Quia vero Deus magis attendit modũ in facto, q̃ factum in modo, magisq; considerat,quõ aliquid fiat,q̃ quod aliquo modo fiat:ipe nos in Matt.6 Ieiunij modus. struit,quõ ieiunare debemus: Tu, inqt. cum ieiunas,vnge caput tuum,& faciem tuam laua: vnge caput tuum, id est,exhilara mentem vnguẽto orationis. Et lua faciem tuam,id est, conscientiam tuam munda aqua miserationis. Quum ergo ieiunas,roga simul & eroga. Sunt enim præcipue tria vitia, scilicet, vana gloria,gula, & auaritia, de quibus primus Adam tentatus est & deuictus, de eisdem secundus Adam tentatus est & deuicit. His autem oppositæ sunt tres principales virtutes, oratio & ieiunium, & eleemosyna, quæ sibi merito coniunguntur: quoniam his duabus virtutibus, quasi duabus alis, ieiunium volat Alæ duæ ieiunij. ad Deum. Vnde quum Veritas præmisisset in Euangelio de oratione & eleemosyna,statim subdidit de ieiunio.

Sed valde cauendum est,ne forte dum ieiunamus, sub occasione ieiunij Vitia tria in ieiunio cauenda. tria prædicta vitia committamus. Quidam enim ieiunant ex vana gloria,quidam ex gastrimargia, quidam ex auaritia. Primi sunt hypocritæ, ieiunando mendaces. Secundi sunt gulosi, ieiunando voraces. Tertij sunt cupidi,ieiunando tenaces. Primi ieiunant, vt Hypocritarum ieiunium. occultetur exterius, quod continetur interius : extra simulant sanctitatem, sed intus conseruant iniquitatem : nolentes apparere quod sunt. Exterminãt Matt.6 enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes.Sed amen dico vobis,qa receperũt mercedẽ suã. Secundi sunt Gulosorũ ieiunium. gulosi,qui ieiunant vt magis comedãt, edentes rarius, vt edant auidius: non cuiusmodi.

ad ne-

ad neceſſitatem,ſed ad ſuperfluitatē: nō vt ſuſtentent naturam,ſed vt prouocent gulam. At eſca ventri,& venter eſcis. Deus autem & hunc & hanc deſtruet. Tertij ieiunant, vt quod ſubtrahunt voluptati,reponant cupiditati:gulam euacuant,vt crumenam adimpleant: ſed theſaurizant, & ignorant cui congregent illud. De taliter ieiunantibus ſcriptum eſt: Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra,&c̄.

Auari q̄liter ieiunent.

Eſa.58

Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum,vnguento orationis. Per vnguentū enim oratio deſignatur. Secundum illud: Muſcę morientes perdunt ſuauitatem vnguenti,id eſt,importunę cogitationes tollunt deuotionem orationis.

Vnguentū oronis. Eccle.10

Hoc autem vnguentum ex varijs ſpeciebus conficitur:alijs pertinentibus ad ſubſtantiam orandorum,alijs pertinentibus ad modū orantiū. Ad ſubſtantiam orandorum pertinēt ſeptem ſpecies. Hæ ſunt ſeptē petitiones, quæ continētur in oratione dominica,per quas duo principaliter expetuntur, bonorum adeptio, & malorum remotio.

Oronis vnguentū q̄bus cōficiatur ſpeciebus. Septē ſpecies adſubſtantiā orādorum ptinētes. Matth.6

Bonorum aūt quædā ſunt æternalia, quædam ſpiritualia, quædā temporalia. Aeternalia petūtur in prēmium,ſpiritualia petūtur in meritū,tēporalia petuntur in ſuſtentaculū. De æternalibus dicitur: Adueniat regnum tuū. De ſpiritualibus dicitur: Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. De tēporalibus ſubditur: Panē noſtrum q̄tidianum da nobis hodie, Malox autē alia ſunt præterita,alia ſunt preſentia,alia ſunt futura. Preterita ſunt dolenda,præſentia ſunt vincēda, futura ſunt præcauenda. De præteritis dicitur Dimitte nobis debita noſtra. De futuris additur: Ne nos inducas in tentationem. De præſentibus ſubditur: Sed libera nos à malo. Hæc ſunt illa quæ debemus orare, ſed omnia propter beatitudinem,dicente dño: Petite & accipietis,vt gaudium veſtrum ſit plenum. Vnde his ſeptem ſpeciebus admiſcendæ ſunt aliæ ſpecies ſeptē. i. ſeptē beatitudines, quas ipſe Chriſtus enumerat in Euāgelio:Beati pauperes ſpiritu, qm̄ ipſorum eſt regnum cœlox. Hæ ſpecies diſcretionis piſtillo teruntur in mortariolo memorię, ne durum conficiatur vnguētum, id eſt,

Bona tria quæ petū tur in oratione dominica.

Mala tria a quibus liberari Petimus.

Ioan.16

Beatitudines ſeptē. Matth.5

ne oratio fiat in peccatum. Sunt em̄ qui aliud orant,q̄ debēt. Aliud q̄ debebat,orabat mater filiox Zebedęi,quę ad ſuggeſtionē filiox accedēs ad Ieſum orauit & petijt:Domine,dic, vt hi duo filij mei ſedeant,vnus ad dexteram tuam,& alius ad ſiniſtram in regno tuo. Propterea dominus reſpondit illis: Neſcitis quid petatis. Aliter quam debebat orabat Phariſæus,qui aſcendens in templum vt oraret,hoc apud ſe orabat: Domine,gratias ago tibi,quia non ſum ſicut cęteri hominū,raptores,iniuſti,adulteri, ſicut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in ſabbato,decimas do omniū quæ poſſideo. Propter q̄d dominus ſpecialiter intulit: Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.

Mat.20

Luc.18

Ad modum orantium pertinent ſeptem ſpecies. Hæ ſunt ſeptem virtutes, fides,ſpes,charitas,iuſtitia, fortitudo,prudentia,temperantia. His etiam admiſcēdæ ſunt ſeptem aliæ ſpecies. Hæ ſunt ſeptem dona gratiæ ſeptiformis,quę Eſaias enumerat dicēs: Requieſcet ſuper eū ſpiritus ſapientiæ,& intellectus,ſpiritus conſilij,& fortitudinis, ſpiritus ſcientię, & pietatis,& replebit eum ſpiritus timoris domini. Omnes hæ ſpecies deuotionis balſamo condiuntur in vaſculo ſapientiæ, quæ eſt odor ſuauiſſimus domino per quam incēſum dignum offertur in odorem ſuauitatis.

Modus orantium

Eſa.11

Sunt enim multi qui multum orant, ſed negligenter & indeuote,quod dominus prohibet: Cum,inquit,oratis nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt. Putant enim in multiloquio exaudiri. Tales cum orāt,aliud loquuntur in ore, & aliud meditantur in corde. De quibus conuenienter accipitur,quod dominus ait: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe eſt à me. De talibus dicitur: In ore ſuo benedicebant,& in corde ſuo maledicebant. In ore benedicunt, quia loquuntur eloquia veritatis: ſed in corde maledicunt, quia meditantur inania vanitatis. Aliter orauerunt Moyſes & Suſanna, qui clamauerunt ad dominum, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos. Clamauerunt enim,non tam vocis intentione q̄ cordis deuotione, dicente Propheta:

Mat.6

Eſaiæ 29

Pſal.61

Pſal.105

Dele

Pſal.36 Delectare in domino, & ipſe dabit tibi petitiones cordis tui. Expedit tamen vt cordis deuotionem, oris pronunciatio comitetur. Nam quod facit flatus carboni, pronunciatio deuotioni. Audi per Pſal.95 Prophetam: Ad ipſum ore meo clamaui & exultaui ſub lingua mea: Hoc vnguẽtum conficiendum eſt in ſecreto quodã cubili, id eſt, in ſecretario conſcientiæ. Matt.6 Iuxta quod dominus dicit: Cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum. Claudendum Eccli.10 eſt oſtium, ne muſcæ morientes ſubintrent, quæ perdant ſuauitatem vnguẽti. Hie.9 Nam ingreditur mors per feneſtras. Si Marci.11 fic orauerimus, tunc obtinebimus quod dominus ait: Quæcunque petieritis in Ioan.16 oratione credentes, accipietis. Et iterum: Quidquid petieritis patrem in nomine Mat.6 meo, fiet vobis. Cum ergo ieiunas, vnge caput tuum vnguento orationis.

Sed & laua faciem tuam. Laua aqua miſerationis. Per aquam enim, eleemoſyna deſignatur, ſecundum illud: Sicut Eccle.3 aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Vnde & eleemoſyna dicitur, non ſolum ab elimino, ſed ab heli, quod eſt deus, & moys, quod eſt aqua. Inde eleemoſyna, q̃ſi eleemoſyna, id eſt, aqua Dei. Quia per eleemoſynam maculæ peccatorum abluuntur à Deo.

Eleemoſyna triplex Hæc aqua diuiditur in tres fontes. Quorum primus manat ex corde. Secũdus manat ex ore. Tertius manat ex opere. Eleemoſyna quippe tripliciter erogatur. Ex corde per compaſſionem. Ex ore per correptionem. Ex opere per largitionem. De compaſſione cordis di- 2.Cor.11 cit Apoſtolus: Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur & ego non vror? Peccata proximorum, frixoria ſunt iuſtorum. De correptione o- Mat.18 ris dominus ait: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit lucratus eris fratrẽ Eſa.58 tuum. De largitione operis inquit Propheta: Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam. Singuli vero fontes in duos riuulos diuiduntur. Quorum primus decurrit Eleemoſynã ordinate dandã eſſe. ad nos. Secũdus decurrit ad proximos. Eleemoſyna ſiquidem danda eſt ordinate. Primo nobis, ſecundo proximis, Crudelis enim & fatuus, qui alĩ compatitur, & ſibi nõ miſeretur, qui alium caſtigat, & ſe non emendat, qui alĩ ſubuenit, & ſe decipit. E contra præcipitur: Mi Eccle.30 ſerere animæ tuæ placens Deo. Eĩce primo trabem de oculo tuo, & tunc educes Mat.7 feſtucam de oculo fratris tui. Cum vide Eſa.58 ris nudum operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Si ſic dederimus eleemoſynas, tũc ſane merebimur quod domi- Luc.11 nus ait: Date eleemoſynã, & omnia mũda ſunt vobis. Eleemoſyna quidem maximam fiduciam præſtat apud altiſſimum.

Cũ ergo chariſſimi ieiunamus, vngamus caput noſtrum oleo deuotę oratio nis, & lauemus faciẽ noſtram aqua piæ miſerationis, illo miſericorditer concedente, cuius verba ſunt optimis vnguẽtis fragrantia, qui eſt fons vitæ aquæ viuæ ſalientis in vitam ęternam, dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt Deus benedictus in ſecula. Amen.

In eodem die Cinerum.

De tribus colligationibus impietatis, nimirum hæreticorum, peccatorum & damnatorum, de tribus funiculis peccatorum, quibus Clerici ut plurimum detinentur ligati, & de diſſolutionibus colligatorum.

SERMO II.

HOc eſt maius ieiunium quod elegi. Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes. Si digne volumus obſeruantiam ieiuniorum celebrare, hoc ieiunium præ cæteris obſeruemus, de quo dominus loquitur per Prophetam: Hoc eſt maius ieiunium quod Eſai.58 elegi: diſſolue colligationes impietatis, &c̃.

Tres colligationes impietatis legimus in ſcripturis, hæreticorum, peccatorum, damnatorum. Colligationes hęreticorum, ſunt falſa dogmata. Colligationes peccatorum, ſunt praua opera. Colligationes damnatorum, ſunt æterna ſupplicia.

De colligationibus hæreticorum ait me

meretrix in parabolis: Intexui funibus lectulum meum, straui tapetibus pictis ex Aegypto: Meretrix enim, id est, hæretica prauitas, intexit lectulum suum, id est, doctrinam suam confinxit, funibus, id est, deceptionibus subtilibus quidē, sed tortis: vt eius castigatio sit quasi funiculus triplex qui difficile rumpitur, contextus de Theologicis autoritatibus, de Rhetoricis floribus, & de dialecticis argumentis. Sacras autem autoritates peruertit, sophisticas argumētationes inducit, rhetoricos sermones exornat: simplices fallit, vt vagos alliciat, vt incautos seducat. De talibus enim dicit Propheta in Psalmo: Quoniam quę per feciſti destruxerunt. Testimonia quippe sacræ scripturæ, quæ spiritus sanctus perfecit, hęretici destruunt, dum illa peruertunt. Porro scriptura docente didicimus, quod qui sophistice loquitur, odibilis est homo. Non est enim illa data à domino gratia: sed omni sapientia defraudatus est. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Præsertim eorum, qui veritatem Dei detinent in mendacio. Quorum prædicatio non est in ostensione spiritus & virtutis, sed inpersuasibilibus humanæ sapientiæ verbis: Isti sunt caupones, qui secundum Prophetam aquam vino commiscent, qui fel draconum in aureo calice Babylonis propinant, qui circumeunt mare & aridam, vt vnum proselytum faciant. Isti sunt illæ vulpeculæ, de quibus sponsa dicit in canticis: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Quarum caudas Sampson ad inuicem colligauit, ignem apponens vt incenderent segetes Philistinorum. Sed ecce iam publice docent & prædicant libere, ita quod nisi colligationes eorum cito fuerint dissolutæ, timendum est nobis, vt non solum infirma sed & pars syncera trahatur. Dissoluamus ergo colligationes impietatis: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit dominus.

Pſal.10

Eccli.37

1.Cor.1

Eſa.1 Hie.12 Matt.22

Cant.2

Iudic.15

Eſai.58

De colligationibus peccatorum inquit Propheta: Væ qui trahunt peccata quasi longam restem: Hæc quoque restis connectitur ex tribus funiculis. De quibus Ioannes Apostolus ait: Quicquid est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. 1.Ioan.2

Concupiscentia carnis, ad voluptates, concupiscentia oculorum, ad opes, superbia vitæ pertinet ad honores. Voluptates autem luxuriosum faciūt, opes auarum, honores superbum: His tribus funiculis nos clerici præcipue colligamur. Funiculus enim luxuriæ, peccatis exigentibus, ita nos detinet alligatos, vt non erubescamus mulierculas in domibus publice retinere, de quibus aliquæ nuper fuerunt turpiter captę & violenter abstractæ, grauiter flagellatæ, in magnam clericorum infamiam, multū obprobrium sacerdotum. Nobis autem dicitur: Mundamini, qui fertis vasa domini. Nam & in veteri sacerdotio, lotis manibus & pedibus, oīa sacerdos fœminalia induebat. Certe, cum Dauid fugeret persecutionem Saul, venit cum suis in Nobe ad Abimelech sacerdotem, postulans sibi dari vel quinque panes ad esuriem expellendam. Cui sacerdos respondit: Non habeo panes laicos ad manum, sed tātum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, mā ducent. Quia panem sanctū digne manducare nō possunt, nisi qui mundi sunt à coitu mulierum. Turpe dictu, sed turpissimum actu: dici liceat, vt agi non libeat. Quidam nocte filium Veneris agitant in cubili: mane filiū virginis offerūt in altari. Nocte Venerē amplexantur, mane virginē venerantur. At si verū est, imo quia verum est, quod dicit Apostolus: Fornicatores & adulteri regnum Dei non possidebunt. Clerici tribus funiculis peccatorū detinētur ligati. Eſaiæ.52 Exo.29 1.Reg.21 Incōtinentiā clericorū turpitudo. 1.Cor.6

Sed & funiculus auaritiæ, peccatis exigentibus ita nos detinet alligatos, & vt multi nostrum non erubescant mercari, non timeant fœnerari, à propheta vsq; ad sacerdotes omnes auaritiæ student: & à maiore, vsque ad minorem omnes faciunt dolū. Dominus autē facto flagello, vendētes & emētes eiecit de templo, æs negociatorū effudit, & mensas numulariorum euertit. Auarus enim sacerdos, non Deo seruit, sed idolo. Nam vt inquit Apostolus: Auaritia est idolorum seruitus. Scriptū est enim, Nihil est auaro scelestius: quia nihil est Funiculus auaritiæ. Hiere.6 Ioan.2 Ephe.5 Eccle.10

1.Tim. 3 Auaritia clericorũ quãta mala gignat Esa. 56

iniqus q̃amare pecuniã. Quia radix oĩm malorum est cupiditas. Ex hac radice procedit, quod subditorum peccata palpamus: quasi canes muti, non valentes latrare, ne forte subtrahant nobis oblationes, decimas atque primitias. Ex hac radice procedit, quod alienos parrochianos seducimus, & inuadimus parrochias alienas, mittentes falcem in messem alienam, & transgredientes

Prò. 22 terminos, quos posuerunt patres nostri, vt nobis ex eleemosynis quæstus ac crescat.

Sed & funiculus superbiæ, peccatis exigentibus, ita nos detinet alligatos,

Funiculus superbiæ. vt iam magis velimus superbi quã humiles apparere, incedentes extento collo, eleuatis oculis, erecta ceruice, magnificantes fimbrias, phylacteria dilatãtes,

Matt. 23 quærentes primos recubitus in cænis, primas cathedras in synagogis, & vocari ab hominibus rabbi. Sic iam ornati prodimus, vt magis sponsi quàm clerici videamur. Qui mollibus vestiuntur

Matt. 11 in domibus regum sunt. Iustus autem

Psal. 83 elegit abiectus esse in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Non in veste pręciosa

1.Tim. 2 Luc. 16 dicit Apostolus. Nam diues ille qui induebatur purpura & byssо, sepultus est

Superbia sacerdotũ notatur. in inferno. Tanta est superbia clericorum, vt nunquam ad satisfactionem priores possint humiliari, non imitantes eũ qui dicit: Discite à me quia mitis sum

Matt. 11 Mat. 20 Esai 14 & humilis corde, qui non venit ministrari sed ministrare, Sed illum, qui posuit sedem suam ad aquilonem, vt esset similis altissimo. Qui est rex super omnes

Iob 41 Esaiæ 58 filios superbiæ. Isti sunt fasciculi deprimentes, de quibus cum Propheta dixisset: dissolue colligationes impietatis, consequenter adiunxit: solue fasciculos deprimentes. Impietas enim super talentũ plũbi sedere describitur. Propter quod

Psal. 37 Pro. 17 alibi legitur: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Nam impius cũ venerit in profundum vitiorum, contemnit. Dissoluamus ergo colligationes impietatis: quoniam hoc est maius iciunium quod elegit altissimus.

De colligationibus damnatorum dominus inquit in Euangelio: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum. Matt. 13

Damnatorũ retis ex tribus funiculis cõnectit. Sed & iste funiculus connectitur ex tribus funiculis. Qui sunt, obscuritas tenebrarum, acerbitas pœnarum, diuturnitas miseriarum.

Ignis gehennę semper ardebit & nũquam lucebit: semper vret & nunquam consumet: semper afficiet & nunquam

Matt. 25 deficiet. Ligatis inquit manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores: vbi erit fletus & stridor dentium. Ibi erit vermis qui non moritur, & ignis qui non extinguitur. Dimittite

Esa. 66 Iob 10 me, dicit Iob, vt plangam paululum, dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Tantam enim in pœnis reprobi sustinebunt angustiam, vt nihil cogitare valeant præter pœnas: Sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris, Salomone dicente: Nec opus, nec ratio,

Eccl. 9 nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas. Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Audi Ioannem in Apocalypsi dicentẽ:

Apoc. 9 In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam. Desiderabunt enim mori, & fugiet mors ab illis. Dies illa, dies iræ, dies tribulationis &

Soph. 1 angustiæ: dies calamitatis & miseriæ: dies tenebrarum & caliginis: dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris. Dissoluamus ergo colligatiões impietatis, quoniã hoc est maius iciunium quod elegit altissimus.

Quia vero non sufficit medicos causam infirmitatis agnoscere, nisi studeant medicinam salutis adferre, postquã species colligationum ostendimus, etiam modos dissolutionum dicamus. Dissoluamus ergo colligationes hæreticorum, per fidelem doctrinam. Colligationes peccatorum, per humilem pœnitentiam.

Dissolutionum modi.

Colligationes damnatorum, per finalem perseuerãtiam. Apostolus eñ inqt ad Timotheũ: Attende tibi & doctrinæ,

1.Tim. 4

in-

instain illa. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Spiritus enim manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentes mendacium, & cauteriatam habentes conscientiam, prohibentes nubere & abstinere à cibis, quos Deus creauit. Qualiter autem fit hæc colligatio dissoluenda, statim docet Apostolus, dicens: Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum. Nam vidit Deus cuncta quæ fecit, & erant valde bona. Dissoluamus ergo colligationes hæreticorum, per fidelem doctrinã: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit dominus. Porro quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit vita viuet, & non morietur, ait dominus. Nolo, inquit, mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Peccatũ aũt quod per pœnitentiam nõ dissoluitur, suo pondere statim ad aliud trahit. Et sic efficitur restis illa, de qua dicit Propheta: Væ qui trahunt peccatum quasi longam restem. Propter quod Petrus Apostolus ait: Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur vestra peccata. Dissoluamus igitur colligationes peccatorum, per humilem pœnitentiã: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit altissimus. Quia vero canis reuersus ad vomitum, est homo rediens ad peccatum, si iuxta sententiam veritatis dimissa sunt tibi peccata, vade & amplius noli peccare, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Hinc est quod Ioseph inter fratres talarem tunicam habuisse describitur, & cauda hostiæ in altari iubetur offerri. Dissoluamus igitur colligationes damnatorum per finalem perseuerantiam, ipso præstãte, qui est super omnia benedictus Deus in secula seculorum, Amen.

Colligationes hæreticorũ vt dissoluendæ. Ezech. 18

Esa. 5 Act. 3

Colligationes peccatorũ vt dissoluendæ sunt. 2. Pet. 2 Ioan. 5

Matt. 10

Gen. 37

Damnatorum colligationes vt dissoluendæ.

Dominica prima in quadragesima.

De tribus tentantibus, Deo scilicet, & dæmone, & homine, & de quibus diabolus Christum tentauerit, circa quæ tamen docet septem esse obseruanda, item de astutia diaboli unde comprobetur, & de causis tentationum.

SERMO VNICVS.

DVctus est Iesus in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo: & cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. Matt. 4

Tres sunt qui tentant. Deus, dæmon, & homo. Sed Deus tentat semper ad bonum, dæmon semper tentat ad malum. Homo vero quandoque tentat ad bonum, quandoque tentat ad malum. Deus semper tentat ad bonum, quia semp bonus est. Dæmon semper tentat ad malum, quia semper est malus. Homo vero quandoque tentat ad bonum, quandoque tentat ad malum, &c. quia quidam bonus est, & quidam malus est. Deus enim intentator malorum est. Vnusquisque enim tentatur à sua concupiscentia abstractus & illectus. Luc. 4 Tentatur homo à tribꝰ, sed diuerso modo. Iaco. 1

De his tribus personis statim dicitur in principio: Ductus est Iesus in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo. Ductus est Iesus, ecce homo. A spiritu, ecce Deus, Vt tentaretur à diabolo, ecce dæmon. Illuc enim eum spiritus duxit diuinus, vbi eum erat malignus spiritus tentaturus. Ad ieiunandum duxit illum spiritus diuinus, sed ad tentandum sumpsit eum spiritus malignus: Deus autem tentat vt probet: dæmon tentat vt fallat: homo tentat vt inuestiget. De primo dicitur: Proba me domine & tenta me. De secundo legitur: Cur sathanas tentauit cor tuum. De tertio scribitur: Tentanos obsecro diebus decem. Psal. 25 Act. 5 Dan. 1

Dæmon autem principaliter tentat, per voluptates, per opes, & per honores. Nam qcquid est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Concupiscentia carnis, ad voluptates, concupiscentia oculorum, ad opes, superbia vitæ, pertinet ad honores. In voluptatibus, tentat per gulam, & per luxuriam. In opibus, tentat per cupiditatem & auariti- Tentatio dæmonis circa quæ versetur. 1. Ioan. 2

uaritiam. In honoribus tentat per superbiam & iactantiam.

De his tribus diabolus tentauit Iesum, de gula videlicet, auaritia, & iactantia. De gula tentauit, cũ ait: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Matt. 4 De iactantia tentauit cum dixit: Si filius Dei es, mitte te deorsum. De auaritia vero tẽtauit cum inquit: Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me.

Attende diligenter astutiam tentatoris. Tentat enim ex diuersis causis, in diuersis locis, diuersis modis. De gula, de iactantia, de auaritia. In deserto, in templo in monte. Suggerendo, argumentando, & promittendo. Suggerendo cũ dicit: Dic vt lapides isti panes fiant. Argumentando cum intulit, scriptum est enim, Quia Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Promittendo, cum inquit: Hæc omnia tibi dabo, vt quem ex vna causa non poterat, ex alia causa seduceret. Quem in vno loco non poterat, in alio loco deciperet. Quem non poterat vno modo, falleret alio. Sed nullo modo profecit, qa Christus semper repulit tentatorem & superauit omnino. Non per sublimitatem potentiæ, sed per autoritatem scripturæ. Per hoc nos docens & instruens, vt quotiens nobis graues tentationes emergunt, recurramus ad testimonia scripturarum. In quibus inuenimus & speculum, quod miremur, & exemplum, quod imitemur.

Dæmonis astutia.

Scripturę testimonium tentationi opponendũ.

Porro circa tentationem huius septem præcipue considerare debemus, quæ docet nos Euangelista notare, videlicet, personam, locum, & tempus, causam & modum, & ordinem, & qui post omnia sequitur, finem. Personam scilicet quæ tentatur. Quia Iesus est ductus à spiritu, vt tentaretur à diabolo: Locum, vbi tentatur, quia ductus est in desertum. Tempus, quando tentatur, quia cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Modum in quo tentatur: quoniam accedens tentator dixit ei: Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Ordinem secundum quem ipse tentatur: quoniam assumpsit eũ diabolus in sanctã ciuitatem, statuens eum super pinnaculũ templi. Et iterum assumpsit eũ in montem excelsum valde, ostendens ei omnia regna mundi. Finem, ad quem tentatur: quia reliquit eum diabolus & accesserunt ad eum angeli & ministrabant ei.

Septem quędã circa Christi tẽtationẽ notanda.

Circa quodlibet istorum duo quædã debemus distinguere.

Circa primum debemus attendere p sonam tentatoris, & personam tentati: quia ductus est Iesus à spiritu vt tentaretur à diabolo. Iesus ergo tentatur & diabolus tentat.

Circa secundum debemus notare locum solitarium & locum assiduum: quoniam intra desertum assumpsit eum in montem excelsum. Et intra ciuitatem statuit supra pinnaculum templi.

Circa tertium debemus attendere tẽpus post baptismum, & tempus etiam post ieiunium. Quia cum baptizatus fuisset, tunc, vt dicit Euangelista, ductus est Iesus in desertum, vt tentaretur, & ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

Circa quartum debemus notare causam potestatis, ex qua ieiunauit: & causam infirmitatis, ex qua esurijt.

Circa quintum debemus attendere modum tentandi secundum qualitatem naturę. Quia cũ Iesus esurijsset, suggessit ei diabolus: Dic ingens, vt lapides isti panes fiãt. Et secundũ autoritatem scripturæ, quia cum suggessit vt mitteret se deorsum, adijcit: Scriptum est enim, quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Circa sextum debemus notare ordinem. Quia post gulam tentauit de iactãtia, & post iactantiam, tentauit de auaritia. Nam cum assumpsisset eum in sanctam ciuitatem, & statuisset eum supra pinnaculum templi, ac illi dixisset: Si filius Dei es, mitte te deorsum: iterum assumpsit eum in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorũ & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me.

Circa septimũ debemus attẽdere recessum spiritus maligni. Quia tunc reliquit eum diabolus: & accesserũt benigni

ſpiritus, Quoniam acceſſertũ angeli & miniſtrabant ei. Ecce licet in ſuperficie ſimplex appareat texus euangelicæ lectionis, latet tamen ſub terra fauus, ſub cortice nucleus, ſub ſpica frumentum.

Ioan. 2 Eſa. 12 Eruderemus, itaque puteum, quia altus eſt, & hauriamus aquã in gaudio de fontibus ſaluatoris.

Aſtutia diaboli probat ex tribus. Tentauit ergo, non qualiſcunque tẽtator, ſed ipſe diabolus, qui ſuper omnes tentatores malignos probatur aſtutus, & ex ſubtilitate naturę, & ex antiquitate temporis, & ex aſſiduitate fallendi. Ex ſubtilitate naturæ, iuxta quod ei

Eze. 28 dicitur: Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia & perfectus decore, in paradiſo Dei fuiſti. Ex antiquitate tẽporis, quia prima eſt creatura, nõ quod cunctas præceſſerit, ſed quam nulla præ

Eſaiæ 14 ceſſit. Iuxta quod dicitur: Quomodo cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris?

1. Pe. 5 Ex aſſiduitate fallendi. Quoniam aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit ſemper quærens quem deuoret. Hic ergo tentator tam ſubtilis, callidus & antiquus, tentauit non hominem qualemcunque, ſed ipſum Ieſum, ductum à ſpiritu vt tentaretur à diabolo, Non peccatorẽ, ſed ſaluatorem. Qui

Eſai. 53 1. Petr. 2 peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Pręcaueat ſibi ergo peccator, quia tentatus eſt ipſe ſaluator: nec ſit iuſtus omnino ſecurus, quia tentatus eſt ipſe Deus. Sed nõ deſperet homo qli bet cum tentatur, quia tentatus eſt pro nobis ipſe ſaluator, vt ſua tentatione vinceret noſtram, qui ſua morte noſtrã peremit.

Tentauit autem non in foro, ſed in deſerto, non in triuio, ſed in templo: nõ in valle humili, ſed in monte ſublimi.

Gene. 3 Idem ipſe qui tentauit in paradiſo, tentauit in eremo. Sed in paradiſo tentauit primum Adam & deuicit. In eremo ten

Matt. 4 tauit ſecundum Adam & deuictus eſt.

Pro. 21 Quia non eſt potentia, non eſt ſapientia, non eſt conſilium contra Deum. Nõ ſit ergo monachus ſecurus in clauſtro, Non ſit eremita ſecurus in ſolitudine: quia tẽtatus eſt Adam in paradiſo, quia tentatus in deſerto Ieſus.

Tentauit etiam, non poſt conuiuiũ, ſed poſt ieiunium: non poſt peccatum, ſed poſt baptiſmum: quia magis inſiſtit, ſatagit, & laborat, vt ſeducat magnum quam paruum, iuſtum quam impium, ſapientem quam fatuum: vt ſeductione magni, ſeducant & parui: & in ſeductione iuſti, ſeducãtur & impĩ: in ſeductione ſapientis, ſeducãtur & fatui. Scriptũ eſt enim, quia ſub vmbra dormit, & in ſecreto calami, in locis humentibus: ab ſorbet fluuium & non mirabitur: habet enim fiduciam, quod influat Iordanis in eos eius. Cum enim quis ab errore ad veritatem, à vitĩs ad virtutes, & à diabolo ad Chriſtum cõuertitur: tunc maiores contra ſe tentationes, & grauiores in ſe perſecutiones perpetitur. Vnde filios Iſrael in deſerto, poſt exitum de Aegypto, Amalechitæ grauiter legũntur impugnaſſe. Propterea ſapiens monet & hortatur. Fili cum acceſſeris ad ſeruitutem Dei, præpara cor tuum ad tentationem. Ab hac igitur tentatione maligna, vel potius ab huius tentatiõe maligni, nulla perſona excipitur, nullus locus excluditur, nullum tempus diſcernitur: vbique dolus & laqueus, vbique fouea & tendicula.

Iob 40 Cõuerſũ ad Deum grauius à diabolo impugnãtur. Exo. 14 Eccle. 2

Vere tentatio eſt vita hominis ſuper terram. An non vere tentatio? cum multiplices hoſtes vndique ſemper inſidiẽtur vt capiant, perſequuntur vt perimãt, dæmon & homo, mundus & caro. Dæmon cum vitĩs, homo cum beſtĩs, mũdus cum elementis, caro cum ſenſibus. Propterea plorat, & clamat Apoſtolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Et Pſalmiſta dicebat: Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo dñe.

Iob. 7 Hoſtes quatuor. Rom. 7 Pſal. 141

Diabolus enim cauſas idoneas ad tẽtandum, & aſſumit inuentas, & inuenit aſſumendas. Ad tentandum quippe de gula, cauſam idoneam aſſumpſit inuentam: quia cum ieiunaſſet Ieſus quadraginta diebus & quadraginta noctibus & poſtea eſurĩſſet, acceſſit ad eum tentator & ait: Dic vt lapides iſti panes fiant: intendens illi ſi poſſet per nimiam auiditatem edendi trahere ad peccatum, ſicut olim Eſau, qui famem ſuſtinere nõ ſufferens, pro lentis edulio vendidit primogenita.

Matt. 4 Gen. 25

Nos ergo fratres & filĩ caueamus aſtu

Gulę ſpecies tres.

ſtutiam tentationis, ne forte cum ieiunamus, per nimiam auiditatem edendi tra hamur ad culpam. Quia non ſolum in varijs ferculis & lautis cibarijs, ſed in hora præuenta, & in appetitu immoderato peccatur. Vnde non ait: Dic vt lapides iſti carnes fiant, aut piſces, ne forte in cibis lautis & varijs deprehendatur facilius aſtutia tentatoris: Sed dixit: Dic vt lapides iſti panes fiant, vt ſi famis impatiens lapides mutaret in panes, nimia deprehenderetur auiditas comedẽdi. Attendant hoc illi, qui varios exquirendo ſapores, ſubſtantiam conuertunt in accidens, & naturam in artem, vt prouocent & reuocent appetitum.

Ad tentandum vero de auaritia cauſam idoneã aſſumendam inuenit: quia duxit illum diabolus in montem excelſum, & oſtendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, & ait: Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraueris me. Attendite diligenter inſidias inimici. Vt enim traheret illũ ad caſum, in montem excelſum aſſumpſit: quia quãto maior excellentia, tanto grauior eſt ruina. Et vt excitaret & inuitaret concupiſcentiam oculorum, oſtendit & promiſit omnia regna mundi & gloriam eorum. Sed cũ prius tentaſſet, neque ſeduxiſſet de vitio corporali, hoc eſt, de gula: rurſus tentat de vitio ſpirituali, hoc eſt, de auaritia. Dominus autem contra defectum carnis, virtutem mentis obiecit: reſpõdens ſecundum autoritatem ſcripturæ, quod

Deut. 8 Col. 3

non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Et contra cupiditatem & auaritiam, quæ ſecundum Apoſtolum, ſeruitus eſt idolorum, diuinam oppoſuit ſeruitutem, ſecundum autoritatem ſcripture reſpondẽs: Dominum Deum tuum adorabis,

Deut. 3

& illi ſoli ſeruies, id eſt, ſoli Deo ſeruitutem adorationis impendes.

Ad tentandum etiam de iactantia, cauſam aſſumpſit idoneam, & congruũ locum inuenit. Quoniam aſſumpſit eũ in ſanctã ciuitatem, & ſtatuit eum ſupra pinnaculũ tẽpli, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Duo ſunt de quibus homines ſe magis cõſueuere iactare, dignitas & ſcientia. Doctores de ſciẽtia, ſacerdotes de dignitate. Ideoque de iactantia tentaturus, ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi: qui locus eſt proprius doctorum & ſacerdotum. Et quoniam qui ſe iactant laudem humanam deſiderant, & expetunt humanum fauorem, idcirco de iactantia tentaturus, eum nõ in locum deſertum ſed in ciuitatem ſanctam aſſumpſit: vt cum fauoris applauſu ab hominibus laudaretur. Vt autem perſuaderet facilius quod dicebat, propheticum protulit teſtimonium, ſed illud ad alienum ſenſum peruertit, vt ſpiritus erroris hęreticam inſtrueret prauitatem.

Porro quum ex diuerſis cauſis, in diuerſis locis, diuerſis modis, tentaſſet, nec profeciſſet, confuſus abceſſit. Quia reliquit eum diabolus, & acceſſerunt angeli & miniſtrabant ei. Quid autem miniſtrabant angeli, an cibum eſurienti? Sed quicquid ei angeli miniſtrauerunt, moraliter nos inſtruimur, quia ſi tentationes diabolicurauerimus caute repellere, profecto nobis angeli miniſtrabũt.

Oremus ergo fratres & filij dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, vt qui tentatoris ſuperauit aſtutias, ipſe nos liberet ab inſidijs tentatoris, nec nos permittat in tẽtationem induci, ſed ſi quando forte tentatio nos apprehendat humana, 2. Cor. 1 non permittat vſque ad conſenſum tentari: Qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

In ſabbato quatuor temporum,

Chriſti transfiguratio, & diſcipuli tres quid deſignent, de veſtimentis Chriſti, de multiplici tranſfigurationis combrobatione, de caſu bonorum & malorum diuerſo.

SERMO VNICVS.

ASſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrẽ eius, & ducit illos in mõtẽ excelſum ſeorſum, & tranſfiguratus eſt ante eos. Quia fidelis eſt dominus in promiſſo, ideo quod promiſit

misit adimpleuit. Promiserat enim apo-
Matt. 16 stolis dicens: Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo, id est, in ea claritate, in qua peracto iudicio apparebit in regno.

Matt. 17 Marc. 9 Luc. 9 Sed ecce promissum impleuit, qa post sex dies assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & ducit illos in montem excelsum seorsum, & trãsfiguratus
Luc. 13 est ante eos. Sex enim sunt dies, in qbus oportet hominem operari: septimo autem die requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Recte igitur hæc transfiguratio post dies sex facta fuisse narratur, quia glorificatio futura promittitur in requie post laborem, tanquam in se-
Luc. 9 ptenario post senarium.

Et propter eandem causam bene Lucas dicit: Post dies octo: quoniam hæc transfiguratio in octaua resurrectionis ætate promittitur affutura. Quamuis & secundum literam non discordet, quod post sex dies secundum Matthũ & Marcum, & post octo secundum Lucam huiusmodi transfiguratio facta fuisse docetur: cum illi medios dies commemorẽt, iste vero & primum præmisit, & vltimũ quo compleuit adiunxit.

2. Cor. 1 In transfiguratione vero Iesus non substantiam assumptæ carnis amisit, sed gloriam futurę resurrectionis ostendit: quia resplenduit facies eius ficut sol, & vestimenta eius facta sunt alba ficut nix. Vestimẽta Christi sunt vniuersi fideles, de quibus ad ipsum dicitur per prophetam: His omnibus velut vestimento vestieris. Et ad ꝗs dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Et ideo nõ solum facies Christi resplenduit sicut sol, sed etiam vestimẽta eius facta sunt alba sicut nix. Quẽadmodum inquit Apostolus: Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, q reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

Vestimẽta Chri mystice, quę. Esa. 49 al. Indumento. Roma. 6

Phil. 3

Porro, quanta est differẽtia inter gloriam capitis, & glorificationem membrorum? Sicut aũt post resurrectionem ad instruendam fidem, etiam in corpore immortali, signa mortalitatis exhibuit, quando lateris aperturã, & locum clauorum ostendit: sic & propter assertionem fidei ante resurrectionem immortalitatis signa in corpore mortali mõstrauit. Quia resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix.

Verum quia mirum erat & mirabile, quod mõstrabat, vt firmius crederetur, voluit illud multiplici testimonio comprobare. De cœlo scilicet, & de terra: de paradiso, & de inferno. A Deo & homine: à viuis & mortuis: per præteritos, & præsentes: per legem & prophetas. Quoniam apparuerunt eis Moyses & Helias, cum ipso loquentes. Et ecce nubes lucida obumbrauit illos, & vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in ꝗ mihi bene cõplacui, ipsum audite. Vox de nube perhibuit testimonium veritati de cœlo.

Discipuli autem in monte fuerunt testes veritatis in terra. Moyses de infer- Zach. 9
no, quia nõdum Christus eduxerat vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua. Helias de paradiso, in quo cum Enoch vsque ad tribulationem vltimam futuram per Antichristum creditur permansurus.

A Deo patre vox illa processit: Hic est filius meus dilectus. Ab homine Petro verbum illud exiuit: Domine, bonũ est nos hic esse. Viuus erat Helias, mortuus Moyses. At ille viuus erat, sed morietur: iste vero mortuus, sed victurus. Ambo tamen præsentes erãt, is vt legifer, hic vt propheta: vt rei miræ mirabile testimonium perhiberent. Per illos, vt per præteritos: per apostolos, vt per prẽsentes per Matt. 21
hiberet testimonium veritati. Quoniam & qui præibant & qui sequebantur clamabant, dicentes: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Tres apostoli & duo prophetæ fuerunt adhibiti, quia secundum legem di- Deut. 17
uinam in ore duorum vel trium testium stat omne verbum.

Petrus autem visionis gloria, vel potius visione glorię delectatus aiebat: Domine, bonum est nos hic esse. Si Petrus videns glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, vt nunquam velit ab eius intuitu separari: quid de

illis putandum est, qui diuinitatem glorificantem aspiciunt, cum quanto gaudio semper illi desiderant inhærere? Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. In eo vero quod addidit, si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum, Nesciebat, vt ait alius Euangelista, qui diceret, Quia non est necessarium tabernaculum, vbi, secũdum Apocalypsin Ioannis, Deus omnipotens est templum & agnus. Et quia gloriam quę promittitur post resurrectionem in cœlo, redditã esse putabat ante resurrectionem in terra, perterritus & attonitus, vel magis in extasi positus, & in excessu translatus, nesciebat cogitare futura, quem præsentia delectabãt. Vnde reprehendi non meruit, aut etiam increpari. Sed adhuc ipso loquente: Ecce nubes lucida, non obscura, Non enim est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial, obumbrauit eos, vt oſtẽderet visionem huiusmodi, nõ esse veritatem futuræ glorificationis, sed vmbram, vt per vmbram veniretur ad veritatẽ, quasi per speciem ad rem, & per fidem ad speciem.

Esa. 63

Apoc. 21

2. Cor. 6

Porro quare factum sit hoc miraculum, & cur hoc mirabile sit oſtensum, oſtenditur, cum infertur: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Ac si diceret manifesti us: Ego qui dixeram: Pœnitet me fecisse hominem, ecce nunc dico: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Hic ergo non alius, filius est, nõ seruus, meus, non alienus, dilectus, nõ maledictus, in quo mihi complacui, non displicui, & ideo ipsum audite, non contradicite.

Gen. 6

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam & timuerunt valde. Boni nanq; cadunt in faciem, mali vero retrorsum. De bonis autem cadentibus dicitur: Ceciderunt in facies suas & adorauerunt. De malis vero cadentibus legitur: Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Ifti cadunt in faciem, per humiliationem: illi cadunt retrorsum, per auersionẽ. Ifti q̃ cadũt intelligũt: illi quo cadunt ignorant. Beatus tamẽ q̃ semper

Cadũt boni in faciẽ, mali aũt retrorsum.

Apoc. 4

Ioan. 18

Prou. 28

est pauidus. Quia timor dñi peccatũ expellit. Hinc propheta dicit ad dñm: A timore tuo concepimus domine, & peperimus spiritum salutis.

Eccle. 1
Esa. 26

Audientes ergo discipuli testimoniũ deitatis, & maiestatis gloriam intuẽtes, ceciderunt & timuerunt: quia accedet homo ad cor altum & exaltabitur Deus, & inuestigator maiestatis opprimet à gloria. Vnde Propheta: Domine audiui auditionem tuam & timui, consideraui opera tua & expaui. Ex eo autem præcipue timuerunt, quod cum Petrus quasi comparasset Iesum Moysi & Heliæ, dicendo: Si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum, audientes postea vocem de nube dicẽtem: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & intelligentes ipsum Deum esse, Dei filium Iesum Christum, tanquam errauerunt, timore perterriti ciderunt.

Pſal. 63
Prou. 28

Abac. 3

Discipuli cur timuerunt.

Sed ne præ timoris magnitudine desperarent, accessit Iesus & tetigit eos, dixitq; illis: Surgite & nolite timere. Accessit & tetigit: quia per se surgere non valebant. Sine me, inquit, nihil potestis facere.

Ioan. 15

Leuãtes autem oculos, neminem viderunt, nisi solũ Iesum. Nam si Moyses & Helias perseuerassent cũ ipso, vox patris videretur incerta, cui potius testimonium protulisset.

Scio fratres & filij, q̃ vos delectat ex positio literalis, sed puto q̃ magis spiritualis expositio delectabit. Et ideo si literam diligenter audistis, spiritũ diligentius audiatis. Assumpsit ergo Iesus Petrum, & Iacobum & Ioannem, & duxit illos in montem excelsum, &c.

Spũalis expoſitio.

Tres isti discipuli, designant tres ordines fidelium in ecclesia, prælatos, cõtinentes, & coniugatos. Hi sunt Noe, Daniel, & Iob, quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Sed secundum euangelicam veritatem, duo sunt in agro, duo in lecto, & duo in mola: quorum vnus assumetur, & alter relinquetur. Quoniã de quolibet ordine q̃dam assumuntur ad gloriam, & alij relinquũtur ad pœnã. Nõ eñ locus sanctificat hominẽ, sed homo locũ. Tres ergo discipulos assumpsit Iesus, & duxit eos in montem excelsum: quia

Discipuli tres q̃s ſignificent. Ezech. 14

Matt. 24

quia tres ordines fidelium accepit dominus & adducit in cœlum: sed non oēs de omnibus: quia ducit illos seorsum, id est, diuisim, sicut pastor segregat oues vel agnos ab hædis, vt tollatur impius, ne videat gloriam Dei, quæ promittitur & datur in cœlo, quia dominus in cœlo sedes eius. Qui dicit, volo pater, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus.

Matt. 25 Esaiæ 26

Psal. 16 Ioan. 17

Quod autem transfiguratus est ante eos significat, quod videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem, sicuti est. Quādo de figura transferemur ad veritatem, & de fide producemur ad speciem.

Trāsfiguratio dñi qd mysteq̄ significaret.

Duplex autem glorificationis est species: Vna spiritus, & altera corporis. Vna qua glorificat corpus, & altera qua glorificatur spiritus: quia secūdum prophetam de manu domini recipiemus duplicia. Totus igitur homo in stola mentis & stola carnis gloriam obtinebit.

Quia vero corpus constat ex quatuor elementis, terra, aqua, igne, & aere: ad stolam corporis quatuor proprietates pertinere dicuntur, claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas.

Corporis glorificati proprietates q̄tuor.

Et quia spiritus tres habet naturales virtutes, vim rationabilem, vim irascibilem, & vim concupiscibilem: ad stolam spiritus tres asseruntur proprietates spectare, cognitio, dilectio, & delectatio. Has & illas commemorat & commendat Sapiens ille, qui ait: Fulgebunt iusti & tanquam scintillæ in arundineto discurrent: & regnabit dominus illorum in perpetuū. His verbis proprietates glorificati corporis designat. Ac si diceret: Fulgebunt clari, & tanquam scintillæ subtiles in arundineto discurrent agiles. Et regnabit dominus illorum in perpetuum, &: ipsi cum domino impassibiles. Consequenter autem glorificati spiritus proprietates assignat. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem, & fideles in dilectione acquiescent ei: quia donum & pax est electis Dei. Intelligent veritatem, ecce cognitio. Fideles in dilectione, ecce dilectio. Pax est electis, ecce delectatio. Vt aūt dñs in apostolis circa mercedē glorificationis æternę erigeret spē, astrueret fidē, & accēderet charitatē:

Spūs glorificati proprietates tres. Sapien.

in seipso vtranq; stolā, & vtriusq; proprietates exhibuit. Quia resplenduit facies eius sicut sol, ecce corporis stola. Nō ēm simpliciter dixit, resplenduit, sed addidit sicut sol. Nam illę quatuor proprietates inueniūtur in sole. Claritas in substantia, quia ignea est, & lucida. Impassibilitas in natura: quia perpetua consistit & incorrupta. Subtilitas in radio: qa sine obstaculo penetrat vitrum. Agilitas in motu: quia vno die discurrit ab Oriente in Occidentem. Has etiam proprietates in mortali corpore Christus ostendit. Subtilitatem, quando nascebatur de virgine. Agilitatem, quando gradiebatur super aquas. Claritatem, quando transfigurabatur in monte. Impassibilitatem, quando manducabatur in cœna. Proprietates autem glorificati spiritus commendantur, cum dicitur: Hic est filius meus dilectus: ecce dilectio. In quo mihi bene complacui: ecce delectatio. Ipsum audite ecce cognitio. Nam & ipse dicebat: Quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Deus enim quanto magis cognoscitur, tanto magis diligitur. Quanto magis diligitur, tanto magis delectat.

Proprietates q̄tuor in sole.

Proprietates glorificati corporis Chri in suo mortali corpore ostendit. Luc. 2 Ioan. 6 Marc. 9 Ioan. 13

Ioan. 14

Nos ergo fratres & filij, si cupimus glorificationis stola vestiri, de valle ascēdamus ad montem: vt nostra conuersatio sit in cœlis. Iuxta quod monet Apostolus, dicens: Quę sursum sunt quærite, non quæ super terram, non inhiantes terrenis, sed adhærentes cœlestibus: vt ascendamus de virtute in virtutem, donec videamus Deū deorum in Syon.

Col. 3

Psal. 83

Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Dominica tertia in Quadragesima.

Aquosa loca in quibus immundus spiritus requiescit, de tribus scopis, quibus conscientiæ domus mundatur, & tribus ornamentis, quibus ornatur, & de septem vitijs capitalibus.

SERMO I.

CVM

Lucæ 11

CVM immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam scopis mundatam & ornatam. Et tunc vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et tunc sunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sæpe necessitas impedit quod requirit vtilitas, quod ipse nũc experiri compellor. Requirit enim vtilitas, vt his sacris diebus frequentius soli to, per exhortationes sermonum debeam populos admonere, sed impedit hoc necessitas, qa præter solitum, imo plus solito, multis, & magnis sum occupatus negocijs, vt nullum mihi sit ocium ocio sum. Quid ergo? Facere nolim q̃d queo, qa q̃d velim facere nequeo? Abfit. Est aliquo prodire tenus si non datur vltra.

1. Cor. 3 Lucæ 11

Nam & Apostolus ait: Lac vobis potum dedi, non escam. Dicam ergo: Cum immundus spiritus exierit de homine ambulat per loca inaquosa.

Tria q̃dã circa immundum spiritum notanda.

Circa immundum spiritum tria notare debemus, quæ docet nos Veritas ipsa notare, videlicet, egressum, progressum, & regressum. Egressum ab homine, progressum per loca, regressum ad domum. De primo dicitur: Cum immũdus spiritus exierit de homine. De secũdo subditur: Ambulat per loca inaquosa. De tertio vero additur: Reuertar, inquit, in domum meã vnde exiui. Egressus est semper homini bonus, regressus semper est homini malus. Progressus autem interdum est homini bonus, interdum est malus. Bonus, cum tentationi non acquiescitur: malus autem cum cõsentitur. Videamus ergo quid prouenit de egressu, quid euenit de progressu, quid aduenit de regressu. Cum immundus, inquit, spiritus, exierit ab homine, tunc domus scopis mundatur & ornatur. Ecce quid prouenit de egressu. Ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, sed nõ inuenit. Ecce qd euenit de progressu. Tunc vadit & assumit septẽ alios spiritus nequiores se, & ingressi habitãt ibi. Ecce qd aduenit de regressu. Procuremus itaque diligenter egressum, vt domus nostra scopis mũdetur & ornetur. Caueamus aũt prudenter progressum, vt immundus spũs quærens requiẽ non inueniat. Timeamus vero vehemẽter regressum, ne sint nouissima nostra peiora prioribus. Intrat ergo spũs immũdus per culpam, exit p pœnitẽtiã, ingreditur per vitiũ, sed exit per virtutẽ. Nam egressus vitij, virtutis operatur ingressum. Vel potius virtutis ingressus, vitij opatur egressum. Quia non est conuẽtio lucis ad tenebras, neq; Christi ad Belial. Dimissa sunt, inqt, ei pc̃ta multa, qm̃ dilexit multum.

2. Cor. 6. Lucæ. 7

Cum aũt immundus spũs exierit de homine, tunc ambulat per loca inaquosa, sed quęrit in eis requiẽm, & non inuenit. Aquosa loca, sunt corda luxuriosa, in quibus concupiscentiæ luxus exuberat. De hac enim aqua patriarcha Iacob dixisse legitur ad Ruben: Effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Nã & aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis abscõditus est suauior. In his locis aquosis immundus spiritus requiescit. Iuxta q̃d legit: Sub vmbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus. Loca vero inaquosa sunt corda casta, quæ charitatis igne flammescũt: in q bus nõ malignus sed benignus spiritus requiescit. Iuxta quod legitur. Sup quẽ, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilẽ & quietũ, & trementem sermonem meum? Ambulat ergo spũs immundus per inaquosa loca, fiduciam habens, vt Iordanis influat in os eius. Circuit enim quęrens quẽ deuoret. Sed quę rens in eis requiẽ & non inueniens, dicit: Reuertar in domũ meam vnde exiui. Non enim est mirũ si spũs mendacij mẽtiatur, aut si spũs p̃sumptionis p̃sumat. Adhuc em̃ domũ dicit esse suam, de qua exiuit: quæ non est iam spiritus immundi, de q̃ spũs est eiectus immundus. Hæc domus est conscientia. De qua dicit Psal. Perambulabã in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Aquosa loca q sint.

Gen. 49

Pro. 9

Iob. 40

Loca inaquosa q̃ sint.

Esaiæ 6

Iob. 40

1. Pet. 5

Domus scientiæ Psal. 100

Cum ad hãc venerit domum, de qua per pœnitentiam est egressus, inuenit eam scopis mundatam & ornatam. Mundatam

datam eiectis vitijs, ornatam introductis virtutibus.

Scopi tres quibus cõ scientia mũdatur.

Tribus autem scopis domus ista mũ datur. Scopa compunctionis in corde, scopa confessionis in ore, scopa satisfactionis in opere. Scopa compunctionis mundatur cor à labe cõtagionis iniquę. Scopa confessionis mũdatur os à sorde locutionis peruersæ. Scopa satisfactionis mundatur opus à fæditate consuetudinis prauæ.

Ornamenta tria quibus aia ornatur. Psal. 44

Tribus etiam ornamẽtis ornatur, donis, virtutibus, & operibus. De quibus inquit Propheta: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circũamicta varietate. Ornatur enim varietate donoꝝ, spiritu sapientiæ & intellectus, spiritu consilij & fortitudinis, spiritu scientiæ & pietatis, & spiritu timoris domini. Ornatur & varietate virtutum, fide, spe, & charitate: iustitia, fortitudine, prudentia, temperantia. Ornatur quoq; varietate operum: oratione, ieiunio, eleemosyna, & præsertim illis operibus pietatis, quæ dominus in iudicio cõmendabit. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Esaiæ 11

Matt. 25

Tunc immundus spiritus, quasi non possit solus domum istam irrumpere, vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se. Ideo nobis describitur immundi spiritus astutia, vt studeamus adhibere cautelam. Certe, cum non potest vnum seducere, tentat vt seducat alium. Quia cum immũdus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa. Cũ vno modo seducere nequit, tẽtat vt alio modo seducat. Quia quęrens requiem & nõ inueniẽs, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Cum solus non potest seducere, tentat vt seducat cum alijs: quia vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Verbi gratia supponatur exemplum: Cum spiritus luxuriæ eiectus ab homine, videt eum continentia præditum, honestate præclarum, ita vt difficile sit eum de carnis fragilitate seduci, ad alias artes recurrit, aliasq; fraudes excogitat. Et primo spiritum simulationis assumens, tentat per hypocrisim, vt seducat. Secundo spiritum fauoris assumens, tentat per vanam gloriam, vt decipiat. Tertio, spiritum ambitionis assumens, tentat per cupiditatem, vt fallat. Quarto, spiritum elationis assumens, tentat per superbiam, vt seducat. Quinto, spiritum præsumptionis assumens, tentat per arrogantiam, vt decipiat. Sexto, spiritum ostentationis assumens, tentat per iactantiam, vt seducat. Septimo, spiritum dissolutionis assumens, tentat per superfluitatem, vt fallat. Et sic demum spiritus luxuriæ reuertitur & subintrat. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Non solum, quia imputantur peccata dimissa, sed quia superinducuntur admissa.

Marci 16 Dæmonia septem de Magdalena eiecta, quid significent.

Sed nec sic desperandum est: quia Iesus septem dæmonia eiecisse legitur de Maria, id est, vel septem vitia principalia, quæ significata sunt per septem gentes, quæ de terra promissionis fuerunt eiectæ: quibus opponuntur septem petitiones, septem virtutes, & septem dona: Vel potius vitia spiritualia simul & corporalia, quæ per septenarium designãtur, propter ternarium & quaternarium, in quibus componitur septenarius. Ternarius enim refertur ad spiritũ, qui tres habet naturales virtutes. Vim rationabilem, vt discernat inter bonum & malum. Vim irascibilem, vt fugiat malum. Vim concupiscibilẽ, vt appetat bonum. Quaternarius autem refertur ad corpus, quod constat ex quatuor elemẽtis, terra, aqua, igne & aere: vt septem dæmonia intelligantur eiecta, quando vitia corporalia & spiritualia sunt dimissa. Corporalia, vt gastrimargia, luxuria. Spiritualia, vt ira, inuidia, &c.

Vires aiæ supiores tres curatæ.

Vitia corporalia. Vitia spiritualia.

Satagamus ergo fratres & filij, ne sicut canes reuertamur ad vomitũ. Quia nemo mittẽs manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei, Nam & vxor Loth, quia retro respexit, legitur in statuam salis fuisse conuersa. Quia vero ex nostra fragilitate defecimus, beatorum martyrum Stephani & Laurentij merita imploremus, vt ipsi pro nobis intercedant ad dominum Iesum Christum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Prouer. 26

2. Pet. 2

Luc. 9

Feria

Feria V. post primam dominicam Quadragesimæ.

De Christi iustitia, potentia, misericordia, prudentia, uigilantia & doctrina, de febribus synagogæ quibus detinetur, & de simplici, duplici, continua & interpolata febri: deniq; de ægritudinis uarietatibus.

SERMO I.

Luc. 4. SVrgens Iesus de synagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Multa nobis & magna circa redemptorem nostrum in hac euãgelicæ lectionis serie commendantur, iustitia, potentia, misericordia, prudentia, & vigilantia, & doctrina. Iustitia, qa surgẽs de synagoga, intrauit in domum Simonis. Potentia, quia stans super eam imperauit febri, & dimisit illam. Misericordia, quia manus singulis supponẽs, curabat eos. Prudentia, quia increpans dæmonia clamantia & dicentia: quia tu es filius Dei, non sinebat ea loqui. Vigilantia, quia & alijs ciuitatibus oportet me, inquit, euangelizare regnum Dei. Doctrina, quia erat prædicans in synagogis Galilææ.

Iustitia salutaris. Potentia Christi. Misericordia Prudẽtia. Vigilãtia. Doctrina. Marci 2

Surgens ergo de synagoga, intrauit in domum Simonis, quoniam infideles deseruit, & ad fideles accessit. Synagogã propter perfidiam reprobauit, & Ecclesiam propter obedientiam præelegit. Simon interprætatur obediẽs: cuius domus est vniuersalis Ecclesia, quam ei dominus gubernandam commisit. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Cuius obedientiam dominus commendat & commemorat per prophetam: Populus, inquit, quem non cognoui, seruiuit mihi, obauditu auris obediuit mihi. Nihil iustius, quàm vt dominus infideles & inobedientes abijciat: fideles autem & obedientes assumat. Quoniam humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Propter quod alibi apostoli leguntur dixisse Iudæis: Quia repulistis verbum Dei, & indignos vos fecistis vitæ æternæ, ecce conuertimini ad gentes. Vnde si nolumus abijci, sed assumi, infidelitatem, & inobedientiam studeamus abijcere: fidẽ autem & obedientiam assumere studeamus. Quia fides sine operibus mortua est, & opera sine fide non viuunt.

Simonis domus qd significet. Matt. 16 Psal. 17 Psal. 137 Iaco. 4 1. Pet. 5 Acto. 17 Iacob. 2

Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Quam prius dixerat synagogam, modo Simonis socrum appellat. Socrus enim est mater vxoris. Mater autem ecclesiæ, quæ vxor est Simonis, sacramentaliter sibi coniugio copulata, intelligitur synagoga, iuxta quod ipsa dicit in Cãticis: Filij matris meæ pugnauerunt aduersum me. Nam de synagoga nati sunt primum fideles, de qua secundum carnem & ipse Christus traxit originem. Propter quod & ipse dicebat: Quia salus est ex Iudæis. Postquam ergo Christus à synagoga surrexit, deserens eam propter perfidiam, tunc ipsa socrus Simonis, cœpit magnis febribus detineri. Non dixit febre, sed febribus, vt intelligatur, non vna tantum sed multis febribus laborasse. Synagoga quippe duabus præcipue febribus detinetur, erroris, videlicet & inuidiæ. De prima dicit Psalmus: Quoniam errauerunt à ventre, locuti sunt falsa. De secunda dicit Euangelista, quod per inuidiam tradiderunt eum. Febris erroris de frigido procedit humore. Iuxta quod legitur: Facta sunt encœnia in Hierosolymis & hyems erat. Hyems erroris & infidelitatis & ignorantiæ. Vnde quando Petrus negauit, calefaciebat se ad ignem, quia frigus erat. Febris autem inuidiæ, de calido procedit humore. Iuxta quod legitur: Super eos cecidit ignis, & non viderunt solem. Ignis inuidiæ, indignatiõis, & odij. Nam exarsit ignis in synagoga eorum, & flamma combussit peccatores. O quàm graui torquetur inuidia synagoga, quando videt Ecclesiam habere regnum & sacerdotium, templum & altare, legem & prophetiam. Quoniam ablatum est ei regnum dei, & datũ genti facien-

Can. 1 al. primi ui. Ioan. 4 Febris synagogæ duplex Psal. 37 Matt. 17 Ioan. 18 Hyems spiritualis Ioan. 18 Psal. 57 Psal. 138 Inuidia synagogæ Mat. 18

facienti fructus eius. Tam grãdi tamen detinetur errore, vt nec sic intelligat veritatem. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus insipiens non intellexit. Esai. 1

His ergo febribus socrus Simonis, id est, synagoga tenetur: sed qui sunt in domo fideles, orant pro ipsa, petentes, vt Deus auferat velamen de cordibus eius, vt Iesum Christum, qui est veritas, agnoscat. Ipse vero precibus fidelium inclinatus, stans super eam, ad patris videlicet dextram exaltatus: quoniam exaltauit illũ Deus & dedit ei nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu oñe genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris: Phil. 2

Imperauit febri, & dimisit illam. Nõ quod febris tãquam res sensibilis aut rationabilis intellexerit: sed quod de ipsa suum beneplacitũ adimpleuerit, Qui dixit & facta sunt, mãdauit & creata sunt. Nam omnia quæcunque voluit dominus, fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Nihil potẽtius, quam quod eius imperium insensibilia quoq; sentiant & obediant imperanti. Psal. 148 Psal. 134

Vnde continuo surgens ministrabat illis. Licet enim naturale sit febricitantibus, incipiente sanitate lassescere, & ægritudinis molestiam persentire, miraculum tamen vicit naturam. Quia sanitas quæ Dei datur imperio, tota simul & integra redit. Et ideo continuo surgens ministrabat illis: vt in hoc miraculum alludat mysterio. Quia sanitas animę tota simul & integra restituitur. Scriptum est, quia totum hominem sanum fecit in sabbato. Hoc autem implebitur, quando plenitudo gentium intrabit ad fidem, & tunc omnis Israel saluus fiet. Quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquiæ Israel saluę fiẽt. Sciendũ ẽ aũt, q̃d quędã febris simplex, quædam duplex, quædam continua, & quædam interpolata. Simplici febre laborat, qui vnico vitio molestatur. Sicut multi sunt, qui à cæteris abstinentes, luxuria inquinantur. Nam quod Iacobus apostolus ait: Quicunque in vno offendit, factus est omnium reus, sane debet intelligi, sic videlicet, quod quicunque in vno offendit, vnum de mandatis diuinis transgreditur, factus est omnium reus, id est, amittit charitatem, sine qua cætera non implentur. Nam finis præcepti charitas est. Et perfectio legis est charitas. Ioan. 7 Rom. 9 Hie. 33 Rom. 9 Febris simplex q Iaco. 2 1. Timo. 1 Rom. 13

Duplici vero febre laborat, qui multis vitijs irritatur, vt mulier illa peccatrix, De qua dominus legitur septem demonia eiecisse: non quod qui habet vnũ vitium, habeat vniuersa, sicut, qui habet vnam virtutem, habet vniuersas. Nã secus est in inuio, quam in via. Omnes enim virtutes sibi inuicem suffragãtur, sed quędam vitia sibi inuicem aduersantur, vt prodigalitas & auaritia, desperatio & præsumptio. Continua febre laborat quicunque in vitio perseuerat. Et hæc febris velut acuta mortalis existit. De qua dominus ait: Moriemini in peccatis vestris. Et de hac forte Ioannes apostolus ait: Est peccatum ad mortem, non pro eo dico vt quis oret. Febris du Plex quę. Marc. 16 Febris cõ tinua quę. Ioan. 8 1. Io. 1

Interpolatà vero febre laborat, qui quandoq; pœnitet de peccato, sed ad illud reuertitur tanquam canis ad vomitũ: & talis quãdoq; q̃tidiana, quandoq; tertiana, quãdoq; quartana febre laborer: secundũ quod facile vel facilius vel facilime pœnitẽs relabitur in peccatum. Febris in terpolata.

Nemo tamen desperet, quia rogauerunt illum pro ea, & imperauit febri & dimisit illam. Certe quæ suis meritis curari non poterat, alienis precibus est sanata. Et ideo cum quis aliquo graui peccato laborat, recurrat ad ecclesiam, vt oret pro illo. Scriptum est enim, quia Iesus vt vidit fidem illorum, ait paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua. Nẽmini desperandum.

Cũ sol autem occidisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum, & curabantur omnes. Sol iustitiæ Christus est, qui illuminat oẽm hominẽ venientẽ in hunc mundum. De quo dicit Propheta: Sol cognouit occasum suum. Hic sol occubuit, quando Christus inclinato capite spiritum emisit. Verũ antequam sol occubuisset, pauci fuerunt sanati, quoniam pauci ante mortem Christi sunt ad fidem conuersi. Propter quod ipse dicebat Pfal. 10 Matt. 27 Pfal. 140

Psal.140 Ioan.12 bat, Singulariter sum ego donec transeam. Cũ aũt exaltatus fuero à terra, oĩa traham ad meipsum. Quia, Nisi granũ frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manent. Si aũ mortuum fuerit multum fructum affert. Et ideo cum sol occubuisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad Iesum & curabat eos.

Ibi.5

Lãguores mentis qui.

Languores mentis sunt vitia. Tot ergo sunt varietates languoris, quot sunt species vitiorum. Enumeremus ergo pauca de multis, ad ędificationem multorum. Quidam patiuntur dolores, quidam tumores, quidam calores & quidã furores. Item quidam sunt cęci, quidam sunt surdi, quidam sunt muti, & quidã sunt claudi. Rursus, quidam sunt leprosi, quidam hydropici, quidam paralytici, & quidã lethargici. Graues sunt ęgritudines istę, sed omnes per Dei gratiam sunt curabiles.

Odium vt sit lãguor cordis. Psal.7 1. Ioan.3. Tumor animi. 1. Cor.8

Dolor cordis est odium. De quo legitur: Concepit dolorem & peperit iniquitatem. Grauis est iste lãguor: quoniã qui odit fratrem suum, homicida est. Tumor animi est superbia. De quo legitur: Scientia inflat: charitas aũt ædificat. Id est, sciẽtia sine charitate facit hominem superbire. Sed & grauis est iste languor, quoniam initium omnis peccati est superbia. Calor spiritus est luxuria. De

Eccli.10 Calor spiritus. Osee.7

qua dicit Propheta: Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente. Et iste languor est grauis, quia fornicatores & adulteri regnum Dei non possidebunt. Furor cordis est ira. De

1. Cor.5 Furor cordis. Deut.31 Iaco.1

qua legitur: Fel draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis. Et iste languor est grauis. Quoniã ira viri iustitiam Dei non operatur.

Porro, quicunque habent infirmos, ducunt illos ad Iesum, vt sanentur à saluatore: quia non est aliud nomen datũ sub cœlo, in quo oporteat homines saluos fieri: respiciant ad serpentem æneũ pendentem in ligno, qui percussi sunt ab ignitis serpentibus, vt sanentur. Cæci sunt, qui carent lumine veritatis. De

Acto.4 Num. 21 Ioan.3 Cæci spiritualiter Matt.15 Luc.6 Surdi mystice qui sint.

quibus legitur: Sinite, cæci sunt, duces cęcorum. Si cęcus cęcum duxerit, ambo in foueam cadent. Surdi sunt, qui præceptis dominicis obedire contemnunt. De quibus dicitur: Sicut aspidis surdę & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & veneficia quæ incantantur à sapiente. Muti sunt, qui à laude tacent diuina. Iuxta quod legitur: Obmutui & humiliatus sum & silui à bonis. Claudi sunt, qui nõ gradiuntur per semitam mandatorum, Iuxta quod legitur: Quousque claudicatis in duas partes? si dominus est Deus, sequimini eum.

Psal.37 Muti spiritualiter 3. Reg.18

Sed oẽs q habent infirmos, ducant illos ad Iesum, vt sanent à saluatore: qa neminem despicit, nullum abñcit. Salus inquit populi mei ego sum. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam, & inuenietis requiem animabus vestris. Omnis enim qui venit ad me, non eñciam foras.

Psal.38 Matt.11 Ioan.5

Hæretici sunt leprosi, qui in vna parte sunt integri, & in alia parte sunt corrupti: quia sub specie veritatis, virus falsitatis infundunt. Cupidi sunt hydropici, qui quanto plus bibunt, tanto plus sitiunt: ad instar fornacis, qui quanto plura ligna recipit, tanto plura consumit. Paralytici sunt actibus dissoluti. Lethargici sunt beneficiorum ingrati. Sed

Leprosi spiritualiter qui. Hydropici mystice qui. Esai.53

nec isti desperent, securi veniant ad Iesum vt curẽtur: quia vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: percussus est propter iniquitates nostras, attritus propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Exibant autem dæmonia à multis, clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei. Et increpãs non finebat ea loqui. Porro cum dicat

Phi.1

Apostolus, à quocunque prædicetur Christus, gaudeo, sed & gaudebo, quare prohibebat dęmonia dicere veritatẽ? Nonne firmius est testimonium, quod profertur ab aduersario? Tribus quidẽ de causis. Prima, vt doceret nos fugere vanam gloriam, ne videlicet humani fauoris delectemur applausu. Secunda, vt doceret nos hæreticam prauitatem vitare, quatenus hoc exemplo inhibeamus hæreticis, ne prædicent etiam veritatem. Quia fel draconũ propinãt in aureo calice Babylonis. Tertia, ne qua dæmones spũs falsitatis, veritatẽ dicere credę

Quare Christus phibuit dæmonia dicere veritatem. Prędicatio nem etiam veritatis phibẽdã hæreticis. Deu.31 Apoc.16

dentur. In quo moraliter edocemur, ne laudari velimus à fallacibus & mendacibus: quorum laudatio magis redundat ad iniuriam quam ad honorem.

Illud autem, quod subditur: Quia sciebāt ipsum esse Christum, sane debet intelligi, ne videatur contrarium ei quod dicit Apostolus: quia si cognouissēt, nū quam dominum gloriæ crucifixissent, quod à quibusdam exponitur de dæmonibus. Hi si cognouissent Christum esse dominum gloriæ, nunquam eum suggestiōe maligna crucifixissent. Nam hoc est mysterium absconditum à seculis, reuelatum autem principibus & potestatibus per ecclesiam. Distinguātur itaque tempora & concordat scriptura. Dæmones enim quandoque credebāt, quandoque dubitabant. Nam cum videbant eum humanos sustinere defectus, dubitabāt de ipso, quemadmodum legitur, quod cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus & postea esurijsset: accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Cum autem videbant eum operari miracula, credebant de ipso quod filius Dei esset. Quemadmodum & alibi dixisse leguntur: Iesu Nazarene, quare venisti an tempus torquere nos? Scimus quia Sanctus Dei es.

1.Cor.2

Col.1

Matth.4

Matth.8

Dominica quarta in quadragesima.

De Christi potentia, sapientia, & benignitate, de duobus miraculis eorum expositione, de vita contemplatiua & actiua, de nīq; de duobus testamentis & populis.

SERMO I.

Ioan.6

ESt puer vnus hic, qui habet qnq; panes hordeaceos & duos pisces. Sed hæc quid sunt inter tantos? Tria nobis prę cipue circa redemptorem nostrum in hac Euangelicæ lectionis serie commendantur: potentia, & sapientia, & benignitas. Potentia, in miraculo. Sapientia, in mysterio. Et benignitas in officio. Quid enim potentius, quam res augmentare paruissimas sine additamento vel nutrimento? Quid sapientius, quam causas figurare profundas sine dicto vel scripto? Quid benignius, quam turbas saturare famelicas, sine prece vel precio? Et certe quos spiritualiter pauerat cibo doctrinę, pascit etiam corporaliter alimēto naturæ: vt qui refecerat spiritū, alat & corpus.

Potētia redēptoris.

Sapientia

Benignitas.

Hoc autem miraculum de multiplicatione panum & piscium, ex quibus dominus multitudinē populi satiauit, bis legitur operatus. Sed inter primum & secundum miraculum multa & magna differentia est. Varia quidē, sed non contraria: diuersa sed non aduersa. In primo quippe miraculo de quinq; panibus hordeaceis & duobus piscibus qnq; milia hominū saturauit, & de fragmentis quæ superauerant discipuli duodecim cophinos impleuerunt. In secundo vero miraculo de septē panibus & paucis piscibus quatuor milia virorum refecit, & de fragmentis impleuerunt Apostoli 7. sportas. In primo miraculo distinguitur quales panes fuerūt, & quot pisces. In secundo vero miraculo, neq; hoc exprimitur neque illud. In primo miraculo puer vnus quinque panes hordeaceos & duos pisces habebat. In secundo vero miraculo septem panes & paucos pisces discipuli habuerunt. In primo miraculo discubuerunt quinque milia hominum super fœnum. In secundo vero miraculo discubuerunt quatuor milia hominum super terram.

Miracula duo de panū multiplicatiōe quō differant.

Marc.8

Plena sunt omnia diuinis mysterijs & cœlesti dulcedine redundantia: si tamē diligentem habeāt inspectorem, qui norit sugere mel de petra, oleumq; de saxo durissimo. Eruderemus itaque puteum, quoniam altus est, & hauriamus aquam in gaudio de fontibus saluatoris.

Sane duæ sunt vitæ, duo sunt populi, & duo sunt testamenta: contemplatiua, videlicet, & actiua, Iudaicus & gentilis,

Vita actiua. Populꝰ Iudaicus.

Vitæ contemplatiue deseruiẽtia. Populus gentilis.

Testamẽtũ vetus.

Testamẽtũ nouum

1.Iac. 1. Apoc. 5

panes quinque qd significent. pisces duo quid.

2.Cor. 3

nouũ & vetus. Actiuæ vitæ deseruiunt quinque sensus. Iudaicus populus habet xij. Prophetas, duodecim tribus, & duodecim patriarchas. Vetus testamẽtum in quinque libros & duabus tabulis continetur. Porro & contemplatiuę vitæ deseruiunt septem dona. Gentilis populus habet septem ecclesias, septem angelos, & septem diaconos. Nouum testamentum consistit in quatuor Euangelijs. Ad primum ergo miraculum, per quod de quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus quinque milia hominum sunt satiata, & de fragmẽtis quæ superauerãt duodecim cophini sunt impleti, vetus pertinet testamentũ, cum quinque libris Mosaicis & duabus tabulis legis. Similiter actiua vita cum quinque sensibus, & Iudaicus populus cum duodecim prophetis, duodecim tribubus & duodecim Patriarchis.

Ad secundum vero miraculum, per quod de septem panibus & paucis piscibus quatuor milia hominum sunt refecta, & de fragmentis quæ superauerant septem sportę repletæ, pertinet vita cõtemplatiua, cum septem donis, & quibusdam virtutibus. Gentilis populus cum septem ecclesijs, septem diaconibus, & vij angelis. Ac nouum testamentum cum quatuor Euangelijs. Ecce telã sermonis breuiter fumus orsi: si tamen eam sufficienter texere valeamus. Postulemus igitur à domino sapientia, qui dat omnibus affluenter & non improperat, si forte clauis Dauid aperire dignetur, quę claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Quinque panes hordeacei sunt quĩque libri veteris testamenti. Et duo pisces, sunt duæ tabulæ legis diuinæ, vt metonomice accipiatur cõtinens pro contento. Puer vnus qui habebat quinque panes & duos pisces, est Moyses, qui exhibuit quinque libros & duas tabulas. Purus quidem inse, sed populum instituens puerilem. Medulla hordei sub duro cortice tegitur, & spiritus legis sub dura litera occultatur. Quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Vnde illi panes hordeacei fuisse describuntur. Frangun tur autem hiusmodi panes cum expo nuntur. Et tunc reuera multiplicantur, vt possint multitudinem esurientis populi saturare. Porro dupliciter exponuntur, literaliter, secũdum historiam, & spiritualiter, secundum allegoriam. Nam liber Ezechielis monstratus scriptus erat intus & foris. Fregit ergo dominus duos pisces & quinq; panes, quando aperuit discipulis sensum, vt in telligerent scripturas. Gratias egit, quãdo inquit ad patrem: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Benedixit, quando legẽ Mosaicam approbauit: Si crederetis, inquit, Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Iussit apponi, quando docuit legem veterem venerari, protestans, quia non venit legem soluere, sed adimplere. Verum de quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus, qn que milia hominum saturantur: quia de quinque libris veteris testamenti, & duabus tabulis legis diuinę, secundum literalem expositionem historiæ, reficiuntur homines animales actiuam vitam ducentes: cui deseruiunt quinque sensus, visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus, quales sunt carnales Iudæi, qui sensibilia tantum appetunt, & corporeis solummodo sensibus delectantur. Vnde, quoniam animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt, spiritualis autem omnia diiudicat, de fragmentis quæ remanent duodecim cophini cumulantur. Quia de subtilioribus legis mysterijs, quę animales homines non percipiunt, spirituales viri replentur, sensum capientes duodecim prophetarum, qui non carnaliter, sed spiritualiter sunt locuti.

Ezec. 2 Luc. 24 Matt. 11 Ioan. 6 Matt. 5 1. Cor. 3

Audistis expositionem primi miraculi: audiatis expositionem secundi, ne dicere valeatis: Paruuli petierũt panem, & non erat qui frangeret eis, quamuis non ego frangam, sed ille quem in fractione panis discipuli cognouerunt. Septem panes, sunt septem pręcipua dona spiritus septiformis, quæ enumerat Esaias dicens: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Pauci pisciculi, sunt alię minores

Thre. 4 Luc. 24 Panes 7. qd deſignent. Esa. 11

res virtutes, ad contemplationis tamen epulas neceſſariæ. Hos panes & piſces habebant diſcipuli. De quibus legitur: Quia repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto, & induti ſunt virtute ſpiritus ex alto. Act.2 Iſti creduntur fuiſſe non hordeacij ſed triticei. Quia panem de cœlo dedit eis, frumentationem miſit eis in abundantiam. Pſal.77 Panes igitur de frumento ſunt dona, quibus viri contemplatiui fruuntur. Panes.7. quō ſpūaliter frangā tur. Hos ſeptem panes viri contemplatiui ſpiritualiter frangunt, quando contemplationis ocium, cui deſeruiunt dona ſpiritus ſancti ſeptiformis, propter prædicationes officium interrumpere compelluntur, vt deſeruiant vtilitatibus proximorum, & quod in ocio contemplationis addiſcunt legentes & meditantes, hoc in ſtudio prædicationis exponant, admonētes & exhortantes. Quatuor milia hominum, qui de ſeptem panibus & paucis piſcibus ſaturātur, ſunt homines ſpirituales, doctrinam Chriſti ſeruātes, in quatuor Euangelijs comprehenſam: qui ad prædicationem doctorum ſpirituali gratia ſaginantur. Deut.8 Quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei, quod procedit de ore eius. Fragmēta remanētia Fragmēta quæ remanent, ſunt arcana myſteria contemplationis, quæ ſimplices non attingunt. De quibus ſeptem ſportæ replētur, id eſt, ſeptem angeli tuba canentes, Apo.9 Apo.11 videlicet, prælati ſeptem eccleſiarū, quas Ioānes Apoſtolus in Apocalypſi deſcribit. Luc.8 Tales erant apoſtoli, quibus veritas ipſa dicebat: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cęteris autem in parabolis. Et ad hos pertinēt ſeptem diacones, Acto.6 qui electi ſunt ab Apoſtolis, viri pleni ſpiritu ſancto & ſapientia, vt menſis miniſtrarēt victualia. Reſpice igitur, in primo miraculo diſcubuerunt homines ſuper fœnum. Et in ſecundo miraculo diſcubuerunt homines ſuper terram. Quoniam animales homines, qui vitam ducunt actiuam, ſuper carnis iacent mollitiem. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni. Eſa.40 Spirituales autem viri, qui contemplatiuam vitam obſeruant, ſuper mentis ſtabilitatē exiſtunt, à terrenis ſuſpenſi & intenti cœleſtibus. Iuxta verbum Apoſtoli admonentis: Quæ ſurſum ſunt quærite, Coloſ.3 non quæ ſuper terrā. Quæ ſurſum ſunt ſapite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, Qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Dominica Lętare, ſiue de Roſa.

Romanus pontifex cur in dominica lætare florem aureum fidelibus populis repræſentet, & cur in baſilica ſanctæ crucis uidendus oſtenditur, & quadruplici Hieruſalem, quæ ſit.

SERMO I.

LAetare Hieruſalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eam: gaudete cum lętitia, qui in triſtitia fuiſtis, vt exultetis & ſatiemini ab vberibus conſolationis veſtræ. Eſa.66

Hodierna ſolennitas fratres & filij de antiqua ſedis apoſtolicę conſuetudine celebratur, cuius anno præterito, ſi bene recolitis, duplicem expoſuimus rationem. Quia vero quidam noſtrum, quod aſpectu percipiunt, concipere cupiunt intellectu, ſic aliqua repetere volumus, vt alia ſuperaddere procuremus.

Sane duplex eſt ratio, cur hac die Romanus pontifex in hoc loco florem aureum fidelibus populis repræſentat. Vna ſecundum literam, altera vero ſecundum ſpiritum. In quo præcipuæ ſex cō ſiderare debemus. Perſonam, & cauſam, materiam, & formam, tempus, & locum. Florē aureum cur pō bus fideli tifex oſtē dat

Scitis enim chariſſimi, quod corruptibile corpus inter anxitates cōtinuas non poteſt ſubſiſtere, niſi quandoque recreationis remedium intercedat. Propter quod dicitur: Interpone tuis interdum gaudia curis. Quod caret alterna requie durabile non eſt. Vnde veritas in Euāgelio inquit: Miſereor ſuper turbā, quia ecce iam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent: & ſi dimiſero Mar.8

eos ieiunos, deficient in via. Ne ergo fidelis populus ꝓpter aſperitatē quadrageſimalis abſtinentię ſub continuo labore deficeret, in hac mediana dominica q̄dam recreationis ſolatium interponitur, vt anxietas temperata leuius ſuffera tur. Hodiernum enim officium totum eſt plenum lętitia, totum exultatione refertum, totum gaudio cumulatū. Lętare, inquit, Hieruſalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eā: gaudete cū lætitia, qui in triſtitia fuiſtis, vt exultetis & ſatiemini ab vberibus conſolationis veſtræ. In omnium verborum clauſula iocunditas exuberat, gaudium reſonat, hilaritas inculcatur. Lætare Hieruſalē, gaudete in lætitia, vt exultetis & ſatiemini. Repræſentat enim dies iſte charitatē poſt odium, gaudium poſt triſtitiam, ſatietatem poſt famem. Charitatem poſt odium, Vnde: Lætare Hieruſalem, & cōuentum facite omnes qui diligitis eam. Gaudium poſt triſtitiam, Vnde: Gaudete cum lætitia, qui in triſtitia fuiſtis. Satietatem poſt famem, Vnde: Vt ſatiemini ab vberibus conſolationis veſtræ. Hæc tria pariter deſignātur in tribus proprietatibus huius floris, quem vobis viſibiliter præſentamus. Charitas, in colore. Iocunditas, in odore. Satietas, in ſapore. Roſa quippe præ cæteris floribus colore delectat, odore recreat, ſapore confortat. Delectat in viſu, recreat in olfactu, cōfortat in guſtu

Floris aurei, ꝓprietates tres qd ſignificēt.

Ioan. 3

Quia vero ſpiritus viuificat, caro nō prodeſt quicquam, de carnalibus, ad ſpiritualia tanſeamus. Flos iſte, florem illum ſignificat, qui de ſe dicit in Cāticis: Ego flos campi, & lilium conuallium. Et de quo dicit Propheta: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Vere flos florum, quia ſanctus ſanctorum, qui præ cæteris floribus, id eſt, præ cæteris ſanctis colore delectat in viſu. Quia ſpecioſus forma prę filijs hominum. In quē deſiderant angeli proſpicere. Qui odore recreat in olfactu. Quia meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Quem adoleſcentulæ dilexerunt, quia currunt in odore vngentorum ſuorum. Qui ſapore confortat, in guſtu. Quia panis quē ipſe dat, caro ſua eſt, pro mundi vita, omne delectamentum habens, & oīs ſaporis ſuauitatem. Hic eſt enim, qui ſecundū quod audiſtis in Euangelio, de quinq; panibus & duobus piſcibus ꝙnque milia hominum ſatiauit.

Cant. 1
Eſa. 11

Flos q̄ benecappelletur Chriſtus.

Pſal 44
1. Pet. 1

Can. 1

Ioan. 6

Sap. 16
Ioan. 6

Triplex eſt autem in hoc flore materia, videlicet, aurū, muſcus, balſamum. Sed mediante balſamo muſcus coniungitur auro. Quia triplex eſt in Chriſto ſubſtantia, Deitas, corpus, & anima. Sed mediante anima corpus coniūgitur deitati. Quia tantæ ſubtilitatis eſt diuina natura, vt corpori de limo terræ formato non congrueret vniri, niſi rationali ſpiritu mediante. Baiulus huius floris, vicarius eſt ſaluatoris, Romanus videlicet pontifex, ſucceſſor vtiq; Petri, vicarius Ieſu Chriſti. Ieſus enim inquit ad Petrū: Tu me ſequaris. Quod intelligi debet non tantum de ſpecie martyrij, quātum de ordine magiſterij. Tu vocaberis inquit, Cephas, quod exponitur caput. Vtique caput à capite, ſicut Petrus à petra. Et caput mulieris vir, caput viri Chriſtus, caput Chriſti Deus. Sicut enim plenitudo ſenſuum abūdat in capite, in cæteris aut membris pars eſt aliqua plenitudinis: Ita cæteri vocati ſunt in partem ſolicitudinis: ſolus autem Petrus aſſumptus eſt in plenitudinem poteſtatis, vt illius oſtendatur eſſe vicarius, qui de ſe dicit in Euangelio: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Vnde Ieſus ſpiritualiter inquit ad Petrū: Quodcūq; ligaueris ſuper terram, erit ligatū in cœlis: & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.

Roſę triplex materia myſtice quid.

Naturę diuinę ſubtilitas quanta.

Ioan. 21
Petr⁹ vt duplici modo ſequut⁹ fuit Ieſum.
Ioan. 1
Cephas quid.
1. Cor. 11

Plenitudo poteſtatis petri.

Matt. 28

Matt. 16

Hunc ergo florem Romanus pontifex repræſentat non in omni tēpore, ſed in hac trīa dominica, q̄ 7 eſt ab illa q̄ ſeptuageſima nuncupatur. Quia Chriſtus non q̄libet hora, ſed in ſeptima tantum ætate videtur ab illis, qui beata requie conſolantur. In ſexta namque cernitur Chriſtus per fidem. In ſeptima vero cernitur Chriſtus per ſpeciem. Nō videbit me, inquit, homo & viuet. Quia Deum nemo vidit vnquam, ſubintelligendum eſt in hac mortali vita. Nam videtur in vita beata, non iā per ſpeculum in ænigmate, ſed facie ad faciē, ſicuti eſt. Propter quod dicit Apoſtolis: Manifeſtabo eis meipſum.

Quur in hac tertia dominica flos repręſentetur.

Exo. 33
1. Ioan. 4

1. Cor. 13

Ioan. 14
Matt. 11

Sex

Sex dies sunt, in quibus licet homini operari. In septimo vero die requieuit Deus ab omni opere quod patrarat. Et ideo septenarius quietem significat. Vnde septimus dies, septima hebdomada, septimus mensis, septimus annus, est feriatus in lege: præsertim autem, qui post septenarium sequitur Iubileus. Recte igitur in septima tantum dominica flos iste, non in quolibet loco, sed in hac recte basilica videndus ostẽditur: quę sanctæ crucis in Hierusalem appellatur, supernæ Hierusalem typum obtinens, & speciem repræsentans, de qua dicit Apostolus in epistola quam audistis: Illa quę sursum est Hierusalem, libera est, quę est mater nostra. In qua Christũ angeli sancti & beatæ animæ contemplantur. Ad quam merito dicitur: Lætare Hierusalẽ, & conuentum facite omnes qui diligitis eam. Hierusalem quatuor modis accipitur, secundum quatuor theologicos intellectus: Historicum, allegoricum, tropologicum & anagogicum. Est autem Hierusalem superior & inferior, interior & exterior. Superior est in patria, inferior est in via, interior est in anima, exterior est in Palestina. De superiori legitur: Hierusalẽ quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius inidipsum. Ad inferiorem dicitur: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. De interiori legitur: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Ad exteriorem dicitur: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Ad quam ergo Hierusalẽ recte pertinet, quod voce prophetica dicitur: Lætare Hierusalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eam? Non ad exteriorem, quę peccatis exigentibus captiua tenetur: cui potius cõpetit, quod narratur in Threnis: Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solennitatem. Facti sunt inimici in capite. Sed ad superiorem præcipue, de qua merito dicitur: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Ad hos vero dicitur: Gaudete cum læticia, qui in tristitia fuistis. Qm̃ absterget Deus oẽm lachrymã ab oculis sanctorũ, & iã non erit amplius neq; luctus, neque clamor, sed nec vllus dolor, qm̃ priora transierunt. Cũ em̃ propheta dixisset: Lętare Hierusalẽ, statim ostẽdit q debeãt lætari, cũ ait: Conuentũ facite oẽs qui diligitis eã: & qualiter debeãt lætari, cũ subdit: Gaude te cũ lętitia, q in tristicia fuistis. Et quare debeant lætari, subdit cum ait: Vt exulte tis & satiemini ab vberibus consolationis vestræ.

Gene.2 — Galat.4 — Hierusalẽ ꝯdruplici ter accipitur, — Superior. psal. 121 — Inferior. Esaiæ 6 — Interior. Esaiæ 46 Exterior. Matt.23 — Thren.1 — psal.149 — Esaiæ 66 Esaiæ 25 Apoc.7

Debent igitur ad lætandum conuenire omnes qui diligunt. i. non hęretici, sed catholici, non canes, sed oues. Quia charitas fons est proprius, cui non communicat alienus. Habeat autem charitatem in corde, qui vere vult in hoc cõuentu gaudere, memor eius quod legitur: Quia cum rex intrasset ad nuptias, vt videret discumbentes, & vidisset ibi hominem non vestitum veste nuptiali, iussit illũ expelli, & in tenebras exteriores retrudi. Ideoq; dicit propheta: Conuẽtum facite, qui diligitis eam.

Lætãdum quib⁹, ql̃iter & qua re fit. — Charitas fons proprius. — Matt.22

Porro, multi lętantur in corpore, qui tristantur in corde: gaudium ostendentes exterius, sed luctum habentes interius. Quia non est impĩs gaudere dicit dominus: nec est pax ossibus à facie peccatorũ. Ideo cum dixisset propheta: Lætare Hierusalem, cõsequenter adiunxit: Gaudete cum læticia, qui in tristicia fuistis. Quasi diceret: Exterius gaudium, interior læticia comitetur, vt cor, & caro nostra exultent in Deum viuum. Quia gloria nostra hęc est, testimonium conscientiæ nostræ. Vt exultetis & satiemini ab vberibus consolationis vestræ. Satiabor, inquit, quum apparuerit gloria tua.

Esaiæ 48 psal.37 — Esaiæ 66 — psal.83 2.Cor.1 — psal.16

Patet ergo, quod duo vbera consolationis, sunt duæ species glorificationis, videlicet stola mentis, & stola carnis. De quibus sponsa dicit in Cãticis: Ego murus, & vbera mea sicut turris, ex quo facta sum coram te, quasi pacem reperiẽs. Vbere glorificationis in mente, satiantur animæ sanctæ in ætate septima quiescentium: vbere glorificationis in carne, satiabũtur corpora incorrupta in octaua resurgentium. Propter quod dicitur: Da partes septem, necnon & octo. Septenario dandæ sunt partes glorificationis in corde, octenario dandæ sunt partes glorificationis in corpore.

Duo vbera cõsolationis quę sint. — Cant.8 — Eccle.11

Dotes aiæ glorificatę tres.

Partes glorificatiõis in corde ſunt tres, cognitio, dilectio,& delectatio. De quibus Sapiẽs proteſtatur: Qui confidunt in illo intelligent veritatem,&fideles in dilectione acquieſcent illi: quia donum & pax eſt electis Dei. Partes glorificationis in corpore ſunt quatuor, claritas, ſubtilitas,agilitas, & impaſſibilitas. De quibus idem ſapiens proteſtatur. Fulgebunt iuſti,& tanquam ſcintillę in arundineto diſcurrent: iudicabunt nationes &c̃ Quia bonnm eſſet ſi poſſemus hic eſſe,vt liceret nobis has ſpecies gloriationis & glorificationis meditari & cõtemplari. Sed ecce retinet nos & reuocat occupatio grandis & grauis,vtique varia, vtinam non &vana,quia vanitas vanitatum & omnia vanitas.

Sap .3

Corporis glorificati dotes.4 Sap. 3

Ecc.1

Petamus ergo fratres & filij, petamus in oratione credentes,de corde puro,conſcientia bona & fide non ficta, puras manus ſine deceptione leuantes ad Deum,vt de ſacramento rei,quam celebramus,perducat nos dominus ad rẽ ſacramenti,quam expectamus, Vbi vita ſine morte,dies ſine nocte,certe ſine forte, Vbi erit ſecuritas ſine timore,iocũditas ſine dolore, trãquillitas ſine labore: vbi erit pulchritudo ſine deformitate, fortitudo ſine debilitate, rectitudo ſine peruerſitate: Vbi erit charitas ſine malitia,veritas ſine fallacia,fœlicitas ſine miſeria: Vbi erit gaudium, quod nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit. Quod nobis præſtare dignetur dominus IESVS Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

1.Timo.2

Vitæ æternę quanta ſint gaudia.

Eſa.63

In Cœna domini.

De triplici lauacro & ſex ſpecie bus lotionis.

SERMO I.

QVi lotus eſt non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Triplex eſt lauacrum. In aqua, in lachrymis, & in ſanguine. Quodlibet autem eorum eſt duplex. Nam aliud eſt lauacrũ aquæ materialis,aliud lauacrũ aquæ ſpiritualis. Materialis aquæ lauacrum eſt baptiſmus. De quo dominus dicit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,non intrabit in regnũ Dei. Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Spiritualis aquæ lauacrum eſt eleemoſyna. De qua dicit ſcriptura: Sicut aqua extinguit ignem,ita eleemoſyna extinguit peccatum. Date,inquit,eleemoſynam, & ecce omuia munda ſunt vobis.

Ioan.13

Lauacrũ triplex

Babtiſm⁹ Ioan.3

Mar.16

Eleemoſyna Eccl.29

Luc.11

Similiter, aliud eſt lauacrum lachrymarum,quæ procedunt ex oculis, & aliud eſt lauacrum lachrymarum quæ procedunt ex arboribus. Ex oculis profluunt ad lamentũ. De quibus inquit Propheta: Lauabo per ſingulas noctes lectum meũ,lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Ex arboribus procedunt ad ſacramentum. Iuxta quod legitur, Quia Samaritanus appropians vulnerato,ſuperinfundit vinum & oleum.

Lachrymæ duplices.

Pſal.6

Itidem aliud eſt lauacrum ſanguinis in ſupplicio,& aliud lauacrum ſanguinis in myſterio. Sanguis ſupplicij ſemel fuit fuſus in cruce, Iuxta quod legitur: Non per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem, ſemel introiuit Ieſus in ſancta, æterna redemptione inuenta. Sanguis autem myſterij ſępe potatur in calice, Iuxta quod veritas ait: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim calix noui teſtamenti in ſanguine meo. Hæc quotieſcunque feceritis, in meam commemorationem facietis. Lauit ergo nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

Heb. 9

Matt.26

Apo.1

Sex ſpecies lotionis.

Sex ergo ſunt ſpecies lotionis,quas hodie repræſentat eccleſia. Lotionem aque materialis in ablutione pedum: propter humilitatis exemplum. Et lotionem aquæ ſpiritualis, in re-

in refectionem pauperum, propter officium pietatis, ficut audiſtis quum Euan
Ioan. 13 gelium legeretur. Quia ſurgens Ieſus à cœna, poſuit veſtimenta ſua, & præcingens ſe linteo, miſit aquam in peluim, & lauit pedes diſcipulorum, & ait: Exemplum dedi vobis, vt & vos ſimiliter faciatis. Item lotionem lachrymarum, quæ profluunt ex oculis ad lamentum, in reconciliatione pœnitentium, quæ hodie celebratur. Et lotio lachrymarum, quæ procedunt ex arboribus ad ſacramentum, in chriſmatis confectione, quod ex oleo & balſamo conſecratur. Rurſus, lotionem ſanguinis, qui licet ſemel ſit effuſus in cruce, ſæpe tamen potatur in calice. Quarum alteram Romanus pontifex repræſentat, in eo quod hodie remota tabula Lateranenſis altaris, infra ipſum altare conficit euchariſtiam: Illud in hoc facto commemorans, quod pontifex ſummus in lege ſemel in anno in ſancta ſanctorũ cum ſanguine introiuit. Ecce breuiter hodiernæ ſolennitatis intimauimus ſacramenta, quæ proſequi non valemus, & propter tumultum populi, & prolixitatem officij. Sed qui lotus eſt, non indi
Ibidem. get niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Multi loti ſunt ab operibus malis, q tamẽ loti nõ ſunt à cogitatiõibus prauis. Et ideo multi lauant manus, qui tamen pedes non lauant. Quocirca, qui lotas habet manus ab effectu peccati, lauet pedes ab affectu peccandi: & ſic mundus ſit totus. Pro qua mũditia præmiſſæ locutiones ſunt inſtitutæ, quas ille digne nos faciat celebrare, qui dignãter illas inſtituit: Ieſus Chriſtus dominus noſter, Qui eſt ſuper omnia benedictus Deus in ſecula ſeculorum, Amẽ.

Dominica ſecunda poſt Paſcha.

De bonitate paſtoris Chriſti, de animæ triplici acceptione in ſcripturis, de triplici alimento quo nos paſcit Chriſtus, & de mercenario, lupo & oue.

SERMO I.

EGo ſum paſtor bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis Parabolicæ ſimilitudinis propoſitum paradigma, de mercenario & paſtore, lupis & ouibus, me frates & filij valde perterret: quia vę mihi eſt, ſi forte ſim nomine paſtor, & opere mercenarius: ſi meritum diſcrepat ab officio, ſi vita diſcordat à lingua. Is enim eſt paſtor bonus, qui animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Quis autem ſit ille, dominus oſtendit cũ ait: Ego ſum paſtor bonus. Quis enim bonus vt ipſe? Bonus in natura, bonus in effectu, bonus in officio. Namque non eſt aliud eſſe bonum, quam eſſe: cum eius bonitas ſit eſſentia. Quapropter ipſe bonus eſt per naturã, homo bonus per gratiam. Ipſe bonus eſſentialiter: homo bonus accidentaliter. Propter quod ipſe dicebat: Nemo bonus, niſi ſolus Deus. Ipſe bonus eſt in effectu: quia omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt deſcendens à patre luminum: Qui eſt fons & origo bonorum. Propter quod ipſe dicebat: Si vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis pater veſter cœleſtis dabit ſpm̃ bonũ petentibus ſe. Nam & vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona. Ipſe bonus eſt in officio: Quia bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Et ipſe quidem animam ſuam dedit, non ſolum pro iuſtis, ſed etiam pro iniuſtis. Quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu. Non ſolum pro amicis, ſed etiam pro inimicis. Quia cum inimici eſſemus, recõciliati ſumus in ſanguine eius. Lauit enim nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. O quãta gratia, quantum donum, vt iuſtus pro iniuſtis, amicus pro inimicis animam ſuam daret: imo dominus pro ſeruis, Deus pro hominibus, creator pro creaturis.

Prouideamus ergo nobis, ne tãtę gratię ſimus ingrati, neve tãto dono reddamur in-

Ioan. 16

Bonitas Dei triplex.

Bon' quo modo ſit Deus, & q̃ modo homo.

Bonus p naturam. Mar. 10

Bonus in effectu, Iac. 1

Luc. 11

Gen. 2 Bonus in officio.

Ioan. 10

1. Pet. 3

Rom. 6

Apoc. 1

indigni. Quia proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ipse est ergo pastor bonus, in natura, in effectu, in officio.

Animę vocabulum trib⁹ modis accipitur.

Bonus autem pastor dat animam suam pro ouibus suis. Vocabulum animæ, tribus modis accipitur in scripturis. Dicitur enim anima spiritus, Secundum illud: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Dicitur vita, secundum illud: Qui amat animam suam perdet eam. Dicitur sanguis, secundum illud: Anima carnis in sanguine est. Secundum quemlibet modorum istorum, Christus animam suam dedit pro ouibus suis. Dedit enim animam, id est, spiritum, in patibulo crucis. Dedit animam, id est, vitam in articulo mortis. Dat animam, id est, sanguinē, in poculo calicis. Nam qui dedit se pro nobis in precium, vt redimeret nos à morte, ipse se tribuit nobis in cibum, vt nutriat nos ad vitam. Ipse ergo est pastor bonus, qui animam suam dedit pro ouibus suis. Pastor quippe dicitur à pascendo. Et ipse tribus modis nos pascit, videlicet, alimento naturæ, cibo doctrinæ, & pabulo eucharistiæ. Ipse nos pascit alimento naturæ, qui dat semen serenti, & panem comedenti. Qui dat escam pullis coruorum inuocantibus eum. Qui dicit in Euangelio: Nolite soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus? Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, & pater vester cœlestis pascit ea. Ipse est ergo pastor bonus. Ipse nos pascit cibo doctrinę, qui cibat nos pane vitæ & intellectus. Et potat nos aqua sapientiæ salutaris. Quia non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo, quod procedit ab ore Dei. Propter quod ipse loquitur in parabolis: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Ipse est ergo pastor bonus. Ipse nos pascit pabulo eucharistiæ, qui dicit in Euangelio: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Panis enim, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Vtinam in futuro nos pascat epulis gloriæ, de quibus Psalmista dicebat: Satiabor cum manifestabitur gloria tua. Nam in voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Edetis, inquit, & bibetis super mensam meam in regno meo: Et, Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Ipse ergo est pastor bonus, qui animam suam dat pro ouibus suis.

Ioan. 10 — Ioan. 12 — Leui. 17 — Trib⁹ modis pascit nos Christus. — 1. Cor. 9 — Psal. 146 — Matt. 6 — Ioan. 15 — Eccle. 15 — Deut. 8 — Pro. 9 — Ioan. 6 — psal. 15 — psal. 39 — Luc. 2 — Apo. 2 — Mercenarius quis sit.

Mercenarius autem, qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues & fugit. Mercenarius quidem est, qui locum pastoris habet, sed pastoris opus non agit: qui pro mercede non spirituali, sed pro temporali, non vera sed falsa, nō æterna sed transitoria pascit oues: videlicet, pro lucro terreno, pro mundana gloria, pro humano fauore. Sed amen dico vobis, recepit mercedem suam.

Matt. 6 — Mercenari⁹ quomodo cognoscat. 1. Ioan. 3 — Ioan. 10

Vtrum autem sit pastor, & an oues sint eius proprię, hoc argumento potest probari. Si habet substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, profecto non est pastor, sed mercenarius. Quia si non dat ouibus suis terrenā substantiam, quando daret pro eis animam suam. Pellem, inquit, pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Talis vtiq; videt lupum veniētem, & dimittit oues & fugit. Lupus est dæmon. Lupus est hæreticus. Lupus est tyrannus. De primo dicitur: Lupus rapit & dispergit oues. De secundo legitur. Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. De tertio vero scribitur: Ecce mitto vos, sicut agnos inter lupos. Hæreticus rapit, tyrannus dispergit. Demon autem & dispergit & rapit. Dispergit per violentiam, rapit per fraudulentiam. Quia est violentus vt leo, & fraudulentus vt draco. Quemlibet istorum luporum mercenarius videt venientem, & dimittit oues & fugit: non semper mutando locum, sed sępe subtrahendo pręsidium Quia latet, tacet, & sustinet, cum minime videt iniustitiam, violentiam & perfi-

Iob. 2 — Lupus q̄s sit. — Ioan. 10 — Matt. 7 — Luc. 10 — Fuga mercenarij q̄.

perfidiam, contra impotentes, orphanos & egenos: quasi canis mutus non valens latrare. Heu quot hodie tales habemus & dolemus in Ecclesia mercenarios: propter quod cum nomen pastoris habeant, & officium, non meritum, inualescunt hæretici, tyranni sęuiunt, & perfidi persequuntur. Quia vix inuenitur, qui ponat se murũ pro domo Israel, aut stet ex aduerso in die domini. Messis em̃ multa, operarij vero pauci. Quoniam & si multos videamus in nomine, paucos tamẽ videmus in opere. Propterea lupus rapit & dispergit oues. Quoniam aduersarius noster diabolus, tanquã leo rugiens circuit, quęrens quem deuoret. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Sed ego, dicit dominus, sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meę. Ego cognosco meas per approbationem, dilectionem & gubernationem. Meę vero cognoscunt me, per deuotionem, obedientiam, & imitationem. Nouit enim dominus qui sunt eius. Qui econtra reprobis ait: Amẽ dico vobis, non noui vos. Oues aũt eius illum sequuntur, & sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia nõ nouerunt vocem alienorum. Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Filius per se nouit patrem, nos vero per illum. Iuxta quod alibi dicit: Nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quis nouit, nisi filius: & cui filius voluerit reuelare. Itemque Ioannes: Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Litera ista duobus modis valet intelligi: quia põt dupliciter cõstrui. Primo, vt sub vno versu dicat: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ: sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Vt ita similitudo cognitionis notetur inter pastores & oues, quæ inter patrem & filium. Hæc autem cognitio est dilectio, sicut Ioannes Euangelista testatur, inquiens: Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Veritas ergo dicit: Qui diligit me, sermonem meum seruabit. Est ergo sensus: Sicut diligit me pater, & ego diligo patrem: ita ego diligo oues meas, & ipsæ me diligunt. Cuius dilectionis est euidens argumentum, quia animam meam pono pro ouibus meis. Maiorem enim charitatẽ nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Itemque: Oues meæ vocem meam audiunt. Quia populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, obauditu auris obediuit mihi. Vel intelligi potest, vt sub alia clausula diuidatur. Dixerat enim ante: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ: nnnc autem ostendit, quo autore, quove fine illas cognoscit. Quo autore, quia sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Quo fine, quia animam meam pono pro ouibus meis. Ac si dixisset apertius, quod vult pater, & ego volo: Vnde iuxta beneplacitum patris animam meam pono pro ouibus meis.

Ostẽsum est qualis debet esse pastor, ostendendum est ergo, quales debeant esse oues. Tria præcipue commendantur in oue, mansuetudo, innocentia, & vtilitas. Scriptum est enim: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Totum est vtile quod exit ab oue, lac & lana, pellis & caro, fœtus & fimus, qui terram impinguat. Tales debent esse fideles, vt sint mansueti, ne reddant malum pro malo, neque maledictum pro maledicto, eius exemplo: Qui quum malediceretur non maledicebat, quum pateretur non comminabatur. Vt sint innocentes, ne quanquam offendant, nulli noceant, neminem lędant: sed potius diligant inimicos suos, benefaciant his qui oderunt eos: & orent pro persequentibus & calumniantibus se, illius exemplo, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Vt sint vtiles, quatenus pastoribus suis reddant lac & lanam, vel fimum & fœtum, id est, primitias, & decimas, & oblationes. Dignus est enim oparius mercede sua. Propter quod dicebat Apostolus: Si seminauimus vobis spiritualia, non est magnum si carnalia vestra metamus.

Sequitur: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet

Esaiæ 56 — al. videm⁹ — Ezech. 13 — Lucæ 10 — 1. Petr. 5 — Chr̃s q̃liter cognoscat oues suas. — Oues quõ pastorem cognoscãt 2 Tim. 2 — Matt. 7 — Matt. 11 — 1. Ioan. 4 — 1. Ioan. 2 — Ioan. 14 — Ibidem. — Ioan. 10 — Psal. 17 — Oues quales debeat esse. — Proprietates ouium laudabiles imitandę. — Esai. 53 — 1. Petri. 3 — Matt. 5. — Lucę. 10 — 1. Cor. 9

oportet me adducere: & fiet vnum ouile & vnus pastor. Habebat dñs oues, & iustificatas per gratiam, & prędestinatas
Ioan. 10 ad vitam. De iustificatis præmiserat: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ.
Ibidem. De prædestinatis subiungit: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili. Primæ ergo iam collectæ erant ex populo Iudæorum: Secundæ adhuc erant colligendæ de populo gentium. Vtræq; tamen congregangæ erant, vt esset vnum ouile, & vnus pastor, id est, vna ecclesia,
Ephe. 2 & vnus dominus. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, vt duo parietes e diuerso venientes in vno angulari lapide conuenirent. Quęcunq; ouis extra hoc inuenitur ouile, luporum morsi
Gene. 6 bus patet: quoniam & omnes qui non fuerunt in arca, in diluuio perierũt. Porro quædam oues sunt lentæ, quędã sunt morbidæ, & quædam vagæ. Bonus itaque pastor debet pungere lentes, sustentare morbidas, & colligere vagas. Quæ
Tria vitia ouiũ in baculo pastorali significata, quõ curanda. tria bene significantur in baculo pastorali, qui est in vltimo acutus, in medio rectus, in summo retortus. Acutus, vt pungat oues lentas & pingues: rectus, vt sustentet oues morbidas & infirmas: retortus, vt recolligat oues vagas & errabundas. Oues suas pascendas dominus
Ioan. 21 Petro commisit, vocabulo tertio repetito, quem pastorem sibi substituit, & ob
Cur hodie in basilica S. Petri celebretur. hoc hodierna statio in eius basilica celebratur, Ad laudem & gloriam summi pastoris Ecclesiæ Iesu Christi, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In solennitate Ascensionis domini nostri Iesu Christi.

De tribus solennitatibus, scilicet, Paschæ, Scenopegiæ, & Pentecostes, & quomodo debeamus eas celebrare: deniq;, de tribus ordinibus eas celebrantium.

SERMO I.

Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Tres olim solennitates non solæ, sed præcipuæ celebrabantur in lege, videlicet, Pascha, Pentecoste & Scenopegia, id est, solennitas azymorum, solẽnitas hebdomadarum, & solennitas tabernaculorum. Quas & nos in Euãgelio, non ad literam, sed in spiritu celebramus. Pascha, in resurrectione, Scenopegia, in ascensione, Pentecostẽ, in paracleti missione. Christus enim
Psal. 67 captiuam duxit captiuitatem, quando
Zach. 9 psal. 67 resurgens eduxit vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua. Ascẽdit in altum, cum exaltatus est super cœlos cœlorum ad Orientem. Dedit dona hominibus,
Ioel. 2 cum effudit de spiritu sancto super omnem carnem. Ascendens ergo Christus
Iacob. 1 in altum, dedit dona hominibus, quoniam omne datum optimum, & omne donum perfectũ, desursum est descendens à patre luminum. Pascha siquidẽ transitus appellatur, eo quod angelus trãsijt
Pascha interpr. Exod. 12 per Aegyptum, extinguens primogenita Aegypti, ab homine vsque ad pecus: sed super Hebræorum tecta transiuit, neminem eorum ledens, eo quod agni sanguine lita essent. Et tunc populus Israel iter arripuit transeundi de Aegypto in
1. Cor. 5 solitudinem. Porro pascha nostrum immolatus est Christus. Cuius sanguine tecta tanguntur, cum corda nostra fide passionis infigniuntur, quæ sola diabolus exterminare non potest, in eo qui intus ex fide viuit. Trãsitum autem istum
Ioan. 13 Ioannes Euangelista determinat, dicẽs: Sciens Iesus, quia eius hora venit, vt trãseat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos. Resurgens ergo transijt de morte ad vitam, de labore ad requiem, de mundo ad patrẽ.
Rom. 6 Nam Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Scenopegia fixio tabernaculorum interpretatur, eo quod Israel
Scenopegia quid interpretetur. Deut. 16 quadraginta annis sub tabernaculis cõmoratus est in deserto. In cuius rei memoriam, adhuc Iudęi celebrant scenopegiam,

giam, habitantes in tabernaculis. Porro tabernaculum est corpus Christi assumptum, in quo sub humanitate latet diuinitas. De quo dicit Psalmista: In sole posuit tabernaculum suum. Hoc vtique tabernaculum Christus in carne mortali non figebat. Quoniam exultauit vt gygas ad currendam viam, discurrens de loco in locum, vt susceptum ministerium adimpleret. Sed tunc fixit tabernaculum suum, cum assumptus in cœlum sedet ad dextram Dei, requiescens, in patrimonialibus bonis patris, donec ponat inmicos suos scabellum pedum suorum. πεντήκοντα græce, asiarco Hæbraice, quinquaginta interpretatur latine, in memoriã legis datæ quinquagesimo die ab exitu Israel de Aegypto. Nos autem Pentecosten celebramus in honore spiritus paracleti, qui datus est Apostolis quinquagesimo die postquam Christus resurrexit à mortuis. Ipse quidem est lex salutaris, scripta non in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum digito Dei. De quo dicit Ioãnes: Vnctio docebit vos de omnibus. Et Christus in Euangelio: Cum venerit paracletus, ille vos docebit omnem veritatem. Huius diei solennitatem honorifice celebramus, recolentes, quod dum complerentur dies Pentecostes, factus est repente de cœlo sonus aduenientis spiritus vehementis. Verum vt omnis Christi actio, Christiani fit lectio, non solum requiramus allegoriã, quæ mentem instruit ad sciẽtiam, sed magis tropologiam, quæ animum instruit ad salutẽ. Christus enim resurrexit: vt nos resurgamus. Ascendit: vt nos ascendamus. Paracletum dedit: vt nos consolemur. Paracletus enim aduocatus vel cõsolator interpretatur. Sed post tres dies resurrexit à mortuis, inde post quadraginta dies ascendit ad cœlos, ex tũc post decẽ dies paracletũ dedit. Plena sunt omnia diuinis mysteriis, ac singula cœlesti dulcedine redundãtia: si tamẽ diligẽtem habeant inspectorem, qui nouit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo

Psal. 18
Ibidem
Marc. 16
Psal. 109
Exo. 20
Acto. 2
2. Cor. 3
1. Ioan. 2
Ioan. 15
Acto. 2
Sensus tropologicꝰ.
Deut. 31

Resurgamus ergo fratres & filij, resurgamus à mortuis post tres dies. Resurrectio prima est remissio peccatorũ. De qua dicit Ioannes: Beati qui habent partem in resurrectione prima.

Resurrectio prima quæ.
Apoc. 20

Ad hanc itaque peruenimus per viam trium dierum, qua filij Israel egressi sunt de Aegypto, vt sacrificarent domino in deserto. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Est ergo primæ diei via, per quam ad resurrectionẽ animæ proficiscimur, inquisitio peccatorum, quando peccator inquirit & inuestigat modum, & numerum, & alias circunstantias peccatorum. Secundum illud: Cogitabo pro peccato meo. Hic enim primus dies, hæc prima mentis illuminatio. Huic succedit secundus, videlicet, recordatio delictorum: quando peccator coram se statuit modum & numerum, & alias circunstantias delictorum. Secundum illud: Peccatum meum corã me est semper. Hic est secundus dies, hęc secunda mentis illuminatio. Cui tertius quoque succedit, videlicet contritio vitiorum: quando peccator pœnitens conterit vitia per dolorem. Secundũ q̃d inquit: Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Statim ergo puella suscitatur in domo, inuenis in porta, Lazarus in sepulchro. Nam qua hora peccator cõuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor: vita viuet & non morietur, ait dominus omnipotens.

Via triũ dierũ qua ad resurrectionẽ aiç pueniatur
Psal. 50
I.
Psal. 31
II.
Psal. 57
III.
Psal. 93
Matt. 9
Luc. 7
Ioan. 11

Pascha q. modo mystice celebretur.

Hoc est ergo Pascha vel solennitas, in qua salutarem trãsitum celebramus, de morte ad vitam, de malo ad bonum, de tenebris ad lucem, de vitijs ad virtutes. Tunc anima transit de tenebris Aegypti, ad columnam nubis obumbrantem per diem, & columnam ignis lucentem per noctẽ: quando peccator per pœnitentiam tenebras interiores deponit, De quibus ait Apostolus: Obscuratum est insipiens cor eorum, Et lucem veritatis assumit, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quæ per nubem refrigerat, & per ignem illustrat.

Exo. 14
Roma. 1
Ioan. 1

Sed à resurrectione post quadraginta dies debemus ascendere, vt disponentes ascensiones in corde, in conualle la-

Psal. 83

chrymarum, ascendamus de virtute in virtutem, donec videamus Deum deorum in Sion. Faciamus ergo dignos fructus pœnitentiæ, quæ sunt præcipue, oratio, ieiunium, eleemosyna: vt ficut tres per peccatum offendimus, Deum, nos ipsos, & proximum, ita tres per satisfactionem placemus: vt oratio dirigatur ad Deum, ieiunium feratur in nos, eleemosyna distribuatur ad proximum

Matt. 4 Pœnitẽtiæ fructꝰ digni q sunt

Quadragenarij numerus satisfactionis.

Scitis autem charissimi, quod quadragenarius specialis & proprius est satisfactionis numerus. Vnde & obseruantiam militiæ Christianę, per quam ad satisfaciendum domino de commissis decimam anni persoluimus, sub hoc numero comprehendimus. Vt enim cæteras significationes huius numeri taceamus, quæ sunt multiplices in scripturis, Ionas huius numeri spatium Niniuitis indulsit, vt conuerterentur ad dominum & satisfacerent de commissis. Adhuc, inquit, quadraginta dies & Niniue subuertetur. Est enim numerus superabundans, ex suis partibus aggregatis ascendens ad quinquagenarium, qui ratione Iubilei, plenam remissionem significat. Quia si sic ascenderimus, post decem dies spiritum sanctum paracletũ accipiemus. Denarius enim dierum est decalogi obseruantia, qui totus in dilectione Dei & proximi adimpletur. Nam plenitudo legis est charitas. Et finis præcepti charitas est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Nam & illoꝝ mãdata in tabulis sunt cõscripta. Tria in vna, quæ de dilectione insinuat. Quorum primũ spectat ad patrem: Nõ habebis Deum alienum. Secundum ad filium: Non assumes nomen Dei tui in vacuum. Tertium ad spiritum sanctum: Memento vt diem sabbati sanctifices, qui est veræ quietis sanctificatio.

Ionæ. 1

Rom. 13 1. Tim. 1

Exo 20 Luc. 19

Vnde non incongrue quinquagesimo die, qui primus est post septimam septimanam, missus est in apostolos, vt eos in illa pacis requie solidaret, De qua dicit veritas in Euangelio: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.

Ioan. 14

Post dies hos itaque decẽ, id est, post decimam obseruantiam mandatorum Dei, paracletum spiritum sanctum accipimus: non quoniam & ante paracletũ spiritum nõ acceperimus: quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: sed quoniam amplius & ad aliud illum accipimus. Sicut Apostoli, qui spiritum sanctum acceperunt ipso die resurrectionis dominicæ, quando dominus ait: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittũtur eis: & tamen quinquagesimo spiritum sanctum acceperunt. Quia repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, put spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ad quid eo die spiritum sanctum acceperunt, per visibiles figuras ostensum est. Nam apparuerunt illis dispertite linguæ tanquam ignis, seditq; supra singulos eorum. Ignis expressit constantiam, lingua scientiam. Nã ignis testam mollem & fragilem consolidat & confirmat. Lingua mentis affectum exprimit & exponit. Datus est autem spiritus sanctus Apostolis ad constantiam, vt induti virtute spiritus ex alto, testes fierent in Hierusalem & Samaria & vsque ad extremum terrę. Datus est ad scientiam, vt loquerentur variis linguis Apostoli magnalia Dei: quatenus in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hinc alibi legitur: Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiã habet vocis. Sic nos fratres & filij, si decalogi mandata seruamus, profecto spiritum sanctum in igneis linguis accipimus, vt sit ignis flagrans in corde, & lingua sonans in ore. De hoc igne dominus ait: De excelso misit ignem in ossibus. Item: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt ardeat? Et alibi: Ignis in altari meo semper ardebit. Hunc ignem exposuit Salomon, vbi ait: Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. Ardeat igitur ignis in corde: vt lingua congrue sonet in ore. Nam peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Certe cuius vita despicitur, restat vt prædicatio eius contẽnatur, & dicatur ei: Medi-

Luc. 24 Acto. 1

Psal. 18

Sap. 1

Thre. 1 Luc. 12

Leui. 6

Cant. 8

Psal. 49

ce

Luc. 4 Matt. 7 Rom. 2

ce, cura teipsum. Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Qui prædicas non furandum, furaris? qui dicis, non mœchandum, mœcharis? Has tres solennitates, celebrant tres ordines fidelium: Incipientes, qui resurgunt per humilem pœnitentiam: Proficientes, qui ascendunt per abundantẽ iusticiam: Perficientes, qui consolantur per finalem perseuerantiam. Tres istos gradus fidelium designant tres quinquagenæ psalmorum, quarum prima terminatur in pœnitentia, quam psalmus ille quinquagesimus docet: Miserere mei Deus. Secunda terminatur in iustitia, quam Psalmus ille centesimus exprimit: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Tertiâ terminatur in laudis perseuerantia, quam vltimus Psalmus exponit: Omnis spiritus laudet dominũ. Isti tres status sunt tres camere arcę Noe. Hi sunt tres dies, de quibus dominus ait: Hodie dæmonia eijcio, cras sanitates perficio, & tertia die consummor.

Ordines tres fidelium has solennitates celebrãtium.

Quinquagenæ tres psalmorũ vt designẽt tres grad' fidelium.

psal. 50

Psal. 100

psal. 150 Gen. 9 Luc. 13

Celebremus ergo charissimi solennitates istas, non tam corpore quam corde: quia reliquiæ cogitationum agent diem festum domino. Inspirante paracleto qui à patre procedit & filio, Qui cum eis est viuus & verus Deus, benedictus in secula seculorum. Amen.

psal. 76 Ioan. 16

In solennitate sanctæ Pentecostes

De duplici liquefactione, & diuersitate liquefactorum, de sapientia & charitate Apostolorum, & quod illa duo in prædicationis officio coniungi debeant, ut doceat prædicator uerbo & exemplo.

SERMO I.

Liquefacta est terra, & omnes habitãtes in ea: ego confirmaui columnas eius psal. 74

Duplex est liq̃factio, vna bonorum, de qua sponsa dicit in cantico: Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est. Altera vero malorum, de qua Propheta ait in Psalmo: Sicut cæra liquefacta auferentur. Porro quædam liquefiunt solũmodo ad calorem. Quædam solummodo ad humorem. Quædam autem ad calorem & humorem. Ad calorem, vt cæra. Ad humorem, vt sal. Ad calorem pariter & humorem, vt nix. Item quædam quando liquescunt & permanent. Quædam quando liquescunt & pereunt. Liquescunt & permanent, vt cæra & sepũ. Liquescunt & pereunt, vt nix & glacies. Sic & mali quidam solummodo liquescunt ad calorem: qui videlicet dissoluuntur per spirituales cupiditates, quæ de cordis calore procedunt, vt per iram vel per inuidiam. De quibus legitur, q̃ exarserunt in concupiscentijs suis, inflammati à gehenna. Quidam vero liquescunt ad humorem solummodo: qui videlicet dissoluuntur per corporales concupiscentias, quæ de carnis humore procedunt, vt per gulam vel per luxuriam, de quibus legitur, quod Behemoth dormit in locis humentibus, fiduciam habens quod influat Iordanis in os eius. Quidam vero liquescunt ad calorem pariter & humorem: qui videlicet & per spirituales cupiditates & per corporales concupiscentias dissoluuntur. De quibus vt pœna sit similis culpę, dicit scriptura, quod de aquis niuium, transibunt ad calorem nimium. De illis dicit Dauid: Super eos cecidit ignis, & non viderunt solẽ. De his inquit Iacob: Effusus es sicut aqua, non crescas: quando ascendisti cubile patris tui. Eos vero quidam liquescunt & permanent, vt illi qui peccant & pœnitẽt: quia per pœnitẽtiam reparantur. Nã quacunq; hora peccator ingemuerit cõuersus, vita viuet & non morietur ait dominus. Quidam vero liquescunt & pereunt: vt illi qui pec-

Dani. 13

Iob. 40

psal. 75

Gen. 48

Ezc. 18

cant, & nunquam pœnitent, quia propter impœnitentiam condemnantur. Nam mortuo homine impio, nulla spes erit de eo. Oquam periculosus modus liquefactionis est iste, vt vi delicet quis moriatur in peccato. Ecce mũdus fere totus liquefactus est vitijs, fere liquefactus totus est in peccatis. Nam superabundauit iniquitas, & refriguit charitas multorum. Gloriantur enim homines cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Quia cum impius venerit in profundum malorum, cõtemnit. Quos vtique quanto Deus per patientiam diutius sustinet in præsenti, tanto per iustitiam grauius puniet in futuro: quia iuxta testimonium sacræ scripturæ, dedit eis Deus tempus pœnitendi, & ipsi abusi sunt eo. Cera quidem ad ignem primo molleſcit, secundo liqueſcit, tertio euaneſcit. Sic & diabolus, qui est malorum intentor, Primo ignẽ tentationis accẽdit, quo anima liquefacta, quasi cera molleſcit, cum incipit delectari. Secundo magis ignem tentationis accendit, quo magis anima calefacta quasi cera liqueſcit, cum incipit consentire. Tertio magis ac magis ignem tentationis accendit, quo magis ac magis anima calefacta, quasi cera penitus euaneſcit, cum incipit perpetrare. Quia peccatum cum fuerit consummatum, generat mortem: propter quod legitur: Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

Nos ergo fratres & filij quæramus dominum dum inueniri potest, inuocemus eum dum prope est: ne forte simus ex illis, de quibus Propheta præmittit: Liquefacta est terra, & omnes habitantes in ea. Sed vt simus de illis, de quibus dominus dicit: Ego confirmaui columnas eius. Nomine terræ humana caro potest intelligi, quæ fuit de limo terræ formata. Cui à domino dicitur: Terra es & in terrã ibis. Habitantes in ea, possunt intelligi viuẽtes in carne. De quibus inquit scriptura: Qui habitant domos luteas, & terrenum habent fundamentum. Tales cum venit Christus inuenit, & cũ ascendit dimisit. Quoniam omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Sed ne terra tota liquefacta periret, Deus confirmauit columnas eius, quando quinquagesima die post resurrectionem suam Apostolos induit virtute spiritus sancti ex alto. Qui designantur nomine columnarũ: quia per eos ecclesia sustentatur, secundum quod & Paulus Apostolus ait: Quia Petrus, Iacobus & Ioannes videbantur columnæ esse. Nisi enim dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus. Liquefacta est ergo terra, & omnes habitantes in ea. Sed dominus confirmauit columnas eius. Pro hac confirmatione orant ipsę colũnę dicentes: Cõfirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, a templo sancto tuo quod est in Hierusalem. Nam postquam impleti sunt dies Pentecostes, factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes, & cæt. Et repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Antequam Apostoli spiritum sanctum accepissent, quasi timore liquefacti relicto Christo fugerunt. Sed vbi spiritum paracletũ acceperunt, quasi confirmati virtute spiritus ex alto, ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Vnde Petrus qui prius ad vocem ancillæ negauerat, postea coram regibus & principibus nomen Christi portauit, constanter affirmans, quoniam magis oportet Deo quam hominibus obedire.

Mali liquefiunt per vitia & peccata, boni autem confirmantur per virtutes & dona. Illi liquefiunt per ardorem cupiditates, & per humorem concupiscentiæ. Isti vero confirmantur per ardorem charitatis, & per humorem sapientiæ. Nam apparuerunt illis dispertitę linguæ tanquam ignis. Duo dicit: Ignis & lingua, p visibiles formas, inuisibiles species repsentans. Ignis em̃ in arido viuit: lingua manet in vnda. Et ignis quidẽ charitatem significat: lingua vero exprimit sapientiam. De charitatis ardore Salomon dicit in canticis: Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. De humore sapientiæ idem loqui-

Prouer. 11
Matt. 24
Prouer. 3
Prouer. 18
Iob. 24
Iaco. 1
Psal. 67
Esa. 55
Psal. 74
Ibidem.
Nomine terrę qd significetur Gen. 3
Habitãtes in terra, q.
Iob. 4
Psal. 13
Act. 1. & 2
Columnę terræ apostoli sunt. Gal. 2
Esa. 1
psal. 67
Acto. 2
Matt. 26
Acto. 5
Matt. 26
Acto. 6
Acto. 4
Ignis charitatẽ dignat.
Can. 8
Lingua sapientiã designat.

Pro.17 loquitur in Prouerbijs: Aqua profunda ex ore viri verba, & torrens inundans est fons sapientiæ. Et inter virtutes charitas est præcipua: & inter dona prima est sapientia. De illa dicit Apostolus: Maior autẽ horum est charitas. De ista dicit Propheta: Requiescet super eũ spiritus sapientiæ & intellectus, &c. Has ergo duas, primam videlicet & præcipuam, in figura ignis & linguæ per spiritum sanctum hodierna die Christus infudit Apostolis, quos missurus erat in orbem, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ. Charitas enim informat vitam, & sapientia informat doctrinam. Quę duo debent in prędicatione coniungi, vt non solum verbo doceat, sed & exemplo. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur, & dicatur ei: Medice cura teipsum. Hypocrita, eijce primo trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucã de oculo fratris tui. Qui prædicas non furandum, furaris? qui prędicas non mœchandum mœcharis? Cœpit ergo Iesus facere & docere, nobis reliquens exemplum, vt sequamur vestigia eius: qui peccatum nõ fecit, vt sit nobis honestas in vitia: Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in doctrina. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Vnde à veste pontificali dependebant mala granata cum tintinnabulis aureis.

Charitas inter virtutes præcipua. 1.Cor.13 Esai.11 Mar.16 Charitas & sapientia debent in prædicatione cõiungi. Luc.4 Luc.6 Rom.2 1.Pet.2 Psal.63 Matt.5 Exo.28

Ardeat ergo prius ignis dilectionis in corde, vt postea sonet lingua prædicationis in ore. Nam cum apparuissent illis dispertitę linguę tanquã ignis, tunc repleti sunt omnes spiritu sancto: & cœperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ecce nunc impletum vident, quod olim audierunt promissum: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Matt.10

In hoc loco coniunguntur ignis & lingua. Quoniã apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis. In Euangelio, quod audistis, coniunguntur dilectio & sermo. Quia qui diligit me, sermonem meum seruabit. In Psalmo vero coniunguntur & spiritus & doctrina: Spiritu principali confirma me. Docebo iniquos vias tuas, vt hoc triplici testimonio cognoscat. Quia sicut vnum sunt, lingua, sermo, doctrina: sic vnum est ignis, dilectio, spiritus. Nam Deus noster ignis consumens, est. Deus autẽ est charitas. Charitas vero diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hic est dilectio patris & filij, amor & connexio vtriusque, cui speciali ter hodierna solennitas dedicatur. Quia vero liquefacta est terra & omnes habitantes in ea, idcirco Deus confirmauit columnas eius. Sed rursus, quia Deus confirmauit columnas eius, liquefacta est terra & omnes habitantes in ea. Postquam enim Apostoli spirum sanctum accepere paracletũ, stans Petrus cum vndecim eleuauit vocem suam, & locutus est plebi, exprimens eis Prophetiam Ioel, & alia Prophetica testimonia. Quibus auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolus: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero dixit ad illos: Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. Baptizati sunt igitur & appositi sunt in illa die animæ circiter tria milia. Ecce liquefacti sunt isti & per ardorẽ & per humorem. Per ardorem pœnitentię, & per humorem baptismi. De ardore pœnitentiæ dicit Psalmista: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. De humore baptismi dominus ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum.

Deut.4 1.Ioan.4 Rom.5 Acto.2 Psal.38 Ioan.3

Nos ergo fratres & filij, qui iam liquefacti sumus per aquam baptismi, liquefiamus adhuc per ardorem pœnitentiæ, vt nostra deleantur peccata. Pręstante spiritu paracleto, qui est vera remissio peccatorum: qui cum patre & filio viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Ioan.14 Psal.50

In eadem solennitate.

De duplici baptismo nobis in Euangelio commendato, & quomodo apostoli spiritu sancto baptizati sunt, & quando nos in spiritu baptizamur.

SERMO II.

Act.1 IOannes quidem baptizauit aqua: vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies.

Baptism⁹ duplex. Duplex nobis baptismus in Euangelio commendatur, in aqua videlicet & igne. Sed in aqua materiali, & in igne spirituali, ne vel aqua ignem extinguat, vel ignis aquam consumat. De vtroque baptismo Ioannes Matt.3 baptista dicebat: Ego baptizo vos in aqua: medius autem vestrum stetit, qui baptizat vos spiritu sancto & igne. Verum Luc.3 vterque baptismus sanctificatur in verbo, vterque sanctificatur in spiritu. Psal.32 Nã verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Omnis enim firmitas, omnis virtus à Deo patre, per verbum in spiritu sancto confertur. Nam tres sunt qui testimonium 1.Ioan.5 dant in cœlo, pater & verbum & spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt. Ioannes quidem baptizauit aqua duntaxat. Quia cum esset homo solummodo, neque per verbum, neque per spiritum poterat aquam consecrare. Iesus autem baptizat in spiritu. Quia cum sit Deus de Deo, per spiritum sanctum, qui à patre procedit, & ipse sanctificat & purificat animam, cui spiritum sanctum infundit. Attende prudenter quomodo baptismus aquæ sanctificatur in verbo. Baptizate, inquit, omnes gentes, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Nomen enim, id est, inuocatio trinitatis sanctificat aquam, vt tingens corpus purificet cor. Et ideo dicebat: Mundans eam, id Ephe.5. est ecclesiã, lauacro aquæ in verbo vitæ. Nam accedit verbum ad elementum & fit sacramentum. Attende quoque prudenter, quomodo baptismus aquæ sanctificatur in spiritu, teste veritate quæ dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Sicut enim homo secundum naturam nascitur ex fœmina, sed de viro: quia vir fœcundat fœminam vt concipiat: Ita secundum gratiam ex aqua renascitur, sed de spiritu. Quia spiritus aquam sanctificat, vt purificet. Nam quod naturaliter est ex carne caro est. Quod autem nascitur ex spiritu, spiritus est. Ioan.3

Baptism⁹ aquę q̃mo do sanctificetur in verbo

Baptism⁹ aquę q̃mo do sanctificet in spiritu.

Sed & baptismus ignis sanctificatur in verbo pariter & in spiritu, quem admodum ostendit Epistolica lectio quam audistis: Dum complerentur, inquit, dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco: & factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes spiritu sancto: & cœperũt loqui variis linguis, prout spiritus sanctus dabat eloq illis. Cum audis quod apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, attende baptismum in igne. Cum audis quia repleti sunt omnes spiritu sancto, attende sanctificationem in spiritu. Cum audis, quia cœperunt loqui variis linguis, attende sanctificationem in verbo. Hodie namq; completum est, quod in persona ecclesiæ Propheta prædixerat: De excelso misit ignẽ in ossibus meis. De excelso namq;, in est, de cœlo misit ignẽ id est, spiritũ sanctum in linguis igneis. In ossibus meis, id est, in Apostolis, per quos totum corpus ecclesiæ sustẽtatur: quos & tunc fecit ossa, id est, fortes, constantes, & virtuosos, quemadmodum illis promiserat: Accipietis, inquit, virtutem superueniẽtis spiritus sancti in vos: & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimũ terræ. Iste ignis spiritus sanctus est, de q̃ dicit scriptura: Deus noster ignis cõsumẽs est, amor, charitas & dilectio. De hoc igne dominus ait: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Ignis enim per splendorem illustrat, per calorem purificat. Et spiritus sanctus, per sapientiam illuminat

Baptism⁹ ignis quo modo sanctificet in verbo pariter & in spiritu. Act.2

Thren.1

Ossa ecclesię mystice q̃ sunt.

Act.1

Spiritus sanct⁹ vt sit ignis. Deut.4 Luc.12

Virtus ignis duplex.

men

mentem, purificat autem per charitatẽ: quibus baptizatur anima, id est, purificatur in spiritu. Per sapientiam à tenebris ignorantiæ: per charitatẽ à maculis culpæ. Tunc ergo baptizamur in spiritu, quum charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. De hoc baptismo dominus prædixerat per prophetam: Effundam de spiritu meo sup oñem carnem. Hunc ergo baptismum bene receperunt apostoli, Iuxta quod dominus illis promiserat: Ioannes, inqt, baptizauit aqua, vos autẽ baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies. Quinquagesima die post immolationem agni paschalis, celebrato phase, filijs Israel exeuntibus de Aegypto per mare rubrum, submersis Aegyptijs, & liberatis Hebræis, quum Moyses ascendisset in montem Sinai, vt assisteret domino, & populus exspectaret ad montis radicem, ipso quinquagesimo die cœperunt audire tonitrua, fulgura micare. Cunctus autem populus videbat & lampades & sonitũ buccinæ, & montem fumantem, & tunc dominus dedit legem filijs Israel, quæ scripta est in tabulis lapideis digito Dei. Plena sunt ista diuinis mysterijs, & cœlestibus resonantia sacramentis. Nam hodie vmbra protulit lucem, & figura veritatem. Post immolationẽ siquidem Christi, qui est verus agnus Paschalis, de quo dicit Apostolus: Pascha nostrũ immolatus est Christus, illo celebrato phase, id est, tranfitu, De quo dicit Ioannes: Sciens Iesus, quia venit hora eius, vt transeat de hoc mundo ad patrem: filij Israel, id est, populi Christiani, Deum videntes per fidem, exeunt de Aegypto, id est, de tenebris vitiorum, per mare rubrum, id est, per sacramentum baptismi, Christi sanguine rubricatũ. In quo submersis Aegyptijs, id est, deletis peccatis, liberantur Hebræi, id est, iustificantur fideles. Quod quidem impletur, quum post diem passionis dominicæ paschalibus initiatus mysterijs consecratur baptismus, in quo catechumeni renascantur. Cunque verus Moyses, id est, Christus ascendisset in montem, id est, in cœlum, vt sederet ad dexteram Dei patris, quinquagesimo die post Pascha, qui Pẽtecoste appellatur: Cœperunt audiri tonitrua, fulguraque micare: quia factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum, vbi erant sedentes: & apparuerunt illis dispartitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum. Iam potes agnoscere, qualiter lucem vmbra, figura protulit veritatem. Quum enim audis quia factus est repente de cœlo sonus, intellige tonitrua audiri. Cum autem intelligis quod apparuerunt illis dispartitæ linguę tanquam ignis, agnosce micare fulgura: & quum audis Deum dedisse legem filijs Israel expectantibus, intelligas eum dedisse spiritum sanctum apostolis, Iuxta quod illis præceperat, ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, quam audistis, inquit per os meum. Quia Ioannes baptizauit aqua: vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies. Hæc est lex gratiæ, quæ scribitur in tabulis cordis, & digito Dei, Iuxta quod dominus ipse promiserat: Quum venerit, inquit, paracletus, quem ego mittam vobis à patre, ille vos docebit omnia: & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Hæc est vnctio, quæ secundum Ioannem docet nos de omnibus. Hac vnctione per spiritum sanctum nos vngat dominus Iesus Christus, vt nos doceat vias suas, & ambulemus in semitis eius, donec ascendentes de virtute in virtutem, videamus Deum deorum in Sion.

In spiritu baptizari quid sit.

Ioel.2

Act.1

Exod.19

Vmbra q̃modo ho die protulit lucẽ, & figura veritatem. 1.Cor.5

Ioan.13

Filij Israel mystice qui sint.

Acto.1

Ioan.15

1.Ioan.2

Esaiæ 2

Psal.83

Dominica nona post octauã Pentecostes.

De rigore & benignitate Dei, de diuite & illico, de uocatione Dei & eius effectu, de debito & debitoribus, de tritico & oleo quid significent, de filijs seculi & lucis, & de mammona iniquitatis.

SERMO I.

Luc.16

HOmo quidã erat diues, q habebat villicum, qui diffamatus erat apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

Qualiter autem hęc parabola sum matim possit intelligi, frequenter audistis. Quomodo vero particulatim intelligi debeat, nondum existimo vos audisse. Dimittamus ergo quod ab alijs est expositum: & prosequamur quod à nobis est exponendum. Deus igitur, quia iustus est & misericors, idcirco in hac parabola rigorem & benignitatem ostendit. Rigorem, quia dissipatorem villicũ à villicatiõe remouit. Benignitatem, quia offensus à villico, prudentiam commendabat ipsius. Homo nanque diues, est Christus. Qui est diues in omnibus & super omnes: cuius est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Villicus vero dicitur villæ custos. Hic est rector Ecclesiæ, qui debet villam, id est, Ecclesiam custodire. Multos autem villicos habet Christus: quia multos in Ecclesia rectores constituit, inter quos alius quidem bonus est, qui commendatur, cum dicitur: Euge serue bone & fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui: Alius autem malus, q reprobatur cum dicitur: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et tradidit illum tortoribus, quousque redderet vniuersum debitum. Talis hic erat villicus, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius. In duobus enim & ex duobus reprehensibilis apparebat: & quia famam corruperat, & quia substantiam dissipauerat. Heu quot hodie tales in Ecclesia prælati, qui quum deberent esse odor vitæ ad vitam, facti sunt odor mortis in mortẽ: & cum deberent esse dispensatores, ipsi sunt dissipatores effecti. Debet autem prælatus Ecclesiæ nomen bonum habere, non solum ab his qui intus sunt, sed etiam ab his qui sunt foris, id est, non solum à domesticis, sed etiam ab extraneis. Non tantum à fidelibus, verum etiam ab infidelibus: vt habeat de byssо retorta vestem contextam. Quia melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ.

Rigor & benignitas Dei.

Rom.10 Psal. 23

Villicꝰ gs.

Villicus bonus. Matt.25

Villicus malus. Matt.18

2.Cor.2

Nomẽ bonũ à qbus habere debeat prælatus. 1.Tim.3

Exod.28

Prou.22

Prælatus maculans famã suã q̃li sit pœna multandus.

Quantum ergo delinquat, si maculet famam suam: quantumque sit puniendus, si suis culpis exigentibus mala sit fama resparsus: manifeste colligitur ex hoc loco. Quoniam villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius, audiuit à domino: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Nec dicitur quod dissipauerit, sed quasi dissipasset bona domini sui: & tamen post redditam rationem à villicatione dicitur amouendus, tanquam is qui de dilapidatione infamatus erat, etiam post computationem exhibitam ab administrationis sit officio suspensus, vt mala fama quiescat: ne scandalum sit in populo Dei, talem super se habere prælatum.

Sed dices: Si dominus pro certo sciebat villicum esse dilapidatorem culpabilem, cur indicebat ei rationem reddendam, quum sciret eum non posse digne reddere rationem? Si vero rationem digne reddere poterat, cur infligebat ei, tanquam culpabili, pœnam, vt non posset amplius villicare? Forsitan ex hoc loco quidam viri religiosi quandam regularem institutionem traxerunt, vt postquam prælatus aliquis apud eos est infamatus, ipsum sine omni discussione remoueant ab officio prælaturæ, quamuis iudicatur frequenter manifeste culpabili computatio facienda, vt per hanc, in quibus deliquerit, cognoscatur, & appareat quid sit residuum, quidve distractum.

Vocauit ergo dominus villicum, dicens illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Similiter pene dictum est Ezechiæ: Disponе domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Esaiæ 38

Ista vocatio est inspiratio, Iuxta quod alibi dicitur: Vocabis me, & ego respondebo tibi. Tunc enim Christus Iob.13

præ-

Qñ Christus prælatum culpabilẽ vocet

prælatum culpabilem vocat, dicens illi: Quid hoc audio de te: quia mala est fama tua, quę peruenit ad me: quãdo menti eius inspirat, vt de culpa sua recogitet, & pœniteat, quatenus digne satisfaciens in præsenti, dignam rationem reddere possit in futuro. Propter quod ait: Redde rationem villicationis, id est, dignum exhibe te, vt de villicatione tua dignam possis reddere rationẽ. Iam non poteris villicare. Quia volo te de hac vita subtrahere, post quam non erit tempus villicandi, sed tempus recipiendi.

Clemẽtia & benignitas Dei. Ezech. 18

Ecce quam clemens & benignus est dominus. Reuera non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Corripit eñ vt corrigat: & innotescit, vt ignoscat.

Diuinę vocationis effectus qs

Quis autem sit huius vocationis effectus, consequenter ostenditur, vbi dicitur: Ait ergo villicus intra se, quasi diuina inspiratione compunctus: Quid faciam? quo me peccatorem vertam? Quia dominus meus aufert à me villicationẽ, id est, de præsenti vita me subtrahit, post quam non potero villicare, nec aliquid operari. Per hoc quod intra se ait, ostenditur, quod & dominus illum intra se vocauit. Sed ille vocauit per inspirationis affectum. Iste vero respondet per compunctionis effectum. Veruntamen non audet responsionem ad illum dirigere, quem vehementer pro suo erubescit delicto. Sed ad seipsum responsionẽ conuertit, vt in se puniat, quod deliquit in illum. Quid ergo faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? Fodere nõ valeo, mẽdicare erubesco. Quia post hanc vitam non est locus agendi opus, sed recipiendi pro opere. Nec est tempus mendicandi meritum, sed recipiendi pro merito. Quia tunc vnusquisq; recipiet, prout gessit in corpore. Ligatis, inquit, manibus & pedibus, proiícite eum in tenebras exteriores. Ligati manus & pedes, operari non possunt. Et dues ille gulosus, qui sepultus est in inferno, frustra mendicabat guttam aquæ de digito pauperis Lazari. Frustraque fatuæ virgines oleum à prudentibus mendicare volebant. Heu quanta erubescentia coram vniuersis electis & reprobis, coram Deo & angelis eius, nudum in iudicio sine bonorum operum vestibus apparere: quantum obprobrium, quanta confusio, quantus pudor. Reuera beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Quia charitas operit multitudinem peccatorum. Primi parentes, licet soli essent in paradiso, quum cognouissent se nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata, & absconderunt se in medio paradisi. Reprobus autem quilibet in iudicio nec indumentum sibi poterit mendicare, nec latibulum fodere. Quia tunc libri erunt aperti, & manifestabuntur abscondita tenebrarum. Et ideo forte dicit: Fodere non valeo, mendicare erubesco. Sed prope est dominus omnibus inuocantibus eũ. Et ideo quid anxius faceret ille, ipse misericorditer inspirauit.

Scio, inquit, quid faciam, vt quum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas: non vtique materiales in terris, sed spirituales in cœlis. De quibus ait Veritas: In domo patris mei mansiones multæ sunt: vt videlicet illi me ibi recipiant, apud quos ego potero promereri.

Et ideo conuocatis singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? Qui dixit: Centum cados olei. Debitum illud est pœna, quæ debetur pro culpa, Iuxta quod alibi legitur, Quia duo debitores erant cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Et ob hoc petimus in oratione dominica: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Per hoc quod villicus à debitore quæsiuit, quantum deberet domino suo, mystice datur intelligi, quod sacerdos à pœnitente debet inquirere, de quantitate & qualitate peccati, ne supprimat illa confusus. Quia per interrogationem confessio facilius extorquetur. Caueat tamen, nec sic interroget, vt super ignotis & enormibus peccandi modis instruat pœnitentem. Quia Nitimur in vetitum semper, cupimusque negatum. Quia vero dominus villicum istum de prudentia commendauit, videamus

rit confusiua in iudicio.

Psal. 31 1. Petri. 4

Gene. 3

psal. 144

Ioan. 14

Lucæ 7

Matt. 6

Quãtitatẽ & qualitatẽ peccati caute ingrere debet sacerdos.

2. Cor. 5 Matt. 22

Lucæ 16

Matt. 25

Nuditas bonorum operũ q e-

deamus quam prudens extiterit in opere & sermone. Recognouit ergo se peccatorem, & ad pœnitẽtiam se conuertit: vt pro venia consequenda satisfaceret de peccato. Dimisit itaq; debitoribus suis, vt Deus sibi dimitteret debitori. Et ideo conuocatis debitoribus domini sui, tanquam debitoribus suis: quoniam & ipse tanquam prælatus Ecclesiæ vicarius eius erat: vni dimidiam partem debiti, & alij quintam partem dimisit. Vnus enim cẽtum cados olei, & alius centum coros tritici debebat. Sed debenti centum cados olei, quinquaginta dimisit. Et debenti centum coros tritici, dimisit viginti: vt illi de debito quinquaginta cadi, & isti octoginta cori restarent. Oleum in hoc loco significat nitidam famã, Iuxta qd alibi legitur: Oleum effusum nomen tuum. Triticum vero significat terrenam substantiam, quemadmodum alibi dicitur: Vt det illis in tempore tritici mensuram. Qui ergo maculat nitidam famam, ille corrumpit oleum: & ideo debet centum cados olei, hoc est, magnã pœnam pro fama corrupta. Qui vero dilapidat terrenam substantiam, ille dispergit triticum: & ideo debet centum coros tritici, hoc est, magnam pœnam, pro substãtia dissipata. Nam per numeri magnitudinem, exprimitur debiti magnitudo. Verum longe periculosius est interiorem, quam exteriorem substantiam dissipare. Sicut de prodigo filio legitur, qd in regionem longinquã abijt, & ibi substantiã suam cũ meretricibus dissipauit.

Oleũ qd significet. Cant. 1

Triticum quid designet. Luc. 12

Periculosius esse interiorẽ q̃ exteriorem substantiã dissipare. Luc. 15

Ait ergo illi, qui centum cados olei debebat: Accipe cautionem tuam, id est, cautelam adhibe necessariam, Iuxta quod dominus præcepit: Dimissa sunt tibi peccata tua: vade & amplius noli peccare, ne velut canis ad vomitum reuertaris. Et ideo sede cito, id est, statim, ex nũc à peccato quiesce. Et scribe quinquaginta, id est, cognosce dimidiam partem debiti tibi à me fore dimissam, ex illa parte clauium, quam mihi dominus tribuit. Quorum, inquit, remiseritis peccata, remittuntur eis. Et quorum retinueritis, retenta sunt. Scribe dicit, id est, in corde tuo, quasi scriptum firmiter retine, ne tantæ gratiæ fis ingratus. Similiter ait illi, qui centum coros tritici debebat: Accipe literas tuas, id est, scribe hoc in tabulis cordis, vt amodo deleri non possit.

Ioan. 8

Ioan. 20

Porro cum tãtum debuerit ille qui nitidam famam corrupit, quantum & ille qui terrenam substantiam dissipauit: q̃niam ille centum cados olei, & iste centum coros tritici debebat: quid est quod illi magis & isti minus dimisit? Maius enim peccatum est dissipatio quam diffamatio. Nam dissipatio & culpa est dissipantis, & pœna est dissipati. Diffamatio magis est culpa quam pœna.

Misericordia per oleum significata.

Fortitudo per triticũ significata. Psal. 103

Poteſt & aliter hoc intelligi, vt per oleum significetur misericordia, per triticum fortitudo, secundum quod legitur: Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. De tritico nanq; fit panis. Qui ergo miseris non compatitur, ille corrumpit oleum, quia negat misericordiam: & ideo debet centum cados olei, id est, plenã & perfectam pœnæ mensuram pro misericordia denegata. Similiter & ille qui cedit aduersis, dispergit triticum, & fortitudinem perdit: & ideo debet centum coros tritici, id est, plenam & perfectam pœnæ mensuram pro perdita fortitudine. Verum illius debitũ, qui misericordiã denegauit, quando dimittitur, ad quinquaginta reducitur, qui est numerus misericordiæ impendendæ, propter quinquagesimũ Iubileum. Illius vero debitum, qui perdidit fortitudinem, quando dimittitur, ad octoginta reducitur, qui est numerus vsque ad quem fortitudo perseuerare solebat, Iuxta quod legitur: Si autem in potentatibus, octoginta anni, plurimum eorum labor & dolor. Attende prudentiam dimittentis, non solũ in hoc, sed in eo qd illis dimisit, q ad similitudinẽ eorum debebat. Ipse nãq; debebat, & quia diffamatus erat apud dñm suum, & quia dissipauerat bona eius, talibus ipse dimisit, qui & famã corruperant, & q substantiam dissipauerãt. Et ideo laudauit dñs villicum iniquitatis. Nõ quod tunc iniquus esset, sed qd fuisset iniquus: quẽ admodũ dicebatur Simõ leprosus, non quia talis existeret, sed quia talis exstiterat. Laudauit inquam, non qd fuisset iniquus, sed qa prudẽter fecisset. Quia filij huius seculi prudẽtiores filijs lucis in generatio-

Psal. 89

Nota prudentiã dimittentis.

Marc. 14

Filij huius seculi qui sint. Filij lucis qui. 2. Cor. 11 Matt. 6

neratiõe sua sunt. Filij huius seculi sunt, qui deseruiunt huic seculo. Filij vero lucis in hoc loco dicũtur hypocritæ. Qui cum sint angeli Satanæ, transfigurant se in angelos lucis: & faciunt iustitias suas, vt videantur ab hominibus. Vnde alibi dicuntur stellę de cœlo cadentes. Verũ filij huius seculi, id est, amatores mũdi, qui peccant propter amorem seculi, prudentiores sunt filijs lucis, id est, hypocritis, in generatione sua, id est, in statu suo. Quia licet illi plus insistant illicitis, & isti plus à licitis abstineant: illi tamen recognoscunt quandoque se malos, & conuertuntur à malo: Isti vero, quia semper volunt videri boni, raro cõuertuntur ad bonum.

Et ego vobis dico: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt quum defeceritis, recipiant vos in ęterna tabernacula. Hic est fructus, hæc merces, hoc præmium præmissæ parabolæ, vt per eleemosynam temporalem acquiratur gloria sempiterna. Mammona lingua Syra diuitiæ nuncupantur. Præcepit ergo dominus, vt de mammona iniquitatis faciamus nobis amicos, id est, vt iniquas diuitias pauperibus erogemus. Quatenus per erogationem earum iniquitas deleatur, iuxta consilium Danielis: Peccata tua eleemosynis redime: quia sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna resistit peccato. Date, inquit, dominus eleemosynam, & ecce omnia mũda sunt vobis. Porro, cum Deus iniqua munera non acceptet (vnde respexit Deus ad Abel & munera eius: ad Cain autem & munera eius non respexit. Nam qui offert sacrificia de rapina pauperis, ac si victimet filium in conspectu patris. Et in lege præcipitur: Non offeras in domo domini Dei tui precium canis, aut mercedem prostibuli) quid est ergo quod dominus iubet in Euangelio: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, tanquã acceptet eleemosynas de iniustis operibus erogatas? Verũ, mammona iniquitatis appellantur hic opes: non quidem iniquę, sed quia de iniquitate solẽt acquiri. Vnde ab eo quod contingit frequentius, vocabulũ sortiuntur. Vel, mãmona iniquitatis dicuntur diuitiæ, quibus præest Mãmon iniquus, i. dęmon ille, qui tentat hominem de diuitijs, sicut ille malignus qui tentauit Christum de diuitijs (sed non profecit) quando ostẽdit illi omnia regna mundi & gloriã eorum, & ait: Hęc omnia tibi dabo, si cadẽs adoraueris me. Vel potius inter iniquitatem, & iniquitatem distinguendũ est. Nam est quædam iniquitas ex qua diuitiæ acquisitæ, licite possunt pauperibus erogari, vt de militia, vel de ioculatione: quia trãseunt in dominium possessoris. Et est quędam iniquitas, ex qua diuitias acquisitas nõ licet alijs erogari, vt de furto, vsura, in quibus dominium non trãsfertur, & ideo tanquam alienas oportet illas restitui. Quia non dimittitur peccatum, nisi prius restituatur ablatũ. Quod Zacheus bene distinxit, cum dixit: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus, & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum. Ait ergo: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cũ defeceritis, id est, decesseritis ex hac vita, vel cum propria defuerint merita, illi vos recipiant, id est, meritis eorum recipiamini in æterna tabernacula, id est, in perpetuas mansiones, de quibus legitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in seculum seculi laudabunt te. Ex hoc perpenditur euidenter, quod sicut vnus alij potest gratiam promereri, (iuxta quod legitur: Quia Iesus vt vidit fidem eorum, ait paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua) ita vnus potest alteri gloriam promereri, quemadmodum hic habetur: Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Sed vtrum cum quis eleemosynam dat iniusto, quem tamen reputat esse iustum, ille sibi gloriam, aut gratiã mereatur, ne dator eleemosynæ iniuste suo merito defraudetur, an quia cum ille displiceat nõ possit Deum ad gratiam vel gloriã prouocare: Vel, si possit, an vnũ & idẽ opus, & alij meritoriũ debeat iudicari: Ac per hoc & vni sit meritum mortis, & alteri meritum vitæ, sicut bonum & malum à Deo, & à diabolo: inde merito quęri potest & dubitari. Sed harum quæstionum solutio differatur, quia non est huius propositi huiusmodi soluere quæstiones.

Matt. 4

Distinctio inter iniqtatẽ & iniquitatem.

Luc. 19

Psal. 83

Luc. 5

Dani. 4

Eccl. 3

Luc. 11

Gene. 4

Eccl. 34

Deut. 23

Luc. 16

In So-

In Solennitate Dedicationis Ecclesiæ.

Domus & mansiones Dei ut sint uariæ: & quid, ubi, quomodo, & quare sit adorandum.

SERMO I.

Psal.5 INtroibo domine in domum tuam, adorabo ad templum sanctũ tuũ in timore tuo.

Vniuersorum dominus & creator, cuius est immensa maiestas, incircunscripta sublimitas, & increata potestas, multas & varias habet domos, plurimas & diuersas in domibus mansiones: vniuersalem videlicet & particularem, specialem & singularem, superiorem & inferiorem, interiorem & exteriorem.

Domũ dei sumi in scripturis octo modis.

I. Vniuersalis domus Dei est tota machina mundialis, de qua Salomon ait: Nouimus domine, qa fabricasti tibi domum perpetuam, cœlum, terram, simul & mare.

2.Para.7

II. Particularis domus Dei est sancta mater Ecclesia, de qua legitur: Domum tuam domine decet sanctitudo in lõgitudine dierum.

Psal.92

III. Specialis domus Dei est gloriosa virgo Maria, de qua dicit propheta: Vidi, et ecce impleuit gloria domini domũ Dei.

Ezech.43

IIII. Singularis domus Dei, humanitas saluatoris assumpta, de qua legitur: Sapientia ædificauit sibi domũ, excidit columnas septem.

Pro.9

V. Superior domus Dei est beatitudo cœlestis, de qua scriptum est: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsq; ad domũ Dei.

Psal.41

VI. Inferior domus Dei est orationis basilica, de qua dominus ait: Domus mea, domus orationis vocabitur.

Esaiæ 56 Luc.19

VII. Interior domus Dei, est pura conscientia, de qua dicit Psalmista: Perambulabam in innocẽtia cordis mei, in medio domus meæ.

Psal.100

VIII. Domus exterior est quæ habitatur, eiusq; familia, vel sacra scriptura, de qua scriptum est: Ambulauimus in domo domini cũ consensu.

Psal.54

Quomã igitur ex tam multis & varijs domibus domũ Dei vir fidelis intrabit, vt ad templum sanctum adoret: considerandum ergo nobis occurrit, quid, vbi, qualiter, & quare sit adorandum. Sane adorandus est pater, adorandus est filius, adorandus est spiritus sanctus. Adorandi sunt, pater, & filius, & spiritus sanctus. Quoniam omnes & singuli sunt solus & vnus Deus, spiritus increatus, immensus, incommutabilis, summe potẽs, summe sapiens, summe bonus. Spiritus, quia non constat in partibus. Increatus, quia non incepit ex tempore.

Quid, vbi qualiter, & quare sit adorandum.

Immensus, quia non circumscribitur loco. Incommutabilis, quia non variatur affectu. Summe potens, cui nihil est impotentię. Summe sapiens, cui nihil est ignorantię. Summe bonus, cui nihil est inuidentiæ. A quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: à quo diligenter sunt conseruata creata per potentiam, formata per sapientiam, conseruata per diligentiam. Per potentiam, patrem causam efficientem. Per sapientiam, filium causam afficientem. Per diligentiam, spiritum sanctum causam perficientem. Tres sunt nanque qui testimonium dant in cœlo, pater, & verbum, & spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt, quum tamen personaliter sua quisq; notione distinctus sit. Pater generatione, verbũ filiatione, spiritus sanctus processione: vnum esse initialiter, totum omẽs quod singuli sunt natura, potentia, volũtate, & omnino quicquid secundum substantiam prædicatur. Licet enim alia sit persona patris, alia filij, alia spiritus sancti: tamen patris & filij & spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Vna est igitur & æqualis totius indiuiduæ Trinitatis adoratio. De qua sane potest intelligi quod dominus ait: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam qui Deum adorat veraciter, ipse quidem adorat patrem in spirtu, sed & veritate: hoc est, in filio, qui de se dicit: Ego sum via, veritas, & vita. Ego, inquit, in patre, & pater in me est. Ideo pater adorandus est in filio, & filius est adorandus in patre, & spiritus sanctus est adorandus in vtroq;.

1.Ioan.5

Ioan.4

Ioan.14 Ioan.8

Adorandi sunt pater & filius & spiritus sanctus in domo inferiori, in domo

Vbi Deus sit adorandus.

inte

interiori, in domo exteriori, id est, in sa-
sacra basilica, in pura coscientia, & in di
uina scriptura: vt tandem adoretur in-
domo superiori, hoc est, in cœlesti pa-
Psal. 83 tria, de qua legitur: Beati qui habitãt in
domo tua domine, in seculũ seculi lau-
dabunt te.

Sed cum Deus vbiq; sit, non tantum
per potentiam, verum etiam per essenti-
Cur in tẽplo magis q̃ in alio loco sit orãdum. am, cur magis in templo, quam in alio
loco Deus est adorãdus? In omni enim
Hiere. 23 loco dominationes eius sunt, secũdum
quod Propheta dicit: Cœlum & terram
Psal. 138 ego impleo. Et de quo dicit Psalmista:
Si ascendero in cœlum tu illic es, & si de
scendero ad infernum ades. Item cum
Ioan. 4 mulier Samaritana solutionem quęstio
nis à Christo quæsisset, quæ de loco a-
dorationis frequentissime vertebatur:
Patres, inquit, nostri in monte hoc ado
rauerunt, & vos dicitis, quia in Hieroso
solymis est locus vbi adorare oportet.
Respondit ei Iesus: Mulier, crede mihi,
qa venit hora quãdo nec in mõte hoc,
nec in Hierosolymis adorabitis patrẽ:
sed veri adoratores adorabunt patrem
in spiritu & veritate. Quasi diceret: Non
prędero locum loco, vbiq; adoretur De
us, duntaxat in spiritu & veritate, id est,
pro spiritualibus & veris, hoc est, æter-
nis. Verum licet vbique sit Deus ado-
Psal. 28 randus, specialiter tamen in templo, Se
cundum illud: Adorate dominũ in au-
Sap. 16 la sancta eius. Specialiter quoq; ad ori-
entem, secundum quod in libro sapien-
tiæ legitur: Ad ortum lucis oportet ado
rare, scilicet vt nobis adorantibus Deũ,
Ioan. 1 oriatur lux vera, quæ illuminat omnem
hominẽ venientem in hũc mundũ, sol
iustitiæ Christus Deus noster. Fruſtra
nãq; tãto studio, tantoq; labore tẽplum
domino fieret, nisi gratius acceptaret in
3. Reg. 8 eo dominus adorari. Legimus enim q̃
templo constructo & dedicato Salo-
mon adorauit ad dominum, vt quicun
que Iudæus vel gentilis ascenderet in
templũ orans pro peccatis, vel quacũq;
tribulatione clamans ad dominum, in
his quæ iuste postularet, exaudiret à do
mino. Quam quidem orationis formã
adhuc seruat ecclesia, quæ in dedicatio-
ne templi sic orat: Vt quisquis hoc tem-
plum beneficia petiturus ingreditur,
cuncta se impetrasse letetur. Assistunt
enim in sacris templis angeli Dei fideli
bus adorantibus, vt deuotas eorum ora
tiones offerant domino, Secundum il-
lud: In conspectu angelorum psallam ti
bi, & adorabo ad templum sanctum tu
um, & confitebor nomini tuo domine.
Hinc angelus ad Tobiam: Ego obtuli
orationem tuam domino. Requiescunt
& in sacris templis sanctorum reliquiæ,
qui nobis suis precibus assequuntur, q̃d
nos nostris meritis nõ valemus. Et ideo
fratres diligenter attendite, quam solici
tos & deuotos ante sanctorum reliqui-
as, coram angelis Dei, vos oportet in tẽ
plo dominum adorare. Vnde necesse est
vt non tantũ in sacra basilica, quantum
in pura conscientia dominum adore-
mus.

De corde puro Deus est adorandus,
non vt quidam adorant, qui Deum in
prosperitate glorificant, sed in aduersi-
tate blasphemãt, De quibus inquit Pro
pheta: Confitebuntur tibi cum benefe-
ceris eis. Si vero non fuerint saturati,
murmurabunt.

Adorandus est Deus de conscientia
bona: non vt quidam adorant, qui con-
tra Deum grauissime peccant, & tamen
illi sacrificant. De quibus legitur: Pec-
catori dixit Deus: quare tu enarras iu-
stitias meas, & assumis testamentum me
um per os tuum: Illud vtique testamen-
tum, de quo veritas ait: Hic est sanguis
meus noui testamenti.

Adorandus est Deus de fide non fi-
cta: non vt quidam adorant, qui recte di
cunt, sed praue viuunt, quibus domi-
nus improperat dicens: Populus hic la-
bijs me honorat, cor autem eorum lon-
ge est à me. Dicunt enim & non faci-
unt.

Adorandus est ergo Deus, corde,
ore & opere. Corde, per deuotionem,
super omnia diligendo. Ore, per confes
sionem, super omnia collaudando. O-
pere, super omnia famulando. Quia
vero quidam zelum Dei habent, sed nõ
secundum scientiam, ne per simplicem
ignorantiam graui detineamur errore,
adoremus iuxta sententiam & autorita
tem sacræ scripturæ. Sacra nanque scri-
ptura duas species adorationis distin-
guit.

Angeli sancti orãtib⁹ in tẽplo assistunt.

Psal. 137

Tob. 12

Reliquiæ sanctorũ attendendæ orãtibus.

De corde puro adorandũ esse deum.

Psal. 48

De cõscien bona.

Psal. 49

Luc. 22

De fidenõ ficta.

Esa. 29 Matt. 15 Mar. 7

Adorand⁹ est de⁹ corde, ore & opere.

Rom. 10

Adorationis species duæ.

guit, Latriam videlicet & duliam. Latriam creatori debemus impendere. Duliam vero quibusdam creaturis possumus exhibere. Latria solum creatorem debemus super omnia reuereri. Dulia autem quasdam creaturas possumus inter omnia venerari. Ad latriam spectant templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, festiuitates & cærimoniæ: quæ, vt ait doctor egregius Augustinus, soli creatori Deo sunt exhibenda. De cuius adoratione scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, id est, soli Deo seruitutem adorationis impendes. Qui secus agunt, non Theosebiæ cultum exhibent, sed idololatriæ crimen incurrunt: seruientes creaturæ quasi creatori, mutantes gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Legimus enim, quod cum Paulus & Barnabas quendam claudum sanassent, eleuauerunt vocem turbæ dicentes: Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos. Quibus sacrificare volentes attulerunt tauros ad victimam. Vbi vero Paulus & Barnabas audierũt, quod eis diuinos honores volebant impendere, sciderunt sibi vestimenta, dicentes se homines esse mortales, qui potius venerant vt eos ab idolo latria reuocarẽt. Ioannes quoq; cum in visione vellet angelũ adorare, prohibuit eum angelus dicens: Deũ adora. Ego enim frater tuus sum, & conseruus fratrũ tuorum.

Latria cui exhibẽda. Dulia qb⁹ exhibẽda. Ad latriã spectãtia. Matt. 4 Deut. 6 Rom. 1 Acto. 14 Apoc. 19

Cum igitur homines & angeli sancti nolint aliquatenus adorari, quid est quod quidam sub prætextu pietatis, & obtentu religionis, vt cætera taceam, diuersas adorant imagines, tanquam liceat manufactum aliquid adorare? Siquidem simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Confundãtur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis. Quantum etiam huius criminis damnetur peruersitas, ex libris Prophetarum, & præsertim ex libro Sapientiæ, manifestissime declaratur. Quorum hic testimonia breuitatis causa prætereo, illud tantum commemorans, quod Moyses ait populo Israel: Ne forte errore deceptus adores ea quæ creauit dominus Deus tuus. Hinc est, quod serpentem æneum, quẽ Moyses erexerat in deserto, vt intuentes in illum percussi à serpentibus sanarentur, licet in figuram humanæ redemptionis præcesserit, quia tãdẽ post multum temporis euoluti, populus ei contra legis præceptum thuris adolebat incensum, rex Ezechias pius & prudẽs cõfregit, & puluerem sparsit in torrentem Cedron.

psal. 134 Deu. 4 Num. 21 4. Reg. 18

Porro fratres, vna est Dei patris imago, quam vna cum patre debemus adoratione venerari, scilicet vnigenitum Iesum Christum Dei filium, qui est splendor gloriæ & figura substantiæ eius, portansq; omnia verbo virtutis suæ. Cuius non solum deitatem, sed & humanitatẽ adorare debemus, secũdum illud: Adorate scabellum pedum eius, quoniã sanctum est. Cæteras autem imagines, non latria, sed dulia possumus venerari: non propter imaginem, quæ per se nihil potest, sed propter imaginatum, qui per se cuncta potest: non vt nos, qui facti sumus ad imaginem & similitudinẽ Dei, memores nos reputemus similes imaginibus, quas ipsi fecimus ad imaginem & similitudinem nostram: sed vt nos propter Deum sacris imaginibus inclinemus, qui propter nos exinaniuit se formam serui accipiens. Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Vidẽtes quippe imagines inclinamus, nõ vt spem salutis cõstituamus in illis, sed ad memoriã excitati, deuotionem, quam ipsi Deo corde gerimus, opere demonstremus. Duliam enim, vt dictũ est, creaturis, sanctis, & sacris possumus exhibere, scilicet, angelis, hominibus, sacramentis. De adoratione angelorum legitur, quod Abraham eleuans oculos suos in conuallem Mambre tres vidit, & vnum ex angelis adorauit. Loth quoq; duobus angelis ciuitatem intrantibus occurrens, adorauit, petens vt in domum suam hospitio declinarent. Quid est ergo quod Ioannes inhibitus fuerat angelum adorare? Quia Christus homo iam erat super angelos exaltatus. De adoratione hominum legitur, quia Iacob videns Esau

Imagines sanctorũ q̃modo venerãdæ Phi. 2 Luc. 18 Adoratio angelorũ Gen. 18 Gen. 19 Ioãnes cur angelũ adorare prohibit⁹ fuerit. Apoc. 2

Adoratio hominũ. Gen. 33

Esau venientem, præcessit vtramq; turmam, & pronus in terrã adorauit septies. Filij quoque Iacob adorauerunt Ioseph in Aegypto. Cur ergo Mardocheus Aman noluit adorare? Quoniam ille diuinam volebat sibi adorationem impendi. De adoratione sacramentorum dicit ecclesia: Crucem tuam adoramus domine. Vnde alibi legitur: Christiani sacras imagines pie venerantur & adorant. Verius tamen adoramus Deũ coram imagine, quam imaginem coram Deo. Vnde præceptum est: Coram altari hoc adorabitis. Non ait altare, sed coram altari. Et Propheta: Adorabo ad tẽplum sanctum tuum in timore tuo. Nõ in timore humano, de q̃ dominus ait: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, Nec seruili, de quo Ioãnes Apostolus dicit: Timor nõ est in charitate, sed pfecta charitas foras mittit timorem, Sed in timore initiali, de q̃ dicit Sapiẽs: Initiũ sapientiæ timor domini, Sed in timore filiali, de q̃ dicit Dauid Propheta: Timor Dei sanctus pmanet in seculũ seculi.

Gen. 43 Mardoche⁹ cur noluerit Aman adorare. Ephe. 15 Adoratio sacramentorum.

De⁹ veri⁹ adoratur corã imagine, q̃ imago coram Deo. psal. 5

Matt. 10

1. Ioan. 4

Eccl. 1

psal. 18

De⁹ cur sit adorand⁹ psal. 94

Cur autem Deus sit adorandus, idẽ nos instruxit dicens: Venite adoremus & procidamus ante Deum, ploremus coram domino qui fecit nos, quia ipse est dominus Deus noster. Quia ipse est Deus, id est, creator: quia ipse est dominus, id est, redemptor: quia ipse est noster, id est, saluator. Tunc enim erit verissime noster, cũ erit oĩa in omnibus, id est, sufficientia singulorum. Ipse est ergo Deus, qui nos de nihilo creauit. Ipse est dominus, qui suo sanguine nos redemit. Ipse est noster, qui suo munere nos saluauit. Qui creando dedit nobis naturam, qui redimẽdo tribuit gratiam, qui saluando feret gloriam.

Col. 3

Habemus ergo quid sit adorandum, quia pater & filius & spiritus sanctus. Vbi sit adorandum, quia in sacra basilica, pura conscientia, & in diuina scriptura. Quomodo sit adorandũ, quia ex corde, ex ore, ex opere. Quare sit adorandũ, quia ppter creationem, ppter redepmtionem, & ppter saluationem. Quã nobis pstare dignet dñs Iesus Cdristus, qui est sup oĩa deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In consecratione altaris.

De dedicatione templi corporis nostri, & consecratione altaris cordis nostri, & quid significent ea quæ in consecratione altaris fiunt.

SERMO II.

Nescitis quia corpora vestra templum sunt spiritus sancti? Si desideratis fieri participes solennitatis huius, ad quam cum desiderio conueniſtis, satagere vos oportet, vt quicquid in consecratione templi materialiter agitur, totum in nobis spiritualiter compleatur. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos, superædificati super fundamentũ Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo. In quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in domino. Nos tamen ad præsens dabimus vobis lac potum, non escam: quia perfectorum solidus est cibus, & sapientiã loquimur inter perfectos. Inter vos autẽ nihil iudicamus nos scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Quia quasi modo geniti infantes lac concupiscitis vt in salutem crescatis. Excipiamus ergo pauca de multis, quorum vobis significationem ad ædificationẽ exponamus breuiter.

Templi cõsecratio q̃modo i nobis spiritualiter cõpleatur. Ephe. 2

1. Cor. 3

1. Cor. 2

Ibidem.

1. pet. 2

Templum quod dedicatum est, intelligitur corpus, Altare quod cõsecratum est intelligitur cor. De templo corporis dicit Apostolus: Nescitis quia corpora vestra templum sunt spiritus sancti? Iuxta quem modum dicebat dominus: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. De altari cordis iubet à domino: Ignis in altari meo semper ardebit. Ignis qui ardet iugiter in altari est charitas, quæ continue feruet ĩ corde. Nã aquæ multæ nõ possunt extinguere charitatem. Vos ergo secundũ Prophetã agite diẽ solennẽ in cõfrequentationibus, vsque ad cornu altaris Quia reliquiæ cogitationis diem festũ agent domino.

Templũ corporis.

1. Cor. 3 Ioan. 2

Altare cordis. Leui. 6 Ignis ardens in altari quis. Cant. 8 Psal. 117

Psal. 17

Dedicetur ergo templum corporis nostri per abstinentiam, emundetur à

Corporis tẽplum q̃ modo cõsecrãdum & mutandum.

sordibus gulæ, dedicetur per continentiam, vt purgetur ab inquinamentis luxuriæ. Nam omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Attendite fratres & filij, quam graue sit peccatum templum spiritus sancti per adulterium violare, tollere membra Christi & facere membra meretricis. Vnde legitur, quod adulterium primum in pœnis optinet locum. Crucifigatis ergo carnem vestram cum concupiscētijs, ne dominetur peccatum in vestro mortali corpore: secundum exemplū Apostoli de seipso dicentis: Castigo corpus meū & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauero ipse reprobus efficiar. Consecretur altare cordis per conceptum timoris, consecretur per affectum amoris, consecretur vt cōsummetur in melius. Nam initium sapientię timor domini. De quo dicitur per alium Prophetam: A timore tuo domine concepimus & peperimus spiritum salutis. Finis autē præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Plenitudo namque legis charitas est. Consecretur altare cordis in vobis, vt concipiatis desideria sancta. Dedicetur & templum corporis, vt pariatis opera iusta, quatenus mūdi corde & casto corpore sacrificetis Deo: nō in fermento malitię & nequitię, sed in azymis synceritatis & veritatis. Altare vero cō secratur hoc ordine. Reconduntur reliquiæ, quæ sunt exēpla, quæ nobis sunt ad imitationem relicta. Hæc in capsa recondimus, cum ad imitandum ea in memoria retinemus, Sicut dicit Apostolus: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Christus enim passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Quid est autem quod sanctorum reliquię cum tribus granis thuris in capsula reconduntur, nisi quod exempla sanctorum in fide Trinitatis debe mus in memoria retinere? Nam sine fide impossibile est placere Deo. Iustus enim ex fide viuit. Tabula superposita significat charitatē, de qua dicit Apostolus: Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. De cuius latitudine dicitur per Psalmistam. Latum mandatum tuum nimis. Latum est enim charitatis mandatum, quod vsque ad inimicos extenditur, secundum præceptum dominicum: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequē tibus & calumnantibus vos. Diligite corde, orate ore, benefacite opere, vt fiat in vobis funiculus triplex, qui difficile rumpitur. Reliquijs ergo tabula superponitur, quia exemplis sanctorum accēditur charitas, quę operit multitudinē peccatorum. Mensa iungitur, vt charitas misereatur. Vnctio namq; designat misericordiam, secundum illud: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Vnde Samaritanus appropians vulnerato, superinfudit vinum & oleum. Quid est autē quod mensa in sex locis inūgitur, videlicet, in medio, in quatuor angulis, & in fronte, nisi quod charitatem exercere debemus per sex opera misericordiæ, q̄ cōmemorant̄, in Euāgelio: Esuriui & dedistis mihi māducare &c̄. Post vnctionem adoletur incensum, vt fama boni operis diffundatur ad proximos. De qua dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus in omni loco: vt corti na cortinam trahat, & qui audit dicat veni, quam in quinque sensus corporeos sic exercere debemus, vt luceat lux nostra coram hominibus, quatenus videntes opera nostra bona, glorificent patrē nostrum qui in cœlis est. Iam igitur vestitur altare, quando cor hominis mūdum, operibus adornatur. De quibus Salomon ait: Omni tempore vestimenta tua sint candida, id est, opera tua munda. Super altare quod hoc ordine consecratur sacrificium offertur acceptum altissimo. Illud videlicet, de quo Propheta dicit in Psalmo: Sacrificiū Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Vel illud etiam, de quo dicit in alio loco: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.

1. Cor. 6 — Adulteriū q̄ sit graue peccatum. 1. Cor. 6 — Gal. 5 — 1. Cor. 9 — Altare cordis q̄modo consecrandū. Ecc. 1 — Esa. 26 — 1. Tim. 1 — Gal. 5 — 1. Cor. 5 — Altaris cōsecratio qd mystice significet. — 1. Cor. 4 — 1. Pet. 3 — Heb. 11 — Rom. 5 — Psal. 118 — Matt. 5 — Pro. 10 — 1. Pet. 4 — Matt. 6 — Luc. 10 — Charitatē p misericordię opera exercendā esse. Mat. 25 — 1. Cor. 2 — Exo. 36 — Apoc. 22. — Matt. 5 — Eccl. 9 — Sacrificiū Deo acceptum q̄d. Psal. 50 — Psal. 49

In ea-

In eadem solennitate enarratio euangelicæ lectionis.

De duobus egressibus redemptoris, & quod uoluntarie mutabilitatem nostram assumpsit: de duobus generibus peccatorum, de quatuor impedimentis salutis, & quatuor suffragijs salutis: denique quid faciendum ut uideri possit Iesus, & de eleemosynarum largitione & uirtutibus Zachæi & triplici domo.

SERMO III.

Luc.19 EGressus Iesus perambulabat Hierico. Et ecce vir nomine Zachæus. Et hic erat princeps publicanorum, & ipse diues. Et quærebat videre Iesum, quis esset, & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat.

Duo sunt redēptoris egressus. Vnus æternus & alius temporalis. Vnus occultus, & alius manifestus. Vnus secundum quod est natus de patre, & alter secundum q̄d est natus de matre. Vnus in forma Dei, & alter in forma serui. Vtrū que commemorat & commendat Propheta cum ait: Et tu Bethleē terra Iuda, Mich.5 nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim egredietur, q̄ regat populum meum Israel: & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Egressus ergo Iesus perambulabat Hierico. Quoniam exiuit à patre, & venit in mundum. Ioan.16 Egressus q̄modo sit Christ⁹ à patre. Exiuit autem non deserendo naturam diuinam, in qua cum patre manet occultus, sed assumendo naturam humanam, in qua de matre apparuit manifestus. Hierico namque secundum interpretationem exponitur luna: quæ pro sui volubilitate & mutabilitate significat mundum, qui semper voluitur & Hierico quid. Eccl.1 mutat. Vidi enim cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus: & vidi nihil permanere sub sole. Vnus nascitur & alter moritur, vnus extollitur & alter deprimitur, vnus crescit & alter decrescit, vnus lætatur & alter tristatur, vnus fit pauper & alter fit diues, vnus fit dominus & alter fit seruus. Homo natus de muliere, Iob.14 breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & cōteritur, & fugit velut vmbra, & nunquā in eodem statu permanet.

Mūdi hui⁹ mutabilitas.

Egressus ergo Iesus perambulabat Hierico. Nam q̄ prius quā egrederetur de sinu patris in vterum matris, de cœlis ad terras, idem ipse semper erat & est, Iuxta quod ipse de se loquitur per Prophetam: Ego sum Deus & non mutor, Idē Mal.3 ipse postquam exiuit à patre & venit in mundum, voluntarie mutabilitatem nostram assumpsit, & se sponte mutationi nostræ subiecit: quoniam esuriuit, & sitiuit, & expauit, doluit, ad vltimum crucem & mortem suscepit. Cum enim ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. Qui cum Matt.4 Ioan.19 dixisset in cruce sitio, dederunt in escam eius fel, & ipsum in sitim suā aceto potauerunt. Ipse quoque de se per Prophetam testatur: O vos omnes qui transitis per viam attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Cœpit enim Iesus pauere & tædere, cœpit contristari & mestus esse, factus obediens vsque ad mortē, mortē aūt crucis. Iesus ergo, cui secūdū naturā diuinā nihil accedit, & à q̄ nihil recedit (quia nihil in se habet, nisi se, nec aliud est habens ab habito, nec aliud habitum ab habente: nisi quod in similitudinem hominum factus, habitu est inuentus vt homo) ipse pro nobis mutabilitates nostras assumpsit & defectus nostros suscepit. Psal.97 Thre.1 Matt.26 Mar.14 Phi.2 Ibidem.

Et ideo egressus perambulabat Hierico. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic erat princeps publicanorum & ipse diues. Et quærebat videre Iesum, quis esset, & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Duo sunt genera peccatorum, quorum quidam de sua desperant miseria, dicentes miserabiliter cum Cain: Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Et eorum quia desperabilis est infirmitas, ipsorum quoque sanitas desperatur. Nam impius cum venerit in profundum peccatorum contemnit. Alij vero de misericordia spe-

Duo genera peccatorum. Gen.4 Pro.18

rant diuina, dicentes misericorditer cũ
psal.50 quodam: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et ipsi quia quęrunt salutem, sanitatem acquirunt.

Luc.19 Venit enim filius hominis quærere & saluare quod perierat. Talis erat iste Zachæus, qui licet esset princeps publicanorum & ipse diues, quærebat tamen videre Iesum quis esset, & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Quatuor impedimenta sibi videbantur obstare, ne posset videre Iesum. 1 Primũ, quia princeps erat publicanorum. 2 Secundum, quia diues erat. 3 Tertium, quia non poterat præ turba. 4 Quartum, quia statura pusillus erat. Publicani dicebantur, qui publica vectigalia exigebant, quorum commercia vix aut nunquam sine peccato præualent exerceri. Princeps ergo publicanorum erat exactor fisci. Vnde sicut princeps latronum est particeps latronum, ita publicanorum ipsius publici commercij particeps erat, ex quo sibi per fas & nefas diuitias acquirebat. Licet enim habitus diuitiarum non sit in crimine, sed abusus (Propter quod dicitur per Prophetam: Diuitiæ, si affluant nolite cor apponere. Nam Abraham diues erat, & Dauid locuples, & Iob opulentus, qui Deo placentes inuenti sunt iusti) Difficile tamen est diuitias habere & non amare, sicut esse in igne & non ardere. Propter quod veritas ait: Difficile est diuitem intrare in regnum cœlorum. Sed quod impossibile creditur apud homines, apud Deum possibile reputatur: qui non despicit diuites, cum & ipse sit diues. Vnde Zachæus quærebat videre Iesum quis esset, sed non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Quam diu turma premit, Iesus videri non potest, præsertim quid fit: nisi forte per fidem, non autem per speciem. Propter quod ipse dicebat: Manifestabo eis me ipsum. Quoniam hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbũt. Ille moraliter est pusillus statura, qui parum persistere potest, id est, qui facile cadit, aut fragilitate carnis infirmus, aut compede consuetudinis alligatus: quales multos esse nouimus & dolemus, quibus displicent mala quæ faciunt, sed fragilitate vel consuetudine tracti seu victi, operantur quod detestantur. Quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus concupiscit aduersus carnem. Peccant tamen magis sub domino, quam contra dominum, semper de pœnitentia cogitantes, & de misericordia confidentes: qualis erat Zachæus, qui desiderabat videre Iesum, tanquam qui meditabatur de venia, sed non poterat præ turba, tanquam qui detinebatur à culpa, ratione repugnans, sed sensualitate succumbens. Ad hoc vtique pertinet quod inquit Psalmista: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Ille iustificationes Dei concupiscit desiderare, qui nõdum perfecte desiderat, sed vt perfecte desideret concupiscit. Quemadmodum quidam dolẽt, quia dolere non possunt, sed dolent vt doleant, id est, vt dolor inefficax dolorem inferat efficacem. Præcedit enim in peccatoribus quiddam, scilicet quodlibet verbum iustificationi dignum, id est, vt habiles iustificationibus inueniantur. Quærebat ergo Zachęus videre Iesum quis esset, sed præ turba non poterat. Quia muscæ morientes perdunt suauitatẽ vnguenti. Turba nanque turbabat, siue malorum hominum, siue malignarum cogitationum, siue dæmonum malignorum, qui semper inducunt, suggerunt, pertrahunt ad peccandum. Vnde legitur q̃d cum cæcus clamaret, miserere mei fili Dauid, qui præibãt increpabãt eum, vt taceret, ipse vero multo magis clamabat: Fili Dauid miserere mei. Quia quanto magis contra nos insurgit turbatio, vel dæmonum, vel cogitationum, vel hominum, tanto magis debemus insistere, vt tentationes huiusmodi repellamus, ne per ignorantiam vel negligẽtiam obdormiamus in mortem: sed per solicitudinem & vigiliantiam resurgamus ad vitam: exemplo Zachæi, qui præcurrens ascendit in arborem sycomorum, vt videret Iesum, quia inde erat transiturus. Nullus ergo, pro eo quod in aliquo præoccupatus est delicto, negligendo diffidat, aut negligat

Salutis impedimẽta quatuor.

publicani qui dicantur.

Pſal.61 Gen.13 2.Reg.12 Iob.1

Matt.19 Mar.10

Luc.19

Ioan.14

Matt.5

Statura pusillus mystice quis sit.

Gal.5

Iustificationes dei q̃ desiderare concupiscat.

Loc⁹ corruptus.

Eccl.10 Turba impedies.

Luc.18

gat diffidendo, sed præcurrens ascendat in arborem sycomorum. Ecce Zachæus de salute solicitus, contra quatuor impedimenta, quatuor inuenit suffragia, per quatuor argumenta. Nam quia diues erat, dimidium bonorum suorum dedit pauperibus: & quia princeps erat publicanorum, si quem defraudauit, reddidit quadruplum. Rursus, quia statura pusillus erat, ascendit in arborem sycomorum: & quia præ turba videre nõ poterat, præcurrit, & ita post se turbam dimisit. Sic & nos fratres, quoties in via Dei ab aduersantibus impedimur, argumentosi & studiosi ad opportuna suffragia recurramus, nec deficiamus in via, sed potius expediti proficiscamur ad patriam. Præcurrens ergo Zachæus, turbã dimisit post se: quia peccator volens ad veniam properare, debet post se deserere malos homines, cogitatiões malignas, & dæmones malignantes, quosque per turbam prædiximus designari: vt in istis non hæreat, his nõ succumbat, illis non acquiescat: sed quanto magis impugnant, tanto magis repugnet, vt expugnet potius impugnantes eius exemplo, quem quanto plus increpabant turbæ, quæ præibant, vt taceret, tanto magis clamabat: Fili Dauid miserere mei. Vincat ergo piæ postulationis clamor, impiæ suggestionis clamorem, vt præualeat spiritus contra carnem: vt cum fuerit separatus à malis, diuisus à pfidis, & discretus à prauis, ascendat in arborem sycomorũ, vt Iesum inde videat transeuntem.

Quatuor salutis suffragia.

Moraliter

Turba relinquenda quæ sit.

Sycomorus est celsa, &, vt à quibusdã dicitur, ficus fatua. Hæc est sane crux Christi: quæ ab infidelibus stultitia reputatur. Et, Prædicamus, inquit Apostolus, Iesum Christum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Huius arboris ascensum alia quoque scriptura proponit: Ascendam, inquit, in palmam, & apprehendam fructus eius. Palma, quæ est signum victoriæ, fidem crucis designat, De qua dicit Ioannes: Hæc est victoria, quæ vincit mũdum, fides nostra. Quæ comprehendit cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Fructus huius arboris est purpureus, succinum habẽs sanguineum: quia fructus vitæ, quæ pepẽdit in cruce, sanguinem suum pro nobis effudit.

Sycomorus mystice qd

1.Cor.1

Cant.8 Palma qd designet,

1.Ioan.5

Ephe.3

Qui vult ergo videre Iesum transeuntem, ascendat in arborem sycomorum: quia Iesus, id est, saluator, videri non potest, nisi de loco salutis, id est, de cruce, per quam Deus, rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ, in loco Caluariæ. Vnde quum Moyses posteriora domini vidit, legitur quod in foramine petræ stetit. Quum enim petra significet Christum, Secundum illud: Petra autem erat Christus, recte foramina petræ, vulnera Christi designant. Propter quod alibi legitur: In foraminibus petræ, in cauernis maceriæ, ostende mihi faciem tuam: quia qui vult faciem Christi videre, debet in foraminibus petræ, hoc est, in vulneribus Christi, per fidem passionis & crucis stare. Ascendit ergo Zachæus in arborem sycomorum, vt videret Iesum, quia inde erat transiturus. Erat enim in loco, vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nõdum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum. Vnde transiuit de morte ad vitam, de mundo ad patrem, quemadmodum dicit Ioannes: Sciens Iesus quia eius hora venit, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.

Iesum videre volẽti quid faciendum.

Psal.73 Exod.33

1.Cor.10 Foramina petræ qd designẽt. Cant.2

Standũ esse in foraminibus petræ.

Ioan.19

Ioan.13

Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum. Ab æterno vidit eũ prę destinationis inspectu, Iuxta quem modum inquit Nathanaeli: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. Sed quum in plenitudine temporis venit ad locum Caluariæ, in quo pro peccatorum salute voluit crucifigi, suspiciens vidit eum & alios peccatores miserationis intuitu, quatenus eos benigne respiciens redimeret & saluaret. Et ecce quum Zachæus ascendisset arborem sycomorum, vt videret Iesum, legitur quod Iesus suspiciens vidit Zachæum: quia nisi visus fuisset, vbi potuisset videre veritatem? quemadmodum nisi lux lucernæ, vel solis prius videat oculos hominis, quãtumlibet

Ioan.1

aperiat oculos homo, non potest videre lucernã vel solẽ. Christus aũt est veritas,
Ioan. 1 Christus est sol, Christus ẽ lux vera, quę illuminat oẽm hominem venientem in
Matt. 16 hunc mundum. Vnde legitur: Respexit dominus Petrũ, & statim exiẽs foras fleuit amare. Dixitq; dñs ad Zachęum: Zachæe festinans descende, qa hodie in domo tua oportet me manere. Cõmendatur
Ascensus laudabilis Descensus bonus. ascensus, qa pręcurrens ascendit. Cõmendatur & descensus, quia festinans descendit. Ascendit per fidem, vt videret Iesum: descendit per humilitatem, vt susciperet ipsum. Super quem, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Nam qui descẽdit, idem est & qui
Esaiæ 66 Ephe. 3 Gen. 18 ascendit. Et Iacob vidit scalam, summitas eius cœlos tangebat, & angelos ascẽdentes & descendentes per eam. Ergo festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Quasi diceret: Iam es illuminatus per fidem, quapropter vide per fidem. Tenebris fugatis erroris, opportunum est non mihi, sed tibi (quia ego non indigeo bonorum tuorum, sed tu sine me nihil potes facere) vt in domo tua faciam mansionem, non tãquam hospes diurnus, sed tanquam perpetuus habitator. Quoniam qui perseuerauerit vsq; in finem, saluus erit. Domo
Matt. 10 quidem, non tam materiali, quæ cõstruitur ex lapidibus, quam spirituali, quę ex virtutibus fabricatur. Plus obtinuit quã sperauit: qa contentus erat vt ascendens in arborem videret Iesum: sed Iesus non solum se illi videndum ostendit, imo & in domo sua dignatus est hospitari. Per quod conijcitur & colligitur manifeste, quia & dimittit quæ conscientia metuit, & adijcit quod oratio non pręsumit.

Porro, quia non auditores legis, sed
Rom. 2 factores iusti sunt apud Deũ, Zachæus, nõ tardus & obliuiosus auditor, sed studiosus & diligens executor, festinans descendit, & suscepit illum gaudẽs. Per q̃d
Obediẽtia qualis esse debeat. moraliter instruitur Christianus, vt nõ cum mora vel tarditate, nõ cũ tædio vel defidia, diuinum exequatur mãdatum. Iuxta quod dicit Apostolus: Obediẽtia sine mora. Sed nec cum tristitia vel dolore, cum murmure vel querela diuinã exerceat seruitutem. Quia secundum eundem Apostolum: Hilarem datorem diligit Deus. 1. Cor. 6

Festinans ergo descendit, & suscepit illum gaudens. Et cum viderent omnes murmurabant, quod ad hominem peccatorem diuertisset.

Quidã ex inuidia, & quidam ex ignorantia murmurabant: sed vtrunq; murmur erat iniustum, tanquam si quilibet murmuraret, q̃ medicus diuerteret ad egrotum. Perinde quidem, quod Saluator ad peccatorẽ diuertere dignabatur. Vnde cum pharisæi dixissent apostolis: Matt. 9
Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester? Iesus audiens ait illis: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Et Petrus attonitus miraculi nouitate, Luc. 4
dixit ad dominũ: Exi à me domine, qa homo peccator sum, cum potius dicere debuisset, intra ad me domine, quia homo peccator sum: quoniam nisi lux accedat, tenebræ non recedunt.

Stans autem Zachæus dixit ad dñm: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.

Quãtum p̃sentia profecit saluatoris, Præsentia Chri quã profuerit Zachæo. salutis effectus ostẽdit. Nam q fuerat iniquus p̃ fraudem, factus est iustus per fidẽ: & q fuerat princeps publicanor̃ & ipse diues, factus est pater egenor̃ & ipse paup. Vnde nõ immerito nomẽ eius vocat̃ Zachęus, q̃d interp̃tatur iustificatus. Zachæus qd interpretetur. Ecce, inqt, dimidiũ bonorũ meor̃ dñe do paupibus, & si qd aliquẽ defraudaui, reddo quadruplũ. Quia vero si recte offeras, non aũt recte diuidas, peccasti, Zachæus tanq̃ prouidus & discretus, & recte obtulit, & recte diuisit: qa dimidium bonor̃ suor̃ dedit pauperibus, & si qd aliquẽ defraudauit, reddidit quadruplũ. Dedit sua, & reddidit aliena. Quia nõ dimittitur peccatũ, nisi restituatur ablatũ. Et q facit eleemosynã de rapina pauperis, ac si victimet filium in conspectu patris. Deus iniqua munera non acceptat, Munera iniqua nõ acceptat Deus. præsertim quæ fuerunt de sacrilegio vel de furto, de rapina vel vsura, in quibus, quia non transfertur dominium, ira magis q̃ misericordia prouocatur. Quidam cum habeant multum, dant parum: cum habe-

habeant carum, dant vile: cum habeant proprium, dant alienum: cum dare debeant egenis, dant hiſtrionibus. Zachæus autẽ & recte obtulit, & recte diuiſit: dando non parum, ſed multum: quia dedit dimidium, Non vile, ſed carum: quia dedit dimidium bonoꝝ, Non alienum, ſed proprium: quia dedit dimidium bonorum ſuorum, Non hiſtrionibus, ſed egenis: quia dedit dimidium bonorum ſuorum pauperibus.

Zachæus quõ recte obtulerit, & recte diuiſerit.

Omni tempore debemus indigenti ſubuenire, ſed præſertim hoc tẽpore, in quo Deus ſterilitatem & famẽ induxit, in vno ſimul eodemq; negocio & miſeri cordiam exhibẽs, & iuſtitiã manifeſtãs: vt cũ pro peccatis noſtris per famis inediam nos flagellat, iuſtitiæ ſuæ rigorem oſtẽdat: & cũ ſubueniẽdi pauperibus occaſionem exponit, miſericordię cauſam impendat: quatenus cum flagellum Dei portauerimus patiẽter, & indigentibus liberaliter ſubuenerimus, liberemur vtique per iuſtitiã, & p miſericordiã coronemur. Qui aũt in tantæ neceſſitatis articulo nõ cõtentus etiam ſupflua retinuerit, ſciat ſe tot mortibus eſſe dignum, q̃t inopes propter ipſius auaritiã moriuntur: aut ſaltem tot eſſe puniendũ ſupplicijs, quot pœnis ſupplices affliguntur. Nam qui habuerit ſubſtantiã huius mundi, & viderit fratrẽ ſuum neceſſitatẽ habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quõ charitas Dei manet in illo? Nec ſe quiſquã excuſet: qa ſufficit, vt vnuſquiſq; tribuat ſecũdum propriã facultatem. Si multũ ei fuerit, abundanter impendat: ſi exiguũ, etiã de exiguo libenter ſtudeat impartiri: ita q̃d neceſſitati aliq̃d ſubtrahat, & ſupfluitati auferat totum, ex toto reſtituẽs alienum, non ſemp in ſimplũ, ſed interdum in quadruplum. Res enim aliena ſubripitur aliquando per induſtriã ſcienter, aliquando per negligentiã ignoranter. Cũ vero res aliena ſubripiebatur ſcienter, ſi res exſtabat, ſecundũ legis iuſtitiã, reſtituebatur in duplum: ſi nõ exſtabat, reſtituebatur in quadruplum, ſicut iubetur in Exodo. Si aũt res aliena ſubripiebatur per ignorantiã, reddebatur caput, & qnta pars deſup. Idẽ q̃q; fiebat de re furtiua, ſi furtũ latebat, & fur confitẽs ſponte reddebat, ſicut in libro Numeri repitur.

Indigenti b⁹ q̃ tẽpore magis ſubuenien dum ſit.

Supflua retinentes quantum peccent.

1. Ioan. 3

Neminem excuſari à ſubuentione pauperum. Tobi. 4

Res aliena dupliciter ſubripit, & quo reſtituenda ſit.

Exo. 22

Ait illi Ieſus: Hodie ſalus domui huic facta eſt, eo q; & ipſe filius ſit Abrahæ. Filius q̃dem, nõ carne, ſed fide, nõ ſucceſſione, ſed imitatione, Iuxta quod Veritas ait: Si filij Abrahæ eſtis, opa Abrahæ facite. Abraham credidit Deo, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam: Zachæus aũt obediuit Ieſu, & factũ eſt ei in ſalutem. Abraham angelos dñi ſuſcepit hoſpitio: Zachęus aũt dñm angelorũ. Abrahã exultauit vt videret diẽ eius, vidit & gauiſus eſt: Zachæus aũt aſcendit in arborẽ ſycomoꝝ, vt videret illum tranſeũtem, & deſcendens ſuſcepit illum gaudens. Merito ergo ſalus domui huic facta eſt, eo q̃d & ipſe filius ſit Abrahæ.

Zachæus quõ filius Abrahæ fuerit. Ioan. 8 Gen. 15 Rom. 4 Galat. 3 Gene. 18

Ioan. 8

Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere q̃d perierat. In hoc ſane iuſtificato plenitudo virtutum multipliciter aſſignatur, fides, ſpes, charitas, iuſtitia, fortitudo, prudentia, tẽperantia, obediẽtia cum humilitate, hoſpitalitas cum hilaritate, miſericordia cum largitate. Fides, quia præcurrẽs aſcendit in arborem ſycomorum. Spes, quia quęrebat videre Ieſum quis eſſet. Charitas, quia ſuſcepit illum gaudẽs. Iuſtitia, quia reddidit quadruplum. Fortitudo, quia ſtans dixit ad dñm. Prudentia, quia non ſolum dedit pauperibus, ſed reddidit defraudatis. Tẽperantia, quia non diſtribuit totum, ſed dedit dimidium. Obedientia cum humilitate, quia feſtinans deſcendit. Hoſpitalitas cum hilaritate, quia ſuſcepit eũ gaudens. Miſericordia cum largitate, quia dimidium bonorum ſuorum dedit pauperibus, & reddidit defraudatis.

Plenitudo virtutum in Zachęo

Fides.

Spes Charitas.

Iuſtitia, Fortitudo. Prudẽtia. Temperãtia.

Obedientia. Hoſpitalitas. Miſericordia.

Per fidem crucis aſcendit. Per ſpem quærebat videre Ieſum quis eſſet, vidit & gauiſus eſt. Hinc enim dñs ait: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Per charitatẽ ſuſcepit illum gaudens. Charitas enim gaudebat, quia veritatẽ ſuſcipiebat. Per iuſtitiã reddidit quadruplũ: quia nemo iuſtificatur à culpa, niſi reſtituat aliena. Per fortitudinẽ ſtabat, nõ iacebat vt debilis, ſed ſtabat vt fortis. Nã & Ieſus vt Stephanũ confortaret, non apparuit ei ſedens, ſed ſtãs: Ecce, inquit, video cœlos aptos, & Ieſum ſtantẽ à dextris Dei. Per prudentiã dedit pauperibus, & reddidit defraudatis: dedit proprium, & reddidit alic-

Luc. 11

Act. 7

Decimas non reddẽtes grauiter peccãt

alienum. Grauiter ergo peccant, qui decimas & primitias non reddunt sacerdotibus, sed eas pro sua voluntate distribuunt indigentibus. Per temperantiam dedit nõ totum, sed dimidiam partem: dedit superflua, & retinuit necessaria, dicente Propheta: Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Esaiæ 58

Per obedientiam festinauit. Scriptũ est enim: Obedientia sine mora. Per humilitatem descendit: quoniam qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Luc. 18

Per hospitalitatem cum hilaritate suscepit eum gaudens: quoniam hilarem datorem diligit Deus. 2. Cor. 9

Per misericordiam cum largitate dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & ideo iustitia eius manet in seculum seculi. psal. 111 Luc. 11

Scriptum est enim: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quia sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatum. Eccle. 3

Quis nostrum chariſſimi, non dico dimidium, sed vel quartum, vel sextum, vel etiam duodecimum satagit pauperibus erogare? Quando secundum consilium Iesu Christi vẽdet vniuersa quæ habet & dabit pauperibus, quando nec decimam reddit, quam reddere tenetur ex debito? Certe super abundauit iniquitas & refriguit charitas multorum. Matt. 19 Marc. 10 Luc. 18 Matt. 24

Zacheus autem dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & si quid aliquẽ defraudauit, reddit quadruplum

Ex istis virtutibus domus illa cõstruitur, in qua Iesus habitare dignatur. Festinans, inquit, descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Est domus numinis, & est domus hominis, & est domus dęmonis. Domus Dei, p gratiam. Domus hominis per naturam. Domus dęmonis, per culpam. Dom⁹ triplex.

De prima legitur: Domum tuam domine decet sanctitudo in longitudine dierum. De secũda dicitur: Qui domos habitant luteas, & terrenũ habent fundamentũ. De tertia scriptum est: Reuertar iu domum meam vnde exiui. psal. 92 Iob 4 Matt. 12

Vitiorum tectum est supbia, quæ est initium peccati. Ostium cõcupiscentia, quæ militat aduersus animam. Pauimẽtum auaritia, quæ est idolorum seruitus. Quatuor latera parietum, sunt quatuor genera peccatorũ, videlicet peccatũ fragilitatis, per impotentiam: peccatum simplicitatis, per ignorantiam: peccatum securitatis per negligentiam: & pecatum malignitatis per inuidintiã. Domũ dæmonis q̃ cõstituant Eccl. 10 1. per. 2 Col. 3

In domo naturæ fundamentum est ratio, tectum memoria, ostium intellectus, pauimentum voluntas, quatuor laterales parietes, quatuor naturales affectus, timor & spes, dolor & gaudiũ: Hinc cupiũt homines metuũt gaudẽtq; doltẽq;. Dom⁹ naturæ ex q̃ b⁹ cõstruitur.

In domo gratiæ, fundamentũ est fides, De q̃ dicit Apostolus: Fides est substãtia rerũ sperãdarum, argumẽtũ nõ apparentiũ. Dom⁹ gratiæ ex q̃b⁹ cõponat. Heb. 11

Tectũ est charitas, de qua Iacobus ait. Charitas operit multitudinem peccatorum. Iac. 5

Ostium, obedientia, de qua dominus ait: Si vis intrare ad vitam, serua mandata. Matt. 19

Pauimentum, humilitas, de qua Psalmista, Adhęsit pauimento anima mea. psal. 118

Quatuor laterales parietes, sunt quatuor principales, virtutes, iustitia, fortitudo, prudentia, temperãtia. Hæc sunt in Apocalypsi quatuor latera ciuitatis ęqualia. Apo. 21

Feneſtræ sunt hospitalitas cum hilaritate, & misericordia cum largitate. Hæc est domus, de qua dominus ait: Si quis diligit me sermones meos seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mãsionẽ apud eũ faciemus. Ioan. 14

Verum & hæc sacra basilica domus est numinis & tẽplum dei. De qua dominus ait: Domus mea domus orationis vocabitur. In hãc domũ hodie venit Iesus p dedicationis gratiã, & consecrationis effectũ. Esaiæ 56 Matt. 21 Luc. 19

Legitur enim quod templo Salomonis dedicato, cũ sacerdotes dicerẽt, cõfitemini dño q̃m bonus, q̃niã in seculũ misericordia eius, nebula ĩple uit domũ dñi, & obũbrauit facies sacerdotum, ita quod se inuicem videre non poterant. 3. Reg. 8

Et ait Salomõ: Dñs dixit vt habitaret in nebula. Dixit. i. opere demonstrauit, quoniã in monte Sina apparuit in nebula, & Israel in nube p̃cessit, & ante Moysen positum in cauerna pertransiuit in nebula. Exo 19 Exo. 14 Exo. 33

Expressum mysterium, sed alias exponendum.

De cętero fratres, quia quęcunq; scripta sunt, ad nostrã doctrinã scripta sunt, imitemur Zacheũ, vt ĩ domo nostra Iesus habitare dignet, Qui est sup oĩa Deus benedictus in secula seculorũ. Amẽ. Rom. 15

DIVI

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. SERMONES PER FESTIVITATES SANctorum totius anni, iam primum inuenti, & in lucem ad gloriam Christi, honoremque Sanctorum suorum, editi.

IN SOLENNITATE NATIVITAtis domini nostri Iesu Christi

De multiplici uerbo, de carnis quadruplici acceptione, & cur uerbum caro factum sit.

SERMO I.

Ioan.1

VERbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Iuxta cõmunẽ sensum loquendi, multis modis accipitur verbum. Est enim verbum quod corde cõcipitur, verbum quod ore profertur, verbum quod calamo scribitur. Corde concipitur intellectus, ore profertur sonus, calamo scribitur signũ. Intellectus in mente, sonus in aere, signũ est in margine. Quia vero spiritus est qui viuificat, de carnalibus ad spiritualia transeamus: caro enim non prodest quicquam.

Ioan.6

Verbũ humanum.

Est enim verbum humanum, & verbum diuinum. Verbum humanum transit prolatum: verbum diuinũ permanet natum. De illo dicit poeta: Et semel emissum volat irreuocabile verbum. De isto dicit Propheta: Verbum domini manet in æternum, cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Verbum Dei patris est Dei filius, per quem ipse dixit & facta sunt, mãdauit & creata sunt. Nam omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Sicut enim per verbum exprimitur intellectus, ita per filium pater innotatur, Iuxta quod ipse dicit in Euãgelio: Pater, ego clarificaui te super terram, ego manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Propter quod ipse filius sermo patris & nomen patris nuncupatur. Scriptum est enim: Omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Et alibi: Ecce nomẽ domini venit de longinquo. Est aũt hoc verbum conceptum, prolatum, & scriptum. Conceptum, secundum natiuitatem diuinam, Prolatum, secũdum natiuitatem humanam, Scriptum, secũdum natiuitatẽ gratuitam. Secũdum natiuitatem diuinam, conceptum de patre, Secundum natiuitatem humanam, natum ex matre, Secundum natiuitatẽ gratuitam, scriptum in mente. De patre nascitur æternaliter, De matre temporaliter, In mente spiritualiter. Aeternaliter cõceptus de diuinitatis arcano, Temporaliter profertur ex matris vtero, Spiritualiter scribitur digito Dei. De verbo concepto secundum diuinam natiuitatem ex patre dicit Ioannes: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbum. De verbo prolato secũdum natiuitatem humanam ex matre loquitur Esaias: Verbum misit dominus in Iacob, & cecidit in Israel. De verbo scripto secundum natiuitatem gratuitam

Verbũ diuinum.

Pſal. 32

Ioan.1 Pſal.32

Ioan.17

Sapien.18

Esaiæ 31

Ioan. 1

Lucæ 1 tuitam in mente Lucas teſtatur: Factum eſt verbum domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto.

Eſt autem verbum ſupernũ, verbum internum, & verbũ externum. Verbum ſupernum, Deus & caro, verbum internum, ſpiritus & vita, verbum externum, ſemen & gladius. Verbum Deus ſecundum æternitatem, quoniã in principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbum. Verbum caro ſecundum humanitatem, quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Verbum ſpiritus, intelligentibus. Verbum vita, credentibus. Vnde: Verba quę locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Verbum ſemen in propagandis virtutibus. Vnde: Semen eſt verbum Dei. Verbum gladius, in vitijs amputandis. Vnde: Et gladius ſpiritus, quod eſt verbum Dei.

Ioan. 1 Ioan. 6 Luc. 8 Ephe. 6

Sane fit verbũ caro, fit panis caro, fit homo caro. Verbum fit caro per vnionem, Panis fit caro, per conuerſionem, Homo fit caro, per commixtionem. Per vnionem perſonalem, per cõuerſionem ſacramentalem, per commixtionem carnalem. De primo dicitur: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. De ſecundo legitur: Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. De tertio verò ſcribitur: Propter quod relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Nomine carnis, quandoq; deſignatur natura, quãdoq; perſona, quandoq; fragilitas, quandoq; carnalitas. Natura, cum dicitur: Alia eſt caro piſcium, alia volucrum, alia iumentorum. Perſona, cum dicitur: Videbit omnis caro ſalutare Dei noſtri. Fragilitas, vbi dicitur: Non permanebit ſpiritus meus in homine in ætenum, qa caro eſt. Carnalitas, vbi dicitur: Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Cùm ergo dicitur, verbum caro factum eſt, nomine carnis intelligitur vel habitus vel humanitas. Verbum enim caro factum eſt, id eſt, Deus eſt incarnatus: quia factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem.

Ioan. 6 Gen. 2 1. Cor. 15 Gene. 6 1. Cor. 15 Rom. 1

Ac per hoc ſoluitur quæſtio illa, qua dicitur: Quum homo ſufficienter ex anima conſtet & carne, cur propter vnam partem verbum dicitur caro factum, & propter alteram, verbum non dicitur factum anima: præſertim cum maior ſit ſimilitudo inter verbum & animã, quàm inter verbum & carnem? Quia ſcilicet in carnatum ſignificat habitum, id eſt, carne veſtitum: quod conuenit verbo. Animatum verò ſignificat vitam, id eſt, anima vegetatum, quod verbo non conuenit. Verbum enim non viuificatur ab anima, ſed potius viuificat animam. Vel per ſyneedochen verbum dicitur caro factũ, id eſt, Deus factus homo. Nam homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus, ſecũdum quod alibi dicitur: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Antequam verbum caro fieret, procul habitabat à nobis: Vbi verò factum eſt caro verbũ, habitabat in nobis: nõ ſolum per gratiam, verum etiam per naturam. Hic enim eſt Deus noſter, qui ſecundum Prophetam in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt: os ex oſſibus noſtris, & caro de carne noſtra. Illos autem inhabitat, quos templum ſpiritus ſanctus conſtituit, ſicut dicit Apoſtolus: Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Propter quod ipſe dominus dicit in Euangelio: Si quis diligit me, ſermonem meũ ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Et iterum: Vobiſcum, inquit, ero vſq; ad conſummationem ſeculi.

pſal. 86 Ioel. 2 Baru. 3 1. Cor. 1 Ioan. 14 Mat

Quatuor enim ex cauſis, verbum factum eſt caro: vt ſuperbos humiliaret inimicos reconciliaret, vt ſeruos rediret, vt amicos nutriret.

Propter Phil. 2

Quum enim in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuẽtus vt homo. Quod Apoſtolus dicit exinaniuit, Propheta dicit abbreuiatum: Verbum, inqt, abbreuiatum faciet ſuper terram dominus. Vitium quippe ſuperbiæ, per humilitatis virtutẽ oportuit expiari: quia contraria contrarijs curantur: vt quantum fuit ſuperbiæ vitium, tanta foret virtus humilitatis. Vitium autem ſuperbiæ tantum fuit, vt homo vellet eſſe ſicut Deus, ſicut ſerpens illi promiſerat: Eritis ſicut dij, ſci-

Eſaiæ. 10 Gen. 3

Gen. 3 dij, scientes bonum & malum. Tanta ergo debuit esse virtus humilitatis, vt Deus fieret sicut homo. Iuxta quod dicit Apostolus: Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens, in similitudinem hominis factus, & habitu inuentus vt homo. Verbum ergo factum est caro, vt daret nobis humilitatis exemplum: quatenus qui superbi recessimus, humiles redeamus. Initium enim omnis peccati est superbia. Per hanc angelus peccauit in cœlo, qui dixit: Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Per hanc homo peccauit in paradiso, cui dictum est: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Hoc vitium primum in peccante, vltimum in pœnitente: quo accedente peccatum committitur, quo recedente peccatum dimittitur: quia quam cito mandatum contemnimus diuinum, tam cito cõtra dominum superbimus: & quam cito pro peccato compungimur, tam cito coram Deo humiliamur. Verbum ergo factum est caro, vt sicut humiliatus est Deus pro homine, dominus pro seruo, creator pro creatura, ita humilietur homo pro Deo, seruus pro domino, creatura pro creatore: quoniam qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltauerit, humiliabitur. Deus enim superbis resistit, humilibus aũt dat gratiam. Inter Deum & hominem grauis erat inimicitiarũ discordia, quoam homo seruum subtraxit & abstu- Deo, quem tradidit & subiecit diabo . Pax igitur inter eos fieri rationabi- er non poterat, nisi damnum q̃d intu rat restauraret. Homo vero nihil habebat, quod digne Deo recõpensaret pro damno: quia si quid Deo de rationabili redderet creatura, pro rationabili subla ta substantia, minus esset: sed hominem non poterat digne restituere, quia iustũ & innocentem abstulerat, & neminem nisi peccatorem inueniebat. Videns ita que Deus hominem sua virtute non posse iugum damnationis euadere, primo prẽuenit eum per solam misericordiam, vt deinde liberaret etiam per iustitiam. Vt ergo Deus placari posset ab homine, dedit Deus homini gratis, q̃ homo pro debito redderet Deo. Dedit igitur homini hominẽ, quem restitueret homo pro homine: qui vt recompensatio digna fieret, priori non solum esset æqualis sed maior. Quocirca verbum caro factum est, vt daretur hominibus Deus homo, sicut prædixerat Esaias: Puer natus est nobis & filius datus est nobis, quatenus inter Deum & hominem legitime mediaret. Si enim alterius tantum esset naturę, non vtriq; cõmunis, q̃circa nec esset idoneus, vt inter eos pacis fœdera reformaret. Mediator enim vnius nõ est, vt inqt Apostolus: & ob hoc in natiuitate Christi cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Lapis angularis, q̃ duos e diuerso parietes in vno nouo homine copulauit. Poterat Deus hominem solo verbo p̃ potentiam liberare, sed maluit eũ redimere p̃cio per iustitiam, vt eum non ad potentiã, sed ad iustitiam inuitaret. Et iustum erat, vt homo per peccatum pœnæ redimeretur à debito culpæ: placando per pœnam, quem offenderat p̃ culpam. Nullius enim pœna sufficere poterat ad precium redemptionis humanæ p̃ omnibus: p̃sertim cum q̃libet esset debitor pœne: non solũ ex iniqtate cõmissa, verũ etiã ex labe contracta. Nã si dixerimus, quia peccatũ nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Oẽs declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnum. Quocirca ỳbum caro factum est, vt ĩ carne mundissima, quę p̃rsus esset immunis à culpa, sustinẽdo pœnam indebitã, p̃cium redemptionis humanæ Deo persolueret, factus obediens vsq; ad mortẽ, mortẽ autem crucis. Redẽpti enim sumus, nõ corruptibili auro vel argento, sed precio magno, sanguine agni immaculati. Hic est summus sacerdos, in cuius morte rei q̃ fugerant ad ciuitatem refugij, securi reuertebantur ad p̃pria. Suscepit igit in se pœnã p̃ omnibus, vt daret p̃ se gloriam vniuersis, Esaia teste q̃ ait: Vulneratus est p̃pter iniqtates nostras attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ sup eũ, & liuore eius sanati sumus.

Eccl. 10

Esa. 14

Luc. 14

Iaco. 4

Esa. 9

Gal. 3

Luc. 2

Ephe. 2

Ibidem.

1. Ioan. 1

Psal. 13

Phil. 2

1. Pet. 1

Nu. 43

Esa. 53

Vere lãguores noſtros ipſe tulit & dolo
res noſtros ipſe portauit. Carnem autẽ
aſſumptam non ſolum dedit pro nobis
in precium, vt redimeret nos à morte,
verum etiam dedit eum nobis in cibũ,
vt aleret nos ad vitam. Secundum quod
Ioan.6 ipſemet pollicetur: Panis quem ego da-
bo caro mea eſt, pro mundi vita, vt ſicut
per cibum, mors intrauerat in orbem,
ita per cibum vita rediret ad orbem. Si-
cut enim corporalis vita, ſine corporali
cibo non poteſt ſubſiſtere, ita ſpiritua-
Ibidem. lis vita, ſine ſpirituali cibo nõ poteſt nu-
triri. Niſi manducaueritis, inquit, carnẽ
filij hominis, & biberitis eius ſangui-
nem, non habebitis vitam in vobis. Ver
bum itaq; caro factum eſt, vt quod erat
cibus angelorum ſecundum diuinita-
Pſal. 77 tem, fieret cibus hominum ſecundum
humanitatem: vt panem angelorum
Sap. 16 manducaret homo, omne delectamen-
tum in ſe habentem, & omnem ſaporis
1.Cor. 11 ſuauitatem. Probet autem ſeipſum ho-
mo, & de pane iſto fic edat, & de calice
bibat. Nam qui panem iſtum manduc-
cat indigne, iudicium ſibi manducat,
non diiudicans corpus domini. Sicut e-
nim bonus ſuſtinendo mortem vitam
acquirit: ita malus ſumendo vitam, mor
tem incurrit. Nos ergo fratres tantę gra
tiæ non ſimus ingrati, ſed redemptori
noſtro digniſſimas grates pro tanta gra
tia referamus, humiliter implorantes, vt
qui factus eſt particeps noſtræ naturæ,
faciat nos participes ſuæ gloriæ, Ieſus
Chriſtus dominus noſter, qui eſt per
omnia Deus benedictus in ſecula ſecu-
lorum, Amen.

In eadem ſolennitate

Quomodo nouum multis modis in ſcriptura accipiatur, deque triplici nouitate in Chriſti natiuitate facta, & de tribus illi us nominibus.

SERMO II.

Hiere. 31 NOuum faciet dominus ſup terram, fœmina circundabit virũ, gremio vteri ſui. Nouũ in ſacra ſcriptura multis mo dis accipit. Nã nouum dicitur innouãs, & nouũ dicitur innouatũ, nouũ dicitur recens, & nouũ dicit inſuetũ, nouũ dici tur vltimũ, & nouũ dicit miraculoſum. Nouũ dicit innouãs, ſecundũ illud: Mã datum nouum do vobis & diligatis in uicem, ſicut dilexi vos. Nouũ dicitur in nouatũ, ſecundum illud: Vidi cœlũ no uum & terram nouã. Et dixit, qui ſede bat in throno: Ecce noua facio omnia. Nouũ dicitur recens, ſecundũ illud: Ne mo mittit vinũ nouum in vtres veteres. Nouum dicit inſuetũ, ſecundum illud: Linguis loquentur nouis, ſerpentes tol lẽt. Nouũ dicit vltimum, ſecũdum illud: Tunc incipies cum rubore locũ nouiſ ſimum tenere. Nouum dicitur miracu loſum, ſecundũ illud: Innoua ſigna, & immuta mirabilia. Nouũ ergo faciet do minus ſuper terrã. Nã à domino factũ eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. His omnibus modis nouum fecit domi nus ſuper terram: quoniam fœmina cir cundedit virum, gremio vteri ſui. Tunc enim venit Propheta magnus, & ipſe re nouauit Hieruſalem. Tunc conſumma uit dominus teſtamentũ nouũ ſup Hie ruſalem, domũ Iſrael, & ſuper domũ Iu da: non ſecundũ teſtamentum quod de dit patribus eoꝝ, cũ exirẽt de terra Ae gypti. Tunc illud impletũ eſt: Vetuſtiſſi ma veterũ comedetis, & nouis ſuperue niẽtibus, vetera proijcietis. Tunc eñ no uum fecit dñs in perſona, nouũ fecit in natura, nouum fecit in gratia. In perſo na, quia nouum fecit in matre, nouum fecit in prole. In natura, quia nouum fe cit in ſigno, nouũ fecit in modo. In gra tia, quia nouũ fecit in fœdere, nouũ fe cit in munere. Nouũ fecit in matre, quia virgo peperit virum, ſtella protulit ſo lem, filia concepit patrem, creatura crea torem genuit: ſimul in vnũ mater & fi lia, genetrix & ancilla, quæ cum integri tate peperit, cum virginitate concepit: quod ignis in rubo, quod fructus in vir ga, quod ros in vellere præſignauerant. Deſcendit enim ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terrã. Hæc eſt porta in domo domini clauſa, & vir non eſt ingreſſus per eam. Hæc eſt illa, quæ prima & ſola maledictum legis euaſit, qua dicitur: Maledicta ſte rilis in Iſrael, & propoſitum virginita tis impleuit: q̃niam antequam conueni rent

Ioan. 13
Apoc. 21
Mar. 2
Mar. 16
Luc. 14
Eccle. 36
Pſal. 117
Hiere. 31
Leui. 26
Nouitas triplex in Chriſti natiuitate.
Pſal. 71
Ezc. 44

Mar.1 rent inuenta est in vtero habēs de spiritu sancto. Nouū fecit in prole, quia dominus factus est seruus, æternus factus est puer, excelsus factus est paruulus, immēsus factus est localis, simplex factus est compositus, immortalis factus est mortalis, matris suæ pater, & filiæ suæ filius. Descendit in matrē, sed remansit cū patre, suscepit humanitatē, sed retinuit di-
phil.2 uinitatē. Nam cū in forma Dei esset, nō
Ephe.5 rapinā arbitratus est, esse se æqualē Deo &c̄. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius ad mirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pa-
psal.18 ter futuri seculi, princeps pacis. Matri Sion dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Ecce nouū illud miraculosum & insuetū, quod fecit dominus super terram, quando fœmina circundedit virū, gremio vteri sui.
psal.97 Ergo cantate domino canticum nouū, quia mirabilia fecit dominus. Nouū fecit in signo: quia Christo nascente stella Magis apparuit, secundum vaticiniū
Nu.24 Balaam: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & exurget virga ex Israel. Octauianus Augustus fertur in cœlo vidisse virginē gestantem filium ad ostensionem Sibylle, & ex tunc prohibuit, ne quis eum dominum appellaret: quia natus erat rex regum & dominus dominantium. Vnde poeta: En noua progenies cœlo dimittitur alto. Fons olei per totū diē de taberna emeritorum largissimus emanauit: signans quod ille nasceret in ter-
psal.44 ris, qui vnctus erat oleo præ cōsortibus suis. Templum pacis funditus corruit. Romani siquidem pro pace perfecta, q̄. toti orbi sub Augusto imminebat, templum pacis mirificū construxerant. De quo consulentes quamdiu deberet durare, responsum est, donec virgo pariat.
1.Cor.1 Qui gaudentes responderūt: Ergo erit ęternum: quia nunquā virgo pariet. Sed perdidit Deus sapientiā sapientiū, & prudentiā prudētium reprobauit: qm̄ in hora dominicæ natiuitatis funditus corruit. Cum enim plena pax & perfecta per totum orbem vniuersaliter abundaret, quod nunquam ante cōtigerat, nec diu post vnquam euenit, natus est Deus, fortis, pater futuri seculi, prīceps pacis. Vn-
Psal.71 de Propheta: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Et alius item Propheta: Pax erit in terra nostra cū venerit. Ipse enim
Phi.4 est pax Dei, quæ exuperat omnem sensum: Ipse pax nostra qui fecit vtraque vnum: in cuius ortu cœlestis militię multitudo psallebat: Gloria in altissimis Deo,
Ephe.2 & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.
Luc.2

Nouum fecit in modo, quia in sua natiuitate modnm humanæ conditionis impleuit. Primus enim modus fuit vt homo fieret nec de masculo nec de fœmina, sicut Adam. Secūdus vero fuit, vt homo fieret de masculo nō de fœmina, sicut Eua. Tertius fuit, vt homo fieret de masculo & de fœmina, sicut Abel. Quartus fuit, vt homo fieret de fœmina, non de masculo, sicut Christus, quēadmodum admirans virgo dixerat ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et sicut tres sunt personæ in vnitate substantiæ, ita fecit, vt tres sint substantię in vnitate personæ: vt sicut trinitas personarum non distinguit substātiam, ita trinitas substātiarum non distinguat personam. Quo
Luc.1 niam sicut anima ratiōalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Ecce nouum illud recens & vltimum, quod fecit dominus super terram, quoniam fœmina circundedit virum, gremio vteri sui. Ergo cantate domino canticum nouum: quia mirabilia fecit dominus. Nouum fecit in fœdere, quia Deus in vtero virginali naturam sibi coniugauit humanam. In vna personā sponsum repræsentans & sponsam, dicente Propheta: Sicut sponso impo-
Esa.61 suit mihi mitram, & tanquam sponsam
Psal.18 decorauit me corona. In sole nāq; posuit tabernaculū suum, & ipse tāquam spōsus procedens de thalamo suo. Hinc illud resonat epithalamicum canticum: Osculetur me osculo oris sui: &, melio-
Cant.1 ra sunt vbera tua vino, fragrātia vngētis optimis. Huius coniugij sacramentū illud nomen significat, quod Prophe-
Esa.7 ta prædixit: Vocabitur nomen eius Emanuel. Ipse namque vocatur Iesus, vocatur Christus, vocatnr Emanuel. Iesus secundum naturam diuinam, Christus secundum naturam humanā, Emanuel,

secundum vtramque. Iesus enim interpretatur saluator, & ipse secundum q̃d
Mat. 1 Deus saluauit populum suum à peccatis
Abac. 3 eorum. Vnde in cantico Abbacuc: Ego autẽ in dño gaudebo, gloriabor in Deo
Psal. 44 Iesu meo. Christus interpretat inũctus, & ipse, secundum q̃d homo, vnctus est oleo lætitię p̃ consortibus suis. Vnde in
Can. 1 Cantico canticorũ: Oleum effusum nomẽ tuum. Christus enim à chrismate dicitur. Chrisma vero principaliter fit ex oleo. Vnde nomẽ eius dicitur oleũ. Et q̃ niam à Christo cuncti fideles Christiani dicunt, ob hoc oleũ effusum est nomẽ
Mat. 1 eius. Emanuel interpretatur nobiscum Deus, scilicet, homo Deus, vel Deus homo. Vt enim inter Deum & hominẽ legitime mediaret, vtpote qui neutri parti suspectus existeret, factus est Deus homo, vtriusque gerens in vna persona na
Gal. 3 turam. Mediator enim nõ est vnius, Deus autem vnus est: simul in vnum diues & paup, sacerdos & hostia, iudex & ad
1. Ioan. 2 uocatus. Aduocatum enim habemus apud patrem Iesum Christum iustum, q̃ interpellat pro nobis: & ipse est propi-
Heb. 5 tiatio pro peccatis nostris: qui exaudit in omnibus pro sua reuerentia. Ipse rogat se, & ipse seipsum exaudit. Ipse seruus rogat se dominũ, ipse Deus exaudit se hominem.

Nouum fecit in munere, quia Deus factus est homo, vt homo fieret Deus. Deus de cœlis ad terras descendit, vt homo de terris ad cœlos ascẽderet. Deus factus est seruus, vt hõ fieret liber: Deus factus est mortalis, vt homo fieret immortalis. Deus factus est pauper, vt homo fie-
Ioan. 3 ret diues. Tantum Deus dilexit mundũ, vt filium suum vnigenitum daret p mũ-
Rom. 8 do. Nam proprio filio suo non pepercit Deus, sed p nobis omnibus tradidit illum. Vix p iusto quis moriꝫ: nam p bo-
Rom. 5 Ibidem. no qs mori audeat? Commẽdat autem suam charitatem Deus in nobis, q̃niam cum adhuc peccatores essemus, Christus p nobis mortuus est: & cum inimici essemus recõciliati sumus Deo p mortem ipsius. Ecce nouum illud innouatum & innouans, quod fecit dominus super terram, quando fœmina circundedit virum gremio vteri sui: circundãs illum in vtero, à quo circundabatur in seculo. Fœmina virgo, mulier illibata Hiere. 31
circundedit Deum verum, virum perfectum, qui attingit à fine vsque ad finem Sap. 8
fortiter, & disponit oñia suauiter: q̃ per Prophetam dicit: Cœlum & terram ego Hie. 23
impleo. Et ad quem dicit Propheta: Si psal. 138
ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Super omnia, non elatus: subter omnia, non prostratus: inter omnia, non inclusus: extra omnia, non exclusus. Cæterę mulieres concipiunt infantes, hæc autem fœmina circundedit virum. Cæteræ mulieres accipiunt ex vtero viri: hæc autem fœmina circundedit virũ gremio vteri sui. Tunc tempus produxit æternitatem, locus cõcepit immensitatem, numerus comprehendit infinitatem. Ergo, cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit dominus. Vt autem nouo regi cãti cum nouum digne cãtare possitis, exui-
te veterem hominem cum actibus suis, Col. 3
& induite nouum, qui secundum Deũ creatus est. Expurgate vetus fermentũ, 1. Cor. 5
vt sitis noua consperſio. Non in fermento veteri, neq; in fermento malitiæ & nequitię: sed in azymis synceritatis & veritatis, Ipso prẽstante, qui est super omnia Deus benedictus in secula.

In eadem solennitate.

De tribus Christi natiuitatibus, quas in missis tribus in festo nati domini repræsentat Ecclesia, & de sex Christi nominibus, & cur non sint plura aut pauciora.

SERMO III.

PVer natus est nobis & filius datus est nobis, & vocabitur Esa. 9
nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.

Sicut tres in Christo substantias fides catholica confitetur, diuinitatem, carnem, & spiritum: ita tres in ipso natiuitates scriptura sacra testatur, diuinam ex patre, carnalem ex matre, spiritualem in mente. Ex patre nascitur Deus, de matre natus est caro, in mente nasci

nascitur spiritus. Ex patre via, de matre
Ioan. 14 veritas, in mente vita. Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Ex patre nascitur semper, de matre natus est semel, in mente nascitur sepæ. O mira nouitas, & nouũ miraculum: vt idem ipse nascatur & semper, & semel, & sæpe. De patre nascitur semper, quoniam illa generatio est æterna, De qua pater inquit ad filium:
psal. 109 1. Cor. 1 Ante luciferũ genui te. Christus enim est Dei virtus & Dei sapientia, primogenita ante omnem creaturam, quæ de se
prouc. 8 dicit per Salomonem: Priusquam fierẽt abyssi ego iam concepta eram: ante col-
Ioan. 1 les ego parturiebar. Nam in principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbum. De matre na-
Esa. 7 tus est semel, quoniam illa generatio est humana, De qua dicit Propheta: Ecce
Hie. 31 virgo in vtero cõcipiet & pariet filium. Et alibi: Nouum faciet dominus super
Ioan. 1 terram, fœmina circundabit virum gremio vteri sui. Nam verbum caro factum est, & habitauit in nobis. In mente nascitur sæpe, quoniam illa generatio est
Mala. 4 Apo. 3 gratuita. De qua dicit scriptura: Timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Sto, inquit, ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Secundum natiuitatem ęternam Christus habet patrem sine matre. Secundum humanitatem Christus habet matrẽ sine patre. Secundũ gratuitã Christus habet patrẽ &
Matt. 4 matrem, ipso attestãte, qui ait: Quicunq; fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater soror & mater est.

Has tres Christi natiuitates, in tribus missis hodie repręsentat ecclesia. Primã, in missa quæ cantatur in nocte. Secundam, in missa quæ cantatur in aurora. Tertiam, in missa quę cãtatur in die. Aeterna quippe natiuitas est prorsus oc-
Esa. 53 culta, vt de ea dicat Propheta: Generationem eius quis enarrabit? Ad quod significãdum prima missa cantatur in nocte. Carnalis natiuitas, partim occulta, partim manifesta. Occulta quantum ad modum, manifesta quantũ ad factũ.
Luc. 1 Quod admirans virgo dixit ad angelũ: Quomodo fiet istud, quoniam virum nõ cognosco? Et respondit illi angelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi &c. Ad q̃d significandũ, secũda missa cantat in aurora. Spiritualis aũt natiuitas est clarius manifesta, Chri
Ioan. 14 sto manifestante, q̃ ait: Si qs diligit me sermonẽ meum seruabit. Christus em̃, per affectum concipitur, per effectũ nascitur, p profectum nutrit. Ad quod significandum tertia missa celebratur in die. Puer ergo natus est nobis: sed de patre natus est nobis, ad creationẽ, in mẽte ad iustificationem, ex matre ad saluationem. Ad creationẽ vt naturam daret. Ad iustificatiõem vt daret gratiam. Ad saluationem, vt daret gloriam. Ad creationem ergo natus est de patre nobis.
Iuxta quod legit: Dixit Deus: Eiat lux, Gen. 1
id est, verbum protulit, hoc est, filium genuit, per quem fecit lucem. Nam om-
Ioan. 1 nia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ad iustificationẽ nascit nobis in mente. Iuxta quod legitur: Timentibus Deum oritur sol iustitiæ, id
Mal. 4 est, lux quę iustificat, illa videlicet, q̃ illuminat omnem hominẽ venientẽ in hũc mundũ. Ad saluationẽ natus est nobis ex matre. Iuxta quod legit: Paries q̃dem
Luc. 1 Matt. 1 filiũ, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populũ suum à peccatis eorũ. Et filius datus est nobis. Nobis autem datus est à Deo, vt Deo redderetur à nobis pro debito. Inter Deum enim & hominẽ grauis erat inimicitiarũ discordia, q̃niam homo peccando seruũ subtraxit & abstulit dño, quẽ tradidit & subiecit diabolo. Pax igit inter eos rationabiliter fieri nõ poterat, nisi dãnum q̃ intulerat restauraret. Homo vero nihil habebat q̃d digne Deo recõpensaret p dãno: qa si quid de rationabili redderet creatura p rationali sublata substantia, minus esset: sed hominẽ non poterat digne restituere, qa iustũ & innocentẽ sustulerat, & neminẽ nisi peccatorẽ inueniebat. Vidẽs itaq; Deus hominẽ sua virtute nõ posse iugũ dãnationis euadere, primo p̃uenit eũ p solã misericordiã, vt deinde liberaret etiã p iustitiã. Vt ergo Deus placari posset ab homine, dedit Deus homini gratis, q̃d homo ex debito redderet Deo. Dedit igit hominẽ homini, quẽ restitueret homo p homine: q vt recõpensatio digna fieret, priori non solũ esset æqualis, sed maior. Quocirca

verbum caro factum est, vt daretur hominibus Deus homo, ficut p̄dixerat E-
Esa.9 saias: Puer natus est nobis, & filius datus ē nobis. Filius ſpūaliter, iuxta quod
Rom.8 dicit apoſtolus: Proprio filio ſuo nō pe percit Deus, ſed p̄ nobis omnibus tradi
Gal.4 dit illū. Et iterū: Cū venit plenitudo temporis, miſit Deus filiū ſuum, natū de mu liere, factū ſub lege: vt deus q̄ in ſapiētia ſua mundū creauerat, ſecundum illud:
Pſal.103 Omnia in ſapientia feciſti dñe, ipſe mū dū in eadē ſapiētia recrearet. Hæc eſt mu
Luc.15 lier Euāgelica, q̄ accēdit lucernā, vt dragmā decimā, q̄ perdita fuerat, inueniret. Propriū ſibi filiationis nomē reſeruās, vt q̄ erat in deitate Dei filius, idem fieret in humanitate hominis filius. Puer ergo natus eſt nobis, vt nos renaſcamur: & filius datus eſt nobis, vt nos redimamur. Vt renaſcamur in gratiam, & redi
Ioan.3 mamur in gloriam: vt renaſcamur ex aqua, & redimamur in ſanguine: quia niſi q̄s renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſanc-
1.pet.1 to, nō intrabit in regnū dei. Et redēpti ſumus nō corruptibilibus auro & argēto, ſed p̄cioſo ſanguine agni īmaculati.

Et vocabitur nomē eius admirabilis. Sex huius pueri noīa numerantur, nec pauciora nec plura. Scitis enim fratres & filij, q̄a ſecundū arithmeticas ratioēs numerorū, alius eſt diminutus, alius perfectus, alius ſupabundās. Diminutus eſt cuius partes aggregatæ, minorē ſummā conſtituunt, vt octenarius. Cuius partes ſunt q̄ternarius, q̄ eſt medietas, & binarius, q̄ eſt q̄rta, & vnitas q̄ eſt octaua. Quæ ſimul aggregatę reddūt ſeptenariū. Perfectus eſt ille, cuius partes aggregatę reddūt eandē ſummā, vt ſenarius. Cuius partes aggregatæ, ſunt trinarius, q̄ eſt medias, & binarius, q̄ eſt tertia, & vnitas q̄ eſt ſexta. Quę ſimul aggregatę reddūt eandē ſummā. i. ſenariū. Supabundans eſt ille, cuius partes aggregatę, maiorē ſummā conſtituunt, vt duodenarius. Cuius partes aggregatę ſunt ſenarius, q̄ eſt medietas, & quaternarius, quæ eſt tertia, & ternarius, quæ eſt quarta, & binarius, q̄ eſt ſexta, & vnitas, q̄ eſt duodecima: q̄ ſi ſimul aggregatę, maiorē ſummā cōſtituunt. i. ſedenariū. Quia ergo puer hic Deus eſt, cui noīa iſta cōueniunt: & in Deo nihil eſt diminutum, tanq̄ infirmum: nihil eſt ſuperabundās, quaſi ſuperfluum: ſed totum eſt omnino perfectum, velut æternum: idcirco hæc nomina, quæ ſibi ſecundum naturam diuinam conueniunt, ſub perfecto numero deſignantur. Deo namq; nihil accedit, vt aliquid ſupabundet in illo, nec ab eo quicquam recedit, vt aliquid diminuatur ab ipſo: ſed idem ipſe ſemper exiſtit, non habens in ſe quicquam diuerſum, ſicut non habet aduerſum: nec habet quicq̄ variū, ficut nec contrariū: nō habet in ſe niſi ſe, nec aliud eſt habens ab habito, nec aliud habitū ab habente: licet ipſius habētis nullius ſit habitus, nec alicuius habitus ipſe ſit habens, niſi quod in ſimilitudinē hominū factus, habitu inuētus ē vt homo. Phil.2
Propter q̄d ipſe de ſe p̄ Prophetā teſtat: Mal.3
Ego ſum Deus & nō mutor. Porro cū tres numeri ſint p̄fecti, Primus, infra primū limitē. i. infra denarium, videlicet ſex, Secūdus, infra ſecundū limitē. i. centenarium, videlicet XXVIII, Tertius infra tertium limitem. i. millenarium, videlicet quadringēta nonaginta ſex, cur potius ſub hoc tantum perfecto numero, videlicet ſenario, nomina deſignantur? An ideo, quia Deus ſpiritus eſt, & ideo Ioan.4
ſumme ſimplex? Quocirca ne multiplicitas iſta nominum aliquid in eo cōpoſitum deſignaret, ſub eo numero comprehenditur, qui ſolus perfectus eſt in monadibus, id eſt inter ſimplices numeros, qui eſt ſenarius. Vnde ſexto die per Gen.1
fecit Deus cœlum & terram, & omnem ornatum eorum. Et cum in plenitudine temporis ſexta veniſſet ætate, ſexto die ſub hora ſexta genus redemit humauū. Eſa.9
Vocatur ergo nomen eius admirabilis. Vere glorioſus Deus in ſanctis ſuis, mirabilis in maieſtatibus, faciens prodigia. De quo docetur in Euangelio, quo Luc.19
niam mirabantur omnes ſuper doctrina & reſponſis eius, & ſuper his quæ glorioſe fiebāt ab eo. Ad quē ſpiritualiter dicit: Innoua ſigna & immuta mira- Eccle.36
bilia.

Et vocabit nomē eius cōſiliarius, q̄a Eſa.9
conſiliū pacis inuenit, ſicut ipſe teſtatur: Ego cogito cogitatioēs pacis, & nō affli Hie.29
ctioīs. De q̄ dicit Propheta: Cōſiliū dñi pſal.32
manet in æternū, cogitatio eius in ſeculū ſeculi. O altitudo diuitiarū ſapiētię & Rom.11
ſcientiæ

Esaiæ 40 scientiæ Dei, quã incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit?

Esaiæ 9 Et vocabit nomen eius Deus. Hic ergo puer, Deus vocat. Nomẽ ergo diuinitatis multis modis accipit in scripturis. Substãtiue, secundũ naturã. Adoptiue, scd'm gratiã. Potestatiue, scd'm officiũ. Vsurpatiue, secundũ vitiũ. Secũdũ natura, Vt: Audi Israel, deus tuus, Deus vnus est. Scd'm gratiã, Vt: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Secundum officium, Vt: Dijs non detrahes, & principem populi tui non maledices. Secundũ vitium, Vt: Oẽs dij gentiũ dæmonia. Hic autem puer vocat Deus subsãtiue, secundũ naturã. Vt autẽ confundat hęreticus, & erubescat Iudęus, pducãtur in mediũ testimonia, tã de veteri, q̃ de nouo testamẽto, vt rota cõtineatur in rota, & basis sit in colũna. Qm̃ in ore duorũ vel triũ testiũ stat omne verbũ. Dicat ergo Ioannes: In principio erat verbũ, & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbũ. Dicat Thomas: Dñs meus & Deus meus. Dicat Paulus: Cũ in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Dicat Dauid: Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus tuis. Dicat Hieremias: Hic est Deus noster, & nõ æstimabitur alius p̃ter ipsum. Post hæc in terris visus est, & cũ hominibus conuersatus est. Dicat & Abacuc: Ego in domino gloriabor & exultabo in Deo Iesu meo. Nam quia voluit homo esse sicut Deus, iuxta quod serpens illa promiserat: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum, oportuit vt Deus fieret homo, Iuxta q̃d dicit Apostolus: Quia in similitudine hominum factus est, & habitu inuentus est vt homo: vt quantũ fuit superbiæ vitium, tanta fieret virtus humilitatis.

Deut. 6 psal. 81 Exo. 22 psal. 95 Deut. 19 Ioan. 1 Ioan. 20 phil. 2 psal. 44 Baru. 3 Abac. 3 Gen. 3 Phil. 2

Esaiæ 9 psal. 23 Et vocabitur nomẽ eius fortis. Quis est iste rex glorię? Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Ipse enim est sapientia, quæ vincit malitiam. Attingit ergo à fine vsque ad finem fortiter & disponit omnia suauiter. Sapientia Christus est. De q̃ dicit Apostolus: Christus est Dei virtus, & Dei sapientia. Hic à fine vsq; ad finem, id est, ab empyreo vsque ad infernum attingit fortiter, deijciendo superbos angelos de empyreo, & educendo iustas animas de inferno: & omnia, id est, media, quæ sunt inter empyreum & infernum, disponit suauiter, redimendo miseros, & iustificando peccatores. Hic est verus Dauid, manu fortis, q̃ vicit vrsum, superauit leonẽ, prostrauit Phylistæũ. Hic est verus Sãpson, qui catulũ leonis occidit, mille viros mãdibula asini interfecit, portas Gazæ cum suis postibus asportauit, hic fortior superueniens fortem superauit armatum.

Sap 8 1. Cor. 1 1. Reg. 17 Iudic. 14 Luc. 11

Et vocabitur nomen eius pater futuri seculi. Si pater, & dator, sicut ipse testatur in Euangelio: Pater vester cœlestis dabit spiritum bonũ petẽtibus se. Venit enim dare fidelibus, non presentia, sed futura: non terrena, sed cœlestia: non trãsitoria, sed æterna: non solum, sed polum: non mundum, sed cœlum: vt futuri seculi pater hæreditatem paternã filijs suis largiatur. Propter quod docuit nos orare: Adueniat regnum tuum. Regnum, inquit, meũ non est de hoc mũdo. In cuius vtiq; regno est vita sine morte, dies sine nocte, certe sine forte: vbi erit securitas sine timore, iocunditas sine dolore, tranquillitas sine labore: Vbi erit pulchritudo sine deformitate, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate: Vbi erit charitas sine malitia, veritas sine fallacia, felicitas sine miseria: Vbi erit gaudium q̃d nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et vocabitur nomen eius princeps pacis. Ipse est em̃ pax Dei, quæ exuperat omnẽ sensum: ipse pax nostra, qui fecit vtraq; vnũ: in vno nouo homine faciẽs pacem, pacem his qui prope, & pacem his qui longe: in cuius natiuitate cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Qui circa passionem dixit apostolis: Pacem relinq̃ vobis, pacem meã do vobis, non quomõ mundus dat, ego do vobis. Et post resurrectionẽ dixit eisdem: Pax vobis, iterum dicẽs eis: Pax vobis: propter pacẽ temporis & pacem æternitatis. Ad quã ipse nos perducat, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Luc. 11 Matt. 6 Ioan. 18 1. Cor. 2 Esaiæ 9 phil. 2 Luc. 2 Ioan. 14 Ioan. 20

In Festo D. Sylueſtri pontificis maximi.

De dignitate, ſanctitate & utilitate ſancti Sylueſtri, de regno & ſacerdotio pontificis Romani, & quod ſacerdotium præceſſit regnum, deniq; ſplendorem ſciẽtiæ pariter & uitæ neceſſarium eſſe ſacerdoti.

SERMO I.

Eccle. 44

ECce ſacerdos magnus qui in diebus ſuis placuit Deo, et inuẽtus eſt iuſtus: & in tẽpore iracundiæ factus eſt reconciliatio.

Tria nobis in verbis propoſitis circa beatum Sylueſtrum præcipue commendantur, dignitas, ſanctitas, & vtilitas. De dignitate præmittitur, ecce ſacerdos magnus. De ſanctitate ſubiũgitur, q̃ in diebus ſuis placuit Deo, & inuentus eſt iuſtus. De vtilitate concluditur, & in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio. Vnde poſt dignitatem ſubiungitur ſanctitas, poſt ſanctitatem vtilitas. Quia qui locum obtinet dignitatis, debet habere meritum ſanctitatis. Et qui meritum habet ſanctitatis, debet exercere opus vtilitatis. Ne forte q̃ ſummus eſt loco, ſit infimus merito: & innocens corde ſit inutilis opere. Heu quot hodie tales ſunt in Eccleſia, qui ſunt loco ſublimes, ſed merito viles, & alijs ſunt inutiles. Vtinã & ego non ſim vnus de talibus,

Luce 2

quaſi poſitus in ruinam magis, quam in reſurrectionem multorum. Auertat hoc

Matt. 3

dominus, qui potens eſt de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ.

Fuit ergo B. Sylueſter ſacerdos, non ſolum magnus, ſed maximus, põtificali & regali poteſtate ſublimis. Illius quidẽ vicarius, qui eſt rex regum, & dominus do-

Apo. 19
Pſal. 109

minantium, ſacerdos in æternum, ſecundum ordinẽ Melchiſedech, vt ſpiritualiter poſſit intelligi dictũ ad ipſum & ſucceſſores illius, quod ait beatus Petrus a-

1. Petri 2

poſtolus, primus & præcipuus prædeceſſor ipſorum: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Hos enim elegit dominus, vt eſſent ſacerdotes & reges. Nã vir Conſtantinus egregius imperator, ex reuelatiõe diuina, per beatum Sylueſtrum fuit à lepra in baptiſmo mundatus, vrbẽ pariter & ſenatum cum hominibus & dignitatibus ſuis, & omne regnum Occidẽtis ei tradidit & dimiſit, ſecedẽs & ipſe Byzantiũ, & regnum ſibi retinẽs Orientis. Coronam vero capitis ſui voluit illi conferre: ſed ipſe pro reuerẽtia clericalis coronæ, vel magis vtilitatis cauſa noluit illam portare. Veruntamen pro diademate regio vtitur aurifrigio circulari. Ex autoritate pontificali conſtituit patriarchas, primates, metropolitanos, præſules. Ex poteſtate vero regali, ſenatores, præfectos, iudices & tabelliones inſtituit.

Romanos pontifices eſſe ſacerdotes & reges

Romanus itaq; pontifex in ſignũ imperij vtitur regno, & in ſignum pontificij vtitur mitra. Sed mitra ſemper vtitur & vbiq;, regno vero, nec vbiq; nec ſemper. Quia pontificalis autoritas, & prior eſt & dignior & diffuſior, quam imperialis. Sacerdotium enim in populo Dei regnum præceſſit, cum Aaron primus põtifex Saulem primum regem præceſſerit: Noe quoq; Nemroth, cũ de illo dicit ſcriptura, quod principium Nemroth exſtitit Babylon. Noe vero ædificauit altare

Gen. 10

Gen. 8

domino, & holocauſta obtulit ſuper illud. De ſacerdotibus autem & regibus loquens, ſacerdotes appellat deos, & reges

Exo. 22

principes. Dijs, inquit, non detrahes, & principem populi tui non maledices. Et cum de rege dicat Apoſtolus: Subditi

1. Petri 2

eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue regi quaſi præcellẽti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis. Ad Hieremiam ſacerdotem de ſacerdotibus Anatoth, ipſe dominus ait: Cõſtitui te ſuper

Hiere. 1

gentes & regna, vt euellas & deſtruas, ædifices & plantes. Petro vero fuit datum à domino, & in Petro ſucceſſoribus Petri: Tibi dabo claues regni cœlorum: &

Matt. 16

quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunq; ſoluueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Nihil excepit, qui dixit: quodcunq;. Propter quod alibi dixit: Paſce oues meas, nõ diſtinguens inter has oues & illas:

Ioan. 21

vt oſten-

vt ostenderet ad oues suas minime pertinere, qui Petrum recusat habere pastorem. Ei quoq; singulariter dixit: Tu vocaberis Cephas, quod exponitur caput, in quo sensuũ plenitudo consistit. Quia quum cæteri vocati sint in partem solicitudinis, solus Petrus assumptus in plenitudinem potestatis. Ioan.1

Fuit ergo beatus Syluester successor Petri, vicarius Iesu Christi. Et ideo vere sacerdos magnus fuit, qui in diebus suis placuit Deo. Non tam in diebus temporum, quam in diebus virtutum. Nam illi volubiles transeunt, isti stabiles perseuerant. Singulæ nanque virtutes, sunt singuli dies, quæ mentem illustrant. De quibus mystice legitur, quod filij Iob faciebant conuiuia per singulos dies. Iob 1

Duo sacerdoti necessaria.

Duo vero sunt maxime necessaria sacerdoti, splendor vitæ, splendorque scientiæ, vt videlicet tam exemplo, quam documento resplendeat. Cœpit enim Iesus facere & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, vt sit honestas in vita. Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in doctrina. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Vnde à tunica pontificali dependebant mala granata, cum tintinnabulis aureis. Debet enim sacerdos, propter exemplum bonis operibus resplendere, Propter quod alibi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Et iterum: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Actor.1 1.Petri 2 Matt.5 Exo.28 Matt.5 Luc. 12

Debet & propter documentum pollere scientia. Propter quod dicitur: Vos estis sal terræ, vos estis lux mundi. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Nam dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Isti forte sunt duo dies, de quibus Euãgelista testatur, quod Iesus manssit apud Samaritanos duos dies, videlicet, quia Samaritani remanserunt illuminati per Christum, tam exemplo vitæ, quam verbo doctrinæ. Non sufficiat sacerdoti alterum sine altero. Quia cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio cõtemnatur, & dicatur ei: Medice, cura teipsum. Hypocrita, eijce primo trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucã de oculo fratris tui. Qui prędicas non furandum, furaris? qui prædicas non mœchandum, mœcharis? Certe, si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit, facit delinquere populum, & si incantator fuerit à serpente percussus, quis medebitur ei? Potentes potenter tormenta patientur. Et iudiciũ durum fiet his, qui præsunt. Isti sunt duo dies, vita videlicet, & scientia, in quibus beatus Syluester placuit Deo, & inuentus est iustus, sicut historia manifeste testatur. Nã multa sustinuit ad meritum vitæ, multaque constituit ad documentum scientiæ. Et ipse in tempore iracundiæ factus est reconciliatio, reconcilians peccatores ad veniam, & discordantes ad pacem. Nam vsque ad tempus ipsius tanta paganorum cõtra Christianos efferbuit iracundia, quod tãquam oues occisionis mactabantur vbique, lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis, egẽtes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mũdus. Sed per beatum Syluestrũ reconciliati sunt Christiani paganis. Quia baptizato pijssimo principe Constantino, tranquillitas & libertas est Ecclesiæ Dei data. Et ex tunc cœpit Ecclesia dilatari, & impleri vaticinium Esaiæ dicẽtis ad ipsam: Leua in circuitu oculos tuos & vide: omnes isti congregati sunt, venerũt tibi. Filij tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent. Illius vere vicarius, de quo dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum recõcilians sibi: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo. Mediatores enim sunt sacerdotes inter Deum & hominẽ. Et ideo tales debent existere, vt & Deo sint grati, & hominibus accepti. Quales nos faciat meritis & precibus beati Syluestri dñs Iesus Christus, Qui est super omnia benedictus in secula seculorum, Amen. Psal.18 Ioan.4 Luc.4 Luc. 6 Rom.2 Leui.4 Eccl.12 Sapien.6 Hebr.11 Esaiæ 49 2.Cor.5

IN

IN SOLENNITATE Apparitionis domini nostri Iesu Christi.

De sacrosancto coniugio inter Christum & Ecclesiam, promisso iurato completo, consummato, confirmato & declarato, de tribus manifestationibus, de aduentu & muneribus Magorum, ac eorundem declaratione, denique de allegorica Euangelij expositione, & de domibus in quibus Christus inuenitur.

SERMO I.

Matt. 2 VIdentes stellam magi, gauisi sunt gaudio magno valde. & intrantes domũ, inuenerũt puerum cum Maria matre eius, & procidẽtes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis, obtulerũt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

Sacrosanctum coniugium, quod inter Christum & Ecclesiam fuerat patriarchæ Abrahæ promissum, deinde Dauid regi iuratum, deinde matri Mariæ completũ, hodie est consummatũ, confirmatum, & declaratum. Consummatũ in adoratione Magorum, confirmatum in baptismo Iordanis, declaratum in miraculo vini. Olim enim Deus Abrahę patriarchæ, pmisit, quod in semine suo benedicerentur omnes gẽtes. Et Dauid regi iurauit, quod de fructu ventris ipsius poneret super sedem suã. Sed quod promiserat & iurauerat, Mariæ matri cõpleuit: quoniã in sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquã sponsus procedens de thalamo suo. Verbũ eñ caro factum est, & habitauit in nobis. Illud enim coniugiũ legitur hodie cõsummatum, quando gentiles in adoratione Magorum cõiunxerunt se Christo per fidem. Quoniam ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymã, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorũ? Hodie legitur confirmatũ: qñ vos patris ab ipso in Iordanis baptismo audita est sup Christũ: Hic est filius meus dilectus, in q̃ mihi bene cõplacuit. Hodie legitur declaratum, qñ Christus in nuptijs aquã conuertit in vinum: qñ hoc fecit initium signorũ Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Hęc tria simul hodie recolit & veneratur Ecclesia. Quia tertiadecima die post natiuitatem, Iesus fuit adoratus à Magis, & eo dẽ die tricesimo anno, in Iordane baptizatus est à Ioãne: ac deiñ reuoluto anno, eadẽ die aquã mutauit in vinum. Et ideo fratres & filij gaudeamus & exultemus, nõ in hoc seculo, sed in dño, ficut dicit: Qui gloriatur, in dño glorietur: ficut iubilando cantauimus: Hodie cœlesti spõso iuncta est Ecclesia, hodie in Iordane lauit Christus eius crimina, currũt cum muneribus Magi ad regales nuptias, & ex aqua facto vino lætãtur cõuiuæ. Propterea dies iste, ficut in antiquioribus codicibus inuenitur, Epiphaniarum, id est, manifestationum pluraliter appellatur: quia hodie manifestatus est Christus per signum stellæ, per verbum patris, per miraculum vini. Vnde quidam has tres manifestationes specialibus distinguũt nominibus, Epiphaniam vocantes, & quæ desuper est facta per stellã. Ab ἐπὶ, quod est supra. Theophaniam, quæ à Deo facta est in baptismo, à θεὸς, quod est Deus. Et bethphaniam, quę in nuptijs facta est intra domũ, à beth, quod est domus, & phane, quod est illustratio.

Gen. 15 psal. 131 — Gene. 22 — psal. 131 — psal. 18 — Ioan. 1 — Matt. 3 — Ioan. 2 — 1. Cor. 1 — Num. 24 — psal. 71

Gaudeamus ergo fratres & filij, gaudeamus in domino. Nam & Magi gauisi sunt gaudio magno valde. Quia viderũt stellam gauisi sunt, sed quia stellam quã viderãt in Oriente, añcedebat eos, gauisi sunt gaudio magno, & quia inuenerunt puerum cum Maria matre eius, gauisi sunt gaudio magno valde. Secundum historiam tres isti Magi, tres reges fuerunt: non arioli, sed philosophi, qui à magnitudine scientię sunt sic vocati: quia quos Græci philosophos, Persæ magos appellant, successores doctrinæ Balaam, qui stellam eius vaticinio cognouerunt, prædicentis olim in spiritu: Orietur stella ex Iacob. Venerunt autem de finibus Persarum & Chaldæorum, vbi fluuius est Saba, quo & Sabæa regio nuncupatur. Sicut prædixerat Dauid: Reges Arabum & Saba dona adducent.

Et

Et quod de partibus tã remotis in tam breui tempore ſuper dromedarios, animalia videlicet velociſſima, feſtinaſſe creduntur, ſecundum illud prophetæ: Inundatio camelorum operiet te: dromedarij Madian & Epha. Esaiæ 60

Conuenientes igitur iſti tres reges iuxta condictum, ſecundum conſuetudinem in ſuis dogmatibus perſcrutandis, viderunt quandam ſtellam mirabilẽ exiſtentem ſupra regionem Iudææ, in multis notabilem & diſcretã: quia videlicet lux ſolis eã nõ obũbrabat, nec in firmamento cũ ſyderibus erat, nec cum planetis in æthere: ſed in aere ſublimiori, vicina terris, immobilis permanebat, cuius ſigno commoniti, crediderunt illum regem eſſe natum in Hieruſalem, de quo prædixerat Balaam: Orietur ſtella ex Iacob, & exurget virga ex Iſrael: & de Iacob erit qui dominetur. Ideoq; Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam, putãtes inuenire natum regem in regia ciuitate, ſed qui certificati fuerãt per ſignum ſtellæ de tempore, per vaticiniũ prophetiæ meruerunt certificari de loco. Sic eñ fuerat ſcriptum per prophetã Michęam: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te eñ egrediedietur dux, qui regat populũ meum Iſrael: & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis. Mich. 5

Et ecce ſtella quam viderant in oriente, antecedebat eos, exiſtimantes quod in oriente viderant ſtellam ſuper Iudã: & quæ prius ſtabat immobilis donec Hieruſalem aduenisſent, incepit moueri & antecedebat eos, donec veniens ſtaret ſupra vbi erat puer. Et intrantes domum, illud videlicet diuerſorium, de q̃ dicit Euangeliſta, quia non erat ei locus in diuerſorio, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Hic eſt lapis angularis, ad quem duo parietes conuenerunt, vnus videlicet ex Iudæis, id eſt, paſtores ad verbum angeli, alter ex gentibus, id eſt, Magi, ad ſignum ſtellæ: vt ſit vnum ouile & vnus paſtor: vtraq; tamen in terra, ſed de cœlo commonita: quia rex cœlorum natus erat in terris, ſtella cucurrit ad ſtellam, quia ſtella deſcendit in ſtellam. Ego ſum, inquit, ſtella ſplendida & matutina. Et p̃cidentes reguli ante regẽ, Magi ante magiſtrum, adorauerunt, ſeruidominum, homines Deũ: ſed magni paruulum, imo verius parui magnum. Erat enim hic puer ille, de quo prædixerat Eſaias: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis: & factus eſt principatus ſuper humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Et quia puerum iſtum, cui ſtella famulabatur, credebant eſſe Deum, ideo procidentes adorauerunt eum. Et apertis theſauris ſuis obtulerũt magi domino aurum, thus, & myrrhã, iuxta conſuetudinem Sabæorum: ſignificantes tamen ipſum in auro regem, in thure Deum, in myrrha mortalem. Aurũ enim regi reddit in tributum, thus offert Deo in ſacrificiũ, myrrha vero adhibet mortuo in ſepulturam, quia vermes arcet à corporibus mortuorum. Vnde Ioſeph attulit mixturã myrrhæ & aloes, vt vngeret corpus Ieſu. Non ſingula ſiguli, ſed omnes omnia obtulerunt: quia quilibet obtulit auꝛ, credens eũ eſſe regẽ & dominũ dominantiũ. Quilibet obtulit thus, credens eũ Deum deoꝛ, & creatorẽ creaturarum. Et quilibet obtulit myrrham, credens eum mortalem pro mortuis, & pro mortalibus morituꝛ. Vel potius in tribus muneribus tres in Chriſto deſignauere ſubſtãtias, deitatẽ videlicet, carnẽ & animã. Magi Pharaonis primũ & ſecundum ſignũ in plagis Aegypti fecerũt, ſed defecerunt in tertio, dicentes ad Pharaonẽ: Digitus Dei eſt hic: quia videlicet naturales philoſophi ductu ratiõis peruenerũt ad notitiã patris & filij, q̃s ipſi togatũ & noim appellabãt: ſed ad cognitionẽ tertiæ p̃ſonæ, videlicet ſpiritus ſancti, ſine doctrina fidei minime peuenerunt. Qui digitus Dei dicitur, iuxta illud quod dñs inquit in Euang. Si ego in digito Dei eiçio dæmonia, filij veſtri in q̃ eiçiũt? Vnde p̃ digito alius Euangeliſta dicit in ſpiritu. Illi ergo Dei digitũ nominabãt, q ignorabant: ideoq; ſignũ tertiũ facere nõ valebãt. Iſti vero illuminati p fidẽ crediderũt, qa tres ſunt q teſtimoniũ dant in cœlo, pater & verbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Et ideo hi tres ipſi reges, in fide Trinitatis tria munera obtulerunt. Quiſquis igitur ad no- Esaiæ 9 Ioan. 1 Exo. 8 Luc. 11 Matt. 12

Ioan. 10

Apo. 22

ad notitiam indiuiduæ Trinitatis fine prædicatiõe vel lectione peruenit, hanc ei non humana ratio, ſed diuina inſpiratio reuelauit: vt ei qui perhibetur dixiſſe: Prima monas ſecundã monadem genuit, prima & ſecunda ſuum in ſe reflectunt ardorem.

Porro ſecundum allegoriam, per tres Magos ſignificantur tres ordines fidelium in Eccleſia, Noe, Daniel, & Iob, q̃d Ezechi.14 eſt, prælati, continentes, & coniugati, fidem trinitatis habentes, quos Ezechiel vidit in viſione ſaluandos: & ſecundum Matt.18 Euãgelicam parabolam, duo ſunt in agro, & duo in lecto, & duo in mola, quorũ vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Iſti videntes ſtellam, id eſt, euangelicam prædicationem intelligentes, quæ nocte ſeculi fulget contra tenebras erroris & ignorantię, dicente pſalmiſta: Lucerna pedibus meis verbum tuũ domine, & lumen ſemitis meis, Gauiſi ſunt gaupſal. 118 dio magno valde. Iuxta illud Propheticũ: Hereditate acquiſiui teſtimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei Matt.13 ſunt. Hic eſt enim ille theſaurus in agro abſconditus, quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit & vendit vniuerſa que habet, & emit agrũ illum. Multi quidem intelligenti & diligenti eſt exultatio, & dulcedo in euangelicæ prædicationis doctrina, quæ mentem reficit & iocundat, exhilarat & ſagipſal. 118 nat. Vnde Pſalmiſta: Quam dulcia fauci bus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo.

Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Qui vult inuenire Ieſum, ingrediatur ſanctam ecclefiam, puram conſcientiam, & diuinã ſcripturam. In his enim domibus Ieſus inuenitur, quoniã inter multas iſtę ſunt pſal.92 præcipue domus Dei. De prima legitur: Domum tuam domine decet ſanctitudo in longitudine dierum. De ſecunda dicitur: Perambulabam in innocentia pſal.100 cordis mei, in medio domus meę. De ter pſal.54 tia legitur: Ambulauimus in domo domini cum conſenſu. Fruſtra ergo quærit hæreticus, quia Chriſtus extra domum eccleſiæ nullatenus reperitur. Pro Ioan.7 pter q̃d ipſe dicebat Iudęis: Quęretis me Luc.2 & non inuenietis. Quærebant Ieſum parentes eius, & inuenerunt eum in templo, in medio doctorum, interrogantẽ & reſpondentem: Neſciebatis, inquit quærentibus, quia in his quæ patris mei ſunt oportet me eſſe? Hanc ergo domũ intrantes fideles, puerum Ieſum cũ Maria matre eius inuenerunt, credentes eũ natum de virgine, ſecundum humanam naturam aſſumptam, qui ſtellam creauit, ſecundum poteſtatem diuinam.

Et procidentes adorauerunt eum. Boni cadunt in faciem, mali vero cadũt retrorſum. De bonis namq; cadentibus legitur: Ceciderunt in conſpectu thro- Apo.5 ni in facies ſuas, & adorauerunt Deum. De malis autem cadentibus legitur: Abierunt retrorſum, & ceciderunt in ter- Ioan.18 ram. Qui vero cadunt in faciem, ipſi quidem cadunt ſub Chriſto, & añ Chriſtũ, tanquam ſubditi & deuoti. Vnde: Popu pſal.44 li ſub te cadent &c̃. Et procidamus ante pſal.94 Deum. Procidentes ergo per ſubiectionem & deuotionem, adorauerunt eum. Illum videlicet, de quo dicit ſcriptura: Luc.4 Dominum Deum tuum adorabis. Sa ne vbi ſit adorandus oſtendit cum dicit: Et intrantes domum. Et quomodo ſit adorandus oſtendit, cum additur: Obtulerũt ei munera, aurum, thus & myrrhã. Verum cum ſolus Deus ſit adorandus, illa videlicet adoratione, quæ latria græce vocatur vel nuncupatur, ad quam pertinẽt altaria, templa & ſacrificia, quæ ſoli Deo ſunt dedicanda, conſecranda, & offerenda: non quidem angelis, nõ Apoſtolis, non martyribus, ſed Deo tantum ad honorem ipſorum: quia videlicet ſeruitus iſta, non craturę, ſed creatori debetur (Vnde angelus in Apocalypſi ſe prohibuit adorari, dicens Ioanni: Deum adora. Ego enim frater tuus ſum, & cõſer- Acto.14 uus fratrũ tuorũ. Et Paulus & Barnabas cũ Lyſtris in Lycaonia claudum ſanaſſent, & voluiſſent eis turbę victimas immolare, conſciſſis tunicis exierunt in tur- Heſt.13 bas, prohibentes ſe adorari. Et Mardochæus teſtatur ſe timuiſſe Aman ſuperbiſſimum adorare, ne honorem Dei ſui transferret ad hominem, & ne quẽquam adoraret, excepto Deo ſuo) Quid eſt hoc quod Magi, nõ Deum, ſed puerum adoraſſe dicũtur? Qui licet in veritate ſit Deus, non tamen ſecundum naturam diui-

nam

nam,sed secundum carnem assumptam
Rom.1 est puer,secundum quam etiam non est factor,sed factus, Paulo attestante: Qui
psal.86 factus est ex semine Dauid secundũ carnem,Contestãte Psalmista,quod homo factus est in ea,& ipse fundauit eam altissimus, cum & Moyses mandet in lege,
Deut.4 ne quis errore deceptus adoret ea, quæ fecit dominus Deus suus.Porro si solus Deus sit adorandus,cum puer iste sit De
Esa.9 us,Esaia propheta testante: Puer natus est nobis,& filius datus est nobis,& vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius,Deus, fortis, Ergo puer iste, qui natus est nobis, quasi Deus adorandus
Ioan.4 existit:vna quidem adoratione cum patre qui genuit,& spiritu qui procedit, sicut ipsa Veritas ait in Euãgelio:Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.Nam & tanta est illa vnio personalis inter diuinam & humanam naturam,vt in hypostasi verbi, propter assu-
psal.8 mentem diuinitatem, humanitas etiam adoretur assumpta,secundum illud Propheticum:Adorate scabellum pedum eius,quoniam sanctum est. Cætera vero sacra vel sancta non adorãda sunt latria, sed dulia veneranda, ne forte sub specie pietatis θεοστύγια conuertatur in idololatriam,& ita subintret vitium virtute.

Deut.16 Apertis ergo thesauris suis,non vtiq; thesauris pecuniæ: de quibus illa munera proferuntur, quæ oculos sapientium excæcant &peruertunt verba iustorum:
Matt.13 sed thesauris sapientiæ, de quibus dominus inquit in Euangelio, quod omnis scriba doctus in regno cœlorum de
Eccl.1 thesauro suo noua profert & vetera. Et Salomon:In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ.His ergo thesauris apertis fideles offerunt ei munera,aurũ,thus & myrrham.Aurum cõtemplationis in fide,Thus oratiõis in spe, Myrrham cõ passionis in charitate. Ordo conueniens& conuenientia ordinata,vt prius anima contempletur per fidem, deinde deprecetur in spe, tandem compatiatur in charitate.

In festo cõuersionis diui Pauli Apostoli.

De tractione Pauli, & magna Dei misericordia & patientia erga peccatores, & ut nemo desperet.

SERMO I.

NEmo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Ioan.3

Sæpe locutus sum vobis per diuisiones & distinctiones ad instructionem scientiæ, Nunc autem locutus sum vobis per admonitiones,& exhortationes ad informationem vitæ,quę est in Christo Iesu. Nam scientia inflat, Charitas autem ædificat. Nemo, inquit filius, venit ad 1.Cor.8 me,nisi pater meus traxerit eũ. Vere verum est verbum hoc, quia verbũ veritatis verbi,verbi quod erat in principio apud Deum. Non est enim volentis neq; Rom.9 currentis,sed Dei miserẽtis.Sine me,in- Ioan.15 quit,nihil potestis facere, quia sine me factum est nihil. Non enim palmes potest ferre fructum à semetipso, nisi man Iaco.1 serit in vitę: cum & omne datum optimum & omne donum perfectum desursum sit descendens à patre luminum. Homo namque per se peccare potest, sed per se non potest resurgere. Cum enim homo descendit ab Hierusalem in Hierico,tunc incidit in latrones,qui Luc.10 despoliant eum, & plagis impositis abeunt semiuiuo relicto.Nemo ergo venit ad filium, nisi pater traxerit eum. Huius sententiæ manifestum exemplum in conuersione Sancti Pauli reperimus, qui fuit tractus vt traheret in Christo & traheret ad Christum.

Sed vnde,qualiter & quo tractus:De profundo confusionis,Per spiritum ti- Paulus vn de qualiter & quo tract⁹ fuerit, Acto.9 moris,Ad semitam veritatis. Audi breuiter vnde tractus extiterat: Saulus, inqt,adhuc spirans minarũ & cædis in discipulos domini,accessit ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascũ ad synagogas,vt si ꝗs inueniret huius viæ viros ac mulieres,vinctos perduceret illos in Hierusalem.

Audi qualiter tractus fuerit: Et dum

iter faceret, subito circumfulsit eum lux de cœlo: cadensque in terram, audiuit vocem de cœlo dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Et tremens ac stupens dixit ad Iesum: Domine quid me vis facere?

Audi quo tractus fuerit: Baptizatus est, inquit, & continuo ingressus in synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei. Magis autem ac magis conualescebat & confundebat Iudæos, affirmans quoniam hic est filius Dei. Tractus est igitur à profundo confusionis, quæ latebat in corde: quia Saulus erat spirans minarum, & cædis in discipulos domini. Tractus est à profundo confusionis, quæ patebat in opere, quando abijt ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inueniret &c. Vides ergo quod tractus est à profundo peruersitatis, quam sustinebat, & à profundo peruersitatis, quam inferebat. Tractus est autem à spiritu timoris, & per fulgorem illustrationis supernę, Quia subito circumfulsit eum lux de cœlo: & per tremorem inspirationis internæ, Quia tremens ac stupens dixit: Domine, quid me iubes facere? Lux superueniens excæcauit illum in corpore, vt lux interueniens illuminaret illum in mente. Lux intulit cæcitatem: & cæcitas intulit lucem. Tractus est quidem & ad fidei sacramentum, quia baptizatus est: & mansit apud discipulos dies aliquot, Et ad prædicationis officium, quãdo ingressus in synagogas p̃dicabat Iesum, q̃ niam hic est Christus. De Saulo factus est Paulus, de persecutore factus est prædicator, de lupo factus est agnus. Hic est enim de q̃ dicitur in benedictionibus patriarchę Iacob: Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam, sero diuidet spolia. Habes ergo vnde rractus est Saulus: quia de confusione cordis & operis. Quomodo tractus: quia p illustrationem supernã, & aspirationem internam. Et q̃ tractus: quoniã ad fidei sacramentum, & prædicationis officiũ. Nullus ergo p̃ multitudine vel magnitudine peccatorũ desperet. Quia deus non solũ recipit pœnitentes, verũ etiã attrahit peccatores. Nam à diebus Ioannis baptistę regnum cœlorum vim patitur, & violẽti diripiunt illud. Nullus omnino desperet: quia Deus est patiens & misericors, & p̃stabilis super malitia: suauis ac mitis & copiosus in misericordia omnibus inuocantibus se. Quia non vult mortẽ peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat. Quia maius ẽ gaudiũ angelis Dei sup vno peccatore pœnitentiã agente, quã sup nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Quia non venit vocare iustos, sed peccatores: quia non indigent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Venit enim quærere & saluare quod perierat. Quacunque hora peccator conuersus fuerit & imgemuerit, omnium iniquitatũ eius non recordabor. Quacunque hora, siue in pueritia, siue in iuuẽtute, siue in senectute, id est, semp dum vixerit. Item quacunque hora conuersus fuerit, id est, quotiescunque pœnituerit. Iuxta quod veritas inquit ad Petrum quærentem quoties esset dimittendũ fratri peccanti: Non dico tibi vsq; septies, sed vsque septuagies septies. Nec dicit, conuersus fuerit & satisfecerit, sed dicit, conuersus fuerit & ingemuerit. Quoniam in contritione peccatum dimittitur, secundum illud Propheticum: Dixi confitebor iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Multum peccauit Cain, quando interfecit Abel, sed magis peccauit, cũ ait: Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Abfit enim vt maior sit iniquitas hominis, quam misericordia Dei: cum defectus à bono, qui est iniquitas, summo bono non possit comparari, quod est misericordia Dei. Nullus ergo de misericordia diuina desperet. Quoniam miserationes eius super omina opera eius. Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Primum, inquit Apostolus, fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed misericordiam consequutus sum, vt ostenderet in me Christus Iesus omnem longanimitatem, ad informationẽ eorũ, q̃ crediturí sunt. Hinc est ẽm q̃ epistolæ Pauli & psalmi Dauid præcæteris scripturis in ecclesia frequentantur, vt

Matt.11
Ioel.2
Ezech.18
Luc.15
Mat.9
Luc.19
Matt.18
psal.31
Gen.4
psal.144
Tit.1
1.Tim.1
Epistolæ Pauli, & psalmi Dauid cur p cęteris

Gen.49

Nemini desperandũ de peccatorum multitudine.

scripturis frequentẽtur.

tur, vt cum peccatores audierint Paulũ blaſphemum & perſecutorem factũ eſſe Apoſtolum, & Dauid adulterũ & homicidã eſſe factũ Prophetã, confidant ꝑ Dei mĩam non ſolũ veniam promereri, ſed etiã gloriã adipiſci. Quis enim dubitet, quin Deus miſereri velit illius, quem talẽ ac tantũ fecit creando, quẽ talẽ & tãtũ fecit etiã redimẽdo. Magnũ eſt ꝙ creauit: ſed maius eſt ꝙ redemit. Creãdo factus eſt homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei, redimendo factus eſt Deus
Gen.1 ad imaginẽ & ſimilitudinẽ hominis. De illo dicitur: Fecit Deus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuã. De iſto dicitur:
phil.2 Cum in forma Dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe ęqualẽ Deo, ſed exinaniuit ſe, formã ſerui accipiens, in ſimilitudine hominũ factus, & habitu inuẽtus vt homo. Maius eſt quidẽ habere ſimilitudinẽ Dei, quã habere ſimilitudinem hominis. Sed tamẽ maius eſt ꝙ Deus factus eſt ad imaginẽ & ſimilitudinẽ hominis, quã quod homo factus eſt ad imaginẽ & ſimilitudinẽ Dei. Maius quidem ratione dignationis, maius etiã ra-
Gen.1 tione vtilitatis. Quis ergo põt diffidere, ꝙn Deus miſereat illius, quẽ fecit ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuã, quẽ põfecit volatilibus cœli, beſtijs terrę, ac piſcibus ma-
Pſal. 8 ris? Nã oĩa ſubiecit ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, inſup & pecora cãpi. Volucres cœli & piſces maris, q ꝑambulãt ſemitas maris. Quis valeat dubitare, ꝙn deus miſereat illius, ꝓpter quẽ exinaniuit ſe, formã ſerui accipiens, in ſimilitudine hoĩm factus, & habitu inuẽtus vt homo: factus obediẽs vſq; ad mor-
phil.2 Rom.8 tẽ, mortẽ autẽ crucis? Nam proprio filio ſuo nõ pepercit Deus, ſed ꝑ nobis omni-
Ioan.3 bus tradidit illũ. Qui tantũ dilexit mundũ, vt filiũ ſuũ vnigenitũ daret ꝑ mũdo. Alioqui fruſtra natus eſt Chriſtus & paſſus, fruſtra reſurrexit à mortuis, & aſcendit in cœlos. Abſit. Hæc eſt fides catholica. Sanguis enim ipſius clamat ſemꝑ ꝓ nobis ad patrẽ: q exaudit in omnibus ꝓ
1.Ioan.2 ſua reuerẽtia. Aduocatũ enim habemus apud patrẽ, Ieſum Chriſtum iuſtũ. Qui ſemꝑ interpellat ꝓ nobis, ſigna paſſiõis oſtendẽs. Et ipſe eſt vere ꝓpitiatio ꝓ pec-
1.Pet.1 catis noſtris. Redempti enim ſumus, nõ corruptilibus auro & argento, ſed pcioſo ſanguine agni immaculati. Quis audiens tanta beneficia redemptoris, nõ trahatur ad ipſum? Si lapis audiret, vtique traheretur: & quidem de lapidibus ſuſcitat Deus filios Abrahæ. Mittit enim cri-
Mat.3 pſal.147 ſtallũ ſuã ſicut fruſtũ panis. Et ex Baſan
Pſal.67 conuertit. Pone tibi ante oculos mulierem, quæ erat in ciuitate peccatrix, de q̃
Luc.7 dæmonia ſeptem eiecit. Pone ante oculos tibi latronem, qui propter homicidium & ſeditionem miſſus fuerat in carcerem, imo ſuſpenſus in cruce: & ꝓ certo
Luc.23 videbis, quod nõ eſt vnq̃ de Dei miſericordia deſperandũ: Licet enim vniuerſę viæ dñi ſint miſericordia & veritas, vt co-
pſal.24 Iaco.2 gnoſcamus tamẽ, quia miſericordia ſup exaltat iudiciũ, ſicut oleũ ſupernatat vino, conferamus ad inuicem miſericordiam & iuſtitiam, & videbimus manifeſte, quia iuſtum eſt, vt Deus parcat, non tamẽ piũ eſt vt Deus puniat. Iuſtũ eſt q-dẽ vt parcat, qa nõ poteſt eſſe Deus, qn ſit miſericors, imo diuinitas ipſa eſt miſericordia. Sed nec poteſt eſſe Deus, qn ſit ipe iuſtus, cũ deitas ſit ipſa iuſtitia. Ergo ratio deitatis hoc exigit, vt ipſe idem & parcat per miſericordiam, & puniat ꝓ iuſtitiam. Nihil autem eſt iuſtum, niſi ꝙ exigit ratio. Iuſtũ, eſt igitur, vt parcat & puniat. Quis ergo deſperet de miſericordia, cum ſpem adiuuet ipſa iuſtitia. Iuſtitia tamen diuina ſolummodo, non humana. Quia ſtatuentes ſuam iuſtitiã, Rom.10 iuſtitiæ diuinæ non ſunt ſubiecti. Nemo ergo venit ad filium, niſi pater traxerit eum. Quamuis indiuiſa ſint opera trinitatis, patri tamen attribuitur, quod eſt tribus commune, propter autoritatem principalem. Vel potius, quia cum in trinitate patri attribuatur potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto benignitas, recte patri appropriatur quicqd pertinet ad potentiam. Et certe nihil diuinam potentiam euidentius manifeſtat, quam iuſtificare impium, hoc eſt, trahere peccatorem. Iuxta quod legitur: Quia Deus omnipotentiam ſuam parcendo maxime & miſerando manifeſtat. Maius eſt enim iuſtificare, quam fit creare: cũ creãdo detur natura, iuſtificando vero & auferatur culpa, & gratia conferatur.

potẽtiam diuinã qd euidẽtius manifeſtet.

Ecce fratres & filij, propoſitũ eſt nobis ſpeculũ ꝙ miremur, propoſitum eſt

plum, quod imitemur ad dominum, vt ipse conuertatur ad nos, & nos cõuertamur ad ipsum. Vt nos trahat de profundo confusionis quæ latet in corde, per prauam cogitationem, quæ patet in ore, per iniquam locutionem, quæ valet in opere, per malam consuetudinem. Hoc est, vt resuscitet puellã in domo, iuuenem extra portam, quatriduanum in monumento per spiritũ timoris. Quia timor domini expellit peccatũ, dicente Eccl. 1 Esa. 26 Propheta: A timore tuo domine concepimus, & peperimus spiritũ salutis. Cũ enim peccator incipit in se cogitare magnitudinem, multitudinem, & turpitudinem peccatorum, & attendit in iudice potentiam, quam non potest effugere: sapientiam quam non potest latere: & iustitiam, quam non potest corrumpere: videt quæ & quanta & qualis pœna peccatores maneat in gehenna, statim obstupescit & timet, concipiens compunctionem in corde, pariens confessionẽ in ore, nutriẽs satisfactionem in opere, vt iam dicere valeat: A timore tuo domine concepimus & peperimus spiritũ salutis. Sicq; trahitur ad semitã veritatis, per vitationem prohibitorum, per executionem mandatorum, & supererogationem consiliorum: vt in primo gradu de malo trahatur ad bonum, in secũdo gradu de bono trahatur ad melius, in tertio gradu de meliori trahatur ad optimum. Quod precibus & meritis beatissimi Pauli vobis & nobis concedat dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In eodem Festo.

De morte triplici, de resurrectione triplici, de vita triplici & voluntate Dei.

SERMO II.

NOlo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Huius sententiæ manifestum exemplum in conuersione S. Pauli nobis dñs demonstrauit. Quẽ non solũ venientẽ recepit, sed etiã fugientem retraxit. Attendamus ergo fratres in eo mortem, quã dominus noluit, conuersionem quam fecit, vitam quam tribuit. Mortem culpæ, conuersionem pœnitentiæ, vitam gratiæ. Saulus adhuc spirans minarum & cædis in discipulos domini, accessit ad principes sacerdotum, & petijt ab eis epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inueniret huius viæ viros ac mulieres, vinctos pduceret in Hierusalem. Ecce mors culpæ, quam dominus noluit. Et cũ iter faceret, subito circumfulsit eum lux de cœlo, & cadens in terram audiuit vocẽ dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris? Qui dixit: Quis es domine? Et ille: Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Et tremens ac stupens dixit: Domine quid me vis facere? Ecce conuersio pœnitentiæ, quam dominus fecit. Et cũ baptizatus fuisset, ingressus synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei, affirmans quoniam hic est Christus. Ecce vita gratiæ, quam dominus tribuit. Verum est ergo quod veritas ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Ideo Deus mortem peccatoris non vult, quia Deus mortem non fecit. Ideo vero mortẽ nõ fecit, quia quod factum est in ipso, vita erat. Quia ipse est via, veritas & vita. Ideo quoque Deus mortem peccatoris non vult, quia mors peccatorum pessima. Ideo autem est pessima: quia mortuo homine impio nulla spes erit de eo. Ideo vero nulla: qa in inferno nulla erit redemptio. Gratias ergo tibi dñe Iesu Christe nos peccatores referimus, quia mortẽ peccatorum non vis, sed vt conuertãtur & viuant. Dicã vobis quæ sit illa mors peccatoris, quam tu vita non vis. Nonne tu mortificas & viuificas: nõne mors & vita in manu tua? Quid ergo? an eos, quos nõ vis existere peccatores, vis mori? sed eos quos vis mori, non vis existere peccatores. Quia culpam odis, sed pœnam infligis. An distinguendum est inter mortem & mortem? Vtique distinguendum. Est enim mors corporalis, spiritualis & gehennalis. Mors corporalis extinguit naturam, mors spiritualis ad

Acto. 9

Mors culpæ.

Cõuersio pœnitẽtiæ

Vita gratiæ. Ezechi. 18

Psal. 33

Mors triplex

adimit gratiam, mors gehennalis impedit gloriam. Ergo prima mors mala, secunda peior, tertia mors peſſima eſt. Prima mors eſt mala pro pœna: ſecunda peior pro culpa: tertia vero peſſima, pro pœna ſimul & culpa. De prima legi
pſal.88 tur: Quis eſt qui viuit & nõ videbit mortem? Quaſi dicat: Nullus omnino qui
1.Ioan.3 mortem corporis non incurrat. De ſecunda legitur: Eſt peccatum ad mortẽ, non pro eo dico, vt quis oret. Quaſi dicat: Eſt quoddam peccatum mortale, p quo non eſt orandum: quia nec in hoc
Mat.12 pſal. 48 ſeculo, nec in futuro remittitur. De tertia morte legitur: Sicut oues in inferno poſiti ſunt: mors depaſcet eos. Quaſi dicat: Sicut ouis non carpit herbam, ſed paſcit, vt herba ſemper renaſcatur ad paſtum: ita infernus non conſumit hominem, ſed affligit, vt homo ſemper viuat ad mortẽ. A corporali morte reſurgunt omnes. A ſpirituali morte reſurgũt quidam. A gehennali morte reſurgunt nul
1.Cor.15 Apo.20 li. Omnes enim reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Beati vero q habent partẽ in reſurrectione prima. Quia
Pſal.1 non reſurgent impij in iudicio, neque peccatores in conſilio iuſtorum. Iam intelligo plenius domine Ieſu Chriſte,
Oſee.13 quia mortem culpę tu non vis. Tu nanque dixiſti: O mors ero mors tua, mor-
Mors cul pę ordine cõtingat. ſus tuus ero inferne. Mors iſta contingit hoc ordine. Prius homo diſtemperatur, deinde infirmatur, deinde moritur, poſt hæc effertur, ad vltimum tumulatur. Diſtemperatur in cogitatione, infirmatur in delectatione, moritur in cõ
Mat.9 Lucæ7 ſenſu, effertur in opere, tumulatur in cõ ſuetudine, in qua putreſcit & fœtet. Moritur ergo ſpiritus in cõſenſu: & tũc puella mortua iacet in domo. Effertur in opere: & tunc adoleſcens mortuus e-
Ioan.11 loc.2 ducitur extra portam. Tumulatur in cõ ſuetudine: & tunc quatriduanus mortuus fœtet in monumento. Quia tũc anima quaſi iumentum in ſtercore computreſcit. O ſi videretur anima mortua in peccatis, quantis fœtoribus ſordet, quantis ſordibus fœtet, quã deſtabilis & abominabilis appareat. Sed nec ſic deſperandum, quia tu domine tres iſtos mortuos ſuſcitaſti. Puellam in domo, adoleſcentem extra portam, Lazarum in ſepulchro. Vna tantum eſt ſpecies huius mortis, à qua nemo reſurgit, ſcilicet, fi
Finalis impœnitẽtia Mat.12 nalis impœnitentia. De qua forte tu dixiſti: Sinę mortuos ſepelire mortuos ſuos. Ad cæteros autem clamat Apoſto-
Eph.5 lus: Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Mortẽ culpæ ſequitur mors gehẽnę: mors immortalis, mors viuens, in qua viuent morti, qui vitæ ſuæ mortui, quęrẽt mortem & non inuenient, qui vitam habuerunt & perdiderunt. Audi Ioannem in
Apoc.9 Apocalypſi dicentem: In diebus illis quę rent homines mortem, & non inuenient: deſiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quam dulcis eſſes, quibus tam amara fuiſti: te ſolam deſiderabunt, optabunt, qui te ſolam vehementer oderunt. Gratias ergo tibi domine Ieſu Chriſte nos peccatores referimus, quia non vis mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Quacunque hora peccator conuerſus fuerit, vita viuet &
Ionæ3 non morietur, ait dominus. Viri Niniuitę ad prædicationem Ionæ prædicauerunt ieiunium, & induti ſunt ſacco, & vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt ſuper malitia, quam locutus fuerat vt faceret
Ioel.2 eis. Patiens enĩ eſt & miſericors, & præſtabilis ſuper malitia. Conuertamur ergo peccatores ad dominum, quia ſtatim dominus cõuertetur ad nos. Non enim
Matt.9 venit vocare iuſtos, ſed peccatores: quia venit quærere & ſaluare quod perierat. Quantacunq; ſit noſtra miſeria, maior
Luc.19 eſt pietas ſua. Abſit vt cum Cain deſperemus, dicentes: Maior eſt iniquitas
Gen.4 mea, quam vt veniam merear. Propter quod ille vagus & profugus abijt ſuper terram.

Porro, triplex eſt vita, ſicut triplex eſt mors: Vita naturæ, vita gratiæ, vita gloriæ. De vita naturę beatus Iob ait: Memẽto mei Deus, quia ventus eſt vita mea.
Iob.7 De vita gratiæ dicit Propheta: Iuſtus ex
Abac.2 fide viuit. De vita gloriæ ſapiẽs pteſtat: Iuſti in perpetuũ viuẽt, & apud dominũ
Sap.5 eſt merces eorũ. Prima bona, ſecũda melior, tertia vero optima. Cõuertatur ergo pctõr à morte culpę, ad vitam gratiæ, vt euadat à morte gehennę, ad vitã gloriæ. Deus enim ſemp tenet manus expanſas

vt recipiat peccatores. Quia non vult mortem peccatoris, sed vt conuertat̃ & viuat. Verum cum diuinæ voluntati nihil obsistat, Nam cum omnia quæcunq; vult fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis, si Deus non vult mortẽ peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat, quid est quod plurimi peccatores, non solũ nõ conuertunt̃ vt viuãt, sed etiam ꝑuertuntur, vt pereãt? Nã multi sunt vocati, pauci vero electi. An forte quos non vult mori conuertunt̃ & viuunt: q̃s autem vult mori peruertuntur & pereunt? Nam vt dicit Apostolus: Cui vult miseretur, & quem vult indurat. Sed & ipse per Prophetã testatur: Iacob dilexi: Esau autem odio habui. Quid est ergo quod alibi dicit Apostolus: Deus vult oẽs homines saluos fieri, Et Propheta dicit ad ipsum: Nihil odisti eorum quæ fecisti domine? O altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomp̃hensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius. Voluntas tamen Dei multipliciter accipit̃: pro beneplacito videlicet & ꝓ signo. Beneplacitum vnum est, sed signa diuersa. Propter quod dicitur: Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Inter quæ sunt consilium & pręceptum. Vult ergo Deus, id est, consulit omnes homines saluos fieri. Et vult, id est, præcipit, vt conuertatur & viuat. Sed consilium eius & præceptum eius non semper implentur. Verũ qui secundum consilium & præceptum eius conuertitur, viuet: qui vero non cõuertitur morietur. Porro cũ sine gratia Dei operante peccator conuerti nõpossit, nam vt dicit Apostolus: Non est volentis neq; currentis sed Dei miserentis, & gratiam operantem nemo possit promereri: quoniam vt idem Apostolus ait: Si ex meritis est, iam non ex gratia: non videtur homini imputamdum, si nõ cõuertatur, quandoquidem Deus gratiã non apponit. Sed aliud est promereri, & aliud demereri. Promereri nemo gratiã potest, sed demereri gratiã quisque potest. Et ideo non penitus imputandum homini si gratiam modo non mereatur, sed imputatur ei prorsus si gratiam demeretur. Si ergo fratres aliqs vestrũ p̃occupatus est in aliq̃ delicto, nullo modo desperet, sed interim faciat quicqd boni potest, vt Deus cor eius illustret ad pœnitentiam, aperiat oculos, vt solis lucẽ aspiciat, mollificet ceram, vt imp̃ssionẽ sigilli recipiat, reddat se habilẽ, vt ei Deus formam suæ similitudinis imprimat, & gratiæ suæ virtutem imponat. Amen.

Psal. 113 — Matt. 20 — Rom. 9 Mal. 1 — 1. Tim. 3 Sap. 11 — Rom. 11 — Psal. 110 — Rom. 9 — Rom. 11

In solennitate Purificationis gloriosissimæ semper virginis Mariæ.

De literis, signis & nuncijs ante Christi aduentum præmissis, de tribus trium nunciorum uijs, & & triplici pace, quur in purificatione cereos portamus accensos, item de triplici aduentu domini & triplici templo ad quod uenit & de tẽpli ædificatione.

SERMO VNICVS.

Ecce ego mitto angelum meũ, & p̃parabit viã ante faciẽ tuã: & statim veniet ad templũ sanctũ suũ dominator, quẽ vos q̃ritis, & angelus testamenti, quem vos vultis.

Rex regũ & dñs dominantiũ pro salute populi sui venturus in ꝓpria, qa sui eum recepturi non erant, ne de ignorãtia sui aduentus excusationes in peccatis assumerent, aduentus sui signa præmisit, literas illis direxit, & ante faciem suam nuncios destinauit. His enim tribus, videlicet, literis, signis, & nuncijs, suum liquido declarauit aduentum. Non enim solus aut subitus debuit venire, qui cum venisset binos & binos ante faciem suam legitur destinasse. Præmisit iaq; signa, mysteria figurarũ. Direxit literas, id est, testimonia scripturarũ. Destinauit nuncios, ꝑsonas videlicet Prophetarũ. Pręsignatus est etenim in figuris: vt Isaac natus de sterili, p̃signauit Christũ nascitur̃ de ꝟgine: Virga frõduit & attulit fructũ, qa cõcepit virgo, & peperit Christũ. Hoc ipusm ignis in rubo, mãna in deserto, pluuia in vellere p̃signauit. Prænũciatus

Luc. 10 — Figurę aduẽtũ Chr̃i significantes. Gen. 21 Num. 17 Exo. 3 Exo. 16 Iudic. 6

ciatus est in scripturis,vt in Genesi:Non auferetur sceptrum de Iuda,&dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est:& ipse erit expectatio gentium.Et alibi:Veniet dominus sicut quercus, qui ẽ in Silo,cum ex semetipsa fuerit in duodecim partita.Et in secretis Hieremię:Post hoc in terris visus est,&cum hominibus conuersatus est.Annunciatus est p prophetas,vt Esaias:Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium,&vocabitur nomen eius emanuel.Et Abacuc:Si moram fecerit expecta eum:quia veniens veniet &nõ tardabit.Et Daniel:Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt,vt cõsummetur præuaricatio,& adducatur iustitia sempiterna,&vngatur sanctus sanctorum. Porro tam manifesta signa synagoga misera non notauit,tam apertas literas Iudæa cæca non intellexit,tam veridicos nuncios populus incredulus non accepit,& ideo cum venit in propria, sui eum non receperunt.De quibus per prophetã conqueritur,dicens:Cognouit bos possessorem suum,& asinus præsepe domini sui: Israel autem me nõ cognouit. Hinc eis dicit in Euangelio: Si crederetis Moysi, crederetis vtique & mihi.De me em̃ scripsit ille: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris,&c̃. Rursum: Videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros, & non credetis vitæ vestræ.Hos autem nuncios longe ante prę misit.Nouissime vero cum iam vẽturus esset, in proximo tres egregios & illustres nuncios destinauit. Primus, præparauit viam incarnationis, Secundus,viã natiuitatis,Tertius,viam prædicationis. Per primam viam venit ad templum salutare,Per secundam venit ad templum materiale,Per tertiam venit ad templum spirituale.De primo nũcio legitur in Euangelio: Missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ,cui nomẽ Nazareth,ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph,& nomen virginis Maria.Et accedens ad virginem eam sua uiter salutauit:Aue,inqt,gratia plena,dominus tecũ, benedicta tu in mulieribus. Aue,qa per te mutabitur nome Eue. Illa fuit plena pctõ,sed tu plena gratia.Illa recessit à deo,sed dominus tecũ.Illa fuit maledicta in mulieribus, sed bñdicta tu in mulieribus.Fructus vẽtris illius fuit maledictus Cain,sed fructus vẽtris tui erit bñdictus Iesus.Per illã mors intrauit in orbẽ:tu cõcipies & paries filiũ,& vocabitur nomẽ eius Iesus.Ipse enim saluum faciet populũ suũ à peccatis eorũ.Salutatione p̃missa,statim dñi sui p̃nunciauit aduentũ:spũs sanctus supueniet in te,&virtus altissimi obumbrabit tibi.His ita pactis,statim spũs sanctus aduenit,&triplicẽ viã ante faciem dñi p̃parauit.Prima fuit virginalis consensio,scd'a fuit carnalis mũdatio,tertia fuit corporalis formatio. Prima fuit cõsensus mẽtis in virgine, Secunda fuit mũdatio carnis à fomite,Tertia fuit formatio corporis ex purissimo sanguine.Cum em̃ angelus admirãti virgini modũ conceptionis &ordinẽ indicasset,statim illa summo desideriꝰ flagrãs ardore,cõsensit, & instinctu spũs sancti respõdit:Ecce ancilla dñi,fiat mihi scd'm verbũ tuũ.Beata q̃ credidit,qm̃ oĩa completa sunt ei. Non em̃ autor fidei cõcipi potuit de incredula:ideoq; primã viã,scilicet cõsensum virginis,oportuit p̃parari.Statim aũt spũs sctũs supuenit in eam: prius quidẽ in eã venerat,cũ in vtero matris animã eius ab originali peccato mũdauit,sed & nunc supuenit in eã, vt carnẽ eius à fomite peccati mũdaret, quatenus esset sine ruga prorsus & macula.Tyrannũ itaq; carnis,languorẽ naturæ, fomitẽ peccati,sicut opinor, in ea prorsus extinxit:vt de cætero nõ posset in membris eius surgere motus ex lege peccati, contra legem iustitiæ:neque caro concupiscere posset aduersus spiritum, in qua pax Dei, quæ exuperat omnẽ sensum,debebat corporaliter habitare. Ideoq; secũda via,scilicet carnis mũdatio, debuit p̃parari.Mox aũt de purissimis sanguinibus gloriosissimæ virginis, corpus redẽptoris spũali quadã operatiõe formauit, & sine tẽporis interstitio,nouã animã infundẽdo creauit, quam vna cũ corpore verbũ assumpsit,&factũ est homo, ex anima rationali, & humana carne subsistẽs.Hac ergo triplici via dño p̃parata,statim virtus altissimi descendit in eam, & vniuit se corpori anima mediante.Mediat autem anima,nõ solum per vnionem, verum etiam per naturam. Diuinitas enim penitus est simplex: nam & caret

Gen.49 Testimonia scripturarũ.

Amos.2

Baru.3

Nunciã te aduẽtũ Christi p̃missũ. Esæ.7 Aba.2 Danie.9

Ioan.1

Esaiæ 1

Ioan.8

Deut.18 Deut.32.

Tres nunciet triplex via.

Primus nuncius.

Luc.1

Luc.1

multiplicitate partium,& habet concreationem proprietatum. Corpus aũt prorsus est compositum. Nam & habet multiplicitatem partium,& habet concretionem proprietatum. Anima vero partim est simplex,quia caret multiplicitate partium vt diuinitas, partim composita, quoniam habet concretionem proprietatum, vt corpus. Hinc itaq; legitur tãtæ subtilitatis esse diuina natura,vt cor pori de limo terrę formato vniri non cõgruerit,nisi rationali essentia mediante.

Mal.3 Ioan.2 Statim ergo venit ad templum sanctum suum,templũ videlicet salutare. De quo dicit in Euãgelio: Soluite templum hoc, &in triduo excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Hoc templũ est sanctum.i. sanctificans: non autẽ sanctificatum, id est, à peccato mundatum:eo quod iniquitatem non fecerit, nec inuentus sit dolus in ore eius. Sed neque peccatum contraxit,quia quod non rapuit hoc exoluebat. Ascendit em̃ Deus nubem leuem,id est, assumpsit carnem à peccato immunem, & intrauit Aegyptum,id est venit in mundum. Venit autem per incarnationem: quia verbum caro factum est,& habitauit in nobis. Exinaniuit enim se formam serui accipiens, in similitudine hominum factus,& habitu inuentus vt homo. Porro sicut nõ venit subitus,ita nec solus. Venerunt enim cũ eo spiritus potestatis, & spiritus charitatis. Ex potestate valuit, ex charitate voluit incarnari. De potestate legitur: Omnipotẽs sermo tuus domine à regalibus sedibus venit:insimulatum portans imperium. Et quæ maior potẽtia,quàm q̃d æternus fecit se temporalem,simplex cõpositum,& immortalis mortalem? Certe,non est impossibile apud Deum omverbum. Cum ergo maius fuit Deũ hominem fieri,& de virgine concipi,quam Deum hominem factum de virgine nasci: quid est ergo quod natiuitas Christi maiori solennitate recolitur, quam eius conceptio? An quia conceptus occultus, & partus extitit manifestus: vel potius ratione mysterij:quia quod virgo concepit Christum per carnem in vtero, significabat,quod fidelis anima debet concipere Christum per fidem in animo? Qd̃ virgo peperit Christum in seculo,signifi

Esaiæ 53 psal. 68 Esaiæ 19 Ioan.1 Phil.2 Sap.18 Luc.1 Natiuitas Chri cur celebrior sit conceptione. Aĩa q̃modo christũ mystice cõcipere et parere debeat.

cat q̃ fidelis anima debet parere Christũ in opere. Fides vero sine operibus mortua est. Viuit autem,cum fides p dilectionem operatur. Ideoq; magis partus,quã cõceptus solẽnis habetur. De charitate legitur: Sic Deus dilexit mundũ, vt filium suũ vnigenitũ daret p mundo. Filiũ dedit,non seruũ:vnigenitum & optimũ dedit,non reddidit:quia nõ ex operibus iustitię q̃ fecimus nos, sed scd̃m suam misericordiã saluos nos fecit. Nec tm̃ dedit, sed tradidit:quia proprio filio suo nõ pepercit Deus,sed p nobis omnibus tradidit illũ. Maiorem autem charitatẽ nemo habet,vt animã suã ponat quis pro amicis suis. O inęstimabilis Dei charitas,q̃ fecit hominẽ sine hoĩe, factus est homo p hoĩe. Hinc etiã de spiritu sctõ natus asserit,nõ q̃d ipo paternaliter gñante, sed q̃ eo spũaliter opante natus sit Christus de virgine. Licet em̃ indiuisa sint opa trinitatis,opus tm̃ dilectionis spiritui sancto specialiter attribuitur, qui est dilectio patris & filij,amor & connexio vtriusq;. Sed in incarnatiõe charitas euidẽter elucet,non solum quia Deus ineffabili charitate filium suum vnigenitum incarnauit:verum etiã,quia virgo ex nimio charitatis ardore Dei verbum cõcepit, cum ait: Ecce ancilla dñi,fiat mihi secundum verbum tuum. Habetis itaq; primũ templũ. Sed post primũ nunciũ venit secundus,qui apparens pastoribus ait: Euãgelizo vobis gaudiũ magnũ,quia natus est Christus dñs in ciuitate Dauid. Hic quoque triplicem viã ante faciem domini p̃parauit. Primam, præparando famulum in obsequio. Secundam, præparando locum in diuersorio. Tertiã, p̃parando cunabulum in p̃sepio. Apparuit enim angelus dñi Ioseph in somnis,dicẽs: Ioseph fili Dauid,noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natũ est de spiritu sancto est. Disposuit sane cœlestis altitudo consilij, vt virgo sponsum haberet,non solũ vt tolleret fornicatiõis opprobriũ, nõ solũ vt falleret fallacẽ diabolũ, verũ etiam vt esset virgini ad solatium,& vt parienti pręberet obsequium: Postmodum autem inter frequẽtiã multitudinis,quæ ad p̃fitendũ conuenerat,locũ scilicet artissimũ parienti virgini præparauit. De quo dicit Euange-

Iacob.3 Charitas dei. Ioan.3 Titum.3 Rom.8 Ioan.14 Lucæ.1 Secundus nuncius. Lucæ.2 Matt.1

lista

lista, quia non erat ei locus, alius scilicet, in diuersorio. Tandem vero præparauit illi cunabulum in præsepio, in quo virgo puerum reclinauit. De quo dicit prophe-
Abac. 3 ta: In medio duum animalium innotescens. Non enim est credibile, quin hoc ille præparauerit, qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignē vrētem.

Sed quid est quod angelo congaudē te pastoribus, Deus homo nascitur, in p̄ sepi bouis & asini: quid est, inquā, nisi q̄d
Pax triplex homini per Christum restituta. triplicem pacē nobis insinuat? Scitis enī charissimi, quod ante redēptoris aduen tū, tres erant inimicitiarum parietes. Primus erat inter Deum & hominem. Secū dus, inter angelum & hominē. Tertius, inter hominem & hominē. Homo nāq; per inobediētiam creatorem offenderat, per suum casum restaurationē angeli impedierat, p varios ritus se ab homine separauerat, Iudæus nāq; cæremonias excolebat, Gētilis, idololatriam exercebat, vtriq; ritus alterius displicebat. Sed veni-
Ephe. 2 ens pax nostra fecit vtraq; vnum, destruxit macerias inimicitiarum, & concurrē-
Ioan. 10 tes parietes in se angulari lapide copulauit, vt de cætero esset vnum ouile & vnus pastor. Abstulit ergo peccatum & reconciliauit hoiem Deo, reparauit casum, & reconciliauit hominē angelo, destruxit ritus & recōciliauit hoiem hoi. Restau-
Lucæ 1 rauit ergo, scdm Apost. q̄ in cœlis & q̄ in terris sunt, & ob hoc illa cœlestis militię multitudo psallebat: Gloria in excelsis deo. i. angelis, deo: & in terra pax hoibus, Iudęis & gētibus, bonę voluntatis. Hinc est etiam q̄d angelus loqtur & cōgaudet pastoribus: quia pax inter angelos & homines est reformata. Nascitur Deus homo: quia pax inter Deum & homines est restaurata. Nascitur in p̄sepi bouis & asi-
Bos & asinus mystice quid. ni: quia pax est inter hoies & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asi-
Mala. 3 num gentilis populus p̄figuratur, secundū illud: Non arabis in boue & asino, Iudæo scilicet & gētili. His gestis, venit do-
Ioan. 2 minator dñs ad templū sanctū suum. Ad templū materiale, de quo legitur in Euā gelio: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc. Et in Psalmo: Su-
Psal. 64 scepimus misericordiam tuam, in medio templi tui. Venit autem per oblationem, secundum quod hodierna die sancti Euangelij lectio declarauit: quia post-
Lucæ 2 quam impleti sunt dies purgationis Mariæ, tulerunt Iesum in Hierusalem, vt sisterent eum domino, & cætera. Oblatus est enim, quia ipse voluit: sed à matre fuit oblatus in templo, qui patri se obtulit in cruce. In tēplo redēptus est, qui in cruce redemit. Sed ipse seipsum dedit redemptionem pro mūdo, mundus autem par turturum, aut duos pullos columbarum dedit redemptionem pro eo. Legitur autem bis fuisse redemptus, semel sacerdotibus, sed columba vel turture. Item ministris, sed dragma vel stratere.
Matt. 17 Ipse tamen non fuit redemptus ex debito, sed tantum ex beneplacito. Nam secū-
Leuit. 12 dum legem redimi nō tenebatur, nisi primogenitus vuluam aperiēs: sed ipse vuluam virginis non aperuit. Nam hæc est
Ezech. 44 porta clausa, & vir non est trānsgressus per eam.

Quid est autem, quod in hoc festo cereos portamus accēsos? Hoc ex libro Sa-
Cerei accēsi cur hodie portē tur. pientiæ potest conijci, vbi leguntur idolōlatrę obscura sacrificia facientes. Gentiles enī Februariū mēsem inferis dedicauerunt, eo q̄d sicut ipsi putabāt, sed errabāt, in principio eius mēsis Proserpina rapta fuerat à Plutone: quām quia mater eius Ceres facibus accensis in Aethna tota nocte per Sicilią quæsisse credebatur, & ipsi ad commemorationem ipsius facibus accensis in principio mēsis vrbem de nocte lustrabant. Vnde festum istud appellabatur Amburbale. Cum autē sancti patres consuetudinem istam non possent penitus exstirpare, constituerūt, vt in honore beatæ virginis Mariæ cereos portarent accensos. Et sic quod prius fiebat ad honorem Cereris, modo fit ad honorem virginis. Et quod prius fiebat ad honorem Proserpinæ, modo fit ad laudem Mariæ. Ob hoc quoque in Purificatione virginis cereos accensos portamus, vt purificati per gratiam, cum accēsis lampadibus quasi pru-
Matt. 25 dentes virgines ad nuptias ingredi mereamur. Ad hæc, sicut non subitus venit, sic nec solus. Venerunt enim cum eo spiritus humilitatis, & spiritus paupertatis. Humilitas eum obtulit, humilitas in

præ-

Humilitas & paupertas Christi.

præsepio reclinauit. Paupertas eum vilibus pannis inuoluit: paupertas eum vili mercede redemit. Omira dñi pietas, mira dignatio: paup effectus est, cuius ē terra & plenitudo orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Humiliatus est qui erat excelsus, quia magnus dñs & magna virtus eius, & sapientiæ eius nō est numerus. Habetis ergo secundū angelū, secundā viā, scd'm aduentū, secundū templū.

psal. 23

Psal. 146

Tertius nuncius. Luc. 1

Sed post secundum nuncium venit & tertius. De quo angelus Gabriel ait: Ipse præibit ante illum in spiritu & virtute Heliæ, parare domino plebem perfectā. Ioannes autem angelus appellatur, non naturę proprietate, sed officij q̄litate, iuxta quem modum ipse Christus consequenter angelus appellatur, Iuxta illud:

Mala. 3

Et statim veniet ad templum sanctū suū dominator quē vos quæritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Reuera magnus, quia præco iudicis, vox verbi, paranymphus sponsi, lucerna solis, qui pro sui dignitate non tantum propheta, sed plusquam Propheta meruit appellari. Ipse nanq; limes p̄cedentium & sequē tiū. Quia lex & prophetę vsq; ad Ioannē: Euangelium & apostoli à Ioanne. Ipse cū præcedētibus Christū p̄dixit futurū: qui

Matt. 11

Luc. 16

Ioan. 1

post me veniet, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Cum præsentibus presentem ostēdit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

Ibidem

Hic viā ante faciem dñi p̄parauit. Viā, inquam, triplicē. Nam triplex legitur esse baptismus, ablutionis, compūctionis, & passionis. Ablutiōis in aqua. Cōpunctionis in lachrymis. Passionis in sanguine. Primā viam p̄parauit baptizando. Secundam viam prædicādo. Tertiam viam moriendo. Baptizabat corpus exterius, sed non mentem interius. Vnde: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stat, qui baptizat vos in spiritu sancto & igni. Prædicauit pœnitentiā, sed non contulit indulgentiam. Vnde: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Mortuus est p.ro iustitia, sed nō ipse iustificauit: quia Herodes fecit amputari caput Ioannis in carcere. Statim ergo venit dominus ad templum sanctum suum, ad templum spirituale, De quo dicit

Matt. 3

Luc. 3

Marc. 6

Apostolus: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Post baptismum enim atque ieiunium, congregauit eos quos elegit de mūdo, quos templum spiritus sancti cōstituit, genus electum, regale sacerdotium. Sed tunc sicut nō venit subitus, ita nec solus. Venerunt enim cum eo spiritus honestatis, & spiritus veritatis. Honestatem in factis, veritatem in dictis exhibuit. Ipse nanq; peccatū non fecit, ecce spiritus honestatis: nec inuētus est dolus in ore eius, ecce spiritus veritatis. Fecit enim opera singularia. Iuxta quod ipse testatur: Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, &c̄. Verba protulit salutaria, Petro testante, qui ait: Domine, verba vitæ æternæ habes, &c̄. Venit ergo ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & angelus testamēti quem vos vultis. Metaplasmus hic est. Prius enim loquebatur pater ad filium: Ecce ego mitto angelum meum, &c̄. Nunc autem conuertit sermonem ad illos, qui filij desiderabant aduentum dicentes: Veni domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Et alibi: Emitte agnū domine, dominatorem terræ, & cæt. De quibus dominus inquit apostolis: Multi reges & prophetæ voluerunt videre, quę videtis, & non viderunt, &c̄. Horum desiderium repræsentat Ecclesia in illis antiphonis: O emanuel, & cæt. O stirps Iesse.

1. Cor. 3

1. Petri 2

Esaiæ 53

Ioan. 15

Ioan. 6

Esaiæ 16

Luc. 10

Cæterum, quia spiritus est qui viuificat, de spirituali aduentu Christi, spiritualiter aliquid proponamus. Tres enim aduētus Christi legimus in scripturis, p̄sentē, p̄teritum & futurū. Pręsentē in sctitate, p̄teritum in humilitate, futurū in maiestate. Primo, venit in mundū ad redēptionē. In secūdo, venit in aīam ad sanctificationē. Tertio, veniet ad retributionē. De primo dicit: Exiui à patre & veni in mundū. De scd'o dicit: Ad eū veniemus & mānsionem apud eum faciemus. De tertio dicit: Videbitis filium hominis venientē in nubibus cœli, cum potestate magna, &c̄. De primo dictum est. De secundo dicendum est. Sed in hoc aduētu angelus ante faciem Christi præmittitur, q̄ prepararet ei viam. Hic est ille familiaris & spiritualis nuncius, de quo dicit propheta: A timore tuo domine concepimus & peperimus

Aduentus Christi triplex.

Ioan. 16

Ioan. 14

Luc. 21

Esaiæ 26

mus ſpiritum ſalutis. Timor iſte præparat iter trium dierum, quo filij Iſrael egreſſi ſunt de Aegypto, id eſt, pœnitentes egrediuntur de tenebris peccatorum. Iter primæ diei, eſt inquiſitio vitiorum. Iter ſecundæ diei, eſt recordatio peccatorum. Inter tertiæ diei eſt contritio delictorum. Præcedit enim in pœnitente ſubtilis inquiſitio, quæ diligenter conſiderat & inquirit numerum & genera vitiorum. Iuxta quod ipſe pœnitẽs ait: Iniquitatem meam ego prænuncio, & cogitabo pro peccato meo. Succedit huic lamentabilis recordatio, quæ recolit & attendit turpitudines & circunſtantias delictorum, ſecundum quod ait: Iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatũ meum contra me eſt ſemper. Sequitur grauis contritio, quæ delet & purgat maculas peccatorum. Iuxta quod ait: Secundũ multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerũt animam meam. Hac triplici via per timorem domino præparata, ſtatim venit per gratiam ad templum ſanctum ſuum, id eſt, in animam pœnitentis, vt illam ſanctificet. Venit autem non ſolus, ſed cum eo pater & ſpiritus ſanctus accedunt. Iuxta quod ipſe teſtatur: Ad eum veniemus & manſionẽ apud eũ faciemus.

Manſionem autem iſtam hoc ordine faciũt. Fundamentũ iaciunt, baſes diſponunt, columnas erigunt, epiſtilia ſupponunt, capitella prẽficiunt, parietis producunt, feneſtras ordinant, tectum ſupponunt, oſtium inſerunt, pauimentum ſternunt, & templum in duas manſiones diſtinguũt. Hęc oĩa fratres ſpũalibus ſunt plena ſacramentis. Fundamentũ enim eſt fides Chriſti, ſuper quã fidelis anima fundata, cõtra ſpiritus tempeſtatis & turbinis ſtabilis ſoliditate conſiſtit. De qua dicit Apoſtolus: Fides eſt ſubſtantia rerũ ſperandarum, argumẽtum non apparentiũ. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Quia quicqd nõ eſt ex fide, pctm̃ eſt. Iuſtus eñ ex fide viuit. Vnde in Geñ. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiã. Super hoc fundamẽtum ſeptem baſes ordinabiliter diſponũtur. i. ſeptem petitiones, q̃ cõtinentur in oratione dñica: tres pertinentes ad p̃ſentem vitam, & tres ptinentes ad futurã vitã: media vero pertinens ad vtranq;. Adueniat, inquit, regnum tuũ, fiat voluntas tua, &c̃. Super has baſes ſeptem columnæ firmiter erigũtur. i. ſeptem dona gratiæ ſeptiformis, quæ Eſaias ſuper Chriſtum enumerans, ait: Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientię & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. De quibus Salom. Sapiẽtia ędificauit ſibi domũ, excidit colũnas ſeptẽ. Hinc & oculi ſeptẽ in lapide vno, & lucernę ſeptẽ aureę in candelabro, ſecundũ vaticiniũ Zachariæ. His colũnis ſeptẽ epiſtilia p̃ponũtur, & epiſtilijs capitella. i. ſeptẽ virtutes, & ſeptẽ beatitudines, quas ipſe Chriſtus enumerat inqens: Beati pauperes ſpiritu, qm̃ ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Beati mites, &c̃. Octaua nãq; btitudo redit ad caput. Ad hoc ædificiũ quatuor parietes producũtur. i. quatuor cardinales virtutes, Iuſtitia, fortitudo, prudẽtia, tẽperantia. Latus iuſtitiæ reſpicit Orientẽ, per quã timentibus Deũ ſol iuſtitiæ Chriſtus exorit. Latus fortitudinis reſpicit aqlonem, p quã aduerſis reſiſtimus, q̃ ſecundũ prophetã ab aquilone panduntur. Latus tẽperãtiæ reſpicit ad Meridiem, p quã illecebras coercemus, qbus cõcupiſcẽtiæ exardeſcũt. Latus prudentiæ reſpicit Occidentẽ, per quam occidua declinamus, & occidentium vitamus inſidias. Hęc quatuor latera ſunt æqualia, vt in quadrũ ſit ædificium. In his lateribus quinq; feneſtræ ordinantur. i. qnq; ſenſus ſpiritualiter intellecti, ſcilicet, viſus intelligẽtię, auditus obediẽtiæ, odoratus diſcretiõis, guſtus delectationis, & tactus operis. Per hos ſpirituales ſenſus vita ſubintrat, ſicuti econtra mors per carnales ſenſus ingreditur, dicente propheta: Intrauit mors per feneſtras. Tectum quod præfertur eſt charitas, ſuper alias virtutes excellẽs, quæ operit multitudinem peccatorum. Oſtiũ q̃d in latere Orientis infertur, eſt ſpes, per quam ad iuſtitiam exequendam ingredimur. Cuius duæ ſunt ianuæ, abſtinẽtia & continentia. Abſtinẽtiæ ianua claudi debet, ne forte Nabuzardam princeps coquorum ſubintret, qui Hieruſalem totam ſubuertat. Continentiæ ianua debet claudi, ne ſubintrent mulieres alienigenæ, quæ mentem Salomonis euertant.

Inte-

Exo. 14

Pſal. 37

pſal. 50

pſal. 93

Ioan. 14

Manſionẽ quõ Deus ſpũaliter faciat in anima

Fundamẽtum.

Hcb. 11

Ibidem
Roma. 14
Aba. 2
Rom. 1
Hebr. 10
Gen. 15

Baſes ſeptem

Columnę ſeptem

Eſaiæ 11

Prou. 9

Zach. 3

Epiſtilia ſeptem

Capitella ſeptem

Matt. 5

Parietes quatuor

Hierem. 1

Feneſtræ quinq;

Hierem. 9

Tectũ q̃d.

Proue. 10

Oſtium

Ianuę duę

1. Reg. 11

Pauimentum psal. 118 Interius autem sternitur pauimẽtum, id est, humilitas. De qua legitur: Adhæsit pauimento anima mea. Templum istud in duas mãsiones diuiditur. Interior est sapientia, qua cœlestibus contemplãdis inhæret. Exterior est scientia, quæ terrenis disponendis intendit. Interior contemplatiua, exterior actiua. In interiori, Lucæ 10 Maria secus pedes domini audiens eius verba sedebat. In exteriori, Martha satagebat circa frequens ministerium. Satagamus igitur & nos dignos fructus agere pœnitentiæ, vt tale templum nos sibi faciat angelus testamenti dominus nostor Iesus Christus, qui est super omnia benedictus Deus in secula seculorum, Amen. Matt. 3

In festo D. Gregorij papæ, huius nominis I.

Quæ ad testamentum requirantur, & de testamento Christi, de quatuor speciebus scripturæ, quæ per quatuor flumina de paradiso fluentia designantur, de duplici sacerdotio, & de pontificalibus indumentis, quibus pontifex ueteris testamenti induebatur.

SERMO I.

Eccle. 45 STatuit illi dominus testamentum sempiternum, & dedit illi sacerdotium magnum, & beatificauit illum in gloria.

Testamentũ qd, q̃ue ad illud ꝑtineant. Testamentum est propriæ voluntatis iusta sententia, super eo quod quis de rebus suis vult fieri post mortem. Exiguntur autem in testamento testes idonei, coram quibus testator & hæredes instituat, & de rebus disponat. Exigitur & tabellio, qui testamentum conscribat, vt sic demũ post obitum testatoris sit immobile testamentũ. Hæc omnia fratres in testamẽto Christi possumus inuenire: qui quanto perfectior est, tanto perfectius volẽs condere testamentum, cum moriturus esset in proximo, non solum septem testes, sed vniuersos apostolos sibi testes adhibuit, quibus & dixit: Vos eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad extremum terræ. Coram ipsis non vnum tantum hęredem, sed omnes electos sibi hęredes instituit. Qui secundum Apostolum sunt hæredes Dei, cohæredes autem Christi. De quibus dixerat per Prophetam: Disposui testamentum electis meis. Eis ergo regnum cœlorum ex testamento disposuit, secundum quod dixit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Hinc ergo Apostolis ait: Dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Summã vero testamenti concludens, accepit panem, benedixit & fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur, in remissionem peccatoꝝ. Adfuit & tabellio, non vnus tantum, sed Matheus & Ioannes, qui testamentum illud, id est, Euangelium, cõscripserunt, Iuxta quod alter eorum subscribẽs, ait: Hic est discipulus ille, qui scripsit hæc. Hoc ergo testamentum est sempiternũ: quia testatoris morte fuit firmatum. Ideoque vetus testamẽtum debuit de iure cessare, secundum ꝙ scriptum est: Nouis superuenientibus, vetera proijcietis. Et iterum: Ecce noua facio omnia. Vnde Propheta: Ecce dies venient dicit dominus, & consummabo testamentum nouum super domum Israel & super domum Iuda: non secundum testamentum quod dedi patribus eorũ, cum educerem eos de terra Aegypti: sed dabo leges meas in mentes eorum &c. Licet autem hoc testamẽtum electis omnibus disposuerit, principaliter tamẽ Apostolis, eorumq; vicarijs, quibus regni principatum commisit, dicente Psalmographo: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram: qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Beatus autem Gregorius

Testamentũ Christi quod Luc. 24 Rom. 8 psal. 88 Matt. 5 Lucæ 21 Ibidem Ioan. 21 Heb. 9 Leuit. 24 Apo. 21 Hiere. 31 Testamentum sunt qb⁹ Christus disposuerit psal. 44 psal. 49

D.Grego. fructus in Eccleſia quantus

gorius reuera teſtamentum eius ſuper ſacrificia ordinauit: qui ſicut vniuerſalis tenet Eccleſia, normam & regulam officiorum, tam ſuper ſacrificio, quam ſuper cæteris myſteriis prudenter inſtituit: qui nouum & vetus teſtamentum & vtilius expoſuit & ſubtilius intellexit, vt ei conuenienter aptetur, quod ſponſa dicit in canticis: Omnia poma noua & vetera ſeruaui tibi dilecte mi: quia nimirũ nouum & vetus teſtamentum per alios expoſitores aliquatenus floruit, ſed per ipſum plene fructificauit. Hic eſt enim ſcriba doctus in regno cœlorum, qui de theſauro ſuo noua produxit & vetera. Hic eſt ſtabularius, qui ad curationẽ vulnerati protulit duos denarios, quos à Samaritano recepit. Hic de fonte ſcripturæ quatuor expoſitionum riuos produxit. De quibus myſtice legitur: Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum. Qui diuiditur in quatuor capita, Phyſon, & Gyõ, Tygris & Euphrates. Locus voluptatis congrue ſpiritus ſanctus accipitur, qui eſt dilectio patris & filij, amor & cõnexio vtriuſq;. De quo legitur: Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Fluuius inde progrediens eſt ſacra ſcriptura, quæ per ſpiritum ſanctum eſt ædita & expoſita. Si cut enim fluuius ille diuidebatur in quatuor capita, Phyſon, & Gyon, Tygrim, & Euphratem: ſic ſcriptura ſancta diuiditur in quatuor ſpecies, hiſtoriam, & allegoriam, anagogen & tropologiam. Gyon interpretatur hiatus terræ, deſignans hiſtoriam. Quia ſecundum veteres, inhiabant terrenis, eo quod ſecundum hiſtoriam terrena promittebantur. Vt: Dabo vobis terram lacte & melle fluentẽ, frumentum & vinum & oleũ, & ſimilia. Phyſon interpretat oris mutatio, ſignans allegoriam, ſecundum quam litera mutatur in ſpiritum: aliud que ſonat in litera, & aliud in ſpiritu cõtinetur. Tygris interpretatur velox, deſignans anagogen, ad cuius intellectum velox declaratur ingenium, & facilis intelligentia: eo quod præcipue de ſupercœleſtibus agat, id eſt, de trinitate perſonarum, & ordinibus angelorum. Euphrates interpretatur frugifer, ſignans tropologiã, per quam anima plantatur in moribus, pululat in virtutibus & fructificat in operibus. His autem fluminibus beatus Gregorius irrigauit paradiſum, id eſt, fecundauit eccleſiam: tetendit arcum ſuum & parauit illum: & in ipſo parauit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardẽtibus effecit. In arcu duo ſunt, lignum & corda, ſibi inuicem cohærentia. Sed lignum durum per cordã mollem inflectitur. Lignum durum eſt lex Moſaica, de qua Petrus Apoſtolus ait: Cur tentatis nobis imponere iugũ, quod neque nos neq; patres noſtri portare potuimus? Corda mollis, eſt lex Euangelica. De qua dicit dominus: Iugũ meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Iugum durum per cordam mollem inflectitur: quia lex Moſaica per legem Euãgelicam temperatur. Lex illa reddebat oculum pro oculo, manum pro manu, dentem pro dente. Lex iſta præcipit: Si quis te percuſſerit in vnam maxillam, præbe ei & alteram. Si quis abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium. Si quis angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo. Præterea ſponſa dicit in cantico: Meliora ſunt vbera tua vino fragrantia vngentis optimis. Et ſponſus in Euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam: & inuenietis requiem animabus veſtris. Lignum & corda cohærent: quia nouũ & vetus teſtamentum conueniunt. Rota namque continetur in medio rotæ. Et duo Cherubin ſeſe reſpiciunt verſis vultibus in propitiatorium. In hoc arcu parauit beatus Gregorius vaſa mortis aduerſus hæreticos aduerſantes, vt caperet vulpeculas quæ demoliuntur vineas, ora quidem habẽtes diuerſa, ſed caudes ad inuicem colligatas: quia de vanitate conueniunt in idipſum. Sagittas ſuas ardentibus effecit, propter catholicos delinquentes, vt oues errantes ad caulas reduceret, & in amœnis virgultis paſceret. His vaſis atque ſagittis liber moralium quaſi pharetra plena conſtitit.

Statuit igitur ei dominus teſtamentum ſempiternum & dedit illi ſacerdotium magnum. Duplex eſt ſacerdotium. Vnũ

Cant.3

Mat.13

Luc.10

Gen.2

Pſal.35.

Scripturę ſacrę ſenſꝰ q̃druplex

Gyon qd

Exo.13

Phyſon qd

Tygris qd

Euphrates qd ſignet

Pſal.8

Act.15

Mat.11

Leuit.24

Mat.5

Can.1

Mat.11

Ezec.1

Exo.25

Can.2

Iudic.15

Libri moralium D. Gregorii. Eccli.45

Sacerdotium duplex.

um. Vnum quod visibiliter datur exterius in ordinatione. Alterum quod visibiliter datur interius in iustificatione. Vnum est dignitatis. Alterum est sanctitatis. De primo ait dominus ad Moysen: Applica ad te fratrem tuum Aaron & filios eius vt sacerdotio mihi fungantur. De secundo Petrus ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Vtrumque contulit dominus beato Gregorio, non solum magnum, sed maximum: quem & indumentis virtutum ornauit, & ad apicem Apostolicæ sedis sublimauit. Licet enim cõmuniter omnes Apostoli claues regni cœlorum acceperunt, ac per hoc omnes Episcopi, vt quicquid adhibitis clauibus ligauerint super terram, sit ligatum & in cœlis: & quicquid soluerint super terram, sit solutum & in cœlis: principaliter tamen beatus Petrus claues regni cœlorum accepit, ac per hoc successor eius, vt ipse possit ligare cæteros: sed ligari non possit à ceteris. Ei namque singulariter dictum est: Tu vocaberis Cephas, id est, caput. Sicut enim in humano corpore solum caput habet plenitudinem sensuum, cætera vero membra partem recipiunt plenitudinis: sic & in Ecclesiastico corpore cęteri episcopi vocati sunt in partem solicitudinis, sed supremus pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis.

Exo.18

1.Petri.2

Matt.16

Claues regni cœlorũ principaliter beato Petro & suis successoribus collatas.

Ioan.1

Porro beatus Gregorius magis voluit prodesse quam præesse: ita vt potestas magis ei fuerit oneri, quam honori, vnus eorum effectus, de quibus legitur: Induti sunt arietes ouium, & valles abũdabunt frumento. Indutus est autem ornamentis virtutum, quæ per pontificalia indumenta signantur, vt esset vnus eorum, de quibus dicitur: Sacerdotes tui induant iustitiam, & sancti tui exultent. Erant autem in lege octo, vel verius septem pontificalia indumenta, spiritus sancti gratiam ipso modo designantia, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris domini. Eis autem pontifex induebatur hoc ordine. Lotis prius manibus ac pedibus induebatur monachasim, id est, fœminalia, signans quod sacerdos mundatis operibus & affectibus lachrymis pœnitentiæ debet assumere continentiam, vt offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem. Noster autem pontifex, quia iugem debet habere continentiam, non induit in sacrificio fœminalia sed sandalia. Ac si dicatur: Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Per manus enim opera designantur, secundum illud: Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Per pedes signantur affectus, secundum illud: Excutite puluerem de pedibus vestris. Secundo induebatur cathemone, id est vestem lineam, significans quod sacerdos debet induere innocentiam, vt quod sibi non vult fieri, alij non faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam, Secundum illud: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Tertio cingebat se balteo, significans castitatem, qua circa lumbos debet accingi, vt restringat concupiscentiam. Vnde veritas ait: Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardentes in manibus vestris. Quarto induebat tunicam poderim, id est, talarem, significans quod pontifex debet induere perseuerantiam. Quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Per talum enim, propter extremitatem, perseuerantia designatur. Secundum illud: Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Dependebant enim pro fimbrijs malogranata cum tintinnabulis aureis. Per malogranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulum aureum accipitur prædicatio: quæ duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium moriatur. Cœpit enim Iesus facere & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione: nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicattone. Quinto induebatur ephot: id est, super humerale, significans, quod pontifex debet

psal.64

psal.131

Indumẽta sacerdotalia vet. legis quid mystice Exo.28.39 Esa.11

Rom.12

Ioan.13

Manus mystice qd. Psal.143

Pedes mystice qd. Mat.10

Matt.7 Lineũ qd signet. Eccle.9

Luc.12

Mat.10

Gen.3 Exo.28

Acto.1

1.Pet.2

Mat.16 debet induere patientiam, vt in patientia sua possideat animam suam. Humeris enim onera portamus, secundum illud: Suppositus humerum ad
Gen.49 portandum, & factus est tributis ser-
Exo.18 uiens. Habebat autem duas oras coniunctas in vtroque latere summitatum, significans quod pontifex de-
2.Cor.6 bet habere arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis. Habebat & duos lapides Onychinos insertos humeris, in quibus sculpta erant duodecim nomina filiorum Israel, sex in vno, & sex in altero. Per duos Onychinos significantur veritas & synceritas. Veritas per claritatē, synceritas per soliditatem. Per filios Israel significantur sancta desideria & iusta opera, Secundum illud: Maledictus homo qui non reliquerit semen in Israel. Per senarium significatur perfectio, pro eo quod Deus sexto die perfecit cœlum & terram & omnem ornatum eorum. Quod ergo sex nomina filiorum Israel sculpta erāt in vno lapide, & sex in alio, significa-
1.Co.4 bat quod desideria sacerdotis & opera perfici debent. Non in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. Vt synceritas formet in-
Exo.28 tentionem, & veritas finem. Habebat & duas catenulas auri purissimi sibi inuicem cohærentes, quæ duobus inserebantur vncinis, significās quod pōtifex debet habere duos charitates af-
Deut.6 fectus, ad Deum scilicet, & ad proxi-
Luc.10 mum, de quibus præcipitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Sicut enim aurum præminet vniuersis
1.Cor.5 metallis, ita charitas excellit vniuersas virtutes. De qua dicit Apostolus: Maior horum est charitas. Duo vncini, sunt intentio & finis, quibus catenulæ in-
1.Tmi.1 seruntur, vt tam Deum quam proximum diligat de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: & tam Deum
Exo.28 quam proximum diligat propter beatitudinem, Deum propter seipsum, proximum propter Deum. Sexto induebat logion, id est, rationale, significās quod pontifex debet induere discretionem. Per quam discernit inter lucem & tenebras, inter dexteram & sinistram. Quia non est conuentio lucis ad tene-
2.Cor.6 bras, neque Christi ad Belial. Erat autē rationale quadrangulum, significans quod debet discernere inter quatuor: inter verum & falsum, ne deuiet in credendis: Inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet & pro populo, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. Habebat & qua-
Luc.6 Exo.28 tuor ordines lapidum, figurans quod pontifex debet habere quatuor principaliores virtutes, iustitiam, fortitudinē, prudentiam, temperantiam. In singulis autem ordinibus habebat tres lapides, signans quod pontifex in primo debet habere fidem, spem, charitatem. In secūdo modestiam, mansuetudinem & benignitatem. In tertio, pacem, misericordiam & largitatem, In quarto vigilantiam, solicitudinem, & lōganimitatem. Per lapides etiam figurantur virtutes, secundum illud: Alius ædificat aurum & 1.Cor.3 argentum & lapides precios os. Supremum capitis ornamentum erat cydaris vel thiara, quam vltimo pontifex assumebat, significans humilitatem. De qua dominus ait: Omnis qui se exaltat hu-Luc.14.18 miliabitur, & qui se humliat exaltabit. Hanc autem gestabat in capite, significans, quod pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri dicētis: Discite à me, quia mitis sum Mat.11 & humilis corde. Per caput enim mens intelligitur, Secundum illud: Vnge ca-Mat.6 put tuum, & faciem tuam laua. De cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapiētiam. In qua scriptum erat nomē Dei tetragrāmaton, id est, quatuor literarum, Ioth, He, Vau, Heth, id est, principiū vitæ, passionis iste. Ac si diceret aptius, ille, cuius pontifex iste gerit personā, scilicet Christus, est principiū. i. autor vitæ, passionis. i. vitæ restauratæ passionem: quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomē amabile, delectabile & salutare. Nomen ꝺd sanat, reficit & illuminat. De quo legitur: Oleum effusum est nomen tuum, ideo adolescentulæ di-Cant.1

exerunt te. Non est vera sapientia, in qua tanti mysterij nomen sculptum non est. Erant autem indumenta pro maiori parte contexta opere polymito, id est, vario, propter varietatem virtutum. De qua legitur: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Contexta vero de quatuor preciosis coloribus, purpura cocco, bysso, hyacintho. Per purpurā regiæ dignitatis significatur pontificalis potestas, quæ via regia debet incedere: ne declinet ad dextram vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos. Per coccum coloris ignei, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet & vrere. Propter quod & bis tinctus esse narratur. Lucere debet, per promissionem, vt: Omnis qui reliquerit patrem aut matrem & cē centuplum accipiet, & vitam ęternam possidebit. Vrere debet per comminatiōem, vt: Omnis arbor quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Per byssum candoris eximij significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta. Vt pontifex bonum habeat testimonium secundum Apostolum, & ab his qui intus sunt, & ab his qui foris sunt. Per hyacinthum coloris aerei significatur serenitas conscientię, quam intra se pontifex debet habere secundum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. His omnibus indutus fuit beatus Gregorius, vt esset sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo & inuentus est iustus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio. Et ideo dominus beatificauit illum in gloria. Iam beatificauit eum in anima, sed & beatificabit illum in corpore. Sancti namque duplicem glorificationis stolam habebūt. Vnā spiritus, & alterā carnis. Stola spūs, in tribus cōsistit, cognitiōe, dilectiōe, delectatiōe. De cognitiōe veritas ait: Hęc est vita ęterna, vt cognoscāt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. In ea namque sancti cognoscunt, sicut & cogniti sunt, videntes non per speculum in ęnigmate, sed facie ad faciem. Intelligentes sicuti est, trinitatem in vnitate, & vnitatem in trinitate. Ex hac comprehensiua cognitione nascitur summa dilectio, per quam sancti diligunt Deum ex toto corde & ex tota mente, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligunt filium. Toto, id est, sine errore. Ex mēte, id est, memoria diligunt patrem. Tota, id est, sine obliuione. Ex anima, id est, voluntate diligunt spiritum sanctum. Tota, id est, sine cōtrarietate. Ex hac summa dilectione, nascitur summa delectatio. Quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. De qua tamen legitur: Exultabunt sancti in gloria lætabuntur in cubilibus suis.

Stola carnis consistit in quatuor, claritate, subtilitate, agilitate impassibilitate. De quibus dominus ait: Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem reddent in sinū vestrum. Et alibi: Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrēt, & regnabit dominus illorum in perpetuum. Fulgebunt clari, & tanquam scintille, subtiles, in arundineto discurrent, agiles. Et regnabit dominus illorum in perpetuum, impassibiles. Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, nec vllus dolor, quoniam priora transierunt. Ad hanc gratiam meritis, & precibus beati Gregorij nos perducat dominus Iesus Christus.

Qui est benedictus in secula seculorū. Amē.

In so

Pſal.44 — Purpura qd ſignet myſtice. — Coccum quid ſignet. Matt.19 — Mat.7 — Byſſ' quid ſit 1.Timo.3 — Hyacinthus quid — 1. Cor.2 — Eccl. 45 — Stola ſanctorū duplex. — Ioan.17 — 1.Cor.13 — Matt.19 — Luc.10 — Pſa.44 1.Cor.2 — Pſal.149 — Stola carnis ſanctorum q̄ ſit. Luc.6 — Sap.3 — Eſa.25 Apoc.7

In Solennitate Annunciationis glorioſiſſimæ ſemper virginis Mariæ.

De cœli uaria acceptione, de gradibus deſcenſus Chriſti, & aſcenſionis eiuſdem, & quomodo nos debeamus deſcendere.

SERMO VNICVS

Ioan.3. NEmo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis, qui eſt in cœlo.

Cum diligẽter intendo, quis ſum qui loquor, aut de quo loquor, ſilendum potius arbitror quam loquendum. Loquor enim mutus de verbo, terra de cœlo, peccator de ſaluatore. Cum tamẽ de peccatore dicit deus, q̃re tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meũ per os tuum? Sed quoniam creatura non debet obmutescere in laudibus creatoris, liceat mihi fratres aliquid ex verbis præmiſſis ad laudem redemptoris in gazophylacium mittere. Quæ quidem verba, tanto ſubtiliori ſunt conſideratione penſanda, quãto profundiori ſunt intellectu fœcunda. Videtur enim quantum ad literę ſuperficiem, quod ſolus Chriſtus ad cœlum aſcenderit, ſicut ipſe ſolus de cœlo deſcendit: cum tamen multi cum ipſo, vel multi poſt ipſum in cœlum aſcenderint. Multi ergo ſunt aſcenſuri, vt quo præceſſit ſublimitas capitis, illuc & humilitas corporis ſubſequatur, ipſo dicẽte: Volo pater vt vbi ego ſum, illic ſit & miniſter meus. Aſcendens autem in altum, captiuam duxit captiuitatem, ſanctos ſcilicet, qui à diuina viſione ſuſpenſi in inferni tenebris tenebantur. De quibus legitur: Eduxit vinctos ſuos de lacu, in quo non erat aqua. Porro ſi corticem literę velimus diligenter attendere, inueniemus ſub illo nucleum ſubtilis intelligentiæ.

Pſal.49. Zach.9 Ioan.17. Pſal.67.

Cœlũ variis modis accipitur.

Cœlum enim in ſacra ſcriptura, variis modis accipitur. Interdum diuinitatis ſignificat celſitudinem, vt cum Lucifer ait: Aſcendam in cœlum, & ponam ſedem meam ad aquilonem, & ero ſimilis altiſſimo. Cum enim Lucifer eſſet in Empyreo conſtitutus, non erat cœlum ſuperius quo poſſet aſcendere. Sed cœlum diuinitatis celſitudinem intellexit, in quã deſiderabat aſcendere, vt eſſet ſimilis altiſſimo. Sic & hic cœlum poteſt conuenienter intelligi, vt taliter accipiatur: Nemo, id eſt, nullus hominum vnquam, quantumlibet ſanctus, etiam ab vtero ſanctificatus, aſcendit in cœlum, id eſt, in ſublimitatem diuinitatis, vt eſſet Deus, niſi ille qui de cœlo deſcendit, id eſt, de celſitudine diuinitatis, vt eſſet homo, filius ſcilicet hominis, qui eſt in cœlo, manens Deus. Non enim ſic deſcẽdit de cœlo, vt non remaneret in cœlo: quia non ſic factus eſt homo, vt deſierit eſſe Deus: ſed ſimul in vnum eſt diues & pauper, Deus & homo: Deus de Deo, añ ſecula genitus: homo de homine in ſeculo nauts. In Pſalmo q̃q; ſimile legitur: A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius vſq; ad ſummum eius. Hoc hodie fratres impletum eſt, quando verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Hodie nouum fecit dominus ſuper terram, mulier circundedit virum gremio vteri virginalis. Mulier, ſed intacta: mater, ſed virgo. Hæc in vtero circundedit puerum, ſed virum, infantem, ſed Deum. O vere nouum quod hodie fecit dominus ſuper terram. Quia ſtella ſolẽ, creatura creatorem, filia patrem concepit. Hodie fecit, vt æternus ſit temporalis, ſimplex compoſitus, & mortalis ſit immortalis. Hodie trinitatis myſterium innouauit, vt tres ſint ſubſtantiæ in vnitate perſonæ, ſicut tres perſonæ ſunt in vnitate ſubſtantiæ: vt naſceretur de matre ſine patre, qui de patre natus eſt ſine matre. Hodie ſimul deſcendit & aſcendit: ſed Deus deſcendit in hominem & homo aſcendit in Deo.

Eſa.14. Pſal.18. Ioan.1. Hiere.31.

Deus ergo deſcẽdit, homo aſcendit.

Sed quia Christus Deus est & homo, ipse descendit pariter & ascendit. Fuit autem Christi descensus, seruilis formę susceptio, de qua dicit Apostolus: Exinaniuit se formã serui accipiens. In hoc vero descensu, velut in scala, multi sunt gradus dispositi. Distribuamus itaque gradus eius, vt enarrentur in progenie altera. Primus gradus est passibilitas, quam assumpsit. Vltimus est passio, quam sustinuit. Et inter primum & vltimum diuersæ sunt graduum differentiæ. Ad primum spectant defectus hominis, quos suscepit, vt pauor & dolor, fames & sitis, paupertas & labor. Ad vltimum pertinent pœnę illatę ab hominibus, quas sustinuit. Captus est enim & ligatus, percussus & flagellatus, irrisus & exprobratus, maledictus & condemnatus, crucifixus & lanceatus. Ecce fractum est alabastrum, & domus repleta est ex odore vngenti. Sed vt suauiuius odor vngenti respiret, assignandi sunt gradus defectuum, quoniam manifesti sunt gradus pœnarum. In gradum ergo pauoris ipse se descendisse fatetur in Psalmo: Formido mortis cecidit super me, timor & tremor venerunt super me. De eodem in Euangelio: Cœpit Iesus pauere & tędere. O mira Christi dignatio. Pro nobis timuit, quem angeli timent, quem Archangeli tremunt: cui flectitur omne genu, cœlestium, terrestrium & infernorum. In gradũ ergo doloris ipse quoque se descendisse per Prophetam testatur: O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus. Vnde in Euangelio: Tristis est anima mea vsque ad mortem. O mira domini pietas. Pro peccatoribus doluit, pro miseris fleuit: cuius gaudium semper est plenum, cuius lætitia nunquam deficit, per quẽ pater & ipse coram patre lusit in orbe terrarum. In gradum famis & sitis descendit, ipso testante: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. De eodem in Euangelio: Cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. O ineffabilis dispẽsatio redẽptoris, fons vitæ sitit, cibus angelorum esurit, panis vitæ, qui de cœlo descendit, de quo si quis gustauerit viuet in æternum.

Phil. 2

Grad⁹ descensionis Christi.

Matt. 26

psal. 54

Mar. 14

Phil. 2.

Thre. 1.

Matt. 26

Pro. 8.

Psal. 68

Matt. 4.

Ioan. 6.

In gradum paupertatis idem se descendisse fatetur: Pauper, inquit, & dolens ego sum. De eodem in Euangelio: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. O magnum humilitatis exemplum. Factus est pauper, cuius est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo.

Psal. 87. Matt. 8.

Psal. 23.

In gradũ laboris descendit, ipso dicente: Laboraui clamans &c̃. Et in Euangelio fatigatus legitur in itinere. Quis autem adeo durus, cuius pectus tam ferreum, cuius corpus tam lapideũ, vt possit suspiria claudere, gemitũ reprimere, cum audit creatorẽ suum, redemptorem suum, per hos gradus humiliter descendisse, qui factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis? Sciat se culpabiliter durum, qui deflet contumelias & dolores amici, & cum audierit tot Christi pœnas, tot contumelias & obprobria, non mouetur ad gemitum, lachrymas non effundit. Non enim descendit pro se, sed pro nobis, & dedit animam suam redemptionem pro mundo. Verum qui descendit, ipse est qui ascendit. De quo ascensu dicit Propheta: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Consequenter autem quasi gradus ascẽsionis determinans subdit: Et requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

Psal. 87.

Ioan. 4.

Esa. 11.

Gradus ascensionis Christi.

Alibi quoque gradus in hoc ascensu describens idem Propheta, sic ait: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis: & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarus, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Hic est qui ad gradum summæ potestatis ascendit, sicut ipse testatur: Data est mihi omnis potestas, in cœlo & in terra. Quia omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus ab-

Esa. 9.

Matt. 28.

Psal. 113.

abyssis. Habuit enim gradus ascensionis, non solum per dona, quæ in conceptione recepit, verum etiam per miracula, quæ propria potestate perfecit. Ascendit ergo per miracula, quæ fecit in cœlo, & per miracula, quæ fecit in terra, & per miracula, quæ fecit in aqua. Et in his tribus miracula fecit, nascendo, prædicando, moriendo. Ipso quoq; nascente, noua stella apparuit in Oriente: quia ortus est sol iustitiæ, quem Magi stella duce venerunt cum muneribus adorare. Romæ vero templum pacis mirabiliter corruit: quia natus est ille, qui non venit mittere pacem, sed gladium. Plena siquidem pace toti orbi sub Augusto Cæsare restituta, Romani templum pacis ædificauerunt. De quo consulentes, quam diu foret duraturum, responsum est: donec virgo pariat. Qui gaudentes intulerunt: Ergo erit in æternum: quia nunquam virgo pariet. Statim autem in hora natiuitatis dominicæ funditus corruit. Tunc etiam fluuius Tyberis recepit in se riuulum olei manantem de taberna emunctoria: quia natus est fluuius voluptatis, de quo legitur: Oleum effusum nomen tuum.

Miracula in Christi natiuitate facta. Matt.2

Matt.10

Can.1

Ipse etiam prædicando per hos gradus ascendit. Nam in transfiguratione de cœlo vox patris audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Ipse etiam, vt cætera miracula prætermittam, de terra quatriduanum Lazarum suscitauit. Ipse super aquas siccis pedibus ambulauit. Eodem in crucis patibulo moriente, sol obscuratus est, terra tremuit, & de latere eius aqua profluxit.

Matt.17

Mar.6 Luc.23

Hæc sunt quæ nemo alius fecit vnquam, aut facere potuit: & ideo nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descẽdit, filius hominis qui est in cœlo.

Sed & nos fratres si volumus conregnare, oportet & compati: & si volumus ascendere, oportet vt descẽdamus. Quia qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Diabolus autem, quia voluit ascendere per superbiam, nõ tantum descẽdit, sed cecidit, Iuxta quod legitur: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et de eodem: Videbam Satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Descendamus ergo per humilitatem, & in ipso descensu gradus exemplo domini disponamus. Primo namq; debemus descendere per subiectionem, secundo per compassionem, tertio per abiectionem. Subiectio vero tres continet gradus. Primus est, subdere se maiori. Secundus, subdere se pari. Tertius, subdere se minori. In primum, descendimus per debitam necessitatem. In secundum, per mutuam charitatem. In tertium, per abundantem humilitatem. In hunc gradum Christus descendit, quando lauit pedes discipulorum, & quando caput tremendum angelis Baptistæ manibus suppositum, dicẽs: Sic decet nos implere omnem iustitiam, id est, superabundantem humilitatem. In eundem gradum docuit apostolos & nos in illis descendere, dicens: Qui maior est vestrum, erit omnium seruus: seipsum in exemplũ pręponens: quia filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Hinc est quod maximus in ecclesia se seruum seruorum Dei appellat. Compassio vero in duos gradus distinguitur. Quorum primus est compassio sui, secundus, est compassio proximi. De primo dicitur: Miserere animæ tuæ placens Deo. In secundum gradum descendit Apostolus, qui dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scãdalizatur, & ego non vror? Descendamus & nos flentes huius vitæ miseriam, & ad futuram gloriam suspirantes, & gementes pro peccatis propriis, plorantes pro alienis. Abiectio quoque duos continet gradus. Primus, est abiectio mundi, secũdus abiectio sui. Ad primũ nos hortatur Ioannes dicens: Filioli, nolite diligere mundum, neq; ea quę in mũdo sunt. Quicquid em̃ in mũdo est, concupiscentia carnis est, quantũ ad gulam & luxuriam, & concupiscẽtia oculorum, quantum ad diuitias & possessiones. Sed difficile est diuitem intrare in regnum cœlorum. Et superbia vitę, quantũ ad honores & dignitates. Sed tollimur in altũ, vt lapsu grauiore ruamus. Ad secundum gradum dominus nos inuitat dicens: Qui vult venire post me, ab

Lrẽæ 1

Descendẽdum qbus gradibus sit nobis.

Subiectionis gradꝰ tres.

Mat.3

Matt.20

Cõpassionis gradꝰ duo.

Eccli.30.

2.Cor.11.

Abiectionis gradus duo.

1.Ioan.2.

Matt.19

Luc.9.

neget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.

Et in omnibus his debemus descendere, corde, ore, opere. Vt à corde excludamus superbiam. Ab ore iactantiam. Ab opere inanem gloriam. Si sic descendimus, melius ascendemus de malo ad bonum, de bono ad melius, de meliori ad optimum. Primus ascensus est incipientium, secundus proficientium, tertius peruenientium. Primo ascenditur ad iustificationem, secundo ad perfectionem, tertio ad glorificationem. Primus autem ascensus tres gradus habet, qui sunt contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Ad primum ascendimus per dolorem, in secundum per pudorem, in tertium per laborem. Secũdus ascensus tres similiter habet gradus. Primus est vitatio prohibitorum, secundus adimpletio præceptorum, tertius supererogatio consiliorum. Tertius ascensus duplici gradu distinguitur. Primo ascenditur ad glorificationem animæ, secundo ad glorificationem corporis. Ad quas nos faciat ascendere dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Gradus ascẽsionis tres

I.

II.

III.

In die S. Parasceues.

Cur Christus cum impijs sit ligatus, & Christum eligendum esse non Barrabam, Christum inquam non peccatum, & omnes peccatores Barrabam præferre Christo, posseq; eos abstinere a peccato, si non magis peccatum quam Christum diligerent.

SERMO I.

Matt. 26

VEm vultis dimittam vobis? Barrabam, an Iesum qui dicitur Christus?

Verba ista charissimi, quæ frequẽter audistis, frequẽter legistis: manifestum est à quo hæc quæstio facta sit. Pilatus hanc fecit Iudæis. Sed quare hanc fecit? Ipse quidem iudex erat, & pro iudiciaria potestate plures in carcere suo vinctos habebat. Hæc autem consuetudo illi erat, quatenus die Paschæ, quum pro eius solennitatis gratia, tum pro conseruanda Iudæorum amicitia, per singulos annos vnum ex eis, quos vinctos haberet, die supradicta, ad petitionem ipsorum liberum abire permitteret. Itaq; inter alios vinctos vnus erat, cui nomen Barrabas. Sed cur Barrabas sit ligatus, causam optime nouimus. Ipse enim latro erat, & in seditione homicidium fecerat. Iesus autẽ quid meruit? Cur inter criminosos adiudicatur? Nonne ille ipse est qui ineffabili voluntate criminosis veniam dabat? Qui corporali præsentia mortuos suscitabat? Pro nefas. Quę societas luci ad tenebras? 2. Cor. 6. Sed ideo Christus cum impijs religatur, vt illud quod de eo dictum fuerat impleretur, & cum impijs reputatus est. Esa. 53. Cum impijs pietas deputatur, & cum impietate pietas non mutatur: sed potius ad pietatem ipsa postmodum impietas commutatur. Dicit ergo Iudæis Pilatus: Quem vultis vobis de duobus dimitti? Ecce Iudæi, ecce in vestro arbitrio posita est Christi & latronis electio. Quem vultis eligite, quem vultis abijcite. Mat. 27. 1. Ioan. 3. Christus peccatum non fecit, nec dolus inuẽtus est in ore eius. Barrabas autem latrocinij scelere diffamatus, & homicidij sanguine cruentatus. Ecce Pascha in azymis celebratis, fermentum respuitis. Eligite ergo Chtistum innocentem & purum, respuite latronem multis iniquitatibus confermentatum, abijcite hominem interfectorem, & suscipite hominem saluatorem. Abijcite, inquam, illum, qui viuos mortificabat, & suscipite illum, qui mortuos viuificabat.

Videamus tamen quem elegistis, audiamus quid dixistis: Non hunc, sed Barrabam. Electio quam non fecit dilectio: puto nec illum diligebatis, quem elegistis. Nec ob aliud voluistis quod Barrabas liberaretur, nisi vt Christus crucifigeretur. Non hunc, sed Barrabam.

Non

Non hunc proh dolor. Latronis nomẽ dicitur, Christus nõ nomine dignus habetur. Sed grauis erat eis ad nominandum, qui grauis erat eis ad videndum.

Sed o dilectissimi, quur ista elicimus? Cur & Pilati quæstionem, & Iudæorum responsionem tam diligẽter discutimus? Ideo vtique, quia ad huius quęstionis similitudinem aliam volumus facere quęstionem. Illa quęstio facta est populo Iudæorum, vt nostra fieret populo Christianorum. Sed quia in populo Christiano sunt boni & mali, nos in præsenti sermone non illam facimus bonis, imo potius illis, qui mali sunt, & filij hominum appellantur. Duo itaq; proponamus illis, peccatum, & Christum. Dicite ergo filij hominũ: Quid vultis de duobus dimitti, peccatum, an Christum? Bonũ an malum? Veritatem an vanitatem? Iniquitatem an æquitatem? Et vt dicam expressius, qđ volumus, quid vultis de duobus dimitti? Scortum, an Christum? Carnem meretricis, an carnem filij hominis? Carnẽ quæ vitam præstat æternã, an carnem quę mortem afferat sempiternam? Quid melius vultis, an comedẽdo corpus Christi in ipso manere, an cohærendo meretrici, vestrum & illius corpus vnum efficere? De corpore quippe suo Christus sic loquitur: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo, &c. Apostolus vero de corpore meretricis sic dicit: Qui adhęret meretrici vnum corpus efficitur. Dicite filij hominum quid diligitis? Respõdete qd de duobus elegistis? Adhibete si potestis discretionem, & facite electionem: & sic date responsionẽ. Palam vobis facio quęstionem, nec habet necessariam, nec profundam discretionem. Bonum & malũ, scortum & Christũ vobis proponimus: & de his duobus, quid potissimum elligatis, inquirimus. O filij hominũ, quid dubitatis? Cur non cito respõdetis? Cur nisi quia filij hominum estis? Et quid est filij hominum, nisi filij carnalium, carnalia amantium, carnalia sapientium? Non ne illi vos estis, de quibus scriptum est: Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciũ? Certe ista ẽ causa, quare bonũ nõ eligitis, quod & graui corde estis, & vanitatem diligitis. Quam bonus Israel Deus. Sed quibus? Non curuis corde. O graui corde, o filij hominum, quid est quod supergreditur caput vestrũ: vnde in corde vestro tanta grauitas? Hæc siquidem est, de qua scriptum est: Iniquitas super talentum plumbi sedet. Sed hoc iniquitatis onere laborabat, qui in Psalmo dicebat: Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ, & sicut onus graue grauatę sunt super me. Hoc etiam põdere premebantur illi, de quibus dicitur: Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Hęc itaq; iniquitas, o graui corde filij hominum, non solum grauat corda vestra, sed etiã ne nobis respondeatis, opilauit os vestrum: & vtinam saltem taceretis, & nihil responderetis, & cõtempto Christo, scortum non eligeretis. Quod si quæritis, quomodo vel quãdo Christum contemnitis, quõ vel quando scortum eligitis: reducite ad memoriam tempus vestræ confessionis, mementote quid dicatis tempore communionis. Ecce ponamus aliquẽ ad presbyterũ venientẽ, peccata confitentem & dicentem: Cõfiteor domine quia peccaui, patrem & matrem offendi, mentitus sum, peieraui, aliena furto & violentia rapui. Ad quem sacerdos, pœnitet te ista fecisse, & si vis de cætero ista dimittere? Et ille: Ex corde istorum pœnitet, & libenter dimitto. Et sacerdos: Vide si, ait, plus fecisti. Dic mihi, si vnquam mulierem tetigisti. Et ille: Quis est domine, qui hæc non faciat? Quis est qui se abstineat à peccato isto? Et sacerdos: Noli sic loqui amice, noli sic loqui. Nisi hoc peccatum sicut & alia confessus fueris, & nisi de isto sicut de alijs emendationem promiseris, scias pro certo, quod nec communionem Christi digne percipias, nec post istam temporalem vitam, ad æternam vitam peruenies. Fac igitur & de isto pctõ confessionem, promitte emendationem, & sic accipe communionem. Et ille: O domine, valde infirmus sum, a muliere abstinere non possum: & ideo non audeo promittere, quod scio me non posse seruare. Vouete, inquit, & reddite domino Deo vestro. Et melius est non vouere, quam vouere & non reddere. Et sacerdos:

Cor. 6.

Ioan. 6

1. Cor. 6.

Psal. 4.

Psal. 72.

Zach. 5.

Psal. 37.

Exo. 15.

Christus quõ etquãdo contẽnatur.

Tempus confessionis reducite ad memoriam

psal. 75

Eccl. 5

Non

Non exigo vt votum facias, quod non feciſti, ſed redde quod promiſiſti. Nonne in baptiſmo diabolo & operibus eius abrenunciaſti? Nonne fornicatio diaboli eſt operatio? Itaque ſi ſecundum conſilium noſtrum promittis non fornicari, facis quod facere debes: ſi non promittis, ſemper tamen debes. Denique votum reddere nec debere, non votum, ſed gratuitas dicitur proprie. Is etenim votum facit, qui quod non debet, gratuito ſe facturum eſſe promittit. At qui non fornicari promittit, votum non facit, id eſt, non quod non debet, promittit, ſed id quod debet reddere decreuit. Ego itaque cum te à fornicatione abſtinere, & caſtitatem tenere moneo, non votum exigo, ſed debitum quæro. Quod autem dicis, infirmus ſum, à muliere abſtinere non poſſum, diſcute quod dicis, vide vtrum pro certo poſſis. Credo enim quod poſſes, ſi velles. Poſſes ſi tantum Deum, quantum oculum tuum diligeres.

Abſtinere poſſent homines à peccato, ſi vellent.

Ecce tibi facio quęſtionem, da veram reſponſionem. Si modo tentatio ſuperueniēs te ad luxuriam prouocaret, ſi diabolus inſtigaret, ſi caro titillaret, ſi etiam mulier impudenter & irreuerenter ſe ingereret, & ſe totam ad peccandum exponeret, tunc in ipſo tentationis ardore, ſi pro certo ſcires quod oculum perderes, ſi cum ea peccares, dic pro Deo quid faceres? Nonne ſtatim horror quidam per corpus diffunderetur, & ardor ille libidinis, qui te totum occupauerat, ſopiretur? Nonne ipſam mulierem abhorreres? Nonne & pugno eam percuteres? Modo attēde quid ſoles dicere. Vellem abſtinere, ſi poſſem. Ecce potes, quia oculum perdere times. Quod potes per oculum, non potes per Deum: niſi quia plus diligis oculum, quàm Deum? Num plus valet oculus, quàm Deus? Noli itaque dicere, quod ſoles, vellem, videlicet abſtinere, ſi poſſem: imo dic, poſſem ſi vellem. Corrige volūtatem, & dilige caſtitatem, & continendi accipies poteſtatem. Si autem te profiteris infirmum, quare non curris ad medicum? Si pateris infirmitatem, cur non amplecteris ſanitatem? Si te conſpicis impotentem, quare non ſuſcipis omnipotentem? O infelix, reſpice teipſum & deſpice, ſuſpice & ſuſcipe. Ipſe totum erit, ſi ad te venerit, ipſe curabit, ipſe ſanabit, & ipſe virtutem præſtabit. Ipſe enim medicus, ipſe ſalus, ipſe etiam virtus, ipſe ſanitas. Acquieſce noſtro cōſilio & dimitte fornicationem & fac caſtitatis promiſſionem: & ſic accipies cōmunionem. Si vnum elegeris, aliud habere non poteris. Elige ergo quod vis. O filij hominum intendite, quid hic ſocius veſter reſpondeat, videte quid eligat. Si inquit aliter cōmunicare nequeo, niſi caſtitatem promittam, melius volo differre communionem, quàm vltra meum poſſe ferre promiſſionem. O ſtulta reſponſio. O Iudaica electio. Quid reſpōderunt Pilato Iudæi? Non hunc, ſed Barrabam. Quid reſpōdit filius hominis ſacerdoti? Si verborū eius diſcutimus ſenſum, quid aliud reſpondet, niſi, nō Chriſtum, ſed ſcortum? Quid enim aliud dicit, quum dicit: Melius volo communionem differre, quàm caſtitatem promittere. O quam periculoſum differre, o infelix hic differre, quando potes ſcire ferre. Nonne melius tibi eſſet tentationem ſufferre, quàm communionem differre? Sufferentia quidem tentationis faceret te beatum, iſta vero communionis dilatio non abſoluit, ſed auget reatum. Beatus enim qui ſuffert tentationem. Sed vę illi, qui pro amore peccandi differt communionem. Abnegate filij hominum Iudaicam impietatem, ſequimini Chriſtianam pietatem, diligite iuſtitiam, mūdate conſcientiam. Si vultis æternam euadere damnatiōem, fugite fornicationē. At vos miſeri non ſolum præſentem & inſiſtentem non repellitis, ſed quod peius eſt, abſentem quæritis, fugientem retinetis. Sed quid eſt fugere fornicationem, niſi euitare occaſionem fornicandi? Hāc ergo fugite, Chriſtum eligite, quatenus in preſenti vita digne percipiatis eius communionem, & in futura vita ad ipſius poſſitis pertingere poſſeſſionem, qui viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, p omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Iacob. 1

IN

In Solennitate Sancti Ioannis Baptistæ.

Quomodo Ioannes baptista multis modis fuerit magnus.

SERMO I.

Matt.11. INter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.

Qui laudat, & qui glorificat Deum, & ipse laudatur & glorificatur

Luc.12. à Deo, ipso testante: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor &

Matt.16. ego eum coram patre meo. Petrus enim quia dixit ad Christum: Tu es Christus filius Dei viui, & Christus inquit ad ipsum: Et ego tibi dico, quia tu es Petrus,

Ioan.1. & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Sic ergo Ioānes quia dixit de Christo: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & Christus inquit de ipso: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioāne Baptista. Illi de Christo cōfessi sunt veritatem, Christus de ipsis, professus est dignitatem. Quia veritatis confessio, dignitatis professionem meretur.

Quantus enim exstiterit Ioānes, tam prophetica, quàm Euāgelica lectio protestatur. Fuit em̄ magnus in ~~prædestinatione~~, magnus in annūciatione, magnus in conceptione, magnus in natura, magnus in persona, magnus in gratia, magnus in officio, magnus in merito, magnus in sacramento, magnus in dignitate, magnus in potestate, magnus in claritate, magnus in opinione, magnus in p̄dicatione, magnus in passione. Fuit ergo magnus in prædestinatione, Iuxta quod dominus ei loquitur per prophetam: ~~Priusquam te~~ formarem in vtero

Hierem.1 2.Timo.2 noui te. Nouit enim dominus qui sunt eius, id est, p̄destinauit suos. Qui per con

Matt.7. trarium reprobis ait: Non noui vos. Secūdum quem modum dominus inquit Nathanaeli: Priusquam te Philippus vocaret, cū esses sub ficu, noui te. Sed cum Deus omnia nouerit antequam fiant, qd est quod specialiter dicit de Ioanne: ~~Pri~~usquam te formarem in vtero noui te? Sed quando quod pluribus communiter conuenit, vni specialiter attribuitur, antonomatice debet intelligi. Deus em̄ plenius nouit Ioannem: quia prædestinauit ei maiorem gratiam in præsenti, & ampliorem gloriam in futuro.

Ioan.1. II. Fuit magnus in annunciatione. Quoniam apparuit angelus Zachariæ, stans à dextris altaris incensi: Ne ~~timeas~~, inquit, Zacharia, quoniam exaudita ē deprecatio tua. Et ecce Elizabeth vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio: & multi in natiuitate eius gaudebunt. Idem angelus annunciauit patri natiuitatem Ioannis, qui annunciauit matri natiuitatem Iesu, videlicet Gabriel: magnum vtrobique annuncians miraculum, & virginis & sterilis partum. Ioannis autem non conceptum dicit, sed ortum. Iesu vero prædicit ortum pariter & cōceptum. Nam Zachariæ patri prædicitur: Vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Sed Mariæ matri prædicitur: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomē eius Iesum. Quia Ioannes fuit conceptus in culpa: solus autem Christus fuit sine culpa cōceptus: vterque vero natus in gratia. Et ideo vtriusque natiuitas colitur: sed solius Christi conceptio celebratur.

Luc.1. III. Fuit magnus in conceptione: quia conceptus est, non exigente natura, sed gratia operāte: cum esset Zacharias senex, & Elizabeth sterilis, & ambo pariter processissent in diebus suis.

Gen.17.21 Ecce alter Isaac natus de sene, conceptus de sterili, prænunciatus ab angelo, p̄nominatus ab ipso, pater Iacob, qui genuit duodecim patriarchas. Ille de Abraham, iste de Zacharia. Ille de Sara, iste de Elizabeth: vterque de sene, vterque de sterili: vterque prænunciatus & prænominatus ab angelo: ille Isaac, iste Ioannes. In natiuitate Isaac ait Sara: Risum mihi fecit dominus: qui-

Ibidem cunque audierit, corridebit mihi. In

Luc.1 natiuitate Ioannis audientes vicini & cognati quod manifestauit, vel magni

Ioannes multipliciter fuit magnus.

I.

magnificauit dominus misericordiam suam cum Elizabeth, congratulabantur ei. Iuxta quod angelus prædixerat Zachariæ: Gaudium erit tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Sed Zacharias, quia non credidit angelo, mutus factus est: Abraham autem, quia credidit Deo, reputatum est ei fides ad iustitiam. Isaac quasi carnalis pater, Iacob carnaliter genuit. Ioannes quasi spiritualis, spiritualiter genuit Christum. Ille duodecim patriarchas, iste duodecim apostolos generauit. Ille magnus, sed iste maior. Quoniam inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Magnus exiſtit in natura: quia de sacerdotali genere procreatus. Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor eius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Nobilis de nobilibus, & iustus de iustis: quia erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine q̃rela. Fuit magnus in persona: quia ipse est qui præcessit ante Deum in spiritu & veritate Heliæ, parare domino plebem suam perfectam. Propter quod & dominus dixit de illo: Ipse est Helias, qui venturus est. Iste nanque prænunciauit primum aduentum, ille prænunciabit secundum. Iste persecutionem passus est ab Herode propter Herodiadem vxorem ipsius, Ille quidem persecutionem passus est ab Achab, propter Iezabel vxorem eius. Magnus in gratia, vnde vocatum est nomen eius Ioannes, quod Dei gratia interpretatur: quia repletus est spiritu sancto adhuc ex vtero matris suæ, domino sibi per prophetam dicẽte: Antequam exires de vulua sanctificaui te. Prius fuit renatus, quã natus, & regeneratus prius, quam generatus. Vnde vt audiuit salutatiõem Mariæ Elizabeth, infans in eius vtero exultauit. Magnus exiſtit in officio. Iuxta quod ipse prophetico verbo respondit: Ego vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas Dei nostri. Ipse conuertit corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare domino plebem perfectam. Ipse vox verbi, præco iudicis, paranymphus sponsi, lucerna solis, finis legis, initium Euangelij. Magnus in merito: quia vinum & siceram non bibit, & habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem erant locustæ & mel syluestre. Modestus abstinentia: quia vinum & siceram non bibit: & erat esca eius locustæ & mel syluestre. Castus in continentia: quia vestimentum habebat de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: vt essent lumbi eius præcincti, & lucernæ ardentes in manibus eius. Magnus in sacramento: nam lex & pphetę vsq; ad Ioannẽ: & ex eo regnũ cœlorũ euangelizatum est. A diebus autem Ioannis Baptistę regnum cœlorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Ipse est qui rationem sacramenti de seipso testatur: Qui habet sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi stat & gaudio gaudet propter vocem eius. Propter quod & alibi dicit: Qui post me veniet, ante me factus est, cuius nõ sum dignus corrigiam calciamenti eius soluere.

Magnus in dignitate, ficut de eo pater inquit ad filium: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Ioannes dictus est angelus, non naturæ proprietate, sed officij dignitate: cuius excellentiam ipsa Veritas extulit, dicens: Quid existis in desertum videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetã. Nam Ioannes & cum prophetis dixit futurum: Ecce veniet fortior me, Et plus quam propheta ostendit præsentem: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Magnus in potestate, ficut in persona prophetæ dominus inquit de illo: Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, & dispersas & dissipes, & ædifices & plantes. Nam manus domini erat cum illo. Magnus in claritate: qa ipse erat lucerna ardens & lucẽs. De qua pater per prophetam: Parauí lucernam Christo meo. Fuit enim homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Magnus in opinione. Nam existimante populo & cogitantibus omnibus

Gen.15
Matt.11
IIII.
Luc.1
V.
Matt.11
VI.
Luc.1
Hierem.1
Luc.1
VII.
Ioan.1
VIII.
Matt.3
Luc.12
IX.
Matt.11
Ibidem.
Ioan.3
Ioan.1
X.
Mal.3
Luc.7
Mar.1 Ioan.1
XI.
Hier.1
XII.
Ioan.1 psal.11
Ioan.1
XIII.
Luc.1

bus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Ioānes omnibus dicens: Ego baptizo vos in aqua: veniet aūt fortiór me post me, qui baptizabit vos spiritu sancto & igne. Populus existimabat illum sublimen, sed ipse
Ioan. 3. respōdit se humilem dicens: Me oportet minui illum autem crescere. Nam qui se
Luc 14 exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat,
XIIII exaltabitur. Magnus in prædicatio-
Luc. 3 ne: quia venit Ioannes in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitētiæ in remissionem peccatorum.
Mat. 3 Facite, inquit, dignos fructus pœnitentiæ. Et pœnitentiam, inquit, agite, approproquabit enim regnum cœlorum. Egregius prædicator, qui ea præcipue prædicabat, per quæ peccatorum vera remissio datur, id est, baptismum & pœ-
XV nitentiam.
Matt 3. Magnus in passione: quia pro veritate carcerem passus, tandem capite est trū-
Ioan. 1. catus, baptizatus in sanguine, qui baptizauit in aqua.
Baptism⁹ triplex Est autem triplex baptismus: In aqua, in lachrymis, in sanguinæ. In aqua regenerationis. In lachrymis cōpunctionis. In sanguine passionis. Quorum quemlibet Ioannes ante faciem domini præ-
Matt. 11. parauit, baptizando, prædicando & moriendo. Inter natos itaque mulierum nō surrexit maior Ioanne Baptista. Quid ergo? An non maior est Christus, qui
Ioan. 19 natus fuit de muliere? Iuxta quod ipse inquit ad matrem: Mulier, ecce filius tuus: Sed Christus natus est de muliere secundū sexum, non autem secūdum amplexum. Natus est de muliere secun-
spēciem, non secundum mollitiem. Vel subintelligitur Propheta, cū dicit: Non
Matt. 11. surrexit maior Ioanne baptista, videlicet maior Propheta. Iuxta quod dominus ipse præmiserat: Quid existis in desertum videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plusquam Prophetā. Nā etsi Christus alicubi Prophēta dicatur, vt:
Matt. 21. Ecce veniet Propheta magnus. & iterū:
Luc. 7. Propheta magnus surrexit ī nobis: ipse tamen dicendus est non tam propheta, quam dominus prophetarum.
Mat. 11. Quid est autem quod sequitur: Qui minor est in regno cœlorum, maior est Ioanne Baptista? Vt autem expositio-

nes dubias & obscuras omittamus, plane simul & plene dicamus, quia in regno cœlorum, id est, in patria soli angeli erant, qñ Christus ista dicebat: qa nōdū ascendens in altum suā duxerat captiuitatem captiuam. Angelos autem maiores esse quam homines Propheta loquens de Christo testatur: Minuisti eū paulo minus ab angelis. Nam illi sunt immortales, sed isti mortales: illi sunt impassibiles, sed isti passibiles: illi beati, sed isti miseri: illi triumphant, isti militant. Ergo qui tunc minor erat in regno cœlorum, maior erat Ioanne Baptista. psal. 67. psal. 8.

Nos ergo fratres & filij, qui conuenimus ad celebrandam natiuitatem ipsius, si eam digne curauerimus celebrare, pro certo sperare debemus, quod quanto maior est aqud Deum, tanto magis pro nobis interueniet apud ipsum. Sed est nobis summopere prouidendum, vt qui in natiuitate eius gaudemus exterius, in natiuitate eius interius gaudeamus: quia reliquiæ cogitationum diem festum agent domino. Non est autem impijs gaudere dicit dominus, contestāte Psalmista: Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum: conscientia mea me remordente. Quocirca purgemus animam à maculis peccatorum, vt tantę solennitatis gaudium digne celebrare possimus. Nam qui nitet exterius, & sordet interius, similis est, vt dominus ait, sepulchro deforis dealbato, intus autrm omni pleno spurcitia. psal. 75. Esa. 48. psal. 37. Mat. 23.

Oremus ergo fratres & filij, oremus omnes & singuli, vt intercedente beato Ioanne baptista nobis det gaudiū solēnitatis ętenæ, Iesus Christus dominus noster, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In eodem Festo.

De triplici natiuitate Ioannis, carnali, sacramentali & spiri tuali, in quibus multi gaudent.

SERMO II.

Luc.1. ELizabeth vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomẽ eius Ioannem: & erit tibi gaudium & exultatio, & multi in natiui tate eius gaudebunt.

Quod legimus & intelligimus à Gabriele prædictum, ecce videmus & gaudemus in Ioanne completum: quia mul ti in eius natiuitate lætantur.

Natiuitas Ioannis triplex. Verbũ aũt angelicũ trifariũ resonat intellectum, secundum triplicem natiuitatem Ioannis, carnalem, sacramentalem, & spiritualem. Carnalem, secundum hi storiam: sacramentalem, secundum allegoriam: spiritualem, secundum tropologiã. Siue carnalem, secundum naturã: sacramentalem, secundum figuram: spiritualem, secundum gratiam.

Carnalis Luc.1 Ad carnalem natiuitatem secundum naturam pertinet quod audistis in Euãgelio: Elizabeth impletum est tempus pariẽdi, & peperit filium.

Sacramentalis Ad sacramentalem natiuitatem secũdum figuram spectat q̃d dicitur per Prophetam: Priusquam te formarem in vtero noui te.

Hiere.1. Spiritalis Ad spiritualem natiuitatem secundum gratiã spectat quod ait angelus: Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Secundum historiam enim multi gaudent in natiuitate Ioannis: non solum Christiani, verum etiam Agareni: qui credẽtes ipsum fuisse Prophetam, eius natiuitatem celebrant & exultant. Soli autem hęretici & Iudæi huius gaudij sunt immunes, quia huius fidei sunt expertes. Gaudium illud in quibusdã partibus repræsentant puellæ hodie psallentes in cymbalis, & coronulas deferentes. In alijs vero partibus pueri ossa collecta cremantes & ludentes ad ignem. Licet enim institutio vana fuerit, intentio tamen est sana.

Allegorica. Porro secundum allegoriam, natiuitatem Ioannis prefigurauit natiuitas Isaac. Nam vterq; fuit natus de sene, vterq; de sterili, vterque & prænunciatus & prenominatus ab angelo, ille Isaac, iste Ioannes. Gen.21. In natiuitate Isaac ait Sara: Risum fecit mihi dominus: quæcunque audierit, corridebit mihi. In natiuitate Ioãnis audientes vicini & cognati, quia magnificauit Deus misericordiam suam cum Elizabeth, congratulabantur ei. Sed & Zacharias quia non credidit angelo factus est mutus. Gen.17. Abraham autẽ, quia credidit Deo, reputatum est ei ad iustitiam. Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Iacob, Iacob genuit duodecim Patriarchas. Sic & Zacharias Ioannem, Ioannes Christum, Christus duodecim Apostolos generauit. Sed inter Christum & Ioannem generationis ordo mutatus est. Nam Zacharias genuit Ioannem secundum carnem, Ioannes autem Christum ex aqua secundum spiritum. Audite mysterium, & intelligite sacramentum. Lex & Prophetæ vsque ad Ioannẽ, Luc.16 & ex eo regnum cœlorum euangelizatum. Vsque ad Ioannem nascebantur homines secundum naturam ex carne, sed à Ioanne renascuntur homines ex aqua, per spiritum. Quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Ioan.3. Quod autem natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu spiritus est. Sufficit modo parum de tanto mysterio prælibasse: quia non omnia sunt omnibus exponenda. Iuxta quod veritas ait: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cęteris autem in parabolis. Matt.13 Luc.11.

Tropologica Multi quoque gaudent in natiuitate Ioannis secundum tropologiam, vniuersi videlicet, qui nascentem in se Dei gratiam cum mentis hilaritate suscipiunt & conseruant. De qua dicebat & orabat psalmista: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Psal.50. Ioannes quomodo mystice accipiat, indicat, et interpretatur Luc.1. Ioannes enim interpretatur gratia dei, q̃ per affectũ concipitur, p̃ effectũ nascit, & p̃ profectũ nutrit. De ipso nãq; Ioanne mater aiebat: Ex q̃ facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo: quia repletus fuit spiritu sancto ex vtero matris suę. Ibidem Idem angelus annunciauit patri natiuitatem Ioannis, qui annunciauit matri natiuitatem Iesu, videlicet Gabriel

briel: annuncians vtrobique miraculũ, & virginis & sterilis partum. Ioannis autem non conceptum prædixit, sed ortum. Iesũ vero prædixit ortum, pariterque conceptũ. Nam Zachariæ patri prædicit: Elizabeth vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomẽ eius Ioannem: sed Mariæ matri prædicitur: Concipies in vtero & paries filium & vocabis nomẽ eius Iesum. Cur hoc? nisi quod Ioannes fuit conceptus in culpa, solus autẽ Christus fuit sine culpa conceptus: vterque vero natus in gratia: Et ideo vtriusq; natiuitas colitur, sed solius Christi conceptio celebratur.

Moralis sensus natiuitatis Ioannis.

Verum ne longe petamus exempla, quoniam in quolibet nostrum possumus moraliter inuenire Zachariã & vxorẽ eius Elizabeth, quę parit ei filium, cuius nomẽ debet vocari Ioãnes: eritq; sibi gaudium & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Elizabeth nanque vxor Zacharie, potest intelligi caro copulata spiritui. Quia sicut vir castigat & regit vxorem: ita spiritus castigare debet & regere carnem: ne forte lasciuiat & incidat in fornicationis reatum. Hęc pariet ei filium, quando spiritus per carnis officium bonum opus exercet, vt si dat eleemosynam, vestit nudum, pascit

Psal.12 esurientem, visitat infirmum, sepelit mortuum. Tunc vxor ipsius sicut vitis abundat in lateribus domus suæ: filij sui sicut nouellę oliuarum in circuitu mensę suę. Huius nomẽ debet vocari Ioãnes, videlicet Dei gratia: quia nemo bonum o-

1.Cor.15 pus sibi debet ascribere, sed gratiæ Dei nostri. Iuxta quod dicit Apostolus: Gratia Dei sum id ꝙd sum, & gratia Dei in me vacua non fuit, sed gratia eius in me semper manet. Eritque sibi gaudium &

Ioan.16 exultatio, quia de bono ope gaudebit & exultabit, quod mentem lætificat & serenat. Nam mulier cum parit tristitiam habet: cum autem peperit masculũ, iam non meminit præssurę propter gaudium, quia natus est homo in mũdum. Et multi in natiuitate eius gaudent: om-

Matt.5 nes videlicet boni, qui proximo suo cõgratulabuntur in bono. Propter ꝙ veritat dicit: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes opera vestra bona, glorificent patrẽ vestrũ qui in cœlis est.

Est ergo summopere prouidendum, vt qui gaudemus exterius tripudiantes in corpore, gaudeamus intus exultantes in mente: quia reliquiæ cogitationis diem festum agent domino. Non est autem impijs gaudere dicit dominus: nec est pax ossibus meis, à facie peccatorum. Quocirca purgemus animas nostras à maculis peccatorum, vitiorum, vt tantæ solennitatis gaudium digne celebrare possimus: ne forte simus ex illis qui lætantur cum malefecerint, & exul- prou.2
tant in rebus pessimis: & tenent tympanum & citharam, & gaudent ad soni- Iob.21
tum organi, sed in puncto ad inferna descendunt: quin potius simus ex illis Psal.41
qui ingrediuntur in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei, in voce exultationis & confessionis sonus epulantis. Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Psal.75 Esa.42 Psal.75

In solennitate D. Apostolorum Petri & Pauli.

Docet famam propriam non esse negligendam & multa disputat de felicitate, dignitate & potestate Petri.

SERMO I.

INterrogabat Iesus discipulos suos dicens: Quem dicũt homines esse filiũ hominis? Et reliqua. Matt.16

Quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ideo dominus interrogabat discipulos suos, non quod ignoret aliqua qui nouit omnia, sed vt ex ipsa respõsione occasionẽ assumat & confirmandi fidem, & remunerandi confessionem. Vnde cum Petrus dixisset: Tu es Christus filius Dei vi- Rom.10.

ui, statim dominus fidem confirmans re spōdit: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Ac deinde confessionem remunerans intulit: Et ego dico tibi, cuius dicere facere est, quia tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & tibi dabo claues regni cœlorum. Prius tamē de alio rnm opinione quæsiuit, vt eorum reprobaret errorem. Quia non est societas luci ad tenebras: & veritas plantari non potest, nisi falsitas extirpetur. Ait ergo: Quem dicūt homines esse filum hominis? Manifestum nobis tradidit exemplum, ne simus conscientia sola cōtenti, sed de fama quoque soliciti, vt & conscientiam, quo ad Deum, & famam, quo ad proximum, procuremus habere dilucidam, & studeamus seruare serenam. Nam melius est nomen bonum quam diuitiæ multę. At illi de aliorum opinione interroganti dixerunt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij Hieremiam, aut vnum ex prophetis. Pro eo namque quod Christus baptizabat, putabant homines, sed errabant, suscitatum esse Ioannem Baptistā. Vel vnum ex duobus Prophetis, qui transeuntes Iordanem præfigurauere baptismum, id est, Heliam, vel Helizeū. Hieremiam vero, quia legitur sanctificatus in vtero: ficque poterant errare de cæteris, quemadmodum Herodes errauerat de Ioanne. Hic est, inquit, Ioānnes baptista, ipse surrexit à mortuis & ideo virtutes operantur in eo. Vos autem, quem me esse dicitis? Ac si diceret: Vos, qui nō carnales estis, sed spirituales, vt merito debeatis iam non homines, sed dij appellari potius, sicut habetur in Psalmo: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes, Quem me esse dicitis? Prudēter interrogat & distincte. Ac si diceret manifestius: Homines de filio hominis ita sentiunt: vos autem de me quid sentitis? Sed qd possunt homines facti dij sentire de deo facto homine, nisi quod Petrus primus & præcipuus inter omnes respondit pro omnibus dicēs: Tu es Christus filius Dei viui. Quasi dicat: Tu, non Ioannes baptista in carcere decollatus, es Christus: nō Helias in paradisum translatus. Filius Dei, nō Hieremias, q̄uis ab vtero sanctificatus. Dei viui, nō vnus ex Prophetis in cœmeterio tumulatus. Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Bariona est nomen Hebræum, compositum ex integro, quod est, Bar, id est, filius, & corrupto, quod est Iohanna, id est, filius Ioannis.

Sane nobis tria Euangelica lectio in B. Petro singulari quadā p̄rogatiua cōmēdat, felicitatē, dignitatē, & potestatē. De felicitate p̄mittitur: Beatus es Simō Bariona: qa caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus q est in cœlis. De dignitate subiungitur: Tu es Petrus & sup hāc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę inferi non præualebunt aduersus eam. De potestate supponitur: Et tibi dabo claues regni cœlorū. Et quod cunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Et quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Beatus es igitur, sed nunc merito, tādem præmio: nūc spe, tādem re: nūc beatitudine viæ, tandem beatitudine patrię nunc beatitudine fidei, tādem beatitudine speciei. Quia caro & sanguis. i. carnalis quilibet, sapientia carnis inflatus, non reuelauit tibi: sed pater meus qui est in cœlis, qui cœlestes mentes inhabitat, & eas lumine veritatis illustrat. Abscondit enim hæc à sapientibus, & reuelauit ea paruulis, qualis est Petrus, non superbus sed humilis. Vnde bene dicitur Simon, quod interpretatur obediens. Bariona, id est, filius Ioānis, quod interpretatur Dei gratia: quia virtus obedientiæ de gratia diuina procedit.

Beatitudo ista potissimum in cognitione ac dilectione consistit, id est, in fide & charitate. Quarum vna inter virtutes est prima, reliqua præcipua. De fide namque dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Ecce fides est prima. De charitate vero idem Apostolus ait: Nunc manent fides, spes, charitas, tria hæc: Maior autem his est charitas. Ecce charitas est præcipua.

De

2. Cor. 6.

Famę bonę curam habēdam esse. Prou. 22

3. Reg. 17
4. Reg. 2
Hiere. 1.

Matt. 14

Psal. 81

4. Regu.

Prerogatiuę Petri.

Matt. 11

Heb. 11

1 Cor. 13

Heb.11 Abac.2 1.Cor.13 De fide legitur: Sine fide impossibile est placere Deo: quia iustus ex fide viuit. De charitate dicitur: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil Matt.9 mihi prodest. Ecce vtraq; est necessaria. Nam de fide dominus ait: Fides tua te Luc.7 saluam fecit, vade & amplius noli peccare. Idē dicit de charitate: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Vtramque dominus requisiuit à Petro. Fidem, quando concessit claues. Ioan.21 Charitatem, quando sibi commisit oues. In concessione clauium, de fide interrogans requisiuit: Vos autem quem me esse dicitis? Et Petrus respondit: Tu es Christus filius Dei viui. In commissione ouium de charitate requirens interIbidem. rogauit: Simon Ioannis diligis me plus his? Et ille respondit: Domine tu scis, quia amo te. Sed de fide semel tātum interrogans requisiuit: quia vnus est Deus, vna fides, vnum baptisma. De charitate vero requirens tertio simul interrogauit: qa tres debemus ex charitate diligere, Deum, nosipsos & proximum. Deum, Deut.6 Matt.22 liges, inquit, dominum Deum tuū. Ecce primum. Et sicut teipsum. Ecce secundum. Diliges proximum. Ecce tertium. Cum ergo dominus tertio requisisset à Petro: Simon Ioannis diligis me plus his? & ille tertio respondit: Domine, tu scis quia amo te, tertio quoque præcepit oues pascendas. Ac si diceret: Pasce verbo, pasce exemplo, pasce præsidio. Pasce verbo prędicationis, pasce exemplo conuersationis, pasce præsidio defensionis. O pastor bone, pastor sancte, pastor egregie: quia animam tuam pro tuis ouibus posuisti, sicut dominus ipse prædixerat: Cum esses iunior cingebas te & ibas vbi volebas: cum autem senueris extendes manus tuas, & alius te cinget Ioan.21 & ducet quo tu nō vis. Hoc autem dicebat significās qua morte clarificaturus esset Deū. Vnde & alibi sibi ait: Sequere me. Quasi diceret: Sequere me in genere mortis, videlicet in patibulo crucis.

Ibidem. Claues autem concedens quęsiuit de fide: quia claues non nisi fidelibns conceduntur. De quibus qui male sentiunt in præsenti, malum vtiq; sentient in futuro: quoniam qui non credit iam iudicatus est. Oues vero committens interrogauit de charitate: quia non est pastor sed mercenarius, qui pascit oues cupiditate lucri, non aūt amore Dei. Ioan.3

Qualis enim & quanta fuerit fides Petri, sua perfectio indicauit: Tu es, inquit, Christus filius Dei viui. Nam corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Duas autem confitetur in Christo naturas, & vnam personam. Naturam humanam, cum dicit: Tu es Christus, quod interpretatur vnctus, secundum humanitatem, sicut ei dicitur à Propheta: Vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Naturam diuinam cum ait: Filius Dei viui. Non enim quis naturaliter potest esse filius alicuius, quin habeat naturam ipsius. Quia sicut non potest esse filius hominis nisi homo, ita non potest esse filius Dei viui, nisi Deus. Vnde pater inquit ad filium: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Qui de sua & patris vnitate secundum naturam diuinā sic aiebat: Ego & pater vnū sumus. Porro sicut inter patrem & filium est diuersitas in personis, sed vnitas in natura: Ita inter diuinitatem & humanitatem est diuersitas in natura, sed vnitas in persona. Nam sicut anima ratiōalis & caro vnus est hō, ita deus & hō vnus est Christus. Propter q̄d Petrus respōdit: Tu es, inqt, Christus, non Christi: tu es filius, & nō filij: quia q in deitate erat Dei filius, idē ipse factus est in humanitate hominis filius. Quia natura nomē est generis, persona vero nomen est iuris. Tu ergo discretiue, nō alius: quia multi pseudoprophetæ venient in nomine tuo dicentes: Ego sum Christus. Sed tu solus es, non putatiue, sed substantiue. Nā & Ioannes reputatus est Christus, quod de se ipse negauit: Non sum, inquiens, ego Christus: sed qui desursum venit, super omnes est. Tu es Christus, videlicet vnctus, non vnctione humana, secundum quā multi sunt Christi, Iuxta quod legitur: Nolite tangere Christos meos: sed vnctione diuina, secundum quam vnus tantum est Christus. Quoniam vnxit te Deus tuus oleo letitiæ præ consorti-

Non pastor sed mercenarius quis. Rom.10 psal.44 psal.2 Ioan.10 Mar.13 Ioan.1 psal.83 psal.44

bus tuis. Propter quod ipse per Prophe-
Esa.61 tam dixit: Spiritus domini super me, eo quod vnxerit me: euangelizare pauperibus misit me. Filius nō adoptiuus, sed
pſal.2 verus: quoniam dixit ad te: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vnde non es tantum filius hominis, sed etiam filius
pſal.113 Dei: non vtique mortui, sicut dñi gentium, Qui os habent & non loquuntur, oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt, manus habent & non palpant, pedes habent & nō gradiuntur. Sed tu es Christus filius Dei viui,
Acto.17 qui viuēs in se, viuificat vniuersa: in quo viuimus mouemur & sumus. Hanc tantam fidem dominus nulla passus est tentatione deficere. Vnde cum in passionis articulo beato Petro dixisset:
Luc.22 Simon, ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum, statim adiecit, Sed ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua & tu aliquando conuersus, confir-
Matt.14 ma fratres tuos. Licet enim aliquando dubitauerit, propter quod dominus eū increpauit, Modice fidei quare dubitasti? quia tamen fides in sua soliditate cōualuit, statim eum de periculo pelagi liberauit.

Hæc vera fides & sancta, non de figmento processit humano, sed de reuelatione diuina. Vnde Christus intulit dicens: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Super hāc fidem ecclesia ē in petra fundata, propter quod dominus addidit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Dignitas hæc in duobus attenditur, quia scilicet beatissimus Petrus & fundamētum est & caput ecclesiæ. Licet enim Christus sit primum & præcipuum fundamentum, secundum quod di-
1.Cor.3 cit Apostolus: Fundamentum positum est, præter quod aliud poni nō potest, q̄ est Christus: sunt tamen secunda & se-
Eph.2 cundaria fundamenta, videlicet apostoli & prophetæ. Iuxta quod inquit Apostolus: Superędificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum.
Psal.86 De quibus alibi dicitur per Prophetam: Fundamentum eius in montibus sanctis. Inter quos beatissimus Petrus primus & præcipuus: cui singulariter à domino dicitur: Tu vocaberis Ioan.1
Cephas. Cephas enim licet secūdum vnam linguam interpretatur Petrus, secundum aliam tamē dicitur caput. Quia sicut plenitudo sensuum consistit in capite, in cæteris autē membris pars est plenitudinis: ita cæteri vocati sunt in partem solicitudinis, solus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis. Vnde cum dominus omnibus simul apostolis loqueretur, particulariter ait: Ioan.20
Quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Cum autem soli Petro locutus est vniuersaliter dixit: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: quia Petrus potest ligare cæteros, sed non ligari potest à cęteris, vtpote primus & summus magister & princeps ecclesiæ. Quod etsi omnibus Apostolis simul dictum fuisse legatur, non tamen alijs sine ipso, sed ipsi sine alijs legitur dictum esse: vt quod non alij sine ipso, sed ipse sine alijs intelligatur hoc posse de plenitudine potestatis. Hinc est etiā quod cum Luc.4
communiter dictum sit alijs: Laxate retia in capturam: singulariter dictum est Ioan.21
Petro: Duc in altum. Et cum post resurrectionem cæteri nauigio venissent ad dominum, solus Petrus tunica se uccinxit & misit se in mare. Ex hac noua nominis impositione traxit Ecclesia, vt quando Petri successor eligitur, nouum ei vocabulum imponatur.

Sed solet quæri quando fuerit ei nomen hoc impositum. Vel cum secundum Ioannem intuitus eum Iesus dixit ei: Tu es Simon filius Ioanna, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Vel cum secundum Matthæum dixit illi Iesus:

Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Sed ibi magis prædixisse: hic autem magis confirmasse videtur. Nam ibi dicitur vocaberis, Hic vero: Tu es. Verum absque dubitatione tenendum est, quod in electione duodecim fuit ei nomen hoc Petrus impositum. Iuxta quod Marcus testatur: Et imposuit, inquit, Simoni nomen Petrus, Ioanni autē & Iacobo imposuit noīa boanerges. Et portæ inferi non p̄ualebunt aduersus eam,

vitia

vitia videlicet & peccata, quæ ad infernum introducunt: quia nec peruerſitas, nec aduerſitas Eccleſiam poſſunt vllo
Matt.7 modo deijcere. Iuxta quod Veritas ait: Flauerunt venti, venerunt flumina, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra petram: & ideo portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum.

Poteſtas Petri in duobus. Poteſtas æutem in duobus maxime commendatur, videlicet, in abſolutione peccatorum, & operatiõe miraculorum. Licet enim communem cum alijs dimittendi peccata poteſtatem acceperit, non tamen ſine rationali cauſa ſolus legitur
Matt.18 interrogaſſe Ieſum: Si peccauerit in me frater meus, dimittam ei vſque ſepties? & ei ſoli legitur reſpondiſſe Ieſus: Non dico tibi vſq; ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties. Septenarius enim numerus vniuerſitatis eſt, quoniam omne tẽpus ſeptenario dierũ numero cõphenditur. Quid ergo ſeptenarius numerus per ſeipſum multiplicatus hoc loco ſignificat, niſi vniuerſorũ vniuerſa peccata? Sic ergo ſoli Petro præcipitur, vt ſi peccauerit in ſe frater ſuus dimittat ei: non tantum ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties, quia ſolus Petrus in terra dimittere poteſt vniuerſorũ vniuerſa peccata. Nam & ſunt quædam peccata, quorum abſolutio ſoli Petro eſt
Acto.3.4. reſeruata. Hic eſt qui tanta virtute pollebat ad facienda miracula, vt de ipſo legatur, quod augebatur virorum ac mulierũ
Acto.5 credentium in Chriſto multitudo, ita vt in plateis eijcerent infirmos, & ponerẽt in lectulis & grabatis, vt veniente Petro ſaltem vmbra illius obumbraret quẽquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis. Cõcurrebat autẽ & multitudo vicinarum ciuitatum Hieruſalem, afferentes ægros & vexatos à ſpiritibus immũdis, qui curabantur omnes. In hoc
Ioan.14 vere completũ eſt quod Veritas ait: Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horũ faciet. Vna qui
Apoc.3 dem eſt clauis Dauid, quæ claudit & nemo aperit, aperit, & nemo claudit: quæ vni Petro duas claues commiſit, propter illam excellẽtiſſimam fidem, quæ in vno Chriſto duas naturas veraciter recognouit. Petrus ergo per claues acceptas, & claudit & aperit. Claudit cum ligat, aperit cum abſoluit. Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Clauis quidem diſcernit & dijudicat, claudi & aperit. Inter interiores & exteriores diſcernit & dijudicat: ingredientibus & egredientibus claudit & aperit. Et quidem prima clauis intelligitur ſcientia diſcernendi & dijudicandi, ſecunda clauis intelligitur potentia ligandi & abſoluendi. Neceſſaria quidem eſt clauis ſcientiæ ad diſcernendum inter lepram & lepram, inter bonum & malum, inter lucem & tenebras, inter ſanctum & prophanum. Nam vę qui dicunt bonum malum, & malum bonum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: viuificantes animas quæ non viuunt, & mortificantes animas quæ non moriuntur. Verum ſcientia diſcernendi non ſemper eſt clauis: quoniam etſi quidam diſcernere ſciant, diſcernere tamen non poſſunt: qa non habent clauem potentiæ, ſine qua ſcientia non eſt clauis. Prouideat ergo ſibi paſtor eccleſiæ, vt clauem potentiæ ſine claue ſcientiæ non recipiat, quia ſcriptum eſt in propheta: Tu ſcientiam repuliſti, & ego te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi. Nam labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius. Qui noluit intelligere, vt bene ageret. Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo. Cõtra quos dominus ait: Ipſi non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Clauis ergo ſcientię neceſſaria fuit Petro cum claue potentię: vt quodcunque ligauerit is ſuper terram, ſit ligatum & in cœlis: & quodcunq; ſoluerit is ſup terram, ſit ſolutum & in cœlis. Quid ergo? Nonne ſacerdos iuſto quandoq; deceptus errore ligat aliquem ſuper terrã, qui quoniam innocens eſt, nõ eſt à Deo ligatus in cœlis? Sane licet in vinculo ligationis huiuſmodi adhibeatur clauis ſciẽtiæ, ꝛqa ſcientia impermixta eſt falſitati, ſed opinio quædam, quæ licet ſit iuſta, tamẽ eſt falſa: cum tamẽ ſententia ligationis iuſte fertur ex animo & ex ordine, q ligatur ſic ſup terram, nihilominus ligat & in cœlis: quia ligationem illã curia cœleſtis approbat & confirmat. Eſt ergo talis & ſolutus & ligatus in cœlis:

Claues duę Petro cõmiſſę.

ſicut eſt & ligatus & ſolutus in terris. Ligatus eſt ex ſententia: ſolutus à culpa.

Ligatio duplex.

Eſt ergo duplex ligatio, culpæ videlicet & ſententiæ. Vnde ſæpe contingit, quod non ſemper iſtæ ſolutiones ſeſe pariter comitantur. Quod dominus ipſe in ſolutione Lazari myſtice deſignauit: qui prius mortuum ſuſcitauit, & poſtea iuſſit apoſtolis, vt ſoluerent ſuſcitatum. Soluit autem ſacerdos, non tantum oſtendendo ſolutum: & ligat, non tantum oſtendendo ligatum: ſed ligat & ſoluit ſubtrahendo, vel reſtituendo ſuffragia eccleſiaſtica & ſacramenta diuina. Forte nunc ſoli Petro ſicut promiſit, ita commiſit claues Eccleſiæ, ſpecialiter quidem & principaliter: vel poſt reſurrectionem cum alijs generaliter & communiter, quando inſufflauit, & ait: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.

Oues Chriſti tribus modis paſcendę.

Habeat ergo fidem qui recipit claues, habeat charitatẽ qui ſuſcipit oues: quas vtique tribus modis paſcere debet: quia tertio iubetur vt paſcat. Sunt enim tres ordines fidelium in Eccleſia, Noe, Daniel, & Iob, id eſt, prælati, continentes, & coniugati: quos Ezechiel vidit in viſione ſaluos. Quos paſcere debet prælatus, verbo, exemplo, & ſacramento. Verbo doctrinæ, exemplo vitæ, ſacramento Euchariſtiæ. Sic oues ſibi commiſſas pauit beatus Petrus, quem generaliter orbis ſe gaudet patrem habere, ſed ſpecialiter vrbs ſe gloriatur habere patronum. Per eum enim facta eſt veritatis magiſtra, quæ fuerat caput erroris. Et longe nunc excellentior eſt in apoſtolico magiſterio, quam olim fuerat in imperiali principatu: cuius etiam magiſterio ipſe Romanus princeps noſcitur eſſe ſubiectus. In ea nunc viget cœleſtis autoritas, in qua quondam vigebat terrena poteſtas: ad illud dignitatis prouecta faſtigium, vt eius ſententia, quæ profertur in terris, etiam obſeruetur in cœlis. Super animas quoque iudiciariam optinet poteſtatem, vt eas & ſoluere valeat & ligare. Ipſum ergo patrem & patronum noſtrum fratres & filij deprecemur, quatenus à peccatorum vinculis abſolutos nos ad regna cœleſtia ſuis meritis introducat. Præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

In eadem Solennitate.

Quomodo per mare ſeculum, per nauim Eccleſiam, per maris altitudinem Romam, & per rete prædicationem accipere debeamus.

SERMO II.

DVC in altum, & laxate retia veſtra in capturam. Luc. 5

Cum Ieſus aſcẽdiſſet in vnam nauim, quæ erat Simonis, & ſedẽs doceret de nauicula turbas, vt loqui ceſſauit, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia in capturam. Cui Simon reſpondit: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Quod cum feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Si aquæ multæ ſunt populi multi, profecto mare magnum eſt totum ſeculum. Apoc. 17 De quo legitur: Hoc mare magnum & ſpatioſum manibus, illic reptilia, quorum non eſt numerus: animalia puſilla cum magnis, illic naues pertranſibunt. Sicut enim mare ſemper eſt turbulentum & amarum, ita ſeculum in amaritudine ſemper & turbatione conſiſtit. Nuſquam enim eſt pax & ſecuritas, nuſquam requies & tranquillitas, ſed vbique timor & tremor, vbique labor & dolor. Mundus enim in maligno poſitus eſt. Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus pſal. 103 Mari comparatur ſeculum. 1. Ioan. 5 prou. 14

Rom.7 ctus occupat. Merito ergo clamabat Apostolus: Infelix ego homo, quis me
Psal.141 liberabit de corpore mortis huius? Et
Iob.5 Psalmista dicebat: Educ de carcere animam meam. Auis enim nascitur ad vo-
Eccl.5 latum, & homo nascitur ad laborem.
Cuncti dies eius laboribus pleni sunt & ęrumnis: nec per noctem requiescit mẽs
Eccli.40 eius. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super omnes filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. In mari mino
Psal.13 res pisces à maioribus deuorantur, & in seculo minores homines à maioribus opprimuntur. Qui deuorant, inquit, ple
Eccli.13 bem meam sicut escam panis, Deum nõ inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, & cæt. Venatio leonis onager in eremo: sic pascua diuitum pauperes. Quic
Altitudo maris quid delirant reges plectuntur Achiui. Altitudo maris istius, de qua Christus inquit ad Petrum, Duc in altum, est Roma, quę primatum & principatum super vniuersum seculum obtinebat & obtinet: quam in tantum diuina dignatio voluit exaltare, vt cum tempore paganitatis sola dominium super omnes gentiles habuerit, Christianitatis tempore so
Romanę vrbis dignitas quanta. la magisterium super fideles habeat vniuersos. Dignum ergo Deus prouidit & congruum, sed & congruum prouidit & dignum: vt ille qui erat princeps Ecclesiæ, sedem constitueret apud vrbem, quæ tenebat seculi principatum: & ideo dominus inquit ad Petrum: Duc in altum. Quasi diceret: Vade Romam, te & cum tuis transfer ad vrbem, & laxate ibi retia in capturam. Ecce liquido patet, quantum Deus vrbem istam dilexerit, vt eadem esset sacerdotalis & regia, imperialis & apostolica, obtinens & exercens non solum dominium super corpora, verum etiam magisterium super animas. Longe nunc maior & dignior autoritate diuina, quam olim potestate terrena. Per illam habens claues regni cœlorum, Per istam orbis terrarum regens habenas. Ne vero tantæ dignitatis honor, vel potius tanti donoris dignitas ad aliam ciuitatem quacunque ratione transiret, sed in hac vrbe iuxta dispositionem perpetua lege maneret: quum Petrus persequutionem fugiens infidelium vrbem exisset, apparuit ei dominus iuxta vrbem: Cui quum Petrus dixisset: Domine, quo vadis, respondit: Vado Romam iterum crucifigi. Quod Petrus intelligens pro se dictum, vt videlicet caput crucifigeretur in membro, rediit ad vrbem: quam tandem in crucis patibulo suo sanguine consecrauit. Habuit autem socium beatissimum Paulum. Vnde cum singulariter prẽmittitur: Duc in altum, pluraliter subditur: & laxate retia in capturam, quia solus Petrus tanquam vniuersalis princeps Ecclesiæ in altitudinem supremæ prælationis ascendit, sed ipse cum Paulo retia prædicationis ad capiendos homines in vrbe laxauit. Et quidem non sine diuina prouidentia creditur dispensatum, vt vbi duo fratres secundum carnem, Remus & Romulus, qui vrbem istam corporaliter condiderunt, honorabilibus iacent tumulati sepulchris: ibi duo fratres secundum fidem, Petrus & Paulus, qui vrbem istam spiritualiter fundauerũt, gloriosis requiescant basilicis tumulati. Petrus ab ea parte vbi sepultus est Romulus, & Paulus ab illa vbi Remus est tumulatus: vt hinc inde locati, ciuitatem istam suis patrocinijs tueantur. Vnus ergo in altum, sed ambo retia laxauerũt in capturam.

Retia qd designent

Porro, sicut nauis Ecclesia, mare seculum, altitudo Roma, sic rete intelligitur prædicatio. Rete nanque de diuersis filis & cordis connectitur, & prædicatio de diuersis autoritatibus & rationibus confirmatur. Debet enim prouidus prædicator secundum diuersitatem rerum & personarum formare sermonem, vt modo loquatur de virtutibus, modo de vitijs, quandoque de præmijs, quandoque de pœnis, aliquando de misericordia, aliquando de iustitia inter dũ simpliciter, interdũ subtiliter, secundũ historiam & secundũ allegoriã, secũdũ anagogen, & secũdum tropologiam, per autoritates & rationes, p similitudines & exẽpla, vt singula quæq; locũ tenent sortita decẽter. Ista sunt fila, istę sunt cordę, de quibus rete connectitur, id est, prædicatio confirmatur. Docet hoc egregius prædicator, qui de seipso sic ait:

Sapi-

1.Cor.2 Sapientiam loquimur inter perfectos: inter vos autem non iudicaui me scire
1.Cor.3 aliquid, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Et iterum: Non potui loq vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Retibus autem & pisces & volucres & bestiæ capiuntur. Sed pisces in aqua, volucres in aere, bestiæ capiuntur in terra.

Pisces, volucres et bestiæ ꝗs mystice designent. Pisces intelliguntur luxuriosi, volucres superbi, bestiæ violenti. Quum ergo prædicator sermonem format contra luxuriam, superbiam & violentiam, inducens autoritates & rationes, similitudines & exempla, vt reuocet luxuriosos ad continentiam, superbos ad humilitatem, violentos ad mansuetudinem: tunc vtique laxat retia prædicationis, vt capiat pisces in aqua, volucres in aere, bestias in terra. Et captos non mortificat, sed viuificat: non occidit, sed alit: non deserit sed custodit. Hæc ergo retia beatissimi Petrus & Paulus laxauerunt pariter in capturam: per quorum prædicationem Roma conuersa est ab errore ad veritatem, à vitijs ad virtutes. Omnes ergo beatos apostolos Roma debet communiter venerari, sed hos duos quasi primos & præcipuos, quasi patres & patronos ipsius debet specialiter & principaliter honorare: quatenus meritis & precibus eorum adiuta, ita nunc salubriter conseruetur in terris, vt tandem feliciter coronetur in cœlis. Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

IN SOLENNITATE beatissimæ Mariæ Magdalenæ.

Quomodo septem modis humana mortalitas deliquit, & dæmon tripliciter hominem uexat, itē quomodo Maria magdalena septem dæmonijs fuerit obsessa, & de peccato illius & pœnitentia ac satisfactione.

SERMO I.

VBI abundauit delictum, superabundauit & gratia Rom.5

Propositum vobis Apostoli verbum, certum est in Maria Magdalena fuisse completum: in qua videlicet abundauit delictum, superabundauit & gratia.

Septem modis mortalitas humana deliquit. In corde, in ore, in opere: per ignorantiam & impotentiam, per negligentiam & inuidentiam. Hæc sunt fortasse illa septem dæmonia, quæ iuxta testimonium Euangelicum de Maria Magdalena Christus eiecit. Videlicet, peccatum cogitationis in corde, peccatum locutionis in ore, peccatum executionis in opere: delictum simplicitatis per ignorantiam, delictum fragilitatis per impotentiam, delictum securitatis per negligentiam, & delictum malignitatis per inuidentiam. Non enim credendum est eam corporaliter à septem dæmonijs, sed spiritualiter à septem vitijs fuisse vexatam.

Dæmon tripliciter hominem vexat.

Tripliciter enim dæmon hominē vexat. Primo per culpam, auferendo gratuita. Secundo per pœnam, lædendo naturalia. Tertio per iacturam, inferendo discrimina. De primo legitur: Homo q- I. Luc.10 dam descendebat ab Hierusalē in Hiericho, & incidit in latrões, qui despoliauerunt illum, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. De secundo legit: Erat II. Luc.11 Iesus eijciens dæmonium, & illud erat mu-

III. mutum. Ab effectu videlicet: quia mutum effecerat. De tertio legitur, ꝙ Satan
Iob.1 percussit Iob à planta pedis vsque ad verticem vlcere pessimo, omnibus prius ablatis: ita quod sedens in sterquilinio sani em testa radebat. Vexabant ergo septem dæmonia Mariam Magdalenam, per culpam: quoniam eam septē modis, non solummodo delinquēdi, sed etiam
Distinctio inter delictū et peccatum. peccandi seduxerant. Inter delictum & peccatum distinguitur: quia delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit. Delictum est non agere faciendum, peccatum est facere non agendum.
Leuit.210 Hinc dominus in Leuitico districte præcepit hostias offerri pro peccato, & pro delicto. Deliqt & peccauit igitur in corde, deliquit & peccauit in ore, deliquit & peccauit in opere. Deliquit in corde, cū descendētes bonas cogitationes abiecit: peccauit in corde, cum ascendentes cogitationes malas recepit. Bonæ nanq; cogitationes descendunt à Deo, secundū ꝙd
Iacob.1 Iacobus apostolus ait: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est descendēs à patre luminum. Male cogitationes ascendunt ab homine, secundum quod dominus inquit
Luc.24 apostolis: Vt quid cogitationes ascendūt in corda vestra? Deliquit in ore cum tacuit veritatem, peccauit, cum protulit falsi
Esa.6 Psal.7 tatem. De primo dicit Propheta: Væ mihi, quia tacui. De secundo dicit Psalmus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Deliquit in opere cum bonum omi
psal.33.36 sit, peccauit in opere, cum malum cōmisit. Econtra præcipitur: Declina à malo, & fac bonum. Fuit autem eius peccatum magnum, multum, notorium. Ma-
Mar.16 Luc.7 gnum fuit: quia septem dæmonia Chri-
Ibidem stus de ea deiecit. Multum: quia dimissa sunt ei peccata multa. Notoriū: quia mulier erat in ciuitate peccatrix. Omnibus
Rom.5 ad eam patebat accessus: nec quisquā patiebatur ab ea repulsam. Sed vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Nam quia magnum fuit eius pctm, magno satisfecit dolore: quia multum, mul-
Satisfactionem tria perficiūt. to satisfecit labore: quia notorium, nota bili satisfecit pudore. Hæc tria sunt, quæ dignam satisfactionem perficiūt, dolor
Sap.11 in corde, pudor in ore, labor in opere. Vt iuxta Salomonis sapientiam, per quę qs peccauit, per hæc torqueat. Veniens ergo peccatrix ad fontem misericordię ab soluenda, magno dolore turbata, lachrymis pedes eius rigauit: notabili confusa pudore, stetit retro secus pedes ipsius, & osculabatur eos. Erubescēs ante faciem domin apparere, sed tacēs ore, clamabat corde: Domine tu scis insipientiam meā, Psal.68
scelera mea & delicta mea à te non sunt abscondita. Ecce quæ non erubescit coniuas, dominum erubescit: quoniam illi cōtemplantur exterius, dominus autem interius contemplatur. Et illa quidē longe turpior erat intus in conscientia, quā foris in fama. Multo labore deuota attulit alabastrum vngenti, & vnxit pedes ipsius. Nec semel hoc tantum egit, sed sæpius. Primo, cum in domo Simonis pha Luc.7
risæi pedes domini vnxit. Secundo, cum Ioan.12
in domo Simonis leprosi super caput eius vngentum effudit. Tertio, cum emit Matt.26, Mar.16
aromata, vt veniens vngeret corpus Iesu. Profundum in his est sacramentum, sed alias exponendum. Delictum itaque cordis purgauit lachrymis, delictū oris purgauit osculis, delictū operis purgauit vngentis. Hęc est mutatio dexteræ Psal.76 Rom.6
excelsi. Sicut enim exhibuerat membra sua seruire immunditiæ ad iniquitatem, ita, secundum exhortationem apostoli, exhibuit ea seruire iustitiæ in sanctificationem. Quinque enim sunt sensus corporei, visus, auditus, gustus, odoratus & tactus. His quinque sensibus abundauit in Magdalena delictum, his quinque sensibus superabundauit & gratia. Deliquit oculis: quia fornicatio mu Eccl.26
lieris in extollentia est oculorum. Sed in oculis satisfecit, iuxta quod scriptum Ioan.20
est: Maria stabat ad monumentum plorans. Dum ergo fleret inclinauit se, & prospexit in monumentum. Deliquit auribus: quia conuertit auditum ad fabulas vanitatis. Sed & auribus satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria se- Luc.10
debat secus pedes domini, & audiebat verba illius. Deliquit naribus: Cir- Prou.2
culus enim aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Sed & naribus satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Ioan.12
Maria accepit libram vngenti nardi pistici preciosi, & vnxit pedes IESV, & domus repleta est ex odore vngenti.

De-

Deliquit labijs: quia fauus distillãs labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Sed & labijs satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria stans retro secus pedes domini osculabatur eos. Deliquit manibus: quia mulier insipiens domum constructam manibus destruit. Sed & manibus satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria lauit pedes Iesu, & capillis capitis sui tersit.

Pro.5. Luc.7. Pro.14. Luc.7.

Verum in his deliquit & peccauit per ignorantiam & fragilitatem: deliquit & peccauit per negligentiam & malignitatem. Sed vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Nam contra delictum ignorantiæ suscepit in Dei cõtemplatione scientiam. Et contra peccatum fragilitatis, assumpsit in Christi passione constantiam. Rursus, contra delictum negligentiæ, pium exercuit operationis obsequium. Et contra peccatum malignitatis, benignum exhibuit dilectionis officium. De contemplationis sciẽtia cõmendatur a domino: Maria, inquit, optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Sedebat enim secus pedes domini, & audiebat verbum illius. De mentis cõstantia commendatur ex eo, quod cum discipuli relicto Christo fugissent, Maria Christum vsque ad crucem sequuta est. Stabat enim iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. De operationis obsequio commendatur à domino: Quid, inquit, molesti estis huic mulieri? Opus bonum operata est in me. Mittẽs enim hoc vngẽtum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. De dilectionis officio commendatur ex eo, quod dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Charitas enim operit multitudinem peccatorum. Diligebat Maria dominum, quoniã dominus diligebat Mariam, dicente scriptura: Diligebat Iesus Martham & sororem eius Mariam & Lazarum. Fleuit Maria pro domino: qa dominus fleuit pro Maria, dicẽte scriptura: Iesus vt vidit Mariam plorantem, turbauit semetipsum, & lachrymatus est. Sed illa flebat, quærens viuentem cum mortuis: iste flebat reuocans mortuum ad viuentes, secundum quod legitur: Iesus ergo rursus fremens in semetipso clamauit voce magna, dicens: Lazare veni foras. Et statim prodijt, qui mortuus fuerat. Abundauit igitur in Magdalena delictum, quia multis fuit vitijs irretita. Superabundauit & gratia, quoniam fuit virtutibus vniuersis exornata. Quædam enim vitia sibi inuicẽ aduersantur, vt alia cum alijs haberi non possint: sed vniuersæ virtutes sibi inuicem suffragantur, vt aliæ sine alijs haberi non possint.

Luc.7. Pro.10. Ioan.11. Ibidem Ioan.20. Ioan,11. Rom.5.

De cætero fratres, quia quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, exemplo beatæ Mariæ Magdalenæ conuertamur ad dominum: quoniam pius est & multum misericors, & prę stabilis super malitia. Nõ enim vult mortem peccatoris, sed magis, vt cõuertatur & viuat. Sit ergo nobis eius exemplo dolor contritionis in corde, pudor confessionis in ore, labor satisfactionis in opere: quatenus dolore contritionis deleatur peccatum cogitationis, vt puella, suscitetur in domo. Pudore confessionis abluatur crimen locutionis, vt adolescens suscitetur in porta. Labore satisfactionis purgetur facinus actionis, vt suscitetur Lazarus de sepulchro. Illo misericorditer concedente, qui primo beatæ Mariæ Magdalenæ suæ resurrectionis gaudium intimauit, Dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Rom.13. Ioel.2. Ezech.18. Mat.9. Luc.7 Ioan.11. Ioan.20.

In Festo beati Petri ad Vincula.

Allegorica huius diei Epistolæ expositio.

SERMO L.

MISIT

Acto.12

Isit Herodes rex manus, vt afflige-ret quosdam de ecclesia. Occidit autem Iacobū fratrem Ioannis gladio. Videns autē quia placeret Iudęis, apposuit vt apphenderet & Petrū.

Quia plane videmus historiam, plenie inuestigemus allegoriam: sub litera spiritum, quasi sub cortice nucleum requirētes. Quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Misit ergo Herodes rex manus, vt affligeret quosdā de Ecclesia. Herodes diabolus, Iudæi dæmones. Ille rex Iudeorum, iste rex dæmonum. Ipse enim est rex super omnes filios superbiæ. Herodes itaque rex misit manus vt affligeret quosdam de ecclesia: quia diabolus potestatem exercet, vt flagellet aliquos de congregatione fidelium. Occidit autem Iacobum fratrē Ioannis gladio, qñ seducit aliquē iustū: fratrē Ioannis, quasi germanū gratiæ: quia nemo iustus nisi per gratiam. Occidit eum gladio, quando separauit illum à capite Christo, quia caput viri Christus, caput Christi Deus. Videns autem quia placeret Iudæis, apposuit vt apprehenderet & Petrum. Lætantur dęmones cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Et ideo videns Herodes quod occisio Iacobi placeret Iudęis, id est, cognoscens diabolus, quod seductio iusti placeret dęmonibus, apposuit vt apprehēderet & Petrum. Non quemlibet iustum, non qualēcunque fidelem: sed ipsum Petrum prælatum Ecclesiæ. Absorbet enim fluuium & non mirabitur, & habet fiduciam quod Iordanis influat in os eius. Esca enim electa est cibus ipsius. Nam si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, facit delinquere populum. Erat autem dies azymorum. Sicut personæ sublimitas peccatum exaggerat, ita solennitas temporis delictum augmentat. Et ideo non in quolibet tempore apposuit Herodes apprehendere Petrum, sed in diebus azymorum: quando propter solennitatē maiorē, si delinquitur, magis peccat. An non Petrum apphendit Herodes, quando Petrus contra suam promissionem tertio Christum negauit? Apprehendit quidem, sed non occidit: quia respexit dominus Petrum.

Ioan.6. Iacobus quid. 1.Cor.11 Prou.3 Petrus qd repręsētet Iob.40 Leuit.4 Peccatum aggrauantia duo.

Herodes qdmystice Iob.41

Nos ergo fratres, & apprehensionis modum, & ereptionis ordinem attendamus, vt caueamus nobis ne capiamur: et si forte capti fuerimus, prouideamus nobis vt liberemur. Cum enim Herodes apprehendisset & Petrum, misit eum in carcerem: quia cum diabolus seducit prælatum, inducit illum in consuetudinem, vt fœteat, quasi quatriduanus in monumento. Quia grauis carcer est praua consuetudo, de qua nō facile quis educitur, nisi per Dei gratiam liberetur. Quoniam impius cum venerit in profundum vitiorum, contemnit. Tradens eum quatuor quaternionibus militum custodiēdum, id est committens eum quatuor principibus dęmonum retinēdum. Sicut enim q̄tuor sunt pricipales virtutes, videlicet, iustitia, fortitudo, prudentia, tęperātia: ita sunt q̄tuor pricipales modi peccādi, qbus dęmones peccare faciūt hoies & seducunt. Per fragilitatem, & simplicitatē: per malignitatem & securitatem. Siue per impotentiam & ignorantiam: per industriam & negligentiam. Per impotentiam vel fragilitatem, contra fortitudinem. Per ignorantiam vel simplicitatem, contra prudentiam. Per industriam & malignitatem, contra iustitiam. Per negligentiam vel securitatem, contra temperantiam. Non est enim peccatum, quod non modorum istorum aliquo committatur. Isti sunt quatuor illi quadrantes, de quorum vltimo veritas dixit in Euangelio: Non exiet hinc, donec reddat nouissimum quadrātem, id est, donec soluat in pœna quicquid commisit in culpa. Tradidit ergo eum quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eū populo. Festo durante noluit eum producere populo, id est, tradere eum dęmonibus puniendum, vt quia peccatū consummatum generat mortē, eū retruderent in infernum. Et Petrus quidem seruabatur in carcere: quod mystice fit, quando prælatus fouetur in praua consuetudine. Oratio autem fiebat ab ecclesia fine intermissione ad Deum pro eo. Ex hoc patet quantū valeat deprecatio,

Captionis mystię modus.

Carcer diaboli quid. Prou.18

Quatuor modi peccandi.

I.

II.

III.

IIII.

Matt.5

Iaco.1

Oratio

quantum valeat.

modo assidua: qñquidem per orationes ecce peccator de praua consuetudine liberat. Ex hoc quoque colligitur, quod vniuersalis ecclesia pro summo pontifice sine intermissione debet orare. Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus cathenis duabus. Qui iacet in culpa, dormit in nocte. Nam qui male agit, odit lucem, & ideo Petrus in ipsa nocte erat dormiēs inter duos milites, vinctus cathenis duabus. Duæ cathenæ sunt cupiditas & concupiscentia, vna mentis, altera carnis. Duo milites sunt duo dęmones, qui tentant per cupiditatem rerum, & concupiscentiā mulierum. Ideoque Petrus erat dormiēs inter duos milites, vinctus cathenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem. Ostium per quod intratur ad carcerem, est opus per quod intratur ad consuetudinem. Ostium ergo carceris custoditur, quando peccatum consuetudinis frequentatur, Illi qui custodiunt carcerem ante ostium, sunt libertas peccandi, & voluptas peccati. Nihil enim magis fouet consuetudinem prauam, quam delectatio culpę, & impunitas pœne.

Et ecce angelus domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo. Hactenus modum captionis audistis, amodo liberationis ordinem audiatis. Herodes apprehendit Petrum, & misit eum in carcerem. Angelus autem domini, non instigator aut hostis, sed visitator & custos, astitit ad protegendum & liberandum: & ideo lumen gratiæ refulsit in habitaculo, quod tenebris peccatorum fuerat obscuratum: percussoque latere Petri, lancea charitatis, de qua sponsa dicit in canticis: Vulnerata charitate ego sum, exçitauit eum, à somno peccati, dicens: Surge velociter. Iuxta quod dicit Apostolus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Et ceciderunt cathenę de manibus eius. Tunc cathenæ cadunt de manibus nostris, quando cupiditas & concupiscentia decidunt ab operibus: vt iam nec cupiditas cupiat, nec concupiscentia concupiscat. Dixit autem angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Non sufficit nobis malum dimittere, nisi bonum etiā faciamus. Propter quod dicitur: Diuerte à malo & fac bonū. Et ideo postquam ceciderunt cathenæ de manibus, dicitur illi: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Ac si dicatur: Astringe te cingulo continentiæ, contra concupiscentiam: & assume tibi exempla iustitiæ, contra cupiditatem. Iuxta quod dominus præcipit: Sint lumbi vestri precincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Pedes enim sunt opera, caligæ sunt exempla. De quibus profecto dominus ait: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Ex hoc moraliter datur intelligi, quod viri religiosi exigente necessitate possunt aliquando rigorem ordinis tēperare: quia Petrus in carcere cingulum relaxauit. & dixit illi: Circunda tibi vestimentum tuum, & sequere me. Vestimēta sunt opa. De quibus alibi dicitur: Omni tēpore vestimenta tua sint cādida, id est, opera tua munda. Ille ergo circundat sibi vestimentum suum, & sequitur angelum, qui ornat se operibus bonis & sequitur Christum. Et exiens sequebatur eum: & nesciebat quia verum est. quod fiebat per angelū. Existimabat autem se visum videre. Quicquid in tempore agitur vanitas est, non veritas, respectu æternitatis: non status, sed somnus, Salomone attestante: Vidi in omnibus vanitatem, & nihil permanere sub sole, Psalmista quoq; dicente: Dormierunt somnū suum, & nihil inuenerunt oēs viri diuitiarum in manibus suis. Cū autem homo euigilauerit in futuro, tūc vere dicere poterit: Nūc scio vere qa misit dñs angelū suum, & eripuit me de manu Herodis &c. Transeuntes autē primā & secunndā custodiam venerūt ad portam ferream, quæ ducit ad ciuitatē, quæ vltro aperta est eis. Porta ferrea est persecutio dura, de qua dicit Propheta: Propter verba labiorū tuorū egò custodiui vias duras. Hęc ducit ad ciuitatem: quia arcta est via quę ducit ad vitā. Quę vltro aperta est eis. Quia fidelis est Deus, qui non patitur fideles suos tentari supra quam possunt: sed facit cum tentatione prouentum. Et exeuntes processerunt

vicum

Iacob. 5 Ecclesia pro summo pontifice orare debet.

Ioan. 3

Cathenę duę mystice quid.

Custodes ante ostiū quid mystice signēt.

Liberationis ordo quis.

Cap. 2.

Cathenæ quādo cadāt de manib⁹ nostris.

Psal. 33

Luc. 12

Matt. 5

Vestimenta mystice quæ.

Eccl. 9

Eccle. 1

Psal. 11

Porta ferrea. Psal. 16 Matt. 7

2. Cor. 1

vicum vnum. Exierunt, videlicet mundum istum, in quo quamdiu sumus, tan
2.Cor.5 quam in vico peregrinarum à domino. Et cõtinuo discessit angelus ab eo: quia post hanc vitam, cum peruenit ad illam,
Col.3 non est necessarius visitator aut custos: quia Deus est omnia in omnibus.

Nos ergo fratres & filij, sine intermissione oremus ad dominum, vt mittat angelum suum, qui eruat nos de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum, Iesus Christus dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In Festo D. Laurentij martyris.

De operibus, miraculis & tormẽtis Beati Laurentij, de multiplici igne, de uisitatione Dei, quomodo ab auaritia, superbia & ambitione Beatus Laurentius fuerit alienus, sed patiens & fortis, & demum collationem facit inter Pharaonem regem Aegypti, & beatum Laurentium Archidiaconum Ecclesiæ Christi.

SERMO I.

Pfal.16 PRobasti domine cor meum & visitasti nocte: igne me examinasti, & nõ est inuenta in me iniquitas.

Cõmendatur S. Laurentius à tribus. Tria sunt quæ beatum Laurentium glorioſe commendant. Opera, miracula, & tormenta. Opera iusta, miracula clara, tormenta crudelia. Propter hæc tria propheticis verbis clamabat ad dominum: Probasti cor meum, operibus iustis: visitasti nocte, miraculis claris: igne me examinasti, tormentis crudelibus. Probasti cor meũ operibus iustis:
Pfal.111 quia iam thesauros tuos expẽdi, ꝙs tradidisti mihi. Dispsit eñ dedit pauper ibus, iustitia eius manet in seculũ seculi. Visitasti me nocte, miraculis claris: quia mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Laurentius enim bonum opus operatus est, qui per signum crucis cæcos illuminauit. Igne me examinasti, tormentis crudelibus: quoniam in craticula te Deum non negaui, sed in ignem applicatus te Christe cõfessus sum. Stringebãt enim corporis membra posita super craticulam, subijciẽtibusq; ministris prunas insultat leui ta Christi. Probasti cor meum, operibus iustis, quoniam à fructu arbor cognoscitur. Non enim potest arbor mala fru- Matt.7
ctus bonos facere. Visitasti me nocte, miraculis claris: quia mirabilis Deus Pfal.67
in sanctis suis, ipse dat virtutem & fortitudinem plebi suæ. Igne me examinasti, tormentis crudelibus. Nam beatus vir, Iacob.1
qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Ergo probasti cor meum &c̃.

Ignis triplex. Triplex est ignis, spũalis, artificialis & naturalis. Sed inter hos multiplex est naturę diuersitas. Nã quidã ignis non vrit, sed lucet, qdam nõ lucet sed vrit, qdam & lucet & vrit. Nõ vrit & lucet ignis empyrei. Non lucet sed vrit ignis inferni. Lucet & vrit ignis camini. Rursus qdam ignis semp viuit & nunq̃ moritur, qdam aliquãdo viuit & aliquãdo moritur, qdam statim vt viuit, statim & moritur. Semper viuit & nunquam moritur ignis syderis: aliquando viuit & aliquando moritur ignis fornacis: statim vt viuit statim & moritur ignis fulguris. Itẽ quidam ignis pascitur & consumit, quidam consumit & non pascitur, quidam pascitur & non consumit. Pascitur & cõsumit ignis vsualis, consumit & non pascitur ignis solaris: pascitur & non consumit ignis gehennalis. Scriptum
Pfal.48 est enim: Sicut oues in inferno positi Apoc.9
sunt, mors depascet eos: sed optabunt homines mori, & fugiet mors ab illis. Quia vero Philosophicũ est magis quã theologicum rerum indagare naturas: nos qui spirituales esse debemus, de spiritualibus prosequamur. Est enim ignis
Ignis spiritualis triplex culpæ, ignis pœnæ, & ignis gratiæ. Ignis culpæ, liuor inuidiæ, vel ardor concupiscentiæ, de quo legitur: Super eos ce-

Pſal.57 cidit ignis & non viderunt ſolem. Et ali
Ioel 1 bi: Aſcendit ignis & combuſſit ſpecioſa
II. deſerti. Ignis pœnæ, dolor eſt com-
punctionis, vel mœror compaſſionis,
Rom.12 De quo dicitur: Hoc faciens carbones i-
gnis congeres ſuper caput eius. Et ali-
Pſal.38 bi: Concaluit cor meũ intra me, & in me
III. ditatione mea exardeſcet ignis. Ignis
gratiæ, feruor charitatis, vel ſplendor ve
ritatis, de quo ſcribitur: Ignem veni mit
Luc.12 Tren.1 tere in terram, & quid volo niſi vt accẽ
datur? Et alibi: De excelſo miſit ignem
in oſſibus meis. Item, eſt ignis diabo
licus, angelicus, diuinus. De primo dici
tur: Ignis de cœlo cecidit, ſecundum il-
Lucæ 10 lud: Videbam ſatanam quaſi fulgur de
cœlo cadentem. De ſecundo ſcribitur:
Pſal.103 Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & mini
ſtros ſuos ignem vrentem. De tertio le-
Deut.4 gitur: Deus noſter ignis conſumens eſt.

Rurſus, eſt ignis perſecutionis, ignis increpationis, & ignis purgationis. De
pſal.65 primo legitur: Probaſti nos Deus, igne
nos examinaſti, ſicut examinatur argẽ
Exo.22 tum. De ſecundo dicitur: Si quis ſuccen
derit ignem, & ignis deſtruxerit ſegetes,
1.Cor.3 ille tenetur qui ſuccendit ignem. De ter
tio ſcribitur: Vniuſcuiuſq; opus, quale
ſit, ignis probabit.

Amplius: Eſt ignis doctrinę ſacrę, ignis
Deut.33 cauteriatæ conſciẽtiæ, & ignis ęternę vin
dictæ. De primo legitur: Venit dñs de
Ezech.28 monte Pharan, & in manu eius ignea
lex. De ſecundo ſcribitur: Producam i-
Matt.25 gnem de medio tui, qui comedat te.
De tertio dicitur: Diſcedite à me maledi
cti ignem eternum, &c. Præterea eſt
Leuit.6 ignis myſtici ſacrificij, de quo legitur:
Pſal.104 Ignis in altari meo ſemp ardebit. Ignis
ſuperni prędij, De quo dicitur: Expan
dit nubem in protectionem eorum, &
ignẽ vt luceret eis per noctẽ. Eſt etiam
Pſal.49 ignis diuini iudicij, De quo ſcribitur:
Ignis in conſpectu eius ardebit, & in cir
cuitu eius tempeſtas valida. Quia vero
iudicia Dei abyſſus multa, ignis diuini
Pſal.35 Gen.19 iudicij multis de cauſis emittitur. Ad
vltionem, vt ibi: Pluit dominus ſuper
3.Regu.19 Zodomam & Gomorram ſulphur &
ignem à domino de cœlo. Ad ſignifica
tionem, vt ibi: Tranſit ignis, ſed non in
1.Reg.18 igne dominus. Ad probationem, vt ibi:
Domine Deus patrum noſtrorum, ex-
audi me hodie, vt diſcat populus iſte,
quia tu es dominus Deus meus. Et de-
ſcendit ignis de ſublimi, & deuorauit
holocauſtum & ligna.

Eſt ignis bonus, de quo dicit Ioan-
nes: Ego baptizo vos in aqua: medius
autem veſtrum ſtat, qui baptizat vos
ſpiritu ſancto & & igne. Eſt & ignis
malus, de quo dicit Propheta: Vermis
eorum non morietur, & ignis eorum
non extinguetnr. Cum ergo tot ſpecies
ignis ſcriptura ſacra diſtinguat, quo i-
gne glorioſus martyr & leuita Lauren-
tius, Propheticis verbis examinatum ſe
fuiſſe teſtatur? Probaſti cor meum, in-
quit, & viſitaſti nocte: igne me examina
ſti, & non eſt inuẽta in me iniquitas. Ex
aminatus eſt quidẽ igne pſecutionis, &
igne dilectionis. Igne perſecutionis in
corpore: igne dilectionis in corde. Igne
perſecutionis in aduerſis: igne dilectio-
nis in proſperis: quia probauit eum De
us & viſitauit. Probauit in die, viſitauit
in nocte. Probauit in proſperis: viſita-
uit in aduerſis. In proſperitate fuit hu-
milis & miſericors: in aduerſitate fuit
fortis & patiens. In neutro defecit, ſed in
vtroque profecit. Quia diligentibus De
um omnia cooperantur in bonum: his
qui ſecundum propoſitum vocati ſunt
ſancti.

Matt.3 Eſa.66

Duplici igne examinatus fuit B. Laurentius.

Rom.8

Deus autem dupliciter viſitat, con
ferendo gratiam, & inferendo vindi-
ctam. De primo legitur: Per viſcerã mi-
ſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſi-
tauit nos oriens ex alto. De ſecundo
deſcribitur: Viſitabo in virga iniqui-
tates eorum, & in verberibus peccata eo
rum. Verum inter omnia proſpera duo
maxime ſolent cor humanum corrum-
pere, videlicet, opes & dignitates. Opes
enim cupidum faciunt, dignitates ſu-
perbum. Porro ſcriptura ſacra docen-
te didicimus, quod radix omnium ma-
lorum eſt cupiditas: & initium omnis
peccati eſt ſuperbia. Nam qui volunt di-
uites fieri, incidunt in tentationem &
laqueum diaboli. Homo vero, qui cum
in honore eſſet, non intellexit, compa-
ratus eſt iumentis inſipientibus, &
ſimilis factus eſt illis. Multos enim ſe-
duxit cupiditas & damnauit. Achior la
pidatus interijt, quia tulit aurum &
argen-

viſitat dupliciter Luc.1

pſal.88

Inter proſpera duo maxime cor hominis corrũpunt. 1 Tim.6 Eccl.10 1.Timo.6

Pſal.48 Cupiditas multos ſeduxit. Ioſue.7

4. Reg. 5 argẽtum de anathemate Hiericho. Giezi lepra percussus est, quia petijt & accepit aurum & argentum & vestes sub nomine Helizei. Iudas laqueo se suspẽdit, quia vendidit sanguinem iusti. Furenim erat & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. Non sic, non sic beatus Laurentius: qui cum ecclesiæ thesauros haberet reconditos, non paucos aut modicos, sed tot & tantos, quos etiam Romanus princeps cuperet vehementer habere, nõ eos sibi retinuit, non parentibus tradidit, sed dispersit dedit pauperibus: & ideo iustitia eius pmanet in seculũ seculi. Considerent hoc qui facultates ecclesiæ, qui patrimonium crucifixi in delicias proprias luxuriosè cõsumunt, vel in diuitias propinquorum immoderate distribuunt, pauperes autem negligunt & egenos contẽnunt. Nam qui habet substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quoniam charitas Dei manet in illo? Deus autẽ non tã fecit diuites propter pauperes, quã pauperes propter diuites: quia plus proficit diuitibus quod distribuunt, quam pauperibus quod accipiunt. Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Sicut non tam bonis vtitur ꝓpter malos, q̃ malis vtitur propter bonos: quia non granum propter flagellum, sed flagellum factum est propter granum. Sed & superbia multos extulit & prostrauit. Nabugodonosor, quia potentiam suam superbe iactauit, regnum amisit: & cum bestijs quasi bos fœnum comedit. Sennacherib, quia os suum posuit in cœlum, & contra Deum superbe locutus est, in templo Nesrath à filijs est occisus. Aman, quia diuinum sibi voluit honorem impendi, suspensus est in patibulo. Non sic, non sic beatus Laurẽtius, qui cũ esset apostolicæ sedis archidiaconus, summus post primum, vel primus potius post summum, quærebat pauperes sanctos per regiones & vicos, per domos & cryptas, quorum pedes lauabat, & osculis confouebat, magistri secutus exemplũ, qui cum lauisset pedes discipulorum, adiecit: Exemplũ dedi vobis, vt similiter vos faciatis. Ioan. 13

Matt. 27 Mar. 14 Ioan. 12 Charitas Beati laurentij.

Psal. 111

Patrimonij crucifixi dilapidatores non tantur.

1. Ioan. 3.

Luc. 16

Superbia multos ꝓstrauit Dan. 4

4. Reg. 19 Esa. 37

Esther. 7

Humilitas Beati laurentij

Inter aduersa quoque duo solent maxime cor humanum subuertere, scilicet, damna rerum, & pericula personarum. Illa propter timorem mundanum: ista propter humanum. Herodes enim timens amittere regnum, innocentes occidit. Iudæi quoque timentes, ne Romani venirent & auferrent eis locum & gentem, inierunt consilium, vt Iesum caperent & occiderent. Petrus autem qui dixerat, & si oportuerit me mori tecum, nõ te negabo, timore mortis, ad vocem ancillæ negauit. Marcellinus quoque, qui diu confessor extiterat, thurificauit idolis, formidine passionis. De talibus scriptum est: Filij Effrem intendentes arcum, & mittentes sagittas suas, conuersi sunt in die belli. Multi namque mittentes manum ad aratrum, & respicientes retro cum vxore Loth, in statuam salis conuersi sunt. Non sic, non sic beatus Laurentius, qui cum conspiceret Sixtum episcopum & diacones eius ad martyrij tormẽta deduci, fortis & intrepidus exclamabat: Quo progrederis sine filio pater: quo sacerdos sancte sine diacono properas? Noli me derelinquere pater sancte: qa iam thezauros tuos expẽdi, quos tradidisti mihi. Non erat ambitiosus honoris, nõ cupidus dignitatis, vt desideraret mortẽ prælati, q̃tenus ipse post illũ ad ꝑlationem ascenderet. Non eñ desiderabat ꝑlato succedere, q volebat cũ ꝑlato decedere: sed cupiebat dissolui & esse cũ Christo, nõ timẽs eos q corpus occidũt, animam aũt occidere nõ possunt: Sed eum timens qui corpus & animam potest mittere in gehennam. Indutus enim virtute spiritus ex alto tam fortis, extitit, tam patiens perdurauit: vt inter ipsa tormenta, tam dira, tam dura, vt horribile sit non solum ea dicere, verum etiam audire, diceret ad tyrannum: Disce miser, quia carbones tui non ardorem, sed refrigerium mihi præstant: Ecce miser assati partem vnam, regira aliam & manduca. Christum ergo sine timore confessus est, cum amore secutus: vt moriens de morte triũpharet, viuens

Inter aduersa quenam cor hominis maxie subuertant. Matt. 2

Ioan. 12

Matt. 26

Psal. 77

Luc. 9

Rom. 7 Matt. 10

Luc. 24

Sap.3 cum vita regnaret. Tamquam aurum
1.Petri.1 in fornace probauit eum: vt probatio fi
dei multo precioſior auro, quod per i-
gnem probatur, inueniretur in laudem,
Pſal.16 & gloriam & honorem: quoniam ini-
quitas in eo inuenta non fuit.

Quia vero contraria iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt, proponamus in me dio Pharaonem, qui defecit in proſperis & aduerſis, vt ex comparatione duo rum, illius vitium, iſtius virtutem extol lamus. Ille namq; fuit rex in terra Aegy pti: iſte archidiaconus in eccleſia Chriſti. Ille tyrãnus corporum: iſte medicus animarum. Ille temporalium rector: iſte ſpiritualium miniſtrator. Ille beneficia Exo.2 Ioſeph penitus ignorabat: iſte dona Dei iugiter memorabat. Ille populum Dei detinebat in ſeruitute: iſte theſaurum ec cleſiæ habebat in poteſtate. Ille populũ duris angarijs affligebat: iſte theſaurum eccleſiæ largis muneribus erogabat. Ad Exo.4 illum venerunt Moyſes & Aaron, vt po pulum Dei liberarent: in iſtum inſurre xerunt Decius & Valerianus, vt eccleſiæ theſauros deriperẽt. Miniſtri Dei cõtra ſeruũ diaboli, miniſtri diaboli cõtra ſer uũ Dei. Decius & Valerianus intonabãt minis: Moyſes & Aaron choruſcant mi raculis. Illi proponabant ſęua prȩcepta, iſti dabant conſilia. Pharao tamen ſanis conſilijs noluit acquieſcere: Laurentius ſęuis præceptis noluit obedire. Ille no-men Dei ſuperbe cõtempſit: iſte nomen eius humiliter prædicauit. Ille populum grauius affligebat: iſte theſaurum largi-us erogabat. Illum tandem Moyſes & Aaron decem plagis mirabiliter per-cuſſerunt: iſtum Decius & Valeria-nus decem tormentis cruciarunt. Pri-mo namque beatus Laurentius fuit re-cluſus in carcere, ſecundo ſcorpioni-bus cęſus, tertio vinctus cathenis, quar-to fuſtibus flagellatus, quinto laminis i-gnitis aduſtus, ſexto maceratus plumba tis, ſeptimo in cathaſta proſtratus & pro tenſus, octauo contuſus lapidibus, no-no furcis compreſſus, decimo flammis aſſatus. Verum ille plagis reuocari non potuit: iſte tormentis inclinari nequi-uit. Ille magis ac magis indurabatur in malo: iſte magis ac magis confortaba-

Collatio inter pha raonem et S. laurẽtiũ

Decem tor menta S. Laurẽtij.

tur in bono. Cæterum, quia contra-rij fuerunt in vita, contrarij quoque fue runt in morte. Nam ille ſuper currum fuit aquis ſubmerſus: iſte ſuper craticu- Exo.14
lam fuit igne crematus. At ille de aquis niuium tranſiuit ad incendium: iſte de Iob.24
igne trãſiuit ad refrigerium. Ille deſcen dit in conſortium dæmonum: iſte aſcen dit in conſortium angelorum.

Rom.15 Imitandꝰ eſt nobis S. Lauren tius.

De cætero fratres, quia quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcri pta ſunt, habeamus exẽplum beati Lau rentij, miſericordiam, humilitatem in proſperis: fortitudinem & patientiam in aduerſis: vt ſimus miſericordes in cor de, miſericordes in ore, miſericordes in opere. Corde per compaſſionẽ, ore per correptionem, opere per ſubuẽtionem. Vt ſimus humiles ad maiores, ad pares, & ad minores. Ad maiores per debitam neceſſitatem, ad pares per mutuam cha-ritatem: ad maiores per ſuperabundan-tem humlitatem. Vt ſimus fortes in cor de, fortes in ore, fortes in opere. Corde contra timorem, ore cortra pudorem, opere contra laborem. Vt ſimus patien-tes in dãnis, in obprobrijs, in flagellis, ne concipiamus dolorem, ne pariamus furorem, ne nutriamus rancorẽ, ſed iu-xta præceptum dominicum diligamus Matt.5 inimicos noſtros, benefaciamus his qui oderunt nos, & oremus pro perſe quentibus & calumniãtibus nos.

Præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſecu lorum. A men.

In

In eodem Festo.

De triplici craticula, item de craticula pœnitentium, perfectorum & martyrum, de duplici confessione, & multiplici altari.

SERMO II.

Exo.27 FAcies craticulam in modum retis æneam, per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli, quos pones super arulam altaris.

Craticula triplex. Tres craticulas legimus in scripturis. Vnam super quam carnes sacrificiorum assabantur. Alteram super quam panes azymi coquebantur. Aliam super quam homines damnatici cremabantur. De prima reperitur in Exodo: Facies craticulam in modum retis æneam, & pones super arulam altaris. De secundo Leuit.2 legitur in Leuitico: Si sacrificium fuerit de craticula, simila oleo conspergetur. De tertio dicitur ab Historiagrapho: Stringebant corporis membra posita super craticulam. Super hanc craticulam glorioſus martyr & Leuita Laurentius igne crudeli, vel potius, ignita crudelitate crematus est. Verum ardebat interius ignis amoris, qui refrigerabat exterius ignem ardoris. Ignis interior mitigabat Cant.8 exteriorem: sed ignis exterior accendebat interiorem. Fortis est enim vt mors Ibidem dilectio: & dura sicut infernus æmulatio. Aquæ multæ non possunt extingue re charitatem. Hinc enim beatus Laurentius pura voce clamabat ad dominum: Psal.16 In craticula te Deum non negaui, & ad ignem applicatus te Christe confessus sum: probasti cor meum & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.

Sit ergo prima craticula pœnitentium, secunda craticula perfectorum, tertia craticula martyrum. Ad craticulam Craticula martyrū. martyrum pertinet primum capitulum, Ioan.12 quod audistis in Euangelio: Nisi granū frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si vero mortuum fuerit, multum fructum adfert. Granum frumenti est verbum Dei, quo fruuntur homines & angeli sancti. Hoc granum in terram cecidit, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ioan.1 Nam verbum misit dominus in Iacob, Esa.9 & cecidit in Israel. Cecidit ergo quando Christus exinaniuit se, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Mortuum autem fuit, quando Christus factus est obediēs vsque ad mortem, mortem autem crucis. Multum fructum attulit: quia propter hoc exaltauit illum Ibidem Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, qā dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Antequam hoc granum frumēti fuisset mortuum, modicum attulit fructum, sicut ipse dicit in Psalmo: Singulariter sum ego, do- Psal.140 nec transeam. Postquam autem mortuum fuit, multum fructum attulit, sicut ipse dixit in Euangelio: Cū exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad meipsum. Vnde in Exodo legitur de filijs Israel, quod Exod.1 quanto plus opprimebantur, tanto magis multiplicabantur & crescebant. Est & verbum Dei, quod Deus est. Nam verbum erat apud Deum, & Deus erat ver- Ioan.1 Verbū dei dupliciter acceptum. Deut.8 Matt.4 bum. Est & verbum Dei, quod non est Deus, de quo dicit scriptura: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Verbum Dei quod Deus est, nisi cadēs in terram mortuum fuisset, nullum fructum profecto tulisset, quia nihil nasci profuit, nisi redimi profuisset. Verbum autem Dei quod non est Deus, si cadens in terram mortuum fuerit, nullū penitus fructū adfert. Vndē legitur, quod semē illud, quod cecidit secus viam, natum nō fuit: quia vo- Luc.8 lucres cœli comederunt illud.

Craticula pœnitentiū. Ad craticulam pœnitentiū pertinet secundū capitulū, qd audistis in Euangelio: Qui amat aīam suā, perdet eam. Qui aūt odit aīam suam in hoc mundo: in vitā æternā custodit eā. Porro, si iuxta propheticum testimonium, qui diligit iniquitatem, odit animam suam: Et iuxta Psal.10 verbū dominicū, qui odit animā suā in hoc mūdo, in vitā æternam custodit eā: Ioan.12

Amor et odium vt sit duplex

Amor bonus. Ioan.21

Amor malus. 2. Timo.3

Odiū bonum.

Psal.138

Odiū malum. 1. Ioan.3 Psal.72

Animā suam odire i hoc mūdo quid sit.

Gal.5

Consequens ergo videtur, quod qui diligit iniquitatem, animam suā in vitam æternam custodit. Absit omnino. Nam sicut est amor bonus & amor malus: ita est bonum odium & malum odium. Bonus amor est ille, de quo dominus ait: Si amas me, pasce oues meas. Malus amor est ille, de q̄ dicit Apostolus: In diebus illis erunt homines seipsos amantes. Bonum odium illud est, de quo dicit Psalmista: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Et iterum: Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Malum odium est, de quo dicit Ioānes: Qui odit fratrem suum homicida est. Et alibi: Superbia eorum qui te oderunt ascēdit semper. Ergo qui male amat, perdit: & qui bene odit, custodit. Nam qui bene odit, hic custodit: & qui male amat, hic odit. Non simpliciter dicitur, qui odit animam suam, custodit eam, sed cum adiuncto, qui odit animā suam in hoc mū do, id est, in voluptatibus & concupiscēt ijs, & illecebris huius mundi, vt eas habeat odiosas, crucifigendo carnem suam cum vitijs & concupiscentijs, & illecebris huius mundi, vt eas habeat odiosas, crucifigendo carnem suam cum vitijs & concupiscentijs. Hic profecto in vitam æternam custodit eam. Similiter per cōtrarium, qui amat animam suam, subaudiendo in hoc mūdo, id est, ad voluptates & concupiscentias & illecebras huius mundi, vt delectetur in illis, eundo post concupiscētias: hic vtiq; perdet eam in gehennam ignis æterni.

Craticula perfectorum.

Matt.19 Mar.10 Luc.18

Apo.19

Matt.8 Luc.9

Ad craticulam perfectorum pertinet tertium capitulū, quod audistis in Euangelio: Qui mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit. Alibi legitur dominum respondisse: Si vis perfectus esse, vade & vēde omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Ad perfectionem ergo pertinet sequi Christum, vt nudus sequatur nudum, & pauper pauperem. Qui quamuis sit dominus omnium, habens in vestimēto & in fœmore suo scriptum: Rex regum & dominus dominantium, tam pauper tamen est factus, vt de se dicat in Euangelio: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Vnde cum nasceretur, non erat ei locus in diuersorio. Præmittit ergo meritum, vbi dicit: Qui mihi ministrat, me sequatur, & statim promittit præmium, vbi subdit: Vbi ego sum, ibi & minister meus erit. Simul & in terra manebat secūdum hominem, & in cœlo regnabat secundum Deū. Vnde & ipse dicebat: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descēdit, filius hominis qui est in cœlo. Et ideo promittebat non regnum terrenum, sed cœleste, dicendo: Vbi ego sum, ibi & minister meus erit. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorū. Quid enim honorabilius, gloriosius & beatius, quā vt sit homo cū Deo, seruus cum domino, creatura cum creatore? Hodie, inquit, mecum eris in paradiso. Ac si dixisset apertius: Hodie mecum eris, quod est in paradiso esse,

Luc.2 Ioan.12 Ioan.3 Matt.5 Luc.23

Exo.27

Craticulę mystica explanatio.

Facies ergo craticulam in modum retis ęneā, per cuius quatuor angulos erūt quatuor annuli, q̄s pones super arulam altaris. Habebat ergo craticula quatuor angulos laterales, & quatuor annulos angulares. Habebat & costas reticulate dispositas, vt per oculos craticulæ ignis succensus ascenderet, qui sacrificium superpositum adoleret. Excutiamus ergo paleam, & colligamus frumentum: frangamus corticē, vt nucleum extrahamus: exprimamus fauū, vt mel deguſtemus.

Psal.38

Matt.3 Apoc.10

Ignis ergo succēsus, est dolor cōpunctionis. Craticula superposita, est labor satisfactionis. De hoc igne dicit Psalm. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Cum enim peccator de futuro iudicio meditatur, in corde eius doloris ignis accenditur, timens in manus Dei viuentis incidere, qui exigit debitum vsq; ad nouissimum quadrantum. Ipse enim reddit vnicuiq; secundum merita sua. Currit igitur & festinat ad sacerdotem, qui craticulam satisfactionis imponat, super quam carnalitatem suam contritionis igne cō burat, vt dicere valeat cum Propheta: Ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt: quia cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu tēperabam.

Psal.101

Satisfactionis partes quatuor

Per quatuor angulos huius craticulę, q̄tuor partes satisfactionis intelligē, vc3 ora-

Peccat homo modis quatuor.

orationes, eleemosynas, ieiunium, & vigilias. Quatuor enim modis peccamus, per ignorantiam & fragilitatem, per negligentiam & malignitatem. Isti forte sunt illi quadrantes, de quibus Veritas

Matt.5

dicit in Euangelio: Non exiet inde, donec reddat nouissimum quadrantem, id est, donec soluat in pœna quicquid deliquit in culpa.

Econtra, quatuor modis oportet nos satisfacere. Contra fragilitatem, ieiunare, contra ignorantiam, orare, cõtra malignitatem, erogare, contra negligentiam, vigilare. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, quos dominus commemorat,

Matt.4

& commendat in Euangelio: Hoc, inquit, genus dæmoniũ, non eiicitur, nisi

Matt.17 Mar.9 Luc.12

in oratione & ieiunio. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Matt.25 Mar.13 Luc.12

Vigilate, quia nescitis, qua hora fur venturus sit.

virtutes principales quatuor.

In his quatuor angulis, quatuor annuli debent immitti, videlicet, quatuor principales virtutes. Iustitia, fortitudo,

Psal.102

prudentia, temperantia. In oratione prudentia, ne fiat oratio in peccatum. In

3.Reg.19

ieiunio fortitudo, vt perueniat ad montem Dei Oreb. In eleemosyna iustitia, vt inueniat iustum cui det. In vigiliis temperantia, ne deficiat in tentatione.

Opera misericordiæ quæ Matt.25

Costæ craticulæ sunt opera pietatis, quę dominus in iudicio commendabit: Esuriui, & dedistis mihi manducare, Sitiui, & dedistis mihi bibere, Nudus eram, & operuistis me, Hospes, & collegistis me, In carcere, & visitastis me. His operibus pœnitentes debent insistere, his fructibus abundare.

Sed & perfectus ignem sibi succendit & craticulam supponit. Ignis est fer

Luc.12

uor dilectionis: craticula, dolor compunctionis. De hoc igne Veritas ait: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt ardeat? De hac craticula legi-

Perfectus quis sit

tur: Peccata proximorum, frixorium sunt iustorum. Perfectus est enim qui diligit proximum, sicut seipsum, & qui compatitur proximo tanquam sibiipsi. Sibi compatitur super incolatu vitæ prę-

Psal.119

sentis, & super dilatione vitæ futuræ, dicente Psalmista: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Hoc est irriguum superius & inferius, quod Caleph dedit Axæ filiæ suæ in dotem. Proximo vero compatitur in aduersis, & peruersis, Apostolo contestante: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Isti sunt quatuor anguli, quibus & quatuor annuli debent immitti. In incolatu vitæ præsentis, contemptus mundi, Secundum illud Ioannis: Nolite diligere mundum neque ea quæ in mundo sunt. In dilatione vitæ futuræ, desiderium cœli, Secundum illud Apostoli: Cupio dissolui, & esse cum Christo. In peruersitate correptio, Iuxta quod Veritas præcipit: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. In aduersitate subuentio, secundum quod Propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam.

Ioſue.15 2.Cor.11 1.Ioan.2 Phi.1 Matt.18 Esa.58

Facies ergo craticulam in modum retis æneam. Aes quia metallum sonorum est, confessionem significat. Est autem duplex confessio, præconiorum, & peccatorum. De prima dicitur: Confitemini domino in cithara, in psalterio decem cordarum psallite illi. De secunda legitur: Confitemini alterutrum peccata vestra. Debet ergo vtraque craticula esse ænea. Illa propter confessionem peccati, quam agit pœnitens: ista propter confessionem præconij, quam agit perfectus.

Confessio duplex. Psal.32 Iacob.5

Facies ergo craticulam, & pones eam super arulam altaris. Multiplex altare legitur in scripturis, superius & inferius, interius & exterius. Quodlibet autẽ est duplex. Nam altare superius est Deus, Trinitas, De quo legitur: Non ascendes ad altare meum per gradus. Est & altare superius triumphans Ecclesia, de qua dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos. Altare inferius est militans Ecclesia, De qua legitur: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Est & altare inferius mensa templi, de qua dicitur: Constituite diem solennem in condensis, vsque ad cornu altaris. Altare interius est cor mundũ, de q̃ p̃cipitur: Ignis in altari meo

Exo.27 Altare multiplex Exo.20 Psal.50 Exo.20 Psal.117

Leuit.6 meo ſemper ardebit. Eſt & altare interi
us, fides incarnationis, de qua iubetur:
Exo.20 Altare de terra facietis mihi. Altare exte
rius eſt ara crucis, hoc eſt, altare holocau
Exo.29 ſti, ſuper quod cremabitur ſacrificium
veſpertinum. Eſt & altare exterius, eccle
ſiaſtica ſacramenta, De quibus ſcriptum
pſal.83 eſt: Altaria tua domine virtutum, &c̄.

Cum ergo tot ſunt altaria, ſuper cu
ius altaris arulam præcipitur poni cratí
cula? Sed certe craticula ſuper altaris aru
lam, eſt pœnitentia ſuper cordis mundi
Pſal.50 tiam: quia ſacrificium Deo ſpiritus con
tribulatus, cor cõtritum & humiliatum
Deus non ſpernit. Faciamus ergo no
bis fratres chariſſimi craticulam pœnitẽ
tiæ, ſuper quam offeramus ſacrificium
pro peccato, carnalitatem noſtram com
punctionis igne cremantes, vt ſic poſt-
modum immolemus ſacrificiũ laudis:
non in fermento malitiæ & nequitiæ,
2.Cor.5 ſed in azymis ſynceritatis & veritatis, i-
pſo miſericorditer cõcedente, qui eſt ſu-
per omnia Deus benedictus in ſecula ſe
culorum, Amen.

IN SOLENNITATE

Aſſumptionis glorioſiſſimæ ſemper virginis Ma- riæ.

Quomodo beata Maria ſit caſtel lum & quale, & quomodo Chri ſtus illud ſit ingreſſus, & de dua- bus ſororibus, de uita actiua & contemplatiua.

SERMO I.

Luc.10 INtrauit Ieſus in q̃ddam caſtellum, & mulier quędam Martha nomine excepit illũ in do- mũ ſuam. Et huic erat ſoror nomi- ne Maria: quæ ſe- dens ſecus pedes domini, audiebat ver- bum illius.

Caſtellum illud quod intrauit Ieſus, eſt virgo Maria, quando verbum caro fa Ioan.1 Mariaquõ ſit caſtellũ
ctum eſt, & habitauit in nobis, ſicut an- Luc.1
gelus illi promiſerat: Spiritus, inquit, ſan
ctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi
obumbrabit tibi. Ideoq; quod naſcetur
ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.

Porro cũ Chriſtus ſit verus Deus &
verus homo, Deus de deo ante ſecula ge
nitus, & homo de homine in ſeculo na-
tus: quicquid ei veraciter attribuitur,
aut conuenit ei ſecundum diuinam na-
turam, aut ſecundum humanam, aut ſe-
cundum vtranq;. Secũdum diuinam ap
pellatur Ieſus, quod interpretatur ſaluа-
tor. Secundum humanam dicitur Chri-
ſtus, quod exponitur vnctus. Secũdum
vtrãq; vocatur emanuel, quod interpre- Matt.1
tatur nobiſcum Deus.

Cum autem intrare ſit deforis intus
accedere, quæri poteſt & etiam dubitari,
ſecũdum quam naturam in iſtud caſtel-
lum, i. in vterum virginalẽ intrauit. Non
ſecundum diuinam, cum ipſe ſine motu
moueat vniuerſa, & totus ſit ſemp vbiq;,
ſicut de ſe loquitur per prophetam: Cœ Hiere.23 Mal.3
lum & terrã ego impleo. Item: Ego ſum
Deus & non mutor. Sed non ſecũdum
humanam, cnm mater eius Maria nõ ac
cepit exterius quidquam in vterum, ſed
concepit tantum interius in vtero, ſicut
Eſaias aperte teſtatur: Ecce, inquit, virgo Eſa.7 Matt.1
concipiet in vtero & pariet filium, & vo
cabitur nomen eius emanuel. Hæc eſt e-
nim, ſecũdum Ezechielem, porta in do- Ezech.44
mo domini clauſa, & vir non eſt ingreſ-
ſus per eam. Chriſtus autem ab ipſa con
ceptione vir extitit, Hieremia propheta
teſtãte: Nouum, inquit, faciet dominus Hiere.31
ſup terrã, fœmina circũdabit virum, gre
mio vteri ſui. Quid ergo dicemus? Quõ
ergo in caſtellũ illud intrauit? Salubre
cõſilium dedit Apoſt. dicens: Noli plus
ſapere, q̃ oportet ſapere, ſed ſape ad ſobri Rom.12
etatem. Et alius: Altiora te ne q̃ſieris, & Eccl.3 prou.25
maiora te ſcrutatus ne fueris. Perſcruta-
tor em̃ maieſtatis, opprimetur à gloria.
Nam accedet homo ad cor altum, & ex- pſal.63
altabitur Deus. Salua tamen fidei ma
ieſtate poſſumus reſpondere, quod cum
ſecundum philoſophos initium exiſten
di, ingreſſus in ſubſtantiam appelletur,
quæcunq; res habet initiũ, habet pariter
& in-

& ingreſſum. Vnde cum verbum Dei ſecundum humanitatem aſſumptam incepit eſſe in vtero virginali, profecto ſecundum eandem intrauit in illum, non deforis veniens, ſed intus aſſumens. Iuxta quem modum loquendi veritas ipſa teſtatur: Exiui à patre & veni in mundũ, non quod extra mundum acceſſerit, ſed quod intra mundum proceſſerit.

Ad munimentũ caſtelli duo neceſſaria eſſe, ſimiliter ad cuſtodiam

Intrauit ergo Ieſus in q̃ddam caſtellum. Ad munimentum caſtelli duo ſunt neceſſaria, murus & turris. Murus exterior, & turris interior. Ad cuſtodiam quoq; caſtelli duo opportuna, ſpeculator & propugnator. Speculator, vt contempletur: & propugnator, vt operetur.

Mur⁹ virginitatis. Turris humilitatis. Luc.14

Quęramus ergo ſi tale fuerit hoc caſtellum. Sane in hoc ſpirituali caſtello, quod eſt Dei genitrix virgo Maria, murus exterior, eſt virginitas corporis: turris interior, eſt humilitas cordis. Nam omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Iuxta quod ipſa virgo teſtatur: Depoſuit potẽtes de ſede & exaltauit humiles. De muro virginitatis dicit ad angelũ: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum nõ cognoſco? Nam antequam cõuenirent inuenta eſt in vtero habens de ſpiritu ſancto. Itẽ de turri humilitatis, eadẽ ad angelum ait: Ecce ancilla dñi, fiat mihi ſecundum verbum tuũ: quoniam reſpexit humilitatem ancillæ ſuę: ecce enim ex hoc beatam me dicẽt omnes gñationes. O felix virginitas, quã ornat humilitas. O felix humilitas, quã honorat virginitas. Humilitas ornat virginitatem, ne ſit ſuperba, Virginitas honorat humilitatẽ, ne ſit deſpecta. Eſt ergo virginitas humilis, ne extollatur: eſt humilitas virginalis, ne contemnatur. Legimus enim & virgines prudentes & virgines fatuas. Prudẽtes ſunt humiles, fatuæ ſunt ſuperbę. Habet ergo caſtellum iſtud murum virginitatis, contra inſultum luxuriæ, habet turrim humilitatis contra incurſum ſuperbiæ. Iſti nanq; ſunt hoſtes, qui miſerum hominem frequenter ac violenter infeſtant, videlicet luxuria carnis exterius, & ſuperbia mentis interius. De quibus inquit Apoſtol. Non eſt nobis colluctatio tãtum aduerſus carnem & ſanguinem, ecce luxuria: ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus, ecce ſuperbia. Ex hac procedũt turpia, quæ non decent, ex illa procedũt turpia, quæ non licent, ex vtraq; procedunt vana, quæ non expediunt. Si quando te luxuria carnis impugnat, ad hoc caſtellum procede, muro virginitatis adhęre, deprecare Mariam. Quis vnquã inuocauit eam, & non eſt exauditus ab ea? Si quando te ſuperbia mentis infeſtat, ad hoc caſtellum accede, turrim humilitatis aſcende, deprecare Mariã. Quis vnq̃ inuocauit eam, & non eſt exauditus ab ea? Hæc eſt mater pulchrę dilectionis & ſanctæ ſpei: quæ pro miſeris orat, pro afflictis ſupplicat, pro peccatoribus intercedit:

Hoſtes hominis qui

Luc.1

Ibidem

Matt.1

Luc.1

Matt.25

Ephe.

Refugiũ in tẽtationibus habendũ eſſe ad Mariã.

Eccli.24

In hoc caſtello duæ ſorores inhabitant, quæ caſtellum cuſtodiũt, Martha, ſcilicet, & Maria. Martha, quæ laborat & operatur, Maria quæ quieſcit & contemplatur. Illa laborat & operatur, ne caſtellum capiatut per negligentiam: iſta quieſcit & contemplatur, ne caſtellum rapiatur per ignorantiam. Ignorantia gignit errorem cordis. Negligentia parit torporem operis. Per errorem cordis delinquimus in credendis: per torporem operis delinquimus in agendis. Porro impoſſibile eſt ſine fide placere Deo. Fides autem ſine operibus mortua eſt.

Sorores duę caſtellum cuſtodiẽtes myſtice quę.

Hebræ.11. Iacob.2

Vigilet ergo contẽplatiua, vt deleat ignorantiam, qm̃ ignorans ignorabitur. Laboret actiua, vt perimat negligentiam, quoniam maledictus eſt, qui facit opus Dei negligenter. Audi virginem laborantem: Fili quid feciſti nobis ſic? Ego enim & pater tuus dolẽtes quęrebamus te. Audi virginem contemplantem: Maria conſeruabat omnia verba hęc, conferens in corde ſuo. Si quando negligentia te reddit pigrum, inuoca Martham, age cum Lia. Si quando te ignoratia reddit obſcurum, appella Mariam, viglla cum Rachele.

Contẽplatiua vita. 1. Cor. 14 Actiua vita.

Hiere. 48

Vtranque vitamquo modo exercuerit virgo Maria.

Luc. 2 Ibidem

Gen. 29

Intrauit ergo Ieſus in quoddam caſtellum, & mulier q̃dam Martha nomine, excepit illum in domũ ſuã: qa venit Ieſus, nõ ad quietẽ, ſed ad laborẽ: nõ ad lætitiam, ſed ad dolorem: non ad pacem ſed ad agonem: poſtremo venit ad mortem. Audi laborem. Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ.

pſal. 68

Tota

Esa.65 Tota die expandi manus meas ad populum non credentem mihi. Vnde & fatigatus legitur ex itinere. Audi dolorem: O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Tristis est, inqt, anima mea vsq; ad mortem. Cœpit enim pauere & tædere. Audi agonem: Factus, inqt, in agonia, prolixius orabat: & factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis, cadentis in terram. Audi & mortem. Proprio filio suo nõ pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Factus est enim obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

Audi quomodo ipse Iesus satagebat circa frequens ministeriũ, & turbabatur erga plurima. Meus, inquit, cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiatur. Vere ergo Martha excepit illum in domum suam. Vnde secundum carnem non de Rachele natus est, sed de Lia. Maria autem sedebat secus pedes domini, & audiebat verbum illius. Duo pedes domini, sunt duo mentis affectus, timor & amor. Timor sanctus, & amor castus. Timor sanctus præstat initium. Nam initium sapientiæ, timor domini. Amor castus præparat finem. Nam finis præcepti charitas est. Maria igitur optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea: quia charitas nunquam excidit. Et timor domini sanctus permanet in seculũ seculi. Martha ergo stabat & satagebat vt pasceret dominum, hæc audiebat, vt pasceretur à domino. Illa quidem vt pasceret dominum cibo carnali, hæc autem vt pasceretur à domino cibo spirituali. Quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Sane quanto melior est anima corpore, tanto dulcius sapit spiritualis cibus in mẽte, quam carnalis in ventre. Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloqa tua dñe, sup mel & fauũ ori meo. Illa dicebat ad dominũ: Domine, non est tibi curę, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi, vt me adiuuet. Pro hac dominus respondit: Martha Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnũ est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea. Non hoc Martha dicebat, tanquam inuideret Mariæ, quod ipsa laboraret & illa quiesceret: sed quod actiua cum sibi non sufficit, propter difficultates rerum, vel ambiguitates causarum, auxilium contemplatiuæ requirit: vt quod ipsa laborãdo vel operando nequit efficere, illa orando & supplicando valeat impetrare: quia cum Moyses orabat in mõte, Iosue vincebat in valle. Sed nec dominus illi respondit tanquam reprehenderit Martham commendando Mariam: sed bonis prætulit optimum, plurimis vnum, perpetuum transitorijs. Martha, inquit, solicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Ad actiuam enim pertinet opera pietatis, quæ dominus in iudicio commendabit: Esurijui, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere. Nudus eram, & operuistis me. Ipse quoq; Mariam commendauit de officio sepulturæ. Quid, inquit, molesti estis huic mulieri? Bonum opus operata est in me. Mittens enim vngentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Bona sunt ista, nec cessandum ab ipsis: quandiu fuerint necessaria. Porro cum cessauerit defectus miseriæ, misericordiæ quoque cessabit effectus. Quia misericordia miseris exhibetur. Cum autem venerit quod perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est. Et illud est optimum, quod in æternum manebit. Maria ergo optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea. Quia hęc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Quod vtiq; nũc incipit à contemplatione per fidem, & consummabitur tandem in glorificatione per speciem. Nunc enim ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: tunc autem cognoscemus sicut & cogniti sumus: videntes non per speculum in ęnigmate, sed facie ad faciem intuentes. Audi quomodo Paulus Apostolus tanquam actiuus solicitus erat, & erga plurima turbatus: Quis, inquit, infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Instantia mea quotidiana solicitudo omnium ecclesiarum. Sed audi quod

idem

Thren.1

Matt.26 Mar.14

Luc.22

Rom.8

Phil.2

Ioan.4

Luc.12

Pedes dñi mysticeqd

Psal.110

1 Tim.1

Luc.10

1.Cor.13 psal.118

Deut.8 Matt.4

Psal.118

Actiua vita auxiliũ requirit à contẽplatiua. Exo.17

Ad actiuã vitam pertinentia

1.Cor.13

Pars optima quę nõ auferetur. Ioan.17

1.Cor.13

2.Cor.11

idem ipſe tanquam contemplatiuus, rapIbidem tus eſt vſque ad tertium cœlum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loquiPhi.1 . Ad hoc tanquam ad vnum aſpirabat, cum diceret: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto: ſed illud tanquam neceſſarium ſuſtinebat, cũ adderet: Manere autem in carne neceſſarium eſt propter vos. Ergo & illa neceſſaria ſunt circa quæ ſatagit Martha, & illud eſt neceſſarium quod elegit Maria. Sed illa ſunt neceſſaria, id eſt, vtilia: iſtud autem neceſſariũ, id eſt, commodabile. Iuxta quem modum in logica facultate docetur, q̃d aliud eſt verum contingens, aliud neceſſarium. Contingens eſt illud, quod ita eſt verum, quod poſſit non eſſe verũ. Neceſſarium eſt autem illud, quod ita Luc.2 verum eſt, quod non poſſit non eſſe verum. Nonne cum virgo dixit ad filium: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te, quaſi cum Martha dixiſſe videtur: Domine, Ibidem non eſt tibi curæ quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi, vt me adiuuet. Et cum ipſe reſpondit: Quid eſt quod me quærebatis, neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe, nonne quaſi dominus reſpõdiſſe videt ad Martham: Martha ſolicita es & turbaris erga plurima: porro, vnũ eſt neceſſarium? Maria ergo optimã partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Hoc vPſal.26 num optabat & petebat Propheta cum diceret: Vnam petij ad domino, hanc requiram, & inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Præponitur vnum multis: quia ſicut omnia procedunt ab vno, ſic omnia procedere debent ad vnum: ad illum videlicet, qui eſt Apoc.1 alpha & O, primus & nouiſſimus, principium & finis, Ieſus Chriſtus dominus noſter, Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

In eadem Solennitate.

De auroræ lunæ & ſolis conditionibus ſiue qualitatibus, & quomodo Mariæ conueniant.

SERMO II.

Cant.6 QVæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora cõſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata.

Aurora & modo deſignet Mariam. Cum aurora ſit finis noctis & origo diei, merito per auroram deſignatur virgo Maria: quæ finis damnationis, & origo ſalutis fuit. Finis vitiorum, & origo virtutum. Oportebat enim, vt Collatio inter Euã & Mariã. ſicut per fœminam mors intrauit in orbem: ita per fœminam vita rediret in orbem: Et ideo quod damnauit Eua, ſaluauit Maria, Vt vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret. Illa cõſenſit diabolo, & vetidum pomum comedit, ſe- Gen.3 cundum illud: Tulit de fructu & co- Lucæ.1 medit, deditque viro. Iſta credidit angelo, & filium promiſſum concepit, ſe- Ibidem cundum illud: Ecce concipies & paries filium. Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat illi prædictum: Gen.3 Quacunque die comederis, morte morieris. Iſta concepit filium ad ſalutem, ſicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, ſecundum illud: Mul Gen.3 tiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos & in dolore paries. Iſta generauit in Luc.2 gaudio, ſecundum illud: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt nobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus dominus in ciuitate Dauid. Illa fuit de ſolo viro produ- Gen.2 cta, quoniam ædificauit dominus Deus coſtam quã tulerat de Adam in mulierem, ſed produxit virum & fœminã. Hæc autem producta fuit de viro & fœmina, ſed ſolum virum produxit. Quia Hier.31 nouum fecit dominus ſuper terram, fœmina circundedit virum gremio vteri

sui. Illa fuit sine culpa producta, sed produxit in culpam. Hæc autem fuit in culpa producta, sed sine culpa produxit. Illa dicta est Eua, huic dictũ est aue: quia per hanc mutatum est nomen Euæ. Aue, inquit, gratia plena dominus tecum. Quasi dicere: tIlla fuit plena peccato, sed tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mulieribus, sed benedicta tu in mulieribus. Fructus ventris illius fuit maledictus Cain, sed fructus ventris tui erit benedictus, Iesus. Cain inuidiose fratrem occidit Abel: sed Iesus inuidiose fuit occisus à fratribus.

Mutatio nois Euę. Luc.1

Gen.4

Aurora fugatis tenebris lumen mundo ostendit: tu vero destructis vitijs saluatorem seculo protulisti: quia per te populus gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Illa videlicet, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Tu es igitur aurora consurgens, finis videlicet noctis, & origo diei: finis damnationis & origo salutis.

Esa.9

Ioan.1

Pulchra vt luna. Sicut rationabiliter asserunt, qui de rerum naturis edisserũt, Luna frigida est & humida. Quia frigida, designat virginitatẽ. Quia humida, designat humilitatẽ. Ignis enim de quo siccitas prouenit, quasi leuis, naturaliter petit sublimia. Aqua vero de qua procedit humiditas, quasi grauis, naturaliter petit humilia. Frigiditas ergo & humiditas lunæ, virginitas est & humilitas Mariæ: quia frigida fuit, contra æstum luxuriæ, humida vero, contra fastum superbiæ. Luna vero tunc est plene pulchra, cum existit rotunda, & Maria tũc extitit plene formosa, cum fuit prole fœcunda. Felix virginitas, quam ornauit humilitas: felix humilitas, quam honorauit virginitas. Sed longe felicior vtraque fœcunditas, quam simul ornauit & honorauit virginitas & humilitas. Ne ergo virginitas maledictionem illam incurreret, De qua dicitur: Maledicta sterilis quæ non parit, comitatur illam fœcunditas. Et ne fœcunditas immunditiam illam contraheret, de qua legitur: Quis potest facere mundum, de immundo conceptum semine, comitatur illam virginitas. Ne vero virginitas vel fœcunditas sententiam illam accipe ret, de qua legitur: Omnis qui se exaltat humiliabitur, vtramque comitatur humilitas. Hæc tria simul Euangelista commendat, & commemorat in Maria: Cum esset, inquit, desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Magna humilitas: quia mater Iesu erat desponsata Ioseph. Sancta fœcunditas: quia inuenta est in vtero habens de spiritũ sancto. Pura virginitas: quoniam antequam conuenirent, inuẽta est in vtero habens: non quod post vnquam carnali commixtione conuenirent. Quia virgo fuit ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Hæc est enim porta in domo domini clausa, & vir non est ingressus per eã. Hic est hortus conclusus & fons signatus. Hæc est rubus ardens, sed non consumptus. De fœcunditate Gabriel angelus prædixit illi: Ecce concipies & paries filium. Illa vero de virginitate respondit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Cum autem audiuit quod nec virginitas impediret fœcunditatem, nec fœcunditas auferret virginitatem: Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: statim de humilitate subiunxit: Ecce ancilla domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Fuit ergo Maria pulchra vt luna, virgo scilicet humilis & fœcunda.

Luc.14.18

Matt.1

Ezech44

Cant.4 Exo.3

Luc.1

Electa vt sol. Duo præcipue commẽdantur in sole, splendor & calor. Quia splendet, significat sapientiam: quia calet, significat charitatem. De sapientia namque legitur, quod ipsa est candor lucis æternæ & speculum sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis illius. De charitate legitur, quod ignis est in Sion, & caminus in Hierusalem. Aquæ multæ non possunt extinguere charitatẽ. Electa est ergo Maria, quatenus splẽderet & caleret vt sol. Splenderet per sapientiam, caleret per charitatem: quia spiritus sanctus superuenit in eam, & virtus altissimi obumbrauit eam. Spiritus sanctus est charitas, de quo dicitur: Deus charitas est. Et virtus altissimi, sapientia, de qua legitur: Christus est Dei virtus & Dei sapientia. Audi Mariã inter-

Lunæ quã bene comparetur Maria.

Exo.23 Deut.7

Iob.14

Maria quo modo sit electa vt sol

Sap.8

Esa.31

Cant.8

1. Ioan.

Sapientia & charitas mariæ.

terrogantem ex ſapientia: Quomodo fi et iſtud, quoniam virum non cognoſco? Audi reſpondentem ex charitate: Ecce ancilla domini: fiat mihi ſecundùm ver
Luc.1 bum tuum. Audi ſapientiam in Maria:
Ibidem Maria, inquit, obſeruabat omnia verba hęc, conferens in corde ſuo. Audi chari tatem in ea: Magnificat anima mea dominum. Et exultauit ſpiritus meus, in Deo ſalutari meo. Superuenit igitur in eam ſpiritus ſanctus, vt ad concipiendũ in corpore daret ei charitatis affectum. Propter quod legitur, quia Chriſtus na tus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria virgine. Et virtus altiſſimi obumbrauit ei, vt
Ibidem ad concipiendum in corde daret ei ſa-
Ioan.1 pientiæ intellectum. Propter quod legi tur: Beata quæ credidiſti: quoniam omnia completa ſunt tibi à domino. Concepit in corpore verbum, quod caro factum eſt, & habitauit in ea. Concepit in corde verbum, quod erat in principio
Cant.4 Pſal.16 apud Deum, & Deus erat verbum. Electa igitur eſt vt ſol, quatenus in ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquã
Cant.6 Sap.8 ſponſus procedens de thalamo ſuo.

Terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Scriptum eſt enim, quia ſapientia vincit malitiam: inter quas in hac vita mortali grandis & grauis exercetur conflictus. Pro ſapientia namque pugnat & expugnat chorus virtutum: pro malitia
2.Cor.6 vero pugnat & repugnat exercitus vitiorum: quia non eſt conuentio lucis ad tenebras, neque Chriſti ad Belial. Caſtra
Eccli.10 vitiorum quaſi ducem ſequuntur ſuperbiam, de qua dicit ſcriptura: Initium omnis peccati eſt ſuperbia. Caſtra vero vir-
Luc.1 tutum, quaſi ducem ſequũtur humilitatẽ, de qua dicit Maria: Reſpexit humilitatẽ ancillę ſuæ: ecce enim in ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Acies ergo caſtrorũ, id eſt, plenitudo virCant.2 tutum ita fuit in virgine ordinata, vt de
Col.2 ſe vere dicere poſſit: Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem, vt poſtquam in ea plenitudo diuinitatis corporaliter habitauit, vicit ex toto malitiam. Quoniam vt vehemẽter opinor, ex tunc fomes peccati, languor naturæ, ſtimulus carnis in ea fuit non ſolum ſopitus, ſed prorſus extinctus: vt decætero non concupiſceret caro aduerſus ſpiritum, ſed plena gratia, vitijs & dæmonijs terribilis appareret.

Ipſa eſt ergo aurora conſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, ſol in die. Nox autem eſt culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. Qui ergo iacet in nocte culpæ, reſpiciat lunam, deprecetur Mariam: vt ipſa per filium cor eius ad compunctiõem illuſtret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non eſt exauditus ab ea? Ipſa eſt mater pulchræ dilectionis & ſanctæ ſpei. Qui vero ad diluculum pœnitentiæ ſurgit, reſpiciat auroram, deprecetur Mariam: vt ipſa per filium cor eius ad ſatisfactionem illuminet. Quis enim deuote inuocauit eam, et non eſt exauditus ab ea? Ipſa eſt mater pulchræ dilectionis & ſanctæ ſpei. Quia vero militia eſt vita hominis ſuper terram (nam mundus poſitus eſt in maligno, caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, oculus deprædatur aniuã, mors ingreditur per feneſtras: nec eſt nobis colluctatio tantum aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus, aduerſus rectores tenebrarum harũ. Aduerſarius enim noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quẽ deuoret) Quicunque ſentit impugnationem ab hoſtibus, vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, reſpiciat caſtrorum aciem ordinatam, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium mittat auxilium de ſancto, & de Siõ tueatur. Ipſo præſtante, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen.

Peccatores Mariã inuocent.

Eccli.24

Iob.7 1.Ioan.5 Gal.6 Threno.3 Hiere.9 Eph.6

1.Petri.5

Tẽtari mariam inuocare debẽt

Pſal.19

In solēnitate Natiuitatis glorioſiſſimæ ſemper virginis Mariæ.

De instrumentis piscatoris, uide licet uirga, linea, hamo & esca, & quid per ea accipere debeamus, & quare diabolus nominibus diuersarum bestiarum nuncupetur.

SERMO VNICVS

Iob.40 IN oculis suis quasi hamo capiet Behemoth.

Verba quæ locutus sum fratres charissimi, verba sunt domini ad Iob pauca, sed multa: parua sed magna: breuia sed prolixa. Pauca literis, sed multa sententijs: parua syllabis, sed magna figuris: breuia dictionibus, sed prolixa significatiōibus. Plena sunt quippe omnia suis mysterijs, & cœlesti dulcedine superredundantia: si tamen diligētem habeant inspectorem, qui norit sugere mel de petra, & oleum de saxo durissimo. Ego vero dabo vobis lac potum, non escam: quia sicut modo geniti infantes lac cōcupiscitis, vt in salutem crescatis,

Deut.31 1.Cor.3 1.Petr.2

I. In piscatoris instrumento 4. notanda sunt. Esa.11 Can.3 Num.17

In instrumento piscatoris quatuor notare debemus, virgam, & lineam, hamum, & escam. Quæ sit hæc virga Propheta determinat dicēs: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Hæc est virgula fumi, ex aromatibus myrrhę & thuris. Virga floruit & attulit fructum: quia virgo concepit & peperit Christum. Hanc ergo virgam dixerim esse Mariam. Virga teneritudinem habet, rectitudinem & longitudinem. Teneritudinem: ne sit dura: Rectitudinem: ne sit curua. Longitudinem: ne sit curta. Maria vero virginitatem habet, humilitatem, & charitatem. Virginitatem sine concupiscentia, humilitatem sine superbia, charitatē sine malitia. De virginitate dicit Propheta: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur

Virgę conditiones vt habuerit Maria.

virginitas

Esa.7

nomen eius Emanuel. Missus est enim angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galileę, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomē virginis Maria. De humilitate dicit ipsa beata Maria: Respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim in ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Super quem, inquit Deus, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & tremētem verba mea. De charitate dicit in canticis: Stipate me malis, ornate me floribus: quia amore langueo. Introduxit enim me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem.

Mat.3

Humilitas

Lucæ.1

Esa.66

Charitas. Cant.2

II. Matt.1

Huic virgæ linea colligatur, quā Mathæus Euāg. describit: Liber gñationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Hanc ergo lineam dixerim esse genealogiam. Nam sicut linea piscatoris de diuersis filis cōnectitur, sic genealogia redemptoris de diuersis personis contexitur: de viris & mulieribus, de iustis & peccatoribus. Nam omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Præterea dicit in Euangelio: Non veni vocare iustos sed peccatores. Et ideo clamabant dicentes: Veni domine, & noli tardare: relaxa facinora plebis tuæ Israel. Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion.

Rom.3 Matt.9

Esa.16

III. Hamo cōparatur Christus.

Huic lineæ sub nectitur hamus, sicut Euangelista determinat dicēs: Iacob genuit Ioseph virum Mariæ: de qua natus est Iesus, qui dicitur Christus. Hunc itur hamum dixerim esse Christum, ferreum, acutum & vncum. Ferreum, per potentiam. Acutum, per sapientiam. Vncum, per diligentiam. Per potentiam enim domat & superat. Per sapientiā penetrat & indagat. Per diligentiam retinet & conseruat. De primo dicit Psalmographus: Reges eos in virga ferrea, & tāquam vas figuli confringes eos. De secundo dicit Apostolus: Viuus est sermo Dei & efficax & penetra bilior omni gladio ancipiti. De tertio dicit dñs: Hæc est voluntas patris mei, vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo.

Psal.2

Hebr.4

Ioan.6

IIII. Ioan.1

Huic hamo circumpositā fuit esca, cum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hamus enim esca cælatus,

est

Esca in hamo est Christi caro.

est Deus carne velatus. Hanc igitur escã dixerim carnem, secundum quam Christus comparat se vermi: Ego sum, inquit, vermis & nõ hõ, obprobriũ hoĩm & abiectio plebis. Dicit aũt vermis, propter vilitatẽ abiectionis & propter pprietatẽ cõceptiõis. Nos, inqt propheta, putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum: generationem autem eius quis enarrabit? Sicut enim vermis nascit sine semine, ita Christus natus est de virgine.

psal.21

Vermis curdicat Christus. Esa.53

Hũc hamum misit piscator in mare, vt caperet piscem, cum Deus misit Christum in mundum, vt caperet Behemoth id est, diabolum. Diabolus enim cum caperet escam humanitatis, captus est hamo diuinitatis. Vnde Propheta: In die illa visitabit dominus in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathã serpentem vectem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui est in mari. Propterea dicit in Psalmo: Veni in altitudinem mãris, & tempestas demersit me. Cum ergo diabolus suggessit Christum occidi, tunc à Christo meruit captiuari. Secundum illud Propheticum: O mors, ero mors tua: morsus tuus ero infernæ. Diabolus enim paradisum intrauit, & colõnos eiecit: & Christus ad infernum descendit & captiuos eduxit. Nam quia diabolus misit manum in illum, in quo nihiliuris habebat, iure amisit illos, in quibus aliquid iuris videbatur habere. Nevero diabolus videretur fraude deceptus cũ hamo dicitur captus, præmisit: In oculis suis quasi hamo capiet Behemoth. Nam scienti & volenti dolus nõn infertur. Diabolus enim Christum cognoscendo timuit, & timendo cognouit. Quid inquit tibi & nobis Iesu Nazarene? Venisti ante tẽpus perdere nos. Scio quia sis sanctus Dei. Et iterum: Quid mihi & tibi fili Iesu Dei altissimi? Obsecro te ne me torqueas. Confueta tamen auiditas eum traxit & temeritas impulit, vt sanguinem eius sitiret & carnem appeteret.

psal.68

Ose.13

Iob.40

Luc.8

Mar.5

Diabolus cur diuersis nominibus animalia nuncupetur.

Behemoth nominis interpretatione signat Beluam. Diabolus enim propter diuersas proprietates, diuersis animalium nominibus nuncupatur. Nominatur enim nominibus bestiarum: propter violentiam & oppressionem. Nominibus reptilium: propter astutiam & deceptionem. Nominibus piscium: propter luxuriam & effusionem. His enim quatuor modis maxime tentat & superat. Dicitur enim auis. Vnde: Nunquid illudes ei quasi aui? Et specificato vocabulo dicitur perdix. Vnde illud: Clamauit perdix, cõgregauit quod nõ peperit. Dæmones ergo volucres appellantur. Vnde in Euangelio. Volucres cœli comederunt illud. Dicitur Behemoth, id est, belua, Vnde: Ecce Behemoth, quæ feci tecum. Et specificato vocabulo dicitur leo. Vnde Petrus: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Dicitur lupus. Vnde: Lupus venit & mercenarius fugit. Dæmones ergo bestiæ nũcupatur. Vnde in Psalmo: Ne tradas bestijs animas confitentes tibi. Dicitur serpens. Vnde illud: In die illa visitabit dominus super Leuiathan serpentem vectem. Leuiathan enim interpretatur additamentum eorum, quia scilicet primis parentibus gloriam addere se spopondit: Eritis, inqt, sicut dij, scientes bonũ & malum. Et specificato vocabulo dicit coluber. Vnde dicitur: Obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus. Dicitur draco. Vnde: Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Dæmones ergo, quia diuersis modis se ducunt, diuersis reptilium nominibus appellantur. Vnde: Super aspidem & basyliscũ ambulabis, &c. Item: Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viprę.

Iob.40

Esa.27

Leuiathan quid.

Gen.3

Iop.26

Psal.103

Dicitur piscis, in cuius figura piscis immanis exiuit vt deuoraret Thobiam. Et specificato vocabulo dicitur cetus. Vnde. Occidet dominus cetum, qui est in mari. In his omnibus appellatur Satan, id est, aduersarius. Vnde illud: Stabat Satan à dextris eius vt aduersaretur ei. Dicitur Belial, id est, apostata, præuaricator & absq; iugo. Vnde dicit: Quæ cõmunicatio Christi ad belial? Nũcupatur diabolus, id est, criminator, siue deorsum fluẽs. Vnde in Psalmo: Diabolus stet à dextris eius, & oratio eius fiat in peccatum.

Psal.90 Iob.20

Tobię.5

Esa.27

Zach.3

Belial qd sit.

2.Cor.6

Psal.108 Lucæ.22

Fortis est ergo diabolus & astutus, sed fortior & astutior superuenit, qui

vasa eius diripuit,&captiuos eduxit,do minus Iesus Christus,Qui est super om nia Deus benedictus in secula seculorũ.

In solennitate oĩm sanctorum.

Quid per duo Seraphin intelli gere debeamus, & de tribus exercitibus clamantibus, & de quinque locis,in quibus humani spiritus commorautur.

SERMO I.

Esa.6 DVo Seraphin clamabãt alter ad alterum & dicebant: sanctus, sanctus, sanctus dñs Deus exercituum, plena est omnis terra gloria tua.

Duo Seraphin, quorum alter clamabat ad alterum,duo sunt testamẽta,quorum alter conuenit alteri.Nam rota continetur in medio rotæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propitiatorium.Vnde vtrumque testamentum consimiliter incipit.Illud: In principio creauit Deus cœlum & terram.Istud:In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deum, & Deus erat verbum. Quod enim in illo minus aperte scribitur,in isto magis aperte narratur. In illo scribit:Sanctus,sanctus,sanctus,dominus Deus exercituum, in isto narratur:Tres sunt qui testimonium dant in cœlo,pater,verbum,& spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.Præter vnitatis igitur & trinitatis mysterium,quod euidẽter & excellenter hæc verba commendant, etiam hodiernæ solennitati plene simul ac plane conueniunt. Deus enim trinus & vnus, tres tribus locis habet exercitus.Vnum,qui triumphat in cœlo,Alterum qui pugnat in mundo, Tertium qui iacet in purgatorio. De his tribus exercitibus inquit Apostolus:In nomine Iesu omne genu flectatur,cœlestium terrestrium & infernorum. Hi tres exercitus distincte clamãt cũ Seraphin, sanctus pater, sanctus filius,sanctus spiritus.Patri namq; attribuitur potentia, quæ conuenit exercitui, qui pugnat in via.Filio sapientia,quæ competit exercitui,qui triunphat in patria. Spiritui sancto misericordia, quæ congruit exercitui,quæ iacet in pœna. Primus exercitus in laude, secundus in agone, tertius autem in igne. De primo legitur: Beati qui habitant in domo tua domine,in secula seculorum laudabunt te. De secundo dicitur: Militia est vita hominis sup terram:&sicut dies mercenarij dies eius. De tertio vero inquit Apostolus: Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit.Sane quinq; loca sunt,in quibus humani spiritus commorãtur. Supremus, qui est summe bonorum. Infimus,qui est summe malorum.Medius,qui est bonorum &malorum:& inter supremũ & medium, vnus qui est mediocriter bonorum:& inter medium & infimum alter,qui est mediocriter malorum. Supmus,qui est summe bonorum,est cœlũ, in quo sunt beati. Infimus, qui est summe malorum, est infernus, in quo sunt damnati.Medius, qui est bonorũ & malorum,est mundus,in quo iusti & peccatores.Et inter supremum & mediũ, qui est mediocriter bonorum,est paradisus: in q̃ sunt Enoch &Helias,viui quidem, sed morituri. Et inter medium & infimum,qui est mediocriter malorum, in quo puniuntur, qui pœnitentiam non egerunt in vita, vel aliquam maculam venialem portauerunt in morte.Qui ꝓpterea mali dicuntur,partim à malo pœnę,partim à malo culpę.Licet autẽ quinquæ sunt loca, in tribus tamẽ exercitus domini commoratur. Nam qui sunt in inferno,non pertinent ad exercitũ Dei, sed ad exercitum Zabuli, quibus tandẽ dicetur:Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo &angelis eius. Qui vero sunt in paradiso, licet pertineant ad exercitum Dei, per se exercitum non perficiunt,cũ sint duo. Medius autem exercitus hodie reddit laudes pro exercitu qui triumphat in cœlo,cras fũdens preces pro exercitu qui iacet in purgatorio:pro illo redditlaudes,qui regnat in gloria:pro isto fundet preces,vt euadat à pœna.O quã rationabilis &salubris est huius obseruantiæ institutio. Quis enim non libenter reddat laudes indiuiduę Trinitati,ꝓ sanctis,quorũ pcibus & mẽritis nos credimus adiuuari,

Exercitus deitriplex

Pfal. 83

Iob.7

1.Cor 3

Quinque loca in quibus humani spiritus cõmorant

I.
II.
III.
IIII.
V.

Matt.25

Laudare debemꝰ deum ꝓ sanctis.

vt vbi

vt vbi sunt, illic simus & nos? Quis non libenter fundat preces indiuiduæ Trinitati pro mortuis, cum & ipse sit moriturus: vt alij faciat in hac vita, quod sibi vult fieri post vitam? Plena est igitur omnis terra gloria eius: quia sonus solennitatis istius, per quam Deus glorificatur in sanctis, in omnem terram exiuit, quę sub vna solēnitate omnium sanctorum merita veneratur. Ad laudem & gloriam indiuiduæ Trinitatis, Quæ viuit & regnat deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Orandum esse libēter pro mortuis.

Psal. 18

In eadem Solennitate Sermo II. habitus in Monasterio Sublatense.

Mundi corde quinam sint, quomodoque ijdem beati, beatitudo ut sit duplex, uisionem Dei esse triplicem, quo denique pacto cor mundandum sit.

BEati mūdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Plana, sed plena sunt verba, quę protulit verbū: facunda pariter & fœcūda, si tamen diligentem habeāt inspectorem, qui norit excutere frumentum de palea, & elicere mel de fauo. Quibusdam quęstionibus præmissa verba pulsant animum, vt pleniorem concipiant intellectum. Salomō quippe testatur: Quis potest dicere, Mundum est cor meum, & purus sum à peccato? Nam si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est: quoniam in multis offendimus omnes. Quomodo ergo beati sunt mundo corde, si nemo potest dicere se mundum habere cor? quam dicere, vel dicere, quam habere. Cor siquidem mundum habent viri sancti & homines iusti, qui mūdati sunt à peccatis mortalibus, & à vitijs crimina libus expiati, quales erāt illi, quibus Veritas ipsa dicebat: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mnndus totus. Vos autem mundi estis, sed nō omnes. Alioquin frustra orasset Psalmista, cum diceret: Cor mundū crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Amplius laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo mūda me. Licet enim fragilis homo non possit omnino venialibus culpis carere, quia nec luna penitus est sine macula, & septies in die cadit vir iustus, sed fortior resurgit: p gratiam tñ Dei, quæ principaliter operatur, & libertatem arbitrij, q̄d sane cooperatur eidem, potest ab offensis criminalibus abstinere. Mundus autem hic dicitur, non quia omnino mundus, sed magis magisq; mūdandus, quia nullus adeo mundus est in hac vita, quin mundior possit esse in ea. Omnem, inquit, palmitem, qui fert fructum, purgabit eum, vt fructus plus adferat. Nemo tamē dicere debet, quasi gloriando, se cor mundum habere, sed qui stat videat ne cadat: quia militia est vita hominis super terrā, & ideo ante finem pugnę, non est de successu victorię gloriandum. Aduersarius enim noster diabolus tanquam leo rugiens circuit quęrens quem deuoret: pugnantq; quotidie cōtra miserum hominem, dæmon, mundus & caro. Dæmon cum vitijs, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Beatus ergo q semper est pauidus: quia timor domini peccatum expellit. Vnde timēdum est potius & cauendum, quam gloriandum vel præsumendum. Sed qui gloriatur, in domino glorietur, non in sublimitate, sed in humilitate, sicut gloriabatur Apostolus, dicens: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Nec est contrarium quod alibi dicit: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Quia gloria illa non erat sibi de se, sed de Deo, id est, testimonium liberæ conscientiæ, ne videlicet frustra gloriaretur de Deo, si præsumeret contra testimonium rectæ conscientiæ gloriari: quemadmodum frustra gloriantur hypocritę, similes sepulchris deforis dealbatis, intus aūt pleni sunt omni spurcitia, & ossibus mortuorum. Quia spiritus sanctus disciplinę effugiet fictū. Vel, Quis pōt dicere: mundū habeo cor,

Pro. 20

1. Ioan. 1

Iaco. 3

Hic aliqd desideratur.

Cor mundum quis habeat. Ioan. 13

Psal. 50

Pro. 24

Ioan. 15

1. Cor. 10

Iob. 7

1. Petri. 5

Pro. 28 Eccli. 1

1. Cor. 1

2. Cor. 12

2. Cor. 1

Matt. 23

Sap. 1

& purus sum à pctō? quasi rarus. Quia
Matt.20 multi sunt vocati, pauci vero electi. Pau
ci nanque sunt boni respectu malorum.
Eccli.1 Quoniam stultorum infinitus est nu-
merus, & peruersi difficile corriguntur.
Psal.18 Sed & delicta quis intelligit? Vnde cum
1.Cor.4 dixisset Apostolus, nihil mihi conscius
sum, statim adiunxit, nec tamen in hoc
iustificatus sum. Et ideo Psalmista dice-
Eccli.9 bat: Ab occultis meis munda me domi-
ne. Nam & alibi legitur: Nemo sit vtrum
dignus sit odio vel amore. Quod de præ
destinatione vel reprobatione potius in
telligitur, quemadmodum dominus lo
Mal.1 quitur per prophetā: Iacob dilexi, Esau
autem odio habui: quia Deus prædesti-
nauit Iacob, & Esau reprobauit. Ergo
beati mūdo corde, quoniam ipsi Deum
videbunt. Sed quomodo sunt beati, qui
adhuc sunt in pugna & in miseria? Quis
Rom.7 mundior erat Paulo, qui tamen dicebat:
Infelix ego homo, quis me liberabit de
corpore mortis huius? Cui cōsonat Psal
Psal.141 mista, dicens: Educ de carcere animam
meam ad confitendum nomini tuo do-
mine. Si erat infelix, quomodo ergo bea
Eccli.1 tus? Nihil est quippe sub sole nisi vani-
tas & afflictio spiritus. Miseriam enim
nostram plus experiri contingit, quam
exprimi possit. Verum duplex est beati-
Beatitudo duplex. tudo, vna viæ, altera patriæ. Beatitudo
viæ consistit in spe, beatitudo patrię con
sistit in re. Ista consistit in fide, illa in spe
cie. Ista consistit in merito, illa cōsistit in
p̄mio. Ista cōsistit in gratia, illa consistit
Psal.118 in gloria. De hac beatitudine legit: Beati
Psal.83 immaculati in via, qui ambulant in lege
domini. De illa beatitudine dicitur: Bea
ti qui habitant in domo tua domine, in
seculum seculi laudabunt te. Isti ambu-
lant, sed illi habitant: quia isti laborant,
sed illi quiescunt: isti exercentur in lege,
sed illi delectantur in laude. Beati ergo
sunt mundo corde, sed modo per spem,
tandem per rem: modo per fidē, tandem
per speciem: modo per meritum, tādem
per præmium: modo per gratiam, tan-
dem per gloriam: qm̄ ipsi Deū videbūt.

Contrarium videtur dixisse Ioannes
Ioan.1 in Euangelio: Deum nemo vidit vn-
Exo.33 quam. Et Deus inquit in lege: Non vi-
debit me homo & viuet. Quibus tamen
Esa.6 Esaias videtur contradicere, dicens: Vi-
di dominum sedentem super solium ex-
celsum & eleuatum. Et Iacob: Vidi do- Gen.32
minum facie ad faciem, & salua facta est
anima mea. Forsan aliquis responderet
& diceret, quod Deus videri non potest
secūdum naturam diuinam, visus est ta-
men secundū naturam humanam, quē-
admodum innuit Hieremias: Hic est, in Baru.3
quit, Deus noster, & non æstimabitur
alius ad illū. Post hæc in terris visus est,
& cum hominibus conuersatus est. Ve-
rum ergo est quod Deum nemo vidit se
cundum puritatem & simplicitatem di-
uinæ uaturæ: quia Deus est spiritus in-
uisibilis. Sed & verum est, quod visus est
Deus secundum imaginem & similitu-
dinem humanæ naturæ, quia factus visi
bilis homo. Verum ista visionis distin-
ctio ad hunc sententiæ intellectum non
pertinet: quia multi viderunt & vide-
bunt in Deo naturam humanam, qui ta
men nec beati fuerunt, nec erunt, vt He-
rodes & Pilatus, & Iudas, & Caiphas. Il Ioan.16
li quoque quibus dicitur: Videbunt
in quem transfixerunt: qui non ad salu
tem, sed ad damnationem videbunt: qa
tolletur impius ne videat gloriam Dei. Ioan.12
Beati ergo qui non viderunt & credide
runt. Sic est ergo potius distinguēdum,
quod visionum, alia est corporea, alia ę-
nigmatica, alia cōprehensiua. Corporea Visio ter-
cōsistit in sensu. Aenigmatica, in imagi- plex.
ne. Comprehensiua in intellectu. De pri
ma dicitur: Viderunt oculi mei salutare Luc.2
tuum. De secunda legitur: Videmus nūc 1.Cor.13
per speculum in ænigmate. De tertia ve-
ro subditur: Tunc autem videbimus fa-
cie ad faciem. Visione corporea nullus
vnquam videre potuit aut poterit deita-
tem: quia Deus non est corpus, sed spiri
tus. Visione autem ænigmatica, Deus in
præsenti videtur vtcunque, non per spe-
ciem, sed per fidem, nec plene, sed im-
perfecte. Visione vero comprehensiua
pure videtur ab angelis sanctis & anima
bus beatis, qui cognoscunt, sicut & co-
gniti sunt. Verum est ergo quod Deum
nemo vidit vnquam, sed intelligendum
est de visione corporea. Verum est quo-
que quod ait: Non videbit me homo
vtique & viuet, sed intelligendum est in
hac vita mortali. Quod bene signatum
est Moysi, qui stans in foramine petræ,

po-

Exo.33 Dorsũ dei videre qd sit.

posteriora domini vidit, sed faciem non aspexit. Quia sicut hõ versus à tergo scitur vtiq; quod sit homo, sed nõ quis homo: ita quod Deus sit modo scimus, sed quid sit ipse nescimus. Scimus equidem, quod sit deus, sed nescimus quid sit. Dominum ergo patres antiqui viderunt ænigmatice, per quandam videlicet similitudinem visionis humanæ, quæ vel sensui vel imaginationi potius apparebat. Sed beati mundo corde, quoniã ipsi Deum videbũt. Non ait de pręsenti, vident, sed de futuro, videbunt: quia plenius & perfectius videtur in futuro. Videtur tamen & in præsenti per inspirationis, cõtemplationis, oratiõis, meditationis, lectionis, prædicationis, effectum, quibus ad intuẽdum Deum anima subleuatur.

Cor à quibus sit mũdandum.

Oportet autem mundari cor, & à criminalibus culpis, & à secularibus curis, ne Deus lippis videatur oculis: quia si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: sin autem nequam extiterit, totũ corpus tuũ tenebrosum erit.

Matt.6

Et ideo iste minus, ille minime lumẽ intuetur æternnm. Nam qui male agit, odit lucẽ, & in tenebris ambulat. Lux autẽ in tenebris lucet, sed tenebræ eã minime comprehenderunt. Obscuratum est, inquit Apostolus, insipiens cor eorum: & quo magis quis peccat, eo magis obtenebrat, donec de tenebris interioribus proijciatur in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentiũ: vbi erit vermis qui non morietur, & ignis qui non extinguetur.

Ioan.3

Ioan.1

Rom.1

Matt.22

Esa.66

Exeat igitur de Aegypto, qui vult sacrificare domino in deserto, purgetur à tenebris vitiorum: quia deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. Heu si quis videret animã peccatricem, quam sit fœda, quam sit fœtida, quã obscura, quam tenebrosa, profecto magis abominabilis & detestabilis appareret quam caro leprosa. Oportet etiã, vt qui Deum vult libere contemplari, mundet cor à secularibus curis: quia quãdiu fuerit diuisum per actiones mundanas, & distractum per occupationes terrenas, quasi prostratum ad solum, suspicere nequit ad polum. Quod bene signatum est in Zachęo, qui cum esset princeps publicanorum, & ipse diues, volebat videre Iesum quis esset, sed præ turba non poterat, quia statura pusillus erat. Princeps erat publicanorum, & ideo negocijs vectigalibus occupatus. Statura pusillus, quia terrenis intentus, prostratus erat in terram, nec erectus in cœlũ: & ideo præ turba solicitudinum secularium, non poterat videre Iesum quis esset, donec turbam præteriens, id est, occupationes mundanas relinquens, ascendit in arborem sycomorum, id est, ad fidem viuificæ crucis accessit. De qua apprehendit cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, quæ sit sublimitas & profundum. Abigantur autem muscę morientes, quæ perdunt suauitatem vngenti, hoc est, excludantur importunæ cogitationes, quæ contẽplationis dulcedinem tollunt: & paruuli allidantur ad petram, id est, primi motus comprimantur ad Christum, vt anima de virtute in virtutem ascendens, Deum deorum videat in Sion. Substernat itaq; sibi mens vniuersa terrena, in quibus est vanitas & afflictio, & transcendat ad inuestiganda cœlestia, in quibus est vera felicitas & beatitudo perfecta: cõsiderans & admirãs in illa superna curia ordines angelorũ, patriarcharum cœtus, prophetarum choros, apostolorum coronas, martyrũ palmas, confessorum manipulos, & virginum fructus, quiescentes in pace, gaudẽtes in laude, fulgentes in luce, sine timore securos, sine labore quietos, sine dolore iucundos: quanta sit illis cognitio, delectatio & dilectio, quanta sit pulchritudo, rectitudo, & fortitudo, quanta sit impassibilitas, incorruptibilitas & immortalitas, quod ipse Deus sit omnia in omnibus, merces & præmium singulorum. Et si ad hæc inuestiganda mens rapitur cum quodam dulcedinis gustu, tunc vtique contemplatur. Et quam dulce sit taliter contemplari, nouit ille plenius, qui gustauit. Adhuc tamen dulcior quidam contemplationis est gustus, videlicet, inuestigare complexum patris & filij & spiritus sancti, qui est amor & delectatio vtriusque ab vtroque procedens: sed nec posterior nec minor vtroque, tanquam consubstantialis, vel coęternus vtriq;. Sicut em̃ in Christo sunt tres substantię in vna persona, sic in Deo

1.Ioan.1

Anima peccatrix quã sit fœda & detestabilis.

Curę seculares diuinam impediunt contẽplationẽ

Luc.19

Eph.3

Eccli.10

Muscę moriẽtes abigendę quę sint.

Psal.136

Psal.83

Fęlicitas ęternę vitę quomodo contẽplanda.

Contẽplari quid sit

Trinitatis contẽplatio.

Deo tres sunt personæ in vna substãtia. In tribus substãtijs est aliud, sed non alius. In tribus autem personis est alius, sed nõ aliud: quia tres vnum sunt, quod est æternum & simplex: quia nec principium habet nec finem, sed est principium sine principio, & finis sine fine, quasi principium sit ad finem, & finis sit ad principium. Nec habet multitudinem partium, nec habet concretionem proprietatum, quia nihil habet in se nisi se, nec aliud est habens ab habito, nec aliud habitum à habente: licet ipsius habentis * nulli sit habitus, maius aut minus. Licet in ipso substantialiter vno sit alter & alius, videlicet pater & filius & spiritus sanctus. In illo vero personaliter vno, quia & alterum est * & aliud inuenitur, prius & posterius, maius & minus, videlicet æternum, nouum & vetus: æternum deitas, nouum anima, vetus caro. Inter hæc dulce nimis & iocundum, in hoc summo & vero bono inuestigare potentiam, quæ cuncta creauit, sapientiam, quæ cuncta disposuit & benignitatem, quæ cuncta gubernat. A qua, & per quã, & in qua vniuersa consistũt, magna, pulchra & vtilia. Vt per magnitudinẽ inuestiges potentẽ, per pulchritudinem sapientem, per vtilitatem benignũ. Vnus tamen & idem est, qui creauit, disposuit, & gubernat. In quo non est aliud potentia, quam sapiẽtia, vel benignitas, vt sicut est vnitas in natura, sic & distinctio in personis. Sed desinamus scrutari scrutinium: quoniam accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus, & inuestigator maiestatis opprimetur à gloria.

Tria in deo contẽplanda.

Psal. 93
Pro. 25

Beati ergo sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Comprehensiua siquidem visio est animi beatitudo perfecta: quoniam hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Perfecte nanq; est beatus, cui omnia optata succedunt. Et certe qui Deum videt, quicquid desiderat habet. * Delectaris in sapientia, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit vniuersa suauiter. In quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt abscõditi. Delectaris in pulchritudine, si Deũ vides, habes quod cupis, quia Deus est perfectissima pulchritudo, in quem desiderant angeli prospicere. Cuius pulchritudinem sol & luna mirantur. Delectaris in pace, si Deum vides, habes quod cupis, quia ipse est perfectissima pax, quæ fecit | vtraq; vnum, cuius pax exuperat omnem sensum. Delectaris in luce, si deum vides, habes quod cupis, qa Deus est perfectissima lux, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & ipse habitat lucem inaccessibilem. Delectaris in fortitudine, si Deum vides, habes quod cupis, qa Deus est perfectissima fortitudo. Cui nihil est impossibile, cuius voluntati nihil resistit, qui est fortis & potens super omnes Deos. Si delectaris forsan in dulcedine, ipse est summa dulcedo, de quo dicit scriptura: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te. Gustate, inquit, & videte quoniam suauis est dominus, dulcis & rectus, benignus & pius. Quid autem moramur in singulis? Quicquid boni desideras, si Deũ vides, habes in eo. Qui cum sit summum bonum, in ipso est omnium plenitudo bonorum, quem si vides & comprehendis, si comprehendis, & habes. Propter hoc summum bonum adipiscendum & obtinendum deseruistis seculum, & eremum elegistis, non quãcunque, sed illam videlicet, quam pater & patronus noster beatus Benedictus elegit, in qua monasticam vitam cõstituit & monasterium ordinauit, cuius vtiq; statuta nõ solummodo propter votum, sed etiam propter locum tenemini custodire. Quocirca fratres mũdate cor vestrum, vt deum videre possitis. Cor autem mundãdum est scopis illis, quibus mundata est domus illa, de qua spiritus immundus exiuit, quã postea scopis mũdatam & ornatam inuenit. Bona scopa est pœnitentia, bona eleemosyna, bona ieiunium, bona oratio, bona vigilię. His vtiq; scopis domos vestri cordis mundetis, vt Deum videre possitis. Ipso præstante, qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Visio comprehẽsiua quę. Ioan. 17

Sap. 8

Col. 2

Ioan. 1

1. Timo. 6

Psal. 30

Psal. 33

Religionis siue honestatis vitę scopus.

Scopę qui b⁹ cor mũdandũ sit.

D. IN-

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. IN NATALITIIS ET FESTIS SANCTORUM, Apostolorum, Martyrum, Confessorum ac Virginum Sermones, quos Communes vocant.

DE APOSTOLIS.

De singulari prærogatiua, honoratione ac ueneratione apostolorum, & de tribus præcipue quæ illorum commendant honorabilem principatum.

SERMO I.

Psal.138

IMIS honorati sũt amici tui deus, nimis confortatus est principatus eorum. In q̃ plus posset quispiam honorari, quam vt veri dei veraciter appelletur amicus? Si enim honorificum reputatur & inter amicos terreni regis asscribi, quanto plus debet honorabile reputari cœlestis esse regis amicum? Inter familiares autem amicos debet esse communitas euẽtuum, communicatio secretorum, & cõmunicatio volũtatum: ex quibus amicitia fidelis comprobatur. Quoniam hoc est proprium amicorum, nihil esse proprium inter illos. Christus enim tam insolubili charitate sibi deuinxit apostolos, vt ipsorum euentus reputet esse suos, quemadmodum verbis aiebat: Qui vos spernit, me spernit: & qui vos recipit, me recipit. Propter quod Saulo dicebat: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi cõtra stimulum recalcitrare. Idem Petro quærenti: Domine quo vadis? respondit: Eo Romam, iterum crucifigi. Ipse quidem impassibilis regnabat in cœlo, & tamen se passibilem dicebat in terris. Quoniam & sua reputat suorum esse, & suorum reputat esse sua. Non enim est dispar euẽtus, quorum compar effectus: nec est diuersa fortuna, quorum est vna anima. Vnde dicebat: Volo pater, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus. Pater, quos dedisti mihi, volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum: vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Idem apostolos suos tam syncera sibi amicitia copulauit, quod suorum eos fecit cõscios secretorum. Iam, inquit, non dicam vos seruos, sed amicos, qa seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Et iterum: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis. Propter quod ipse dicebat: Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Sed quomodo verum est, quod omnia quæcunque audiuit, nota fecit apostolis, quum alibi dicat: Multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare mo-

Amicitia fidelis in quibus cõ probetur.

Luc.10

Acto.9

Ioan.17

Ioan.15

Luc.8

Matt.11

Ioan.16

modo? Considerandum est, quis hoc dixerit. Ille profecto, qui dixit & facta sunt: qui cuncta nouit antequam fierent, cui sunt futura prę terita, vel potius cui sunt vniuersa præsentia, tam præterita, quam futura: quoniam qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Quædã ergo quantum ad ipsum notificauit Christus apostolis, quæ quantum ad illos notificanda erant eisdem. Cum venerit, inquit, ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: quoniam docebit vos de omnibus, & eritis oẽs docibiles Dei. Christus ergo tanquam verus amicus Apostolis suis reuelauit occulta: ipsi vero tãquam veraces amici domini sui beneplacita perfecerunt: quemadmodum illis aiebat: Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Nam si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & qui fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater & soror & mater est. Quapropter extendens manus in discipulos suos ait: Hæc est mater mea, & hi sunt fratres mei. Nimirum ipse pro illis animam posuit, & illi pro ipso animam posuerunt. Pellem quippe pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua. Maiorem autem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Profecto sederunt apostoli ad mensam diuitis amici: & ideo talia parauerũt illi, qualia perceperunt ab ipso. Biberat enim ille pro ipsis: & ideo biberunt ipsi pro illo calicem passionis, Iuxta vocem dicentis in Psalmo: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Ibant igitur apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Memores enim erant discipuli eius, quod audierãt à magistro dicente: Qui me confessus fuerit corã hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Nam corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Nam qui me erubuerit coram hominibus, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris & sanctorum angelorum. Ideoq; dicebat Apostolus: Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, p quem mihi mũdus crucifixus est, & ego mundo. Licet igitur omnes sancti sint honorabiles apud Deum, & apud Ecclesiam venerabiles: apostoli tamen principaliter & præcipue sunt honorandi ac venerandi, qui salutare Dei videre meruerunt familiariter, & audire, quemadmodũ ipse dominus protestatur: Beati qui vident quæ vos videtis, & audiunt quæ vos auditis. Amen dico vobis: Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Propter huius familiaris prærogatiuæ gratiam singularem dominus eos & fratres & amicos appellat. Fratres, tanquam cohæredes bonorum. Amicos, tanquam socios secretorum. Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis. Itemq; : Dico vobis amicis meis, ne terreamini ab his, qui corpus occidunt, animam autem nõ possunt occidere. Illorum autem principatum præuidens Propheta prædixit in Psalmo: Nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis cõfortatus est principatus eorum. Multa sunt sane, quæ bonorum apostolorum commendant honorabilem principatũ. Sed inter vniuersa sunt principalia tria, dignitas, autoritas & potestas. De dignitate nanq; Veritas inquit apostolis: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis: & ego disponovobis regnum, sicut pater meus mihi disposuit, vt edatis & bibatis super mẽsam meam in regno meo. O quanta dignatio domini, quanta dignitas serui, vt videlicet seruus domino cohærens constituatur in regno, edatq; panem vitæ, qui de cœlo descendit, & bibat vinum, quod de latere Christi profluxit super mensam altaris in regno Ecclesiæ militantis. De his etiam ad sponsam dicitur per Psalmistam: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Duodecim enim apostoli nati sunt Ecclesię pro duodecim patriarchis, totidemq; pro prophetis, quos ipsa principes super omnẽ terram constituit. Quoniam ipsi sunt principes populorum, qui fuerũt cum Deo Abraham congregati. Porro, principatus iste non confert dominium, sed tribuit ministe

Eccli.18 Ioan.16 Ioan.6 Ioan.15 Ioan.14 Mat.12 1.Ioan.3 Iob.1 Ioan.15 Prou.23 Psal.115 Acto.5 Luc.12 Rom.10 Luc.9 Gal.6 Luc.10 Ioan.15 Psal.21 Luc.12 Psal.138 Honorabiles quæ apostolos fecerint Luc.22 Ioan.6 psal.44 Psal.46

nisteriũ: qm̃ interdicit dñatio,& indicit
Luc.22 ministratio. Iuxta quod dñs inquit A-
postolis: Principes gentium dominan
tur eorum, & qui potestatem habent su
per eos benefici vocantur. Vos autem
non sic. Sed qui maior est inter vos, e-
1.Petri.5 rit sicut iunior, & qui præcessor, sicut
ministrator. Et ideo princeps Apostolorum aiebat: Non quasi dominantes in
clero, sed forma facti gregis ex animo.
Luc.14.18 Pſal.112 Quoniam qui se exaltat humiliabitur,
& qui se humiliat exaltabitur. Excelsus
enim dominus humilia respicit, & alta
Eccle.3 de longe cognoscit. Propter quod dici-
Eccle.32 tur: Quanto maior es humilia te in om-
nibus. Principem te constituerunt, noli
extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis.
Quanto enim humilior est sublimitas,
tanto sublimior est humilitas. Ideoque
Ioan.20 sint humiles, qui volunt esse sublimes.
Autoritatem dominus commemorat,
& commendat Apostolis, dicens: Quo
rum remiseritis peccata, remittũtur eis:
Matt.16 & quorum retinueritis, retenta sunt. Fa
cti non tam principes corporum, quam
iudices animarum. Quoniam in regene
ratione, cum sederit filius hominis in se
de maiestatis suæ, sedebitis & vos super
Esa.3 sedes duodecim, iudicantes duodecim
tribus Israel. Dominus enim ad iudici-
Prou.31 um veniet cum senioribus populi sui.
Numeri duodenarij priuilegia. Nobilis in portis vir eius, quando sede-
rit cum senatoribus terræ. Duodenari-
us enim numerus est sacratus in duode
cim Apostolis, duodecim Prophetis,
duodecim Patriarchis, In duodecim ex
ploratoribus, duodecim principibus,
duodecim tribubus, In duodecim fonti
bus, duodecim lapidibus, duodecim se-
dibus, In duodecim horis, duodecim
mensibus, duodecim annis, In duode-
cim signis, duodecim stellis, duodecim
gemmis, In duodecim portis, duode-
cim angulis, & duodecim fundamẽtis,
In duodecim virgis, duodecim cubitis,
& duodecim cophinis, In XII phialis,
XII acetabulis, & XII mortariolis, In XII
bubus, XII leuiculis, & duodecim arieti
bus. Est autem numerus superabundãs,
cõstãs ex duobus senarijs, signãtibus p
fectionẽ cogitationis & operis, siue mẽ
tis & corporis, ex trinario multiplicato
p quaternariũ, & q̃ternario p trinariũ, si
gnantibus fidẽ indiuiduę trinitatis, & q̃
tuor Euangeliorum doctrinã. Siue tres
virtutes catholicas theologicas, & qua-
tuor virtutes politicas, ex quinario sen Hic videtur aliqd desiderari Ioan.6
suum, q̃ spectant ad corpus, & septena-
rio duorum, q̃ spectant ad spiritũ. Vnde
Christus primo die de qnque panibus
hordeaceis, ppter vitam actiuam cui de
seruiunt sensus corporis, & postea de Matt.15
7. panibus triticeis, ppter vitam contem
platiuã, cui deseruiũt dona spũs, per ma
nus Apostolorũ multitudinẽ populi sa
tiauit. Hic numerus ex suis partibus ag
gregatis excessit in senarium: q constat
ex denario & senario, mandatorũ execu
tionẽ signãs. Quia decem sunt legis mã
data, q̃ sex diebus exequimur, excrescen
tes in charitatis perfectionem, quæ se-
cundum Apostolum sedecim proprieta
tes habere dinoscitur. Charitas enim, in 1.Cor.13
quit, patiẽs est, benigna est, non æmula-
tur, non agit perperam, non inflatur, nõ
est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt,
non irritatur, non cogitat malum, non
gaudet super iniquitate, congaudet au-
tem veritati: omnia suffert, omnia cre-
dit, omnia sperat, omnia sustinet. Chari
tas nunquam excidet. Potestas vero cõ-
mendatur, & commemoratur, cum dici
tur: Conuocatis Iesus XII Apostolis su Matt.10
is, dedit illis potestatẽ spirituum immũ
dorum, vt eijcerent eos, & curarent om-
nem languorẽ & omnẽ infirmitatẽ. Et Matt.17
hinc illis aiebat: Si habueritis fidem, vt
granum sinapis, dicetis monti, transi
hinc & transibit. Nam qui crediderit in Iõan.14
me, opera quæ ego facio & ipse faciet, &
maiora horum faciet: q̃niam omnia pos Mar.9
sibilia sunt credenti. Vnde reuersi sunt
discipuli cum gaudio dicẽtes: Dñe, etiã Luc.10
dæmonia subijciũtur nobis in nomine
tuo. Sancti namq; p fidẽ vicerũt regna, Heb.11
qm̃ hęc est victoria q̃ vincit mũdũ, fides 1.Ioan.5
nostra. Isti sunt enim ad q̃rum clangorẽ
muri Hierico corruerũt: q in sua p̃dicati Ioſue.6
one conuerterũt mundũ ab errore ad ve
ritatẽ, & à vitijs ad ✠tutes, euntes in mũ Mar.16
dũ vniuersum & p̃dicantes Euangel iũ
vniuersæ creaturæ, docẽtes oẽs gẽtes ser Matt.28
uare, q̃cunq; mãdauit eis deus. Vnde p-
fecti p̃dicauerunt vbiq;, dño cooperãte, Mar.16
& sermonẽ confirmãte sequentibus si-
gnis. Nam In omnem terram exiuit so

Psal.18 Psal.63 nus eorum, & in fines orbis terrę verba eorũ. Annunciaueruut opera Dei & facta eius intellexerũt. Isti sunt vigiles, de

Cant.3 quibus sponsa dicit in canticis: Inuenerũt me vigiles q̃ custodiũt ciuitatẽ: paululũ cum ꝓtransissem eos, inueni quẽ dili-

Esa.62 git anima mea. De q̃bus etiã ait dñs ꝑ Prophetam: Super murus tuos Hierusalẽ posui custodes, tota die & nocte non

Act.4 tacebũt laudare nomen dñi. Isti sunt testes de quibus legitur: Quia virtute magna reddebant Apostoli testimoniũ Ie-

Lucæ 24 su Christi, quẽadmodũ ꝓmiserat illis: Manete in ciuitate donecinduamini vir-

Act.1 tute spiritus ex alto. Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudęa & Samaria, & vsq; ad extremũ terræ. Vnde cum inhibiti fuissent Apostoli, ne in nomine Iesu p̃dicarent, respondẽrũt dicẽtes:

Act.5 Act.4 Oportet Deo magis q̃ hominibus obedire. Non enim est aliud nomẽ sub cœlo, in q̃ oportet homines saluos fieri. Isti sunt cœli, de q̃bus per Psalmistam dici-

Psal.18 tur: Cœli enarrant gloriã Dei & opera manuũ eius annũciat firmamentũ. Ver-

Psal.32 Iob.26 bo dñi cœli firmati sunt, & spũ oris eius

Act.2 oĩs virtus eorũ. Quia spiritus dñi cœlos ornauit, & apparuerũt illis dispertitæ linguę tãq̃ ignis, seditq; supra singulos eorũ: & repleti sunt oẽs spiritu sancto, & cœperunt loq̃ varijs linguis, prout spũs sc̃tus dabat eloqui illis. Sane licet Chri-

1.Cor.3 stus sit primum & præcipuum fundamẽtum ecclesiæ, de q̃ dicit Apostolus: Fundamentũ positũ est, præter q̃d aliud poni nõ potest, q̃d est Christus Iesus: Apo-

Fundamẽta ecclesię secundaria esse apostolos. Psal.86 stoli tamẽ sunt secũda & secundaria fundamenta, de quibus dicit Psamlista: Fundamenta eius in montibus sanctis, diligit dñs portas Sion sup oĩa tabernacula Iacob. Hinc enim Apostolus ait: Iam

Eph.2 non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei: super ædificati sup fundamentũ Apostolorũ & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Quia vero laudes Apostolicas non sufficimus dignis p̃conijs explicare, conuertamur ad p̃ces, suppliciter implorantes, vt q̃ tantã dignitatem, autoritatem & potestatem à domino susceperunt, & optinere merentur quicquid postulant in nomine saluatoris, ipsi pro nobis suis meritis & precibus interueniant apud eum, qui est sup omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In Communi Apostolorũ.

De diuersis ciuitatibus Dei, nimirum cœlesti, terrestri, spirituali & corporali.

SERMO II.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Psal.126

Rex regum, fratres charissimi, diuersas habet in diuersis regionibus ciuitates: cœlestem videlicet & terrestrem, spiritualẽ & corporalem. Cœlestis ciuitas est ecclesia triumphantium. Terrestris est ecclesia militantium. Spiritualis est fidelis anima. Corporalis est miserabilis Hierosolima. De prima legitur: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. De secunda: Mons Sion latera aq̃lonis, ciuitas regis magni. De tertia: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. De quarta: Videns Iesus ciuitatem, fleuit super eam. Sed & nunc super eam flere magis libet, quã aliquid dicere. Cuius enim pectus tam ferreum, cuius cor tam lapideum, vt gemitus nõ producat, lachrymas non effundat: cum diligenter attendat calamitosam terræ sanctę miseriam, & miserabilem terreni sanctuarij calamitatem, vt dicere valeat cum Propheta: Viæ Sion lugent, eo q̃d non sint qui veniãt ad solennitatem: & facti sunt inimici eius in capite. O infelix euentus, vel eueniens infelicitas. Deus venerunt gentes in hæreditatem tuã, coinquinauerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorũ custodiam. Fuderunt sanguinem seruorum tuorum in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Dedisti nos opprobrium vicinis nostris, derisum & cõtẽptum his qui in circuitu nostro sunt. Insultant nobis inimici nostri dicentes: Confidebatis in ligno: sed ecce seipsum non potuit saluũ facere. Vnde nunc est est gloriatio vestra? Perijt omnino spes vestra.

Ciuitas dei quadruplex.

I. Psal.121
II.
III.
IIII. Luc.19

Threu.1 Deplangit terrę sanctę captiuitas et desolatio. Psal.78

vestra. Stulti redite ad cor, & sapientes quandoque sapite. Sed tu domine respondepro nobis: imo responde pro te, ne consentiant aduersarij nostri & dicant: Manus nostra & non Deus fecit hęc oĩa: quia nisi tu custodieris ciuitatẽ, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Sine me, inqt, nihil potestis facere. Porro cœlestis ciuitas non munitur custodibus: quia non impugnatur ab hostibus. Est eñ in ea securitas sine timore, iocunditas sine dolore, dies sine nocte, vita sine morte. O quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te: quam neque oculus vidit, neque auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Fœlix anima, cui datum ciuitatem istam, non solum inhabitare per gloriam, verum etiam adire per gratiam: non tantum intueri per speciem, sed imaginari per fidem. Ciuitas vero super montem constructa, fundamentum habet & muros, turres & portas, custodes & hostes. Mons autem super quem ciuitas ista consistit est Christus, qui de lapide paruo creuit in montem magnum, mons in vertice montium, ad quem confluunt omnes gentes, de quo ipsemet dicit: Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Hic est primum & præcipuum, quasi fundamentum fundamentorum. de quo dicit Apostolus: Fundamentum positum est, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus. Super hoc fundamentum quasi secundaria fundamenta consurgunt Apostoli & Prophetæ, de quibus inquit Psalmista: Fundamenta eius in montibus sanctis. Muri ciuitatis sunt vniuersi fideles, superędificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, de quibus inquit Propheta: Super muros tuos Hierusalẽ constitui custodes. Sed & Christus est murus murorum, de quo legitur: Vrbs fortitudinis nostræ Sion saluator, ponetur in ea murus. Inter hos muros quasi turres eleuantur perfecti, præminentes excellentia meritorum, de quibus inquit Psalmista: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Sed & Christus est turris turrium, de qua legitur: Factus est spes mea turris fortitudinis à facie inimici. Portæ ciuitatis sunt doctores ecclesię, quæ gentes introducunt ad fidem, De quibus inquit Psalmista: Diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Sed & Christus est ostium ostiorum, qui de se ait: Ego sum ostium &c̃ Custodes ciuitatis sunt rectores ecclesiæ, sancti Apostoli & apostolici viri, de quibus sponsa dicit in canticis: Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem. Sed & Christus custos custodum, de quo legitur: Ad me clamat rex Seir: Custos quid de nocte? Ad hũc modum dilectissimi fratres, spiritualis ciuitas habet fundamentum & muros, turres & portas, custodes & hostes. Fundamentum animæ fides est, de qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Scriptum est enim: Nisi credideritis, non permanebitis. Quatuor animæ muri, sunt quatuor principales virtutes: Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia. Murus iustitiæ respicit orientem, per quam timentibus Deum oritur sol insticiæ, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ. Murus fortitudinis respicit aqlonem, per quam occidua fugimus, quæ secundum Prophetã ab aquilone panduntur. Murus temperantiæ respicit ad meridiem, per quam illecebras coercemus, quibus concupiscentiæ feruor ardescit. Murus prudentiæ respicit occidentem, per quam occidua fugimus, ne cum ipsis infeliciter occidamus. Turres animę sunt dona spiritus septiformis. Quę Esaias enumerat dicens: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Sed vt breuiter trãseam, animæ porta est charitas, ianua ẏo spes, cæterę virtutes sunt ppugnacula. Custodes animæ angeli sunt, De quibus veritas dicit: Angeli eorum semper vident faciem patris. Vtraque ciuitas multiplices hostes habet: superiores & inferiores, interiores & exteriores. Superiores sunt dæmones malignãtes. Inferiores sunt homines aduersantes. Interiores sunt concupiscentie carnales. Exteriores sunt illecebræ seculares

Deut. 32
Psal. 126
Ioan. 15
Vitę eternę felicitas
Psal. 30
1. Cor. 2
Ecclesia militans.
Esa. 2
Matt. 5
1. Cor. 3
Psal. 86
Muri ecclesię.
Esa. 62
Esa. 26
Turres.
Psal. 121
Psal. 60
portę.
Psal. 86
Ioan. 10
Custodes.
Can. 3
Esa. 21
Ciuitas spiritualis
Heb. 11
Esa. 7
Mal. 4
Ioan. 1
Hiere. 1
Esa. 11
Matt. 18
Hostes quadruplices.

Psal.18 Psal.63 nus eorum, & in fines orbis terrę verba eorũ. Annunciaueruut opera Dei & facta eius intellexerũt. Isti sunt vigiles, de quibus sponsa dicit in canticis: Inuenerũt me vigiles q̃ custodiũt ciuitatẽ: paululũ cum ptransissem eos, inueni quẽ diligit anima mea. De q̃bus etiã ait dñs p̃ Prophetam: Super murus tuos Hierusalẽ posui custodes, tota die & nocte non tacebũt laudare nomen dñi. Isti sunt testes de quibus legitur: Quia virtute magna reddebant Apostoli testimoniũ Iesu Christi, quẽadmodũ p̃miserat illis: Manete in ciuitate donecinduamini virtute spiritus ex alto. Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudęa & Samaria, & vsq; ad extremũ terræ. Vnde cum inhibiti fuissent Apostoli, ne in nomine Iesu p̃dicarent, respondẽrũt dicẽtes: Oportet Deo magis q̃ hominibus obedire. Non enim est aliud nomẽ sub cœlo, in q̃ oportet homines saluos fieri. Isti sunt cœli, de q̃bus per Psalmistam dicitur: Cœli enarrant gloriã Dei & opera manuũ eius annũciat firmamentũ. Verbo dñi cœli firmati sunt, & spũ oris eius oĩs virtus eorũ. Quia spiritus dñi cœlos ornauit, & apparuerũt illis dispertitæ linguę tãq̃ ignis, seditq; supra singulos eorũ: & repleti sunt oẽs spiritu sancto, & cœperunt loq̃ varijs linguis, prout spũs sctũs dabat eloqui illis. Sane licet Christus sit primum & præcipuum fundamẽtum ecclesiæ, de q̃ dicit Apostolus: Fundamentũ positũ est, præter q̃d aliud poni nõ potest, q̃d est Christus Iesus: Apostoli tamẽ sunt secũda & secundaria fundamenta, de quibus dicit Psamlista: Fundamenta eius in montibus sanctis, diligit dñs portas Sion sup oĩa tabernacula Iacob. Hinc enim Apostolus ait: Iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei: super ædificati sup fundamentũ Apostolorũ & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Quia vero laudes Apostolicas non sufficimus dignis p̃conijs explicare, conuertamur ad p̃ces, suppliciter implorantes, vt q̃ tantã dignitatem, autoritatem & potestatem à domino susceperunt, & optinere merentur quicquid postulant in nomine saluatoris, ipsi pro nobis suis meritis & precibus interueniant apud eum, qui est sup omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

Cant.3

Esa.62

Act.4

Luc.24

Act.1

Act.5 Act.4

Psal.18

Psal.32 Iob.26 Act.2

1.Cor.3

Fundamẽta ecclesię secundaria esse apostolos. Psal.86

Eph.2

In Communi Apostolorũ.

De diuersis ciuitatibus Dei, nimirum cœlesti, terrestri, spirituali & corporali.

SERMO II.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Psal.126

Rex regum, fratres charissimi, diuersas habet in diuersis regionibus ciuitates: cœlestem videlicet & terrestrem, spiritualẽ & corporalem. Cœlestis ciuitas est ecclesia triumphantium. Terrestris est ecclesia militantium. Spiritualis est fidelis anima. Corporalis est miserabilis Hierosolima. De prima legitur: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. De secunda: Mons Sion latera aq̃lonis, ciuitas regis magni. De tertia: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. De quarta: Videns Iesus ciuitatem, fleuit super eam. Sed & nunc super eam flere magis libet, quã aliquid dicere. Cuius enim pectus tam ferreum, cuius cor tam lapideum, vt gemitus nõ producat, lachrymas non effundat: cum diligenter attendat calamitosam terræ sanctę miseriam, & miserabilem terreni sanctuarij calamitatem, vt dicere valeat cum Propheta: Viæ Sion lugent, eo q̃d non sint qui veniãt ad solennitatem: & facti sunt inimici eius in capite. O infelix euentus, vel eueniens infelicitas. Deus venerunt gentes in hæreditatem tuã, coinquinauerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorũ custodiam. Fuderunt sanguinem seruorum tuorum in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Dedisti nos opprobrium vicinis nostris, derisum & cõtẽptum his qui in circuitu nostro sunt. Insultant nobis inimici nostri dicentes: Confidebatis in ligno: sed ecce seipsum non potuit saluũ facere. Vnde nunc est est gloriatio vestra: Perijt omnino spes vestra.

Ciuitas dei quadruplex.

I. Psal.121
II.
III.
IIII. Luc.19

Thren.1 Deplangit terrę sanctę captiuitas et desolatio. Psal.78

vestra. Stulti redite ad cor, & sapientes quandoque sapite. Sed tu domine respondepro nobis: imo respondepro te, ne consentiant aduersarij nostri & dicant: Manus nostra & non Deus fecit hęc oĩa: quia nisi tu custodieris ciuitatẽ, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Sine me, inqt, nihil potestis facere. Porro cœlestis ciuitas non munitur custodibus: quia non impugnatur ab hostibus. Est eñ in ea securitas sine timore, iocunditas sine dolore, dies sine nocte, vita sine morte. O quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te: quam neque oculus vidit, neque auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Fœlix anima, cui datum ciuitatem istam, non solum inhabitare per gloriam, verum etiam adire per gratiam: non tantum intueri per speciem, sed imaginari per fidem. Ciuitas vero super montem constructa, fundamentum habet & muros, turres & portas, custodes & hostes. Mons autem super quem ciuitas ista consistit est Christus, qui de lapide paruo creuit in montem magnum, mons in vertice montium, ad quem confluunt omnes gentes, de quo ipsemet dicit: Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Hic est primum & præcipuum, quasi fundamentum fundamentorum. de quo dicit Apostolus: Fundamentum positum est, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus. Super hoc fundamentum quasi secundaria fundamenta consurgunt Apostoli & Prophetæ, de quibus inquit Psalmista: Fundamenta eius in montibus sanctis. Muri ciuitatis sunt vniuersi fideles, superędificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, de quibus inquit Propheta: Super muros tuos Hierusalẽ constitui custodes. Sed & Christus est murus murorum, de quo legitur: Vrbs fortitudinis nostræ Sion saluator, ponetur in ea murus. Inter hos muros quasi turres eleuantur perfecti, præminentes excellentia meritorum, de quibus inquit Psalmista: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Sed & Christus est turris turrium, de qua legitur: Factus est spes mea turris fortitudinis

Deut. 32
Psal. 126
Ioan. 15
Vitę eternę felicitas
Psal. 30
1. Cor. 2
Ecclesia militans.
Esa. 2
Matt. 5
1. Cor. 3
Psal. 86
Muri ecclesię.
Esa. 62
Esa. 26
Turres.
Psal. 121
Psal. 60

à facie inimici. Portæ ciuitatis sunt doctores ecclesię, quæ gentes introducunt ad fidem, De quibus inquit Psalmista: Diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Sed & Christus est ostium ostiorum, qui de se ait: Ego sum ostium &c̃ Custodes ciuitatis sunt rectores ecclesiæ, sancti Apostoli & apostolici viri, de quibus sponsa dicit in canticis: Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem. Sed & Christus custos custodum, de quo legitur: Ad me clamat rex Seir: Custos quid de nocte? Ad hũc modum dilectissimi fratres, spiritualis ciuitas habet fundamentum & muros, turres & portas, custodes & hostes. Fundamentum animæ fides est, de qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Scriptum est enim: Nisi credideritis, non permanebitis. Quatuor animæ muri, sunt quatuor principales virtutes: Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia. Murus iustitiæ respicit orientem, per quam timentibus Deum oritur sol insticiæ, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ. Murus fortitudinis respicit aqlonem, per quam occidua fugimus, quæ secundum Prophetã ab aquilone panduntur. Murus temperantiæ respicit ad meridiem, per quam illecebras coercemus, quibus concupiscentiæ feruor ardescit. Murus prudentiæ respicit occidentem, per quam occidua fugimus, ne cum ipsis infeliciter occidamus. Turres animę sunt dona spiritus septiformis. Quę Esaias enumerat dicens: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Sed vt breuiter trãseam, animæ porta est charitas, ianua ẏo spes, cæterę virtutes sunt ppugnacula. Custodes animæ angeli sunt, De quibus veritas dicit: Angeli eorum semper vident faciem patris. Vtraque ciuitas multiplices hostes habet: superiores & inferiores, interiores & exteriores. Superiores sunt dæmones malignãtes. Inferiores sunt homines aduersantes. Interiores sunt concupiscentie carnales. Exteriores sunt illecebræ seculares

portę.
Psal. 86
Ioan. 10
Custodes.
Can. 3
Esa. 21
Ciuitas spiritualis
Heb. 11
Esa. 7
Mal. 4
Ioan. 1
Hiere. 1
Esa. 11
Matt. 18
Hostes quadruplices.

res. De superioribus inquit Apostolus:
I. Non est nobis colluctatio aduersus car
Eph.6 nem & sanguinem, sed aduersus spiri-
II. tualia nequitiæ in cœlestibus. De inferi
Psal.128 oribus dicit Psalmista: Supra dorsum
meũ fabricauerũt peccatores, plongaue
III. runt iniquitatẽ suã. De interioribus ait
Gal.5 Paulus: Caro concupiscit aduersus spi-
ritũ, & spiritus aduersus carnem. De ex
IIII. terioribus dicit Ioannes: Nolite diligere
1.Ioan.2 mundum, neque ea quæ in mũdo
sunt: quia quicquid in mundo est, aut
est concupiscentia carnis, aut concupi-
scentia oculorum, aut superbia vitæ. In-
felix hõ, quẽ tot inimici circunstãt, quẽ
tot hostes impugnant. Ob hoc & clama
Rom.7 bat Apostolus: Infelix ego homo, quis
me liberabit de corpore mortis huius?
psal.126 Certe nisi dominus custodierit ciuita-
tem, in vanum vigilant qui custodiunt
Rom.9 eam. Quia non est currentis, neque vo-
lentis, sed Dei miserẽtis. Aduersus hos
quatuor hostes, rectores ecclesiæ q̃tuor
noctis vigilias debẽt solicite custodire.
vigiliæ noctis quatuor contra quatuor hostes custodiendæ. Nã pastores custodiebãt vigilias noctis
sup gregẽ suum, videlicet, conticinium,
gallicantum, intempestum, & anteluca-
Luc 2 num: in quibus custodes ciuitatis obses
sæ vigilant alternatim. Primam ergo
noctis vigiliam custodire debent aduer
sus hostes supiores, id est, contra fallaci
as dæmonũ. Secũdam, aduersus hostes
inferiores, id est, contra versutias homi
num. Tertiam, aduersus hostes interio-
res, id est, contra carnales concupiscen-
tias. Quartam, aduersus hostes exterio-
res, id est, cõtra seculares illecebras. Pri-
mus enim hostis tanquam serpens calli
dus Euam seduxit. Secundus, tanquam
vulpes dolosa, vineas depascit. Tertius,
tanquam Dalida blandiens, Sampsonẽ
circumuenit. Quartus, tanquam Sirena
mulcens nautas adducit. Hinc forte no
Nocturnũ officiũ cur in quatuor partes diuisũ sit, cturnũ officiũ in quatuor partes distin-
ctũ est: in tres nocturnos, & matutinas
laudes. Quod, vt tradũt, diuisum p qua-
tuor noctis vigilias, contra quatuor ho
stium persecutiones antiquitus decan-
tabat ecclesia. Primus enim hostis perse
quitur per diabolicas suggestiones. Se-
cundus, per hereticas subuersiones. Ter
tius, p vanas delectationes. Quartus, p
mundanas ambitiones. Sed vt cæteros
p̃termittã, ex ipsis hominibus varios ha
bet hostes: impios & scismaticos, perfi-
pos & hæreticos. Nondum enim ex to
to defecerunt schismati, qui nitũtur di-
uidere caput à membris, patrem à filijs,
pastorem ab ouibus. Sed nisi desistant,
cum Dathan & Abiron portionem acci Num.16
pient, quos terra viuos absorbuit. Nec-
dum etiam defecerunt hæretici, quorũ
sermo serpit vt cancer. Quia venenum Hiere.51
aspidum & fel draconum in aureo cali-
ce Babylonis propinant: qui veris falsa
miscentes, sub prætextu religionis vi-
rus nequitiæ diffundunt in simplices.
Veniunt autem in vestimentis ouium, Matt 7
cum sint lupi rapaces. Instemus ergo so
liciti, circun spiciamus attenti, vt capia-
mus vulpes paruulas, quæ demoliun- Can.2
tur vineas: ora quidem habentes diuer-
sa, sed caudas ad inuicem colligatas: qa Psal.61
de vanitate conueniunt in idipsum. Si
diligenter custodimus diuitias tempo-
rales, quanto diligentius custodire de-
bemus diuitias spirituales. Qui fidẽ sur
ripit, vitam furatur: quia iustus ex fide vi Rom.1
uit. Qui charitatem tollit, Deum adi-
mit: quia Deus charitas est. Ab his ergo
hostibus meritis & precibus beati N.
Apostoli ciuitatem suam custodiat do-
minus Iesus Christus, Qui est super om
nia Deus benedictus in secula seculo-
rum. Amen.

In Communi de Euãgelistis.

De quadruplici acceptione para disi, secundum quam uerba the matis quatuor modis exponun tur, scilicet, historialiter, alle- gorice, moraliter & anagogice.

SERMO VNICVS

Luuius egredie- Gen.2
batur de loco vo-
luptatis ad irrigã
dum paradisum.
Qui diuiditur in
quatuor capita,
Phison & Geon,
Tigrin & Euphra
tem

Paradisus q̃druplex

tẽ. Quadrupliciter in sacra scriptura legit paradisus. Superior & inferior, interior & exterior. Superior est cœlestis, inferior est terrestris. Interior spiritualis, exterior corporalis. Cœlestis in patria, terrestris in via: spiritualis in mente, corporalis in oriente. De superiori paradiso dicitur ad Luciferum: Tu signaculũ similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore, in delicijs peradisi Dei fuisti. De inferiori dicitur ad angelum Ephesi: Vincenti dabo edere de ligno vite, quod est in paradiso Dei mei. De spirituali scriptum rẽperitur in Euangelio: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. De corporali scriptum reperitur in Genesi: Plantauerat dominus Deus paradisum voluptatis à principio. Secundum hanc quadripartitam acceptionem nominis paradisi, quatuor modis proposita verba possunt exponi. Historialiter, & allegorice, moraliter & anagogice. Historialiter enim fons quidã erumpit de medio paradisi ad irrigandum herbas & arbores paradisi. Qui de paradiso progrediens in quatuor capita deriuatur, quæ sunt quatuor flumina paradisi. Allegorice vero fluuius qui de loco voluptatis egreditur, est Euangelica prædicatio, quæ de domino Iesu Christo procedit. Qui est fons vitæ, in cuius lumine videbimus lumen: à quo generaliter omnis vera voluptas emanat. Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Gustate & videte quoniam suauis est dominus, beatus vir qui sperat in eo. Hæc prædicatio recte fluuio comparatur, non solum quia reficit, abluit & fœcundat, sed quia fluuius dicitur aqua fluens. Et vt ait Salomon: Aqua profunda, verba ex ore viri, & torrens mundans est fons sapientiæ: quæ tam longe lateq; defluxit, vt mũdum repleuerit vniuersum. Iuxta quod dominus ipse præcepit Apostolis dicens: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Quapropter: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum. Hæc irrigat paradisum, id est, fœcũdat ecclesiam. Iuxta quod dicit Apostolus: Ego plantaui, Apollo rigauit: Deus autem incrementum dedit. Hic est enim fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quę fluunt impetu de libano. Fluuius iste in quatuor capita diuiditur: qa prædicatio Iesu Christi in quatuor Euangelia deriuatur. Licet enim multi scripserunt Euangelia: nam vt Lucas testatur multi conati sunt ordinare narrationem eorũ quæ in nobis cõpletæ sunt: tamen non nisi quatuor recepta sunt ab ecclesia, videlicet, Matthęi, Marci, Lucę, Ioannis. Quod vtique factum est ratione multiplici. Primo ad ostendendam duorum testamentorum concordiam. Sicut enim in veteri testamento vnus fuit legislator, videlicet Moyses, & quatuor maiores Prophetæ, videlicet Esaias, Hieremias, Ezechiel, & Damel: duodecim autem minores Prophetæ, ac multi alij sapiẽtes, vt Iob, Dauid & Salomon, & Iesus: ita & in nouo testamento vnus fuit legis dator, videlicet Christus, & q̃tuor Euangelistæ, videlicet Mattheus, Marcus, Lucas, Ioannes. Duodecim autem Apostoli: & alij multi doctores, vt Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, & Gregorius: vt per hoc ostendatur, qa rota continetur in medio rotæ, & duo Seraphin sese respiciunt versis vultibus in propitiatorium. Secundo, pro mysterio quadrugæ Aminadab de qua sponsa dicit in canticis: Anima mea turbata est propter quadrigas Aminadab, Aminadab enim interpretatur spontaneus Dei. Hic est Christus, qui factus est obedens vsque ad mortem: & oblatus est, quia ipse voluit. Huius quadriga est Euãgelica doctrina, per quam fama Christi per mundum vehitur vniuersum. Cuius quatuor rotæ sunt quatuor Euangelistæ. Proprer hanc quadrigam sponsa, id est, ecclesia salubri dolore turbat ad pœnitentiam. Tertio, ad significandam liberationem humani generis à morte quadrifida, id est, à transgressione quadruplici. Prima namq; fuit transgressio mãdati in paradiso, secunda transgressio legis naturalis, tertia transgressio legis scriptę, quarta, transgressio Euangelij. Vel potius, peccatum fragilitatis, per impotentiam: peccatum simplicitatem per

Allegorice qd designet fluuius paradisi.

Matt.11

Psal.33

Pro.18

Mar.16

Psal.18

1.Cor.3

Can.4

Euangelia quatuor per quatuor fluuios paradisi significata.

Cur tantũ quatuor euangelia recepta sit

I.

Testamentorũ duorum cõcordia.

Ezech.1 Exo.25.

II.

Amiadap quid. phil.2 Esa.53

Quadriga Amiadab quid mystice.

III.

per ignorantiam: peccatum ſecuritatis, per negligentiam: peccatum malignitatis, per inuidentiam. His enim quatuor modis peccati anima moritur, id eſt, ſeparatur à Deo. p myſterio forte quadrati. Sicut enim inter cęteras formas quadrum, ſic inter cæteras doctrinas Euangelium ſolidius & ſtabilius perſeuerat. Nam illud vndique ſtat, & iſtud propter ſtabilitatem appellatur æternum: per cuius gratiam homo quadratur in moribus, id eſt, virtutibus ſolidatur. Iſtorum autem potius quam aliorum Euangelia ſunt recepta: tum quia diligentius & apertius hiſtoriam Euangelicam deſcripſerunt, tum quia licet aliquando varia, nunquam tamen contraria: licet interdum diuerſa, nunquam tamen aduerſa ſcripſerunt. Et quoniam iſti quatuor per figuras quatuor animalium in viſione Ioannis & Ezechielis præfigurati fuerunt. Mattheus per hominem: eo quod eius intentio præcipue circa ſcribendam humanitatem Chriſti verſatur. Vnde ab humana Chriſti natiuitate liber eius ſumit exordium: Liber, inquit, generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. Marcus per leonem: eo quod eius intentio præcipue circa deſcribendam Chriſti reſurrectionem cõſiſtit. Vnde eius Euangelium in die reſurrectionis Antonomaſtice legitur. Dicitur enim quod leo rugitu maximo tertia die ſuos excitat catulos. Ita Deus pater immenſa potentia filium ſuum tertia die ſuſcitauit. Vnde & Marcus ab exclamatione incipit dicens: Vox clamantis &c̃. Hic eſt leo fortiſſimus beſtiarũ, qui ad nullius paueſcit occurſum: qui quantę ſanctitatis exſtiterit, ipſius collobium, quod in hac ſua conſeruatur eccleſia, patentur oſtendit. Lucas per vitulum: eo quod eius intentio præcipue circa ſcribendam Chriſti paſſionem verſatur: in qua Chriſtus ſe obtulit hoſtiam Deo patri: idem ipſe ſacerdos & hoſtia. Vitulus enim erat hoſtia ſacerdotis. Vnde à ſacerdotio incipit dicens: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ ſacerdos quidam, &c̃. Ioannes per aquilam: quia cæteris in terra cum domino gradientibus, ipſe in cœlum ad deſcribendam Chriſti diuinitatẽ volauit, & ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum & Deus erat verbum. Hæc quatuor principales intentiones deſignatæ ſunt per figuras illorum quatuor animalium. Quorum quodlibet ſecundum viſionem Ezechielis quatuor facies habet: quoniam omnes de ſingulis agunt, licet quidam principalius de quibuſdã: præſertim cum omnes agãt de Chriſto, cui quatuor ille figuræ conueniunt. Fuit enim homo naſcendo, vitulus morido, leo reſurgendo, aquila aſcendendo. Hi ſunt Phiſon, & Geon, Tigris, & Euphrates. Phiſon interpretatur oris mutatio: per quem ſignificatur Ioannes, qui mutat os, cum de diuinitate ad humanitatem deſcẽdit, vel de humanitate ad diuinitatem aſcendit. Vnde cum de diuinitate dixiſſet: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: conſequenter ad humanitatem deſcendit, dicens: Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Geon interpretatur hiatus terræ: per quem ſignificatur Mattheus, qui humanam Chriſti generationem deſcribit, de qua dicit Propheta: Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit, id eſt, Chriſtus natus eſt de Maria. Tigris interpretatur velox, ſignans Marcum, qui cæteris velocius, id eſt, breuius deſcribit hiſtoriam Euangelicam. Cui figura leonis congrue coaptatur, qui eſt animal velociſſimum. Euphrates interpretatur frugifer, ſignificans Lucam, cui ſecundum viſionem Propheticam figura vituli coaptatur, qui frugibus excolendis inſeruit: & ipſe fructum vẽtris bene dictum deſcribit. Hi quatuor ſignificati ſunt etiam per quatuor annulos arcæ, qui rotundi erant & aurei. In auro namque claritas, in rotũdo deſignatur æternitas: quia rotundum & initio caret & fine. Elegãter eñ per annulos aureos deſignant, q ęternã Chriſti claritatẽ, & clarã æternitatẽ deſcribũt. Per duos annulos à ſiniſtris, ſignificant, duo Euãgeliſtę, q doctrinã Euãg. nõ acceperũt à Chriſto: ſed vnus à Petro, vc; Marcus, & alter à Paulo, ſ. Lucas. Per duos à dextris, duo illi, q ab ipſo Chriſto fuerũt edocti. ſ. Matthæus & Ioãnes. Quidam tamen per duos annulos à ſiniſtris Matthæ-

Apoc. 4
Cur Matheus per hominem figuretur
Matt. 1
Marc⁹ cur per leonẽ deſignet
Mar. 1
Pro. 30
Lucas cur per vitulum figuretur.
Luc. 1
Ioannes cur per aquilam figuretur,
Ioan. 1
Ezech. 1
Gen. 2
Phiſon q̃d
Geon q̃d.
Tigris q̃d.
Euphrates quid.
Exo. 25
Euangeliſtę vt per quatuor annulos arcę ſignificentur.

thæum,& Ioannem accipiunt,qui adhęserunt domino adhuc passibili & mortali.Per duos à dextris Marcum & Lucam qui post ascensionem adhæserunt Christo,iam facto immortali & impassibili.Per sinistram enim mortalitas:per dexterã vero immortalitas designatur, Cant.2 secundum illud: Leua eius sub capite meo,& dextera eius amplexabitur me. Propter hanc causam in picturis Ecclesiarum Paulus ad dexteram, & Petrus ad sinistram Saluatoris statuitur.

Fluuius paradisi qd designet. Moraliter autem fluuius,qui de loco voluptatis egreditur,est infusio gratiæ, quæ de spiritu sancto procedit:q est delectatio patris & filij,amor & connexio Psal.35 vtriusq;,De quo dicit Psalmista:Torrente voluptatis tuæ potabis eos.Hæc irrigat paradisum,id est, inebriat mentem, secundum id quod in Psalmo præmittitur: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.

Diuiditur autem in quatuor capita, id est,in quatuor principales virtutes,Iustitiam,fortitudinem,prudentiam,temperantiam.Hæc sunt moraliter quatuor Ioan.7 flumina paradisi, De quibus Veritas dicit: Qui credit in me,flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu,quem accepturi erant credentes in eum.

Anagogice. Anagogice vero,fluuius qui de loco voluptatis egreditur,est beatitudinis affluentia,quæ de diuina perfruitione procedit.Hæc irrigat paradisum, id est,lætificat patriam,secundum illud:Fluminis Psal.45 impetus lætificat ciuitatem Dei.Diuiditur autem in quatuor species,duas pertinentes ad stolam corporis, & totidem pertinentes ad stolam animæ. Ad illam pertinent claritas & impassibilitas. Ad istam pertinẽt,cognitio &delectatio.De Matt.13 claritate corporis legitur:Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorũ.De im- Apoc.21 passibilitate carnis legitur: Absterget deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum,& iam nõ erit amplius neq; luctus neque clamor,sed nec vllus dolor:quoniam priora tranſierunt. De mentis co- Ioan.17 gnitione Veritas ait:Hęc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christũ. Ibi cognoscemus sicut & cogniti sumus:videntes, non per speculum in ænigmate,sed facie 1.Cor.13 ad faciem. De cordis delectatione dicit Psalmista: Exultabunt sancti in gloria, Psal.149 lætabuntur in cubilibus suis. Ibi gaudium nostrum implebitur,quod omnem sensum exuperat:ad quod per suam misericordiam ineffabilem nos faciat pernenire,meritis & precibus beatissimi N. Euangelistæ,dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum,Amen.

In Communi de vno Martyre.

De abnegatione sui, & quinque gradibus eius,& de mysterio, & sacramento sanctæ crucis.

SERMO I.

SI vult venire post me, abneget semetipsum,& tollat crucem suã, & sequatur me. Luc.9

Volẽtibus ire post Christũ duo principaliter dicũtur,videlicet,abnegare seipsum,& tollere crucem post Christum.Hoc est,declinare à malo,& facere bonũ,vt q̃ præcessit sublimitas capitis,illuc & corporis humilitas subsequatur. Abnegationis autẽ huius qnq; sunt gradus:qa debet Christianus abnegare, nõ tm̃ aliena, sed sua: Abnegationis gradus qnq. nec sua tm̃,sed se:nec se tm̃,sed seipsum: nec seipsum tm̃,sed semetipsum. Abnegat aliena,qui nec oblata retinet, nec cõ cupiscit auferre. Vnde Zachęus:Si qd alicuẽ defraudaui reddo quadruplum.Ab Luc.19 negat sua,q neq; acquisitis adhęret,neq; Matt.19 inhiat acquirendis.Vñ Petrus:Ecce nos reliquimus oĩa & secuti sumus te. Abnegat se,q cõcupiscẽtias carnis castigat. 1.Cor.9 Vnde Paulus:Castigo corpus meũ & in seruitutẽ redigo. Abnegat seipsum,q cupiditates mentis euacuat. Vnde Dauid: Dñe non est exaltatũ cor meũ,neq; elati Psal.130 sunt oculi mei. Abnegat semetipsum, qui propriam abdicat voluntatem. Vnde Iesus:Non quod ego volo,sed quod Mar.14 tu. Cum ergo gulosus fit sobrius,luxuriosus fit castus,auarus fit largus,superbus fit humilis, iracundus fit mansue-

tus:&,vt generaliter dicam, cum criminosus fit virtuosus, tunc abnegat seipsum, vt dicere valeat cum Apostolo: Galat.2 Viuo iam non ego, viuit autem in me Christus. Quum autem impius ab impietate conuertitur, profecto dicere potest: Non sum qui fueram, quia videlicet non est talis in culpa, licet idem sit in natura, Secundum illud Propheticum: Verte impios & non erunt. Qui ergo vult ire post Christū, abneget seipsum. Porro, si iuxta testimonium veritatis in hominis voluntate consistit, vt abnegando seipsum, possit ire post Christum, quid est quod dicit Apostolus: Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis? Verum id dicitur, quia bonum opus principalius spectat ad Dei misericordiam, quam ad hominis voluntatem. Quia diuina misericordia, non solum prꝫuenit & præparat, verum etiã subsequitur, & prosequitur voluntatem humanam. Præuenit inspirando, subsequitur adiuuando. Præparat vt incipiat, prosequitur vt perficiat. De præueniente Propheta dicit in Psalmo: Misericordia eius præueniet me. De subsequente dicit in alio: Misericordia tua subsequet me. Gratia nanq; principaliter operatur, cui secundario cooperatur arbitrium. Iuxta quod dicit Apostolus: Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit. Et ideo Veritas ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Suam dicit, id est, voluntariam, non coactam: spontaneam, non inuitam: per patientiæ virtutem, non per angariæ seruitutem. Quia non placent ei coacta seruitia, qui potius exigit cor quam manum, voluntatem, quam actionem. Spontaneus enim tulit crucem Iesus, De quo legitur: Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locus. Inuitus autem tulit crucem Simon Cyrenæus, De quo legitur, quod angariauerunt eum, vt tolleret crucem Iesu. O quam profundum est crucis mysterium, quam arduum sacramentum. Legitur quod Moyses ad mandatum domini serpentem æneum erexit pro signo, quem aspicientes, qui percussi fuerant à serpẽtibus, sanabãtur. Quod ipse Christus exponens in Euangelio ait: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso non pereat. Legitur etiam, quod quum Ioseph applicuisset Manassen & Effraim ad Iacob, statuens maiorem ad dexteram, & minorem ad sinistram, vt eis secundum ordinem benediceret, Iacob manus commutans, id est, in modum crucis cancellans, dextram posuit super caput Effraim minoris, & sinistram super caput Manasse maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris istis, & cætera. Ezechiel autem audiuit dominum dicentem ad virum vestitum lineis, habentem atramentarium scriptoris ad renes: Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium. Post hæc dixit septem viris: Transite per mediam ciuitatem, & percutite omnem super quem non inueneritis Thau. Nemini parcat oculus vester. Ioannes quoque vidit angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum fuit nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Hinc est igitur, quod cum dominus Aegyptiorum percuteret primogenita, domos Hebræorum absque læsione transcendit, eo quod sanguinem in superliminari, & in vtroque poste vidisset. Dum Moyses manus tenebat extensas, Israel pugnans Amalech superabat.

Lignum missum in Marath aquas, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignum missum in Iordanem, ferrum quod exciderat enatauit. Hoc est lignum vitæ in medio paradisi, de quo Sapiens protestatur: Benedictum lignum per quod fit iustitia, saluatio. Quoniam regnauit à ligno Deus: etenim correxit orbem terrę qui non commouebitur. Qui dixerunt: Morte turpissima condemnemus eũ, ne scierunt sacramenta Dei, neq; cõprehenderunt, quæ sit lõgitudo & latitudo, sublimitas & profundũ. Crux ergo sanitatẽ restituit, bñdictionẽ impẽdit, discernit à per

Rom.9

Voluntas humana q̃ modo prꝫueniatur & adiuuet à dei misericordia.

Psal.58

Psal.22

1.Cor.15

Luc.9

Ioan.19

Matt.27

Mysteriũ crucisquã sit profundum.

Nu.21

Ioan.3

Gen.48

Ezech.9

Apoc.17

Exo.12

Exo.17

Exo.15 4.Reg.6

Gen.1

Sap.14

Psal.95

Sap.5

virtus crucis multiplex.

à perfidis, liberat à periculis: hostes expellit, victores constituit. Crux mysterium fidei, firmamentum spei, clauis scientiæ, forma iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdotum, inopum sustentatio, pauperum consolatio, cæcorum dux, claudorum baculus, spes desperatorum, resurrectio mortuorum. Crux autem & spiritualiter & materialiter tollitur. Spiritualiter vero duobus modis: per mentis compassionem, & carnis afflictionem. Propter quod dicit Apostolus: Crucifixerunt membra sua cum vitijs & concupiscentijs. Et iterum: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Cum enim quisque cruciatur in corde compatiendo proximo, tunc vtique crucem tollit cum Apostolo, qui dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Quum vero cruciatur in corpore, affligendo seipsum, tunc etiam cum Apostolo crucem tollit, qui ait: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Materialiter quoque duobus modis crux tollitur, in signum religionis, & in suppliciũ passionis. In signum enim religionis quidam religiosi crucem portant, vt ostendant se spiritualiter mancipatos ad obsequium crucifixi. In supplicium, & boni quidam, & mali, qui pro iustitia vel offensa suspenduntur in cruces: quemadmodum iuxta crucem Iesu duo latrones crucifixi fuerunt, vnus à dextris, & alius à sinistris. Fuerũt autem in cruce dominica ligna quatuor, stipes erectus, & lignum transuersum, truncus suppositus, & titulus superpositus. Fuerunt & claui quatuor, quibus manus confixæ sunt, & pedes affixi sunt, & lancea, qua latus apertum est. Fuit & corona spinea capiti circumposita.

Crux spiritualiter duob⁹ modis tollit. Gal.5 Gal.6

2.Cor.11

1.Cor.9

Materialiter duob⁹ modis tollitur crux

Matt.27

Crucis Christi ligna q̃tuor

Hæc omnia fratres etiam in spirituali cruce spiritualiter possunt assignari. Nam quatuor crucis ligna sunt quatuor mentis virtutes, fides, spes, perseuerantia, patientia. De quibus inquit Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundum. Longitudo crucis est perseuerantia, De qua dominus ait: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Latitudo crucis est patientia, De qua Veritas ait: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Profunditas crucis est fides, De qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentũ non apparẽtium. Sublimitas crucis est spes, De qua dicit Psalmographus: In verbo tuo superspera ui.

Quatuor crucis ligna qd spiritualiter.

Eph.3

I.

II.

III.

IIII.

Matt.16 Luc.21 Heb.11 Psal.118

Habuit ergo crux Christi vnum lignum erectum in longitudinem, & alterum transuersum in latitudinem. Per illa duo ligna mystice designata, quæ paupercula mulier in Sarepta collegit. Et bene stipes erecta, habuit trũcum suppositum & titulum superpositum: quia perseuerantia de fide procedit ad spem, quasi stipes erectus de trunco supposito ad titulum suppositum. Quod intelligens Iob, ait: Credo quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse & non alius, & oculi mei conspecturi sunt. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nisi enim crux habeat fundamentũ fidei, & titulum spei, profecto supplicium est solummodo & non meritum. Quod autem patientia spectet ad crucem, per se satis apparet, eo quod patientes in aduersis tribulationibus sustinent cruciatum. Vnde Iacobus apostolus ait: Tribulatio patientiam operatur. De perseuerantia quoque legitur: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Porro secundum Apostolum: Non coronatur quis, nisi legitime certauerit. Habet igitur perseuerantia, quæ coronat & ipsa certamen, vt merito spectet ad crucem.

3.Reg.17

Iob.19

Crux quãdo sit supplicũ & non meritum

Iacob.1 Apoc.2

2.Tim.2

In his duobus lignis duos pedes & duas manus, quatuor clauis debet configere Christianus. Quatuor claui sunt quatuor principales virtutes, Iustitia, prudentia, fortitudo, temperantia. Pedes sunt mentis affectus, De quibus Sponsa dicit in Canticis: Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Et dominus dicit Apostolis: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et iterum: Excutite puluerem de pedibus vestris.

Claui quatuor spiritualiter.

Can.5 Ioan.13 Mar.6

Sunt

Sunt igitur duo pedes, duo mentis affectus, metus & appetitus. Præcipuus em̃ mentis affectus, aut est in fugiẽdo quod metuit, aut in eligendo, quod appetit. Pes timoris, clauo fortitudinis debet cõfigi, ne timidus propter aduersa succumbat. Metus enim dũ in Petro clauo fortitudinis confixus non extitit, ad vocẽ
Luc.22 ancillæ negauit, Cum autem clauo fortitudinis confixus extitit, ante reges & præsides nomen domini prædicauit. Sed & ipse timor quidam clauus est, De
Psal.118 quo dicit Psalmographus: Confige timore tuo carnes meas. At clauus clauo cõfigitur, cum timor fortitudine roboratur. Pes appetitus, clauo iustitiæ debet configi: ne cupidus euagetur ad illicita desideria. Appetitus enim, si confixus non fuerit, tunc caro concupiscit aduersus spiritum. Si fuerit confixus, spiritus concupiscit aduersus carnem. Sic itaque Christianus clauos suos debet affigere cruci, ne vel timidus succumbat, vel cupidus euagetur. Lancea vero qua latus
Lancea significat charitatẽ. est vulnerandum, est charitas, De qua sponsa dicit in Canticis: Vulnerata charitate ego sum. Latus enim est cordi contiguum, beneficio cuius diligimus: q̃d ideo vulnerandum est, vt affectus exeat, non solum ad amicos, sed ad inimicos.
Matt.5 Iuxta quod dominus præcipit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Corona spinea,
Corona spinea qd spiritualit ipsa quidem est pœnitentia, circumponenda capiti, id est, menti. De qua dicit
Psal.31 Psalmista: Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Hæc corona
Spinę tres de tribus spinis complectitur, scilicet, contritione, confessione, satisfactione. Prima pungit cor, propter vanam cogitationem. Secũda pungit os, propter vanam locutionem. Tertia pũgit manum, propter iniquam operationem. Prima pungit per dolorem, secunda per pudorem, tertia per laborem. Manus autem sunt opera, de quibus dicit Psalmista: Be-
psal.143 nedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Et Salo-
Pro.31 mon: Dedit ei lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.
Man⁹ duę Sunt igitur duæ manus, duo genera operum: opus videlicet voluntatis, & opus necessitatis. Quodlibet enim opus est volũtarium vel necessarium. Manus I.
operis voluntarij cõfigi debet clauo prudentiæ, ne curua faciat opera tenebrarũ. Quum enim in Saulo clauo prudentiæ confixa non fuit, Saulus persequebatur Ecclesiam. Cum aũt in Paulo clauo prudentiæ cõfixa fuit, Paulus passus est pro Ecclesia. Manus operis necessarij confi- II.
gi debet clauo temperantiæ, ne laxa nimis ad superflua extendatur. Opera necessaria sunt, dormire, comedere, & similia: quæ cum modestia temperare debemus, vt somnum temperemus orationibus & vigilijs: cibum temperemus eleemosynis & ieiunijs. His enim quasi fortibus armis expugnare p̃ualebimus inimicos. Legimus enim, quod cũ pugna-
Exo.17 ret Israel aduersus Amalech in deserto, Moyse orante vincebat, quo desistente, Israel vincebatur. Legimus etiam quod
Iudicũ.2 cum cæteræ tribus pugnarent aduersus Beniamim pro vxore Leuitæ, secundo succubueruut in prælio, donec indicto ieiunio & humiliter celebrato, tribum illam pene penitus deleuerunt. Cæterum non sufficit cuiquam abnegare seipsum, & tollere crucem suam, nisi Christum sequatur. Fuerũt enim quidam philosophi, sunt & quidam hæretici, qui abnegauerunt seipsos, & graues sustinent cruciatus: sed eis non profuit, nec proficit ad salutem: quia non sequuntur eum
Ioan.14 1.Petri.2 qui est via, veritas, & vita, videlicet, Iesum Christum, q̃ passus est pro nobis, relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nos ergo fratres abnegantes impietatem & secularia desideria, crucifigamus membra nostra cum vitijs & concupiscentijs, vt sequendo Christum, ad vitam perueniamus æternam, Ipso præstante, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In

In Communi de vno Martyre.

De duplici corona sanctorum, & de preciosis lapidibus eorundē, & floribus.

SERMO II.

Psal.20 POsuisti domine super caput eius coronam de lapide precioso.

Corona sanctorū duplex. Duplex est corona sanctorum. Vna qua coronantur in via. Altera qua coronantur in patria. Vna quę datur ad meritum, & altera quę datur ad præmium. Vna virtutis & gratiæ, altera salutis & gloriæ. Vna militantiū, & altera triumphantium. Corona virtutis est argentea, quam gratiæ candor illustrat. Corona salutis est aurea, quam gloriæ splendor illuminat. De prima dicit Psalmographus: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, id est, multiplicabis virtutes in tempore gratiæ. Vnde subiungit: Et campi tui replebuntur vbertate. De secunda dicit Apostolus: De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, id est, pręmium, quod reddetur ꝑ meritis. Vnde subiungit: Quam reddet mihi dominus in illo die, iustus iudex. Sunt autem tam in gyro quam in summo coronæ lapides preciosi & pulcherrimi flores cum margaritis & gēmis mira varietate dispositi. Singuli lapides collaterales habēt geminos flores, in q̊s minores gemmæ consistant, quę margaritis optimis circundātur. Habet enim corona virtutis in gyro quatuor principales lapides, id est, quatuor virtutes politicas, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam. Ab anteriori parte iustitiā, à posteriori parte prudentiam: temperantiam à dextris, fortitudinem à sinistris. Congruunt bene loca lapidibus. Nam quæ sunt ante, sunt certa: quæ sunt retro, sunt dubia: quæ sunt à dextris sunt ꝓspera: quę sunt à sinistris, sunt aduersa. In certis autē est exercenda iustitia. In dubijs est adhibenda prudentia. In prosperis opus est temperantia. In aduersis est necessaria fortitudo. Isti sunt digiti quatuor, de quibus iubetur in Exodo: Facies coronā interrasilem, altam quatuor digitis, & super illam coronā aureolam. Iustitia habet duas cohærentes virtutes, discretionem & rectitudinem. Prudentia, vigilantiam, & cautelam. Temperantia, continentiā, & abstinentiam. Fortitudo, constantiā, & magnanimitatē. Inter hos flores, quatuor minores gemmæ consistunt, id est, quatuor naturales affectus, dolor, & gaudium, timor, & spes, De quibus legitur: Hinc metuunt, cupiunt, gaudentq; dolentque. Iustitia nanque dirigit spem, prudentia mitigat dolorem, temperantia format gaudium, fortitudo confortat timorem. Circa gemmas in gyro, septem margaritæ resplendent, id est, septem dona gratiæ septiformis, quæ Esaias enumerat, dicens: Requiescet super eum spiritus sapiētiæ, & intellectus, &c. Cæterum in summo coronæ, tres præcipui lapides sunt dispositi, id est, tres virtutes theologice, spes, fides, charitas, super quas timor domini cōstituitur, scriptura dicente: Qui timetis dominū, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Qui timetis Deum sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia. Qui timetis Deū diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Habent & lapides isti flores contiguos: fides, synceritatem & veritatem: spes, patientiam & perseuerantiam: charitas, benignitatē & largitatem: timor, obedientiam & reuerētiam. Inter hos flores, tres minores gemmę consistunt, id est, vires animę naturales, vis rationalis, vis irascibilis, & vis concupiscibilis. Prima discernit inter bonum & malū. Secunda abijcit malum. Tertia eligit bonum. Fides autem rationabilitatem illuminat. Spes irascibilitatem corroborat. Charitas cōcupiscibilitatem informat. Sed & circa gemmas huiusmodi septem margaritæ refulgēt, id est, septem petitiones, quæ continentur in oratione dñica: tres pertinētes ad vitā præsentem, & tres ad vitam futurā: media vero pertinens ad vtranq;. Porro corona salutis multo preciosior est & dignior, quatuor habens in gyro lapides principales, & tres in summo pręcipuos.

Psal.64 — 2.Timo.4 — Corona virtutum quibus floribus componatur. — Exo.25 — Esa.11 — Eccli.2 — Corona salutis ternę.

Prin

Corporis glorificati ꝓprietates ꝙtuor. Luc.6

Principales in gyro lapides, ſunt quatuor proprietates corporis glorificati, claritas & ſubtilitas, agilitas & impaſſibilitas. De quibus Veritas ait: Meſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem reddent in ſinũ veſtrum.

Sap.3

Fulgebunt enim iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent agiles, & regnabit dominus illorum in perpetuum, & ipſi cũ domino impaſſibiles.

Apoc.21

Abſterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum, &c. Erit enim in patria iucunditas ſine dolore, ſecuritas ſine timore, requies ſine labore, vita ſine morte, dies ſine nocte, certe ſine forte, fortitudo ſine debilitate, rectitudo ſine peruerſitate, pulchritudo ſine deformitate. Has proprietates glorificati corporis in argumentum futuræ glorificationis etiam in carne mortali Chriſtus oſtẽdit. Claritatem, quando ſe trausfigurauit in monte, & reſplenduit facies eius ſicut ſol.

Matt.17

Subtilitarem, quando clauſo ſignaculo virginali, tanquam ſponſus ꝓceſſit de thalamo ſuo.

Pſal.18

Agilitatem, quando ſupra aquam ficco veſtigio pertranſiuit.

Ioan.6 Matt.26

Impaſſibilitatem, quando corpus & ſanguinem ſuum in cœna diſcipulis tribuit.

Animę glorificatę ꝓprietates tres.

Pręcipui lapides in ſummo, tres ꝓprietates animæ glorificatę, cognitio, dilectio, delectatio. De quibus cum Sapiẽs præmiſiſſet, fulgebunt iuſti, &c. ſtatim ſubiunxit: Qui confidunt in illum intelligent veritatem: & fideles in dilectione acquieſcent illi: quoniam donum & pax eſt electis Dei. Eſt enim in ſanctis comprehenſiua cognitio, per quam cognoſcunt ſicut & cogniti ſunt. Videtes non per ſpeculũ in ænigmate, ſed facie ad faciẽ, Trinitatẽ in vnitate, & vnitatẽ in Trinitate: legẽtes in verbo vitę, in quo ſunt oẽs theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſconditi.

Col.2 Ioan.17

De qua cognitione Veritas ait: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ex hac comprehenſiua cognitione ꝓcedit ſumma dilectio, per quam ſancti diligunt Deum ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima. Ex mẽte, id eſt, memoria diligunt patrem, tota, id eſt, ſine obliuione. Ex corde, id eſt, intellectu diligunt filium, toto, id eſt, ſine errore. Ex anima, id eſt, voluntate diligunt ſpiritum ſanctum, tota, id eſt, ſine contrarietate.

Dilectio dei vnde oriatur.

Adeo nanque diuinæ voluntati per charitatem inhærent, vt nihil omnino velint, niſi quod Deum velle cognoſcunt. Ex hac ſumma dilectione naſcitur ineffabilis delectatio, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, De qua dicit Pſalmiſta: Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Et rurſus: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum Dei. In voce exultationis & confeſſionis, ſonus epulantis. Ad quam exultationem meritis & precibus ſancti martyris N. nos perducat dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

pſal.14 pſal.41

In Communi Martyrum plurimorum

De duplici tribulatione, & a quibus infligatur, & de multis & magnis tribulationibus quas perpeſſi ſunt ſancti martyres, de niq; de triplici lauacro regenerationis, de triplici ſtola, & ſanguine.

SERMO I.

ISTI ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni.

Apoc.7

Duplex tribulatio fratres chariſſimi legitur in ſcripturis. Vna culparum & vitiorum. Altera pœnarum & tormentorum. Aduerſitatis vna, peruerſitatis altera. De prima legitur: Pauci facti ſunt, & vexati ſunt à tribulatione malorum, & dolore. De ſecunda ſcriptum eſt: Clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberauit

Tribulatio pctōrū quā sit grauis.

rauit eos. O quam grauis est tribulatio peccatorum, qui semper intra se perferunt vermem conscientiæ, qui non moritur, & ignem rationis, qui nunquā extinguitur. Non est impijs gaudere dicit dominus. Quia cum impius venerit in profundum vitiorum, contemnit. Et per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Sane superbia inflat, auaritia stimulat, inuidia rodit, ira succendit, angit gula, dissoluit luxuria, ligat mendacium, maculat homicidiū: sic & cætera vitiorum portenta: vt quæ sunt homini obiectamenta peccati, Deo sint instrumenta puniendi. Tribulationem istam tres hostes infligunt, mundus, caro, diabolus. Mundus velut Sirena dulcis nauigantes submergit. Caro tanquam Dalida blandiens Samsonem circumuenit. Diabolus quasi leo sæuiens viatores interimit. De primo veritas ait: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. De secundo dicit Apostolus: Caro cōcupiscit aduersus spiritum. De tertio scriptum est: Aduersarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quęrens quem deuoret. Isti sunt tres fallaces sophistæ, q miserabiliter paralogizāt incautos. Proponit mūdus, assumit caro, concludit diabolus. Mundns proponit secularia blandimenta, caro assumit illicita desideria, diabolus concludit sempiterna tormenta. Mundus ligna ministrat, caro scintillam supponit, diabolus ignem accēdit. Primus hostis est contemnendus: secūdus comprimendus: tertius expugnandus. Contra primum præcipitur: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quia quicquid in mundo est, aut est concupiscentia carnis, aut cōcupiscētia oculorum, aut superbia vitæ. Ista sunt ligna quæ mundus ministrat. Contra secundum præcipitur: Desideria carnis fugite, quæ militant aduersus animam. Hæc est scintilla quā caro supponit. Contra tertium quoque præcipitur: Assumite scutum fidei, vt possitis extinguere ignea tela nequissimi. Hic est ignis quem accendit diabolus. Ex hac tribulatione venerunt gloriosi martyres nostri, per viam trium dierum, vt sacrificarent domino in deserto. Via primæ diei, est vitatio prohibitorum. Via secundæ diei, est executio præceptorū. Via tertiæ diei, est supererogatio cōsiliorum. Per primam viam percurritur illud mandatum. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Per secundam viam percurritur illud præceptum: Quæcunque vultis vt faciāt vobis homines, & vos facite illis. Per tertiam viam percurritur illud consilium: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da paupe ribus. De his legitur: In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Sed in ipsa vita multas & magnas tribulationes perpessi sunt. Sane tribulati sunt corde, tribulati sunt ore, tribulati sunt opere. Tribulati sunt corde, per tristitias & dolores. Tribulati sunt ore, per contumelias & terrores. Tribulati sunt opere, per angustias & labores. Per dolores cōtritionis, & tristitias cōpassionis. Per terrores cōminatiōis, & cōtumelias irrisionis. Per labores afflictionis & angustias passiōis. De tribulatiōibus cordis dicit Psal. Sacrificiū Deo spūs contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus nō spernit. Et Apostolus ait: Quis infirmatur & ego non infirmor, quis scandalizatur, & ego non vror? De tribulationibus oris ait dominus per Prophetam: Contumelias & terrores passus sum ab eis, & dominus mecum est tanquam bellator fortis. Et alibi: Omnes qui videbāt me aspernabantur me: locuti sunt labijs & mouerunt caput. De tribulationibus operis in persona Martyrum dicit Psalmista: Propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Et iterum: Transiuimus per ignem & aquam & induxisti nos in refrigerium. Sancti namque dum in hac valle lachrymarum peregrinantur à domino, multis modis & diuersis personis, pluribus locis & varijs temporibus tribulantur. Diuersitates modorum & locorum satis expresse designat Apostolus dicens: Sancti ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus,

Hostes tres pctōribus tribulationem infligentes.

Hostes tres quomodo superandi sint.

Viam triū dierum cuiusmodi ambulauerint sancti martyres.

I.

II.

III.

Eſa.66
Eſa.57
Pro.18
Sap.11
Ioan 15
Gal.5
1.Petri.5
1.Ioan.2
1.Petri.2
Eph.6
Exo.3
Tob.4
Matt.7
Matt.19
Pſal.118
Pſal.50
2.Cor.11
Hiere.20
Pſal.21
Pſal.143
Pſal.65
Heb.11

In ſolitudinibus errantes, in montibus & in ſpeluncis & in cauernis terræ. Ac ſi diceret: Tot & tantis & tam diuerſis modis afflicti ſunt, non ſolum in ciuitatibus, ſed etiam in ſolitudinibus: non ſolum in campis, ſed etiam in montibus: non ſolum in domibus, ſed etiam in ſpeluncis: non ſolum in cuſtodijs, ſed etiam in cauernis terræ. Perpeſſi ſunt aut tribulationes huius mundi à beſtijs, ab hominibus, à dęmonibus. Tribulati enim ſunt à beſtijs, dicẽte Pſal
Pſal.78 miſta: Poſuerunt mortalia ſanctorum tuorum &c̃ beſtijs terræ. Tribulati ſunt
Pſal.123 ab hominibus, Iuxta quod legitur: Dũ inſurgerent homines in nos, forſitã viuos deglutiſſent nos. Tribulati ſunt à
Eph.6 dæmonibus, Apoſtolo atteſtante: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Tribulantur autem non ſolum ab alienis, ſed etiam à parẽtibus, & cognatis: non ſolũ ab extraneis, ſed etiam à domeſticis: non ſolũ ab
Luc.21 inimicis, ſed etiã ab amicis. Probat hoc veritas dicens: Trademini à parentibus & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis. Porro, tribulati ſunt ante legem, ſub lege, poſt legem. Ante legem tribulati ſunt Patriarchę, ſub lege Prophetæ, poſt legem Apoſtoli, nec non &
Matt.23 Martyres. Hinc enim veritas ait: Ecce ego mitto ad vos Prophetas, ſacerdotes & ſcribas, & ex illis occidetis & flagellabitis & crucifigetis, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt, à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinẽ Zacharię, filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare. Ante legẽ Abel, ſub lege Zachariam, poſt legem, id eſt, tempore gratiæ Prophetas, ſacerdotes & ſcribas. Inde lamentatur eccle-
Pſal.128 ſia dicens: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihil: ſupra dorſum meum fabricauerunt pc̃tores, &c̃. Imitemur ergo fratres in illis virtutes cordis & operis, & deteſtemur in nobis fragilitatem mentis & carnis. Illi tolerauerunt pro Chriſto frigus & nuditatem: nos autem veſtimur duplicibus & induimur preciofis. Illi tolerauerunt pro Chriſto famem & ſitim: nos autem diuerſis ferculis veſcimur, & delicatis cibarijs epulamur. Illi tolerauerunt pro Chriſto vigilias & labores: nos autem amplis horis quieſcimus, & longis ſoporibus dormitamus. Illi tolerauerunt pro Chriſto anguſtias & dolores: nos vero gaudijs mundi fruimur, & carnis illecebris delectamur. Heu me quid dicam ego miſer aut faciam, cum venerit ille diſtrictiſſimus Iudex, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua? Terribilis eſt locus iſte. Nam ſi iuſtus vix ſaluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Multę ſunt ergo tribulatio- Pſal.33
nes iuſtorum, & de omnibus his libera Apoc.7
bit eos dominus. Iſti ſunt ergo qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerũt Lauacrũ triplex.
ſtolas ſuas in ſanguine agni. Triplex eſt lauacrum iuſtificationis, in lachrymis regenerationis, in aqua redemptionis I.
& in ſanguine paſſionis. De primo dicit Pſal. 6
Pſalmiſt. Lauabo per ſingulas noctes lectum meum lachrymis meis ſtratũ meum rigabo. De ſecundo veritas dicit: Ni- II.
ſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu Ioan.3
ſancto, non intrabit in regnum cœlorum. De tertio teſtatur Ioannes: Lauit III.
nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Sic & triplex eſt ſtola, prima innocẽtiæ, Stola triplex.
ſecunda gratiæ, tertia vero gloriæ. De Luc.15
prima dicit pater ad ſeruos ſuos: Cito, proferte ſtolam primam & induite illũ &c̃. Qui dixit primam, ſignificauit ſecundã. Nam primum dicitur reſpectu ſecundi. Eccli.15
De tertio vero legitur: Amauit eũ dominus & ornauit eum, ſtola gloriæ induit eum. Hæc triplex ſtola lauatur in illo tri-
plici lauacro, ſed potius ille lauatur qui ſtolis induitur. Quælibet tamen ſtola lauatur in ſanguine agni. Sed eſt ſanguis Sanguis triplex.
culpæ, ſanguis pœnæ, & ſanguis veniæ. Oſee.4
De primo ſanguine legitur: Sanguis ſan- I.
guinem tetigit. Ab hoc ſanguine petit liberari Pſal. cũ ait: Libera me de ſanguini- Pſal.50
bus Deus Deus ſalutis meæ. De ſecun- II.
do ſanguine legitur: Effuderunt ſangui- Pſal.78
nem ſanctorum tuorum in circuitu Hieruſalem. Pro ſanguine iſto poſtulat vindicari chorus martyrum dicens: Vindi- Apoc.6
ca ſanguinem noſtrũ qui effuſus eſt Deus noſter. De tertio ſanguine legitur: III.
Hic eſt ſanguis noui teſtamenti, qui pro Matt.26
multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Per hunc ſanguinem redem-

ptum

ptum est genus humanum. Quia redem
1.Petri.1 pti sumus non corruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine agni immaculati. Primum sanguinem instillat draco malignus per prauam suggestionem. Secundum sanguinem elicit canis impius per sæuam afflictionem. Tertiũ sanguinẽ effundit agnus purissimus p̃pter nimiam dilectionem. Sic enim dilexit nos, vt sanguinem suum pro no-
Ioan.15 bis effunderet. Maiorem charitatem ne-
Psal.115 mo habet &c̃. Quid ergo retribuam domino pro omnibus quę retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen
Apoc.7 domini inuocabo. Sic retribuerunt ei martyres nostri, qui venerunt ex tribulatione magna & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Non agni gregis, non agni legis, nec agni iugis, sed agni regis,
Esa.16 qui tollit peccata mundi. De quo dicitur: Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem fi-
1.Reg.7 liæ Sion. Agnum gregis immolauit Samuel in Masphat, petens dari de cœlo fulgura, nubes & tonitrua, & liberauit
Exo.12 dominus Hierusalem in die illa de manu philistijm. Agnũ legis immolauerũt filij Israel in finibus Rameſſe, linientes sanguine postes & superliminaria, & li-
Nu.28 berauit dñs ab exterminatore primogenita eorum in nocte illa. Agnus iugis immolabatur à sacerdotibus mane & vespere, in odorem suauissimum domino.
Apoc.7 Isti sunt qui venerunt de magna tribu-
Rom.15 latione, & lauerunt stolas suas in sangui-
ne agni. Quia vero quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, & nos exemplo sanctorum martyrum lauemus stolas nostras, id est, opera nostra in sanguine agni, Hoc est, in fide passionis Christi. Ipso misericordi-
ter concedente, qui est Deus benedictus in secula seculorũ. Amen.

In Communi Martyrum plurimorum.

De diuersis fornacibus bonorum & malorum & instrumentis earum, & quomodo in fornace patientiæ Sancti Martyres probati sunt.

SERMO II.

TAnquam aurum in fornace probauit electos dominus. Sap.3
Diuersas nobis fornaces scriptura sacra distinguit. Vnã bonorum, in qua iusti purgantur. Alteram vero malorum, in qua reprobi cruciãtur. De prima legitur: Vasa figuli probat fornax. De secunda scribitur: Ascendit fumus putei ficut fumus fornacis magnæ. Verum vtraque fornax est duplex. Vna mẽtis interior, Altera carnis exterior. Fornax enim beatorum interior est afflictio pœnitentię, per quam pœnitentes purgantur ab iniquitate. Eorũ dẽ fornax exterior est tribulatio patientiæ, per quam patientes in charitate probantur. In ista probatur aurum, in illa purgatur argentum. Malorum aũt fornax interior est vermis conscientiæ, per quem impij spiritualiier torquentur ex culpa. Eorundem fornax exteriox est ignis gehẽnę, per quem reprobi corporaliter cruciantur in pœna. In ista ferrũ comburitur, in illa plumbum exuritur. Sunt autem materialiter in materiali fornace, Follis, ignis & carbo: forceps & asperſorium: quæ possunt in spirituali fornace spiritualiter assignari. In fornace siquidem pœnitentiæ, follis spirans est timor confiderationis. Ignis ardens, est dolor compũctionis. Carbo rubẽs, est pudor confessionis. Forceps astringẽs, est labor satisfactionis. Asperſoriũ stillans, est amor iustificationis. Considerat enim pœnitens in timore, compungitur in dolore, confitetur in rubore, satisfacit cum labore, iustificatur ex amore. Notandus est tamen ordo iustificationis huiusmodi. Procedit timor & introducit amorem, succedit amor & inducit dolorem, accedit dolor & pro-
Eccli.27 Apoc.9
Fornax electorũ duplex.
Fornax malorum duplex.
Instrumẽta fornacis spũal' quę sint.

ducit pudorem, procedit pudor & adducit laborem. Timet enim peccator ex consideratione iudicij, sciens iudicē potentissimū, sapientissimū, & iustissimū.

Tria propter q̄ iudiciū dei formidandum est.

I. Potentissimū quidem, Quia dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt: qui vocat stellas, & dicunt, adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Cuius voluntati nihil omnino resistit, cui nullum verbum est impossibile, cui venti & mare obediunt, cui flectitur omne genu, cœlestium terrestrium & infernorum. Sapientissimū autem, quia oculis eius omnia nuda sunt & aperta: qui scrutatur renes & corda, qui pluuiæ guttas & arenam maris dinumerat: Deus scientiarum, dominus præscius omnium, & conscius singulorū, oīa nouit, omnia penetrat, occultus occultoꝝ omnium explorator. Et erit, inqt, in die illa ego scrutabor Hierusalē in lucernis. Iustissimū vero, quia Deus iudex iustus, fortis & longanimis, iustus & metuendus super omnes Deos, requirens sua vsq; ad nouissimum quadrantem: qui nec pręcio, nec amore vel odio declinat à semita rectitudinis: sed via regia semper incedens, nullum malum deserit impunitum, nullū bonum irremuneratum relinquit. Iudicabit enim orbem terræ in æquitate. Et quis stabit ad videndum eum? Beati qui in illo iudicio iudicaturi pręsentabuntur, non iudicandi. Horrendum est enim nimis incidere in manus Dei viuētis. Propterea clamabat Propheta Dauid: Ne intres in iudicium cū seruo tuo dñe: qa non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs. Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Hæc & his similia peccator considerans, quanto timore pietatis turbatur, quāto tremore concutitur, sciens iudicem potentissimum, quem non potest effugere, dicente Propheta: Si ascēdero in cœlum tu illic es, si descendero ad infernum ades. Sapientissimum, quem non potest latere, dicente Prophe ta: Sedit vetustus dierum, & libri coram illo aperti sunt. Iustissimum, quem non potest corrumpere, dicente Propheta: Reddet vnicuique secundum opera sua. Quis autem non timeat illud examē, in quo idem erit accusator & testis, aduocatus & iudex. Dicet his qui à finistris eius existēt: Discedite à me maledicti in ignē ęternū, q paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui em̄ & non dedistis mihi mā ducare. Sitiui & nō dedistis mihi bibere. Qñ em̄ vni ex minimis meis nō feciſtis, nec mihi feciſtis. Spirat ad hæc follis timoris, & in fornace pœnitētis ignē doloris accēdit, Scd'm illud Propheticū: A timore tuo domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ domine lætificauerunt animam meā. Dolet enim pœnitens, suspirat & ingemiscit, non solū quia malum commisit, verum etiā quia bonum omisit: non solum quia damnationem promeruit, verum etiā quia glorificationem demeruit. Offendens enim in vno, factus est omnium reus. Finis enim pręcepti charitas est, de corde puro & conscientia bona & fide nō ficta. Qui ergo contra charitatem offendit, nullū præceptum adimplet. Sciat autem se culpabiliter durū, & dure culpabilem, qui corporalem amici sui mortem deflet: spiritualem vero animę suæ mortem, q̄ charitate extincta statim ipsam opprimit, non deflet. Doleat igitur, ingemiscat & fleat: quia sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatū Deus non spernit. Clamet frequenter & dicat: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Domine propitius esto mihi peccatori: peccaui super numerum arenæ maris, sed secundum magnam misericordiam tuam, memor esto mei Deus: quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus ante me est semper.

Iam ignis doloris in fornace pœnitentis exardēs, carbones cōfessionis inflammat. Rubor carbonis, est pudor cōfessionis. De quo legitur. Lauāt delictū lachrymę, quod ore pudor est cōfiteri. Cū quanto putatis rubore corā altero confitetur, q̄ q̄sq; absq; magno pudore nec intra se meditat. Sed amplius debuit erubescere corā deo cūcta cernēte, nefan

II. Heb. 4 Apoc. 2 Eccli. 1

Rom. 9 Lucæ. 1 Matt. 8 Phil. 2

Soph. 2

III. Psal. 7

Matt. 5

Psal. 95 Malach. 3

Heb. 10

Psal. 142

Psal. 138

Dan. 7

Psal. 61

Mar. 25

Esa. 26

Psal. 9

Iacob. 2 1. Tim. 1

Psal. 50

Ibidem.

Lucæ. 18

Psal. 37

fandas turpitudines exercere, quam coram homine quodam audiente peractas turpitudines reuelare. Verendum est autem atque cauendum, ne pudoris confusio puritatem confessionis impediat. Debet enim peccator omnem omnino peccati circunstantiam confiteri, secundum quod magis peccauit, in loco, in tempore, in numero, in persona: secundum ætatem, secundum sciẽtiam, secundum gradum, secũdum ordinem: si facile, si frequenter, si manifeste, si per seueranter. Hæc omnia crimen exaggerant, & ideo debet singula confiteri, ne vel delictum alleuiet, vel peccatum excuset. Pudor enim confessionis pars est non modica satisfactionis, quam inimicis suis optabat ex charitate Prophe- psal.6 ta, cum diceret: Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei, conuertantur & erubescant valde velociter. Erubescant in confessione, conturbentur in contritione, conuertantur in satisfactione. Sic in fornace pœnitentiæ carbonibus inflammatis aspersorium amoris instillat, quo vehementius ignis doloris accenditur & argentum cœlestis imaginis, quæ fuerat corrupta Luc.7 peccato, dilectionis virtute purgatur. Iuxta quod veritas ait: Dimissa sunt ei 1.Petri.4 peccata multa, quoniam dilexit multũ. Charitas enim operit multitudinẽ peccatorum. Amor mundi peccatum immittit, sed amor Dei peccatum dimittit. Cupiditas inflãmat ad culpam, sed charitas accendit ad veniam. Hoc aspersorio Psal.50 desiderabat aspergi Propheta, cum diceret: Aspges me domine hyssopo & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Tãdem forceps est adhibendus satisfactionis, qui de fornace pœnitentiæ scorias peccatorum emundet. Forceps duobus brachijs iungitur, & satisfactio duabus partibus continetur. Satisfactionis partes duæ. Vna, qua culpã vitamus. Et altera, qua pœnitentiam perficimus. De prima veritas ait: Vade, & amplius noli peccare. Ioan.8 Irrisor enim est & non pœnitens, qui pro.26 adhuc agit quod pœnitet. Canis reuersus ad vomitum, & pœnitentes ad peccatum. De secunda dicit Ioannes: Facite Luc.3 vobis dignos fructus pœnitentiæ. Qui Fructꝰ pœnitentię digni q̃ sint. præcipue sunt oratio, ieiunium, eleemosyna. Tres enim offendit peccatum, Deum, nosipsos, & proximum. Tres satisfactione placantur, vt oratio dirigatur ad Deum, ieiunium feratur in nos, eleemosyna distribuatur ad proximum. In hac prima fornace Martyres suos dominus sicut argentum purgauit. Secundũ quod ipsi clamant in Psalmo, dicentes: Probasti nos Deus, igne nos examina- Psal.65 sti, sicut examinatur argentum. Cæterũ in fornace patientiæ follis spirans, est terror comminationis. Ignis ardens, est feruor persecutionis. Carbo rubens, est cruor passionis. Forceps astringens, est horror afflictionis. Aspersorium stillãs, est vigor protectionis. Comminabantur enim crudeles tyranni sanctis martyribus omnia genera tormentorum, nisi Christum desererent & idolis adhærerent: putantes eos ꝑ tormenta terrere, quos nõ poterant per blandimẽta mollire. Sed ipsi prẽcepta Christi seruantes, minas principum contempserunt. Iuxta quod de beatis Apostolis legitur, quia cum verbum Dei fiducialiter præ- Act.5 dicarent, comminati sunt eis principes sacerdotum, denunciantes, ne deinceps in hoc nomine loquerentur. Sed induti virtute spiritus sancti ex alto, fiducialius respõderũt: Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Nolite, inquit, Mat.10 timere eos, qui corpus occidunt & cæt. Vehementer itaq; follis comminationis spirabat, sed comminatione contempta persecutionis ignem vehementius accendebat. De quo martyres gloriantur: Transiuimus, inquiũt, per ignem & Psal.65 aquam, & induxisti nos in refrigerium Heb.11 Sancti namque ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, qbus dignus nõ erat mundus: in solitudinibus errantes, & in montibus, & in speluncis, & cauernis terræ. Quia vero flamma persecutionis ignem charitatis nõ poterat in martyribus supare (Fortis enim est vt mors Cant.8 dilectio, & aquæ multæ non possunt extinguere charitatem) ipsa persecutio vehemẽtius exardescens sanctorum cruorem diuersis tormentis effudit, secundũ

quod ſcriptum eſt: Effuderunt ſanguinem ſanctorum in circuitu Hieruſalē, & non erat qui ſepeliret. Hi ſunt enim qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. Vt autem paſſio fieret glorioſa, neceſſarius erat forceps aſtringens, id eſt, horror afflictionis, qui martyrium effecit glorioſum. Senſus enim carnis non appetit, niſi quod carnis appetitum, delectat. Inde cōtigit eis morte mereri, quia non delectabat Martyres mori. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Probat hoc veritas, quæ circa paſſionem ſuam dicebat Apoſtolis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortē. Cœpit enim Ieſus pauere & tædere: cœpit cōtriſtari & mœſtus eſſe. Hinc etiā poſt Paſſionem ſuam Petro Apoſtolo dixit: Cū ſenueris extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quo tu non vis. Ne vero Martyres horrore paſſionis deficerent, diuinæ protectionis eis aſperſoriū inſtillauit, protegens eos atque confortans, ſecundum quod ſcriptum eſt: Protexiſti me Deus à conuentu malignantium, & à multitudine operantium iniquitatem. Succumberet enim humana fragilitas, niſi diuina protegeret pietas. Hinc enim vox illa clamabat ad Deum: Cuſtodi me dñe vt pupillam oculi, ſub vmbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt. In hac ſecunda fornace Martyres ſuos dominus ſicut aurum probauit, vt probatio fidei multo precioſior auro, quod per ignem probatur, inueniretur in laudem & gloriam & honorem. O quam magna multitudo dulcedinis, quam abſcōdit dominus timentibus ſe: nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Gaudete, inquit, & exultate: quia merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Iuſti namque in perpetuum viuent, & apud dominum eſt merces eorum, & cogitatio eorum apud altiſſimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Dei. Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorū. Fulgebunt, & tamquam ſcintillę in arundineto diſcurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis: & regnabit dominus illorum in perpetuum. Reprobi vero mittentur in caminum ignis ardentis, vt in fornace conſcientiæ torqueantur interius, & in fornace gehennæ crucientur exterius. Poſſunt autem in hac interiori fornace ſingula fornacis inſtrumenta deſcribi. Follis enim eſt conturbans memoria. Ignis eſt crucians cō ſcientia. Carbo eſt inſufficiens pœnitentia. Forceps eſt torquens anguſtia. Aſperſorium eſt obtenebrans ignorantia. Cō turbabit enim reprobos memoria peccatorum, ſecundum quod legitur: Venient in cogitationem peccatorum ſuorum timide, & transducet illos ex transuerſo iniquitas eorum, vt cum maxima turbatione recogitent, quæ cum maxima delectatione geſſerunt. Cruciabit impios conſcientia delictorum. Iuxta quod ſcriptum eſt: Vermis eorum non morietur, & ignis eorū nō extinguetur, vt ſtimulus cōſcientiæ pūgat ad pœnā, quos aculeus nequitię ſtimulauit ad culpam. Pœnitebunt dānati, ſed inutiliter, ſecundum quod legitur: Dicent inter ſe pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen nō illuxit nobis. Quid profuit nobis ſuperbia, & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Tranſierunt hæc omnia ſicut vmbra, nos autem in malignitate noſtra cō ſumpti ſumus. Sic enim eis ſua diſplicebit iniquitas, vt nulla placeat eis æquitas. Torquebit peccatores anguſtia. Iuta quod ſcriptum: Videntes turbabūtur timore horribili, gementes præ anguſtia ſpiritus, & dicentes: Nos inſenſati vitā ſanctorum ęſtimabamus inſaniam: ecce quomodo computati ſunt inter filios dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Obtenebrabit miſeros ignorantia, ſecūdum quod legitur: Tollatur impius ne videat gloriā Dei. Vix enim aut raro aut nunq̄ dānati erigent animū ad cogitandū de Deo: ſed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi ſentient vim doloris. In hac fornace plumbum exuritur, illud videlicet, ſuper cuius talentum ſedet impietas.

Inſtrumēta fornacis interioris.

In gehēnalibus aūt ſupplicijs tria ſunt p̄cipue p̄uidenda, obſcuritas, acerbitas, diuturnitas. Obſcuritas tenebrarū, acerbitas pœnarū, diuturnitas miſeriarū. De quibus dñs ingt in Euangelio: Ligatis ma-

Dānatorū pœnitētia infructuoſa.

Tria quędam in gehennalibus ſupplicijs conſideranda.

pſal.78 Apoc.7

Matt.26

Ibidem. Mar.14

Ioan.21

pſal.63

pſal.16

1.petri.1

pſal.30

1.Cor.2

Matt.5

Sap.5

Matt.13 Sap.3

Eſa.66

Sap.5

Ibidem.

Matt.22 manibus & pedibus, proijcite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Vbi erit vermis qui non
Esa.66 moritur, & ignis, qui non extinguitur.
Iob.10 Dimitte, dicit Iob, vt plãgam paululum dolorem meum, antequã vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi
Apoc.21 vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Timidis ait dominus, & incredulis, execratis, & homicidis, fornicatoribus, & veneficis, idololatris, & mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure. In
pro.11 quo cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Mortuo enim homine impio, nulla spes erit de eo. Tunc viuent morti, quia vitæ sunt mortui: quærent mortem, & non inuenient: quia vitam habuerunt & contempserunt. Ab his ergo malorum supplicijs nos eripiat, & ad illa sanctorum gaudia nos perducat meritis & precibus beatorum martyrum, dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Communi de vno Confessore.

De somno uitiorum, & uigilantia uirtutum, & quomodo uigilare debeamus, de quatuor modis quibus dominus uenit, & cur dominus ordinem uigiliarum immutauerit.

SERMO I.

Matt.13 VIgilate, quia nescitis quando dominus domus venit: sero, an media nocte, an gallicantu, an mane: ne cũ venerit repente inueniat vos dormientes.

Duobus modis anima dormit in vitijs, & duobus modis vigilat in virtute. Dormit per errorem & ignorãtiam: dormit per torporem & negligentiam. Contra primum modum orat Psalmista: Illumina oculos meos, ne vnquã obdormiam in morte. Cõtra secundum modum inuehitur Salomõ: Vsquequo piger dormis, quando consurges? Paululum dormies, paululũ dormitabis, & veniet tibi tanquam viator egestas. Vterq; somnus est damnabilis & mortalis. Nam ignorans ignorabitur, & negligens negligetur. Dum culpa nescitur, pœnitentia nõ agitur, & ideo venia non donatur. Dum cura negligitur, medicina non quæritur, & ideo sanitas desperatur. Legitur enim in libro Regũ, quod duo viri principes latronum Rachab & Banaa venientes ingressi sunt domum Isboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie, & ostiaria domus purgans triticum obdormiuit. Qui percusserunt eum in inguine, & mortuus est, & sublato capite abierunt. Sane quæcunq; scripta sunt, ad nostram
Rom.15 doctrinam scripta sunt, vt per patiẽtiam & cõsolationem scripturarum spem habeamus. Nam omnia in figura contingebãt illis. Ecce tam Isboseth quam ostiaria dormiebat. Ostiaria quæ triticum
1.Cor.10 purgat à lolio, frumẽtum à vitio, est custodia mentis vel solicitudo, quæ si forte per ignorãtiam obdormierit, vt ostia domus, id est, sensus corporis nõ custodiat, duo principes latronum .i. spiritus cupiditatis & spiritus superbiæ, quæ sunt duo vitia principalia (Nam radix omni
1. Timo.6 um malorum est cupiditas, ad quam pertinet omnis illicitus appetitus: & initium
Eccli.10 omnis peccati est superbia, ad quam spectat omnis iniqua præsumptio) ingressi domum, statim Isboseth dormientẽ, id est, animum negligentem, in inguine feriunt, id est, per carnis delectationem occidũt. Nihil enim magis est amicum voluptati, quam ocium. Quod etiam Poeta cognouit, cum ait: Quæritur Aegistus quare sit factus adulter, In prõptu causa est, desidiosus erat. Bene igitur Isboseth, vir cõfusionis interpretatur: qa dignus est confusione, qui negligit vigilare. Semper igitur aliquid operis facito, vt diabolus occupatum te inueniat.

Dormit anima in vitijs duob⁹ modis. psal.12

pro.6

1.Cor.14

2.Reg.4

Isboseth quid interpretetur.

Matt.24 Propterea dominus præcipit: Vigilate, quia neſcitis qua hora fur venturus ſit. 1.Petri.5 Et apoſtolus ait: Fratres, ſobrij eſtote & vigilate, qa aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiẽs circuit q̃rens quem deuoret. Porro, vigilare debemus p fidẽ cordis, & per ſolicitudinem operis. Per fidem cordis aduerſus errorem & ignorantiam. Per ſolicitudinem operis contra torporem & negligentiam. Nam ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, & fides ſine operibus mortua eſt. Ergo dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis ſitis. Et dum tempus habetis operemini bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Veniet tempus, quã do nec agere poteritis nec videre. Ligatis, inquit, manibus ac pedibus, proijcite eum in tenebras exteriores. Ligati manus non poſſunt agere, proiecti in tenebras non poſſunt videre. Vigilate ergo, quia neſcitis quãdo veniat dominus. Et ſi nihil morte ſit certius, nihil tamen eſt hora mortis incertius, q̃ qa ſemp nobis eſt incerta, ſemp nobis ſit ſuſpecta: vt ita ſemper viuere libeat, tãquam mori ſemper oporteat. Neſcimus ergo quãdo dominus veniat. Quatuor modis dominus venit. Primo & vltimo venit ſemel, ſecũdo, tertio, venit ſæpe. Primo venit in mũdum ad redemptionem, vltimo veniet in iudicium, ad retributionem. Secũdo venit in mentem ad ſanctificationem. Tertio venit in carnem ad diſſolutionẽ. De primo dicit: Exiui à patre & veni in mundum. De vltimo: Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli cum poteſtate magna & maieſtate. De ſecundo: Ad eum veniemus & manſionem apud eum faciemus. De tertio: Cum venerit et pulſauerit confeſtim aperiant ei. Venit: vt animam quam dedit accipiat. Pulſat: vt per carnis moleſtiam, mortem vicinã annunciet. Neſcitis aũt q̃n dñs veniat, ſero, an media nocte, an gallicantu, an mane. Per quatuor horas intelligũtur quatuor ætates, videlicet, pueritia, adoleſcentia, iuuẽtus atq; ſenectus. In quibus dormit, qui negligit & ignorat: vigilat, qui credit & operatur. Porro, qui dormit in vna, vigilet ſaltem in alia. Quia quacũq; hora peccator cõuerſus fuerit, vita viuet & non morietur, ait dominus. Nam ſi venerit in prima vigilia, et ſi in ſecũda vigilia venerit, & ſic inuenerit, beati ſunt ſerui illi. Nemo tamen longanimitatis eius patientia diutius abutatur: quia quanto magis ſuſtinet in præſenti, tanto grauius puniet in futuro. Hinc enim Apoſtolus ait: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam tuam & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei. Porro, cum mane hominis pueritia, gallicantus adoleſcentia, media nox iuuentus, & ſero ſenectus intelligi videatur: quare dominus ordinem conuertit & mutat? Non enim ait mane, in gallicantu, an media nocte, an ſero: ſed ait, ſero, an media nocte, an gallicãtu, an mane. Dominus autem neceſſarium ordinem ſeruat, ſecundum quod quiſque magis vigilare tenetur. Plus enim vigilare tenetur ſenex q̃ iuuenis, & plus iuuenis, quã adoleſcens, & plus adoleſcens, quam puer. Vel potius, quia quum homo naſcitur ad miſeriam, tunc incipit ei nox, quum autem moritur ad ſalutem, tunc incipit ei dies: recte per ſero, quod eſt noctis initium, intelligitur pueritia: per mane vero, q̃d eſt finis noctis, ſenectus accipitur. Et ideo dominus prius commemorat ſero, quam mane, vt de nocte tranſeamus ad diem, id eſt, de miſeria vitæ præſentis ad gloriam vitæ futuræ. Hinc enim Pſalmiſta teſtatur: Dormierũt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Quærendum eſt autem, quum ſint hominis ſex ætates, videlicet, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuentus, ſenectus & ſenium: quare dominus prima & vltima prætermiſſis, medias tantum commemorat? Sed quamuis occultata, men neceſſaria prouiſum eſt ratione. Duo nanque præmiſerat, vigilate, ſcilicet, & orate, neſcitis quãdo dominus veniat. In prima quidem ætate licet homo neſciat, quando dominus veniat, tamen non habet opus vigilare: quia non ſolet infans ea ætate peccare. In vltima vero licet opus habeat vigilare, ſcit tamen decrepitus quod ea ætate dominus venit: quoniam ætas illa morte finitur. Licet autem omnibus præceptum ſit vigilare, ſecundum illud: Quod vo-

Vigilãdũ quomodo ſit dupliciter.

Heb.11 Iaco.2 Ioan.12

Gal.6

Matt.22

Quatuor modis venit dominus.

Ioan.16 Matt.24

Ioan.14 Luc.12

Mar.13

Ezech.18

Rom.2

Pſal.75

Marc.13

Mar.13 vobis dico, omnibus dico, vigilate: ſpecialiter tamen prælatis Eccleſiæ, ſecundum illud: Ianitori præcepit vt vigilet. Ianitor enim eſt cui claues eccleſiæ cõmittuntur, qui tam pro ſe, quam pro populo vigilare tenetur. Ne ſi cæcus cæcũ duxerit, ambo in foueam eadant. Cui & dicitur à dño per prophetã: Si non annunciaueris iniquo iniquitatem ſuã, ſanguinem eius de manu tua requiram. Paſtores enim cuſtodiebant vigilias noctis ſuper gregẽ ſuum. Vigilate ergo: quia beati ſunt ſerui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes.

Lucæ.6

Ezech.33

Lucæ.2

Lucæ.12

In Communi de vna Virgine.

De quadruplici acceptione regni cœlorum, negociatore iniquo & iuſto, prauo & ſancto, de margaritarum multiplici diſtinctione, præcipue tamen de triplici, quarum quælibet a quibuſdam bene, & ab alijs male quæritur.

SERMO I.

Matt.13 Simile eſt regnũ cœlorum homini negociatori, quærenti bonas margaritas. Inuẽta autem vna precioſa margarita, dedit oĩa ſua & comparauit eam.

Regnũ cœlorũ varie acceptũ.

Regnum cœlorũ, cuius diffinitio multifarie ſpargitur in ſcripturis, aliud eſt ſupra nos, aliud circa nos, aliud infra nos, & aliud extra nos. Quod ſupra nos eſt, intelligitur Eccleſia triumphantiũ. Qd' circa nos eſt, intelligitur Eccleſia militãtium. Quod infra nos eſt, intelligitur fides recta. Quod extra nos eſt, intelligitur lex diuina. De primo dicitur: Veniẽt & recumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum. De ſecũdo: Exibunt angeli, id eſt, meſſores, & colligent de regno eius omnia ſcãdala. De tertio: Regnũ Dei intra vos eſt. De quarto: Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti fructus eius. Regnum ergo cœlorum intelligitur in hoc loco Eccleſia militantium, eorum videlicet, qui de ſe dicere poſſunt: Noſtra cõuerſatio in cœlis eſt. Hoc regnum, id eſt, Eccleſia, ſimile dicitur homini negociatori, quærenti bonas margaritas. Sed eſt negociator iniquus & prauus, & eſt negociator iuſtus & ſanctus. De negociatiõe iniqua & prana, dicitur in Pſalmo: Quoniam non cognoui negociationes, introibo in potẽtias domini. De negociatiõe honeſta & ſancta, dominus ait: Negociamini dum venio. Hinc eſt etiã quod homo ille peregre proficiſcens, diuiſit ſeruis ſuis bona. Et alij dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum. Qui quinq; talenta acceperat, ſuperlucratus eſt alia quinque. Qui autem duo acceperat, ſuperlucratus eſt alia duo. Cuiuſmodi lucrum dominus rediens commendauit: Euge, inquit, ſerue bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium domini tui. Qui vero vnam acceptam ligauit in ſudario, & abſcondit, reprobatus eſt à domino ſibi dicente: Serue nequam, nonne oportuit te pecuniã meã tradere numularijs? &c. Vſura perfecta eſt, quum per merita conſequimur præmia, per tẽporalia lucramur æterna. Simile eſt ergo regnum cœlorum homini negociatori, quærenti bonas margaritas. Multiplex eſt margaritarum ſiue lapidũ diſtinctio ſeu diuiſio in ſcripturis. Ait enim propheta: Omnis lapis precioſus operimentum tuum. Et enumerat ſtatim nouem nomina lapidum, propter nouem ordines angelorum. Moyſes q̃q; duodecim ſpecies lapidum poſuit in rationali iudicij, propter apoſtolorum doctrinam. Paulus enim in epiſtola dicit: Alius ædificat lignum, fœnum, ſtipulam: alius autem aurum & argentum & lapides precioſos. Item in Apocalypſi Ioannis: Lapides precioſi omnes muri eius, & turres Hieruſalem gemmis ædificabuntur.

Matt. 13

Lucæ.17 Matt.21 Eccleſia militãtiſſ vocatur regnũ cœlorum. phil.3

Pſal. 70

Lucæ 19 Matt.25

Ezech.28

Exo.28

1.Cor.3

Apoc.21

Sufficit autẽ ad ædificationem noſtrã diſtinguere tres ſpecies margaritarum. Eſt

Margaritarum ſpecies tres

Est autē margarita scientiæ in scriptura, margarita gratię in eccles. margarita gloriæ in patria. Prima cōparatur p̄cio meditationis & lectionis, Secūda cōparatur p̄cio contritionis & confessionis, Tertia cōparatur p̄cio cogitationis & actionis. * Primam comparat is, De q̄ dicitur: In lege dñi fuit volūtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Secūdā cōparant ij, ad q̄s dicitur: Facite vobis amicos de māmona iniqtatis, vt cū defeceritis, recipiāt vos in æterna tabernacu. * Verius tñ videtur, q̄d per gratiam veniatur ad veniam, quam per veniam veniatur ad gratiam, teste Veritate, quæ dicit: Dimissa sunt ei pctā multa, quoniā dilexit multū. Porro quælibet margaritarum istaꝝ male quæritur à qbusdam, ab alijs bene quęritur. Nam male quęrit hæreticus margaritā sciētiæ, bene quęrit catholicus. Ille quęrit vt veritatem impugnet, iste quęrit vt veritatem defendat. Ille quęrit vt fidem euacuet, iste quærit vt fidem confirmet. Ille quærit vt aquam vino comisceat, & in aureo calice fel draconis propinet. Iste quęrit vt capiat vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, facies quidem habētes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas: qa de vanitate cōueniunt in idipsum. Sunt tñ aliqui Christiani, sicut ipsi frequēter audiuimus, & intelleximus, q margaritā sciētiæ, nō ad veritatis defensionē, sed ad falsitatis assertionē allegāt, vt pro margarita mercā accipiant. De quibus inquit Psal. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed nō vt lex tua dñe. Margaritā quoq; gratiæ male quęrit ambitiosus, bene quęrit deuotus. Ille quęrit per simoniacā prauitatē, iste per catholicam puritatem. Ille vt fraudem exerceat, iste vt laudem perficiat. Ille audit cum Simone: Pecunia tua tecum sit in perditione, iste audit à domino: Gratis accepistis, gratis date. Dominus enim vendentes & ementes eiecit de templo, mensas euertit, æs numulariorum effudit, nobis relinquens exemplum, vt Giezitas & Simoniacos de ecclesia expellamus: qa nō habent partē in regno Christi & Dei. Sed & gloriæ margaritā male q̄rit Iudæus, bñ quęrit Christianus. Ille q̄rit per deuia, ideo nunq̄ inuenit, iste p viā, ideo ad illā pertingit. Ille tanq̄ cæcus vultu velato, iste tanq̄ videns facie reuelata. Vna enim est, & vnica via per quā peruenit ad patriā, illa videlicet quæ de se dicit: Ego sum via, ꝟitas & vita. Multæ sunt igitur margaritæ, sed vna est p̄ciosa, quā qui inuenit hō vendit vniuersa q̄ habet & cōparat eam. Dat tēporalia vt acqrat æterna, dat terrena vt acqrat cœlistia, dat vniuersa, non solum sua, sed seipsum, non solū propriā facultatē, sed etiā propriam voluntatem, secundū illud: Qui vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucē suam, &c̄. Hinc ergo Petrus aiebat: Ecce nos reliqmus omnia & secuti sumus te. Om̄ia ergo vēdūtur, vt vnum solūmodo comparetur. Martha Martha, dñs inquit, solicita es, & turbaris erga plurima. Porro, vnum est necessarium. Hanc vnicā margaritam quærebat Propheta, cum diceret: Vnam petij à dño hanc requiram. Q̄ præciosa sit hæc margarita, cogitare non possumus, ne dum etiam explicare: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoīs ascendit, quæ præparauit Deus diligētibus se. Sed ne penitus taceamus, dicamus hanc margaritam esse vnū Deum, qui est omnia in om̄ibus, cunctoꝝ præmium, & remuneratio singulorum. Hic est denarius ille, qui redditur omnibus in vinea laborantibus. Et bene margarita dicitur, propter cognitionis splēdorem, in qua consistit vita æterna. Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Nemo vero pro paupertate desperet, cum audit p̄ciosam margaritam, quia de facili cōparatur. Emit eā vidua duobus minutis, quæ misit in gazophylaeium. Emit eam alius potu calicis aquæ frigidæ, quem in nomine dedit prophetæ. Emit eā latro pendens in cruce vnico verbo, dicens: Memēto mei domine, dum veneris in regnū tuum. Mox enim audiuit: Hodie mecum eris in paradiso. Nullus ergo desperet, quia sufficit volūtas, vbi deest facultas. Demus ergo quod possumus, terrena p cœlestibus, trāsitoria pro æternis, vt preciosam margaritam comparemus à domino.

Ipso præstante, qui est super oīa Deus benedictus in secula seculoꝝ, Amen.

Psal. 1
Luc. 16
Hic videtur aliqd desiderari
Luc. 7
Margaritam scientię qs male q̄rat & qs bene.
Can. 2
Psal. 118
Margaritā gratię quis male quęrat & quis bene
Acto. 8
Matt. 10
Luc. 19
Glorię margaritam quis male q̄rat & qs bene.
Ioan. 14
Margarita vna preciosa quę quomodo comparanda.
Lucæ. 9
Matt. 19
Luc. 19
Psal. 26
1. Cor. 2
Matt. 20
Ioan. 17
Mar. 12
Matt. 10
Lucæ. 13

D. IN

D. INNOCENTII

PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. SERMO I. IN CONSECRATIONE Pontificis.

De sacerdotis dignitate, periculo & peccato: quid per uitulum & tabernaculum accipiendum sit, & de uera uniuersorum peccatorum pœnitentia, & integra eorundem confessione & satisfactione.

Leuit.4

I SAcerdos, q est vnctus, peccauerit, faciẽs delinquere populũ, offeret p peccato suo vitulum immaculatum domino, & adducet illũ ad ostium tabernaculi testimonij corã domino, ponetq; manũ super caput eius, & immolabit eum domino.

Verba quæ locutus sum vobis, fratres chariſſimi, verba sunt domini loquẽtis ad Moysen in Leuitico, super expiando crimine sacerdotis.

Personarũ species q̃tuor.

Sunt autem quatuor species personarum, sacerdos, princeps, populus, & anima. Porro, sicut peccatum sacerdotis primum describitur, ita maximum iudicatur: tum propter officij dignitatem, tum propter peruersitatem exempli. Primũ notatur cum dicitur: Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit. Secũdum, cum additur: Faciens delinquere populum. Nam iuxta Satyricum: Omne animi vitiũ tanto conspectius in se Crimẽ habet, quanto qui peccat maior habetur. Multa sunt leuia subditis, quæ grauia sunt prælatis: & multa sunt laicis venialia, quæ clericis sunt mortalia. Si enim incantator fuerit percussus à serpente, quis medebitur ei? Et si sacerdos peccauerit, quis orabit pro illo? Sane quanto gradus altior, tanto casus grauior. Nam cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Iudicium durum fiet his qui præsunt. Tibi sacerdos datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis. Sed seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens vapulabit multis. Tibi sacerdos data sunt claues regni cœlorum, vt quodcũq; ligaueris super terram, sit ligatum & in cœlis: & quodcunq; solueris super terram, sit solutum & in cœlis. Sed væ tibi, si mortificas animas quæ non moriuntur, & viuificas animas quæ non viuunt. Tibi sacerdos datum est panem & vinum consecrare in corpus & sanguinẽ Iesu Christi. Sed si mãducas indigne, iudicium tibi manducas, non diiudicans corpus domini. Quid quod tuo pct̃o facis delinquere populum? Per te nomen Dei blasphematur in gentibus. Non eñ potest filius facere, nisi quod viderit patrem facientem. Et in excusationem præ tendit, * sufficit discipulo si sit sicut magister ipsius. Cur, inquit laicus, non adulterer, cum sacerdos fornicetur? Cur non fœnerer, cum sacerdos fœneretur? Certe tot mortibus est dignus sacerdos, quot exempla perditionis transmittit in populum. Si caput fuerit infirmum, totum corpus languidum

Peccatum sacerdotis cur maximum iudicetur.

Iuuenalis

Ecc.12

Hierony.

Sap.6

Lucæ.8

Lucæ.12

Mat.16

Ezech.13

1.Cor.11

Rom.2

Ioan.5

Luc.6

Sacerdos malus ꝗt mortibus sit dignus

Esa.1 gaudium erit. Nam omne caput languidum & omne cor mœrens: à planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Cum hęretici nos peccare cõspiciũt, docent eleemosynas nobis dandas non esse, inducentes ad hoc autoritatem sucræ scripturæ dicentis: Desudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustũ cui des. Non dicit, donec inuenias sacerdotem adulterum, ebriosum, inuidum, superbum, periurum, cupidum, vsurarium, & hmoi: sed dicit, donec inuenias iustũ cui des. Oblationes quoq; decimæ vel primitiæ dandæ sunt ministris Dei, non seruis diaboli. Nam qui facit peccatum, seruus est peccati. Cũ hæretici nos peccare conspiciunt, docent prędicationem nostram audiendam non esse, probantes hoc autoritate sacrę scripturæ, di-

Psal.49 centis: Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamẽtum meum per os tuum? Cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur, & dicatur ei: Me-

Luc.4 Luc.6 dice cura teipsum. Eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Propheta quoque cum mittendus esset ad prædican-

Esa.6 dum, prius ab iniquitate mundatur, & os eius tangitur calculo, quod forcipe tollitur de altari. Cum hæretici nos peccare conspiciunt, docent nos ecclesiastica sacramenta non posse conficere, inducentes autoritatem scripturæ dicentis:

Mal.2 Maledicam benedictionibus vestris, & cum multiplicaueritis orationem non exaudiam vos. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Quicquid tetigit

Esa.1 immundus immundum erit. Lux ergo nostra luceat coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent

Matt.5 patrem nostrum qui in cœlis est.

peccatum sacerdotis quomodo expietur. Si enim sacerdos qui est vnctus peccauerit, faciens delinquere populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum domino. Non sufficit sacerdoti offerre pro peccato suo turturem vel columbam, hœdum vel agnum, caprã vel ouem: sed oportet vt offerat vitulum, nõ qualemcunque, sed immaculatum: nec vbicunque, sed ad ostiũ tabernaculi: nec ante quẽlibet, sed coram domino: nec quomodolibet, sed ponet manum super caput eius, & immolabit eum domino. Animæ peccanti pręcipitur, vt offerat capram, principi peccanti præcipitur vt offerat hircum. Sed tam pro peccato sacerdotis, q̃ pro pcto̅ multitudinis, imperatur vt vitulus offerat immaculatus. Vnde conijcitur, quod peccatum sacerdotis totius multitudinis peccato coæquatur: quia sacerdos in suo peccato totam facit delinquere multitudinem. Offerat ergo sacerdos pro peccato vitulum immaculatum: quia grandis culpa grandi debet hostia expiari. Per vitulum immaculatum moraliter intelligimus spiritũ contribulatum. Quia sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Hic vitulus, hæc hostia, hoc sacrificium debet offerri domino pro peccato: vt vitulus qui peccando fuerat indomitus, per superbiam, pœnitendo per humilitatẽ dometur, & iugum Christi suscipiat, De quo dicit in Euangelio: Iugum meũ suaue est, & onus meum leue. Tunc Deus acceptabit sacrificium iustitiæ, tunc impones super altare eius vitulos. Adducat ergo sacerdos vitulum ad ostium tabernaculi, per oris confessionem: & ponat manum suam super caput eius, per operis satisfactionem: & immolet eum domino, per cordis cõtritionem: vt diluatur peccatum cogitationis in corde, peccatum locutiõis in ore, peccatum operationis in consuetudine. Quatenus puella suscitetur in domo, adolescens in porta, Lazarus in monumento. Adducat ergo sacerdos vitulum ad ostium tabernaculi. Si per tabernaculum intelligimus corpus, in quo secundum Apostolum peregrinamur à domino, profecto per ostium tabernaculi debemus os corporis intelligere, De qno dicit Dauid: Pone domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labijs meis. Ad hoc ostium ducitur, quum ad confessionem oris secretum cordis progreditur. Dic, inquit, iniquitates tuas, vt iustificeris. Iustus enim in principio sermonis accusator est sui. Qui coram Deo semet ipsum accusat, Deus illum excusat. Et q coram Deo semetipsum excusat, Deus illum

Peccatum sacerdotis coęquat peccato totius multitudinis.

Vitulus immaculatus quis mystice. psal.50

Matt.11 Psal.50

Confessio

Satisfactio. Contritio

Matt.9 Luc.7 Ioan.11

Tabernaculum. 2.Cor.5

Ostium.

psal.140

Esa.43

Pro.18

illum accusat. Recurramus ad Euangelium, ibi inueniemus exemplum: Duo homines ascenderunt in templum vt orarent, &c. Multum distat inter confessionem criminis, quæ fit in humano iudicio, & eam quæ fit in diuino. Nam illa condemnat, & ista iustificat. In illo iudicio cum reus confitetur, plectitur, in isto absoluitur, & ideo Propheta deprecatur: Non absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Sed valde cauendum est, ne quis ad ostium tabernaculi non vitulum, sed vulpē adducat. Nam qui peccata sua partim reuelat, & partim occultat, vel vnam partē vni & alteram partem alteri confitetur, vel exprimit factum, & supprimit in eodem intentionem: seu crimen attenuat & excusat, is profecto non vitulum, sed vulpem adducit. Nam vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos. Nos autem, secundum Prophetam, reddamus vitulos labiorum nostrorum, omnem omnino peccati circunstantiam confitentes, secundumquod magis peccauimus: in loco in tempore, in numero, in persona: secundū ætatem, secundū scientiam, secundum gradum, secundū ordinem: si facile, si frequenter, si manifeste, si perseueranter. Hoc enim præcipitur, vt adducatur vitulus ad ostium tabernaculi coram domino, qui scrutatur renes & corda, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta, quem nullum latet secretum, nullum fallit occultum. In humano quippe iudicio, cum reus confitetur peccatum, iudex instruitur: in diuino iudicio cum reus confitetur peccatum, dominus obliuiscitur. Nam quacunque hora peccator fuerit conuersus & ingemuerit, omniū iniquitatum eius non recordabor ait dominus. Caueat ergo sacerdos, cui confitetur peccator, nō vt homini, sed vt Deo, ne forte post confessionem auditam recordetur peccati, Hoc est, ne verbo vel signo innuat se scire delictum: quia non dicitur, vt vitulus adducatur ad ostinm tabernaculi corā homine, sed coram domino. Grauius enim peccat sacerdos, qui peccatnm reuelat, quam homo qui peccatum committit.

Luc. 18

Differētia inter confessionē q̄ fit in humano iudicio & illā q̄ fit in diuino.

Psal. 68

Confitētibus maxime cauendū qd sit.

Vulpem q̄ modo qs offerat.

Luc. 9

Osee. 14

Circūstantias peccatorū in confessione exprimendas.

Apoc. 2

Heb. 4

Ezech. 18

Reuelatio confessionis quam sit graue peccatum

Sequitur: Et ponat manum super caput eius.

Per caput vituli principale mentis, id est, ratio designat, Secundum illud: Vnge caput tuum & faciem tuam laua. Per manum intelligitur operatio, secundū illud: Anima mea in manibus meis semper. Tunc enim manum ponimus super caput vituli, cum operationem constituimus super rationem, vt, secundū Apostolum, rationabile sit obsequium nostrum, vt dignos fructus pœnitentię faciamus. Manus quinque digitos habet, & satisfactio quinque partes: quæ sunt asperitas vestis, abstinentia cibi, virtus orationis, interruptio somni, & largitas eleemosynę. De his Propheta dicit in Psalmo: Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinum meum conuertetur. Et: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Sed in his omnibus debet ponere manum super caput vituli, vt rationale sit eius obsequium: ne forte iumentum si nimis fuerit oneratum, succumbat, si vero parum fuerit oneratum, lasciuiat. Secundum modum culpæ sit modus pœnæ, pensata qualitate pœnitentiæ. Non sit tam leuis vt pręsumatur, nec tam grauis vt desperetur. Humanū dico propter infirmitatem carnis vestrę. Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniqtati ad iniquitatē, ita exhibeatis seruire iustitiæ in sanctificationē. Vę his q culicem colant, & camelum deglutiunt: qui alligant onera grauia, & impotabilia & imponunt in humeros hominum, digito aūt suo nolūt ea mouere. Ponat ergo sacerdos manum super caput vituli & immolet eū domino. Immolare vitulum, est conterere cor, vt, secundum Apostolum, moriatur peccato & viuat iustitiæ. Cum sic occiditur, tunc iustifitur: cum sic percutitur, tunc sanatur. Ego, inquit dominus, occidam, & ego viuere faciam, percutiam & ego sanabo. Mortificetur ergo vitulus noster, immoletur, vt de cætero non reuiuiscat ad culpam. Irrisor est enim non pœnitens, qui adhuc agit q̄d pœnitet. Canis reuersus ad vomitum, est pœnitens ad peccatū. Porro sunt quidam, qui vitulum ferūt, sed non immolāt. Hi sunt, q de vno peccato pœnitent, sed in alio delectantur.

Matt. 6

Psal. 118

Man⁹ quomodo super caput vituli ponenda sit.

Rom. 12

Luc. 3

Satisfactionis partes qnque quę.

Psal. 34

Psal. 118

Rom. 12

Rom. 6

Matt. 23

Immolare vitulum mystice qd sit

Deut. 32

Irrisor qs sit, nō pœnitens.

Sed frustra qs pœnitet, nisi de vniuersis pœniteat: quia Deus veniam non dimi
Ioan.7 Mar.16 diat. Totum enim hominem sanum fe cit in sabbato. Rursus, septem demonia simul eiecit, septenario numero desi-
Lucæ.8 gnans vniuersitatem criminum dimisso rum. Item ab alio legionem dæmonum effugauit, ostendens quia quęcun que sunt in vno peccata oportet de omnibus pœnitere. Si secundum sententiam Euangelicam propter vnum peccatum redeunt etiam dimissa peccata, quã to magis propter vnum peccatum non dimissa peccata retinentur? Si ergo sacer
Sacerdotes quomodo caste & caute viuere debeãt. dos, q est vnctus, &c. Viuamus ergo fratres charissimi, non solum caste sed etiã caute. Caste, ne contaminemus vnctionem ordinis quem accepimus. Propter quod dicitur: Si sacerdos qui vnctus est peccauerit: quasi dicat: Non peccet, ne contaminet vnctionem. Vel additur ad exclusionem eorum, qui cum essent de genere sacerdotum, propter maculas corporis inungi non poterant, nec ministrare valebant. Caute, ne corrumpamus alios per exemplum. Propter quod dicitur: Faciens delinquere populum: q̃si dicat: Non peccet, ne populum peccã do corrumpat. Vel secũdum Hebraicã veritatem: Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit ad culpam populi, id est, tam viliter, vt vnus de populo, quod nimis est in sacerdote damnabile. Custodiamus itaque sanctimoniam cordis & corporis, sicut decet Dei ministros, & Dei sacerdotes. Adiuuãte domino Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In consecratione pontificis Maximi.

De primatu Apostolicæ sedis, & quod a Deo sit, & excellenti potestate Pontificis Romani, quod seruus sit non dominus, & de fidelis serui officio, qui super familiam domini constituitur, & triplici cibo, quem familiæ dare tenetur.

SERMO II.

QVis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det eis cibum in tempore? Matt.24

Qualis debeat esse, qui super familiam constituitur: & qualis debeat super illam constitui, veritas ipsa patenter ostẽdit. Debet enim esse fidelis & prudẽs, vt det eis cibũ in tempore. Fidelis siquidem, vt det cibum, prudẽs autem, vt det in tempore.

Manifeste quoque describitur, quis constituit, quia dominus: quem constituit, quia seruum. Qualem constituit, quia fidelem pariter & prudentem. Super quid cõstituit, quia super familiam. Quare constituit, quoniam vt det ei cibum. Quando, in tempore suo. Ponderemus ergo singula verba: quia cum verba sint verbi, nihil est in eis, quod pondus non habeat, sed omnia fœcũdo sunt grauia intellectu. Dominus ergo, non quilibet, sed ille, qui in vestimento & in fœmore suo scriptũ habet: Rex regũ & dominus dominãtium, de quo legitur, quia dominus nomẽ est illi: per seipsum Apostolicę sedis primatum constituit, vt eius constitutioni nulla possit audacia refragari. Iuxta quod ipse testatur: Tu es Petrus & super hanc Petram ædi cabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Cum enim idem ipse sit fundator & fundamentum ecclesiæ, profecto portæ inferi prævalere non possunt aduersus eam: quia fundamentum immobile perseuerat, de q̃ dicit Apostolus: Fundamentum positum est, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus. Licet ergo nauicula Petri magnis fluctibus in medio mari sæpe iactatur, præsertim cum in ea dormit Iesus, nunquam tamen submergitur: quia Iesus imperat ventis & mari, & tranquillitas magna fit, ita vt homines inde mirentur & dicãt: Qualis est hic? quia venti & mare obediunt ei. Hæc est enim domus illa sublimis & stabilis, de qua veritas ait: Descẽdit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti,

Apoc.19 Psal.67 Primatũ sedis apostolicę dominus per seipsum instituit. Matt.16

1.Cor.3

Matt.8

Ecclesię catholicę stabilitas.

venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat supra petram. Super illam videlicet, de qua dicit Apostolus: Petra autem erat Christus. Patet ergo, quod Apostolica sedes non deficit in tribulatione, sed proficit de Dei promissione, vt dicere valeat cũ Propheta: In tribulatione dilatasti me. De illius promissione proficit confisa, qui dixit Apostolis: Vobiscum ero omnibus diebus, vsq; ad consummationẽ seculi. Porro, si Deus nobiscum, quis cõtra nos? Quia igitur constitutio hæc, nõ est ab homine, sed à Deo: imo verius, quia hęc constitutio est ab homine deo, frustra laborat hæreticus vel schismaticus, frustra laborat perfidus lupus, vt demoliatur vineam, vt tunicã scindat, vt euertat candelabrum, vt lucernam extinguat, Iuxta verbum Gamalielis, honorabilis legis doctoris, dicentis: Si ex hominibus est hoc consilium, dissoluetur, si vero ex Deo est, non poteritis illud dissoluere: ne forte & Deo inueniamini repugnare. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Ego nãque sum seruus ille, quem Deus constituit super familiam suam: sed vtinam fidelis & prudens, vt dem ei cibum in tempore.

1.Cor.10 Pſal.4 Matt.28 Rom.8 Actor.5 Pſal.117

Plane seruus, & vtique seruus seruorum: vtinam non vnus ex illis, de quibus inquit scriptura: Qui fecerit peccatum, seruus est peccati. De quo dicitur: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi. Rursumque: Seruus sciens voluntatem domini sui & non faciens, vapulabit multis. Sed vnus eorum, quibus dominus ait: Cum omnia bene feceritis, dicite, quia serui inutiles sumus. Seruum me fateor, & nõ dominum. Iuxta quod dominus inquit Apostolis: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent inter eos, benefici vocantur. Vos autem non sic. Sed qui maior est vestrum, erit omnium seruus, & qui præcessor, tãquam ministrator. Et ideo ministerium mihi vendico, dominium non vsurpo: illius primi & precipui præcessoris exemplo, qui ait: Non quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Eius quoq;, qui dixit: Ministri Christi sunt, & ego: vt minus sapiens dicam, plus ego. Grandis honor quia sum super familiam constitutus: sed graue onus, ,quia totius sumseruus familiæ. Sapientibus & insipientibus debitor sum. Vix multi digne possunt vni seruire, ne dum quod vnus possit digne omnibus famulari. Quis enim infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum. Quot angustias & dolores, quot solicitudines & labores sustineam, plus sufferre valeo quam proferre. Nolo magis exaggerare, quod suffero, ne minus sufferre valeam quod aggero. Dies diei quot labores sustineam eructat, & nox nocti solicitudines indicat. Nec fortitudo mea fortitudo lapidum, nec caro mea ænea est. Porro, licet enim fragilitate deficiam, sufficientia tamen mea ex Deo est, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Et ideo, quamuis non sit in homine via eius, ab eo tamen spero dirigi gressus meos, qui beatum Petrum ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit, qui prauа conuertit in recta, & aspera mutat in plana. Audistis conditionem, audite debitum.

Rom.1 2.Cor.11 Pſal.15 Iob.16 2.Cor.3 Hierc.10 Mar.14 Eſa.40

Cũ eñ sim seruus, debeo eẽ fidelis & prudens, vt dem familiæ cibũ in tẽpore. Tria præcipue Deus reqrit à me, q̃ notanť his verbis, videlicet, fidem cordis, prudentiam operis, cibum oris: hoc est, vt sim fidelis in corde, vt sim prudens in opere, & dem cibum in ore. Corde namque creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Quia credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.

Tria requiruntur à fideli seruo

Fides firma. Rom.10 Gen.15

Sine fide impossibile est placere Deo: quia quicquid non est ex fide, peccatum est. Nisi enim ego solidatus essem in fide, quõ possem alios in fide firmare? Quod ad officium meum noscitur specialiter pertinere, domino protestante: Ego, inquit, pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Rogauit & impetrauit: quoniam exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. Et ideo fides Apostolicæ sedis

Heb.6 Rom.14 Lucæ.22

in nulla nunquam turbatione defecit, sed integra semper & illibata permansit: vt Petri priuilegium persisteret incõcussum. In tantum enim fides mihi necessaria est, vt cum de cæteris peccatis solum Deum Iudicem habeam, propter solum peccatum quod in fide committitur, posse ab ecclesia iudicari. Nam qui non credit, iam iudicatus est. Credo quidem, & certissime credo, quod catholice credam: confidens, quod fides mea debeat me saluare, Iuxta promissionem dicentis: Fides tua te saluum fecit, vade & amplius noli peccare. Porro fides sine operibus mortua est. Viuit autem fides illa, quæ per dilectionem operatur. Quia iustus ex fide viuit. Non enim auditores legis, sed factores iusti sunt apud deum: quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic cõparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Propterea nec fides sufficit sine prudentia, nec prudentia sufficit sine fide. Oportet igitur vt sim fidelis & prudẽs. Scriptũ est enim: Estote prudentes sicut serpentes. O quam necessaria est mihi prudentia, vt rationabile sit obsequium meum, vt nesciat sinistra mea quid faciat dextra mea: vt discernam inter lepram & non lepram, inter bonum & malum, inter lucem & tenebras, inter sanctum & prophanum: ne dicam malum bonum, vel bonum malum: ne tenebras lucem, vel lucem tenebras: ne mortificem animas, quæ non moriuntur, vel viuificem animas quę non viuunt. Recte igitur inter ornamenta pontificalia logion præcipue commendatur, quod quadrangulum erat & duplex: & pontificis ratio, quam & loco præfignabat & nomine, debet discernere inter quatuor, inter verum & falsum, ne deuiet in credẽdis, inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Debet discernere pro duobus, pro se videlicet & populo, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. Erat quadrangulum propter quadrifarium intellectum, quem põtifex in scripturis debet habere, Historicum, allegoricum, tropologicum, & anagogicũ.

Erat & duplex, propter geminum testamentum, quod pontifici non expedit ignorare: quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Quadrangulum, propter nouum testamentum, quod in quatuor Euangelijs continetur: duplex, propter vetus, quod in duabus tabulis exaratur. O quanta debet esse illa vna prudentia, quæ compellitur ad omnem prudentiam respondere, quæstionum nodos dissoluere, dubitationũ abdita referare, causarum merita pandere: iudiciorum ordines obseruare, scripturas exponere, populis prædicare, inquietos corripere, debiles confortare, hęreticos confundere, catholicos confirmare. Quis est hic & laudabimus eum? Ideo dominus signanter ait: Quis putas est fidelis seruus & prudens? Talis debet esse, qui super familiam constituitur. Equidem constitutus sum super familiam, vt sicut excellentissimus mihi est locus, ita fit & excellentissimum meritum. Verum ad magnam potentis domini laudem accedit, quod per vilem seruum suum beneplacitum operatur, vt nihil asscribatur humanæ virtuti, sed totum attribuatur diuinæ potentiæ. Quis autem sum ego, aut quæ domus patris mei, vt sedeam excellentior regibus & solium gloriæ teneam? Mihi nãque dicitur in Propheta: Constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas & dissperdas & dissipides, & ædifices & plantes. Mihi quoque dicitur in Apostolo: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c. Cũ omnibus Apostolis loqueretur, particulariter dixit: Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum autẽ soli Petro loqueretur, vniuersaliter ait: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis & cẽ. Quia Petrus ligare potest cæteros, sed ligari nõ potest à cæteris. Tu, inqt, vocaberis Cephas, qđ exponit caput: quia sicut in capite consistit omnium sensuum plenitudo, in cęteris autẽ membris pars est aliqua plenitudinis: ita cæteri vocati sunt in partem solicitudinis, solus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis. Iam ergo videtis quis iste sit seruus, qui super familiam con

Ioan. 3
Lucæ. 8
Iacob. 2
Heb. 10
Rom. 2
Iacob. 1
Matt. 10
Prudẽtia.
Rom. 12
Matt. 6
Deu. 17
Esa. 5
Ezech. 13
Rationale pontificis qđmystice deſignet
Matt. 15
2. Cor. 3
Eccli. 31
Hiere. 1
Matt. 16
Ioan. 20
Priuilegium D. Petri apſti. Cephas qđ interpretatur.

Romani pontificis excellẽtia singularis.

cõstituitur, profecto vicarius Iesu Christi, succeſſor petri, Chriſtus domini, Deus Pharaonis: inter Deum & hominem medius conſtitutus, citra Deum, ſed vltra hominem: minor Deo, ſed maior homine: qui de omnibus iudicat, & à nemine iudicatur: Apoſtoli voce pronũcians, qui me iudicat, dominus eſt. Verum officium ſeruitutis humiliet, quem faſtigium ſublimitatis exaltat, vt humilis ſublimitas ſit, & ſublimis humilitas. Nam ſuperbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Qui ſe humiliat exaltabitur, & qui ſe exaltat humiliabitur. Omnis vallis implebitur, & oĩs mons & collis humiliabitur. Salubre conſilium: Quãto maior es, humilia te in omnibus. Et: Principẽ te conſtituerunt, noli extolli, ſed eſto in illis, quaſi vnus ex illis. Hęc eſt lucerna poſita ſuper candelabrum, vt omnes qui in domo ſunt videãt. Porro, ſi lumen hoc tenebræ fiant, ipſe tenebrę quantę erunt? Hic eſt ſal terrę. Quod ſi ſal euanuerit in q̃ ſalietur? Ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vnde cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Plus enim habet vnde poſſit vereri, quam vnde valeat gloriari: redditurus Deo rationem, non ſolum pro ſe, ſed pro omnibus, qui ſunt ſuæ curæ commiſſi. At omnes omnino qui ſunt de familia domini ſub eius cura conſtituti ſunt. Non enim diſtinguit inter hanc atque illam familiam, nec pluraliter dicitur, ſuper familias, tanquam multas: ſed ſingulariter dicitur, ſuper familiam, tanquam vnam, vt ſit vnum ouile & vnus paſtor. Vna eſt, inquit, columba mea, perfecta mea: vna quoque tunica inconſutilis, quæ diuiſa non fuit. Vna tantum extitit arca: intra quam quicunque fuerunt, ſub vno rectore leguntur in cataclyſmo ſaluati. Qui autem extra ipſam inuenti ſunt, omnes in diluuio perierunt.

1.Cor.5

Iacob.4 Luc.14

Eſa.40

Eccli.3

Eccli.32 Matt.5

Matt.6

Matt.5

Ioan.10 Can.6 Ioan.19

Gen.6

Primatũ Petri à domino tertia vice cõſtitutum.

Ad hoc autem eſt ſuper familiam conſtitutus, vt det illi cibum in tempore. Primatum Petri dominus Ieſus Chriſtus & ante paſſionem, & circa paſſionem, & poſt paſſionem conſtituit. Ante paſſionem, cum dixit: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Circa paſſionem, cum ait: Simon, ſatanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Poſt paſſionem vero, cum tertio præcepit: Si diligis me, paſce oues meas

Mai. 16

Luc.22

Ioan.21

In primo ſublimitas poteſtatis, in ſecundo conſtantia fidei, & in tertio paſtura gregis exprimitur: quæ circa Petrum in hoc loco manifeſtiſſime declarantur. Conſtantia fidei, cum dicitur: Fidelis & prudens. Sublimitas poteſtatis, cum dicitur: Conſtituit ſuper familiam. Paſtura gregis, cum dicitur. Vt det illi cibum.

Cibũ triplicem tenetur paſtor ouib⁹ ſuis dare.

Cibum dare tenetur, videlicet, exempli, verbi, ſacramenti. Quaſi dicat: Paſce exemplo vitę, verbo doctrinæ, ſacramẽto euchariſtię. Exemplo actionis, verbo prædicationis, ſacramento communionis. De primo veritas dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntat ẽ eius, qui me miſit. De ſecundo ſcriptura dicit: Cibauit eum pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illum. De tertio dominus inquit: Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus.

Ioan.4

Eccle. 15

Ioan.6

I.

Cibum exempli teneor dare familiæ, vt luceat lux mea coram hominibus, quatenus videntes opera mea bona, glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Nemo enim accendit lucernam & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Propter quod alibi dominus ait: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardẽtes in manibus veſtris. Cortina cortinam trahat, & qui audit, dicãt veni. Si enim ſacerdos q̃ eſt vnctus peccauerit, facit delinquere populum. Nam omne animi vitium tanto conſpectius in ſe Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.

Matt.5

Ibidem.

Luc. 11

Leuit. 4 Iuuenalis.

Sed & cibum verbi teneor dare fami

liæ,vt talentum acceptum erogãdo mul tiplicem, quatenus opus Euangeliſtæ perficiam. Quia,iuxta verbum Apoſto-
1.Cor.15 li,non miſit me Deus baptizare,ſed euã gelizare: vt catelli edant de micis, quæ
Matt.5 cadunt de menſa dominorum ſuorum.
Quia non in ſolo pane viuit homo, ſed
Deut.8 in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Ne forte propter me, imo verius cõ
Thren.4 tra me,illud dicatur: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

Cibum quoque ſacramenti teneor dare familiæ, vt in eo vitam accipiat, &
Ioan.6 ex eo mortem euadat, ipſo dicente: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Quia niſi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Hunc triplicem cibum
Eccli.3 dare quidem teneor, ſed in tẽpore. Quia iuxta prouerbium Salamonis: Omnia bona in tempore ſuo. Prius teneor dare cibum exempli, deinde cibum verbi, vt
Acto.1 1.Petri.2 digne dem cibum ſacramenti. Quia cœpit Ieſus facere & docere, nobis relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuen
Matt.5 tus eſt dolus in ore eius. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in re-
Exo.28 gno cœlorum. Propter quod à tunica pontificali dependebant mala granata cum tintinnabulis aureis. Si enim docue
Lucæ.4 Matt.7 ro & non fecero, recte mihi dicetur: Medice, cura teipſum. Et: Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc e-
Rom.2 ijcies feſtucam de oculo fratris tui. Qui prædicas non furandum, furaris? Qui prædicas non mœchandum mœcharis?
Pſal.49 Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Certe cui-
1.Cor.9 ius vita deſpicitur reſtat vt prædicatio eius contemnatur. Omnibus omnia factus ſum, dicit Apoſtolus, vt omnes lucrifacerem. Gaudere cum gaudentibus,
Rom.12 flere cum flentibus, vt rationabile ſit obſequium noſtrum. Sapientiam loquimur inter perfectos. Inter vos autem ni-
1.Cor.2 hil iudicaui me ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Perfectorum enim ſolidus
1.Cor.3 eſt cibus. Probet ergo ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat: quoniam qui manducat indigne, iudicium ſibi manducat, non dijudicãs corpus domini.

Ecce fratres & filij, cibum verbi de menſa ſacræ ſcripture vobis propoſui comedendum. Hanc à vobis recompenſationem expectans, hanc à vobis viciſſitudinem poſtulans, vt puras manus ſine diſceptatione leuetis ad dominum, & petatis in oratione credentes: quatenus hoc apoſtolicæ ſeruitutis officiũ, quod eſt meis debilibus humeris impor tabile, digne me faciat adimplere, Ad gloriam nominis ſui, ad ſalutem animæ meæ, ad profectum vniuerſalis eccleſiæ, ad vtilitatem totius populi Chriſtiani: Ieſus Chriſtus dominus noſter, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In conſecratione pontificis.

De quatuor ſpeciebus deſponſationum & præconijs Romanæ Eccleſiæ, de ſpirituali coniugio Epiſcopi cum Eccleſia ſua, & bonis coniugij.

SERMO III.

QVi habet ſponſam ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. 1.Cor.11

Paranymphus ait iſta de ſponſo, vox de verbo, lucerna de ſole, Ioãnes de Chriſto. Sponſus enim eſt Chriſtus, & ſpõſa quã habet Eccleſia. De illo dicit Dauid: In ſole poſuit tabernaculum ſuũ, &c. De ſponſa loquitur Salomon: Vulneraſti cor meũ ſoror mea, ſponſa mea. Quatuor Ioan.3 Cant.4

tuor enim ſpecies deſponſationum nos diſtinxiſſe meminimus in libello quem edidimus de quadripartita ſpecie nuptiarum. Et primam, inter virum & legitimam fœminam. Secundam, inter Chriſtum & ſanctam eccleſiam. Tertiam, inter Deum & animam iuſtã. Quartam, inter verbum & humanam naturam.

De primis nuptijs protoplaſtus euigilans prophetauit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, &c. De ſecundis nuptijs Ioannes in Apocalypſi loquitur: Veni, oſtendã tibi nouam nuptam ſponſam agni. De tertijs nuptijs ait dominus per Prophetam: Sponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio, in miſericordia & miſerationibus. De quartis nuptijs ſponſa dicit in Canticis Canticorum: Egredimini filiæ Hieruſalem, & videte regem Salomonem, &c.

In hac quadriptita ſpecie nuptiarum, quiddam & admiratione pariter & veneratione digniſſimum reperitur. Per primas efficitur, vt ſint duo in carne vna. Per ſecundas efficitur, vt ſint duo in vno corpore. Per tertias efficitur, vt ſint duo in vno ſpiritu. Per quartas efficitur, vt ſint duo in vna perſona. De primis nanque teſtatur autoritas: Erunt duo in carne vna. Propterea veritas intulit: Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. De ſecundis dicit Apoſtolus: Omnia membra corporis cum ſint multa, vnũ tamen corpus ſunt in Chriſto. Propter quam vnionem idem alibi ſubdit: Etenim omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus. De tertijs vero dicit ſcriptura: Qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt cum eo. Propter quam vnionem Ioannes Apoſtolus ait: Qui manet in charitate, in Deo manet, & deus ĩ eo. De quartis fides catholica confitetur, quod ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Propter quam ineffabilem vnionem Euangeliſta teſtatur: Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis. Primam ergo vnionem recte carnalem, ſecundam ſacramentalem, tertiam ſpiritualem, & quartam perſonalẽ. Carnalem, vt diximus, inter virum & legitimam fœminam. Sacramentalem, inter Chriſtum & ſanctã eccleſiam. Spiritualem, inter Deum & iuſtam animam. Perſonalem, inter verbũ & humanam naturam. Ergo qui habet ſponſam ſponſus eſt: amicus autem ſpõſi ſtat & gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Ego factus ſum amicus ſponſi, cui ſponſus amicabiliter ait: Amice aſcẽde ſuperius: illius ſucceſſor effectus, qui terna reſponſione dixit ſponſo: Domine tu ſcis quia amo te. Vtinam amem ſponſum, ſicut amatus ſum à ſponſo. Quid enim vltra mihi facere potuit, in quo valuit me plus amare? Accumulauit enim in me bona naturæ, multiplicauit in me munera gratiæ, contulit mihi ſpiritualia beneficia, ſuperaddidit temporalia, ſpero quidem quod donabit æterna. Si gloriari oportet, non expedit quidem: quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur, iuxta regulam veritatis. Stans itaque gaudeo propter vocem eius. Sed propter quam vocem? An propter illam quam dixit mihi in Petro: Tibi dabo claues regni cœlorum? Et quodcunque ligaueris ſuper terram erit ligatum & in cœlis? An propter illam, quã mihi locutus eſt in Propheta: Conſtitui te ſuper gentes, vt euellas & deſtruas, & ædifices & plantes? Sed propter hanc vocem magis mihi timendum eſt, quã gaudendum. Scio namque, qui dixit: Iudicium durum fiet his qui præſunt, & ideo monet & dicit ſcriptura: Quanto maior es, humilia te in oĩbus. Principem te cõſtituerunt, noli extolli: eſto in illis, quaſi vnus ex illis. Et dominus in Euangelio: Qui maior eſt inter vos, erit omnium ſeruus: & qui præceſſor, tanquã miniſtrator.

Et propter quam vocem mihi gaudendum eſt? Propter illam quam dominus inquit apoſtolis: Vobiſcum ero oĩbus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi? Et ſpecialiter Petro: Simon, ecce Satanas expetiuit vt cribraret vos ſicut triticum? &cætera. Hęc eſt vox ſponſi pro qua gaudeo: quia ſicut prædicit Simoni pugnam, qua promittit victoriam, ſic iniungit officium, qui impendit auxiliũ. Pugnã pdicit cũ ait: Satanas expetiuit vt cribaret vos ſicut triticum.

Apoc.21 Oſee.2 Cant.3 Gen.2 Matt.19 1.Cor.13 Ibidem. 1.Cor.6 1.Ioan.4 Ioan.1 Lucæ.24 Ioan.21 2.Cor.11 Lucæ.12 Matt.16 Hiere.1 Sap.6 Eccli.3 Eccli.32 Matt.20 Matt.ult. Lucæ.22

Victoriã promittit, cum addit: Ego autem rogaui pro te, vt non definat fides
1.Ioan.5 tua. Nã hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Officium iniungit, cum dicit: Confirma fratres tuos. Auxilium impendit, cum ait: Ego pro te rogaui Petre. Exauditur enim in omnibus
Heb.5 Psal.117 pro sua reuerentia. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.

Ergo qui habet spõsam, sponsus est. An non ego sponsus sum, & quilibet vestrum amicus sponsi? Vtique. Sponsus, quia habeo nobilem, diuitem, & sublimem: decoram, castam, gratiosam, sacro sanctam, Romanam Ecclesiam: quæ di-
Ecclesię romanę pręconia. sponente Deo, cunctorum fidelium mater est & magistra. Hæc est Sara maturior, Rebecca prudentior, Lia fœcundior, Rachel gratior, Anna deuotior, Susanna castior, Iudith animosior, Edissa formosior. Multæ filiæ congregauerunt di-
Pro.31 uitias, hæc autem sola supergressa est vniuersas. Cum hac mihi sacramentale coniugium, cum hac mihi commercium nuptiale. Mira res, qui cœlibatum promisi, contraxi coniugium. Sed istud coniugium non impedit cœlibatum, nec fœcunditas huius coniugis tollit virginitatis castitatem. Placuit in cœlibatu Ioannes, placuit in coniugio Abraham. Vtinam ego placeam in vtroque: vt vtriusque manipulos cum exultatione portem.

Solet dici carnale coniugium, quod est inter virum & fœminam, initiatum, ratum, & consummatum. Initiatum in desponsatione, ratum in consensu, consummatum in copula. Sic & spirituale coniugium, quod est inter episcopum & Ecclesiam, initiatum dicitur in electione, ratum in confirmatione, consummatum in cosecratione. Illud autem cõiugium, quod ego spõsus cum hac mea sponsa contraxi, simul fuit initiatum & ratum: quia Romanus pontifex cum eligitur, confirmatur, & cum confirmatur, eligitur. Nonne recolitis quod de ipso legistis in Canone? Quoniam electus, sicut papa verus, autoritatem obtinet regendi Romanam Ecclesiam, & dispo-
nendi omnes facultates illius. Certe cum ego cõtraherem, filius ducebat matrem in coniugem: vbi vero contraxi, pater habuit filiam in vxorem. In carnali coniugio excluduntur propinqui, & admittuntur extranei. Sed in spirituali coniugio prima facie regulariter excluduntur extranei, & admittuntur propinqui. De propinpinquis excludendis in carnali coniugio legistis in Canone cautum: Omnes affinitate propinquos ad coniugalem copulam accedere denegamus. De extraneis autem à spirituali coniugio excludendis canonica tradit autoritas, vt sit facultas clericis remittendi, si se viderint pgrauari, & quos sibi ingeri ex aduerso contigerit, non timeant refutare. Propterea reperitur cautum in Canone, vt in apostolatus culmine de carnalibus presbyteris aut diaconis nemo consecretur.

Anniuersarium ergo diem, quo fuit hoc coniugium spirituale consummatum, hodie mecum primum celebratis, licet ipso die fuerim in sede apostolica consecratus, quo beatus Petrus apostolus in episcopali fuit cathedra constitutus. Sed sicut lux solis, lucem stellæ secũ videri non patitur: sic illa solennitas hãc secum non suftinet celebrari. Cedit ergo minor maiori: quia minor maiori succedit. Ego igitur cõiugium contraxi, consecratione nuptias celebraui.

Bona coniugij tria. Tria vero principaliter sunt bona cõiugij, fides, proles, & sacramentum. Fides ad castitatem, proles ad fœcunditatem, sacramentum ad stabilitatem refertur. Tantam enim fidem Romanus põtifex & Romana Ecclesia sibi semper inuicem seruauerunt, vt eis cõgrue valeat coaptari, quod Veritas inquit in Euan-
Ioan.10 gelio: Cognosco oues meas & cognoscunt me meæ: alienum non sequuntur, sed fugiunt, quia non nouerunt vocem alienorum. Alieni autem sunt hæretici & schismatici, quos Ecclesia Romana non sequitur, sed persequitur & fugat. Suum autem cognoscunt & audiunt, non apostaticũ sed apostolicũ: nõ catarum, sed catholicum, recipiẽs & reddens debitum coniugale, recipiẽs ab eo

debitum

debitum prouidentiæ, & reddens de- 1.Cor.7
bitum reuerentiæ. Quia vir non habet
poteſtatem ſui corporis, ſed mulier. Si-
militer mulier non habet poteſtatem ſui
corporis, ſed vir. Porro, quum Eccle-
ſia Romana debitum reuerentiæ nulli
prorſus impendat, niſi Romano ponti-
fici, qui poſt Deum alium ſuperiorem
non habet: quid eſt hoc quod Roma-
nus pontifex debitum prouidentię non
vtique tantum Romanę Eccleſiæ, ſed o-
Rom.1 omnibus omnino tenetur Eccleſijs ex-
hibere? Sapientibus & inſipientibus de-
2.Cor.11 bitor ſum, inquit Apoſtolus, & inſtan-
tia mea quotidiana ſolicitudo omnium
Eccleſiarum. Quid iudicatur ad paria,
vt ſecundum quod legitur in Veteri te-
ſtamento, vnus poſſet habere plures?
Gen.16 Nonne legiſtis quod Abraham Saram
habebat vxorem, quæ tamen Agar fa-
mulam ſuam introduxit ad ipſum: nec
commiſit propter hoc adulterium, ſed
officium adimpleuit. Sic & Romanus
pontifex ſponſam habet Romanam Ec
cleſiam, quæ tamen Eccleſias ſibi ſubie-
ctas introducit ad ipſum, vt ab eo recipi
ant debitum prouidentiæ: quia quanto
plus redditur, tanto magis debetur. Sed
Ioan.6 nunc fit in ſpiritu, quod tunc fiebat in
carne: quia ſpiritus eſt qui viuificat, caro
non prodeſt quicquam. At nonne po-
teſt vnus epiſcopatus habere duos epi-
ſcopos, & vnus epiſcopus duos epiſco-
Vercellen ſis patus habere? Ne longe exempla petan-
tur, vnus & idem eſt Hoſtienſis & * Vel-
lecrenſis epiſcopus, vt vtraque ſimul Ec
cleſia nupſit eidem. Rurſus Hypponen-
ſis Eccleſia, quę coniuncta erat Valerio,
ipſo viuente etiam nupſit beato Augu-
ſtino: qui non tam ſucceſſit, quam ac-
ceſſit Valerio. Sed qua ratione poſſunt
hæc fieri ſalua lege coniugij, vos exqui-
rite, quos delectat inquiſitio quæſtio-
num: me alia ſolicitudo detinet occupa
tum. * Contra hoc coniugium inter epi
ſcopum & Eccleſiam, vt religioſam pro
lem Chriſto regeneret, quatenus vxor
Pſal.127 illius ſicut vitis abundans in lateribus
Gal.4 domus ſuæ. Filij ſui ſicut nouellæ oliua-
rum, & cætera. Propter quod dicit Apo
ſtolus: Filioli mei, quos iterum partu-
rio, donec formetur Chriſtus in vobis.

Et Lia datis quondam mandragoris cõ Gen.30
duxit Iacob, vt ad illam intraret, quę cõ-
cepit & peperit. Eos autem quos Chri
ſtus regenerat, doctrinis inſtruit ſaluta
ribus, & monitis informat honeſtis, ci-
bat eos pane vitæ & intellectus, & po- Eccli.15
tat eos aqua ſapientiæ ſalutaris. Venite,
inquit, & comedite panem meum, & bi-
bite vinum meum, quod miſcui vobis,
Panem cœleſtem & calicem ſalutaris,
de quo ſi quis guſtauerit, viuet in æter- Sap.16
num: omne delectamentum in ſe haben
tem & omnis ſaporis ſuauitatem. Sa-
cramẽtum autem inter Romanum pon
tificem & Romanam Eccleſiam tam fir-
mum & ſtabile perſeuerat, vt non niſi
per mortem vnquam ab inuicem ſepa-
rentur: quia mortuo viro mulier ſecun- Rom.4
dum Apoſtolum ſoluta eſt à lege viri.
Vir autem iſte alligatus vxori, ſolutio-
nem non quærit, non cedit, non deponi
tur, non transfertur. Nam ſuo domino
aut ſtat, aut cadit. Qui autem iudicat do- Rom.14
minus eſt. Propter cauſam vero forni-
cationis Eccleſia Romana poſſet dimit-
tere Romanum pontificem. Fornicatio
nem non dico ca. nalem, ſed ſpiritua-
lem, quia non eſt car.nale ſed ſpirituale
coniugium, id eſt, propter infidelitatis
errorem: quoniam qui non credit iam Ioan.3
iudicatus eſt: & in hoc articulo intelligi
tur, quod legitur in Euangelio, quod
audiſtis: Vos eſtis ſal terræ, quod ſi ſal Matt.5
euanuerit in quo ſalietur? Ego tamen
facile non crediderim, vt Deus permit-
teret Romanum pontificem contra fi-
dem errare, pro quo ſpiritualiter orauit
in Petro: Ego, inquit, pro te rogaui Pe- Lucæ.22
tre, & cætera. Ergo qui habet ſponſam,
ſponſus eſt. Hæc autem ſponſa non nu-
pſit vacua, ſed dotem mihi tribuit abſ-
que precio precioſam, ſpiritualium vi-
delicet plenitudinem, & latitudinẽ tem-
poralium, magnitudinem, & multitu-
dinem vtrorumque. Nam cæteri voca
ti ſunt in partem ſolicitudinis, ſolus au-
tem Petrus aſſumptus eſt in plenitudi-
dinem poteſtatis. In ſignum ſpirituali-
um contulit mihi mitram, in ſignum tẽ-
poralium dedit mihi coronam. Mitram
pro ſacerdotio, coronã pro regno, illius
me conſtituens vicarium, qui habet in
veſti

Apoc.19 veſtimento & in fœmore ſuo ſcriptum: Rex regum & dominus dominantium: ſacerdos in æternum, ſecundum ordi-
Pſal.109 nem Melchiſedech. Amplam mihi tribuit dotem, ſed vtrum ego donationem aliquam ſibi fecerim propter nuptias, vos videritis. Ego nolo aſſeuerare iactanter. Ignorantem quæſiuit, reniten tem accepit: ſed contradicentem in prin cipio, ſed conſentientem in fine: quia ſolus conſenſus inter legitimas perſonas efficit matrimonium. Inde videtur contingere, quod licet mirabile videatur, quod aliquis poſſit eſſe pontifex ali cuius Eccleſiæ, antequam ſit ſponſus ipſius: ſicut aliquis poſſet eſſe alicuius Ec cleſiæ ſponſus, antequam pontifex eſſet illius. Quum enim per prouiſionem ma ioris iniuſte renitentibus iuſte datur epi ſcopus, antequam in ipſum cõſentiant, vtique pontifex eſt eorum propter auto ritatem conceſſionis. Sed videtur fortaſſe, quod nondum ſit ſponſus eorum propter defectum conſenſus, vnde conſentire teneatur, & cum eo coniugale fœdus inire. Quum autem per electionem accipitur, propter mutuum conſenſum eligentium & electi, vtique ſponſus eorum efficitur, præſertim cum electio cõ firmatur. Sed antequam cõſecretur, nec nomen pontificis, nec officium vendicabit. Sed an ita ſit ſolicitudo noſtra diſquirat. Inter ſponſam autem & virum, & inter ſponſum & coniugem diſtingui poteſt in ſpiritualibus: q̃ ſponſus appellatur electus ante confirmationem, videlicet, antequam ſponſam cognoſcat, id eſt, antequam adminiſtret: vir autem appellatur poſt confirmationem, & maxime poſt conſecrationem, cum iam plenarie adminiſtrat. Vel potius, ſponſus aut ſponſa dicitur propter virginitatem, coniunx propter fœcunditatem.
2.Cor.11 Deſpondi enim, inquit Apoſtolus, vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Ergo qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Vos autem fratres & filij, qui eſtis amici ſponſi, & gaudio gaudetis propter
1.Tim.2 vocem ſpõſi, puras manus ſine diſceptatione leuetis ad Deum, & corde puro & conſcientia non ficta in oratione precãtes, vt ita reddam Eccleſiæ debitum coniugale, quod veniente ſponſo, cum virginibus ſapiẽtibus merear accenſis lampadibus ad nuptias introire. Ipſo præſtãte, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen. Mat.25

In Conſecratione Pontificis.

Quod doctori neceſſaria ſit charitas & ſapientia, & quale debeat eſſe ſal in prælato, de duplici uanitate & euaneſcentium diuerſitate.

SERMO IIII.

Mat.5 VOS eſtis ſal terræ. Quod ſi ſal euanuerit in quo ſalietur? Ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras & conculcetur ab hominibus

Veritas qui falli non poteſt, & fallere non vult, terribile quoddam in verbis propoſitis & irrefragabile quoddam argumentum inducit, proponendo, aſſumendo, & cõcludendo. Proponit enim officium, aſſumit defectum, concludit tormẽtum. Officium proponit, cum ait: Vos eſtis ſal terræ. Defectũ aſſumit, cum addit: Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Tormentum concludit, cum infert: Ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras, & cõculcetur ab hominibus. Prouideat ergo qui gerit officium, ne incurrat defectum, quia non euadet tormentum. Potentes enim potenter tormenta Sap.6 patientur. Et iudicium durum fiet his qui præſunt. Certe quanto maior eſt excellentia, tanto grauior eſt ruina. Nam Iuuenalis omne animi vitium tanto cõſpectius in ſe Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.

Ait ergo Chriſtus: Vos eſtis ſal terræ. Inter virtutes & dona duo quaſi præcipua ſunt nobis principaliter neceſſaria, videlicet, charitas & ſapientia. Charitas ad informationẽ honeſtæ vitæ, ſapiẽtia vero ad eruditionem veræ doctrinæ. Nã qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Cœpit enim Ieſus facere & docere, nobis relinquens

Duo præcipue neceſſaria prælato.

Matt.5

Act.1

1.Pet.2 quens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, vt sit nobis honestas in vita, nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in doctrina.

Exo.28 Vnde à veste pontificali dependebant mala granata, cum tintinabulis aureis: ne sine illis ingrediens sanctuariũ moreretur. Sunt enim multi, de quorũ numero vtinam ipse non sim, qui dicunt

Matt.23 & non faciunt. Alligant onera grauia & importabilia & imponunt humeris hominum: digito autem suo nolunt ea mouere. Sed dicitur tali: Medice cura teipsum. Hypocrita, eijce primum trabẽ de

Luc.4 Matt.7 oculo tuo, & tunc eijces festucam de oculo fratris tui.

Rom.2 Qui prędicas non furandum furaris? qui prædicas non mœchãdum mœcharis? Hæc duo, videlicet, charitas & sapientia, commendãtur in sale: quod conficit ex duobus, calore videlicet, & humore: quoniam humor calore densatur vt fiat sal. Per calorẽ enim charitas designatur. De qua dominus ait: Ignem veni mittere in terram, & quid

Luc.12 Can.8. volo, nisi vt ardeat? Aquę multæ nõ possunt extinguere charitatem. Per humorem autem intelligitur sapientia. De qua

Pro.18 Salomon ait: Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundans est fons sapientiæ. Pontifex ergo debet esse sal terræ, vt informet populum exemplo vitæ per charitatem, & instruat verbo doctrinæ per sapientiam.

Effectus salis tres. Sal principaliter tria facit, cibos condit, carnes ficcat, terram sterilem reddit.

Iob.6 Ad primum spectat quod beatus Iob ait: Nunquid comedi potest insulsum, quod non est sale conditum? Ad secundum pertinet quod de pisce dicitur in

Tobi.6 Pſal.106 Tobia: Salierũt carnes eius. Ad tertium vero respicit quod inquit Psalmista: Posuit terram fructiferam in salsuginem à malitia inhabitantium in ea. Talis debet esse sal in prælato, vt cibos condiat, carnes ficcet, & terram sterilem reddat. Vt

Matt.24 condat cibum doctrinæ, de qua Veritas ait: Quis putas est fidelis seruus & prudeus, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illi cibum in tempore? Vt ficcet carnem concupiscentiæ,

Gal.5 De qua dicit Apostolus: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Vt terram nequitiæ reddat sterilem, De qua dicit dominus ad Adam: Maledicta terra in opere tuo, spi Gen.3 nas & tribulos germinabit tibi. Insulsus est cibus doctrinæ, qui non fuerit sapientiæ sale conditus, illius vtique sapientiæ, de qua dicit Apostolus: Chri-

1.Cor.1 stus est Dei virtus & Dei sapientia. Vnde nõ bene sapit vlla doctrina, quę Christum non resonat, qui est animæ sapor & suauitas & dulcedo. Sit, inquit Apo- Col.4 stolus, sermo vester sale conditus. Insipidus enim est sermo, qui sale sapiẽtiæ spiritualis non conditur.

Vnde cũ filij Prophetarum dixissent ad Helizeũ: Ecce habitatio ciuitatis hu- 4.Reg.2 ius est optima, sed aquæ pessimæ, sed & terra sterilis, ait illis: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud sal. Et ait: Hæc dicit dominus: Sanaui aquas has, & non erit in eis vltra mors, neque sterilitas. Helizeus Christus, ciuitas lex, aqua litera; sal sapiẽtia, vas prædicator, terra synagoga. Habitatio ergo ciuitatis huius est optima, quia secundum Apostolũ: Lex Rom.7 sancta & mandatum sanctum: sed aqua pessima est: qa litera occidit, spiritus autẽ viuificat: & ideo terra sterilis est, id est 2.Cor.3 synagoga infructuosa: quia lex ad perfectum neminem adduxit. Vas nouum est Euangelij prædicator, qualis fuit Apostolus Paulus. De quo dominus Act.9 ait: Vas electionis erit mihi iste. Qui dicitur vas nouum, propter nouam doctrinam. De qua veritas ait: Nemo mit- Matt.9 tit vinum nouum in vtres veteres. In hoc vase mittitur sal, de quo dominus inquit Apostolis: Habete salem in Mar.9 vobis & pacem habete inter vos. Ex hoc vase nouo mittit Helizeus salem in fontem, vt sanet aquas, ne sit in eis vltra mors neque sterilitas: quoniam Christus per Euangelium prædicatores mittit in occidentem literam: quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Sic ad nu- Ioan.2 ptias aquam conuertit in vinum, & velamen tollit de facie Moysi, vt reuelata facie gloriam domini contempletur. Debet enim prælatus non

non ſolum cibos condire, ſed & carnes
1.Cor.9 ſiccare: vt caſtiget corpus ſuum & in ſeruitutem redigat, ne forte cum aliis prædicauerit, ipſe reprobus fiat: quia niſi fluxus carnalis concupiſcentiæ deficcetur, profecto carnalis homo tanquam iumentum in ſtercore cõputreſcit, & quaſi quatriduanus fœtet in monumẽto. Propterea Pſalmiſta dicebat: Confige timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui. Optimus clauus eſt timor, qui carnem cruci affigit. Iuxta quod legitur:
Gal 5 Eccli.1 Crucifixerunt membra ſua cum vitiis & concupiſcentiis. Quia timor domini peccatum expellit. De quo rurſus dicitur per Prophetam: A timore tuo domine concepimus & peperimus ſpiritum ſalutis. Legitur etiam quod reges victores vrbes deſtructas ſalibus ſeminabãt, ne quod in eis germen vlterius oriretur. Reges victores ſunt ſancti prædicatores, De quibus inquit Apoſtolus: Sancti per fidem vicerunt regna. Vrbes deſtructæ ſunt gentes ad fidem conuerſæ, à quibus regnum diaboli eſt deſtructum, de qua deſtructione dominus loquitur per Prophetam: Conſtitui te ſuper gentes & ſuper regna, vt euellas & deſtruas & diſſipes & diſperdas. Has igitur vrbes deſtructas debemus ſale ſeminare, ne quid in eis germen vlterius oriatur, ne de cætero germinet ſpinas & tribulos vitiorum. Hinc ergo dominus in lege præcepit. In oñi ſacrificio ſal offeres, id eſt, in oñi ꝙd dices aut facies, adhibe ſapientiã, ne quid offeras domino inſipidum vel inſulſum.

Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Duplex eſt vanitas. Vna naturæ, quæ eſt mutabilitas conditionis, altera culpæ, quæ eſt vitium & peccatum. De prima dicit Apoſtolus: Vanitati ſubiecta eſt creatura non volens. Et vanitas vanitatum, & omnia vanitas, inquit Eccleſiaſtes. Item Pſalmiſt. Vniuerſa vanitas omnis homo viuens. De ſecunda dicitur ab eodem: Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quęritis mendacium? Et iterum: Mendaces filij hominum in ſtateris, vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum. Item, qa defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum feſtinatione. Primam vanitatem nullus euadit, Iuxta quod de beato Iob legitur: Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miſeriis. Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra. Ad ſecundam vero vanitatem pertinet, quod dominus ait: Si ſal euanuerit, in quo ſalietur? Ac ſi diceret: Si prælatus fuerit diſſolutus in vitium, à quo populus inſtruetur?

Porro, quidam euaneſcunt in corde, quidam in ore, quidam in opere. In corde, qui male credũt. In ore, qui male docent. In opere, qui male viuũt. De primis dicit Apoſtolus: Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. De ſecundis dicit Pſalmiſt. Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum, labia doloſa in corde, & in corde locuti ſunt mala. De tertiis vero Salomon ait: Vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole, & ecce vniuerſa vanitas: quia peruerſi difficile corrigũtur, & ſtultorum infinitus eſt numerus.

Quidam autem euaneſcunt ſolummodo ad humorem, quidam ſolummodo ad calorem, alij ad calorem pariter & humorem. Ad calorem euaneſcunt, qui diſſoluuntur per ſpirituales cupiditates, vt per iram, vel per inuidiam. De quibus legitur: Exarſerunt in concupiſcentiis ſuis, inflammati à gehenna. Ad humorem euaneſcunt, qui diſſoluũtur per carnales concupiſcentias, vt per gulam & per luxuriam. De quibus legitur: Behemoth dormit in locis humentibus, fiduciam habens, quod influat Iordanis in os eius. Ad calorem pariter & humorem euaneſcunt, qui ſimul & per ſpirituales cupiditates, & per carnales concupiſcentias diſſoluuntur. De quibus, vt pœna ſit ſimilis culpę, dicit ſcriptura: De aquis niuium tranſibunt ad calorem nimium. De illis dicit Dauid: Super eos cecidit ignis & non viderunt ſolem. De iſtis inquit Iacob: Effuſus es ſicut aqua, non creſcas: quoniam aſcendiſti cubile patris tui. Si taliter euanuerit ſal in prælato, in quo populus ſalietur? Quaſi dicat, in nullo. Quia iuxta teſtimonium legis diuinæ, ſi ſacerdos, qui eſt vnctus, peccauerit, facit delinquere populum. Peccatum ergo prelati & aliis damnoſum & ſibi eſt

Lucæ 14 Vanitas duplex. Rom.8 Eccles.1 pſal.38 Pſal.4 pſal.61 Pſal.77 Iob.14 Lucæ.14 Pſal.11 Eccli.1 Rom.1 Iob.40 Iob.14 Pſal.57 Gen.49 Leuit.4

periculosum. Damnosum aliis: quia si sal euanuerit, in quo salietur? Periculosum sibi: quoniam ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, id est, ab officio deponatur, & conculcetur ab hominibus, id est, à populo contemnatur. Vel mittatur foras & conculcetur ab hominibus. i. vt excommunicetur & euitetur. Vel mittatur foras: quia peccauit in se. Et conculcetur ab hominibus: quia peccauit in proximũ. Qualiter ergo de quolibet alio prælato possit intelligi, satis apparet: sed qualiter intelligi debeat de Romano pontifice, non est adeo manifestum. Seruus enim, secundum Apostolum, suo domino stat aut cadit. Propter quod idẽ Apostolus ait: Tu quis es qui iudicas alienum seruum? Vnde cum Romanus pontifex non habeat alium dominum nisi Deum, quantumlibet euanescat, quis potest eũ foras mittere, aut pedibus cõculcare? cum illi dicatur, collige causam tuam in sinum tuum? Verũ non frustra sibi blandiatur de potestate, neq; de sublimitate vel honore temere glorietur: quia quanto minus iudicatur ab homine, tãto magis iudicatur à Deo. Minus dico: quia potest ab hominibus iudicari, vel potius iudicatus ostendi, si videlicet euanescat in hæresim: quoniã qui non credit, iã iudicatus est. In hoc si quidẽ casu debet intelligi de illo: Quod si sal euanuerit, ad nihilũ valet vltra, nisi vt mittat foras, & conculcetur ab hominibus. Quid est autem quod dicit: Ad nihilum valet vltra? Nonne quacũque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet & non morietur ait dominus? Nonne pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto, venit quærere centesimam, quæ perierat, & inuentam humeris reportauit? Nonne mulier accendit lucernam & domum euertit, vt dragmam perditam inueniret? Et ad vtramque parabolam dominus intulit, quia maius gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quã super nonaginta nouem iustis, qui pœnitentia non indigent. Nonne Dauid euanuit cum adulterium & homicidium perpetrauit? & tamen non est foras eiectus, nec ab hominibus conculcatus, sed pcto dimisso remansit in regno. Nonne Petrus euanuit, qui tertio Christum negauit? & tamen non solum apostolatum non perdidit, sed etiam principatũ accepit. Quid est ergo quod dicit: Quod si sal euanuerit, ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras & conculcetur ab hoibus? Verum aliud est euanescere in agendis, & aliud est euanescere in credendis. Qui euanescit in opere, dum modo non euanescit in fide, si pœnituerit, semper reparatur ad gratiam, & sæpe restauratur ad gradum. Qui aũt euanescit in fide, vt fiat hæreticus aut apostata, reparari quidem potest ad gratiam, sed difficile restauratur ad gradum: quia remanet cicatrix ex huiusmodi lepra contracta. Petrus eñ nõ corde, sed ore negauit. Ne aũt euanescat sal in me, qd dãnosum nimis & periculosum existeret, vos fratres & filij apud misericordissimũ patrẽ pijs precibus imploretis, vt ipse, qui beato Petro prędixit, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, in me successore suo immerito & indigno fidem illam confirmet, quæ per dilectionem operatur, Ad gloriam nominis sui, ad salutem animę meę, ad profectum vniuersalis ecclesiæ, Iesus Christus, dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

Rom. 14 Ibidem Ioan. 3 Ezech. 18 Luc. 15 2. Reg. 11 Matt. 26 Luc. 22

SERMONVM DE TEMPORE ET DE SANctis D. Innocentij III. FINIS.

D. INNOCENTII
PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. DE ELEEMOSYNA LIBELLVS PIISSIMVS.

Eleemosynæ encomium, quid sit, & de eius fructu multiplici.

CAPVT I.

Lucæ.11

DATE eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Nemo dignius posset eleemosynã cõmendare, quam ipsa veritas commendauit, quæ per eleemosynam asserit vniuersa mundari. Vnde bene congruit nomen effectui, & interpretatio veritatis. Nam eleemosyna dicitur ab elimino, vel ab eli, quod est Deus, & moys, quod est aqua: quia Deus per eleemosynã maculas peccatorum eliminat, & sordes abluit vitiorum. Eleemosyna quidem est, indigẽti pietatis intuitu subuenire. Cuius quantus sit fructus, scriptura sacra demonstrat. Nã eleemosyna mundat, eleemosyna liberat, eleemosyna redimit, eleemosyna protegit, eleemosyna postulat, eleemosyna impetrat, eleemosyna perficit, eleemosyna benedicit, eleemosyna iustificat, eleemosyna resuscitat, eleemosyna saluat.

Eleemosyna quid

Eleemosynæ fructꝰ multiplex

Audi de singulis exempla per ordinem, & ordinate ad exempla per singula, vt fructum eleemosynæ consequaris. Date, inquit dominus, eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Ecce qualiter eleemosyna mundat. Raphael angelus ad Thobiam:

I. Lucæ.11

II. Bona est, inquit, oratio cum ieiunio, & eleemosyna, magis, quam thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liberat. Et ipsa est quę purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam. Ecce qualiter eleemosyna liberat Daniel autem dixit ad Nabugodonosor:

Tobi.12

III. Dan.4

Placeat tibi consiliũ meũ rex, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperũ: forsitã ignoscet deus delictis tuis. Thobias vero, quia pergens per omnem cognationem suam, diuidebat vnicuique prout poterat de facultatibus suis, esurientes alebat, nudisq; vestimenta præbebat, & mortuis sepulturam solicitus impendebat, cũ rex iussisset illum occidi, fugiens nudus latuit, quia multi diligebant eum. Ecce qualiter eleemosyna protegit. Abscõde, inquit, eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te: quia ignem ardentem aqua extinguit, & eleemosyna resistit peccatis. Ecce qualiter eleemosyna postulat. Cornelius autem centurio, vir religiosus & timens Deum, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semp, vidit in visu manifeste angelũ Dei dicentem sibi: Orationes tuæ, & eleemosynę tuę ascenderũt in memoriã in conspectũ Dei. Ecce q̃liter eleemosyna impetrat. Dñs quoq; dicit: Si vis pfectus esse, vade & vẽde oĩa quæ habes, & da pauperibus, & habebis thezaurũ multũ in cœlis. Ecce quõ eleemosyna pficit. Anno tertio, dicit dñs, separabis aliã decimã ex omnibus quæ nascũtur tibi eo tẽpore, & pones intra ianuas tuas, venietq; leuites, qui aliam nõ habet possessionem tecũ, & peregrinus & pupillus ac vidua, q intra portas sunt, & comedent & saturabuntur, vt benedicat tibi dñs Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris. Ecce qualiter eleemosyna benedicit. Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculũ seculi: cornu eius exaltabitur

IIII. Tobiæ.4

V. Eccli.29

Eccli.3

VI. Actо.10

VII. Matt.19

VIII. Deut.14

IX. Psal.111

X. tur in gloria. Ecce qualiter eleemosyna
Actor.9 iustificat. Cum Tabita, quę plena erat bonis operibus & eleemosynis, obijsset, circumsteterunt Petrum omnes viduæ flentes, & ostendentes tunicas & vestes, quas faciebat eis: qui ponens genua orauit & dixit: Tabita surge. At illa aperuit oculos, & viso Petro resedit. Ecce
XI. qualiter eleemosyna resuscitat. Stans
Luc.19 autẽ Zacheus dixit ad dominum: Ecce dimidiũ bonorum dñe do pauperibus, & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum: Ait Iesus ad eum, Quia salus domui huic facta est, eo quod & ipse filius sit Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere & saluare quod perierat. Ecce qualiter eleemosyna saluat.

Effectus eleemosynæ multiplices ex sacræ scripturæ testimonijs multifariam probari.

CAPVT II.

VNt quoque & alij plures eleemosynarum effectus, ąs ex subiectis testimonijs poteris cognoscere. Quid ergo solicitus quæris, cur anxius inuestigas quid faciendo promerearis vitam æternam? Dominus in iudicio pietatis opera commendabit, pro quibus ipse misericordibus regnum largietur æternum.
Matt.25 Venite, inquit, benedicti patris mei, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & cooperuistis me? Infirmus, & visitastis me. In carcere, & venistis ad me. Amen dico vobis, quamdiu
Matt.5 fecistis vni de minimis his fratribus meis, mihi fecistis. Beati enim misericordes,
Matt.7 Luc.16 quoniam ipsi misericordiam consequẽtur. Nam in qua mensura mẽsi fueritis, remetietur vobis. Dives ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, quia non est miseratus mendico nomine Lazaro, qui iacebat ad ianuam vlceribus plenus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat, mortuus est & sepultus in inferno. Vnde cũ ipse post mortem misericordiam imploraſſet: Pater, inquiens, Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aqua, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma: misericordiam obtinere non potuit, quoniam ante mortem misericordiam noluit exhibere. Propter quod Abraham illi respõdit: Fili recordare, qa recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic cõsolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Seruus ille, qui noluit misereri conseruo suo, sicut dominus fuerat illi misertus, traditus est tortoribus, quoadusque debitum redderet vniuersum. Sed & diuiti illi, qui cogitabat ampliare horrea, & illic vberes fructus congregare, dominus ait: Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem parasti cuius erunt? Sic est qui thezaurizat sibi, & non est dives in Deum. Propterea dominus præcepit: Vendite quæ
Matt.18 Lucæ.12 Ibidem.
possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thezaurũ nõ deficientem in cœlis. Et alibi:
Lucæ.16 Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Idem in lege
Deut.15 mandauit: Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ, in terra quam dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi. Item:
Ibidem. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ. Idcirco præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra. Nam iuxta
1.Ioan.3 Ioannis Apostoli testimonium, qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Huius mandati memor erat, qui executor, beatus
Iob.19 Iob, dicens: Oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pauperum, & mœrentium cõsolator. Si negaui, quod volebãt,
Iob.31 pauperibus, & oculos viduæ expectare feci: si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ ingressa est

mecum. Si despexi prætereuntem, eo quod nõ habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouiũ mearũ calefactus est &c̃. Hinc ait dñs per Prophetã: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam. Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Audisti præceptum ad meritum: audi, pmissum ad pręmiũ: Tunc erumpet q̃si mane lumen tuum, & salus tua corã te orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria domini colliget te. Tũc inuocabis & dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. Item cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies, & requiem dabit tibi dominus tuus semper, &c̃. Commendatur vidua Sareptana, pro eo quod pauit Heliã. Et ex illa die hydria farinę non defecit, & lechitus olei non est imminutus, vsque in diẽ qua dedit dominus pluuiam super terram. Commendatur Abdias, qui centum prophetas quinquagenarios & quinquagenos abscondit & pauit. Vnde liberatus ab igne, donari meruit spiritu prophetiæ. Commendatur hospitalitas in Abraham & Loth, qui etiam angelos hospitio receperunt. Commendatur in Maria & Martha, quæ ante sex dies Paschæ fecerunt cœnam Iesu. Commendatur in duobus discipulis euntibus in Emaus, qui in fractione panis dominum cognouerunt. Paulus Apostolus collectas faciebat in gentibus, vt eas mitteret sanctis in Hierusalem. Attende quod dñs nõ tã fecit diuites propter pauperes, quã pauperes ppter diuites. Quia plus pficit pauper diuiti, quã diues pauperi. Diues enim dat pauperi eleemosynam temporalem: pauper autẽ retribuit diuiti mercedẽ æternam. Vnde Salomõ: Fœneratur dño qui miseretur pauperi: & vicissitudinem reddet ei. Et alius itẽ sapiens: Eleemosyna viri, quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam cõseruabit, & postea resurget & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput illorum, super scutum potestatis & super lanceam aduersus inimicũ tuum pugnabit. Attende quoque, quod in cæteris rebus, quæ charius diligitur, diligentius custoditur: Qui vero plus diligit eleemosynam, eam amplius elargitur. Tale quidem est debitum charitatis, quod quanto plus soluitur, tãto magis debetur. Porro cum eleemosynam das in terra, reponis illam in cœlo, & cum eleemosynam alteri tribuis, eam tibi custodis. Vnde per eleemosynam sic alij præstas subsidium, quod tibi comparas meritum: sic subuenis alteri, quod proficis tibi. Nihil de rebus temporalibus vniuersis tecum ex hac vita portabis, præter eleemosynam solã: quam p manus pauperum præmittis in cœlum. Nihil enim vt dicit Apostolus, intulimus in hunc mundum, haud dubiũ, quia nec auferre qd possumus. Nudus, ait alius, egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Cum autẽ pauperibus erogas, thesaurizas in cœlis teste veritate, q̃ dicit: Thesaurizate vobis thesauros in cœlis, vbi fures nec effodiunt nec furantur, vbi nec erugo, nec tinea demolit. Quid ergo gratius, aut quid charius eleemosyna, quæ non deserit dantem, cum cætera deserant retinentem? In illo cui datur, sitim extinguit, famem expellit, nuditatem operit. In eo vero qui dat, reatum extinguit, culpam expellit, operitque peccatum. O quam digna recompensatio, vt pro eo quod eleemosyna nuditatem corporis tegit in alio, iniquitatem mentis tegat in te. Beati enim quorum remiss̃ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata.

Esa.58

Ibidem.

Ibidem.

3.Reg.17

3.Reg.18

Gen.18

Ioan.12

Luc.24

1.Cor.16

Pauperes quantum proficiãt diuitibus.

Pro.29

Eccli.17

1.Timo.6

Iob.1

Matt.6

Psal.31

Eleemosynam in peccatis factam non ualere ad meritum, nec suum effectum sortiri: esse tamen præparatoriam ad gratiam Dei consequendam.

CAPVT III.

Verum

VErum, si tantę virtutis est eleemosyna, vel potius tanta est eleemosinę virtus, faciant igitur homines quæcunque libuerint & eleemosynis duntaxat insistant, securi de veritate quā dicit: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nunquid ergo facientibus eleemosynas omnia munda sunt, ebriosis, adulteris, homicidis, cæterisque vitiorum sordibus inuolutis. Licenter ergo suas exerceant turpitudines, & peragāt voluptates, si eleemosyna sufficit ad redimenda peccata, si sufficit ad emundanda delicta? Absit omnino: quia teste scriptura, qcquid immundus tetigerit immūdum erit. Nam & cum sapiens pręmisisset, exorare & facere eleemosynam ne despicias, statim adiunxit: Ne dicas in multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offerēte me Deo altissimo suscipiet munera mea. Nō enim offerētes à muneribus placēt, sed munera ab offerentibus. Vnde legitur quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Prius dixit ad Abel, et postea dixit, ad munera: quia Deus magis attendit modum in facto, qnam factum in modo, id est, quomodo aliquid fiat, quā quid aliq̄modo fiat. Attende prudenter q̄ dicit Apostolus: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeā, nihil mihi pdest. Vera igit eleemosyna de vera charitate procedit. Nam secundum charitatis mādatū hoc est: Diliges proximum tuum sicut teipsum, Ad q̄d pertinet illud: Quęcunque vultis vt faciant vobis homines & vos facite illis. Sicut ergo volumus nobis ab alijs in nostris necessitatibus subueniri: sic & nos debemus alijs in suis necessitatibus subuenire, vt sicut nos ita proximos diligamus. Nisi enim ramus eleemosynæ, de charitatis radice p̄cedat, non habet pinguedinē vel humorem, vt suauem vel maturum fructum p̄ducat. Nam vera eleemosyna, fructus est charitatis. Charitas autē operit multitudinem peccatorum. De qua veritas ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Eleemosyna quæ de charitate procedit, ipsa profecto mundat à vitijs, & redimit à peccatis.

Lucæ.11

Leuit.15 Eccli.7

Gen.4

Rom.13

Eleemosyna vera quę sit. Matt.22 Matt.7

1.Petri.4

Lucæ.7

Sed forte oppones, quod Cornelius centurio nondum fidem mediatoris habebat, sine qua iustus esse non poterat, quia iustus ex fide viuit: nec sine fide poterat charitatem habere, cum sine fide impossibile sit placere Deo, Fide, inquā, mediatoris Dei & hominum Iesu Christi. Nam qui prę̄ibant & qui sequebant clamabant, dicētes: O sanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine domini. Qui tamen Cornelius per eleemosynas meruit, & ad sacramentum fidei & ad fidem sacramenti venire, quemadmodum angelus ei dixit: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Ideoq; præcepit vt accersiret Simonem Petrum, qui veniens iussus in spiritu, catechizauit eum & baptizauit. Præterea cum Nabugo donosor esset iniquus, frustra dedisset ei consilium Daniel, vt peccata sua redimeret eleemosynis, nisi per eleemosynas posset à suis iniquitatibus liberari. Item cū iuxta Raphaelis angeli testimonium eleemosyna tantę sit efficacie, vt à morte liberet & purget peccata, nec hoc de temporali morte possit intelligi, cum omnes omnino necessitati moriēdi simus addicti, ex quo primus homo pœnam comminationis illius incurrit: Quacunque die comederis, morte morieris. Nā & p̄prio filio suo nō pepercit Deus, sed p̄ nobis omnibus tradidit illū, haud dubiū qn ad mortē. Quia factus est p̄ nobis obediens vsq; ad mortē, mortē autē crucis. Restat igitur vt illud angelicum de morte intelligat æterna: siue culpe, quæ p̄cedit vt causa, siue gehenne, quæ succedit vt pœna. Sic ergo eleemosyna liberat hominem à morte animę, qualicū que duntaxat sano accipias intellectu. Nō autem ab ea morte, quæ animæ non debetur, cum hoc nō fit magne virtutis, neq; potentis efficaciæ. Liberat igitur hominem à morte, quæ animæ debetur. Porro mors animæ nō debetur nisi tantū iniquis; q mortalibus sunt irretiti peccatis. Tales ergo p̄ eleemosynas à morte animæ liberantur. Ab his autem quæstionum angustijs, illa potest te distinctio liberare, quod sicut quædam præparatoria sunt ad culpam, ita quædam præparatoria sunt ad gratiā. Præcedit enim

Rom.1 Heb.11

Matt.21

Acto.10

Dan.4

Tobi.12

Gen.1

Rom.8

Phil.2

in homine iusto quædam maligna suggestio,& succedit quædam improba delectatio:quæ licet nondum sit mortalis, sed venalis,debilitat tamen animum & præparat ad consensum, qui cum accedit,facit homimem peccare mortaliter, cum & ipse sit mortale peccatum. In his enim quotidie secundum spiritum renouamur, quæ semel ad literam in primo homine prœcesserunt. Serpẽs enim, id est,concupiscentia suggerit originaliter.Mulier, id est, delectatio comedit venialiter.Vir,id est,ratio cõsentit mortaliter.Sic & in homine impio quædam præparatoria præcedunt ad gratiã, quæ mollificant animum, sicut ignis ceram, vt imaginem sigilli, hoc est, similitudinem Dei per impressionem gratiæ supueniẽtis accipiat.Propter quod legitur: Interim fac quicquid boni potes,vt Deus cor tuum illustret ad pœnitentiam. Talis enim timor seruilis, de quo licet dicatur,quod timor non est in charitate,sed perfecta charitas foras mittit timorem,dicitur tamen de ipso, quia timor dñi peccatum expellit,& qui sine timore est,iustificari non potest.Cum ergo timor domini sit initium sapientiæ, profecto præparatorius est ad gratiam, & ipse sicut cetam filum, charitatem p̃uius introducit, quemadmodũ dicitur p Prophetam: A timore tuo cõcepimus & peperimus spiritũ salutis.Sic eleemosyna prætercharitatẽ,vel potius ante charitatem donata,,pficit quidem,& si non sufficit,præparatoria,licet non ,pmeritoria gratiæ ,,vel salutis , per quam tamen puenitur ad gratiam & salutem. Reddit enim hominem habilem,reddit aptum, reddit idoneum, velut sitientem , velut anhelantem, velut appropinquantẽ ad fontem gratiæ salutaris:per quem liberatur à morte,mundatur à culpa,redimitur à peccato.

Prœparatoria ad gratiam.

1.Ioan.4

Eccli.1

Pro.1

Esa.26

Eleemosynam ieiunio & oratione esse meliorem:nec quenquam ab ea excusari.

CAPVT IIII.

BOnum est ieiunium,sed melior est eleemosyna, quia q̃d ieiunium subtrahit,eleemosyna tribuit. Aliquin quod ieiuniũ subtrahit voluptati, reponit cupiditati.Qui vero dat eleemosynã,quod cunq; sibi subducit, alij totum impẽdit. Per ieiunium enim affligitur caro ppria, p eleemosynam vero reficitur aliena. Illud p̃stat esuriem,ista vero satietatẽ pcurat. Rursum bonũ est orare, sed melius erogare:quoniam eleemosyna agit vtrũque,descendens ad proximum, & ascendens ad Deum. Audi super hoc sententiam Sapientis: Conclude eleemosynam, inquit,in corde pauperis, & ipsa pro te orabit ad dominum. Non enim desistit orare,qui non definit bene agere,cũ melius sit orare ope, q̃ sermone. Sed dices: Ego sum paup,egenus,& inops, nõ habeo panẽ,nõ habeo vestẽ,nõ habeo stipẽ,vt qcq̃ valeã erogare. Verũ attende q̃ apud deũ sufficit bona volũtas,vbi deest oportuna facultas.Nec tã attẽdit in munere quantitatem,q̃ deuotionẽ in opere: pensans magis ex quanto, quã quantũ. Respiciens enim Iesus vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylaciũ diuites.Vidit autem quãdã viduã pauperculam mittentem ,ra minuta duo,&dixit:Amẽ dico vobis,quia vidua hæc pauper plus quam omnes misit.Nam hi omnes ex abundanti sibi miserunt in munera Dei. Hæc autem ex eo quod deest illi,omnem victum suum,quem habuit, misit.Hinc alibi dominus ait:Quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidę,tantum in nomine discipuli,Amẽ dico vobis, nõ perdet mercedem suã . Vnde Tobias: Quomodo poteris , esto misericors . Si multum tibi est, abundanter tribue: si exiguum, etiam exiguum illud libenter impartiri stude.Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.Quoniam eleemosyna ab omni peccato,& à morte liberat,& non patietur animam ire in tenebras.Fiducia magna erit coram Deo eleemosyna omnibus facientibus eam: nõ ergo se paupertas excusset,quia sufficit vt voluntas sit diues,vbi facultas est pauper.

Mar.12

Matt.10

Tobi.4

Ibidem.

Elee-

Eleemosynæ faciendæ quisnam debeat esse ordo, modus, causa, & finis.

CAPVT V.

REstat modo vt circa eleemosynam quatuor diligenter attendas, videlicet causam, & finem, modum, & ordinẽ. Causam, vt fiat ex charitate. Finẽ, vt fiat propter beatitudinẽ. Modũ, vt fiat ex hilaritate. Ordinem, vt fiat secundũ regulam.

Ex charitate quidẽ danda est eleemosyna: quia sicut arbor ad fructũ, ita charitas se habet ad eleemosynam. Non eñ potest arbor bona fructus malos facere, neq; arbor mala fructus bonos facere. Propterea dicit Apostolus: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem aũt non habeã, nihil mihi prodest. Non ergo se quisquã frustra decipiat, vt æstimet eleemosynã sine charitate sibi posse sufficere ad salutem. Licet ad tria valeat eleemosynaextra charitatem distributa. Vel ad habilitatem suscipiendi gratiã, vel ad mitigationem æternæ pœnæ, vel ad optinendum bonũ aliquod temporale. Cum ergo quis erogat eleemosynam, debet eã propter æternam beatitudinem erogare, non propter fauorem mundanum, vel propter humanam retributionem. Vnde veritas inquit in Euangelio: Cũ facis eleemosynã, noli tuba canere ante te, sicut hypocritę faciunt in synagogis & vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amẽ dico vobis, receperunt mercedẽ suam. Te autem faciente eleemosynã, nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua: vt sit eleemosyna tua in abscõdito, & pater tuus, q̃ videt in abscõdito, reddet tibi. Nõ est contrarium quod dñs alibi ait: Luceat lux vestra corã hominibus, vt videãt opera vestra bona, & glorificẽt patrẽ vestrum, q̃ in cœlis est. Primo, quia & intẽtio potest existere in abscõdito, & operatio in aperto: vt ppter intentionẽ abscónditã, nesciat sinistra quid faciar dextra. Et propter operationem apertam, videntes opera bona glorificẽt patrem. Secundo, quia nemo debet facere opus bonum, vt ipse glorificetur ab hominibus, sed vt homines glorificent Deũ. Vnde primũ prohibetur, secundũ præcipit. Rursus alibi veritas ait: Cũ facies prãdiũ aut cœnã, noli vocare amicos tuos aut fratres tuos, neq; cognatos, neq; vicinos diuites, ne forte & ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio. Propter quod alibi dicit: Ite & edite pinguia, & bibite mustum, & mittite partem his qui non ꝑparauerunt sibi. Sed cum facis cõuiuium, voca paupes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus es, quia non habent retribuere tibi. Retribuet eñ tibi in retributione iustorum. Hic finis, hęc merces, hoc prę miũ, ppter quod facienda est eleemosyna. Porro dãda est eleemosyna, nõ ex tristitia, sed cũ hilaritate. Non cũ mora, sed cũ velocitate. Iuxta q̃d docet Apostolus dicens: Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarẽ enim datorẽ diligit Deus. Et iterũ: Qui ꝑest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate. Nã super omnia vultus accessere boni. Nec putes esse cõtrarium, qnod à q̃dam dicit Sapiẽte. Da q̃d te doleat. Voluit enim p hoc datum commendare magnificũ, vel potius ad datũ magnificiũ inuitare. Noli ppter tristem vultũ totum amittere meritũ: sed p pter hilarẽ faciẽ gratã acquire mercedẽ. Benedictionẽ rei cũ potes impende, cũ vero nõ potes, benedictionem verbi redde. Non exasperes pauperem, neq; cõturbes eum, memor eius quod legitur & mandatur: Fili in bonis non des querelã, & in oñi dato nõ des tristitiã ỹbi mali. Nonne ardorem refrigerat ros? Sic & verbum bonum melius quam datum. Nonne ecce verbum sup datũ bonũ, & vtrumq; cũ homine iustificato? Stultus acriter impperabit, & datũ indisciplinati tabescere facit oculos. Porro, bis dat, qui cito dat. Vnde non differas bene facere: quia spes quæ differtur affligit animã. Cor inopis ne afflixeris, & nõ ꝓtrahas datũ angustiati. Añ mortẽ bñfac amico tuo: & secundũ vires tuas pauperi porrige. Nõ defrauderis à die bono, & particula boni doni nõ te ꝓtereat. Memor esto qa mors nõ tardabit.

Matt.7 — 1.Cor.13 — Matt.6 — Matt.5 — Luc.14 — Nec.8 — 2.Cor.9 — Rom.12 — Eccli.18 — Pro.19 — Eccli.4. — Eccli.14

Vnde ſine dilatione fac bonum dum potes, quia forte cum volueris facere bonũ, non poteris, & in tuis bonis alius luxuriabitur. Ad hoc ſpectat quod ſecũdum Ioannem Ieſus ait Iudæ: Quod facis fac citius. Quidam enim putabant, eo quod loculos habebat Iudas, quod dixerit ei Ieſus, vt egenis aliquid daret. Vnde nãq; potuiſſent illud putare, niſi frequẽter audiuiſſent Ieſum Iudæ dicentem, vt cito daret egenis? Noli ergo bonũ quod concepiſti differre, quoniam à mane vſq; ad veſperam mutabitur tempus, & mens rapitur in diuerſa. Nec dimittas illud exequendum hæredi: quia vix tibi laudem, ne dum mercedem rependet. Cæterum in eleemoſyna danda ſerua regulam ordinatam. Triplex enim eleemoſyna eſt, cordis videlicet, oris, & operis. Ex corde datur per compaſſionem. Ex ore per correctionem. Ex opere per largitionẽ. De primo dicit Apoſt. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcãdalizatur, & ego nõ vror? Multum enim cõſolamur afflictos, cum cõpatimur patientibus, & dolentibus cõdolemus. De ſecũda Veritas ait: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eũ inter te & eum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Erranti non modicum ſubueniſti, ſi correctũ ad rectitudinẽ reuocaſti. De tertia dicit propheta: Frange eſurienti panem tuum, & egenos, &c. Tu inducis illũ in domum terrenam, & ipſe te inducet in aulam cœleſtem. Verum hæc triplex eleemoſyna danda eſt ordinate. Primo nobis, ſecundo proximis. Crudelis eſt em̃ & fatuus, qui alij cõpatitur, & ſibi non miſeretur, qui alium caſtigat, & ſe nõ emendat, qui alij ſubuenit, & ſe deſpicit. Econtra præcipitur: Miſerere animę tuę placẽs Deo. Eĳce primo trabem de oculo tuo, & tũc eĳcies feſtucã de oculo fratris tui. Cum videris nudum operi eum, & carnẽ tuam ne deſpexeris. Ergo tibĳpſi primo da eleemoſynam miſertus tui. Corripe teipſum, ſubueni tibi. Qm̃ qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit? Scias te ergo culpabiliter durum & dure culpabilem, ſi corporalem amici tui deploras mortem, & ſpiritualem animæ tuæ mortẽ non defleas. Poſt te da proximis eleemoſynã, & in eis q̃q; ordinẽ ſerua, præferẽs fideles, domeſticos, propinq̃s. Propter q̃d dicit Apoſt. Operamini bonũ ad oẽs, maxime ad domeſticos fidei. Nam hoc exigit charitas ordinata, de qua dicit ſpõſa in Canticis: Introduxit me rex in cellã vinariã, & ordinauit in me charitatem. Sed inter hos præferendi ſunt iuſti, ſi cæteræ circunſtãtiæ pares exiſtant. Vnde forſitan oppones quod dñs ait: Omni petẽti te tribue. Neminẽ em̃ excepit, q oẽs incluſit. Propter q̃d alibi dicit: Diligite inimicos veſtros, benefacite, &c. & orate pro pſequẽtibus & calũniantibus vos. Diligite corde, orate ore, benefacite ope. Sicut pater veſter cœleſtis ſolẽ ſuum facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Cum enim omnis homo tã bonus q̃ malus nobis ratione naturæ ſit proximus, & ex p̃cepto diuino teneamur diligere proximos ſicut noſipſos: pfecto videtur, q̃d paſſim oĩ homini teneamur indigenti cũ poſſumus ſubuenire, & cũ maioris meriti videatur inimicis benefacere q̃ amicis, iuxta ſententiam veritatis dicẽtis: Si diligitis eos q vos diligũt, quã mercedẽ habebitis, nõne publicani hoc faciunt? Itemq; Tobias: Ex ſubſtãtia tua fac eleemoſynã, & noli auertere faciẽ tuam ab vllo paupere. Ita enim fit, vt nec à te auertatur facies dñi. Ecõtra Veritas ipſa teſtatur: Quicunq; recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedẽ iuſti accipiet. Nõ dicit indiffinite, qui recipit hominẽ, ſed determinate, q recipit iuſtũ, quemadmodum alibi legitur: Deludet eleemoſyna in manu tua, donec inuenias iuſtum cui des. Hinc alibi dicit ſcriptura: Si benefeceris, ſcito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iuſto, & inuenies retributiõem magnam. Et ſi nõ ab ipſo, certe à dño. Non enim eſt ei bene qui alſiduus eſt in malis, & eleemoſynã nõ dãti. Qm̃ & altiſſimus habet pctõres odio, & miſertus eſt pœnitentibus. Da miſericordi, & ne recipias pctõrem, & impĳs, & pctõribus redde vindictam. Da bono, & ne receperis pctõres. Benefac humili, & ne dederis impio. Item Thobias: Panẽ tuum & vinũ tuum ſup ſepulturã iuſti conſtitue: & noli ex eis manducare & bibere cum peccatoribus. Multum ergo contingeret eleemoſynã retardari, ſi ſemper oporteret inter bonos & malos diſcerni.

IIII. Quomodo eleemoſyna fit ordinate danda.

loan.13 Eccli.30 Matt.7 Eſa.58 Eccli.14 Eſa.58 Lucæ.17 2.Cor.11 Eleemoſyna triplex Gal.6 Can.2 Lucæ.6 Ibidem. Matt.5 Tobi.4 Matt.10 Eccli.12 Ibidem. Tobi.4

discerni. Sed cur in eleemosyna dãda nõ prẽferas iustũ iniquo, cũ ipse tibi meritis & p̃cibus suis plus valeat apud dñm pro mereri? Sane bñfaciendũ est & bonis & malis, & iustis & impijs, & amicis & inimicis, cum necessitas exigit, & facultas permittit. Sed in talibus põderandę sunt circunstantię, vt possit discerni, quando, & quomodo, & vbi, & cui magis debeat subueniri. Cõtingere enim potest, vt ali quando magis subueniendum sit malo, q̃ bono, si videlicet maiori premitur egestate, præsertim cũ absq; periculo nõ potest subuentio prorogari. Et licet magni fit meriti bñfacere inimicis, quia tũc maxime propter Deum animo vis infertur. Matt.11 Vnde: A diebus Ioãnis Baptistę regnum cœlorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Si tamen parentes indigeant, eis credo potius succurrendum, propter Exo.20 illud speciale mandatũ: Honora patrem tuum, & matrem tuam. Quod nõ tãtum ad reuerentiam exhibendam, quantum ad impẽsam præstandã creditur promulgatum. Licet ergo bñfaciendum sit gñaliter omnibus proximis, amplius tamen bonis q̃ malis, iustis q̃ impijs, nisi regulæ generali detrahat aliqua specialis exceptio, circunstantijs ponderatis, quem admodum prælibaui. Illud autem quod Defudet legitur: Defudet eleemosyna tua in manu tua, donec inuenias iustũ cui des, iuxta literæ circunstantiam pertinet ad exhibendã decimã sacerdoti, vt is sit literæ sensus: Donec inuenias iustũ cui des. i. sacerdotẽ cui debes. Nam sacerdos præter præceptũ iustus esse tenetur, propter officium, quãuis in quibusdam codicibus sit iustum. Iudęi vero tres decimas diuidebant, quas & eleemosynas appellabant, de quibus ad præsens non est dissерendum. Eccli.12 Quod autẽ alibi legitur: Da misericordi, & ne suscipias pctõrem. Et iterũ: Benefac humili, & ne dederis impio, sane debet intelligi, iuxta regulam illam Sic diligendi sunt homines, vt eorũ non diligãtur errores. Vnde pctõr prohibetur suscipi & impio dari vetatur, videlicet, ne per susceptionem vel dationem huiusmodi foueatur impius in pctõ. Nõ ergo subueniendũ est talibus occasione fouendæ culpæ: sed subueniendũ est eis ratione sustẽtandæ naturæ. Cæterũ soler ter attẽde, q̃d nisi dederis eleemosynam cordis, Deus non acceptat eleemosynã operis, ipso attestante, qui ait: Si dimiseritis hominibus pctã eorum, dimittet vobis pater cœlestis delicta vestra. Si autem nõ dimiseritis, nec pater vester vobis dimittet. Sic eñ docuit & p̃cepit orare: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Propter q̃d in eodẽ sermone ipse p̃ceperat: Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, qa frater tuus habet aliqd aduersum te, repone ibi munus tuũ ante altare, & vade prius recõciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Vides aperte quod Deus nõ approbat munus operis, nisi prius offeras munus cordis. Eleemosynam vero cordis prudẽter impendis, cũ aut offendẽti dimittis, aut satisfacis offenso, vt nec ille cõtra te rancorem vel odiũ in corde retineat, nec tu contra ipsum retineas rancorem vel odium in corde. Vnde ad vtrunq; sensum potest referri, quod dicitur: qa frater tuus habet aliquid aduersum te, siue q̃d ille contra te habet causam rãcoris vel odij, quia tu illum forsan offendisti. In q̃ casu tu ei satisfacere debes, vt reconcilieris eidem. Siue quod ille contra te cõmisit offensam, propter quã tu moueris rancore vel odio contra eum. In quo casu tu ei debes dimittere, vt reconcilies eum tibi. Rancorem enim cordis & odiũ, siue postulet, siue non postulet veniam, siue satisfaciat, siue non satisfaciat, de offensa debes omnino dimittere, cum ex præcepto diuino tenearis diligere inimicum. 1.Ioan.3 Vnde Ioãnes apostolus ait: Qui fratrem suum odit, homicida est. Optima igitur eleemosyna est indulgere peccãtibus, dimittere debitoribus, & miseris misereri. Lucæ.6 Matt.9 De qua Veritas ait: Dimittite, & dimittetur vobis. Misericordiã aũt volo, non sacrificium. Misericordia nanq; superexaltat iudicium. Matt.5 Et: Beati misericordes, qm̃ ipsi misericordiam consequentur.

Eleemosynã operis non acceptari sine eleemosyna cordis.

Matt.6

Matt.5

Restat dicendum, de quibus sit eleemosyna facienda. Videtur profecto de his, quæ uiste possides, & rationabiliter acquisisti, secundum illud Sapiẽtis: Noli offerre munera praua: non enim suscipiet illa Deus. Eccli.35 Item: Qui offert sacrificium de rapina pauperis, ac si victimet Eccli.34 filium

Deut.23 filium in conſpectu patris. Rurſus: Non offeras in domo domini Dei tui precium canis, aut mercedem pſtibuli. Multa ſunt talia in ſcripturis, ſed iſta ſufficiunt: quia in ore duorum aut trium teſtium ſtat omne verbum. Contrarium autem videtur dominus in Euangelio docuiſſe: Facite, inquiens, vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cū defeceritis recipiant vos in æterna tabernācula. In Eccleſiaſtico quoque legitur: Noli auarus eſſe in diuitijs iniuſtis. Verum inter ea quæ acquiruntur iniuſte, quædā ſunt in quibus transfertur dominium, quædam in quibus non transfertur. De illis ergo in quibus transfertur dominium, vt in negociatiōe, militia & huiuſmodi, licite poteſt eleemoſyna erogari, qa cum effecta ſint tua, licet offenderis illicite acquirendo, iam tamen quaſi de tuis, licite poteris erogare. De illis autem, in quibus dominium non transfertur, vt de furto, rapina, ſacrilegio, & vſura, non licet eleemoſynam erogare: quia cum ſint aliena non tua, teneris ea his, quorum ſunt, reſtituere, non autem ea inuitis dominis contrectare. Vnde Zachæus bene diſtinxit: Ecce, inquit, dimidium bonorum meorum do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Quod autem de mammona iniquitatis in Euangelio, & quod de diuitijs iniuſtis in Eccleſiaſtico legitur, ad illas acquiſitiones iniuſtas, in quibus transfertur dominium, refertur, de quibus licite poteſt eleemoſyna erogari: quamuis & alio modo ſane poſſint intelligi, ſed ad preſentem libellum ille nō pertinet intellectus. Alias autem autoritates ad eas referas acquiſitiones iniuſtas, in quibus dominium non transfertur: licet de mercede proſtibuli ſoleant ſcholaſtici diſputare, quæ ſi tranſire dicatur in dominium meretricis, dicendum eſt ſane, quod ratione myſterij, ſicut & precium canis, in domo domini phibetur offerri. Quia vero non auditores legis, ſed factores iuſti ſunt apud Deū, rogo te frater & hortor, & precor, & moneo, quiſquis es Chriſtiane, ſi vis eſſe ꝙd diceris, vt ſtudeas facere quod audiſti, tenens pro certo, quod eleemoſyna quæ datur de corde puro, & cōſcientia bona, & fide non ficta, magnam preſtat fiduciam apud altiſſimum, & ipſa contra oīe periculum ſalutaris eſt medicina.

Lucæ.16 Eleemoſynam vtrū liceat dare de bonis iniuſtis

Deut.23 Rom.2 1.Tim.1

Ad eleemoſynam ſicut ad quodlibet bonum opus neceſſario requiri perſeuerantiam.

CAPVT VI.

QVoniā autē nec eleemoſyna, nec ieiunium, nec oratio Deo placere, vel homini eſſe meritoria ad vitam beatā poſſunt, ſine perſeuerantia, idcirco vel pauca hic de virtute perſeuerantiæ connectenda ſunt. Et in primis ſequentibus autoritatibus monetur quilibet ad perſeueranti am. Ait nāq; dominus noſter Ieſus Chriſtus: Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Et alibi: Si perſeuerauerit vſq; in finē pulſans, dico vobis, & ſi non dabit ei, ſurgēs eo quod amicus eius ſit, propter improbitatem tamen illius ſurgēs, dabit ei quotq̄t habet neceſſarios. Et Apoſtolus ait: Omnes in ſtadio currūt, ſed vnus accipit brauium. Et qui legitime certauerit, coronabitur. Et alibi dicitur, q̄d dominus iudicat fines terræ. Et vbi ceciderit arbor, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, ibi erit. Finis enim, non pugna coronat. Ex hoc procedendū eſt ſic: Non eſt magnum ſic inchoare bonū, ſed conſummare perfectum. Multi aggrediuntur magna, ſed deficiunt in via. Multi exeunt Zodomam, ſed retroſpiciunt. Multi egrediuntur Babylonem, ſed morantur in via, nec perueniunt ad æternam pacis ciuitatem. Nec perſeuerantia piget aggredi magna, nec fatigat inchoatum. Hæc firmat nutantem. Hæc coronat pugnantem. Hęc ducit ad brauium, hæc ad portum. Hęc dat formam operi, regulam actioni. Hæc eſt talaris tunica Ioſeph, in finem vitæ pertingēs. Hæc eſt tunica ſacerdotalis, vſq; ad pedes perueniens. Hæc eſt cauda hoſtiæ, quam tenemur Deo offerre. Hæc eſt calcaneus bonæ operationis, quam contra ſerpentis morſus debemus obſeruare. Hæc eſt virtus quæ pro oratione ad Deum allegat, quæ omne votum bonum informat, qua laureantur martyres, qua coronantur virgines. Hæc eſt, quæ resdifficiles reducit ad facilitatem, quæ

Matt.10 Lucæ.11 1.Cor.9 2.Timo.2 Pſal.9 Eccli.11 Gen.19 Gen.37 Exo.28 Leuit.1 Gen.4

quæ omnem vincit difficultatẽ. Hæc eſt veſtis ſine ruga, tunica ſine macula. Hæc eſt quæ bonam actionem facit vnicolorem, virtutem vniformem.

Perſeuerãtia duplex

Et notandum, quod quædam perſeuerantia eſt tẽporalis, vt ita loquar, quędam finalis. Temporalis eſt, quæ ad tempus viret, & in tempore peruerſitatis efloret, fœno comparabilis, quod nunc vireſcit, nunc in clibanum mittitur, nũc floret, nunc conteritur, nunc cõſequenter moritur. Hic flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodẽ ſtatu permanet. Finalis vero perſeuerantia eſt, quæ durat vſq; in finem.

Iacob. 1

Iob. 14

Cant. 4

Hæc eſt fons viuus, hortus ſignatus, cui nõ communicat alienus, qui ſemper fluit, ſemper ſcaturit labores fideles, vt hãc habeant clauſtrales, vt hanc retineãt virgines, vt hac ſe informent viduæ, & in hac omnes requieſcant. Diabolus quandoq; hominem irritat ad bonum, vt de bono grauius malũ eliciat. Contra hũc dæmonis inſultum valet perſeuerantia, vt de bono fine bona claudantur initia. Bona enim inchoare, & malo fine cõcludere, eſt monſtruoſa confingere. Illa eñ actio Chimæra eſt, quæ initium habet à ratione, finem vero à ſenſualitate. Cum enim ſic agitur, humano capiti ceruicẽ pictor depingit equinam, & ſic varias inducit infructuoſasq; plumas. Caue ergo o homo, ne actio tua monſtra pariat, neque gignat prędtigia. Enormis enim fructus viuentis, ſi capiti non reſpondeat finis. Sunt enim quidam quorũ vita monſtrum mirabile eſt, quorum initium bonum quaſi caput hominis prętendit: medium vero in luxuriam deſcendens ventrem caprę prætendit: ad vltimum in rapacitatem deuians lupæ pedes oſtendit. Ah homo, quid prodeſt tibi bonum inchoare, & non bono fine cõcludere? Bonum enim virtutis non ſolum amittis, ſed & damnum incurris, & ſupplicium promereris. Melius eſt viã veritatis non agnoſcere, quam poſt agnitam retroire. Poſt hanc inconſtantiam homo leuitatis argueris, apoſtaſiam incurris, mentis ſtabilitatem poſtponis. O homo per perſeuerãtiam breuitatem vitæ redimis, nullum tempus incaſſum tranſire permittis. Compoſitæ mentis eſt poſſe conſiſtere in bono, & in bono morari. Nil tam vtile eſt, vti bonum opus bono fine concludere. Perſeuerantia bonum producit tenerum in maturitatem, perducit prouecta perſeuerantia in maturitatem. Perſeuerantia non quærit animum puerilem, ſed adultum: maturos quærit mores, & non teneros & inermes.

Finis vti boni ſit opus coronet

1. Petri. 2

Perſeuerãtiam quę nutriant

Si vis conſequi perſeuerantiam, aſſueſce te ſemper ad bonum, vt conſuetudo, quæ eſt altera quaſi natura, vitę perſeuerantiam gignat, cõuictus bonorum longanimitatem pariat. Si totam vitam perſeuerantia non illuſtrat, ſaltem perſeuerantia finalis finem concludat. Si obtuliſti florẽ iuuentutis diabolo, ſaltem fœces ſenectutis immola Deo tuo. In veſpera laudatur ſerenitas diei, in fine ſtatus boni operis. Vide à quanto bono decidit Iudas, qui in bono non perſeuerauit. Vide quid Salomon per inconſtantiam animi & inſtabilitatem perdidit, in quantam calamitatem Saul decidit. Ille qui bonum proponit, & ad finem non perducit, obuiat illud verbum euangelicum: Ecce hic homo incepit ędificare, & non potuit conſummare.

Matt. 26

3. Reg. 11

2. Reg. 31

Luc. 14

Perſeuerãtia quanti ſit meriti. Impœnitẽtiæ mala quæ.

Quanti meriti ſit perſeuerantia, ex flagitio oppoſiti vitij coniecturare poſſumus. De impœnitentia etenim dicitur, quod tãta eſt huius peccati pœna, quod humilitatem poſtulandi veniam ſubire nõ poſſit. Hoc eſt enim peccatum in ſpiritum ſanctum, hoc eſt peccatũ ad mortem, de quo Ioãnes ait: Eſt peccatum ad mortem, non dico pro eo vt quis oret. Impœnitẽtia autem ex deſperatione naſcitur, aut ex præſumptione oritur: & quantum in ipſa eſt, aut derogat Dei iuſtitiæ, aut detrahit Dei miſericordiæ. Felix ergo perſeuerantia, quę impœnitentiam excludit, obſtinationem expellit, contemptum eliminat, obdurationem expugnat.

1. Ioan. 5

FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. IN SEPTEM PSALMOS POENITENTIALES, PROOEMIVM.

NE INTER OCCVPATIones multiplices & solicitudines vehementes, quas non solum ex cura regiminis, verũetiam ex malitia temporis patior vltra vires, quasi totus absorbear a profundo: libenter aliquas horulas mihi furor, quibus ad reuocandum & reducendum spiritum ad seipsum, ne a seipso diuidatur & alienetur omĩno, & in lege domini aliqd meditetur, quod ad hoc ipso proficiat inspirante, cuius spiritus vbi vult spirat, ne semper sic sim traditus alijs, vt nunqnam restituar ipse mihi. Nam & vnigenitum verbum patris, non sic a patre descendit, vt nõ remaneret cum patre, ipso testante. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Flumina quoq; non sic egrediuntur de mari, vt non regrediantur ad mare. Quia, iuxta sententiam Salomonis, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur. Quia vero sicut qui tetigerit picem inquinabitur ab ea, sic de occupationibus & solicitudinibus huius seculi grandis sæpe culpa contrahitur, quę debet profecto per grauem pœnitentiam expiari: direxi nuper oculum ad Psalmistam, qui plenius & perfectius de pœnitentiæ virtute tractauit, præsertim in septem psalmis pœnitentialibus, septiformi munere inspiratis: vt cum ipso ingrediens sanctuarium, intelligam nouissima, si forte clauis Dauid, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit, aperire dignetur, vt in illis humiliato spiritu & corde contrito humanam miseriam & diuinam misericordiam inuestigans, de torrente præcipitationis humanæ recurram ad fontem propiciationis diuinæ: ipsoq; docente, qui docet hominem scientiam, sic illos & intelligere valeam & exponere, vt proficere debeat & possit ad gloriam nominis eius, & ad salutẽ animæ meæ, vtilitatem quoq;, non solum legentis, sed & audientis: tãetsi non ignorem, quod, iuxta sententiam Sapientis, tempore ocij scribenda sit sapientia, & qui minoratur actu percipiat eam. At ego non dulcedi-

Ioan.3

Ibidem.

Eccli.1 Eccli.13

Esa.22

Eccli.38

nem ſapientiæ,ſed amaritudinem pœnitentiæ,in hac paupere cœnula,vel paupercula cœna diſpoſui propinare.

Pſalmi pœnitẽtiales quare ſeptem ex alijs excepti

Verum & ſi plures ſint Pſalmi pœnitentiales,ratione tamen myſterij ſeptem ſolummoo ſunt excepti de pluribus,qui appropriato vocabulo pœnitentiales dicuntur:quemadmodum,& ſi multi ſcripſerunt Euangelia,quatuor ſunt tamen e multis recepti gratia ſacramenti,qui ſpecialiter Euangeliſtæ vocantur.

Myſteriũ numeri ſepten. Eſa.11

Septenarius enim numerus eſt ſacratus propter ſeptẽ dona ſpiritus ſancti,quæ Eſaias enumerat dicens,Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus,ſpiritus conſilij & fortitudinis,ſpiritus ſcientiæ & pietatis,& replebit eum ſpirirus timoris domini. Vnde,

Pro.9

Sapientia ædificauit ſibi domum & excidit ſeptem columnas.Hinc

Exo.15

& ſeptem lucernæ fuiſſe legũtur in vno candelabro,& ſeptem oculi in lapide vno,ſeptem quoq; boues videbantur aſcendere de fluuio vno,ac ſeptem ſpicæ pullulabant in culmo vno: ſeptem quoq;

Gen.41 Apoc.5

ſignacula in libro vno,ſed & ſeptem fuerunt ſportæ repletæ de fragmentis,& ſeptem buccinæ,quarum vſus erat in iubileo. Iob habuit ſeptem filios,qui per ſingulos dies cum ſororibus ſuis conuiuia faciebant.Et apoſtoli ſeptem viros plenos ſpiritu ſancto in diaconos elegerunt. Ioannes etiam ſcribens ſeptem Eccleſijs, perhibet ſe vidiſſe in medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem filio hominis,veſtitum podere, tenentem in dextra ſua ſtellas ſeptem, quæ ſeptem Eccleſiarũ ſeptem ſunt angeli:& in medio throni agnũ ſtantem tanquam occiſum habentem cornua ſeptem,& oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei,miſſi in omnem terram.Septem quoque petitiones continentur in oratione dominica,tres pertinẽtes ad vitam futuram,& tres pertinentes ad vitam præſentem, media vero pertinens ad vtramq;.Similiter ſeptem beatitudines in ſermone domini diſtinguuntur.Nam octaua beatitudo redit ad caput, ſicut octaua dies redit ad principium.Sed & ſeptimus dies, ſeptima hebdomada,ſeptimus menſis & ſeptimus annus,*ſacrati erant in lege, præſertim Pentecoſtalis ſolennitas,quæ poſt ſeptimũ dierũ ſeptenarium ſequebatur:& poſt ſeptimum annorum ſeptenariũ obſeruatio iubilei.Septenarius enim vniuerſitatis,& quietis,& perfectionis & ſanctificationis eſt numerus ſpecialis,quia ſeptem diebus agitur & repetitur omne tempus,vnde dominus ait:Non dico tibi ſepties,ſed vſq; ſeptuagies ſepties,id eſt,ſemper.Et ſeptimo die requieuit dominus ab omni opere quod patrarat,quo videlicet die ipſe Chriſtus requieuit in ſepulchro.Et ex partibus ſeptenarij perficitur plenus homo, ternario quantum ad animam, propter tres vires animæ naturales, & quaternario quantum ad corpus, propter quatu-

Matt.15 Ioſue.6 Iob.1

Acto.6

Apoc.1

Matt.5

Ibidem.5.

Alias feriati

Matt.18 Gen.1

quatuor corporis elementa. Hic primus in monadibus, in se primum continet perfectum numerum, redditum ex suis partibus aggregatis, & solus multiplicatus, per suarum alteram partium, ex se generat primum perfectum numerum in decadibus, vt perfectionem ipse primus in se contineat simplicem, & solus perfectionem ex se generet duplicem, vt dictum est * generalem, de cuius numeri sanctificatione iubetur in lege: Memento, vt diem sabbati sanctifices. Vnde Deus septem gentes de terra promissionis eiecit, & septem dæmonia expulit de Maria, viciorum eiectionem & peccatorum expulsionem significans, per quam anima sanctificatur, infusa gratia septiformi. Septenarius quippe numerus non solum septem principalia spiritus sancti dona designat, verum etiam & tres catholicas & quatuor principales virtutes significat: duos denarios stabularij, & quinque corporis sensus: vnum baptisma & sex opera pietatis, quæ sanctificationem perfectam simul omnia operantur. Hic ergo numerus non solum ex quaternario & ternario, verum etiam ex quinario & binario, necnon ex senario & vnitate cõponitur, vt homo ex anima perfectus & corpore, duplicatis duobus & quinque talentis, per exercitium pietatis, de labore transeat ad quietem, iuxta quod Veritas ait: Martha Martha, solicita es & turbaris erga plurima. Porro, vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, quam & ipse Psalmista desideranter optabat, dicens, Vnam petij a domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitę meæ. Hinc est quod septenarij computatio ad xxviij. pertingit: quia gratia septiformis, duplicato in duplici stola denario, qui reddetur in vinea laborantibus, ad beatę resurrectionis perducit octauam, in qua Deus erit omnia in omnibus, fructus & merces & pręmium singulorum, quam octauus dies dominicæ resurrectionis præsignauit. Vnde non incongrue scriptum est, Da partes septem, necnon & octo, illo prætermisso, quoniã ad hoc nõ pertinet quod dicitur per prophetã, Suscitabimus super eum pastores septem, & octo primates. Et secundum visionem Ezechielis, septem graduum erat ascensus atrij exterioris, & in octo gradibus erat ascensus atrij interioris. Profunda ergo & fœcunda, mirifica & magnifica sunt septenarij sacramenta, q̃ non solũ a Theologis, verũ etiam a philosophis commẽdantur.

Alias nu meralem

Exo.20

Mar.16

Lucæ.19

Lucæ.10

Psal.26

1.Cor.15

Eccli.11

Mich.5

Eze.40

Sed ad commendationem septem pœnitentialium psalmorum ista sufficiant, de quibus nonnulla in eorum expositione tanguntur, hoc addito, quod ideo pœnitentiales psalmi septenario sunt numero comprehensi, vt peccata quæ sub hoc numero præuaricando cõmittimus, sub eodem numero pœnitendo deleamus. Septem enim

Septem vitia principalia quę.

sunt vitia principalia, ex quibus vniuersa peccata nascuntur, videlicet inanis gloria, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria, significata per septem populos, quos Deus de terra promissionis eiecit, videlicet Ethæum, Gergesæum, Amoręum, Chananæum, Ferrezęum, Ethæum, & Gebuzæum: necnon per septem spiritus nequiores, quos immundus spiritus adduxit, vt domũ scopis mundatã & ornatam, ad habitandum intrarent. Vt & quemadmodũ maculæ criminum in hoc seculo, septem dierum hebdomada contrahũtur: ita horum septem psalmorum pœnitentia diluuntur, qui sunt iugiter corã domino contrito & humiliato spiritu recitandi.

Lucæ, 11

Habitudo & ordo horũ psalmorũ ęs.

Horum autem septem psalmorum, quatuor sunt consimiles, & tres dissimiles in principijs, quantum ad figuras & voces, ita dispositi, quod semper inter duos consimiles vnus dissimilium constituitur, & inter duos dissimiles vnus consimilium collocatur. Consimiles sunt, primus, tertius, quintus & septimus: dissimiles vero sunt, secundus, quartus, & sextus. Porro, quatuor consimilium duo primi sunt ex toto consimiles inter se. Similiter etiam duo vltimi, quantũ ad figuras & voces, quia in vna perfecta oratione concordant. Sed duo primi & duo vltimi sunt ex parte sibi consimiles in prædictis, quia concordant in prima solũmodo dictione. Verũ in primis postulat pœnitens auerti furorem, in vltimis autem orationem postulat exaudiri. Trium aũt dissimiliũ, duo sunt ex toto dissimiles inter se, videlicet primus, qui ait de beatitudine gratiæ, atq; vltimus, qui ait de profundo miseriæ: medius aũt, quantũ ad figuras & voces, discordat ab omnibus, sed quantum ad intentionem & intellectũ cum vniuersis concordat, quoniam ait de culpa delenda, & misericordia impendenda, pro quibus oẽs pœnitentiales psalmi sunt editi & inuenti. Vnde sicut ipse quartus mediat loco inter omnes, ita & intellectu. Quod autem inter duos consimiles vnus dissimilium collocatur, & inter duos dissimiles vnus consimilium constituitur, hoc profecto designat, quod cũ pœnitẽtiales psalmi solũmodo cõpetant viatoribus, nulla in via sunt ita perfecta, qbus non interueniat aliq̃d imperfectũ: nec aliqua tam sunt mala, quibus non intercidat aliq̃d bonum: quatenus nec perfectis præsumptio, nec malis desperatio tribuatur, quod maxime conuenit & expedit pœnitenti, vt nec de misericordia nimium p̃sumat sperando, nec de iustitia nimium desperet timẽdo, sed inter superiorẽ & inferiorẽ molã spiritus cõteratur.

Alias spiritualiter.

Cum autem inter oẽs orationum species, post orationẽ dominicam, præemineat psalmodia, si quis speciales psalmos subtiliter inuestiget, perfectam in eis formam orandi inueniet, ad diuinæ propitiationis gratiam promerendam. Vnde quasdam orationis circun-

Virtus psalmorũ quanta.

cunſtantias cenſui prælibandas, quibus animus præinſtructus, orationis virtutem in pſalmis ipſis facilius aſſequatur. Notandum ergo, quod orat Chriſtus, orant & angeli, orant dæmones, orant homines, orant boni, orant mali, orant viui, orant mortui, orant pro ſe, & orant pro alijs: ſed inter hos magna ac multa eſt differentia.

Chriſtus enim ſiue pro ſe ſiue pro alijs oret, ſemper in omnibus exauditur. Orauit pro ſe in cruce: Pater, inquit, in manus tuas commendo ſpiritum meum, & ſtatim exauditus eſt, quoniam inclinato capite tradidit ſpiritum. Orauit pro alijs, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt, & exauditus eſt pro omnibus, pro quibus orauit, quemadmodum alibi dicit, Pater gratias ago tibi, quoniam exaudiſti me. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis. Pro ſe orauit & exauditus eſt. Vnde pater inquit ad ipſum, Poſtula a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Orauit pro alijs, & ſimiliter exauditus eſt: vnde cum dixiſſet ad patrem, Pater ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, vt ſint vnū, ſicut & nos vnum ſumus, Conſequenter ſubiunxit: Et ego claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis, vt ſint vnū ſicut & nos. Ecce idem orat, & idem exaudit. Orat vt homo, exaudit vt Deus. Vnde ſane debet intelligi, quod de ſpiritu ſancto ait Apoſtolus: Ipſe ſpiritus poſtulat pro vobis gemitibus inenarrabilibus, quia facit nos poſtulare. Sane aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris, qui ſecundum Apoſtolum ſemper interpellat pro nobis ad patrem, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Qui etiam, vt ait idem Apoſtolus, in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad eum, qui poſſit eum ſaluum facere a morte, cum clamore valido & lachrymis, offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Nonne autem orauit, vt tranſiret ab eo calix, quum dixit: Abba pater, ſi poſſibile eſt transfer calicem hunc a me? Verum & ſi non ſecundum voluntatem rationis, ſed voluntatem ſenſualitatis hoc dixerit, poteſt tamen intelligi in hoc exauditus, quia calix ab eo trāſiuit ad alios, quemadmodum dixerat filijs Zebedæi: Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Dicūt ei, Etiam. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, &c. Vel potius ſicut orauit ſic extitit exauditus. Orauit enim non ſimpliciter, ſed conditionaliter, dicens: Pater ſi vis, transfer calicem hunc a me. Mi pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte. Optabat enim vt ſi fieri poſſet tranſeat ab eo hora, vnde ſubiunxit: Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu: non mea voluntas fiat, ſed tua, & ſic obtinuit quod orauit.

Oratio Chriſti Luæ.23

Ibidem.

Ioan.11

Pſal.2

Ioan.17

Rom.8

1.Ioan.2 Hebr.7

Ibidem.5

Mar.14

Solutio.

Matt.20

Lucæ.22

Oratio angelorum

Similiter orant angeli, & semper exaudiuntur a Deo. Sed pro aliis offerunt precum suffragia: pro se vero referunt gratiarum actiones. Orauit angelus dicens, Domine Deus exercituũ, quousq; tunõ misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es, iste iam septuagesimus annus est. Et respõdit dominus angelo verba bona, verba cõsolatoria. Reuertar, inquit, ad Hierusalem in misericordia, domus mea ædificabitur in ea, ait dominus exercituum, & perpendiculum extendetur super Hierusalem. Ipsi quoq; angeli preces fidelium offerunt Deo, sicut angelus Raphael ad Tobiam ait, Quãdo orabas cum lachrymis, ego orationem tuam obtuli domino. Et in Apocalypsi, Angelus venit & stetit coram altari, habens thuribulum aureum in manu sua, & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium, super altare aureum, quod est ante conspectum Dei. Et ascendit fumus aromatum incensorum de orationibus sanctorum, de manu angeli coram Deo. Dicuntur enim offerre Deo angeli preces fidelium, vt ostendant se illas gratas habere: vel super illis vt diuinum beneplacitum inuestigent, quod ipsi nonnũquam hominibus insinuant. Vnde angelus ad Cornelium: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in cõspectu Dei. Pro se vero gratiarum referunt actiones, quemadmodum scriptum est: Facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum & dicentium, Gloria in excelsis Deo. Et alibi, Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt illum propter sanguinem agni, propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis.

Zach.1

Tobi.12

Apoc.8

Acto.10

Lucæ.2 Apoc.12

Oratio dæmonũ.

Dæmones pro se quidem orant, non pro aliis, sed cõtra alios, & quandoq; exaudiuntur, quandoq; nõ exaudiuntur. Exaudiuntur, vt ibi, Rogabant illum, vt permitteret illis in porcos ingredi, & permisit. Exierunt ergo ab homine dæmonia, & intrauerunt in porcos.

Lucæ.8 Matt.8 Mar.5

Non exaudiuntur, vt ibi, Obmutesce immunde spiritus, & exi ab illo: qui prius voce magna clamauerat dicens, Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Scio te, quia sis sanctus Dei. Orant quoq; cõtra alios, & quandoq; exaudiuntur, vt ibi, Mitte manum tuã & tange carnem eius, & os eius, & tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi. Dixit ergo dominus ad Satan, Ecce in manu tua est, veruntamen animam eius serua. Quandoque orant contra alios, & non exaudiuntur, vt ibi, Simon ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego vero rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

Lucæ.4

Iob.1.&.2

Lucæ.22

Oratio bonorum defunctorum.

Cæterum exaudiũtur boni defuncti, cum orant, tã pro se, quam pro

pro alijs. Vnde in Apocalypsi: Vidi subtus altare Dei animas inter fectorum propter verbum Dei,& clara voce dicebant: Vsquequo domine,sanctus & viuus, non iudicas, & vindicas sanguinem nostrū de his qui habitant in terra? Et dictum est illis, vt requiescerēt tempus adhuc modicū,donec impleantur conserui eorū, & fratres eorū,qui interficiendi sunt,sicut & ipsi. Itē in secundo Machabeorū: Hic est fratrum amator & populi Israel. Hic est qui multū orat pro populo,& vniuersa ciuitate sancta,Hieremias Propheta Dei. Vidit autem ipsum extendisse dexterā,& dedisse Iudæ gladium aureū,dicentem: Accipe sanctum gladium, munus a Deo,in quo deijcies aduersarios populi mei Israel. Quid est quod legitur: Si steterint Moyses & Samuel coram me,non erit anima mea ad populum istū? Sed hoc per hypothesin dicitur,id est,si starēt,quemadmodum alibi dicitur: In his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatū est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos,non possint,neque inde huc trans meare,id est,si vellent non possent.

Apoc. 6

Mach. 15

Hier. 15

Luc. 16

Mali iam mortui orant quidem, sed non exaudiuntur, neque pro se,neq; pro alijs: Vnde diues mortuus, qui sepultus est in inferno clamabat dicens: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum,vt intingat extremū digiti sui in aquā vt refrigeret linguā meam,quia crucior in hac flamma. Et dixit illi: Fili recordare,quia recepisti bona in vita tua & Lazarus similiter mala: nunc autem hic cōsolatur,tu vero cruciaris. Rursus ait: Rogo ergo te pater,vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinq; fratres,vt testetur illis,ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham: Habent Moysen & Prophetas,audiant illos.

Oratio malorū defunctorū.

Luc. 16

Cæterum boni viuentes,orant pro se,orant pro alijs, & contra alios: & quandoque exaudiuntur,quandoque non. Orauit pro se Petrus,qui cū cœpisset mergi clamabat dicens: Dñe saluum me fac,exaudiriq; meruit. Quia extendēs Iesus manum,apprehendit eum,dicens,Modicæ fidei, quare dubitasti? Orauit & Paulus tertio, vt auferret ab eo dñs stimulum carnis,& dixit illi dominus, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Quandoque similiter orant contra alios,& pro alijs & exaudiuntur a Deo. Vnde Iacobus ait,Helias hō erat similis nobis passibilis,& oratione orauit, vt non plueret super terram,& non pluit annos tres & menses sex. Rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Interdum etiam orant pro alijs & non exaudiuntur. Vnde dictum est Hieremiæ, Noli orare pro populo isto. Propter quod ipse dicebat,Quum clamauero & rogauero excluſit orationem meam, Et Samueli, Vsque quo tu luges Saul,quū ego proiecerim eū?

Oratio bonorum viuentium. Matt 14

2. Cor. 12

Iac. 5

3. Reg. 17 & 18.

Cap. 7. 11 & 14. Treno. 3

1. Reg. 16

Contra alios quoque orant quandoque & non exaudiuntur aliquando, sicut Iacobus & Ioannes qui dixerunt: Domine, vis dicimus vt descendat ignis de cœlo, & consumat illos? Et conuersus increpauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus estis.

Luc. 9

Sic & mali viuentes quandoque exaudiuntur pro se, sicut Pharisæus, qui rogauit Iesum, vt manducaret cum illo, & ingressus domum Pharisæi discubuit. Sic & exauditus est filius prodigus, qui ait: Pater, da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit, & diuisit illis substantiam. Nam illud quod cæcus illuminatus in Euangelio ait: Scimus quia Deus peccatores non audit, tanquam falsum ab omnibus reprobatur. Tales enim exaudiũtur interdum pro aliis, sicut seniores Iudæorum, qui rogauerunt Iesum pro seruo Centurionis, dicentes: Dignus est vt illi hoc præstes: diligit enim gentẽ nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Iesus autem ibat cum illis. Et reuersi qui missi fuerant domum, inuenerunt seruum qui lãguerat sanum. Denique orant quandoque pro se mali, & non exaudiũtur a Deo, sicut Antiochus, de q̃ legitur: Orabat sceleſtus ille dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus, non solũ in hac vita, verumetiam in futura. Vnde fatuæ virgines clausa ianua clamabant. Dñe domine aperi nobis: Respondit illis: Amen dico vobis, nescio vos. Interdum etiam mali orantes non exaudiuntur pro aliis, sicut dominus quibusdam malis sacerdotibus ait: Maledicam benedictionibus vestris, id est, preces, quas pro benedicendo populo effunditis, non exaudiam, sed potius, maledicam, hoc est, quasi maledictas penitus improbabo. Vnde: Clamauerunt ad dominum, &c.

Luc. 7 Oratio malorum viuentiũ

Luc. 15

Ioan. 9

Luc. 7

2. Mac. 9

Matt. 25

Mala. 2

Porro, quãdoq; festinat dñs & exaudit in principio, qñq; protrahit & exaudit in medio, qñq; tardat & exaudit in fine. In principio precum exaudiuit Danielem: Adhuc, inquit, me loquente in oratione, ecce Gabriel vir cito volans tetigit me, tempore sacrificij vespertini, & locutus est mihi: Ab exordio precum tuarum egressus est sermo. Et alibi, Adhuc te loquente dicam, assum. Distulit autẽ dominus aliquandiu exaudire aliquos fideles clamantes, Veni domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Quibus Prophe ta respondit, Si moram fecerit, expecta eum, quia veniet & non tardabit. Inter dũ etiã vsq; ad finẽ exaudire prologat, sicut supius dictũ est, Expectate donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Nisi enim quędam dominus in finem aliquando differret exaudire, Psalmista non diceret, Vsquequo domine obliuisceris me in finem. Et iterum, Exurge, quare obdormis domine, exurge, & ne repellas in finem.

Deus non semper sitatim exaudit

Dan. 9

Esa. 55

Apoc. 2

Apoc. 6

Psal. 12

Psal. 44

Debet

Debet aut oratio esse fidelis, humilis, pia, deuota, intēta, compendiosa, assidua & discreta. Et quæ talis fuerit, meretur proculdubio exaudiri. Quod aūt oratio debet esse fidelis, ostendit ipsa veritas dicēs: Quicquid petieritis in oratione credētes, accipietis. Nam sine fide impossibile est placere Deo. Iustus autem ex fide viuit. Hinc Iacobus apostolus ait: Si quis indiget sapientia, postuleta Deo, & dabitur ei. Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Quę oratio exaudiri meretur. Oratio fidelis quę sit. Matt. 21. Heb. 11. Abac. 2. Iacob. 1.

Quod debeat esse humilis Sapiens protestatur: Oratio humiliantis se penetrat cœlos, & donec appropinquet non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat. Hinc est quod Publicanus ille ascendens in templum vt oraret, a longe stans, nolebat oculos ad cœlū leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus ꝓpitius esto mihi peccatori, secūdū sententiā veritatis descendit in domū suā iustificatus. Quia oīs q se exaltat humiliabit̄, & q se humiliat exaltabit̄. Oratio humilis quę sit. Eccli. 35.

Quod debeat esse pia, vt petat ea quæ pertinent ad animæ salutem, dominus ait: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum plenum sit. Quicquid enim petieritis patrem in nomine meo, id est, in nomine Christi Iesu, hoc est, in nomine saluatoris, quod videlicet pertineat ad salutem, fiet vtique vobis, si pro vobis petatis, prout petere debeatis, fiet inquam in præsenti vel in futuro. Oratio pia. Ioan. 16.

Quod autem debeat esse deuota, vt suauiter tāquam incensum redoleat, Psalmista demonstrat: Dirigatur, inquit, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Hoc incensum in dignū odorem suauitatis offertur, de quo alibi legitur: Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum in conspectu domini. Prouidendum est ergo, ne muscę morientes perdant suauitatem vnguēti, id est, ne importunæ cogitationes tollant deuotionem orationis. Psal. 140. Oratio deuota vtsit. Psal. 140. Apoc. 12. Eccli. 10.

Quod debeat esse intenta, vt nōtā ex ore, q̄ ex corde ꝓcedat, dicit scriptura: Delectare in dño, & dabit tibi petitiones cordis tui. Apud me, inqt, oratio mea deo vitę meę. Talis fuit oratio Iosaphat, q, sicut legit̄ in Paral. totū se contulit ad rogandum dñm. Vnde Anna loq̄batur in corde suo, tantumq; labia eius mouebātur, & vox pœnitus non audiebatur, effundens animā suā in conspectu dñi. Scriptū est enim: Ante orationem prępara animā tuā. Expedit tamen, vt deuotionem cordis, oris pronunciatio comitetur. Quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronunciatio deuotioni. Oratio intenta. Psal. 36. Psal. 41. 2. Par. 20. 1. Reg. 1. Eccli. 18.

Quod debeat esse cōpendiosa dñs ait: Orātes nolite multū loq, sicut ethnici: putāt enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicēs, Sic orabitis: Paternoster qui es in cœlis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum Compēdiosa oratio. Matt. 6. Matt. 6.

Lucæ.22 tum. Quid est ergo quod legitur, quod & ipse dominus factus in
Lucæ.6 agonia prolixius orabat. Et, Erat pernoctãs in oratione Dei. Ve
rum non inutile multiloquium intelligitur, quando oratio est deuo
ta, sed multiloquium intelligitur, cum ex inutili prolixitate verborũ
oratio tædiosa efficitur.

Assidua oratio. 1. Thes. 5 Lucæ. 8 Iacobi. Quod debeat esse assidua, dicit Paulus: Sine intermissione orate
fratres. Iuxta q̃d veritas, ait. Oportet semper orare & nunq̃ deficere.
Quoniam vt Iacobus ait: Multum valet deprecatio iusti assidua,
nam oratio iusti impinguat altare. Vnde & oratio sine intermissione
ab ecclesia pro Petro fiebat ad Deum, & fuit a carcere liberatus. Pro
Acto. 12 Lucæ. 18 pterea dominus præcepit: Petite & dabitur vobis, quærite & inue-
nietis, pulsate & aperietur vobis. Hinc est quod ille, qui pulsans per
Lucæ. 8 seuerauerat, ab amico panes obtinuit, propter improbitatem eius,
quotquot habuit necessarios: & vidua, quæ iniquo iudici molesta
Ibidem. fuerat, per eum ab aduersario meruit liberari. Tantę namque virtu-
tis est orationis instantia, vt a Deo extorqueat, quod ipse expresse
Iudic. 10 negauerat, sicut in libro Iudicum dicitur: Non addam vltra, vt libe
rem vos. Ite & inuocate Deos quos elegistis, ipsi vos liberent in tem
pore angustiæ. Dixeruntque filij Israel ad Deum: Peccauimus, red-
de tu nobis quicquid tibi placet, tantum nunc libera nos. Qui dolu
it super miserijs eorum, & per manum Ieptæ liberauit eos de mani-
Matt. 15 bus filiorum Amon. Hinc est etiam, quod licet dominus respon-
rit mulieri Chananææ: Non est bonum sumere panem filiorum &
& mittere canibus, quia tamen illa non cessauerat post ipsum & di-
scipulos suos clamare, dicens: Etiam domine, nam & catelli edunt
de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum, audire meru-
it: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.

Oratio discreta Matt. 6 Quod autem debeat esse discreta, ipse Christus perhibet dicens:
Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia ad-
Ibidem. ijcientur vobis. Vnde fideles sic docuit, dicens: Adueniat regnũ
tuum, fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum
quotidianum da nobis hodie. Ostendens quod discrete peten-
da sunt, Æterna quidem in præmiũ. Vnde, Adueniat regnũ tuum.
Spiritualia vero ad meritum. Vnde, Fiat voluntas tua. Temporalia
vero ad sustentationem. Vnde, Panem nostrum quotidianum da
nobis hodie. Discrete quoque petendum est, vt liberemur a ma-
lis præsentibus, præteritis, & futuris. De præteritis dicitur: Dimit-
te nobis debita nostra. De præsentibus: Libera nos a malo. De futu
ris: Et ne nos inducas intentationem.

Qui taliter orat nonnunquam obtinet apud dominum, non so
lum id quod petit, sed aliud quidem & amplius. Quemadmodum
&

& Zacharias, qui cum ingressus fuisset templū Domini,& omnis multitudo populi hora incensi foris oraret, audiuit ab angelo, Ne timeas Zacharia,ecce exaudita est oratio tua, & Elizabet vxor tua pariet tibi filium,& vocabis nomen eius Ioannem. Ezechias quoq; quum ægrotasset,& audisset Esaiam Prophetam dicentem,Dispone domui tuæ,quia morieris tu,& non viues: conuertit faciem suā ad parietem,& orauit ad dominum fletu magno, statim per eundē Prophetam audiuit, Hæc dicit dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationē tuam,& vidi lachrymas tuas. Ecce sanaui te,& adam diebus tuis quindecim annos,& de manu regis Assyriorū eruam te,& protegam vrbem istam. Signum quoq; mirabile factū est, vt sol reuerteretur decem gradibus in horologio, ad petitionē ipsius, quemadmodū ad petitionē Iosue, sol vnius diei spatio in medio cœli stetit. Sic & Salomon audiuit a dño, Quia postulasti verbum hoc,& non postulasti tibi diuitias,nec dies multos,aut animas inimicorum tuorum,sed postulasti tibi sapientiam ad faciendū iudiciū, ecce feci tibi secūdum sermones tuos,& dedi tibi cor sapiens & intelligens,in tantū,vt nullus ante te tui similis fuerit,nec post te surrecturus sit. Sed & hęc quę non postulasti dedi tibi,diuitias scilicet & gloriam,vt nemo fuerit tui similis in regibus cunctis retro diebus.

Luc.1

Esa.38

2.Para.1

Preces aūt indignæ sunt aliquando propter personā, aliqñ propter causam,aliqñ propter intentionē,aliqñ propter modū, aliquando propter ordinem,aliquando propter finem. Propter personā indignæ sunt preces, sicut dominus ait per Esaiam: Cū multiplicaueritis orationem,non exaudiam, manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Nec tantum propter personam eius qui orat: verum etiam propter personā illius,pro quo oratur,iuxta quod dominus præcepit Hieremiæ, Noli orare pro populo isto. Propter causam indignæ sunt preces,iuxta quod Apostolus Iacobus ait: Petitis & non accipitis,eo quod male petatis, vt videlicet in concupiscentijs vestris insumatis. Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? De tali oratione dicitur: Quum iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Propter intentionem indignæ sunt preces,quales erant illius, qui dixit ad dominum. Magister,dic fratri meo,vt diuidat mecum hęreditatem. At ille dixit: Homo,quis me constituit iudicem ac diuisorem super vos? Dixitque ad illos: Videte & cauete ab omni auaritia. Propter modum indignæ sunt preces,quales erant Simonis Petri, qui cū audisset, q̄d Christus pati & occidi deberet, imprudenter & carnaliter sapiēs ait illi: Absit a te dñe,nō erit tibi hoc. Vnde audire ꝓmeruit: Vade post me satana,qa nō sapis ea q̄ sunt Dei. Sic & Helias quū

Precū indignitas.

Propter personam. Esa.1

Hie.7

Propter causam. Iaco.4

Psal.108

Propter intentionem.

Luc.12

Propter modum.

Mat.6

pete

peteret animę ſuæ vt moreretur, propter modum indigne petiuit, quia prepropere ante tempus mori voluit, vnde non exaudiri meruit. Propter ordinem indignæ ſunt preces, quales fuerunt filiorum Zebedæi, qui per matrem ſubmiſſam petierunt præmium ante meritum, & ante pugnam coronam. Nam quum illa dixiſſet:
Matt. 20 Dic, vt ſedeant hi duo filij mei vnus ad dextram & alius ad ſiniſtrã tuam, in regno tuo, reſpondit illis Ieſus: Poteſtis bibere calicem quẽ ego bibiturus ſum? Dicunt ei: Poſſumus. Ait illis: Calicem quidẽ meum bibetis: ſedere autem ad dextram meam vel ſiniſtram non eſt me ũ dare vobis, ſed quibus paratum eſt a patre meo. Quoniã, vt Apoſtolus ait, Nemo coronabitur, niſi qui legitime certauerit.
2. Timo. 2 Propter finem indignæ ſunt preces illæ, quas dominus reprobat dicens: Quum oratis, non oretis ſicut hypocritæ, qui amant primos recubitus in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes orant,
Matt. 6 vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem quum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio in abſcõdito ora patrem tuum, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.

Quę orationem impediant. Deniq;, principaliter tria ſunt inter cætera, quæ orationem ad Deum tranſire non ſinunt, videlicet, ſartago, murus & nubes. Hoc eſt, concupiſcentia carnis, id eſt, luxuria, in qua velut ſartagine caro frigitur. Concupiſcentia oculorum, id eſt, cupiditas, in qua opes velut lapides in muro congeruntur. Et ſuperbia vitæ, id eſt, iactantia, quæ velut nubes ſine aqua circumfertur a ventis. De quibus loan-
1. Ioan. 2 nes Apoſtolus ait, Quicquid eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. De tali ſartagine
Ezech. 4 legitur, Et tu fili hominis, ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eã
Pſal. 17 inter te & ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam. De hoc muro dicitur, In te eripiar a tentatione, & in Deo meo tranſgrediar murum. Et de hac nube legitur, Oppoſuiſti tibi nubem, ne pertranſeator_atio tua. Vel potius, Sartago ferrea eſt, mẽtis duritia, Murus
Threno. 3 fictilis, iniquitatis defenſio, & Nubes obſcuram, entis caligo. Quę proculdubio non permittunt orationem ad aures domini peruenire

Quot modis oret 1. Cor. 4 Cæterum, oratur corde, oratur ore, oratur opere. De oratione cordis dicit Apoſtolus, Orabo ſpiritu, orabo & mente, pſallam ſpiritu, pſallam & mente. De oratione oris inquit Pſalmographus. Ad ipſum ore meo clamaui, & exultaui ſub lingua mea. De oratione operis Sapiens proteſtatur, Abſconde eleemoſynam in ſinu pauris, & ipſa orabit pro te, quia non deſinit orare, qui non deſinit benefacere.

Item

Item quidam iacendo orant,quidam ſedendo,& quidam ſtando. Geſtus orantium. 2.Reg.2
Iacens orauit Dauid ,quando deprecatus eſt pro paruulo dominum,& ingreſſus ſeorſum iacuit ſuper terram. Similiter & Ezechias,qui iacens in lecto conuertit faciem ad parietem & orauit ad dominum. Qui ait illi: Audiui orationem tuam & vidi lachrymas tuas, & ecce ſanaui te. Sedens autem Moyſes ſuper lapidem,quē Aaron & Hur ſuppoſuerant ei,orabat quando Ioſue Amalech ſuperauit. Helias etiam,quum ſederet ſubter vnam iuniperum,orauit dominum,& petiuit animæ ſuæ, vt moreretur. Stans autem a longe publicanus orabat,nec audebat oculos ad cœlū leuare. Iudith quoque ſtans ante lectum Holofernis orabat dominum, vt confortaret eam. Rurſum quidam orant oculis ac manibus eleuatis in cœlum, quidam genibus & capite deflexis in terram: quidam corpore curuati,& quidam omnino proſtrati. Eleuatis in cœlum oculis Chriſtus orauit,quando Lazarum ſuſcitauit. Et quando dixit: Pater,clarifica filium tuum. Expanſis manibus orauit Moyſes, quando Ioſue Amalech ſuperauit. Vnde Propheta ait: Leuemus corda noſtra cum manibus ad dominum in cœlis. Flexis genibus orabat Apoſtolus,qui dicebat,Flecto genua mea ad Deum,& patrem domini noſtri Ieſu Chriſti,ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Et Helias in vertice Carmeli pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua,orans dominum, vt daret pluuiam ſuper faciem terræ,& facta eſt pluuia grandis. Incuruatus eſt Heliſæus & orauit,quando incuruauit ſe ſuper puerum,& orauit dominum,& calefacta eſt caro pueri. Helias etiam expandit ſe ſuper puerum & menſus eſt dicens: Domine Deus meus,reuertatur oro anima pueri huius in viſcera eius: & audiuit dominus vocem Heliæ. Proſtrati autem orauerunt viginti quatuor ſeniores,qui ceciderunt coram agno,habentes ſinguli citharas aureas,& phialas plenas odoramentorum,quæ ſunt orationes ſanctorum. Et omnes angeli ſtabant in circuitu throni viginti quatuor ſeniorum & animalium, & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas,& adorauerūt Deum. In his qui iacētes orant,humilitatis notatur affectus,ad quem prȩcipue recordatio humanæ conditionis inuitat. Hinc ille dixit: Memento quȩſo quod ſicut lutum feceris me,& in puluerem reduces me. In his qui ſedentes orant,contemplationis ocium deſignatur, de quo legitur, quod cum dominus dediſſet Dauid requiem ab omnibus inimicis ſuis,ingreſſus ſedit coram domino & ait: Quis ego ſum domine Deus meus,& quæ domus mea,quia deduxiſti me vſq; huc? Tu reuelaſti auriculam ſerui tui dicens: Domum ædificabo tibi,propterea inuenit ſeruus tuus cor ſuum, vt te oraret hac oratione. Nam & ſi homo

Iacens orauit Dauid ,quando deprecatus eſt pro paruulo dominum,& ingreſſus ſeorſum iacuit ſuper terram. 2.Reg.2
Similiter & Ezechias,qui iacens in lecto conuertit faciem ad parietem & orauit ad dominum. Eſa.38
Qui ait illi: Audiui orationem tuam & vidi lachrymas tuas, & ecce ſanaui te. Exo.17
Sedens autem Moyſes ſuper lapidem,quē Aaron & Hur ſuppoſuerant ei,orabat quando Ioſue Amalech ſuperauit. 3.Reg.18
Helias etiam,quum ſederet ſubter vnam iuniperum,orauit dominum,& petiuit animæ ſuæ, vt moreretur. Stans autem a longe publicanus orabat,nec audebat oculos ad cœlū leuare. Lucæ.18 Iudit.9
Iudith quoque ſtans ante lectum Holofernis orabat dominum, vt confortaret eam. Rurſum quidam orant oculis ac manibus eleuatis in cœlum, quidam genibus & capite deflexis in terram: quidam corpore curuati,& quidam omnino proſtrati. Eleuatis in cœlum oculis Chriſtus orauit,quando Lazarum ſuſcitauit. Ioān.11
Et quando dixit: Pater,clarifica filium tuum. Expanſis manibus orauit Moyſes, quando Ioſue Amalech ſuperauit. Exo.17
Vnde Propheta ait: Leuemus corda noſtra cum manibus ad dominum in cœlis. Flexis genibus orabat Apoſtolus,qui dicebat,Flecto genua mea ad Deum,& patrem domini noſtri Ieſu Chriſti,ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Eph.3
Et Helias in vertice Carmeli pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua,orans dominum, vt daret pluuiam ſuper faciem terræ,& facta eſt pluuia grandis. 3.Reg.18
Incuruatus eſt Heliſæus & orauit,quando incuruauit ſe ſuper puerum,& orauit dominum,& calefacta eſt caro pueri. 4.Reg.4
Helias etiam expandit ſe ſuper puerum & menſus eſt dicens: Domine Deus meus,reuertatur oro anima pueri huius in viſcera eius: & audiuit dominus vocem Heliæ. 3.Reg.17
Proſtrati autem orauerunt viginti quatuor ſeniores,qui ceciderunt coram agno,habentes ſinguli citharas aureas,& phialas plenas odoramentorum,quæ ſunt orationes ſanctorum. Apoc.5
Et omnes angeli ſtabant in circuitu throni viginti quatuor ſeniorum & animalium, & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas,& adorauerūt Deum. In his qui iacētes orant,humilitatis notatur affectus,ad quem prȩcipue recordatio humanæ conditionis inuitat. Hinc ille dixit: Memento quȩſo quod ſicut lutum feceris me,& in puluerem reduces me. Iob.10
In his qui ſedentes orant,contemplationis ocium deſignatur, de quo legitur, quod cum dominus dediſſet Dauid requiem ab omnibus inimicis ſuis,ingreſſus ſedit coram domino & ait: Quis ego ſum domine Deus meus,& quæ domus mea,quia deduxiſti me vſq; huc? Tu reuelaſti auriculam ſerui tui dicens: Domum ædificabo tibi,propterea inuenit ſeruus tuus cor ſuum, vt te oraret hac oratione. 2.Reg.7
Nam & ſi homo

mo in oratione deuota loquatur Deo, nihilo minus tamē in ipsa pariter & ex ipsa contemplationis deguſtat dulcedinem, dum Deum quaſi præſentem deuotus intuetur orator. In his autem qui ſtantes orant, deſiderium patriæ cœleſtis deſignatur, ad quod maxime ſpes ſupernæ promiſſionis inducit. Propter quod ille dixit, Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum domini ibimus. Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem. Hi denicꝙ qui flexis genibus, ſed expanſis manibus & oculis eleuatis orant, illam ſequuntur quæ dicit in Canticis, Trahe me poſt te. Curremus in odore vnguentorum tuorum.

pſal.121

Cant.1

De vicib⁹ & horis orandi Danie.6

Porro, ſecundum exempla veterum ter aut ſepties in die eſt orandum. Nam Daniel ingreſſus domum ſuam, & feneſtris apertis in cœnaculo ſuo contra Hieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua & orabat, confitebaturꝙ coram domino Deo ſuo, ſicut & antea facere conſueuerat. Vnde & Pſalmiſta, Veſpere & mane & meridie, narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam. Idem quoꝙ dixit de ſe: Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Quem numerum etiam nunc Eccleſia in horis Canonicis obſeruat. Ter in die, propter fidem indiuiduæ Trinitatis, & ſepties inter diem & noctem, propter dona ſpiritus ſeptiformis, qui orantes in fide per dona gratiæ illuminat & illuſtrat. Verum ſecundum teſtimonia ſcripturarum, ter eſt orandum de nocte, in principio, in medio & in fine. De principio nanꝙ dicit propheta, Conſurge, lauda de nocte in principio vigiliarum tuarum, effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectum domini Dei tui. De medio dicit Pſalmiſta, Media nocte ſurgebam ad confitendū tibi. De fine propheta dixit: Surge diluculo, multa eſt fides tua. Et Pſalmographus ait, Mane oratio mea prꝙueniet ad te. Vt ſic fidelis anima in oratione pernocter, contra tentationes principum tenebrarum, iuxta quod dominus præcipit, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Omnibus autem orandi horis præfertur diluculum, de quo Pſalmiſta dicebat: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Et Sapiens proteſtatur: Iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo, ad dominum qui fecit illum, & in conſpectu altiſſimi deprecabitur. In qua hora Iacob, qui tota nocte luctatus fuerat cum angelo, meruit benedici.

Threno.2

Pſal.118

Threno.3

pſal.87

Matt.26

pſal.26

Eccli.39

Gene.32

Loc⁹ orā di.

Licet autem in omni loco poſſit fidelis orare, competentius tamen in templo, in alto, & in occulto. Nam de templo dominus ait: Domus mea domus orationis vocabitur. Et Salomon: Cum venerit ergo & orauerit in loco iſto, tu exaudies in cœlo domine, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia pro quibus inuocauerit te. In

Matt.21

1.Reg.8

te. In altum autem Iesus consueuit ascendere ad orationem, de quo legitur, quod ascendit in montem solus orare. Ideoque locum ad orandum commendat occultum. Tu autem, inquit, cum orabis, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Nam & Christus de loco adorationis a muliere Samaritana interrogatus, respondit: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neq; in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem, sed veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Sic reprobans & Samaritanorum errorem, qui dicebant non esse locum adorationis nisi in Gararym: & Iudæorum, qui asserebant non esse locum orandi Deum, nisi in Hierusalem. Specialiter tamen Deus in templo est adorandus, secundum illud: Adorate dominum in aula sancta eius. Specialiter quoq; ad Orientem, sicut legitur: Ad ortum lucis oportet adorare, vt nobis adorantibus dominum, oriatur lux iustitiæ vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Assistunt enim in sacris basilicis angeli Dei fidelibus adorantibus, vt deuotas eorum orationes offerant Deo, secundum illud:

Matt. 14
Matt. 6
Ioan. 4
Psal. 131
Sap. 16
Ioan. 1
Psal. 137

In conspectu angelorum psallam tibi Deus meus,
adorabo ad templum sanctum tuum,
& confitebor nomini
tuo.

D. INNOCENTII
PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. IN SEPTEM PSALMOS POENITENTIALES COMMENTARIA.

TITVLVS PRIMI PSALMI pœnitentialis talis est:

In finem psalmus Dauid pro octaua.

Tituli huius explicatio.

VM omne tẽpus, ſeptem dierum repetitione decurrat, per octauam intelligit dies vltima, reſurrectionis videlicet & iudicij, præſignata per diem circuncifionis octauum. Qui alia quoq; ratione cenſetur octauus, ꝗd ſcilicet poſt ſeptẽ huius ſeculi ætates, ſuccedet octaua quieſcentium * cum ſexta militantium concurrente, quę in primo incepit aduentu, & vſq; ad vltimum perdurabit. Ideo etiam per octauam dies iudicij deſignatur, qa poſt duas vitas, per ſeptenarium deſignatas, ſuccedet. Sicut enim duæ ſunt hominis partes, exterior ſcilicet, quæ eſt [illegible], & interior, quæ eſt ſpiritus: ita duę ſunt eius vitę, vna corporalis, qua corpus viuit, & alia ſpiritualis, qua anima viuit ex Deo. Hę duæ vitę per ſeptenariũ deſignãtur, propter duas partes ipſius, quaternariũ, q refertur ad corpus, propter quatuor elemẽta, videlicet terram, ignem, aerem & aquã, ex quibus componitur ipſum corpus, & ternarium, qui refert ad ſpiritum, propter tres partes ipſius, videlicet rationabilem, irascibilem & concupiſcibilem, in quibus ſpiritus ipſe ſubſiſtit: cum & in corpore hominis quatuor ſint humores, qui ſecundũ quatuor anni tempora diſponũtur, & in ſpiritu tres proprietates exiſtãt, per quas aſſimilatur indiuiduæ Trinitati. Poſt has itaq; duas vitas, tanquam octaua poſt ſeptenarium, dies iudicij ſubſequetur, in qua iuſtus iudex vnicuique pro meritis reſpondebit. Vñ timens peccator pœnitens clamat & orat: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.

Senſus itaque tituli talis eſt: Pſalmus iſte dirigens nos in finem, id eſt, Chriſtum, qui eſt fidelium conſummatio, in præſenti quidem ſeculo ad iuſtitiam, & in futuro ſeculo ad coronam, attribuitur Dauid, id eſt, homini pœnitenti de ſuis peccatis, in cuius perſona Dauid loqtur in hoc Pſalmo. Pſalmus, inquã, compoſitus pro octaua, id eſt, metu iudicij, quod in octaua reſurrectiõis agetur. In quo videlicet pſalmo eſt deprecatiua confeſſio, quoniam in eo culpa concedi tur, & venia poſtulatur. Quæ licet apud iudices ſeculares ſententiam condemnationis inducat, apud Deum tamen abſolutionis ſententiam promeretur.

PSAL-

PSALMI PRIMI POENI-tentialis Elucidatio.

Furore tuo.

ira tua.

Omine ne in*ira tua arguas me, neq; in *furore tuo corripias me.

Psalmus iste secundum translationem, quam Romana tenet Ecclesia, cõtinet nouem versus, per quos pœnitens gradatim ascendit ad nouẽ ordines angelorum: quia maius est gaudium angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quã super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Quamuis & numerus decem versuum, quos iuxta aliam translationem habere dinoscitur, bene congruat rationi, quoniam homo qui cecidit per offensam, resurgit per pœnitentiam, vt per eum ordo decimus restauretur. Merito etiam iste Psalmus tres habet ternarios, qa pœnitentia tres debet habere partes. Contritionem in corde, cõfessionem in ore, & satisfactionem in opere: quãlibet autem ternario subdistinctam: quoniã in contritione debet habere pœnitens timorem de pœna, dolorem de culpa, & amorem de gratia. In confessione debet exprimere veritatem de facto, de numero, de modo. In satisfactione, debet oratiõem dirigere ad Deum, eleemosynam ad proximum, ieiunium ad seipsum. Nouem quoq; versus sunt in hoc Psalmo, propter nouem diuersitates peccatorũ, de quibus pœnitens debet dolere, videlicet propter originale peccatum, mortale, & veniale. Hæc sunt: Serpens, mulier, & vir. Serpens, id est, concupiscentia suggerit originaliter, Mulier, id est, delectatio comedit venialiter, Vir, id est, ratio consentit mortaliter. Item peccatum cogitationis, locutionis, operis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, operationis in consuetudine. Hæc est mors in domo, mors in porta, mors in sepulchro. Rursum peccatum fragilitatis, simplicitatis, malignitatis. Fragilitatis, per impotentiam, simplicitatis, per ignorantiam, & malignitatis, per inuidentiam. Hoc est, peccatum in patrem, in filium, & in spiritum sanctum. In primo ternario, pœnitens timet & orat. In medio gemit & plorat. In vltimo gaudet & optat. Timet & orat, pro amouẽda duplici pœna, pro curanda duplici plaga, & pro tollenda duplici mora. Pro pœna perpetua & tranfitoria, quod ostendit in primo versu dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Ac si dixisset apertius: Ne arguas me in ira, condemnando in futuro, neq; corripias in furore, puniẽdo me in præsenti, Pro plaga corporali & spirituali, quod ostendit in secundo versu dicens: Sana me domine, quia conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valde. Ac si dixisset apertius: Sana me ab ægritudine corporali, quoniam conturbata sunt ossa mea, Ab ægritudine spirituali, quoniam anima turbata est valde: pro mora miseriam auferendi & gloriam conferendi, quod ostendit in tertio versu dicẽdo: Et tu domine vsquequo? Conuertere domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuã. Ac si dixisset apertius: Et tu domine vsquequo? differs sanare: quasi dicat, ne moreris, sed eripe animam meam à præsenti miseria. Itemque: Conuertere domine, quasi dicat, ne moreris, sed saluũ me fac in futura gloria.

Lucæ. 15

Partes pœnitentiæ tres.

Nouẽ peccatorum diuersitates

Audisti quõ pœnitẽs in primo ternario timet & orat, audi quõ in secũdo ternario gemit & plorat. Laboraui, inquit, in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Gemit & plorat propter mentis obliuionem, & propter laudis suppressionem. Propter obliuionem mẽtis, q̃ reprobis est in morte, & propter suppressionẽ laudis, quę dãnatis est in inferno. De qbus in quarto versu p̃mittit dicens: Qm̃ nõ est in morte qui memor sit tui, in inferno aũt quis cõfitebitur tibi? Ac si dixisset aptius: Ideo laboraui in gemitu meo, qm̃ non est in morte, .i. in mortali pcto, qui memor sit tui, hoc est, qui meminerit legis tuę, quã præuaricãdo contẽnit: & ideo lauabo per singulas noctes lectũ meum, qm̃ in inferno .i. in baratro desperationis, qs cõfitebitur ti-

Lucæ 7. Matt. 9 Ioan. 1

bi: quasi dicat, nullus oim̃ino, qm̃ de tua pietate diffidit. Vel in morte. i. in statu pc̃oris iam mortui, nō est q̃ sit memor tui ad salutem. In inferno autem. i. in loco gehennalis supplicij, quis cōfitebitur tibi: quasi dicat: Nullus ad laudem. Item gemit & plorat, propter turbatum iudiciū discernendi, & propter inueteratum exercitium offendendi, de quibus in sexto versu subiungit: Turbatus est præ ira oculus meus, inueteraui inter omnes inimicos meos. Ac si dixisset apertius: Oculus meus, videlicet intellectus, turbatus est, id est, obscuratus p̄ ira, quæ impedit rationem. Et inueteraui, præ lōga peccandi consuetudine, inter omnes inimicos meos, id est, vitia & peccata, quæ sunt mihi inimica.

Audisti quō pœnitēs in secūdo ternario gemit & plorat, audi quō in tertio gaudet & optat. Gaudet q̄d sit exauditus in tribus, vc̄z in fletibus, in orationib. in p̄cibus. In fletibus, p pœna tollēda, in orationibus, p culpa delēda, in p̄cibus, p gratia cōferēda. De fletibus exauditis p̄mittit: Exaudiuit dñs vocem fletus mei. De precibus receptis adiungit: Exaudiuit dominus deprecationem meam. De De orationibus admissis supponit: Dominus orationem meā assumpsit. Optat inimicis ex charitate compūctionis dolorem, cōfessionis erubescentiā & pudorem, & satisfactionis laborem. Dolorem compunctionis cum dixit: Conturbentur, pudorem confessionis cum ait: Erubescāt, satisfactionis laborem, vbi dicit: Conuertantur, & hoc valde velociter, vt protinus liberentur.

Sex vero petitiones facit pœnitens in hoc Psalmo, duas ex timore pœnæ, p̄sentis videlicet & futuræ, de quibus ait: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Item duas præ dolore culpæ, corporalis videlicet & spiritualis, de q̄bus addit: Miserere mei domine q̄niam infirmus sum, sana me dñe, q̄niam conturbata sunt oīa ossa mea. Et anima mea turbata ē valde, sed tu domine vsquequo? Rursus duas p̄ amore gratiæ, liberantis videlicet, & saluantis, de quibus subiungit: Conuertere domine & eripe animam meam, saluū me fac propter misericordiā tuā. In quibus tres timores notant, Seruilis, initialis, & filialis. Singulis autē petitionibus singulas reddit causas: Ne, inquit, arguas me in ira tua, qa nō est in morte qui memor sit tui. Neq; in furore tuo corripias me, qm̃ in inferno qs confitebit tibi? Rursus: Miserere mei dñe, quoniam laboraui in gemitu meo. Sana me dñe, qm̃ lauabo per singulas noctes lectū meū, & lachrymis meis stratum meū rigabo. Item, Conuertere domine & eripe animā meam, quia conturbatus est p̄ ira oculus meus. Saluum me fac propter misericordiam tuā, quoniam inueteraui inter omnes inimicos meos. Nec tamen desp̄ero miserabiliter, sed sp̄ero misericorditer, dicens: Discedite à me oēs qui operamini iniquitatem. Ostenditq; pœnitens se in illis petitiōibus exauditum. In primis, quoniam exaudiuit dominus pater vocem fletus mei. Et in secundis, quoniam exaudiuit dominus filius deprecatiōem meam. In tertijs autem, quia dominus spiritus sanctus orationem meam assumpsit. Erubescant igitur & conturbentur vehemēter omnes inimici mei, conuertantur & erubescant valde velociter.

Triplex timor

Vt autem pœnitens facilius obtineat quod implorat, captat benevolentiam. Primo à persona iudicis, per eius potentiam, vbi dicit: Domine ne in ira tua arguas me, & per ipsius misericordiam, vbi dicit: Saluum me fac propter misericordiam tuam. Secundo à re ipsa, quia infirmitatem habet in carne, de qua dicit: Conturbata sunt ossa mea, & infirmitatem habet in mente, de qua ait: Anima mea turbata est valde. Tertio, ab opportunitate temporis, vnde ait: Quoniam non est in morte qui memor sit tui, & ab opportunitate loci, vbi addit: In inferno autem quis cōfitebitur tibi? Quarto, à propria persona, propter interiorem deuotionem, cum ait: Laboraui in gemitu meo, Propter carnis mortificationem, cum addit: Lauabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratum meum rigabo, Propter cordis turbationem, vnde supponit: Turbatus est in ira oculus meus, Propter separationē malorum, vnde: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, Et propter inimicorum dilectionem, vnde:

Captatio benevolentiæ

Con-

Conturbentur omnes inimici mei, con
nertantur & erubescant valde velociter.
Item Psalmus incipit à timore, quoni-
Eccl. 1 am initium sapientię timor domini. De
finit autem in charitate, quoniam finis
1. Tim. 1 præcepti charitas. Ex timore nãque pœ
nitens petit à domino in principio ne ar
guat illum in ira, neque corripiat illum
in furore. Ex charitate vero inimicis su
is optat in fine, vt erubescant, conturbẽ
Psal. 218 tur, & conuertantur. Et hic est finis om
nis consummationis, sicut in alio Psal-
mo legitur, videlicet charitatis, quod
mandatum latum nimis, quoniam ad i-
nimicos extenditur, iuxta quod domi-
Luc. 6 nus præcepit: Diligite inimicos vestros,
benefacite his qui oderunt vos, & ora-
1. Ioan. 4 te pro persequentibus & calumnianti-
bus vos. Recte ergo timor incipit & cha
ritas perficit: quia perfecta charitas fo-
ras mittit timorem. Incipit ergo à timo-
re & definit in amore. Incipit à tristitia
& definit in lætitia. Dicit ergo:

Dñe ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Acsi diceret: Tu es Deus meus, iudex meus, medicus meus, dux meus, defensor meus, saluator meus. Quia tu es Deus meus, ideo formido te dicens: Domine ne in furo-
ro tuo arguas me. Quia tu es iudex me-
us, supplico à te: Sana me domine quo-
niã conturbata sunt ossa mea, & anima
mea turbata est valde. Quia tu es dux
meus, ideo desidero te sequi dicens: Cõ
uertere domine. Quia tu es defensor me
us, ideo auxilium à te postulo dicens: E-
ripe animam meam. Quia tu es saluator
meus, ideo salutem flagito dicens: Sal-
uum me fac propter misericordiam tu-
am. Tu ergo domine ne in ira tua argu-
as me, neq; in furore tuo corripias me.
Dic mihi o peccator, qui indulgentiam
desideras promereri, qua ratione præsu-
mis profiteri in ipso Deo iram & furo-
rem esse, dicendo: Domine ne in ira tua
arguas me, neque in furore tuo corripi-
as me: quum non ad misericordiam, sed
ad iram, nec ad benignitatem, sed ad fu-
rorem soleat prouocari, qui audit se ira-
cundum censeri autem etiam furibun-
dum: quoniam hoc videtur non ad glo
riam, sed ad iniuriam, non ad laudem,
sed ad vituperium redundare. Diceres
saltem: Ne arguas me in ira, neque in
furore corripias, vt ad maiorem expres-
sionem non adderes, in tua videlicet,
vel in tuo: quia minus forsan horresce-
ret intellectus, & magis sustineret audi-
tus, si hoc diceres absque illo. Quis e-
nim nunc vere fidelis æquanimiter fe-
rat & patienter auscultet, furorem &
iram domino suo ascribi, maxime,
quem mitissimum & benignissimum
esse nouit? Præterea quum petas alibi
ab illo: In veritate tua exaudi me, in Psal. 142
tua iustitia, & hic dicas: Ne in ira tua ar
guas me, neque in furore tuo corripias
me, profecto videris innuere, quod e-
ius ira excedat iustitiam, & furor exupe-
ret veritatem, quod nefas est sentire de
illo, qui iudicat orbem terræ in iustitia
& populos in æquitate. Quumque scri-
ptura de illo testetur: Tu autem Domi-
ne virtutum cum tranquillitate iudicas,
tu quis es qui audeas ei dicere: Domi- Psal. 97
ne ne in furore tuo arguas? Cur, in- Sapien. 12
quit, obiectionibus me fatigas & quæ-
stionibus artas, cum tantus sit metus de
pœna, tantus sit mœror de culpa, vt in
ter timoris & doloris angustias, quasi
mente confusus, vix valeam respondere? Nam ex abundantia cordis os lo- Luc. 6
quitur, & idcirco illa egrediuntur de
ore, quæ geruntur in corde, vnde verba
mea timore sunt plena & dolore. Quæ-
so tamen ne arguas peccatorem, neque
corripias pœnitẽtem, quod talibus ver-
bis fatur de Deo, quum ipse Deus tali-
bus verbis loquatur de se per Ezechie
lem Prophetam, dicendo: Ecce, inquit
ad terram Israel, de propinquo effun-
dam iram meam super te, & complebo
furorem meum in te. Quur ergo du
bitet homo loqui de Deo, quod loqui
tur ipse Deus de se, quum ab illo di-
dicerit quid de ipso loquatur? Verum
ad loquendum de creatore verba hæc
transsumit homo de creaturis, quoniã
idonea verba non habet quibus secun-
dũ proprietatẽ suam loquatur de Deo:
& ideo peregrina verba mendicat, vt sci
licet per quandam similitudinẽ loq̃tur
de illo. In creaturis siquidẽ ira, est furor
animi, de interioribus ad exteriora pro-
rũpens, quũ qs ob illatam iniuriã præco
gitatã vindictã desiderat adimplere. Fu-

ror autem est vehemẽs commotio indignantis, quũ gestit aduersus aliũ effundere totã irã. Interdum vero vnum accipitur pro altero, sicut hic secundũ vnam translationẽ habetur: Dñe ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Secundũ alteram dicitur: Dñe ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Quoniam ex Græco furor idem est quod ira, vnde vtrumq; legitur in scripturis, & ira furoris, & furor iræ.

Ira & furor quomodo tribuantur deo

Porro dicẽdo furorẽ & irã de Deo, non significo affectũ alicuius turbationis in eo, de q̃ nõ possunt ista, nisi diuinã essentiã p̃dicare: sed cõsignifico effectũ vehementis turbationis in homine, in quẽ merito peccatorũ suorũ talia exercẽtur. Dicit ergo pœnitens: Dñe, qui omnia potes, cui nihil omnino resistit, ne arguas me in ira tua. i. ne me iudices, & cõuincas ad instar irati, qui ob illatã iniuriam p̃cogitatam vindictam nititur exercere. Neq; corripias me in furore tuo. i. ne me punias, & flagelles, more furẽtis, qvehementi indignatione cõmotus conatur effundere totã irã: quia si secundũ exigẽtiam meritorũ meorũ velles agerere mecum, profecto nõ possem subsistere ante faciem iræ tuæ, nec impetũ sustinere furoris tui, quum tã multa & magna, enormia & grauia sint peccata, scelera, delicta & crimina mea, quibus ego ingratus, & iram merui & furorem, q̃ non esset pœna sufficiens, aut vindicta cõdigna, etiã si ignis de cœlo descendẽs me totũ consumeret, vel terra os suum aperiẽs, deglutiret me viuũ. Volo tñ & cupio, opto & deposco, vt in p̃senti me arguas & corripias in spiritu lenitatis, quia pater filium quem diligit corripit, & tu quẽ amas arguis & castigas: ne in futuro tu dñe, q̃ potes & corpus & animã perdere in gehennam, arguas me in ira tua, quantum ad condemnationis sententiam: neque corripias me in furore, quantum ad perditionis gehennam, ne videlicet arguas me in iudicio, & corripias in inferno. Ne quis autem intelligat de iudicio saluationis, adiungo, in ira tua, quoniam idem ipse iudex & aduocatus, accusator & testis, contra reprobos allegabit: Esuriui & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi pibere, hospes eram, & non collegistis me, nudus, & non operuistis me, infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei impij dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmũ, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis dicens: Amen dico vobis, quamdiu non feciſtis vni ex minimis meis, nec mihi feciſtis. Neque corripias me, id est, punias in inferno. Sed si quis intelligat pœnam leuem & transitoriam, adiungo: In furore tuo, id est, in igne inextinguibili & æterno, de quo terribiliter intonabit: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Re vera dies illa dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies turbinis & caliginis, dies furoris & terroris. In quo si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Quia ergo horrendum est nimis in manus Dei viuentis incidere, idcirco clamo tremẽs & dolẽs: Domine ne in furore tuo corripias me, neq; in ira tua arguas me. Certe si cum omni tranquillitate me argueres in iudicio, non possem liberari; quia si innocentem me ostenderem, prauum me esse comprobares, quanto minus liberari valerem, si argueres me in ira tua? Ergo ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabit in conspectu tuo omnis viuens.

Apoc. 3

Mat. 25

Mat. 25

Sophon. 1

Esa. 3

Heb. 10

Psal. 142

Irascitur pater, irascitur dominus, iudex

Sane irascitur pater, irascitur dominus, & irascitur iudex. Pater irascitur filio, vt illum corrigat & emendet. Dominus irascitur seruo, vt illum puniat & flagellet. Iudex irascitur reo, vt illum reprobet & condemnet. Primam iram postulo adhiberi, secundam postulo mitigari, tertiam postulo penitus auerti. De prima legitur: Iratus est, & misertus est nobis. * Grauis est ira Dei, taliter non irasci. Propter quod ait: Zelus meus recessit à te, vltra iam non irascar tibi. De secunda legitur: Mitigasti oẽm iram tuã, auertisti ab ira indignationis tuæ. Nã cũ iratus fueris, misericordię recordaberis. De tertia scribit: Exarsit ignis ab ira tua, & ardebit vsq; ad inferna deorsum. Ergo auerte irã tuã à nobis, vt non in æternum irascarisnobis.

Psal. 59

Ezech. 16

Psal. 84

Psal. 88

Tri-

Triplex ira hominis

Triplex est autem ira hominis, naturalis, venialis, & criminalis. De prima dicitur: Iraſcimini & nolite peccare. Hanc iram habe, ſi * pij patris iram tibi adhiberi deſideras. De ſecunda legitur: Sol nō occidat ſuper iracundiam veſtram. Hāc iram tempera, ſi iuſtam irā Domini circa te deſideras mitigari. De tertia vero ſcribitur: Ira viri iuſtitiam Dei nō operatur. Hanc iram prorſus cuita, ſi ſeverā iudicis iram à te deſideras prorſus auerti. Omnis enim qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Ira, inqt, illis ſecundū ſimilitudinem ſerpentis, & furor aſpidis inſanabilis. Hanc irā & hūc furorē omnino declina, ſi furorē & iram dñi deſideras declinare. Dicas ergo:

Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum, ſana me domine, quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea.

Et anima mea turbata eſt valde, & tu domine vſquequo?

Redde ſingula ſingulis. Ne arguas me in ira, ſed miſerere mei, q̄niam infirmus ſum cōrpore, vnde cōturbata ſunt oīa oſſa mea. Ne corripias me in furore tuo, ſed ſana me, qm̄ infirmus ſum mente, vñ anima mea turbata eſt valde. Magna quidem eſt infirmitas corporis, q̄niam turbata ſunt omnia oſſa mea: ſed maior eſt infirmitas mentis, q̄niam anima mea turbata eſt valde. Illa enim eſt pœna, de q̄ dicit Apoſtolus: Vino modice vtere, ꝓpter frequētes infirmitates tuas. Hęc autē eſt culpa, de q̄ dicit Pſalmiſta: Qui tribulāt me inimici mei, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt. Ergo miſerere mei dñe, q̄niam infirmus ſum. Nō vt is qui dicebat: Quū infirmor tunc potens ſum: q̄niam infirmi accincti ſunt robore, Nec vt illa etiā quę aiebat: Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore lāgueo: quoniam talis infirmitas eſt ꝓculdubio ſalutaris, Sed nec ſum infirmus vt illi, de quibus dicitur: Infirmabunt & peribunt à facie tua, quoniam infirmati ſunt & non fuit qui adiuuaret, Nec etiā infirmus ſum vt illi, de qbus legit:

Tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ, vt faciant ea quæ non conueniunt: quia talis infirmitas proculdubio eſt lethalis. Sed ex illis me eſſe confiteor, de quibus dicitur: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. Ex his quoque, de quibus ſcribitur: Conſcientia eorum quum ſit infirma, polluitur. Ecce enim accelero clamans: Sana me domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea. Non tua quidem, quoniam ſcriptum: Os enim nō comminuetis ex eo, ſiue, os illius nō cōfringetis. Habes enim os diuinitatis, de quo tu dicis: Adhæſit os meum carni meæ. Habes & os humanitatis, de quo dicit Eccleſia: Hoc nunc os ex oſſibus meis & caro de carne mea. Sed nec de illis oſſibus dico, de quibus inquis in Pſalmo: Sicut aqua effuſus ſum & diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Et Eccleſia dicit in Threnis: De excelſo miſit ignē in oſſibus meis. Neq; de oſſibus dico, quæ magis ſunt turbantia q̄ turbata: Oſſa, inquit, eius ſicut fiſtulæ æris, & putredo in oſſibus eius. Oſſa eius plena ſunt adipe & medullis, oſſa eius irrigantur. Sed de oſſibus meis dico, quoniam conturbata ſunt oſſa mea, id eſt, virtutes & vires animæ meæ. Sed illæ per vitia externa turbantur. Iuxta quod dicitur: Dominus exturbauit oſſa eorum, qui hominibus placēt, confuſi ſunt q̄niam Deus ſpreuit eos. Iſta vero per vitia conturbātur. Iuxta q̄d dicit: Oſſa mea aruerūt p̄ caumate, vel ſicut in frixorio cōfrixa ſunt. Ergo ſana & cuſtodi oīa oſſa mea, vt vnū ex eis nō cōteratur, vt timor tuus ſit oſſiū irrigatio. Spiritualis ergo lāguor eſt culpa, & corporalis eſt pœna, quę tñ cōtingit frequēter ex culpa, iuxta q̄d veritas ait homini, q habebat in infirmitate ſua triginta & octo annos: Ecce ſanus factus es, iā noli peccare, ne deterius aliq̄d tibi cōtingat. Et Apoſtolus ait: Qui māducat & bibit indigne, iudiciū ſibi māducat & bibit, non dñudicans corpus domini. Ideo ſunt inter vos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi. Saluberrimum ergo eſt conſilium, vt qui indiget corporali medela, ſpiritualiū prius egeat & accipiat medicinā, quatenus ceſſante cauſa, ceſſet & effectus;

Rom. 1

Pſal. 15

Exo. 12

Pſal. 101

Gen. 2

Pſal. 21

Threno 1

Iob 40

Iob 21

Oſſa quid

Pſal. 13

Pſal. 101

Ioan. 5

1. Cor. 11

Corporalis infirmitas non semper ꝓuenit ex peccato

ctus. Corporalis autem infirmitas, & si sæpe, nõ tamen semper prouenit ex peccato. Quod probat Apostolus dicens: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colophizet: propter quod ter dominum rogaui, vt auferret illum à me & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce infirmabatur Apostolus propter conseruationem suæ humilitatis. Veritas quoq; ait in Euãgelio: Infirmitas hęc nõ est ad mortem, sed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per eã. Et quum interrogaretur à discipulis suis: Rabbi quis peccauit, hic an parentes eius, vt cæcus nasceretur? Respondit: Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus nasceretur, sed vt manifestarentur opera Dei in illo. Ecce infirmabatur Lazarus, infirmabatur & cęcus, porpter ostentationem diuinæ virtutis. Iob quoque propter probationem patientiæ legitur infirmatus, qui sedens in sterquilinio testa saniem radebat. Similiter & Tobias, sup cuius oculos ex nido hyrundinum calida stercora inciderũt, factus est cæcus. Hanc autem infirmitatem ideo dominus permisit euenire ei, vt posteris daretur exemplum patientiæ ipsius, sicut & sancti Iob. Interdum autem propter compassionem proximorum aliquis infirmatur. Sicut Apostolus, qui dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scãdalizatur, & ego nõ vror? Ipse quoque saluator vulneratus est propter peccata nostra, attritus est ꝓpter scelera nostra. Disciplina pacis nostrę sup eũ, & liuore eius sanati sumus, & dñs in infirmitate voluit conterere eũ. Propter has & multas alias causas interdum absque peccati merito infligitur infirmitas corporalis, & si frequentius ex peccato. Ergo sana me dñe, tanq̃ pius & prudens medicus: qa ego sum ægrotus, & tu medicus, ego habeo infirmitatem, tu sanitatem, ego sum infirmus per culpã, tu sana me ꝑ gratiã: q̃niam conturbata sunt oĩa ossa mea, & anima mea turbata est valde. Anima cõturbata corpus conturbat, Salomone testante: Spiritus tristis exiccat ossa. Propter quod alibi dicit: A voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ. Quin etiã ossa mea sicut in frixorio cõfrixa sunt: qa ꝑ quę peccat hõ per hęc & torquetur. Quãdiu enim spina rationis pungit spiritũ ex peccato, & vermis conscientiæ mordet animũ ex delicto, nõ solũ aĩa frigitur, & torquet, sed etiã corpus affligitur & turbat. Vnde bonum est homini à peccato cessare, nõ solũ ꝓpter qetem æternã, quã in futuro seculo p̃stolatur, verũ etiã ꝓpter requiẽ tẽporalẽ, quã in p̃senti seculo experit: qa secundũ Apostolũ, pietas ꝓmissionem vitæ habet, quæ nunc est & futuræ. Potest & aliter hoc intelligi, vt ꝑ ossa vires mentis intelligantur, quãtum ad spiritum, q fortis est & promptus, & ꝑ animam intelligatur sensualitas, quãtum ad carnẽ, quæ est fragilis & infirma. Secundum quod Dominus ait: Spiritus quidẽ ꝓmptus est, caro autem infirma. Licet enim spiritus sit aĩa, distinguitur tamẽ inter spiritum & animam aliquando, vt spiritus intelligat pars superior, id est, mens, & anima inferior. i. sensualitas, iuxta q̃d Apostolus ait: Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens ad diuisionem animę & spiritus. Dicit itaq; pœnitens: Sana me dñe, à reatu peccati, & debes ꝓfecto sanare, quoniam conturbata sunt ossa mea. i. vires animæ meæ. Vis rationalis, quæ discernit inter bonum & malum, vis irascibilis, quæ abijcit malum, vis concupiscibilis, quæ appetit bonũ, conturbatæ sunt omnes ad pœnitentiam salutarem.

Vis rationalis est turbata, dũ ipsa inter bonum & malũ subtiliter nõ discernit. Vis irascibilis est turbata, dũ ipsa malũ fortiter nõ abijcit. Vis cõcupiscibilis est turbata, dũ ipsa bonũ delectabiliter non appetit. Et ideo conturbata sunt ossa mea, id est, animæ sensualitas turbata est valde, quoniam grãdis offensa grauem exigit pœnitentiam, vt quæ carnaliter delectatus offendi, spiritualiter conturbatus pœniteam, quatenus per aliam viam reuertar in regionem meam. Est turbatio timoris & commotionis, de qua legitur: Audiens Herodes rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Turbatio furoris & confusionis, de qua dicitur: Turbati sunt sicut ebrius, & omnis sapiẽtia

Ioan. 11 · Ioan. 9 · Pro. 17 · Psal. 22 · Psal. 101 · Trãquille conscientiæ bonũ · Hebr. 4 · Vires animę tres · Turbatio multiplex Matt. 2 · Psal. 106

tia eorum deglutita est. Turbatio laboris & occupationis, de qua dominus ait: Martha Martha solicita es & turbaris erga plurima. Turbatio doloris & compunctionis, de qua sponsa ait in Cãticis: Anima mea turbata est propter q̃drigas Aminadab. Turbatio mœroris & cõpassionis, de qua legitur, quod Iesus turbauit seipsum, & lachrymatus est. Turbatio stuporis & admiratiõis, vnde: Maria turbata est in sermone angeli, & cogitabat qualis esset illa salutatio. Sũt & aliæ multę turbationũ species, sed omnes reducũtur ad quatuor, videlicet miseriæ, culpæ, pœnæ, & gratiæ, de quibus agit pœnitens in hoc Psalmo. Conturbata sunt, inquit, ossa mea, & anima mea turbata est valde. Turbatus est præ ira oculus meus, conturbati sunt omnes inimici mei.

Lucæ.10 Cant.6 Ioãn.11 Lucæ.1

Conuertere domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam.

Animam multismodis accipi.

Anima in homine accipitur multis modis, ipsa persona, præsens vita, spiritus rationalis, spiritus animalis, intentio mentis, & sensualitas carnis. De primo: Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo. De secundo: Non facio animã meam preciosiorem quam me. De tertio: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. De quarto: Anima carnis in sanguine est. De quinto: Animam meam in manibus meis porto. De sexto: Turbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus. Ergo eripe animam meam, id est, spiritum meum, vel meipsum, & accelera, vt eripias me. Anima enim mea turbata est ad pœnitentiam. Tu ergo domine, qui pius es & benignus, conuertere ad me & ego conuertar ad te: quoniam & si per Prophetam dicatur: Cõuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: nisi tamen tu conuertaris ad me, ego ad te conuerti non valeo, & nisi tu me p̃uenias, ego ad te p̃uenire nõ possum. Sed q̃m ad perfectam conuersionem tu semper paratus existis, sicut Propheta testatur, Tãquam diluculum paratum inueniemus illum, securius dico: Conuertere Domine, id est, fac me perfecte conuerti ab errore ad veritatem, à vitijs ad virtutes. Porro, sicut Deus tribus modis se auertit ab aliquo. Primo, quando spiritualem subtrahit illi gratiam, vnde alibi dicit: Ne auertas faciem tuam à me, Secundo, quando temporalem irrogat ei pœnam, vnde est illud: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus, Tertio, quando vindictam infligit æternam, vnde dicitur: Auerte iram tuã à nobis, nec in ęternum irascaris nobis: Ita tribus modis se conuertit ad aliquẽ. Primo, quando gratiam ei spiritualem infundit, sicuti hoc loco: Conuertere domine, & eripe animam meam. Secundo, quando temporalem pœnam remittit, vnde est illud: Conuertere domine aliquantulum, & deprecabilis esto super seruos tuos. Tertio, quando salutem concedit æternam. Vnde: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Ac si diceret: Conuertimini ad me deserendo malitiam, & ego conuertar ad vos cõferendo salutem. Et ideo sine difficultate prorsus & mora eripe animã meam à præsenti miseria, & saluum me fac in æterna gloria, propter misericordiam tuam, de qua solummodo spero, non propter meritum meum, de quo nequaquã confido: & ideo non allego meritũ meum, quod exigit pœnam, sed imploro misericordiam tuam, quæ exhibet gratiam. Ecce peccator iste de culpa sua valde dolebat, vñ dicebat: Anima mea turbata est valde. Indulgentiam postulabat, vnde clamabat: Miserere mei domine q̃niã infirmus sum: nec tamen adhuc iustificatiõis gratiã obtinebat, vnde dicebat: Et tu dñe vsquequo? Cõuertere & eripe animam. Sed dices: Quid exigit amplius ad hoc, vt pœnitẽs conuertatur, quã vt valde doleat de commissis, p̃ponens ea fideliter cõfiteri, & à cõmittendis penitus abstinere? Scriptũ em̃ est: Quacũq; hora cõuersus fuerit peccator, & ingemuerit, oĩm peccatorũ nõ recordabor. Et iterũ: Dixi, cõfitebor aduersum me iniustitiã meã dño, & tu remisisti iniqtatẽ cordis mei. Cęterũ si ita est, cũ sciat hõ quando sic pœnitet, scit ergo qñ conuertitur, & ita quãdo iustificat. Porro iustificari nõ potest, nisi prius ei charitas infundat, iuxta quod veritas ait: Dimissa sunt ei pec-

Gene.17 Acto.20 Ezech.18 Leuit.7 Psal.118 Psal.30 Oseæ.6

Trib⁹ modis se De⁹ auertit ab homine psal.50 Psal.39 Psal.84 Deus tribus se conuertit ad hominem modis. Psal.6 psal.89 Zacha.8 Ezech.18 Psal.31 Lucæ.7

ca-

cata multa, quoniam dilexit multum.
1.Petr.4 Nam charitas operit multitudinem pec
catorum. Scit ergo quando infunditur
1.Cor.4 ei charitas, quoniã verum est quod Apo
stolus dicit: Nihil mihi cõscius sum, nõ
Psal.18 tamen in hoc iustificatus sum. Nam &
delicta quis intelligit? propter quod o-
rat Dauid: Ab occultis meis munda me
Iob.9 Domine. Iob namque dicit: Si enim sim-
Pro.10 plex fuero, hoc ipsum ignorabit ani-
ma mea. Salomon quoque ait: Quis di-
cere potest, mundum est cor meum, &
purus sum à peccato? Ac si diceret: Nul
lus, nisi forsan ei sit reuelatum. Quando
quidem inter infideles sunt aliqui, qui
valde dolent de peccatis commissis, &
cum animo confitendi proponunt ab-
stinere à committendis, non tamen ipsi
iustificantur, quoniam aliquod habent
delictum, quod nõ intelligunt, illud vi-
Ioan.3 delicet de quo Dominus ait: Qui nõ cre
dit, iam iudicatus est. Sic forsitã Chri
stianum latet aliquod grãde peccatum,
propter quod, quia de illo nõ pœnitet,
iustificatio retardatur, aut forsan quia
minus dolet, quam oporteat illum dole
re, vel etiam propter aliam causam Deo
cognitam, sed nobis ignotam. Quis e-
nim audeat certam metã imponere gra-
tiæ, vt dicat, si tantum dolet peccator,
aut taliter, peccatum illi dimittitur: sin
autem, non dimittitur illi peccatum? nõ
esset ergo gratuita, led debita iustificatio
peccatoris. Verum ex diuina iustissi-
ma dispensatione procedit, vt sicut ali-
quando indulgẽtia postulata differtur,
sic interdum præstita nesciatur: quoniã
magis expedit, vt iustificatus dubitet, an
ipse sit iustus, quam iniustus credat, q̃d
Quare nõ nunquam differat curatio ipse sit iustificatus. Differtur autem
aliquando curatio, ne ægrotus putet, se
non medici virtute, sed naturæ vigore,
vel mediocritate ægritudinis sanatum,
& sic vili pendat medicum, & parui pen
dat languorem. Vt ergo de sua virtute
diffidat, magnitudinem vero infirmita-
tis agnoscat, & auxilium medentis im-
ploret, differtur curatio, donec clamet
frequenter & dicat: Sana domine ani-
Psal.40 mam meam, quia peccaui tibi. Nondum
enim ægrotus iste tam perfecte clamaue
rat, vt diceretur ei: Adhuc te loquente,
dicam assum. Ex difficultate quoque cu
rationis, magis cauetur infirmitas: quia
quod facile sanatur, non multum caue-
tur: & ideo differtur curatio ægritude-
nis, vt diligentior sit custodia sanitatis.
Sed non est differendum vsque post
mortem.

Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Mors triplex Roma.8 Triplex est mors, corporalis, spiritua
lis, & gehennalis. De prima legitur: Cor
pus est mortuum per peccatum. Vnde:
psal.88 Quis est homo qui viuet, & non videbit
mortem? quasi diceret: Nullus est viuẽs,
qui tandem mortem corporis nõ incur
rat. De secunda dicitur: Vidua quæ in de
1.Tim.5 1.Ioan.5 licijs viuit, mortua est. Et: Est peccatũ ad
mortẽ, nõ pro eo dico vt oret qs. Quasi
diceret: Est q̃ddam mortale pctm̃, pro q̃
non est orandũ: quia neq; in hoc seculo,
neque in futuro dimittetur. De tertia ve
Apoc.2 Psal.48 ro scribitur: Qui vicerit, non lædetur à
morte secũda. Et: Sicut oues in inferno
positi sunt, mors depascet eos. Quasi
diceret: Sicut ouis non carpit herbam
sed pascit, vt herba semper renascatur ad
pastum, ita mors gehennalis, non con-
sumit hominem sed adfligit, vt semper
viuat ad mortem. Est præterea mors
Colos.3 gratiæ, de qua dicit Apostolus: Mortui
estis, & vita vestra abscõdita est cũ Chri
Cant.8 sto in Deo. Et Salomon: Fortis vt mors
dilectio, & dura sicut infernus æmula-
tio. Lampades eius, lampades ignis at
que flammarum. Aquæ multæ non po-
terunt extinguere charitatem. Ipse quo-
Osee.13 Mors quadruplex que Christus se per prophetam mortem
mortis appellat: O mors, inqt, ero mors
tua, morsus tuus ero inferne. Mors natu
ræ separat corpus ab anima. Mors culpę
separat animam à Deo. Mors gehennæ
separat animã & corpus à gloria. Mors
gratiæ separat corpus à mundo. In pri-
ma morte plerumque non est, in secun-
da vix est, in tertia nunquã est, qui Dei
memor sit ad salutẽ: in quarta vero, sem-
per est homo Dei memor. Quia ergo in
corporalis mortis articulo, nonnunquã
est tanta doloris acerbitas, tanta mole-
stia passionis, quod moriens in tantum
memoria priuetur, vt nullorum valeat
memi-

meminisse,licet non sit de aliquo desperandum, donec fuerit in vita, tutum tamen non est, ad supremum mortis articulum pœnitentiam differre: sed tunc securum est homini pœnitere,quum præualet ipse peccare.Dimittat ergo dubiũ, & retineat certũ, qui vult à periculo liberari.Sic de spirituali morte debeţ intelligi,quod non sit in morte qui memor sit tui:quoniã tãta est criminis obstinatio, vt peccator desperans de venia,vix vnquam de Deo recordetur ad pœnitentiam, quem à se contemnendo proiecit per superbiam.Iusto quippe iudicio tali animaduersione punitur peccator, vt moriens obliuiscatur ipse sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.Cæterũ de morte gehennali sic potest & debet intelligi, quod nõ est in morte q memor sit Dei, quoniam in gehenna non est recordatio ad salutem, sed potius ad tormentũ: quia damnati maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerẽtes eũ esse malignũ,qui creauerit illosad pœnam,& nunquam inclinetur ad veniã: optantes illum omnino nõ esse, per quẽ conquerunt se tã infeliciter esse.Et ideo merito subditur: In inferno autem quis confitebitur tibi?In sacra scriptura infernus quandoque dicitur miseria præsentis vitæ. Vnde:Pericula inferni inuenerunt me. Quandoq; vitiorũ profundũ. Vnde est illud:Descenderunt in infernũ viuentes.Quandoq; ipsius qui trahit alios ad interitum.Vnde:Dolores inferni circundederunt me. Quandoq; hiatus terræ.Vnde:Disrupta est terra in cõpedibus eorũ,descenderuntq; in infernũ viuentes.Quandoq; locus pœnarũ.Vnde:Infernus subter cõturbatus est in occursum aduentus tui. Cuius duæ sunt partes,inferior & superior,ppter q̃d dicitur:Eruisti animã meam ex inferno inferiori.Superior dicebatur limbus inferni,vel sinus Abrahæ, de quo dicit Iob: In inferno descendat anima mea.Inferior autem dicitur tartarus vel gehenna, de quo dominus ait:Mortuus est autem diues & sepultus est in inferno . In hoc quidem inferno nullus domino confitetur.Infernus est & ipse diabolus: Dilatauit infernus animam suam, absque vllo termino. Si enim secundum Apocalypsim Ioannis,blasphemauerũt homines Deum propter plagam gradinis, quoniam magna facta est vehementer, quanto magis blasphemabunt in inferno homines Deum propter incẽdij cruciatum, qui vehementior quidem erit, quam possit etiam cogitari. Recte ergo Propheta dixit: Neque infernus confitebitur tibi,neque mors laudabit te.Nõ mortui laudabunt te domine.Nã à mortuo, tanquam ab eo qui non est, perit confessio. Duplex autem in scripturis confessio legitur: Vna peccatorum,altera præconiorum.De ista dicitur: Confitemini domino in cithara,&in psalterio decem chordarum psallite illi.De illa autem: Confitemini alterutrum peccata vestra. Licet ergo non sit præconiorum confessio in inferno,est tamen in eo cõfessio peccatorum,sed infructuosa penitus,&inutilis,sicut Sapiens protestatur: Gementes præ angustia spiritus dicent intra se pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ nõ luxit nobis. Quid profuit nobis superbia,aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis?Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra. Talia, inquit,dixerunt in inferno hi qui peccauerunt. Ergo confitebuntur ad pœnam,sed non conuertẽtur ad veniam.Iustum enim est, vt qui noluerunt cum potuerũt,cum velint nõ possint.Proptera diues ille, qui cruciabatur in flamma,dicebat ad Abraham: Rogo te pater,vt mittas Lazarum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres,vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.Cui cum Abraham respondisset,habent Moysen & Prophetas, audiant illos, subiunxit: Non pater Abraham,sed si quis ex mortuis resurrexerit credent.Agebat & ipse pœnitentiam in inferno, sed quia cognoscebat illam inutilem, rogabat, vt annunciaretur hoc fratribus suis, quatenus agerent pœnitentiam in hoc seculo fructuosam, & ideo non de futuro, sed de præterito pœnitens iste ait.

Infernus multiplex Psal.114 Num.16 Psal.17 Esa.14 Psal.85 Iob.17 Lucæ.16 Esa.5 Apoc.16 Esa.38 Psal.113 Eccli.17 Confessio duplex Psal.31 Iacob.5 Sapiẽ.5 Lucæ.16

Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meum,lachrymis meis stratum meum rigabo.

infernus vide supra

Laborat iustus in corde, laborat in
Psal. 68 ore, laborat in opere. De primo: Laboraui in gemitu meo. De secundo: Laboraui clamãs, raucę factę sunt fauces meę,
Psal. 127 dum spero in Deum meum. De tertio: Labores manuum tuarum quia mandu cabis, beatus es & bene tibi erit. Deus
Esa. 1 autem laborare dicitur per patientiam, vt expectet ad pœnitentiam, Vnde: Facta sunt mihi molesta, laboraui sustinẽs. Diabolus vero laborat per fraudulenti tiam, vt pertrahat ad nequitiam. Vnde:
psal. 9 Sub lingua eius labor & dolor. Est præterea labor mundanæ peregrinationis,
Iob. 5 de quo legitur: Homo nascitur ad labo
Psal. 62 rem, & auis ad volatum. Labor humanę transgressionis, de quo dicitur: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et labor sempi
psal. 48 ternæ damnationis, de quo scribitur: Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem. De raro & modico gemitu non dixisset: Laboraui in gemitu meo, sed de diuturno & continuo. Quia non laborat in gemitu, qui protinus ridet, & gemet profecto non pœnitens, qui pœnitentiam non tenens, sed magis deridẽs, de gemitu ad risum procedit. Ille vero laborabat in gemitu, qui dicebat: Tota die
Psal. 17 contristatus ingrediebar, rugiebam à gemitu cordis mei, & dolor meus ante me est semper. Sane columba gemitum habet pro cantu. Et tu pœnitens anima, si vis esse columba, vt careas felle peccati, pro cãtu gemitum habeas, pro risu mœrorem. Porro duo sunt necessaria pœnitenti, vt intus gemat, & foris fleat. Propter quod quum dixisset: Laboraui in gemitu meo, statim adiunxit: Lauabo, id est, perfundam lectum meum materialem per singulas noctes, & * tempora-
les, ipsumque stratum meum rigabo lachrymis meis, non solum interioribus, sed etiam exterioribus. Sane non semel est flendum, sed sæpe. Propter quod ait: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Nec modice est flendum, sed multũ. Propter quod addit: Lachrymis meis stratum meum rigabo. Vbi enim irrigatio, ibi humoris est abundantia. Neque dicit in noctibus, sed per noctes, nec per aliquas, sed per singulas: vt ostendat se continuum & diutinum fletum habere, illorum duritiam reprehẽdens, qui vix aut raro possunt ad lachrymas emolliri. Saxeum enim pectus, lapideum cor, & ferreum habet is animum, qui pro se nõ tam in corpore morituro, quãforsan in mente iam mortua, gemitus non produ ducit, suspiria non emittit, & lachrymas non effundit. Sciat ergo se culpabiliter durum, & dure culpabilem, qui corporalem amici sui mortem deplorat, & spiritualem animæ suę mortem non deflet. Attende pœnitens illius lachrymas peccatricis, quæ stans retro, secus pedes domini Iesu, lachrymis rigabat pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & tu fac similiter, si vis audire cum illa: Dimittuntur tibi peccata tua. Licet autem non solum in nocte sit lachrymandum, sed etiam in die: ideo tamen dicit per noctes & non per dies, quoniam abundantius & frequentius solet homo lachrymari de nocte, quando solus est in abscondito, quam de die, quando cum multis est in publico: quum & in nocte quiescat à tumultu remotus, in die vero laboret in strepitu constitutus. Per noctem quoq; intelligitur culpa, quæ mentem obtenebrat, & obscurat caligine peccatorum. Et per lectum intelligitur conscientia, in qua dormit spiritus, quando quiescit ab iniquietudine vitiorum. Dicit ergo: Lectum meũ lauabo, id est, * mundabo conscientiam meã, per singulas noctes, id est, per singulas culpas. Pro singulis enim culpis debet pœnitens singulas hostias immolare, vt iuxta legem diuinam, dignum offerat pro peccato sacrificium, illud vtique de quo dicitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: in quo singula intestina hostiæ abluantur. De talibus noctibus legit: Qui dormiunt, nocte dormiũt, & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Iob: Noctẽ illã tenebrosus turbo possideat. Nox in q̃ dictũ est, conceptus est homo. De huius lecto dicit: Si dixero cõsolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecũ in stratu meo, terrebis me per somnia, & p visiones horrore concuties. Multis etiã & aliis modis dicit lectus hominis. Ociũ cõtẽplationis. Vnde: Duo erũt in lecto vno vnus assumet, & alter relinq̃t. Mũdana p sperita. Vnde: In lectulo meo p noctes quæsi-

Culpabiliter durũ

Lucæ. 7

Quarecitcat per noctes

Alias inundabo cõscientiã

Psal. 50

1. Thes. 5

Iob. 3

Lect⁹ multiplex

Luc. 17

Cant.3 Pſal.4 quæſiui quem diligit anima mea. Corporalis infirmitas. Vnde dicitur: Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius. Carnis voluptas. Vnde: Laſciuitis in lectis eburneis. Negligentiæ torpor. Vnde: Ponam eam in lecto, & omnis qui fornicatur cum ea. Hæreticorũ doctrina. Vnde: Intexui funibus lectum meum. Inferni profunditas. Vnde: In tenebris ſtraui lectulũ meum. Hic autem lectus accipitur pro ſecreto conſcientię, vel voluptate carnali. Sane ſicut ſeptẽ ſunt dies, id eſt, ſeptem dona ſpiritus ſancti, quibus vita ſpiritualis perficitur in claritate virtutum: ita ſeptem ſunt noctes, id eſt, ſeptem vitia principalia, quibus carnalis vita peragitur in tenebris vitiorum. Illi ſignificantur per ſeptem lucernas in candelabro tabernaculi, & per ſeptem oculos in lapide vno. Iſtę ſignificantur per ſeptem gentes de terra promiſſionis eiectas, & per ſeptem ſpiritus nequiores, quos immũdus ſpiritus aſſumpſit. Ergo lauabo per ſingulas noctes lectum meũ. Triplex eſt lauachr̃, In aqua, in lachrymis, & in ſanguine. De primo legitur: Miſit Chriſtus aquã in peluim, & lauit pedes diſcipulorum: qa niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei. De ſecundo hoc dicitur: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Et alibi: Si abluerit dominus ſordem filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauerit in ſpiritu iudicij, & ſpiritu ardoris. De tertio in Apocalypſi ſcribit: Iſti ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas & dealbauerunt eas in ſanguine agni. Et iterũ: Qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Primum & vltimum ſine medio parum valẽt: quia nec baptiſmus, nec martyrium ſine pœnitentia valent ad ſalutem, quũ non remittatur impœnitenti peccatum, originali duntaxat excepto, quod ſine pœnitentia paruulis dimittitur in baptiſmo: quia ſicut in regeneratione, ſine conſenſu dimittitur tranſitque reatus, & remanet actus, ſic econtrario in actuali peccato tranſit actus, & remanet reatus, donec penitus dimittatur. Sed quia nõ dixerat quibus lauabit lectum, ſic determinat ſubdens: Lachrymis ſtratũ meũ rigabo. Sũt lachrymæ doletis & pœnitẽtis, lachrymę cõpatiẽtis & diligẽtis, lachrymę contẽplantis & exultãtis, lachrymę impẽcantis & deſperãtis. De primis legit: Fleuit Ezechias fletu magno, & dictũ eſt ei: Audiui orationẽ tuã & vidi lachrymas tuas, & ecce ſanaui te. Mulier quoq; quæ erat in ciuitate peccatrix, lachrymis cœpit rigare pedes Domini, & capillis capitis ſui tergere, & dictum eſt ei: Dimiſſa ſunt tibi peccata tua. De ſecundis lachrymis legitur, quod Ieſus vt vidit Mariam plorantem, & Iudęos qui venerant cum ea plorantes, fremuit & turbauit ſeipſum, & lachrymatus eſt. Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum. Ioſeph quoque cum amplexatus fuiſſet in collum Beniamin fratris ſui, fleuit, illo ſimiliter flente ſuper collum ipſius. De tertijs lachrymis inquit Propheta: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, quando ingrediar in locum tabernaculi, ambulabo labo vſque ad domum Dei. Tobias quoque cum vxore oſculatus eſt filium, & cœperunt ambo flere præ gaudio. De quartis ait dominus: Mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Et alibi: Flebunt & plangent ſe ſuper eum omnes reges terræ, qui fornicati ſunt cum illa, & in delicijs vixerunt. Porro, abſterget Deus omnẽ lachrymam ab oculis ſanctorum, & iam non erit vltra, neque luctus, neque clamor, ſed nec vllus dolor, quæ priora abierunt. Ergo beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabantur. Euntes ibant & flebãt mittentes ſemina ſua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Cæterum qui lætantur quum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis: qui tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad vocem organi, ſed in puncto deſcẽdunt ad inferna, eorum riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupabit. Lachrymis ergo meis ſtratum meum rigabo: quia lachrymæ abluunt conſcientiam à ſordibus peccatorum, quæ quanto amariores ſunt pœnitenti, tanto dulciores ſunt indulgenti. De talibus lachrymis alibi legitur, quod Petrus egreſſus foras fleuit amare. Item: Angeli pacis,

Amos.6 Pro.7 Iob.17 Exo.15 Apoc.1 Lucæ.11 Lauachrũ triplex Ioan.13 Ioan.3 Pſal.6 Eſa.4 Apoc.7 Apoc.1 Lachrymæ multiplices 4.Reg.20 Eſa.38 Luc.7 Ioan.11 Gen.45 Pſal.41 Tobi.11 Matt.22 Apoc.6 Matt.5 Pſal.125 Pro.2 Iob.21 Pro.14 Matt.26

Esa. 33 Ioel. 2 id est, sacerdotes orantes pro pace, amare flebant, secundum illud: Inter vestibulum & altare plorabant sacerdotes & ministri Domini. Nam labia sacerdotis custodiũt scientiam. Angelus enim domini exercituum est. Anna quoque largiter flebat amaro corde. Lachrymis ergo interioribus, id est, amaritudine pœnitentię, stratum meum, videlicet sensualitatem, rigabo, vt fertilis fiat, quæ prius arida erat, vt irrigata dignos pœnitentiæ fructus producat, quæ arefacta spinas & tribulos germinabat. De hoc stratu alibi dicitur: Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Ex hoc vero q̃d dicit: Lauabo p̃ singulas noctes lectũ meum, colligitur euidenter, quod non sufficit, quod homo confiteatur in genere, se multa commisisse peccata, sed oportet vt descendat ad speciem, vt de singulis conteratur, maxime quorum potest per inquisitionis studium recordari.

1. Reg. 1

Pſal. 4.

Differunt lectus & ſtratum

Cæterũ distingui potest inter lectum & stratũ, vt p̃ lectum, in q̃ corpus cum delectatione quiescit, voluptas corporis designetur: per stratum vero, in quo pannorum congeries cumulatur, intelligatur cumulus peccatorum: vt per lachrymas pœnitentiæ diluatur & deleat multitudo peccaminum, & voluptas peccandi. Ideo vero dicit per singulas noctes, & non dicit per singulos dies, vt innuat quod dies & noctes patiatur alternatim. Qui enim modo veritatis luce perfunditur, & modo iniquitatis caligine obscurator, tanquam inter dies & noctes alterno commutat affectu: veluti noctẽ sustineat, si carne seruiat legi peccati: diem vero prospiciat, si mente seruiat legi Dei. Tanquam igitur nõ sufficiat, quod dixerat de præterito: Laboraui in gemitu meo, adiungit protinus de futuro, vt profectum pœnitentis ostendat, qui de gemitu procedit ad lachrymas, & de lachrymis ad confessionem.

Rom. 7

Turbatus est præ ira oculus meus, inueteraui inter oẽs inimicos meos.

Redde singula singulis: Lauabo per singulas noctes lectum meum: quia inueteraui inter omnes inimicos meos. Lachrymis stratum meum rigabo: quia turbatus est præ ira oculus meus. Notãdum vero quod est peccatum obreptionis, quod cito deseritur, & est peccatum consuetudinis, quod diutius frequentatur. Vtroque modo dolet pœnitens se peccasse. Per obreptionẽ, propter quod ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Nam ira quandoque dicitur breuis furor, secundum illud: Sol non occidat super iracundiam vestram. Et per consuetudinem, propter quod addit: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Nam vetustas ex diuturnitate procedit. Oculus ergo meus, videlicet intellectus, seu ratio, vel intẽtio, turbatus est p̃ ira, vel à furore, q̃d idem est: quoniam ira viri iustitiam Dei non operatur. Et: Ira impedit animum ne possit cernere verum. De his oculis legitur: Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Oculi sapientis in capite eius. Et: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Tales oculi quandoque turbantur præ ira propria, & interdum turbantur à furore diuino: quia dũ peccator præ ira propria solem iustitiæ nõ finitur contemplari, à furore diuino, iusto quidem iudicio, in prę̃senti tenebras interiores, id est, cæcitatem mẽtis incurrit, in reprobum sensum datus: & in futuro tenebras exteriores incurret, quoniam tolletur impius, ne videat gloriam Dei: quia Deus habitat lucem inaccessibilem, extra quam penitus erit impius, in futuro ex toto separatus à Deo: & ideo tenebrę illę dicũtur exteriores, quia faciunt homines penitus extra lucem. Non solum autem per obreptionẽ quãdoque deliqui, verum etiam pro consuetudinem sæpe peccaui: quoniam inueteraui ex longa consuetudine inter omnes inimicos meos. Certe dum anima in hoc seculo peregrinatur à domino, multos & magnos patitur inimicos, de quibus legitur: Facti sunt inimici eius in capite. Nam inimicatur ei mundus & caro, dæmon & homo. Mundus cum elementis. Vnde: Pugnabit orbis terrarũ contra insensatos. Caro cum sensibus. Vnde: Mors ingreditur per feneſtras. Oculus animam deprædatur. Dæmon cum vitijs, Vnde: Non est nobis colluc-

Peccatum obreptionis & consuetudinis

Eph. 4

Iacob. 1 Horatius

Pſal. in Eccli. 2 Matt. 6

1. Tim. 6

Anima à multis ini micis impugnatur

Sapiẽ. 5

Thren. 3 Hiere. 9

Ephe. 6

cta-

ctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus, aduersus rectores mundi tenebrarum harum. Homo cum bestijs. Vnde: Quum insurgerent homines in nos, forte viuos deglutissent nos. Posuerunt mortalia seruoꝝ tuoꝝ, escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Inimici ergo sunt dæmones & homines, vitia & peccata, mundus & caro. De quibus legitur: Inimici nostri derisere runt nos. Confundantur & reuereantur inimici mei. Inimicos meos dedisti mihi dorsum. Persequar inimicos meos & comprehendam illos. Porro sicuti diabolus est inimicus virtutum, de quo dicitur: Quia inimicus homo, superseminauit zizania, ita Deus vitiorum est inimicus, qui de se dicit: Inimicus ero inimicis tuis. Vere igitur militia est vita hominis super terram. Dicit itaque pœnitens: Inueteraui, hoc est, ex longa consuetudine peccaui, inter omnes inimicos meos, me vndiq; persequentes, & ad malum trahentes, iam turpis & inutilis factus: à simili veteris vestis, quę nec vsui est, nec decori. O quam grauis est vetustas peccati, quam graue vetustatis peccatum, ex qua culpa quasi vertitur in naturam, & natura quasi transit in culpam. Est autē vetustas corporis, vetustas sensualitatis, vetustas rationis, vetustas consuetudinis, vetustas ignorantiæ, vetustas culpæ, vetustas legis, vetustas vitæ, vetustas tēporis, & vetustas æternitatis.

Pſal.17 Matt.13 Exo.23 Iob.7 Vetuſtas multiplex Pſal.101 Rom.6 Pſal.31 Eph.4 Lucæ.5 Daniel.13 Rom.7 Leuit.26

De vetustate corporis legit: Omnes sicut vestimentum veterascent. De vetustate sensualitatis habetur: Vetus homo noster cum illo affixus est. De vetustate rationis accipitur: Quoniam tacui, inueterauerunt omnia ossa mea. De vetustate consuetudinis item legitur: Deponite veterem hominem cum actibus suis. De vetustate ignorantiæ dicitur: Vetus error abijt. De vetustate vitæ legitur: Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. De vetustate culpæ item legitur: Inueterate dierum malorum. De vetustate legis scribitur: Non in vetustate literæ, sed in nouitate spiritus. De vetustate tēporis dicitur: Vetustissima veterum comedetis. De vetustate æternitatis narratur: Vetus dierum sedit, & libri aperti sunt. Licet autem peccator iste inter suos inueterauit inimicos, non tamen desperat, sed correptus & exauditus à domino dicit illis:

Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.

Quasi dicat: Ego sum separatus à vobis, & si non adhuc loco, iam tamen voto, & si nondum corpore, iam tamē corde. Non enim possumus in hoc mundo neque debemus corporaliter separari prorsus à malis, nisi duntaxat ab illis, qui merito peccatorum suorum per excommunicationis sententiam ab Ecclesia sunt præcisi, cum quibus nec cibum sumere, secundum Apostoli verbum, debemus: alioqui, secundum quod idem Apostolus ait, oporteret nos de hoc mundo exire. Nam & dominus præcepit: Nolite eradicare zizania, ne simul eradicetis & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad messem. Interim ergo antequam area ventiletur, quia grana mixta sunt cum paleis, & zizania cum frumento, bonos oportet esse cum malis. Vñ Loth habitabat in Sodomis, & Iob erat in terra Hus, sponsus quoque dicit ad sponsam in Can. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quapter & ipse Christus cum publicanis & pctōribus manducabat. Cæterum & si iusti non debeant in hoc mundo corporaliter ab impijs separari, quantum ad generalem communionem, quando tamen sine scandulo potest fieri, separari debent ab illis, quantum ad familiarem cohabitationem: quia mores à cōuictu formantur, & corrumpunt bonos mores colloquia mala. * Vuaq; conspecta liuorem ducit ad vua. Propter quod dicitur: Cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens eris. Et alibi legitur: Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum. Item: Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Semp ergo spiritualiter, & aliquando etiam corporali

Boni à malis hic corporaliter separari nēpossunt 1.Cor.5 Matt.13 Cant.2 Lucæ.5 Malorum consortia vitanda 1.Cor.15 Pſal.17 Pſal.140 Pſal.83

ter in hoc seculo boni separantur à malis. In futuro vero & spiritualiter & corporaliter separabuntur omnino. Dicit itaque pœnitens iustificatus à Deo: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam dominus exaudiuit vocem fletus mei.

Exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationẽ meam *assumpsit.

*suscepit.

Pro tribus orauerat in primo ternario, pro pœna videlicet amouenda, pro plaga curanda, & pro mora tollenda. Super his tribus se gaudet à domino exaudiri dicens: Exaudiuit dominus vocem fletus mei, dominus orationem meam assumpsit. Est fletus in corde, fletus in ore, fletus in ope. In corde cũ dolore, in ore cum clamore, in opere cum labore. De primo legitur, quod cum Anna esset amaro animo, flens largiter orauit dominũ. Loquebatur autem in corde suo, & vox penitus non audiebatur. De secũdo legitur: Vox in Rhama audita est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorãs filios suos, noluit cõsolari. De tertio legitur: Mulier q̃ erat ciuitate peccatrix, stãs retro secus pedes dñi Iesu, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat. Quidam prę nimia lætitia sępe plorant, de qualibus legit, quod Tobias data manu puero, occurrit obuiam filio suo, & suscipiẽs osculatus est eum cum vxore sua, & cœperunt ambo flere præ gaudio. Sic Ioseph videns patrem suum Iacob irruit super collum eius, & inter amplexus fleuit, dixitq; pater ad eum: Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam. Porro & præ nimia lætitia & præ nimia tristitia quidam non possunt interdum continere voces à fletu. Vnde legitur, quod Ioseph vltra se cohibere non poterat, eleuauitque vocem cũ fletu, quam audierunt Aegytij, omnisque domus Pharaonis, & manifestauit se fratribus suis. Dauid autem ascendẽs in cœnaculum portæ, fleuit & clamauit voce magna: Fili mi Absolon, Absolon fili mi. Quis mihi tribuat vt ego moriar pro te? Prius ergo pœnitens nimis tristis aiebat: Lachrymis stratum meum rigabo. Nunc autem nimis lætus effatur: Exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam assumpsit. Quia ergo dominus pœnitentiam suam misericorditer suscipiens exaudiuit, optat, vt eius exemplo inimici pœniteant dupliciter, ita dicens:

Flet⁹ multiplex 1. Reg. 1

Matt. 2

Lucæ. 7

Tobi. 10

Gen. 46

Gen. 45

2. Reg. 16

Inimic. re sipiscẽtia precatur

Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei, *auertantur retrorsum & erubescant valde velociter.

conuertãtur & erubescant.

Conturbentur in corde, per contritionis dolorem, erubescant in ore, per confessionis pudorem, auertantur retrorsum in opere, per satisfactiõis laborem. Et repetit iterum: Erubescant: quoniam & in recordatione facinorum debet intus erubescere Deum, & in confessione peccaminum debet foris erubescere hominem: quoniam erubescentia cõfitentis pœna est non modica pœnitentis, & pudor confessionis, pars est non minima satisfactionis. O cum quanto rubore coram altero confitetur, quod quis absque magno pudore nec intra se meditatur. Sed amplius debet erubescere corã Deo, cuncta cernente, nefandas turpitudines exercere, quam coram homine quædam audiente peractas turpitudines reuelare: quamuis eas illi reueles, nõ vt homini sed vt Deo. Erubescãt ergo de peccatis suis ad pœnitentiam, quoniam & si qnædam erubescentia sit mala, de qua dominus ait: Qui me erubuerit & meos sermones coram hominibus, hunc filius hominis erubescet coram angelis Dei. Et tunc incipies cum rubore nouissimum locum tenere. Hæc tamen erubescentia bona est, de qua dicit Apostolus: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Et Propheta improperat illi, quæ noluerat erubescere de peccatis: Frons, inquit, meretricis facta est tibi, erubescere nesciuisti. Heliæus quoq; dixit ad Ioram regem Israel: Viuit dominus exercituum, in cuius conspectu sto, quod si non vultũ Iosaphat regis Iudeæ erubescerem, nec attendissem quidem te nec respexissem. Nam vt Sapiens protestatur,

Erubescẽtia pœna cõfitentis

Erubescẽtia mala Lucæ. 9

Lucæ. 14 Erubescẽtia bona

Rom. 6

4. Reg. 3

ſtatur, eſt confuſio adducēs gloriam, & eſt confuſio adducens ignominiā. Hinc Esaiæ 23 etiam alibi legitur: Erubeſce Sidon ait mare. Optat autem, vt conturbentur, ſecundum aliam literam, vehementer, quatenus conturbatio ſit non ſolum ingēs, ſed vehemens, id eſt, vę adimens, hoc eſt, æternam damnationem auertens: quia niſi talis & tanta ſit conturbatio pœnitentis, vt ſufficiat ad auertendam pœnam æternam, atterit proculdubio, ſed non conterit, pœnam inferens ſed veniam non impendens. Sunt enim hic duo paria inter ſe, vt gehennalis pœnæ debitum remittatur, & criminalis culpę vinculum relaxetur. Optat etiam vt auertantur retrorſum, quatenus ſicut de virtutibus corruerunt in vitia, mala opera exercendo, ita de vitijs redeant ad virtutes, bona merita operando: quia non ſemper dimittitur tota pœna, quotiens remittitur tota culpa. Per hoc autem quod ait, valde velociter, oſtendit quod non eſt confeſſio aliquatenus differenda: qa peccatum quod per pœnitentiam non Matt. 15 diluitur, mox ad aliud pondere ſuo trahit, quum ſit ipſum differre peccare. Neſcitis, inquit dominus, diem neq; horā. Luc. 21 Prægnantes & nutrientes q. Væ autem prægnantibus & nutrientibus illis diebus. Prægnantes ſunt, qui celant peccatum conceptum in corde. Nutrientes ſunt, qui fouent peccatū generatum in opere, quibus erit væ, id eſt, damnatio illis diebus. Poteſt etiam hoc intelligi dictum non optātis affectu, ſed ſpiritu prophetantis. Quaſi dicat: Dominus exaudiuit me, ſed omēs inimici mei erubeſcant & conturbentur, id eſt, conturbabuntur & erubeſcent, non vtique in preſenti, vbi mali bonos derident, ſed Sapien. 5 in futuro, vbi mali erubeſcentes de ſe, dicent de bonis: Hi ſunt, quos aliquando hābuimus in deriſum & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodo cō putati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Videntes autem 1 Thes. 5 turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione ſalutis. Erubeſcēt autem valde velociter, quia quum dixerint, pax & ſecuritas, tunc repentinus ſuperueniet interitus, & calamitas irruet improuiſa. Sed hic finis Pſalmi reducitur ad principium, quia quod in principio à ſe flagitat amouendum, in fine prędicit reprobis irrogandum.

IN PSALMVM SECUNDUM pœnitentialem Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVIUS Pſalmi talis eſt:

Intellectus Dauid.

Tituli eiuſdem explicatio.

TItulus iſte nō indiget alia expoſitione quā pſalmus, quoniam in expoſitione pſalmi titulus exponetur, cui Pſalmus alludit, non ſolum ſententia, ſed & ſermone, ibi maxime, vbi dicitur: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te. Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Principaliter autem de gratia & miſericordia Dei agit. Vnde Apoſtolus ad Romanos ex ipſo Rom. 4 ſumit gratię argumētum aduerſus illos, q de operibus gloriātur bonis, & merita iactant, dicens, beatitudinem eſſe illius hominis, cui Deus fert accepto iuſtitiā, ſicut ait Propheta: Beati quorum remiſſę ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Incipit ergo à beatitudine viæ, & deſinit in beatitudine patriæ. Inchoatur à gratia & terminatur in gloria. Vnde cū in principio Pſalmi dicatur: Beati quorū remiſſę ſunt iniqtates, in fine cōcluditur: Et gloriamini oēs recti corde. Illud aūt cōſiderandum occurrit, quod iſtorum ſeptem pſalmorum duo ſunt, quorum vterque ſpecialem titulum ſortitur à feria, videlicet, primus & tertius. Item duo ſunt, quorum vterque proprium titulum habet à continentia, videlicet ſecūdus & quintus. Rurſus, duo ſunt, quorum vterq; ſingularem titulum obtinet ab hiſtoria, videlicet quartus & ſeptimus. Solus deniq; ſextus cū cęteris cāticis graduū titulum legitur habere com

munem. Cæterum quum Dauid super
Psal.118 senes se intelligere fateatur, videtur profecto, quod psalmus iste, cui præscribitur intellectus Dauid, profundum contineat intellectum, illũ vtiq; de quo Veritas ait: Spiritus est qui viuificat, caro
Ioan.6 non prodest quicquam: spiritualem videlicet, non carnalẽ. Sicut enim spiritus viuificat carnem, sic intellectus viuificat literam, quæ sine spirituali iacet mortua
2.Cor.3 intellectu. Imo plus dicit Apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Dauid enim quasi contrarias & repugnantes sententias in hoc Psalmo proponit, vt carnalem occidat & spiritualem viuificet intellectum. Ait ergo: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Si sunt remissæ, quomodo tectæ, aut si tectæ, quomodo remissæ? Rursus: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Si tacet, quomodo clamat, aut si clamat, quomodo tacet? Tales quo-
Ioan.12 que sententias Christus proponit in Euangelio: Qui amat animam suam perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit
Ioan.7 eam. Item: Mea doctrina non est mea.
Ioan.4 Et: In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Retrahit ergo à carnali, & ad spiritualem attrahit intellectum,
Iob.38 quem accepit ab illo, qui etiam dat gallo intelligentiam prudentiæ intellectus ab æuo.

Psalmus iste secundum trãslationem nostram tredecim habet versus, qui ad Trinitatis mysteriũ & legis decalogon referuntur, fidem & operationem ad beatitudinẽ necessarias exprimentes. Nam
Abac.2 iustus ex fide viuit, & fides sine operibus
Iacob.2 mortua est. Porro, secundum aliã translationem quatuordecim versus habet, legem & Euangelium designantes, propter decem legis mandata & quatuor Euangelia, vt ostendatur quod intellectus quem habet Dauid, id est, pœnitẽs in hoc Psalmo, & Euangelio consonat, & legi concordat. Quadripartitus autẽ est iste Psalmus. In prima parte pœnitẽs primo commendat in Deo misericordiam & gratiam. Gratiã, ex qua Deus gratis vinculum culpæ dissoluit, & misericordiam, ex qua misericorditer pœnę debitum dimittit, ostendẽs quid inde proueniat, id est, beatitudo. Vnde pręmittit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Secundo reprehendit in se negligentiam & superbiam. Negligentiam, ex qua peccata sua diu male subticuit, & superbiam, ex qua merita sua diu male clamauit, ostendens quid inde proueneri, id est, inueteratio. Vnde subiungit: Quoniam tacui, inueterauerunt omnia ossa mea, dum clamarẽ tota die. Tertio circa se vindictam exaggerat, qa manus domini aggrauata est super eum: & miseriam: quia cõuersus est in ærumna, ostendens quid inde sequatur, id est, afflictio, quia configitur spina. Vnde subinfertur: Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Commendans ergo gratiam & misericordiam ita incipit.

PSALMI XXXI. QVI IN ordine est secundus pœnitentialium, Elucidatio.

Eati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. psal.31

Beatitudinum alia est in via, & alia in patria. De ista legitur: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. De illa dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Beatitudo viæ consistit in fide, beatitudo patriæ consistit in specie. Ista consistit in spe, illa consistit in re. De ista præmittitur: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. De illa subiungitur: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus. Vnde loquendo de ista, quæ habetur in via prẽsenti, vtitur verbo prẽsentis temporis dicens: Beati quorum remissæ sunt iniquita-

Beatitudinum, alia in via, alia in patria. Psal.118 Psal.18

quitates,& quorum tecta sunt peccata. Loquendo vero de illa, quæ habebitur in vita futura,verbo futuri temporis vtitur dicens:Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Est præterea beatitudo diuina,quæ summa est & æterna, & beatitudo mundana, quæ falsa est & caduca. Illam habet, vt ait Apostolus,solus beatus & potens, qui solus habet immortalitatem:istam autem habet,qui temporalibus bonis abundat, de quo dicit Propheta: Beatum dixerũt populum cui hæc sunt:sed qui beatum te dicunt, illi te decipiunt.

Alia diuiuina alia humana

1.Tim.6

Psal.143

Culparũ aliæ originales, aliæ actuales.

Culparum aliæ sunt originales, quæ contrahuntur,& aliæ actuales,q̃ cõmittunt.De originalibusait: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et de actualibus addit: Quorum tecta sunt peccata. Cæterum actuales culpas distinguit in peccata cogitationum, locutionum, & actionum. De peccatis cogitationum præmittit: Quorum tecta sunt peccata. De peccatis actionum subiungit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum.De peccatis loquutionum annectit:Nec est in ore eius dolus. Potest & aliter distingui in ista,vt per ea intelligãtur tres maneries peccatorum,videlicet, originalium, venialium, & mortalium. De originalibus ait: Beati quorum remissæ sunt iniquitates.De venialibus addit: Et quorum tecta sunt peccata. De mortalibus subdit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. De originalibus dicit quod remittuntur, de venialibus,quod teguntur,de mortalibus, quod nõ imputantur beato viro:sic notans subtiliter &prudenter differentiam inter illa. Originale nanque peccatum, & appellatur iinquitas, vt iniquitatis vocabulum priuatiuum sit æquitatis. Aequitas autem est,vt filius non portet iniquitatem patris,nec pater iniquitatem filij,sed anima quæ peccauerit, ipsa moriatur. Originale vero peccatum filij non committunt, sed contrahunt à parentibus,& tamẽ damnantur pro illis,vt dicere valeant: Patres nostri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Et quia præter huiusmodi æquitatem originale peccatum punitur, verisimiliter iniquitas appellatur, quam uis ex alia causa iusta sit eius pœna. Tũc autem originale peccatum est intensum in homine,cum & secundum reatum,& secundum actum existit in illo,vt reatus ad labem,&actus ad fomitem referatur. Verum in baptizato labes mundatur, sed fomes relinquitur: quia transit reatus & remanet actus, & ideo remissum est post baptismum, quod ãte baptismũ erat intensum.Nam &si non sit deletũ, quantum ad fomitem ,est tamen deletũ, quantum ad labem,vt iam per illud homo non obligetur ad culpam,sed exerceatur ad luctam.

Actuales cui pętriplices

Peccatorum differẽtię tres

Peccatum originale

Ezech.18

Hiere.31

Orig.pec. quando intensum

Veniale

Veniale vero peccatum nõsolum habetur cum vitijs,verum etiam cum virtutibus exercetur: quoniam homo virtutibus præditus, sæpe committit veniale peccatum. Homo autem cum spoliatur virtutibus,tunc nudatur:quia vestes animæ sunt virtutes, sed in nudo macula cernitur,quę tegitur sub induto.Et ideo quum quis indutus est charitate,quę est vestis nuptialis, sub ea quidem quasi tectum existit in illo veniale peccatum, vt ita sit, quasi non obsit: quia quod in camino efficit aquæ gutta, hoc in charitate facit venialis offensa:sicut & leuis fœtor in suaui non sentitur odore.Illi ergo beati sunt,beatitudine viæ, quorum remissæ sunt iniquitates, id est, quorum originales culpæ mitigatæ vel debilitatæ sunt in baptismo,ne in hoc mortali corpore dominẽtur:q̃niam &si non deletæ sunt quantum ad fomitem,propter actum qui remanet, iam tamen deletæ sunt quãtum ad labem,propter reatum qui transit. Similiter beati sunt illi beatitudine viæ,quorum peccata venialia tecta sunt, id est, charitatis operimẽto velata:quia charitas operit multitudinem peccatorum, videlicet venialium, quorum tanta est multitudo, vt illi qui perfecti sunt in hac vita,non possint omnino carere:sed à charitate teguntur, vt non ostendantur per illa deformes,qui sunt charitatis specie informati. Quod maxime potest de peccatis cogitationum intelligi, quæ non exeuntes ad opus,vmbraculo gratiæ teguntur in corde.Vel sine distinctione iniquitates remissæ intelligantnr tecta peccata, quæ sic in baptismo tegũt,sicut ĩ mari rubro

1.Petri.4 Tecta peccata

Peccata cogitationum

(quod

Baptiſm⁹ mari rubro, Aegyptij peccatis comparantur.

(quod fuit figura baptiſmi) tecti fuerũt Aegyptij, qui figurabant peccata, inſequentes Hebræos, id eſt, perſequentes virtutes, quæ duo ſibi inuicem aduerſantur. Nam ſicut mare rubrum texit & deleuit Aegyptios, ſic aqua baptiſmi tegit & delet originis culpam. Poſſunt & aliter intelligi tecta peccata, vt quia q̃d tegitur nõ videtur, illa peccata tecta ſint Deo, quæ nõ videntur ab eo. Deo nanque peccata videre, idem eſt quod punire, iuxta quod alibi dicitur: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Deus autẽ peccata quæ tegere voluit, aduertere noluit, & quæ nõ aduertuntur à Deo, id eſt, quę non videntur, non puniuntur ab eo, cũ idem ſit ipſi peccata videre, quod illa punire. Vnde conſequenter adiungit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Vel iniquitates dicuntur, quæ fidem & baptiſmum præcedũt. Peccata vero, quæ poſt fidem & baptiſmum ſuccedunt. Illa ſicut debitũ quod gratis remittitur, ſine ſatisfactione aliqua remittuntur: quia baptiſmus & culpã remittit & pœnam. Iſta per ſatisfactionis ſtudium ſtudioſe teguntur, ne in iudicio reuelentur, in quo manifeſta fient occulta cordium, & aperta erunt abſcondita tenebrarum: vt hic tecta, ſint ibi detecta, & hic detecta, ſint ibi tecta. Nam ſi tu tegis, Deus detegit, & ſi tu detegis, Deus tegit. Vel iniquitas, peccatum & dolus, poſſunt diſtincte referri ad offenſam, quam quis committit in Deum, culpam quam committit in ſe, & noxam quam committit in proximum, ſecundum quod alibi dicitur: Peccauimus cum patribus noſtris, iniuſte egimus, iniquitatem fecimus. Ergo,

Pſal.5

Iniquitates quæ. peccata quæ

1.Cor.4

Pſal.105

imputauit ſpiritu.

Beatus vir cui non * imputabit dominus peccatũ, nec eſt in * ore eius dolus.

Mortale peccatum

Mortale peccatum quandoq; dimittitur, & quantum ad culpam & quãtum ad pœnam. Quandoq; dimittitur quantum ad culpam, ſed non omnino quantum ad pœnã. Porro, duplex eſt pœna, temporalis videlicet, & perpetua. Quandocunque dimittitur culpa mortalis, dimittitur & pœna perpetua. Sed quando que mortalis dimittitur culpa, quod tẽporalis non dimittitur pœna: vt, ſi tanta non ſit contritio, quę ad deletionem ſufficiat vtriuſque: propter quod frequenter iniũgitur temporalis ſatisfactio pœnitẽti. Licet enim Nathan dixerit ad Dauid: Tranſtulit dominus peccatum tuum, prædixerat tamen: Vriam Ethæum peremiſti gladio, & vxorem eius accepiſti in vxorem. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum. Quum ergo imputare ſit etiam pœnam tenere, tunc non imputatur peccatum, quum non tenetur in pœnam, id eſt, quum ita dimittitur, vt pœna penitus relaxetur. Quod vtique fiet cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: quia tunc abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum, & iam non erit luctus amplius, nec clamor, ſed nec vllus dolor: quoniã præterita tranſierunt. Vel de præterito, ille vir eſt beatus, cui non imputauit dominus peccatum, id eſt, qui cauit ſibi à criminali peccato, quod dominus imputat ad pœnam æternam. Et ideo non imputauit illi peccatum, quia iniquitates eius remiſit, & peccata texit. Quia vero non ſemper intelligitur in præſenti beatus, cui peccatum nõ imputabitur in futuro, vt ſi nunc ſit in illo peccatum mortale, quod tandem per pœnitentiam dimittetur, conſequẽter adiungit: Nec eſt in ore eius dolus. Ac ſi diceret manifeſtus: Ille vir eſt beatus, & ſi nondũ per ſpeciem, tamen per fidem, cui dominus tandem non imputabit peccatum ad pœnam, & modo etiam non eſt dolus in ore eius, id eſt, excuſatio in peccatis. Quia modo pœnitens veraciter cõfitetur peccatum ſuum ad veniam, vt non excuſet ſe, ſed accuſet: qualis erat ille Nathanael, de quo dominus ait: Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt. Et ille humilis publicanus, qui dixit ad dominum: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dolum enim habet in ore, qui ſe prædicat eſſe iuſtum, cum ſit iniuſtus: à quo dolo ille ſe reddit immunem, qui ſuum non excuſat, ſed accuſat exceſſum, vt tãquam vere pœnitens ſuum veraciter confitetur peccatum. Alia trãslatio habet in ſpiritu

2.Reg.12

Imputare quid

1.Cor.15

Apoc.7

Dolus in ore quid

Ioan.1

Dolus triplex

ritu, id est, in corde eius dolus non est. Quoniam est dolus in corde, dolus in ore, & dolus in opere. De primo dicitur: Pſal. 37 1. Mach. 1 Pſal. 54 Dolos tota die meditabantur. De secundo: Loquutus est verba pacifica in dolo. De tertio: Non defecit de plateis eius vsura & dolus. Omnes tamen ex corde procedunt: vnde ad remouendum omnes dicit, quod non est in spiritu eius dolus. Accipitur tamen aliquando dolus in bono, iuxta quod inquit Apostolus: Quum essem astutus, dolo vos cepi. Est que dolus ille fallaciæ, hic vero prudentiæ. Sicut & est fictio mala, de qua dicitur: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, Et fictio bona, de qua dicitur: Ie sus finxit se longius ire. Item est quoque simulatio mala, de qua Salomon ait: Simulator ore decipit amicum suum, Et si simulatio bona, qua Dauid se simulauit insanum coram Achis rege Geth. Dominus quoque dissimulat pctã hominum propter pœnitentiam.

Dolus in bonã partem 2. Cor. 12 Sap. 1 Luc. vlt. Pro. 11 1. Reg. 21

Quia ergo non sufficit, vt quis abstineat à peccato, ne sibi ad pœnam imputetur à Deo, nisi hoc pure faciat, vt gloriam consequatur æternam: cum & hypocrita propter inanem gloriam declinet à malo, q tamen beatus non est, sed prorsus infelix, quoniã est in spiritu eius dolus, id est, fallacia fictionis. Ille ergo est vel erit beatus vir, cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore vel in spiritu eius dolus. Sed

non habet, omnia

Quoniam tacui inueterauerunt *omnia ossa mea, dum clamarem tota die.

Mira sententia, vt idem & tacuerit & clamauerit tota die. Sed tacuit crimina sua, quæ poterat vere clamare, & clamauit merita sua, quæ vere poterat tacere. Tacuit crimina sua, vt celaret, & clamauit merita sua, vt iactaret. Tacuit vnde ꝓficeret, & clamauit vnde deficeret. Ergo & male tacuit, & male clamauit, & ideo pœnitens interponit: Quoiam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Dicit hoc à simili hominis, qui medico plagam occultat: quæ idcirco inueteratur, quoniam non curatur, & ideo nõ curatur, quia occultatur. Sicut enim sanies sub cute collecta, tumorem multiplicat, & dolorem, donec ea per aperti onem educta, tumor sedetur & dolor: ita putredo peccati, sub cordis latibulo congregata inflat animum & perturbat, donec ipsa per confessionẽ eiecta, inflationis & perturbationis molestia penitus mitigetur. Ex qua profecto non solum spiritus hilarescit, sed & corpus iocundatur, vt iam alleuiatum se sentiat, ingenti prius pondere prægrauatus. Licet ergo generaliter fit tacendum ab omni verbo quod nocet, tacendum tamen non est à confessione peccati, sicut hic dicitur: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea. Neque à laude Dei, sicut alibi legitur: Si homines tacerent, lapides clamarent. Nec etiam à reprehensione iniquitatis, dicente propheta: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutis labijs ego sum. Sed neque à prædicatione veritatis, eodem propheta testante: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam: nisi forte sint canes, aut porci qui audiunt. De qbus Veritas ait, Nolite sanctum dare canibus, neq; margaritas mittite ante porcos. Vnde Psalmista dicebat, Posui ori meo custodiã, quum consisteret pctõr aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Et ideo Salomon ait: Est tempus tacendi, & tempus loquendi.

Tacẽdum à quibus non sit

Luc. 19 Esa. 6 Esa. 62 Matt. 7 Pſal. 38

Certe Pharisæus ille tacuit, dum clamaret, qui ascendens in templum vt oraret, supprimebat pctã, & merita exprimebat, Gratias, inquiens, tibi ago domine, quod non sum ficut cæteri hominũ, raptores, iniusti, adulteri, aut etiã vt hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Publicanus autem à longe stans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi pctõri. Ecce publicanus tacebat merita & clamabat pctã. Quamobrem domino teste descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Tacui etiam ore celando delictum, dum clamarem opere frequentando peccatum. Tũc enim peccati clamor ascendit, quum impius perpetrata frequentat. Iuxta quod dominus ait, Clamor Sodomorum ascendit coram me. Frustra enim quis fatagit occultare, q̃d frequentare nõ cessat.

Luc. 16 Gen. 18

Verum

Verum nonnulli gloriantur quum malefecerint,& in rebus peſſimis exultant, peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicantes.

Clamor triplex

Plurimæ autem ſunt diuerſitates clamorum,tam in bono,quã in malo, quæ leguntur in ſcripturis diuinis: ſed omnes referuntur ad tres,videlicet cordis, oris, & operis. De clamore cordis dicit Pſalmographus:Ad te clamaui dum anxiaretur cor meum. Et Apoſtolus: In quo clamamus,Abba pater.De clamore oris dicit Pſalmiſta: Ad ipſum ore meo clamaui,& exultaui ſub lingua mea.Et propheta:Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam. De clamore operis dominus ait: Deſcendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint.Et alibi:Sanguis fratris tui clamat ad me de terra. Quid autem prouenerit ex vtroque,taciturnitate & clamore,interponit &ait:Inueterauerunt omnia oſſa mea dum clamarem tota die.Oſſa,id eſt, anima, ſcilicet vires interiores. Sicut enim homo exterior,id eſt,corpus quum inueteratur deficit à virtute,ſic omnis fortitudo interioris hominis, id eſt,animæ,quam deſignant oſſa (quia ſicut oſſa ſunt infra carnem,&illam ſuſtẽtant,ſic infra corpus eſt anima,illudque gubernat)ex pcti deficit vetuſtate. Sed quoniam vexatio tribuit intellectũ, ſub iungit &ait:

Pſal.6
Rom.8
Pſal.65
Eſa,58
Gen.18
Geu.4
Oſſa quid

Quoniam die ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua, conuerſus ſum in ærumna mea dũ configitur ſpina.

Dies & nox accipiũtur multipliciter in ſcripturis,videlicet,lux &tenebrę.Vnde: Appellauit Deus lucem diem, tenebras vero noctem. Proſperitas & aduerſitas.Vnde: Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes,tota die ac nocte non tacebunt laudare nomen domini. Veritas & ignorantia. Vnde: Nox præceſſit,dies autem appropinquauit. Prudentia &ſimplicitas.Vnde:Dies diei eructat verbum,& nox nocti indicat ſcientiam.Iuſtitia & iniqtas.Vñ:Si qs ambulauerit in die non offendit, quia lucẽ huius mundi videt: ſi quis autem ambulauerit in nocte offendit,quia lux non eſt in eo.Multis autem &aliis modis accipiuntur noctes &dies,de quibus longum eſſet ſingulatim ſupponere exempla. Verum per diem & noctẽ in hoc loco poſſunt intelligi claritas & obſcuritas, vt talis ſit ſenſus:Quoniam die ac nocte,hoc eſt,in manifeſto & occulto, manus tua, id eſt,correctio tua, grauata eſt ſup me, hoc eſt,grauiter me afflixit: more prudẽtis medici, cuius manus,cum neceſſitas exigit,vrit &ſecat,vt curet & ſanet.Idcirco in hac ærumna,id eſt,in hac graui afflictione,conuerſus ſum ad te medicum meum,dũ ſpina timoris & rationis configitur menti,vt conſcientia puncta properet ad ſalutem. Quia pars ſuperior rationis,quę ſynderesis appellatur,ſemper pungit & ſtimulat,id eſt, contradicit, & murmurat contra peccatum, dum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, quamuis in hoc conflictu ſæpe ratio ſenſualitati ſuccumbat.

Dies & nox multipliciter accip.
Gen.1
Eſa,62
Rom.13
Pſal.18
Ioan.11
Gal.5

Poteſt tamen per ſpinam intelligi culpa,quæ pũgit,vulnerat,& cruentat.Pungit in cogitatione,vulnerat in conſenſu, cruentat in actu: quia tunc ſanguis foras educitur, quum culpa,quæ per ſanguinem deſignatur, ſecundum illud: Sanguis ſanguinem tetigit, ad exteriorem actum progreditur. Vt ſit ſenſus: Quoniam die ac nocte,id eſt,aſſidue,manus tua,id eſt,vindicta tua,grauata eſt ſuper me,id eſt,grauiter me afflixit & percuſſit,cõuerſus ſum in ærumna,hoc eſt, effectus ſum ærumnoſus, videlicet infelix & miſer,dum ſpina configitur,id eſt, dum culpa vſq; ad conſenſum & actum producitur:quia tunc ſpina configitur, quum plagam infligit. Vel ſecundum aliam literam: Dum confringitur ſpina, id eſt,dum humiliatur ſuperbia: quæ ſic in ſpiritu eleuat cor, ſicut ſpina in dorſo erigit corpus:cuius fractio nõ humiliat ad interitum,ſed erigit ad ſalutem.

Spina qd
Oſee.4
Spine multiplices

Sunt ergo ſpinæ quæ pungunt, ſunt quæ muniunt,& iſtę ſunt bonæ.Sunt & ſpinæ quæ ſuffocant,& ſpinæ quæ perimõt,& illæ ſunt malæ.Spinæ q̃ pungũt, ſunt timor Dei & aduerſitas ſeculi.De illis dicitur : Conuerſus ſum in ærumna mea dum configitur ſpina.De iſtis legitur:

tur: Ecce ego sepiã vias tuas spinis. Spinæ q̃ muniunt, sunt solicitudinis studium & virtutis exemplum. De illis dicitur: Sepi possessionem tuam spinis. De istis legitur: Sepi aures tuas spinis & noli audire linguam nequam. Spinæ quæ suffocant sunt occupatiões seculi, & motus illiciti. De illis legitur: Simul exortæ spinæ suffocauerunt illud. De istis dicitur: Spinas & tribulos germinabit tibi. Spinæ quæ perimunt sunt culpæ mortales, & hæreticæ prauitates. De illis dicitur: Spinæ & tribuli nascuntur in manibus temulenti. De istis legitur. Nũquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Ergo viæ iustorum fine offendiculo: iter autem impiorum quasi sepes spinarum. Et sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

Ecc.28
Lucæ.8
Gen.3
Pro.15
Matt.7
Pro.15
Cant.2

Sane multa sunt quibus se pœnitens aggrauatum ostendit. Fortitudo videlicet aggrauantis, quum ait: Manus tua. Magnitudo grauaminis, quum subiungit: Grauata est super me. Assiduitas grauandi, cũ addit: Die ac nocte. Infirmitas aggrauata, cum dicit: Conuersus sum in ærumna. Et aculeus grauitatis, quum infert: Dum configitur spina. Manus autem domini diuersa circa nos gerit officia. Quandoque creantis: Vnde Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me. Quandoque minantis. Vnde: Adhuc manus tua extenta. Quandoque percutiẽtis. Vnde: Manus domini tetigit me, Quandoque protegẽtis. Vnde: Sub vmbra manus suæ protexit me. Quandoq; largientis. Vnde: Aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione. Sequitur.

Manus domini multiplex
Iob.10
Esa.5
Iob.19
Esa.49
Esa.44
Psal.144

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non *operui.

abſcõdi. Confessionem suam sex dotibus cõmẽdat

In hac secunda parte suam confessionem commendat, ostẽdens eam esse perfectam, cautam, humilem, discretam, deuotam, & efficacem.

Perfectam, quia & confitetur delicta, & confitetur peccata. Vnde: Delictum meum cognitum tibi feci. Cautã, quia nõ ex casu fortuito, sed ex certo proposito confitetur. Vnde: Dixi, confitebor iniustitiam meam domino. Humilem, quia non gloriatur, excusando peccatũ, sed humiliatur, accusando seipsum. Vnde: Cõfitebor aduersum me. Discretam, quia non commemorat alienam offensam, sed pronunciat suam culpam. Vnde: Pronunciabo iniustitiam meam. Deuotam, quia non eam indifferenter cuilibet homini, sed reuerenter pronunciat ipsi Deo. Vnde pronunciabo eam domino. Efficacem, quia non pronunciauit eam in vanum, sed ad magnum profectum. Vnde: Et tu remisisti iniquitatem cordis mei. Ergo delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui: Hic scribitur diapsalma: quia quum primo egisset de gratia, per quam remittuntur iniquitates & tegũtur peccata, ne imputentur ad pœnam: & secundo egisset de culpa, per quã peccata tacentur, & merita exclamantur, vnde ossa inueterascunt: & tertio egisset de pœna, secundum quam manus domini aggrauatur, & spina configitur, vnde peccator conuertitur in ærumna: nunc quasi diuidens, & distinguens, singulorum rationes exponit, incipiẽs prudenter à medio, vt competentius coniũgat extrema. Acsi dixisset apertius: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dũ clamarem tota die. Idcirco delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui: sed dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei: & quoniam beati sunt quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: et quoniam beatus vir, cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus: ideo pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore oportuno. Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad te non approximabunt. Quoniam autem die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Ideo tu es mihi refugium à præssura, quę circundedit me, exultatio mea, erue me àc circundantibus me: quia tu parcis & sanas, tu mortificas & viuificas, tu deducis ad inferos & reducis. Ergo delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui. 1.Reg.8

Est operimentum naturæ, operimentum

Operimẽtum multiplex

tũ ſcripturę, operimentũ gratię, opimentu pœnitẽtię, opimentum cõſcientię, opimentũ culpę, opimentũ gehẽnę. De primo: Nec Salomõ in oñi ſua gloria cooperтus eſt ficut vnũ ex iſtis. Et: Sicut optoriũ mutabis eos & mutabunt. Deſecũdo: In his qui pereũt Euangeliũ eſt operтum. Et: Cortinæ factæ ſunt ad operiendum tabernaculum Dei, de hyacintho, purpura, cocto bis tincto, ac byſſo retorta, opere polymitario. De tertio: Charitas operit multitudinem peccatorũ. Et: Operuiſti peccata eorũ. De quarto: Operui in ieiunio animam meam. Et: Operiantur confuſione & pudore, qui quærunt mala mihi. De quinto: Vas quod non habet operculum eſt immundum. De ſexto: Operti ſunt iniquitate & impietate ſua. De ſeptimo: Vadam & non reuertar ad terrã tenebroſam & opertã mortis caligine. Eſt præterea operimentum corruptionis, de quo legitur: Vermes operient eos. Operimentum confuſionis, de quo dicitur: Operiantur ſicut diployde confuſione ſua. Operimẽtum mortis, de quo ſcribit: Operuit nos vmbra mortis. Et operimentum ornatus, de quo ad Luciferum dicitur: Omnis lapis precioſus operimentum tuum. Ex his poteſt trahi ſimilis de tecto diſtinctio, ad id quod prædictum eſt de tectis peccatis. Inter delictum & peccatum diſtinguitur: quia delictum in omittendo, peccatum in committẽdo conſiſtit. Delictum enim eſt, non agere faciendũ, & peccatum eſt facere non agendum. Ad delictum pertinet negligentia, quæ faciendum omittit: & ad peccatum pertinet iniuſtitia, quæ non agendum committit. Quia ergo pœnitens iſte tacendo deliquerat & clamando peccauerat, idcirco nũc dicit: Delictum meum cognitum tibi feci, quia deliqui tacendo: & iniuſtitias meas non operui, quia peccaui clamando: patenter oſtendens, quod debet pœnitens confiteri delicta pariter & peccata, cum quandoque delictum ſit grauius quam peccatum. Nam & in Leuitico diſtincte præcipitur, vt offeratur ſacrificium pro delicto & pro peccato. Sed dices: Quũ Deus ſciat oĩa, etiã anteq̃ fiant, tanq̃ præſcius omnium & conſcius ſingulorũ, qd eſt, q̃ iſte pœnitens dicat deo: Delictum meũ cognitũ tibi feci, tanq̃ illud prius deo fuerit abſcõditum, ſed poſtea p eius confeſſionẽ factũ Deo ſit notũ. Sciendũ eſt ergo, q̃d quandoq; ſciens ſcienti, quandoq; neſciens neſcienti, quandoq; neſcienti ſciens, & quandoq; ſcienti neſciens aliqd notum facit. Quum enim duo aliquid ſciunt, ſed alter alteri ſuper eo ſuam conſcientiam aperit, tunc ſciens ſcienti illud cognitũ facit. Quum autem duo idem ignorant, ſed qui non intelligit, dicit illud ei, qui ſtatim auditum intelligit, tunc cognitũ illud facit neſciẽs neſcienti. Ex duobus his membris intelligi poſſunt reliqua duo membra. Pœnitens ergo peccatum vel delictum ſuum dicitur cognitum facere Deo, quando per confeſſionem aperit ſuper illo conſcientiam ſuam Deo, vt quod prius volebat abſcondi modo ſtudeat* confiteri. Ne quis ergo perperã intelligeret, quod delictum ſuum dixerat ſe feciſſe cognitum Deo, tanq̃ Deus illud neſciſſet, donec ipſum ei pœnitens reuelaſſet, determinando ſubiungit: Iniuſtitias meas non operui, ſed dixi, confitebor: oſtendens quod idem eſt delictum Deo cognitum facere, quod iniuſtitiã nõ abſcõdere, ſed potius cõfiteri. Ait igitur: Iniuſtitias meas non operui, ſed potius aperui, vt tu operires: detexi, vt tu contegeres: cognoui, vt tu ignoſceres. Et ideo

Delictum & peccatum differunt

Lucæ.12

Pſal.101 1.Cor.4

Exo.26

1.Pet.4

Pſal.68 Pſal.70

Num.19

Pſa..72 Iob.10

Iob.12

Pſal.103

Pſal.43

Ezech.28

Leuit.67

Delictum Deo cognitũ facere, quid.

reuelari.

Dixi,* pronunciabo aduerſum me iniuſtitiã meam domino, & tu remiſiſti iniquitatem *cordis mei,

cõfitebor.

peccati.

Eſt confeſſio peccatoris, confeſſio laudatoris, & confeſſio aſſertoris. De prima dicit Iacobus: Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini. De ſecunda Dominus ait: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ. De tertia dicit Ioannes: Confeſſus eſt, & non negauit, & confeſſus eſt, quia nõ ſum ego Chriſtus. Quolibet iſtorum modorum quidam bene confitentur, quidam male. Bene Dauid, qui quum dixiſſet: Peccaui, ſtatim audiuit: Et dominus tranſtulit peccatũ tuũ.

Confeſſio triplex.

Iaco.5

Matt.11

Ioan.1

2.Reg.12

Male

Matt.27 Male Iudas, qui cum dixisset: Peccaui tradens sanguinem iustum, statim abijt & laqueo se suspendit. Item bene confitentur illi qui dicunt: Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuum. Male confitentur illi, de quibus dicitur: Confitebuntur tibi, cũ benefeceris eis. Si vero non fuerint saturati, murmurabunt. Rursus bene confitentur illi, de quibus dicitur: Qui me cõfessus fuerit coram hominibus & ego confitebor eum coram patre meo. Male vero confitentur illi, de quibus dicitur: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant,

Pfal.74 Pfal.48

Luc.12

Tit.1

Pœnitẽti vt iustificetur necessaria quę

Ista sane peccatori sunt necessaria, vt vere pœnitens iustificetur à domino, videlicet, vt conuertatur & recedat à malo. Vñ: Cõuersus sum in ærũna mea, dũ configitur spina: quia per malum pœnæ recessi à malo culpæ. Vt conpungatur & doleat de commisso. Vnde: Configitur spina: quia ex pœnitentia pungitur conscientia. Vt corde recognoscat & confiteatur offensas. Vnde: Delictũ meum cognitum tibi feci, & iniustitiã meam non operui. Vt proponat & ore suo pronunciare peccatum. Vnde: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam domino. Et sic adest remisio peccatorum. Vnde: Tu remisisti impietatem cordis mei. Non ait de præterito: Pronũciaui, & de futuro: Remittes, sed e cõuerso, de futuro dicit: Pronunciabo, & de prẽterito: Remisisti, vt patenter ostendat, quod peccatum prius remittit̃ per compunctionem cordis à Deo, quam pronuncietur per confessionem oris ab homine. Vnde patet, quod non est intelligendum hoc de interiori confessione, quæ corde fit Deo, sine qua peccatum nunquam remittitur, sed de exteriori confessione, quæ ore fit homini, scilicet sacerdoti, quæ sæpissime sequitur remissionẽ peccati. Sed forsan oppones: Quid ergo necesse est peccatum confiteri, si iã est omnino remissum? Profecto, ne redeat per contemptum: quia prẽceptum est, quod præterire non licet: Confitemini alterutrum peccata vestra. Præceptum etiam est in Leuitico, vt vir in cuius cute varius color apparet, veniat ad sacerdotem & ostendat se illi. Per quod datur intelligi, quod peccati confessio (quæ per lepram designatur) facienda est sacerdoti. Hoc ipsum innuitur per id quod iubetur, vt vitulus adducatur ad ostium tabernaculi, & coram domino immoletur. Post culpam quoque remissam necessaria est satisfactio, cuius pars est non minima pudoris confusio, quam sustinet in confessione peccator. Ergo dixi corde, confitebor ore. Dixi, præteriti est tẽporis: quia dicere corde p̃cedit remissionẽ p̃cti. Dixi ergo, nõ tanq̃ impuidus & incautus, & casu fortuito, sed tanquã prouidus & diligens, ex certo proposito, id est, deliberaui, statui, & proposui hoc, scilicet: Confitebor. Sed cõtra quẽ? Aduersum meipsum. Cui? Domino, coram eius vicario, videlicet sacerdote. Quid? Iniustitias meas, à meipso cõmissas. Quare? Quia tu solus potes dimittere peccata, & remisisti iniquitatem cordis mei. Licet enim quædam iniquitas per actũ corporis committatur, principaliter tamen per affectum cordis committitur. Iuxta quod veritas ait: De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Et ideo mortale peccatum impietatem cordis appellat.

Leuit.4

Matt.15

Porro, sunt quidam qui peccatum vtique confitentur, non tamen aduersus se, quia retorquent illud in proximum, vel in diabolũ vel in Deũ, sicut primi parentes: Mulier, inquit Adam, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno & comedi. Eua quoque respondit: Serpẽs decepit me & comedi. Quidam vero deputant illud fato, vel euentui, aut naturæ, sicut quidam hęretici, mentientes duas naturas esse in homine, vnam bonam secundum spiritum, quam dicunt à bono Deo lucis autore esse: alteram vero malam secũdum * carnem, quam dicunt esse malam, à malo Deo, principe tenebrarum. Vel sicut alij mentiuntur, dicentes ex dispositione stellarum, quam constellationem appellant, omnia inferiora contingere. Alijs prorsus fatuis asserentibus, quod omnia casu contingunt, vniuersis tamen de vanitate conuenientibus in idipsum: quoniam arbitrij perimunt

Quidã peccatum in proximũ, diabolum vel Deum reijciunt

Quidã in fatum

corpus.

Quidã in stellas

Alij in casum

munt libertatem, cum ad casum sufficiciat sibi homo: quia solus præcipitare potest seipsum, sed iam confractus ex casu, non potest per seipsum surgere solus, sed alio indiget adiutore. Dicat ergo: Ego sum qui peccaui, ego qui stulte egi, sed tu domine miserere mei, sana animã meam, quia peccaui tibi: etiam cum persuadenti consensi, qui debui dissentire. Vnde recte pœnitens iste ait: Pronunciabo iniustitias meas domino. Quasi diceret, non alienas sed proprias: quia licet interdum suggerente alio, semper tamẽ eo consentiente geruntur. Caue tamen prudenter, ne sic tua confitearis peccata, vt aliena reueles: ne forte cum adulterium confiteris, prodas eam, cum qua adulterium ipsum commisisti: quia non alienas, sed tuas debes iniustitias confiteri. Sed dices, quid si peccator non possit exprimere circunstantiam culpæ, sine designatione personæ: puta, si filius cum matre detestabilem perpetrarit incestum. Faciet ergo quod potest, vt sic suam exprimat culpam, vt supprimat alienam offensam: sed non sic alienam supprimat offensam, vt suam non exprimat culpam: maxime coram idoneo sacerdote, videlicet, discreto & honesto, qui prodesse possit, obesse non possit.

Tu ergo peccator quantiscunque sis criminibus aggrauatus, ne dubites aut formides ea domino confiteri, tanquam confessus in iudicio condemnari debeas pro conuicto: quia secius est in diuino iudicio, quam humano. Qui enim coram Deo seipsum accusat, Deus illum excusat: & qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat. In humano quippe iudicio, quum reus peccatum confitetur, iudex instruitur. In diuino vero iudicio, quum reus confitetur peccatum, Deus obliuiscitur. Nam quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius, ait dominus. In illo iudicio cum reus confitur peccatum, damnatur: In isto vero iudicio quum reus confitetur peccatum, absoluitur. Propter quod dicit: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Dic ergo iniquitates tuas, vt iustificeris: quia iustus in principio sermõis accusator est sui. Et: Qui abscõdit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & dimiserit ea, misericordiam consequetur: sicut Dauid, qui quum dixisset: Peccaui, statim audiuit à Nathan Propheta: Transtulit dominus à te peccatum tuum. Vnde alius merito clamabat ad dominum: Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi, conuersus est furor tuus & cõsolatus es me. Verum non omnis confessio talis est. Nam est confessio miserabiliter desperantis, vt Iudæ, qui dixit: Peccaui, tradẽs sanguinem instum, sed abijt & laqueo se suspendit. Cain quoque dixit ad dominum: Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear: qui vagus est & profugus abijt super terram. Et est cõfessio fallaciter simulãtis, vt Saulis, qui quum dixisset ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus sum sermones domini, timẽs populum: sed nunc quæso porta peccatum meum, Ait Samuel ad Saulẽ: Quia proiecisti sermonem domini, proiecit te dominus. Et est confessio inutiliter lamẽtantis, vt eorum qui talia in inferno dicturi sunt: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitię non luxit nobis. Quid profuit nobis snperbia, aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Transierunt illa omnia tanquam vmbra, & nos in malignitate nostra cõsumpti sumus: quia spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento dispergitur in procella. Humilis autem & vera confessio illa est salutifera illa, de qua protinus subditur.

Ezech. 18

Pro. 28

2. Reg. 12

Matt. 27

Gen. 4

1. Reg. 15

Sap. 5

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Veruntamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

In hac tertia parte commendat remissionem peccatorum, per quam iustificatur impius, & sanctificat iniquus: distinguẽs inter dñm sanctificantẽ & seruũ sanctificatũ: inter causã sanctificãdi &

& tempus sanctificationis, quum ait: Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tẽpore opportuno. Satis eñ apparet quis orat, quoniam omnis sanctus, videlicet seruus sanctificatus: & ad quem orat, quoniam ad te, videlicet dominum sanctificantem: et quare orat, quia pro hac, id est, pro impietatis remissione, quę sanctificationis est causa: & quando orat, quia in tempore opportuno, id est, in vita pręsenti, quę sanctificandi opportunitatem impendit.

Duplex sanctitatis vtilitas

Consequenter autem adiungitur duplex sanctitatis vtilitas: vna in futuro, quoniam in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt, id est, ad sanctum: & altera in pręsenti, quoniam tu, inquit sanctus ad dñm, refugium meum, à præssura quæ circundedit me. Quasi dicat: In futuro eripies ab angustia, & in præsenti sanctum protèges à pressura. Pro hac igitur, id est, remissione peccati, vel impietate tollẽda, orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Quia nullus est adeo sanctus in vita præsenti, qui omnino careat peccato. Nam si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo quilibet in hac vita quantumlibet sanctus, indiget remissione peccati. Et ideo pro hac orabit ad te omnis sanctus in tẽpore opportuno, id est, dum tempus opportunum exiſtit ad remittẽda peccata, videlicet præsens vita. Propter quod alibi dicitur: Quærite dominum dum inueniri potest, inuocate eum, dum prope est: quia prope est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Adhuc, inquit, te loquente, dicam: Ecce adsum. In alia quippe vita inutiliter orat, qui non orat vtiliter in hac vita: quemadmodum diues ille sepultus in inferno, quum clamasset: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, Dixit illi Abraham: Fili recordare quia recipisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Fatuæ quoque virgines clamabant dicentes: Dñe dñe aperi nobis. Quibus dominus respondit: Amen dico vobis, nescio vos.

1. Joan. 1

Esa. 55

psal. 144

Luc. 16

Matt. 25

Verum & si pro hac oret ad te omnis sanctus in tẽpore opportuno: illi tamen qui sunt in diluuio aquarum multarũ, id est, in fluxu carnalium voluptatum, de quibus legitur, Aquæ furtiuæ dulciores sunt cæteris: vel inconfusione diuersarum sectarum, de quibus dicitur, Qui emittit aquas caput est iurgiorum, non approximabunt ad eum, id est, Deum, hoc est, ad te, mutata persona, sicut alibi legitur: Domini est salus & super populum tuũ benedictio tua. Quia tales indigni sunt, vt domino appropinquent. Vel ipse aquæ non approximabunt ad eum, id est, ad sanctum: quia aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, sicut non approximarunt aquæ ad Noe in diluuio: quia in iudicio vir sanctus à pœnis & angustijs erit tandem immunis. Quasi dicat: Licet in hoc seculo vir sanctus non careat omni culpa, vnde orat pro hac, id est, p remissione impietatis, in diluuio tamen aquarum multarum, ad eum non approximabunt: quia tunc eum extrema confusio non tenebit. Heu quot merguntur, demerguntur, & submerguntur in istis diluuijs. Propterea clamandum est cum Propheta: Saluum me fac Deus, quoniintrauerunt aquæ vsque ad animam meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia, veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Diluuium autem non solum accipitur in malo, secundum illud: Perdam aquis diluuij omnem carnem, quod intelligendum est de mortali peccato, vel finali iudicio: sed etiam in bono, secundum illud: Dominus diluuiũ inhabitat, quod intelligendum est de sacramento regenerationis humanæ, vel de profundo dispositionis diuinæ. Aqua enim multis modis accipitur in scripturis diuinis. Nam est aqua naturæ, doctrinæ, sapientiæ, gratiæ, culpæ, pœnæ, miseriæ. De aqua naturæ legitur. Spiritus domini ferebatur super aquas. Et, Aquæ, quę super cœlos sunt, laudent nomen domini. De aqua doctrinæ dicitur: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Sed est a-

Gen. 7

psal. 3

Diluuium in bonam & malam partem accipitur Gen. 6

Aqua multis accipit modis

Gen. 1 psal. 148

psal. 17

qua peruersæ doctrinæ, de qua legitur: Qui emittit aquas, caput est iurgiorum. Et aqua doctrinæ sanæ, de qua dicitur: Aquas tuas in plateis diuide. Possunt
4.Reg.2 tamē peruersæ aquæ sanari, iuxta illud: Sanaui aquas has, & non erit mors in
Eccl.15 eis vltra neque sterilitas. De aqua sapientię legitur: Aqua sapientię salutaris
Exo 12 potabit illum, quod dicitur ad differentam sapientiæ secularis, de qua præcipi-
Ioan.4 tur: Nō comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assatum tantum igne. De aqua gratiæ dominus ait: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam
Gen.49 æternam. De aqua culpæ dixit Iacob ad
Psal.65 Ruben: Effusus es tanquam aqua, non crescas. De aqua pœnæ dicitur: Transiuimus per ignem & aquam, & induxi-
Psal.68 sti nos in refrigerium. De aqua miseriæ legitur: Intrauerunt aque vsque ad animam meam. Et sunt istæ miseriæ vel angustiæ, non solum temporales & transitorię, verumetiam interminabiles & perpetuæ, de quibus legitur: Submersi sunt
Iob.24 tanquam plumbum in aquis vehementibus. Et: Transibunt de aquis niuium
Ioan.7 ad calorem nimium. Præterea ipse spiri
Ioan.2 tus sanctus dicitur aqua. Vnde: Flumi-
Ioan.19 na de ventre eius fluent aquæ viuæ. Spiritualis intellectus: Implete hydrias aqua. Baptismus: Et de latere Christi pro
2.Reg.14 fluxit sanguis & aqua. Populus: Aquæ multæ, populi multi sunt. Et: Omnes dilabuntur quasi aquę, quæ non reuertuntur. Sequitur:

meū à tribulatione

Tu es mihi refugium ✱ a pressura quæ circundedit me, exultatio mea, erue me a circundantibus me.

Oppressiones & oppressores

Interdum & oppressores insistunt, & oppressiones obsistunt: interdum non insistunt oppressores, sed obsistunt oppressiones: interdum autem non obsistunt oppressiones, sed oppressores insistunt. His qui sunt fragiles & si non insteterint oppressores, obsistunt tamē oppressiones: q facile succūbunt aduersis. His q fortes sunt, etsi opp̄ssores insistāt, nō tamē oppressiones obsistunt: qa resistunt fortiter aduersitatibus. His autē qui sunt mediocres, cū insistunt oppressores, obsistunt oppressiones: & ideo quia difficile est in igne esse & non ardere, orat vir sanctus non solum ab oppressionibus, sed & ab oppressoribus liberari, cum ait: Tu es refugium mihi à præssura quæ circundedit me, exultatio mea, erue me à circundantibus me. Quasi dicat: Libera me ab oppressionibus meis, quia tu es refugium mihi, à pressura quæ circūdedit me: sed & redime me à circundantibus me, id est, libera me ab oppressoribus meis.

Quatuor virtutes mentē viri sancti circundāt

Sane principales quatuor sunt virtutes, quæ mentem viri sancti circundāt, videlicet, iustitia, prudentia, temperantia, & fortitudo. Habet enim ab anteriori parte iustitiam, à posteriori parte prudentiam, temperantiam à dextris, fortitudinem à sinistris. Congruunt bene loca virtutibus. Nam quæ sunt ante, sunt certa, quæ vero retro, dubia sunt: quæ à dextris, prospera, quæ à sinistris, aduersa. In certis autem est exercenda iustitia, in dubijs est adhibenda prudentia, in prosperis opus est temperantia, in aduersis est necessaria fortitudo. Quum ergo iniquitas premit iustitiam, oppressio instat ante: quum fatuitas premit prudentiam, oppressio instat retro: quum superfluitas premit temperantiam, oppressio instat à dextris, & quum pusillanimitas premit fortitudinē, instat oppressio à sinistris. Quum autem diuersæ oppressiones simul has virtutes omnes impugnant, tunc vndique mentem circundant. Et ideo sanctus orat à circundantibus redimi, hoc est, ab oppressionibus, quæ vndique imminent, liberari. Hanc solam petitionē offert pœnitens in hoc Psalmo, grauidam & fœcundam, multarum petitionum intellectum in se continentem inclusum, quam potius intelligendam relinquit, quam duxerit distinguendam, vt referatur ad intellectum, de quo præmittit in titulo: Intellectus Dauid. Quidam vero inter præssuras deficiunt & tristantur, alij proficiunt & lætantur, sicut Apostoli, de quibus dicitur: Ibant gaudentes à cō spectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Iacobus apostolus ait: Omne gaudium existimate fratres mei quū in

Actoi

Iac.1

varias

Rom.12 varias tentationes incideritis. Et Paulus ait: Spe gaudentes, in tribulationibus non deficientes. Vt ergo vir sanctus ostendat se non defeciſſe, sed profeciſſe in ter preſſuras, interponit & dicit: Exulta tio mea, erue me à circundantibus, id est, tu Deus in quo & de quo inter preſſuras exulto, redime me à circundantibus me.

Redemptio duplici ter accipitur

Redemptio quandoque large dicitur liberatio, quæ fit etiam solo dono. Vnde: Redemit eos de manu inimici, & de regionibus congregauit eos. Et iterum: Liberauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimicorũ. Quandoque proprie dicitur liberatio, quæ fit

1.petri.1 dato precio. Vnde: Redempti sumus, non corruptibilibus, auro & argento,

Apoc.5 sed precioso sanguine agni immaculati. Et alibi: Redemisti nos domine in sanguine tuo. Dicitur etiam interdum

1Cor.1 redemptio ipse redemptor, iuxta quod

Psal.110 Apostolus dicit, quod Christus factus est nobis sapientia & redemptio. Et Psalmographus: Redemptionem misit dominus populo suo. Precium autem redemptionis datum est regi, vt liberaret captiuum à tyrannide carcerarij. Datum est domino, vt liberaret hominem

Osee.7 à potestate diaboli, & seruitute peccati,

Psal.12.4 & à pœnis inferni. Vnde: Ego redemi

Rom.8 eos, & ipsi loquuti sunt contra me mendacia. Ipse redimet Israel ex omnibus

Phil.3 iniquitatibus eius. Expectantes etiam redemptionem corporis nostri. Saluatorem, inquit, expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ: qui nos de portis mortis, & de manu inferi liberauit. Ergo redime me à circundantibus me, à diabolo, à peccato, & ab inferno: quia tu es refugium mihi à preſſura. O pie, o clemens, o bone Deus, à te, ad te me oportet confugere: à te irato, ad te placatum, à te offenso, ad te propitium, à te iudice, ad te patrem: quia si vellem fugere, non possem effugere, si vellem tegi, non possem protegi: quum sit nemo qui de manu tua possit eruere. Quo enim ibo à spiritu tuo, aut quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero ad infernum ades. Tu ergo, non alius, es mihi summum & supremum refugium, à preſſura quæ circundedit me, id est, à tribulatione, quæ vndique me conturbat. In te iactatus sum ex vtero de vẽtre matris meæ: tu es protector meus, in te cantatio mea semper. Si tu adfueris, nihil òberit, si tu defueris, nihil proderit. Sequitur:

Intellectum tibi dabo, & instruam te, in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.

In hac vltima parte intellectum commendat, qui est secundus in donis, de quo præscribitur titulus: Intellectus Da uid. Duo sunt talenta homini necessaria, videlicet intellectus & operatio. Et intellectui quidem est necessaria disciplina, operationi vero perseuerantia. Hæc quatuor in hoc primo versu notantur. Intellectus, quum dicitur: Intellectum tibi dabo. Disciplina, quum additur: Instruam te. Operatio, quum subiungitur: In via hac qua gradieris. Perseuerantia, quum infertur: Firmabo super te oculos meos. Porro, circa primum talentum duo sunt opportuna, docilitas discipuli, & doctrina magistri. De illa præmittit: Intellectum tibi dabo, vt sis docilis ad discendum. De ista subiungitur: Instruam te, vt docilitas proficiat ad doctrinam. Ad secundum quoque talentum duo sunt necessaria in via boni operis gradienti, Pes timoris, qui est sinister, vt timore pœnæ declinet à malo, & pes amoris, qui est dexter, vt amore iustitię tendat ad bonum. Verum, quia non sunt in homine viæ eius, sed à Hiere.10 domino gressus hominis diriguntur, vt homo vsque in finem perseueret in bono, dominus auxilium promittit, & ait: In via hac qua gradieris, declinando pedem timoris à malo, & tendẽdo pedem amoris ad bonum, firmabo super te oculos meos, videlicet oculum correctionis, vt per flagella reuocem te à malo, & oculũ cõsolationis, vt per beneficia prouocem te ad bonum, de quibus alibi dicitur: Oculi dñi super iustos. His em̃ oculis omnia nuda sunt & aperta: quoniam

Duo talenta homini necessaria, intellectus & operatio

Oculus correctionis & consolationis

oculi eius ſicut flamma ignis. Non duos vero tantum oculos perhibetur habere, ſed ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi in omnem terram

Diſciplinam duo impediunt

Duo vero ſunt quæ diſciplinam impediunt. Superbia & ſtoliditas. Superbi nanque propter arrogãtiam diſcere nolunt, & ſtolidi propter imprudentiam diſcere nequeunt. Superbus autem deſignatur per equum, ſtolidus vero per mulum, à quibus dehortatur, quum ait: Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Qualiter autem coercendi & caſtigandi ſunt tales, conſequenter oſtendit, quum addit: In chamo & freno maxillas eorum conſtringe. Multa flagella peccatoris. Equus igi

Equus & mulus qui

tur, id eſt, ſuperbus refrenandus eſt, ne per arrogantiam nimis excurrat, & mulus, id eſt, ſtolidus eſt flagellãdus, ne per imprudentiam nimis aberret, & ſic non approximent ad te cognoſcendum, venerandum, & excolendum. Timendum eſt autem, ſed non deſperandum: quoniam etſi multa ſint flagella peccatoris, vnde præmittit, In freno & chamo maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te, ſperantes tamen in domino miſericordia circundabit. Vnde & ſubiungit: Lætamini in domino & exultate iuſti, & gloriamini omnes recti corde. Multa ſunt quippe flagella peccatoris: quoniam non ſolum puniunt foris in corpore, verum etiam torquent

Sap. 11

intus in corde. Nam per quæ peccat homo, per hæc & torquetur. Sperantes autem in domino miſericordia circundabit, in præſenti conferendo virtutem, & in futuro conferendo ſalutem. Ergo lætamini in domino & exultate iuſti, propter ſtolam carnis, & gloriamini omnes recti corde, propter ſtolam animæ: quia recipietis de manu domini du

Eſa. 40

plicia, & ideo lætamini corpore, & exultate corde, ſecundum illud: Cor meum

Pſal. 83

& caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Orauerat ſanctus à circundantibus eruí, & Deus orationem eius exaudiens, ſtatim oranti reſpondit: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac qua gradieris, firmabo ſuper te oculos meos. Contra circunſtantes qui obſident

Contra

vias, vt viatores capiant & diſperdãt, duplex promittit auxilium, videlicet, documentum & firmamentum, vt ex documento vitent errores itinerum, & ex firmamento propellant incurſus hoſtium.

obſidentes vias duplex promittit auxilium

Ad documentum pertinet quod præmittitur: Intellectum tibi dabo, vt cognoſcas, quod omnia bona procedant ex gratia, & inſtruam te, ne forte aberres, tuis ea meritis aſcribendo, ſed quicquid boni te cognoſcis habere, non tuis meritis, ſed diuinæ gratiæ totum aſſcribas. Certe qui ſecus ſentit & credit, deſipit & aberrat, & talis error impedit intellectum rectum, quo ad veram beatitudinem peruenitur. Inſtruam vero te per vnctionem ſpiritus, quæ docet de omnibus. Spiritus veritatis, qui docet omnem

Ioan. 16

veritatem, doctor doctor, & magiſtrorum magiſter. Ad firmamentum autem pertinet qd ſubiungitur, In via hac qua gradieris, id eſt, in curſu vitæ præſentis, firmabo ſuper te oculos meos, id eſt, firmum tbi exhibebo præſidium cuſtodiæ & tutelæ. Solemus enim diligenter perſpicere, quod ſtudioſe volumus cuſtodire. Quia ergo tu leuas ad me oculos tuos, & ego firmabo ſuper te oculos meos. Accepto autem intellectu & inſtructus à Deo, conuertit ſe ad ſuperbos & ſtolidos pœnitens, qui ſua merita iactant & peccata defendunt.

Nolite fieri ſicut equus & mulus quibus non eſt intellectus.

Equus vtrie accipit

Equus & in bono accipitur & in malo. Bonus equus, corpus Chriſti. Vnde: Equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur fidelis & verax. Equus, angelus vel quilibet ſanctus. Vnde: Exercitus qui ſunt in cœlo ſequebantur eum in equis albis. Equus, prædicator. Vnde: Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Equus, vir iuſtus. Vnde: Equus paratus eſt ad diem belli, dominus autem virtutem tribuet. Equus malus, homo luxurioſus. Vñ: Sicut fluxus equorum, fluxus eorum. Equus, vir improuidus. Vnde: Auferã equos de medio tui. Equus, ſuperbus. Vnde: Hi in curribus & hi in equis, nos aũt in nomine Dei noſtri magnificabimur. Equus, arrogans. Vn-

Apoc. 19
Iob. 39
Pro. 21
Ezech. 23
Mich. 1
Pſal. 19

Psal.31. Vnde: Fallax equus ad salutem, in abundãtia virtutis suę nõ saluabitur. Equus, mollis & fragilis. Vnde: Dormitauerũt qui ascenderunt equos. Et: Mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro. Sunt præterea equi ruffi, nigri, & pallidi, quos viderunt Ezechiel, Zacharias, & Ioannes, Tyranni, Hæretici, & Hypocritę. Ergo nolite fieri sicut equus & mulus. Non dicit sicut bos, qui satis est humilis, & canis, qui nimis est sagax, sed sicut equus, qui designat superbum, quia extento collo ceruicosus incedit, & mulus qui significat stolidum, quia est improuidus & mendosus. In Tobia vero per equum & mulum libidinosi notantur, Raphaele testante: Qui coniugium, inquit, ita suscipiunt, vt Deum à sua mẽte excludant, & suæ libidini vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Vel per mulum, qui generatur sed non generat, designatur ingratus, qui accipit gratiam, sed non reddit. Tales superbi & arrogantes, qui contra Deum ceruicem extendunt, attribuendo meritis, quod attribuendum est gratiæ, quasi stolidi & vecordes, dicendo: Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Et ideo talibus non est intellectus ad cognoscẽdam humiliter veritatem, quoniam omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum. Vel per equum intelligitur ille, qui vehit sessorem diabolum, & per mulum intelligitur ille, qui subit onus peccati, & talibus non est intellectus, quia nolunt intelligere, vt bene agant, sed iniquitatem in suis cubilibus meditantur. Tu vero Deus

Psal.74 Gen.49

Per equũ & mulum quid designetur

Tob.6

In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Per camũ & frenum quid designetur

Quia chamus est illa pars freni quæ mittitur in os equi, & omnis pars minor est suo toto, recte per chamum & frenum possunt maior & minor coertio designari, quibus maxillæ talium, id est, superbia & stoliditas constringuntur, ne ipsi de suis meritis glorientur, quia per afflictiones maiores atque minores retundenda & coartanda sunt ora, quæ clamant merita & tacent peccata, eorum videlicet, qui non approximant ad te per humilem confessionem, sed recedũt à te per superbam iactionem. Quia vero equus & mulus quanto plus impinguantur, tanto grauius insolescunt, ad reprimendam eorum lasciuiam, restringendum est aliquando eis pabulum, propter quod dicit, In chamo & freno maxillas eorum constringe, & adhibendum flagellum. Propter quod ait: Multa flagella peccatorum. Maxillæ siquidem & mandibulæ à mandendo dicuntur, quæ profecto mandere nequeunt, quando sunt freno & chamo constrictæ. Sic elati homines & ingrati de incolumitate corporum & abundantia rerum superbire consueuerunt & insolescere, sed ad eorum nequitiam reprimendam freno infirmitatis & chamo paupertatis sunt aliquando coercendi, vt vexatio eis tribuat intellectum. Vnde sic sane potest intelligi: Nolite fieri sicut equus & mulus, id est, nolite superbire, & insolescere, sicut elati faciunt & ingrati, quibus non est intellectus, sed tu Deus, qui singulis malis nosti remedium adhibere, constringe maxillas eorum, id est, cohibe arrogantiam superborum, in freno & chamo, id est, per damnum rerum & dispendium personarum. Ecce qui non intelligunt, equo comparantur & mulo, sicut alibi dicitur: Homo quum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quia vero qui non possunt cohiberi per frenum, debent corripi per flagellum, subiungit & ait:

Psal.48

Multa flagella peccatoris, sperantes autem in domino misericordia circundabit.

Flagella multiplex Pro.1

Est flagellum correptionis, de quo legitur: Pater filium quem diligit corripit. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Flagellum detractionis

Iob.5 ctiõis, de quo dicitur: A flagello linguæ abscõderis, & non timebis calamitatem quum venerit. Flagellum afflictionis, de quo scribitur: Fui flagellatus tota die. Et flagellum damnationis, de quo legitur: Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Ergo flagellantur iusti, flagellantur & iniusti: quia multæ sunt tribulationes iustorum. Verum illi flagellantur vt si pœnitent corrigantur, si non pœnitent, condemnentur: ipsi vero tribulantur, vt purgentur à malo, & probentur in bono: quia quod facit flagellum grano, & ignis auro, idem efficit tribulatio viro iusto. Multa vero dicuntur flagella peccatorum: quia & in carne flagellantur exterius, & in mente flagellantur interius. Flagellantur in vita præsenti, & flagellantur in vita futura: flagellantur ex culpa, & flagellantur ex pœna. Flagellantur à Deo & flagellantur ab homine. Flagellantur à mundo, & flagellantur à dæmone. Nec posset quisquam per singula enumerare peccatorum flagella. Nec mirum, si adhibito freno in domito animali addatur flagellum. Vtinam sic dometur, vt perdometur: quia verendum est, ne nimium resistendo, indomitum relinquatur, & sic euagetur per viam latam, quæ ducit ad mortem. Sperantes autem in domino, non in seculo, in gratia, non in merito, misericordia circundabit, hoc est, in omnibus aderit ad salutem, in omni loco, & in omni tempore, in omni causa, & in omni negocio, in certis & in dubijs, in prosperis & in aduersis, in corpore & in corde, in præsenti & in futuro. Maledictus autem homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Ideo,

Pſal.72 Pſal.90 Matt.7 Hiere.7

Lætamini in domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde.

Iustorum sperantiũ tres ordines.

In sperantibus iustis & rectis, tres ordines designantur, Incipientium, proficientium, & peruenientium. Primis exhibetur misericordia. Vnde: Sperantes in domino misericordia circundabit. Secundis, lætitia. Vnde: Lætamini in domino & exultate iusti. Tertijs autem gloria. Vnde: Gloriamini omnes recti corde. Lætantur quidem iusti, lætantur & iniusti, sed iusti in domino, iniusti lætantur in mundo. Iniusti exultant de carnalibus & mundanis. Iusti de virtutibus, iniusti de vitijs. De illis legitur: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. De istis dicitur: Lætantur quum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Verum iustorum gaudium felix est & perpetuum. Iuxta quod legitur: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum plenum sit. Et: Gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Iniustorum vero gaudium infelix est & momentaneum. Iuxta quod dicitur: Tenẽt tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Nouerat hoc ille qui dixerat: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium, nam extrema gaudij luctus occupat. Gaudendum est ergo de ijs quæ spectant ad meritum, vel ad præmium, ad gratiam vel gloriam, ad virtutem vel ad salutem, de quibus illi gaudebant, quibus aiebat Christus: Gaudete & exultate, quia merces vestra multa est in cœlis. Et Propheta dicebat: Ego autem in domino gloriabor, & gaudebo in Deo Iesu meo. Propter hæc duo gaudia, vnum quod habetur de meritis, & alterum quod habetur de præmijs, ingeminat Psalmista, quum ait: Lætamini in domino, & exultate iusti. Quod & Apostolus repetit dicens: Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete. Nec solum gaudendum est iustis, sed & gloriandũ. Vnde subiungitur: Et gloriamini omnes recti corde. Vos scilicet, qui potestis dicere cum Apostolo: Gloria nostra hęc est, testimonium conscientiæ nostræ. Nam omnis gloria filiæ regis est ab intus. Opus ergo suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso gloriam habebit, & non in altero. Hypocrita namque gloriam quærit in altero, & non in seipso: & gloria eius est quasi flos fœni, quod hodie viret, & cras in clibanũ mittitur. Sic omnis hypocritæ spes peribit, quia

Diuersa iustorum & iniustorũ lætitia. Pſal.49 Pro.2 Ioan.16 Iob.21 Iob.30 De quibꝰ gaudẽdũ Matt.5 Abac.3 Phil.4 2.Cor.1 Pſal.44 Hypocritę gloria Matt.6.

quia falsam venatur gloriã apud homines,& non veram quærit gloriam apud Deum. Illud enim correctum est, quod non aliqua prauitate distortum est, sed ad Deum pura intentione directum. Ecce quum in principio de pœnis & culpis egisset,in fine de gloria &exultatione cõcludit,quẽ morem in hoc sicut &in aliis pœnitentialibus Psalmis obseruat.

IN PSALMVM TERtium pœnitentialem Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

Psalmus Dauid in rememoratione Sabbati.

Tituli eiusdem explicatio.

Sabbath quid.

EX quibusdam scripturę locis intelligitur manifeste, quod sabbatum & septimum interpretatur & requies,vnde con

Gen.1 grue scriptum est, quod requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat. Tria vero sunt sabbata, exterius, interius,& superius, videlicet temporale,

Sabbatũ triplex.

Ioan.5. spirituale,& æternale. De primo legitur in Euangelio: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. De secundo

Heb.4. dicitur ab Apostolo:Relinquetur sabbatismus populo Dei. De tertio vero scribitur per prophetam: Erit sabbatum ex

Esaiæ 66. sabbato. Primum sabbatũ est sacramentum,& non res. Vltimum autem est res, & non sacramentum. Medium vero res est,& sacramentum. Quia primum significat &nõ significat, vltimum vero significatur & non significat, medium & significatur &significat. Agit ergo in hoc Psalmo pœnitẽs de rememoratione medij &vltimi sabbati,hoc est,spiritualis et æternalis,vtriusq; memorãdo quietem. Vnam,quam perdiderat,& alterã,quam demeruerat per peccatum. Vnde dicebat:Non est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Incurrerat enim afflictionem mentis & corporis ex peccato:quia & vermis conscientię rodebat mẽtem interius,& passionis aculeus corpus exterius stimulabat. Vnde vicissim agit de culpis & de pœnis, miseriam suam exaggerans multis modis. Quę quidem cogebant eum,& deperditum peccatoris & demeritum æternitatis, sabbatum deplorando ad mentem sæpius reuocare. Quia sicut dulcis est aqua post sitim,& suauis vmbra post ęstum:ita quies est delectabilis post laborem,maxime tranquillitas mentis, quam etiam inter angustias corporis iustus habet. De qua dominus dicebat apostolis: Pacem meam do vobis,pacem relinquo vobis: nõ quomodo mundus dat, ego do vobis. Hic est profecto fons proprius, cui non communicat alienus. Ad quem tanto ardentius anhelat pœnitens post peccatum, quanto suauius eum gustauerat ipse iustus.

Ioan. 14.

Habet autem hic Psalmus,secundum translationem quam tenet Romana Ecclesia,tres versuum septenarios,id est, viginti & vnum versus,qui ad tria prædicta sabbata non immerito referuntur. Nam sabbatum non solum dicitur septimus dies,sed & septimana dierum,&dies qlibet septimanæ. Septimus dies, ibi: Memẽto vt diem sabbati sanctifices. Septimana dierum,ibi:Ieiuno bis in sabbato. Et quilibet dies,ibi: Valde mane vna sabbatorum. Ad sabbatum temporale pertinent septem dies. Ad sabbatum spirituale septem pertinent virtutes. Et ad sabbatum æternale pertinent septem dotes:tres animæ glorificatæ, videlicet cognitio,dilectio,& delectatio,&quatuor corporis glorificandi,videlicet claritas, & subtilitas, agilitas, & impassibilitas. Singuli autem hebdomadæ dies proprias laudes habent in titulis psalmorum ex sabbato,præter tertium, cuius rationem prout potui alibi assignaui. Sabbatum autem hic ponitur pro quiete, secundum illud: Sabbatum requietionis est, & requies sabbati sanctificata est domino. In sabbato temporali quiescit Iudæus, in sabbato spirituali quiescit iustus, & in sabbato æternali quiescit

Exod.20. Lucæ 13. Marc.vl.

quieſcit beatus. Ille ab operis effectu, iſte à criminis actu, & hic à corruptionis defectu. Per pœnitentiam ergo, quam hic oſtendit ſe habere de culpis, & patientiam, quam ſe demonſtrat habere in pœnis, ſeipſum proponit aliis in exemplũ, vt imitentur eum quaſi alterum Iob, vehementer afflictum, & grauiter cruciatum.

PSALMI TERTII POENItentialis Elucidatio.

Pſal. 37. furore tuo

ira tua.

DOmine ne in *ira tua arguas me, neq; in * furore tuo corripias me.

Pſalmus iſte q̃tuor habet partes, in prima pœnitens dirigit orationem ad Deum, poſtulans liberari à pœnis inferni, quum ait: Domine ne in ira tua arguas me, & à pœna etiam purgatorij, quum adiungit: Neque in furore tuo corripias me. Oratione vero præmiſſa, primo deſcribit pœnas quas ſuſtinet, ſecundo culpas quas egit, tertio miſerias quas incurrit. Quaſi dicat, Ego ſum q ſuſtineo pœnas multas & magnas, videlicet percuſſionis vulnus, oppreſſionis põdus, carnis afflictionem, & mentis vexationem. Vulnus percuſſionis, quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. Pondus oppreſſionis, quia cõfirmaſti ſuper me manum tuam. Afflictionem carnis, quia non eſt ſanitas in carne mea, à vultu irę tuæ. Vexationem mentis, quia nõ eſt pax oſſibus meis, à facie peccatorum meorum. Nec mirum, quia ego ſum, qui egi culpas grandes & graues, fœdas & fatuas. Grandes, quia iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meũ. Graues, quia ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Fœdas, quia computruerunt cicatrices meæ. Fatuas, quia deterioraverunt à facie inſipientiæ meæ. Quapropter ego ſum, qui incurri miſerias continuas & prolixas, corporales & ſpirituales. Continuas, qa tota die contriſtatus ingrediebar. Prolixas, quia miſeriis afflictus ſum, & turbatus ſum vſque in finem. Spirituales, quia anima mea impleta eſt illuſionibus. Corporales, quia nõ eſt ſanitas in carne mea. Orationẽ ergo pręmittẽs, clamabat ad dominum, dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Quidam tranſibunt per ignem & ſaluabuntur, alij tranſibunt ad ignem & condemnabuntur. Saluabuntur, qui tranſibunt per ignem purgatorij, de quibus dicit Apoſtolus, quod ſalui fient, ſic tamẽ quaſi per ignem. Nam vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Damnabũtur qui tranſibunt ad ignem inferni, qui bus dominus dicet: Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Nam vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Ab vtroque igne petit pœnitens liberari, quum ait: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Quaſi dicat, Domine pater & Deus vitæ meæ, ne arguas me in ira tua, id eſt, ne me conuincas in diſtricto iudicio, in quo tu reprobis apparebis iratus, quum dices ijs qui à ſiniſtris aſtabunt: Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, ſitiui, & non dediſtis mihi bibere. Quandiu enim vni ex his minimis meis nõ feciſtis, nec mihi feciſtis. Ecce redargutio peccatorum. Ite ergo maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ecce iudicis ira. Non ſolum autem arguas me in ira tua, ſed neque in furore tuo corripias me, id eſt, non punias me in purgatorio igne, in quo tanta erit incendij vehementia, quod quaſi furere videberis, etiam in electos, cum minor pœna quæ erit in purgatorio, cenſeatur maior quãtalibet pœna quæ eſt in hoc mũdo. Quis autem illud iræ tonitruum, aut illud furoris fulgur poterit ſuſtinere? Euita culpam ſi vis euadere pœnam. Vel orat pœnitans, vt Deus non inferat pœnam ad vltionem iratus, ſed ad correctionem miſertus, vt talis ſit ſenſus: Domine arguas me, ſed non in ira: corripe me, ſed nõ in furore. Quaſi dicat: Ne arguas me in ira, ſed in miſericordia argue me, quia ſcriptum eſt: Deus quos amat arguit & caſtigat. Neque corripias me in furore, ſed in manſuetudine: quia pater filium

Matt. 25

Eſa. 66

Matt. 25

Pro. 3

um quem diligit corripit: vt pœna sit à misericordia ad correctionem, non ab ira ad vltionem: & quidem sufficere debent mala quæ patior in præsenti, ne patiar in futuro.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.

Percussiones multę

Percussiones ergo quas ego patior, sunt multæ, sunt magnæ & sunt profundæ. Multæ, quia sagittæ, non vna tantũ, sed plures. Magnæ, quia percussiones tuæ, non hominis quidem, sed Dei. Profundæ, quia infixæ sunt mihi, non foris in cute, sed intus in corde. Oppressiones quoque importabiles sunt, quia cõfirmasti, quasi ex magna virtute, super me, quasi de loco sublimi, manum tuam, quasi validam & robustam.

Sagittę domini qd.

Sagittę domini cõminationes sunt diuinæ, quæ timore iudicij districti peccatoris animo infigũtur. Secundnm ꝙd

Psal.118 alibi dicitur: Confige timore tuo carnes

Iob.6 meas, à iudicijs enim tuis timui. Hinc etiam beatus Iob ait: Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores domini militãt contra me. Ergo sagittæ tuæ, id est, comminationis tuæ de pœnis æternis, infixę sunt mihi, velut acutæ, quę vsque ad cordis interiora pertingunt, & ideo timore percussus, clamare compellor: Domine ne in ira tua arguas me. Tales sagittæ quum infiguntur, non mortificant, sed viuificant, non deducunt ad inferos, sed reducunt: quia timore pœnæ cohibent manus ab actu culpæ. Vel sagittæ domini sunt pœnæ, quæ infliguntur à Deo.

Deut.32 Vnde: Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus manducabit carnes, & sagittas meas complebo in eis. Hæc

Psal.10 est sagitta salutis domini, & sagitta salutis contra Syriam. Non sunt tales sagittę hęreticorum, de quibus legitur: Paraverunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuris rectos corde. Nec tales

Psal.63 sunt Iudęorum sagittę, de quibus dicitur: Sagittę paruulorum factę sunt plagæ eorum. Nec etiam talis sagitta diabo-

Psal.90 li, de qua scribitur: A sagitta volante per diẽ, à dęmonio meridiano. Sagittę quoque domini sunt verba diuina, de quibus alibi legitur: Sagittæ tuæ acutæ potentissimæ. Item: Sagittę tuę pertransierunt, vox tonitrui tui in rota. Et iterũ: Emitte sagittas tuas & conturbabis eos. Has sagittas Christus & sancti eius emittunt, qui etiam sagittæ vocantur. Vnde: Posuit me quasi sagittã electam. Et: Sicut sagittæ in manu potẽtis, ita filij excussorũ. Sagittæ igit tuæ, id est, pœnę à te inflictæ, infixæ sunt mihi, & etiam confirmasti super me manum tuam.

Psal.44 76. pſal.143 Esa.49 Psal.126

Septẽ modis ponit manus in scriptura sacra. Manus diuina, filius. Vñ: Tollã in cœlum manum meã. Et: Emitte manum tuam de alto. Potẽtia. Vnde: A fortudine manus tuæ ego defeci. Et: In manu tua sunt omnes fines terræ. Gratia: Vnde: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur vbertate. Et: Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Auxilium. Vnde: Quum ceciderit iustus, non collidetur: quia dominus supponit manũ suam. Et: In manibus tuis tempora mea. Protectio. Vnde: Sub vmbra manus suæ protexit me. Operatio. Vnde: Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Et: Opera manuum tuarum sunt cœli. Sed hic manus domini accipitur pro diuina vindicta. Vnde: Manum tuam longe fac à me, & formido tua nõ me terreat. Et: Adhuc manus eius extenta. Hęc firmata extitit in Adã, qui per culpam quam commisit, incurrit pœnam quam meruit, ficut dominus ei fuerat comminatus: Quacunque die comederis morte morieris. In nobis autem confirmata est, qui contrahimus ab eo culpam, & pœnam vsque ad finẽ vitæ, vtinam non duret fine fine post finem. Ille siquidem fuit miseriarum origo, nos autem sumus miseriarum propago. Dicit itaque pœnitens: O Deus confirmasti, id est, grauiter aggrauasti, super me manum tuam, id est, vindictã tuam in pœnis innumeris & miserijs infinitis, quæ adeo me conturbant, vt præ ingenti dolore clamare compellar: Neque in furore tuo corripias me. In tãtum autem confirmasti super me manum tuam, quod

Man⁹ dei multiplex Psal.143 Psal.94 Psal.144 Psal.36 Iob.10 Psal.101 Iob.15 Esa.5 Gen.2

facie Non est sanitas in carne mea,a *vultu iræ tuæ, & non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum.

Vultus dei multiplex psal. 33 psal. 66 psal. 16 psal. 33 psal. 4 psal. 44 Vultus qd hic

Vultus Dei patris est filius. Vnde:In lumine vultus tui ambulauimus.Et:Illuminet vultum suum super nos.Cognitio.Vnde: Quæsiui vultum tuum, vultum tuum domine requiram. Propitiatio.Vnde: De vultu tuo iudicium meũ procedat.Indignatio.Vnde:Vultus domini super facientes mala.Ratio.Vnde: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Benignitas. Vnde: Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.Vultus ergo vel facies hic accipitur pro noticia, qua in vultu cognoscitur vnusquisq;. In vultu quoque deprehenditur ira, & plerumque in facie denotatur peccatum, secũdum illud: Heu quam difficile est crimen non prodere vultu.

Ouidi.

Caro multipliciter accipitur Ioan.10 Lucæ.vl. 1.Cor.5 psal.135 Gen.6 Galat.5 3.Cor.13 Galat.5 Matt.16 Ioan.6 Gen.2 Ioan.1

Caro quoque multis modis accipitur in scripturis. Nam caro dicitur homo.Vnde: Verbum caro factum est.Et: Videbit omnis caro salutare Dei.Pars hominis.Vnde:Palpate &videte,quoniam spiritus carnẽ&ossa non habet,sicut me videtis habere.Animalis natura.Vnde:Alia est caro volucrum,alia piscium, & alia iumentorum.Et, Dat Deus escã omni carni. Humana fragilitas. Vnde: Non permanebit spiritus meus in homine,quia caro est. Et: Omnis caro fœnũ. Sensualitas. Vnde, Spiritus concupiscit aduersus carnem,& caro aduersus spiritum.Corruptibilitas.Vnde: Et si nouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Voluptuosa conuersatio.Vnde, Caro & sanguis regnum Dei non possidebũt.Legalis obseruantia.Vnde: Qui volunt vobis placere in carne, hi cogunt vos circuncidi. Terrena cõsideratio.Vnde:Caro &sanguis non reuelauit tibi. Literalis intellectus.Vnde:Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Coniugale opus.Vnde:Erunt duo in carue vna. Ipsa fœmina.Vnde: Nõ ex sanguinibus, neq; ex volũtate viri,neq; ex volũtate carnis,sed ex Deo nati sunt. Consanguinitas.Vnde:Nemo vnquam carnem suam odio habuit.Culpa. Vnde,Dum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas.Et pœna.Vnde: Carnibus meis saturamini.Non est, inquam,sanitas in carne,quia necessitati moriendi addicta est per peccatum: quia non satis est sanum, quod leuiter potest lædi. A vultu iræ tuæ, id est, à consideratione indignationis tuæ, quæ timore futuri iudicij non solum mentem conturbat,sed & carnem affligit. Nec solummodo carnem, quæ fragilis est, sed & ossa,quę fortia reputantur: quia non est pax ossibus meis, id est, viribus mentis meæ.A facie,hoc est,à recordatione peccatorum meorum,quę ossa conturbãt: quoniã spiritus tristis exiccat ossa.Quis enim restitit ei & pacem habuit?Non est impijs gaudere dicit dominus: quia per quæ peccat homo,per hęc & torquetur. Iustus autem confidit vt leo, de quo legitur:Leo fortissimus bestiarum,ad nullius pauebit occursum. Sed & iustus quicquid occurrerit semper imperturbatus existit,quia nec aduersis deprimitur, nec prosperis eleuatur. Lætus vigilat, dormit quietus, sedet pacificus,incedit securus:quoniam qui timet Deum, omnia timent eum.Magnam in præsenti iustitiæ suæ mercedem adeptus, in futuro maximam adepturus.Est autẽ pax peccatorum,pax iustorum,& pax beatorũ. De prima: Non veni mittere pacem, sed gladium.Et:Zelaui in peccatoribus pacem peccatorum videns.De secunda:Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.Et: Pax multa diligentibus nomen tuum. De tertia: In pace in id ipsum dormiam & requiescam. Et, Pax Dei quę exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras.Est præterra pax communis bonis & malis,de qua legitur: Bonus sermo domini sit mihi pax,& veritas in diebus nostris.Ipse quoque Christus dicitur pax nostra, qui fecit vtraque vnum, in vno nouo homine faciens pacem,pacem his, qui prope, & pacem his qui longe. Porro quidam nec à peccato habent pacem,nec cum peccato,& hi sunt optimi. Econtra,quidã habẽt cũ peccato pacem,& nõ à peccato,& hi

Eph.5 Iob.19 Tob.3 Sap.11 pro.10 Pax triplex Matt.10 psal.71 Ioan.14 psal.118 Psal.4 phil.4 Eph.2

hi sunt mali. Quidam autem habent pacem & cũ peccato & à peccato, & hi sunt
Rom. pessimi. Qui eñ sic dati sunt in reprobũ sensum, & venũdati sub pcto, vt vltro se peccato ingerant & de peccato non curent. Illi profecto & cum peccato pacem habent, in quo suauiter delectantur, &
Pro.2 à peccato pacem habent, super quo minime remordentur, de qualibus scriptũ est: Lætantur quum male fecerint, & exultant in rebus pessimis: quoniam impius quum in profundum malorum venerit contemnit. Sicut enim, secundum
Rom.2 Apostolum, hi qui ea quæ legis sunt naturaliter faciunt, ipsi sunt sibi lex: sic illi qui ea quæ peccati sunt faciunt libere, ipsi sunt sibi peccatũ, id est, peccati causa, vt iam eis quod libet hoc liceat, non autem libeat hoc quod licet. In profundum iniquitatis demersi & absorpti penitus à peccato, non cogitãtes de pœna nec curantes de culpa, effecti sunt sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, post suas concupiscentias abeuntes. Qui si qnandoq; flagellentur, vt
Pro.23 conuertantur, vulnera non sentiunt, & verbera nõ attendunt, quemadmodum scriptum est: Verberauerunt me & non dolui, traxerunt me & non sensi. Et hoc maxime fit, quum laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Tales pepigerũt fœdus cum morte, vel ex perfidia non credentes, vel ex malitia desperantes, quasi qua
Ioan.11 triduanus mortuus in monumento fœtentes. Qui vero peccatum operantur & delectantur in eo, sed tamen remordentur & impugnantur ab illo, ipsi quidem cum peccato pacem habent, sed non à peccato: quia delectantur in culpa, sed à conscientia remordentur. Tales impu-
Iacob.1 Psal.136 gnantur, sed non repugnant: quia motus sentiunt & consentiunt, abstracti à concupiscentia & illecti. Paruulos non allidunt ad petram, sed eos in desiderio suo fouent, iacentes & dormientes in voluptate & fœditate peccati, veluti iumenta quæ in stercore suo computrescunt, quibus redolet fœtor, & amaritudo dulcescit. E contra: Quidam tentationes sustinent & resistunt, impugnationibus repugnantes, & hi nec cum peccato pacẽ habent, neq; à peccato: quia cum illo luctantur, ne peccatum in suo mortali corpore dominetur. Grauis quidem est lucta, sed vtilis pugna: quoniam & si pœnam habet, habebit & coronam: & quãto difficilior est conflictus, tanto glorioſior est triumphus. Qui vero tentationes vicerunt, vt non solum tentationibus non consentiant, sed iam etiam tẽtationes non sentiant, nisi forte leuissimas, quæ pacem animi non perturbant, hi profecto pacem habent à peccato, sed non cum peccato, vt dicere valeant cum Apostolo: Gloria nostra hęc est, testimo 2.Cor.1
nium conscientiæ nostræ: cum illi veraciter peccatores possint de pace in domino gloriari, quos & criminalis culpa nõ mordet, & cauteriata conscientia non remordet: quoniam & si grauia forte peccata commiserunt, illa tamen omnino percondignos fructus pœnitentiæ diluerunt. Quũ ergo iam ipse spiritus te- Rom.8
stimonium perhibet spiritibus eorum, quod ipsi filij Dei sint, tunc à peccato pacem habent, & non cum peccato, effecti pacifici veri, qui filij Dei vocabuntur: pauidi quidem pro suis, sed pro alijs securi. Patet ergo, quod non habere pacem cum peccato semper est bonum, & habere pacẽ cũ pcto semp est malũ. Habere ẏo pacẽ à pcto interdũ est bonũ, interdũ est malũ. Noli ergo cum pcto pacẽ habere, noli contrahere amicitiã cum serpente, ne suadendo inficiat, & occidat te veneno. Letalius est enim venenum peccati, quam venenum serpentis. Nam illud interficit corpus, istud vero interimit animam, sine qua corpus non viuit. Si vero concupiscentia corporis illectus, pacem habueris aliquando cum peccato, caue saltem, ne habeas pacẽ ab illo: quia si cum peccato & à peccato pacem habueris, viuens inter mortuos deputaberis. Quę vero fit causa, quare non est sanitas in carne hominis à facie iræ Dei, neque pax ossibus à facie peccatorum, consequenter ostendit.

Quoniam iniquitates meę super gressæ sunt caput meum, & sicut onus grauæ grauatæ sunt super me.

Caput multiplex 1.Cor.11 Cant.5 Col.1 Pſal.22

Caput mulieris vir,& caput viri Chriſtus,caput Chriſti Deus. Vnde: Caput dilecti mei ſicut aurum optimum. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ. Caput animæ mens. Vnde impinguaſti caput meum in oleo. Caput rei,principum. Vnde:

Pſal.39 Eſa.7

In capite libri ſcripum eſt de me. Caput prouinciæ,metropolis. Vnde: Caput Syriæ Damaſcus. Caput populi princeps. Vnde: Conſtitues me in caput gẽtium. Caput iniquorum diabolus. Vnde: Per cuſſiſti caput de domo impĩ,denudaſti fundamenta eius vſque ad collum. Et: Tu confregiſti capita draconum, dediſti ea in eſcas populis Aethiopũ. Caput mali operis,ſuggeſtio diabolica, Vnde:

Iob .20 Gen.3

Caput aſpidis ſuget,& occidet eum lingua viperæ. Et: Ipſa conteret caput tuũ, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Caput

Iob.20

vitiorum,ſuperbia. Vnde: Si extulerit caput vſque ad nubes,quaſi ſterquilinium in fine perdetur. Caput ergo interioris hominis,animæ,mens ſeu ratio intelligitur. De quo Salomon ait: Oculi ſapientis in capite ipſius, id eſt, fides & intellectus ſunt in mente ſapientis. Nam oculi corporales ſunt etiam in capite viri ſtulti. Huic capiti quædam iniquitas ſuperponitur. Illa iniquitas quæ cum timore Dei & propoſito pœnitendi committitur,ſupponitur rationi: quia peccator in ea iudicium rationis reueretur. Illa vero iniquitas,quę ſine timore Dei & ſine propoſito pœnitendi committitur, ſuperponitur menti,quia peccator in ea iudicium rationis contemnit. Vtraque grauat,ſed iſta ſicut onus mediocre,illa vero ſicut onus graue, quod in profundum demergit. Et hoc eſt quod dicit: Iniquitates meæ, quas ego ſine timore & propoſito pœnitendi commiſi,ſuper poſuerunt,id eſt, poſuerunt ſe ſuper caput meum. Vel ſecundum aliam literã, ſupergreſſæ ſunt caput meum, hoc eſt, depreſſerunt & deſpexerunt rationem animæ meæ. Ideoque grauatæ ſunt ſuper me,non ſicut onus mediocre,ſed ſicut onus graue, quod vſq; in profundũ vitiorum demergit. Iniquitas enim ſecundum Prophetam, ſuper talentum plumbi ſedere deſcribitur, quia mentem quam deprimit, non ſinit ad cœlum erigi,ſed cogit ad inferna demergi.

Caput intrioris hominis qd Eccl.2

Vel iniquitates meæ ſuperpoſuerunt, id eſt,in ſuperbia poſuerunt caput meum,id eſt, mentem meam in ſuperbiam extulerunt,&ideo,quoniam omnis qui ſe exaltat humiliabitur, ſicut onus graue grauatę ſunt ſuper me,id eſt,mole pœnarum me grauiter depreſſerunt. Quaſi diceret: Ego exaltaui me in ſpiritu ſuperbię,quoniam iniquitates meę ſupergreſſe ſunt caput meum,& Deus humiliauit me in pondere pœnæ,quoniam ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.

Luc.14

Onus triplex Matt.11

Eſt onus Chriſti, onus mundi,onus diaboli. Primum gratiæ, ſecundum pœnæ,tertium culpæ. De primo: Iugũ meũ ſuaue eſt,& onus meum leue. De ſecundo: Onus Babylonis, quod vidit Eſaias filius Amos. De tertia: Nolite portare onera in die ſabbati. Licet enim ſcriptum ſit, Vnuſquiſque onus ſuum portabit,monet tamen Apoſt. Alter alterius onera portate,& ſic adimplebitis legem Chriſti. Non ſolum autem iniquitates ſupergreſſæ ſunt caput meum, verum etiam

Eſa.13

Gal.6

Computruerunt &*deterioraue runt cicatrices meæ a facie inſipientiæ meæ.

corruptæ ſunt

Computreſcere multis modis dicitur aliquid. Ratiõe materię. Vnde: Lumbare computruit, quod Hieremias abſcondit in Euphrate. Ratione pœnę. Vnde: Philiſtĩm computreſcebant prominentes extales. Ratione culpæ. Vnde: Cõputruerunt iumenta in ſtercore ſuo. Er ratione gratiæ. Vnde: Computruit iugum à facie Dei. Cicatrix autem eſt locus vulneris iam ſanati, ſed hic ponitur continens pro contento: vt cicatrices in carne intelligantur plagæ,quæ poſtquã curatę ſunt,recidiuant,& quidem poſteriores plagę longe ſunt peiores, quã priores. Sic cicatrices in mente ſunt culpæ, quæ poſtquam dimiſſæ ſunt,iterantur, & ſunt longe iſtę grauiores,quã illę. Ait ergo: Cicatrices meæ,id eſt,peccata,quę mihi dimiſſa ſunt per baptiſmũ,vel pœnitentiam, computruerunt .i. conuerſa ſunt in putredinẽ,dũ iterata ſunt ad reatum,qui eſt mentis putredo. Heu ſi quis viderit animam peccatricem, quam ſit

Computreſcere varie accipitur.

Hiere.13 1.Reg.5

Eſa.1.

Cicatrix quid

Animę peccatrię, cis fœditas quãta

fœda

fœda,quam fœtida & putrida:profecto leprosior est carne leprosa. Et deteriorauerunt, id est,deteriora facta sunt,per ingratitudinis vitium,à facie insipientię meæ,id est,ab insipientia mea,quæ apparet quasi facies manifesta. Quænam enim manifestior est stultitia, quam vt pœnitens ad peccatum,sicut canis ad vomitum,reuertatur?Immundus est cibus quem canis edit, sed longe immundior est vomitus, ad quem redit. Vel cicatrices meæ computruerunt alijs, qui exemplo mei facinoris quasi fœtore putredinis sunt corrupti, & deterioraverunt me, qui frequentando peccatum,deterior effectus sum,à facie insipientiæ meæ,id est, ex culpa negligentiæ, quæ meam insipiētiam manifestat: quia videlicet non sum vsus viribus in baptismo receptis. Quid enim insipientius peccatore, qui & cognoscit facinus & cōmittit,præcipitans se scienter in mortem?Certe brutum animal si videt foueam,declinat ab ea,ne labatur in illam,& si forsan alicubi difficultatē incurrit, nō potest illuc sine difficultate reduci.Homo vero ab illicito semper illicitur,& in delictis iugiter delectat.Caue igitur pœnitens iterare peccatū, ne propter ingratitudinis vitium, requiratur à te debitū iam dimissum.Ecce,inquit,sanus factus es,iam noli peccare,ne deteriùs aliqd tibi cōtingat. Caue quoq; ne peccatū facias in occulto,magis autem ne facias in aperto:quia peccatum secretum obest tātummodo facienti, manifestum vero & facienti obest & imitanti. Vel cicatrices meæ,i.peccata mea,quæ ego post pœnitentiā iteraui, computruerunt in me per *defectum:quia computrescere me fecerunt,hoc est,in sordibus vitiorum marcescere,quasi iumenta insipientia, quæ teste Propheta,computruerūt in sterco-re suo,& tanquam illi quorum computrescebant prominentes extales,& sic deriorauerunt à facie insipientiæ meæ, id est, propter insipientiam meam deteriorem me fecerunt.Duabus ex causis solēt cicatrices computrescere, vel quia non perfecte curantur vulnera, vel quia nociua non plene vitantur. Ille namque vulnera peccatorum perfecte non curat, qui succidit actus, sed non interficit cogitatus: quia de refricatione cogitationis, facile reditur ad consuetudinem actionis. Ille quoque nociua vitiorum plene non vitat, qui peccandi occasiones studiose non fugit. Fuge ergo personam suspectam, locum idoneum,tempus aptum, & quicquid est opportunum ad faciēdum peccatum:quia sicut est difficile in igne esse & non arde re,ita difficile est habere opportunitatē peccandi & non peccare.Sequitur,

a.Petri.2

Peccatore scienter se in mortē præcipitā te nihil insipientius.

Loan.5

effectum

Iob 1

Duab' ex causis cicatrices cōputrescūt

Peccandi occasiōes vitandas esse.

*Miserijs afflictus & turbatus sum vsque in finem, tota die cō-tristatus ingrediebar.

miser factus sum

Quis posset omnes hominis miserias enarrare, cum tota hominis vita sit miseria?Homo namque natus de mulie re,breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Breuis est vita, sed multæ sunt miserię,qbus repletus asserit,vt nihil in eo vacuū à miseria relinq̄tur.In tribus tñ vocabulis tres species miseriarū designat,videlicet,timores,dolores &labores,ad quas omnes miserię referunt. Quasi diceret: Afflictus sum p̄ labore,& turbatus sum p̄ timore, cōtristatus sum prę dolore:suntq; miseriæ meę lōge, qa turbatus sum vsq; in finē: sunt assiduæ qa tota die cōtristatus ingrediebar:sunt spirituales, quia anima mea cōpleta est illusionibus:& sunt corporales, quoniā non est sanitas in carne mea.

Miseriæ hominis inexplicabiles Iob 14

Miseriæ omnes ad tres species referuntur

Finis, Christus. Vñ Christus est finis legis ad iustitiam omni credenti, qui de se dicit:Ego sum alpha & o,principiū & finis,& de quo scribitur:In finem psalmus Dauid. Charitas. Vnde:Finis præcepti charitas, de corde puro & conscientia bona,& fide non ficta.Et:Oīs consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Adimpletio. Vnde:Ea quæ de me scripta sunt finem habent.Extremitas.Vnde: In tēpore finis cōplebitur visio.Finis,beatitudo. Vnde:Nouissime destruetur mors,deinde finis.Perseuerantio.Vnde:Cum dilexisset suos, vsq; in finem dilexit eos. Nā qui pseuerauerit vsque ī finē,hic saluus erit.Finis terminus. Vñ:Notū fac mihi dñe finem meum,& & numerum dierum meorum.Finis,cō

Finis multiplex Rom.10 Apoc.1

1.Tim.1 Psal.118

Lucæ.11

1.Cor.15

Ioan.11 Matt.10 Psal.18

Ezech.7 summatio. Vnde: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ. Finis, damPhil.3 natio. Vnde: Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem. Et: Finis illorum mors est. Ergo turbatus sum vsque in finem, id est, vsque ad vitæ terminum (de futuro tanquam de præterito loquens) quia certus sum, quod ante mortem miseriæ minime finientur. Propter quod
Rom.7 clamabat Apostolus dicens: Infelix ego
Eccli.40 homo, qs me liberabit de corpore mortis huius? Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super omnes filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Vtinam in morte terminus miseriarum existat, ne post mortem cumulus miseriarum accrescat: quia post mortem incomparabiliter maiores erunt miseriæ in inferno, quam sunt ante mortem in mundo: quoniam ibi erit vermis qui nõ morietur, & ignis qui non extinguetur. Ibi quærent homines mortem, & non inuenient, optabunt mori, & fugiet mors ab eis. Et ideo tota die contristatus ingrediebar intra cubiculum cordis, vt in occulto tristis & mœrens pro dilatione sabbati, quo cupiebam effundere animã meam domino. Iuxta quod ipse dixit:
Matt.6 Cum oraueris intra in cubiculum tuũ, & clauso ostio ora patrem tuum. Nec semel hoc egi, sed sæpe, nec perfunctorie, sed assidue: quia tota die contristatus ingrediebar, id est, in antea gradiebar, donec egrediar tandem ex hac vita, & ad illam perueniam, vbi erit in vero sabbato requies sine fine. Notent hoc illi, qui putant sufficere simul & semel de peccato dolere, statim post gemitum recurren
Pœnitere quid tes ad gaudium, & post fletum ad risum, cum econtrario pœnitere sit pœnam tenere. Ideo vero tota die contristatus ingrediebar,

Quoniam anima mea repleta est illusionibus, & non est sanitas in carne mea.

Illusiones varię Innumerabiles sunt illusiones, quas homo patitur in hac vita, dum prauis persuasionibus circumuentus credit falsa, pro veris, agit mala, p bonis, & dimittit cœlestia pro terrenis, dum pro caducis, vanis & friuolis à diuina seruitute transfertur à pia intentione retrahitur, à sancto propositio reuocatur, & tunc incipiunt illu- Luc.14 dere ei dicentes, Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Alludit mundus, eludit caro, & illudit diabolus. Mundus alludit per blandicias seculares. Caro eludit per sensuales illecebras. Diabolus illudit per spirituales fallacias. Isti enim sunt tres fallaces sophistæ, qui miseram animam suis versutijs circumuenerunt, & seducunt. Proponit mundus, assumit caro, concludit diabolus. Mundus proponit secularia blandimenta. Caro assumit illicita desideria. Diabolus concludit sempiterna tormẽta. Sic alluditur animę vt elidatur, sic eludit vt illudatur. Turpis illusio, quando diabolus ab illusione cessando, magis illudit, iuxta quod legitur: Deride- Thre.1 bant sabbata eius. Tunc enim dęmones sabbata cuiuscũque derident, quum ad tempus ab illorum tentatione desistunt, vt quando incaute cognouerint à peccato quiescere, turpius illum ad peccandum reducant. Et sic qui se sabbatizasse crediderat, à dæmonibus deridetur. Propterea idem vir timoratus & iustus Psal.14 alibi orat & ait: Deus meus in te confido non erubescam, neque irrideant me inimici mei. Etenim vniuersi qui te expectant non confundentur. Multis ergo modis illuditur animæ, præsertim in obscœnis affectibus & cogitationibus importunis, quibus improbe irruentibus, vix anima orare permittitur, & raro finitur contemplari, dum corporum imagines occurrunt, quæ de hoc in illud, & de vno in aliud mentem Eccli. rapiunt & transducunt. Scriptum est enim: Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti: quia improbæ cogiaationes tollunt deuotionem orationis.

Quid dicam de illusionibus illis, per quas angelus satanæ transfigurat se in angelum lucis, & vitia simulando virtutes, impietatem ingerit sub specie pietatis? Certe non potest exprimi, quã ta fit multitudo & magnitudo illusionum, quas anima patitur in hoc mũdo.

Sophistæ fallaces tres, mundus, caro, diabolus

Illusionũ multitudo, quas patit anima, inexplicabilis

Vn

Vnde pœnitens ait: Anima mea completa est illusionibus. Ecce non respersam, sed completam esse illusiõibus animam asserit, vt multitudinem & magnitudinem illusionum ostendat. A quibus etiam sanitas non est in carne mea, quæ suis illusionibus inquinatur, maxime cum insomnijs nocturnas pollutiones incurrit. Nec istam illusionis speciem reputes esse leuem, quoniam ex falsa causa verus procedit effectus, quoniam & si falsa sit in somno imaginatio, vera tamen pollutio est in carne. Vnde præcipitur in Leuitico, vt homo qui pollutus nocturno sit somno, egrediatur extra castra, & non reuertatur, priusquam ad vesperam lauetur aqua, & post solis occasum regrediatur in castra. Omne peccatum, quod facit homo, extra corpus est, q vero fornicatur, in corpus suum peccat. Vnde secundum aliam literam dicitur: Lumbi mei impleti sunt illusionibus, vel ignominia. Nam in lumbis est incentiuum libidinis, secundum illud: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris eius. Vnde præcipitur: Sint lumbi vestri pręcincti. Grandis enim est illusio, & grauis ignominia, in voluptate libidinis: quia præcedunt illam ardor & petulantia, comitant fœtor & immunditia, sequuntur dolor & pœnitentia. Sequitur:

Leuit. 15

1. Cor. 6

Iob. 14

Luc. 12

Afflictus sum & humiliatus sum nimis

***Incuruatus sum & humiliatus vsquequaq; rugiebam a gemitu cordis mei.**

In prima parte prius commemorauit pœnas inflictas à Deo, ac deinde pœnas illatas à se, de illis præmittens: Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam, & de istis subiungens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. In hac vero secunda parte, prius commemorat pœnas inflictas à se, ac deinde pœnas illatas ab alijs. De illis enim dicit: Incuruatus sum, & humiliatus vsquequaque, rugiebam à gemitu cordis mei. Cor meum conturbatum est in me, deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. De istis addit: Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt, & proximi mei à longe steterunt. Vim faciebant qui quærebant animam meam, & qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Ostendens quantum ex vtrisque profecerit. Nam ex illis profecit ad desiderium patriæ, Vnde supponit & dicit: Ego autem velut surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes.

Agens ergo de pœnis quas patitur, à seipso fatetur se sustinere incuruationem corporis, & humiliationem mentis. Vnde: Incuruatus sum, & humiliatus vsquequaque. Rugitum oris & gemitum cordis. Vnde: Rugiebam à gemitu cordis mei. Tædium viuendi & desiderium moriendi. Vnde: Ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Statimque superiorum causas assignat. Cor meum, inquiens, conturbatum est in me, deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. Ac si diceret manifestius: Dixi quod rugiebam à gemitu cordis mei, Nec mirum: quia cor meum conturbatum est in me. Dixi quod incuruatus sum & humiliatus vsquequaque, Nec mirũ: quia deseruit me fortitudo mea. Dixi quod ante te est omne desiderium meum, Nec mirum: qa lumen oculorum meorum non est mecum. Et ideo quia tu, qui lumen oculorum meorum es, mecum non es, desidero esse ante te, vt ego sim tecum, & non hoc ficte, sed vere: quia gemitus meus à te non est absconditus. Sæpe quidem vexatio tribuit intellectum, quia nonnunquam flagella castigant, quem beneficia non emendant. Quapropter ait: Incuruatus sum & humiliatus vsquequaque, id est, ex vtriusque hominis parte, videlicet exterioris, quantum ad incuruationem corporis, & interioris, quantum ad humiliationem mentis. Quare à gemitu cordis ingemiscentis interius de multitudine, magnitudine, ac turpitudine peccatorũ, rugiebã exterius lugubri,

querulo & confuso clamore, more leonis rugientis ad escam: quia famem patiens boni operis, rugiebam desiderio cibi cœlestis, ad sabbatum æternitatis tota mente suspirans.

Cæterum possent hæc ad pœnitentię virtutem referri, vt dicat pœnitens: Incuruatus sum corpore, & sum humiliatus mente, in oratione ac confessione prostratus, nec humiliatus simpliciter, sed etiam vsquequaque, omnes omnino circunstantias exprimendo, vt qui committendo peccatum, superbam contra Deum ceruicem erexi, confitendo peccatum, pronam ante Deum mentem inclinem. Insuper rugiebam à gemitu cordis mei, altis clamoribus eiulans, & profundis suspirijs ingemiscens. Quoniam ante te est omne desiderium meum, quia non vna pars desiderij mei est ante te, altera post te, vt vnum peccatorum meorum exprimam confitendo, & aliud supprimam occultando, vnum accusando condemnem, & aliud excusãdo defendam: sed omne desiderium meum est ãte te, quia cum vltimo desiderio totam conscientiam meam coram te pãdo. Quod inde conijcis euidenter, quia gemitus meus à te non est absconditus, cuius oculis omnia nuda sunt, & aperta.

Incuruatio i vtrã que partẽ accipitur 4. Reg. 4 Gen. 42

Esa. 5

Gen. 37

Esa. 51

Psal. 56

Iob. 31

1. Reg. 4

Incuruatio in scripturis in bono accipitur, & in malo. Est enim incuruatio cõtractionis. Vnde: Heliseus incuruauit se super puerum & reuixit. Adorationis. Vnde: Fratres Ioseph incuruati adorauerunt eum. Humiliationis. Vnde: Incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Subiectionis. Vnde: Incuruẽtur ante te filij matris tuæ. Item, incuruatio cupiditatis. Vnde: Incuruare vt trãseamus. Iniquitatis. Vnde: Laqueum parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam. Obscœnitatis. Vnde: Scortum alterius sit vxor tua, & super eam incuruentur alij. Et anxietatis. Vnde: Vxor Phinees incuruauit se & peperit, irruerunt enim in eam dolores subiti.

Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus.

Irriguum superius & inferius quid

Ecce vtrunque habet irriguum, superius, id est, desiderium mentis pro bonis patriæ, ac inferius, id est, gemitum cordis, pro malis mundi. Ac si diceret manifestius: Vidi cuncta quę sub sole fiunt, & ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus: quare iam nihil desidero in hoc mũdo, sed ante te est omne desiderium meum, vt videlicet coram te consistam in patria, vbi est vera quies, plena securitas, summa dulcedo, perfecta lætitia, & felicitas sempiterna: vbi in summo bono quicquid boni quæritur, inuenitur. Et ideo gemitus meus, de innumeris miserijs huius vitæ, quæ tota est militia super terram, à te nõ est absconditus: non solum quia tibi cognitus est, qui omnia conspicis & nihil ignoras, verum etiam quia est tibi placitus, qui quodam speciali modo diceris nescire, quæ reprobas, & scire quæ approbas. Vnde: Non noui vos. Et: Nouit dominus qui sunt eius. Illa quippe absconduntur à Deo, quæ diuino indigna sunt aspectu. Vnde Adam & vxor eius absconderunt se à facie domini post peccatum: quia qui male agit, fine dubio odit lucem. Et ideo

Eccl. 1

Matt. 25

Gen. 3.

Ioan. 3

Cor meum conturbatum est in me, * deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorũ * non est mecum.

dereliqt me virtus & ipsum

Ostendit se incurrisse anxietatem cordis. Vnde ait: Cor meum conturbatum est in me, propter acerbitatem doloris, & debilitatem corporis. Vnde subdit: Deseruit me fortitudo mea, propter tenuitatem ieiuniorum & obscuritatem luminis. Vnde: Lumen oculorum meorum non est mecum, propter affluentiam lachrymarum. Et ita iam dignos fructus pœnitentiæ facit. Quandoq; cor hominis cõturbatur in se, quãdo scilicet per compunctionis dolorem spiritus tristatur & affligitur pro seipso, secundum illud: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animę meę. Quandoq; conturbatur in alio, qñ scilicet

Matt. 9

Esa. 38

2.Cor.11 cet per ſpiritum compaſſionis affligitur pro alio & triſtatur, ſecundū illud: Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur & nō vror? Ait ergo: Cor meum conturbatum eſt in me: quia in meipſo eſt, vnde doleam de meipſo, qa deſeruit me fortitudo mea. Scriptum eſt enim, quia iuſti fortitudinem ſuam mutant, dum corporalem deponunt & ſpiritualem aſſumunt, propter quod dicit

2.Cor.12 Apoſtolus: Cum infirmor, tum potens ſum. Et lumen oculorum meorum non

Thre.3 eſt mecum, quin potius contra me: quia mors ingreſſa eſt per feneſtras. Et: Oculus animam deprædatur. Vnde ipſi oculi iam compuncti à Deo lachrymis efflu unt, vt eorum lumen quaſi deficiēs non ſit mecum.

Amici mei & proximi mei adverſum me appropinquauerūt & ſteterūt, & proximi mei a longe ſteteuunt.

qui iuxta me erant

Hactenus proſequutus eſt pœnitens pœnas, quas patitur intus, à Deo videli cet & à ſe, amodo proſequitur pœnas, quas patitur foris, ab amicis & inimicis. De pœnis enim à Deo inflictis prædixe rat: Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & con firmaſti ſuper me manum tuam. De pœnis à ſe illatis adiunxit: Iniquitates meæ ſupergreſſę ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Nunc vero dicit de pœnis, quas patitur ab amicis: Amici mei & proximi mei à longe ſteterunt. De pœnis quas patitur ab inimicis ſubiungit: Inimici mei viuunt, & confortati ſunt ſuper me, & multiplicati ſunt qui oderunt me inique.

Grauior peccatori poſt pœnitentiā incumbit tētatio

Eccl.2 Sane quum peccator per pœnitentiam ſe conuertit ad Deum, grauiores tentationes incurrit, iuxta quod legitur: Fili, quum acceſſeris ad ſeruitutē Dei, præpara animam tuam ad tentationem. Vnde quum ad pœnitentiam ſe conuertit, ecce inſtigante diabolo, amici, proximi, & vicini contra ipſum inſurgunt, propter quod dicit: Amici mei & proximi mei appropinquauerunt, non vtique propter me, vt conferant mihi ſolatium, ſed aduerſum me, vt inferant nocumentum. Nec perfunctorie, ſed inſtanter: quia nō ſolum approximarūnt, ſed & ſteterunt aduerſum me, videlicet vt mihi aduerſentur. Et qui iuxta me erāt, id eſt, vicini mei à longe ſteterunt, omne mihi conſilium & auxilium ſalutis denegantes. Illi appropiauerunt, vt inferrent diſpendium, iſti elongauerunt, ne conferrent ſolatium, vt ſic malis totus eſſem expoſitus, & ne bonis aliquatenus eſſem adiutus.

Et vim faciebant, qui quærebāt animam meam: & qui inquirebant mala mihi, loquuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.

Agendo de pœnis quas ſe ab alijs ſuſtinere fatetur, oſtendit ſeparatim non ab hoſtibus, ſed ab amicis, non ab alieni genis, ſed cognatis, nō ab extraneis, ſed vicinis: quia indignus & indignatus, tā ab his, quam ab alijs perſequutio tolera tur. Et hi me, inquit, multipliciter perſe quuntur, videlicet, opere, violenter & odioſe, quia vim faciebant qui quęrebant animam meam. Ore, malignanter & ſtudioſe: quia qui inquirunt mala mihi, loquuti ſunt vanitates. Et corde, inceſſanter atque doloſe, quia dolos tota die meditabantur. Heu quod hodie reputātur amici, qui cenſendi ſunt potius inimici, diligētes corpus, ſed animam odientes. Tales ſunt iſti, qui hunc ad Deum conuerti cernentes, violenter impedire nituntur, animam non ad ſaluandum, ſed ad perdendum quærentes, cū eum à via Dei retrahere moliantur, & bona temporalia inquirentes, ſpiritualia mala procurant, loquentes vanitatem in dolo, dum ei vana ſuggerunt & iniqua.

Ego autem velut ſurdus non audiebam, & velut mutus qui non aperuit os ſuum. non aperiens

Surditas duplex.

Eſt ſurditas bona, & ſurditas mala. Bona ſurditas eſt claudere aurem prauis cōſilijs & malignis ſuggeſtionibus. Vnde: Quis fecit os hominis, aut fabricatus eſt mu-

mutum & ſurdum, videntem & cecum,
Matt.11 nonne ego? Ite, renunciate Ioanni: Surdi audiunt. Nam illi obediunt Deo, qui ſunt ſurdi diabolo. Mala ſurditas eſt claudere aurem ſanis conſilijs, & præceptis diuinis. Vnde: Surde & mute ſpiritus exi ab eo. Et: Sicut aſpidis ſurdę & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium & venefici incãtantis ſapienter. Obmuteſcit autem quis aliquando ex cautela. Vnde: Obmutui & humiliatus ſum, & filui à bonis. Aliquando ex patiẽtia. Vnde: Quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet. Econtra obmuteſcit quis aliquando ex timore. Vnde: Canes muti, non valentes latrare. Aliquando ex cauteriata conſciẽtia. Vnde: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. * Mutus autem & ſurdus hic accipiuntur in bono. Magnæ quippe virtutis eſt nõ reddere malũ pro malo, ſed quando quoque maioris eſt non reddere maledictum pro maledicto, quum longe facilius poſſit hoc reddi, quàm illud. Adhuc autem perfectioris eſt patientiæ, nec offendi, nec offendere verbo, ideoque non repetendo, ſed determinando ſubiungit:

Mar.9 pſal.57 Eſaiæ.59 Matt.22 Ergo ſurdus & mutus

Et factus ſum ſicut homo nõ audiens, & non habens in ore ſuo increpationes.

redarguciones

Quaſi diceret manifeſtius: Non eram in veritate ſurdus & mutus, ſed quum audire poſſem & loq, factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo increpationes: quia non reſpondebam maledictum pro maledicto. De talibus increpationibus legitur: Vſque ad noctẽ increpuerunt me renes mei. Nam ſunt & bonæ increpationes, de quibus dicitur: Increpa feras ſyluarum. Et: Argue, obſecra, increpa. Sunt & aliæ, de quibus ſcriptum eſt: Increpet in te Deus Satan. Et: Increpauit mare rubrũ. Poſſunt hæc intelligi etiam ex perſona capitis, vt ſint quaſi verba Chriſti, non niſi mutata voce, dicentis: Amici mei, non veri ſed ficti, vt hi qui tentando dicebant: Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo. Dic ergo, licet tributum dare Cæſari, an non? Et proximi mei, videlicet cognati ſecundum carnem, vt hi, qui dicebant: Tranſi hinc & vade in Iudæam, vt diſcipuli tui videant opera, quæ tu facis. Neque enim fratres eius credebant in eum. Hi & illi appropiauerunt aduerſum me, coram Pilato dicẽtes, Crucifige, crucifige eum: & ſteterunt coram Herode, conſtanter me accuſantes. Et qui iuxta me erant, id eſt, diſcipuli, qui mecum erant conuerſati, de longe ſteterunt, fugientes timore mortis. Nam Petrus ſequebatur à longe. Et qui quærebãt animam meam, non ad imitãdum, ſed ad perdendum, vim faciebant, capiendo, ligando, colaphizando, & conſpuendo. Et qui inquirebant mala mihi, quum non inuenirent crimina, loquuti ſunt vanitates, fingendo falſa teſtimonia, vt hi q dixerunt, Nos audiuimus eum dicentem: Ego diſſoluam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum rædificabo, & non erat conueniens teſtimonium eorum. Et tota die meditabantur dolos, id eſt, fallacias, vt, quando cuſtodes pecunia corruperunt, vt dicerent, Nobis dormientibus venerunt diſcipuli eius, & furati ſunt eum. Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, quia non reſpondebam, quaſi nihil audirem. Et ſicut mutus, qui non aperuit os ſuum, vt impleretur quod ſcriptum eſt, Sicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum. Et ideo factus ſum ſicut homo nõ audiens, & non habens in ore ſuo increpationes. Vnde cum vnus miniſtrorum Annæ dediſſet alapam Ieſu dicens, Sic reſpondes pontifici? Ieſus non increpando, ſed rationem reddendo, reſpondit, Si male loquutus ſum, teſtimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me cædis?

Ioan.7. Ioan.19. Lucæ.22. Lucæ 22. Marc.14. Matt.28. Eſaiæ.53 Ioan.18

Increpationes variç pſal.15 pſal.67 2.Tim.4 Zach.3 pſal.15

Quoniam in te domine ſperaui, tu exaudies me domine Deus meus.

Tertia pars, in qua dicit ſe inter aduerſa ſperare, quod magnum eſt ſolatium oppreſſorum: quia dum ſperant in tribulationibus, non deficiunt, credentes à domino ſe liberari. Commendat autem pœnitens circa ſe ſpei donum, dicens, Quoniam in te domine ſperaui. Oratio

Spes in aduerſis magnum ſolatium oppreſſorum

nis

nis votum: Quoniã tu exaudies me domine Deus meus. Discretiõis iudicium: Quia dixi, nequando insultent mihi inimici mei. Patientiæ meritum: quia dum cõmouerentur pedes mei, super me magna locuti sunt. Satisfactionis propositum: q̃niam ego in flagella paratus sum. Contritionis affectum: quia dolor meus ante me est semper. Confessionis sonum: quoniam iniquitatem meam ego pronũcio. Et inquisitionis studium: qa cogitabo pro peccato meo. Verũtamen in his omnibus persecutores mihi non desunt. Viuaces & prompti: quoniã inimici mei viuunt. Fortes & firmi: quoniã confortati sunt super me. Multiplices & diuersi: quoniam multiplicati sunt. Crudeles & impij: quoniam oderunt me iniq̃. Ingrati & detractores: quoniã qui retribuebãt mihi mala pro bonis, detrahebant mihi. Causam quoq; supponit, quare tales sint erga ipsum: quoniam subsecutus sum, inquit, iustitiam. Vel, secundum aliam literam, quoniam sequebar bonitatẽ. Nam & iniusti propter iustitiam, & mali propter bonitatem persequuntur bonos & iustos. Sicut Cain Abel, Ismael Isaac, Esau Iacob, Saul Dauidem, & Iudaicus populus dominũ Christum. Ait ergo: Quoniam in te domine speraui, tu exaudies me dñe Deus meus. Qui sperat, credit & diligit, quia nisi crederet, non speraret, & nisi speraret, procul dubio non diligeret. Nam spes non confunditur, id est, non patitur confundi sperantem. Quemadmodum alibi dictum est: In te domine speraui, non confundar in æternum. Vnde credens & diligens recte sperat à dño exaudiri. Qui vero non sperat, non petit in fide, vnde nequaquam exaudiri meretur: quia Deo sine fide placere non põt. Ait ergo, Dñe, qui tristia mutas in læta, & aduersa conuertis in prospera, quia in te speraui, quẽ admodum sperãdum est, ideo dixi, non tam ore, quam corde, quod tu me exaudies, hoc est, ad optatum exitum audies: Domine deus, creator meus, redemptor & saluator meus: q creando tribuisti naturam, redimendo dedisti gratiam, & saluando conferes gloriam. Tunc enim eris certissime meus, cum vltra non poteris esse non meus. Dixi quidem quod exaudies me, nec immerito.

Iustitiã sectantium persecutores

Gen.4 Gen.21 Gen.27

Psal.30

Heb.11

Quia dixi, ne aliquando * insultent in me inimici mei, & dum cõmouerentur pedes mei, in me magna locuti sunt.

* supgaudeant mihi

Supra non exposuerat quid petierit, nũc autem illud exponit, quia hoc dixi, hoc petij, ne aliquando insultent in me inimici mei, hoc est, ne illud agam, propter quod inimici mei mihi valeãt insultare. Quemadmodum alibi dictum est, Deus meus in te confido, non erubescã, neq; irrideant me inimici mei, etenim vniuersi qui te expectant non cõfundentur. Psal.24

Inter alias qppe causas, propter quas sibi iustus præcauet à peccato, hæc non est minima, ne super illo exultet & insultet iniustus. Proprium est enim inimicorum, vt exultent & insultent incommodis eorum, quos oderunt: & ideo dixi, ne insultet in me inimici mei, quia dum pedes, id est, actus mei commouerentur aliquando ex humana infirmitate, ipsi secundum prauam consuetudinem locuti sunt cõtra me, irrisores videlicet, iniurias vehementes. Lætatur ergo impius & insultat, quando iustum prospicit commoueri, secundũ illud, Qui tribulãt me exultabunt, si motus fuero. Sed ecõtra, pius tristatur & condolet, cum turbari cernit iniustum, secũdum quod dicit, Apostolus, Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non vror? Nam peccata proximorum frixorium sunt iustorũ. Pes hominis, affectus est, opus, & sustẽtator. Quilibet duplex, dexter videlicet & finister. De pedibus affectiõis dicitur, Laui pedes meos, quo modo inquinabo illos? Et: Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet. De dextero, Pes meus stetit in via recta, in Ecclesijs benedicam te domino. De finistra, Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me. De pedibus operationis dicitur, Perfecit pedes meos tanquam ceruorũ. Et, Pedes sanctorum suorum seruabit. De dextris, Pedes eorũ recti. De finistris, Pedes eorũ ad malum currũt. De pede sustẽtationis dextro, B. Iob ait: Oculus fui cæco, & pes claudo.

Iniustorũ insultatio iustos cautos reddit

piorum & impiorũ exultatio contraria psal.12

2.Cor.11

pes quid mystice

Cant.5 Ioan.13

Psal.35

Pro.3

Iob.29

De

De pede ſuſtentationis ſiniſtro Veritas ait: Si pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum & proĳce abs te. Poteſt & aliter hoc intelligi, vt etſi dixerit, ne aliquando ſupergaudeant ſibi inimici, non tamen in hoc fuerit exauditus: quia dum commouerentur, inquit, pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt. Quod Deus nõ ſine cauſa quandoque permittit contingere, vt videlicet iuſtus moueatur & cadat: quia ſepties in die cadit vir iuſtus & fortior reſurgit. Reſurgit enim humilior, reſurgit cautior, reſurgit miſericordior, ſicut Petrus, qui quoniam incaute & præſumptuoſe reſpondit, quum ait: Domine, etſi oportuerit me mori tecum, non te negabo, permiſſus eſt cadere, vt ſuam præſumptionem, imprudentiam, & infirmitatem agnoſceret, & diſceret in ſeipſo, qualiter deberet alĳs miſereri. Vnde cũ poſt reſurrectionem fuiſſet interrogatus à domino: Simon Ioãnis, diligis me plus his? Humiliter reſpondit & caute: Domine, tu ſcis quia amo te. Dimittens dubium, vtrum ipſe plus cæteris, & certum tenens quod ipſum amaret. Quĳ ter dominum ex timore negauerat, ter quoque eum ex amore cõfeſſus eſt: quatenus trinæ negationi trina cõfeſſio redderetur, nec minus amori quàm timori lingua ſeruiret: & ſic fieret amoris officium paſcere gregem domini, ſicut fuerat timoris indicium, negare dominum gregis. Non ſolum autem, quia ſperaui, dixi, tu exaudies me domine Deus meus, verum etiam

Matt. 18

Pro. 24

Matt. 26

Ioan. 21

Quoniam ego, in flagella paratus ſum, & dolor meus *ante me eſt ſemper.

in conſpectu meo

Tria illa commemorat, quæ ſunt in vera pœnitentia neceſſaria, videlicet, dolorem compunctionis in corde, pronũciationem confeſſionis in ore, & flagellum ſatisfactionis in opere: ſingula inuens ſuis circunſtantĳs. De primo ſiquidẽ dicit: Dolor meus ante me eſt ſemper. De ſecundo ait: Iniquitatem meam ego pronuncio. De tertio vero inquit: Ego ad flagella paratus ſum. Dolor em compunctionis non debet eſſe perfunctorius, ſed continuus, nõ leuis ſed grauis, quia pœnitere eſt pœnam tenere. Vnde coniungit & ait: Dolor meus, emphatice, id eſt, de quo doleo, videlicet, cauſa doloris ſemper eſt coram me, ante faciem meam, non poſt tergum, vt ſemper videam, vnde doleã, & paratus ſum, promptus & præſto ad flagella ſuſcipienda & ſuſtinẽda pro ſatisfactione peccati, non ſolum ieiunium, orationem, & eleemoſynam exercere, verum etiam corporalem diſciplinam ſubire, in laboribus, vigilĳs, & alĳs mortificationibus carnis. Nouit pœnitens, quod pater flagellat omnem filium quem diligit, & ideo ſponte ſe offert ad flagella ſuſcipienda, quæ ſi æquanimiter tolerentur, non mortificant ſed viuificant, non deducunt ad inferos ſed reducunt: corripiunt quidem, ſed corrigunt, percutiunt, ſic tamen quod ſanent. Nec ſolum propter prædicta exaudies me domine Deus meus, verum etiam

Tria in vera pœnitẽtia neceſſaria

Dolor cõpunctionis qualis eſſe debeat

Pro. 1

Quoniam iniquitatem meam ego *pronuncio, & *cogito pro peccato meo.

annunciabo cogitabo.

Iniquitatem pronuncio, id eſt, proui de nuncio, diſcrete confiteor: vel de futuro pronunciabo, id eſt, fideliter confitebor, & ideo cogitabo pro peccato meo, vt per inueſtigationem prudentem omnem omnino inueniam iniquitatis circunſtãtiam, quam ſine omni ſuppreſſione, ſine omni excuſatione, ac ſine omni attenuatione valeam confiteri. In hoc loco reprehenduntur illi, qui dolentes ad horam peccata ſua improuide confitentur, nolentes ſubire pœnitentiam niſi leuem. Sed ſi diligenter attenderent, quod per remdium pœnitentiæ, pœnę fit commutatio æternæ in temporalem, nihil p tali commutatione reputarent difficile, quod poſſent aliquatenus ſuſtinere. Libenter itaque pœnitens onus iniunctæ ſibi ſatisfactionis ſuſcipiat, etiam ſi difficile videat, & incipiat illud ſtudioſe portare. Quod ſi forte vires eius excedit, ad ſacerdotem recurrat, qui diſcreto moderamine abhibito illud ſatagat temperare. Quia vero quod facit flagellũ grano, &

Circũſtantię in confeſſione exprimẽdæ.

vide confeſſio

& fornax auro, id efficit pſecutio viro iuſto, & aduerſitas homini timorato, ſubiungit & ait,

Inimici mei viuunt & confortati ſunt ſuper me, & multiplicati ſunt, qui oderunt me inique.

Boni ſemper in ſeculo moriuntur, qa ſeipſos mortificant, iuxta quod ait Apoſtolus: Quotidie morior propter veſtrã gloriam fratres. Mali vero viuunt in ſeculo, quia cum deſiderio proſperitate mundi fruuntur, dicentes: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur: non comedentes vt viuant, ſed viuentes vt comedãt: quos Deus viuere patitur ad probationem bonorum, & ob hoc inquit, Confortati ſunt ſuper me, vt me fortitudine ſuperent, & multiplicati ſunt ſuper me, vt me multitudine vincant, qui oderunt me inique, quum ego eos perfecte dilexerim. Vnde,

Qui retribuebant mihi mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam ſubſecutus ſum iuſtitiam.

Quadripartita eſt retributio. Quia retribuũtur bona pro bonis, mala pro malis, bona pro malis, & mala p bonis. Retribuebant bona pro bonis Iſraelitæ Rab, Mala pro malis Samſon Philiſtæis, Bona p malis Ioſeph fratribus ſuis, Mala pro bonis Iudæi Chriſto. Ad reddendum bona pro bonis tenetur quilibet, propter illud quod dominus præcepit: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines & vos eadem facite illis. Ad reddendum mala pro malis, non tenetur aliquis, niſi iudex, propter illud quod in lege præcipitur: Oculum pro oculo, dentem pro dente. Cæteris autem dicitur: Non reddes malum pro malo, neq; maledictum pro maledicto. Ad reddẽdum vero bona pro malis, quilibet ſaltem perfectus tenetur, propter illud quod dominus præcipit: Benefacite his q oderũt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Ad reddendum autem mala pro bonis nullus omnino tenetur. Vnde cum dominus dixiſſet in Pſalmo, Poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, ſtatim ſubiunxit, Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius. Ex his quatuor differẽtijs ſurgunt quatuor aliæ negatiuæ, videlicet, non reddere bonum pro bono, & hoc eſt malum: non reddere malum pro malo, & hoc bonum eſt: non reddere bonum pro malo, hoc ſaltem perfectis eſt malum: & non malum pro bonis reddere, & hoc eſt omnibus bonum. Deus autem inquantum eſt pater, reddit & bona pro bonis, & bona pro malis, iuxta quod legitur, Pater veſter cœleſtis ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Inquantum autem eſt iudex, nõ ſolum reddit bona pro bonis, ſed etiam mala pro malis: quia reddit vnicuiq; iuxta opera ſua. Propter quod dicit: Mea eſt vltio & ego retribuam. Lucifer autem, inquantum eſt Satanas, retribuit non ſolum mala pro malis, verum etiam mala pro bonis: quoniam odiũ pro dilectione ſua retribuit creatori, quemadmodum de ipſo legitur & membris eius: Superbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper ad te. Cæterum & bona & mala, quædam ſunt tẽporalia, & quædam perpetua, quæ ſe ita habent, quod pro bonis temporalibus, & temporalia & perpetua bona reddantur, ſecundum illud: Qui dimiſerit patrem aut matrem, domum aut agrum, propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Similiter & pro malis temporalibus & temporalia mala & perpetua reddũtur, quoniam peccatores induuntur, ſicut diploide, confuſione ſua. De temporalibus dictum eſt: Oculum pro oculo, dentem pro dente. De perpetuis vero dicetur: Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, ſitiui, & non dediſtis mihi bibere, ꝓpterea ite maledicti in ignẽ æternũ, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Item pro bonis perpetuis, & perpetua & temporalia bona redduntur. Nam quia deus electos glorificabit perpetuo, & electi dominũ perpetuo glorificabũt, Iuxta quod legitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. De temporalibus ve-

Pſal.108

Matt.5

Deut.32

Pſal.73

Matt.19

Pſal.108

Exod.21

Matt.25

Pal.83

ra legitur, quod operarij pro denario laborant in vinea, dando temporalia pro æternis: sicus & is, de quo legitur, quod
Mūt. 13 inuenta vna preciosa margarita, dedit omnia sua & comparauit eam. Similiter pro malis perpetuis, & temporalia & perpetua mala redduntur. Nam quia dominus reprobos damnabit perpetuo, & ipsi eum perpetuo odibunt, quemadmodum dictum est: Superbia eorum qui te
Psal. 73 oderunt ascendit semper. Hinc quoque legitur: Vermis eorum non morietur,
Esa. 66 & ignis eorum non extinguetur, odio & supplicio sese comitantibus in inferno. Pro perpetuis quoque supplicijs obstinati Deum in præsenti blasphemabunt: quoniam si, iuxta quod legitur, blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quia magna facta est vehementer, longe fortius ipsum blasphemabunt, quum audient pœnam gehennalem sibi ab ipso domino perpetuo infligendam, vt sic qualem possunt vicissitudinem ei reddant. Pro malis quoque temporalibus, & temporalia & perpetua bona redduntur. Nam Christus crucifixori-
Luc. 13 bus suis, pro quibus orauit, dicendo: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, & gratiam tribuit in præsenti & gloriam in futuro. Po temporalibus autem bonis, quibus homines abutunsaltem per occasionem, etsi non forte per causam, non solum temporalia ma-
Luc. 11 la, verum etiam perpetua rependentur. Nam huiusmodi bona & culpam mortalem, & pœnam aggrauant gehennalem. Propter quod dominus ait: Væ vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis. Quasi diceret. Ex hoc vobis erit væ, id est, æterna damnatio, quod clauem scientiæ, quæ per se bona est, vos male tulistis. Hæc autem magis disserendo, quàm asserendo sunt dicta. Vnde, quia materia satis est disputabilis, autoritas non præiudicet rationi. Quomodo enim odibunt & blasphemabunt homines Deum in futuro, si, quemadmodum scriptum est, dicent intra se pœnitentiam agentes, & præ
Sap. 5 angustia spiritus gementes: Errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis? Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens: & tanquam nauis quæ pertransit fluctu antem aquam: cuius, quum præterierit, non est vestigium inuenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus: aut auis quæ transuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberās leuem ventum: & scindens per vim itineris aerem, commotis alis transuolauit, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius, &c̄, nos autē in malignitate nostra consumpti sumus. Si ergo de odio & de blasphemia pœnitebunt, sicut de iactantia & malignitate pœnitere dicuntur, q̄modo tunc odibunt & blasphemabunt altissimum? Sed propter acerbitatem pœnę pœnitebunt de malo præterito, quo tantam pœnā incurrere meruerūt. Non tamen pœnitebunt de solo tūc malo pręsenti, quo vehemētius Deū propter acerbitatem pœnę odibunt, quum ab eo nullum remedium expectent. Quod autem pro malis temporalibus Deus perpetua mala retribuit, non est ei ad iniustitiam deputandum: quoniam etsi temporalia sunt, quantum ad actum qui transit, perpetua sunt tamen, quantum ad reatū qui remanet, & quantum ad odiū quod perdurat. Et ideo deus iuste punit reprobos in perpetuum, quia perpetuos eos inuenit inimicos, quos & ipse iuste in suo punire decreuit æterno, dum eum iniuste offendere præsumpserunt. Licet autem omnes detractores sint odibiles Deo, illi tamē, qui propterea cuiquā detrahūt, quod subsecutus est iustitiam, & sequitur bonitatem, spiritus sancti gratiam videntur in eo persequi, & sic in spiritū sanctū quodāmodo peccare. Nouerunt hoc illi, qui arbitrium præferunt gratiæ, quia secundum Prophetam, non iustitia sequitur homi em, sed homo iustitiam: quod gratia Dei præuenit, vt bona operatio subsequantur.

Impij quō odibūt deum.

Deus cur mala ppetua ꝑ malis ꝛeoprisius retribuat.

Rom. 1

Ne derelinquas me domine Deus meus,

us meus,ne discesseris a me.
Intende in adiutorium meū domine Deus salutis meæ.

Vltima pars,in qua pœnitens diuinū implorat auxilium,ne inter tot &tantos persecutores deficiat,petens se non solū relinqui,verum etiam adiuuari. Deus enim dupliciter hominem derelinquit & discedit ab illo:quando subtrahit ei defensionem,deserendo illum ad pœnam, propter quod ait:Ne derelinquas me domine Deus meus. Et quando subtrahit ei gratiam,deserens illum in culpa, propter quod subdit:Ne discesseris à me.Primo modo pater filium dereliquit in cruce,vnde clamauit: Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?Sic Deus illum aliquando derelinquit,à quo ipse minime derelinquitur.Nam relictus Iob ad pœnam,innocentiam non reliquit. Secundo modo derelinquit dominus peccatorem,sicut legitur de Saule, qui timebat Dauidem, eo quod dominus esset cum eo,& à se recessisset.Sic dominus illos solummodo deserit, qui deserunt ipsum. De quibus legitur: Dereliquerūt venam aquarum viuentium dominum.Verum quosdam derelinquit Deus ad tempus. Vnde: In modico dereliqui te. Aliquos autem derelinquit in perpetuum.Vnde: Zelus meus recessit à te.Ergo ne derelinquas me,q ab oībus derelictus, tibi soli sum relictus:ne inter pſecutiones tot,& tantos persecutores deficiam, neue post indultam mihi veniam,te offendā,quoniam sicut post conualescentiam grauior est recidiua,sic & post veniam grauis est offensa. Quod si me dereliqueris ad horam,non tamē à me discesseris in perpetuum,sed potius intende in adiutorium meum, ad liberandum & protegendum me, domine Deus dator & conseruator salutis meæ, vt quem adiueris in præsenti, salues etiam in perpetuum.

Exultatiua conclusio,aliorum pœnitentialium more Psalmorum,qui semper in lætitia terminantur.

Deus dupliciter hominem deserit.

Psal.21

1.Reg.18

Hiere.17

Quosdam ad temp⁹, quosdam, in perpetuum dereliquit deus Esa.54 Ezech.16

IN PSALMVM quartum pœnitentialē Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

In finem Psalmus Dauid, cum uenit ad eum Nathan propheta,quando intrauit ad Bersabee.

Tituli eiusdem explicatio.

TItulus iste patet ex notissima historia secūdi libri Regum. Sed illud est studiose notandum,quod Psalmus iste in ordine Psalmorum est qnquagesimus,& viginti continet versus. Vicenarius autem superabundans est numerus,& ex suis partibus aggregatis duos constituit denarios, qui duplicem transgressionem designant:eo quod vndenarius decalogum quidem legis transcendit,& ad duodenarium apostolicum nō pertingit.Dauid enim hunc Psalmū propter duplicem transgressionem specialiter egit,adulterium videlicet & homicidium,quæ commisit. Vicenarij vero qn que aggregatiuę sunt partes.Vnitas quę ad primum,&vnum refertur ad originale peccatum.Binarius qui refertur ad duas species actualium peccatorum,quę in venialia &criminalia distinguūtur.Quaternarius, qui refertur ad quatuor modos peccandi,ex fragilitate vel impotentia,simplicitate vel ignorantia, securitate vel negligentia,& malignitate vel inuidētia.Quinarius,qui refertur ad quinque corporis sensus,per quos peccatur, visum, auditum, odoratum,gustum, & tactū. Denarius, qui refertur ad decem transgressiones decalogi, quas homo, sicut prædictum est, peccando committit.

Quia vero iubileus quinquagesimus erat annus in lege, in quo remittebātur debita & reuocabantur distracta, bene Psalmus iste inter pœnitentiales præcipuus,& in medio collocatus, quinquagesimum locum obtinet inter Psalmos:

2.Reg.12

Peccandi modi quatuor

diffidētia.

Leuit.25

quia per pœnitentialem humilitatem, siue humilem pœnitentiam, de qua Psalmus iste principaliter agit, & commissa remittuntur peccata, & bona restituuntur amissa. Per eum quinquagesimo die legem scripturæ dedit Iudæis, & quinquagesimo die legem gratiæ dedit apostolis, non sicut illam in lapideis tabulis scriptam, sed in humanis cordibus digito Dei. Quinquagenarius autem redditur ex quadragenarij partibus aggregatis: quia per pœnitentialem satisfactionem, quam designat quadragenarius, qui satisfactionis est numerus specialis, spiritus sancti gratia operante, plena percipitur indulgentia peccatorum. Vnde Psalmus iste præ cæteris in Ecclesia frequẽtatur, per cuius virtutem plurimi ad pœnitentiam conuertuntur.

Exod. 20 Acto. 2

2. Cor. 3

Psalmus Miserere, cur p̃ cæteris in ecclesia frequentetur

PSALMI QVARTI POEnitentialis, qui est in ordine Psalmorum quinquagesimus, enarratio.

MIserere mei Deus, secundum magnam misericordiã tuam.

Diuiditur autem Psalmus iste in quinq; partes, quæ suis locis congrue distinguuntur. In prima igitur parte pœnitens propriam culpam exaggerat, & misericordiam diuinã implorat, quam petit sibi tripliciter exhiberi, vt videlicet deleatur iniquitas cordis. Vnde: Dele iniquitatem meam. Vt lauetur ab iniustitia oris. Vñ: Laua me ab iniustitia mea. Et vt mundetur à culpa operis. Vnde: A peccato meo munda me. Ergo miserere mei Deus, quia potes misereri, & habes vnde miserearis.

Misereri siquidem potes, cum sit misericordia tua magna. Vñ: Miserere mei Deus, secundum magnã misericordiam tuam. Et habes vnde miserearis, cum tuę miserationes sint multæ. Vnde: Secundum multitudinẽ miserationũ tuarum dele iniquitatẽ meã. Debes etiam misereri, qm̃ ego peccatũ meũ agnoscendo cõfiteor, & impugnãdo detestor. Vnde: Iniquitatẽ meã ego cognosco & pct̃m̃ meum coram me est semper. Et scis cuius miserearis, quia te præsente pariter & vidente peccaui. Vnde: Tibi peccaui & malum corã te feci. Quia ergo iustus in principio sermonis accusator est sui, pœnitens iste iustificari desiderans, exaggerat in principio culpas suas, ostendẽs quod sua pct̃a sunt magna, sunt multa, sunt fœtida, sunt & fœda: nec semel tantũ sed sæpe, nec vniformiter ipse peccauit. Quasi diceret: Magna sunt Deus pct̃a mea, & ideo miserere mei secundum magnã misericordiam tuã. Multa sunt Deus pct̃a mea, & ideo secundũ multitudinem miserationum tuarũ dele iniquitatem meã. Fœtida sunt & fœda pct̃a mea, & ideo laua me, & mũda me. Nec semel tantũ, sed sæpe peccaui, & ideo amplius laua me. Nec vniformiter tãtum, sed multiformiter, & ideo munda me, non solũ ab iniustitia, quæ consistit in cõmittendo, verũ etiam à delicto, q̃d in omittendo consistit. Dauid aũt nõ solum adulteriũ & homicidium perpetrauit, verumetiam & dolũ & cõtemptum adiecit, qm̃ & p ipsum Vriã, cuius vxorem cognouerat, literam mortis eius direxit, & sua contẽpsit confiteri pct̃a, donec per Nathan prophetã extitit redargutus. Propter hęc quatuor distincta peccata, distincte quatuor modis orat. Nam propter adulterij crimen, ait: Miserere mei deus secundũ magnam misericordiã tuam: quia magnũ est adulterij flagitium, quod ego ex miseria fragilitatis humanæ commisi. Et propter homicidij crimen addit: Et secundũ multitudinẽ miserationũ tuarũ dele iniquitatẽ meã: quia per meũ iniquum mandatũ non solũ Vrias, verũ & multi alij nequiter sunt occisi. Rursus, propter crimẽ proditionis & doli subiungit: Amplius laua me ab iniustitia mea, qm̃ iniustitiã exercui ampliorẽ, dum per vim innocentẽ & iustũ, literas suę mortis dolose ac proditiose transmisi. Et propter crimẽ negligẽtię ac contẽptus cõcludit: Et à delicto meo mũda me: quia valde deliqui, dum pct̃a mea cõfiteri distuli & despexi. Nõ ait: Miserere Dauid, sed miserere mei. Ac si dicere manifestius: Alibi nomẽ ppriũ expri mere cõsueui, cũ me gratiam credebã habere,

2. Reg. 11

Psal.131 bere,dicendo:Memento Domine Dauid, & oñis manſuetudinis eius.Hic autem nomen proprium exprimere vereor,cum me gratiam amiſiſſe cognoſcã, ne Deus audito nefandi nomine peccatoris,magis ad vindictam,quam ad indulgentiam prouocetur. Ergo: Miſerere mei Deus,ſecundum magnam miſericordiam tuam.Miſerere mei Deus,quia tibi proprium eſt miſereri,quum non ſit tibi aliud miſereri quam eſſe.Miſericordia quippe tua plena eſt terra, & miſerationes tuæ ſuper omnia opera tua. Ergo miſerere mei,agẽdo mecum * ſecundum miſericordiam, nõ ſecundum iuſtitiam: nec vtcunque ſecundum modicam, ſed omnino ſecundum magnam.Vnde:Miſerere mei ſecũdum magnam miſericordiam tuam,quæ eſt immenſa & infinita: quia magna miſeria,magna eget miſericordia,& multa impietas, multa indiget pietate.Certe tam magna, multa & turpia ſunt ſcelera mea,quod præ magnitudine,multitudine,ac turpitudine deſperarem, niſi ſcirem miſericordiam tuam incomparabiliter, incomprehenſibiliter & ineffabiliter eſſe magnam, & ideo de mea deſperans miſeria,ſed de tua ſperans miſericordia, clamo confidenter & dico:Miſerere mei Deus,ſecũdum magnam miſericordiam tuam: quæ eſt profecto tam magna, quod ipſum vnigenitum Deum de cœlo depoſuit,& corpore induit,vt in eo pateretur & morere tur pro humana tollenda miſeria, & peccatorum indulgentia conferenda. O quam delectabilis ſermo, ſuauis locutio, dulce verbum,neceſſarium peccatori. Vtile miſero, congruum pœnitenti, non ſemel,ſed ſæpe cum amaritudine cogitandum, cum dolore dicendum, cum lachrymis iterandum: ex toto corde,ex tota mente,ex tota anima, totis affectibus,totis viſceribus,totis medullis:cum ſuſpiriis, cũ fingultibus,cũ * lachrymis: Miſerere mei Deus,ſecundum magnam miſericordiam tuam. Miſerere domine mihi miſero.Domine miſero mihi miſerere,ſecundum magnam miſericordiam tuam.

Miſericordia Dei immenſa Pſal.144

non ſecundum vindictã,ſed ſecundum miſericordiam

lamentis.

Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum,dele iniquitatem meam.

Prudenter diſtinguit, ad miſericordiam magnitudinem, & ad miſerationes multitudinem referẽdo:quia miſericordia Dei vna eſt in natura,ſed miſerationes eius multæ ſunt in effectu. Propter quod alibi ait: Reminiſcere miſerationum tuarum domine, & miſericordiæ tuæ, quæ, videlicet miſerationes, à ſeculo ſunt.Alicubi tamen miſericordię pro miſerationibus ponuntur effectiue, vt ibi: Miſericordiæ domini multæ, quia non ſumus conſumpti.Ergo ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, id eſt, ſecundum multiplices effectus miſericordiæ tuæ, dele iniquitatem meam, quæ præ nimia multitudine quaſi numerum arenę maris excedit.Quis enim peccatorum & delictorum & negligentiarum numerum valeat comprehendere? Nullus omnino. Dele igitur iniquitatem meam, vt quemadmodum per nouacula litera de pergameno deletur, vt nullum remaneat eius veſtigium, ita per tuam miſericordiam culpa de meo animo deleatur, vt nullus remaneat in eo reatus.Dele queſo iniquitatẽ meam, ne ſim ex illis,de quibus dicitur: Delean tur de libro viuẽtium,& cum iuſtis non ſcribantur.Itemque: Nomina eorum de leſti in æternum, & in ſeculum ſeculi. Quia vero mitius agitur cum ſponte cõfeſſo,pœnitens iſte culpam ſuam non celat,non extenuat,ſed reuelat,ſed exaggerat,ſed condemnat dicendo:

Miſericordia & miſerationes Dei differunt

Pſal.144

Thre.3

Pſal.68

Pſal.9

Amplius laua me ab iniquitate mea, & a * delicto meo munda me.

Peccato.

Amplius, id eſt, magis ac magis laua me ab iniuſtitia mea, quam ego magis ac magis exercui,peccata peccatis addendo. Quam vilis, inquit, facta es iterans vias tuas. Et à delicto meo munda me, quoniam animam meam valde reddit fœdam & fœtidam. Et ideo à fœditate me laua,& à fœtore me munda. Porro, quum culpa non diuiſim per partes, ſed tota ſimul in vera pœnitẽtia dimittatur, quia Deus veniã non dimidiat,q totum

Hiere.2

Obiectio

hominem ſanauit in ſabbato, quid eſt, quod pœnitens iſte petit amplius lauari ab iniuſtitia, quaſi non ſit in pœnitentia omnino dimiſſa? Sed culpa, quæ nunc re
Dilutio center dimittitur, licet tota per pœniten tiã diluatur, adhuc tamen pœnitenti fœ- tet & ſordet, qui ſecuritatem & ſerenita- tem conſcientię nondum habet. Et ideo
liberari petit ab huius fœtore *lauari, qui iam eſt à reatus fœditate mundatus, vt ſecura de venia conſcientia ſerenetur: quamuis & à peccato quod purgatũ eſt, quo ad cul- pam, purgari petit amplius, quo ad pœ- nam: quia non quotiens dimittitur tota culpa, totiens etiam remittitur tota pœ- na. Vel amplius, id eſt, inſuper me laua. Ac ſi dicat: Dele iniquitatem meam, quã commiſi in Deum, & inſuper laua me ab iniuſtitia mea, quam commiſi in proxi- mum. Et præterea munda me ab iniqui- tate mea, quam in meipſum cõmiſi: quo niam & in Deum & in proximum, & in me ipſum peccaui. Verum etſi pœnitens iſte valde peccauerit, quia tamen facilius conſequitur indulgentiam, qui ſe reco- gnoſcit, quam qui ſe ignorat erraſſe, qui que grauiter quam qui leuiter de ſuo do let peccato, & qui occulte quam qui ma nifeſte peccauit, cum præmiſiſſet, ampli- us laua me ab iniquitate mea & à delicto meo munda me, vt oſtendat quod ei de- beat facilius indulgeri, ſubiungit:

cognoſco peccatum contra
Quoniam iniquitatem meam ego *agnoſco & *delictum meum *coram me eſt ſemper.

Aſſerit ergo ſe ſuam nõ ignorare ſed cognoſcere culpam: Quoniam iniquita tem, inquit, meam ego cognoſco: ſed di cit non leuiter, ſed grauiter de ſua culpa ſe dolere, quia peccatum meum coram me eſt ſemper. Neque ſe manifeſte ſed oc culte peccaſſe: qa tibi ſoli peccaui. Et ex- ponens, quid ſit ei ſoli peccaſſe, ſubiun- git: Et malum coram te feci, videlicet te
2.Reg.11 ſolo vidente. Vnde volens Dauid ſuum celare peccatum, reuocauit Vriam, vt in- grederetur ad Berſabee coniugem ſu- am, quam ipſe Dauid grauidauerat, vt ſic de Vria videretur ſuſcepiſſe conce- ptum. Neque peccatum illud voluit con fiteri, donec per Nathan prophetã de il lo extitit redarguitus. Vel potius, qa qui Tres mo- di peccãdi dã peccant p ignorantiã, alij p negligen tiã, alij per induſtriã, vt oſtẽdat hic pœni tens ſe grauiter exceſſiſſe, remouet à ſe primum & ſecundum modos peccandi, qui ſunt leuiores, & attribuit ſibi terti- um, qui eſt grauior, ita dicens: Tibi ſoli peccaui: non quidem per ignorantiam, quoniam iniquitatem meam ego agno- ſco: neque per negligentiam, quia pecca tum meum coram me eſt ſemper: ſed per induſtriam, quia malum coram te feci. Quaſi dicat: Miſerere mei, laua & mun- da me: quoniam iniquitatem meam ego agnoſco, cum non ſim ex illis, qui ſua ſcelera non intelligunt, nec etiam intel- ligere volunt, vt in voluntatibus ſuis li- berius delectentur. Et peccatum me- um coram me eſt ſemper: quia nec ſum ex ijs, qui peccata ſua quandoque reco- gitant, & ſtatim obliuiſcuntur eorum, quaſi proijcientes illa poſt tergum, & an te faciem non habentes, dum ea negli- gunt & poſtponunt: ſicut ipſe Dauid pec catum ſuum ante faciem non habebat, ſed quaſi poſt tergum abiecerat, quum ſententiam dedit in diuitem, qui rapuit ouem pauperi, oblitus in hac ſententia ipſe ſui. Peccatum itaque ſuum coram ſe dicit ſemper exiſtere: quia opportunis et competentibus horis de illo recogitat, ſicut alibi dicitur: Oportet ſemper orare & nunquam deficere. Recogitat, inquã, ad dolendum videlicet ad delendũ, non refrigẽdi ad *refrigerandum aut iterandum. Vn- de litera illa magis proprium exprimit intellectum, qua dicitur. Peccatũ meum contra me eſt ſemper, vt videlicet quaſi contrariũ illud perſequar non velut ami cum amplectar.

Tibi ſoli peccaui & malum co- ram te feci, vt iuſtificeris in ſer- monibus tuis, & vincas cum iu- dicaris.

Dauid ergo culpam ſuam exaggerat, & à dignitate perſonæ, quę peccatum cõ miſit, & à ſublimitate perſonæ, in quam peccatum cõmiſit: quia videlicet rex pec cauit

cauit in Deum; Quorum primum notat, cum ait, Tibi soli peccaui, & alterum cum addit: Et malum coram te feci, vnde magis te contempsi: Acsi diceret manifestius: Peccatum meum tibi soli relinquitur puniendum, eo quod alium nõ habeam superiorem, qui me possit punire, cum ipse sim rex. Sed inde magis peccaui, quia quanto maior est excellentia, tanto grauior est ruina. Potentes enim potenter tormenta patientur. Et: Iudicium durum fiet his, qui præsunt. Sane aliud est in aliquem, & aliud est alicui peccare. In aliquem peccat, qui committit in illum offensam. Alicui peccat, qui eius subiacet vltioni. Rex itaque soli Deo: Ceteri vero & Deo peccant & regi. Quid ergo, non possuut ecclesiarum prælati, maxime summus pontifex, punire principes seculares, si moniti contempserint satisfacere de commissis, tanquam ipsi soli Deo, & non homini peccent? Nam & cor regis in manu Dei est, & quocunque voluerit vertet illud. Possunt quidẽ. Quoniam ex quo Iesus Nazerenus fuit vnctus oleo lætitiæ præconsortibus suis, & factus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, regnũ non dedignatur sacerdotio subiacere. Quod etiam inde patet, quia vnctio sacerdotis remansit in capite. Vnctio vero regis à capite descẽdit in humerũ. Vñ cũ prius esset regnũ sacerdotale, sicut Moyses inquit in lege, nunc sacerdotium est regale, sicut Petrus in Epistola sua dicit. Et qui dicit beato Petro: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: dicendo, quodcunque nihil excepit, vt ostenderet manifeste, quod tam reges quam alios tradita sibi potest autoritate ligare. Quamuis in hoc ei subiaceant propter Deum, & ipse in hoc illis præmineat vice Dei. Quare cum princeps hoc modo peccat pontifici, peccat nihilo minus * soli Deo. Et malum aduleterij vel etiam homicidij, quod in proximum perpetraui, coram te feci, videlicet te vidente pariter & præsente, quia tu omnia intueris, & vbique præsens existis. Cum igitur inexcusabilis sit offensa, quæ coram iudice perpetratur, absque dubio nostras offensas excusare non possumus, quas omnes committimus coram Deo. Quid igitur de hoc malo quasi specialiter dicit, quod illud fecerit coram Deo? Si vero respondeatur hoc esse dictum, quoniam in occulto peccauit, vbi conspicit solus Deus nõ autem in manifesto vbi homines quoq; vident, id profecto peccatum non aggrauat sed extenuat: quia grauius est in manifesto, quam in occulto peccare. Sed malum quod est coram te, id est, quod in memoria semper habes, qui & tibi displicet vehementer, illud ego scienter egi, videlicet, primum & secundum peccatum, quæ in secunda tabula prohibentur. Vt: Non occides, non mœchaberis. Vnde in sequentibus ait: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Est enim malum, quod Deus patienter dissimulat, & illud quodammodo non videtur existere coram illo. Et est malum, quod Deus penitus detestatur, & illud omnibus modis coram illo videtur existere. Vnde exaggeratione peccati, quod Deus omni modis detestatur, hic dicit: Malum coram te feci, sicut & alibi dicitur: Pater peccaui in cœlum & coram te. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Putari poterat, quod propter tã graue ac grande peccatum, quod Dauid & in Deum commiserat & in proximum, Deus reuocasset promissum, quod fecerat ei de Christo ex suo semine nascituro. Iurauit, inquit, dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Ad hoc igitur remouendum, vt videlicet promissum huius modi non debeat reuocari, præmisit & ait: Miserere mei, laua & munda me, vt ita peccato dimisso iustificeris, id est, iustus reperiaris & verax in sermõibus tuis, q̃ sunt de pmissiõe Christi, q̃ mihi fecisti, & sic vincas illos q̃ te huiusmodi dicũt pmissum reuocasse, ostẽdo illos essemendaces, cũ iudicaris ab eis nõ esse facturus, q̃d taliter pmisisti. Ille igit iudex est valde timẽdus, cuius sapientiã nihil potest latere, cuius iustitiẽ nemo potest resistere. Talis est Deus. Propter q̃d pœnitens iste ait: Sapientiã tuã Deus latere non possum, quia malum coram te

Sap.6

In aliquẽ & alicui peccare differunt.

Vtrum summus pontifex principes seculares punire possit

Psal.44

Psal.109

1.Petri.2

Matt.16

ibi.

Deut.5

Malorum aliud corã deo videtur existere, aliud non

Luce.15

Psal.31

Quis iudex timendus.

te feci. Iustitiã tuã deus nequeo corrũpere, qa iustificaris in sermonibus. Potẽtię tuæ Deus nõ possum resistere, qa vincis cum iudicaris, i. iudicaueris. Propterea scriptum est: Noli quærere esse iudex, nisi tua virtute possis iniquitates irrumpere. Quis ergo nõ timeat illum iudicem, qui adeo semper est sapiens, vt eius oculis omnia nuda sint & aperta? Qui adeo semper est iustus, quod reddit vnicuique secundum opera sua, qui adeo semper est potens, quod voluntati eius nihil resistit? Quis enim restitit ei, & pacem habuit? Iure igitur iste pœnitens nõ implorat iudicium, sed misericordiam interpellat: Miserere mei Deus, quia malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris. Vt iustificeris, id est, vt iustus & verax appareas in sermonibus tuis, quibus dixisti: Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et vincas, id est, conuincas aduersarios veritatis, cum iudicaris, id est, argueris ab eis, qua si iustus non fis, pro eo quod es summe misericors, graue peccatum facile indulgendo, sicut facile indulsisti Dauid, qui cum audito Nathan hoc solum dixisset: Peccaui, protinus ei respondit: Et dominus transtulit peccatum tuum. Gloriosa victoria, cum Deus delet & destruit vnieursa, quæ seruus inobediens & rebellis egerat contra eum: ipsumque seruum seductum & occupatum ab hoste nequissimo reuocat & reducit ad se per hoc solum quod ignoscit errata. Si vero sermo dirigatur ad Christum, potest intelligi conuenienter hoc modo: Tibi soli peccaui o Christe, quia tu solus potes inter homines iuste punire, qui nullum habes omnino peccatum. Et ita tu solus es iustus punitor, cum nõ fit in te quod est in alio puniendum, quemadmodum scribis & pharisæis de muliere in adulterio deprehensa dixisti: Qui sine peccato est vestrum, prius in eam lapidem mittat. Tu enim solus talis es inter homines, Esaia propheta testante, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in in ore eius. Omnis autem alius homo mẽdax: vt ita iustificeris in sermonibus tuis, id est, vt omnes sermones tui iusti sint & veraces. Quis enim alius non offendit in verbo? Et vincas, id est, superes in iustitia omnes homines, cum iudicaris, id est, cum eis in iudicio compararis: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Tantę nãque iustitiæ Christus est, vt non renuat cum homine iudicari. Iudica, inquit, inter me & vineam meam. Et qua si sub iudice suam causam exponens: Populę, inquit, meus quid feci tibi, aut quid molestus fui? respõde mihi. Vincit ergo cum inter ipsum & hominem iudicatur, in cuius conspectu nec astra sunt munda, & in angelis suis reperit prauitatem. Porro, secundum aliam literam nõ est hic subiunctiua coniunctio, sed cum sit, tibi soli peccaui & malum coram te feci, statim sine omni coinunctione subiungitur: Iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Pœnitens ergo secũdum priorem statum Deum obsecrans incarnandum, iustificeris inquit, hoc est, fias mihi iustus, vt me redimas per iustitiam, non meam profecto, sed tuam. Aduocatum enim habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Iustificeris, inquam, in sermonibus tuis, id est, secundum sermones tuos, quos per legem locutus es & prophetas, quod videlicet per tuam pœnam redimeres hominem à sua culpa, sicut per prophetam testaris: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Nam disciplina pacis nostræ sup eum, & liuore ipsius sanati sumus. Et vincas mortem, dum iudicaris ad mortem, mortem culpæ, per mortem pœnæ. Vincas iuste, dum indicaris iniuste à Pilato & Iudæis.

Eccli. 7
Heb. 4
Matt. 16
Iob. 9
Ezech. 18
2. Reg. 12
Ioan. 8
Psal. 115
Psal. 142
Mich. 6
1. Ioan. 1
Esa. 53

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum & in *delictis peperit me mater mea. *peccatis concepit.

Adhuc & iste penitens exaggerat culpam suam, ostẽdens, qꝫ non solum actualem culpam cõmisit, verum & originalem contraxit. De actuali nanqꝫ culpa præmiserat. Tibi soli peccaui & malum coram te feci. De originali vero subiungit:

Cõceptio duplex.

git:Ecce in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.Duplex est autem cõceptio, vna seminum, altera naturarum.Parentes enim actualem committunt culpam in prima, & proles originalem contrahit in secunda.Propter quod ait: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum,quas in conceptione seminum mei commisere parentes, & in delictis peperit me mater mea,quæ in conceptione naturæ ego ipse contraxi.Absit omnino, vt hac occasione dicatur,quod Dauid fuerit conceptus de adulterio, cum Isai pater eius de legitima genuerit illum vxore. Verum & si dicatur,quod coitus coniugalis interdum propter bona coniugij ab omni reatu criminis excusetur: quia tamen frequentius solet in commercio illo peccari,propter id quod solet frequentius euenire,dicit se in parentum iniquitatibus esse conceptum. Si vero,quod verius est,dicatur, quod coniugalis concubitus,qui ordinate fit,à criminali quidẽ peccato,sed non à veniali,per bona coniugij excusetur,iniquitates hic large pro peccatis etiam venialibus appellantur, secundũ quod Ioannes Apostolus in Epistola dicit: Omnis qui facit peccatum &iniquitatẽ facit,& pctm̃ est iniquitates.Seqtur:Et in delictis vel in peccatis peperit vel concepit me mater mea. Dicit autem pluraliter, in delictis vel in peccatis,propter tres originales corruptiones,quibus tres vires animæ naturales originaliter corrumpuntur. Quis enim nesciat concubitum etiam coniugalem nunquam omnino committi sine pruritu carnis,ac sine feruore ac fœtore concupiscentiæ, vnde semina concepta fœdantur & corrumpuntur . Propter quod alibi legitur: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Ex seminibus ergo fœdatis atq; corruptis concipitur corpus corruptũ pariter & fœdatum, cui anima tandem infusa corrumpitur & fœdatur, non ab integritate vel mundicia quam habuit, sed ab integritate vel mũdicia quã haberet, si non vniretur fœdato corpori & corrupto, quoniam & creando infunditur,& infundẽdo creatur. Sicut enim ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur & pollutum contingens ex ipso contactu polluitur, sic ex contagio corporis anima corrumpitur & fœdatur. Habet enim aĩa tres naturales vires, rationalem,vt discernat inter bonum & malum,irascibilem, vt respuat malum, concupiscibilem, vt appetat bonũ. Istæ vero tres vires originaliter corrumpuntur,qbus corruptis anima cõtrahit tres defectus oppositos,videlicet, ignorantiam,vt difficile discernat inter bonum & malũ.Iracundiã, vt facile respuat bonũ, Cõcupiscentiam,vt facile appetat malũ. In carnali quippe commercio rationis sopitur intuitus, libidinis irritatur pruritus,& voluptatis satiatur affectus,ex qbus tres illi defectus originaliter contrahuntur. Tales ergo corruptiones siue defectus appellantur in hoc loco delicta siue peccata,in quibus asserit,quod eum concepit aut peperit mater sua. Nũ quid ergo dicendũ est quod tria simul ab anima peccata originalia contrahantur, videlicet difficultas vel tarditas discernendi inter bonum &malum, quæ spectat ad ignorantiam, & facilitas siue pronitas respuendi bonum, quę spectat ad iracundiam,& pronitas seu facilitas appetendi malum , quæ spectat ad concupiscentiam.Hoc autem quibusdã absonum non videtur,quamuis probabiliter dici possit, vnũ esse in anima originale pctm̃ ,q̃d tñ minus pprię peccatũ vocatur, & complectitur in se duo,videlicet,labem &fomitem.Labes est fœditas corporis,ex qua anima est immunda,propter quã indigna est visione diuina, vel potius carẽtia diuinæ visionis est digna, secundum quod legitnr: Beati mundo corde,quoniã ipsi Deũ videbunt. Et ab hac fœditate vel immundicia purgatur anima paruuli ex aqua & spiritu per baptismum. Adulti vero non solum per baptismum regenerationis in aqua,verum etiam per baptismum compunctionis in lachrymis,siue passionis in sanguine,vt gratia baptismi manẽte, non sit vltra visiõis indigna,sed digna potius visione diuina.Fomes aũt est infirmitas seu lãguor naturæ,quędam videlicet passibilis q̃litas,siue quędã priuatio,ex q̃ primi motus peccãdi siue cõcupiscendi proce dunt. Et talis q̃litas vel priuatio manet etiam

Congressus coniugalis à reatu criminis excusatur.

1.Ioan.3

Originales corruptiones tres.

Iob.14

In animã ex corpore fœditas & corruptio derivatur.

Anime vires tres originaliter corrũpuntur.

Delicta & peccata quid.

Labes qd

Matt.5

Baptismꝰ triplex.

Fomes qd

etiam post baptismum. Vnde dicitur, quod originale peccatum transit reatu, quantum ad labē, & remanet actu, quantum ad fomitem, ex quo surgunt actus vel motus peccandi: sicut econtrario solet dici, quod actuale peccatum transit actu & remanet reatu: & attenditur huiusmodi qualitas & priuatio circa vim concupiscibilem præscripto modo corruptam atque fœdatam: quoniam ex cō cupiscentia procedit pruritus circa ianuam humanę propaginis, per quā transfunditur originalis causa peccati. Suffi ciat autem ista in hoc loco dixisse: quia licet hæc materia valde sit disputabilis, magis tamen est flebilis, quoniam ab ipsa radice propago nostræ originis vitiatur. Propter quod dicebat Apostolus, quod natura filij iræ sumus. Et ipse Dauid flebat cum diceret: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: quę in hoc loco simpliciter & plane intelliguntur fœditas & pronitas ad peccandum. Iusti ficeris inquam, in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris, Nec mirum: quia ecce in persona generalis hominis loquens, in iniquitatibus conceptus sum. Ego quoque tibi soli peccaui, & malum coram te feci, Nec mirum: quia in delictis peperit me mater mea. Etsi superius sit distinctum inter iniquitates atque delicta, possunt tamen iniquitates accipi pro delictis, vt tam iniquitates quam delicta referantur ad prolem, quæ in sua conceptione corrumpitur & fœdatur. In conceptione seminum, quantum ad corpus, & in conceptione naturarum quantum ad animam. Attende pœnitens & obserua qualiter Dauid vniuersa confitetur peccata, & omnes circunstantias peccatorum, vt & tu omnes omnino diuersitates & circunstantias peccatorum studeas confiteri, secundum quod magis peccasti, in loco, in tempore, in numero, in persona: secundum ætatem, secundum scientiam, secundū gradum, secundum ordinem: si facile, si frequenter, si manifeste, si perseueranter: quoniam hæc & alia, si qua sint, peccatum exaggerāt. Et ideo non sunt in illo iudicio supprimenda, in quo qui corā Deo seipsum accusat, Deus illum excusat, & qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat.

Eph. 2

Confundi tur differētia īter delict. & peccata.

Circunstiā tiæ in confessione nō supprimendæ

Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientię tuę manifestasti mihi.

Secunda pars, in qua pœnitens dona Dei & data commemorat & danda cōmendat. In datis autem commemorat, veram peccatorum confessionem, cum ait: Ecce enim veritatem dilexisti, & plenam occultorum cognitionem, cum addit: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Nam qui Deo sua reuelat peccata, Deus ei sua manifestat occulta. In dandis vero commendat mundationem futuram, per asperfionem sanguinis Christi, cum ait: Asperges me domine hyssopo & mundabor, & purificationem futuram per ablutionem aquæ baptismi, cum addit: Lauabis me & super niuem dealbabor. Rursus, in dandis commēdat gaudium de remissione peccatorum, & lætitiam de promissione pmiorum, & sic exultabuut ossa humiliata. Porro, quidam nesciunt, quidam negligunt, quidam excusant, & quidam extenuant culpas suas: & quia tales non sunt digni venia sed vindicta, pœnitēs remouens à se ista, non ignoro, inquit, sed agnosco peccatum meum. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. Neque negligo, sed impugno peccatum meum: quia delictum meum contra me est semper. Nec defendo, sed accuso peccatum meum, quia tibi soli peccaui & malum coram te feci. Neq; peccatum meum extenuo, sed exaggero: quoniam in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea. Et tanquam Deus ab ipso quæreret, quur tam diligenter tua confiteris peccata? respondet: quia ecce in euidenti est, quod tu dilexisti veritatem confessionis sine fraude, vt peccator omnes omnino confiteatur circunstantias peccatorum: qa non est vera sed fraudulenta confessio, quę factū exprimit & supprimit modū, atq; vnum vni & alterū alteri peccatum reuelat. Vnde cauendū est, ne confessionis pudor cōfessiōis impediat puritatē.

Dona dd cōmendat pœnitens in datis

In dādis.

Pœnitens agnoscit, non negligit, nō excusat, non extenuat culpas suas.

Vni omnia peccata reuelanda, non aliis alia.

Potest

poteſt & hoc aliter intelligi,tanquã Deus ab eo quæreret: Quur tam diſtincte tuum punis peccatum,vt dixeris: Peccatum meum coram me eſt ſemper.Reſpõdet:Vt in puniendo peccatum tuæ veritati concordem: quia tu veritatem dilexiſti,vt ſis&verus punitor & verus indultor,ſecundũ illud: Miſericordiam &veritatem diligit dominus. Deus enim ſeruat & in veritate miſericordiam, & in miſericordia veritatem. Nam & iuſte ignoſcit &pie punit. Veritas eſt, quod punitur peccatum, miſericordia eſt,quod liberatur peccator. Vel reddit ſingula ſingulis.Dixerat enim: Iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cũ iudicaris.Nec mirum:quia ecce veritatem dilexiſti,non duplicitatem aut falſitatem, ſed & ſimplicitatem & puritatem, iſte quippe iuſtificatur in ſermonibus ſuis, qui diligit veritatem.Rurſus dixerat: Ecce in iniqtatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea,quorũ primum erat incertum,& alterum occultum.Et quaſi Deus ab eo quæreret, cur incertum & occultum affirmas?Reſpondet; Quia incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.Sane,incertum erat,vtrum iniquitates aliquas commiſiſſent in ſua conceptione parentes. Nam coitus coniugalis interdum excuſatur à crimine,vt cum coniuges ordinate cõueniunt,cauſa ſobolis procreandæ. Interdum autem non excuſatur à culpa,vt cum coniuges cauſa explendæ libidinis inordinate miſcẽtur. Item, occultum erat,qua ratione anima teneatur peccato,quod nec voluntate nec actu commiſit,cum ſcriptum ſit,quod filius nõ portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij,ſed anima quę peccauerit, ipſa,morietur. Non erit vltra prouerbium iſtud in Iſrael ait dominus: Patres comederunt vuam acerbam,& dentes filiorum obſtupuerunt.Porro,Deus ei & illud incertum & hoc occultum per ſpiritum ſapientiæ reuelauit.Quare non temere dixit: Ecce in iniqtatibus conceptus ſum,& in peccatis concepit me mater mea:quia incerta,inquit, de parentũ iniquitatibus,in mea conceptione commiſſis,& occulta de peccatis propriis in mea conceptione contractis, tu manifeſtaſti mihi,per ſpiritum prophetiæ. Nõ poſſum ergo excuſari per ignorantiam: quia incerta & occulta ſapientiæ tuę manifeſtaſti mihi. Seruus enim ſciens volũtatem dñi,& non faciens, vapulabit plagis multis.Dauid autem hic reddit cauſam,quare Deus pater iuſtificari debeat in ſermonibus ſuis de incarnatiõe Chriſti prædictis:quia videlicet diligit veritatem,& ideo non debet facere irrita,quæ de ſuis labijs proceſſerunt.Nam incerta, inquit, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi,videlicet,aduentum vnigeniti tui,qui tua eſt ſapientia, cuius aduentus alijs erat ĩcertus,&alijs occultus.Denique,poſſunt illa non ſolum ad ſuperiora,verum etiam ad inferiora referri. Ac ſi aperte dicat:Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Quoniam

Deus in miſericordia ſeruat veritatem & econtra

Cõgreſſus coniugalis interdum excuſatur à crimine, interdũ non

Ezech.

Ibidem.

Aſperges me domine hyſſopo & mundabor,lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Aſperges ergo me dñe hyſſopo humilitatis,& mundabor à labe: lauabis me, cum per te fuero purgatus à vitijs, & dealbabor, cum per te fuero virtutibus decoratus.Lauabis me per indulgentiam,& dealbabor per gratiam, vtique ſuper niuem,quoniam, candor niuis non intenditur ſed remittitur. Candor autẽ gratiæ non remittitur ſed intenditur:qa charitas aut proficit ſemper, aut deficit, vnde amitti poteſt, ſed remitti non poteſt.Quia vero aliud eſt album & aliud dealbatũ,p niuem,quę per ſe naturaliter alba eſt,poteſt intelligi virtus per ſe naturaliter bona,de qua dicitur : Niue dealbabuntur in Selmon. Et per dealbationem poteſt intelligi operatio de virtute procedens,vt ſit ſenſus:Super niuem,id eſt,ſuper virtutem,quæ albet interius, dealbabor exterius opere bono, vt perfundamentum virtutis ædificium boni operis erigatur: & ſic prius iuſtificationis ordo notatur, cum dicitur: Aſperſges me domine hyſſopo & mundabor,& poſtea iuſtificati profectus oſtenditur cum ſubiungitur:Lauabis me & ſuper niuẽ dealbabor. Eſt enim hyſſo

Aliud eſt album,aliud dealbatum.

pfecte iuſtificationis.

pus

pus herba humilis, sed medicinalis, quæ figit radicem in petra, & valet ad purgandum pulmonem. Hæc humilitatem significat, quæ figit in humili Christo radicem, purgatque inflationem pulmonis, id est, tumorem mentis depellit. Hæc igitur cum aduenerit, vt peccator ad veram pœnitentiam se humiliet, statim aspergitur rore gratiæ, & mundatur à labe culpæ. Nisi enim gratia infundatur, culpa proculdubio non depellitur, quemadmodum & tenebræ non fugantur, nisi lux superueniat, quę tenebras ipsas depellat. Docet hoc veritas dicens: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multũ. Tu ergo dñe aspges me hyssopo, id est, per virtutem humilitatis rore gratiæ me perfundes, & mundabor à sordibus vitioꝝ. Nec erit ociosa mũdatio, quia lauabis me à peccatis, & super niuem, id est, super candorem virtutis etiam bonis operibus dealbabor. In hoc solo spes tribuitur peccatori, vt per pœnitentiam possit redire non solum ad priorem munditiam, verumetiam ad lõge maiorem, quæ confidentia multum est vtilis, ne subrepat aliqua desperatio, quæ cunctis grauior est peccatis. Sane tres status hominum hic notantur, incipientium, proficientium, & peruenientium: siue, conuersorum, iustorum, & perfectorum. Status incipientium, vel conuersorum notatur, cum primo dicitur: Asperges me hyssopo & mundabor. Status proficientium vel iustorum notatur, cum secundo subiungitur: Lauabis me. Status peruenientium vel perfectorum tertio notatur, cum infertur: Super niuem dealbabor. Quibus verbis satis expresse notatur progressus secundum hos status, quoniam aspergi minus est quam lauari, minusq; lauari quam dealbari. Quod vtique plene fiet, cum mortale hoc induet immortalitatem, & corruptibile hoc induet incorruptionem: quia fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum, & tunc vestimenta Christi erũt alba sicut nix. Quia vero per sanguinem Christi & aquam baptismi, anima perfecte mundatur non solum à culpa sed etiam à pœna, Dauid in persona generalis fidelis ad istas mundationes dirigens intellectum, nõ solum inquit,

Hyssopus quid mystice

Lucæ. 7

Status hominum tres notãtur

1. Cor. 15

Matt. 13

Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, verum etiam Asperges me sanguine Christi, & lauabis me aqna baptismi, & sic mundabor & dealbabor etiam super niuem, id est, plus quam exprimere possum, non vtiq; super illam, de qua dicitur: Non timebit domui suæ à frigoribus niuis, nec super illam, de q̃ dicitur: Qui timet pruinam, irruet super eum nix: sed super eam potius, de qua legitur: Si lotus fuero quasi aquis niuis &c̃. Ac etiam super illam, de qua legitur: Si fuerint peccata vestra vt coccinũ, sicut nix dealbabuntur. Nam in rebus materialibus nihil potest niue candidius inueniri. Hic est enim, qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus, de cuius latere sanguis & aqua fluxerunt. Quod autem dicit: Asperges me hyssopo, alludit veteri legi, secundum quam aspersorium ratione mysterij fiebat ex hyssopo, sicut & Apostolus ait: Lecto omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem hircorum & vitulos, cum aqua & lana coccinea & hyssopo, ipsum quoque librum & omnem populum aspersit dicẽs, Hic est sanguis testamenti, quod mendauit ad vos Deus. Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerij sanguine similiter aspersit. Et omnia pene mundantur in sanguine secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio. Hyssopus enim, sicut est superius prælibatum, humilitatẽ designat, secundum quod Christus exinaniuit se formã serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, in qua sanguinẽ suum fudit, quo per humilitatis virtutem aspergun tur fideles, & ab iniquitate mundantur, illi nimirum, qui humilitatis eius formã obseruant. Nota deniq; prudens lector, in redemptis pluralitatem, in redempto re humilitatem, & in redemptione vtilitatem. Pluralitatem in redemptis, cum dicitur: Asperges. Quod enim aspergitur, circumfunditur multis locis. Propter quod Veritas ait: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro multis effunde tur in remissionem peccatorum. Humilitatem in redemptore, cum additur hyssopo, quę medicinalis est & humilis herba, quia Christus per suam superabundantem

Phil. 2

dantem humilitatem fidelibus suis salutarem tribuit medicinã. Vnde dicebat: Matt.11 Discite à me, quia mitis sum, & humilis 1.Ioan.1 corde. Vtilitatem in redemptione, cum subditur: Mundabor: quoniam, vt Ioannes Apostolus ait, sanguis Iesu filij Dei mundat nos ab omni peccato. Tria vero pertinent ad effectum baptismi: Remissio culpæ, relaxatio pœnæ, & infusio gratiæ. Primum notatur, cum dicitur: Lauabis me. Secundum, cum additur: Zach.13 Dealbabor. Tertium, cum adiungitur: Super niuem. Effundam, inquit dominus per Prophetam, super vos aquam Ezech.36 mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutione peccatoris & menstruatæ. Cum igitur audis: Asperges me hyssopo & mundabor, in aspersione sanguinis Christi fidem passionis intellige. Cum autem, lauabis me, audis, & super niuem dealbabor, in ablutione aquæ, baptismi sacramentum agnosce. Porro, cum fides adultis sine sacramento proficiat, vbi sacramentum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit: sacramentum vero baptismi sine fide adultis non valeat, iuxta quod veritas ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit hic saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Quid est quod in hoc loco plus attribuitur sacramento quam fidei? Nam minus est aspergi quam ablui, & minus mũdari, quam dealbari, maxime super niuem. Sciendũ est ergo, quod fides Christi, quæ iustificat impium, re vera mundat à culpa, sed non semper ab omni pœna. Sacramentum vero baptismi si digne sumatur, liberat omnino à culpa pariter & à pœna. Vnde sacramentum regenerationis à domino appellatur, cum ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei: quia per hoc sacramentum homo regeneratur in gratia, liberatur à culpa pariter & pœna: quia natus fuerat in ira culpæ, simul subiectus & pœnæ. Recte igitur lauabis me per sacramentum baptismi, & super niuem gratiæ, quæ mundat à culpa, dealbabor etiam sacramenti virtute ab omni pœna, præter illam duntaxat, quam necessitas primæ corruptionis inducit. Merito igitur

Trina ad effectũ baptismi pertinent.

Fides sine baptismo adultis ad salutem, nõ sufficit.

Fides à culpa re uera mundat sed nõ semp ab omni pœna. Ioan.3

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt, ossa humiliata.

Duplex est quidem auditus. Exterior, de q̃ dicit Apostolus: Fides est exauditu, auditus autem per verbum Dei. Interior, de quo dicit Propheta: Audiam quid loquatur in me dominus Deus. De vtroque hoc potest intelligi: Auditui meo dabis gaudium, de remissione peccatorũ: quia non est impijs gaudere dicit dominus, Nec est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Et lætitiam, de promissione premiorum, iuxta quod veritas ait: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Sed de auditu interiori melius intelligitur, de quo Propheta dicebat: Domine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Esa.53 Huic vtique qui dicebat: Domine audiui auditum tuum & timui, consideraui opera tua & expaui. Dabis etiam gaudium cordis, & lætitiam corporis, secundum illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Gaudet cor, cum credit se à spirituali fœditate purgatum, & lætatur corpus, cum sentit se à carnali fœtore mundatum: & sic duplici lætitia exultabunt ossa humiliata, non tam corporis quidem, quã mentis: videlicet, vires animæ, quæ prius humiliatæ, id est, deiectę ac incuruatæ fuerant per peccatum, nunc autem humiliatæ, id est, ad audiendum & obediendum sunt inclinatæ. Nam qui humiliter audit & reuerenter obedit, hic est profecto amicus sponsi, qui stat & audit, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. O quam pauci sunt illi, qui gaudent de spiritualibus & ęternis, respectu illorum, qui lætantur de carnalibus & terrenis. Sed extrema gaudij luctus occupat, quia lætantur cum maleteceriint, & exultant in rebus pessimis. Illorũ ergo gaudium fœlix est & perpetuum, Pro.14 iuxta quod dicitur: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Et Gau Ioan.14

Auditus duplex Rom.10

psal.84

Psal.37

Matt.5

Gaudium cordis & lætitia cor poris Psal.83

Ioan.3

dium vestrum nemo tollat à vobis. Istorum vero gaudium est infelix & momen
Iob. 21 taneum, iuxta quod legitur: Tenẽt tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bono dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Tu vero Deus auditui meo, id est, intellectui dabis gaudium & lætitiam, non falsam & transitoriam, de carnalibus &
etſi terrenis * sed vera & spirituali lætitia exultabunt ossa humiliata, id est, interiora mea, velut ossa latentia, quæ prius erant
per per fastum erecta, nunc sunt * ad obedidientiam inclinata. Quandiu enim anima erigitur in superbiam, non potest vera exultatione gaudere, sed cum deponit superbiam & humilitatem assumit, tunc vera in domino iucunditate lætat.

Auerte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Quarta pars, in qua pœnitens assumpta fiducia petit à se pœnas auerti, cum ait: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & culpas deleri, cũ addit: Omnes iniquitates meas dele. Rursus petit in se munditiam cordis creari, cum dicit: Cor mũdum crea in me Deus, & rectitudinem spiritus innouari, cum subdit: Spiritum rectum innoua in visceribus meis. Item petit à se diuinæ contemplationis præsentiam nõ excludi, cum inquit: Ne proiicias me à facie tua, & spiritualis sanctificationis sibi gratiam non auferri, cum ait: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Rursus petit sibi lætitiam de Christi promissione restitui, cum præmittit: Redde mihi lætitiam salutaris tui. Et robur sibi de spiritus sancti confirmatio-
Cuiusmodi petẽda no concedi, cum subdt: Spiritu principali confirma me. Ecce patet quam prudẽs, modestus ac diligẽs iste fuerit in petendo, cum ea petat quæ licent, quæ decent, & quæ expediunt, iusta, honesta, & necessaria, vt & tu discas talia postulare: ne si forte petieris iniusta, fiat tua oratio in peccatum, si vero petieris inhonesta, non accipias, eo quod male petas, & si petieris inutilia, dicatur tibi, nescis qd petas. Sicut autem pœnitens iste personã rei multipliciter accusauerat, ita personã iudicis multis modis commendat, vt facilius indulgentiam consequatur. Acsi diceret: Tu iustus es cognitor. Vnde: Veritatẽ dilexisti. Tu discretus es doctor. Vnde: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Tu sanctus es expiator. Vnde: Asperges me hyssopo & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor. Tu es liberalis promissor. Vnde: Auditui meo dabis gaudium & lętitiam & exultabunt ossa humiliata. Tu propitius es indultor. Vnde: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Tu es omnipotens creator. Vnde: Cor mundum crea in me Deus. Tu es mirabilis innouator. Vñ: Spiritũ rectũ innoua in visceribus meis. Tu es irreuocabilis elargitor. Vnde: Ne proiici as me à facie tua. Tu es vtilis restitutor. Vnde: Redde mihi lętitiam salutaris tui. Tu es prȩcipuus confirmator. Vnde: Spiritu principali confirma me. Ait ergo: Quoniam talis ac tantus es, auerte faciem tuam, non à me, verum à peccatis meis, ne animaduertas in me ppter peccata mea: quia non possem subsistere ante faciem iræ tuæ. Auerte, inquam, faciem tuam à peccatis meis, quia ego aduerto ante faciem meam peccatum meum. Tu ergo faciem tuam ab illis auertas, ne iuste punias, quia ego ante faciem meam aduerto illa, vt digne pœniteam. Si enim homo aduertit culpã, Deus auertit pœnam, quia ipse est virga vigilãs, qui dicit ad Hieremiã: Quid tu vides Hieremia? Ezech. 1
Virgam, inquit, vigilantem ego video. Virga quippe vigilans Deus est, qui vigilat super populum suum ad puniendum, si ille dormit ad pœnitendum, & econuerso. Si vigilat iste ad pœniiendũ, ille dormit ad puniendum: quia nõ dor Psal. 120
mitat, neq; dormiet, qui custodit Israel. Nam ille non dormitabit à pœna, nisi hic dormiat à culpa. Quare subiungit: Et dele de tua notitia omnes iniquitates meas. Ne recorderis peccata mea, neque vindictam sumas de peccatis meis, Domine Deus meus. Tu nanq; dixisti: Ezech. 18
Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Supra singulariter dixerat: Dele iniquitatẽ meã, hic aũt vniuersaliter dicit: Oẽs iniqtates meas dele. Nã accepta fiducia iã plus prę

sumit

sumit quam ante, secure deposcens, iam non vnam tantum iniquitatem, sed omnes omnino deleri: quia non habet vnam solum iniquitatem, sed multas. Vnde non singulariter ait: Dele vnam iniquitatem, sed vniuersaliter inquit: Omnes iniquitates meas dele: quoniam in multis offendimus omnes.

Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innona in visceribus mnis,

Creare & innouare quid.

Cum autem creare sit aliquid de nihilo facere, ac innouare sit aliquid in statum pristinum reformare, quid est ꝙd dissimiliter ait: Cor mundum crea, & spiritum rectum innoua? Nam si petat, vt Deus in se creet cordis munditiam, pari ratione petere debet, vt Deus in se creet rectitudinem spiritus, cum vtrumque perdiderit per peccatum. Et si dicatur, quod amiserat ipsum cor, propter illud 3.Reg. 10 quod legitur: Effraim quasi columba seducta, non habens cor, pari forsan ratione dicendum est, quod amiserat ipsum spiritū, propter illud quod legitur, quia regina Saba videns sapientiam Salomonis, vltra spiritum non habebat. Illud etiam quod in quodam Psalmo dicit de spiritu: Defecit spiritus meus. Ille quippe cor suum amittere dicitur, qui prꝛuaricatur in Deum. Vnde Propheta: Redite prꝛuaricatores ad cor: illumque derelinquit cor suum, qui alienatur à Deo. Vnde ipse Psalmista: Cor meū dereliquit me. Verum sane potest intelligi, quod secundum statum deformatæ naturæ, quem habebat cor eius, antequam esset mundatum à culpa, quasi nihil erat comparatione status gratiæ reformantis, quē habet postquam est à culpa mundatus, secundum quod Iacobus ait: Voluntarie nos genuit verbo veritatis, vt simus aliquod initium creaturæ eius. Et Paulus: Si qua in Christo noua creatura, vetera transierunt: cum & creare recte possit hic poni pro recreare, iuxta quod legitur: Populus qui creabitur laudabit dominum. Nam ille populus digne laudat, qui per gratiam recreatur. Quare pœnitens iste petit cor suum mū dum in se creari: vt videlicet Deus in eo creet mundos cordis affectus, cogitationes & voluntates pudicas, ne vltro declinet ad immunditiam, sicut ipse Dauid. Nam de corde procedunt affectus Pro.4 siue boni siue mali. De bonis legit: Omni ¡custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit. De malis dicitur: Ex Matt.15 corde exeunt cogitationes malæ, furta, adulteria, homicidia, falsa testimonia, periuria, & similia, quæ coinquinant hominem. Petit ergo rectum in se spiritum innouari, scilicet spiritum sanctum sibi denuo restitui, qui spiritus rectus dicitur, quia facit rectos. Qui vtique, quā tum ad suā naturam, est penitus immutabilis. Vnde quantum ad effectum, eum in se postulat innouari, ne ad iniquitatem vltra declinet, sicut ipse Dauid, qui fecerat iniquum homicidium perpetrari.

Vtrumque tamen dici potest congrue de vtroque, vt cor creetur, & innouetur mundum & rectum, & spiritus innouetur & creetur rectus & mundus. Sed propter florem sermonis verba solummodo variantur: vel potius, quia Dauid per adulterij fœditatem à mundi tia cordis exciderat, sed propter homicidij prauitatem à rectitudine spiritus declinauerat, eo quod non omnino perdiderat iudicium rationis, sed virtutem castitatis prorsus amiserat, discrete ac recte petit sibi dari gratiā, vt in eo munditia cordis creetur, & reformari naturam, vt rectitudo spiritus innouetur. Et idcir co distinguit: Cor mundum crea, & spiritum rectum innoua. Cor quidem mū dū petit creari, propter mundos ad diligendū affectus, & rectū petit creari, propter mundos ad diligendum effectus, & rectum petit spiritum innouari, propter rectos intellectus, ad discernendum, vt habeat zelum secundum scientiam, ad diligendum syncerum, & discernendū discretum. Quod autem addit in visceribus meis, ad vtrumque respicit præmissorum, vt & cor mundum creetur, & rectus spiritus innouetur in viscera suis, quatenus viscera eius cum corde simul & spiritu recreentur & renouentur in ipso. Nam tanta est familiaritas inter carnem & animam in homine counita, vt vtrunque ab altera, nunc ad hoc, nunc ad illud ꝓprijs illecebris instiget.

Gal.5 Quoniam &ſi ſcriptum ſit, quod caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, quod vtique verũ eſt quantum ad ſenſualitatẽ & rationẽ, ſcriptum eſt tamẽ, quia corpus q̃d corrũpitur aggrauat animam. Et: Spiritus triſtis exiccat oſſa. Nã mors ingreditur p feneſtras, oculus animam deprędatur. Vñ: Ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui. Ait ergo Dauid: Spiritum rectum innoua in viſceribus meis, ex quibus exit adulterium, quoniam in renibus ſedes eſt voluptatis. Vnde de diabolo legitur, qui eſt voluptatis incentor, quod virtus in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris eius. Sequitur.

Ne proiicias me a facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me.

Q. d. A peccatis meis auerte faciem, ſed ne proiicias me à facie tua, ne abiicias me à conſpectu tuo, ne elonges me à gratia tua, ne alienes me à miſericordia tua, ne excludas me à cognitione tua, ne repellas me à contemplatione tua. Nam auertente te faciem tuam omnia turbabuntur. Et: Quo ibo à ſpiritu tuo, vel à facie tua quo fugiam? Cur ergo faciem tuam abſcondis? Oſtende faciem tuam & ſalui erimus. Illumina vultum tuum ſuper nos, & miſerere noſtri. O quam periculoſum eſt à facie Dei proiici. Certe, ipſe eſt lux, ipſe ſalus, & qui à facie eius proiicitur, ipſe vtique tanquam reprobus proiicietur in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium, vbi eſt vermis qui non moritur, & ignis qui non extinguitur. Tolle, inquit, impium, ne videat gloriam Dei. Sic proiectus Lucifer, draco magnus, ſerpens antiquus. Matt.25 Sic proiicientur & illi, quibus in fine dicetur: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ergo ne auertas faciem tuam à me, quoniam ſi auerteris, ero ſimilis deſcendentibus in lacum. Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me, ſine quo nihil boni facere poſſem: nam ipſe eſt dator omnium gratiarum. Iam pœnitens iſte ſpiritum ſanctum habebat, ſine cuius dono ſic humiliari non poſſet. Vel certe Dauid ſpiritum prophetiæ ſibi poſtulabat non auferri, quem precioſiorem rebus cæteris reputabat. Sed caue magis, ne tu te ſpiritui ſancto auferas, quam ſe ſpiritus ſanctus tibi. Nonne naturaliter eſt prius committere culpam, quam amittere gratiam, cum per meritum culpæ donum gratiæ amittatur? Denique ſplendor ſolis homini ſe non ſubtrahit, nec eſt in ſole, qui ſemper lucet, vt non videatur ab homine, ſed eſt in homine, qui aliquando claudit oculos, vt tũc non videat ipſe ſolẽ. Sed dices: Quo modo poſſem ſpiritum ſanctum amittere, niſi prius eſſem ab ipſo dimiſſus? Nemo enim quod non habet, amittit, ſed ſpiritus ſanctus amittitur vel aufertur, non tam quando haberi definit, quam quando incipit non haberi. Et ſic amittitur, cum iam non habetur ab homine, ſed mox ante ab homine habebatur, qa non eſt conuentio lucis ad tenebras, quæ illis aduenientibus effugatur. Si ergo ſpiritum ſanctum tibi deſideras nõ auferri, caue non ſolum ab immundis operibus, verumetiam à cogitationibus impudicis, quia ſpiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. Sequitur.

Prius eſt committere culpam quã amittere gratiam

Sap.1

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

O quantum pia mens iocũdatur, quãtum fidelis anima hilareſcit, cum recolit & conſiderat bñficia redẽptoris, q venit quærere & ſaluare quod perierat, qui venit, non vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus p ipſum, qui venit, vt oĩs q credit in illum, non pereat, ſed habeat vitam æternam, qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: quia mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Proprio filio ſuo non pepercit Deus, ſed p nobis omnibus tradidit illum. Hu-

Luc.19 Ioan.3 Apoc.1 Rom.4 Eſa.53 Rom.8

Homo qñ amittat lætitiam salutaris

Huius lętitiam salutaris ille sensserat,qui dicebat: Ego in domino gloriabor, & gaudebo in Deo Iesu meo. Cum homo autem grauiter offendendo, tantæ gratiæ reddit se ingratum, tantoque bono se reddit indignum,amittit vtique hanc lætitiam salutaris. Sed cum conuersus fuerit & ingemuerit,postulat eam dimisso peccato sibi restitui. Propter quod ait:Pater pijssime, pater mitissime, pater dulcissime, redde mihi lætitiam salutaris tui,& saluatoris mei,qui totus est salutaris,quoniam à te traditus: & meus saluator,quoniam pro me redditus. Vnde: Adiuua nos Deus salutaris noster, &c̃.Dauid autem lætitiam salutaris huius amiserat,cum adulterium & homicidium perpetrando promissionem sibi de Christo factam se demeruisse timebat. Vnde dicebat: Cum tu Deus mihi peccatum dimiseris,ergo redde mihi lætitiam salutaris tui:& ne illud vltra admittam,cõfirma me in bñplacito tuo,vt nõ reuertar ad vomitũ,vt nõ respiciã retro,nec vnquam in statuam infatuati salis conuertar. Et ne huiusmodi confirmatio valeat infirmari,confirma me spiritu principali, quasi autoritate præcipua,cui nemo valet cõtraire. Qui etiam dicitur spiritus principalis, quia tecum & cum salutari tuo est vnum vniuersale principium,vnus vniuersorum creator. Per hoc sane quod ter dicit spiritum,nõ tant quidam hic trinitatem in Deo, qui spiritus est,non corpus. Rectum quippe spiritum dicunt filium, & suo nomine spiritum sanctum intelligũt,patrem autem accipiũt spiritum principalem: quoniam ipsum patrẽ principium sine principio fides catholica confitetur. Potest tamen & aliter prudens lector indiuidua am in his verbis intelligere trinitatem. Cum enim audis: Cor mundum crea in me Deus,Deum patrem creatorem intelige. Cum vero audis: Redde mihi lætitiam salutaris tui,Deum filium accipe saluatorem. Cumque audis: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me, Deum sanctificatorem agnosce: quamuis vniuersis & singulis creare, saluare ac sanctificare conueniat, cum sint vnum. Quia tres sunt qui testimonium dant in cœlo,pater, verbum & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Vnus tamen ex tribus hic proprie dicitur spiritus rectus,sanctus,& principalis:quoniam ipse appropriato vocabulo facit rectos,efficit sanctos,& constituit principales: quemadmodum dicitur spiritus sapientiæ,spiritus intellectus & spiritus fortitudinis,alijsque nominibus appellatur,secundum differentias gratiarum.

Trinitatẽ per ter ite ratum spi rigum qui dam intel ligunt

1.Ioan.5

Esa.11

Docebo iniquos vias tuas,& impij ad te conuertentur.

Humilis pœnitẽtia & oratio deuota.

Quarta pars, in qua patenter ostenditur,quantum iste profecerit per humilem pœnitentiam & orationem deuotã:quia de præuaricatore factus est prædicator, sicut Paulus de persecutore Apostolus,& Matthæus de publicano euangelista. Vnde Psalmi Dauid,& epistolæ Pauli,& euangelium Matthei,præ cæteris scripturis in ecclesia frequentatur,vt discant peccatores eorum exemplo non desperare de culpa, sed sperare de gratia, cum intelligunt illos à Deo non solum tantorum criminum indulgentiam, verumetiam charismatum gratiam accepisse. Duo quippe principaliter postulauerat,remissionem criminum & infusionem charismatum:&quasi Deus ab eo quæreret, cur postulet liberari à tot & tantis peccatis,& donari tot & tãtis muneribus, quis ergo fructus inde proueniet? Respõdet:Profecto magnus, quia cedet hoc aliorum vtilitati. Vnde: Docebo iniquos vias tuas,& impij ad te conuertentur. Cedet saluti meæ:quia exultabit lingua mea iusticiam tuam. Cedet in laudem tuam: quia os meum annunciabit laudem tuam. Et vt digne valeam adimplere,prius libera me de sanguinibus, & postea labia mea aperies: quia Turpe est doctori,cum culpa redarguit ipsum. Ostẽdit ergo q̃s doceat:quia docebo,inquit, iniquos. Quid doceat: quia docebo vias tuas. Et quo fine doceat,quia impij ad te conuertentur. Qualis etiam debeat esse,qui doceat,cum orat: Libera me de sanguinibus Deus, Et qualiter debeat docere, cum ait: Exultabit lingua mea iustitiam tuam. Mea ergo doctrina non est ociosa,

peccatores nõ desperẽt de culpa

Act.9

Cato

quia docebo iniquos vias tuas, Nec infructuosa, quia impij ad te conuertentur, nec mœstuosa, quoniam exultabit lingua mea iustitiã tuam. Sic sane docere licet & decet & expedit. Licet, quia docebo vias tuas. Decet, quia exultabit lingua mea iustitiam tuam. Expedit, quia impij ad te conuertẽtur. Desidero ergo docere alios. Vnde: Docebo iniquos vias tuas. Desidero à meis liberari peccatis. Vnde: Libera me de sanguinibus Deus. Desidero te laudare, quia exultabit lingua mea iustitiam tuam. Desidero tibi sacrificium acceptum offerre, quia sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Desidero muros tuæ ciuitatis construere, quare benigne fac dñe in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Et sic meum in bonis adimplebitur desiderium. Quia tunc acceptabis sacrificium iusticiæ, oblationes & holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos. Ergo docebo, non solum verbo, sed exemplo: quia dum mihi parcitur, alijs spes donatur, ne iniqui de sua iniquitate desperent. Et ideo docebo iniquos vias tuas, videlicet misericordiam & veritatem: quia omnes viæ tuæ misericordia & veritas. Misericordiam namque docebo, quia indulsisti peccatori: & veritatẽ docebo, quia non reuocasti promissa, & sic impij, qui prędicuntur iniqui, prouocati à me verbo pariter & exemplo, conuertẽtur ad te, vt & ipsis remittas peccata, & concedas promissa. Ergo docebo iniquos vias tuas, & nõ erit mea infructuosa doctrina: quoniam impij ad te conuertentur, & sic etiã reuertentur ad se. Nã quando peccator alienatur à deo, elongatur etiam à seipso: quemadmodũ de filio prodigo legitur, qui postquam abijt in regionem longinquam, & dissipauit omnia bona sua, in seipsum reuersus dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autẽ hic fame pereo. Sed certe peccator conuerti non potest ad Deum, nisi Deus cõuertatur ad eum. Vnde cum adhuc longe esset, vidit eum pater eius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit sup collũ eius, & osculatus est eũ. Nõ ergo peccatores de sua cõfessione diffidãt, quantũlibet sint longinqui, de illius promissione securi, qui ait: Cõuertimini ad me, & ego cõuertar advos. Quasi diceret: Cõuertimini ad me pœnitendo, & ego conuertar ad vos indulgendo: quoniã & si peccator ad Deum peruenire non possit, nisi Deus præueniat peccatorem, secundum illud: Misericordia tua subsequet me: quia timor introducit amorẽ, timor à Deo, sed non timor cum Deo. Amor ex Deo pariter & cũ Deo: quoniã scriptum est, timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Porro q manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vt autem valeam digne dicere

Ezech.18

Psal.11

1.Ioan.4

Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea iustitiam tuam.

Ostendit aperte, quod indignus est doctor qui habet in se quod in alio reprehendit, & dicitur ei: Medice cura teipsum. Hypocrita, eijce primo trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucã de oculo fratris tui. Qui prædicas nõ mœchandum mœcharis, & qui prædicas, nõ furandum furaris? Nam peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamẽtum meum per os tuũ? Ergo libera me in præsenti de sanguinibus, id est, de peccatis mortalibus, de quibus legitur, sanguis sanguinem tetigit, vt in futuro liberes me de sanguinibus, id est, de supplicijs infernalibus, de quibus dicitur: Inebriabo sagittas meas sanguine. Negligentia quippe doctoris, solet in scripturis nomine sanguinis designari, Iuxta quod ait dominus per Prophetam: Si non annunciaueris impio iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. Et Apostolus dicebat Ephesijs: Manus meæ mundæ sunt à sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis. Docturus itaq; iste pœnitens vias Dñi, recte petit ab his sanguinibus liberari. Vnde ad literã orat Dauid de sanguinibus, i. de peccatis sanguinum liberari, qui-

Matt.6

Psal.49

Sanguis quid significe

Osee.4

Deut.32

Ezech.3

Act.20

Peccatores cũ elõgantur à deo etiam distrahuntur à se Lucæ.15

quibus pro iniqua interfectione, non solum Vriæ, verum & aliorum erat infectus, de qualibus sanguinibus dicitur: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Ergo libera me de sanguinibus Deus autor vel dator salutis meæ, in præsenti per spem, & in futuro per rem: quia tu solus potes præstare salutem. Qui de teipso alibi dicis: Salus populi ego sum. Nam domini est salus, qui saluat sperantes in se. Et sic exultabit, id est, exultanter annunciabit lingua mea iustitiam tuam. Doctor enim non debet esse desés, sed alacer in docendo, vt proponat hilariter verbum Dei, sicut alibi legit: Exultaui sub lingua mea. Et talis alacritas, quam non solum habere debet in corde, verum etiam ostendere debet in corpore, vt & motu oris, & gestu corporis attrahat auditores, quo illis magis est vtilis, eo sibi amplius fructuosa. Exultabit ergo, id est, cum exultatione cordis annunciabit lingua mea iustitiam tuam, id est, mandata tua quæ iusta sunt. Vnde in tuis iustificationibus meditabor, non obliuiscar sermones tuos.

Pſal.14

Pſal.3

Pſal.15

Ad exprimendum autem intentionis ardorem, & mentis affectum, cum alacritate cordis & corporis, quæ in proponendo verbum Dei debet doctor habere, omnia in hoc loco loquendi commemorat instrumenta, videlicet os, linguam, & labia, vt nihil in eo vacuum ab instructione proximi, & laudis Dei valeat inueniri. Os nanq; pronunciat, lingua format, & labia verba concinnant. Exultabit igitur lingua mea iustitiã tuam, non tamen ex sua virtute, sed tua. Quia tu

Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.

Non enim vos estis qui loquimini, ait dominus, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. An experimentum, inquit Apostolus, quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et alius: Audiam qd loquatur in me dominus Deus. Nam cuius labia non aperit dominus, sed loquitur ex seipso, sibi, nõ Deo sapientiam & eloquentiam ascribendo (sicut hi qui dicebant: Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est?) illius vtiq; os non annunciat humiliter laudem Dei, sed suam laudem iactãter extollit. Et talis aut vix aut nunquam ædificat auditores: qa non illorum salutem, sed suam laudem exquirit. Prędicator itaq;, secundum doctrinam Apostoli, non insistat persuasibilibus humanæ sapiẽtię verbis, sed eius sit sermo in ostensione spiritus & virtutis, vt per virtutem sermonis ostendat illum, qui in se loquitur spiritus. Quod vtique recte faciet, si à Deo postulet sapientiam, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat, & sic loquatur quasi sermones Dei. Qui quum in cordibus auditorum vim suæ virtutis fuerint operati, illum profecto spiritum ostẽdent, qui per os prædicatoris inuisibiliter loquebatur. Hic est quidicit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Tu aperi, tãquam minister obediens, & ego adimplebo, tã quam magister erudiens. Tu ergo domine labia mea aperies, quæ prius erãt clausa propter peccata, & sic os corporis proferet mentis arcanum, quoniam annunciabit laudem tuam, videlicet * opera creationis & recreationis, quæ te super omnia laudabilem protestantur. Et nota quod tria debemus ex charitate diligere, Deum, nosipsos & proximum. Diliges, inquit dominus, Deum tuum, ex toto corde tuo. Ecce primum. Et ficut teipsum. Ecce secũdum. Diliges proximũ. Ecce tertium. Ad dilectionem vero proximi pertinet illud quod ait: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad dilectionem sui pertinet illud quod addit: Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meę. Ad dilectionem Dei pertinet illud quod subdit: Os meum annunciabit laudem tuam. Hoc est sacrificium laudis, de quo dixisti: Sacrificium laudis honorificabit me. Et illic iter est, quo ostendam illi salutare Dei. Ergo immola Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua.

Matt.10

2.Cor.13

Pſal.84

1.Cor.2

Iacob.1

* opera creatoris & creationis

Tria diligere tenemur Matt.22

Pſal.49

Quoniam si voluisses sacrificiũ, dedissem vtiq;, holocaustis non delectaberis.

Orauerat supra Dauid prophetiæ ſibi ſpiritum nõ auferri,& ecce nunc oſtẽditur exauditus,quia de legalium ſacrificiorum abolitione prophetat. Quoniã ſi voluiſſes,inquit, ſacrificium, dediſſem vtiq;.Pœnitens autem promiſerat quod pro expiatione peccati ſacrificium laudis offerret dicendo: Domine labia mea aperies, & os meum annũciabit laudem tuam. Et quaſi quæreretur ab ipſo, cur ſacrificium legis non offers?Reſpondet, quia iam legalia ſacrificia,& carnalia holocauſta non ſunt Deo placita vel accepta.Quoniam ſi tu Deus voluiſſes ſacrificium legale à me accipere, dediſſem vtique,tuæ obediens voluntati: ſed holocauſtis carnalibus non delectaberis, maxime poſtquam vnicum & verum ſacrificium fuerit inſtitutum.Inter holocauſta vero & ſacrificia hæc erat in lege veteri differẽtia,quod holocauſta tota ſimul incendebantur,ſic dicta ab holon,quod eſt totum,& cauma,quod eſt incenſum. Sacrificia vero cremabantur non tota, ſed ex ipſis ſacerdotibus offerẽtibus partes debitæ ſeruabantur. Porro, inter illa vetera ſacrificia & hoc nouum,talis differentia eſt,quod illa ſignificabant tantum & non iuſtificabant, hoc autem & ſignificat & iuſtificat.Nam illa fiebãt de irratiõalibus animalibus, videlicet volucribus & pecoribus. Impoſſibile eſt enim, vt inquit Apoſtolus, ſanguine taurorũ aut hircorum auferri pctã. Hoc ſolum non rationabile,ſed etiam rationale, videlicet verus homo, idem ipſe ſacerdos & ſacrificium, medicus & medicina, de quo idem dicit Apoſtolus: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: & ipſemet ait:Qui mãducat me,viuet vita propter me.Hoc vtique ſacrificium præfert ſignificationem in ſpe, quæ ſignificat. Iuſtificationem autem exhibet in re,quę iuſtificat. Nam idem ipſum eſt & ſacramentũ & res,ſed res vnius & ſacramentum alterius. Illa quidem fuerũt figura, & iſtud veritas. Illa fuerunt vmbra, & iſtud lumen: quia quum veritas venit, figura ceſſauit,& euanuit vmbra,quum lumẽ effulſit, quemadmodum ipſa veritas per hunc eundem Pſalmiſtam prædixerat:Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi.Holocauſta etiam pro delicto non poſtulaſti, tũc dixi:Ecce venio.Vtrum autem ſacrificia opera fuerint meritoria, non immerito dubitatur, quum de his dicat dominus per prophetam: Dedi eis præcepta non bona & iuſtificationes in quibus non viuãt.Propter quod etiam Apoſtolus ait, quia lex illa neminem ad perfectum adduxerit.Vnde per ipſum Pſalmiſtam dominus ait:Non ſuper ſacrificia tua arguam te.Holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper. Non accipiam de domo tua vitulos,neque de gregibus tuis hircos.Nunquid manducabo carnes taurorum,aut ſanguinem hircorum potabo?Et per Eſaiam prophetam dominus dicit: Qui immolat bouem, quaſi qui interficit virum, & q̃ mactat pecus, quaſi qui excerebret canem. Qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat.Qui recordatur thuris,quaſi qui benedicat idolo. Idem etiam per eundem:Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit dominus? Plenus ſum,holocauſta arietum & adipem pinguium,& ſanguinem vitulorũ, agnorum & hircorum nolui. Cum veneritis ante conſpectum meum, quis quæſiuit hæc de manibus veſtris?&c̃. Sic ergo huiuſmodi ſacrificia,Deo non erant placita vel accepta, quum inſtituta fuerint, non ad præmium æternum merendum, ſed ad rebellem & ceruicoſum populum edomandum,& coercendum, vt his intenti ſacrificijs,ad idololatriam non defluerẽt,ipſa tranſgreſſi grauiter puniren tur.Propter quod Petrus apoſtolus ait: Quid tẽtatis imponere iugum ſuper cer uices diſcipulorũ,quod neq; patres noſtri,nec nos portare potuimus? Quare illorum exequutio videtur æternę gloriæ meritoria non fuiſſe.Porro,quum præter prædictas cauſas ad ſignificandũ etiam fuerint inſtituta, & ab ipſo Deo eſſent,quæcunque de quacunque cauſa præcepta: quicunque illa ex radice charitatis & virtute obedientię peragebant, videbantur proculdubio promereri: q̃niam ſi tranſgreſſio pœnam,obſeruatio præmiũ merebatur. Dicatur ergo,ſi placet,q̃d illa mãdata in ſe vtiq; bona erant, ſed illis erant non bona, qui ea indigne gerebãt.Quibus improbrat dominus p

Pro-

Differunt holocauſta & ſacrificia

Inter vetera & nouũ ſacrificiũ differẽtia quę

Heb.9

1.Cor.5

Ioan.6

Vtrum ſacrificia opera fuerint meritoria Ezec.20

Heb.7

Prophetam: Quum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis. Et: Quum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Sicut de nouo & vero ſacrificio dicit Apoſtolus, quod qui mãducat indigne, iudicium ſibi manducat, non dijudicans corpus domini. Ad hũc itaque ſenſum ſunt omnia prædicta teſtimonia referenda. Vel ad tempus gratiæ referuntur, quo poſt verum ſacrificium inſtitutum illa non erant ex debito ſacrificia exercenda: ſicut etiam Apoſtolus ait ſuperius, dicens: Hoſtias & oblationes & holocauſtomata pro peccato noluiſti, nec placita ſunt tibi, quæ ſecundum legem offerũtur, tunc dixi, ego venio, vt faciam Deus voluntatem tuam. Aufert primum, vt ſequens ſtatuat, in qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti. Sicubi ergo legatur illa ſacrificiorum opera meritoria non fuiſſe, intelligenda eſt generalitas cum exceptione paucorum: quoniam pene omnes non amore, ſed timore opera illa exercebant, nõ vt liberi, ſed vt ſerui, pœnam timentes, ſed iuſtitiam non amantes. Pauci vero, qui venerantes in eorum ſignificatione myſterium, ea ex charitate propter obedientiam adimplebant, non ſolum temporalem pœnam vitabant, verum & vitam merebantur æternam. Quod autem ſacrificium Deo ſemper placuerit, & poſt legem, & ante legem, & etiam inter legem, oſtendit, cum ſubdit:

Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non*ſpernit.

deſpicies

Sacrificiorum & ſacrificãtũ ſpecies ſex.

Poſſunt hic ſex ſacrificiorum & ſex ſacrificantium ſpecies denotari. Sacrificium laudis & legis. Sacrificium pœnitentiæ & iuſtitiæ. Sacrificium perfectionis & prædicationis. De primo dicitur: Os meum annunciabit laudem tuam. De ſecundo: Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique, holocauſtis non delectaberis. De tertio: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. De quarto dicitur: Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ. De quinto dicitur: Acceptabis oblationes & holocauſta. De ſexto dicitur: Tunc imponent ſuper altare tuum vitulos. Primum eſt ſacrificium confitentium, & ſecundum Hebræorum, tertium eſt ſacrificium pœnitentium, & quartum iuſtorum, quintum ſacrificium contemplantium, & ſextum doctorum, ſicut in expoſitionis ſerie plenius oſtendetur. Poſſunt & hic illa tria conuenienter intelligi, quæ ſunt in vera pœnitentia neceſſaria, videlicet, cordis compunctio, oris confeſſio, & operis ſatisfactio, vt contribulatio referatur ad ſatisfactionem, contritio ad compũctionem, & humiliatio ad cõfeſſionem. Contribulatur enim ſpiritus, id eſt, cum corpore tribulatur, quando ſuſtinet compunctionis dolorem, humiliatur autem, quum ſuſtinet confeſſionis pudorem. Contribulatur itaque ſpiritus ad puniendam operationem laſciuam. Conteritur cor ad puniendum cogitationem iniquam. Et humiliatur os ad puniendum loquutionem ſuperbam. Tale vtique ſacrificium contribulati ſpiritus, contriti & humiliati cordis Deus non deſpicit, ſed acceptat. Et ideo ſacrificium Deo beneplacitum eſt, non hircus aut taurus, ſed ſpiritus contribulatus. Vnde tu Deus cor contritum & humiliatum non deſpicies, quin potius acceptabis.

Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hieruſalem.

Quinta pars, vbi reprobata prius cum ſuis carnalibus ſacrificijs ſynagoga, orat Dauid pro Eccleſia conſtruenda, in qua ſpiritualia ſacrificia Deo placita offerentur. Ipſam autem Eccleſiam tribus deſignat vocabulis, appellans illam Sion, Hieruſalem & altare, propter tres ordines, qui ſunt in Eccleſia, regularem, laicalem, & clericalem, qui alibi deſignantur per Noe, Danielem, & Iob, quos vidit propheta ſaluandos. Et in Euangelio, duo in agro, duo in mola, & duo in lecto, exiſtere perhibentur. Vita regularis eſt contemplatiua, & ſpiritalis.

Tres ordines in eccleſia

Matt. 24

Etta

Et talem vitam gerentes habitant inferi us in ciuitate Hieruſalem. Vita clericalis quaſi mixta eſt & communis. Et talem vitã gerentes miniſtrãt in medio ad alta re: quia hæc partim eſt ſecularis, inquantum mundana poſſidet, & partim eſt ſimiliter ſpiritalis, inquantum diuina miniſtrat. Vnde ipſum templum vbi erat altare in medio conſiſtebat inter montem Sion, qui præminebat ſuperius, & ciuitatem Hieruſalem, quæ inferius ſubſiſtebat. Ergo benigne fac domine Sion, id eſt, Eccleſiæ, quæ nunc ſpeculatur per fidem, & tandem per ſpeciem contemplabitur: quia videmus nunc ſpeculum in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem.

Sion quid

Sion quippe ſpecula vel ſpeculatio interpretatur. Benigne fac inquam in bona voluntate tua, hoc eſt, iuxta tuæ bene placitum volũtatis, vel in ſpiritu ſancto tuo, qui eſt bona tua voluntas. Nam in ſancta indiuidua Trinitate, patri appropriatur mens, filio ratio, & ſpiritui ſancto voluntas. Vt ædificentur muri Hieruſalem, ſancti videlicet, qui muniunt Hieruſalem, id eſt, Eccleſiam, de quibus legitur: Lapides precioſi omnes muri tui. Et alibi: Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes. Sed & Chriſtus eſt murus murorum, de quo legitur: Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, ſaluator ponetur in ea murus. Iſtorum ſane murorum primum & præcipuum fundamentum, quaſi fundamentum fundamentorum, eſt Chriſtus, de quo dicit Apoſtolus: Fũdamentum poſitum eſt, præter quod aliud poni nõ poteſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Secũda vero & ſecundaria fundamẽta, ſunt apoſtoli, de quibus idẽ Apoſtolus ait: Superædificati eſtis ſupra fundamentum apoſtolorum & prophetarum. Et alibi: Fundamenta eius in montibus ſanctis. Lapides vero ſunt, vniuerſi fideles, de quibus legitur: Sternam per orbẽ lapides precioſos. Hi ſunt lapides, quos ferrum non tetigit, de quibus dominus ædificari ſibi præcepit altare. Sed & Chriſtus eſt lapis lapidum, qui ſecũdum prophetam, de monte ſine manibus eſt exciſus. De quo dicit ipſe Pfalmiſta: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Cementũ vero, quo ſpirituales lapides connectuntur, eſt glutinum charitatis, quod deſignatum eſt per illud bitumẽ, quo diuerſæ tabulæ fuerũt cõiunctæ in arca Noe, quo & ipſa arca linita fuit intus & extra, de quo dicit Apoſtolus: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Sed & Chriſtus eſt charitas, quaſi glutinum glutinorum, de quo Ioannes apoſtolus ait: Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Ergo benigne fac Sion, id eſt, ordini prælatorum, qui poſiti ſunt in ſpecula, ſicut dicitur ad prophetam: Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, vt per eos ædificentur muri Hieruſalem, id eſt vniuerſitas fidelium in Eccleſia diſponatur. Hieruſalem quippe viſio pacis interpretatur. Hæc eſt Eccleſia, quæ licet nunc pacem exteriorem non videat, videt tamen interiorem, de qua dominus ait: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non quomodo mũdus dat, ego do vobis. Et tandem videbit ſuperiorem, de qua dicit dominus per Pſalmiſtam: In pace in idipſum, dormiam & requieſcam.

Spiritus ſanctus bona dei voluntas

Muri Hieruſalẽ qd

Eſa. 16

Eſa. 62

Chriſtus mur' murorum

1. Cor. 3

Eph. 2.

Pſal. 117

Cementum quid myſtice

Rom. 5

1. Ioan. 4

Ioan. 14

Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, oblationes & holocauſta, tunc imponẽt ſuper altare tuum vitulos.

Iſtud Tunc poteſt reſpicere vel ad ſtatum Hieruſalem terreſtris, id eſt, Eccleſiæ militantis, cui dicitur: Surge illumlare Hieruſalem, quia venit lumẽ tuum, & gloria domini ſuper te orta eſt: vel ad ſtatum Hieruſalem cœleſtis, id eſt, Eccleſię triumphantis, de qua dicitur: Illa quę ſurſum eſt Hieruſalẽ mater noſtra. Tunc ergo, videlicet, quum ædificati fuerint muri Hieruſalem, id eſt, quum Eccleſia gentium collecta fuerit, & diſpoſita, tu Deus acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, id eſt, ſpirituale ſacrificium, quod in ea offerent tibi iuſti. Nã etſi quælibet virtus ſuum offerat ſacrificium, quia ſuum exhibet ſacrum factum: in communi tamen cuiuſlibet opus virtutis, ſacrificium iuſtitiæ appellatur, quia iuſtitia communis eſt virtus. Vnde omnes virtuoſi dicuntur

Eſa. 60

Gal. 4

Sacrificia iuſtitiæ

tur iusti. Porro, sunt carnalia Iudęorum holocausta, in quibus dominus non delectatur, sicut prædictum est: Holocaustis nõ delectaberis. Et sunt holocausta Christianorum spiritualia, quæ Deus acceptat, de quibus hic dicitur: Acceptabis oblationes & holocausta, id est, eos qui se offerunt tibi in holocaustum, videlicet, viros perfectos, qui se igne charitatis in amorem tuum totos incendunt, pro te omnia dimittentes, & inhærentes penitus tibi soli, tuæ tantum contemplationi vacando. Potest autem inter oblationes & holocausta distingui, vt per oblationes perfecti, & per holocausta perfectissimi designentur. Tunc etiam hi, ad quos Ecclesiæ dispositio pertinet, id est, maiores prælati, imponent vitulos, non quales vaccæ fœtę, domi conclusos dimiserant, pergentes vno itinere Bethsamet, & quales pro peccato sacerdotis & multitudinis Deus offerri præcepit. Imponent inquam vitulos, id est, prædicatores moribus innocentes & mugitibus personantes, de qualibus dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Super altare, id est, super Ecclesiam constituendo illos rectores & doctores Ecclesiæ, iuxta quod legitur: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Similes illi vitulo, qui vnũ est de quatuor animalibus, quæ secundum visionem Ezechielis principales prædicatores, id est, quatuor Euangelistas designant. De qualibus legitur iam adultis: Boues arabant, & asinæ pascebãtur iuxta eos. De quibus dicitur per prophetam: Salietis sicut vituli de armento: De hoc altari dominus præcepit: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Nam qui multitudinem fidelium Deo congregat, debet cauere prudenter, ne congreget illam de personis per hæresim aut schisma diuisis, sed per fidem & charitatem vnitis. Vel per vitulos possunt intelligi martyres, & per altare, fides, de qua dominus iubet: Altare de terra facietis mihi. Hæc est fides incarnationis & mortis Christi, quam secundum terrenam substantiam ipse suscepit. Ergo imponent vitulos, id est, martyres, qui mactabantur propter fidem incarnationis, & mortis Christi, super ipsum altare fidei: quia fundamentum martyrij fides est, de qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Tales vtiq; imitantur illum vitulum saginatum, qui pro reuersione filij prodigi est occisus. De qualibus Veritas ait: Tauri mei & altilia mea occisa sunt. De quibus etiam dicit ipse Psalmista: Confringet dominus cedros & comminuet eos tanquam vitulum Libani. Quid est autem quod in Apocalypsi Ioannes apostolus dicit: Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant? Sed aliud est istud, & aliud illud altare. Super illud in via passi sunt martyres, & sub isto in patria requiescunt. Si vero accipiatur hoc non de statu qui est in via, sed de statu qui est in patria, sic sane potest intelligi: Tunc, id est, in futuro seculo, acceptabis sacrificium iustitiæ, id est, iustissimæ laudis: quia tunc sancti te iustissime laudabunt, liberati per te ab omni corruptione animarum & corporum, duplicibus stolis induti, videlicet stola glorificationis in corpore, ac stola glorificationis in mente. Tunc etiam acceptabis oblationes & holocausta, id est, maiores & minores electos, quia stella differt à stella in claritate, totos in te igne charitatis incensos: quia tunc electi te diligent ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, id est, intellectu, sine errore, memoria, sine obliuione, ac voluntate, sine contrarietate: quoniam nihil omnino volent, nisi quod te velle cognoscent. Et tũc angeli messores imponent vitulos, id est, sanctos absque vllo iugo peccati, super altare tuum, id est, super Ecclesiam triumphantem, quæ est supremum altare post indiuiduam Trinitatem, de qua legitur: Non ascendes ad altare meum per gradus: quia in ipsa indiuidua Trinitate gradus constituere non debemus, vt dicamus patrẽ maiorẽ, filiũ minorem, & minimũ spiritum sanctum, sicut impius asserit Arrianus. Ad altare vero Ecclesiæ triũphantis per gradus ascẽditur, id est, p differẽtias meritorum.

Altare fides

Hebre.11

Matt.22

Psal.28

Altare ecclesia triũphans

Exo.19

Matt.13

Iob.1

Mal.4

Vituli martyres

Altare de terra qd mystice

Altare cordis rum. De quibus legitur: Deus in gradibus eius cognoscetur, dum suscipiet eam. Isti super altare cordis, de quo dominus ait, Ignis in altari meo semper ardebit, imponent vitulos labiorum, id est, perfectissimas Dei laudes. Nã beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te.

Leuit.6

Psal.83

Ecce Psalmus iste à culpa incipit & miseria, & in gloriam desinit & lætitiam: quia de miseria peccatorum per veram ascenditur pœnitẽtiam ad gloriam beatorum.

IN PSALMVM quintum pœnitentialẽ Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

Oratio pauperis cum anxiaretur, & in conspectu domini effunderet precem suam.

Tituli eiusdem explicatio.

PEr hominem pauperem, humilis pœnitens in titulo designatur, qui p̃ suis anxiatur miseriis, & effundit in conspectu domini preces suas. Est autẽ pauPauptas triplex pertas bona & mala, & media. Bona paupertas humilitatis, mala paupertas cupiditatis, & media paupertas necessitatis. Prima facit pauperes Christi, Secunda Zabuli, Tertia pauperes mundi. De primis dicitur: Pauper & inops laudabunt nomen tuum. Et: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorum. De secundis: Nescis quia tu es pauper & miserabilis. Et: Pauperes facti sumus nimis. De tertiis: Pauper etiam amico suo est odibilis. Et: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Ipse quoque Christus, quum verus sit Deus, & verus homo, simul in vnũ est diues & pauper, qui de se dicebat: Pauper & dolens ego sum. Nam vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis nõ habet vbi caput suum reclinet. Vnde: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: quia ipse diues pro nobis factus est pauper, vt nos pauperes, in se faceret diuites. Nostras enim paupertates accepit, & diuitias suas nobis dedit: quoniam ex quo descendit in terram, vt Deus cum hominibus negocium exerceret, aliter cum eis negociari non potuit, nisi merces eorum reciperet & retribueret eis suas. Diuites itaque dedit merces quas habebat, & recepit pauperes quas inuenit. Dedit virtutes diuinas, & recepit defectus humanos, assumpsit seruitutem, & contulit libertatem: & vt multa breuiter perstringam, accepit mortem & dedit vitam, largitus est gloriam, & sortitus est miseriam, propter quod humilis pœnitens huiusmodi negocium prosequẽs in hoc Psalmo, prius exprimit humanam miseriam, ac inde gloriam diuinam exponit.

Matt.5

Matt.26

Matt.8 Lucæ.9

PSALMI CENTESIMIPRImi in ordine Psalmorum, in ordine vero pœnitentialium quinti explicatio.

DOmine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te* perueniat. veniat.

Psalmus iste in ordine Psalmorũ Viginti nouem pœnitentialium est quintus, * viginti quiuque continens versus, in quinque quinarios diuidendos, & in principio seriatim quinq; petitiones exponit, vt quinarij sacramentum per omnia commendetur, quod Ezechiel expresse commendat in descriptione templi, dicens vestibulum templi per gyrum esse in longitudine vigintiquinq; cubitorum, & in latitudine quinq;. Sane qa quinarius per se ductus semper in seipsum reducitur, æternitatem designat, quæ in se permanens semper eadem perseuerat. Hãc Psalmus iste in quinq; locis commemorat. Primo: Tu autem domine in æternum per-

Ezechie

Quinarij numerus qd signet

permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem. Secundo: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in seculum seculi anni tui. Tertio: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Quarto: Tu autem domine idem ipse es, & anni tui non deficient. Quinto: Filij seruorum tuorum inhabitabunt * ibi, hoc est, in annis tuis. Vnde subiungitur: Et semen eorum in seculum seculi dirigetur. Ad hoc igitur designandum Psalmus iste * viginti quinque continet versus, qui redduntur ex quinario per seipsum multiplicato, & in seipsum reducto. In primo quinario pœnitens formam orationis, & causam exauditionis exponit. De forma orationis præmittit: Domine exaudi orationem meam. De causa exauditionis subiungit: Quia defecerunt sicut fumus dies mei. Quinquies autem formam orationis fine aliqua interpositione multiplicat. Primo: Exaudi orationem meam. Secundo: Clamor meus ad te veniat. Tertio: Ne auertas faciem tuam à me. Quarto: Inclina ad me aurem tuam. Quinto: Velociter exaudi me: vt vnum idemque toties replicando, patẽter ostendat, quanta supplicationis instantia, quoue deuotionis affectu Deũ debemus orare. Veruntamen & illud innuit, qd interdũ aliquis tã exiliter orat, vt eius oratio non possit exaudiri. Non nunquam autem fortiter clamat, sed clamor eius non permittitur ad principem peruenire. Aliquando etiam clamor peruenit ad principem, sed ipse à precibus aurem auertit. Quandoque vero aures inclinat, cũ exigit opportunitas, sed nimis differt exaudire precantem. Ad remouendum igitur hæc quinque impedimenta, pœnitentes iste toties orationem multiplicat dicens: Domine creator & recreator exaudi orationem meam, quę nõ exigua, vel exilis, sed clara pariter & clamosa. Ideoque clamor meus ad te perueniat, & cum peruenerit, ne auertas faciem tuam à me, sed cum aurem inclinaueris, inclina eam in tempore opportuno. Et ideo, In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam, & quum tempus opportunum aderit, non diu differas exaudire. Ideoque in quacunque die inuocauero te velociter exaudi me. Ostendit hic pœnitens preces suas esse dignas, deuotas, gratas, necessarias, & humiles, opportunas & efficaces. Ergo quia dignæ sunt, Exaudi orationem meam. Quia deuotæ sunt, Clamor meus ad te veniat. Quia gratæ sunt, Ne auertas faciem tuam à me. Item quia necessariæ sunt & humiles, In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. Et quia sunt opportunæ & efficaces, In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me. Ait ergo: Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te perueniat. Clamor hic non tam vocis intentio, quam cordis deuotio debet intelligi. Sic clamauit Susanna, quæ flẽs suspexit in cœlum: erat enim cor eius fiduciam habens in domino, & ideo exaudiuit dominus vocem eius. Clamor itaque meus ad te perueniat, non sicut clamor Sodomorum, qui te prouocauit ad irã, sed sicut clamor Niniuitarũ, qui te ad indulgentiam inclinauit. Cæterum tria sunt quę impediunt, ne clamor perueniat ad altissimi aures, vt exaudiatur ab eo, videlicet, Sartago, murus, & nubes. De sartagine legitur: Et tu fili hominis sume tibi sartaginem ferream, & pones eam inter te & inter ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam. De muro dicitur: In te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. De nube scribitur: Opposuisti nubem tibi ne transeat oratio. Quia hæc sunt exposita, non sunt hic iterum repetenda. Sequitur:

Clamor quid hic

Dani.13

Gen.18

Ezech.4

Psal.17

Thren.3

Ne auertas faciem tuam a me, in quacunque diu tribulor, inclina ad me aurem tuam.
In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.

Faciem quidem seueritatis & animaduersionis auerte, sed faciem benignitatis & propitiationis ostende. De illa legitur: A facie tua non abscondar, à facie iræ tuæ. Ab hac facie Adam cum vxore sua se voluit abscondere in medio paradisi, sed profecto non potuit, propter illud quod legitur: Quo ibo à spiritu tuo & quo

à facie tua fugiam? De ista dicitur: Quur faciem tuam abscondis? Ostende nobis faciem tuam & salui erimus. Iuxta quod inquit Iacob: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Facie ad faciem, est corporalis ad spiritualem perductio, sicut alibi dicitur: Quia vidisti me, credidisti. Ergo ne auertas faciem tuam à me, sed auerte faciem tuam à peccatis meis: quia non naturam odisti sed culpam. Nihil enim odisti eorum quę fecisti domine. Quia vero frequenter tribulor, & in corpore & in mẽte, tam à dæmone, quam ab homine, à mundo & carne, idcirco in quacunque die tribulor, inclina, sublimis adhumilem, aurem tuam, id est, benignitatis auditũ. In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me, vt tua impleatur promissio: Adhuc te loquente, dicam: Ecce Adsũm.

Iob. 13

Gen. 32

Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut *in frixorio confrixa sunt.

*eremium aruerunt

Miseriæ pœnitẽtis

Exponit miserias quas patitur in seipso, videlicet, breuitatẽ vitæ. Vnde: Defecerunt sicut fumus dies mei. Anxietatem animæ suæ. Vnde: Ossa mea sicut in frixorio cõfrixa sunt. Ariditatẽ cordis. Vñ: Percussus sum sicut fœnum, & aruit cor meum. Et debilitatem corporis. Vnde, Oblitus sum manducare panem meum: & sic à voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ, sumque attenuatus sicut pellicanus in solitudine, sicut nycticorax in domicilio, & passer vnicus in ædificio, quæ ad literam sunt aues nimis macilentæ. Debes ergo velociter exaudire, quia defecerunt sicut fumus dies mei. Est fumus spirationis.

Fumus multiplex Canjo

Vnde: Quę est ista, quę ascendit sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhę & thuris? Orationis, Vnde: Ascendit fumus aromatum in conspectu domini de manu angeli. Compunctionis. Vnde: Tange montes & fumigabunt. Contemplationis. Vnde: Domus cõpleta est fumo. Et: Populus videbat montem fumigantem. Item fumus defectionis. Vnde: Sicut fumus deficit, deficiant. Admonitionis. Vnde: Tria sunt quæ expellunt hominem de domo, fumus, stillicidium, & mala vxor. Elationis. Vnde: Lux impij sicut procella, dies eius ficut fumus qui spargitur. Simulationis. Vnde: Lignum fumigans non extinguetur. Corruptionis. Vnde: De fumo putei exierunt locustæ. Damnationis. Vnde: Ascendit fumus eorum in generatione, & desolabitur in secula seculorum. Dies itaque mei defecerunt sicut fumus, hoc est, velociter vita mea transit, sicut fumus velociter euanescit. Iuxta q̃d legitur: Quid est vita nostra? Vapor ad modicum parens. Et alibi dicitur: Dies mei velocius tranfierunt, quam à texente tela succiditur. Vel quia fumus elationis, quo Adã fuit inobediens creatori, causa extiterat, propter quam homo necessitati addictus est moriendi, dies mei defecerunt, sicut fumus, id est, ad similitudinem fumi, qui hunc defectum induxit. Nam vita decrescendo declinat, sicut fumus deficit ascendendo. Moraliter aũt dies illius deficiunt, cuius conuersatio à fructu boni operis est inanis. Et ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt, id est, vires animæ meæ contritæ sunt præ angustia, quasi in frixorio, sicut caro vritur in sartagine, iuxta quod alibi legit: Ossa mea aruerunt præ caumate. Nam quum anima premitur & affligitur, vires animæ contrahuntur & siccantur, præsertim ex recordatione peccati, & timore iudicij: quia tũc homo frigitur, cum se timet arsurum. Moraliter autem ossa mea, id est, interiora sunt confrixa, hoc est, compassione proximorũ afflicta. Sicut aiebat Apostolus: Quis infirmatur & ego nõ infirmor? Quis scandalizatur & ego nõ vror? Nam scandalum proximorum, frixorium est iustorum. Volens autem ostendere, vnde sibi defectus dierum, & frixura ossium prouenerit, subiungit:

Apoc. 9

Iacob. 4

Iob. 7

Cuius dies moraliter deficiant

Ossa moraliter

2. Cor. 11

Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum

Omnia pene mea sonãt miseriam, defectus, frixura, percussio, ariditas, oblitio, gemitus, & macies, quæ notãtur, cũ dicitur: Adhęserunt ossa mea carni meę.

Quia

Quia caro mea attenuata & deficcata per maciem, quasi transisse videtur in ossa. Vnde pauper iste merito anxiatur & ait: Percussus sum mortis sententia in Adam, dicente domino: Quacunque die comederis, morte morieris. A quo in posteros est materia propagata. Percussus sum sicut fœnum, id est, ad similitudinẽ fœni, quod antequam percutiatur, viret & floret, vbi vero percutitur, decidit, & arescit. Sic homo antequam peccaret, stabat rectus & innocẽs, vbi vero peccauit, cecidit miserabilis & infelix. Vel percussus sum, veneno serpentis, id est, suggestione diaboli, promittentis: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Percussus, inquam, vt fœnum, quia reuera sum fœnum, id est, fragilis & mortalis. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni, quod hodie viret, & cras mittitur in clibanũ. Sic homo nunc viuit, & mox in infernum demergitur. Est enim fragilitas carnis. Vnde: Omnis caro fœnum. Et: Vere fœnum est populus. Viriditas mentis. Vnde: Florebunt sicut fœnum terræ. Et: Producit in mõtibus fœnum. Vanitas cordis: Vnde: Præcordia fatui ficut rota carri, quæ portat fœnum & semper murmurat. Carnalis homo. Vnde: Fœnum vt bos comedet. Ipsa quoque humanitas Christi. Vnde: Produces fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum: quia Christus tanquam fœnum fuit in præsepio reclinatus.

Gen.3

1. Petri.1

Esa.40 Fœnũ multiplex

Iob.40

Psal.103

Et aruit cor meũ, quia sterilitate peccati viriditatem, id est, virtutem amisit. Homo nanque peccando spoliatus est gratuitis, & in naturalibus vulneratus, & sic relictus est semiuiuus. Redde singula singulis, quia percussus sum sicut fœnũ, defecerunt, sicut fumus dies mei, & quia cor meum aruit, ossa mea sicut cremium aruerunt, & hoc inde prouenit, quia oblitus sum manducare panem meum. Homo nanque cibum sibi prohibitum manducauit, & panem sibi à Deo datum, hoc est, verbum sibi à Deo dictũ mãducare, id est, custodire neglexit: De ligno, inquit, scientiæ boni & mali, ne comedas. Non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei. Panis quippe multipliciter accipitur in scripturis. Ipse Christus secundum diuinitatem. Vnde: Panem angelorum manducabit homo. Et: Panem de cœlo præstitisti eis, habentem omne delectamentum in se, & saporis omnis suauitatem. Idem secundum humanitatem. Vnde: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Et eius caro. Vnde: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Aeterna beatitudo. Vnde: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Cœleste desiderium. Vnde: Panem desiderabilem non comedi. Vniuersalis ecclesia. Vnde: Vnus panis & vnum corpus sumus in Christo. Bonum opus. Vnde: Panem nostrum comedemus. Et: Comedetis azymos panes cum lactucis agrestibus. Sacra scriptura. Vnde: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frãgeret eis. Et: In sudore vultus tui vescêris pane tuo. Verbum Dei. Vnde: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et: Cibabit illum pane vitæ. Vera pœnitentia. Vnde: Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Et: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Syncera charitas. Vnde: Si petierit panem, nunquid lapidem dabit illi? Robur mentis. Vnde: Panis cõfirmat cor hominis. Et: Omne firmamentum panis contriuit. Donum spiritus sancti. Vnde: Pauperes eius saturabo panibus. Præterea, panis est hæreticorum doctrina. Vnde: Suauis est homini panis mendacij. Et: Quum se mouerit ad quærendum panem, nouit quod paratus sit in manu eius dies tenebrarũ. Hypocritarũ vita. Vnde: Effraim factus est subcinericius panis, qui non reuersatur. Delectatio peccati. Vnde: Panis absconditus est suauior. Et: Venite, edite panes occultos. Secularis iocunditas. Vnde: Panis eorũ vertetur in fel aspidum.

Panis multiplex

Sap.16

Esa.4

Thre.4

Gen.3

Matt.7

Osee.7

A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Ergo percussus sum sicut fœnum & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum, id est, quia nõ retinui firmiter in memoria Dei verbum, nec custodiui. Quare à voce gemitus mei

hoc est,à suggestione diaboli,qui est gemitus meus,id est,causa cur gemam,adhęsit os meum carni meę,id est,ratio sensualitati consensit,quando vir vxori acqueuit.Mulier,inquit,quam dedisti mihi,dedit mihi de ligno, & comedi. Vel quia verbum Dei non custodiui, à voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meę,quoniam spiritus tristis exciccat ossa. In Christo autem adhæsit os carni, quando diuinitas est vnita humanitati, quoniam verbum caro factum est. In Ecclesia vero adhæsit os carni,quando fortes supportant infirmos,luxta ꝙd dicit Apostolus:Nos firmi debemus infirmitatem infirmorũ portare.Sequitur.

Similis factus sum pellicano solitudinis,factus sum sicut nyctico rax in domicilio.

Vigilaui, & factus sum sicut passer * vnicus in ædificio,

Solitarius in tecto

Distinguit hoc loco Psalmista tres aues,pellicanum,nysticoracem, & passerem.Solitudinem,domicilium,& ædificium siue tectum.Pellicanus auis est marcilenta in solitudine manens. Nycticorax die quiescit,&nocte vigilat,in parietibus habitans, & tristem vocem emittens.Passer est libidinosus & callidus, sed castus efficitur, cum in ædificio manet solus.Per has tres aues, tres maneries pœnitentium denotantur.Quidam enim pro agenda pœnitentia omnino deserunt seculum. Quidam autem adhuc manẽt in seculo.Alij vero partim seculum deserunt,& partim manent in seculo.Qui pro agenda pœnitentia transit de mundo ad solitudinem,ibique attenuatur vigilijs,&ieiunijs,alijsque macerationibus corporis, & contritionibus cordis,habens quasi pellem pro carne,is profecto similis est pellicano in solitudine permanenti. Qui vero gemens & plorans à seculari conuersatione se subtrahit,& à placitis abstinens, tentationis vitat insidias,quasi noctis curam agendo,is incunctanter, quasi nycticorax in domicilio satagit vigilare.Porro qui libidinis opera deserit, & castitatis amplectitur cœlibatum , is vtiq; factus est sicut passer,non iam libidinosus,sed vnicus,id est,castus ,à passione ignominiæ liberatus,manens in ædificio vel in tecto,de quo dominus ait: Qui in tecto est,non descendat aliquid tollere de domo.Vt omnis ædificatio constructa crescat in templum sanctum in domino. Ait itaque pœnitens generalis,similis factus sum pellicano in solitudine,quantum ad primam maneriem pœnitentium,& sicut nycticorax, quantum ad alteram,& sicut passer vnicus in ædificio, quantum ad tertiam.

Tres pœnitentium maneries,

Pellicano gs similis Nycticoraci quis

Passeri gs

Matt.4

Poteſt & aliter hoc exponi,vt intelligatur prius exprimere culpam,quam indigne commisit, & pœnitentiam,quam digne peregit, ad similitudinem primi hominis,id est, Adæ,ac deinde tentationes quas à diabolo passus est,& persecutiones quas sustinuit ab hominibus, ad similitudinem secundi hominis,id est, Christi,vt talis sit sensus:Percussus sum suggestiõe diaboli, sicut fœnum, id est, Adam,qui reuera fœnum fuit,quia mane creationis floruit in virtutibus, vespere transgressionis cecidit in miseriam. Et aruit cor meum in sterilitate peccati, quia oblitus sum manducare panem meum,id est, obseruare mandatum domini,sicut Adam, qui neglexit custodire præceptum Dei,dicentis ad ipsum:De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Culpam autem cognoscens, pœnitui,q̃ niã à voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ. Fuit ergo mihi gemitus compunctionis in corde,de quo processit vox confessionis in ore,ac deinde afflictio satisfactionis in opere,quia districtum egi ieiunium.Vnde: Adhæserunt ossa mea carni meæ.Post ieiunium vero tentatus fui à diabolo,sicut Christus,in tribus vitijs,In deserto de gula,in monte de auaritia , & in templo de iactantia seu superbia. Christus enim fuit quasi pellicanus in solitudine, quando ieiunauit in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus,& postea esurijt. Nam pellicanus nimia conficitur macie in solitudine manens . Idem fuit sicut nycticorax in domicilio , quando in supercilio montis ostendit ei diabolus omnia regna mũdi.Nycticorax enim limpidissimũ habet intuitum,vñ clare videt &

Adam re vera fœnum

Gen.3

Matt.4

& in nocte. Ipse quoque fuit sicut passer vnicus in ædificio, siue solitarius in tecto, solus de patre, solus de matre. De patre sine matre, de matre sine patre. Solitarius in vtero, solitarius in sepulchro. Et sicut ipse testat: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Nec tantum tentationes passus sum à diabolo, sicut Christus, sed & ab hominibus, sicut & ipse sustinuit à Iudæis: quia tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me aduersum me iurabant. Licet autem verbum vigilandi ponatur in medio, pertinet tamen non solum ad medium, verumetiam ad primum & vltimum, vt dicatur: Similis factus sum pellicano in solitudine, Vigilaui & factus sum sicut passer vnicus in ædificio. Quia quilibet in quolibet loco vigilare tenetur, cõtra dæmones, mundũ & carnem. Nõ sit igitur eremita in solitudine securus, nec monachus securus in clausto, quia tentatus est Adam in paradiso & Iesus in deserto. Sane vigilat Deus, vigilat angelus, vigilat homo, vigilat Zabulus. Deus vigilat per misericordiam & iustitiam, ad indulgendum & puniendum. Vnde: Cum accesseris ad dominũ, statim euigilabit ad te. Itẽ: Vigilauit dominus super malitiam, & adduxit super nos illam. Propter quod ipse dicitur virga vigilãs. Vigilat angelus per diligentiam & cautelam, ad custodiendum & ad iuuãdum. Vnde, Vigil & sanctus de cœlo descendit. Et: In sententia vigilum decretum est. Homo vero per circũspectionem. Vnde: Pastores erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Per informationem. Vnde: Angelo Sardis Ecclesiæ scribe: Esto vigilans & confirma cætera quæ erant moritura. Per prædicationem. Vnde: Vigila in omnibus, labora, opus fac Euangelistæ. Per orationem. Vnde: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Per contemplationem. Vnde: Ego dormio & cor meum vigilat. Per attentionem. Vnde, Beatus qui vigilat ad fores sapientiæ, & obseruat ad postes tabernaculi mei. Zabulus autem vigilat ad nocendum & seducendum. Vnde Petrus admonet dicens, Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Vigilat etiam quum facit homines in malitia vigilare. Vnde: Non dormiunt, nisi malefecerint, & rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. Ipsa quoque malitia dicitur vigilare, quum vigilat quis in ea. Vnde, Vigilauit iugum iniquitatum eorum. Ergo euigilate iusti & nolite peccare. Vigilate, quoniam nescitis qua hora dominus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne quum venerit, repente inueniat vos dormientes. Beati namque sunt serui illi, quos quum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Vigilia enim honestatis tabefacit carnes, & cogitatus illius auferet somnum. Ianitori præcepit dominus, vt vigilet, addens: Quod vobis dico, omnibus dico: Vigilate. Passer quoque portat multiplicem in scriptura figuram. Nam passer dicitur Christus. Vnde, Factus sum sicut passer solitarius in tecto. Hinc læprosus mundatus, duos viuos passeres offerebat, quorum vnus immolabatur in sacrificium, & alter dimittebatur in agrum: quia humanitas Christi est immolata pro mundanda humani generis lepra, & diuinitas in passione libera est dimissa. Dicitur etiam passer sensus hominis. Vñ: Nõne quinque passeres asse veneunt: Ratio cordis. Vnde: Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum. Dicitur etiam vir iustus. Vnde, Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venãtium. Et: Illic passeres nidificabunt. Dicitur etiam homo carnalis. Vnde: Multis passeribus pluris estis vos. Superbus hæreticus. Vnde: Transmigra in montem sicut passer.

Cuilibet vbique vigilandum

Vigilat Deus, angelus homo Zabulus

1. Petri. 5

Mar. 13

Passer multiplex

Psal. 101

Psal. 123

Psal. 10

Tota die exproprabant mihi inimici mei, & qui laudabãt me, aduersum me iurabant.

In quinario primo pœnitens expo suit interiores miserias, quas patitur in seipso, in hoc autem secundo quinario exponit miserias exteriores, quas sentit se ab alijs sustinere. Patitur enim irrisiones continuas, & conspirationes

occultas,à veris inimicis,&falsis amicis. Vnde:Tota die exprobrabant mihi inimici mei,& q laudant me,aduersum me iurabant.Patitur autem ideo:quia in fletu & cinere panem meum mãducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Cum enim diabolus conspicit peccatorem conuerti ad pœnitentiam,commouet irrisores,qui eum exprobrãdo confundant,& coniuratores inducit,qui eum conspirando subuertant, tales videlicet, quos ipse non facile deprehendat, fictos videlicet laudatores, vel illos etiam,qui eum laudabant seculari vita secum fruentem, vt per patentes iniurias & per latentes insidias eum reuocent à studio pœnitendi. Ecce quantum dolet diabolus de pœnitentia peccatoris, quantumque laborat,vt eum reuocet ad peccatum. Ergo qui laudabãt me aduersum me iurabant.

Quia cinerem tanqnam panem manducabam,& potum meum cum fletu * temperabam.

miscebam

Notat in pœnitente vilitatem cibi, cum ait:Cinerem sicut panem manducabam, &potus asperitatem, cum addit: Potum meum cum fletu miscebam.Est cinis dominicæ passionis.Vnde: Facies lebetes ad suscipiendos cineres. Hic est cinis vitulæ ruffæ,de quo dicit Apostolus:Si sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Cinis pœnitentialis fatisfactionis.Vnde:Ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Et:Operui cinere carnem meam.Cinis humanæ abiectionis.Vnde:Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis.Et In domo cineris aspergite vos cinere.Et cinis extremæ corruptionis. Vnde:Homo in cinerẽ reuertetur. Et:Cinis es & in cinerem reuerteris. Potus quoq; multipliciter accipitur in scripturis. Est em potus eucharistiæ. Vnde: Cor meũ & caro mea exultauerunt in deum viuum.Intelligentię.Vnde:Aquą sapientiæ salutaris potauit eum. Doctrinæ.Vnde:Inter medium montium pertransibunt aquę, potabũt eam omnes bestiæ agri.Glorię Vnde,Torrente voluptatis tuæ potabis eos.Compunctionis.Vnde,Potasti nos vino compunctionis. Afflictionis.Vnde, Potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Ostensionis. Vnde: In siti mea potauerunt me aceto.Deceptionis. Vnde:Væ, qui potum dat amico admiscens fel.Manducabam ergo cinerem sicut panem,id est,cinerem cum pane, vel panem cum cinere,videlicet vilem & despectum,quasi cineroſum panem vel cinericium.Et: Potum meum cum fletu miscebam:quia erat affluentia tanta lachrymarũ,vt effunderem illas in potum. Aliter, Cinis est id quod remanet de ligno igne consumpto.Lignum autem igne consumptum est peccatum,charitate dimissum,secundũ illud Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.Ipsum quoque peccatum nonnunquam in memoria delectabiliter refricatur,& hæc refricatio, quæ remanet de peccato,est cinis ipsius,&ipsa peccatum. Hunc ergo cinerem mãducabam, id est, consumebam per pœnitentiam,sicut panem,qui quum manducatur consumitur. Vel per panem intellige peccatum, quod actũ delectat.Vnde:Panis absconditus est suauior. Nam leuia peccata per veram pœnitentiam sunt consumenda. Et:Potum meum,id est, calicem amaritudinis,&doloris,cum fletu temperabã. De quo alibi dicitur: Potasti nos vino compunctionis,id est,affluentia lachrymarum,iuxta quod legitur:Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Multum enim temperatur amaritudo dolorum ex dulcedine lachrymarum, quæ quanto sunt amariores ex causa,tanto sunt dulciores ex fine.Vel inmici mei exprobrabãt mihi tota die,sed ego gaudebam,quia cinerem tanquam panem manducabã: quia reficiebar obprobrio, sicut laude,secundũ illud quod alibi legitur: Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij,quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliam pati: hoc enim maxime ad meritum proficit pœnitenti.Et potũ meum,ideſt,temporalẽ lætitiã,de q̃ legitur, Vinum lætificat cor hominis, cum fletu miscebam, memor eius quod legitur: In die bonorum ne sis immemor malorum.Et:Extrema gaudij luctus occupat.

Cinis multiplex Num.19

Heb.9

Gen.3 Potus multiplex

Eccli.13

Psal.11

Manducare cinerem sicut panem

Luc.7

Actor.5

cupat. Sed quasi quæreretur ab eo: Vnde tibi tantus fletus: Respondet:

A facie iræ indignationis tuæ, q̃niam eleuans allisisti me.

Superius ostensum est, qualiter ira vel indignatio sint intelligenda de Deo, vnde non est iterum repetendum, sed attente notandum, quod singula pœnæ verba miseriam indicant & dolorem, exprobratio, inimicitia, coniuratio, cinis, fletus, ira, indignatio, allisio, vmbra, declinatio, & ariditas, vt quanta sit anxietas huius pauperis liquido cognoscatur. Ostendit vnde sit fletus, quem cum potu miscebat: A faciæ, inquit, iræ indignationis tuæ, hoc est, à manifesta vindicta, quam iratus exercuisti, ab initio in Adam, de cuius propagine nati, quasi natura sumus filij iræ, quod patet, quia eleuans me gloria & honore, creando me ad imaginem & similitudinem tuam, & præficiendo me volatilibus cœli, piscibus maris, & bestijs terræ, allisisti me, quum in illo primo parente proiecisti me de paradiso, & in miseriam huius exilij deiecisti, quam non sufficio deplorare. Quia ergo ego declinaui à vero sole, merito

Gen. 3

Gen. 3

Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

Sicut enim vmbra quum declinat & transit, nullum sui vestigium relinquit, ita dies mei declinauerunt, & transierũt inutiles & inanes, nullum fructum boni operis relinquentes, & amisso virore gratiæ arui sicut fœnum, peccati falce succisus. Est vmbra incarnationis. Vnde: Virtus altissimi obumbrabit tibi. Protectionis. Vnde: Sub vmbra manus suæ protexit me. Refrigerationis. Vnde: Sub vmbra illius quem desideraueram sedi. Dissolutionis. Vnde: Operuit nos vmbra mortis. Obliuionis. Vnde: Obscurent eum tenebræ, & vmbra mortis. Lucis. Vnde: Operuit montes vmbra eius. Ignorantiæ. Vnde: Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. Culpæ. Vnde: Sub vmbra dormit, & in secreto calami. Miseriæ. Vnde: Qua si flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra. Gehennæ. Vnde: Terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ego ergo sum velut vmbra & sicut fœnum.

Vmbra multiplex Lucæ. 1

Lucæ. 1

Iob. 14

Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuũ * in seculum seculi. in generatione & generationem

Postquam pœnitens suas enumerauit miserias, conuertit se ad Dei gloriam enarrandam, vt facilius apud eum gratiam & misericordiam consequatur, commendans illum à natura, quę est æterna: Quia tu domine in æternum permanes. & à fama quæ est perpetua, quia memoriale tuum in seculum seculi. A misericordia quæ est larga, quia tu exurgens misereberis Sion. Et à sapientia, quæ est prouida, quia venit tempus miserendi eius. Et à familia, quę est placida, quia beneplacitum habuerunt serui tui lapides eius, & eadem pariter quę est pia, quia terræ eius miserebuntur. A reuerentia quæ est multa, quia timebunt gentes nomen tuũ domine. Et à gloria quæ est magna, quia timebunt omnes reges terræ gloriam tuam. A potentia quæ est inclita, quia ædificabit dominus Sion. Ab honorificentia, quæ est summa, quia videbitur in maiestate sua. Quis ergo tantum non timeat, aut talem non diligat redemptorem? Propterea insistens commendationi pœnitens ait: Tu autem domine in æternum permanes, quia principio cares & fine, cum tu sis Alpha & o, principium & finis, per quem naturam accipimus & gloriam obtinemus, & memoriale tuum in seculum seculi. Licet enim homo ex sua conditione sit quasi fœnũ & vmbra, si tamẽ memor sit tui ad obediendũ tibi per omnia, teq; super omnia diligendum, erit tecum in seculum seculi, futurum scilicet, quod erit consecutiuum præsentis: quia quod ei ex sua natura negatur, ex tua gratia conceditur. Et memoriale tuũ, id est, is qui memor est tui, non transibit vt vmbra, sed erit in secułõ seculi, id est, in perpetuum permanebit resurrectionis gloria decoratus: quo

Dei gloriam enarrat pœnitens

Apoc. 1

niam temporalem seruabis æternus. Vel memoriale tuum, id est, promissum de te memorabile, quo tu memor es nostri, aut tua memoria, qua nostri memor existis, erit in generatione præsenti, & vsq; in generationem futurã: quia pietas promissionem habet vitæ quæ nunc est & futuræ. Vnde:

non habet dñe. quia tempus miserẽdi eius, quia venit temp⁹

Tu exurgens* domine miserebéris Sion, * quia venit tempus miserendi eius.

Quantę virtutis humilis pœnitẽtia

Quantæ sit virtutis & efficaciæ vera & humilis pœnitentia, manifeste probatur etiam secundum spiritum prophetiæ. Ecce enim in hoc tertio quinario de Christo & Ecclesia vaticinando prophetat inter cætera dicens: Quia tempus miserendi venit, & secundum aliam translationem repetit, quia venit tempus. Hæc repetitio confirmationẽ designat, secundũ quod Ioseph inquit ad Pharaonem: Quod secundo vidisti ad eandẽ rem pertinens somnium firmitatis est indicium. Vel repetitio ista exprimit desideriũ, secũdum quod alibi dicitur: Miserere mei Deus, miserere mei.

Gen. 41

Quia vero vniuersæ viæ domini misericordia sunt & veritas, propter q̃d ipse Psalmista testatur: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine: constat q̃d misericordia & iudicium conuenerunt, sed illa manifesta, hæc autẽ occulta. Ideoque bis dicit, quia venit tẽpus, quia tempus venit. Quoniam Salomone testante, Tempus est omni rei, quæ sub cœlo est. Sed in primo misericordiam ponit & exprimit dicens: Tempus miserendi venit, quia misericordia exiſtit manifesta. In secundo vero nec exprimit nec ponit iustitiam, sed dicit simpliciter, quia venit tempus: quia iustitia erat occulta. Hoc est tempus plenitudinis, de quo dicit Apostolus: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erãt redimeret. Sed dices: Nunquid non semper exiſtit tempus miserendi? Vel cur Deus tanto tempore distulit misereri? Posset forsan aliquis respondere, quod mediator dei & hominũ Christus

Galat. 4

Cur deus tanto tempore distulerit misereri

in mundũ veniens, sicut in medio locorum apparuit, ita in medio temporũ voluit apparere, vt quãtam moram fecerat à principio mundi vsque ad primum aduentum, tantam faceret moram ante secundum aduentum vsq; ad finem mundi, quatenus esset in omnibus, & per omnia mediator. Quod enim in medio loco; apparuerit, ostendit Psalmista cum ait: Deus rex noster ante secula operatus est salutem in medio terrę. Quod autem apparuerit in medio temporum, Sapiẽs innuere videtur, ita dicens: Dum mediũ silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Iustum quippe est, vt semper medium teneat mediator. Vnde Prophe ta: In medio duorum animalium cognosceris, dum aduenerit tempus ostẽderis. Et parentes inuenerunt eum in medio doctorum audientem illos & interrogãtem. Iudæi quoq; crucifixerunt cum eo duos latrones hinc inde, medium autem Iesum. Sed & Ioãnes vidit in medio septẽ candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere. Rursum vidit in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum. Hinc de se dicit: Vbi duo vel tres congregati fuerint in noĩe meo, ibi ego sum in medio eo;. Et iterũ: Ego in medio vestrũ sum, sicut qui ministrat. Et post resurrectiõem stetit Iesus in medio discipulorum suorum, & dixit eis, Pax vobis. Sed dices, hoc stare nõ posse, propter id q̃d Paulus apostolus ait, Nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt. Et Ioãnes apostolus ait: Filioli nouissima hora est. Porro cum dominus dicat, oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis, Et Apostolus ad Thessalonicẽses admoneat, ne terreantur tanquam instet dies domini, proculdubio finis seculi vel nouissima hora intelligitur ætas vltima, quam huius assertor opinionis diceret duraturam, quantum cæteræ durauerunt, ad similitudinem ætatum hominis, quarum vltima nonnunquam plus cæteris perdurat. Nam prima ætas hominis est infantia, quæ durat vsque ad septem annos. Secunda pueritia, quæ durat vsque ad quatuordecim annos. Tertia adolescentia, quę du-

Luc. 2

Apoc. 1

Luc. 22

Luc. 24

1. Ioan. 2

1. Thess. 4

durat vsque ad vigintiquinque. Quarta iuuentus vsq; ad quinquaginta. Quinta senectus vsque ad octoginta. Nam si in potentatibus octoginta anni, plurimum eorum labor & dolor. Sexta senium, quod durat vsque ad finem vitæ, quantumcunque sit homo victurus. Sic sunt sex ætates seculi. Prima ab Adam vsque ad Noe, Secunda à Noe vsque ad Abraham, Tertia ab Abraham vsque ad Dauid, Quarta à Dauid vsq; ad transmigrationem Babylonis, Quinta à trasmigratione Babylonis vsq; ad Christum, Sexta à Christo vsque ad finem seculi: quantumcunque ipsa sit duratura. Si ergo alicuius hominis ætas vltima durasse ponatur, quantum cæteræ durauerunt, inuenietur ille homo centum sexaginta annis vixisse: qui si diuidantur in sex partes æquales, singulæ habebunt viginti sex annos & octo menses integros, sedecim autem dimidios, ne à senario recedat. Qui numeri duo, quadraginta duo efficiunt simul iuncti, quot fuerunt mansiones filiorum Israel in deserto. Et tale profecto mysterium conueniret humano generi, per desertum huius seculi transeunti. Ego autem opinionem huiusmodi nec asserere volo, nec debeo, propter id quod dominus ait: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quę pater posuit in sua potestate. Itemq;, De die illa nemo nouit, neq; angelus, neque filius, videlicet adoptiuus, vel etiam vnigenitus secundum humanitatis naturam. Aut certe non nouit nobis, quia non facit nos nosse, quum hæc magis expediat nobis ignorare, quam scire. Illud quoque huic assertioni maxime contradicit, quod dominus de die iudicij loquēs, in parabola de decem virginibus, in fine concludit: Vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam. Et alibi: Cum non putatis, filius hominis veniet. Quoniam, vt inquit Apostolus, Dies domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint pax & securitas, tunc repētinus eis superueniet interitus. Illa vero huius dilationis est ratio, quam Sapiens in pręmissis verbis insinuat: Dum medium, inquit, silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Licet enim aliter & aliter hoc ab alijs & alijs exponatur, congrue tamen potest intelligi primum silentium in lege naturæ, secundum in lege scripturæ, tertium in lege gratiæ. Indidit enim conditor Deus legem naturalem mentibus hominum ab ipso creationis exordio, geminum continentem mandatum, vnum affirmatiuum, quod ad præstandum beneficia docetur in Euangelio, Quæcunque vultis vt vobis faciant homines, & vos facite illis. Alterum negatiuum, quod ad vitādum iniurias legitur in Thobia, Quæ tibi odis fieri, alij ne facias. Sed lex ista siluit ab initio, quum Cain interfecit Abel, faciens alij, quod sibi nollet fieri. Et sic factū est primum silentium vsq; ad Moysen, per quem suscitauit testimonium in Iacob, & præceptum posuit in Israel, dans per eum legis Decalogum in duabus tabulis scriptum, altera cōtinente dilectionem Dei, reliqua proximi, in qbus duabus pendet lex & prophetæ. Sed lex ista siluit ab initio, quum populus vitulum conflatilem adorauit, contra primum legis præceptum, adorans deos alienos, & sic factum est secundum silentium vsque ad Christum, qui misertus adueniens contulit legem gratiæ, scribens eam in cordibus hominum digito Dei. Sed lex ista silebit in vltimo, cum reuelabitur filius perditionis, q extolletur super omne, quod dicitur, aut quod colitur deus. Et forte iam silet: quoniam superabundauit iniquitas, & refrixit charitas multorum. Non est qui faciat bonum, nō est vsq; ad vnum. In prima vero lege contulit Deus homini posse, in secunda contulit nosse, in tertia contulit velle. In prima contulit potentiam per naturam, in secūda contulit scientiam per scripturam, in tertia contulit voluntatem per gratiam. Præmisit itaq; Deus legem naturalem, per quam conuinceret transgressorem, ne fortassis excusationem prætenderet, dicens: Cecidi quidem, quia stare non non potui. Sed tollitur excusatio, quia per bonum naturę potuit in bono stare, sed noluit. Præmisit & legem scriptā, per quā cōuinceret præsumptorem, ne fortassis excusationem p̄tenderet dicēs: Cecidi, qa stare nesciui. Sed tollit excusatio, quia

Acto.1

Matt.25

1.Thes.5

Silentia tria

Matt.7

Gen.4

Exo.23

2.Thes.2

quia per documentum ſcripturæ potuit à malo declinare, ſed noluit. Et ideo poſt vtramque legem, tempore congruo, ſcilicet quum nox culpæ medium iter perageret, omnipotens ſermo venit, id eſt,
Ioan.1 Verbum caro factum eſt, & contulit legem gratiæ, vt quod poterat per naturam, & nouerat per ſcripturam, impleret
4.Reg.4 per grãtiam. Heliſæus quoque præmiſit baculum ad ſuſcitandum filium Sunamitis, per quem quum ille non ſurgeret, ipſemet venit, & contrahens ſe puero coaptauit, & ſic mortuus exurrexit. Tu ergo exurgẽs miſereberis Sion. Ac ſi diceret manifeſtius: Tu qui videbaris tã diu differendo dormire, nunc tandem exurgens miſereberis Sion. Propter quod antiqui fideles clamabant: Exurge domine adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Exurge, quare obdormis domine, exurge, & ne repellas in finem: qa venit tempus miſerendi eius. Duo populi erant, Iudaicus & Gentilis, vtriuſq; in aduẽtu ſuo voluit dominus miſereri, vt duos diuerſos parietes, in vno angulari lapide copularet. Et prius quidem miſertus eſt Iudæorum. Vnde præmittit: Tu exurgens miſereberis Sion, id eſt, Iudææ, cuius metropolis erat Sion. Poſtea vero miſertus gẽtium. Vnde ſubiungit: Et timebunt gentes nomen tuum domi
Lucæ.2 ne. Quod bene ſignatum eſt in paſtoribus, qui quum eſſent Iudæi, prius de vi-
Matt.2 cino venerunt ad vocẽ angeli. Et in Magis, qui quum eſſent gentiles, poſtea de longinquo venerunt ad ſignum ſtellæ. Vtriq; tamen ad eum qui eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, in vno homine faciens pacem, pacem his qui prope, & pacem his qui lõge. Et fortaſſis propter hos duos populos, quibus veniẽs eſt miſertus, prius dicit, quia venit tempus miſerendi Iudæis, & poſtea dicit, quia venit tempus miſerendi gentilibus. Vere miſereberis Sion,

Quoniam placuerunt ſeruis tuis lapides eius, & terræ eius miſerebuntur.

Lapis multiplex Pſal.118

Lapis iſte ipſe Chriſtus eſt. Vnde: Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Hic eſt lapis offenſionis, & petra ſcandali, lapis exciſus de monte ſine manibus. Angelicus ordo. Vnde: Omnis lapis precioſus operimentum tuũ. Sancta Eccleſia. Vnde: Sumentes lapidem poſuerunt ſubter eum. Item lapis, quilibet ſanctus. Vnde: Sternam per orbem lapides precioſos. Et: Diſperſi ſunt lapides ſanctuarij in capite omnium platearum. Gẽtilis populus. Vnde: Lapis calore ſolutus in ęs vertitur. Et: Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Induratus Iudæus. Vnde: Auferam à te cor lapideum, & dabo tibi cor carneum. Rurſus lapis, ſpiritualis virtus. Vnde: Fundamẽta ciuitatis omni pcioſo lapide ornata. Et: Alius ędificat aurum, argentũ & lapides precioſos. Sacra ſcriptura, id eſt, lex diuina. Vnde: Dauid elegit quinque limpidiſſimos lapides de torrente, & miſit eos in peram paſtoralem. Literalis intellectus. Vnde: Erat ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei. Et accedens reuoluit lapidem ab oſtio monumẽti. Præterea, lapis eſt diabolus. Vnde: Cor eius indurabitur quaſi lapis, & aſtringetur, quaſi malleatoris incus. Vir iniquus. Vnde: Angelus ſuſtulit lapidem quaſi molarem, & miſit in mare. Grauedo peccati. Vnde: Deuenerunt in profundum tanquam lapis. Lapides autem Sion, in hoc loco intelliguntur prophetæ, in fide fortes & ſtabiles, & ſerui Chriſti accipiuntur apoſtoli, de quibus ipſe dicebat: Non eſt ſeruus maior domino ſuo. Ergo lapides eius, id eſt, prophetæ, placuerunt ſeruis tuis, hoc eſt, apoſtolis: quia ſecundum teſtimonium prophetarum, apoſtoli Iudæis Euangelium prædicabant, perauctoritates propheticas prædicationem euangelicam, vbi fundata fuerat prophetia. Nam ibi cœperunt apoſtoli prædicare, vbi cœperant vaticinari prophetæ: quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. Vel lapides Sion intelliguntur ipſi Iudæi, prius quidem duri, ſed ad prædicationem apoſtolorum poſtea emolliti, iuxta quod legitur, quod ipſo die Pentecoſtes auditis verbis quæ dixerat Petrus, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos apoſtolos: Quid faciemus viri fratres? Qui ergo receperunt ſermonem eius baptiza-

Thre.4
Lucæ.1
1.Cor.3
1.Reg.17
Lapides ſi on ad hoc
Act.2

ptizati sunt,&appositæ sunt illa die animæ circiter tria milia. Vere ergo tu exurgens misereberis Sion,quoniam lapides eius,id est,primitiui Iudæi ad fidem conuersi, placuerunt seruis tuis, id est, apostolis, qui eos prædicando & baptizando conuerterunt ad fidem. Et terræ eius miserebuntur. Si per lapides intelligun tur fortes & stabiles, per terram debent intelligi debiles & infirmi, siue corpore, siue mente,quorum apostoli sunt miser ti,aliquorum monitis & doctrinis,reuocando eos ab errore ad veritatem,& à vitijs ad virtutes: vt illos qui ad prædicationem apostolorum vendebant peculia sua, & precium ante pedes eorum ponebant, & erat multitudinis credentium cor vnum & anima vna, nec inter eos quisquam egebat, quia diuidebatur singulis prout cuique opus erat. Aliorum autem miserebantur apostoli, prodigijs & virtutibus,sanando eos à diuersis languoribus, & spiritibus immundis curando, vt illos de quibus legitur, quod cõcurrebat multitudo vicinarum ciuitatum Hierusalem:vt veniente Petro saltem vmbra illius obumbraret eos, & curarentur à languoribus suis. Sic ergo seruis tuis placuerunt lapides eius,& terræ eius miserebũtur. Non solum autem Sion,id est,Iudæi misericordiam consequentur,sed

Act.5

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

Timebunt quidem omnes omnino, non solum minores,vt gentes,sed maiores,vt reges,secundum quod alibi dicitur: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Timebunt,nõ timore mũdano,de quo dicitur: Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Neque timore seruili, de quo legitur: Timor nõ est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem: sed timore initiali,de quo dicitur: Initium sapientiæ timor dominni,vel potius filiali, de quo legitur: Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Hoc timore, qui est deuotionis & reuerentiæ, timebunt gentes, id est, gentilis populus ad fidem conuersus, nomen tuum domine, non terribile,sed amabile. Illud vtique,de quo legitur: Vocabis nomẽ eius Iesum,quod interpretatur saluator. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc est enim nomen sanctum & glorioſum, quod inuocatum est super nos, nec est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo illos oporteat saluos fieri,de quo Prophe ta dicebat: Ego autem in domino gloriabor,& gaudebo in Deo Iesu meo. Et ob hoc omnes reges terræ timebunt gloriam tuam, siue nomen illud sanctum & glorioſum,quod inuocabitur super eos siue naturam diuinam,in qua cum patre ac spiritu sancto pariter gloriaris, de q̃ duo Seraphin clamabant alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus Sabaoth. Plena est omnis terra gloria tua. Hæc autem idcirco fient,

Matt.1

Act.4

Quoniam ædificabit dominus Sion, & videbitur in * maiestate sua.

in gloria sua

Sion prius accipiebatur secundum literam pro Iudæa, nunc autem accipitur secundum spiritum pro Ecclesia. Tribus enim modis accipitur, Historice, pro Hierosolyma. Vnde: De Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Allegorice, pro Ecclesia. Vnde: Benigne fac in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Et tropologice,pro anima. Vnde: Dabo in Sion salutem,& in Hierusalem gloriam meam. Sion quippe interpretatur speculatio, siue specula, hoc est, vniuersalis Ecclesia, siue fidelis anima,quæ nunc Deum speculatur per fidem,& tandem contemplabitur ipsum per speciem: quia videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem videbimus, non per speculum, sed faciem cognoscentes, sicut & cogniti sumus. Hanc ergo Sion,id est,Ecclesiam,ædificauit dominus de Iudæis & gentibus, quos conuertit ad fidem. Et quum ædificata fuerit ex toto, postquam plenitudo gentium intrabit ad fidẽ,& sic omnis Israel saluus fiet, ipse q̃ prius visus est humilis & despectus,scdm illud: Vidimus eũ nõ habentem

Sion trib⁹ modis accipitur

Psal.50

1.Cor.13

bentem speciē nec decorem: tunc, aduenientē iudicio, videbitur in maiestate sua, gloriosus atque sublimis, sicut ipse testatur: Quum venerit filius hominis in maiestate sua, & oēs angeli eius cum eo, tūc sedebit super sedem maiestatis suæ, & cōgregabuntur ante eum omnes gentes, et videbit eum omnis caro, & qui eum pupugerunt, &c. Sic ergo.

Matt. 25

Respexit in orationem * pauperum, & non spreuit precem eorum.

humilium

Olim antiqui fideles qui erant pauperes spiritu, clamabant cum multo desiderio, & orabāt, vt Christus veniret, & ædificaret Sion, id est, Ecclesiam congregaret, dicentes ad patrem: Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti, ad mōtem filiæ Sion. In has orationes pauperum ipse respexit, quum de cœlo descendit, vt filios Dei qui erant dispersi congregaret in vnum. Et hoc faciens non spreuit precem eorum, sed misericorditer exaudiuit.

Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit dominum.

Non solum quæ dicta sunt, sed etiam quæ dicenda in hoc quarto quinario, tanquam Dei magnalia sunt scribenda fideliter, & solenniter collaudanda. Scribenda, vt firmiter memoriæ commendētur. Vnde: Scribantur hæc in generatione altera. Laudanda, vt deo grates humiliter referātur. Vnde: Populus qui creabitur laudabit dominum. Deinde causam exponit, quare à populo, qui creabitur, laudabitur dominus: quia quum sit natura sublimis, Vnde: Prospexit de excelso sancto suo, ex gratia factus est humilis. Vnde: Dominus de cœlo in terrā aspexit. O quam bene in ipso conueniunt sublimitas & humilitas, vt sublimis sit humilis, & humilis sublimis, Deus homo, & homo Deus. Amodo reddit causas, quur dominus de cœlo in terrā prospexit, videlicet, vt audiret gemitus compeditorum. Ecce dignationis affectus. Et solueret filios interemptorum. Ecce miserationis affectus. Vt annuncietur in Sion nomen domini. Ecce prędicatio veritatis. Et laudem eius in Hierusalem. Ecce glorificatio maiestatis. In conueniendo populos in vnum. Ecce vinculum pacis. Et reges, vt seruiāt domino. Ecce obsequium seruitutis. Sane duæ sunt generationes. Vna malorum, de qua dicitur: Generatio praua & adultera. Altera bonorum, de qua scribitur: Hæc est generatio quærentium dominum. Et: Generatio rectorum benedicetur. Hęc ergo quę dicta sunt, videlicet, deformatio per Adā facta, & reformatio facienda per Christum, scribantur, vt memoriæ commendentur, in generatione altera, id est, in generatione bonorum, qui ea cupiunt intelligere: non autem in generatione malorum, qui ea considerare contemnunt. Item, vna Iudæorum generatio, quæ pręcessit, & altera Christianorum quæ successit. Ergo scribantur hæc, ne obliuioni tradantur, in generatione altera, hoc est, ad opus generationis alterius, videlicet, populi Christiani, cui proficient magis: quia per ea quæ spiritu prophetico sunt prædicta, Christiani amplius solidabuntur in fide, quam intelligent propheticis testimonijs commendatam. Et sic populus qui creabitur, id est, populus Christianus, qui recreabitur per gratiā redemptionis, vt noua sit creatura, secūdum quod dicit Apostolus: In Christo Iesu, neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura. Et: Vetera transierunt: ecce noua facta sunt omnia. Ille, inquam, populus laudabit dominum, corde, ore, & opere: diligendo, confitendo, & obsequendo, vt ad perfectam laudem conueniant, vita, lingua, & conscientia. In creatione siquidem homo factus est ad imaginem Dei, sed in recreatione Deus factus est ad imaginem & similitudinem hominis. Et certe illud maioris est dignitatis, hoc autem maioris dignationis existit. Vel optat Propheta, quatenus hæc digtio Dei scribantur in cordibus aliorum, vt populus qui creabitur protinus pro tantis beneficijs laudet Deum. Est enim scriptura superior & inferior, interior & exterior. Scriptura superior, est diuina prædestinatio-

Generationes duæ Matt. 11

Gen. 1

Scriptura quadruplex

I.

natio,quæ dicitur liber vitæ seu scriptura veritatis.Vnde:Deleantur de libro viuentium,& cum iustis non scribantur.
Luc.10 Et: Gaudete ,quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Non delebo nomina eorum de libro vitæ.Et:Annunciabo tibi,quod expressum est in scripturis veritatis.Scriptura inferior est macula criminalis.Vñ dicitur: Recedentes à te in terra scribentnr .Et peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino.Scriptura interior est vnctio spiritualis.Vñ:Epistola nostra vos estis,scripta non atramento,sed spiritu Dei viui.
Matt.26 Et:Cuius est imago &superscriptio?Scriptura exterior est exaratio literalis.Vnde:Ingressi omnes sapientes non potuerũt scripturam legere,nec interpretationem eius indicare regi.Et: Interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Superiorem & inferiorem scribit Deus.Vnde: Aut dimitte eis hanc noxã, aut dele me de libro tuo,quem scripsisti. Et:Scribes contra me amaritudinem. Item:Dedit Moyses duas tabulas testimonij lapideas,scriptas digito Dei.Et: Qui ea,quæ legis sunt,naturaliter faciunt,habent legem Dei scriptam in cordibus suis.Exteriorem scribit homo.Vnde:Quẽ scripsit Moyses in lege & prophetæ, inuenimus Iesum filiũ Ioseph à Nazereth. Et scripsit Moyses canticum domino. Inferiorem autem scribit diabolus, aut etiam vir iniquus.Vnde:Pseudoprophetæ scribebant & prophetabant, quos tamen dominus non mittebat. Est igitur scriba summus spiritus sanctus, de quo legitur:Lingua mea clamamus scribę velociter scribentis. Scriba medius,de quo dicitur: Omnis scriba doctus in regno cœlorum,similis est homini patrifamilias,&c̃.Et scriba infimus,malus prælatus,de quo dicitur:Super cathedrã Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis facite,quæ autem faciunt facere nolite. Vel hæc,quæ scripta sunt in generatione Iudæorum per legẽ & Prophetas, scribantur in generatione gentium,per translationes & per interp̃tationes,q̃d factum est tempore Ptolomei Philadelphi regis Aegypti, qui bibliothecam Iudæorum transferri fecit per Septuaginta interpretes in linguam Græcorum: magis ✻scribantur in cordibus hominum digito Dei.

Rom.2 Ioan.1

Quia ꝓspexit de excelso sancto suo,dominus de cœlo in terram aspexit.

Christus est sanctus sanctorũ, inter sanctos excelsus,qui sanctus est Dei patris,ficut ipse dicit in Psalmo: Nõ dabis sanctum tuum videre corruptionem.Et ad ipsum dicitur in Euangelio: Scio q̃d sanctus Dei fis. De hoc excelso sancto suo dominus pater prospexit, id est,generi humano prouidit,mittendo ipsum in mundum,vt genus humanum redimeret suo sanguine precioso . Vel prospexit ipse Christus de excelso sancto suo, id est, de sublimitate suæ diuinæ naturæ,qnæ non solum est sancta, sed sanctitas,quia nihil est in ea quod non sit sanctum.Vnde subdit exponens:Dominus de cœlo,id est, de diuina natura prospexit in terram,id est,ad humanam miseriam , vt miseros homines liberaret . Sic enim aliquando cœlum & terra in diuinis accipiunt scripturis,ficut inferius ostẽdetur. Cur autem Christus de cœlo in terram prospexit,determinat subdens:

Psal.15 Luc.4

Excelsum sanctum quid

Vt audiret gemitus compeditorum,& solueret filios interemptorum.

Sunt vincula corporis.Vnde: Sancti ludibria &verbera experti,insup & vincula & carceres. Paupertatis . Vnde:Si fuerint in catenis,& vinciantur funibus paupertatis,indicabis opera eorum eis. Pacis.Vnde:Soliciti seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis.Charitatis .Vnde: Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.Sapientiæ.Vnde:Vinculaillius alligatura sanitatis.Legis. Vñ:Disrũpamus vincula eorũ,&proiciamus à nobis iugum ipsorum.Doctrinę.Vnde: Disrupisti vincula mea,& dixisti,nõ seruiam.Timoris.Vnde : Excitasti vincula vsq;ad ceruices . Præterea sunt vincula peccatorũ.Vñ dicit : Disrupisti vincula mea,tibi sacrificabo hostiam laudis.Te-

Vincula multiplicia Heb.12

Eph.6

Col.1 Eccli.6

Psal.115

Psal.115

nebrarum. Vnde: Persuasum habent ini
qui, dominari posse nationi sanctæ vin-
Iudæ, culis tenebrarum. Tormẽtorum. Vnde:
Angelos qui suum non seruauerũt prin
cipatum, sed dereliquerunt suum domi
cilium, in iudicium dei magni sub cali-
gine vinculis reseruauit. Ad hoc autem
spiritualiter venit Christus in mũdum,
vt mortuos liberaret ab inferis, & viuos
solueret à peccatis. Et hoc est, quod ait:
De cœlo prospexit dominus in terram,
vt audiret gemitus vinculatorum, id est,
exaudiret gemebundas preces eorum,
qui tenebantur in inferno, quasi ligati
vel compediti vinculis tenebrarum, q̃s
Christus in triduo mortis descendens
ad inferos liberauit. Et tunc solutis in-
ferni doloribus, in sanguine testamenti
sui eduxit vinctos suos de lacu, in quo
non erat aqua, captiuitatẽ nostram sua
ducens virtute captiuatem. Et ipse de cœ
Filij inter emptorũ. lo in terram prospexit, vt solueret à pec
catis filios interemptorum, id est, primo
rum parentum, qui fuerunt interempto
res & interempti, quia causam interem-
ptionis & mortis, id est, originale pecca
Rom.5 tum ad filios transmiserunt. Nam, vt in
quit Apostolus, per vnũ hominẽ, id est,
Adam & Euam, qui fuerunt duo in car
ne vna, etiam in omnes homines mors
pertransijt. Et ipsi quidem propter ino-
bedientiam interempti fuerunt, mor-
tem corporis & animæ incurrentes, si-
Gen.2 cut fuerat illis prædictum: Quacunque
die comederitis, moriemini. Ergo pro-
spexit, vt solueret à peccatis filios inter
emptorum, id est, generis humani, quod
à primis parentibus interemptoribus
quidem & interemptis est carnaliter pro
pagatum. Vel, vinculatos & compedi-
tos appellat sanctos, qui timore Dei ve-
lut quibusdam vinculis & compedibus
sunt ligati, de quibus Sapiens testatur:
Audi fili mi, & excipe sentẽtiam meam,
& ne abijcias consilium meum, & infer
pedem tuum in compedes illius, & in
torquem eius collum tuum, & erunt tibi
compedes in protectionem fortitudi-
nis, & torques illius in stolam gloriæ.
Quare do minus de cœlo in terram, p-spexerit. Dominus autem de cœlo prospexit in
terram, vt talium compeditorum gemi-
tus exaudiret, qui gemebant & postula-
bant, vt Christus ad redemptionem hu
mani generis aduenire & solueret nos
à nexibus criminum, & redderet filios
interemptorum, id est, imitatores eorũ,
qui pro veritate sunt mortificati & inte-
rempti, vt multi Prophetæ in veteri te-
stamento, & martyres omnes in nouo,
quorum sunt filij, qui fidem sectantur Quõ de cœlo pr pspexerit
eorum. Dominus etiam de cœlo prospe
xit in terram, quando de diuina miseri-
cordia respexit ad humanam miseriam,
vt audiret cum effectu gemitus compe-
ditorum, id est, eorum qui sunt peccatis
mortalibus irretiti, qui suam miseriam
cognoscentes, cum gemitu clamabãt ad
dominum, vt per suam gratiam liberarẽ
tur. Et solueret filios interemptorum, id
est, imitatores eorum, qui fraude diabo-
li sunt perempti, à paternis illos errori-
bus liberando. Hoc enim dominus quo
tidie operatur, cum & illos, qui propria
peccata committunt, & eos, qui aliena
peccata sectantur, per pœnitẽtiam reuo-
cat ad salutem. Ad quid autem audiret
& gemeret, subiungit:

Vt annuncient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Hierusalem

Nomen Dei multipliciter accipitur in scripturis. Nam aliud est in essentiale, quod communiter designat essentiam, vt heloy, adonay, Deus, dominus, & hu-
Nomen Dei multipliciter accipitur. I. II.
iusmodi. Aliud personale, quod specia-
liter appellat personam, vt pater, filius,
& spiritus sanctus, Christus, Iesus, & si-
milia. Nomen autem quandoque desi- III.
gnat potentiam. Vnde, Opera quæ ego Ioan.5
facio in nomine patris mei, ipsa testimo
nium perhibent de me. Quandoque no IIII.
titiam, Vnde, Pater manifestaui nomen Ioan.17
tuum hominibus, quos dedisti mihi de
mundo. Quandoq; inuocationẽ. Vnde: V.
Baptizate oẽs gẽtes in nomine patris & Mat. vl
filij & spiritus sancti. Quandoq; hono- VI.
rem. Vnde, In nomine tuo leuabo ma-
nus meas. Quandoq; famam. Vnde: Per VII.
vos nomen domini blasphematur in gẽ Roman.2.
tibus. Interdũ immutabilitatẽ. Vñ: Si di Exo.3
xerint filij Israel, q̃d est nomen eius, qd
dicam eis: Dixit dominus: Ego sum qui
sum. Interdum cultum. Vnde: Deus
Abraham,

XI. Exo.6

Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, misit me ad vos, hoc nomen mihi est in ęternum. Interdum secretum. Vnde: Nomen meum adonay, non indicaui eis. Interdum iustitiam. Vnde: Hoc est nomẽ,

XII. Hie.23

quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Est & nomen domini tetragrammaton. I.e.v.e. quod dicitur, ineffabile trinitatis & vnitatis mysterium significans excellenter, sicut alibi designauit.

Nomina filij diuersa

Nomina quoque filij sunt diuersa. Dicitur enim Iesus. Vnde: Vocabis nomen

Matt.2

eius Iesum, quod interpretatur saluator. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Dicitur Christus. Vnde: Genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocat Christus, quod exponitur vnctus: quoniam vnxit eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Vnde: Oleum effusum nomen

Cant.1

tuum. Dicitur Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Dicitur oriens. Vnde: Ecce vir oriens nomen eius: quoniam visitauit nos oriens ex alto. Esaias

Esa.9

autem multa eius nomina simul enumerat, dicens: Vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Ipse est nomen domini, de quo dicit Propheta: Ecce nomen domini venit de longinquo,

Psal.8

cui datum est nomẽ, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Merito ergo psalmographus exclamabat: Domine Dñs noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Illos ergo domiuus exaudiuit & soluit, vt per eos annuncietur in

quod liberat nomẽ

Sion, id est, ecclesia, * quod sit nomen eius glorificandum, benedicendum, & collaudandum, & vt per illos etiam annuncietur laus eius de magnificis operibus pro salute hominum gestis in Hierusalẽ, id est, in ecclesia sanctorum, qui propterea laudabunt Deum. Quid est autem quod cum Sion iungit nomen, & cum Hierusalem iungit laudem, nisi qa virtutẽ diuini nominis speculatores intelligunt, & laudis præconium pacem videntes attollunt. Sion quippe dicitur speculatio, & Hierusalẽ visio pacis. Qua

Hierusalẽ quatuor modis accipitur

tuor autem modis Hierusalem accipitur, secundum quatuor theologicos intellectus, historicum, allegoricum, tropologicum, & anagogicum. Est enim Hierusalem superior & inferior, interior & exterior. Superior est in patria. Inferior est in via. Interior est in anima. Exterior est in Palestina. De superiori legitur: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Ad inferiorem dicitur: Surge illumina-

Psal.121

re Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. De in-

Esa.60

teriori legitur: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Ad exte-

Matt.23

riorem dicitur: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, q ad te missi sunt.

In conueniendo populos in vnũ & reges vt seruiant domino.

Non solum prædicta fecit vt annuncietur in Sion nomen domini & laus eius in Hierusalem, verum etiam in con-

Ioan.10

ueniendo populos in vnum, Iudaicum & gentilem in vnum cultum, & vnam fidem, vt sit vnum ouile & vnus pastor: quia vnus est Deus, vna fides, vnum baptisma. Et in conueniendo etiam regna mũdi, vt seruiant domino, illi videlicet, de quo dicitur: Dominum Deum tuum

Matt.4

adorabis, & illi soli seruies, id est, ei soli seruitutem adorationis impendes, quæ græce latria nuncupatur. Hic est enim qui habet in vestimẽto & in femore suo scriptum: Rex regum, & dñs dominantium, cui seruire regnare est.

Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum, * enumera mihi.

enuncia

Et ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.

Commendat hic in ecclesia singularis persecutionis propositum. Vnde: Respondit ei in via virtutis suæ. Supernæ patriæ desiderium. Vnde: Paucitatem dierum meorum enuncia mihi. Finalis perseuerantiæ * initium. Vnde: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum. Aeternæ beatitudinis premium: Vñ: In seculũ seculi anni tui. Prædictis enim bene

ficijs ecclesia prouocata, & in amorem æternitatis accensa, respondit domino in filijs perfectis & virtuosis, non aũt in infirmis & imperfectis, (Nam carnẽ habet & ossa, de quibus prædixerat: Adhæserunt ossa mea carni meæ) postulãs & implorans ingenti desiderio æstuando, vt indicet ei, vtrum sit post paucos dies ad cœlestis beatitudinis patriã peruentura. Cupiebat dissolui & esse cum Christo. Hæc enim est differentia inter perfectos & imperfectos: quod perfecti mortem habent in desiderio, & vitam in patientia. Imperfecti vero mortem habent in patientia & vitam in desiderio. Ei ergo, id est, domino respondit Hierusalem, hoc est ecclesia, non tam voce q̃ corde, nec tam verbo, quam desiderio. Respondit, inquam, in via virtutis suæ, id est, in illis, qui iam sunt viam suæ virtutis & perfectionis aggressi, non autem in eis qui adhuc per viam infirmitatis & imperfectionis incedunt. Hoc sane respondit: Enuncia mihi paucitatem dierum meorum, id est, indica mihi, vtrum ego paucis diebus debeam in hoc peregrinationis exilio permanere, quoniam ad regnum tuum desidero peruenire. Vnde iugiter oro, vt adueniat regnum tuum. Ne quis autem putaret, quod propter paucitatẽ dierum, quam optat ante finem seculi, esset ecclesia finienda, subiungit & ait: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, id est, ante seculi finẽ (Nam medium est, quod inter duo consistit extrema) cum promiseris fidelibus tuis, quod cum eis eris cunctis diebus vsque ad consummationem seculi. Non enim paucitatem dierum desidero, vt ante finem seculi esse desinam, sed vt finis seculi appropinquet. Vnde nec certum, sed propinquum seculi diem mihi postulo reuelari, ne veniam contra illam
Mat. 24 sententiam euangelicam: De die illa & hora nemo nouit, nec angelus, nec filius
1. Thes. 5 nisi solus pater. Nam dies domini sicut fur ita in nocte veniet. Et licet desiderẽ dies huius seculi breuiari, cupio tamen esse tecum in annis æternitatis: quoniam in seculum seculi anni tui, qui nunquam deficiunt, quia nec principium habent nec finem. Hæc est æternitas tua, quæ cum sit vna & eadẽ, per annos pluraliter designatur, sicut & alibi pluraliter designatur per dies, dicente Propheta de Christo: Egressus eius ab initio à Mich. 5
diebus æternitatis: quia cum omnibus annis & cunctis diebus permanet immutabilis, nihil habens præteritum vel futurum. Potest & aliter hoc intelligi, vt quia prædixerat ędificandam esse Sion, & dominum in maiestate videndum, ecclesia per Sion designata, maiestatem domini videre desiderans, respondit ei desiderio & affectu in via virtutis suæ, videlicet domini, non Sion, vt pessessiuum pronomen non ad Sion, sed ad dominum referatur. Respondit ergo non in via virtutis suæ, id est, nõ ex merito sui operis, ne de sua virtute præsumat, sed in via virtutis suæ, id est, fide Christi, non iam passibilis & mortalis, sed immortalis, & impassibilis, hoc est, in fide resurrectionis ipsius, per quam virtus eius excellenter apparet. Hæc est enim via, per quam peruenitur ad vitam. Et in hac via virtutis respondit ecclesia, quoniam ad gloriam resurrectionis anhelat. Quid autem respõdit? Hoc scilicet, exiguitatem dierum Diẽ mortis scire nõ est vtile.
meorum enuncia mihi, non diem mortis, quẽ expedit ignorare. Propter quod Mat. 25
dominns ait: Nescitis diem neq; horam, vt hic semper viuere libeat, tanquam mori semp oporteat. Si qs enim diẽ mortis præsciret, multum sibi de carnis illecebris & mundi voluptatibus indulgeret, de finali pœnitentia præsumendo. Nec est contrarium, quod alibi dicitur: Notũ fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum quis est, vt sciam quid desit mihi. Quia si sane fuerit expositum, ad hũc non pertinet intellectum. Sed exiguitatem, inquit, dierum meorũ indica mihi, vt sciam non quando, sed quam cito dierum meorum numerus finietur, cum desiderem meæ peregrinationis exilium in proximo terminari. Et ideo ne reuoces me in dimidio derũ
meorum, vt tantum supersit mihi de vi- Medius qd
ta, quantum de illa præcessit. Nam illud est recte medium, quod distat æqualiter ab extremis. Vel quia paucitatem dierum desidero, vt citius ad annos æternitatis perueniam, ne reuoces me, id est, non sinas me reuocari in dimidium dierum meorum, id est, ad vitam illam, quã

in carna

in carnalibus defideriis consueuerunt adolescentes vel iuuenes exercere, quæ ad cœlestem patriam impediret ascensum. Nam adolescentia & iuuentus mediæ sunt ætates inter infantiam & senectutem ac senium. Vel quia dies illi sunt nostri, quibus bene viuimus, & vitam æternam meremur. Illi vero non nostri, sed potius alieni, quibus opera diaboli exercemus. Quamuis optet ecclesia dierum temporalium paucitatem, non vult tamen in dimidio spiritualium reuocari, ne ipsi minuantur. Et hoc est quod ait: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, id est, ne diminuas mihi spirituales dies, qui vere ac proprie mei sunt, ne diminuto merito diminuatur & premium, sed anni vitæ perpetuæ, qui re vera sunt tui, quia post resurrectionẽ vitæ solummodo sancti viuent, propter quod dicit Apostolus, quia tu eris omnia in omnibus, illi sunt mihi in secundum seculi, vt semper tecum in æterna felicitate consistam. Vel intelligatur dominus respondere, ac si diceret manifestius: Tu petis, ne reuocem te in dimidio dierum tuorum, & ego tibi respondeo, quod erunt in seculum seculi anni tui. Vere dñe anni tui sunt in seculum seculi, cum sis æternus, omnem naturam præcedens, quoniam

Dies nostri qui.

1. Cor. 15

Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.

Circa creationis opa multa in Deo cõdar pœnitens.

Ecce circa creationis opera in Deo commendatur autoritas: qa in initio tu domine terram fundasti. Sublimitas: qa opera manuum tuarum sunt cœli. Stabilitas: quia ipsi peribunt, tu autem permanebis. Potestas: quia sicut operimentum mutabis eos & mutabuntur. Aeternitas: quia tu idem ipse es, & anni tui non deficient. Liberalitas, & benignitas: quia filij seruorum tuorum inhabitabunt ibi, & semen eorum in seculum seculi dirigetur. Nec mireris, si propheta loquendo de operibus Dei, modo dirigit sermonem ad vnam personam, & modo ad alteram, quoniam indiuisa sunt opera Trinitatis. Tria vero simul creata fuerunt, angelus, mundus & tempus. Et in creatione mundi simul creata fueruut, cœlum & terra, primum & infimum inter quatuor elementa, & cum ipsis pariter duo media, videlicet aer & aqua confusa in simul & commixta: quoniam aqua vaporabilis erat & aer spissus, sed postea discreta sunt & diuisa. Quia vero Moyses dixerat, quod in principio creauit deus cœlum & terram &c. ne quis ordinem verborum attendens, putaret, quod prius cœlum & postea terram creasset, occurrit Dauid in hoc loco, prius nominans terram quam cœlum, vt ostendatur quod cœlum & terra simul fuerunt creata, sed quod potuit simul fieri, non potuit simul dici. Multiplex autem initium siue principium legitur in scripturis. Dicitur autem principium Deus pater. Vnde: In principio erat verbum. Deus filius. Vnde: Ego principium, qui & loquor vobis. Deus spiritus sanctus, quia tres sunt vnum principium. Vnde: Tecum principium in die virtutis tuæ. Principium tẽporis. Vnde: Antequam quicquam faceret, à principio ordinata sum. Principium dignitatis. Vnde: Ipse est principium viarum Dei. Principium virtutis. Vnde: Initium sapientiæ timor domini. Et principium vitiorum. Vnde: Initium omnis peccati superbia. Dicitur etiam principium cuiuslibet rei exordium. Vnde: Principium loquendi domino in Osee. Cũ enim dicitur, in initio tu domine terram fundasti, potest intelligi vel de principio temporum, quia terra simul fuit cũ tempore creata, vel de principio rerum .i. de filio, qui est omnium rerum initium, per quem & in quo Deus pater terrã fundauit. Nam vtrunq; de ipso legitur: Omnia per ipsum facta sunt. Et: Omnia in sapientia fecisti domine. In vno designatur autoritas, cum dicitur pater omnia fecisse per filium, quoniam hoc ipsum filius accepit à patre. In altero vero consubstãtialitas denotatur, cum dicitur omnia fecisse pater in filio, quia filius consubstantialis est patri, propter quod alibi dicit: Ego in patre & pater in me est. Ad notandam tamen distinctionem triũ psonarũ, in vna substantia, dicit Apostolus, q̃d ab ipso & p ipsum, & in ipso sunt oĩa.

Tria simul creata.

Gen. 1

Principiũ multiplex

Ioan. 1

Psal. 109

Prou. 8

Psal. 110

Osee 1

Ioan. 1

Rom. 11

Ergo in initio tu domine terram funda
sti, hoc est in infimo collocasti. Nam * in
ter ædificij partes est infimum funda-
mentum, & in spherico corpore illud est
infimum, quod est mediũ. Licet autẽ cœ
lorum & terrarum distinctio, nimis pro
lixa pateat in scripturis, quia tamen ad
intelligentiam huius loci est maxime ne
cessaria, oportet illam hic exprimi sub
compendio comprehensam. Terra ergo
est machina mundialis. Vnde: In princi
pio creauit Deus cœlum & terrã, id est,
naturam angelicam & mũdanam. Quar
tum elementum. Vnde: Vocauit Deus
aridam terram. Quælibet regio. Vnde:
Primo tempore alleuiata est terra Zabu
lon & terra Neptalim. Hæc est habita-
bilis zona. Vnde dicitur: Rex noster De
us ante secula operatus est salutem in
medio terræ. Humana natura. Vñ: Vos
estis sal terræ. Caro nostra. Vnde: Terrã
vngula fodit. Sublimalis aer. Vnde: Pro
iectus est draco magnus, serpens anti-
quus in terram, id est, hunc aerem cali-
ginosum. Sancta ecclesia. Vnde: Benedi
xisti domine terram tuam. Perfida sy-
nagoga. Vnde: Vidi angelum fortem
descendentem de cœlo, & dextrum pe-
dem posuit super mare, sinistrum autem
super terram. Gentilis populus. Vñ: Po-
stula à me, & dabo tibi gentes hæredi-
tatem tuam, & possessionem tuam ter-
minos terræ. Fidelis homo. Vnde: Terra
ne operias sanguinem iustum. Vir acti-
uus. Vnde: Aduocauit cœlum desuper
& terram, vt discernat populum suum.
Mens auditoris. Vnde: Terra super se ve
nientem bibens imbrem, generat herbã
optimam. Opus bonum. Vnde: Det tibi
Deus de rore cœli, & de pinguedine ter-
ræ abundantiam frumenti, vini & olei.
Sacra scriptura. Vnde: Qui operatur ter-
ram suam, saturabitur panibus. Caro
Christi. Vñ: Terra data est in manu im-
pij. Cœlestis patria. Vnde: Credo videre
bona domini in terra viuentium. Virgo
Maria. Vnde: Terra nostra dabit fructũ
suum. Secularis conuersatio. Vnde: Ad-
hæsit in terra venter noster. Carnalis
voluptas. Vnde: Non inuenietur in ter-
ra suauiter viuentium. Terrenus intelle
ctus. Vnde: Argentum igne examina-
tum, probatum, terræ purgatum septu-
plum. Peccatum. Vnde: Terram co-
medes cunctis diebus vitæ tuæ. Mens
reprobi. Vnde: Terra proferens spinas
& tribulos, reproba est & maledicto
proxima. Infernus. Vnde: Antequam
vadam ad terram tenebrosam & oper-
tam mortis caligine. Quamuis autem
terram bonam Deus pater creauit in ini
tio, id est, in filio, terram tamen, secun-
dum quod quatuor primis modis acci-
pitur, in initio temporis, cum tempore
ipse creauit. Et opera manuum tuarum
sunt cœli.

Est cœlum diuinum. Vnde: Descen-
di de cœlo, id est, de arcano maiestatis di
uinæ, factus visibilis, Et: Nemo ascendit
in cœlum, nisi qui de cœlo descẽdit. Em
pyreum. Vnde: In principio creauit De-
us cœlum & terram. Sydereum. Vnde: Fi
ant luminaria magna in firmamẽto cœ-
li. Et aereum. Vnde: Aues cœli comede-
runt illud. Item cœlũ angeli sunt. Vnde:
Gelu de cœlo quis genuit? Sancti præ-
dicatores. Vnde: Cœli enarrant gloriam
Dei. Fidelis anima. Vnde: Cœlum mi-
hi sedes est. Sacra scriptura. Vnde: Cœ-
lum vt liber plicabitur. Spiritualis vita.
Vnde: Nostra conuersatio in cœlis est.
Præterea diaboli & angeli eius, qui se-
cundum Apostolum sunt spiritualia ne
quitiæ in cœlestibus. Vnde: Ignis
de cœlo cecidit & tactas oues puerosque
consumpsit. Hic est, qui elatus in su
perbiam de seipso dicebat: Ascendam in
cœlum, & ponam sedem meam ad aqui
lonem, similis ero altissimo: & ipsum i-
mitantur superbi, qui ponunt in cœlum
os suum, cum eorum lingua transeat su
per terram. Omnes hos cœlos, præter
vltimos, qui sunt mali, fecit primum cœ
lum, quod non est factura sed factor, &
ideo ei dicitur: Opera manuum tuarum,
id est, tuæ potestatis, sunt cœli, quæ cum
sit vna, per manus tamen pluraliter desi-
gnatur, propter diuersos effectus, quia
creat, disponit, continet, & gubernat, si
cut & alibi dicitur: Manus tuæ do-
mine fecerunt me & plasmauerunt
me, &c.

Ipsi peribunt, tu autem * perma-
nebis, & omnes * vt vestimentũ
veterascent.

In omni ædificio plano infimum.
Terra qd.
Gen. 1
Esa. 6
psal. 84
Heb. 6
Gen. 17
psal. 26
psal. 84
Gen. 3
Heb. 6
Iob 10
Cœlũ multiplex.
Ioan. 3
Gen. 1
Lucæ. 8
psal. 18
Esa. 66
Phil. 3
Iob 10
permanes
sicut.

Et

Et sicut opertoriū mutabis eos, & mutabuntur.

Vtrū cœli sint interituri.

Super hoc scripturæ diuinæ non solum varia, sed & contraria videntur testimonia protulisse. Ecce enim Psalmista testatur, quod cœli peribunt, & oñes vt 2. Pet. 3 vestimentum veterascent. Huic consonat Petrus apostolus, dicens: Aduenietdies domini sicut fur, in quo cœli magno impetu transibunt. Idemque de cœlo & terra testatur, quod cœli, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, Luc. 21 igni seruati in diem iudicij. Veritas quoque dicit in Euangelio: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Contrarium vero videtur idē Psal. 148 Psalmista dixisse, qui cum prœmisisset in Psalmo: Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini, consequenter adiungit: Eccli. 1 Statuit ea in æternum & in seculum seculi. Et Salomon: Terra, inquit, in æternum stat. Idemq; de cœlo dicit & terra. Nouimus domine, quod fabricasti tibi domum perpetuam, cœlum & terram & mare. Quamuis in Apocalypsi dicatur, quod mare iam non erit.

Ne vero sacræ scripturæ sibi contradicere videantur, dicatur quod re vera cœlum & terra transibunt, quantum ad qualitatem & formam, sed permanebunt, quantum ad substantiam & naturam. Et de cœlis quidem aerijs planum 2. Petri 3 est, quod ipsi & terra per ignem absque dubio purgabuntur, & in meliorem formam transibunt, sicut Petrus ait, quod cœli ardentes soluentur, elementa vero ignis ardore tabescent, quod hic aperte notatur, quum dicitur: Sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur. De superioribus autem cœlis cum syderibus & alijs luminaribus non est certum omnino, vtrum & ipsi sint aliquatenus immutandi, quum ad eos fœtor & fœditas ex prauis hominum operibus non peruenerit: quanquam in illis angeli Iob 4 peccauerint apostatici, qui sunt de cœlo proiecti. Nam in angelis suis reperit prauitatem. Et quidem Ioannes apostolus in Apocalypsi testatur dixisse illum Apoc. 21 qui sedebat in throno: Ecce noua facio omnia, seque vidisse cœlum nouum & terram nouam. Primum enim cœlum abijt, & prima terra. Et Esaias: Ecce ego creo cœlum nouum & nouam terram, & non erunt in memoria priora. In Apocalypsi vero Ioannis legitur, quod ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius est agnus. Item Esaias: Non erit tibi amplius sol ad lucendum Esaiæ 60 per diem, nec splendor lunæ illuminabit te, sed erit tibi dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Idem autem alibi dicit, quod erit Esaiæ 30 lux lunæ, sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum, in die qua alligauerit dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit. Salubre consilium dedit Apostolus: Noli plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Roma 12 Et alius: Altiora te ne quæsieris, & maiora ne fueris scrutatus, quia defecerunt Eccli. 3 scrutantes scrutinio. Quid enim seculi præcessit initium, & quid seculi finem sequatur, velata sunt nobis, media vero sunt manifesta, quod in duobus Seraphin est egregie designatum, qui duabus alis velabant domini faciem, & duabus velabant pedes ipsius, & duabus volabant. Sane vero potest intelligi, quod quum dicitur, ipsi peribūt, verbum non actum, sed aptitudinē notat: quia quod de nihilo factum est, naturaliter redigi posset in nihilum: sed quadam ex gratia perpetuo conseruabuntnr, quum & de angelis scriptum sit, quoniam qui ei seruiunt non sunt stabiles, quod vtique referendum est ad naturam. Vel intelligatur de iustis, qui & si cœli dicantur, Phil. 3 quoniam eorum conuersatio est in cœlis, omnes tamen secundum corpus peribunt, quod est animæ vestimentum. Et propterea recte dicitur, quod omnes vt vestimentum veterascent, id est, quantum ad corpus deficient, quia quod veterascit & senescit, prope interitum est.

Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur. Opertorium frequenter & multipliciter mutatur in mundo: quoniam homo natus de muliere, breui viuens tempore, nunquam in eodem statu permanet. Quis autem vniuersas Opertorium.

Mutationes duæ.

mutationes mortalis hominis valeat explicare? Vnde sufficiat hic exponere duas. Tu ergo eos, id est, iustos, qui cœli vocantur, in mortis dissolutione mutabis. Et ipsi tandem in resurrectionis gloria mutabuntur. Sed & cœli materiales recte opertorio comparantur, quia cætera operiunt infra posita. Vnde cœli dicti sunt à cœlando. Cœli ergo peribunt.

Tu autē idem ipse es, & anni tui non deficient.

Deus immutabilis

Quia inuariabilis es omnino & immutabilis, nihil habens in te, nisi te, nec in te aliud est habēs ab habito, nec aliud habitum ab habente, quamuis habentis nullus sit habitus, nec alicuius habitus ipsum sit habens, cum ens idem sit in te omnino, quod esse. Nam esse non est aliud, quàm quo es, sed idem omnino. Et anni tui non deficient. Hoc superius expositum est, sed repetit illud, vt addat:

habitabīt

Filij seruorum tuorum * inhabitabunt ibi, & semen eorum in seculum dirigetur.

Largus est dominus & benignus, gloriam suam communicans seruis suis. Ibi ergo, id est, in annis tuis habitabunt, id est, perpetuo permanebunt filij seruorum tuorum, id est, imitatores apostolorum, qui supradicti sunt serui tui: nec tantum ipse vel eorum filij, sed eorum semen, id est, omnes qui eorum fidem & opera imitantur, dirigentur in seculum seculi, hoc est, in æternitatis gloriam perducentur.

Læta conclusio, quæ felicitatis æternæ gaudia repromittit.

IN PSALMVM sextum pœnitentialē Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

Canticum graduum.

Tituli eiusdem explicatio.

PSalmus iste inter cantica graduum est vndecimus, & inter pœnitentiales Psalmos est sextus. Per senarium autem notatur perfectio, quia senarius numerus est perfectus, eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cœlum & terram, & omnem ornatum eorum. Et quum in plenitudine temporis sexta veniisset ętate, sexta die sub hora sexta genus redemit humanum. Idemque sex vltima verba dixit in cruce. Per vndenarium vero trangressio designatur, quia vndenarius denarium legis excedit, & ad duodenarium apostolicum nō pertingit. Vnde vndecim quoque vela capillacia siue saga cilicina erāt in tabernaculo domini, & vndecim sunt Psalmi Asaph, & hoc numero remanserunt apostoli subtracto proditore Iuda, sed ad duodenarium redierunt, substituto Matthia. His ergo datur intelligi, qd quantæcunque perfectionis existat aliquis, non tamen est sine omni peccato. Nam si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, quoniam in multis offendimus omnes, Salomone testante: Quis potest dicere, mundum est cor meum, & purus sum à peccato? Quia nullus in hac vita mortali adeo est perfectus, cui pœnitentia pro peccato necessaria non existat, quod bene significat in hoc loco vndenarius senario copulatus.

Gen. 1

1. Ioan. 1

Prou. 20

PSAL-

PSALMI CENTESIMI VI gesiminoni in ordine Psalmorum, in ordine vero pœnitentialium psalmorū sexti explicatio.

DE profūdis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam.

Psalmus iste octo continet versus, monens & docēs nos ita debere percurrere septem huius seculi dies, vt ad diem resurrectionis octauum mereamur feliciter peruenire, in quo Deus ab omni corruptione circūcidet electos, & tūc ex toto redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Ostendit autem pœnitens in hoc Psalmo, vnde clamauerit, q̄niam de profundis, non vno tātum, sed multis. Ad quem? quoniam ad te domine, q̄ solus præuales liberare. Quid? hoc videlicet: Exaudi oratiōem meam. Quo affectu? Certe humili & deuoto. Vñ: Fiant aures tuæ intendentes in orationem serui tui. Quanta necessitate? Magna quidem & multa. Qm̄ si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Qua fiducia? Plena pariter & secura. Quoniam apud te propitiatio est, & propter legem tuā sustinui te domine. Quo modo? sperando & sustinendo. Vnde: Sustinuit anima mea in verbo eius, speravit anima mea in dominum. Quandiu? A custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in domino, in prosperis videlicet & aduersis. Qua de causa? quia deus & volens & valēs liberare tu es. Nam apud dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. Quo denique fine? Vtique grato & salutari. Quia ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Ergo, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi oratiōem meam. Est profundum diuinæ sapientiæ, de quo dicitur: Domine nimis profundæ sunt cogitationes tuę. Profundū sacræ scripturæ, de quo legitur: Reuelat profunda de tenebris. Et profundū humanæ conscientię, de quo scribitur: Profundum est cor hominis & inscrutabile. Hiere.17
Itemq; profundum damnabilis culpæ. Vnde: Impius quum venerit in profundum peccatorū, contemnit. Prouer.18
Profundum secularis miseriæ. Vnde: Infixus sum in limo profundi. Et profundum infernalis gehennę. Vnde: Pete tibi signum à domino Deo tuo in profundum inferni. Esaiæ 7
De omnibus his profundis aliqui clamant, & exaudiri merentur, vltimo duntaxat excepto, de quo clamans nullatenus exauditur, quoniam in inferno nulla est redemptio. Vnde quum diues ille, qui sepultus fuerat in inferno, clamasset: Pater Abraham miserere mei, & cætera. Lucæ.16
De primo profundo Apostolus admirando clamabat: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis cōsiliarius eius fuit? Ipse quoque raptus est vsque ad tertium cœlum, vbi audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Rom.11
De secūdo profundo clamabat orādo Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Et dominus reuelauit auriculam eius, quia super senes intellexit. Psal.118
De tertio profundo Daniel orando clamabat ad dominum, suis socijs indicando regni negocium, vt quærerent misericordiam à facie Dei cœli, super sacramento regis, ne ipsi perirent cum cæteris sapientibus Babylonis. Et quidem meruit exaudiri, quia tunc ei nocte per visionem mysterium reuelatum est. Dan.2
De quarto profundo publicanus ingemiscendo clamabat: Deus propitius esto mihi peccatori, & ipse in domum suam iustificatus descendit. Lucæ.18
De quinto profundo Petrus naufragando clamabat: Domine, saluum me fac, & continuo extendens Iesus manū apprehendit eum dicens: Modicę fidei, quare dubitasti? Matt.14
Cæteri sub his profundis quidam iacent ita submersi, vt omnino non clament, de quibus dicitur: Deuenerunt in profundum tanquam lapis. Exod.15
Talis erat is, qui dicebat: Maior est iniquitas mea, quam vt veniā merear. Nimis enim sunt in profundo submersi, qui cum peccatis sint obruti, & iniquitatibus pressi, nec ipsi Gen.4

Profundū multiplex

Iob 2

ipſi clamant,nec alios volunt audire cla mantes,quin etiam clamare monẽtes irrident. Sciens autẽ hic pœnitens, quod dominus ex Baſan cõuertit et mittit criſtallum ſuam ſicut buccellas, clamat ad eum,qui Ionam in ventre ceti claman-tem audiuit. Clamat vtiq; nõ tam voce, quam corde, fortiter & inſtater,eius exemplo ,qui ſuo forti clamore et inſtanti illuminari promeruit,quem cum turbæ increparent vndique ,vt taceret,ipſe magis ac magis clamabat,Ieſu fili Dauid,miſerere mei,ſuoque clamore fecit ſtare Ieſum,& ſic clamans optinuit q̃d volebat: qa de profundis clamabat,id eſt,de intimis viſceribus & occultis medullis, de quibus clamor egrediens vſque ad cœlum,ad Dei aures aſcendit. Clamat autem hic pœnitens non de vno tantum profundo,ſed de multis profundis, videlicet,de profundo peruerſitatis, & de profundo aduerſitatis, ſiue de profundo culpæ,& de profundo miſerię,in quibus ſe ſentit iacere ſubmerſum, quum non dicat,clamo,tanquam incipiat nũc clamare,ſed dicit,clamaui,tanquam à lõgo tempore iam clamauerit: quoniam oportet ſemper orare, & non deficere. Clamaui inquam ad te domine, qui cũ ſis omnipotens,potens es liberare. Fidu cialiter ergo clamaui,hoc ſcilicet,Domine exaudi oratiõem meam,quia licet ego indignus ſum exaudiri,propter nimi as offenſas, & innumeras negligentias meas,tu tamen dignus es exaudire,propter tuam pietatem immenſam & miſeri cordiam infinitam. Quapropter

Pſal.147 Ion.2

Lucæ.18

Profunda multiplicia.

in vocem deprecationis meæ

Fiant aures tuæ intendentes in orationem ſerui tui.

Auris multiplex

Eſt auris numinis, auris hominis, & auris dæmonis. Quælibet autem multipliciter accipitur in ſcripturis. Nam auris numinis ipſa eſt,quam Deus aperit ad clementiam, & hæc eſt, auris miſericordiæ,de qua dicitur: Inclina domine aurem tuam, & exaudi me. Vnde: Audiuit dominus & miſertus eſt mei. Et auris quam aperit ad vindictam, & hæc eſt auris iuſtitiæ, de qua legitur: Auris cœli dijudicat omnia. Vnde: Audiuit dominus & ſpreuit,& ad nihilum redegit nimis Iſrael. Auris hominis alia corporalis , de qua dicitur: Nec oculus vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe,& cæte. Alia ſpiritualis, de qua dicitur: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi. Et hæc eſt duplex, videlicet, auris intelligentiæ,de qua dicitur: Qui habet aures audiendi,audiat, quid ſpiritus dicat Eccleſijs. Et auris obedientię,de qua legitur: Populus quem nõ cognoui,ſeruiuit mihi,in auditu auris obediuit mihi. Auris quoque dæmonis duplex eſt, vna,quam obturat ad bonum. Vnde: Furor ille ſecundum ſimilitudinem ſerpentis,ſicut aſpidis ſurdæ,& obturantis aures ſuas. Et alia quam inclinat ad malũ. Vnde: Sonitus terroris ſemper in auribus eius,& quum pax fuerit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Cæterum auris Dei, licet ſit vna, quia tamen multos habet effectus,pœnitens hic pluraliter dicit: Fiant aures tuæ, id eſt, auditus miſericordiæ tuæ, vnus ad remittendum culpam, & alius ad dimittendum pœnam, fiant inquam intendentes in orationem ſerui tui,hoc eſt,intendat miſericordia tua mihi,vt & culpam dimittas &pœnam,quia ſeruus tuus ſum,& filius ancillæ tuę. Seruus conditione,redemptione,&profeſſione. Vt autem ſim ſeruus tuus veneratione,deuotione,dilectione, libera me à ſeruitute peccati,de qua legitur: Quum ſerui eſſetis peccati,liberi fuiſtis iuſtitiæ. Nam à quo quis vincitur, & eius ſeruus efficitur. De talibus ſcriptum eſt: Serue nequam,oñe debitum dimiſi tibi, quia rogaſti me,nonne oportuit & te miſereri conſerui tui,ſicut & ego miſertus ſum tui? Vnde: Seruo peſſimo latus ſanguinis te. Cibaria & virga,& onus aſino, panis &diſciplina,& onus ſeruo. Eccleſiaſtes. Fac me ſeruum iuſtitiæ,vt ſim ex illis, de quibus legitur, Seruus meus es tu, in te gloriabor. Et, In ſeruis ſuis conſolabitur Deus. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Spero autem, quod velis & digneris hoc facere, quia quum ſis dominus omnium, factus es pro me ſeruus,ſicut de te Paulus Apoſtolus ait,Quum in forma Dei eſſet,non rapinam

Seruus

Matt.18

Eccli.41

pinam arbitratus est, esse se æqualē Deo, sed exinaniuit se formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et Deus pater per Esaiam: Ecce seruus meus, suscipiam eum. Est ergo seruitus bona. id est, humilitatis. De qua dominus ait: Qui maior est inter vos, erit omnium seruus. Et seruitus mala, id est, iniquitatis, de qua Veritas dicit: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et seruitus indifferēs, id est, necessitatis, de qua dicit Apostol. Seruus vocatus es, non sit tibi curæ, sed si potes liber fieri, magis vtere. Itemq; alibi: Serui subditi estote in omni timore dominis, nō tantum bonis & modestis, sed & discolis. Ergo fient aures tuæ intendentes in orationem serui tui.

Seruitus triplex.

1. Petri 2

Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit?

Obseruatio duplex

Duplex est obseruatio, vna quidem ad confiderandum & explorandum, alia vero ad obediendum & obsequendum. De illa legitur: Obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedū meorum considerasti, & cætera. Et Pharisæi obseruabant dominum, vt caperent eum in sermone. De ista dicitur: Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Et: Si vis intrare ad vitam, obserua mandata. Si ergo tu domine obserua ueris, id est, ad pœnam æternam seruaueris iniquitates cuiuslibet, domine quis sustinebit te iudicem? Non ait, ego non sustinebo, sed quis sustinebit? Quasi diceret: Pene nullus: quia prope omnis cō scientia suis cogitationibus accusatur. Vnde, Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? quanto minus ego potero sustinere, qui sum repletus iniquitatibus? Quoniā iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. De his ergo profundis clamaui, postulans exaudiri, vt iniquitates meas tu domine non obserues. Et quidem exaudiri confido.

Matt. 22

Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te domine.

Idem est propitiator & propitiato, medicus & medicina, sacerdos & sacrificium, videlicet, vnigenitus Dei filius Iesus Christus, verbum in principio apud Deum, De quo Ioannes Apostolus ait: Aduocatum habemus apud Deum patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Ergo apud te pater omnipotens est propitiatio nostra, viuens semper ad interpellandum pro nobis. Nec dubito qn obtineat, q̄d implorat, quoniā, vt inquit Apostolus, pro sua reuerentia exauditur, quemadmodum ipse dicit ad patrem: Ego autem sciebam, quia semper me audis. Nam idem postulat & exaudit, postulat quidem, vt homo, & exaudit, vt Deus: quia verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Potest ergo fic notari Trinitas personarum, vt fideliter & recte dicatur, apud te pater propitiatio est filius. Et propter legem tuam, videlicet spiritum sanctum, qui est lex salutaris, scripta, non in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctum, qui datus est nobis. Propter hāc, inquā, legem, quæ est charitas tua, benignitas tua, vnctio tua, docens de omnibus, sustinui, hoc est, expectaui te domine, vt per eundem spiritum tuum mihi peccata dimittas, & sic, qui paulo ante dicebam, quod si obseruares iniquitates, sustinere non possem, iam dicam, quod propter legem tuam sustinui te domine. Hic sane spiritus est lex gratiæ, quæ quinquagesimo die in sono & igne apostolis est data de cœlo, sicut olim lex literæ quinquagesimo die fuit data Iudæis in fulgure ac tonituo de monte Sina. Multiplex autem lex legitur in scripturis. Lex gratiæ, lex iustitiæ, lex clementiæ, lex naturæ, lex scripturæ, & lex culpæ. De prima: Lex domini immaculata, irreprehensibilis, conuertēs animas. Nā lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christū facta est. De secūda: Propter hoc legem statuit delinquentibus in via. Et: Israel in legē iustitiç nō peruenit. De tertia: Lex clemētiç in ore eius.

Propitiator & propitiatio

Ioan. 1
1. Ioan. 2

Ioan. 11

Lex Dei quid.

Acto. 2

Exo. 19

Lex multiplex.

Ioan. 1

Roma. 2

De

De quarta: Cũ gentes ea, quæ legis sunt, naturaliter faciunt, ipsi sibi sunt lex. De quinta: Lex subintrauit, vt abundaret delictum. De sexta: Sentio aliam legem in membris meis, repugnãtem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati. Ergo propter legem clementię tuæ, tuam semper propitiationem expectans sum. Alioqui pro multitudine, magnitudine, ac turpitudine iniquitatum mearum penitus desperassem. Sed nullus omnino desperet, quia apud te propitiatio, id est, propitiator existit, qui quidem distinctus est à te in persona, sed idem tecum est in essentia, cõsubstantialis & coomnipotens, coæqualis & coęternus, cũ spiritu paracleto qui ab vtroq; procedit. Et ideo

Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino.

Quem propitiationem prædixerat, modo verbum appellat: quia vt propitiatio nobis fieret, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vnus hic erat ex illis, qui cum nimio desiderio redemptoris expectabant aduentum, dicentes: Veni domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes. Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos nos facias. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Memento nostri domine in beneplacito populi tui, & visita nos in salutari tuo. Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Huius ille desiderio ęstuabat, qui dicebat in Canticis: Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, flagrãtia vnguentis optimis.

Hinc ille Simeon senex, iustus & timoratus, expectans redemptionem Israel, quum responsum accepisset à spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum domini, in spiritu venit in templum, & recipiens eum in vlnas suas, benedixit & dixit: Nunc dimittis seruum tuum domine secundum verbum tuum in pace, &c. Hinc ipse dicebat apostolis: Multi prophetæ & reges voluerũt videre, quæ videtis, & non viderunt, &c. Sustinuit anima mea in verbum tuum, illud, videlicet, quod per prophetam dixisti: Nolo mortem peccatoris, sed vt cõuertatur, & viuat. Et quod verbum tuum inquit in Euangelio: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et: Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat. Et ideo sperauit anima mea in domino, in ipso verbo, de quo scriptũ est per prophetam, quod dominus est nomen ei. Sperauit, inquam, nõ in se, non in homine, non in mundo, sed tantum in domino, qui solus saluare potest, nec derelinquit sperantes in se. Quare

A custodia matutina vsque ad noctem speret Israel in domino.

Est mane temporis, mane seculi, mane hominis, mane diei, mane salutis, mane peccatoris, mane gloriæ, mane prosperitatis, & mane culpæ.

Mane temporis est creatiõis initium, de quo dicitur ad Luciferum: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris?

Mane seculi prima ætas, de qua legitur: Exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

Mane hominis pueritia, de qua veritas ait: Vigilate, quia nescitis quando dominus veniet, sero an media nocte, an galli cantu, an mane.

Mane diei, diluculum, de quo legitur Valde mane vna sabbatorum.

Mane salutis, incarnatio redemptoris, de qua dicitur: Vespere scietis, quia veniet dominus, & mane videbitis gloriam eius.

Mane peccatoris, infusio gratiæ, de qua Propheta: In tribulatione sua mane consurgent ad me.

Mane gloriæ, resurrectio, de qua dicit Psalmista: Mane astabo tibi & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

Mane prosperitatis, arrisio temporalis, de qua dicitur: Væ terræ, cuius principes mane comedunt.

Mane

Ioan. 1

Cant. 1

Luc. 2

Luc. 10

Ezec. 33

Matth. 1

Mane multiplex.

I. Esaiæ 14

II. Matth. 20

III. Matth. 21 Mar. 13

IIII. Mar. vlt.

V. Exo. 16

VI. Oseæ 6

VII. Psal. 5

VIII. Eccli. 10

Ioel.2 Mane culpæ, praua sugestio, de qua dicitur: Quasi mane expansus super mõtes. Ergo à custodia matutina vsque ad noctem, id est, ab infusione gratiæ vsq; ad finem vitæ, de qua legitur: Venit nox quando nemo potest operari, Vel ab hora incarnationis vsquam ad tempus iudicij, de quo dicit: Media nocte clamor factus est, Siue à statu prosperitatis vsq; ad aduersitatis articulum, de quo legitur: Per diem sol non vret te, neque luna per noctem, Speret Israel, id est, vir fidelis, in domino. Potest etiam sic intelligi: A custodia matutina vsque ad noctẽ, id est, à iusto vsque ad peccatorem, omnes omnino sperẽt in domino. Ex quo enim infunditur homini gratia, perseuerare debet in bono, vt merito speret de Deo vsque ad finem vitæ: quoniam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Vnde in lege caput & cauda hostiæ debebant offerri. A tempore incarnationis Christi data est certa spes populo Christiano, vt de resurrectionis glorificatione confidat, præsertim ex quo dominus à morte resurrexit. Sed à mane vsque ad noctem, id est, in prosperis & aduersis homo fidelis sperare debet in domino, vt in illo confidens, nec prosperis eleuetur, nec deijciatur aduersis. Estque semper ab ipso mane custodia siue vigilia necessaria, ne per serpentes astutiam pia intentio corrumpatur. Propter quod alibi dicitur: Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Inimici nanque sunt dæmones, qui homini aduersantur, porta est prauæ suggestionis initium, per quod dæmones ingredi moliuntur in mentem. Ille igitur non confunditur, qui contradicendo & reclamãdo suis loquit inimicis in porta, vt statim in ipso prauæ suggestionis initio dæmones abijciat & propellat, & ne fiant inimici eius in capite, paruulos allidat ad petram. Non est itaque contemnenda vigilia vel custodia matutina, dicente Psalm. In matutino interficiebã omnes peccatores terræ. Nam & in vigilia matutina respexit dominus super castra Aegyptiorum, & submersit illa in mare rubrum. Quare à custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in domino, & merito potest sperare.

Matt.25 Mat.10.24 Psal.125 Inimici & porta pd. Psal.100 Exo.14

Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.

Eundem dicit misericordiam, quem propitiationem prædixerat, id est. Christum, iuxta quod alibi dicitur: Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam. Ipse quoque redemptor alibi appellatur redẽptio. Vnde Paulus: Factus est nobis sapientia & redemptio. Et Psalmista: Redemptionem misit dominus populo suo. Ipsum ergo dicit misericordiam, vt ostendat, vnde maxime misericors propitiator existat, quia videlicet apud eum est copiosa redemptio, id est, aspersio sanguinis eiusdem, quinq; partibus abundanter effusi, ad plenam redemptionem sufficiens vniuersis. Quoniam cum ipse sit verus Deus, & ob hoc omnes gentes reputentur quasi nihilũ coram eo, vnus pro vniuersis suffecit, imo superabundauit omino. Et ideo nõ dicit, quod necessaria, sed quod copiosa sit apud ipsum redemptio. Redempti enim sumus non corruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine agni immaculati, iuxta quod alibi dicitur: Redemisti nos domine in sanguine tuo. Nam redemptio proprie dicitur liberatio, quæ fit dato precio. Homo nanque seipsum vẽdere potuit in seruitutem diaboli, sed redimere nõ potuit seipsum à seruitute diaboli. Vñ ad redemptionẽ ipsius necessaria fuit misericordia dñi copiosa. Sane homo peccãdo seruũ subtraxit & abstulit Deo, quem tradidit & subiecit diabolo. Pax igitur inter eos rationabiliter fieri non poterat, nisi damnum quod intulerat restauraret. Homo vero nihil habebat, quod Deo digne recompensaret pro damno: quia si qd de irrationabili redderet creatura ꝑ rationabili substãtia minus esset. Sed hoĩem non potuerat digne restituere, quia iustum & innocentem abstulerat, & neminem nisi peccatorem inueniebat. Vidẽs itaque Deus hominem sua virtute non posse iugum damnationis euadere, præuenit eum per solam misericordiã, vt deinde liberaret etiã per iustitiam. Vt ergo Deus placari posset ab homine, dedit

Psal.50 1.Cor.1 Psal.110 2.Pet.1 Apoc.5 Redẽptio quid. Homo nõ nisi ꝑ misericordiã Dei redimi potuit

Deus homini gratis, quod homo ex debito redderet Deo. Dedit igitur hominem homini, quem restitueret homo pro homine, qui, vt recompensatio digna fieret, priori non solum esset æqualis, sed etiam maior. Et quidem oportebat eum esse maiorem, vt vnus pro vniuersis sufficiens haberetur. Quocirca verbum caro factum est, vt daretur hominibus Deus homo, ficut prædixerat Esaias: Puer natus est nobis & filius datus est nobis, vt in carne mundissima, quæ prorsus esset immunis à culpa, sustinendo pœnam indebitam, precium redemptionis humanę Deo patri persolueret, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Suscepit igitur in se pœnã pro omnibus, vt daret per se gloriã vniuersis, Esaia testante, qui ait: Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, &c. Vel potius apud dominum filium misericordia est, qui nostras dignatus est miserias experiri, iuxta quod dicit Apostolus: Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absq; peccato. In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari. Recte itaque subditur:

Ioan. 1
Esa. 9
Phil. 1
Esa. 53
Heb. 14

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

Seruus quidem regem offenderat, propter quod traditus erat tyranno, qui eum in carcerem detinens grauiter affligebat. Cũque per se liberari non posset, pius adfuit mediator, qui soluens pœnã pro culpa, satisfecit regi pro seruo. Et sic cessante causa, cessauit effectus. Vnde liberatus est seruus à debito culpæ, à iugo tyranni, & ab ergastulo carceris. Seruus homo, rex Deus, mediator Christus, offensa inobedientia, tyrannus diabolus, & carcer infernus. Christus autem pro culpa hominis pœnam mortis Deo patri persoluit, & sic dato precio redemptus est homo à peccato, diabolo, & inferno. Hic est ergo qui redemit Israel ex omnibus iniqtatibus eius. Israel interpretatur vir videns Deum. Vnde hic non carnalis, sed spiritualis Israel debet intelligi, quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Illos itaq; Christus sua passione redemit ab omni culpa, & tandem redimet illos ab omni pœna, cum abstergeret Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius nec luctus &c. Grata conclusio, qa de trisi principio lætus finis procedit.

Seruus, rex, mediator, offensa, tyrannus, carcer.

Israel qd.

Ioan. 6

Apo. 7

IN PSALMVM sextum pœnitentialẽ Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

Psalmus Dauid, quando ꝑ sequebat eũ filius suus Absalon.

Tituli eiusdem explicatio.

HIstoria, quam titulus tangit, ex secundo libro Regum est nota: de qua tamen Psalmus non agit, sed de significatione tantum ipsius: quia sicut Absalõ persequebatur Dauid patrem suum, sic illicitus motus perturbat & persequitur animũ, de quo nascitur & procedit. Propter quod pœnitens ait: Persequutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam. Ita ergo reprobus filius persequitur patrem, & proles iniqua parentem, ficut ecotrario bonus affectus reficit spiritum, & pia cogitatio mẽtem. Habet autem hic Psalmus ✳ tredecim versus, designans, quod ab hac persequutione oportet animum liberari per obseruationem decalogi, & fidem indiuiduæ trinitatis. Vel per septem spiritus sancti dona, & sex opera pietatis.

1. Reg. 18

quartus decim.

Psalmus

PSALMI CENTESIMI quadrageſimi ſecūdi in ordine pſalmorū, in ordine pœnitentialium pſalmorū vltimi explicatio

DOmine exaudi orationē meam, auribus percipe obſecrationem meā, in veritate tua, exaudi me in tua iuſtitia.

Pſalmus iſte in quatuor partibus diuiditur, quarum prima formam & cauſam poſtulationis exponit. Sed formā poſtulationis in orationem & obſecrationem diſtinguit, quas in veritate ac iuſtitia poſtulat exaudiri. Vnde: Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obſecrationem meam, &c. Cauſam vero poſtulationis diſtinguens oſtendit, quod non decet dominum in iudicium intrare cum ſeruo, nec expedit ſeruo in iudicium intrare cum domino. Vnde: Non intres in iudiciū cum ſeruo tuo, &c. Ait itaq; pœnitens: Dñe exaudi orationem meam, auribus percipe obſecrationem meam, in veritate tua, exaudi me in tua iuſtitia. Exaudi orationem meam, quam proſterno coram te, nō in iuſtificationibus meis, ſed in miſerationibus tuis: auribus percipe obſecrationem meam, quam effundo coram te, nō in meis auribus, ſed in tua voluntate & veritate confidens, nec de meritis meis, ſed de tua iuſtitia ſperans. Et ideo in veritate tua, exaudi me in tua iuſticia. Repetit idem diuerſis verbis cum dicit: Exaudi orationem meam, & addit, percipe obſecrationē meam, per repetitionem huius exprimens deſiderium, & dictum confirmans. Poteſt autem inter orationem & obſecrationem diſtingui, vt oratio ſit quæ cum ſupplicatione proponitur, vt, exaudi quæſumus domine ſupplicum preces. Obſecratio vero quæ cum adiuratione profertur, vt: Per crucem & paſſionem tuam libera nos domine. Auribus ergo, id eſt, auditu benignitatis & pietatis, quæ cum ſit vna, diuerſos habet effectus, quia & pœnam dimittit & culpam, percipe obſecrationem meam, non in mea veritate, ſed tua, ſimiliter in tua iuſtitia, non in mea. Eſt enim veritas eſſentiæ. Vnde: Deus verax eſt; omnis homo mendax. Et: Ipſe eſt verus Deus, & vita æterna. Doctrinę. Vnde: Scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Scripturæ. Vñ: Expreſſum eſt in ſcriptura veritatis. Cenſurę. Vnde: Iudicabit orbem terræ in iuſtitia, & populos in veritate ſua. Promiſſi. Vnde: Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Mandati. Vnde: Omnia mādata tua veritas. Teſtimonij. Vnde: Ad hoc veni in mundum, vt teſtimoniū perhibeā ṽitati. Sacramēti. Vnde: Caro mea ṽe eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Cordis. Vnde: In ſpiritu & veritate oportet adorare. Oris. Vnde: Loquimini veritatem vnuſquiſque cū proximo ſuo. Opis. Vnde: Inueni de filijs tuis ambulātes in veritate. His omnibus modis Chriſtus eſt verax. Vnde ipſe antonomaſtice dicit ṽitas. Ego ſum inquit, via, veritas, & vita. Ergo exaudi me in veritate tua, vt verax appareas, qa promiſiſti: Quacunque hora peccator conuerſus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et exaudi me in tua iuſtitia, vt iuſtus appareas, quia tu decreuiſti: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Sit itaque veritas ſecūdum promiſſum, & iuſtitia ſecundum decretum, vt inueniaris iuſtus & verax. Certe iuſtitia eſt, vt ſicut peruerſis iraſceris, ita miſererearis conuerſis. Vel quia ſecundum ſententiam euangelicam, veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate, Tu domine pater exaudi me in veritate tua, id eſt, in filio tuo, in quo & per quem omnia operaris. In ipſo ergo, quem apud te propitiatorem & mediatorem habemus, exaudi me in tua iuſtita, diuina videlicet non humana. Nam ſecundum humanam iuſtitiam, cum reus confitetur peccatum, conuictus à iudice condēnatur, ſecūdum diuinam abſolutus à domino non damnatur, iuxta quod legi-

tur:

In dei miſericordia et iuſtitia nō in ſua iuſtitia cōfidit pœnitens.

Differunt oratio & obſecratio.

Veritas vt ſit multiplex.

Mat. 22

Pſal. 95

Ioan. 1

Pſal. 118 Ioan. 18

Ioan. 4

Ioan. 14

Exec. 33

Iuſtitiæ diuinæ & humanæ differentia.

tur: Dic tu iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Et: Dixi, confitebor, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Homo quippe iudicat ſecundum quod peruerſus mala commiſit, Deus autem ſecundum quod conuerſus mala dimiſit. Sic ergo in veritate tua exaudi me in tua iuſtitia.

Et ne intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, quia nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

Iudicium multiplex Pſal. 34

Eſt iudicium autoritatis, quo iudicat tota Trinitas, iuxta quod legitur: Iudica domine nocentes me. Ipſe iudicabit pauperes huius populi. Et: Ego in ſpiritu meo iudico. Et iudicium manifeſtationis. Vnde: Pater non iudicat quenq̃, ſed omne iudicium dedit filio: quia ſolus filius in iudicio apparebit, & ſecundum appropriationem magis ad ſapientiam, quam ad potentiam vel benignitatem videtur iudicium pertinere. Iudiciũ

Ioan. 9

diſcretionis. Vnde: Ego in iudicium veni in hũc mundum. Et, Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam. Diſcuſſionis: Vnde: Si æquitas iudicij quęritur, nemo pro me audet dicere teſtimonium. Et ideo Pſalmiſt. clamabat: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Correctionis. Vnde: Tempus eſt, vt iudicium incipiat à domo Dei. Cum iudicamur à domino, corripimur. Excæcationis. Vnde: Qui nõ credit, iam iudicatus eſt. Saluationis. Vnde: Non damnabit eum, cum iudicabitur illi. Damnationis. Vnde: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Comparationis. Vnde: Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis. Præſumptionis. Vnde: Tu qs es, qui iudicas alienum ſeruum? Suſpicionis. Vnde: Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, &c. Non ergo diſcutias in iudicio merita mea, quia ſi ſecundum exigentiam meritorum meorum me volueris iudicare, abſque dubio iuſtificari non potero, cum ſint merita mea mala, non gratia digna, ſed pœna, non indulgentia, ſed vindicta. Si enim iniquitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit? Nullus omnino. Ergo ne intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, mecum videlicet, qui vtique ſum ſeruus tuus: quia non decet dominum iudicium intrare cum ſeruo, præſertim immenſum cum infimo, de quo præter iudicium poteſt omnino ſuum beneplacitum adimplere. Nec expedit ſeruo, vt tu, qui es dominus omnium, in iudicium intres cum ipſo: quia in conſpectu tuo, id eſt, coram te, qui conſpicis vniuerſa (quoniam oculis tuis omnia nuda ſunt & aperta) non iuſtificabitur omnis viuens in hac carne mortali. Nullus eſt enim in hac vita præſenti, qui non ſit aſtrictus vinculis peccatorum. Vnde: Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Nam in multis offendimus omnes, Salomone teſtante: Quis poteſt dicere mũdum eſt cor meum, & purus ſum à peccato? Nec infans vnius diei, ſine peccato eſt ſuper terram. Ille autem in iudicium intrat cum domino, qui iuſtitiam ſuam ſtatuens, iuſtitiæ diuinæ non eſt ſubiectus, de q̃ Propheta: Quid vultis mecum in iudicio contendere, omnes dereliquiſtis me, dicit dominus. Ego ergo nolo tecum contendere in iudicio, quia meam iuſtitiam nõ conſtituo, ſed iniuſticiam meam damno, ſciens, q̃d in conſpectu tuo non iuſtificabitur oĩs viuens. Meticuloſum eſt igitur omni viuenti corã te cauſam agere criminalem, quia cũ ſis potentiſſimus, manus tuas nemo poteſt effugere, cũ ſis ſapiẽtiſſimus oculos tuos nihil poteſt latere, cũ ſis iuſtiſſimus, animum tuum nemo poteſt corrumpere, corã quo accuſatrix eſt conſcientia, rea mens, aduocatrix ratio, teſtis memoria: & tu iudex, qui es iuſtus, potens, & ſapiens, imo iuſtitia, potentia, & ſapientia, reddens vnicuique ſecundum opera ſua. Sed dicet aliquis: Nonne in hac vita mortali ſunt aliqui iuſti, q̃ctſi non oĩno à pctis venialibus liberi, ſunt tñ à criminalibus liberati? Nũq̃d tales iuſto poſſent iudicio condẽnari? q̃m verũ eſt, q̃d in cõſpectu dei nõ iuſtificabit oĩs vi-

1. Cor. 11

Ioan. 3

Heb. 13 Lucæ 11

Rom. 14

Ioan. 1

Pro. 20

Hie.

Meticuloſum eſt cor. Deo cauſam agere

viuens? Posset forsitan respõderi, quod sicut est bona mors, ita & mala vita. De ista dicitur: Fortis est, vt mors, dilectio, & dura, sicut infernus, æmulatio. Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. Et Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. De illa legitur: Vidua, quæ in delicijs viuit, viuens mortua est. Et filius prodigus, qui abijt in regionem longinquam, dissipauit omnem substantiam suam viuendo luxuriose. Qui ergo viuunt sibi, non Christo, carni, non spiritui, mundo, non Deo, hi profecto in conspectu Dei iustificari non possunt, nisi prius moriantur sibi, vt viuant Christo, moriantur carni, vt viuant spiritui, moriantur mundo, vt viuant Deo. Taliter iste pœnitens nouerat se vixisse. Quocirca petebat, vt dominus in iudicium non intraret cum ipso, quia in conspectu eius non iustificabitur omnis homo talis, & taliter viuens. Porro cum nemo iustificetur nisi ex dono gratiæ, patet, quod nullus iustificatur ex merito vitæ. Nam infusio gratiæ proprie iustificatio appellatur, quam Deus nulli concederet, si eum secundum meritorum exigentiam iudicaret. Vel de iudicio comparationis potest intelligi, vt sit sensus: In conspectu tuo, id est, in comparatione tui, non iustificabitur, hoc est, non apparebit iustus omnis viuens, siue angelus, siue homo. Vnde non additur aliquis specialis terminus substãtiuus, vt intelligatur de omni viuente, quoniam in conspectu eius nec astra sunt munda. Vnde beatus Iob ait: Vere scio quia non iustificabitur homo comparatus Deo. Et: Si innocentem me ostendero, prauum me comprobabit. Nam omnis munditia creaturæ immunda est, comparata munditiæ creatoris. Propter quod ab eodem sancto Iob dicitur: Si lotus fuero quasi aquis niuium, & fulserint velut mundissimę manus meæ, tamen sordibus me intinges & abominabunt me vestimenta mea. Sicut enim stella comparata soli non lucet, & argentum comparatum auro vilescit, sic, imo incomparabiliter magis, in conspectu Dei non iustificabitur omnis viuens. Ergo exaudi orationẽ meã, vt liberes me à psequẽtibus me,

Cant. 8

Col. 3

1. Tim. 5 Lucæ 15

Iudicium cõparationis.

Iob 15

Iob 9

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam.

Quantum ad literam, videtur innuere se dimicasse cum hoste, sed ab eo fuisse cõuersum in fugam. Quia persecutus est, inquit, inimicus animam meam: prostratum in terra, quia humiliauit in terra, vitam meam: cõclusum in carcere, quia collocauit me in obscuro, non vtique amplo & claro, sed tenebroso & arcto, sicut tumulus mortuorum. Vnde subiungit, Sicut mortuos seculi. Et ideo præ angustia carceris anxiatus est in me spiritus meus, & præ ipsius obscuritate in me turbatum est cor meum, præsertim ex recordatione felicitatis antiquæ: quia memor fui dierum antiquorum, quibus florere soleham. Vnde: Meditatus sum in omnibus operibus tuis, quibus me recolo prosperatũ. Et etiam meditabor in factis manuum tuarum, quibus me desidero prosperãdum. Et merito, quia tantam patior in in carcere ipso miseriam, quod præ aridi tate sitis expandi manus meas ad te: quoniam anima mea est ad te suspirans, sicut terra sine aqua, & nisi protinus liberaueris, in breui animam exhalabo, ideo velociter exaudi me, quia iam quasi defecit spiritus meus. Ergo ne auertas faciem tuam à me, quia si auerteris, similis ero descendentibus in lacum, velut in profundum submersus. Vnde liberare non differas vltra diem, sed auditam mihi fac mane misericordiam tuam, quia non in me, sed in te speraui domine. Et cum deduxeris me de carcere, notam mihi fac viam, in qua ambulem, quia nõ ad alium, sed ad te leuaui animam meam: & ne ab inimicis meis iterum comprehendar, eripe me de inimicis meis, quoniam ad te confugi, tanquam ad munimentum securum. Quare doce me facere voluntatem tuam, vt in nullo illam offendam, propter quod tuam defensionem amittam: quia tu, non alius, es Deus protector meus. Spero igitur, quod spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam, ne aberrem ab itinere recto, vt sic ad te cito pueniã. Et ppter nomẽ tuũ dñe, qd

in meum auxilium inuocaui, tu viuifica bis me, quasi iam mortuum præ nimia miseria, quam sustineo, & hoc facies nõ in iustitia mea, sed in æquitate tua. Sic igitur educes de tribulatione, quam patior, animam meam, & in misericordia tua, non ex meritis meis, disperdes omnes inimicos meos, quasi vagos & profugos super terram. Et perdes omnes q tribulant animam meam, hac profecto de causa, quoniam seruus tuus ego sum. Et tu domine seruos tuos vindicas & defendis. Ait ergo: Persequutus est inimicus animam meam. Secunda pars, in qua narrat & illa quæ patitur & illa quę agit. Patitur enim persequutionem in anima. Vnde: Persequutus est inimicus animam meam. Humiliationem in vita. Vnde: Humiliauit in terra vitam meam. Obscuritatem in carcere. Vnde: Collocauit me in obscuro sicut mortuos seculi. Anxietatem in spiritu. Vnde: Anxiatus est in me spiritus meus. Et turbationem in corde. Vnde: Turbatum est in me cor meum. Agit autem memoriam de diebus antiquis, quibus ipse in tempore floruit. Vnde: Memor fui dierum antiquorum. De diuinis operibus, quibus Deus seculum condidit. Vnde: Meditatus sum in omnibus operibus tuis. Et de factis dominicis, qbus Christus mundum redemit. Vnde: In factis manuum tuarum meditabor. Agit etiã de manibus ad orationem extensis. Vnde: Expandi manus meas ad te. Ac de spiritu ad desiderium inflammato. Vnde: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Persequutus est igitur inimicus animã meam, non vnus tantum, sed multiplex, dæmon & homo, mundus & caro, vitium & peccatum. Propter quod alibi ait: Inueteraui inter oẽs inimicos meos. Et: Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt. Et persequendo me, multũ inualuit contra me, quoniam humiliauit in terra, id est, in terrenis voluptatibus, vitam meam, vt terram comederẽ, quasi serpens maledictus à Deo. Sicut enim qui cõspicit cœlestia, exaltatur ad cœlum, ita qui terram desiderat humiliatur ad terram. Ille vero qui suffodit in terra talentum, meruit à domino reprobari. Ad hoc enim tendit persequutio inimici, vt à spe cœlestium deiẽciat animam ad concupiscentiam terrenorum. Vita Christus, qui de se dicit: Ego sum resurrectio & vita. Vita naturæ. Vnde: Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Doctrinæ. Vnde: Cibauit eum domi nus pane vitę & intellectus. Gratiæ. Vnde: Viuo iam non ego, viuit vero in me Christus. Gloriæ. Vnde: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Sunt & hominum multæ vitæ, vt, Activa, contemplativa, regularis, secularis, & huiusmodi. Vnde legitur: Melior est misericordia tua super vitas. Est præteria vita culpæ. Vnde: Abijt in regionem longinquam, & dissipauit omnem substantiam viuendo luxuriose. Miseriæ. Vnde: Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Pœnæ. Vnde: Laudaui magis mortuos, quam viuentes. Et gehennæ. Vnde: Laborabit in æternum & viuet adhuc in finem. Non solum autem humiliauit in terra vitam meam, sed etiam

Inimicus multiplex

Gen.3

Matt.25

Vita multiplex Ioan.11 Gen.2 Eccli.18 Gal.2

Ioan.17

Psal.62

Luc.15

Iob.14

Psal.48

Collocauit me in obscuro sicut mortuos seculi, & anxiatus est * in me spiritus meus, in me turbatum est cor meum. super me

Redde singula singulis, Anxiatus est, inquit, in me spiritus meus: quoniam inimicus meus, quantum in se fuit, humiliauit in terra vitam meam. Et in me turbatum est cor meum: quia collocauit me in obscuris, id est, in tenebris vitiorum, quæ mentem obtenebrãt & obscurant, quemadmodum de peccatoribus inquit Apostol. Obscuratum est insipiens cor eorum. Collocauit, in quã, me in obscuris, sicut mortuos seculi, hoc est, sicut homines seculares mortuos in peccatis. In corpore quidem viuentes, quantũ ad seculum, sed in anima mortuos, quantum ad dominum. Vnde cognoscens suum periculum, anxiatus est in me spiritus meus, vehementi timore correptus. Et in me turbatum est cor meum, vehementi dolore compunctum: non solum autem intra me, sed & cõtra me, anxiatus est in me spiritus meus

Rom.1

us,& turbatum est cor meum, quia ego huius anxietatis & turbationis sum causa,qui culpabiliter egi,vnde mihi cordis turbatio, & anxietas spiritus prouenerunt:non refundo culpam in alium, sed meipsum accuso,vt merear indulgentiam facilius obtinere.Ne vero desperationem incurram,sed consolationem inueniam,

& non habet. & non habet. meditabar.

Memor fui dierũ antiquorum, *&meditatus sum in om̃ibus operibus tuis,* & in factis manuum tuarum*meditabor.

Miserationũ Dei recordatio magnũ solatium afflictorum

Magna est consolatio inter tribulationum angustias, miserationum domini recordari, & ideo memor fui dierum antiquorum,quibus Deus antiquis patribus multa consolationum remedia præstitit ab antiquo. Et meditatus sum in omnibus operibus tuis, quæ ad creationem pertinent & naturam,ita vt vniuersitas extendatur non ad singula genera,sed ad genera singulorum. Et etiã meditabor in factis manuum tuarum,pertinentibus ad redemptionem & gratiam, quæ fecerunt proprie manus tuæ, ex quibus omnibus spem liberationis concipio in varijs tribulationibus constitutus.Et ideo

Expandi manus meas ad te,anima mea sicut terra sine aqua tibi.

Gal.6

Confidenter ergo expandi ad te domine manus meas,quia tu dignanter expandisti pro me tuas, in patibulo crucis extẽsas.Et ego manus meas in formam crucis expandi, glorians cum Apostolo in cruce tua domine Iesu Christe, quæ mihi salutis extitit causa. Expandi etiam manus meas,id est, affectus & opera dilataui, quæ prius erant quodammodo contracta,dum minus de liberatione sperabã. Manus hominis multiplex. Operationis.Vnde:Manus meę stillauerunt myrrham.Et:Labores manuũ tuarum quia manducabis,beatus es.Orationis.Vnde:Leuantes puras manus in oratione. Cumque leuaret Moyses manus in oratione,vincebat Israel. Contemplationis.Vnde: Manus hominis sub pennis eorum. Et:Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regum. Curationis.Vnde:Super ęgros manus imponẽt, & bene habebunt. Et:Dedit illi manum & erexit illam.Laudationis.Vnde:Omnes gentes plaudite manibus.Et: Flumina plaudent manibus in idipsum. Ideo autem manus ad cœlum in oratione expandi,quoniam anima mea est tibi sicut terra sine aqua,quæ carens humore virtutum,germen boni operis non producit, vnde desiderat imbrem,vt germinet irrigata.Ne vero prorsus arescat & sterilis fiat,

Manus hominis multiplex Psal.127

1.Thim.2

Matt.vlt.

Psal.46

Velociter exaudi me domine,defecit spiritus meus.
Ne auertas faciem tuam a me, & similis ero descendentibus in lacum.

Tertia pars,in qua exprimit illa, quæ postulat, & postulandi causas exponit. Postulat primo diuinam à se faciem nõ auerti.Vnde:Non auertas faciem tuam à me. Causamque subiungit: quoniam si auerteres, similis ero descendentibus in lacum. Secundo postulat misericordiam sibi adesse diuinam.Vnde: Auditam fac mihi mane misericordiam tuam. Et causam assignat: quia in te domine speraui.Tertio postulat viam,in qua ambulet, fieri sibi notam. Vnde, Notam mihi fac viam in qua ambulem. Redditq; protinus causam: quia leuaui ad te animam meam.Quarto postulat ab hostibus liberari. Vnde, Eripe me de inimicis meis. Et causam ostendit: quoniam ad te domine confugi. Quinto postulat edoceri diuinam facere voluntatem.Vnde: Doce me facere voluntatem tuam.Et statim exprimit causam:quia tu es Deus meus. Vere itaque domine anima mea est sicut terra sine aqua:quia defecit spiritus meus, nõ à vita naturæ,sed gratiæ, quã per pctm̃ amisi.Vel:Exaudi me dñe, quia defecit spiritus meus .i. factus sum pauper spiritu,deficiente superbia &proficiente humilitate. Quare non auertas faciẽ tuam,id est,benignitatẽ tuam à me,sed red

das humili, quod abstulisti superbo. Etenim si faciem tuam auerteris, ero similis descendentibus in lacum, id est, in profundum peccati, de quo alibi dicitur: Impius quum venerit in profundum peccatorum, contemnit: quia sine spe venię, licentiam sibi peccandi proponit, laxatis iniquitatum habenis. Vel, Ero similis descendentibus in lacum, id est, vnus ex reprobis descēdentibus ad infernum. Est enim lacus culpę. Vnde: Saluasti me à descendentibus in lacum. Miseriæ. Vnde: Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fecis. Et gehennæ. Vnde: Aestimatus sum cum descendentibus in lacum. Ergo ne auertas faciem à me.

Lacus multiplex

Psal. 39
Psal. 87

Auditam fac mihi mane misericordiam tuā, quia in te speraui *domine.

*non habet domine.

Mane, id est, in ortu lucis, in infusione videlicet gratiæ, fac mihi auditam misericordiam tuam, id est, fac me audire, hoc est, intelligere illam, quæ lucem veritatis & charitatis facit in anima choruscare. Vel mane resurrectionis, post finem seculi fac me audire misericordiam tuam, videlicet, verbum illud misericordia tua plenum: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c. Quoniam in te speraui domine, vt mihi cōferas & gratiam in præsenti, & gloriā in futuro. Vt autem ad illam recto tramite valeam peruenire,

Mane qd.

Matth. 25

Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam.

Hoc vtiq; fecit Deus, quum propheticum sermonem accēdit, cui, sicut Petrus ait, debemus attendere quasi lucernę lucēti in caliginoso loco, donec illucescat dies. Ipse nanque viam veritatis ostendit, id est, fidem catholicam, per quā ambulare bonis operibus debemus, vt perueniamus ad vitam. Qui vero per aliam viam tendit, vt Iudæus, hæreticus, vel paganus, ipse profecto non pergit ad vitam, sed vadit ad mortem. Is quoque qui est via, veritas, & vita, notam fecit semitam, notam fecit se viam, per quam accedamus ad ipsam vitam, cum deitatis lumen in humanitatis testa proposuit, vt per formam serui procedamus ad formam Dei, ad lumen pīssimum, verbum quod erat in principio apud Deum. Hāc ergo viam in qua ambulem notā fac mihi. Et certe debes, quia ad te leuaui animam meam, non ad mundum curuaui, sed afferens vas ad fontem, vt impleas illud aqua saliente in vitam æternam. Nullus ergo de suo sibi præsumat ingenio, suam scientiam sufficere ratus ad cognoscendam viam, per quam tendat ad patriam: quia nō sunt in homine viæ eius, sed à domino gressus hominis diriguntur. Est autē via, quæ videtur homini recta, nouissima autem eius ducunt ad interitum. Ergo notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te domine leuaui animam meam: non enim eam cōtinui qua si sufficientem in me, sed leuaui eam velut insufficientem ad te, vt ad cognoscendum viam, in qua ambulem, à te postulem intellectum. Vnde leuaui eam ad cœlestia de terrenis. Nam oīne datum optimum, & oīne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum. In ipsa vero salutis via

1. Petri 1

Ioan. 4

Iaco. 1

Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi, doce me facere volūtatem tuam, quia Deus meus es tu.

Multi sunt inimici qui obsidēt viam, vt deuiare faciant viatores, visibiles & inuisibiles, spirituales & corporales. De his omnibus inimicis eripe me, ne impediant viam meam, quoniam ad te confugi, q̄s refugiū sperantiū in te dñe. Nemo quippe te potest effugere, vnde quilibet ad te debet confugere, qui ad te venientes foras non eijcis, sed intrare permittis. Et ne à te vltra recedam, doce me per spiritum sanctum tuum (qui est vnctio, docens de omnibus) facere voluntatem tuam, id est, implere præcepta tua. Volūtas enim Dei quæ Deus est, & beneplacitum appellatur, illa non fit, sed facit omnia, quæcunque vult fieri, in cœlo & in terra

Inimici multitudo viā obsident.

terrã, in marí & in abyſſo. Hæc vtiq; vna
Pſal.134 eſt, ſed eius multa ſunt ſigna, de quibus pluraliter dicit: Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius. Inter quæ ſunt conſilium & præceptum,
Pſal.118 de quibus ait: Doce me facere volũtatẽ tuam, vt illud agã quod tu conſulis & præcipis faciendũ. Ad te confugi, quia tu es Deus meus. Ad alium quippe fugerem, ſi ab alio factus eſſem. Sed quia tu es deus meus, creator meus, ad te confugi: quare doce me facere voluntatem tuam, quia tu es magiſter & doctor meus.

Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam, propter nomen tuum domine viuificabis me in æquitate tua.

Quarta pars, in qua circa ſe beneficia diuina commendat: quia Deus erit ductor ipſius. Vnde: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Viuificator ipſius. Vnde: Viuicabis me in æquitate tua. Liberator ipſius: quia educes de tribulatione animam meã. Et vltor ipſius: quia diſperdes omnes inimicos meos. Qui ergo prius ſpẽ liberationis cõcepe-
Spiritus multiplex Ioan.4 rat, iam optinet certitudinẽ. Vnde ſecure dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in viã rectã. Eſt ſpiritus diuinus, de quo dicitur. Spiritus eſt deus, & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet
1.Ioan.5 adorare. Specialiter autẽ tertia in trinitate perſona. Vnde: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, pater, filius, & ſpiri-
Pſal.96 tus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Spiritus angelicus. Vnde: Qui facit angelos
Heb.1 ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentẽ. Et: Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in minſterium miſſi. Spiritus humanus. Vnde: In eius manu eſt anima omnis viuentis. Et: Spiritus vniuer-
Eph.6 ſæ carnis hominis. Spiritus dæmoniacus. Vnde: Non eſt nobis colluctatio ad
Eccli.3 uerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et ſpiritus animalis. Vnde dicitur: Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorum de-
Rom.8 Gal.5 ſcendat deorſum. Item ſpiritus gratię. Vnde: Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et, Spũ ambulate, & deſideria carnis nõ perficietis. Spiritus prophetiæ. Vnde: Spiritus prophetarum erat eis ſubiectus. Spiritus ſapientiæ. Vnde: Verba, quæ locutus ſum vobis, ſpiri-
Ioan.6 tus & vita ſunt. Spiritus ſcripturæ. Vnde: Litera occidit, ſpiritus autem viuifi-
2.Cor.3 cat. Nec non ſpiritus poteſtatis. Vñ: Vbi
Ezech.1 erat impetus, ideſt, poteſtas, ſpiritus, illic gradiebantur, ſiue ad bonum ſalutare, ſiue ad malum damnabile. Et de quo Apo-
2.Theſ.2 ſtolus: Dominus Ieſus interficiet eũ ſpiritu oris ſui. Spiritus voluntatis. Vnde:
1.Cor.6 Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cum eo. Spiritus indignationis. Vnde: Non
Gen.6 permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. Et ſpiritus contẽplationis. Vnde: Eleuauit me ſpiritus inter cœlum & terrã, & adduxit me in Hieruſalem in viſione Dei. Spiritus virtutũ.
Eſa.11 Vnde: Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, &c. Spiritus vitiorũ. Vnde: Vidi de ore draconis, & de ore
Apoc.16 beſtiæ, & de ore pſeudoprophetę tres ſpiritus immundos exire in modũ ranarũ. Et ecce duæ mulieres egredientes, & ſpiritus in alis earum. Hi ſunt ſpiritus ſuperbiæ, cenodoxię, & huiuſmodi. Spũs ęgritudinum. Vnde: Ecce mulier quæ habebat ſpiritum infirmitatis annis decem & octo. Et ſpiritus tempeſtatũ. Vnde: Spiri-
Pſal.10 tus procellarum pars calicis eorum. Porro ſpiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Hic eſt, q mihi viam, p quam ambulem, facit notam, & tuam me docet facere voluntatem: quoniam ipſe me in viam rectam deducet. Bonus quidem in ſe, qa eſt ipſa bonitas, & bonus in nobis, quia nos efficit bonos. O quam bonus, quàm pius, & quàm benignus, quã ſuauis, quàm dulcis, & quàm iucundus eſt ſpiritus tuus domine, his qui te diligunt ex corde puro, & conſcientia bona & fide non ficta. Hic deducet me in viam rectã. i. in viam mandatorũ tuorũ, per quã recte itur ad patriam. Poteſt etiã ſpũs dei bonus intelligi, bonus angelus, q datus eſt ad cuſtodiam. Ipſe quidẽ deducet me in viã rectã. Siquidem ſpũs meus malus me deduxit in viã prauam, ſed ſpũs tuus bonus deducet me in viã rectã, nõ ppter meritũ meũ, ſed ppter nomẽ tuũ, vt rẽ impleas nois tui, qd eſt Ieſus. i. ſaluator. Ego qppe me occidi me p culpã, tu vero me

me iuſtificabis per gratiam, ſed ipſa gratia non erit ſine iuſtitia, quia viuificabis me in æquitate, non mea quidem ſed tua, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Vel viuificabis me in æquitate tua, propter nomen tuum, vt nominatus inde glorioſe lauderis, iuxta quod alibi dicitur: Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.

Educes de tribulatione animam meam, & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.

Quamdiu anima in hoc mortali corpore manet incluſa, multis afflictionibus tribulatur, ſed quum ab illo educitur carcere, de tribulatione huius mundi liberatur, ne grauiorem tribulationē incurrat. Propter quod alibi Pſalm. dicebat: Educ de carcere animam meā ad cōfitendum nomini tuo. Et Paulus apoſtolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc itaque fit, cum remiſſione indulta peccatorum, Deus animam de corpore iubet exire, quaſi de carcere liberatam. Et in miſericordia tua, quantum ad me qui non merui, diſperdes omnes inimicos meos, vt vltra mihi nocere non poſſint. De ſpiritualibus inimicis, id eſt, dæmonibus, abſque dubio verum eſt, quod oñes diſperdes, & de corporalibus quoque, omnes qui vſque ad mortem ſuam perſeuerauerunt inimici. Notāda ſunt autem, quę dicuntur in fine præcedentis verſus, & in fine ſequentis. Nam ibi dicitur: Viuificabis me in æquitate tua, & hic dicitur: In miſericordia tua diſperdes inimicos meos: quum potius videatur, quod ad iuſtificandum miſericordia, & ad perdendum æquitas debeat pertinere, ſed vtrumque pertinet ad vtrumque: quoniam omnes viæ domini miſericordia ſunt & veritas. Propter quod ei miſericordiam & iudicium Pſalmiſta cantabat. Quia vero quidam inimicorum meorum prædeſtinati ſunt ad vitam æternam, & ad æternam mortem aliqui reprobati, de prædeſtinatis optando omnino dico, quod in miſericordia tua, id eſt, per effectū miſericordiæ tuæ diſperdes omnes inimicos meos, id eſt, omnes eorum inimicitias, vt fiant de inimicis amici, ſecundum illud quod alibi dicitur: Verte impios, & non erunt. De reprobatis autem ſpiritu prophetandi dico:

Pſal. 142

Rom. 7

Pſal. 100

Proue. 21

Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniã ego ſeruus tuus ſum.

Omnes huiuſmodi perdes in gehenna ignis æterni, qui obſtinato corde tribulant animam meam, quoniam ſeruus tuus ego ſum, id eſt, in pœna peccati, q̄ me ſeruum tuum nequiter perſequuntur. Vel perdes eos, qui propterea tribulant animam meam, quoniam ſeruus tuus ego ſum, id eſt, quoniam tibi ſeruio. Eſt & hoc graue peccatū, propterea perſequi aliquem, quoniam ſeruit Deo. Exultatiua cōclufio, qua liberationem animæ ſuę ac perditionem inimicorum ſuorum Deo inſpirante prędicit.

Epilogus.

Quoniam in humanis operibus nihil eſt ex oñi parte perfectum, benigne huius operis quæſo lectorem, quatenus ſi quid in eo dignum inuenerit, diuinæ gratię totum aſcribat. Quicquid autem in ipſo cognouerit minus dignū, ad humanum referat imperfectum, rogās humiliter, vt ipſe pro me ſuppliciter interce dat apud pijſſimum patrem, & iuſtiſſimum iudicem, vt plenam mihi concedat indulgentiam peccatorum, per virtutem veræ ac fructiferæ pœnitētiæ, quam in hac pœnitentialium expoſitione Pſalmorum vtcunque deſcripſi, ad laudem & gloriam nominis Ieſu Chriſti, Qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit, & regnat Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Commentariorum D. Innocētij in ſeptem Pſalmos pœnitētiales FINIS.

D. IN-

D. INNOCENTII Papæ tertij Encomium Charitatis.

CHARITAS VT SICVT *omne bonum opus, sic etiam eleemosynam reliquasq; pietatis opera deo grata, hominiq; fructuosa efficiat.*

CHaritatis autē encomiū in fine hic subnecturus, primum eā ex sacris literis probare & commendare opere çpreciū existimo. Sunt autem hæ autoritates, quæ formam præferunt charitatis: Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximū tuū ficut teipsum. Itē Ioannes ait: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & deus in eo. Item Petrus: Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem cōtinuam habentes: quia charitas operit multitudinē peccatorum. Item Paulus: Charitas patiens est, benigna est, non agit perperam. Item Salomō: Odiū suscitat rixas, & charitas parit dilectionem. Item Auguſt. Omnia quæcūq; facimus sine charitate, nihil nobis prosunt, fatuum & inane studium expendimus, si non habemus charitatem, qui Deus est. Item Greg. Tanto amplius rubigo peccatorum consumitur, quanto igne charitatis crematur cor peccatoris.

1. Ioan. 4
1. Per. 4
1. Cor. 13
Prou. 10
Auguſt.
Gregor.

Ex his sic procedendum est: Quis preditus Tulliana eloquētia, quis omni formatus sapientia sufficit laudes charitatis exprimere, eiusq; virtutes ad vnguem exponere? Hæc est charitas, quæ docet illecebras fugere, voluptates calcare, carnis concupiscentias cohibere, desideria illicita frangere, homines contemnere, postremo vniuersa blandimenta respuere. De hac spōsus in Cantico amoris ait: Pone me vt signaculū super cor tuum, quia fortis est vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Mors enim viuentes extinguit, infernus autem nec mortuis parcit. Dilectio igitur vt mors est fortis. Nā sicut illa sensum carnis, sic ista affectum carnalis concupiscentiæ punit. Dura est sicut infernus æmulatio, quia hos quos intus trahit desiderium æternorum, non solum blanda respuere, sed etiam aduersa, pro eo quod diligit adipiscēdo, cogit tolerare. Hęc ē charitas quæ Abel martyrem fecit, Abraham de terra sua eduxit. Hęc Ioseph in Aegypto seruauit. Hæc est flamma, quę tribus pueris in fornace flammā extinxit. Hæc est charitas omniū bonorum maxima, cui nil sapit extraneum, vel aspęr, vel confusum, virtutes cęteras munimine suę perfectionis solidans. Quisquis in eius radice se inserit, nec à viriditate deficit, nec à fructibus euanescit, quia fœcūditatis opus efficaciter non amittit. De hac Isidorus ait: Nullum pręmium' pēsatur, sine amore charitatis: quamuis recte credat, tamē sine charitate ad beatitudinem peruenire non potest. Quia tanta est charitatis virtus, vt etiam prophetia & martyrium sine illa nil esse credatur. Charitas omnium virtutum obtinet principatum. Vnde & vinculum dilectionis ab Apostolo dicitur, quia vniuersæ virtutes eius vinculo religantur. Dilige ergo dominum vt eligas, dilige melius vt salubre degas. Dilige Deum vt eligas esse cum Deo, dilige melius, vt vnus fias cum eo. Per dilectionem ergo diligas, quod diligis, si tutius peruenire cupis, & festina vt apprehendas. Ergo per dilectionem curris, per dilectionem apprehendis. Item quo plus diligis, eo & amplius amplecteris. Ergo per dilectionem superius vide de quo tibi dilectio ipsa est. Dilectio ipsa est cursus, ipsa est peruentio, ipsa est permansio, ipsa est beatitudo. Dilige ergo Deum, elige dominum, curre, apprehende, posside, fruere. Hæc est via superexcellens, via supereminens, vias distortas dirigens, vias rectas ostendens.

Gen. 4
Gen. 12
Gen. 41
Dane. 3
Col. 3

Charitas Dei quāta

Hæc est charitas, quæ tantum in Deum prævaluit, quod eum de sede supernæ maiestatis ad infirmitatem nostrę humanitatis adduxit: vulnerauit impassibilē, ligauit insuperabilem, traxit incōmutabilem, çternum fecit mortalē. Si tātum potuit

Charitas est virtus quæda.

Cant. 8

potuit charitas in Deum, quantum homo deberet posse in seipsum? Si Deus propter hominem tãta pertulit, quid homo propter Deum tolerare recusabit? Pudeat te o homo non subijci charitati, quæ sibi subiecit autorem mundi, non pudeat subijci charitati lutum, quę sibi subiecit & figulum. Hæc non æmulatur, non
1.Cor.13 agit perperam. Ab illo in quo habitat, radicem vitiorum extirpat. Charitas omnium virtutum est origo, charitas mentem hominis illuminat, conscientiã mũdat, animam lætificat, Deum demõstrat. Animam in qua charitas habitat, superbia non inflat, inuidia non deuastat, ira non vexat, auaritia nõ excæcat, tristitia mala non dissipat, gula non inflammat, luxuria non coinquinat. Semper mũda est, semper quieta, semper casta, semp læta, semper pacifica, semper benigna, semper modesta. In aduersis secura, in prosperis non elata. Hęc crux spiritualis est, quam quilibet portare tenetur, vt tollendo hanc crucem, Christi vestigia sequatur: cuius altitudo erigitur ad Deum, latitudo extenditur vsq; ad inimicum, longitudo ad vitæ terminum, eius profunditas diuinę sapit bonitatis immensum. Hæc est charitas quę pugnanti est meritum, triumphanti præmium, quæ sic inchoatur in via, quod cõsummatur in pa
Esaiæ 31 tria. Hæc est ignis in Sion & caminus in Hierusalem. Charitas quasi Trinitatem creatam parit: in qua Trinitate quasi pater est dilectio Dei, à quo procedit dilectio, qua se homo diligit, tanquam proles à parente: ab vtroq; vero dilectio proxima procedit, quasi spiritus sanctus ab vtroq;. Istæ dilectiones sunt in vna substantia charitatis, sed diuersæ in propria persona.

Caue ergo o homo, si dilectionem sectari velis, ne vmbra dilectionis fallaris. Est enim dilectio fortunæ, quę cum prosperitate aduenit, & in aduersitate recedit. Hac Deũ diligit homo carnalis, qui Deum laudat solum, cum benefecerit ei. Est dilectio naturæ, qua naturam suam Deumq; sensualiter diligit. Est dilectio gratiæ, quæ sola habet quod Deum diligit, vt in præmiũ habeatur. Prima est deficiens, secunda faciens, tertia deficiens. Prima est charitatis, secunda sensualitatis, tertia rationis. Prima falsitatis, secunda humilis peccatoris, tertia iustificati hominis. O homo considera quàm dulcis est amor Dei, quã impurus sit amor huius seculi. Amor Dei mater est omnium virtutũ: amor seculi mater est omnium vitiorũ. Apud istum amorẽ imperfecta sunt omnia, apud illum perfecta sunt cuncta.

Dilectio vt fit.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, in libros sex mysteriorum euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ,

PROLOGVS.

TRIA SVNT IN QVIbus præcipue diuina lex consistit, Mandata, Promissa, & Sacramenta. In mandatis est meritum, in promissis est præmium, in sacramentis est adiutorium. Sacramentis enim ad vtrunq; iuuamur, & ad exequẽdum mandatum, & ad obtinendum promissum. Verum inter omnia sacramenta illud constat esse precipuum, quod in officio Missæ supra mẽsam altaris sacratissime celebratur: illud Ecclesiæ repræsentans conuiuium, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatum, panem vitæ proponens, & vinum quod miscuit sapientia.

Lex diuina in tribus consistit.

Luc. 15 Ioan. 6 Pro. 9

Hoc autem officium ipse Christus instituit, cum hæredibus suis nouum condidit testamentum, disponens eis regnum, sicut pater suus sibi disposuit, vt super mensam eius edant & bibãt in regno suo, quod Ecclesia consecrauit. Cœnantibus enim illis accepit Iesus panem, & gratias agens, benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, dicens: Accipite & comedite. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem.

Institutio Missæ. Luc. 22

Luc. 22 Matt. 26 Mar. 14 Luc. 22

Hac igitur institutione formati cœperunt apostoli sacrosanctũ mysterium frequẽtare, eam, quam Christus expresserat, & formam seruantes in verbis, & materiam tenentes in rebus, sicut Apostolus Corinthijs protestatur: Ego (inquit) accepi a domino, quod & tradidi vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur.

Missa ab apostolis celebrata

1. Cor. 11

Primus ergo beatus Petrus apostolus missam Antiochiæ dicitur celebrasse, in qua tres tantum orationes in primordio nascentis Ecclesiæ dicebantur. Cætera vero diuersis temporibus & a diuersis personis leguntur adiecta, prout Christianæ religionis cultu crescẽte, visa sunt decentius conuenire.

S. Petrus

Optime dispositũ Missæ officium

Hoc enim officium tam prouida reperitur ordinatione esse dispositum, vt quæ per Christum gesta sunt & in Christum, ex magna parte contineat, ex quo Christus de cœlo descendit, vsque dum ascendit in cœlum: & ea tam verbis, quã signis admirabili quadam specie repræsentat. Ipsum autem officium consistit in quatuor, scilicet, In personis, Operibus, Verbis, & Rebus. Tres autem sunt ordines personarũ: Celebrantes, ministrantes, & circunstantes. Tres operum species, scilicet, Gestus, actus, & motus. Tres diuersitates verborum, videlicet, Orationes, modulationes, & lectiones. Tres rerũ materies, scilicet, Ornamenta, instrumenta, & elementa.

Missa consistit in quatuor.

materies.

Omnia q̃ in missa fiunt mysteriis plena sunt

Hæc omnia diuinis sunt plena mysteriis, ac singula cœlesti dulcedine redundantia: si tamen diligẽtem habeant inspectorem, qui norit sugere mel de petra, oleumq; de saxo durissimo. Quis autem nouit ordinem cœli, & ponet rationes eius in terra? Puteus altus est, & in quo hauriam aquam non habeo, nisi porrigat ille qui dat omnibus affluenter, & non improperat, vt inter medium montium trãseuntem hauriam aquam in gaudio de fontibus saluatoris. Pulsans ergo pulsabo, si forte clauis Dauid aperire dignetur, vt introducat me rex in cellam vinariam, in qua mihi supernum demõstret exemplar, quod Moysi fuit in monte monstratũ, quatenus sacrosanctum altaris officium eo valeam reuelãte differere, qui linguas infantium facit esse disertas, cuius spiritus vbi vult spirat, diuidẽs singulis prout vult, ad laudẽ & gloriam Trinitatis, ad profectum & vtilitatem legentium, ad meorum veniam & indulgentiam peccatorum.

Deu. 32

Iob. 38

Ioan. 4
Iaco. 1
Psal. 103
Esa. 12
Inuocatio
Apoc. 3
Can. 1
Exo. 25
Sap. 10
Ioan. 3
1. Cor. 12

Humilis & pia protestatio autoris

Si quid ergo dignum in hoc reperietur opusculo, diuinæ gratiæ penitus adscribatur. Nam omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens a patre luminum. Si quid indignum, insufficientię deputetur humanæ. Nam corpus quod corrũpitur aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Consuetudinem autem apostolicæ sedis, non illam quam olim legitur habuisse, sed eam quam nunc habere dinoscitur prosequendam proposui, quæ disponente domino cæterarum Ecclesiarum mater est & magistra.

Iaco. 1
Sap. 9

MY.

MYSTERIORVM EVANGELICÆ LEGIS AC SACRAMENTI EUCHARISTIÆ,

LIBER PRIMVS.

De sex ordinibus clericorum Cap. I.

QVum apostolicæ sedis Antistes celebriter agit missarũ solennia, sex habet secum ordines clericorum, id est, Episcopos, Presbyteros, Diacones, Subdiacones, Acoluthos, & Cantores, ipso numeri sacramento perfectionem huius officij manifestãs. Senarius enim numerus est perfectus, eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cœlum & terram & oẽm ornatum eorum, & quum in plenitudine temporis sexta venisset ætate, sexta quoque die, sub hora sexta, genus redemit humanum. Sed & sex ordines ministrorum legimus in veteri testamento: Pontifices, Sacerdotes, Leuitas, Nathinnæos, Ianitores, & Psaltes, quos ex maiori parte distinxit Artaxerxes in epistola quam Esdræ scribæ direxit: Notum (inquit) facimus de vniuersis Sacerdotibus & Leuitis, Cantoribus, Ianitoribus, Nathinnæis & ministris domus Dei, vt eis vectigal & tributũ & annona nullatenus imponatur.

Senarius numerus perfectus est. Gen.1. Galat.4. Sex ordines ministrorũ veteris testamenti. 1.Esr.7

De Primicerijs & cantoribus, Cap. II.

DAuid prophetarum eximius, volens cultum Dei solẽnius amplia re, cantores instituit, qui coram arca fœderis domini musicis instrumẽtis & modulatis vocibus decantarent, inter quos præcipui fuerunt Heman, Asaph & Hethan. Sed oẽium primus Heman, cuius vicem nunc in Ecclesia obtinet primicerius, qui cantoribus est prælatus. Vnde legitur in Paralipomenõ: Isti sunt quos constituit Dauid super cantores domus domini, stantes iuxta ordinem suum in ministerio, de filijs Caath, Heman cantor filius Ioel: & à dextris eius Asaph filius Barachię, ad sinistram autem Ethan filius Chusi. Debent ergo cantores consonis vocibus & suaui modulatione cõcinere, quatenus animos audientium ad deuotionem Dei valeant excitare.

Institutio Canticorum per Dauid. 1.Par.6 Heman Asaph Ethan

De acoluthis, quod sit eorum ministerium. Cap. III.

AColuthi vero, qui Latine Ceroferarij nuncupantur, ab Aaron & filijs eius ministerij sui sumere possunt exemplum. Scriptũ est enim in Exodo: Præcipe filijs Aaron, vt offerant oleũ de arboribus oliuarum purissimum, piloq; cõtusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij: & collocabunt eã Aaron & filij eius, & vsq; mane luceat coram domino. Quod ergo tunc sacerdotes agebant, hoc nunc acoluthi faciunt in ministerio lucernarum. Multa quippe non solum in nouo, sed & in veteri testamento legi Moysi supaddita legimus & mutata. Vnde Dauid in libro Paralipomenon dixisse narratur: Non erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum & omnia vasa eius ad ministrandum. Acoluthi cereos ferunt accensos, dum legitur Euangelium: non vt tenebras aeris illuminẽt, sed vt proximis opera lucis ostendant.

Exo.27 Multa per tempus superaddita aut mutata sunt. 1.Par.23

Hoc officiũ dñs testat se habere, cũ dicit: Ego sum lux mũdi. Qui sequit me, non ambulat in tẽbris, sed habebit lumẽ vitę. Ioã.8

De subdiaconibus, Cap. IIII.

SVbdiacones Nathinnæorum vices in Ecclesia repræsentant. De quibus in Esdra legitur, qđ Dauid dederat Nathinnæos ad ministeria Leuitarum. Vnde Græce dicuntur, hypodiacones, ex q̃rum ordine fuit ille Nathanael, quẽ dominus in Euangelio commendauit: Ecce, inquiens, vere Israelita, in quo dolus non est. Nathinnęi vero dicuntur, id est, in humilitate domino seruiẽtes. De quibus recte patribus placuit, vt qui sacra mysteria contrectant, legem continentiæ debeant obseruare, ficut scriptum est in propheta: Mundamini qui fertis vasa domini.

1.Esd.8 Ioan.1 Nathinçi. Esa.52

Horum officio dominus vti dignatus est, quando facta cum discipulis cœna, mittens aquam in peluim, lauit pedes di-

scipulorum,&lintheo,quo erat præcinctus,exterſit.

De diaconibus. Cap. V.

ORdo diaconorum à tribu Leui ſumpſit exordium. Vnde dominus ad Moyſen locutus eſt, dicens: Applica tribum Leui,& fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis,& miniſtrent ei & excubent,& obſeruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo teſtimonij,& cuſtodiant vaſa tabernaculi in miniſterio ſeruientes. A vigintiquinq; annis & ſupra, iuſſi ſunt in tabernaculo ſeruire, tanquam ætatis ad onera portanda robuſti,qui poſſint arcam fœderis, menſam propoſitionis,& vaſa tabernaculi deportare. Quod etiam in nouo teſtamẽto recolitur,quum diaconibus ſupra iniſtrum humerum ſtola imponitur, & in diebus ieiunij ſupra eundem humerum caſula complicatur. Quia quicquid laboris in hac vita ſufferimus,tãquam in iniſtra portamus,donec à iniſtra tranſeamus in dextram, in qua requiem habeamus.

Num.3 Leuitæ

Diacones

Hinc etiam Diaconi Cardinales menſam Lateranenſis altaris ſupra humeros ſuos in die cœnæ deportant,& reportãt in ſabbato: ſemper ipſi ſummum Pontificem velut arcam fœderis Leuitæ portantes. Cæterũ in nouo teſtamento ſumpſit initium ab apoſtolis, qui ſeptem viros boni teſtimonij, plenos ſpiritu ſancto,diacones elegerũt,oratione præmiſſa,per impoſitionem manuum ordinantes. Hi ſunt in Apocalypſi ſeptem angeli tuba canentes. Hi ſeptem candelabra aurea,hi voces tonitruorum,qui pacem annunciant,prædicant Euangelium,menſam componunt, offerũt Euchariſtiam, &c̃. Quæ licet humiliter,tamen excellenter ad eorum ſpectant miniſterium.

7. Diaconi Acto.6

Apoc.8

Hoc officium Chriſtus exercuit,quando poſt cœnam ſacramenta cõfecta propꝛijs manibus diſpẽſauit,& cum dormientes excitauit apoſtolos ad orandum: Vigilate,inquit,& orate,vt non intretis in tentationem.

Matt.26 Lucæ.22

De maioribus & minoribus ſacerdotibus. Cap. VI.

SAcerdotalis ordinis inſtitutio à veteri lege ſumpſit originem,ſecundũ quod legitur dñs Moyſi p̃cepiſſe: Applica,inquit, Aaron fratrem tuũ ad te cũ ſuis filijs,de medio filiorꝫ Iſrael,vt ſacerdotio fungãtur mihi. Veruntñ ante legem ſacerdotes fuiſſe leguntur. Vñ Melchiſedec ſacerdos dei altiſſimi legitur extitiſſe:cui decimas ex oĩbus ſpolijs, tãquam ſacerdoti Abraham perſoluit. Erant aũt multi minores ſacerdotes,quos Nazarꝫ os cõmuniter appellabãt. Vnus aũt erat ſummus ſacerdos,quem vocabãt ſpeciaIiter Arabarchũ. Porro Dauid XXIIII. ſacerdotes inſtituit,XVI. de Eleazar,& octo de Ithamar:quibus tamen omnibus vnum p̃fecit,quem ſtatuit principem ſacerdotũ. Singulis aũt per ſortes vicis ſuꝫ diuiſit hebdomadas, quarꝫ octaua prouenit Abiæ, de cuius genere Zacharias pater Ioannis Baptiſtę deſcendit. Verꝫ in nouo teſtamento Chriſtus ipſe maiores & minores ſacerdotes inſtituit, ſ. duodecim apoſtolos,& LXXII. diſcipulos, qs præmittebat binos in oẽm ciuitatem & locum q̃ erat ipſe venturus. Sicut em̃ pontifices ſummos Moyſes regendis populis in lege præfecit,ſed ad eorꝫ ſocietatis & operis adiutoriũ,ſequentis ordinis viros,& ſecũdæ dignitatis elegit. (Nam in Eleazaro & Ithamar filijs Aaron,paternæ tranſfudit plenitudinis abundantiã, vt ad hoſtias ſalutares & frequẽtioris officij ſacramenta,miniſteriũ ſufficeret ſacerdotum. Et in eremo per LXX. virorũ prudentiũ mentes Moyſi ſpiritũ propagauit,qbus ille vſus in populo,innumerabiles multitudines facile gubernaret.) Sic & Chriſtus apoſtolis ſuis diſcipulos addidit,quibus illi ſuis prędicationibus totum orbem impleuerunt. Apoſtolorꝫ itaq; vices,maiores obtinent ſacerdotes, id eſt,epiſcopi:diſcipulorum vero minores,id eſt,presbyteri.

Exo.28

Lucæ.1

Matt.10 Lucæ.9

Sacerdot. diſtinctio

Num.11

De ſignificatione nominum epiſcopi & presbyteri. Cap. VII.

NOmẽ epiſcopi plus ſonat oneris, quàm honoris. Epiſcopus Græce ſuperintẽdens interp̃tatur Latine, ſpeculatoris gerens officiũ,iuxta q̃d dñs in quit pphetæ: Fili hoĩs, ſpeculatorẽ dedi te domui Iſrael,vt plebi ſibi cõmiſſę non negligẽter intẽdat,ſed diligẽter p̃ſpiciat. Ob hoc,inquit Apoſt. Qui epiſcopatum deſiderat,bonũ opus deſiderat. Nõ dicit honorẽ,ſed opus:qm̃ epiſcopus,nõ tam vt

Epiſcop.

Ezech.3

2. Tim.3

Presbyter

vt preſit q̃ vt proſit eligitur. Presbyter autẽ non ab ætate dicitur, ſed à prudentia. Presbyter em̃ Græce, Latine ſenior intelligit. Senectus em̃ venerabilis eſt, nõ diuturna, nec annoꝝ numero cõputata: ſed cani ſenſus ſunt hoĩs, & ætas ſenectutis vita immaculata. Nã & dominus inquit ad Moyſen: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, quod ſenes populi ſint & magiſtri.

Sap. 4

Num. 11

De primatu Romani pontificis.

Cap. VIII.

Primatus Petri.

OMnibus aũt apoſtolis Chriſtus vnum præpoſuit, videlicet Petrũ, cui totius Eccleſiæ principatum, & ante paſſionem, & circa paſſionẽ, & poſt paſſionem commiſit. Ante paſſionem, cum dixit: Tu es Petrus, & ſuper hãc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: & tibi dabo claues regni cœlorũ. Licet em̃ vniuerſis apoſtolis communiter dixerit, Quorum remiſeritis peccata, remitũtur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt: principaliter tamẽ Petro cõceſſit, Quod cunq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatum & in cœlis, & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutũ & in cœlis. Petrus poteſt ligare cæteros, ſed ligari non poteſt à cæteris. Nã & illis particulariter dictũ eſt: Quoꝝ remiſeritis peccata, remittuntur eis. Huic autem vniuerſaliter dicitur: Quodcunq; ligaueris, &c. Circa paſſionem vero, cum pluraliter dixiſſet de omnibus, Simõ, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum: ſingulariter tamẽ pro Petro ſubiunxit: Ego aũt pro te rogaui, vt nõ deficiat fides tua. Statimq; ſubiũxit: Et tu aliqñ conuerſus cõfirma fratres tuos. Ad Petrũ igitur tanq̃ ad magiſtrum pertinet cæteros confirmare, cuius fides in nulla tẽtatione defecit. Fides enim Apoſtolicæ ſedis ſuper firmam petram ſtabili ſoliditate fundata, nullis vnquam erroꝝ ſordibus potuit inquinari: ſed abſq; ruga manens & macula, pro neceſſitate tempoꝝ, à cæteris maculas deterſit errorum. Poſt paſſionem aũt, cum tertio quæſiſſet à Petro, Simon Ioannis, diligis me plus his? & ille tertio reſpondiſſet, Domine tu ſcis, quia amo te, Tertio quẽ præcepit: Paſce oues meas: ſtatimq; ſubiũxit, Sequere me. Petrus enim ſecutus eſt Chriſtum, nõ ſolum genere martyrij, ſed & in ordine magiſterij. Quod Chriſtus oſtẽdit, cum ait: Tu vocaberis Cephas. Licet enim Cephas ſecundum vnam linguam interpretetur Petrus, ſecundum alteram tamẽ exponitur caput. Nam ſicut caput habet plenitudinẽ ſenſuum, cætera ỹo mẽbra partem recipiũt plenitudinis: ita cæteri ſacerdotes vocati ſunt in partem ſolicitudinis, ſed ſummus Põtifex aſſumptus eſt in plenitudinẽ poteſtatis. Hinc eſt etiã, q̃ nõ ſine magni myſterij ſacramẽto, cũ Chriſtus vniuerſos interrogaſſet apoſtolo, Vos aũt quẽ me eſſe dicitis? ſolus Petrus, quaſi primus & potior reſpondit pro omnibus: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Cunq; timore piculi cũcti ſimul exterrerẽtur apoſtoli, ſolus Petrus deſcendit intrepidus, vt ſuper vndas maris ad dominũ ambularet. Et cũ multi diſcipuloꝝ abrĩſſent retro, dicentes, Durus eſt hic ſermo, dixit Ieſus ad duodecim: Nunqd & vos vultis abire? Reſpõdit ei Simõ Petrus: Dñe, ad quẽ ibimus? Verba vitæ æternę habes. & nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei. Cunq; Ieſus reſpexiſſet diſcipulos, ait Simoni Petro: Si in te peccauerit frater tuus, vade & corripe eũ inter te & ipſum ſolũ, &c. Cui cũ Petrus dixiſſet: Dñe, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſq; ſepties? Reſpondit illi Ieſus, Non dico tibi vſq; ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties: & cum omnes apoſtoli fugam arriperent, ſolus Petrus educens gladium, percuſſit ſeruũ Pontificis, & dextram eius abſcidit auriculam. Cũq; poſt reſurrectionem alij diſcipuli nauigio veniſſent ad dñm, Petrus ſuccingens ſe miſit in mare, vt inter vndas ad ipſum accederet. Quapropter & Chriſtus, cũ reſurrexiſſet à mortuis, prius ſe Petro, q̃ cæteris oſtendit apoſtolis: quia ſecundum Apoſtolum viſus eſt Cephæ, poſt hoc vndecim. Deinde viſus eſt plus quàm quingentis fratribus ſimul.

Lucæ. 22

Ioan. 21

Petrus ea pur alioꝝ

Ioan. 1

Precipuꝰ vbique petrus fuit

Matt. 15

Ibid. 14

Ioan. 6

Matt. 18

Lucæ. 22

Ioan. 21

1. Cor. 15

De conuenientia et differentia poteſtatum inter epiſcopos et presbyteros.

Cap. IX.

DIffert aũt inter epiſcopos & preſbyteros, quia ad omnes ſacerdotes communiter pertinet, catechizare, baptizare, prædicare, cõficere, ſoluere & ligare,

gare. Sed specialiter ad pōtifices spectat, clericos ordinare, virgines benedicere, pontifices consecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, chrisma conficere, vestes & vasa cōsecrare. Vnguntur autem manus presbyteris ab episcopo, vt cognoscant hoc sacramento se per spiritum sanctum susci pere gratiā consecrandi. Vnde cum eas vngit episcopus, dicit: Consecrare & sanctificare digneris dñe manus istas, per istam vnctionem & nostrā benedictionē: vt quæcunq; cōsecrauerint, consecrentur: & quæcunq; benedixerint, benedicantur in nomine dñi. Vnguntur etiam manus presbyteris, vt opera misericordiæ pro viribus ad oēs debeant exercere. Per manus enim opera, per oleum misericordia designatur. Vnde Samaritanus appropians vulnerato, vinum superinfudit & oleum. Verum tamen & maiores & minores sacerdotes communiter in quibusdam vices gerunt summi pōtificis, id est, Christi, dum pro peccatis obsecrant, & peccatores per pœnitentiam reconciliant. Vnde dixit Apostolus: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanq̄ Deo exhortāte per nos. Obsecramus ergo pro Christo, reconciliamini deo. Mediatores eī sunt sacerdotes inter deū & hoīes, dū prę cepta dei populo deferunt p̄dicando, & vota populi Deo porrigūt supplicando. Quocirca tales debent existere sacerdotes, vt & deo sint grati, & hominibus sint accepti. Nam vt inquit Alexander papa, Christi sacerdotes quāto digniores fuerint, tāto facilius in necessitatibus populi, pro quibus clamant, exaudiuntur. Et Apost. Mediator non est vnius. Discordes enim reconciliare non potest, qui si mul vtriusq; societatis & amicitiæ vinculo non est concors. Si enim is qui displicet, ad intercedendū mittat, irati animus ad deteriora p̄uocatur. Hi post inuocationem sancti spiritus super vtrunq; humer̄ stolam accipiunt, vt ex hoc intelligāt, se per arma iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos. Quatenus nec aduersis frangantur, nec prosperis eleuentur. Vnde cū stolam accipiunt, dicit illis Episcopus: Accipite iugum dñi, iugum eī eius suaue est, & onus eius leue. Suaue est in prosperis, leue est in aduersis. Accipiunt q̄q; Calicem & patenā de manu Pōtificis, quatenus his instrumētis potestatē se accepisse agnoscāt, placabiles hostias offerēdi. Vñ cū hęc episcopus tribuit, Accipite, inqt, potestatē offerendi sacrificiū Deo, missamq; celebrādi, tam pro viuis q̄ pro defunctis in nomine domini.

Vnctio manuum.

Lucæ. 10 Sacerdotes gerunt vices Christi.

2. Cor. 5

Gal. 3

Stola sup vtrūque humerū. 2. Cor. 6

Matt. 11

Officio sacerdotis vsus est dñs Iesus Christus, qñ post cœnam panē & vinum in corpus & sanguinē suū diuina virtute conuertit. Accipite, inquit, & comedite: Hoc est corpus meum. Hoc facite in meam cōmemorationem. Excellentius aūt vsus est hoc officio, quum pro pctis humani generis seipsum in ara crucis obtulit, idem ipse sacerdos & hostia.

Matt. 26

De communibus & specialibus indumentis pontificum & sacerdotum. Cap. X.

HAec autem communitas & specialitas potestatum inter Episcopos & Presbyteros, ipso numero communium & specialium vestiū designatur. Sex autem sunt indumenta communia Episcopis & presbyteris: videlicet Amictus, Alba, Cingulū, Stola, Manipulus & Planeta. Quia nimirum sex sunt, in quibus communis Episcoporum & presbyterorum potestas consistit: videlicet catechizare, baptizare, prædicare, conficere, soluere & ligare.

Nouem ornamenta & officia specialia pontificū

Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia: videlicet Caligæ, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra & Chirothecæ, Annulus & Baculus. Quia munia nouem sunt, in quibus specialis Episcopor̄ potestas consistit: videlicet clericos ordinare, Virgines bñdicere, Pontifices consecrare, Manus imponere, Basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, Chrisma conficere, Vestes & vasa consecrare.

Pallium autem Metropolitanorum & Primatum & Patriarcharum est proprium, vt. s. per illud à cęteris Episcopis discernant, & priuilegiatā obtineant dignitatem. Hoc ergo tam in nouo quàm in veteri testamento legitur constitutum, vt Pontifices præter communes vestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes & quatuor speciales: hic au-

hic autem sex sunt communes, nouem autem speciales. Id enim mystica ratio postulabat. Nam illę datæ sunt carnalibus & mundanis: hæ autem datæ sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores, & Mundo propter quatuor elemẽta. Senarius autem perfectis, quia numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cœlum & terram, & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines angelorum, qui secundum prophetam per. ix. species lapidum designantur. XV. ergo sunt ornamenta pontificis. xv. gradus virtutum ipso numero designantia, ꝗs per. xv. cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotales virtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari, secũdum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Quaternarius numerus qd mystice.

Gen. 1

Ezech. 28

Psal. 131

De legalibus indumentis secundum Historiam.

Caput. XI.

Vide Exo. 28. p totũ.

Quatuor indumẽta sacerdotalia.

QVatuor erant indumenta legalia, tam minoribus sacerdotibus quã principi sacerdotum communia. Primũ dicebatur Manathasim hebraice, græce περιζώματα, & latine fœmoralia dici potest: de byssо retorta contextum. Secundum Cathemone, quod nos lineam siue subuculam, sed Moyses Abanec appellauit. Hebræi vero discedentes à Babylonijs, Emissan eam vocauerunt, erat que byssinum & duplex. Tertium Balthæus, id est, zona vel cingulum, latum quasi digitis quatuor, sic reticulatum, vt quasi pellis viperea videretur, contextũ de byssо, cocco, purpura & hyacintho. Quartum Thyara, quod Hebræi Manephei, nos autem infulam appellamus, à cydari, id est, mitra Pontificali plurimum differens, quasi formam rotundæ cassidis repræsentans.

Quatuor pontificalia

Super hæc, quatuor proprijs indumẽtis pontifex vtebatur. Primum erat tunica hyacinthina, quã Hebræus dixit Nathir, Græcæ dicit ποδήρης, Latinæ talaris vestis. Habebat autem pro fimbrijs malagranata cũ octuaginta tintinnabulis aureis, interscalari modo disposita, vt audiret sonus, cũ pontifex ingrederet sanctuarium, ne forte moreretur. Secundũ erat Ephot, id est, suphumerale, de quatuor prædictis coloribus auroq; contextum, sine manicis, ad modum colobij, habens aperturam in pectore quadram, ad magnitudinem palmi. In qua λογίου eiusdem mensuræ inserebatur, In cuius parte superiori, videlicet superhumeros, infibulati erant auro duo lapides Onychini, quibus duodecim nomina filiorum Israel erant insculpta, sex in vno, & sex in altero. Quod autem Samuel & Dauid induti leguntur Ephot, aliud erat lineum: & proprie quidem Ephobar dicebatur. Tertium Hebraice dicebatur Heusen, Græce λογίου, Latine vero Rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore. Dictum est autem rationale iudicij, quia ibi erat lapis in cuius splendore Deum sibi esse propitiũ cognoscebant. Erat autem rationale quadrangulum duplex, de quatuor prædictis coloribus auroque contextum, habens duodecim lapides per ordines quatuor. In primo Sardium, Topasium & Smaragdum. In secundo Carbunculum, Saphirum & Iaspidem. In tertio Ligurium, Achatem, & Amethystum. In quarto Chrysolitum, Onychium, & Berillum. In quibus erant scripta duodecim nomina filiorum Israel. In singulis singula. Erant etiam in eo scripta hæc duo nomian Purim & Tynim, id est, veritas & doctrina. Inferebatur autem λογίου superhumerali, à superiori parte per duos annulos & duas cathenulas aureas, immmissas duobus vncinis, qui sub duobus prædictis Onychinis, in superhumerali continebantur infixi. Ab inferiori vero parte per duos annulos aureos cum duabus iũcturis siue cathenis Hyacinthinis colligabatur Ephot. Vltimum ỿo capitis ornamentũ erat Cydaris, id est, mitra in acutũ procedens, habens circulum aureum cum malagranatis & floribus. De qua super fontẽ pendebat aurea lamina, quã Petalũ dicũt, ad modũ lunę dimidię. In q̃ sculptũ erat ✠ Aioth Adonai. i. sanctũ nomẽ dñi Tetragrãmaton, id est, quatuor literarũ, Ioth, He, Vau, Heth. Ne vero quũ mouebat põtifex, moueret & lamina, colligabat vitta seu iunctura Hyacinthina pspicua, q̃ summitates posterius diffũdebat.

lego hagios.

Noſter ergo pontifex pro fœmoralibus habet ſandalia, pro linea Albam, pro baltheo cingulum, pro podere tunicam, pro Ephot amictum vel ſtolam, pro λογίου pallium, pro Cydari Mitrã, pro lamina Crucem. Et quædam ex his diuerſam habent formam ab illis, ſed ſecundum figuram eandem.

De tipo ſegalium indumentorum ſecundum Allegoriam. Caput. XII.

HIs veſtibus ornatus pontifex, totius orbis præferebat imaginem. Fœmoralia namque Byſſina cõgrue terram figurabãt, quia Byſſus de terra procedit. Baltheus cũ vittis & vaſculis circumuolutionem Oceani deſignabant. Tunica Hyacinthina ipſo colore aera præferebat. Per Tintinnabula ſonitus tonitruorum. Per mala granata corruſcationes & fulgura figurabantur. Quatuor minoris ſacerdotis & quatuor ſummi pontificis indumenta, quatuor Microcoſmi & quatuor Megacoſmi partes ipſo numero deſignabant, id eſt, quatuor humores & quatuor elementa. Ephot ſui varietate cœlũ ſydereũ oſtendebat. Quod autem erat aurũ intextum coloribus, figurabat, q̃d color vitalis penetrat vniuerſa. Duo lapides Onychini ſolẽ & lunã, vel duo Hemiſpheria denotabant, XII. gẽmæ pectorales, XII. ſigna in Zodiaco p̃ferebant. Rationale qdem, q̃d erat in medio, qa ratione plena ſunt vniuerſa, quo terrena cœleſtibus hærẽt. Imo ratio terrenorum & temporum & caloris & frigoris, & duplex inter vtrũque tẽperies, de cœli curſu & ratione deſcendit. Per annulos, cathenulas & vncinos, elementorũ, humorũ & temporum colligamenta ſignantur. Cydaris cœlũ Empyreum, Lamina ſuppoſita Deum ſignabat omnibus præſidentem. Hanc qdem Allegoriam libri ſapientiæ confirmat autoritas, dicens: In veſte poderis quam habebat, totus erat orbis terrarũ, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius erat ſcripta.

forte calor

Rationale

Sap. 18

De veſtibus legalibus ſecundum tropologiam. De fœmoralibus. Caput. XIII.

HIs indumẽtis legalibus ſacerdos induebatur, hoc ordine. Lotis pius manibus & pedibus induebat Mana thaſim, id eſt, fœmoralia, figurans, quod ſacerdos mundatis operibus & affectibus, lachrymis pœnitẽtiæ, debet aſſumere continentiam, vt offerat hoſtiam immaculatam, ſanctam, Deo placentem. Noſter autem pontifex, quia iugem debet habere continentiam, non induit in ſacrificio fœmoralia, ſed ſandalia. Aſſi dicatur: Qui lotus eſt, nõ indiget niſi vt pedes lauet, & eſt mundus totus.

Exo. 28

Rom. 8

Ioan. 13

De veſte linea. Cap. XIIII.

SEcundo induebatur Cathemone, id eſt, linea veſte: ſignificans, quod ſacerdos debet induere innocentiam, vt quod ſibi non vult fieri, alij ne faciat. Linum enim propter candorem ſignificat innocentiam, ſecundum illud: Omni tẽpore veſtimenta tua ſint candida.

Matt. 7

Eccl. 9

De Zona Caput. XV.

TErtio, cingebat ſe Baltheo, ſignificans caſtitatem, qua circa lumbos debet accingi, vt reſtringat concupiſcentiam. Vnde veritas ait: Sint lumbi veſtri præcincti & lucernæ ardentes in manibus veſtris.

Luc. 12

De tunica Caput. XVI.

QVarto, induebat tunicam podere̅m, id eſt, talarẽ, ſignificans, q̃d pontifex debet induere perſeuerantiam: quia qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Per talum enim propter extremitãtem, perſeuerãtia deſignatur, ſecundum illud: Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius.

Matt. 10

Gen. 3

De malagranatis & tintinnabulis aureis. Caput. XVII.

DEpendebant autem pro fimbrijs malagranata cum tintinnabulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulũ aureũ accipitur p̃dicatio. Quæ duo debent in ſacerdote cõiungi, ne fine illis ingrediẽs ſanctuarium, moriatur. Cœpit enim Ieſus facere & docere, ſacerdotibus relinquens exemplum, vt ſequantur veſtigia eius, qui peccatum non fecit, vt ſit honeſtas in conuerſatione: nec inuentus eſt dolus in ore eius, vt ſit veritas in prædicatione.

Act. 1

1. Pet. 2

De

De superhumerali. Cap. XVIII.

QVinto, induebat Ephot, ideſt, ſuperhumerale, ſignificans, quod pontifex debet induere patientiam, vt in patiẽtia ſua poſſideat animam ſuam. Lucæ.21 Humeris enim onera ſupportamus, ſecundum illud: Suppoſuit humerum ſuum ad portandum, factusque eſt tributis ſeruiens. Gen.49

De duabus Oris. Caput.XIX

HAbebat autem duas oras conſiunctas in vtroque latere ſummitatum, ſignificans, quod pontifex debet habere arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris, vt non erigatur proſperis, nec deprimatur aduerſis. Exo.28 1.Cor.6

De duobus onychinis. Cap.XX

HAbebat autem & duos lapides Onychinos inſertos humeris. In quibus erant ſculpta. XII. nomina filiorum Iſrael: ſex in vno, & in ſex in altero. Per duos Onychinos ſignificatur veritas & ſynceritas. Veritas p claritatẽ, ſynceritas p ſoliditatem. Per filios Iſrael ſignificantur ſancta deſideria & iuſta opera, ſecundũ illud: Maledictus homo qui non reliquerit ſemẽ in Iſrael. Per ſenariũ numerũ ſignificat pfectio, p eo ꝙd Deus ſexto die perfecit cœlum & terrã & omnem ornatum eorum. Exo.28 Deut.7 Gen.2.

De duodecim nominibus filiorum Iſrael. Cap. XXI.

QVod autem ſex nomina filiorũ Iſrael ſculpta erãt in vno lapide, & ſex in altero, ſignificat quod deſideria ſacerdotis & opera perfici debent, nõ in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis, vt ſynceritas formet intẽtionem, & veritas finem. 1.Cor.5

De duabus cathenulis. Cap. XXII.

HAbebat & duas cathenulas auri puriſſimi, ſibi inuicem coherentes, quæ duobus inſerebantur vncinis: ſignificans, quod pontifex debet habere duos charitatis affectus, ad Deum ſcilicet & ad proximum. De quibus præcipitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo & in tota anima tua, & in tota mente tua, & proximum tuũ ſicut teipſum. Sicut enim aurum præeminet vniuerſis metallis, ita charitas excellit vniuerſas virtutes. De qua dicit Apoſtolus: Horum maior eſt charitas. Deut.6 Matt.22 1.Cor.13

De duobus uncinis Cap.XXIII.

DVo Vncini ſunt intẽtio & finis, quibus cathenulæ inſeruntur, vt tam Deum quam proximum diligat. Deum propter ſeipſum, proximum propter Deum, ex puro corde, & conſcientia bona, & fide non ficta. 1.Tim.1

De rãtionali. Caput.XXIIII.

SExto induebatur λογιον. i. Rationale, ſignificãs, quod põtifex debet induere diſcretionem, per quam diſcernat inter lucem & tenebras, inter dextram & ſiniſtram. Quia non eſt conuentio lucis ad tenebras, neq; Chriſti ad Belial. 2.Cor.6

De quadratura Rationalis, & duplicitate Caput.XXV.

ERat autem Rationale quadrangulum, ſignificans quod pontifex debet diſcernere inter quatuor. Inter verum & falſum, ne deuiet in credendis: & inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, quia debet diſcernere pro duobus, pro ſe videlicet & pro populo. Ne ſi cęcus cęcum duxerit, ambo in foueam cadant. Matt.15

De quatuor ordinibus lapidum. Cap. XXVI.

HAbebat & quatuor ordines lapidum, ſignificans, quod pontifex debet habere quatuor principales virtutes, iuſtitiam, fortitudinem, prudẽtiam, & temperantiam.

De duodecim lapidibus. Cap. XXVII.

IN ſingulis autem ordinibus habebat tres lapides, ſignificans, quod pontifex in primo debet habere fidem, ſpem & charitatem. In ſecundo modeſtiam, manſuetudinem & benignitatem. In tertio pacem, miſericordiam & largitatem. In quarto vigilantiam, ſolicitudinem & longanimitatem. Per lapides enim figurantur virtutes, ſecundum illud: Si quis autem ſuperædificat ſupra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulã, vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit. 1.Cor.3

De cydari. Caput.XXVIII.

SVpremum capitis ornamentũ erat Cydaris vel Thyara, quam vltimo pontifex aſſumebat, ſignificans humilitatem, de qua dominus ait: Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Hanc autẽ Lucæ.18

gestabat in capite, significans quod pōtifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri sic dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mēs intelligitur, secundum illud: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

Matt.11

Matt.6

De lamina aurea. Cap. XXIX

DE Cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapientiam, qua præcellere debet pontifex, secundum illud: Caput eius aurū optimū.

Cant.5

De nomine domini tetragrammaton. Caput XXX.

IN qua quidem lamina aurea erat scriptum nomen domini tetragrammaton, id est, quatuor literarum: Ioth, He, Vau, Heth, id est, principium passionis vitæ iste. Ac si diceretur apertius: Ille, cuius pontifex iste gerit personā, sc3 Christus, est principiū, i. autor vitæ passionis, i. vitæ restauratæ p passionē, quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomen domini quod scribebatur in lamina aurea erat, Anoth, Adonay, id est, sanctum nomen domini, tetragrammaton, quod ineffabile dicitur, non quia effari non potest, sed quia rem ineffabilem significat.

De uarietate operis. Cap. XXXI.

ERant autem hæc indumenta pro maiori parte contexta opere polymito, id est vario, propter varietatem virtutum. De qua dicit Psalmographus: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate.

Psal.44

De quatuor coloribus. Cap. XXXII.

CONtexta vero erant indumēta de quatuor precios coloribus: purpura, cocco, byssо, hyacintho

Purpura

Per purpuram regiæ dignitatis significatur pontificalis potestas, quæ via regia debet incedere, ne declinet ad dexteram vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos.

Coccus

Per coccum coloris ignei, qui & bis tinctus fuisse narratur, significatur pontificalis doctrina, q̄ sicut ignis lucere debet & vrere. Lucere debet p promissionē, vt: Ois qui reliquerit domū aut patrem & matrem, &c. centuplum accipiet & vitam ęternam possidebit. Vrere debet per comminationem, vt: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

Matt.10

Matt.7

Per byssum candoris eximij, significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta, vt pontifex habeat bonum testimonium, secundum Apostolum, & ab his q̄ sunt intus, & ab his qui sunt foris.

1.Tim.3

Per hyacinthum coloris aerei significatur serenitas conscientiæ, quam intra se pontifex debet habere, secundum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

Hyacinthus.

2.Cor.1

De uestibus euangelici sacerdotis. Cap. XXXIIII.

VEstes autem euangelici sacerdotis, aliud designant in capite, aliud figurant in membris. Nam & caput & membra, sacerdotis nomine nuncupantur. Ad caput enim dicit Psalmographus: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ad membra vero dicit Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Prius ergo exponēda sunt earum mysteria, iuxta quod capiti congruunt, ac demum, secundum quod membris conueniunt.

Psal.109

1.Pet.2

De pontificalibus indumentis, secundum quod Christo conueniunt. Cap. XXXIIII.

PONtifex ergo in altaris officio capitis sui Christi, cuius membrū est, repręsentans personam, dum pedibus assumit sandalia, illud incarnatiōis dominicæ insinuat calceamētum, de quo dominus inquit in Psalmo: In Idumæam extendam calceamentum meum, id est, in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calceata diuinitas, vt pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas, q̄bus ipsa pedibus sandalia constringūtur, illud idem accipimus, quod per corrigiam calcea-

Psal.59

menti Ioānes Baptista significauit, cum ait: Cuius nō sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Vnionem ergo ineffabilem, copulamq; indissolubilem, quibus verbi diuinitas se carni nostræ conIunxit, p sandaliorū corrigias intelligimus. Mediātibus vero caligis pedes sandaliis coniunguntur: quoniam anima mediante carni diuinitas est vnita. Sicut enim

Matt.3

enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mundum gubernat. Vnde ait Psalmis. Psal.98 Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

De Amictu, ubi redditur ratio, cur idem in Christo per calceamentum pedum, & per amictum capitis designatur. Cap. XXXV.

Apoc.10 Amictus autem, quo sacerdos caput suum obnubit, illud significat, quod in Apocalypsi describitur, Angelum Dei fortem descendisse de cœlo, Esa.19 amictum nube. Et in Esaia: Ecce dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad saluationem mundi Dei filius, magni consilij angelus, amictus est nube, dum diuinitatem abscon- 1.Cor.11 dit in carne. Nam caput viri Christus, caput Christi deus. Hoc ergo carnis latibulum amictus sacerdotis significat. Quod p illã syndonẽ expressius designatur, qua summus pontifex caput obducit. Et pulchre quidem, quod per calcca- Psal.75 mentum pedum, hoc ipsum per amictũ capitis designatur: quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nã cũ Psal.75 notus esset in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomẽ eius, in Idumæam extẽdit calceamentum suum, & ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.

De alba. Cap. XXXVI.

Gen.3 Alba lineum vestimentum, longissime distans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus Adã vestitus est post peccatum, nouitatem vitæ significat, quam Christus Eph.4 & habuit, & docuit, & tribuit in baptismo, de qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominem cum actibus suis, & in- Matt.17 duite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut sol, 1.Pet.2 & vestimenta eius sunt facta alba sicut Esa 53 nix. Semper enim vestimẽta Christi mũda fuerunt & candida, qa peccatũ nõ fecit, nec inuẽtus est dolus in lingua eius.

De zona siue cingulo. Cap XXXVII.

Apoc.1 Zona sacerdotalis illud significat, quod Ioannes Apostolus ait: Cõuersus vidi similem filio hominis, præcinctum ad mamillas zona aurea. Per Eph.3 zonam auream perfecta Christi charitas designatur: quam dicit Apostolus supereminentem scientię charitatem Christi, feruentem in corde, radiantem in opere. Cuius succinctorium illud significat, quod Esaias de Christo loquẽs prædixit: Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Nam iustus dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Fide- Esa.11 Psal.32 Psal.144 lis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Duæ summitates illius, duæ sunt partes naturales iustitiæ, quam Christus & fecit, & docuit: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: sed quæcunque vultis vt faciant Matt.7 vobis homines, & vos facite illis.

De stola Cap. XXXVIII.

Stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem significat, quam dominus omnium propter salutem seruorum sub iuit. Nam cum in forma Dei esset, non Phil.2 rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Exinaniuit enim seipsum, formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Causam quippe mortalitatis nec contraxit origine, nec commisit in opere: quia q̃d Psal.68 non rapuit, hoc exoluit. Dedit enim illi calicem pater, nõ iudex, amore, non ira, voluntate, non necessitate, gratia, non vindicta. Hic est ille Iacob, qui parens Gen.28 & 30 præcepto patris Isaac & consilio matris suæ Rebeccæ, seruiuit Laban, vt Rachael & Lyam duceret in coniugium.

De tunica. Cap. XXXIX

Exo.28 Tvnica poderis, quæ hyacinthini coloris erat in veteri sacerdotio, tintinnabulis & malis punicis ab inferiori parte pendentibus, vt põtifex totus vocalis incederet, cœlestem Christi doctrinam insinuat. Cuius notitiam habuerunt homines, quibus Deus per pro- Esa.40 phetam ait: In montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Præcipue tamen hanc habuit tunicam euangelicæ textrix doctrinæ, sapientia Dei Iesus Christus, & dedit illã apostolis suis: Oĩa Ioan.15 inqt, quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Hanc ergo significauit illa Ioan.19 tunica domini, quã milites scindere noluerunt, eo quod esset inconsutilis, desuper contexta p totum: damnum fore maximum existimantes, si qui doctrinam euangelicã hęresibus scindere moliãtur.

Su-

De *dalmatica*. Cap. XL.

SVper hanc tunicam pontifex vestit dalmaticam, quæ sui forma latam & largam misericordiam Christi signi ficat, quam ipse præ cæteris & docuit & impendit. Estote, inquit, misericordes, Luc.6 Matt.5 sicut & pater vester misericors est. Beati nanque misericordes, quoniam ipsi mi Iacob.2 sericordiam consequentur. Iudicium vero sine misericordia fiet ei, qui non facit misericordiam, quia misericordia superexaltat iudicium. Ergo dimittite, & dimittetur vobis. sicque, inquit, ora- Matt.6 bitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Luc.10 Hic est ergo Samaritanus ille proxi- mus noster, qui fecit nobiscum miseri- cordiam, superinfundens vulneribus Ibid.8 nostris vinum & oleum. Nam per viscera misericordię suæ visitauit nos oriens Tit.3 ex alto. Qui non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum miseri cordiam suam saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus venit, vt de peccatis veniã indulgeret. Misericordiam, inquit, vo- Matt.9 lo, & non sacrificium.

De *chirotecis* Cap. XLI.

CHirothecæ sunt hędorum pellicu- Gen.27 læ, quas Iacob manibus Rebecca circundedit, vt pilosæ manus maioris similitudinem exprimerent. Pellis hœ- di similitudo peccati, quam Rebecca ma ter, id est, spiritus sancti gratia, manibus veri Iacob, id est, operibus Christi circundedit: vt similitudinem maioris, id est, prioris Adæ, Christus exprime- Rom.8 ret. Christus enim similitudinem pec- cati sine peccato suscepit, vt incarnatio- nis mysterium diabolo celaretur. Nam ad similitudinem peccatorum esurijt, Matt.4 sitiuit, doluit & expauit, dormiuit & la borauit. Vnde cum ieiunasset quadra- ginta diebus & quadraginta noctibus, ac postea esurijsset, accedens ad eum dia bolus, eum ad similitudinem prioris A- dæ tẽtauit. Sed quibus primum vicerat, eisdem modis victus est à secundo.

De planeta, ubi etiam agitur de anteriori & posteriori parte planetæ. Cap. XLII.

CAsula vel planeta magni sacerdo tis est vniuersalis ecclesia, de qua dicit Apostolus: Quotquot in Christo Gal.3 baptizati estis, Christum induistis. Hoc est illud Aaron vestimentum, cuius in Psal.132 oram descendit vnguentum: sed à capi- te descendit in barbam, & à barba desce- Ioã.1 dit in oram. Quoniam de plenitudine spiritus eius nos omnes accepimus, pri mum apostoli, postmodũ cæteri. Quod autem casula, cum vnica sit & integra, extensione manuum in anteriorem & posteriorem partem quodammodo di- uiditur, designat & antiquam ecclesiam, quæ passione Christi præcessit, & nouã, quæ passionem Christi subsequitur. Nã Matt.21 & qui præibant & qui sequebantur, cla- mabant, dicentes: O sanna filio Dauid, Benedictus q venit in nomiue domini.

De *manipulo*. Cap. XLIII.

QVod sacerdos manipulum por- tat in leua, designat, quod Chri- Psal.15 stus brauium obtinebat in via. Per ma- nipulum enim prẽmium designatur, iu- xta quod legitur: Venientes autem veni ent cum exultatione, portantes manipu los suos. Per leuam vita præsens accipi- tur, secundum quod scriptum est: Leua Cant.2 eius sub capite meo, & dextra illius am- plexabitur me. Christus autẽ simul frue batur & merebatur. Fruebatur in patria, merebatur in via. Nam simul comprehẽ debat, & stadium percurrebat: quia si- mul erat & in patria, & in via. Nemo, in quit, ascendit in cœlum, nisi qui de cœ- Ioan.3 lo descendit, filius hominis qui est in cœlo.

De *mitra*. Cap. XLIIII.

MItra Pontificis illud significat, quod Propheta loquẽs de filio dicit ad patrem: Gloria & honore coro Psal.8 nasti eum domine, & constituisti eum Phil.2 super opera manuum tuarum. Hoc est itaque illud nomen, quod est super om ne nomen, vt in nomine Iesu omne ge- nu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorũ. Nam & in aurea lamina Cy- daris Pontificalis sculptum erat nomẽ domini Tetragrammaton, cuius myste rium superius prælibauimus. Per Mi- tram ergo capitis Christi summam illã honorificentiam intelligimus, quæ pro pter diuinitatem debetur humanitati. Nam propter pedem adoratur scabel- lum: Adorate (inquit) scabellum pedum Psal.98 eius, quoniam sanctum est.

De *baculo*. Cap. XLV.

Virga

Virga pontificis, Christi potestatem significat. De qua dicit Psalmista: Virga recta est virga regni tui. Quia dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus. Propter quod & alibi dicit: Reges eos in virga ferrea. Duritia ferri rigorem significat æquitatis, quia Christus tanquam vas figuli confringet peccatores. Verum potestas Christi non solum virga, sed & baculus est, quia non solum corripit, sed & sustentat. Vnde Psalmista: Virga tua & baculus tuus ipsa me cõsolata sunt.

Psal. 22

De Annulo. Caput XLVI.

ANnulus digiti donum spiritus sancti significat. Digitus enim articulatus atque distinctus, spiritum sanctum insinuat, secundum illud: Digitus dei est hic. Et alibi: Si ego in digito Dei eijcio dæmonia, filij vestri in q̃ eijciunt? Annulus aureus & rotundus perfectionem donorum eius significat, quæ sine mensura Christus accepit, quoniam in eo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Nã qui de cœlo venit, super omnes est. Cui Deus non dedit spiritum ad mensuram. Super quem videris spiritũ (inquit) sanctum descendentem & manentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Nam requiescit super eum spiritus sapientiæ & intellectus &c̃. Ipse vero de plenitudine sua secundum differentes donationes distrubuit: alij, secũdum Apostolum, dans sermonem scientiæ, alij gratiam sanitatum, alij operationem virtutum &c̃. Quod & visibilis põtifex imitatur, alios in Ecclesia constituens sacerdotes, alios Diacones, alios subdiacones, & huiusmodi.

Exo. 8 Luc. 11 Coloss. 2 Ioan. 3 Ibid. 1 Esa. 11 1. Cor. 12 Eph. 4

De quinque Psalmis dum præparatur Episcopus dicendis. Caput. XLVII.

CElebraturus Episcopus missarum solennia, quosdam Psalmos & orationes præmittit, secundum exhortationem Psalmistæ dicentis: Præoccupemus faciem eius in cõfessione, & in Psalmis iubilemus ei. Dicit autem hos quinque Psalmos: Quam dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi, De profundis. Vt quicquid immundum quinque sensuũ transgressione commisit, quinque Psalmorũ oratione detergat. Quædam enim continentur in ipsis quæ recte conueniunt celebraturis altaris mysterium & Eucharistiæ sacramentũ. In primo: * Cõcupiuit & defecit anima mea in atria domini. Altaria tua domine virtutum, rex meus & Deus meus. Domine Deus virtutum exaudi orationẽ meam, auribus percipe Deus Iacob. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. In secundo: Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Nunquid in æternum irasceris nobis? Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Veruntñ propter timentes eũ salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. In tertio: Auribus percipe domine orationem meam, & intende voci deprecationis meæ. Omnes gentes quascunque fecisti venient & adorabunt coram te domine. Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum. In quarto: Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Disrupisti domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiã laudis, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus domini, in medio tui Hierusalem. In quinto: Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in dño. Quia apud dominum misericordia & copiosa apud eum redemptio. Orationes vero quas addit, manifeste pertinent ad impetrandum cordis & corporis munditiam & munimen.

Psal. 94 Psal. 83. 84 85. 115. & 129

concupiscit & deficit.

DE PONTIFICALIBVS indumentis, secũdum quod membris conueniũt: vbi agitur de caligis & sandalijs. Cap. XLVIII.

INter hęc, pedes põtificis, in p̃paratione Euãgelij pacis, caligis & sandalus calceantur, quorum pulchritudinẽ admirabatur propheta cũ diceret: Quã speciosi sunt pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Sandalia vero de subtus integram habent soleam, desup aũt corium fenestratum: qa

Esa. 52

greſſus prædicatoris debent ſubtus eſſe muniti, ne polluantur terrenis, ſecundum illud, Excutite puluerem de pedibus veſtris: Et ſurſum aperti, quatenus ad cognoſcenda cœleſtia reuelentur, ſecundum illud propheticum: Reuela oculos meos & conſiderabo mirabilia de lege tua. Quod autem ſandalia quibuſdã locis aperta, quibuſdam clauſa ſunt, deſignat, quod Euangelica prędicatio nec omnibus reuelari, nec omnibus debet abſcondi. Sicut ſcriptum eſt: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Nolite ſanctum dare canibus, nec margaritas ſpargatis ante porcos. Prius autem caligis induitur vſque ad genua protenſis, ibique cõſtrictis, quia prædicator pedibus ſuis rectos facere greſſus & genua debilia roborare debet. Nam q fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorũ.

Mat. 10 Pſal. 118 Luc. 8 Mat. 13 Ibidem. 7 Ibidem 5.

De *ablutione manuum*. Cap. XLIX.

DEinde corporaliter lauat manus, vt ſpiritualiter mundet actus, auctoritate Pſalmiſtæ dicentis: Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum domine. Non enim diuina ſacramenta lutum manuum contaminat, ſed ſi quis indigne manducat & bibit, iudicium ſibi mamducat & bibit, Quia non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, ea coinquinant hominem, cogitationes malæ, homicidia adulteria, furta, fornicationes, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Vnde ſolicite ſatagendum eſt, vt non tam exteriora manuum quã interiora mentiũ inquinamenta purgentur.

Pſal. 25 1. Cor. 11 Mat. 15

De *Amictu, ubi agitur de duabus ligulis, quibus amictus ante pectus ligatur.* Caput. L.

LOtis itaque manibus aſſumit amictum, qui ſuper humeros circumquaque diffunditur. Per quem operum fortitudo ſignificatur. Humeri quippe fortes ſunt ad opera peragenda, ſecundum illud patriarchæ Iacob: Suppoſuit humerum ad portandum, & factus eſt tributis ſeruiẽs. Duo vaſculi quibus amictus ante pectus ligatur, ſignant intentionem & finem, quibus informandum eſt opus, ne fiat in fermento malitiæ & nequitię, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. Sacerdos enim non debet otioſus exiſtere, ſed bonis operibus inſiſtere & inſudare, ſecundum quod Apoſtolus ait ad Timotheum: Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti.

Gen. 49 1. Cor. 5 2. Tim. 1

De *alba*. Caput. LI.

ALba membris corporis conueni enter aptata, nihil ſuperfluum aut diſſolutum in vita ſacerdotis eſſe debere demonſtrat. Hæc ob ſpeciem candoris deſignat munditiam, ſecundum quod legitur: Omni tempore veſtimenta tua ſint candida. Fit autem de byſſo vel de lino. Propter quod ſcriptum eſt: Byſſum ſunt iuſtificationes ſanctorum. Sicut enim byſſus, vel linum cãdorem, quem ex natura non habet, multis tunſionibus attritum, per artem acquirit, ſic & hominis caro munditiam, quã non obtinet per naturam, multis caſtigationibus macerata, ſortitur per gratiam. Vnde ſacerdos, ſecundum Apoſtolum, caſtigat corpus ſuum & in ſeruitutem redigit, ne forte quum alijs prædicauerit, ipſe reprobus fiat. Hęc veſtis in veteri ſacerdotio ſtricta fuiſſe deſcribitur, propter ſpiritum ſeruitutis in timore. In nouo larga eſt, propter ſpiritum adoptionis in libertate. Quod autem Aufrigium habet, & gemmata eſt in diuerſis locis & varijs operibus ad decorem, illud inſinuat, quod Propheta dicit in Pſalmo: Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circundata varietate.

Eccli. 8 Apoc. 18 1. Cor. 9 2. Cor. 3 Pſal. 44

De *Zona & ſuccinctorio*. Cap. LII.

DEbet igitur Alba circa lumbos zona præcingi, vt caſtitas ſacerdotis nullis incentiuorum ſtimulis diſſoluatur. Vnde: Sint lumbi veſtri pręcincti & lucernæ ardentes in manibus veſtris. In lumbis enim luxuria dominatur. Sic dominus loquens de diabolo manifeſtat: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbilico ventris eius. Debent ergo lumbi præcingi per continentiam. Debent & ſubcingi per abſtinentiam: quoniam hoc genus dæmonij non eijcitur niſi in oratione & ieiunio. Hinc etiã Apoſtolus ait: State ſuccincti lumbos in veritate.

Luc. 12 Iob. 40 Mat. 17 Eph. 6

Qua-

Quare Romanus pontifex post Albam Orale, & post orale crucem assumat.

Caput. LIII.

ROmanus autem pontifex post albam & cingulum assumit Orale, quod circa caput inuoluit, & replicat super humeros, legalis pontificis ordinē sequens, qui post lineam strictam & zonam induebatur Ephot, id est, superhumerale, cuius locum modo tenet amictus. Et quia signo crucis auri lamina cessit, pro lamina, quam Pontifex ille gerebat in fronte, pontifex iste crucem gerit in pectore. Nam mysterium, quod in quatuor literis auri lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit. Iuxta quod inquit Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum. Ideoque Ro. pontifex crucem quandam insertam cathenulis à collo suspensam, sibi statuit ante pectus, vt sacramentum, quod ille tunc præferebat in fronte, hic autem recondat in pectore: Nam corde creditur ad iustitiā, ore aūt confessio fit ad salutē.

Ephe.3

Rom.10

De Stola. Caput. LIIII.

POst hęc stolam, quæ alio modo vocatur Orarium, super collum sibi sacerdos imponit, vt iugum domini se suscepisse significet: quæ à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrū latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & aduersis, sacerdos debet esse munitus. Stola quippe significat sapientiā vel patientiam, de qua scriptum habetur: Patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones. Et iterum: In patiētia vestra possidebitis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cū zona nexibus qbusdā colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur, ne aliquo tentationis moueantur impulsu. Debet autem sacerdos secūdum decretum Braccharensis concilij de vno eodemque orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum crucis in pectore suo præparare. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subiacebit. Nisi forte quis dixerit hoc decretum per contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem abrogatum.

1.Cor.9

Heb.10

Luc.21

Ex.3. Concil. Braccarē. c.2

De tunica. Caput. LV.

DEinde pontifex induit tunicam Poderem, id est, talarem, significantem perseuerantiam. Vnde Ioseph inter fratres suos talarem tunicam habuisse describitur. Cum vero cæteræ virtutes currant in stadio, perseuerantia tamen accipit brauium: quoniam q perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Vnde præcipitur: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Habebat autē hæc vestis in veteri sacerdotio, pro fimbrijs mala punica cum tintinnabulis aureis, quorum supra mysterium exposuimus.

Gen.37

Mat.10

Apo.2

De Dalmatica. Caput. LVI.

SVper hanc tunicam Episcopus vestit Dalmaticā, sic dictam, eo q̄d in Dalmatia fuit reperta. Quæ sui forma figurat largitatem, quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum: Oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem. Non ergo manum habeat ad dandam collectam, & ad recipiendum porrectā, sed illud efficiat, quod Propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque duc in domum tuam. Quum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ob hoc forte specialiter vtuntur Diaconi Dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab Apostolis, vt mensis ex officio ministrarēt. Debet autem Dalmatica habere duas lineas coccineas, hinc inde, ante & retro, à summo vsque deorsum: vt pontifex habeat feruorem charitatis ad Deum, & ad proximum, in prosperis & aduersis, iuxta veteris & noui Testamenti præceptum, quod est: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Vnde Ioannes: Charissimi, non nouum mandatum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Atque iterum: Mandatum nouum scribo vobis &c. In sinistro quoque latere Dalmatica fimbrias habere solet, id est, solicitudines actiuæ vitę signantes, quas Episcopus debet habere pro subditis. Iuxta quod dicit Apostolus: Præter illa quæ extrinsecus sunt instātia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum.

largitas habet manus protēsas. 1.Tim.3

Esa.58

Act. 6

Deut.6 Mat.22.

1.Ioan.2

2.Cor.11

De *chirothecis.* Caput. LVII.

QVia vero plerique bonum opus, quod faciunt, inani fauore corrumpunt, ſtatim Epiſcopus manus operit chirothecis, vt neſciat ſiniſtra ſua qd faciat dextra ſua. Per chirothecam ergo congrue cautela deſignatur, quæ fic facit opus in publico, quod intentionem continet in occulto. Nam etſi dominus dixerit: Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt, propter quod chirotheca circulum aureum deſuper habet: ipſe tamen præcepit: Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrẽ veſtrum qui in cœlis eſt.

Matt. 6

Ibid.

Matt. 6

De *Caſula uel planeta.* Cap. LVIII.

POſtremo ſuper omnes veſtes induit caſulam vel planetam, quæ ſignificat charitatem. Charitas enim operit multitudinem peccatorum, de qua dicit Apoſtolus: Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro, ſi linguis hominum loquar & angelorꝝ charitatem aũt non habuero, factus ſum velut æs ſonãs & cimbalum tinniens. Et hæc eſt veſtis nuptialis, de qua loquitur dominus in euangelio: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialẽ? Quod autem amictus ſuper os planetæ reuoluitur, innuit, quod omne opus bonum debet ad charitatem referri. Nam finis præcepti charitas eſt, de corde puro, & conſciẽtia bona, & fide non ficta. Quod autem extenſione manuum in anteriorem & poſteriorem partem diuiditur, ſignificat duo brachia charitatis, ad Deũ ſcilicet & ad proximum. Diliges, inquit, dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis pendet tota lex & Prophetæ. Latitudo planetæ ſignificat latitudinem charitatis, quæ vſque ad inimicos extenditur. Vnde: Latum mandatum tuum nimis.

1. Pet. 4

1. Cor. 13

Matt. 22

Pſal. 118

De *manipulo.* Caput. LIX.

CAEterum quia mentibus bene compoſitis & diuino cultui mancipatis ſæpe ſubrepit accidia, quę quodã torpore reddit animum dormientem, dicente Pſalmiſta: Dormitauit anima mea præ tædio, in ſiniſtra manu quædã apponitur mappula, quæ manipulus vel ſudarium appellatur, qua ſudorem mentis abſtergat, & ſoporem cordis excutiat, vt depulſo tædio vel torpore, bonis operibus diligẽter inuigilet. Per manipulum ergo vigilantia deſignatur, de qua dominus ait: Vigilate, quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit. Vnde ſponſa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat.

Pſal. 118

Matt. 24

Can. 5

De *mitra.* Caput. LX

MItra pontificis ſcientiam vtriuſque teſtamenti ſignificat: nam duo cornua duo ſunt teſtamenta, duæ fimbriæ ſpiritus & litera. Circulus aureus, qui anteriorem & poſteriorem partem complectitur, indicat quod omnis ſcriba doctus in regno cœlorum de thesauro ſuo noua profert & vetera. Caue ergo diligenter epiſcopus, ne prius velit eſſe magiſter, quam norit eſſe diſcipulus, ne ſi cæcus cæcum duxerit, ambo in foueã cadant. Scriptum eſt enim in Propheta: Quia tu ſcientiam repulifti, ego te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi.

Matt. 13

De *annulo.* Caput LXI.

ANnulus eſt fidei ſacramenum, in quo Chriſtus ſponſam ſuam ſanctam eccleſiam ſubarrauit, vt ipſa de ſe dicere valeat: Annulo ſuo ſubarrauit me dominus meus, id eſt, Chriſtus. Cuius cuſtodes & pædagogi ſunt epiſcopi & prælati, annulum pro ſigno ferentes in teſtimonium. De quibus ſponſa dicit in Canticis: Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem. Hunc annulum dedit pater filio reuertenti, ſecundum illud: Date annulum in manum eius.

Can. 5

Luce. 15

De *baculo, & quare ſummus pontifex paſtorali uirga non utitur.* Cap. XLII.

BAculus * correptionem ſignificat paſtoralem, propter quod à conſecratore dicitur conſecrato: Accipe baculum paſtoralitatis. Et de quo dicit Apoſtolus: In virga veniã ad vos. Quod autem eſt acutus in fine, rectus in medio, retortus in ſummo, deſignat quod pontifex debet per eam pũgere pigros, regere

* correctionem.

1. Cor. 4

regere debiles, colligere vagos. Quod vno carmine verificator quidam expreſſit: Collige, ſuſtenta, ſtimula, vaga, morbida, lenta. Romanus autem pontifex paſtorali virga non vtitur, pro eo quod Beatus Petrus apoſtolus baculum ſuum miſit Euchario primo epiſcopo Treuerorum, quem vna cum Valerio & Materno ad prædicandum euangelium gẽti Theuthonicæ deſtinauit. Cui ſucceſſit in epiſcopatu Maternus, qui per baculum ſancti Petri de morte fuerat ſuſcitatus. Quem baculum vſque hodie cum magna veneratione Treuerenſis ſeruat eccleſia.

Baculus S. Petri apud Treuerenſes.

De pallio, vbi materia & forma ſecundum myſterium exponuntur.

Caput LXIII.

PAllium, quo maiores vtuntur epiſcopi, ſignificat diſciplinam, qua ſe ipſos & ſubditos Archiepiſcopi debent regere. Per hãc acquiritur torques aurea, quam legitime certantes accipiũt, de qua dicit Salomon in parabolis: Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fit enim pallium de candida lana contextum, habens deſuper circulum humeros conſtringentem, & duas lineas ab vtraque parte dependentes. Quatuor autem cruces purpureas, ante, & retro, à dextris, & à ſiniſtris: ſed à ſiniſtris eſt duplex, & ſimplex à dextris. Hæc omnia moralibus ſunt imbuta myſterijs, & diuinis grauida ſacramentis. Nam vt ſcriptura teſtatur, In thezauris ſapientiæ ſignificatio diſciplinę. In lana quippe notatur aſperitas, in candore benignitatis deſignatur. Nam eccleſiaſtica diſciplina contra rebelles & obſtinatos ſeueritatem exercet, ſed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatẽ. Propter quod de lana nõ cuiuſlibet animalis, ſed ouis tantum efficitur, quæ manſuetum eſt animal. Vnde Propheta: Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt, & quaſi agnus coram tondẽte ſe obmutuit, & non aperuit os ſuum. Hinc eſt ꝺd illius ſemiuiui vulneribus, quẽ Samaritanus duxit in ſtabulũ, & vinum adhibeſ & oleũ, vt p vinũ mordeantur vulnera, & p oleũ foueãtur, q̃tenns q ſanandis vulneribus p̃eſt, in vino mor-

Pro. 1

Forma Pallij.

Eccli. 1

Iſa. 53

Luc. 10

ſum ſeueritatis adhibeat, in oleo mollitiẽ pietatis. Hoc nimirũ & p parcã taberna culi deſignatur, in qua cum tabulis virga cõtinetur & mãna. Qm̃ in mente rectoris cũ ſcripturæ ſciẽtia debet eſſe virga diſtrictionis, & mãna dulcedinis, vt ſeueritas immoderate nõ ſequiat, & pietas plus q̃ expedit nõ indulgeat. Circulus pallij, p quẽ humeri cõſtringunt, eſt timor dñi, p quẽ opa coercẽtur, ne vel ad illicita defluant, vel ad ſuperflua relaxẽtur. Qm̃ diſciplina ſiniſtram cohibet ab illicitis formidine pœnæ: dexteram vero temperat à ſuperfluis amore iuſtitiæ. Beatus ergo vir qui ſemper eſt pauidus. Nã iuxta ſententiam Sapientis, Timor dñi peccatum repellit, qui vero ſine timore exiſtit, iuſtificari non poterit. Hinc eſt ergo, ꝺd pallium & ante pectus & ſuper humeros frequenter aptatur. Quatuor cruces purpureæ ſunt quatuor virtutes politicę: iuſtitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ niſi crucis Chriſti ſanguine purpurẽtur, fruſtra ſibi virtutis nomen vſurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Vnde dominus inquit apoſtolis: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarum & phariſæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Hæc eſt purpurea regis tunica tincta canalibus, quam Salomon cõmemorat in canticis canticorum. Is ergo qui gloria pallij decoratur, ſi cupit eſſe quod dicitur, in anteriori parte debet habere iuſtitiam, vt reddat vnicuique quod ſuum eſt. Prudentiam in poſteriori, vt caueat quod vnicuique nociuum eſt. Fortitudinem à ſiniſtris, vt eum aduerſa nõ deprimant. Temperantiam à dextris, vt eum proſpera non extollant. Duę lineę, quarum vna poſt dorſum, & altera progreditur ante pectus, actiuam & contemplatiuam vitam ſignificant. Quas ita debet exercere prælatus, vt exemplo Moyſi nunc in montem aſcendat & ibi philoſophetur cum domino: nunc ad caſtra deſcendat, & ibi neceſſitatibus immineat populorum, prouiſurus attentius, vt quum ſæpe ſe dederit alijs, interdum ſe ſibi reſtituat. Quatenus & quum Martha circa frequens ſatagat miniſterium, & quum Maria verbum audiat ſaluatoris. Vtraque tamen

Heb. 9

Pro. 28 Eccli. 1

Matt. 5

alias iuncta, alias uincta.

Cant. 7

Vita actiua & contemplatiua. Exc. 24 & 34.

Sap.9 grauat inferius, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quapropter & pallium duplex ē in siniſtra, sed simplex in dextra. Quia vita præsens, quæ per siniſtram accipitur, multis est subiecta moleſtijs: sed vita futura, quæ per dexteram designatur, in vna semper collecta quiete est. Quod veritas ipsa designauit, cum intulit: Martha Martha, solicita es, & turba-

Lucæ.10 ris erga plurima. Porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Pallium duplex est in siniſtro, quatenus ad tolerandas vitæ præsentis moleſtias prælatus fortis exiſtat. Simplex in dextra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietē, toto suſpiret affectu, iuxta

Psal.26 verbum Psalmiſtæ, dicentis: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Tres autem acus, quæ pallio infiguntur ante pectus super humerum & poſt tergum, designant compaſſionem proximi, administrationem officij, diſtrictionemque iudicij. Quarum prima

Tres acus quid designent pungit animum per dolorem, secunda per laborem, tertia per terrorem. Prima

2.Cor.11 pungebat Apoſtol. cū dicebat: Quis infirmatur, & ego nō infirmor? quis scāda lizatur, & ego non vror? Secūda est: Præter illa quæ extrinsecus sunt inſtantia mea quotidiana: solicitudo omnium ec-

1.Pet.4 cleſiarum. Tertia: Si iuſtus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Super dextrum humerum non infigitur acus, quoniam in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, nullus ſtimulus

Apoc.21 punctionis. Abſterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus, neclamor, sed nec vllus dolor, quoniam priora tranſierunt. Acus est aurea, sed inferius est acuta, & superius rotunda, lapidem continens precioſum, quia nimirū bonus paſtor propter curam ouium in terris affligitur, sed in cœlis æternaliter coronabitur, vbi precioſam illam mar-

Matt.13 garitam habebit, de qua dominus ait in euangelio: Simile est regnum cœlorum homini negociatori quęrēti bonas margaritas. Inuēta autem vna precioſa margarita, abijt & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Dicitur autem pallium plenitudo pontificalis officij, quoniam in ipso & cum ipso confertur pontificalis officij plenitudo. Nam antequam Metropolitanus pallio decoretur, non debet clericos ordinare, pontifices conſecrare, vel eccleſias dedicare, nec Archiepiſcopus appellari. Vſus pallij.

De armatura uirtutum.
Caput. LXIIII.

Iſta sunt arma quæ pontifex debet induere, contra ſpirituales nequitias pugnaturus. Nam, vt inquit Apoſtolus, 2.Cor.10 Arma militiæ noſtræ non sunt carnalia, sed ad deſtructionem munitionum potentia Deo. De quibus idem Apoſto-

Eph.6 lus in alia dicit epiſtola: Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus insidias diaboli. State ergo succincti lūbos veſtros in veritate: & induti loricā iuſtitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis, in omnibus sumē tes scutum fidei, quo poſſitis omnia te-

la nequiſſimi ignea extinguere: & galeā ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, qđ est verbum Dei.

Prouideat ergo diligenter epiſcopus, & atttendat sacerdos ſtudioſe, vt signū ſine significato non ferat, vt veſtem ſine virtute non portet, ne forte ſimilis ſit ſepulchro deforis dealbato, intus aūt omni pleno ſpurcitia. Quiſqs aūt ſacris indumentis ornatur, & honeſtis moribus non induitur, quanto venerabilior apparet hominibus, tanto indignior reddi tur apud Deum. Pontificalē itaq; gloriam iam honor non commendat veſtium, ſed ſplendor animarum. Quoniam & illa quæ quondam carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius quę in ipſis erant intelligenda poſcebant: vt quicquid illa velamina in fulgore auri & in nitore gemmarū, & in multimodi operis varietate ſignabant, hoc iam in moribus actibusque clareſcat. Quod & apud veteres reuerentiam ipſæ ſignificationum ſpecies obtinent, & apud nos certiora ſint experimenta rerum, quā ænigmata figurarū. Tunc enim valles abundant frumento, quum arietes ouium ſunt induti. Salubris exhortatio. Matt.23 Pſal.64

De

De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum uestes sunt distinguendæ. Cap. LXV.

QVatuor autē sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum sacras vestes ecclesia Romana distinguit, Albus, Rubeus, Niger & Viridis. Nam & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur: Bissus & purpura, hyacinthus & coccus. Albis induitur vestimentis in festiuitatibus confessorum & virginum: Rubeis in solennitatibus apostolorum & martyrum. Hinc sponsa dicit in canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus. Candidus in confessoribus & virginibus, rubicundus in martyribus & apostolis. Hi & illi sunt flores rosarum & lilia conuallium. Albis indumentis igitur vtendum est in festiuitatibus confessorum & virginum, propter integritatē & innocentiam. Nam cādidi facti sunt Nazaręi eius, & ambulāt semper cum eo in albis. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocūq; ierit. Propter eam causam vtendum est albis in solennitatibus sequentibus, scilicet, in solennitatibus angelorum, de quorum nitore dominus ait ad luciferum: Vbi eras, cum me laudarent astra matutina? In natiuitate saluatoris & pręcursoris, q̄niā uterque natus est mundus, id, est, carens originali peccato. Ascendit enim dominus super nubē leuem, id est, sumpsit carnem à peccatis immunem, & intrauit Aegyptum, id est, venit in mundū, iuxta quod angelus ait ad virginem: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Ioannes aūt etsi fuit conceptus in pctō, fuit tamē sanctificatus in vtero, secundum illud propheticum: Anteq̄ exires de vulua, sanctificaui te. Nam & angelus ait ad Zachariā: Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. In Epiphania propter splendorem stellæ, quæ Magos adduxit, secūdum illud Propheticum: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splēdore ortus tui. In Hypopanti, propter puritatem Mariæ, quæ iuxta cāticum Simeonis, obtulit lumen ad reuelationem gētium, & gloriam plebis suæ Israel. In cœna domini, propter confectionem Chrismatis, quod ad mūdationem animæ consecratur. Nam & euangelica lectio munditiam principaliter in illa solennitate commēdat. Qui lotus est, inquit, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et iterum: Si non lauero te, non habebis partem mecum. In resurrectione, propter angelum testem, & nūcium resurrectionis, qui apparuit stola cādida coopertus: de quo dicit Matthæus, quod erat aspectus eius sicut fulgur, & vestimētum eius sicut nix. In Ascensione, propter nubem candidam, in qua Christus ascendit. Nam & duo viri steterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, qd statis aspicientes in cœlum, &c. Illud autem non ociose notandum est, quod licet in consecratione pōtificis talibus indumentis sit vtendum, consecrantibus scilicet & ministris (nam consecrandus semper albis vtitur) qualia secundū proprietatem diei conueniunt: in dedicatione tamen Ecclesiæ semper vtēdum est albis, quocunq; dierum dedicatio celebretur. Quoniam in consecratione pontificis cātatur missa diei, sed in dedicatione Basilicæ dedicationis missa cantatur. Nā & Ecclesia virgineo nomine nūcupatur, secundum illud Apostoli: Despondi eēm vos vni viro virginem castam exhibere Christo. De qua sponsus dicit in Canticis: Tota pulchra es amica mea & macula non est in te. Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni.

Rubeis autem vtendum est indumentis in solēnitatibus apostolorum & martyrum, propter sanguinē passionis, quē pro Christo fuderūt. Nam ipsi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. In festo Crucis, de qua Christus ꝑ nobis sanquinem suū fudit. Vnde Propheta: Quare rubrum est indumentum tuum, sicut calcātium in torculari? Vel in festo Crucis melius est albis vtēdum, quia nō passionis, sed inuētionis vel exaltationis est festū. In Pētecoste, ꝓpter sancti spūs feruorē qui sup apostolos in linguis igneis apparuit. Nā apparuerūt illis dispertitæ linguę tanq̄ ignis, seditq; supra singulos eoꝝ. Vñ propheta: Misit de cœlo ignē in ossi-

Exo. 28 — Can. 5 Quibus festis utēdū est albis. — Apoc. 14 — Iob. 38 — Esa. 19 — Lucæ. 1 — Hiere. 1 Luc. 1 — Esa. 60 — Ioan. 13 — Mar. 16 — Matt. 28 — Lucidam. — Acto. 1 — 2. Cor. 11 — Can. 4. — Rubeis quando vtendum. — Apoc. 7 — Esaiæ. 63 — Acto. 2 — Thren. 1

ossibus meis. Licet autem in apostolorũ Petri & Pauli martyrio rubeis sit vtendum, in Conuersione tamen & Cathedra vtendum est albis. Sicut licet in natiuitate sancti Ioannis sit albis vtendum, in Decollatione tamen ipsius vtendum est rubeis. Cum autem illius festiuitas celebratur, qui simul est & martyr & virgo, martyrium præfertur virginitati, quia signum est perfectissimæ charitatis, iuxta quod Veritas ait: Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quapropter & in Commemoratione omnium sanctorum quidam rubeis vtuntur indumentis: alij vero, vt Curia Romana, candidis: quum non tam in eadem, sed de eadem solẽnitate dicat Ecclesia, quod sancti, secundum Apocalypsim Ioannis, stabant in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.

Virginitati præfertur martyrium. Ioan. 14

Apoc. 17

Nigris autem indumentis vtendum est in die afflictionis & abstinentiæ, pro peccatis, & pro defunctis. Ab aduentu scilicet vsq; ad Natalis vigiliam, & à Septuagesima vsq; ad sabbatũ Paschæ. Spõsa quippe dicit in Canticis: Nigra sum, sed formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomõis. Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me sol. In Innocentum autem die, quidã nigris, alij vero rubeis indumentis vtendum esse contendunt. Illi propter tristitiam, quia vox in Rhama audita est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Nam propter eãdem causam cantica lætitię subticentur, & nõ in aurifrigio mitra defertur. Isti propter martyrium, quod principaliter commemorans inquit Ecclesia: Sub throno dei sancti clamabant: Vindica sanguinẽ nostrũ qui effusus est Deus noster. Propter tristitiam ergo, quam & silentium innuit lætitiæ canticorum, mitra quæ fertur non est aurifrigio insignita, sed propter martyrium rubeis est indumentis vtendum. Hodie vtimur violaceis, sicut, in Lętare Hierusalem, propter lætitiam, quam aurea Rosa significat, Romanus Pontifex portat mitram aurifrigio insignitã, sed propter abstinentiam nigris, imo violaceis vtitur indumentis.

Nigris qñ vtendum.

Cant. 1

Festum innocentũ

Hiere. 31 Mat. 2

Lucæ. 18 Apoc. 6

Restat ergo, quod in diebus ferialibus & communibus, viridibus sit indumentis vtendum. Quia viridis color medius est inter albedinem & nigredinem & ruborem. Hic color exprimitur, vbi dicitur: Cypri cum Nardo, Nardus & Crocus. Cant. 4

Ad hos quatuor cæteri referuntur. Ad rubeum colorem coccineus, ad nigrum violaceus, ad viridem croceus. Quamuis nonnulli rosas ad Martyres, Crocum ad confessores, Lilium ad virgines referant.

EXPLICIT LIBER PRIMVS.

MYSTERIORVM EVANGELICÆ LEGIS AC SACRAMENTI EUCHARISTIÆ,

LIEER SECVNDVS.

De accessu Pontificis ad altare. Cap. I.

HIS indumentis ornatus Episcopus ad altare procedit, duobus eũ ducentibus hincinde, sacerdote videlicet et leuita, subdiacono præcedente, q̃ clausum portat codicẽ Euangelij, donec Episcopus ad altare perueniat, ibique codicem osculatur apertum. Hæc omnia diuinis plena sunt sacramentis. Episcopus enim illum in se repręsentat pontificem, de quo dicit Apostolus: Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id est, non huius creationis, &c̃. Heb. 9

De presbytero & diacono qui deducunt Pontificem hincinde. Cap. II.

SAcerdos & leuita significant legem & prophetiam, secundum illud q̃d dñs ipse proposuit in parabola sauciati, quia Lucæ. 10

quia sacerdos quidam descendit eadem via, & viso illo præteriuit: similiter & le-
Mar.17 uita. Moyses & Helias in figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo loquentes. Sacerdos ergo & le-
Deut.18 uita deducunt episcopũ: quia lex & prophetia Christum annunciauerũt & promiserunt. Moyses enim inquit in lege:
Isaie.44 Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, ipsum tanquam me audietis. Et Esaias: Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

De *subdiacono qui præcedit, clausum portans codicem Euangelij.* Cap. III.

Luc.1 SVbdiaconus qui præcedit, Ioannem Baptistam significat, qui præcessit Christum in spiritu & virtute Heliæ, parare domino plebem perfectam. Hic ante pontificem portat codicem Euange-
Mat.3 lij, quia Ioannes ante Christum, prædicationem Euangelij inchoauit: Pœnitẽtiam (inquit) agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Quod autẽ liber clausus tenetur, donec pontifex ad altare per-
Apoc.5 ueniat, & tunc aperitur, hoc insinuat, q̃d in Apocalypsi describitur: Quoniam nemo inuentus est dignus aperire librum, qui scriptus erat intus & foris, signatus
Altare ecclesiam designat. Exo.20 figillis septem, nisi leo de tribu Iuda, radix Dauid: qui librum aperuit, & septem eius figilla soluit. Per altare signatur Ecclesia, iuxta q̃d dominus dixit in Exodo: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Q̃d sectionem lapidum prohibet in altari, diuisionem fidelium reprobat, ne Ecclesia diuidatur per errores & schismata.

De *Pontifice qui peruenit ad altare.* Cap. IIII.

TVnc ergo liber aperitur, quum episcopus peruenit ad altare. Quoniam vbi Christus primitiuam apostolo-
Luc.3 rum congregauit Ecclesiam, docens & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit.
Luc.24 Vobis, inquit, datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectius ergo facit episcopus, cum ipse met aperit librum euangelij, quamuis & per ministros suos Christus patefecerit mysteria scripturarũ. Quod episcopus codicẽ euangelij osculatur, insinuat q̃d Christus pacẽ in euangelio predicauit. Pacẽ meã, inquit, do vobis, pacẽ relin-
Ioan.14 quo vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis.

De *processione Romani pontificis à secretario ad altare.* Cap. V.

CVm autem stationalis solẽnitas celebratur, Romanus põtifex cum sex præfatis ordinibus à secretario pcessionaliter ad altare pgreditur, designãs,
Ioan.16 quod Christus exiuit à patre, & venit in mundũ. Hic enim processionis ordo generationis Christi seriem repræsentat,
Matt.1 quam Matthæus euangelista describit, in qua sex inueniũtur ordines personarum, à quibus Christus secundũ carnẽ traxit originem & in mundũ processit:
Sex ordines personarum in generatione Christi. Patriarchæ videlicet & prophetæ, reges & principes, pastores & duces. Abrahã patriarcha, Dauid propheta, Salomon rex, Salmon princeps, Iudas pastor, Zorobabel dux.

De *duobus diaconis qui ducunt pontificẽ.* Cap. VI

DVo diaconi qui ducunt pontificem designant Abrahã & Dauid, quibus facta est incarnationis Christi
Gen.22 repromissio. Nam illi promissum est: In semine tuo benedicẽtur omnes gentes:
Psal.131 isti pollicitũ: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Propter quod Euangelista signanter hos duos in gene-
Matt.1 ratione Christi præmisit. Liber, inquit, generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Isti sunt duæ colũnæ, quas
2.Par.3 verus pacificus in vestibulo templi posuit ante ostiũ, quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est, quos fides duodecim apostolorum complectitur, de
Ioan.10 quorum medio Christus ostium aperitur credentibus.

De *mappula, quæ portatur super pontificem, quatuor baculis colligata.* Cap. VII.

QVatuor autem ministri super põtificem ferũt mappulam quatuor baculis colligatam: propter quod ipsi ministri

ministri mappularij nuncupantur. Mappula quæ diuersis imaginibus est figurata, sacram scripturam signat, quæ multis mysterijs est insignita. Hæc quatuor baculis super pontificem portatur extensa, qa sacra scriptura quatuor modis super Christum fertur expositа, secũdum historiam, secundum allegoriam, secundum tropologiam & anagogen. Hic est fluuius paradisi, qui quatuor in capita diuisus progreditur. Hæc est mensa propositionis, quæ quatuor pedibus eleuata subsistit. Hæc autem super pontificem extẽsa portatur, vt is veniſſe monstretur quem lex scripserat & prophetæ. Nam ipsemet incipiens Christus à Moyse & prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit: Si crederetis Moysi, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

Quatuor sensus scripturæ.

Gen. 2
Exod. 25

Lucæ. 24

Ioan. 5

De cereis & incenso. Cap. VIII.

ET ideo præferuntur duo lumina cum incenso, quia lex & prophetę cum psalmis Christi prænunciauerunt aduentum, Christo attestãte, qui ait: Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me. In maioribus autem solennitatibus septem candelabra coram pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, q̃d Ioannes in Apocalypsi describit: Conuersus, inquit, vidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere, vt ille per hoc aduenire monstretur, super quem requieuit spiritus gratiæ septiformis, secundum vaticinium Esaiæ: Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientię, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

Lucæ. 24

Septem cã delabra septiformis spiritus.
Apoc. 1

Esa. 11

De igne quem manipulo stuppæ Pontifex apponit in choro. Cap. IX.

IN quibusdam basilicis circa medium chori manipulus stuppę super columnam appenditur, cui pontifex ignem apponit, vt in conspectu populi subito cõburatur. Per hoc secundum aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos & mortuos & seculũ per ignẽ. Nam ignis in cõspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Ne quis ergo male securus existat, qui per primum blanditur, per secundum exteret. Quia qui iudicandus venit in primo, iudicaturus veniet in secundo. Vel potius, quia secundum apostolum Iacobum vita nostra vapor est ad modicum parẽs, pontifex ignem apponit in stuppam, ne forte qui gloriosus incedit, in temporali gloria delectetur. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni.

Psal. 49

Iacob. 4

Esa. 40
1. Pet. 1

De primicerio, qui pontificis dextrum humerum osculatur. Cap. X.

CVm autẽ pontifex appropinquat altari, primicerius scholæ cantorum accedẽs, dextrum ipsius humerum coram astãtibus osculatur. Quia quum Christus nasceretur in mundo, angelus ille cũ quo facta est cœlestis militiæ multitudo laudãtium Deũ, natiuitatem eius pastoribus patefecit. De quo dicit propheta: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius.

Lucæ. 2

Esa. 9

De tribus sacerdotibus qui coram altari reuerẽter inclinant, os & pectus pontificis osculantes. Cap. XI.

TRes sacerdotes qui põtifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes os eius osculãtur & pectus, tres illos Magos signant, qui venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Et procidẽtes adorauerunt inuentum, & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrram. Per geminum osculum, geminam in Christo naturã cõfitẽtur, diuinam scilicet & humanam: diuinam quasi latentem in pectore, humanam quasi patentem in ore, quas quoq; per oblata munera Magi mystice figurãt. Osculum enim est signum reuerentiæ. Iuxta quod Hester summitatem virgæ regis legitur osculata.

Matt. 2

Hest. 8

De

De processionis dispositione. Cap. XII.

Can.6 DIsponitur autem ista processio ve lut castrorũ acies ordinata. Nam &maiores &fortiores quasi custodes ex ercitus præueniunt & sequuntur. Mino res quasi debiliores colliguntur in me dio. Præcedunt enim Episcopi & pres byteri, subsequuntur pontifex & diaco ni, colliguntur in medio subdiaconi & acolyti. Cantores autem quasi tubicines præcedunt exercitum, vt eum ad præli um contra dæmones excitent & inuitẽt.

Cantores uelut tubicines.

Eph.6 De quo prælio inquit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores te nebrarum harum, contra spiritualia ne quitiæ in cœlestibus. Vnde Psalmista: Buccinate in neomenia tuba, in die insi gni solennitatis vestræ. Crux ergo quasi regale vexillum præmittitur & præfer tur, vt fugiãt qui oderunt eũ à facie eius. Nobis ergo absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quẽ mun dus nobis crucifixus est, & nos mundo crucifigi debemus.

Pfal.59 Crux, ve xillum.

Pfal.67 Gal.6

De confessione & pectoris tonsione: in qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus. Cap. XIII.

Pro.18 QVia iustus vero in principio ser monis accusator est sui, Pontifex ad altare perueniens, & ad seipsum reuer tens, antequam ordiatur sacrum officiũ, de peccatis suis cum astantibus confite tur, psalmum illum præmittens, qui ma nifeste per totum sibi adhoc dinoscitur pertinere & conuenire: Iudica me Deus, &c. vt discretus à gente non sancta, & ab homine liberatus iniquo, ad altare Dei dignus introeat. Illud autem in hac con fessione notandum est, quia non (vt qui dam minus prouide faciunt) in specie, sed in genere confitẽda sunt peccata, q̃- niam ista confessio non est occulta, sed manifesta. Percutimus autẽ pectus, cum confitemur peccata, quatenus exemplo publicani, qui percutiebat pectus suum, dicens, Domine propitius esto mihi pec catori, iustificati descendamus in domũ. In percussione tria sunt, ictus, sonus & tactus. Per quæ signantur illa tria, quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, vide licet cordis cõtritio, oris cõfessio, & opis satisfactio. Nam sicut tribus modis pec camus, scilicet, corde cogitando, ore lo quendo, & opere perpetrando, ita tribus modis pœnitere debemus, scilicet corde per dolorem, ore per pudorem, & opere per laborem.

Pfal.41

Confessio generalis

Luce.18

Tria in pœnitẽtia quærũtur

De incenso, quod sacerdos repræsentat in capsula, & Episcopus apponit thuribulo. Cap. XIIII.

INgressurus ergo pontifex ad altare, incẽsum apponit thuribulo, per hoc illud insinuãs, quod angelus venit & ste tit ante altare habens thuribulum aure um in manu sua, quod impleuit de igne altaris: & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum. Angelus enim Christus, thuribulum aureum corpus immaculatum, altare Ecclesia, i gnis charitas, incensum oratio, secundũ illud propheticũ: Dirigatur oratio mea ficut incensum in conspectu tuo. Venit ergo angelus, id est, Christus, stetit an te altare, id est, in conspectu Ecclesiæ, ha bens thuribulum aureum, id est, corpus immaculatum, plenum igne, id est, cha ritate: & data sunt ei incensa multa à fi delibus, id est, orationes, vt daret, id est, pręsentaret eas patri, de orationibus san ctoꝝ. Non dicit, orationes tantum, quia Christus nõ omnes orationes exaudit, sed de omnibus illis quę pertinent ad sa lutem. Vnde cum Paulus ter rogasset do minum, vt ab eo stimulum carnis auferret, respõdit ei dominus: Sufficit tibi gra tia mea. Nam virtus in infirmitate perfi citur. Episcopus ergo thus apponit thu ribulo, quia Christus orationes inspirat animo, vt per ipsum offeratur incensum dignum in odorẽ suauitatis. ipse nos p̃- uenit in benedictione dulcedinis, vt eius donũ fit nostrũ meritum, qa non accipit nisi quod tribuit. Sine me (inquit) nihil potestis facere: quia palmes non potest ferre fructũ à semetipso, nisi mãserit in vi te. Sacerdos autem incẽsum repræsentat Episcopo, quia lex illud precioſum thy miama confecit, quod in odorem suaui tatis offertur altissimo: de quo dominus subdit in Exodo: Talem cõpositionem non facietis in vsus vestros, qa sanctũ est domi-

Apoc.8

Pfal.140.1

2.Cor.12

Merita nostra dona Christi sunt. Ioan.15

Exo.30

domino. Homo quicunq; similem fecerit, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Fuerunt q dicerẽt, q̃d si thuribulum descẽdat ab altari, tũc aliud ibi thus sine benedictione ponendum est, & hominibus offerendum, tanquam illud spectet ad latriam, istud ad duliam. Melius tamen secũdum spiritum, quam secundum literam intelligitur. Nam litera occidit, spiritus autem viuificat. 2.Cor.3

De *triplici osculo, uidelicet oris, altaris & pectoris.* Cap. XV.

Christus sponsus ecclesiæ

TVnc accedens Episcopus ad altare, osculatur sacrum altare, significans, q̃d Christus aduenies, sanctam sibi copulauit ecclesiam, secũdum illud epithalamiũ: Osculetur me osculo oris sui. In osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non solum humanitas est vnita diuinitati, verum etiam spõsa spõso est copulata, secundũ illud propheticum: Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi spõsam ornauit me monilibus. Vnde Ioannes: Qui habet sponsam spõsus est. Nam in sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Deinde conuersus episcopus osculatur diacones, vt ostendat pacem illam in aduentu Christi venisse, quam prophetæ promiserant. Vnde Dauid: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Alius item; propheta: Pax erit in terra nostra cum venerit. Et ideo Christo nascente, vox intonuit angelorum: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Osculum enim quandoq; pacem signat, iuxta quod dicit Apostolus: Salutate vos inuicem in osculo sancto. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, amen. Diaconus autem statim inclinans osculatur pectus Episcopi, designans q̃d inspiratione diuina prophetæ prædixerunt pacem futuram. Nam & Ioannes supra pectus Christi recumbens, Euangelij fluenta, de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit.

Cant.1
Esa.61
Ioan.3
Psal.46
Psal.46
Psal.71
Hier.2
Lucæ.1
Rom.16
Ioan.13

De *thurificatione, qua pontifex incensat altare, & sacerdos episcopum.* Cap. XVI.

EPiscopus ergo thuribulum accipiens à diacono, sacrum incensat altare. Quia Christus corpus assumens, de genere prophetarum, factus ex semine Dauid secundum carnem, suis orationibus fouet Ecclesiam, secũdum quod orat in Euangelio: Pater sancte, ego pro eis rogo, & non tantum pro eis, sed pro illis, qui crediturí sunt per verbũ eorum. Quod autem diaconus thuribulum recipit, vt incenset Episcopo, moraliter instruit, quod si digne volumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere. Nã sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt, sed iuxta verbum promissionis ipsius: Si quid petierint credentes in oratione, accipient. Per thuribulum enim verbum accipitur incarnatum.

Christus orat pro Ecclesia. Ioan.17
Heb.11
Matt.21

De *forma thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali et literali.* Cap. XVII.

NAm sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus cathenulis vniuntur, ita tres in Christo sunt vniones, quibus diuinitas & humanitas coniungũtur. Vnio carnis ad animam, vnio diuinitatis ad carnem, & vnio diuinitatis ad animam. Quidam autem quartam vnionem assignant, videlicet deitatis ad compositum ex anima simul & carne. Nam & quædam thuribula quatuor habẽt cathenulas. De hoc thuribulo Moyses specialiter inqt ad Aaron: Tolle thuribulũ, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Præter mysticam rationem, ob hoc etiam incensatur altare, quatenus ab eo oñis dæmonis nequitia propellatur. Fumus enim incensi valere creditur ad dæmones effugandos. Vnde quum Thobias interrogasset angelum, quod remedium haberent ea quæ de pisce iusserat reseruari, respondit: Cordis eius particulã si super carbones ponas, fumus eius omne genus dæmoniorum extricat.

Tres in Christo vniones.
Num.16
Fumo fugari dæmones Tobi.6

DE ANTIPHONA QVAE *dicitur ad introitum, et quur ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis, & quis eam cantari constituit.* Cap. XVIII. IN-

INterea chorus concinit Antiphonã ad introitũ, quã repetit interpoſita gloria Trinitatis. Porro, ſicut introitus ſacerdotis aduẽtũ Chriſti ſignat, ſic & Antiphona quæ dicitur ad introitũ, deſideriũ aduentus eius ſignat. De q̃ dñs inqt apoſtolis: Multi reges & prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Chorus autem dilatat animã ſuam, & in iubilo cãtat introitum. Quoniam Prophetæ, Patriarchæ, reges & ſacerdotes, omnesque fideles aduentum Chriſti cum magno deſiderio expectabant, clamantes & implorantes: Emitte agnum dñe dominatorem terræ, de petra deſerti ad montẽ filię Sion. Veni dñe & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Iſrael. Hinc ergo Simeon ille iuſtus & ſenex, benedixit, & dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum domine, ſecundum verbum tuum in pace, Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Ex eorũ ergo p ſona cantatur introitus, per quos Chriſtus intrauit in mundum, iuxta quod Apoſtolus ait: Et cum introducit primogenitum in orbem terræ dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Antiphonę repetitio, multiplicationem clamoris inſinuat. Vñ ppheta: Mãda, remãda, expecta, reexpecta, modicũ ibi, modicũ ibi. Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Interpoſitio gloriæ deſignat captationem beneuolẽtiæ. Vt enim quod expectabant facilius obtinerent, ad totam trinitatem glorificando clamabant: Oſtẽde nobis dñe miſericordiã tuã, & ſalutare tuũ da nobis. Qui ſedes ſuper Cherubin, appare corã Effraim, Beniamin & Manaſſe. Quorum tandem clamorem ſpiritus ſanctus exaudiuit, vngens eum oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis, & ad euangelizandum pauperibus deſtinauit, ſecundum quod ipſe filius per prophetam teſtatur: Spiritus domini ſuper me, ppter quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus miſit me. Hoc ergo deſiderium antiquorum introitus repręſentat, non ſecundum intellectum literæ, ſed iubilo cantilenæ. Celeſtinus Papa conſtituit, vt pſalmi Dauid CL. ante ſacrificium canerentur antiphonatim ex omnibus, quod antea non fiebat, ſed Epiſtola tantum & euangeliũ legebantur. Excepti ſunt ergo de pſalmis Introitus, graduala quoque ac offertoria, necnon communiones, quæ cum modulatione cepe runt ad miſſam in Eccleſia Romana cãtari. Antiphona Græce dicitur vox reciproca, quia duo chori reciprocando viciſſim melodiarum cantus alternant.

Antiphona.

De Kyrieeleeſon, & quare nouies decantatur, & quare ſex ucibus dicitur Kyrieeleeſon, & tribus Chriſteeleeſon.

Caput XIX.

CVm ergo iam tempus plenitudinis, & benignitatis aduenerit, ſicut prædictum fuerat à pſalmiſta, Tu exurgens miſereberis Sion, quia venit tempus miſerendi eius, congrue chorus tũc concinendo ſubiungit: Kyrieeleeſon, quod interpretatur: Domine miſerere. Vnde propheta: Domine miſerere noſtri: te enim expectauimus. Dicit autem hic nouies contra nouem genera peccatorum. Eſt enim peccatum originale, mortale & veniale: hoc eſt, ſerpens, mulier & vir. Serpẽs enim. i. cõcupiſcẽtia ſuggerit originaliter. Mulier. i. delectatio comedit venialiter. Vir. i. ratio conſentit mortaliter. Item eſt peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, p petrationis in opere, hoc eſt, mors in domo, mors in porta, mors in monumento. Rurſus, eſt peccatum fragilitatis, ſimplicitatis & malignitatis. Fragilitatis p impotentiam, ſimplicitatis per ignorantiã, malignitatis per inuidentiã. Hoc eſt, peccatum in patrem, peccatũ in filium, peccatum in ſpiritum ſanctum. Et ideo chorus dicit ter ad patrem Kyrieeleeſon, ter ad filium Chriſteeleeſon, ter ad ſpiritum ſanctum Kyrieeleeſon. Sed ad patrem & ſpiritum ſanctum ſub eodem tantum vocabulo. Quia pater & ſpiritus ſanctus ſunt eiuſdem naturæ tantum. Ad filium vero ſub alio, quia filius etſi ſit eiuſdem naturæ cum illis, eſt tamen etiam alterius, vt geminæ gygas ſubſtantiæ. Vel ideo dicitur nouies, vt ordo decimus ex hominibus reparatus, nouẽ aſſocietur ordinibus angelorum.

pſal.101

Eſa.11 Nouẽ genera peccatorum.

Beatus Gregorius Kyrieeleeſon ad

missam cantari p̄cepit à clero, q̄d apud Græcos ab omni populo cantabatur.

De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit. Cap. XX

MOx sequtur hymnus angelicus, temporali Christi natiuitati perhibens testimonium, quem ille primus inchoando pronunciat, qui angelum magni consilij repræsentat. Chorus autem concinendo prosequitur, quia subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hymnus iste non tantum est angelorum, sed hominum congratulantium, quod mulier illa, quæ perdiderat dragmam decimam, iam lucernam accenderat vt dragmam perditam inueniret. Et pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto, iam venerat, vt quæreret centesimam ouem, quam amiserat. Ante natiuitatem enim Christi, tres erant inimicitiarum parietes: primus inter Deum & hominem: secundus inter angelum & hominem: tertius inter hominem & hominem. Homo nanque per inobedientiam creatorem offenderat, per suum casum restaurationem angelicam impedierat, per varios ritus se ab homine separauerat. Iudæus nanque ceremonias excolebat, Gētilis idololatriam exercebat, vtrisque ritus alterius displicebat. Sed veniens pax vera, fecit vtraque vnum, destruxit inimicitiarum macerias, & concurrentes parietes in se angulari lapide copulauit, vt de cætero vnum esset ouile & vnus pastor. Abstulit ergo peccatum, & reconciliauit hominem Deo. Reparauit casum, & reconciliauit hominem Deo & angelo. Destruxit ritus, & reconciliauit hominem homini. Restaurauit ergo, secundum Apostolum, quæ in cœlis & quę in terris sunt. Et ob hæc cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis, id est, in angelis, Deo: & in terra pax Iudæis hominibus & Gentilibus bonæ voluntatis. Hinc est etiam q̄d angelus loquitur & congaudet pastoribut. Quia pax est inter homines & angelos reformata. Nascitur Deus homo, qa pax est inter Deū & hominē restaurata. Nascitur in præsepi bouis & asini, quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum gentilis populus figuratur, secundum illud: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui.

Luc. 2 — Luc. 15 — Tres inimicitiarū parietes — Eph. 2 — Ioan. 10 Triplex p Christum reconcilia tio. — Coll. 1 — Luc. 2 — Esa. 1

Symmachus Papa constituit tam die dominico, quam natalitijs martyrum Gloria in excelsis ad missam cantari, quem hymnum Thelesphorus nonus à Beato Petro ad missam nocturnā Natalis domini (quam idem constituit) cātari præceperat. Et in eo, ea quæ sequuntur ad verba angelorum adiecit. Quanquam à pluribus asseratur, quod ea beatus Hilarius Pictauiensis adiecerit.

Symmachus. Pp. — Telesphorus Pp.

De candelabro & cruce, quæ super medio collocantur altaris. Cap. XXI.

Ad significandum itaque gaudiū duorum populorum, de natiuitate Christi lætantium, in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra, quæ mediante cruce, faculas ferunt accensas. Angelus enim pastoribus inquit: Annūcio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis saluator, &c̄. Hic est verus Isaac, q risus interpretatur. Lumen autem candelabri, fides est populi. Nam ad Iudaicum populum inquit Propheta: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Ad populum vero gentilem dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Nam & in ortu Christi noua stella Magis apparuit, secundum vaticinium Balaam: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurget virga ex Israel. Inter duo candelabra in altari crux collocatur media, quoniam inter duos populos Christus in ecclesia mediator existit, lapis angularis, qui fecit vtraque vnum: ad quem pastores à Iudæa, & Magi ab oriente venerunt.

Luc. 2 — Gen. 21 — Esa. 60 — Eph. 5 — Num. 24 — 1. Pet. 2 — Eph. 2

De mutatione sacerdotis ab una parte ad aliam. Caput. XXII

POntifex oraturus ad sedem ascendit, & stans collectam pronunciat, quam libro legit aperto. Quia secundum euangelica testimonia venit Iesus in Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secundū cōsuetudinē diei sabbati in

Luc. 4

in synagogam,& surrexit legere. Et traditus est ei liber Esaiæ prophetæ. Quem vt reuoluit, inuenit locum, vbi erat scriptum: Spiritus domini sup me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Porro secundum consuetudinem aliorum episcoporum, cum episcopus orat ad dextram cõsistit altaris. In hoc illud signans, quod fuerat prophetatum: Deus ab austro veniet. Et quoniam ea quæ sunt læta significantur per dextrã: ea quę sunt tristitia, per sinistram: idcirco põtifex ad dextrã partem altaris primum accedit, vt gaudium dominicę natiuitatis ostendat. Deinde post euangelium ad sinistram conuertitur, vt tristitiam passionis insinuet. Sed iterum redit ad dextram, vt gaudium resurrectionis annũciet. Hoc ipsum Ezechiel in descriptione quatuor animalium figurauit: Facies, inquit, hominis & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. Per hominem quippe natiuitas, per leonem resurrectio, per bouem immolatio designatur. Et ideo facies hominis & facies leonis erant à dextris, facies autem vituli erat à sinistris, quia natiuitas & resurrectio gaudium intulerunt: passio vero tristitiã inspirauit, propter quod ipse dicebat: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Debet ergo sacerdos versus orientem orare, quia visitauit nos oriens ex alto. De quo legitur: Ecce vir oriens nomen eius, cuius argumentum in libro Sapientiæ reperitur. Oportet, inquit, ad lucis ortum adorare. Non quod diuina maiestas localiter in oriente consistat, quæ tamen essentialiter est vbique (Cœlum, inquit, & & terram ego impleo) sed quia timentibus Deum orietur sol iustitiæ, qui illuminat omnem hominem in hunc mundum venientem: Nam & templum Salomonis & tabernaculum Moysi legitur ad orientem ostium habuisse. Quia autem sub veteri testamento ingressus templi erat ab oriente in occidentem, ad significandum, quia omnes ante Christi passionem tendebant ad occasum, id est, ad infernum post mortem: nunc vero fit ingressus in templum ab occidente in orientem, ad figurandum ortum nostrum & ascensum ad gloriã. In illis autem ecclesijs, quæ habent ostium ab occidente, sacerdos coram altari consistens vt adoret ad orientem, semper in salutãtione se conuertit ad populum, excepto prefationis & fractionis articulo, cum orationi totus intentus, & cor habet sursum ad dominum, & Eucharistię peragit sacramentum.

Isa.61

Abac.3 Dextrum & sinistrũ in altari quid designent.

Ezec.1

Mat.20 Orare versus orientem.

Luc.1 Zach.6 Hier.23

Sap.16

Esa.66

Iudæi versus occidẽtem orabant Mal.1 Ioan.1

3. Reg.6 Exo.26

De depositione mitri pontificis. Cap. XXIII.

ORaturus episcopus mitram deponit, quia vir secundum Apostolum reuelato capite debet orare, quatenus inter ipsum & Deum nullum malitiæ sit velamen, vt reuelata facie, domini gloriam contempletur.

2. Cor. 11

De salutatione pontificis & sacerdotis ad populum. Caput. XXIIII

POntifex ergo salutationem præmittit ad populum, dicens: Pax vobis: illius vtens eulogio, cuius fungitur pontificio. Minor autem sacerdos cũ salutat populum, ait: Dominus vobiscum. Quod vtique verbum Booz legitur dixisse messoribus: quod intelligitur Booz quoque figuram saluatoris expressisse. Quia Ruth Moabitidem duxit vxorem. Chorus autem vtrique respondet: Et cum spiritu tuo. Quod sumptũ est ex epistola Pauli ad Timotheum: Dominus, inquit, Iesus Christus cũ spiritu tuo. Vt autem episcopus ostendat Christi vicarium, prima vice dicit: Pax vobis. Quoniam hæc fuit prima vox Christi ad discipulos, cum eis post resurrectionem apparuit. Ad instar vero sacerdotum cæterorum dicit postea: Dominus vobiscum: vt se vnum ex ipsis ostendat. Cæterę, septẽ vicibus populus salutatur in missa, quatenus exclusis septẽ vitijs capitalibus, suscipiat gratiã septiformẽ.

Dñs vobiscum.

Ruth 2

Pax vobis.

Septẽ salutationes in missa.

Vt sacerdos non minus quàm duobus præsentibus debeat celebrare. Caput. XXV.

STatutum est autem in sacris canonibus, vt nullus presbyterorum missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus, ipse tertius habeatur. Quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, & illud in secretis, Orate pro me, apertissime conuenit, vt illius salutationi respondeatur à pluribus. Verum

De consecra. dist. 1. c. Hoc quoq;

aliud est necessitatis articulus, & aliud religionis contemptus. Pie quoque credẽdum est, & sacris autoritatibus comprobatur, quod angeli Dei comites assistãt orantibus, secundum illud propheticũ: In conspectu angelorum psallam tibi. Et angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino. Sed & in canone continetur. Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus angeli tui sancti in sublime altare tuum &c. Sane quilibet homo habet angelum suum ad custodiam. Vnde legitur in Actibus apostolorum, quod cum puella, quæ cucurrit ad ostium, Petri nunciaret aduentum, dicebant: Angelus eius est. Et dominus loquens in euangelio de paruulis, ait: Angeli eorum semper vident faciem patris. Illos igitur habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione consortes.

Angelorũ p̃sentia in missa.

Psal.137
Tob.12

Acto.12

Mat.18

De oratione & conclusione. Cap. XXVI.

SAlutatione præmissa, per quam auditores reddantur attenti, subdit orationes quæ designantur in Apocalypsi per fumum aromatum, qui ascendit in conspectu domini de manu angeli. Christus enim verus homo passioni propter nos destinatus (cuius illa vox est: Holocausta & pro delicto non postulasti, tunc dixi, Ecce venio) semp vnitũ sibi verbum pro nobis orabat. Qui, secundum Apostolum, in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad Deum, q̃ saluum illum facere posset à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. Quod autem in fine orationis subiungitur, Per dominum nostrum Iesum Christum, illud signat, quod ipse dicit in euangelio: Quicquid petieritis patrem in nomine meo fiet vobis. Non enim per aliam viam ad nos æterna Dei beneficia possunt deuenire, quam per eum qui est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Sicut per mediantẽ crystallum mutuamus ignem, in escã suppositam à solo longinquo. Sumptũ est autem de epistola ad Romanos: Gloriamur, inquit, in Deo per dominũ nostrum Iesum Christum. Illud autem q̃d sequitur, Qui tecũ viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, ita potest simpliciter, sed non imprudẽter intelligi: Qui cũ patre viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus .i. vna cũ sancto spiritu. Nam pater & filius & spiritus sanctus sunt vnus Deus. Vel: In vnitate spiritus sancti, id est, in spiritu sancto, qui est vnitas patris & filij, amor & connexio vtriusque. Per omnia secula seculorum, hoc cõsecutiue & antomastice potest intelligi: consecutiue, sicut generationes generationũ, antonomasticæ, sicut cantica canticorum. Amẽ optantis vel affirmantis ostendit affectum. Nam in fine psalmorũ vbi dicimus, fiat fiat, Hebræus dicit, Amẽ amen. Et Christus in euãgelio sæpe dicit: Amẽ amẽ dico vobis: hoc est, verũ verum dico vobis, secundum illud quod alibi dicit: Sit sermo vester, est, est. Respicit ergo vel ad formã orationis, vt quod oratur optetur, vel ad modum conclusionis, vt quod concluditur, affirmetur. Verbi gratia, cum sacerdos orat, Da nobis quæsumus domine salutem mentis & corporis, populus optando respondet, Amen, id est, fiat. Vel cum sacerdos concludit, Qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti, Deus per omnia secula seculorum, populus affirmando respõdet, Amen, id est, verũ est.

Apoc. 8

Psal. 39

Heb 7.

Per dñm nostrũ Ie. Christum

Ioan. 15 & 16.

1. Tim. 2

Qui tecũ viuit. &c.

Amen.

Mat. 5

Quare orationes dicantur collectæ, & quot sunt in missa dicendæ.

Caput XXVII.

ORationes quæ circa principium missæ dicuntur, collectæ vocantur, eo quod sacerdos qui fungitur ad Deum legatione pro populo, petitiones omnium in eis colligat & concludat. Proprie tamen collectæ dicuntur, quæ super collectam populi fiunt, dum colligitur populus, vt ad stationem faciendam, de vna ecclesia procedant ad alteram. Orationum vero plures & varij fuerunt autores, & in tantum earundẽ numerus & diuersitas excrescebat, quod octauum Africanum Concilium, cui Beatus Augustinus interfuit, ita constituit: Nullæ preces vel orationes, vel missæ, vel prefationes, vel commendationes, vel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint approbatæ. Nã & Gelasius papa tam à se quam ab aliis compositas p̃ces dicitur ordinasse. Beatus

Varij orationũ autores.

Concilij Meliuitanum.

tus autem Gregorius seclusis his, quæ nimia vel incongrua videbantur, rationabilia coadunauit, & congrua multa per se necessaria superaddens. Quidam vero modum & ordinem excedentes, in tantum orationes multiplicant, vt auditoribus suis tædium generent & fastidium: cum econtra dominus dicat in euãgelio: Cum oratis, nolite multum loqui, sicut faciunt ethnici. Putant enim se in multiloquio exaudiri. Vnde cũ ei dixissent apostoli, Domine, doce nos orare, compendiosam orationem eos edocuit: Pater noster qui es in cœlis &c. Huius ergo orationis formam sequentes sacerdotes in missa septenarium numerum non excedant. Nam Christus septẽ petitionibus oĩa corporis & animę necessaria comp̃hẽdit. Quia ꝟo deus numero impare gaudet, summopere quidã obseruãt, vt impares dicant orationes in missa, vel vnam, vel tres, vel qnq; vel septẽ. Vnã vel tres propter vnitatis sacramentum vel mysterium trinitatis, quinque vel septem propter quinquepartitam domini passionem, vel spiritum gratiæ *septiformis. Deus enim diuisionẽ & discordiam detestatur. Vnde cum cæterorum dierum operibus benedixit, operibus secundæ diei benedixisse non legit. Quia binarius numerus ab vnitate recedit, & ab eo cæteri diuisibiles numeri sortiuntur originem. Et cauendum est, si forte collecta pro defuncto misceatur, non finalis, sed penultima, vel antepenultima dicatur: qua finis ad suũ debet torqueri principiũ. In missa vero p defunctis non debet interponi oratio pro viuis, nisi illa cõmunis, Omnipotens sempiterne Deus, qui viuorum, &c.

Mat.6 Luc.11 Collecte in numero impari fiunt septiformẽ Exod.17

De extensione manuum sacerdotis in missa. Caput.XXVIII.

STans ergo pontifex ad orandum, manus eleuat & extendit, astantibus hincinde ministris, qui manus eius sustẽtant, sacerdote coram eo tenente sacramentarium. Lex quippe istud sacramentum insinuat. Legitur enim in Exodo, quod cum Israel pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moyses ascendit in verticẽ collis: cunq; leuaret Moyes manus, vincebat Israel. Si autẽ paululũ remisisset, Amelech superabat. Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus eius non lassarentur, vsque ad solis occasum, fugauitque Iosue Amelech & populum eius in ore gladij. Propter hoc ergo sacerdos extendit manus in missa cũ orat. Nam & Christus cum expandisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit, & dixit: Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt: moraliter instruẽs, qa Christus semper paratus est recipere pœnitentes: iuxta quod ipse promisit: Omnis qui venit ad me, non eiciam foras. Cum autem verus Moyses, id est, Christus eleuat manus. i. impendit auxilium & solatium, vincit Israel, id est, Ecclesia. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Sin autem paululum manus remittit, id est, si peccatis exigentibus subtrahit auxilium & solatium, superat Amalech, id est, diabolus. Quia non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Quia vero Christus promisit ecclesiæ, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, ob hoc Aaron, id est, mons fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustentant manus ipsius, vt in fortitudine ferat auxilium, & ex charitate solatium, ne manus eius lassentur vsque ad solis occasum, id est, vsq; ad finem mũdi. Sicque Iosue duce, id est, Christo ductore Israel fugat Amalech & populum eius, id est, Ecclesia superat diabolum & exercitum dæmonum in ore gladij, id est, per virtutem orationis. Gladius enim est verbũ Dei. Si quis ergo vult orationis virtute superare diabolum, debet eleuare manus. i. actus ad deũ, vt eius conuersatio sit in cœlis. Vñ demissas manus erigite, & genua debilia roborate. Nam eleuatio manuum est sacrificium vespertinũ. Bona ẽ oratio cũ ieiunio & eleemosyna. Fides aũt sine opibus mortua est. Leuemus ergo puras manus sine disceptatione, quęrentes q̃ sursum sunt, non quæ sup terrã, vbi Christus est in dextra dei sedens.

Luc.23 Ioan.6 Sensus allegoricus Rom.8 Rom.9 Matt.vlt. Eph.6 Phil.3 Esa.35 Psal.140 Tob.12 Iacob.2 1.Tim.2 Colos.3

De epistola quæ præmittitur euangelio. Caput.XXIX.

EPistola quæ p̃mittitur euangelio, præcursoris designat officium, q̃d Ioannes ante Christum exercuit, qui p̃ Subdiaconus Ioannẽ Baptistam repręsentat.

Lucæ .1 Ioan.1 iuit ante faciẽ domini parare vias eius. Sicut ipſe teſtatur: Ego vox clamantis in deſerto, parate viam dño. Ioannes ergo quaſi ſubdiaconus fuit, id eſt, ſubminiſter illius, qui de ſe dicit: Non veni miniſtrari, ſed miniſtrare. Lex enim quaſi pædagogus, infantem Dei populum p manum Moyſi cuſtodiendum ſuſcipiens, illius aduentum docuit expectare, quem eidem populo iam adulto, per os digitumq; Ioannes præſentem in carne monſtrauit, vt eum ducens ſequeretur ad regnum. Ecce, inquit, agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Præceſſit nanque lex euangelium, ſicut vmbra lucem, virga ſpiritum, timor charitatem, initiũ pfectionem, dominantis p̃ceptum, amãtis conſilium. Nã lex p Moyſen data eſt, gratia & veritas p Ieſum Chriſtum facta eſt. Epiſtola vero vox legis eſt, ſuam imperfectionem Ioannis teſtimonio pfitentis, & ad pfectionem euangelicam traſmittentis. Hic eſt, inquit, de quo dixi vobis: Qui poſt me venit, ante me factus eſt, cuius non ſum dignus corrigiam calceamenti ſoluere. Me oportet minui, illum autem creſcere. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum. Lex quippe neminem duxit ad pfectiõem. Hinc eſt ergo, quod ſubdiaconũ legentem epiſtolam vnus acoluthus comitatur, diaconum vero legentem euangelium, tã ſubdiaconus q̃ acoluthus comitantur: quia prædicationẽ Ioannis pauci ſequuti ſunt, ſed prædicationem euangelij plurimi ſuſceperunt. Vnde diſcipuli leguntur dixiſſe Ioanni: Rabbi q erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Vt ergo cognouit Ieſus, quia phariſæi audierunt, quod Ieſus plures diſcipulos faceret q̃ Ioannes, reliquit Iudæam &c̃. Quia vero Ioannes fuit limes præcedentium & ſubſequentium, medius inter apoſtolos & prophetas (. Nam lex & prophetæ vſque ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.) ideo epiſtola nec ſemper legitur de prophetis, nec ſemp de apoſtolis, ſed interdũ ſumitur de veteri teſtamẽto, interdũ de nouo. Quia Ioãnes, cuius vocẽ repſentat epiſtola, cũ antiqs prædixit Chriſtũ venturũ, Qui poſt me venit, ante me factus eſt, & cũ modernis Chriſtũ oſtẽdit p̃ſentẽ, Ecce agnus Dei q tollit peccata mundi. Epiſtola vero græce, latine ſupermiſſio vel ſuperrogatio nuncupatur, q̃d nomen bene congruit literis apoſtolicis, quę ſuperrogatæ ſunt euangelio, de quibus frequentius leguntur epiſtolæ. Apoſtolicus enim ordo per illum ſtabularium intelligitur, cui Samaritanus commiſit hominem à latronibus ſpoliatum, vulneratum & ſemiuiuum relictum p̃ferens duos denarios, & dicens ei: Curã illius habe, & quodcunque ſupereroga ueris, ego cum rediero, reddam tibi.

Ioan.1 Collatio legis ad euangeliũ. Ioan.1

Ibidem.

Ibidem.

Heb.7

Ioan.3

Ioãnes Ba. vt limes fuit.

Matt.11

Epiſtola ſupererogationem ſignificat

Lucæ.10

De reuerentia quam ſubdiaconus exhibet epiſcopo poſt lectam epiſtolam.

Caput. XXX.

QVod autem ſubdiaconus cum acolutho ad ſacerdotẽ poſt lectã epiſtolam accedit, illud inſinuat, quod Ioannes cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos ex diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? vt per viſa miracula Chriſtum iam veniſſe cognoſcerent. Vnde reſpondens Ieſus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ vidiſtis & audiſtis, Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizãtur. Et quia dextra domini fecit virtutem, ideo ſubdiaconus oſculatur ſacerdotis dextram. Quia vero per viſa miracula cognouit hunc eſſe de quo magiſter prædixerat, Qui poſt me venit, ante me factus eſt, cuius non ſum dignus corrigiam calceamenti ſoluere, pronus ad pedes, calceamentum Romani pontificis oſculatur. Sacerdos vero ſubdiaconũ benedicit, quia Chriſtus commendauit Ioannem. Quid, inquit, exiſtis in deſertum videre, pphetam? Etiã dico vobis, & plus q̃ pphetam. Amẽ dico vobis, inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Subdiaconus ergo poſt finem, ſed diaconus ante principium lectionis ad ſacerdotem accedit, & exhibet reuerẽtiã, qa lex accepit finẽ in Chriſto, ſed euãgeliũ originẽ ſumpſit

Matt.11

Pſal.117

Oſculum pedum.

Matt.3 & 11

pfit ab ipso. Nam lex & prophetæ vsque ad Ioannem, Euangeliũ & apostoli post Ioannem.

De *graduali*. Cap. XXXI.

VErum quia Ioãnes pœnitentiam prædicabat. Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquabit enim regnũ cœlorum. Et iterum: Facite dignos fructus pœnitentiæ. Merito post epistolam graduale consequitur, quod pœnitentię lamẽtum insinuat. Propter quod in diebus Pentecostes tollitur de officio, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicẽ Ecclesiæ statum significant. Quando iam area Christi ventilabro quod est in manu eius purgata, grana reponẽtur in horreo felicitatis æternæ. Dicitur autem graduale à gradibus humilitatis, vtpote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutem, sed adhuc in valle lachrymarum positus, iam tamen ascensiones in corde dispoſuit. Rectius ergo faciunt, qui graduale non festiuis aut modulationis vocibus efferunt: sed quasi cantum grauem & asperum simpliciter potius & lamentabiliter canunt. Potest tamen responsorium illud quod graduale vocatur, ad vocationem apostolorum referri, quando Christo vocante, venite post me, ipsi non tantummodo verbo, sed opere responderunt, quia relictis omnibus secuti sunt eum: Et ideo graduale cantatur, quoniam apostoli gradiebãtur post dominum, discipuli post magistrum. Post epistolam ergo graduale cantatur, quia post prædicationem Ioannis discipuli sunt secuti Christum. Sicut Ioannes Euangelista describit: Stabat, inquit, Ioannes & discipuli eius duo, & respiciens Iesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & audierunt eum discipuli duo loquẽtem, & secuti sunt Iesum. Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus qui audierunt à Ioanne, & secuti eũ fuerant. Hic graduale cantauit cum inuenit fratrem suum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & adduxit eum ad Iesum. Philippus quoque graduale cantauit, quum inuenit Nathanaelem, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth, veni & vide.

Graduale lamenti pœnitẽtię

Pſal. 83

Apostolorum vocatio post prædicationem Ioãnis Baptistæ Ioan. 1

Andreas

Philippus

De *Alleluia*. Cap. XXXII.

POst luctũ sequitur cõsolatio, nam beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Et ideo post graduale cantatur Alleluia, q̃d significat ineffabile gaudium angelorum & hominum in ęterna felicitate lætantium, hoc est, semper laudare Deum. Nam beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. In voce exultationis & cõfessionis sonus epulantis. Quid sit alleluia, CXII. Psalmus exponit, cui cum alleluia præmittitur in titulo, statim Psalmus exponendo titulum incipit: Laudate pueri dominum. Hoc ineffabile gaudium, vitæ præsentis inopia nullatenus habere meretur, sed præguſtans illud in spe, sitit & esurit quod gustauerit, donec spes mutetur in rem, & fides in speciem. Quapropter hoc nomẽ Hebraicum ininterpretatum remansit, id est, interpretatum non fuit, vt peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum quoque vocabulum signaret potius quàm exprimeret. Cuius mysterium, velut quoddam gaudij stillicidium, de diuitijs supernæ Hierusalem, primum in mentem patriarcharum & prophetarum, post in apostolorum ora plenius per spiritum sanctũ delapsum est. Quoniam igitur Alleluia futuræ beatitudinis quasi proprium est vocabulum, iure magis eo tempore frequẽtatur, quo Christus resurgens eiusdem beatitudinis spem nobis tribuit & ✻ meritum. Vt autem alijs temporibus caneretur ad Missam, olim Ecclesiæ Romanę consuetudo non erat, sed à beato Gregorio constitutum, imo potius restauratum est. Nam à tempore Damasi papæ, cum prius fuisset, eadem consuetudo defecerat. Denique cum de hoc & quibusdam alijs quosdam murmurare sentiret, tanquam Cõstantinopolitanæ Ecclesiæ consuetudinem sequeretur, non est dedignatus reddere rationem, dicẽs: Nos in nullo horũ aliam Ecclesiã secuti sumus. Nã vt alleluia hic nõ diceretur, de Hierosolymorũ Ecclesia ex B. Hieronymi traditione tempore beatæ memoriæ Damasi papę traditur tractũ: & ideo in hoc magis illam cõsuetudinem amputauimus, quę hic à Gręcis tradita fuerat. Canimus

Matt. 5

Pſal. 83 & 41

Alleluia

premiſſũ

Ratio beati Gregorij pro alleluia

ergo Alleluia post graduale: canticum letitiæ post luctum pœnitentię, Summopere nitentes exprimere magnitudinẽ consolationis, quæ reposita est lugentibus, iubilantes potius quam canentes, vnamq; breuem digni sermonis syllabã in plures neumas protrahimus, ut iucũdo auditu mens attonita repleat & rapiatur illuc, vbi semper erit vita sine morte, dies sine nocte, certe sine forte, iucũditas sine dolore, securitas sine timore, tranqllitas sine labore, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine puersitate, pulchritudo sine deformitate, veritas sine fallacia, charitas sine malitia, felicitas sine miseria. Potest tñ alleluia referri ad exultationẽ eorũ, qui de miraculis Christi gaudebãt laudantes dominũ, & dicẽtes: Quia vidimus mirabilia hodie, & quia visitauit dominus plebẽ suam. Tunc enim cãtabatur in iubilo alleluia, cũ omnis plebs vt vidit dedit laudẽ deo, & omnis populus gaudebat in vniuersis quæ glorioſe fiebant ab eo. Nam & septuaginta duo reuersi sunt cum gaudio dicẽtes: Domine, etiam dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo. Hinc est quod à septuagesima vsque ad Pascha non cantatur alleluia. Quia tempore tristitiæ non debet carmen letitię decantari, secum illud propheticũ: Quomodo cantabimus canticũ domini in terra aliena? Septugesima nãq; tempus Babylonicæ captiuitatis repræsentat spiritualiter, in qua super flumina Babylonis sedentes & flentes in salicibus organa suspẽderunt. Canitur autem tractus, qui cum asperitate vocum, tum prolixitate verborum miseriã præsentis incolatus insinuat. De qua dicit Psalm. Heu mihi qa incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.

Luc. 5 & 7
Ibid. 10 & 13.
Septuagesima.
Psal. 136
Tractus.
Psal. 119

De uersu qualis esse debeat, & qualiter interponatur. Cap. XXXIII

QVod autem interposito versu bis Alleluia cantatur, designat quia interiecta lætitia, sancti geminam glorificationis stolam accipient, mentis & carnis, siue cordis & corporis. Nam secundum stolam mentis, exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis: secundũ stolam carnis, fulgebunt iusti & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Versus ergo nihil finistrum aut triste, sed totum iucundum & dulce debẽt sonare, quales sunt, Dominus regnauit, decorem indutus est: Dominus regnauit, exultet terra: Iubilate Deo: Iustus vt palma florebit. Quoniã abstergет Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neq; luctus neq; clamor, sed nec vllus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam Ecclesijs sequentia post Alleluia cantatur, suaui iubilo dulciq; canore.

Gemina stola sanctorum.
Psal. 149
Sap. 3
Psal. 92
Psal. 96
Psal. 91
Apoc. 7

Notãdum est autem quod in officio Missæ, trium linguarum cõcurrit diuersitas, vt ois lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Quod & titulus crucis ostendit, qui scriptus fuit literis Hebraicis, Græcis & Latinis, Iesus Nazarenus rex Iudæorũ.

Trium linguarum diuersitas in Missa.
Phil. 2
Ioan. 19

De sacerdotis confessu, dum Epistola legitur, & Graduale cantatur. Ca. XXXIIII.

HActenus tacitus sedebat sacerdos, illud insinuans, quod prædicante Ioãne, Christus quodammodo tacebat, quia non prędicabat aperte. Sed vt tradit Euangelista, postquam traditus fuit Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicãs Euangelium regni Dei. Vel quia sedere victoris est, sessio sacerdotis, Christi victoriam signat, qui post ieiuniũ vicit diabolum. Nam reliquit eum tentator, & accesserunt angeli, & ministrabant ei.

Mar. 1
Matt. 4

De mutatione sacerdotis, ab una parte altaris ad aliam, cum lecturus est Euangelium. Cap. XXXV.

HIs ergo rite præmissis, sacerdos ad finistram partem altaris accedens pronunciat Euangelium, significans ꝙd Christus nõ venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitẽtiam, iuxta ꝙd ipse dicit in Euã. Quia nõ indigent q sani sunt medico, sed q male habẽt. Per dexteram eñ iusti, p finistrã pctõres figurãtur. Propter ꝙd dominus in iudicio statuet quidem oues à dextris, hœdos autem à finistris. Quidam tamẽ in hoc loco dicunt, quod

Mat. 9
Ibid. 25
Alia ratio

quod ideo ſacerdos in principio Miſſæ conſiſtit ad dextram: cum autem pronũciat Euangelium conuertitur ad ſiniſtram, & circa finem, iterum redit ad dextrã. Quia cultus fidei, primo fuit in populo Iudęorum: deinde tranſiuit ad gentes: & circa finẽ iterum reuertetur ad Iudæos, ad prædicationem Enoch & Heliæ, qui conuertent corda patrum in filios, quoniã in diebus illis ſaluabitur Iuda, & reliquiæ Iſrael ſaluę fient. Sed cum ſacerdos, qui pronunciat Euangelium, ipſius Chriſti repræſentet perſonam, & Chriſtus non prædicauerit Gẽtibus, ſed Iudæis (Iuxta quod ipſe dicit in Euangelio: Non ſum miſſus niſi ad oues, quę perierunt domus Iſrael) vtrum illud recte dicatur, prudens auditor aduertat.

Mala.4
Apo.11
Rom.11
Mat.15

Quare Diaconus, qui lecturus eſt Euangelium, dextram Pontificis oſculatur.

Cap. XXXVI.

PORro cum Epiſcopus celebrat, omnia ſolennius peraguntur. Diaconus enim dextra Pontificis oſculata, codicem Euangelij ſuſcipiens de altari, benedictionem poſtulat ab Epiſcopo, quadata procedit ad pulpitium præcedentibus ceroferarijs, qui faculas ferunt accenſas & thuribulum cum incenſo. Iam figura mutatur. Nam Diaconus, qui prius repræſentabat prophetam, modo repræſentat Euangeliſtã. Lex enim & prophetæ vſq; ad Ioannem. ex eo autem regnum cœlorum euangelizatur. Puteus hic altus eſt, ſed ſi fuerit diligenter eruderatus, hauriemus aquã in gaudio de fontibus ſaluatoris. Diaconus ergo dextrã Põtificis oſculatur, quia prædicator euãgelizare debet pro gloria ſempiterna, de qua Sponſa dicit in Canticis: Dextra illius amplexabitur me. Nã & angelus, qui reſurrectionis Chriſti gloriam venerat nunciare, ſedebat ad dextram, ſtola candida coopertus. Licet ergo ſecundũ apoſtolum, Qui ſeminant ſpiritualia, metere poſſunt carnalia: non eſt tamẽ ſeminandum pro carnalibus & terrenis, ſed pro ſpiritualibus & æternis. Nam qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Mercenarius enim eſt, qui de prædicatiõis officio non quęrit præmium ſempiternum, ſed commodum temporale.

Mat.11
Esa.11
Cant.1 Mar.16
1 Cor.9
2 Cor.9
Mercenarius

Quando manus & pedes ſummi Pontificis debeant oſculari. Cap. XXXVII.

CAeterum Subdiaconus vel Diaconus non manus ſed pedes Romani pontificis oſculatur, vt ſummo Pontifici ſummam exhibeat reuerentiam, & eum illius oſtendat vicarium eſſe, cuius pedes oſculabatur mulier illa, quę fuerat in ciuitate peccatrix. Adorandum eſt eñ ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctũ eſt, cuius pedes mulieres tenentes reſurgentem à mortuis adorauerunt. Generaliter autem nemo debet manus ſummi Pontificis oſculari, niſi quum de manibus eius aliquid accipit, vel quum ad manus eius aliquid tribuit, vt oſtendatur quod ex vtroq; debemus ei gratias exhibere. Quia ſicut ſemper dat propria, ſic nunquam recipit aliena. Ipſe vero præter oblatiõem panis, nullam aliam oblationem manibus tangit, niſi quę pro defunctis offertur. Quam ideo manibus accipit, vt eorum fugillet errorẽ, qui dogmatizant, eleemoſynas non valere defunctis. Panem vero tangit propter reuerentiam ſacrificij, quod ex pane conficitur, eo quia vicarius eſt illius qui de ſe dicit: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcẽdi. Cæteras autem oblationes ad pedes accipit, propter illud quod in Actibus apoſtolorum habetur, quoniam adferebant precia eorum quæ vendebantur, & ponebant ante pedes apoſtolorum.

Oſculum pedum
Lucæ.7
Pſal.98
Ioan.20
Oſculari manum
Oblatio pro defunctis
Ioan.6
Act.4

De benedictione quam Diaconus petit & accipit, Cap. XXXVIII.

SVſcipiens ergo Diaconus codicem Euangelij, benedictionem poſtulat ab Epiſcopo, quia nullus debet prædicare niſi mittatur, ſecundum illud Apoſtoli: Quomodo prædicabunt niſi prius mittantur? Et dominus inquit apoſtolis: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. Eſaias quoq; cum audiſſet vocem domini dicẽtis: Quem mittam? & quis ibit ex vobis? Reſpondit: Ecce ego, mitte me. Dixitq; dominus: Vade & dices populo huic, audite audientes, &c. Pontifex ergo viſibiliter benedicit Diacono, qui lecturus eſt Euangelium, quod non fecerat Subdiacono, qui lecturus erat Epiſtolã: quia Chriſtus inuiſibilis manens, legem & pro-

Rom.10
Mat.9 Lucæ.10
Esa.6
Cur diacono & non ſubdiacono benedicitur.

& prophetas, quæ per Epistolam significantur, inuisibiliter misit & docuit: Euntes (inquit) prędicate dicentes, appropinquabit regnum cœlorum. Sed postquã in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas visibiliter misit. Illi autem egressi circuibant castella, euangelizantes & curantes vbiq;.

Matt.10 Baruch.3

Luc.9

De susceptione codicis Euangelij de altari. Cap.XXXIX.

TExtus Euangelij sumitur de altari, quia de Sion exiuit lex, & verbũ domini de Hierusalem, non vtique lex Mosaica, q̃ quondã exierat de mõte Sinai, sed Euãgelica lex, de q̃ dicit ppheta: Ecce dies veniũt dicit dñs, & cõseruabo testamẽtum nouum super domum Israel & super domũ Iuda, nõ secundũ testamentum, quod dedi patribus eorum, cũ educerem eos de terra Aegypti. Sed dabo leges meas in mẽtes eorum, & in corde eorum superscribam eas, & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populũ. Lex quippe Mosaica scripta fuit in tabulis lapideis. Sed lex Euangelica scribitur in tabulis cordis digito Dei. Nam illa dabatur duris, habentibus cor lapideum. Sed hæc datur obedientibus, sicut ipse dicit in Psalmis: Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

Esa.2

Differẽtia inter legẽ Mosaicam & euangelicam. Hier.31

2.Cor.3

Psal.17

De his qui præcedunt Diaconem cum cereis & incenso. Cap.XL.

DIaconus præmittit ceroferarios cum faculis & incenso, quia prædicator debet ex se odorem bonæ opinionis emittere. Secundum illud Apostoli, Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur, & dicitur: Medice cura teipsum. Eĩce primum trabem de oculo tuo, & tunc eĩcies festucam de oculo fratris tui. Debet etiam desiderium & gaudium in cordibus auditorum accendere, quatenus & libenter audiant & gratãter obediãt. Quis autem non desideret bonum nuncium, & de bono nuncio quis non gaudeat? Euangelium enim bonum nunciũ, ipsa sui nominis interpretatione signat. Vel per hoc, quod Episcopus duos præmittit acolutos ante diaconem, qui lecturus est Euangelium, portantes cereos & incensum, notatur quod Christus præmittebat binos ante faciem suam, in omẽm ciuitatem & locum, quo ipse erat venturus, præferentes coruscationes miraculorum & odorem virtutum. Vnde reuersi dixerunt: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia subijciuntur nobis. Facies enim Christi conuenienter hic intelligũtur apostoli, qui formam doctrinæ suæ populis ostendebãt. Propter quod ipsis aiebat: Qui vos recipit, me recipit. Vel ideo librum euangelicum pręcedunt thuribulum & candelabrum, quia doctrinã Christi virtus & fama præibant, Euangelista testante: Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galilæam, & fama exiuit in vniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum.

Prædicator bonæ opinionis esse debet. 2.Cor.2

Luc.4 Mar.7

Luc.10

Luc.4

Qualiter Subdiaconus in eũdo sequitur, & in redeundo præcedit referens Euangelium. Cap.XLI.

DIaconus ergo pręcedit vt doctor. Subdiaconus autem sequitur vt auditor. Ille præcedit vt prædicet, iste sequitur vt ministret, quia dignus est operarius mercede sua: secundum quod dominus in lege præcipit, non claudes os bouis triturãtis. Post vero lectionẽ Subdiaconus quasi sufficienter edoctus præcedit referens Euangelium, quoniã mercedem Euãgelij de sua ministratione reportat: secundum illud quod ipse dominus promisit in Euangelio: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet. Quem ideo præmittit Diaconus ad Episcopum, vt ostendat fructum prædicationis referre, de quo dominus iusserat: Posui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. In quibusdam tamen Ecclesijs Subdiaconus præcedit Diaconum, ferẽs puluillum, quem libro supponat, vt molliter sedeat. Per puluillum qui fesso supponitur ad quietem, signatur vitæ solatium, vt videlicet auditores, quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrent. Nam vt inquit Apostolus: Qui altario deseruiunt, cum altario participant.

Matt.10 Deut.25

Matt.10

Ioan.15

Quid puluillus designat.

1.Cor.9

Quare

Quare Diaconus per unam partem ascẽdit in pulpitum, et per aliam descendit.
Cap. XLII.

PRocedit ergo Diaconus cum silentio, nihil ferens præter codicẽ Euãgelij, propter illud quod dominus ipse præcepit, neminem salutaueritis, & nihil tuleritis in via. Subdiaconus autem per vnam viam, & Diaconus per aliã ascẽdit in pulpitum. Quoniam ille docẽdo, iste discendo procedit in augmentũ scientiæ, vel quia ministrator per meritum operis, & prædicator per meritum oris progreditur in augmentum iustitiæ, de quo dicit Psalmista: Iustitia tua sicut montes Dei. Sed per eandem viam reuertuntur ad præsulem. Quia per finalẽ perseuerantiam pertingitur ad præmium, sicut dominus ait: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et quia prædicatio nõ sufficit sine opere (cœpit eñ Iesus facere & docere) idcirco prędicator per viam eandem reuertitur, per quã ministrator accesserat. Vel ideo Diaconus, qui lecturus est Euangelium, ab vna parte progreditur, & ab altera parte regreditur, quoniam apostoli prius prædicauere Iudæis, & postea gentilibus prædicauere, secundum quod inquiunt ad Iudæos: Quia repulistis verbum Dei, & indignos vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes.

Mat.10 Luc.10 Psal.35 Matt.10 & 24 Act.1 Act.13

Quare uersus aquilonem legitur Euangelium.
Cap. XLIII.

DIaconus ergo in ambonem ascendit, vt annunciet Euangelium, secundum illud propheticum: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam. Et dominus inquit in Euangelio: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Nam & ipse dominus ascendit in montem, vt Euangelium prædicaret. Et aperiens os suum, docebat discipulos suos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. &c. Faciem autẽ suam versus aquilonem opponit, vt ostendat prædicationem Christi contra eum specialiter dirigi, qui ait: Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Nam secundum prophetam, ab aquilone pandetur omnẽ malum super habitatores terræ. Aduersus ergo aquilonem legitur Euangelium, vt aquilo surgat & auster adueniat, id est, vt diabolus fugiat, & spiritus sanctus accedat. Vnde Diaconus munit se signaculo crucis, ne diabolus, qui bonis insidiatur operibus, tollat ei deuotionem de corde, vel sermonem de ore.

Esa.40 Matt.10 Ibid.5 Ad aquilonem. Esa.14 Hier.1

Cant.4 Lecturus euangeliũ facit 4 cruces.

Sacerdos itaq; vel diaconus quum lecturus est Euangelium, signare se debet in frõte, signare se debet in ore, signare se debet in pectore, ac si dicat: Ego crucẽ Christi non erubesco, sed corde credo quod ore prædico. Prædicamus, inquit Apostolus, Iesum Christum & hunc crucifixum: Iudæis quidem scandalum, gẽtibus autem stultitiam. Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, in q̃ est salus. Quia dñs inquit in Euãgelio: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Debet etiam signare librum & osculari. Librum osculatur diaconus vel presbyter, dicto Euãgelio, & non prius, quasi dicat: Hic est liber crucifixi, per quem recõciliationem accepimus.

1.Cor.1 Gal.6 Lucæ.9

De crucis mysterio, et de multiplici eius effectu.
Cap. XLIIII.

O Quàm profundum est crucis mysterium? quàm arduum est sacramẽtum? Legitur enim quod Moyses ad mandatum domini serpentẽ erexit æneum pro signo, quem aspicientes qui percussi fuerant à serpentibus sanabantur, quod ipse Christus exponens in Euangelio, inquit: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt oñis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitã æternã. Legitur etiam, quod cum Ioseph applicuisset Manassen & Effraim ad Iacob, statuens maiorem ad dextram, & minorem ad sinistram, vt eis secundũ ordinem benediceret, Iacob vero manus commutans, id est, in modum crucis cancellãs, dextram posuit sup caput Effraim minoris, & sinistrã sup caput Manasse maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cũctis malis, benedicat pueris istis, &c. Ezechiel autem audiuit dominum dicentem ad virũ vestitum

Figurę crucis ex ueteri testamento. Num.21 Ioan.3 Gen.48 Ezech.9

ſtitum lineis, habentem atramentarium ſcriptoris ad renes: Tranſi per medium ciuitatis, & ſigna thau in frontibus virorum dolentium & gementium. Poſt hoc dicit ſeptem viris: Trãſite per mediam ciuitatem, & percutite omẽm ſuper quem non videritis thau. Nemini parcet oculus veſter. Ioannes quoq; vidit angelum
Apo.7 aſcendentem ab ortu ſolis, habentem ſignum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum eſt nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusq; ſignemus ſeruos Dei noſtri in fron
Exod.18 tibus eorum. Hinc eſt etiam quum dominus percuteret Aegyptiorum primogenita, domos Hebræorum abſque læſione tranſcẽdit, eo quod ſanguinem in ſuperliminari & in vtroque poſte vidiſſet.
Ibid.17 Dum Moyſes manus tenebat extenſas, Iſrael pugnans Amalech ſuperabat. Li-
Ibid.15 gnum miſſum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignũ miſſum in Ior-
4.Reg.6 danem, ferrum quod inciderat enatauit.
Gen.3 Hoc eſt lignum vitæ in medio paradiſi, de quo Sapiẽs proteſtatur: Benedictum
Sap.14 lignum per quod fit iuſtitia, quoniam re-
Pſal.92 gnauit à ligno Deus. Etenim correxit orbem terrę, qui non commouebitur. Qui
Sap.2 dixerunt: morte turpiſſima condemnemus eum, neſcierũt ſacramenta Dei, ne
Eph.3 que cõprehenderunt quæ ſit latitudo & longitudo, quæ ſit ſublimitas & profundum. Crux ergo ſanitatem reſtituit, be-
Laudes crucis nedictionem impendit, diſcernit à perfidis, liberat à periculis, hoſtes expellit, victores conſtituit. Crux myſterium fidei, firmamentum ſpei, clauis ſcientię, forma iuſtitiæ, magnificentia regum, gloria ſacerdotũ, inopum ſuſtentatio, pauperum conſolatio, cæcorum dux, claudorũ baculus, ſpes deſperatorũ, reſurrectio mortuorum.

Quomodo ſignum crucis ſit exprimendum. Cap. XLV.

EST autem ſignum crucis tribus digitis exprimendum, quia ſub inuocatione Trinitatis imprimitur, de qua
Eſa.40 dicit Propheta: Quis appendit tribus digitis molem terræ? ita quod à ſuperiori deſcendat inferius, & à dextra trãſeat ad ſiniſtram. Quia Chriſtus de cœlo deſcẽdit in terram, & à Iudæis tranſiuit ad gẽtes. Quidam tamen ſignum crucis à ſiniſtra producunt in dextram: quia de miſeria tranſire debemus ad gloriam: ſicut & Chriſtus tranſiuit de morte ad vitam, & de inferno ad paradiſum, præſertim vt ſeipſos & alios vno eodemq; pariter modo conſignent. Conſtat autem quod cũ ſuper alios ſignum crucis imprimimus, ipſos à ſiniſtris conſignamus in dextrã. Verum ſi diligenter attendas, etiam ſuper alios ſignum crucis à dextra producimus in ſiniſtram, quia non conſignamus eos quaſi vertẽtes dorſum, ſed quaſi faciem præſentantes.

De ſalutatione quæ præmittitur Euangelio. Cap. XLVI.

DIaconus ergo in ambone conſiſtens, ſalutat populũ, dicens: Dominus vobiſcum, illud obſeruans quod
Mat.10. Luc.10 dominus iuſſerat: In qamcunq; domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. Stans ergo populus quod ante nõ fecerat, quum epiſtola legeretur, deuotus & attentus, reſpondet: Et cum ſpiritu tuo. Statimq; diaconus, vt eos beneuolos reddat & dociles, ſubdit: Sequentia ſancti Euangelij, &c̃. Sed & ipſi cum reuerentia & honore reſpondent: Gloria tibi domine. Glorificantes dominum
Act.11 quod miſerit eis verbum ſalutis, ſicut in Actibus apoſtolorum habetur: Et glorificauerunt dominum, dicentes: Ergo & gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam.

De præeminentia Euangelij. Cap. XLVII.

SIcut caput præeminet corpori, & ei cætera membra ſubſeruiunt, ſic Euangelium toti officio præcellit, & ei cæteræ partes intellectuali ratione conſentiunt. Hoc eſt verbũ verbi, ſermo ſermonis, ſapientia ſapientiæ. Verbum verbi quod erat in principio apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo
Sap.18 factum eſt nihil. Sermo ſermonis, qui venit à regalibus ſedibus, inſimulatũ portans imperium, viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia
Heb.4 Sap.6 ſapientiæ, quę attingit à fine vſque ad finem for

Laudes euangelij.

nem fortiter & disponit vniuersa suauiter. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella vinaria, cœnaculum vitæ, mensa propositionis, quadriga Aminadab, turris Dauid, gazophylaciũ templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons hortorum, puteus aquarum viuentiũ, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purum, ore mundum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum euangeliũ possit digne proferre, quia puteus aquarum viuentium, id est, Euangelica prædicatio nõ fluit impetu, id est, libere, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore pctõris. Sed peccatori dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamẽtum meum per os tuum? Hic iam nõ loquitur Moyses, qui ab heri & nudiustertius non eloquens est, sed impeditioris & tardioris linguæ factus est, ex quo dominum loquentem sibi audiuit. Hic non loquitur Esaias, q de se dicit: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. Hic nõ loquitur Hieremias, qui dicit: A a a domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum. Sed hic loquitur pater in filio, quẽ cõstituit hæredem vniuersoꝝ, per quem fecit & secula.

Cap. 4 — Qualis debet esse diaconus — Eccli.15 — Psal.49 — Exod.4 — Mat.10 Luc.12 — Esa.6 — Hierem.1. — Heb.1

Quare post Euangelium liber & thuribulum ad Episcopum reportãtur.

Cap. XLVIII.

EVangelio perlecto liber & thuribulum ad Episcopum reportãtur, quoniam ad eum omnia bona sunt referenda, à quo cuncta procedũt. Vnde multi Psalmorum intitulãtur: In finem Psalmus Dauid. Quia Christus est finis consummans, sed non consumens, alpha & ω, primus & nouissimus, initium & finis. Episcopus ergo thus odorat, & codicem osculatur. Quia Christus quod inspirauit & docuit, hoc approbabat & acceptat. Deus enim nihil accipit, nisi quod efficit: nec remunerat, nisi quod donat. Quia sicut cuncta quę facit, sunt bona: sic nulla sunt bona, nisi quę facit. Nam vidit deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona.

Qualis finis est Christus. — Gen.1

De symbolo quod post Euangelium cantatur.

Cap. XLIX.

QVia vero corde creditur ad iustitiam, ore autem cõfessio fit ad salutem, vt ostendat Ecclesia, quod Euangelij verbũ corde recepit, mox fidei symbolum ore decantat, quod tamen episcopus incipit, vt significet quod omne bonum à Christo procedat. Nam omne datum optimum & oñe donum perfectũ desursum est descẽdens à patre luminũ. Quocirca ne musicus ille cœlestis diceret: Cantauimus vobis, & non saltastis, chorus catholicus euangelicæ doctrinæ consona voce respondet, & solenni tripudio fidem catholicam profitetur. Symbolum autem Græce, Latine sonat indicium vel collatio, tum quia fidei plenam indicat regulam & perfectam rationem, tum quia simul in vnum continet articulos fidei. Traditur enim quod postquam apostoli sanctum paracletum acceperunt, cum iam forent ad prædicãdum Euangelium profecturi, conferentes in vnum super articulis fidei, statuerunt, vt sicut omnes erant in vna fide cõcordes, sic omnes vnam fidem concorditer prędicarent, & ideo symbolum componentes, vnusquisq; bolum, id est, particulam vnam apposuit. Vnde secundum apostolorum catalogum duodecim particulas dinoscitur cõtinere. Symbolũ ergo post Euangelium, fidem post prędicationem ostendit. Vnde Ioannes: Hæc eo loquente, multi crediderunt in eum. Nam & secundum Apostolum fides est ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Damasus autem papa constituit, vt symbolum cantetur ad Missam, ex decreto sanctæ vniuersalis synodi apud Constantinopolim celebratæ.

Rom.10 — Cur episcopus incipit symbolum. Iaco.1 — Mat.11 — Ioan.7 — Roma.10

De duodecim partibus utriusq; symboli, tam apostolici quã Constantinopolitani.

Cap. L.

CRedo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. — Petrus

Et in Iesum Christum filium eius vnicum, dominũ nostrum. — Andreas

Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine. — Iacobus maior.

Ioannes. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus.

Thomas. Descēdit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis.

Iacobus minor. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotētis.

Philippus Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

Bartholomæus. Credo in spiritum sanctum.

Matthæ⁹. Sanctam ecclesiā catholicam, sanctorum communionem.

Remissionem peccatorum.

Simon. Thadæus. Carnis resurrectionem.

Matthias Et vitam æternam, Amen.

Constantinopolitanum quoque symbolum dinoscitur continere duodecim clausulas.

Petrus CRedo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium.

Andreas Et in vnum dominum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia secula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum cōsubstantialem patri, per quem omnia facta sunt.

Iacobus maior. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine: & homo factus est.

Ioannes. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est.

Thomas. Et resurrexit tertia die secundum scripturas.

Iacobus minor. Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris.

Philipp⁹. Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos. cuius regni non erit finis.

Bartholomæi. Et in spiritum sanctum dominum & viuificantem: qui ex patre filioq; procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur: qui loquutus est per prophetas.

Matthæ⁹. Et vnam sanctam catholicam & apostolicam Ecclesiam.

Simon. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum.

Thadæus Et expecto resurrectionē mortuorum.

Matthias Et vitam futuri seculi, Amen.

Leuit. 24 Numer. 7 Isti sunt duodecim panes, qui recētes & calidi super mēsam propositionis, coram domino ponebantur. Hæc sunt dona quæ principes tribuum in consecratione altaris duodecim obtulere diebus. Numerus duodena. Duodenarius enim numerus multipliciter est consecratus. In duodecim apostolis, in duodecim prophetis, in duodecim patriarchis, in duodecim exploratoribus, in duodecim principibus, in duodecim tribubus, in duodecim fontibus, in duodecim lapidibus, in duodecim sedibus, in duodecim horis, in duodecim mensibus, in duodecim annis, in duodecim signis, in duodecim stellis, in duodecim gemmis, in duodecim portis, in duodecim angulis, in duodecim fundamētis, in duodecim virgis, in duodecim cubitis, in duodecim cophinis, in duodecim phyalis, in duodecim acetabulis, in duodecim mortariolis, in duodecim bubus, in duodecim leunculis, in duodecim arietibus. Mysteria huius numeri. Est autem numerus super abundans, cōstans ex duobus senarijs significnātibus perfectionē cogitatiōis & operis, siue mentis & corporis: ex ternario multiplicato per quaternariū, & quaternario p ternariū, signātibus fidē indiuiduæ Trinitatis, & quatuor Euangeliorum doctrinā, siue tres virtutes Theologicas, & quatuor virtutes politicas. Hic nu-

numerus ex suis partibus aggregatis ex crescit in senarium, qui constat ex denario & senario, mandatorum executionem significans: quia decem sunt legis mandata, quæ sex diebus exequimur, ex crescentes in charitatis perfectionem, quæ secundum Apostolum xvi. proprietates habere dinoscit. Charitas (inquit) patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit.

Xvi. proprietates charitatis 1. Cor. 13

Quibus diebus symbolum sit dicendum in Missa. Caput. LII.

SYmbolum autem in illis tantum solennitatibus cantari debet ad missã, deqbus aliq̃ mẽtio fit in symbolo, videlicet omnibus diebus dominicis, Natali domini, Epiphania domini, Cœna domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, omnibus festiuitatibus beatæ Mariæ, sanctę Crucis, Angelorum, Apostolorum, dedicationibus ecclesiarum, & cõmemoratione omnium sanctorum: quã quam & ipsa sit dedicationis festiuitas.

Infra octauas

Infra octauas Natalis domini, excepta die Innocentum, in qua cantica lætitiæ subticẽtur. Tum quia vox in Rhama audita est ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos: tum quia innocentes descenderunt ad inferos, tum etiam quia non loquendo sed moriendo confessi sunt. In octaua tamen cantatur propter resurrectionis gloriam, quam octaua signat. Infra octauas Epiphanię, Paschæ, Ascensionis, Pentecostes, Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis virginis Mariæ. Vnde licet in natiuitate sancti Ioannis Baptiste & festiuitate sancti Laurentij symbolum non cãtetur, in octauis eorum tamen cantatur, eo quod infra octauas Apostolorum & Assumptionis aduenią̃t, & ob hoc in octauis sancti Ioannis præfatio de Apostolis, & in octauis sancti Laurentij præfatio de Assumptione cantatur. Horum omnium commemoratio fit in symbolo, quorundam tamen obscure, vt Epiphaniæ, quæ est festum baptismatis, de quo continetur in symbolo, Confiteor vnum baptisma: Cœnæ domini, quæ est solennitas Eucharistiæ, ad quam respicit illud, quod in symbolo continetur, Sanctorum communionem. Angelorũ, qui nomine cœli debent intelligi cum in symbolo dicitur, Creatorem vel factorem cœli & terræ, secundum illud: In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, naturam angelicam & humanam. Quibusdam tamen videtur, in festiuitatibus Angelorum non esse symbolum decantandum, eo quod Angeli nunquam habueruut fidem, sed speciẽ, non credentes, sed agnoscentes. Dedicationis Ecclesiarum, ad quam respicit illud, Sanctam ecclesiam catholicam. Tũc enim sanctificatur & (vt ita dicam) catholica ecclesia, cum dedicatur. Ad octauas respicit resurrectio mortuorum, de qua continetur in symbolo, Expecto resurrectionem mortuorum, Infesto tñ Agnetis secũdo symbolum non cantatur, quia licet celebretur in octaua, non tamen est festum octauæ. Vnde nec in Kalendario scribitur, nec in ecclesia pronunciatur octaua. Quidam non absurde singulis diebus Paschalibus, sicut omnibus diebus dominicis, symbolum cantãt, à die resurrectionis vsque ad festum Ascensionis. Quidam etiam in festiuitate sanctæ Mariæ Magdalenæ, dicentes illam apostolorum apostolam, symbolum cantant, pro eo quod ipsa prime vel prima resurrectionis gaudium apostolis nunciauit. De quibusdam tamen mentio fit in symbolo, in quorum commemoratione symbolum non cantatur, vt passionis & sepulturę: quoniam illorum dierum officium, aliorum officiorum regulam non sectatur.

Hier. in Matt. 2

Mentio festorum in symbolo.

Ioan. 20

A quibus & vbi symbolum sit cantandum. Caput LII.

QVia vero Christus non venit prædicare gentibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dixit in Euangelio: Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Vnde præcepit apostolis: In viam gentiũ ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum nõ intraueritis, donec post resurrectionẽ præcepit eisdẽ: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangeliũ omni creaturæ. Idcirco Ro-

Matt. 15

Singularis ritus Ro. pont. in missa.

mano Pontifice solenniter celebrante, symbolum fidei non cantores in choro, sed subdiacones ad altare decantant, & ipsi generaliter ad vniuersa respondent, vsque dum pontifex dicit, Pax domini sit semper vobiscum. Quoniã vsq; post Christi resurrectionem, sola Iudæorum ecclesia, quæ per subdiacones designat, qui sursum ad altare consistunt, corde credidit ad iustitiam, ore autem confessa est ad salutem. Sed ex tunc cantores in choro respondent, & vniuersa decantãt, quia post resurrectionem ecclesia gentium, quam cantores designant, qui deorsum in choro consistunt, fidem Christi recepit, & laudum præconia saluatori p̃ soluit. Inter Euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offertorium: q̃niam inter prædicationem & passionem gentilitas fidei votum offerens decantauit, quando mulier Cananæa de finibus Tyri & Sydonis egressa clamauit, & dixit: Miserere mei domine fili Dauid, filia mea à dæmonio male vexatur: cuius tandem fidem commendans Dominus ait: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis.

Rom. 10

Mat. 15

De offertorio. Caput. LIII.

DIcturus sacerdos Oremus, præmittit Dominus vobiscum: quia nisi nobiscum sit dominus, ad salutem nostram orare non possumus. Statim autem canitur offertorium, trahens nomẽ ab offerendo, quia dum offertorium cãtatur, sacerdos accipit oblationes à populis vel hostias à ministris. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ordo conueniens, vt post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio. Quapropter offerẽda cãtatur, quia sacrificium laudis offertur. Vnde Psalmista: Circumibo & immolabo in tabernaculo eius hostiam ✠ iubilationis, cantabo & psalmum dicam domino. Et in Paralipomenon: Cum offerrent holocausta, cœperunt laudes canere domino, Et in diuersis organis, quæ Dauid rex compererat, concrepare.

2. Cor. 3

Psal. 20 vociferationis.

De silentio post offertorium. Cap. LIIII

POst hæc sacerdos silentium solitudinem expetit, instante memoria dominicę passionis, illud insinuãs, quod Iesus iam non palam ambulabat apud Iudæos, cum cogitarent eum interficere, sed abiit in regionem, iuxta desertum in ciuitate quę dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Collegerũt ergo pontifices & pharisæi consilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Vnus autem ex illis, Caiaphas nomine, cum esset pontifex anni illius dixit eis: Vos nescis quicquam nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus homo p̃ populo moriatur, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. Silentium ergo sacerdotis, latibulum Christi signat.

Ioan. 11

De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur. Caput. LV.

NOtandum vero, quod cum sacerdos dixisset, Oremus, non statim orationem subiungit, sed antequam ad altare procedat, manus abluit, quatenus lotis manibus oblationem accipiat, incensum offerat & orationem effundat. Scriptum est enim in Exodo: Facies labium æneum, ponesque illud in tabernaculum testimonij ad altare, & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas & pedes, quãdo ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare. Cum ergo iam manus suas lauisset Episcopus ingressurus tabernaculum, tunc iterum manus ablu it, cum accessurus est ad altare, vt magis magisque mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placẽtem. Vnde Psalmista, cum esset mundatus, petebat amplius emundari. Amplius (inquit) laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Sacerdos igitur hostiam oblaturus, debet conscientiam lauare lachrymis pœnitentiæ: secũdum illud: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Nam & Christus antequam verum & vnicum sacrificium in ara crucis offerret, in resurrectione Lazari lachrymas effudit miseratus: Euãgelista testãte: Iesus (inqt) infremuit spiritu, turbauit semetipsum & lachryma-

Exod. 13

Bina'lotio

Psal. 50

Psal. 6

Ioan. 11

tus

tus est.

De corporalibus, & quare una pars extenditur & altera complicatur.

Caput. LVI.

INterim vero Diaconus corporales pallas, super altare disponit, quæ significant linteamina, quibus inuolutũ fuit corpus Iesu. Pars autem quæ plicata ponitur super calicem signat sudarium, quod fuerat super caput eius separatim inuolutum in vnum locum. De his itaque tantum reperitur in canone, Cõsulto omnium constituimus vt sacrificium altaris nõ in serico panno, aut intincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro lineo, ab episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atque cõtexto, ficut corpus domini noſtri Iesu Christi in sindone linea munda sepultũ fuit. Potest tamen in his & aliud figurari. Duplex est enim palla, quæ dicit corporale, vna quam Diaconus super altare totam extendit, altera quam super calicem plicatam imponit. Pars extensa, signat fidem, pars plicata signat intellectum. Hic enim mysterium credi debet, sed comprehendi non valet, vt fides habebat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. Credamus ergo de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Sed non præsumamus discutere, quia defecerunt scrutãtes scrutinio. Scriptum est enim, quia perscrutator maiestas opprimetur à gloria. Nam qui dixerunt, durus est hic sermo, & quis potest illum audire? abierunt retro, & iam non ambulabant cum Christo.

Constitutio de pallis lineis.

alias lineo. De consec. distin. 1. c. Cosulto.

Ne pscrutemur sed credamus mysteria. 1. Tim. 1

Psal. 63 Prouer. 25

Ioan. 6

De oblatione & incenso, & quare sacerdos tertio circumducit & reducit incensum, & quare totum undique incensatur altare.

Caput. LVII.

TVnc surgens sacerdos ad altare procedit, vt mysticam oblationẽ accipiat à ministris. Illud insinuans quod Ioannes euãgelista describit: Iesus, inquit, ante sex dies Paschę venit in Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Oblatione suscepta, statim adoletur incensum, p q̃d illud innuit, q̃d statim p euãgelistã subiũcitur: Maria ergo accepit libram vnguenti Nardi pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu, & domus impleta est ex odore vnguenti. Quod autẽ sacerdos tertio superducit & circũducit incensum, designat q̃d Maria ter exhibuit & adhibuit vngẽtũ circa corpus Iesu. Primo cũ vnxit pedes ipsius in domo Simonis pharisæi. Secũdo cũ in domo Simonis leprosi sup caput eius vngentũ effudit. Tertio cũ emit aromata vt veniens vngeret Iesum, iam positum in sepulchro. Voluntas enim pro facto reputatur, cum & per ipsam non steterit, quo minus expleuerit quod incepit. Quod vndique totum incensatur altare, designat quod factum illud totam vndiq; respargit ecclesiam. Sicut dominus ipse testat: Amẽ dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur q̃d hoc fecit in memoriam eius. Moraliter autem incensum deuotionis adolendũ est in thuribulo cordis, igne charitatis, vt odorem suauitatis emittat: de quo dicit scriptura: Fungi sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius, & offerre illi incensum dignum in odorem suauitatis. Hoc enim incensum sacerdos accipit, id est, Christus acceptat, & incẽsat ex eo sacrificiũ & altare.

Magdalena ter vnxit Iesum.

Lucæ 7

Ioan. 12

Mar. 16

Mat. 26

Eccle. 45

De modo & ordine sacrificium offerendi, & de commixtione aquæ & uini.

Caput LVIII.

VErum libet ad huc oblatiõis mysterium explicare. Subdiaconus enim calicem præparat, panem & vinum in illo disponens, quia nimirum lex q̃ per subdiaconum hic congrue designatur, huius oblationis mysterium præsignauit, docens, quod Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Quod exponens Propheta dicit ad Christum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech. Diaconus autem calicem præparatum accipiens, in altari componit. Quoniam euangelium, cuius est figura diaconus, huius sacrificij ritum cõmendauit ecclesiæ, quam per altare supra diximus figurari. Prius tñ diaconus patenam cum hostia tradit episcopo, quam episcopus ipse super altare disponit, insinuans quod ipsemet Christus hoc sacramentum primum instituit, & ecclesiæ tradidit celebrandũ, dicẽs: Hoc

Ministerium subdiaconi.

Gen. 14

Psal. 109

Ministerium diaconi.

1. Cor. 11

est enim corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam cõmemorationem. Episcopus aquã vino cõmiscet in calice, qa Christus populũ reconciliauit in morte. Scriptũ est enim quod aquæ multę sunt populi multi. Christus aũt sanguinem suum effudit pro populo, sicut ipse testatur: Hic est sanguis meus noui testamẽti, q̃ p multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Et de latere Christi simul exiuit sanguis & aqua, q̃tenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Quia cum aqua vino miscetur, Christus & populus adunantur. Verum hoc quoq; mysterium lex Mosaica figurat, sicut exponit Apostolus dicens: Bibebant autem de spirituali consequente eos petra. Petra autẽ erat Christus. Quapropter ampullam cum aqua subdiaconus tradit episcopo, quam episcopus fundit in calicem, vt sicut aqua non seperatur à vino, sic nunquam populus seperetur à Christo. Calix ponitur ad dextrum latus oblatæ, q̃si sanguinem suscepturus, qui de latere Christi dextro creditur vel cernitur p̃fluxisse. Nam sicut panis in corpus, ita p̃fecto vinum trãssubstantiatur in sanguinem. Porro cum sacerdos accipit patenam & vrceolum, calicem & thuribulum: patenam cum hostia, vrceolum cũ aqua, calicem cũ vino, thuribulum cum incenso: efficit super ea crucis signaculũ, vt per crucis virtutem omnis comitatus diabolicæ malignitatis effugiat, ne contra sacerdotem vel sacrificiũ aliquo modo prævaleat. Ob hoc etiam in modum crucis superducit & circumducit incensum & sacrificium ad altare, quatenus & crucis signaculo & thuris incenso diabolicæ fraudis malignitas extricetur: Sicut prædiximus & ostendimus ad id vtrumque valere.

Cur aqua admiscetur uino Apoc. 17

1. Cor. 10

Crucis signaculũ

ass conat'

De patena super quam sacrificium panis offertur. Caput LIX.

PAtena quæ dicitur à patendo, cor latum & amplum signat, super hãc patenam, id est, super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiæ debet offerri, vt holocaustum animæ pingue fiat. Hanc latitudinem cordis apostoli habebant, cũ Petrus aiebat: Etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & oẽs discipuli Christo dixerunt. Propter q̃d dñs intulit, dicens: Spiritus q̃dem p̃mptus est, caro aũt infirma. Sed latitudo cordis ab eis aufugit & latuit, cum oẽs discipuli relicto magistro fugerũt & latuerunt. Et ideo post susceptam oblatã sacerdos abscõdit sub corporali patenã, vel ab altari remotã subdiaconus retro cõtinet inuolutã, p̃ quod discipulorum fuga vel latibulũ designatur, q̃ dũ vere sacrificiũ offerret, fugerũt relicto Christo & latuerũt, sicut eis ipse prædixerat: Oẽs vos scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim: Percutiã pastorem, & dispergentur oues gregis, postquam autem surrexero, præcedam vos in Galilęam. Et ideo sacerdos dominicę resurrectionis annunciaturus euã gelium, resumit patenam, quia cum esset sero die illa vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati p̃pter metũ ludæor̃, venit Iesus, & stans in medio dixit eis: Pax vobis, resumens oues quę trepidantes aufugerunt.

De sacerdotis inclinatione. Caput LX.

TVnc sacerdos inclinans, orat primum pro se, deinde pro populo: monens vt populus oret p̃ ipso. Orate, inquit, pro me fratres charissimi. Debemus enim pro inuicem orare secundum Apostolum, vt saluemur. Nam & dominus inquit in euangelio: Amen dico vobis, quia si duo vel tres consenserint de omni re super terram quamcumque petierint, fiet eis à patre meo qui est in cœlis. Orauit autem & Christus primũ pro se, deinde pro populo, dicens: Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te. Pater sancte, serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Per hoc autem quod sacerdos inclinat se, humiliationem Christi signat, qui exinaniuit semetipsum, formã serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Nũc tandem sacerdos dicit orationem quam intermisit, quia tunc demum Christus rediit Hierosolymam ad domũ orationis, quã ad tempus deseruerat, cum secesserat in Effrem. Sic enim habetur in euãgelio: Cum veniisset Iesus Hierosolymã, intrauit in templũ Dei & eiecit vẽdẽtes

&

Mat.21 & ementes de tẽplo, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur.

De *præfatione*. Cap. LXI.

Ioan.12 QVia vero iterum iam palam ambulabat Iesus, ita quod in crastinum turba multa quæ conuenerat ad diem festum, quum audissent quia Iesus venit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & obuiam processerunt, clamãtes: Osanna, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. Leuat ergo sacerdos manus & vocem, dicẽdo palam: Per omnia secula seculorum. Finis orationis est principium præfationis, per quod sacerdos insinuat, quod Christus est lapis angularis, qui fecit vtraq; vnum: Iudęos continens & Gentiles, vt sit vnum ouile & vnus pastor. Vnde post laudem Iudęorum Euangelista describit fidem Gentilium. Erant, inquit, Gentiles quidam ex his q ascenderãt vt adorarẽt in die festo, hi rogauerunt Philippum dicentes: Domine, volumus Iesum videre. Dicturus autem sacerdos oratiõem dignissimam, præmittit salutationem, optans nos tales existere, cum quibus dominus manere dignetur, & illud nobiscum celebrare conuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum vngenti Nardi pistici preciosi, & illud effudit super caput domini recũbentis. Vnde statim sacerdos subiungit: Sursum corda. Chorusq; subiungit: Habemus ad dominum, vt Ecclesia sicut vere mulier vngẽtaria, sursum ad ipsam verbi diuinitatem cor eleuet, & illud caput æquale Deo patri fide contingẽs, vngento catholicæ confessionis perungat. Cuius sane prçconiũ sacerdos prosequitur, dicẽs: Gratias agamus domino Deo nostro. Chorusq; respondet: Dignum & iustum est. Gratias enim debemus referre omnipotenti Deo per Christum dominum nostrum. Credentes & confitentes quod per ipsum maiestatem eius laudãt angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, &c̃. Nimirum hoc diuinitatis archanum eius contingere, est præcipuum super caput eius vngentum effundere, quod ex euangelici pigmenti medulla Ioannes Euangelista confecit, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Hoc sacræ confessionis preconium, ita recte concludit Ecclesia, vt cum angelis & hominibus decantent hunc deuoti pectoris hymnum: Sanctus, sanctus, sanctus, &c̃. oratio ista, vel hymnus partim angelorũ, partim hoim verba complectitur. Legitur enim in Esaia, quod Seraphim clamabant, alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus exercituum: plena est omnis terra gloria eius. Legitur quoque in Euangelio, quod qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini, Osanna in altissimis. Vox angelorum Trinitatis & vnitatis in Deo commendat archanum, vox hominum diuinitatis & humanitatis in Christo personat sacramentum. Potest tamen præfationis officium ad illud referri, quod Iesus ascendit in cœnaculum magnum stratum, in quo multa loquutus est cum discipulis suis, & gratias agens, hymnum retulit Deo patri, quem Ioannes Euangelista describit, vsq; dum egressus esset trans torrentem Cedron, de quo dicit Matthæus: Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Gelasius Papa tractus & hymnos composuit, & sacramentorum præfatiões cauto quidem & elimato sermone dictauit. Sixtus autem hymnum, Sanctus, sanctus, sanctus, cantari constituit.

Finis oratiõnis fit principiũ præfationis.

Ibidem

Surſum corda.

Gras agamus.

Ioan.1

Hymnus angelorũ & hoim.

Esa.6

Matt.21

Lucæ.22

Ioan.12 Matt.26

PRÆFATIO COMmunis.

PER omnia secula seculorum, Amen. Dominus vobiscum: Et cum spiritu tuo. Sursum corda, Habemus ad dominum. Gratias agamus domino Deo nostro: Dignũ & iustum est.

Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, Nos tibi semper & vbiq; gratias agere, domine sancte pater, omnipotens, æter

næ Deus, per Christum dominum nostrum: Per quem maiestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Cœli cœlorumq; virtutes, ac beata Seraphin, socia exultatione concelebrant. Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur, supplici confessione, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt cœli & terra gloria tua, Osanna in excelsis. Benedictus q venit in nomine domini, Osanna in excelsis.

De expositione Præfationis eiusdem.
Cap. LXII.

Surſum corda.

MOnet ergo sacerdos, vt corda sursum habeamus ad dominũ, secundum exhortationem Apostoli, dicentis: Quę sursum sunt quærite, & non quæ super terram. Nam vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Multi quidem dum ore loquuntur cœlestia, corde meditantur terrena: Quibus dominus improperat per Prophetam: Populus hic me labijs honorat, cor autem eorum longe est à me. In qualibet ergo oratione peccatum est, sed in ista periculum, Cor habere diuisum ab ore, vel os habere diuisum à corde. Nam q semetipsum non audit, nec Deus illum exaudit. Chorus ergo respondens profitetur se sacerdotis monita suscepisse, cum ait: Habemus ad dominũ. Diligenter ergo prouideat, ne cor habens deorsum ad seculum, spiritui sancto damnabiliter mentiatur. Sacerdos postquam attentos reddidit & deuotos, hortatur vt gratias agamus domino Deo nostro. Quoniam ipse est Deus, id est, creator, ipse est dominus, id est, redemptor. Ipse enim est noster Iesus, id est, saluator. Tunc erit verissime noster, quum erit omnia in omnibus, id est, sufficientia singulorum, quoniam ipse est Deus qui de nihilo nos creauit. Ipse est dominus, qui sanguine suo nos redemit. Ipse est noster qui sui munere nos saluabit. Qui creando nobis dedit naturam, qui redimendo dedit gratiam, & saluando conferet gloriam. Chorus nanque respondens sacerdotis verbum approbat & affirmat. Dignum, inquit, & iustum est. Dignum est, quantum ad dominum, quia ipse est dominus Deus noster. Iustum est, quantum ad nos, quia nos sumus populus eius, & oues pascuæ eius. Vere dignum & iustum est, æquum & salutare. Nos tibi semper & vbique, &c̃. Dignum, quia nos mera voluntate fecisti. Iustum, quia nos pura misericordia redemisti. Aequũ, qa gratuito nos iustificas. Salutare, quia nos perpetuo glorificas. Agere gratias tibi domine sancte, vbique pater omnipotens, semper æternæ Deus. Vnde Psalmista: In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Et iterum: Benedicam dominum in oñi tempore, semper laus eius in ore meo. Per Christum dominum nostrum. Aduocatum enim habemus apud patrem Iesum Christum dominum iustum, qui interpellat p nobis, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exauditur in omnibus pro sua reuerẽtia. Per eum quasi per mediatorem laudes efferimus. Per eum, quasi per aduocatum gratias exhibemus: Per quem maiestatem tuam laudãt angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Per illum itaq; laudant, adorant & tremũt, per quem oĩa facta sunt, per quem oñes spirituum ordines sunt creati. Nam dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. Verbo dixit, & verbo fecit, quia verbo dñi cœli firmati sunt. Et in principio erat verbum, & verbũ erat apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Laudant. Vnde Psalmista: Laudate eum omnes angeli eius. Adorant. Vnde Esdras: Exercitus cœli te adorant. Tremunt. Vnde Iob: Columnæ cœli contremiscunt & pauent aduentum eius. Tremere vero dicuntur, nõ metu formidinis, cũ sint perfecte beati, sed admirationis affectu, vel obedientiæ famulatu, quum secundum Apostolum, omnes sint administratorij spiritus in ministerium destinati. Cœli dicũtur laudare Deum, quia laudis præstãt materiã.

Vnde

Col. 3 sapite
Matt. 6
Esa. 29
Ne sit cor ab ore diuisum.
Gras agamas dño Deo nr̃o.
Dignũ & iustum est
Psal. 68
Psal. 33
1. Ioan. 2
Hebr. 5
Psal. 32
Psal. 148
2. Esd. 19
Iob. 26
Quõ tremunt angeli.
Hebr. 1
Quõ cœli laudãt Deum.

Vnde Propheta: Cœli cœlorum & aquę quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomẽ domini. Vel per cœlos hic thronos accepit, quia dominus ait: Cœlũ mihi ſedes eſt. Seraphin, ardens vel ſuccendens interpretatur, eo quod præ cæteris ardent & ſuccenduntur in charitate. Reperitur autem hoc nomen & neutrum & maſculinum. Sed neutraliter terminatur in n, vt in hocloco beata Seraphin. Maſculine terminatur in m, vt in ppheta: Seraphim clamabant, alter ad alterum. Verum cum nouem ſint ordines angelorum, quare tribus excluſis, tantum ſex in præfatione ponuntur? an non illi cum cæteris maieſtatem diuinam glorificant & adorant? abſit. Nam virtutes cœlorum, omnes comprehendunt. Vnde Pſalmiſta: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Et iterum: Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Vel forte licet occulta, tamen certa prouiſum eſt ratione. Dionyſius quippe tres eſſe tradit ordines angelorũ: trinos in ſingulis ponens, vt ſimilitudo Trinitatis eis inſinuetur impreſſa. Sunt enim tres ordines ſuperiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, Seraphin, Cherubin, throni. Medij, dominationes, principatus, poteſtates. Inferiores, virtutes, archangeli, angeli. De ſingulis autem hic ordo medius ſubtrahitur, de ſupioribus Cherubin, de medijs principatus, de inferioribus autem archãgeli. Quia ad comparationem trinitatis æternæ (cuius maieſtas hic præcipue commẽdatur) omnis alia trinitas diminuta reperitur & imperfecta. Nam quis in nubibus æquabitur domino? aut quis ſimilis erit deo inter filios dei? Quoddam enim increatæ trinitatis veſtigium relucet in omnibus creaturis, tam in angelo quam in homine & in mundo. Nam ad angelum inquit propheta: Tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſapientiæ, & perfectus decore. De homine dicit ſcriptura: Fecit deus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. De mũdo dicit Apoſtolus: Inuiſibilia dei per ea quæ facta ſunt à creatura mũdi cõſpiciuntur intellecta. Quę libet autem trinitas, ſiue ſpiritualis in angelo, ſiue corporalis in mundo, ſiue ſpiritualis & corporalis in homine, ſimilitudinem quandam diuinæ trinitatis oſtendit, ipſius tamen ſimilitudinis non perficit veritatem. Deus enim eſt ſpiritus increatus, immenſus, incommutabilis, ſumme potẽs, ſumme ſapiens, ſumme bonus. Increatus, quia nõ incepit in tempore vel ex tempore. Immenſus, quia non circumſcribitur loco. Incommutabilis, quia non variatur * in facto. Summe potens, cui nihil eſt impoſſibile. Summe ſapiens, cui nihil eſt ignorantię. Summe bonus, cui nihil eſt inuidentiæ. A quo omnia, in quo omnia, per quem omnia, à quo omnia ſunt potenter creata, per quem oĩa ſunt ſapienter formata, in quo omnia ſunt diligenter cõſeruata. Creata per potentiam, formata per ſapientiam, conſeruata per diligentiam. Creata per potentiam patrem cauſam efficientem. Per ſapientiam filium cauſam afficientem. Per diligentiam ſpiritum ſanctum cauſam perficientem. Tres enim ſunt qui dant teſtimonium in cœlo, pater, verbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Tres perſonaliter, ſua quiſque ratione diſtinctus, Pater generatione, Verbum filiatione, Spiritus ſanctus proceſſione. Vnum * efficialiter: totum omnes quod ſinguli natura, potentia, voluntate: & omnino quicquid ſecundum ſubſtantiam prædicatur. Hãc æternam & indiuiduam Trinitatem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates. Cum quibus & noſtras voces. Duas enim omnipotens Deus rationabiles condidit creaturas, angelicam & humanam, quæ laudibus diuinis inſiſterent, & ei gratiarum actiones redderent, quas dum pari voto concelebrant, tanquam ſuperiores & inferiores cordæ in cœleſti cithara ſociantur. De qua dicit Ioannes: Et audiui vocem citharœdorum citharizantium in citharis ſuis, & cantabant quaſi canticum nouum. Supplici confeſſione, quaſi non ſuperba præſumptione, ſed humili laude dicentes: Sanctus ſanctus ſanctus, dominus Deus Sabaoth. Ter dicitur Sanctus, & ſemel Deus dicitur, vt Trinitatis & vnitatis myſterium comprobetur. Hoc non ſolum Seraphin clamabant, ſub excelſo Dei ſolio ſecundum Prophetam, ſed & quatuor animalia, ſecundum Apoca-

Eſaiæ 6 Seraphin.

Quid Trinitas.

affectu.

Eſa. 6 Cur in præfatione nõ exprimũtur nouẽ ordines angelorũ.

Pſal. 32

Pſal. 23

Dionyſius de cœleſti hierarch.

Veſtigia Trinitatis in creaturis.

Rom. 1

Ezech. 28

Gene. 1

Rom. 11

1. Ioan. 5

eſſentialiter

Apo. 14

Eſa. 6

Apoc.4 sanctus dñs. Apocalypsim in circuitu sedis, requiem non habebant die ac nocte dicentia: Sanctus sanctus sanctus, dominus Deus omnipotens. Sanctus dicitur, id est, sanctificans, non autē sanctificatus. Vnde: Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus vester. Sanctus pater, dicente filio: Pater sanctifica eos in veritate, qs dedisti mihi, quia tu sanctus es. Sanctus filius, angelo protestante: Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Sanctus spiritus, Christo dicente: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Dicitur autem dominus Deus Sabaoth, id est, dominus exercituum, videlicet angelorum & hominū, quorum terribilis vt castrorum acies est ordinata. Tot enim exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordines in Ecclesia: tot habet in cœlis, quot ordines sunt in angelis. Pleni sunt cœli & terra gloria tua. Nomine cœlorum & terrę, angeli & homines diuina pleni gratia perhibentur: vel ad literam cœlum & terra gloria diuina replentur, quia deitas est vbiq;. Vnde Propheta: Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero ad infernum ades. Super omnia nō elatus, subter omnia non prostratus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus. Vnde reperitur in Iob: Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari. Quia vero necessarium est ad æternam salutem, incarnationis quoque mysterium confiteri, recte subiungitur: Benedictus qui venit in nomine domini. Ego, inquit, veni in nomine patris mei. Nomē patris est filius, de quo dicit propheta: Ecce nomen domini venit de longinquo. Osanna in excelsis. Osanna verbum Hebræum est, quod signat, Salua obsecro, cōpositum ex Osi, quod est salua, & Anna quod est interiectio obsecrantis. Vel, osi & anna duę sunt dictiones per eclipsim prolatæ. Bis autem dicitur Osanna, propter duas partes salutis, quæ sunt stola mētis & stola carnis, quibus sancti beatificantur in gloria. Hic laudis versiculus in Psalmo cētesimo decimoseptimo reperitur. Qd enim turbæ dixerunt: Osanna, hoc est quod ibi dicitur: O domine saluum me fac, & eisdem verbis subiungitur: Benedictus qui venit in nomine domini.

Leuit.10 & 20

Ioan.17

Lucæ.1

Ioan.20

Deus Sabaoth

diuinitas Psal.138

Iob.11

Ioan.5

Esa.30 Osanna

EXPLICIT LIBER SECVNDVS.

MYSTERIORVM EVANGELICĘ legis ac sacramenti Eucharistiæ,

LIBER TERTIVS.

De *silentio post præfationem.* Cap. I.

POST acclamatum præconium, sequitur secretum silentium. Nam vt Ioannes Euangelista describit, vbi Iesus honorifice fuit receptus à turbis, cum palmis & laudibus, abijt & abscondit se ab eis: non vtiq; trepidātis formidine, sed dispensantis officio: quia nō dum venerat hora eius, quæ postquam aduenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgite (inqt) eamus. Ecce appropinquat qui me tradet. Oblatus est enim qa ipse voluit. Vnde quum cohors & ministri venissent cum laternis & facibus & armis, vt comprehenderent illum (Sciēs Iesus omnia quę ventura erant super eū) processit & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt & dixerunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis: Ego sum. Illud ergo latibulum Christi hoc secretum silentium repræsentat, in quo cessante verborum tumultu, sola dirigitur ad Deum intenta deuotio.

Quid designat silentium.

Ioan.18

Matt.26 Esa.53 Ioan.18

Orandum in secreto cordis

Tunc enim sacerdos debet intrare in cubiculum cordis, & ostio sensuum intercluso, Deum patrem orare, non multiloquio, sicut ethnici faciunt, qui putāt multiloquio exaudiri, sed in corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Deus enim non est exauditor vocis, sed cordis, nec est admonēdus clamoribus, quia

Matt.6 1. Tim.1

Hier.17

quia renum est scrutator & cordium. Quod Anna typum gerens Ecclesiæ, legitur obseruasse, quæ non petitione clamosa, sed tacita deuotiõe impetrauit quę petijt. Scriptum est enim in libro Regũ, quod Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Itẽ in Psalmo: Dicite in cordibus vestri, & in cubilibus vestris compugimini. Spiritus enim est Deus, & eos qui adorant eum in spiritu & veritate oportet adorare. Ne vero muscæ morientes perdant suauitatẽ vngenti, flabello spiritus abigãtur, quatenus auster aduenies perflet hortum, vt aromata fluant: hoc est, ne importune cogitationes tollant deuotionem orationis, inspiratione gratiæ repellantur, quatenus spiritus sanctus accedens mentem fœcundet, vt virtutes abundẽt.

1.Reg.1
Psal.4
Ioan.4
Eccli.4
Can.4
Cur canõ in secreto canitur.

Cæterum ne sacrosancta verba vilescerent, dum omnes pene per vsum ipsa scientes, in plateis & vicis, alijsque locis incongruis decãtarent, decreuit ecclesia, vt hæc obsecratio, quæ secreta censetur, à sacerdote secrete dicatur. Vnde fertur, quod cum ante cõsuetudinem, quæ postmodum inoleuit, quidam pastores ea decãtarent in agro, diuinitus sunt percussi.

De his, quorũ memoria colitur in secreto. Caput.II.

IN secreto recolitur memoria dominicę passionis, videlicet eorum quę gesta sunt per hebdomadam antepaschalem, à decima luna primi mensis, quando Iesus abijt Hierosolymam, vsque ad septimamdecimam quando resurrexit à mortuis. Propter quod inter præfationem & canonem in plerisque sacramentarijs imago Christi depingitur, vt non solum intellectus literæ, verum etiam aspectus picturæ memoriam dominicæ passionis inspiret. Et forte diuina factũ est prouidentia, licet humana fit industria procuratum, vt ab ea litera canon inciperet, quæ sui forma signum crucis ostendit & exprimit in figura. Thau nãque mysterium crucis insinuat, dicente domino per Prophetam: Signa Thau in frontibus virorum dolentium & gemẽtium &c.

Litera T in principio canõis
Ezech.9

SACRI CANONIS PRIMA PARS.

TE igitur clemẽtissime pater per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrũ supplices rogamus ac petimus, vti accepta habeas, & benedicas Hæc dona: Hæc munera: Hæc sancta sacrificia illibata.

In primis, quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adiuuare, & regere digneris: toto orbe terrarum vna cum famulo tuo Papa nostro N, & antistite nostro N, & rege nostro N, & omnibus orthodoxis atque catholicæ & apostolicę fidei cultoribus.

De tribus signis quæ fiunt super oblatam & calicem. Caput.III.

EAdem die, qua laudes à turbis Christo sunt acclamatæ, videlicet decima luna primi mensis, quando secundum legem typicus agnus in domos Hebræorum inferebatur, verus agnus ingressus est Hierosolymam, & à nequissimis lanistis obsessus, multis infidijs quærebatur ad mortem. Traditus est autem à tribus: à Deo, à Iuda, & à Iudæis. De prima traditione dicit Apostolus: Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit ipsum. De secunda scribitur in Matthæo: Quærebat Iudas opportunitatem, vt eũ traderet. De tertia legitur in Ioanne: Gens tua & põtifices tui tradiderunt te mihi. Prima fuit ex gratia, quia dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Secunda ex auaritia, quia cõstituerunt ei triginta argẽteos, & exinde q̃rebat opportunitatẽ, vt traderet eũ sine turbis. Tertio ex inuidia. Sciebat enim Pilatus q̃d ex inuidia tradidissẽt eũ. Deus ergo tradidit illũ ex dono, Iudas p munere, Iudęus in sacrificium

Exo.12
Triplex Christi traditio
Rom.8
Mat.26
Ioan.18
Ephes.5
Luc.22

Matt.2 ficium illibatum. Quod vtique non Iudæi libauere, sed gentes: quoniam ablatum est regnũ Dei à Iudęis, & datum est genti facienti fructus eius. Ad hoc igitur designandum, sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem, dum dicit: Hęc dona, hęc munera, hęc sancta sacrificia illibata, cõmemorãs illã traditionẽ, quã Deus fecit ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in sacrificium illibatum. Singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis. Nam licet diuersa fuerunt operantia, tamen vnũ & idem extitit operatum. Hæc trina traditio tunc incepit, cum filius ex Dei patris decreto, & ex cõcilio spiritus sancti, necnon ex proprio beneplacito veniens Hierosolymam, semetipsum exposuit passioni. Qui cum venisset ibidem, exposuit ad quid venisset: Nisi inquit granum frumenti cadẽs in terram, mortuum fuerit, ipsum solũ manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ego si exaltatus fuero de terra, oĩa traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus. Vel potius quia indiuisa sunt opera trinitatis, potest referri totum ad indiuiduam trinitatem, quæ tota tradidit Christum in mortem, vt tota per Christum redimeret nos à morte. Donum enim est dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Christus per spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter autoritatem, filius obtulisse propter humanitatẽ, spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod deus nobis dedit in donũ, hoc accepit à nobis in munus: Eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis simul collata, munera sunt à nobis oblata. Nam quæ sacris offeruntur altaribus, & munera nuncupantur & dona. Vnde dominus inquit in euangelio: Si offers munus tuum ad altare, vade prius reconciliari fratri tuo. Et Apostolus de pontifice: Vt offerat dona & sacrificia ꝓ peccatis. Daniel quoque dixit ad Baltha-

Hęc dona, hęc munera, hæc sacrificia.

Ioan.12

Opera trinitatis indiuisa.

Heb.8

Mãtt.5

Heb.5

Dan.5

sar: Munera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Sermonum igitur inculcatio, pię deuotionis est excitatio, vel ineffabilis commendatio sacramenti. Non enim vnum aliquod inuenitur vocabulum, quod tantum sacramentum digne valeat appellare, nisi quod Gręce melius dicit εὐχαριστία, q̃d exponitur, bona gratia. Dicuntur aũt pluraliter dona, munera, sacrificia, quia panis & vinum anteq̃ consecrentur, & diuersæ sunt species substantiarum, & diuersæ specierum substantiæ. Sed vbi consecratio cœlestis accesserit, species quidem remanent, sed substantiæ conuertuntur, ita quod diuersa sint continentia, sed vnicum est contentum. Nam idem sub vtraque specie continetur, licet non in idem vtraq; substantia conuertatur, sicut infra planius & plenius ostendetur. Dicuntur & sancta & illibata, quia panis & vinum significant sacrosanctum corpus & immaculatum sanguinem Iesu Christi. Nõ enim dicuntur illibata, quasi nondum gustata, Sed potius illibata dicuntur, id est, immaculata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate purgetur, & corpus ab immunditia. Quoniam, vt inquit Apostolus, quicunque manducauerit panẽ vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui em̃ mãducat & bibit indigne, iudiciũ sibi mãducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Ideo multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

Cur pluraliter dona dicuntur.

Sacrificia illibata.

1. Cor 1

De tribus sacrificijs ecclesiæ.

Caput IIII.

PORro tria sunt ecclesiæ sacrificia, quæ significata sunt in veteri testamento per propitiatorium, thuribulum & altare: Videlicet sacrificium pœnitẽtiæ, sacrificium iustitię, & sacrificium eucharistiæ. De primo ait Psalmista: Sacrificium Deo spiritus cõtribulatus. De secundo: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De tertio: Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare caro mactatur, intra thuribulum thus adoletur, ad propitiatorium sanguis infertur. Caro macta-

Psal.50 Ibidem

Psal.115

ctatur in contritione, thus adoletur in deuotione, sanguis infertur pro redemptione super altare corporis, intra thuribulum cordis, ad propitiatorium Dei patris. In his sacrificijs panis & vinum & aqua spiritualiter offeruntur. In sacrificio pœnitentiæ vinum doloris & compunctionis, aqua mœroris & plorationis, panis laboris & afflictionis: doloris in corde, mœroris in ore, laboris in opere. In sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constantiæ, vinum rectitudinis & prudentiæ, aqua mansuetudinis & temperantiæ: fortitudinis inter aduersa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis inter probra. In sacrificio eucharistiæ panis vnitatis, vinũ charitatis, aqua fidelitatis: panis pro corpore, vinum p anima, & aqua pro populo, sicut infra planius & plenius ostenditur. Inter hæc sacrificia, primum educit, secundum deducit, tertium autem inducit. Educit incipientes, deducit proficientes, inducit perficientes ex Aegypto per desertum in patriã: ex Aegypto cõfusionis, p desertũ pegrinatiõis, in patriã glorificatiõnis. Hæc tria sacrifica sacerdos offert in missa. Primum in confessione, secundũ in præfatione, tertium in actione. Nam & tria sunt, quæ, secundum Prophetam, Deus requirit ab homine: diligere misericordiam, facere iudicium, & solicitum ambulare cum Deo. Diligat ergo misericordiam qui vult offerre sacrificium pœnitẽtiæ, faciat iudicium qui vult offerre sacrificium iustitiæ, cum Deo ambulet solicitus qui vult offerre sacrificium eucharistiæ.

Triplicis sacrificij triplex patet triplex vinũ, & triplex aqua

Pro quibus sacrificium offeratur.

Caput. V.

IN primis &c. Hic primo nobis inuestigandum occurrit, quibus videlicet & pro quibus, qualiter & quare sacrificium laudis debeamus offerre. Quæ quatuor ex ipso canone possumus euidenter aduertere. Quibus, soli Deo scilicet & indiuiduæ Trinitati. Pro quibus, pro Ecclesia sancta catholica videlicet, & pro omnibus orthodoxis. Qualiter, in vnitate fidei, videlicet in communione sanctorum. Quare, pro beneficijs corporalibus & spiritualibus & æternis, sed omnibus propter Deum. Primum notatur cum dicitur: Tibi reddam vota sua æterno Deo viuo & vero. Secũdum, Pro ecclesia tua sancta catholica. Tertium, Communicãtes & memoriam venerãtes. Quartum, Pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suę. Sacrificium ergo laudis offertur, & generaliter pro cunctis, & specialiter pro quibusdam prælatis & subditis, ibi, Vna cum famulo tuo papa nostro, & omnibus orthodoxis. Pro viris & mulieribus ibi astantibus: Memento domine famulorum famularumque tuarum. Pro sacerdotibus & astantibus, ibi: Et omnium circumstantium, & qui tibi offerunt hoc sacrificium. Pro nobis & nostris, ibi, Pro se suisq; omnibus. In primis. i. principaliter offerimus tibi pro Ecclesia sancta tua catholica. i. vniuersali, toto orbe terrarũ diffusa, sed fidei sacramentis vnita, quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & schismaticis, & adunare quę dispersa est inter paganos & perfidos, quam etiam custodire digneris à vitijs & dæmonijs, & regere in prosperis & aduersis. Idipsum tamen videtur esse pacificare, coadunare, custodire & regere. Tunc enim pacificat, cũ fideliũ mentes adunat, vt per spiritũ sanctum charitate diffusa, multitudinis credentiũ sit cor vnũ & anima vna. Tũc custodit, cum inter mundi pericula regit, vt de sancto mittens auxilium, eã de Sion tueatur. Licet enim septem in Apocalypsi scribantur ecclesiæ, vna tamen in Canticis est columba: nam sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Vna ergo est ecclesia, septẽ ordinibus distributa, vel septẽ charismatibus insignita, quã ille pacificat & adunat. Ille custodit & regit, quin ppter ipsius regimen & munimen vnum præposuit vniuersis, vt omnes ab vno, sicut corpus à capite gubernentur. Pro quo statim oratur, vna cũ famulo tuo papa nostro. Vnde constat, vt inquit Pelagius, ab vniuerso orbe separatos esse, qui quãlibet dissensione inter sacra mysteria apostolici pontificis memoriam secundum consuetudinem non frequentant. Qui vero non sunt de Romana diœcesi, pro suo quoque dicuntur orare pontifi

altaris. Quibus, & quibus, & qualiter & quare offerendũ sit.

Pro ecclesia catholica.

Actor. 4

Psal. 6 Apoc. 1 Can. 6 Prouer. 9

Pro papa

ce,quatenus vnitatem ſpiritus in vinculo pacis obſeruent.Orandum etiam eſſe pro principe Apoſtolus docet ad Timotheum.Obſecro,inquit,primum omnium fieri obſecrationes,orationes,poſtulationes,gratiarum actiones,pro omnibus hominibus,pro regibus,& pro omnibus qui in ſublimitate ſunt conſtituti, vt quietam & trãquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Sicut enim ſunt duæ vitæ,cœleſtis videlicet & terrena,vna qua ſpiritus viuit ex Deo, altera qua caro viuit ex ſpiritu:ſed vtraque vita nutritur vt poſſit ſubſiſtere, cœleſtis ſpiritualibus, & terrena carnalibus ita ſunt duæ poteſtates, ſcilicet eccleſiaſtica & mundana:vna quæ moderatur ſpiritualia,& alia quæ moderatur carnalia.Iſta per clericos,illa perlaicos,vt iſta vacet cœleſtibus quantum ad animam, & illa terrenis quantum ad corpus.Poſt vtramque poteſtatem,orandum eſt pro omnibus orthodoxis, qui ſub vtraque fidem catholicam & apoſtolicam venerantur & colunt.Orthodoxi quaſi recte glorioſi dicuntur,qui Deum rectę fidei confeſſione glorificant. Licet autem vnus tantum offerat ſacrificium,pluraliter tamen dicit,offerimus, quia ſacerdos non tantum in ſua,ſed in totius eccleſiæ perſona ſacrificat.Quappter in ſacramẽto corporis Chriſti nihil àbono magis,nihil à malo minus pficit ſacerdote,dũmodo ſacerdoscũ cæteris ĩ arca cõſiſtat,& formã obſeruet traditam à columba. Quia non in merito ſacerdotis , ſed in verbo conficitur creatoris. Non ergo ſacerdotis iniquitas effectum impedit ſacramẽti, ſicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit.Quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundus, ſemp tamen opus operatum eſt mundum. Sed ſicut omnia ſunt munda mundis , ſic omnia ſunt immunda immundis. Malus autem cum vitam accipit, mortem incurrit.Sic econtra, bonus cum mortẽ ſuſtinet, vitam acquirit.Nam qui mãduindigne, iudicium ſibi manducat.

Pro rege 1, Tim.2

Duæ vitæ & duæ poteſtates.

humana.

Pro omnibus orthodoxis.

Oblatio ſacerdotis in pſona eccleſiæ,

Quomodo eſt bona miſſa ſemper. Tur.1

1,Cor.11

CANONIS SACRI
pars ſecunda.

MEmento domine famulorũ famularumq; tuarum, N,& N,& oĩm circũſtantium, quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio: pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis, pro ſe ſuiſque omnibus, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & incolũitatis ſuę, tibiq; reddunt vota ſua æterno Deo viuo & vero.

In hoc loco debent viuorum nomina recitari Caput VI

MEmento domine famulorum famularumque tuarum, N,& N, & omnium circumaſtantium.Ex hac ũctura verborum manifeſte conĵcitur, quod hic quaſi quidam ſit locus, vbi ſacerdos ſpecialiter quos voluerit debeat nominare. Viuorum tamen nomina hic tantum debet recenſere, quoniam in ſequentibus locus occurret,vbi defuncto rum poterit agere memoriam ſpecialem. Hinc etiam euidenter apparet,quam ſanctum ſit ac ſalubre miſſarum intereſſe myſterijs,cum ſacrificium Euchariſtiæ pro circumaſtantibus offeratur ſpecialius. Vnde cautũ eſt in in canonibus,ꝺd omnes fideles qui conueniunt in ſacris ſolennitatibus ad eccleſiam, & ſcripturas apoſtolorum & euangelium audiãt. Qui vero non perſeuerauerint in oratione vſque dum miſſa peragatur, velut inquietudines eccleſiæ commouentes,cõuenit communione priuari.Verum cum dñs nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuiſci,quid eſt quod petimus vt Deus noſtri meminerit:Porro Deus dicit ſcire ꝙs appbat.Vñ,Nouit dñs q ſunt eius. Et dicit neſcire ꝙs repbat.Vñ,Nõ noui vos. Rurſum dicit obliuiſci malorũ,cũ malus ad bonum conuertitur. Vnde, Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatũ eius nõ recordabor.Et dicit obliuiſci bonorum , cum bonus ad malum conuertitur.Vnde,Si iuſtus à iuſtitia ſe auertit, omnes iuſtitias eius non recordabor. Deus quandoq; ergo recordatur ad miſericordiã. Vñ,memẽto mei deus quia

De conſe cratione diſt.1.c. Oẽs fideles.

2. Tim.4 Mat.18.16

Obliuiſci Ezech.18.

Ibidem. Meminiſſe. Iob 7 Pſal.24.6

quia ventus est vita mea. Quandoque recordatur ad puniendum. Vnde: Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem. Ergo petimus, vt non tantum meminerit, sed hic petimus vt nostri misereatur, secundum illud, Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quæ à seculo sunt. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quasi qui propitiaris fidelibus & deuotis, qui solus vides in cõscientijs, qui recte credant & deuote te diligant, vtpote renum scrutator & cordiũ, Deus scientiarũ dñs, occultus oĩu occultorũ persecutator. In cuius conspectu nulla creatura est inuisibilis. Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, quasi, memento domine eorum pro quibus offerimus, sed & sacerdotum qui offerunt. Cum enim sacerdos offert pro populo, nihilominus & pro se. Vel ideo dicit, pro quibus offerimus, vel qui tibi offerunt, quia non solum offerunt sacerdotes, sed & vniuersi fideles. Nam quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc vniuersaliter agitur voto fidelium. Dicitur autem sacrificium laudis, secundum illud apostoli: Quicquid facitis, omnia in laudem Dei agite, vt & Deus laudetur in vobis. Vel sacrificium laudis dicitur, qa cũ Deo qcq̃ offerimus, sua sibi reddimus, non nostra largimur. Vnde, Si esurio non dicam tibi, meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Ergo immola Deo sacrificiũ laudis & redde altissimo vota tua. Vel potius sacrificiũ laudis dicit, qa propter hoc maxime Deũ laudare debemus, qa non solũ se dedit pro nobis in precium, sed etiam se dedit nobis in cibum, vt per precium redimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vitam. Vnde, Qui manducat me, viuet propter me. Pro se suisque omnibus: Videlicet consanguineis vel affinibus, familiaribus vel amicis. Licet enim diligere teneamur etiam inimicos, secũdum illud, Diligite inimicos vestros: seruare tamen debemus ordinem charitatis, secundum illud: Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Nam & Apostolus ait: Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime aũt ad domesticos fidei.

Pſal.7

Heb.4

Sacrificiũ laudis. Coloſſ.3

Pſal.49

Ioan.6

Luc.6 Cant.2

Gal.6

De tribus bonis pro quibus sacrificium laudis offertur, temporalibus, spiritualibus & æternis. Cap. VII.

PRo redemptione animarum suarũ. Quasi dicat: Non pro temporali lucro & appetitu terreno, sed pro spe salutis, & incolumitatis, id est, pro salute vel incolumitate sperata, Spe nanq; salui facti sumus. Pro salute mentis & incolumitate corporis. Nam vtraque sanitas est ab illo, qui dicit: salus populi ego sum, &c̃. Verum vtraque sanitas prouenit ex redemptione animæ, id est, de remissione peccati, sicut econtra, de reatu peccati procedit infirmitas vtriusque, Iuxta sententiam veritatis: Ecce sanus (inquit) factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Porro, tria sunt hominis bona: corporalia, spiritualia, & æterna: videlicet, infima, media & suprema, pro quibus sacerdos dicit se offerre. Pro corporalibus, id est, pro incolumitate, pro spiritualibus, id est, pro redemptione, pro æternis, id est, pro salute. Nam & dominus docet nos pro his tribus orare. Pro æternis. Vnde, Adueniat regnum tuum. Pro spiritualibus. Vnde: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Pro corporalibus. Vnde: Panem nostrum da nobis quotidianum. Offerimus ergo sacrificium pro æternis, vt dẽtur nobis in præmium. Pro spiritualibus, vt dentur nobis ad meritum. Pro corporalibus, vt dentur nobis ad admiculum, vt per hæc & ista perueniamus ad illa. * Aliquando nõ offerimus Deo sacrificium nisi propter seipsum, quia ipse est dominus Deus noster. Vnde Propheta: Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Verum, cum dicat Apostolus, quod virtus in infirmitate perficitur: & iterum, Cum infirmor, tunc potẽs sum: quid est quod pro corporis incolumitate sacrificium laudis offerimus: vt conseruata nobis sanitate vel reddita, gratiarum actiones in ecclesia referamus.

Rom.8

Esa.38

Ioan.5

Triplicia hominis bona

Matt.6

Alioquin

Pſal.117

1.Cor.12

Quod sacrificium altaris æqualiter offertur toti Trinitati. Caput VIII

TIbi reddunt vota sua, cũ nostra donemus & aliena reddamus. Quomodo vota si sua sunt reddunt, & non potius donant: vel si reddunt, quomo-

Bonũ op⁹ & dei & nostrũ est.

do sua sunt & non potius aliena? Sane votum bonum & hominis est & dei: sed Dei propter autoritatem gratiæ, hominis propter libertatem arbitrij. Propter quod dicit Apostolus: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et iterum: Coadiutores Dei sumus. Aeterno Deo viuo & vero. Dij namque dicuntur & homines & dæmones & imagines, sed homines adoptiue, dæmones vsurpatiue, imagines nuncupatiue. Per adoptionem, vt ibi: Ego dixi, dij estis & filij excelsi omnes. Per vsurpationem, vt ibi: Omnes dij gentium dæmonia. Per nũcupationem, vt ibi: Appellauerunt deos opera manuũ hominum. Primi sunt veri & viui, sed nõ æterni. Secundi sunt viui, sed nec æterni, nec veri. Tertij nec sunt veri nec æterni, nec viui. Sed ille solus est æternus, viuus & verus, imo veritas & vita & æternitas, qui est Deus per essentiam, qui de se dicit: Ego sum Deus, & non est alius, præter me. Licet autem hæc obsecratio specialiter dirigatur ad patrem, propter autoritatem principij (nam & filius ita docuit orare: Pater noster q es in cœlis. Propter quod in principio Canonis dicitur: Te igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum dominũ nostrũ supplices rogamus & petimus) ęq̃liter tñ indiuiduę trinitati sacrificium laudis offert, tã patri q̃ filio q̃ vtriusq; spiritui. Quorũ sicut indiuisibilis est maiestas, sic & indiuisibils est adoratio. Iuxta q̃d veritas docet: Veri adoratores adorabũt patrem in spiritu & veritate. Nam qui Deum satagit veraciter adorare, patrem adoret in spiritu sancto & veritate, id est, in filio, qa pater essentialiter est in filio, & filius naturaliter est in patre, spiritus sanctus substantialiter in vtroque, secũdũ illud: Ego in patre & pater in me est. Qua propter ita potest non indiscrete distingũi, cum dicitur, æterno Deo viuo & vero, vt quod est commune secundum essentiam, approprietur propter notitiam: æternitas scilicet patri, ratione principij, quia pater à nullo est, & omnia sunt ab eo: filius per generationem, spiritus sanctus per processionem, cætera per creationem. Veritas filio, qui de se dicit: Ego sum veritas. Et de quo Psalmista dicit: Veritas de terra orta est & iustitia de cœlo prospexit. Vita spiritui sancto, sicut habetur in symbolo: Credo in spiritũ sanctum dominum & viuificantem, qui ex patre filioque procedit. Totius igitur diuiduę trinitatis indiuisa est adoratio, quæ principaliter exhibetur in sacrificio.

a. Cor. 15 Ibidem.

Quomodo dij muti sunt. Psal. 81 Psal. 95

Sap. 13

Esa. 45

Sacrificium toti trinitati offert.

Ioan. 4

Ioan. 14 & 17

Ioan. 14 Psal 84.

CANONIS SACRI
pars tertia.

COmmunicantes & memoriam venerantes, In primis gloriosę semperq; virginis Mariæ genericis Dei & domini nostri Iesu Christi. Sed & beatorũ Apostolorum ac martyrum tuorum Petri, Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, & Thadei: Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurẽtij, Chrysogoni, Ioannis, & Pauli, Cosmæ & Damiani. Et omnium sanctorum tuorũ, quorum meritis precibusque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per eundem Christum dominum nostrum.

De *trina commemoratione sanctorum, quæ fit in canone.* Caput. IX.

SEcreta quæ secundum diuersos & Canon & Actio nuncupatur, non tota simul ab vno, sed paulatim à pluribus, ex eo quoque perpenditur fuisse cõposita, quod ter in ea sanctorum commemoratio repetitur: Licet hoc ipsum proueuerit ad laudem & gloriam trinitatis. In secunda quippe commemoratione supplentur, qui de primitiuis sanctis desse videbantur in prima. Verum in ea cõmemoratione, quæ fit ante consecrationem corporis Christi, postulatur sanctorum suffragium. In ea vero, quæ fit post consecrationem corporis Christi, sanctorum

Triplex cõmemoratio sanctorum.

sanctorum consortium imploratur, ga nimirum antequam corpus Christi, (qd est vniuersalis ecclesia) cõsecretur, id est, antequam regnum adueniat, necessariũ est nobis in via sanctorum suffragium, vt meritis eorum & precibus, diuinæ p tectiõis muniamur auxilio. Sed vbi corpus Christi fuerit consecratum, id est, vbi regnum aduenerit, assequemur in patria sanctorum consortium, vt societatẽ & partem cũ sanctis Apostolis & Martyribus habeamus. In via quippe communicamus sanctis per fidem, quam ipsi habueruut & nos habemus, in patria vero participabimus sanctis per speciem, quam ipsi habent, & nos habebimus. Nos enim fidem habemus & spem, illi speciem habent & rem. Nos percurrimus stadium, illi possident brauium. Nos pugnamus in via, illi triumphant in patria. Communicamus igitur & memoriam veneramur Apostolorum & martyrum, & præcipue glorioſe Dei genetricis virginis Mariæ, vt eorum suffragio de fide perducamur ad speciem, de stadio veniamus ad brauiũ, de via transeamus ad patriã. In hac quidẽ commemoratione sanctorum, illud obseruat Ecclesia, quod antiquitas consueuit agere, vt in orationibus suis recolat patrum memoriam, quatenus eorum meritis suffragantibus facilius obtineat, quod implorat. Sic Moyses pro peccante populo intercedens, patrum memoriam interposuit: Recordare (inquit) Abraham, Isaac, & Israel, seruorum tuorum &c. Sic & Azarias orasse legitur in fornace: Ne quæsumus auferas misericordiam tuam à nobis domine deus noster, propter Abraham dilectum tum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Multum enim merita patrũ filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum auxilium postularet, audiuit: Protegam vrbẽ hanc, & saluabo eã, ppter me & ppter Dauid seruum meũ. Et alibi: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, veruntamen vna tribus remanebit ei, propter seruum meum Dauid, vt remaneat lucerna Dauid serui mei corã me in Hierusalem cunctis diebus. Vnde: Propter Dauid seruũ tuũ non auertas faciem Christi tui. Et quoniam extra vnitatem Ecclesiæ non est locus offerendi sacrificium vnitatis: ideo sanctorũ memoriæ communicamus in sacrificio, quatenus in comunione sanctorũ sacrificiũ offeramus. Nã sicut vnus panis ex multis granis, ita & vnum corpus ex multis membris: sic ex multis fidelibus vna cõstat ecclesia. Scriptum est enim: Alienigena non vescetur ex eis, quoniam sancta sunt. Et ideo solum illum ad esum huius agni assumimus, qui nostræ coniunctus est domui, videlicet omnem domesticũ fidei, à principe vsq; ad plebeum, ab apostolo vsque ad publicanum.

Exo. 20

Exo. 12

Quomodo cõmunicamus sanctis

Merita patrũ suffragantur filijs

Exod. 32

Dan. 3

4. Reg. 19

3. Reg. 11

Psal. 131

Quare non fit commemoratio Confessorum in Canone.

Caput X

ILlud autem oportet inquiri, cur in canone nulla fit commemoratio Confessorum, cum inter sanctos eorum memoriam magnifice veneretur Ecclesia? Sed ad hoc potest probabiliter respõderi, Quod Canon prius fuit æditus, quã memoriam sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Nam omnes fere sancti, qui commemorantur in canone, præcesserunt Syluestrum, præter Ioannem & Paulum, Marcellinum & Petrum, qui proximo successerunt. Ecclesia vero post tempus beati Syluestri cœpit sanctorum confessorum memoriam venerari. Nam & sedet Episcopales, quæ iuxta dispositionem beati Petri Apostoli sunt in ciuitatibus singulis antiquitus constructæ, non in memoria confessorũ, sed ad honorem apostolorum & martyrum, & p cipue beatæ Mariæ virginis, veterum deuotio dedicauit. Nam & in ecclesiasticis reperitur historijs, quod sanctus Bonifacius, qui quartus à beato Gregorio Romanæ vrbis Episcopatum tenebat, suis precibus à Phoca Cæsare impetrauit donari Ecclesiæ Christi templum Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea vocabatur, in quo eliminata omni spurcitia fecit Ecclesiam Dei genetricis atque omnium martyrum Christi. Canon autem ex eo conijcitur præcessisse, quod Apostolorum catalogus non ita reperitur in eo dispositus, sicut in emendatioribus codicibus euangelicis reperitur. In prioribus enim editionibus (vt inquit Hieronimus) non solum Euangelistarum mutatus

Templum Pantheon à phoca datum,

tatus est ordo, sed etiam verborũ ac sententiarum erat confusa commixtio. Traditur autem quod Gelasius Papa, quinquagesimus primus à beato Petro, qui fuit post Syluestrum per clx. annos, Canonem principaliter ordinauit. Sed vt beatus Gregorius asserit in Registro, Scholasticus illã orationẽ cõposuit, quæ super Eucharistiam dicitur in Secreta.

Autor canonis.

CANONIS SACRI
pars quarta.

HAnc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ quæsumus domine vt placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas: atque ab ęterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari, Per Christum dominum nostrum.

Quod sacrificium soli Deo offerendum sit, unde distinguuntur duæ species seruitutis. Caput XI.

Duæ sunt species seruitutis: Vna q̃ debetur soli Deo creatori, & dicit λατρεία. Et altera q̃ creaturis impẽdit, & dicitur δουλεία. Vtranque speciem determinat dominus, dicẽs: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ad latriam pertinent templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis, ad honorẽ Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur. Ne forte si secus agatur, non theosebia, sed idololatria cõmittat. Hinc enim Deus in lege præcepit: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, id est, soli Deo seruitutem adorationis impendes.

Latria. Dulia. Matt. 22 psal. 88 Deut. 6

Additio B. Gregorij.

Diesque nostros & cætera. Beatus Gregorius has tres orationes in Canone dicitur addidisse, videlicet: Dies nostros in tua pace dispone, per eum, qui p nobis est traditus in manus eorum, qui pacem oderunt. Ab æterna damnatione nos eripi, per eum qui pro nobis morte temporali damnatus est: & in electorũ facias grege numerari, per eum qui pro nobis deputatus est cum iniquis. Est autem pax peccatorum, & pax iustorum, pax temporis & pax æternitatis. Porro pax temporis interdum conceditur bonis & malis. Sed pax æternitatis nunquã dabitur nisi bonis, quia non est pax impijs, dicit Dominus. De pace peccatorũ dicit Psalmista: Zelaui in peccatoribus pacem peccatorum vidẽs. Aduersus hãc pacem Dominus inquit in euãgelio: Nõ veni mittere pacem, sed gladium. De pace iustorum dicit Apostolus: Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia. Hanc pacem Dominus reliquit Apostolis dicens: Pacem relinquo vobis. De pace temporis inquit Propheta: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Hanc pacem incessanter petit ecclesia. Da pacẽ (inquit) in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus noster. De pace æternitatis Dominus dixit apostolis, Pacem meam do vobis, non quomodo mũdus dat ego do vobis. Hęc est secundum Prophetam, pax super pacem, de qua dicit Psalmista: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Propter hanc triplicem pacem ter oramus in Missa: Dies nostros in tua pace disponas, Da propitius pacẽ in diebus nostris, dona nobis pacem, vt de pace temporis, per pacem pectoris transeamus ad pacem æternitatis. Ob hoc etiam sacerdos ter in Missa osculatur altare, in principio, in medio, in fine.

Quadruplex pax. Esa. 73 psal. 73 Mat. 19 Gal. 5 Ioan. 14 psal. 17 Ioan. 14 psal. 4

CANONIS SACRI
pars quinta.

QVam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus benedictam, Ascriptam, Ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris: vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini Dei nostri Iesu Christi.

De

De quinq; ſignis quæ fiunt ſecũdo ſuper oblatam & calicem: & de Chriſti uendi tione, De perſona uenditoris & uenditi & ementis. Cap. XII.

Christe à Iuda venditus 30. argenteis. Ioan.12

QVarta feria Iudas vnus ex duodecim, à diabolo ſupplantatus, immane ſacrilegium perpetrauit, dum filium Dei pro triginta ſiclis argenteis vendidit Phariſæis, in recompenſationem damni, quod incurrerat propter effuſionem vngenti. Quare, inquit, hoc vngentũ nõ venijt trecentis denarijs, & datum eſt egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. Quilibet autem argenteus valebat decẽ denarios vſuales, & ita damnũ vngenti, quod valuerat CCC. denarios, triginta recompenſauit argenteis. Si vero dicamus argenteos denarios fuiſſe vſuales, dicemus, quod Iudas vendidit Chriſtum quaſi vile mancipium triginta denarijs, qui ſunt decima trecentorum denariorum quod valuerat vngentum. Propter quod dominus * reſpectiue loquitur per Prophetam: Appenderunt mercedem meam triginta argenteis, quo appreciatus ſum ab eis. Ad deſignandum ergo precij quantitatem, quo Chriſtus eſt venditus, ſacerdos hic facit tres cruces communiter ſuper oblatam & calicem, cum dicit: Benedictam, aſſcriptam, ratam. Nam & trecenta pariter & triginta multiplicationẽ ſuſcipiunt à ternario. Poſtmodum autem ad deſignandum venditionem & emptionem, duas cruces imprimit ſigillatim, vnam ſuper oblatam, & aliam ſuper calicem, cum dicit, Fiat corpus & ſanguis, quaſi diceret: Illa venditio fuit maledicta, proſcripta, irrita, iniqua, & deteſtabilis: Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam, aſſcriptam, ratam, rationabilem, & acceptabilem. Iudas enim dilexit maledictionem, & venit ei, & noluit benedictionem, & prolongabitur ab eo. Sed tu Deus digneris hanc oblationem facere benedictam, per quam nos in cœleſtibus benedicas. Iudas enim deletus eſt de libro vitæ, & cum iuſtis non ſcribetur. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris aſſcriptam, per quã nos inter electos aſſcribas. Iudas ſe laqueo ſuſpendit, & epiſcopatum eius accepit alter. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere ratam, per quam ratum ſit tibi noſtræ ſalutis promiſſum. Iudas exijt condemnatus, & oratio eius facta eſt ei in peccatũ. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris rationabilem, p quã rationabile fiat noſtræ ſeruitutis obſequium. Iudas reddidit mala pro bonis, & odium pro dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere acceptabilem, per quam nos tibi reddas acceptos. Vel ideo ſacerdos facit tres cruces communiter ſuper oblatam & calicem, quia Chriſtus communiter tria egit circa panem & vinum, accepit, benedixit, & dedit. Poſtmodũ vnam crucẽ facit ſpecialiter ſuper oblatam, quia dixit: Comedite, hoc eſt corpus meum, & alterã facit ſpecialiter ſuper calicem, quia dixit: Bibite, hic eſt ſanguis meus. Et ſecundum hũc ſenſum recte ſubiungitur: Qui pridie q̃ pateretur, &c̃. Vel potius, quia Iudas vendidit Chriſtum ad crucifigendum ſacerdotibus, ſcribis & Phariſæis, idcirco ſacerdos ad notandum communiter tres emptores, facit tres cruces communiter ſuper oblatam & calicem, cum dicit: Benedictam, aſſcriptam, & ratam. Ad notãdum vero diſcrete venditorem & venditũ, facit duas cruces diſcrete, ſuper oblatã & calicẽ, cũ dicit: Vt fiat corpus & ſanguis. Petimus ergo hanc oblationem, vt Deus faciat benedictam, aſſcriptam, & ratam, vt eam conſecret, approbet, & cõfirmet in rationabilem hoſtiam & acceptabile ſacrificium, vt ita nobis, id eſt, ad noſtram ſalutem panis fiat corpus, & vinũ ſanguis dilectiſſimi filij Dei domini noſtri Ieſu Chriſti. Vel oramus, vt Deus hanc oblationem facere dignetur aſſcriptam, id eſt, talem, quæ de memoria ſua nulla poſſit obliuione deleri, & ratam, id eſt, talem, quæ de memoria ſua nulla poſſit mutatione conuelli. Rationabilem autem eam fieri depoſcimus, id eſt, talem, quę diuinę rationi conueniat. Refert eñ inter rationabile & rationale, quia rationabile dicitur quod de ratione procedit. Et rationale, q̃d vtitur ratione. Vel ita, quã oblationẽ tu Deus digneris in omnibus facere benedictam, hoc eſt, trãsfer

Iudæ venditio contraria oblationi noſtræ.

Pſal.108

Act.1

Quinque cruces.

Aſſcripta, rata, rationabilis.

re in eam hostiam, quæ est omnimodis benedicta, asscripta, rata, rationabilis, & acceptabilis. Benedicta dicitur hostia salutaris, id est, ab omni causa maledictionis immunis, tam originali, quàm actuali, tam criminali, quàm veniali. Sicut Elisabet inquit ad virginem: Benedictus fructus ventris tui. Asscripta dicitur, id est, figuris & scripturis veteribus designata, tam in agno Paschali, quàm in manna cœlesti, tam in Isaac immolando, quàm in Abel immolato. Quoniam (vt inquit Ioannes) hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Rata dicitur, quasi non transitoria, sicut vetus quæ recessit, & noua successit, sed quæ permanet in æternum secũdum ordinem Melchisedec. Rationabilis dicitur, quasi non peculialis, sicut erat legalis, quæ sanguine taurorum & hircorum non poterat à peccato mundare, sed quæ sanguine proprio conscientias emundat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quasi non illa de qua dicit Propheta: Sacrificium & oblationem noluisti. Sed sicut dominus ait: Sacrificium laudis honorabit me. Secundum hanc dispositionem recte subiungitur, vt fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.

Benedicta

Luc. 1

Exo. 12. 16 Gene. 4. & 22. Apo. 13

Rata.

Hebr. 9

Rationabilis.

Acceptabilis. Psal. 39

Psal. 49 expositionem.

EXPLICIT LIBER TERTIVS.

MYSTERIORVM EVANGELICÆ legis ac sacramenti Eucharistiæ,

LIBER QVRTVS.

De *sacramento Eucharistiæ.* Cap. I.

ECce nunc ad summum sacramenti verticem accedentes, cum ad ipsum cor diuini sacrificij penetramus, qc quid conamur exprimere, vix vllius apparet esse momenti, deficit lingua, sermo disparet, superatur ingenium, opprimitur intellectus. Quis enim nouit ordinem cœli & ponit rationes eius in terra? Sed pulsemus ad ostiũ, si forte clauis Dauid aperire dignetur, vt accõmodet nobis tres panes amicus, qui maxime nobis erunt in hoc conuiuio necessarij. Fides enim petit & accipit, spes quærit & inuenit, charitas pulsat & aperit, petit & accipit vitam, quærit & inuenit viam, pulsat & aperit veritatem. Is enim est via, veritas & vita.

Iob 38

Apoc. 3

Lucæ 11

Ioan. 14

CANONIS SACRI pars sexta.

QVI pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc oẽs. HOC EST ENIM CORPVS MEVM.

De *diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præcesserunt in ueteri testamento* Cap. II.

QVintadecima die mensis primi, quæ tunc extitit sexta feria, pascha dominus est, & præcedente nocte, videlicet quartadecima luna primi mensis ad vesperam, vt legis figuras impleret, post typicum Pascha, corporis & sanguinis sui sacramentum instituit, & Ecclesiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfiguratum in Exodo: Decima die mensis primi tollat vnus-

Exod. 12

vnusquisque agnum per familias & domos suas,& seruabit eã vsq; ad quartam decimã diem mẽsis huius; immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperã,& sument de sanguine agni, & ponẽt sup vtrunq; postem,& in super liminaribus domoꝝ in quibus comedẽt illum,& edẽt nocte illa carnes assas igni, & azymos panes cũ lactucis agrestibus. Et post pauca: Est enim phase.i.transitus domini. Transitum istum Ioannes Euãgelista determinat,dicens: Ante diem festum Paschæ,sciens Iesus quia venit hora eius,vt transeat de hoc mundo ad patrem,quum dilexisset suos,qui erant in mundo,in finem dilexit eos, & facta cœna compleuit ea quę fuerãt figurata. Aegyptus est mundus,exterminator diabolus,agnus Christus,sanguis agni, passio Christi,domus,animarum corpora, superliminare domus, cogitationum corda. Hęc sanguine tingimus per passionis fidem. Illa sanguine tingimus per passionis imitationem,signum crucis intus & foris opponẽtes, contra aduersarias aereas potestates. Deniq; carnes agni comedimus,quum in sacramento verum corpus Christi suscipimus, & azymos panes,id est, syncera opera,cum lactucis agrestibus, id est, amaritudine pœnitentię. Sicut enim manna fuit datum Hebręis post transitũ maris rubri iam submersis Aegyptijs,sic Eucharistia datur Christianis post ablutionem baptismi iam deletis peccatis,vt per baptismum mundemur à malo, per Eucharistiam seruemur in bono. Nam sicut manna populum illum per vastitatem inuiæ solitudinis ad terram promissionis perduxit, sic Eucharistia populum istum per incolatum vitæ præsentis ad patriam paradisi perducit. Vnde recte viaticũ appellatur, quia reficiens in via,ducit ad patriam. Sane ꝗd in manna præcessit,in Eucharistia consummatur. Nam quantãlibet quisq; partem accipit,totam percipit Eucharistiam, sicut euenit de manna. Quia nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus parauerat,reperit minus. Hãc ergo præfigurabat panis ille cœlestis, de quo Sapiẽs protestatur, Panem de cœlo præstitit sine labore, omne delectamentum in se habentem,& omnis saporis suauitatem. Quod de se quasi Christus exponens: Ego sum,inquit,panis viuus,q de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane,viuet in æternum. Et panis quem ego dabo,caro mea est pro mundi vita. Hinc igitur Apostolus ait: Nolo vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt,& omnes eundem potũ spiritualem biberunt. Bibebãt autem de spirituali consequente eos petra. Petra autẽ erat Christus.

Agnus paschalis.

Ioan.13

Exo.16

Manna

Exod.16

Ioan.6

2.Cor.10

Quare sacramentum corporis & sanguinis Christi constitutum est sub specie panis & uini, Cap.III.

ACcepit panem. Hunc sacrificij ritum Melchisedec primus legitur celebrasse,offerẽs panem & vinum. Erat enim sacerdos dei altissimi. Vnde Dauid inquit ad Christũ: Tu es sacerdos in ęternum secundum ordinem Melchisedec. Sacrificium ergo euangelicum præcessit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore,sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebræos. Ideo vero panem & vinum in sacrificium corporis et sanguinis sui Christus instituit: quia sicut præ cæteris cibis & potibus corporalibus panis cor hominis confirmat,& vinum lætificat cor hominis: ita corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiorem hominem reficiunt & saginant. Vnde: Poculum tuum inebriãs quàm præclarum est. In his enim duobus plena consistit & perfecta refectio,sicut ipse testatur: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Panis autem debet esse de frumento,& vinũ de vite. Quia Christus semetipsum comparauit frumento, quum ait: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit,ipsum solum manet. Et viti,quum dixit: Ego sum vitis vera. Porro nec racemus vuæ, nec granum frumẽti debet offerri,nisi vel expressum in vinum,rel redactum in panem,quia Christus & panem se dedit, & frumento se cõparat. Quia vero Christus accepit panẽ & calicẽ in sanctas ac venerabiles manus suas,& sacerdos exẽplo Christi panem

Gen.14

Psal.109

Heb.7

Panis & vinum.

Psal.103

Psal.22

Ioan.12.

Ibid.15

nem & calicē in manus accipiens, vtrunque per se crucis signaculo benedicit: cū tamen sacerdos plures simul benedicit oblatas, vnam pro omnibus in manibus accipit. Nam & in vnum Christi corpus omnes simul hostiæ conuertuntur.

De azymo & fermentato pane.
Cap. IIII.

PAnis autem non fermentatus, sed azymus debet offerri in sacrificiū, tum ratione facti, tum etiam ratione mysterij. Sic enim legitur præceptū in Exodo: Primo mense, quartadecima die mēsis ad vesperam comedetis azyma, vsque ad diem vicesimam primam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris. Qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israel, tam de aduenis, quàm de indigenis terræ. Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. Quum ergo Christus quartadecima die primi mensis ad vesperam cœnauerit cū discipulis, & agnum paschalem comederit, & vtique ritu legali cum azymis panibus & lactucis agrestibus, constat quod ea hora fermentatum non inueniebatur in domibus Hebræorum. Et ita panem azymum in corpus suum sine dubio cōsecrauit. Fermentum enim corruptionem signat, Apostolo testante, qui dicit: Modicum fermenti totam massam corrumpit. Vt ergo nihil corruptum siue corrumpens, sed totum syncerum atque syncerans in hoc esse sacramento monstretur, non fermentatum, sed azymum consecramus. Nam secundum Apostolum, Pascha nostrū immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. Græci autem in suo pertinaces errore, de fermētato conficiunt, asserentes in parasceue lunam quartamdecimam extitisse, in qua verus agnus est immolatus, vt legis impleretur figura, quæ quartadecima luna primi mensis paschalem agnum iusserat immolari. Dominus ergo ea die se passuꝝ esse prænoscens, præcedente in vespera necessitate ductus anticipauit comedere Pascha, & quia tunc licite poterat comedere fermentatum, & ipsi corpus domini de fermentato conficiunt. Nam & Ioannes Euang. testatur, quod ante diem festum Paschæ, Iesus cū apostolis nocte cœnauit. Dicit etiam Iudæos in parasceue non intrasse prætorium, vt non contaminarentur, sed comederēt Pascha. Sabbatum quoq; post crucem, magnum diem sabbati nominauit, quod dici non solet, nisi cum sabbato festum concurrat. Et Lucas ait, quod mulieres in parasceue parauerunt vngenta: quod eis in die festo facere non liceret. Matthæus quoq; describit, quod principes sacerdotum & seniores populi disposuerant Christū occidere, sed non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Porro, quæ dicta sunt, eorum assertioni nō consonant, si sane fuerint intellecta. Pascha namq; dicitur dies, solennitas, agnus & hora. Dies, vt ibi: Appropinquabat autem dies festus azymorū, qui dicitur Pascha. Solēnitas, vt ibi: Ante diem festum Paschæ. Agnus, vt ibi: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Hora, vt ibi: Scitis quia post biduum Pascha fiet. Dies autem festus Paschalis erat quintadecima luna secundum illud: In quintadecima die solennitatem celebrabitis altissimo domino. Nam quartadecima nō erat solennis, nisi tantum ad vesperā. Ante diem festum hunc dominus Pascha cū apostolis celebrauit. Nā, vt inquit Matthæus, prima die azymoꝝ accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Et vespere facto discubuit cū duodecim. Marcus autem primum diem azymorum determinat, dicens: Quando Pascha immolabāt. Et Lucas: In qua necesse erat occidi Pascha. Constat ergo quod Christus cum apostolis eo die fecit Pascha, quo necessario fiebat ex lege, s. quartadecima luna primi mensis ad vesperam. Hoc etiam in cunctanter poterit inuenire, quisquis tabulam computi percurrerit diligenter. Diem magnum sabbati nominabant in tribus solennitatibus hebdomadalibus, quocunq; septem dierum contingeret. Nam omnes erant solennes: & si non adeo sicut primus & vltimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Vnde quolibet

Exod. 12

Christus in azymo cōsecrauit

1. Cor. 5

Ibidem

Argumenta Græcorum.

Ioan. 13

Ioan. 18

Lucæ 23

Mat. 26

Solutio argumentorum

Lucæ, 22

Ioan. 13
Matt. 26

Ibidem

Leuit. 23

Matt. 26

Mar. 4
Lucæ. 22

Magnus dies sabbati

Ioan. 18

bet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederẽt Pascha, id est, in Pascha. Vel, noie Paschæ possunt & azyma designari. Quod aũt mulieres die festo dicuntur vngenta parasse, non obest, qa nõ erant

Lucæ 23

sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait, Quia sabbato siluerunt secũdum mandatum. Sed & mandatum erat in lege, quod in diebus azymorum prima & vltima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea, nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata. Nam & Marcus testatur, quod quum transisset sabbatum, mulieres emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Vt ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducatur ad Marcum, vt intelligatur, quod mulieres reuertentes parauerunt, secũdum Lucam, aromata & vngenta, non tunc, sed secundum Marcum, cum sabbatum pertransisset. Quid si longe ante parauerant, quia frequenter audierant dominum in proximum moriturum? Nonne Magdalena

Matth. 26

iam parasse videtur, & per inspiratiõe præoccupasse mysterium vnctionis, te

Ioan. 12

ste veritate, quæ dixit, Mittens hæc vngentum in corpus meum, ad sepeliendũ me fecit? Et iterum: Sinite illam, vt in die sepulturæ meæ seruet illud. Sed vngentũ quod prius inceperat, postea consumauit. Porro dispositio sacerdotum dispositioni Dei præualere non potuit, qui disposuerat, vt verus agnus in diebus paschalibus immolaretur, & sicut typicus agnus quartadecima luna primi mensis comedebatur in nocte à Iudæis, ita verũ agnum discipuli eadẽ hora comederũt. Verum etsi verum esset quod Græci de luna contendunt, credẽdum tamen est ita

Matth. 5 Galat. 4

ritũ legis in hoc sicut in alijs dominum obseruasse, qui non venit legem soluere, sed adimplere, natus de muliere, factus sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Sed ipsi rursum opponũt, quia cum veritas venit, figura cessauit, & euanuit vmbra quum lumẽ effulsit. Quum ergo ad verum Pascha peruẽtum est, quæ præcesserant in typico cessauerunt, secũdum illud: Nouis supernieniẽtibus, vetera proijcietis. & Apostolus ait: Vetera transierũt, ecce noua facta sunt omnia. Et ideo

Alia Græcorum obiectio. Heb. 10 2 Cor. 5

Christus sicut verum Pascha confecit sine lactucis agrestibus, sic & absq; panibus azymis, ne veterẽ ritum in nouo sacrificio retineret, ac per hoc nos iudaizare doceret. Nam vtrunque pariter erat in lege præceptũ. Edent, inquit, carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Sciẽdum ergo quod non omnes antiquę legis cõsuetudines abiecit Ecclesia, sed quasdã prouida consideratione retinuit. Vnde sponsa dicit ad sponsum in Canticis Canticorum: Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi. Adhuc enim faciem plenæ lunæ cõsiderat, ne Pascha celebret in defectu. Adhuc cõficit oleum vnctionis, & thus suauitatis incẽdit: adhuc soluit decimas & primitias: adhuc habet candelabrum, & lucernas, & vestes, & vasa, & põtifices, & Leuitas. Nam si propterea repudiandum est azymum, quia lex illud admisit, pari ratione repudietur fermẽtum, quia lex statuit in Leuitico: Offerent panes fermentatos cum hostia gratiarum, quæ offertur pro pacificis. Item in Pentecoste offeretis panes primitiarum de duabus decimis similę fermentatæ. Non solum enim de constitutionibus legalibus, verumetiam de scriptis gentilium libenter assumit Ecclesia, si quid in eis probe dictum, vel factum agnoscit, & tanquam mulieris captiuæ resecat vngues, pilosque superfluos, vt ab alienigena falsitate mundata, thalamum veritatis digna sit introire. Legales ergo consuetudines non penitus sunt abolitę, neque contrarijs superuenientibus sunt destructæ, sed interdum in melius commutatæ. Nam quum Deus circuncisionem mutauit, non superduxit contrariũ, id est, præputium, sed protulit melius, id est, baptismum, quia circuncisio nihil est, neq; prę putium aliquid valet, vt dicit Apostolus, sed fides quæ p dilectionẽ operatur. At azymũ & fermentatũ penitus sunt oppo sita, sicut immediata cõtraria. Nõ ergo decebat, vt deus tanq̃ sibi cõtrarius abijceret azymũ, & assumeret fermentatũ, qn potius fermentatũ q̃si minus bonũ post poneret, & azymũ quasi maius bonũ pferret. Nec illud valere putandũ est, q̃d dicũt ideo se fermentatũ offerre, qa fermẽtatũ (vt aiunt) spũs sancti feruorẽ signat,

Exod. 12

Solutio.

Can. 7

Leuit. 7

Ibid. 23 Deut. 16

Gal. 5

Alia rursus Græcorũ ratio

quo

quo superueniẽte corpus Christi de virginis carne conceptum est, sicut angelus illi prædixerat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: trahentes fortassis hanc significationem fermenti ex illa parabola Euangelica: Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. Nam & fermentum manifeste signat tumorem vteri virginalis, & vinculum vnionis. Porro, multo religiosius illud insinuat, quod secundum apostolum Christus de massa peccatrice, corpus sine peccato suscepit, tanquam de fermentato susceperit azymum, & vt inter Christum & populum, ita malitiæ, & nequitiæ nihil intersit, sicut inter frumentum & aquam in azymo nihil veteris massæ, vel alienæ corruptiõis interuenit (Nam per frumentum, & per aquam populus designatur, secũdum illud: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et illud: Beati q seminatis super aquas) Aqua sine fermẽto, mixta frumento, designat populum sine pctõ Christo coniunctum: quanquam & illud valeat designare, quod sicut azymus panis de pura massa, sine fermento conficitur, ita corpus Christi de illibata virgine sine pctõ conceptum est. Cæterum, id solum Latinis sufficeret cõtra Græcos, quod Constantinopolitanam Ecclesiam multarum hæreseon corruptio fermentauit, vt non solum hæreticos, verumetiam hæresiarchas produceret: Romanam autem Ecclesiam super apostolicæ fidei petram, stabili soliditate fundatam, nulla prorsus hęreticæ prauitatis procella potuit conquassare. Sed illud semper integra fide seruauit, quod ab ipsis accepit apostolis, qui præsentialiter eã sacris vel instituere doctrinis, & ecclesiastici ritus regulam docuere. Ab ipsis ergo beatis apostolis Petro & Paulo, quos & viuos habuit, & defunctos custodit, hunc sacrificij ritum accepit, quem hactenus inuiolabili cultu seruauit. Gręci vero postquam tunicam domini inconsutilem diuiserunt, vt perpetuæ diuisionis scandalum interponerẽt, sacrificij ritum temere mutauere, quos Leo nonus per epistolam ad Imperatorem Constantinopolitanum directam super varijs cõfutauit hæresibus. Qui latinos inter * cætera azymitas vocabant, quum ipsi verius Fermentarij nuncupentur.

Luc. 1

Matt. 13

Solutio.

Ioan. 12.

Esa. 32

Rom. Ecclesia nunquã hæretica fuit.

cæteros

De tribus uerbis quæ formæ consecrationis uidentur adiecta.

Cap. V.

ELeuatis oculis in cœlum. Tria quędam hic commemorantur in Canone, quæ nullus Euangelistarum describit, videlicet, Eleuatis oculis in cœlũ, Aeterni testamenti, Mysteriũ fidei. Quis ergo tantæ præsumptionis extitit & audaciæ, vt hæc de corde suo tentauerit interponere? Sane formam istam verborum ab ipso Christo acceperunt apostoli, & ab ipsis apostolis accepit Ecclesia. Multa quippe tam de verbis, quam de factis dominicis prætermiserunt Euangelistæ, quæ tamen apostoli suppleuerunt, vt est illud quod Apostolus dicit in epistola ad Corinthios: Visus est plusquam quingentis fratribus simul: deinde visus est & Iacobo, nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Nam inter ipsos Euangelistas, quædam omittũtur ab vno, quæ supplentur ab alio. Vnde quum tres Euangelistæ commemorent: Hoc est corpus meum: solus Lucas adiecit: Quod pro vobis tradetur. Et cũ Matthæus & Marcus dicant, Pro multis, Lucas dicit, Pro vobis, sed Matthęus addit: In remissionem pctõrum. & tamẽ ea quæ adduntur in Canone, possunt ex alijs locis Euangelij comprobrari. Ioannes enim Lazari suscitationẽ describẽs, testatur, quod Iesus eleuatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit: Hæc loquutus est Iesus: & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc in cœlum oculos leuauit ad patrem, quum animam Lazari reuocabat ad corpus, quãto magis credendum est, quod tunc oculos in cœlum leuarit ad patrem, quum panem & vinum, in corpus & sanguinem proprium conuertebat? Vtrobique tamen hoc ad nostram instructionem agebat, vt & nos oculos cordis

Vide c. Cũ Marthæ, extra de celebratione missarum.

2. Cor. 15

Mat. 26

Mar. 14

Lucæ. 22

Quædã in Canone superaddita sunt.

Ioan. 11

Ioan. 17

cordis ad terram non deprimamus, sed eleuemus in cœlum, si quod oramus, vo lumus impetrare. Gratias agens. Hinc q̃ que colligitur, vnde sacrificium laudis dicatur. Quia Christus gratias agens, il lud instituit. Gratias autem agebat non pro se, sed pro nobis, id est, pro reparatio ne hominum sic futura.

Quomodo Christus confecit, & sub qua forma.

Caput VI.

Triplex opinio

BEnedixit. Cum ad prolationem ver borum istorum, Hoc est corpus me um, Hic est sanguis meus, sacerdos confi ciat, credibile iudicatur, quod & Chri stus eadem verba dicẽdo, confecit. Por ro quidam dixerunt, quod Christus cõ fecit, cum benedixit, literam construen tes hoc ordine: Accepit panem, benedi xit, subaudiendum est, dicens: Hoc est corpus meum, & tunc fregit, & dedit, & ait: Accipite & comedite, & iterauit: Hoc est corpus meum. Prius ergo protulit il la verba, vt eis vim conficiendi tribueret: deinde protulit eadem, vt Apostolos for mam conficiendi doceret. Alij vero dixe runt, quod & sacramentum confecit, & formam instituit post benedictionem, cum dixit: Hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuis se, vel aliquod signum, quod super panẽ impressit, vel aliquod verbum, quod sup panem expressit. Quibus illud videtur obsistere, quod prius fregerit, quam di xerit: Hoc est corpus meum. Nec etiam est credibile, quod prius dederit, quam confecerit. Sane dici potest, q̃d Christus virtute diuina confecit: & postea formã expressit, sub qua posteri benedicerent. Ipse nanque per se virtute propria bene dixit: nos autem ex illa virtute, quam in didit verbis.

Prima

Secunda

Tertia

De ueritate corporis & sanguinis Chri sti sub specie panis & uini.

Caput VII.

Quia virtus est uerborum.

CVm enim sacerdos illa Christi ver ba pronunciat, Hoc est corpus me um, Hic est sanguis meus, panis & vinũ in carnem & sanguinem conuertuntur, illa verbi virtute, qua verbum caro factũ est, & habitauit in nobis: qua dixit, & fa cta sunt, ipse mandauit, & creata sunt: qua fœminam mutauit in statuam, & vir gam conuertit in colubrum: qua fontes mutauit in sanguinem, & aquam conuer tit in vinum. Nam si verbum Heliæ potu it ignem de cœlo deponere, verbum Christi nõ potuit panem in carnem mu tare? Quis hoc audeat opinari de illo, cui nullum verbum est impossibile, per quẽ omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil? Certe maius est creare quod non est, quam mutare quod est. Ac longe ma ius, quod non est, de nihilo procreare, q̃ quod est in aliud transmutare. Illud aũt nemo est qui dubitet, & de hoc aliqs du bitabit? Absit omnino. Incomparabili ter maius est, quod Deus ita factus est homo, quod non desijt esse Deus, quam quod panis ita fit caro, quod desinit esse panis. Illud per incarnationem se mel est factum, istud per consecratiõem iugiter fit. Sed dixerit aliqs: Certus sum omnino q̃d valet, sed nõ sum certus aliq̃ modo quod velit. Aduertat ergo, quod Christus cum accepisset panem, benedi xit, & dixit: Hoc est corpus meum. Veri tas enim hoc dixit, & ideo verum est om nino, quod dixit. Quod ergo panis fue rat cum accepit, corpus suum erat cum dedit. Panis itaque mutatus erat in cor pus ipsius, & similiter vinum in sangui nem. Non enim vt hæreticus sapit, sed desipit, ita debet intelligi, quod dominus ait, Hoc est corpus meum, id est, hoc si gnat corpus meum, sicut quod dicit A postolus, Petra autem erat Christus, id est, petra significabat Christum. Hoc e nim potius dixisset de agno Paschali, quam de azymo pane. Nam Paschalis agnus absque dubio figurabat corpus dominicum: sed azymus panis, opus syn cerum. Sicut autem Ioannes baptista q̃d dixerat, Ecce agnus Dei, per adiunctum determinauit, Ecce qui tollit peccata mũdi: sic & Christus quod dixerat, Hoc est corpus meum, per adiunctum deter minauit, Quod pro vobis tradetur. Sicut ergo corpus Christi veraciter tradeba tur, ita vere demonstrabatur, non in fi gura, quæ iam cessauerat, sed in veritate, quæ iam aduenerat. Sane cum litigarent Iudæi ad inuicem, dicentes, Quomodo hic poterit carnem suam dare nobis ad

Gen.19 Exo.4 & 6 Ioan.2 4.Reg.1

Ioan.1

Sensus hæ reticus, Est, id est, significat

1.Cor.10

Ioan.1 Luc.22

Vere ẽ cor pus Chri sti sub spe cie panis Ioan.6

Psal.32 113.

manducandum, Dixt illis Iesus: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habibitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternā. Ideo dicit, Amen amen, id est, in veritate, in veritate, vt non figuratiue, sed vere intelligatur quod dixit, Nisi manducaueritis carnem &c̄. & ad maiorem veritatis expressionem adiunxit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

Confessio catholica

Ego vere quia vitam æternam habere desidero, carnem Christi veraciter comedo, & sanguinem eius veraciter bibo. Illam vtique carnem, quam traxit de virgine, & illum sanguinem, quem fudit in cruce. Ego credo corde, & ore confiteor, q̄niam ipsum dominum nostrum Iesum Christum in hoc sacramento māduco, fretus autoritate qua dicit, Qui manducat me, viuet propter me. Non enim cum manducatur, per partes diuiditur, nec laceratur sub sacramento, sicut caro quæ venditur in macello, sed illæsus sumitur & integer manducatur. Viuit manducatus, quia surrexit occisus. Manducatus

Rom. 6

non moritur, quia surrexit non moritur. Christus enim resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem

1. Reg. 17

viuit, viuit Deo. Sicut enim vidua Sareptana quotidie comedebat, & nunquā diminuebat farinam de hydria, & oleum de lechyto: Sic vniuersalis Ecclesia quotidie sumit, & nunquam consumit carnē & sanguinem Iesu Christi, sub diuersa specie sacramēti. Sicut ergo corpus Christi q̄tidie manducatur, & non deficit nec decrescit, ita panis quotidie transit in corpus Christi, sed ipsum corpus nec in aliquo proficit nec accrescit. Non enim de pane vel de vino materialiter forma tur caro vel sanguis, sed materia panis & vini mutatur in substantiam carnis & sanguinis, nec adiicitur aliquid corpori, sed transsubstantiatur in corpus.

Quod sub tota forma totum corpus exi stit. Caput VIII.

VErum an partes in partes, an totū in totum, an totale transeat in tole, nouit ille qui facit. Ego quod resi duū est igni comburo. Nā credere iubemur, discutere prohibemur. Si tamen quærentis instet improbitas, ego salua fide concesserim, quod totalis panis in totale corpus conuertitur, ita quod nulla pars panis transit in aliquam partem corporis. Reor autem salua fidei maiestate, quod vbi panis est consecratus, sub tota specie totum corpus existit. Sicut enim miraculose tam magnum corpus, sub tam parua forma concluditur, ita miraculose totum corpus in singulis partibus continetur, quod inde cōtio, quoniam in quotcunque partes species diuidantur, sub singulis partibus totus est Christus, totus in magno, totus in paruo, totus in integro, totus in fracto. Scio tamē quod dicitur à quibusdam, quod quam diu species panis integra perseuerat, sub tali specie totale corpus existit. Vbi vero diuiditur, in singulis diuisionibus incipit esse totum: fic[illegible] in speculo dum est integrum, vna tantum apparet inspicientis imago: sed eo fracto, tot apparent imagines, quot sunt in eo fracturæ. Porro, cū Deus illam virtutem verbis contulerit, vt ad prolationem eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa verba proferantur in fractione, diligenter attendāt, & ipsi respondeant, vnde corpus Christi, quod ante fractionem non in singulis partibus erat totum, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionē in singulas partes quodammodo secedit & incipit esse singulatim in singulis partibus, q̄d integraliter erat in integro. Licet autē corpus dominicum sit in loco locale, quæritur tñ, vtrum in sacramento sit locatum localiter, i. vtrum faciat localem distanti am, & an habeat localem situm, vt dici debeat, quia iacet aut sedet aut stat. Sed & alia multa circa præsentem articulū possunt inquiri, quæ melius est intacta relinquere, quam temere diffinire. Nā bestia quæ tetigerit montem lapidabatur. Tutius est in talibus citra rationem subsistere, quam vltra rationem excedere, ne forte, quod absit, ossa regis Idumęæ redigantur in cinerem.

Tutius est credere i discuere

Exo. 19

Amen.

De fractione, vbi dicitur, quare fractio fiat & attritio.

Caput IX. Fre-

FRegit.Solet à multis inquiri, sed à paucis intelligi, quid Christus tũc in mensa fregit,& quid sacerdos in altari nunc frangit.Fuerunt qui dicerent,q̃d sicut post consecrationem vera panis remanent accidentia,sic & vera panis substantia:quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia non possunt existere sine subiecto: quoniam accidentis esse non est aliud q̃ inesse.Sed panis & vini substantijs permanentibus,ad prolationem illorum ỹ borum corpus & sangnis Christi veraciter incipiunt esse sub illis,ita quod sub eȝsdem accidentibus vtrumque vere suscipitur,panis & caro,vinum & sanguis: quorum alterum probat sensus, reliquũ credit fides.Hi dicunt quod substãtia panis frangitur & atteritur, inducentes ad hoc illud quod dicit Apostolus: Panis quem frangimus.Et Lucas:Vna sabbati cum venissemus ad frãgendum panem &c̃.Hi facile soluunt quæstionem illam, qua q̃ritur, qd à mure comeditur,cũ sacramẽtũ corrodit.Comeditur enim secũdum illos illa panis substantia,sub qua corpus Christi esse mox definit. Porro, qualem significandi modum habet nomen accidentis in philosophica facultate,talem existendi modum habet accidẽs nominis in theologica veritate. Nam sicut hoc nomen album, significat accidens in subiecto ,id est,in adiacẽtia(sed hoc nomen albedo significat accidens sine subiecto,id est, in existentia) sic ante consecrationem accidens est in subiecto,quoniam existit in alio:sed post consecrationẽ accidens est sine subiecto,q̃niam existit per se. Transit enim substantia,sed remanent accidentia: nec dicitur accidens in vi participij,sed accipiendum est in vi nomini s.Sicut enim ibi substantia corporis est,vbi forma corporis non videtur , sic ibi forma panis videtur, vbi substantia panis non est:necalius est ibi panis nisi caro Christi, quæ nomine panis aliquando designatur:iuxta quod dominus ait:Panis quem ego dabo,caro mea est pro mundi vita.Et Apostolus:Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis &c̃.Non enim debemus quærere naturam in gratia,neq; cõsuetudinem in miraculo.Nõ solum autem accidentales, verum etiam naturales proprietates remanere videntur, vt paneitas quæ saturando famem expellit,& vinitas quæ satiando sitim extinguit.

Dicamus ergo,quod forma panis frãgitur & atteritur,sed corpus Christi sumitur & comeditur.Ea quæ notant corruptionem referentes ad formam panis, ea vero quæ notant acceptionem,ad corpus Christi.

Falsa opinio,quę negat trãf substantiationem.

Reprobata est hæc opinio sub hoc põtifice,in Cõcilio Lateranẽsi, ut patet extra. de summa trini.& fi cath.Et lõge ante reprobata tum à S. Ambrosio

1.Cor.10

Acto.20

Accidentia in sacramento sine subiecto

Ioan.6 Mat.26

De *confessione Berengarij.* Caput. X

BErengarius quippe,quia suspectus habebat de hæresi,& ne remaneret anguis sub herba,ad maiorem expressionem coram Nicolao Papa multisque præsulibus est confessus, panem & vinũ, quæ in altari ponuntur post consecrationem,non solum sacramentum, sed etiã verum corpus & sanguinem Christi esse,& sensualiter non solum sacramentũ, sed etiam in veritate manibus sacerdotũ tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri. Non autem corpus Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cum sit immortale & impassibile: sed in qua re fiat fractio vel attritio B.Augustinus ostendit,dicens :Quando Christus manducatur,reficit,non deficit.Nec quãdo manducamus de illo partes facimus, q̃d quidẽ in sacramẽto sic fit.Nã &Christus carnalem sensum discipulorum redarguit,qui putabãt carnem eius sicut aliam carnem diuidendam in partes,& morsibus lacerandam.Dicitur autẽ forma panis,non qui fit, sed qui fuit, sicut dicebatur Simon leprosus, non quod talis existeret,sed quod talis extiterat.

Quid etiam à mure comedatur, cũ sacramentum corroditur. Caput XI

SIvero quæratur , quid à mure comedit ur, cum sacramentum corroditur,vel qd incineratur, cum sacramentũ crematur:Respondetur,quod sicut miraculose substantia panis conuertitur in corpus dominicum cum incipit esse sub sacramento:sic quodammodo mircaulose reuertitur ,cum ipsum ibi definit esse,

non quod illa panis substantia reuertatur, quæ transiuit in carnem, sed quod eius loco alius miraculose creatus, quamuis huius accidentia sine subiecto possunt sic corrodi, sicut edi. Hic obstante miraculo falso, trahitur argumentum à coniugatis vel coniunctis, sicut alibi trahitur falso à contrarijs. Est enim hic color & sapor, quantitas & qualitas, cũ nihil alterutro sit coloratum aut sapidũ, quantum aut quale. Miraculum quippe vincit naturam, & legi detrahit dispensatio. Triplex trinitas

Sane in natura Dei est trinitas personarũ, videlicet pater & filius & spiritus sanctus. In hypostasi filij est substantiarum trinitas, videlicet deitas, corpus & anima: in sacramento corporis est trinitas specierum, videlicet panis, vinum & aqua. In natura Dei nec est accidens in substantia, nec substantia sub accidente. In hypostasi filij est accidens in substantia, & substantia in accidente. In sacramento corporis accidens non est in substantia, sed substantia consistit sub accidente.

Quale corpus Christus dedit in cœna. Caput XII.

DEdit. Quæri solet, quale corpus suũ Christus dedit in cœna, mortale an immortale, passibile an impassibile, ac cętera quæ ad hanc pertinent quæstionem. Vitandæ sunt quęstiones curiosæ. Ego diuina sacramẽta magis veneranda, quam discutienda profiteor, simplicitati fidei ratus sufficere, si dicatur, quod tale dedit quale voluit, & rursus, quale dederit ipse nouit. Fuerunt tamen qui dicerẽt, quod sicut idẽ veraciter ipse erat q dabat & q dabatur, ita in eo ꝙd dabat erat passibilis & mortalis, & in eo quod dabatur erat immortalis & impassibilis, sicut visibiliter gestabat, & inuisibilter gestabatur. inuisibiliter, inquam, quantũ ad formã corporis, non quãtum ad speciẽ sacramẽti. Nam in eo ꝙd gestabat, quod erat hoc apparebat: in eo vero quod gestabatur, quod erat ipse non videbatur, quia forma panis & vini velabat formam carnis & sanguinis. 1. Reg. 21 Hic est ille verus Dauid, qui coram Achis rege Geth suis manibus ferebat. Qm̃ ergo immortalis dabat, incorruptibilis edebatur. Hi pfecto cõcedũt, posito ꝙd pars aliq̃ sacramẽti p triduũ mortis Christi reseruata fuisset, idẽ corpus simul & iacebat mortuũ in sepulchro, & manebat viuum sub sacramento. In ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed q̃niam incredibile iudicatur, vt secundũ eandem naturam simul esset mortalis & immortalis (quod tamen congruebat ei secundum eandem personam.) fuerunt alij qui dixerunt, quod Christus mortalis vtique fuit, sed voluntate non necessitate. In eo quippe quod immunis erat ab omni culpa, liber erat ab omni pœna, vt nihil morti deberet, pro eo quod peccati nihil haberet: sustinuit tamen sponte mortalitatem, quia mortem sustinere volebat. Quia si mortalitatem non suscepisset, omnino mori non potuisset. Vt ergo probaret quod mortalis erat, non necessitate, sed voluntate, quando voluit mortalitatem deposuit, quando voluit immortalitatem recepit. Legitur enim in euangelio, quod cum ludæi duxissent Iesum vsque ad supercilium montis, vt eum p̃cipitarent, ipse trãsiens per mediũ illorum ibat. Cum esset ducendus, tenori se sicut passibilem tolerabat, sed cum esset præcipitandus, impassibilis per medium illorum transibat. Quatuor enim sunt glorificati corporis porpriæ qualitates, videlicet claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. D quibus legitur: Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arũdineto discurrent. Et: Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorũ: & iam non erit amplius neque luctus neque clamor &c̃. Hinc etiam dominus inquit in euangelio: Mensuram bonam & confertam & coagitatam & superefflu entem reddent in sinum vestrum. Singulas sibi Christus singulatim accepit, ante quam resurgens à mortuis naturam glorificati corporis induisset. Subtilitatem cum nasceretur ex virgine: claritatem, cũ transfiguraretur in monte: agilitatẽ, cũ incederet sup mare: impassibilitatem, cũ mãducaretur in cœna. Sicut enim signũ passibilitatis exhibuit in corpore immortali, cũ post resurrectionẽ ostẽdit manus & latus, sic in corpore mortali signũ impassibilitatis ostẽdit, cũ carnẽ & sanguinẽ ante passionẽ exhibuit. Potest tamẽ salua fide

Christus mortalis fuit nõ ex necessitate, sed voluntate.

mortalitem Luc. 4

Quatuor dotes glorificati corporis. Sap. 3 Apoc. 7 & 21

Luc. 6

Quale corpus Christus Apostolis dedit

fide concedi, quod tale tunc dedit, quale tunc habuit, mortale, videlicet & passibile. Nō q̄d posset pati in sacramēto, sed q̄d sub sacramēto poterat pati. Nūc aūt sumit à nobis immortale & impassibile. Nec tñ maiorem habet nunc efficaciam, sicut nec maiorem potentiam. Quod autem passibilis edebatur, & tamen non lædabatur, non erat humanæ naturæ, sed diuinæ potētię, qua valebat quicquid omnino volebat.

Vtrum Iudas accepit Eucharistiam. Caput XIII.

Quod Iudas assueuisse cœna

DEdit discipulis suis. Dubitari solet, vtrum Iudas cum alijs acceperit Eucharistiam. Lucas enim ostendit Iudam interfuisse cum alijs, qui statim post calicem traditorem commemorat, dicens: Hic est calix noui testamenti in sanguine meo, qui pro vobis effunditur. Verum ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Quotquot autē interfuerunt, eucharistiam acceperunt, Marco testante, qui ait: Et biberunt ex illo omnes, iuxta quod Christus ipse p̄ceperat, teste Matthæo, Bibite ex hoc omnes. E contra Iudam non interfuisse probatur. Nam secundum Matthæum statim dixit Iesus bibentibus calicem: Non bibam ammodo de hoc genimine vitis, vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei. Iudas ergo non aderat, qui cum eo non erat bibiturus in regno. Bibentium quoque nullum excipiens ait: Pro vobis effundetur, sed aliorum multos excepit, cum inquit, Pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde cum, secūdum Ioannem, Christus dixisset apostolis, Beati eritis si feceritis ea, statim excepit: Non de omnibus dico, ego scio quos elegerim. Et iterum: Vos mundi estis, sed non omnes. Quid ergo est nobis in hoc casu tenendum? Illud forte sine præiudicio aliorum, quod Ioannes insinuat: quia cum Iudas accepisset buccellam, exiuit continuo, erat enim nox. Christus autē post alios cibos tradidit eucharistiā, Luca testante qui dicit: Similiter & calicem postq̄ cœnauit. Patet ergo q̄d Iudas prius exijt quam Christus traderet Eucharistiam. Quod autem Lucas post calicē commemorat traditorem, per recapitulationē potest intelligi. Quia sæpe fit in sacra scriptura, vt quod prius factum fuerat, posterius enarretur, sicut Matthæus commemorat, biduo ante Pascha alabastrum vngenti: quod secundum Ioannem ante sex dies Paschæ mulier effudit in domo Simonis leprosi. Concesso autem quod Iudas acceperit eucharistiam, quod expositorum plerique concedunt, quærendum est, qua ratione medicus salutaris medicinam dabit ægroto, quam ei sciebat esse mortiferam? Sciebat enim, quod qui māducat indigne, iudiciū sibi māducat. An vt suo doceret exēplo, q̄d sacerdos non debet illi communionem negare, cuius crimen etsi sibi sit notum, non tamen ecclesiæ manifestum, ne forte non sit corrector, sed proditor? Vnde cautum reperitur in canone: Non prohibeat dispensator pingues terræ mensam domini manducare, sed moneat exactorem timere. Sit ita, si nihil quod melius valeat responderi. Porro cum minus malum sit reddi suspectum de crimine, quā committere crimen: & de duobus malis, & cum alterum vrget, minus sit eligendum, cur discretus sacerdos non neget eucharistiam criminoso, quatenus minus malum incurrat, vt maius euitet, id est, vt reddatur suspectus, ne manducet indigne? Sane cum nemo debeat vnum mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum est potius sacerdoti non prodere peccatorem, vt ille non peccet. Sed ille potius debet eligere, vt abstinendo reddatur suspectus, quam communicando manducet indigne. Si vero quæratur, vtrum Christus ad bonum an ad malum eucharistiam Iudæ tradiderit (Et quidem non videtur ad bonum dedisse, ne sua fraudatus sit intētione, qui teste Propheta fecit vniuersa quæ voluit. Iudas enim non ad bonum, sed ad malum accepit: sed nec ad malum dedisse videtur, quia Christus non est autor malorū, sed vltor) Responderi verissime potest, quod si propositio intentionem denotet vel affectum, cum dicitur, dedit ad malum, falsa est propositio. Sin autem consecutionem insinuat vel effectum, vera est. Quia vero Christus buccellam intinctam Iudæ porrexit, vnde

Mat. 26

Ioan. 12

1. Cor. 11

Exemplū sacerdoti à Christo datum.

Quæstio.

psal. 113

Responsio.

Marci 14

Mat. 26 Quod Iudas non affuerit in cœna Marc. 26

Lucæ 22

Ioan. 13

Ibidem

Determinatio q̄d Iudas nō acceperit corpus domini

Ne detur eucharistia intincta.

constitutum est ab ecclesia, vt eucharistia non detur intincta: Constitutum est nihilo minus & pro hæresi extirpãda, quæ dogmatizauit Christum sub neutra specie totum existere, sed sub vtraque simul existere totum. Nec debet intelligi, quod sub buccella panis intincta Christus eucharistiam dederit traditori, sed per buccellam intinctam atque porrectam, suũ denique traditorem expressit, fortassis per panis intinctionem illius significans fictionem.

De duobus modis eucharistiam comedendi.

Caput XIIII.

ACcipite & manducate. Non est intelligendum, quod sumptum corpus de manu domini sibi discipuli ministrarent, sed qui consecrauit, idem & ministrauit, ac si diceret: Comedite, iterumque, comedite, vtramq; huius sacramenti comestionem insinuans. Dupliciter enim corpus Christi comeditur, quia dupliciter intelligitur. Verum, quod de virgine traxit & in cruce pependit, & mysticum, quod est ecclesia Christi spiritu vegetata. De vero corpore dominus ait: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De mystico dicit Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. Verum corpus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub specie. Mysticum autẽ comeditur spiritualiter, id est, in fide, sub specie panis, in fide cordis. De comestione sacramentali dominus ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam cõmemorationem. Hoc modo tam boni quam mali corpus Christi mãducant. Sed soli boni comedunt ad salutem, mali vero comedunt ad iudicium. Nisi enim mali corpus Christi comederent, non dixisset Apostolus: Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat & bibit, nõ dijudicans corpus domini. Nam & Iudas traditur cum alijs eucharistiam accepisse. De spirituali comestione dominus ait: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis vitam in vobis. Hoc modo corpus Christi soli boni comedunt. Vnde: Qui manducat carnem meã & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. Vt quid paras dentem & ventrem? crede & mãducasti. Qui credit in Deum, comedit ipsum, q̃niam incorporatur Christo per fidem, id est, membrũ eius efficitur, vel in vnitate corporis eius firmus solidatur. Alibi q̃d manducatur, incorporatur, & qui manducat incorporat. Hic autem quod manducatur incorporat, & qui manducat incorporatur. Vtrumque modum Christus edendi insinuat, vbi dicit: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur, non ad salutem, sed ad iudicium manducatur.

Duplex corpus Christi, verum & mysticum

Lucæ 32

1.Cor.10

1.Cor.11

Spiritualis manducatio.

1.Ioan.4 Augustinus de Cõ. dist.1 c.vt quid.

Ioan.6

Quid fiat de corpore Christi, postquam fuerit sumptum & comestum.

Caput XV

FOrtassis cogitatio adhuc pulsat animum, quærens quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum? Tales sunt cogitationes mortaliũ, vt vix quiescere velint, in his maxime quæ quærenda non sunt. Audi consilium sapientis, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scruteris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa semper cogita, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Si vero pręsentia quæritur corporalis, in cœlo quæratur, vbi Christus est in dextra Dei sedens. Ad tempus tamen præsentiam exhibuit corporalem, vt ad spiritualem præsentiam inuitaret. Cum sacramentum tenetur, comeditur & gustatur, Christus corporaliter adest in visu, in tactu, & in sapore. Quamdiu corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia nõ aufertur. Postq̃ aũt in percipiẽdo sensus deficit corporalis, deinceps nõ est quærẽda corporalis præsentia, sed spiritualis est retinenda. Dispensatione completa, Christus de ore transit ad cor. Melius est enim vt procedat in mentẽ, quam vt descendat in ventrem. Cibus est nõ carnis, sed animę. Venit vt comedatur, nõ vt cõsumatur: vt gustetur, nõ vt incorporetur. Ore comeditur, sed stomacho nõ digeritur. Reficit animum, sed non effluit in secessum. Illud ergo sane debet intelligi, quod dominus ait, Omne quod in os

Eccli.3

Christus spiritualis est eucharistia.

Mat.15

in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur, quum constet illud fuisse dictum non de spirituali cibo, sed de carnali.

Quod si secessus aut uomitus post solam Eucharistiæ perceptionem eueniat.

Cap. XVI.

QVod si forte secessus vel fluxus aut vomitus post solam Eucharistiæ perceptionem euenerit, ex accidentibus & humoribus generatur, quum interdum humores absque cuiuslibet cibi materia vel effluant in secessum, vel emittantur ad vomitum. Quum ergo post dispensationis officium aliquid iterato sentitur, in hoc quoq; species ad proprietatem sensui famulatur, vt veritas similitudinis vbique seruetur. Nam in q̃ similitudo deficeret, in eo sacramẽtum non esset, sed ibi se proderet, & fidei locum auferret, neque iam crederetur, quod ita fieri non oportet. Itaque quantum ad nos seruat per omnia corruptibilis cibi similitudinem, sed quantum ad se, non amittit inuiolabilis corporis veritatem. Species quandoque corroditur vel maculatur, sed veritas nunquam corrumpitur aut coinquinatur. Si quando tale quid videris, noli timere fibi, sed esto solicitus tibi, ne tu male lædaris, si male credideris. Si vero quęratur, vtrum Christus localiter descẽdat de cœlo, vel ascendat in cœlum, quum exhibet aut subtrahit præsentiam corporalem, an aliter incipiat vel definat esse sub specie sacramenti. Respondeo non oportere nos in talibus curiosos existere, ne plus quã possumus præsumamus, & non comprehendamus. Salubre cõsilium dedit Apostolus: Noli plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Ego ne scio quomodo Christus accedit, sed & quomodo recedit ignoro, nouit ille qui nihil ignorat.

Quæstiões curiosę de uitandæ sunt.

Rom. 12

Quando fiat transubstantiatio.

Cap. XVII.

HOC est enim corpus meum. Si ad prolationem istorum verborum: Hoc est corpus meum, panis mutatur in corpus, & ad prolationem istorum verborum: Hic est sanguis meus, vinum mutatur in sanguinem, quum prius proferantur ista verba quàm illa, Prius ergo mutatur panis in corpus, quàm vinum in sanguinem. Nunquid igitur corpus est sine sanguine, vel sanguis sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam, quod quum totum est dictum, totũ est factũ, nolentes vel non valentes ipsius conuersionis determinare momentum. Alij vero dicunt, & bene, quod licet ad prolationem præcedentium pãnis à natura mutetur in corpus, & ad prolationem sequentium vinum præterea mutetur in sanguinem, nunquam tamẽ est corpus sine sanguine, vel sanguis est sine corpore, sicut neutrũ est sine anima, sed sub forma panis sanguis existit in corpore p̃ mutationẽ panis in corpus. Et ecõuerso. Non q̃d panis in sanguinem, vel vinum mutetur in corpus, sed quia neutrum potest existere sine reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis, non ex vi sacramẽti, sed ex naturali concomitantia, secundum fratrem Egidium. Sed quæritur, quid demõstrauerit Christus, quum dixit: Hoc est corpus meum? non panem, quia de pane non erat verum, quod corpus eius existeret, nec corpus, quia nondum illa verba protulerat, ad quorum prolationem panem mutauit in corpus. Quid ergo? Similis obiectio fit à logicis, cum dicitur. Hoc vinum est mortuum, posito quod in prolatione subiecti fit vinum, & in prolatiõe prædicati fit mortuum. Sed quantum distat ortus ab occasu, tantum refert inter miraculum & naturam. Ab huius ergo quæstionis laqueo facile se absoluit, qui dicit, quod Christus tunc confecit, quum benedixit. Nam si opponatur de sacerdote, quis tunc consecrat, quum illa verba pronunciat? Respõdetur, quod sacerdos nihil demonstrat, quum illis verbis nõ vtatur enunciatiue, sed recitatiue, quemadmodum Christus ait: Ego sum vitis vera, Ego sum lux mundi, & innumera talia. Sed rursus quæritur, quid demonstrauit, quum dixit: Manducate ex hoc omnes? Licet in nullo quatuor Euangelistarum hoc legatur de corpore, sed tantum de sanguine, bibite ex hoc omnes. Quum enim iam panem fregisset, si demonstrabat aliquid fragmentorum, illud non debebãt

Naturalis concomitantia.

Quid demonstrat Hoc.

Manducate ex hoc omnes

omnes comedere, quum singulis singula distribueret. Si demonstrabat corpus, non poterat ex isto, sed illud comedere, quia corpus Christi nõ manducatur per partes, sed integrum. Sane secundum regulam Tyconij debet intelligi, qua frequenter in sacra scriptura videtur agi de vno, sed agitur de diuersis, vt est illud: Benedixit, fregit & dedit: benedixit panem, formam fregit, & dedit corpus. Eodem modo quum dixit: Manducate ex hoc omnes, pronomen ostendit integrũ corpus, & præpositio innuit formam diuisam, vt iste sit sensus: Comedite hoc corpus integrum sub forma diuisa. Nam sola forma per partes diuiditur, & totum corpus integrum mãducatur. Simili modo potest intelligi, quod subiunxit: Hoc est corpus meum, id est, illud quod præbeo sub hac forma.

De septẽ regulis Tyconij vide B. Aug. de doctrina Christiana, li. 3. circa finem.

De *forma uerborum.* Cap. XVIII.

Varię quę stiones de forma ẏborum

QVæritur etiam, vtrum additio vel subtractio, transpositio vel mutatio, si forte fiat in illa forma verborum quam Christus expressit, effectum consecrationis impediat an non? Vt si dicatur addendo, hoc est corpus meum, quod assumpsi de virgine, vel subtrahendo, hoc est corpus meum, vel transponẽdo corpus meum, hoc est, vel interponẽdo, hoc est vtique corpus meum, siue mutando, hoc est corpus Iesu. Sane fecit Deus hominem rectum, sed ipse se infinitis miscuit quæstionibus. His itaque prætermissis, quę quandoque subuertunt animum, magis quàm ædificent, illud pro certo sciatur, quod grauiter peccat, qui quolibet horum quomodolibet attentauerit, maxime si formam intendat mutare, vel hæresim introducere, quia forma verborum quam Christus expref sit per oñia illibata debet seruari, quamuis secundum philosophum nomina & verba transposita idem significent, Nec vtile per inutile vitietur.

Eccli 7

Nõ est mutanda verbor̃ forma

Vtrum panis transsubstantietur in Christum. Cap. XIX.

PORro quum panis transsubstantietur in corpus, & vtique rationali spiritu animatum, videtur quod panis transsubstantietur in hominem: pari ratione in Christum transsubstantiatur, & ita in creatorem. Sic ergo creatura quoti die fit creator. Quidam voluerunt astruere q̃d panis transsubstantiatur in Christum, non tamẽ in creatorem, quia Christus dicitur secundum naturam humanam, secundum quam panis transsubstantiatur in ipsum. Nam sicut dicitur Christus manducari, quia corpus eius comeditur, ita panis credendus est in ipsum mutari, quoniam in corpus eius conuertitur. Ego sum (inquit) panis viuus, qui de cœlo descẽdi, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Christus igitur seipsum & carnem suam nomine panis appellat, vt ostendat ex hoc, quod panis sicut ẏe mutatur in carnem ipsius, ita vere mutatur in ipsum. Ego tamẽ sicut in alijs, ita pariter in hoc diuina sacramenta magis veneranda, quàm discutienda profiteor. Scriptum est enim: Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum igni. Etsi secundum vim inferentiæ nõ sequatur: Quod si panis transsubstantiatur in corpus humanum, ideo panis transsubstantietur in hominem, quia nõ homo, sed hominis pars est corpus.

Ioan. 6

Exo. 12

De *modo transsubstantiationis.* Cap. XX.

QVæritur autem, Vtrum ante consecrationem sit concedendum, panis erit corpus Christi, vel post consecrationem, id quod panis fuit, est corpus Christi. Quod inde videtur, quoniam qui sacerdos fit, erit sacerdos, & qui sacerdos est factus, sacerdos est. Similiter q̃d corpus fit, erit corpus, & quod corpus est factum, est corpus. Quis enim dixerit, q̃d hoc fit illud, si nũquam hoc erit illud? Tradit etiam Augustinus, ante cõsecrationem panem esse & vinum quod natura formauit, post consecrationẽ vero carnem & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et Ambrosius in hæc verba, Quod erat panis ante cõsecrationem, iam est corpus Christi post consecrationem. Nam etsi panis nec erit corpus Christi, nec aliud, panis ibi nihil erit, & ita panis annihilatur. Ergo nec fit corpus

De consec. dist. 2. ca. Nos autẽ & c. Panis est

Argutę rumium subtiles

corpus Christi, nec aliud. Si vero dicatur, quod panis erit corpus Christi, statim infertur, aliud fore corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, nec mortuum, nec sepultum: Demonstratis quoque diuersis panibus, oportebit concedi, quod hoc etiam illud erit idem, & non est idem. Hoc igitur fiet illud. Rursus si hoc erit panis, & non est corpus Iesu, quod est penitus impossibile. Praterea si id quod fuit panis, est corpus Christi, pfecto corpus Christi est illud quod fuit panis, ergo corpus Christi, vel fuit, vel est panis. Diuersa & innumerabilia talia possent inferri, quæ penitus à veritate discordant. Propter hæc & alia, quæ circa præsentem articulum subtiliter magis quàm vtiliter possent inquiri, non desunt qui dicunt, quod ea ratione dicitur panis, mutari, vel conuerti seu transsubstantiari, siue transire in corpus Christi, quod corpus Christi sub eisdem accidẽtibus loco panis incipit esse, sicut dicitur à Grammaticis, qđ a mutatur in e, quum à præsenti formatur præteritum, ago egi, quia loco huius literæ a, ponitur hæc litera e. Quidam autem expresse dixerũt, quod ipsa panis essentia vere mutatur in corporis Christi substantiam, nec redigitur panis in nihilum, quia definit esse quod fuit, sed mutatur in aliud, quoniam incipit esse quod non fuit. Fit autem ipsa conuersio nõ secundum vnionem, sed secundum transitionem, quia nequa quam essentia essentiæ accedit in augmẽtum, vt per id quod accedit, id ad quod accedit, maius aliquid fiat, sed id quod accedit, fit vnum cum eo ad quod accedit. Nec corpus accipit esse panis, sed panis accipit esse corporis, quia panis transit in corpus, nõ corpus in panem. Cum ergo concluditur, quoniam aliud erit corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, si relatio fiat ad prædicatum est falsum, si vero ad subiectum, est verum. Sed inde non prouenit: Ergo corpus Christi nec fuit natum, nec passum. Sicut non sequitur: Aliquid est pater, qđ nec genuit nec spirauit. Ergo nec pater genuit, nec spirauit. Quod autem infertur, hoc & illud erunt idem, & sunt idem, hoc igitur fiet illud, non prouenit, sed ita rectius inferretur: Hoc ergo fiet aliquid quod erit illud. Sicut pater & filius sunt idem, non tamen pater est filius, sed id quod est filius. Licet autem hoc erit illud, nunquam tamen erit verum hoc esse illud, quoniam hoc definit esse hoc, & incipiet esse illud. Sicut sanum erit ægrum, nunquam tamen erit verum, sanum esse ægrum: quia sanum definit esse sanum, & incipiet esse ægrum. Quamuis etiam id quod fuit panis, sit corpus Christi, non tamen corpus Christi est aliquid quod fuit panis, quoniam id quod fuit panis, est aliud omnino quam fuit. Sed corpus Christi est omnino idem quod fuit. Sicut iniquum quod fuit Saulus est Paulus, non tamen Paulus est iniquum, quod fuit Saulus. Quod enim secundum naturam contingit in accidentibus, hoc secundum miraculum accidit in naturis. Est autem duplex conuersio, substantialis videlicet & formalis. Nam sicut aliquando forma conuertitur sine substantia, sic interdum substantia conuertitur sine forma, nonnunquam vtraque cum altera. Substantia vero quandoque conuertitur in id, quod fit, & non erat, vt virga in colubrum, & tunc forma conuertitur cum substantia. Quandoque conuertitur in id quod erat, & non fit, vt panis in Euchariſtiam, & tunc substantia conuertitur sine forma. Sed definamus scrutari scrutinium, quoniam perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Nam accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Sicut ineffabilis est illa vnio qua Deus factus est homo, sic neffabilis est illa conuersio, qua panis fit caro. Non tamen ita panis dicendus est incarnari, quia panis fit caro, sicut ỳbum dicitur incarnatum, quia verbum factum est caro. Nam verbum manens quod erat, ita factum est caro, quod carnem assumpsit, non transiuit in carnem. Sed panis definens esse quod erat, ita fit caro, quod transit in carnem, non assumit carnem.

Simplex rẽspõsio.

Subtilis disceptatio.

Duplex cõuersio, substantialis & formalis.

Exod. 4.7

Psal. 6. Prou. 25

Nõ incarnatur panis.

CA-

CANONIS SACRI pars septima.

SImili modo postquam cœnatum est accipiens & hunc pręclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes.

HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI, NOVI ET AETERNI TESTAMENTI, MYSTERIVM FIDEI: QVI PRO VOBIS ET PRO MVLTIS EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM.

Hæc quotiescũq; feceritis, in mei memoriam facietis.

Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur. Cap. XXI.

SImili modo licet sub alterutra specie sumatur vtrũq;, id est, corpus & sanguis: vtraq; tamen species consecratur, & neutra superfluit, vt ostendatur quod Christus humanam naturam totam assumpsit, vt totam redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & vinũ ad animam: quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animę. Moyses quippe testatur, quod caro pro corpore, sanguis autem offertur pro anima. Vnde legitur in Leuitico: Anima carnis in sanguine est. Quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur, quod valet ad tuitionem carnis & animæ, ne si sub alterutra specie tantum sumeretur, ad alterius tãtum putaretur pertinere salutem. Et quamuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine: tamẽ nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur, aut comeditur, qa sicut nec sanguis comeditur nec corpus bibitur, ita neutrũ sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur: & si concessibile videatur, quod corpus bibendo, aut sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrum manducatur aut bibitur.

Leuit. 17

Vtrum panis sine uino, uel uinum sine pane ualeat consecrari. Cap. XXII.

SEd quęritur, Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane, non dico debeat, sed valeat consecrari. Quum enim ad prolatiõem istorum verborum, Hoc est corpus meũ, panis mutetur in carnem: & ad prolationem illorum verborum, Hic est sanguis meus, vinum mutetur in sanguinem, si post prolatiõem istorum, & ante prolationem illorum, impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, videtur ergo, quod panis sit mutatus in carnem, vino in sanguinem non mutato. Quid ergo iudicabitur in hoc articulo faciẽdum? an alius sacerdos totum repetet à principio, & sic super panem iterabitur consecratio? an ab eo tantum loco incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuidetur mysterium vnitatis? De hoc ita constitutum legitur in concilio Toletano: Censuimus ita conuenire, vt quũ à sacerdotibus missarum tempore sacra mysteria consecrãtur, si ægritudinis cuiuslibet accidat euẽtus, quo cœptum nequeat consecrationis explere mysterium, sit liberum Episcopo vel presbytero alteri, consecrationem exequi cœpti officij, vt præcedentibus libenter alij pro complemento succedant. Porro, quum inter Theologos de tempore cõsecrationis sit diuersa sententia, quibusdam dicentibus, q̃d quum totum est dictum, totum est factum: alijs autem dicẽtibus, q̃d panis ante mutatur in corpus, & postea vinũ mutatur in sanguinem: pleriq; tutius procedentes affirmant, quod alius sacerdos consecrationem repetere debet atq; perficere: quoniam (vt tradit autoritas) non dicitur iteratum, quod nescitur ante esse factum. Verum ne illa fiat iteratio, vel diuisio sacramenti, nec aliquis scrupulus erroris vel dubitationis remaneat, consultius & tutius iudicatur, vt illa talis oblatio studiosissime recondatur, & super aliam totum officium celebretur.

Vide con. Tolet. septimum, c. 1.

De Conc. dist. 4. c. Cũ itaq.

Quæri-

Queritur, utrum necessitate cogēte, uel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.

Cap. XXIII.

SEd etsi vinum inueniri non possit, vel aliquo casu defuerit, quæritur, Vtrum necessitate cogente, vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari, sicut sub sola panis specie debet Eucharistia reseruari? Sunt sane qui dicunt, q̄d quum verbum & elemētum efficiant sacramentum, nec forma verborū nec materia rerum, quas Christus expressit, mutari poterit siue dimidiari. Quia sicut vinum sine pane, sic panis sine vino minime consecratur, cū vtrunq; fit de substantia sacramenti. Vnde siue aqua pro vino mittatur in calicem, siue hordeum pro frumento formetur in panem: sicut neutrū per se, sic neutrum cum alio transsubstantiatur in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si panis sine vino, vel vinum sine pane, cōuerti posset in carnem aut in sanguinem: in his regionibus, in quibus alterutrum inueniri non potest, licite posset alterum sine altero consecrari. Minus enim ignorantia, quam necessitas, vel negligentia, quàm difficultas excusat. Alij vero dicunt, quod quum Christus prius conuertit panem in carnem, & postea vinum mutauit in sanguinem, sicut Euangelicæ lectionis textus ostendit, & sine vino panem, & sine pane vinum consecrari contingit: grauiter tamen offendit, qui negligenter aut ignoranter alterutram speciem prætermittit: grauius qui scienter aut sponte, maxime si formam intendat mutare, vel hæresim introducere.

Cautela, quando sacerdos post consecrationem inuenit prætermissum uinum.

Cap. XXIIII.

QVid ergo faciendum est sacerdoti, si post consecrationem vinum comperiat prętermissum? Dicunt aliqui, quod vinum apponere debet, & super illud solummodo consecrationem repetere. Alij, quod appositio vino panem consecratum, sicut in die parasceues, debet immittere, sicq; sumere sacrificium. Ego vero semper in dubijs quod tutius est, iudico præferendum.

De diuersis sacerdotibus super eandem oblatam consecrantibus. Cap. XXV.

CVm autem interdum vni pontifici multi sacerdotes concelebrent, si forte non omnes simul consecratoria verba pronuncient, quæritur, an ille solus conficiat, qui primus pronunciat? Quid ergo cæteri faciunt, an iterant sacramentum? Poterit ergo contingere, quod ille non conficit, qui celebrat principaliter, & ille conficiet, qui secundario celebrabit, & sic pia celebrantis intentio defraudabitur? Sane dici potest, & probabiliter responderi, quod siue prius, siue posterius proferant sacerdotes, referri debet eorum intentio, ad instans prolationis Episcopi, cui principaliter celebranti concelebrant: & tunc omnes simul consecrant, & conficiunt. Quanquam nonnulli consentiant, quod qui prius pronunciat, ille consecrat: nec alio rum defraudatur intentio, quia factum est quod intendunt. Consueuerunt autem presbyteri Cardinales Romanum circumstare pontificem, & cum eo pariter celebrare: quumq; cōsummatum est sacrificium, de manu eius cōmunionem recipere, significātes apostolos, qui cum domino pariter discumbētes sacram de manu eius Eucharistiam acceperunt. Et in eo quod ipsi concelebrant, ostendunt apostolos tūc à domino ritum huius sacrificij didicisse.

Quæstio.

deuotio.

Respōsio.

Missa Papalis.

De horâ institutionis. Cap. XXVI.

POstea quam cœnatum est. Quartadecima luna primi mensis ad vesperam Christus secundum legem typicum pascha cum apostolis celebrauit. De quo quum dixisset: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar, quur hoc dixerit statim ostendit, vt s. veteri Paschæ imponens finem, nouum Paschæ substitueret sacramentum. Accipiens enim panem, benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, dicens: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Bibite ex hoc oēs. Hic est sanguis meus noui testamenti

Exo. 12.

Luc. 22.

Mat. 26

Mar. 14

Luc. 22

stamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Hac ergo institutione formati celebramus iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium. Nam vbi veritas venit, figura cessauit: & signum est sublatum de medio, quum iam nõ erat res aliqua quæ futura significaretur, sed quæ præsens perciperetur. manfit tamen figura, donec fuit in veritate completum, qd in similitudine prius erat exhibitũ. Ob id etiam Christus corpus & sanguinem suum post cœnã dedit apostolis, vt hoc sacramentum velut vltimum testatoris mandatum arctius memoriæ commendarent. Vnde nouissimum condens hæredibus testamentum: Vos, inquit, estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis regnum, sicut pater meus mihi disposuit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Patet ergo cum primam acceperũt apostoli Eucharistiam, non eos accepisse ieiunos. Non ideo tamen est calumniandum Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur. Placuit enim spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti prius in os Christiani dominicum corpus intraret, sicut vbiq; mos iste seruatur. Non enim quia post cibos dominus dedit, ideo prãsi vel cœnati debent illud accipere, quem admodum illi faciebant, ꝙs arguit Apostolus, dicens: Conuenientibus vobis in vnum, iam non est dominicam cœnam manducare. Vnusquisq; suam cœnã præsumit ad manducandum. Et alius quidẽ esurit, alius ebrius est. Saluator ergo præscriptis ex causis post cœnã tradidit Eucharistiam: quo autem ordine deinceps sumeretur, disponẽdum apostolis reseruauit.

Cur post cœnam Christus instituit.

Lucæ.22

Nunc à ieiunis accipiendum est.

Vide Augu. in epistola ad Ianuarium.

1.Cor.11

Quod corpus Christi totum est in pluribus locis simul.

Cap. XXVII.

ACcipiens & hunc præclarum calicem. Continens metonomice, ponitur pro contento. Nam & vnus & idem & tunc & nunc & hic & alibi sacrificatur ab omnibus, totus in cœlo, & totus in altari, simul & sedet ad dexteram patris, & manet sub specie sacramenti. Miraris quod verbum Dei iuxta sacramenti virtutem totum simul in diuersis locis existit: & non miraris, quod verbũ hominis iuxta vocis naturam totum est simul in auribus diuersorum? Quid quæris naturam in Christi corpore, quum præter naturam sit ipse natus de virgine? Sic ergo Christus in diuersis locis est vnus, sicut in singulis partibus totus. Qd autem vinum in calice consecrauerit, patet ex eo, quod ipse subiunxit: Non bibam ammodo de hoc genimine vitis.

Vide Ambrosium de mysteriis init. c.9

Lucæ.22

Quare sanguis Christi dicatur nouum testamentum. Cap. XXVIII

HIC est sanguis noui & æterni testamenti. Vetus testamentum ꝙd hircorum fuit & vitulorum sanguine dedicatum, promittebat homini temporalia: nouum autem quod fuit Christi sanguine confirmatum, promittit æterna. Et ideo testamentum illud fuit vetus & tranſitorium, hoc autem nouum est & æternum. Vel inde probatur æternum, id est, perpetuum, vnde nouum asseritur, id est, vltimum. Nouissimum enim hominis testamentum immobile perseuerat, quia testatoris firmatur morte, iuxta ꝙd docet Apostolus: Testamentum, inquit, in mortuis confirmatum est, alioquin nõdum valet, dum viuit qui testatus est. Porro testamentum dicitur non solum scriptura, sed & promissio, quema dmodum dicit Apostolus: Ideo noui testamẽti mediator est, vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Et secundum hunc modum dicitur: Hic est sanguis meus noui & ęterni testamenti, id est, confirmator nouæ & æternæ promissionis: sicut dominus ipse promittit: Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Vnde nec primum testamẽtum, vt inquit Apostolus, sine sanguine dedicatum est. Lecto enim vniuerso legis mãdato, Moyses accipiens sanguinem hircorum & vitulorum, ipsum quoque librum & omnem populum aspersit, dicens: Hic est sanguis testamenti, ꝙd mandauit ad vos Deus. Ecce quàm proprie Moyses verba prædixit, ꝙbus Christus vsus est in cœna.

Exo.24

Nouũ & æternum testamentum.

Hebr.9

Testamẽtũ & scriptura & promissio dicitur.

Ioan.6

Hebr.9

Exod.24

Vtrum

Vtrum aqua cum uino conuertatur in sanguinem.

Caput XXIX.

SEd quæritur, vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem? Si conuertitur ergo sacramentum, sanguis est, imo populi: nam aque multæ sunt populi multi: & ob hoc aqua vino miscetur, vt Christo populus adunetur. Nam & de latere Christi exiuit sanguis & aqua. Si nõ conuertitur, vbi post consecrationem existit? & quomodo separatur à vino, cui fuerat in vnum commixta? Præterea nõ solum sanguinem bibet sacerdos in hoc sacramento, si post cõsecrationem aqua pura permanserit: post vnam ergo sumptionem iterum eodem die communicare non debet, ac si prius aquam bibisset. Nam idcirco sacerdos postquam perfudit, eodem die iterum non sacrificat, qa vinum purum assumit. An forte sicut vinum mutatur in sacramentum redemptionis, sic & aqua transit in sacramentũ ablutionis, quæ de latere Christi pariter effluxerunt. Quis hoc audeat diffinire?

Vtrum Christus resurgens sanguinem resumpsit quem effudit in cruce.

Caput XXX.

IAm & illud inquiratur, vtrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpserit, quem effudit in cruce. Si enim capillus de capite vestro non perit quanto magis, sanguis ille non perijt qui fuit de veritate naturæ?

Quid de circuncisione præputij vel vmbilici p̃cisione dicetur? an in resurrectione Christi similiter redijt ad veritatẽ humanæ substantiæ? Creditur enim in Lateranensi basilica reseruari: licet à quibusdam dicatur, quod præputium Christi fuit in Hierusalem delatum ab angelo Carolo magno, qui transtulit illud, & posuit Aquisgrani. Sed post à Carolo Caluo positum est in ecclesia Saluatoris apud Carosium. Melius est tamen Deo totum committere, quam aliud temere diffinire. Illud omnino nefas est opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, videlicet aquam in flegma conuerti. Nam & de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum, id est, flegma mentiuntur exiuisse, non attendentes quod de latere Christi duo præcipua ecclesiæ sacramenta fluxerunt, videlicet sacramẽtum redemptionis in sanguine, & sacramẽtum regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in flegmate, sed in aqua, iuxta sentẽtiã euãgelij: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Quibusdam vero non absurdum videtur, quod aqua cum vino transit in sanguinem, ea videlicet ratione, quod aqua per admixtionem transit in vinum, & vinum per consecrationem transit in sanguinem. Quis enim ambigat aquam in vinum transire, cum multo vino modicum infunditur aquæ? Alioquin tota vini substantia propter guttam aquæ mutatur, vt quoddam fiat ex illis confusum, quod nec sit aqua nec vinum. Sic ergo tota fontis vel fluminis aqua propter modicam vini stillam in confusionis speciem mutaretur, nec panis ille posset in Eucharistiam consecrari, qui factus est de frumento, cui forte mixtum fuerat vnum granum hordei vel auenæ. Quid autem, si plus apponatur aquæ quam vini, erit irritum sacramentum? Oportet quidem quod tantũ vini ibi ponatur, quod aqua commixtũ saporem vini retineat. Licet autem diligenti studio vinum optimũ sit quęrẽdũ, vt sacrificium offeratur, vitium tamen vini non maculat munditiam sacramenti. Quocirca siue vinum nouum, quod dicitur mustum, siue vinum accidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramentum conficitur, & diuinitus consecratur.

Ioan.3

Resta opinio de aq̃ in calice sacramẽti

De uino post consecrationem admixtum.

Caput XXXI.

SI vero post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum corpori, quod sub eis latet, vndiqne circumfundi tur, non madidans circumfusum. Ipsa tamen accidentia vnum appositum videntur afficere: quod inde conijcitur, quia

si aqua pura fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia permutare subiectũ, sicut subiectũ cõtingit accidentia pmutare. Cedit quippe natura miraculo, & virtus supra cõsuetudinem operatur. Quidam aũt voluerunt astruere, quod sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta, sic vinum per sacramenti contactum efficitur cõsecratum, & transit in sanguinem. quorum assertioni ratio minime suffragatur.

Vtrum uinum sine aqua consecretur in sanguinem.

Caput XXXII

De Conse. dist. 2. c. 1. 2 & 3

Q Væritur autem, an irritum sit q̃d geritur, si forte prætermittitur aqua. Cautum est enim in Canone, quod non potest calix domini aqua sola esse, neque vinum solum, nisi vtrunq; misceatur. Et Cyprianus: Calix domini non est aqua sola, neque vinum solum, sicut neque corpus domini potest esse farina sola, nisi fuerit vtrumque adunatum, & panis vnius compage solidatũ. Hoc quidam constanter affirmant, dicentes, q̃d sicut aqua sine vino cõsecrari nõ potest, sic vinum sine aqua transsubstantiari nõ valet, quia de latere Christi simul vtrunque manauit. Alij vero concedunt, quod si quisquam non intendens hæresim introducere, obliuione vel ignorantia prætermiserit aquam, ille quidem vehementer est corripiendus, & grauiter, non tamen fit irritum sacramentum. Quod ergo prædictum est, vinum solum offerri non posse, determinari debet, quia recipit exceptionem, hoc modo: non potest, nisi fiat simpliciter vel ignoranter. Vel, non potest, id est, non debet, quia non dicitur posse fieri, quod de iure non fit. Nã & Grecorum ecclesia dicitur aquam nõ apponere sacramento. Ait enim Cyprianus: Si quis de antecessoribus nostris vel ignorãter vel simpliciter non obseruauerit, quod nos dominus exemplo facere vel magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi: nobis vero non potest ignosci, qui nunc à domino instructi sumus, vt calicem domini cum vino mixtum, secũdum quod dominus obtulit, offeramus. Hinc ergo colligitur, q̃d vinũ aqua mixtũ Christus in cœna discipulis tradidit.

Cyprian⁹

Ioan. 19

Cyp. in ep. lib. 2 epi. 3

Vtrum fermẽtatũ transsubstantietur. Caput XXXIII.

Q Væritur aũt, Vtrum qui fermentatum sacrificat, sacramentum cõficiat, præsertim si negligenter vel ignoranter hoc faciat? Superius enim sufficiẽter ostensum est, quod Christus azymũ consecrauit, cum sacramentum instituit. Sed adhuc multi sacrificant de fermentato, quibus tanquam vere catholicis ecclesia Romana communicat. Verum hæc q̃stio melius soluenda differtur, vt alias cõpetentius absoluatur.

Quare sub alia specie sumitur Eucharistia. Cap. XXXIIII.

Tres causæ institutionis

T Ribus autem ex causis sacramentũ corporis & sanguinis sui Christus sub alia specie sumẽdum instituit. Ad scilicet augendum meritum, ad fouendũ sensum, ad vitandum ridiculum. Ad augendum meritnm, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud esse creditur, vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. Ad fouendum sensum, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia non consueuimus carnẽ crudam comedere, vel sanguinem humanum potare. Ad vitandum ridiculum, ne insultaret paganus, cum id ageret Christianus, vt ita veritas adsit, & ridiculum desit. Ad hoc ergo Christus sub specie principalis edulij sumendam proposuit Eucharistiam, vt sensus foueret in vno, & fides ædificaretur in altero. Fouetur enim sensus in vno, dum solita percipit: ædificatur autem fides in altero, dum in eo quod videt quale sit, illud quod non videt agnoscit. Proponitur autem species panis & vini, quatenus in sumptione corporis & sanguinis Christi doceatur esse perfecta refectio. Plena quippe refectio cibus & potus est. Cibi autem & potus, panis & vinũ est principalis substantia.

Quod sacramentum altaris simul est ueritas & figura.

Caput XXXV

Error negantiũ ueritatem sacramẽto

M Ysterium fidei. Ex his alijsque scripturæ verbis q̃dã munimẽtũ erroris ducere putauerũt, dicẽtes, in sacramẽto altaris veritatẽ corporis & sanguinis christi nõ esse, sed imaginẽ tãtũ & speciem

ciem & figuram, pro eo quod ſcriptura memoret aliquoties id quod in altari ſuſcipitur, eſſe ſacramentum & myſterium & exemplum. Qui profecto laqueum erroris incurrunt, quia nec ſacramenta Dei reuerenter ſuſcipiunt, nec autoritates ſcripturæ conuenienter intelligunt, neſcientes ſcripturas neque virtutẽ Dei. Reproba tio. Quid enim? Nuunquid ideo ſacramentum altaris veritas non eſt, quia figura eſt? Ergo nec mors Chriſti veritas eſt, qa figura eſt: & reſurrectio Chriſti veritas non eſt, quia figura eſt. Nam & mortem & reſurrectionem Chriſti figuram & imaginem & ſimilitudinem eſſe manifeſte declarat Apoſtolus, dicens: Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtrã. Rom.4 1 Pet.2 Et Petrus Apoſtolus: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Ergo mors Chriſti exemplum fuit, vt peccato moriamur: & reſurrectio eius exemplum fuit, vt iuſtitiæ viuamus. Nunquid ideo veritas nõ fuit? Ergo Chriſtus vere mortuus nõ eſt, & ỹe nõ reſurrexit, ſi mors eius & reſurrectio eius vera non fuit. Abſit. Nã propheta de ipſo prædixit: Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Altaris ergo ſacramentum eſt & veritas & figura. Esa.53

De *ſacramento & re ſacramenti.*

Caput XXXVI.

TRia quippe in hoc ſacramẽto ſunt diſcreta, videlicet forma viſibilis, veritas corporis, & virtus ſpiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis & ſanguinis, virtus vnitatis & charitatis. Primũ oculo cernitur, ſecundum animo creditur, tertium corde percipitur. Primũ eſt ſacramentum, & non res, ſecundum eſt ſacramentum & res, tertium eſt res, & nõ ſacramentũ. Sed primum eſt ſacramentũ geminæ rei, tertiũ ỹo res gemini ſacramẽti, ſecundum aũt eſt ſacramentũ vnius, & res alterius. Nam forma panis vtranque carnem Chriſti ſignificat, i. verã & myſticam. Sed veram carnẽ & cõtinet & ſignificat: myſticã vero ſignificat, ſed nõ cõtinet. Sicut vnus panis ex multis granis cõ Vide c. Cũ Marthæ. Extra de celebratione miſſ. ficitur, & vnũ vinũ ex multis racemis cõfluit, ſic corpus Chriſti ex multis membris componitur: & vnitas eccleſiaſtica ex diuerſis perſonis conſiſtit: In prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis & glorificatis. Nam quos prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit &cẽ. Propter quod dicit Apoſtolus: Vnus panis & vnum corpus multi ſumus. In cuius rei typo facta eſt Arca dñi de lignis Cethim, quæ ſunt imputribilia, & albæ ſpinæ ſimilima. Vinũ aũt in quantũ liquet & rubet, ſimilitudinem ſanguinis repræſentat. In quantum calet, aut redolet, proprietatem charitatis ſignificat & oſtendit. Nã vinum & ſanguinem operatur, & excitat charitatem, quia cor bibentis exhilarat, & dilatat. Patet ergo, quod ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti eſt ſacramentum & res: ſed alterius ſacramenti res, & alterius rei eſt ſacramentũ. Eſt enim res primi, quia ſignificat & cõtinetur à primo, videlicet à forma viſibili. Et eſt ſacramentum tertij, quia ſignificat & efficit tertium, videlicet vnitatem eccleſiaſticam. Illud ergo ſane debet intelligi quod dñs ait: Pauperes ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habitis: ne videatur eſſe contrarium illi, quod alibi dicit: Ecce ego vobiſcũ ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi. Chriſtum enim ſemper habemus nobiſcum, ſub diuini ſpecie ſacramenti, & non ſemper habemus nobiſcũ in propriæ forma perſonæ. Dicitur ergo myſteriũ fidei, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud creditur. Cernitur ibi ſpeciecs panis & vini, & creditur veritas carnis & ſanguinis. Quod aũt hic dicitur, Myſterium fidei, alibi dicitur, ſpiritus & vita. Spiritus enim eſt myſterium, ſecundum illud: Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Fides eſt vita, ſecundum illud: Iuſtus ex fide viuit. Hinc ergo dominus ait: Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Rom.8 1.Cor.10 Exo.25 Quõ Chriſtum no biſcum habemus Matt.28 c 26 Myſteriũ fidei. 2.Cor.3 Abac.2 Ioan.6

Quod ſpecies panis & uini duabus ex cauſis intelligitur ſacramentum.

Caput XXXVII.

VErum, cum conſecratio perficiat ſacramentum, & poſt conſecrati-

onem non sit panis in altari aut vinum, quis panis est corporis, aut quod vinum est sanguinis sacramentum? Si dicatur, quod panis qui fuit, vel vinum, quod extitit: profecto nec ille est corporis, nec illud est sanguinis sacramentum: quia panis trãsiuit in corpus, & vinũ transiuit in sanguinẽ. Si ꝟo dicatur, q̃d species quę remansit: illa quidem nec consistit ex granis, nec confluit ex acinis, quoniam ex his non prouenit accidens, sed substantia. Quam ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei, & rem sacrati? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum, quarum sunt sacramẽta, non dicerentur proprie sacramenta, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mẽtis interior. Sane sacramẽtum istud in hoc gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem repræsentat. Species ergo panis sacramentum est corporis, non solum ratione rei significatæ, verum etiam ratione contentæ.

Vtrum forma panis & uini, uel species accidentis & ueritas corporis diuisa sint sacramenta.

Cap. XXXVIII.

SEd quęritur, Vtrum species panis & veritas corporis vnum sunt sacramẽtum, an diuersa sint sacramenta? Scriptũ est enim: Perficiant in nobis quæsumus domine tua sacramenta quod cõtinent. Sed & alibi legitur: Præsta vt hoc tui corporis & sanguinis sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam. Pręterea cum eandẽ rem sacrã significent, videtur quod idem sint sacramentum. Sed cum diuersa sint signa, videtur quod diuersa sint sacramenta. Sunt sane qui dicunt, quod forma panis & forma vini sunt vnum sacramentum, non propter vnum significatum, sed propter vnum contentum. Species autem panis & veritas corporis sunt vnum sacramentum: non propter vnum contentum, sed propter vnum significatum. Hi debent concedere, quod sicut diuersæ res propter idem significatum, idẽ sunt sacramentum, sic eędem res ꝓpter diuersa significata diuersa sunt sacramẽta. Quibus obijcit, q̃d si species panis, & veritas corporis idem sunt sacramentum, cũ species panis sacramentum sit corporis: ergo veritas corporis idem est sacramentum, & ita sacramentum est sui. Non ꝓuenit, quia species panis est q̃ddam sacramentum, quod est veritas corporis, & est quoddam quod non est illa, quoniam est duo * sacramenta diuersa. Alij vero dicunt, quod siue sint diuersa significata, siue diuersa sint significantia, semper tñ diuersa sunt sacramẽta. Quos oportet concedere, quod in altari ad minus sunt quatuor sacramenta, videlicet species panis, & species vini, veritas carnis, & veritas sanguinis. Præterea, cum panis & vini diuersa sint accidentia, vt sapor, odor, pondus & color, quantitas & figura, videtur quod singula ꝑ se sint varia sacramenta. Nam qua ratione potius vnum, quam aliud dicendum est sacramentum? Sed cuius rei sacramentum est odor aut sapor? Potest nõ incongrue responderi, quia om̃ia simul accepta, sunt vnum Eucharistiæ sacramentũ, eo quod nullum sacramentum * solum significet per se, sed omnia simul panis speciem repręsentant, quæ corpus Christi continet & significat.

Obiectio

Dilutio

forte significata

Vera determinatio.

forte totũ

De distinctione signorum, ubi ostenditur, quod sacramentum actiue & passiue dicitur

Cap. XXXIX.

SIgnorum autem alia sunt naturalia, & alia positiua. Naturalia sunt, quæ secundum naturã significant. Quorum quædam sunt quæ per antecedens significant consequens, vt rubore vespti no significatur serenitas matutina. Alia sunt quæ per consequens significant antecedens, vt fumo vel cinere significatur ignis. Positiua sunt illa, quæ secundum impositionem significant: quorum alia sunt signum rei sacræ, vt serpens æneus erectus in eremo. Alia sunt signa rei non sacræ, vt arcus triumphalis erectus in biuio. Signorum rei sacrę, alia sunt sacra, vt Baptismus, alia non sacra, vt agnus paschalis. Sacra sunt signa noui testamẽti, nõ sacra veteris. Quãuis em̃ vtraq; sint signa rei sacræ. i. rẽ sacrã significantia, nõ tamen vtraq; sunt sacra signa, id est, iustificantia: licet nonnulli dixerunt, legalia sacramenta iustificasse. Hæc est enim differentia inter legalia & inter euãgelica sacramenta, q̃d illa significabãt tantũ, & non

Signorũ alia sunt naturalia, alia positiua.

Nume. 21

Signa noui testamẽti meliora sunt, q̃ signa veteris testa

non iustificabāt: hęc aūt significant, & iustificant. Verū, quandoq; large, quandoque stricte sacramentū accipitur. Large secundum quod omne signum rei sacrę, siue fit sacrum, siue non sacrum dicitur sacramētum. Vnde signa legalia sacramenta dicuntur. Stricte, secundum q̄d sacrum solummodo signum dicitur sacramentū. Sacramentum autem & actiue & passiue dicitur, quasi sacrum signās, vel sacrum signatum. Nam nomine sacramenti quandoque signum rei, quandoque res signi varie nuncupatur, secundū quod sacramentum accipitur pro re signi. Sacramentum dicitur à sacro & secreto, quasi sacrum secretum. Species ergo panis dicitur sacramentum actiue, i. sacrum significans: vnitas autem Ecclesiæ dicitur sacramentum passiue, id est, sacrum signatum. Corpus vero domini vtroque modo dicitur sacramentum, id est, sacrum significans, & sacrum signatum.

Sacramētum actiue & passiue dicitur

Sacramentum.

Quod Sacramentum consistit in tribus, in rebus, factis & uerbis.

Caput XL.

SAcramentum vero consistit in tribus, in rebus, factis & verbis, secundum proprietatem, similitudinem & interprætionem. Leo nanque secundum proprietatem designat diabolum. Vnde: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumit, quęrens quem deuoret. Seminare secundum similitudinē significat prædicare. Vnde: Exīt qui seminat seminare semen suum: & aliud cecidit in terram bonam, aliud supra petram, aliud inter spinas. Emmanuel secūdum interpretationem significat Christū. Vnde: Vocabitur nomen eius Emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Res vt aqua baptismi. Factum, vt signaculum crucis. Verbum, vt inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento. Res, id est, corpus & sanguis. Factum, id est, esus & potus. Verbum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.

1. Pet. 5

Luce 8

Matt. 1

Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

Caput XLI.

QVi pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Pro solis prædestinatis effusus est, quantum ad efficiētiam. Sed pro cunctis hominibus est effusus quantum ad sufficientiam. Effusio quippe sanguinis iusti pro iniustis, tam fuit dives ad precium, vt si vniuersitas crederet in redemptorē, nullum omnino diaboli vincula retinerent. Peccatū autem duobus modis remittitur: quo ad meritum culpæ, & quo ad debitum pœnæ. Meritum culpæ remittitur per sanguinis fidem, quia iustificamur à culpa. Debitum pœnæ remittitur per sanguinis precium, quo redempti sumus à pœna. Omnes enim quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quia ergo iustus iniuste punitus est, iniusti iuste sunt liberati. Assumpsit enim pœnam in se pro omnibus, vt daret per se gloriam vniuersis.

Duplex remissio peccati.

Esa. 53

Quod sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda.

Caput XLII.

HAec quotiescunque feceritis. In perceptione corporis & sangninis Christi, magna est nobis adhibenda discretio. Cauendum est enim, ne si nimiū differatur, mortis periculum incurratur, Domino protestante: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si vero quis indigne susciat, iudicium damnationis incurrat, Apostolo testante: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Ideoq; iuxta vocem eiusdem Apostoli, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Ingens itaque nobis indicitur bene viuendi necessitas, ne corpus domini vel indigne sumendo sumamus iudiciū, vel sumere cessando nihilo minus incurramus periculū. Necessario quippe sumendus est agnus, vt à vastan-

Ioan. 6

1. Corin. 11

Ingens nobis indicta probitatis necessitas.

Exo. 12

te angelo protegamur, nec exire possumus de Aegypto, nisi celebrando phase, paschalem agnum edamus. Dixerit ergo quispiam communicandum esse quotidie: dixerit alius quotidie communicandum non esse, faciat vnusquisque quod pie crediderit faciendum. Non enim liti gauerunt ad inuicem, nec alter alteri se præposuit Zachæus & ille Centurio, cũ alter eorum gaudens in domo sua Christum suscepit, & alter eorum dixit: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum. Audi quid super hoc sentiat Augustinus: Quotidie, inquit, eucharistiam recipere, nec laudo nec vitupero: omnibus diebus tamen dominicis communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi est, grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari. Et licet quis peccato mordeatur, si tamen peccandi de cætero non habeat voluntatem, & satisfaciat lachrymis & orationibus, securus accedat. Sed hoc de illo dico, quem mortalia peccata non grauant. Cautum est autẽ in canone, quod si non frequẽtius, saltem ter in anno omnes communicent, qui nolunt ecclesiasticis carere liminibus, in Pascha, Penteste, & Natali.

De Con. dist. 2. c. Quotidie

Luc. 19 Matt. 8

De Con. dist. 2. c Seculares

Quod sacramentum altaris est commemoratio mortis christi. Cap. XLIIII

IN mei memoriam faciatis. In hoc sacramento nobis q̃tidie mortis Christi memoria renouatur, sicut Apostolus determinat, dicens: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & bibetis calicẽ, mortem domini annunciabitis, donec veniat. Propter quod ipse dicebat Apostolis: Hoc facite in meam commemorationem. Hãc vltimam sui memoriam dominus nobis dereliquit, quemadmodũ si qs peregre proficiscẽs aliq̃d pignus ei quẽ diligit dereliquat, vt q̃ties illud aspexerit, ipsius debeat amicitas memorari, qm̃ is si pfecte dilexerit, absq; magno fletu vel desiderio neqt illd' aspicere. Ideoq; hoc saluator instituit sacramentũ, vt qa venerat eius hora, q̃ de mũdo trãsiret ad patrẽ, qa verũ erat q̃d dicebat Apostolis: Quo ego vado, vos non potestis venire. Nã & Petro dicẽti, dñe, q̃ vadis? Respondit: Quo ego vado, me modo seq nõ potes. Competentẽ illis hære ditatẽ conscribens, visibilem sui memoriam commendarat: Hoc, inquit, facite in meam cõmemorationem. Non enim solũ scripturarũ commemorationem ad hoc sufficere iudicabat, qui lethargicum venerat ægrotum sanare. Quota nanq; pars nostri capit illud, quod in euangelio optimis vngẽtis fragrat, antidotum, verbum, quod erat in principio apud Deum, per quem omnia facta sunt, quodque caro factum est, & habitauit in nobis? Nam illud quidem ruminare, medela salubris est, super mel & fauum, dulcis faucibus animæ diligentis. Sed tantus cibus valde paucorũ est & solius mentis pabulum, quo tunc anima plenissime satiabitur, cum verbũ ipsum in æterna felicitate gustabit. At ille qui corpus assumpsit & animam, vt sanaret & animam, & corpus, pigmẽta sua prouida charitatis arte composuit, quibus lethargicam mentem ægroti renouata quotidie suæ salutis commemoratione percelleret, & edentulam, id est, sine dentibus plebem (quæ verbum antiquum & æternum principium, quasi solidũ cibũ ruminare nõ poterat) hoc dulcissimo confecto liquamine in panis & vini sacramẽto consuefaceret sorbillare.

1. Cor. 11

Lucæ. 22

Cur vltimo loco instituit Christus hoc sacramentum.

Ioan. 13

Cibus dus.

Psal. 16

Cibus edẽtulæ plebi aptus.

De diuersis causis institutionis. Caput XLIIII.

SApientia Dei, quæ se per visibilia manifestat, volens euidenter ostendere, quod ipsa cibus est animarum, carnem assumptam proposuit in edulium, vt p cibum humanitatis inuitaret ad gustum diuinitatis, de q̃ dicit Psalmista: Gustate & videte, q̃niã suauis est dñs. Totũ ergo Christus se exhibet nobis in cibũ, vt sicut diuinitate nos reficit (quam spũaliter gustamus corde) ita nos humanitate reficiat, quam corporaliter ore comedimus, vt ita de visibilibus ad inuisibilia, de temporalibus ad æterna, de terrenis ad cœlestia, de humanis ad diuina nos transferat. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cœlo descendi. Ecce cibus diuinitatis. Et panis quem ego dabo, caro mea est p mundi vita. Ecce cibus humanitatis. Panis igitur angelorum factus est cibus hominum, secundum illud proheticũ: Panẽ angelorũ manducauit homo, quatenus qui

Psal. 33 Duplicis nos cibus Dominus

Ioan. 6

Sap. 16 Psal. 77

qui ſecundum animam cibum diuinitatis accipimus, etiam ſecũdum carnem cibum humanitatis ſumamus: quoniam ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ita deus & homo vnus eſt Chriſtus. Duplex lignum ſcientiæ & vitæ. Et quia homo per guſtum mortem incurrit, per guſtum quoq; vitam acquirit, quatenus vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret. Dictum eſt quippe de illo: Gen. 2 Quacunq; die comederis, morte morieris. Dicitur autem de iſto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Cibus ille mortalis pepẽdit in ligno ſcientiæ boni & mali. Cibus iſte vitalis pependit in ligno vitæ, quod eſt in medio paradiſi. Illud fuit lignum inobedientiæ, ad quod homo manus extendit, vt fieret ſicut Deus, iuxta quod illi ſerpens promiſerat. Eritis ſicut dñ, ſcientes bonum & malum: iſtud autem lignum eſt obedientiæ, in quo Deus manus extendit, & factus eſt homo, iuxta quod dicit Apoſtolus: Exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiẽs, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: factus obediens vſque ad mortem, mortem autẽ crucis. Vt ergo ſuam erga nos charitatem oſtenderet, & noſtram erga ſe charitatem accẽderet, qui dedit ſe pro nobis in precium, ipſe tribuit ſe nobis in cibum, vt per precium redimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vitã. Vnde ait: Qui manducat me, viuet propter me. Quid amplius vnquã potuit pro nobis efficere? Precium ſe dedit pro nobis in mortem, & cibum ſe tribuit nobis ad vitam, vt mortem noſtram ſua morte perimeret, & vitam noſtram ſua vita nutriret. Panis iſte ſi digne manducetur, impinguat: & calix iſte ſi digne bibatur, inebriat, non corpus, ſed cor, nõ ventrem, ſed mentem. Vnde: Poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt. Per huius ergo ſacramenti virtutem, vniuerſæ virtutes augentur, & omnium gratiarũ fructus exuberant. Is enim in hoc ſacramento ſumitur totus & integer, qui eſt fons & origo totius virtutis & gratiæ. Per crucis myſteriũ eripuit nos à poteſtate peccati: per Euchariſtiæ ſacramentum liberat nos à voluntate peccandi. Nam Euchariſtia ſi digne ſumatur, à malo liberat, & cõfirmat in bono, venialia delet & cauet mortalia. Vnde quũ præmittimus in oratione dominica: Panem noſtrum ἐπιούσιον, id eſt, ſuperſubſtãtialem, da nobis hodie, ſtatim adiungimus: Et dimitte nobis debita noſtra. Et ne nos inducas in tentationem, Sed libera nos à malo. Quia per panem iſtum cœleſtem liberamur à malis præteritis, præſentibus, & futuris. Dedit ergo nobis hoc ſacramentum ſalutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ipſe iam mori nõ poteſt: per hoc ſacramentum, quod in memoria mortis eius accipimus, remiſſionem peccatorũ quotidie conſequamur. Non enim ſolum lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, quando ſanguinem ſuum fudit pro nobis in crucis patibulo: verum etiam quotidie nos lauat à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, quando eius ſanguinẽ nos accipimus in calicis poculo. Aſcẽſurus ergo Chriſtus ad patrem, qa promiſit apoſtolis eorumq; ſequacibus, Vobiſcum ero cunctis diebus vſque ad conſummationem ſeculi: voluit remanere cum illis, non ſolum per inhabitantem gratiam, nec per diuinam tantum eſſentiam, verumetiam per corporalẽ præſentiam. Et ideo iſtud ſacramentum inſtituit, in quo preſens eſt ipſe nobiſcum, ſub alia quidem forma, ſed in propria vere ſubſtantia. Congruum erat enim, vt Deus qui hominem plaſmauit & fecit ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, in homine quem aſſumpſit imaginem & ſimilitudinem ſuã expreſſius inſigniret. Diſpoſuit ergo cœleſtis altitudo conſilij, vt ſicut tres ſunt perſonæ in vnitate ſubſtãtiæ, pater, verbum & ſpiritus ſanctus, ita tres eſſent ſubſtantiæ in vnitate perſonæ, diuinitas, corpus & anima. Cum ergo Chriſtus ſecundum naturam diuinam tribus modis exiſtat in oñibus per eſſentiã, in ſolis iuſtis per gratiam, in homine aſſumpto per vnionem, voluit vt idem ipſe ſecũdum naturam humanam tribus modis in rebus exiſteret, localiter in cœlo, perſonaliter in verbo, ſacramẽtaliter in altari. Sicut enim ſecundũ diuinitatem totus eſſentialiter eſt in oñibus rebus, ita ſecundũ humanitatẽ totus ſacramẽtaliter eſt in pluribus locis. Huius ſacramẽti virtute poſſibile fit, vt q de terra ſunt, in cœlũ aſcẽdãt. Ait enim ipſe Sal. Ne

Matt. 6

Apoc. 1

Chriſtus ſemper nobiſcũ. Matt. ult.

Trinitas ſubſtantiarũ in una perſona Chriſti.

Ioan. 3

Ioan.3 mo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis, qui est in cœlo. Vnus & idem est filius Dei, qui de cœlo descendit, & filius hominis, qui ascendit in cœlum, Christus Iesus: cui tanquã suo capiti cuncta membra corporis annectuntur, omnes qui per fidem huius sacramẽti seruant vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et sicut vnũ corpus, vna persona, vnus Christus, caput cum suis mẽbris in cœlũ ascendit, dicitq; gratulabundus gloriosam Deo repræsentans Ecclesiam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ostendens se cum illa in vnam cõnuenisse personam, Erunt, inquit, duo in carne vna. Hoc aũt, vt inquit Apostolus, magnum sacramentum est in Christo & in Ecclesia, quod eucharistia simul efficit & figurat, secundũ q̃d dominus ait: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Per id ergo quod & suscepit ipse de nostro, & accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem, ac per hoc ipso communiter mediante cum patre vnum efficimur. Pater, inquit, sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Nõ pro eis autem rogo tantum, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt & ipsi in nobis vnum sint, & credant, quia tu me misisti. Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum, & cognoscat mundus, quia tu me misisti. Rogat vnitas pro vnione, verbum cum patre vnum est in natura, homo cum verbo vnũ est in persona, membra sunt vnum cum capite. Primum est in iustitia postmodum autem in gloria: quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est cũ eo. Vt ergo in iustitia vnũ sint, cognoscat mundus, quia tu me misisti. Vt autem in gloria vnum sint, volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videãt claritatem quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

Per hoc sacramentũ vnimur Christo, sicut membra capiti

Gen.2

Ephe.5

Ioan.6

Ioan.17

Rogat Christus pro vnione nostri.

EXPLICIT LIBER QVARTVS.

MYSTERIORVM EVANGELICÆ LEGIS AC SACRAMENTI EVCHARISTIÆ,

LIBER QVINTVS.

CANONIS SACRI

pars octaua.

VNde & memores domine nos serui tui, sed & plebs tua sancta, Christi filij tui domini Dei nostri, tam beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cœlos gloriosæ ascensionis, offerimus præclaræ maiestati tuæ, de tuis donis ac datis: Hostiam puram, Hostiã sanctam, Hostiam immaculatam, Panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.

De signis quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicem

Cap. L.

VNDE & memores domine. Quia dominus ipse præceperat, vt in sui memoriã hoc faceremus, idcirco tria sibi commemoranda proponit Ecclesia, scilicet: Eius beatam passionem, necnon & ab inferis resurrectionẽ, sed & in cœlos gloriosam ascensionem. Quor̃ primũ. i. passio excitat charitatẽ: scd̃m. i. resurrectio, corroborat fidẽ: tertium. i. ascensio, lætificat spem. Quid enim magis

Tria de Christo cõmemorãda.

vulnera.

Rom.8 magis in nobis charitatem accendit, quã quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Philip.2 Christus enim pro nobis factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. 1.Cor.1 Quid in nobis magis fidem confirmat, quàm quod Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium? Quoniamquidem per hominem mos, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut & in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quid magis in nobis amplificat spem, quàm quod Christus ascẽdens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, vt vbi est ipse, illic sit & minister ipsius? Psal.67 Ephe.4 Ioan.12 Quia vero dicit Ecclesia, memorem se dominicæ passionis, statim acerbiorem speciem illius passionis commemorat, recolẽs in quinq; crucibus quinq; plagas. Deinde per partes ordinem dominicæ passionis prosequitur, sicut subsequens expositio declarabit. Abhinc igitur vsq; dũ corporale desuper calicem remouetur, domini passio memoratur. Nam vbi dicit sacerdos: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ ẽternæ, & calicem salutis perpetuæ, quinarium crucis signaculũ imprimit super oblatam & calicem: significans illa viuentis petræ foramina, in quibus residet immaculata columba fructuose nidificans. Quinque crucis signacula.

Cum inter prædicta crucis quinq; signacula, quinq; dilectissimi sui plagas, videlicet duas manuum, totidemq; pedũ, & vnam lateris, fida tenet & contemplatur memoria. Tres aũt cruces sacerdos communiter facit super oblatam & calicem, quoniam in tribus verbis vtrunq; pariter intelligitur. Nunquam enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cum separatim nominatur in canone. Verum, erecta pars crucis solummodo super panẽ, transuersa vero vsq; sup calicem debet protẽdi, quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, & brachia transuersa distendit.

Quare post consecrationem signa super Eucharistiam fiunt.

Cap. II.

Quæstio. HIC oritur quęstio non prætereunda silentio. Cum ẽm plene & pfecte sit consecratio celebrata, (Nam materia panis & vini iam transiuit in substantiam carnis & sanguinis) quare super Eucharistiam benedictam & pleniſſime cõsecratam adhuc benedictionis signum imprimitur, aut aliquod verbum consecrationis profertur? Imo talia quædam subiunguntur in canone, quæ videntur innuere, quod nondum sit transsubstantiatio consummata. Ego super hac quæstione vellem potius doceri, quàm docere, magisq; referre, quàm proferre sentẽtiam. Verum, quia nihil à maioribus dictum super hac re potui reperire, dicã salua fide quod sentio, sine prçiudicio sententiæ melioris. In canone siquidẽ aliud verba significant, & aliud signa prætendunt. Verba nanq; principaliter spectãt ad Eucharistiam cõsecrandam: signa vero principaliter pertinent ad historiam recolendam. Nam verbis vtimur ad consecrandum panem & vinum in corpus & sanguinem Iesu Christi: signis vtimur ad recolendum ea quæ per hebdomadã ante Pascha gesta sunt circa Christũ. Patet ergo quantum ad ordinem Eucharistię consecrandę, quod capitulum istud, Qui pridie quam pateretur, in fine canonis subnçi debuisset, qm̃ in eo consecratio consummatur. Sed qm̃ impediuisset ordinem historiæ recolendę, quia quod fuit gestum in medio, recoleretur in fine, prouidus canonis ordinator, vt ordinem seruaret historiæ, quasi quadam necessitate compulsus, capitulum istud, Qui pridie quàm pateretur, quasi cor canonis, in medio collocauit: vt quæ sequuntur, intelligantur procedere, secundum illam figuram, qua sæpe fit, vt quæ narratione succedunt, intellectu præcedant. Vel potius, vt tam literę, quàm historiæ suus ordo seruetur. Dicatur itaque, quod signa pertinent ad historiam recolendam: sed verba non pertinent ad Eucharistiam consecrandam, imo pertinent ad Eucharistiam cõsecratam, hoc modo:

Respõsio. In canone alia est ratio verborum ą̃ signorum.

Alia respõsio.

Expositio subsequentium in Canone.

Cap III.

NOs tui serui, vc; sacerdotes, sed & plebs tua sancta, scilicet populus Christianus, (Nam quod populus agit voto,

voto, sacerdotes peragũt ministerio) offerimus præclare maiestati tuę, id est, prę cæteris claræ. Nam si iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, quãto clarius diuina prefulget maiestas? De tuis donis, id est, de frugibus segetum, quantum ad panem, qui cõsecratus est in carnem. Ac datis, id est, de frugibus arborum, quãtum ad vinum, quod est consecratum in sanguinem. De his, inquam, & illis offerimus hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, id est, Eucharistiam, immunem ab omni culpa vel peccato originali, veniali, & criminali. Vel, puram, quantum ad cogitationem: sanctam, quantum ad locutionem: immaculatam, quantũ ad operationem: quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hoc est, panem sanctum, id est, sanctificantem, datorem vitæ æternæ, quantum ad stolam carnis: & calicem salutis perpetuæ, quantum ad stolam animę, secundum illud: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descẽdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Supra quæ propitio domine nobis tuo sereno vultu, id est, placabili respectu digneris respicere: non quod vultus eius mutetur aliquando: sed tunc Deus illuminat suum vultum super nos, & serenat, quum misericordiam suam super nos exhibet & declarat, secundum illud Psalmistæ: Illuminet vultum suũ super nos, & misereatur nostri.

Matt. 13

De tuis donis ac datis.

Esa. 53

Ioan. 6

Propitio ac sereno vultu

Psal. 66

CANONIS SACRI pars nona.

SVpra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedec, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.

De figuris noui Testamenti, quæ præsefferunt in ueteri Testamento.

Cap IIII.

SIcuti accepta habere dignatus ẽ munera pueri tui iusti Abel, &c. Aduerbium istud sicuti similitudinem innuit, non exprimit quantitatem. Multo quippe acceptius est hoc sacrificium, quàm quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit Melchisedec. Valet enim amplius res, quàm vmbra, veritas, quàm figura. Ipsam ergo similitudinem magis, quàm quantitatem debemus attendere. Similes ergo offerendo sumus Abel, si recte quidem offerentes, recte nihilo minus diuidamus. quod quia Cain non egit, peccauit. Sua nanque recte, cui debebat, obtulit Deo, sed retinuit sibi seipsum, & cor suum auferens Deo, male diuisit. Abel autem acceptum Deo intus in corde obtulit holocaustum, qa non se sibi retinuit, sed Deo se totum subdidit & impendit. Et ideo respexit Deus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad eius munera non respexit. Prius respexit ad Abel, & postea respexit ad munera: quia non offerens placuit à muneribus, sed munera placuerunt ab offerente. Similiter Abraham egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & propterea quum sua duceret offerenda, placidas ei hostias offerebat. Quod vt nos scientes * imitaremur, patrios ab illo deus exegit affectus. Tolle (inquit) filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, & offer illum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauero tibi: statimque promptum & obedientem inuenit, imo nobis ostendit. Melchisedec quoq;, nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset, futurorum causas minime pręuidisset: quarum intuitu mysticũ panis & vini primus obtulit sacrificium. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Nos ergo assistentes ad offerendum, si recte diuidimus, prius nosipsos in sacrificium offeramus, arietinam pro teruiam, feritatem taurinam, hircinamque libidinem iugulantes: iuxta quod in Psalmo cantauimus: Holocausta medulata offeram tibi cum incẽso arietum, offeram tibi boues cum hircis. Ac deinde sicut munus Abel, sicut sacrificiũ Abrahæ, sicut hostiam Melchisedec, vota nostra dominus acceptabit. Verum non solũ in offerẽtibus, sed etiã in ipsis oblationibus

Sicuti, si similitudinẽ dicit, non quantitatem

Oblatio Abel Gen. 4

Oblatio Abrahæ.

inuitare mur Gene. 22

Oblatio Melchisedec

Quõ nos offerre debemus

Psal. 65

nibus debemus similitudinem intueri. Nam illa vetera sacrificia, hoc nouum sacrificium figurabāt. Quid enim per munus Abel offerētis de primogenitis gregis, nisi Christus exprimitur primogenitus in multis fratribus? Qui sicut Abel inuidiose fuit interfectus à fratre, sic ipse malitiose fuit occisus à populo Iudæorum. Nam secundum Apocalypsim Ioannis, ipse est agnus qui occisus est ab origine mūdi. Quid per sacrificiū Abrahæ, dilectum & vnicum filium offerētis, nisi passio domini designat? De quo dicit Apostolus: Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illū. Hic est (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Oblatio vero Melchisedec tam proprie nouum sacrificium prę signauit, vt inde prę dictum sit: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Qui per omnia secundum Apostolum, assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, non tam à pueritia, quàm à puritate, secundum illud: Ecce puer meus electus quem elegi, posui super ipsum spiritum meum. Abraham dicitur patriarcha, nō tam Israeliticæ plebis, quā populi Christiani: Illius per carnem, huiusq; per fidem, secūdum illud: Non vltra vocabitur nomē tuū Abram, sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te. Melchisedec interpretatus est rex iustitiæ: deinde rex salē, id est, pacis, propter illud q̄d legitur: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, hoc addidit in canone Leo papa.

Per munus Abel. Rom.8

Apo.13

Per sacrificiū Abrahæ

Roma.8

Mat.3. 17

Per oblationē Melchisedec. Psal.109

Hebr.7

Abel puer Esaiæ 42

Abrahā Patriarcha.

Gen.17

Melchisedec rex.

Psal.71

CANONIS SACRI pars decima.

SVpplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti angeli tui, in sublime altare tuum, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ, vt qnotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus: omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Per eundem Christum dominum nostrum, Amen.

De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem Cap. V.

SVpplices te rogamus, & cæt. Dicto hymno post cœnam, exijt Iesus in mōtem Oliueti, trās torrentē Cedron, & progressus pusillum procidit in faciem suam, orans, & dicēs: Pater si fieri potest, transfer hunc calicē à me. Sed & secūdo & tertio abijt, & orauit, eundem sermonem dicens. Et factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Tunc venit ad discipulos suos, dicens: Surgite, eamus, ecce appropinquat qui me tradet. Traditor aūt dedit eis signū, dicens: Quem osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens, osculatus est eum. Iesus igitur quia procidit, orans, & dicens: Pater, si fieri potest, &c. sacerdos inclinans, orat, dicens: Supplices te rogamus, &c. per osculum altaris repræsentans osculum proditoris. Quia vero factus in agonia prolixius orabat, tertio dicens sermonem eundem, sacerdos facit tres cruces, primam & secundā distincte super oblatam & calicem, dicēdo: Sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem: tertiam, signando seipsum in faciem, cum dicit: Omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Forte propter sudorem corporis crucem imprimens super corpus, & propter guttas sanguinis crucem imprimēs super sanguinem: & quia procidit in faciem suam, orans, imprimit sibi crucem in facie. Vel potius, per duas cruces, quas facit sacerdos super corpus & sanguinem, designantur vincula & flagella. Vincula, quibus ligatū est corpus, & flagella, quibus illisus est sanguis eius. Nam de vinculis legitur: Ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt: & vinciētes duxerunt & tradiderunt Pilato. De flagellis legitur: Apprehendit Pilatus Iesum & fla-

Ioan.18

Luc.22

Osculum altaris

Tres cruces

Mar.15

Ioan.19

Esa.53 & flagellauit:cuius liuore sanati sumus. Per tertiam vero crucem,quam sacerdos sibi in faciem facit,recolitur illud,quod

Lucæ 22 expuebant in faciem eius, & palmas in faciem ei dabant,&velantes faciem eius, dicebant:Prophetiza nobis Christe, qs est qui te percussit?

De profunda quorundam intelligentia uerborum. Cap. VI.

IVbe hęc perferri per manus,&c̄.Tantæ sunt profunditatis hęc verba,vt intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare.Nam beatus Gregorius tanti sacra mēti dignus interpres quodam in loco de illis tanquam de re ineffabili pene ineffabiliter loquens, Quis, inquit,fidelium habere dubium possit, in ipsa immo

Verba Gregorij papæ lib. 4. Dial. c. 58. latiōis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quid ex inuisibilibus & visibilibus fieri? Idem alibi dicit:Vno eodemque tempore ac momento & in cœlum rapitur ministerio angelorum consociandum corpori Christi,&ante oculos sacerdotis in altari videtur.Saluo tamen occulto cœlestis oraculi sacramento, possunt hæc verba licet simplicius,tamen securius sic intelligi:Iube hæc, id est, vota fidelium, videlicet supplicationes & preces,perferri p manus sancti angeli tui, hoc est, per

Tob.12 ministerium angelorum, secundum illud quod ait angelus ad Tobiam:Quando orabas cum lachrymis,ego obtuli orationem tuam domino,in sublime altare tuum,hoc est, in conspectum diuinæ

Quō angeli offerūt Deo p̄ces nostras. maiestatis tuæ. Porro, sicut beatus Augustinus determinat,non dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi tunc primo Deus nouerit quid velimus, quia Deus omnia nouit antequam fiāt: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre,siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat,vt quod Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis,vel euidenter, vel latenter reportet.Hinc etiam euidenter apparet, quod angeli semper in sacrificio præsentes assistūt.Multiplex autem altare legitur in

Multiplex altare. scripturis, supius & inferius, interius & exterius.Quodlibet aūt est duplex.Nam altare superius est Deus Trinitas,de quo legitur:Non ascendes ad altare meū per gradus.Est & altare superius triumphās Ecclesia,de qua dicitur:Tunc imponent super altare tuum vitulos. Altare inferius est Ecclesia militans,de qua dicitur:Si altare lapideum feceris mihi, nō ædifica bis illud de sectis lapidibus.Est & altare inferius mensa tēpli,de qua dicitur:Constituite diem solennem in confrequentationibus,vsq; ad cornu altaris.Altare interius est cor mundum, de quo præcipitur:Ignis in altari meo semper ardebit. Est &altare interius fides incarnationis, de qua iubetur: Altare de terra facietis mihi.Altare exterius, est ara crucis, hoc est,altare holocausti,super quod crematur sacrificium vespertinum.Est & altare exterius ecclesiastica sacramenta, de quibus scriptum est:Altaria tua domine virtutum,&c̄. Quæ vero sint illa,quæ petit in sublime altare perferri,determinat, subdens:Vt quotquot,&c̄.

Exod.20 Psal.5 Exo.20 Psal.131 Leuit.6 Exo.20 Num.18 Psal.83

CANONIS SACRI
pars vndecima.

MEmento etiam domine famulorum, famularumq; tuarum.N.& N. Qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus,locum refrigerij,lucis, & pacis, vt indulgeas deprecamur,Per eundem Christum dominum nostrum.

Hic agitur memoria defunctorum Cap. VII.

ORat pia mater Ecclesia,nō solum pro viuis,sed etiam p defunctis, & eos sacrę oblationis intercessione cōmendat,certissime credēs,quod sanguis ille preciosus,qui pro multis effusus est, in remissionem peccatorum,non solum ad salutem viuentium, verum etiam ad absolutionem valeat defunctorum.

Memoria pro defunctis.

Qui

Signum fidei

Qui cum signo fidei præcedunt ad dominum. Non quod ibi sit fides aut spes, vbi species est & res. Nam fides euacuatur, charitas autem nunquam excidit, sed signum fidei pro charactere Christianitatis accipitur, quo fideles ab infidelibus discernuntur, secundum illud: Audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor milia signati, ex omni tribu filiorũ Israel. Et dormiũt in somno pacis, secundũ illud: In pace in idipsum obdormiam & requiescam. Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat, pro eo quod sicut dormientes euigilant, ita defuncti resurgent. Propter quod dicit Apostolus: Nolo vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini sicut & cæteri qui spem non habent. Et dominus inquit in Euangelio: Lazarus amicus noster dormit. Ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus, (In hoc loco sacerdos, quorum maluerit, defunctorum debet agere memoriam specialem) locum refrigerij, in quo non est ardor pœnarum: lucis, in quo nõ est obscuritas tenebrarum: & pacis, in q̃ non est conflictus pugnarum. Nam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam nõ erit amplius neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor, quę prima transierunt: sed delectabuntur in multitudine pacis & complacebunt coram domino in lumine viuentium.

1.Cor.13

Apoc.7

Pſal.4

Dormiũt multi.

1.Theſ.4

Ioan.11

Apoc.21

Pſal.36

CANONIS SACRI PARticula *duodecima.*

NObis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarũ sperantibus, partem aliquam & societatem donare digneris cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus, cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cecilia, Anastasia, Et omnibus sanctis tuis, intra quorum nos consortium non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte. Per Christum dominum nostrum.

De *secunda commemoratione sanctorum.* Caput VIII.

SI dixerimus, quia peccatũ non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Licet enim omni tempore nos debeamus ex corde recognoscere peccatores, præcipue tamen cum premissione peccatorum sacrosanctum mysterium celebratur. De multitudine miserationum tuarũ sperantibus, iuxta quod inquit Psalmista: Secundum multitudinem miserationum tuarum domine dele iniquitatem meam. Vna tantum est Dei misericordia, non aliud quidem quam ipse misericors, sed multi sunt eius effectus, qui miserationes dicuntur. Vnde: Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarũ quæ à seculo sunt. Porro cum ipse Deus sit omnia in omnibus, salus & prẹmium & gloria singulorum (Salus, inquit, populi ego sum) quid est quod dicitur: Partem aliquam & societatem donare digneris, tanquam non omnes sint eundem denarium accepturi? Sane licet vnum & idem sit prẹmium singulorũ, videlicet ipse Deus, in cuius cognitione salus æterna cosistit, secuudum illud quod ipse dicit in euangelio, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum & quem misisti Iesum Christum: tamen secundum differẽtiam meritorum, alij plus, alij minus diuina visione fruuntur. Nam stella differt à stella in claritate. Propter quod ipse dominus ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Sicut vnus est sol, cuius lumine participant vniuersi, alij plus, alij minus, secundum differentiam intuentium. Cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba & cætera. In hac secunda commemoratione sanctorum ex magna parte supplentur, qui de primitiuis sanctis deesse videbantur in prima. Sed quare lo

1.Ioan.1

Multæ miserationes dei.

Pſal.50

Pſal.24

Pſal.24

Matth.20

Ioan.17

1.Cor.15

Ioan.14

annes repetitur, & Stephanus sociatus Ioanni præmittitur Mathiæ ac Barnabæ. Sane Ioannes in prima commemoratione disponitur, & cum alijs numeratur propter dignitatem apostolatus. In hac autem commemoratione repetitur, & cum Stephano sociatur, propter priuilegiũ cœlibatus. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocunque ierit, & propterea cæteris præmittuntur. Virginitas enim Ioannis inde maxime commendatur, quia Christus in cruce matrẽ discipulo virginem virgini commendauit. Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Stephani vero virginitas ex eo maxime cõprobatur, quia ipse est, qui ab apostolis deputatus est ad ministerium viduarum, & in hoc quod fœminis est prępositus, testimonium meruit syncerissime castitatis. Posset autem non Euangelista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi præmitteretur, Cum tuis sanctis Apostolis ac martyribus. Vnde conijcitur, quod Apostoli tantum ac martyres subnotentur, quanuis Ioannes Baptista merito inter martyres possit numerari. Non æstimator meriti, quia non secũdum exigentiam meritorum retribuis, sed minus puniendo, vel magis remunerando, quam quisque meruit. Vnde: Non secundũ peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Et alibi: Mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.

Virginitas Ioannis & Stephani. Apoc.14

Ioan.19

Act.6

Ioannes Baptista

Psal.102

Luc.6

CANONIS SACRI PARticula tertiadecima.

PEr quem hæc omnia domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis, & prestas nobis: per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti, omnis honor & gloria. Per omnia secula seculorum, Amen.

Designis quæ quinto loco fiunt super corpus & sanguinẽ, & in latere calicis.

Caput IX.

PEr quem hæc omnia domine semper bona creas. Nam per eum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nigil. Et, Vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona. Creas ergo condendo naturam, & sanctificas consecrando materiam, viuificas transsubstantiando creaturam, & benedicis accumulando gratiam. Est autem simplex pronominis demonstratio, sicut tẽpus verbi confusum. Nam præsens confusum præsentis non tenet vsum. Hæc enim omnia, id est, panem & vinum & aquã semper bona creas, secundum causas primordiales: & sanctificas, secundum causas sacramẽtales: viuificas, vt transeant in carnem & sanguinem: & benedicis vt conferant charitatem & vnitatem. Per ipsum, tanquam per mediatorem: cum ipso, tanquam cũ coæquali: in ipso tanquam in consubstãtiali. In patre quippe notatur autoritas, in filio æqualitas, in spiritu sancto communitas. Autoritas in patre, propter principium, Aequalitas in filio, propter medium, Communitas in spiritu sancto, propter cõsortium. Tertia & sexta hora crucifixus est dominus: hora tertia linguis Iudæorum, quod narrat Marcus: hora sexta manibus gentilium, quod narrat Ioannes: & circa horam nonam inclinato capite tradidit spiritum. Ad recolendam ergo crucifixionem, quæ hora tertia facta est linguis Iudæorum ter clamantiũ, Crucifige, crucifige, crucifige eum. & rursus, Tolle, tolle, crucifige eum: sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicẽ, cum dicit: Sanctificas, viuificas, & benedicis. Ad recolendam vero crucifixionẽ, quæ post interuallum trium horarum facta est manibus gentilium (Milites enim crucifixerunt Iesum) sacerdos iterum facit tres cruces cum hostia super calicem, ita dicendo, Per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Postmodum autem ad designandã diuisionem carnis & animæ domini morientis, facit duas cruces in ore calicis, cũ dicit, Tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti. Cum enim in Christo tres sint vnitæ substantię, videlicet diuinitas, corpus & anima: duæ tantum, id est, corpus & anima fuerunt in morte diuisæ. Nam diuinitas à neutra est separata, propterea non tribus crucibus, sed duabus

Ioan.1

Gen.1

Mar.15 Ioan.19

Luc.23

Tres cruces

Iterum tres cruces.

Duæ cruces mortẽ domini designant.

duabus mors domini designatur.

De extensione manuum Saluatoris in cruce, & de tribus cruciatibus quos sustinuit in cruce, ac quibusdam alijs.

Caput X.

SAcerdos autem super mensam altaris manus extendit, quia Christus super aram crucis manus expandit, secundum illud propheticum: Expãdi manus meas ad populum nõ credentem mihi. subtilius tamen atque profundius hæc possumus figurare. Tres quippe cruces significãt tres cruciatus, quos Christus in cruce sustinuit: videlicet, passionem, propassionem & compassionem. Passionẽ in corpore, propassionem in mẽte, cõpassionem in corde. De passione corporis ait dominus per Prophetam: O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Foderunt enim manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. De propassione mentis dominus inquit Apostolis: Tristis est anima vsq; ad mortem. Cœpit enim Iesus pauere & tædere, cœpit contristari & mœstus esse. Ex compassione cordis pro crucifixoribus orauit ad patrem: Pater (inquit) dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Si enim cognouissent, regem gloriæ non crucifixissent. Ideo vero sacerdos facit has tres cruces cum hostia super calicem, quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus in corpore super patibulum. Per calicem enim passio designatur, secundũ illud quod ipse dominus ait: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Duæ vero cruces, quas facit sacerdos in latere calicis, designant duo sacramenta, quæ de latere domini profluxerunt: videlicet aqua regenerationis, & sanguis redemptionis, iuxta testimonium Ioannis, dicẽtis: Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Corporale autem desuper calicem remouetur, quia velum templi scissum est à summo vsque deorsum. Imo quod de illo scriptum fuerat, hactenus clausum erat, sicut dicitur de quibusdã, Et illud verbum erat absconditũ ab eis, vbi consummatum etiam reuelatum est. Nam lignũ

Esa.15 — Passio, propassio & compassio in Christo. — Thren.1 — Psal.28 — Matt.26 Mar.14 — Luc.23 — 1.Cor.2 — Matt.26 — Ioan.19 — Matt.27 — Luc.18 — Exo.15

missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Tunc accedit Diaconus, & exaltatum aliquantulũ sacrificiũ de altari, tam ipse q̃ sacerdos deponit: quia venit Ioseph ab Arimathia, venit & Nicodemus, & impetratũ à Pilato corpus Iesu deponentes sepelierunt. Est quia ille aduoluit saxũ magnum ad ostium monumenti, Diaconus super os calicis corporale reponit. Quia vero in pace factus est locus eius, Diaconus osculatur mensam altaris. Et qa factus est principatus super humerꝝ eius. Diaconus armũ Põtificis osculatur, vt in vtroq; significet Christũ, & q̃euisse post mortẽ, & vicisse post mortẽ, iuxta quod ipse prædixit in Psalmo: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Et alibi: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Christus enim ꝑ mortem triumphauit de morte. Nam quia factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, idcirco Deus exaltauit illum &c̃. Hoc ipsum signauit quia Christus sibi crucem super humerum baiulauit.

Luc.23 Ioan.19 — Mar.15 — Psal.15 Esa.9 — Psal.4 — Oseæ.13 1.Cor.15 — Phil.2 — Ioan.19

Epilogus de numero & ratione signorum, quæ fiunt super oblatam & calicem.

Caput XI.

SAcrificium itaq;, septẽ vicibus signatur in Canone. Prima vice ter, vbi dicit: Hæc dona, hęc munera, hęc sancta sacrificia illibata: propter ternã Christi traditionẽ, q̃ facta est à Deo, à Iuda, & à Iudæo. Secũda vice quinquies, vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus digneris facere benedictam, asscriptam, ratam, vt fiat corpus & sanguis: propter quinque ꝑsonas, venditoris, venditi & emptorum, videlicet sacerdotum & scribarũ, & pharisæorum. Tertia vice bis, vbi dicitur: Accipiens panem, benedixit ac fregit, similiter & hunc præclarum calicem, item tibi gratias agens benedixit: propter benedictionem panis, qui transsubstantiatur in carnem, & vini quod transsubstantiatur in sanguinem. Quarta vice quinquies, vbi dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternę, & calicem salutis perpetuę: propter quinque diuersas plagas, duas manuum, totidemque pe-

Septem vicib⁹ signatur cruce sacrificiũ altaris. I. II. III. IIII.

dum,& vnam lateris. Quinta vice bis,vbi dicitur: Sacrosanctũ filij tui corpus & sanguinem sumpserimus: ppter vincula quibus ligatum est corpus,& flagella q-
VI. bus allisus est sanguis. Sexta vice ter,vbi dicitur: Sanctificas,viuificas & benedicis: ppter crucifixionem,quæ facta est hora tertia linguis Iudæorum, ter clamã
VII tium,Crucifige eum. Septima vice quin quies,vbi dicitur: Per ipsum,& cũ ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in vnitate spiritus sancti. Ter super calicem,propter tres cruciatus quos Christus sustinuit,passionis,ppassionis & cõ passionis. Et bis in latere calicicis, ppter aquã & sanguinem,quę de latere Christi
Mysteriũ numeri.25 fluxerũt. Inter has septẽ vices sacrificiũ signatur vicibus duabus bis,& duabus vicibus ter, & duabus vicibus quinquies, septima bis & ter,simul omnibus quinq es quinque,quæ sunt simul viginti quinque: qui numerus per se ductus semper in seipsum reducitur,si ducatur in infinitũ. Quantumlibet enim multiplicetur eu charistiæ sacramentum, semper est idem sacrificium. In hoc etiam sacramento qn que sensus corporis exercentur,visus,auditus,odoratus,gustus & tactus: circa colorem,saporem,odorem,fractionem,& sumptionem (si tamen caro procedat in spiritum,quia spiritus est qui viuificat,ca ro non prodest quicquam) vt quinque
Ioan.6 Quinque sensus. sensus animæ spirituales exuberent,visus intelligentiæ,auditus obedientiæ,odoratus discretionis,gustus delectationis & tactus operis: de quibus reperitur
Matt.25 in euangelio: Domine,quinque talenta tradidisti mihi, Ecce alia quinque super
Binarij & ternariss. lucratus sum. Sed & binarius & ternarius bene congruunt sacramento. Binarius,propter carnem & sanguinem: ternarius,propter panem & vinum & aquam. Binarius,propter duplicem modum edẽdi,sacramentalem & spũalem,Sacramẽtalem sub specie panis, & spiritualem in fide cordis. Ternarius propter tria quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet forma visibilis,veritas corporis,& ꝓtus spiritualis. Forma panis & vini,veritas carnis & sanguinis, & virtus vnitatis & charitatis,vt ita ternarius per binariũ, id est,fides trinitatis per dilectionẽ Dei & proximi operetur.

De uocis expressione & pectoris tunsione, quum dicitur: Nobis quoque peccatoribus.

Caput. XII.

NOn solum autẽ crucis impressio, verum etiam vocis expressio, quę gesta sunt iuxta crucẽ,insinuant. Cum enim ad id ventum est,Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, sacerdos paululũ expressa voce percusso pectore silentium interrumpit,repręsentans contritionẽ & confessionem latronis, in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum, & dicentis: Nos quidem digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit. & dicebat ad Iesum: Domine memento mei dum veneris in regnum tuum. Propter quod dixit illi Iesus: Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Vel, per exaltationem vocis & percussionem pectoris,exprimitur illud quod Centurio & q cum eo erant,visis his quæ fiebant,timuerunt valde,dicentes: Vere filius Dei erat iste. Et omnis turba, quæ simul aderant ad spectaculum istud,percutientes pectora sua,reuertebantur. Quia vero Iesus clamans voce magna, tradidit spiritum,leuat sacerdos vocem,dicendo: Per omnia secula seculorum. Et quia mulieres lamẽtabantur flẽtes dominum, chorus quasi lamentando respondet: Amen: repræsentans fideles,qui dominum contrito corde lamẽtabantur ac lugebant,vel vt quõdam Abel inuidi fratris furore parentes eius lamentabantur occisum. Iesus ergo voce magna clamauit: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, & sacerdos eleuata voce pronunciat: Pater noster qui es in cœlis.

Luc.23

Mat.27

Luc.23

Ibidem.

CANONIS SACRI PARticula quarta.

Oremus: Præceptis salutaribus moniti,& diuina institutiõe formati audemus dicere: Pater noster q es in cœlis, Sãctificet nomẽ tuũ. Adueniat regnũ tuũ. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Pa-

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationē. Sed libera nos a malo. Amen.

De oratione dominica, ubi agitur de dignitate orationis, & ad quid ualeat.

Caput XVII.

Historia de Christo excellit cæteras oes.

HAec oratio multis ex causis, cæteris orationibus antecellit, Autoritate doctoris, breuitate sermonis, sufficientia petitionum, & fœcunditate mysteriorum. Autoritate doctoris, quia fuit ipsius saluatoris ore prolata. Os enim domini locutum est. Breuitate sermonis, quia facile discitur & profertur. Cum (inquit) oratis, nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Sufficientia petitionum, quoniam vtriusque vitæ continet necessaria. Pietas enim promissionem habet vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Fœcunditate mysteriorum, quoniam immensa continet sacramenta. Pertransibunt enim plurimi, & multiplex erit scientia. Scit autem dominus, quid velimus, sed vult nos orare vocaliter, pro excitanda deuotione: quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronunciatio deuotioni. Vnde: Ad ipsum ore clamaui, & exultaui sub lingua mea. Pro aliorum instructione, vt cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat, Veni. Vnde: Lux vestra luceat coram hominibus. Pro linguæ obsequio, vt quia lingua peccamus, satisfaciamus lingua. Vnde: Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete ea seruire iustitiæ in sanctificationem. Pro rei petendæ obtentione, quia facilius obtinetur, quod instātius postulatur. Vnde: Petite & accipietis, pulsate, & aperietur vobis. Pro impetratæ rei custodia, quia quod sæpius requiritur, diligentius custoditur. Vnde: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Oratur autem & pro bonis adipiscendis, & pro malis vitandis. Pro bonis temporalibus, spiritualibus & æternis. Pro malis præteritis, præsentibus & futuris. De bonis æternis, Adueniat regnum tuum. De spiritualibus, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. De temporalibus, Panem nostrum quotidianū da nobis hodie. Aeterna petuntur in præmium, spiritualia petuntur in meritum, temporalia petuntur in sustentaculum. De malis præteritis, Dimitte nobis debita nostra. De præsentibus, Libera nos à malo. De futuris, Ne nos inducas in tentationem. Præterita sunt dolenda, præsentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda.

Mat.6

Ethim.4

Dan.12 Quare uult deus nos orare uocaliter

Psal.45

Mat.8

Rom.6

cōmemoratione

Mat.7

Quibus bona sit ora. est.

De numero petitionum & ordine.

Caput XVIII.

SEptem sunt petitiones orationis dominicę, præter captationem beneuolentiæ: quarum tres primæ spectant ad patriam, tres vltimę ad viam: media vero pertinet ad vtranque. Porro tres primæ succedunt ordine temporis, sed præcedunt ordine dignitatis. Tres vltimæ succedunt ordine dignitatis, sed præcedūt ordine temporis. Dominus autē in oratione secutus est ordinem dignitatis, qui est artificialis, vt de maioribus ad minora descenderet. Doctores in expositione sequuntur ordinem temporis, qui est naturalis, vt de minoribus ad maiora conscendant, id est, de tēporalibus ad ęterna.

Duplex ordo, scilicet temporis & dignitatis

De adaptatione septem petitionum & septem donorum.

Caput XIX.

FIt autem hic adaptatio septem petitionum & septem donorum, septē virtutum, & septem beatitudinum, contra septem vitia capitalia. Nam dona petitionibus, virtutes donis, & beatitudines virtutibus obtinentur. Septem dona sunt ista: Sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas & timor, de quibus inquit Propheta: Requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cōsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Septem autem virtutes sunt hæ: Paupertas spiritus, mansuetudo, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, & pax. Septem autē beatitudines istæ sunt: Regnum cœlorum, possessio terræ, consolatio, saturitas, misericordiæ consecutio, visio Dei, & filatio Dei. De quibus coniunctim ait dominus: Beati pauperes

VII. dona

Esa.11

VII. virtutes

VII. beatitudines

Mat.5

res spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Hæc aũt sunt septem vitia principalia: Inanis gloria, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria. Quæ signficata fuerunt in septem populis, qui terrã Israel promissam tenebant: videlicet Ethęus, Gergeseus, Amorręus, Cananęus, Pherezæus, Euæus, & Iesubæus. Homo igitur est ægrotus, & Deus medicus, vitia sunt languores, & petitiones sunt planctus, dona sunt antidota, & virtutes sunt sanitates, beatitudines vero sunt felicitates & gaudia.

VII. vitia

Deu. 7.

De captatione beneuolentiæ.
Caput XX.

PAter noster qui es in cœlis &c. Deus generaliter & specialiter & singulariter dicitur pater. Generaliter omnium per creationem, specialiter iustorũ per adoptionem, singulariter Christi ꝑ generationem. Per creationem, vt ibi: Flecto genua mea ad patrem Deum omnipotentem, à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Per adoptionem vt ibi: Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare, filijs vestirs, quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petẽtibus se? Per generationem, vt ibi: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Per hoc autem q̃d dicit, Pater noster qui es in cœlis, dehortatur nos à duobus, à superbia ne dicamus, Pater mi, repræsentãtes proprium, quod est ✱ commune. Ab indignitate, ne reddamur indigni tanto patre, qui consistit in cœlis. Deus igitur solius Christi pater est per naturam, cui soli licet & cõpetit dicere: Pater mi. Fidelium autem est pater per gratiam, quibus competit dicere, Pater noster. Ille dicit, Pater mi, si possibile est, transfer hunc calicẽ à me. Isti dicunt, pater noster qui es in cœlis, sanctificet nomẽ tuũ. Hinc ipsemet dicit: Vado ad patrem meum & patrem vestrum. Meum per naturam, vestrum per gratiam. Hortatur etiam nos ad duo, ad seruandam gratiam adoptionis, cum dicit, Pater: & vnionem fraternitatis, cum ait, noster. Beneuolentia rero captatur à tribus: persona cognitoris, petitoris & assessoris. Cognitor enim est Deus, petitor homo, assessor est angelus. A persona cognitoris cum ait, Pater: petitoris cum ait, noster: assessoris, cum ait, qui es in cœlis, id est, in angelis vel in sanctis, de quibus habetur: Cœli enarrant gloriam Dei. Vnde nobis spes tribuitur, vt sanctos nos faciat vel in cœlis, id est, in secreto maiestas diuinæ: per quod datur fiducia obtinendi donum occultum, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Dat ergo fiduciam impetrandi. Vnde nõ dicitur, Domine, cui seruitur timore, sed pater, cui seruitur amore. Quasi diceret, quia pater es, vis, qa in cœlis es, potes. Ergo nos libera à malo.

Deus tripliciter est pater

Ephe. 3

Luc. 11

Matt. 11

creatione.

Christus ait pater mi, Nos. aũt, pater noster. Mat. 26

Ioan. 20

Beneuolẽtiæ captatio.

In cœlis. Psal. 18

Esaiæ 64

De triplici malo a quo petimus liberari. Caput XXI.

TRiplex est malum à quo petimus liberari, innatum, additum & inflictum. Primum contrahimus, secundum committimus, tertium sustinemus. Primũ originale, secundum actuale, tertium pœnale. Malum autem vitamus per spiritum timoris. Nam, vt inquit scriptura, timor domini peccatum expellit. Porro triplex est timor quo cessamus à malo, seruilis, initialis & filialis. Timore seruili cessamus à malo formidine pœnę. Filiali timore cessamus à malo amore iustitiæ. Initiali timore cessamus à malo, partim formidine pœnæ, partim amore iustitiæ. Seruilis timor est incipientiũ, initialis est ꝓficientiũ, filialis est ꝑficientiũ. Quasi diceret: Da nobis spiritũ timoris & pauꝑtatẽ spiritus, vt ꝑ spiritũ timoris vitemus mala, ꝑ pauperiatẽ spiritus abdicemus bona terrena, q̃tenus exclusis vitijs, & contemptis terrenis, habeamus æterna, scilicet regnum cœlorum, quod Lucifer & primi parentes per inanem gloriam amiserunt, à qua nos retrahunt timor, spiritus paupertas & veritas. Duo ꝟo sunt bona, quæ ꝑ paupertatẽ spũs abdicamus: interiora videlicet & exteriora.

Eccl. 1 Triplex timor.

Spũs timoris & paupertas spiritus.

Inte-

Interiora,de illis corde non præsumendo,exteriora,cor illis non apponendo, secundum illud:Diuitiæ si affluant,nolite cor apponere.Illis ergo compressis,ne presumamus,vel istis despectis,ne deficiamus,regnum cœlorum consequimur, secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorꝝ, quod dæmones &homines per inanem gloriã amiserunt:illi dei similitudinẽ,isti Dei scientiam inaniter appetendo. Lucifer enim dixit: Ascendam in cœlum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo.Primis autem parẽtibus dictum est:Eritis sicut dij, scientes bonum & malum.

De *diuersis tentationibus.* Cap.XXII.

NE nos inducas in tentationẽ.Tẽtat Deus,tentat homo,tentat diabolus.Deus tentat, vt probet:homo tentat,vt sciat:diabolus tentat,vt fallat. De primo legitur: Tẽtauit Deus Abraham. De secundo dicitur: Tenta nos obsecro diebus decem.De tertio legitur:Cur tentauit Satanas cor tuum? Porro, duobus modis tentamur:interius & exterius. Interius per delectationẽ, exterius per suggestionem.Verum,interior tentatio parum officit,& exterior tentatio multum proficit, si non consentiatur, sed resistatur.Scriptum est enim: Tentatio vos nõ apprehẽdat,nisi humana. Et rursus: Beatus vir qui suffert tentatiõem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Quum ergo citra consensum tentamur,ducimur in tentationem:cum consentimus,in tentationem inducimur, sicut piscis ante capturam in rete ducitur: cum autem inducitur,capitur &tenetur, & tunc impletur,quod Iacobus apostolus ait:Vnusquisq; tẽtatur à concupiscẽtia sua abstractus& illectus: deinde cum concupiscentia conceperit, parit pctm: peccatum vero cum consummatum fuerit,generat mortẽ.Porro,cum idem apostolus dicat,quia deus est intentator malorum,quid est quod petimus, ne Deus nos in tentationem inducat? Sed Deus quodammodo tentat, & Deus quodammodo non tentat.Tentat vt probet,secũdũ illud:Proba me deus,& tẽta me.Non tentat vt fallat,secundum illud:Deus neminẽ tentat.Petimus ergo ne Deus nos in tentationem inducat,id est, ne permittat induci,sicut dicitur,quia non est malum in ciuitate quod dominus non faciat.i.quod fieri non permittat. Scriptum est enim:Fidelis Deus,qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.Quasi dicat:Da nobis spiritum pietatis,&mã suetudinẽ spũs,vt per spũm pietatis vincamus tentatio nẽ,exercendo nos ad pietatẽ: & p mansuetudinẽ spũs vincamus iram,nõ reddendo malum pro malo, vt ita possideamus terrã viuẽtium, quã per spm̃ pietatis & mansuetudinẽ obtinebimus.Nam pietas promissionẽ habet vitę quæ nunc est,& futuræ.Et: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrã.Vñ Psalmista:Mansueti autem possidebunt terrã,& delectabũtur in multitudine pacis.

Amos.3

1.Cor.10

Spiritus pietatis & mansuetudinis.

1.Tim.4 Matt.5 Psal.36

De *tribus debitis,quæ petimus nobis dimitti.* Cap.XXIII.

DImitte nobis debita nostra. Debita dicuntur pctã,quæ nos debitores pœnæ constituunt.Nõ em̃ hic agitur de debitis pecuniarum, sed de debitis offensarum. Tria vero sunt debita,quæ petimus nobis dimitti,videlicet peccatum in Deum,peccatum in proximum,&peccatũ in nosipsos. Vnde: Peccauimus cũ patribus nostris, iniuste egimus,iniqtatem fecimus.Peccauimus cũ patrib. nostris in deũ:iniuste egimus in proximũ: iniqtatem fecimus in nosipsos.Sed quia peccamus in Deum,idcirco petimus, vt ipse dimittat nobis debita nostra. Quia peccamus in proximos,ideo petimus,vt dimittat nobis, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.Hoc pacto &eadem cautione nobis debita dimittũtur,si nos debitoribus dimittimus:alioquin etiam dimissa reuocantur in debitum, secundum illud,Serue nequam oñe debitum dimisi tibi,quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius,tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cœlestis faciet vobis,si non dimiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus suis. Vt ergo dominus euidenter ostẽderet,q; nullus totius oratiõis fructus est, nisi debitorib.di

Debita offensarum.

Psal.105

Si non dimittimus, reuocant peccata dimissa. Matt.18

Matt.6

mittamus,in fine subiũxit ad omnia: Si dimiseritis hominibus peccata eorũ, dimittet vobis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis homini bus peccata eorum,nec pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra.His ergo qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio nõ videtur prodesse,quinimo videtur obesse.Nam qui sic petit sibi dimitti,sicut debitoribus suis ipse dimittit, p fecto si non dimittit ipse debitoribus suis,videtur petere,vt sibi non dimittatur.

Quomodo dimittendũ est ei q veniã non petit.

Quid ergo tenetur illi dimittere,qui nec satisfacere vult,nec veniam postulare:Sane distinguẽdum est inter perfectum & imperfectum.Is qui viam perfectiõis arripuit, debet etiam non petenti veniam omnimodis indulgere:qui vero nõdum perfectionis votũ assumpsit,tenetur quidem rãcorem cordis deponere, sed non tenetur satisfactionem debitam condonare.Quanquam omnes teneamur vniuersaliter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderunt nos, & orare pro persequẽtibus & calumniantibus nos. Quia vero sunt quædam culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam: & si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum, & peccatum in proximum debemus punire. Quisqs ergo laborat odio vel inuidia, grauatur magis hac oratione,quàm adiuuetur,ni si forte iam propositum habeat dimittẽdi.Veruntamen non in sua quisq;,sed in totius Ecclesiæ psona videtur orare. Vnde non dicit:Dimitte mihi debita mea,sicut & ego dimitto debitoribus meis.sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam etiam illud ita volunt intelligi: Dimitte nobis,&c.id est, sic dimitte nobis debita nostra, vt & nos dimittamus debitoribus nostris. quasi dicat: Da nobis donum,scientiam,& luctum, & virtutem,quatenus tam nostra, quàm aliena peccata cognoscamus & defleamus, vt nobis debita nostra dimittas: & ita cõsolationem habebimus aduersus inuidiam,quæ facit hominem de alieno bono tabescere. Per scientiam enim & luctum & in prẽsenti remissionem accipimus,& in futuro consolationem habebimus,iuxta quod legitur:A delicto meo munda

Luc.6

Oramus singuli in persona ecclesiæ.

Psal.50

me,quoniam iniquitatem meam ego cognosco.Et:Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur.Luctus autem distinguitur in irriguum superius,&inferius,quę Caleph Axæ filię suæ dedit in dotem. Inferius pro peccatis,tam nostris,quàm alienis.Vnde:Quis infirmatur, & ego non infirmor?quis scandalizatur,&ego non vror?Superius pro incolatu vitæ præsentis,& desiderio vitæ cœlestis. Vnde: Cupio dissolui,&esse cum Christo.Sed heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.

Matt.5

Luctus duplex.

Iosue.15

2.Cor.12

Phil.1

Psal.119

De quinq; panibus,quos petimus nobis dari. Cap. XXIIII.

PAnem nostrum,&c.Quinq; panes sunt nobis necessarij, q̃tuor in via, &quintus in patria: Corporalis,spiritualis,doctrinalis,sacramentalis,& æternalis.Corporalis vero ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem,sacramentalis ad expiationem,æternalis ad fruitionem. De primo:Nõ in solo pane viuit homo. De secũdo:Amice,cõmoda mihi tres panes. De tertio:Venite,comedite panem meũ. De quarto:Qui panem domini manducat indigne, reus erit corporis domini. De quinto:Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Quum enim homo fuerit liberatus à malo,quum vicerit tentationes,quum fuerint dimissa peccata,necessarius est ei spiritus fortitudinis,ne p̃mium expectãdo deficiat. Et ideo dicit: Panem nostrum quotidianum da nobis id est,nobis quotidie necessarium. Alioquin quod nostrum esset,nobis dari nõ posset,nisi prius defineret esse nostrum. Da nobis hodie:quasi dicat:da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roboret animam,ne deficiamus in præsenti,esuriendo iustitiam, per quã expellentes acediã,plena iustitia saturabimur in futuro,secundũ illud: Beati q esuriũt & sitiũt iustitiã,qm̃ ipsi saturabunt.Mathæus dicit,panem nostrum supersubstãtialem:quod duobus modis potest intelligi. Vel vt vna sit dictio, vel vt duæ sint dictiones.quasi dicat:Panẽ da nobis supsubstantialẽ.i.Christũ,q est supersubstãtialis,id est,super oẽs substantias, qui panis noster est in altari. Vel ita: Da nobis panẽ nostrũ.i.Christum,qui proprius cibus

Matt.4

Luc.11

Pro.9

1.Cor.11

Ioan.6

Panem nostrum.i. nobis necessarium.

Matt.6

Panis supersubstantialis.

bus est fidelium: & hoc super panem, id est, præter panem substantialem. i. necessarium ad sustentationẽ. Quasi dicat: Da nobis vtrunq; panem, & mẽtis & corporis. Lucas dicit: Panẽ nostrum quotidianum, q̃d tam de corporali, q̃ de sacramẽtali pane potest intelligi, videlicet de viatico. Græcus habet ἐπιούσιον, quod interpretatur supersubstantialẽ. Hebræus vero sogolla, q̃d interpretatur egregiũ, vel peculiarem. Ob hoc forte Lucas videns Matthæum sogolla dixisse, quod sonat peculiarẽ, dixit quotidianũ. Græcus autem interpres Matthæi, quia vidit eum dixisse sogolla, quod interpretatur egregium, dixit ἐπιούσιον, id est, supersubstantialem.

Luc.11

De *uoluntate Dei, quam in terra sicut in cœlo fieri postulamus.* Cap. XXV.

FIat voluntas tua. Voluntas Dei dupliciter intelligitur: & beneplacitũ Dei æternum, & signum beneplaciti temporale. Beneplacitum Dei semper impletur. Vnde: Voluntati eius quis resistet? Et: Omnia quęcunq; voluit dominus fecit in cœlo & in terra. Signa beneplaciti quinq; sunt: Præceptio, prohibitio, promissio, consilium & operatio. Vnde: Magna opera domini, exquisita in omẽs voluntates eius. Hęc non semper implẽtur, sed vt implcantur oratur: Fiat voluntas tua, id est, opere compleatur quod præcipis, quod consulis, quod suades: quia nõ sufficit voluntas, vbi adest facultas. Sicut in cœlo & in terra, id est, sicut in angelis, ita & in hominibus. Vel, sicut in perfectis, ita & in conuersis. Vel, sicut in Christo, ita & in Ecclesia. Vel, sicut in mente, ita pariter & in carne, vt caro non concupiscat aduersus spiritum, secundũ illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Quasi dicat: Da nobis spiritum cõsilij, vt faciamus voluntatẽ tuã: maxime misericordiã, quæ perimit auaritiam, quatenus misericordiã consequamur, secundũ illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia cõsistit in acquirendo & retinendo, ita misericordia consistit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum duarum impletio inchoatur in via, & cõsummatur in patria, vbi nihil vellẽ poterimus, nisi quod Deum velle sciemus: tunc diligemus Deum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligemus filium, toto, id est, sine errore. Ex mente, id est, memoria, diligemus patrẽ, tota, id est, sine obliuione. Ex anima, id est, voluntate, diligemus spiritũ sanctũ, tota, id est, sine contrarietate, patrem potentiam, filium sapientiam, spiritum sanctum benignitatem.

Matt.22 Luc.10

De *regno Dei, quod petimus aduenire.* Cap. XXVI.

ADueniat regnum tuum. Regnum Dei dicitur & militãs Ecclesia, qa regitur, & triumphans Ecclesia, quia regnat. Item regnũ Dei dicitur & gratia fidei, & gloria speciei. Rursus, regnum dei dicitur & intellectus scripturæ & locus patriæ. De regno militantis Ecclesię scriptum est: Exibunt angeli messores, & colligent de regno eius omnia scandala. De regno triumphantis Ecclesiæ reperitur: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum. De regno fidei dicit scriptura: Regnũ Dei intra vos est. De regno speciei dñs ait: Percipite regnum, q̃d vobis paratum est ab origine mundi. De regno scripturæ legitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. De regno patriæ reperitur: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sed & ipse Christus dicitur regnum Dei, secũdum illud: Si ego in digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit in vos regnũ Dei. Adueniat igitur regnum tuum, id est, veniat regnum ad regnum, militans ad triumphans. Vel, regnum tuũ adueniat, id est, ad videndum te veniat, vt regnum fidei ad regnũ transeat speciei: qm̃ hæc est vita æterna, vt cognoscant te solũ verum Deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Quasi diceret: Da nobis spiritum intellectus, quo mundati corde, intelligamus te in præsenti regnare per fidem, vt in futuro te videamus regnantem in nobis per speciem, quod est contra gulam, de qua dicit propheta: Quia vinum & ebrietas aufert cor. Tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus, videntes non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus Deum deorum in Sion.

Regnum dei uarie accipitur.

Matt.13

Ibid.8

Luc.17

Matt.25

Ibid.21

Ibid.13

Ibid.14

Aduenias regnũ tuũ

Ioan.17

Ioan.12

Osee.4

2.Cor.13

De

De *sanctificatione nominis.* Cap. XXVII.

Sanctificetur nomẽ patris in filijs, tum in uia, tũ in patria

SAnctificetur nomen tuum. Nomen patris quatuor ſanctificatur modis in filijs: duobus in via,, & duobus in patria. In via per efficientiam, & perſeueran tiam. In patria per conſummationem, & oſtenſionem. In via nanque nomen patris ſanctificatur in filijs, quando ſancti ficationis effectum operatur in eis, vel quando ſanctificatio, quam acceperunt in nomine patris, pſeuerat in illis. In patria vero nomen patris ſanctificatur in filijs, quia ſancitur & cõfirmatur in eis, vt nunquã poſſint à filiationis gratia ſeparari. Hic enim quaſi mobile manet nomen patris in filijs. Nam & Iudas quandoq; fuit filius, quandoq; non fuit. Pro qua poſſibilitate manendi dixit Apoſto

1. Cor. 9 lus: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum alijs prędicauerim, ipſe reprobus efficiar. Ibiq; nomen patris ſanctificatur in filijs, quia tales ibi ſunt filij, in qbus pater ſanctus apparet.

Sap. 5 Tunc erunt manifeſti, qui nunc ſunt occulti, ſecundum illud: Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorũ ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Quaſi dicat:

Spiritus ſapientiæ Da nobis ſpiritum ſapientiæ, pro vt dicitur à ſapore, id eſt, iucũditatem internã, vt guſtemus quàm ſuauis eſt dominus, generantem in nobis pacem, id eſt, motuum interiorum quietem, vt caro non

Galat. 5 Pſal. 37 concupiſcat aduerſus ſpiritũ, qa non eſt pax oſſibus à facie peccatorum, vt ita ſanctificetur nomen tuum, id eſt, pater in filijs, quatenus in præſenti difficile, in futuro nequaquam à filiatiõis gratia ſeparentur. Quod eſt manifeſte contra luxuriam, qua qui laborat, nõ iucundatur in Deo, id eſt, pacem Dei non habet, filius Dei non eſt,, ſed iumento aſſimilatur, qa

Ioel. 1 quaſi iumentum in ſtercore ſuo computreſcit.

De *duplici ordine.* Cap. XXVIII.

Duplex ordo petitionũ in oratione iſta. VErum duplex eſt ordo notandus in oratiõe dominica. Vnus in deſcendendo, qui concordat cum donis: & & alter in aſcendendo, qui cõcordat vel conuenit cum virtutibus. Dona nanque de ſummis ad ima deſcendunt. Vnde: Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, &c. Virtutes autẽ de imis ad ſumma conſcendunt. Vnde: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorum. Beati mites, &c. Homo ſiquidem multis malis circundatus, primo petit vt liberetur à malo. Quia vero tẽtatio eſt vita hominis ſuper terram, liberatus à malo, petit vt in tentationẽ non inducatur. Et quia dum in hac vita cõſiſtit, ſemper eſt in aliquo peccato (Nam ſi dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt) ideo petit, vt debita nobis dimittantur. Cum autem fuerit liberatus à malo, cum vicerit tentationes, cum debita fuerint dimiſſa, quia per ſe ſtare non poteſt, ne diu expectando deficiat, petit vt ſibi panis quotidianus donetur. Deinde cũ fuerit liberatus à malis & roboratus in bonis, petit vt fiat voluntas Dei, ſicut in cœlo & in terra. Quæ quoniam in hac vita perfecte fieri non poteſt, mox petit vt regnum adueniat, in quo nomen patris ſanctificetur in filijs, vt nunquã de cæteris poſſint à iuſtificatiõis gratia ſeparari.

Eſa. 11

Iob. 7

1. Ioan. 1

Amen. Sela Sale

AMEN. Hebræus vnum ex his tribus ponit in fine, Amen, Sela, Sale, quæ ſonant, vere, ſemper, pacem. Beatus Gregorius orationem dominicam poſt canonem ſuper hoſtiam cenſuit recitari.

CANONIS SACRI pars vltima.

LIbera nos quæſumus domine ab omnibus malis, præteritis, præſentibus, & futuris, & intercedente beata & gloriosa ſemper virgine Dei genetrice Maria, & beatis apoſtolis tuis Petro & Paulo, atque Andrea cum omnibus ſanctis, Da propitius pacem in diebus noſtris, vt ope miſericordiæ tuæ adiuti, & a peccatis ſimus ſemper liberi, & ab omni perturbatione ſecuri. Per eundem dominum noſtrum Ieſum

sum Christum filium tuum, Qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate spiritus sancti. Per omia secula seculorum, Amen.

De silentio post orationem dominicam.
Cap. XXIX.

QVod hinc sequitur secrete, silentium innuit dominicę sepulturę, mediante sabbato, quo dominus in sepulchro quieuit. Vnde Luca testante, Mulieres quæ parauerunt vngentum, sabbato quidem siluerunt secundū mandatum: sed qui in sepulchro secundum carnem quieuit, secundum animam descendit ad inferos, vt fortior superueniens fortem spoliaret armatum. Tunc ergo momordit infernum, vt educeret suos vinctos de lacu, in quo nō erat aqua, liberans eos à malis præteritis, præsentibus, & futuris: & dans eis pacem perpetuam, in qua sunt semper & à peccato liberi, & à perturbatione securi. Hæc oratio, Libera nos, &c. dicit Emboliſmus: & est expositio nouissimę petitionis orationis dominicæ.

EXPLICIT LIBER QVINTVS.

MYSTERIORVM EVANGELICĘ legis ac sacramenti Eucharistiæ,

LIBER SEXTVS.

De resumptione patenæ, quam sacerdos accipiens osculatur.
Cap. I.

POST passionis tristitiam, ad resurrectionis gaudium peruenitur, secundū illud quod legitur: Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Subdiaconus siquidem & Diaconus repræsentant patenam, quam sacerdos accipiens osculatur, & cum ea signum crucis sibi facit in facie. Hi tam numero, quàm obsequio sanctas illas mulieres significant, de quibus narrat Euangelista Matthæus, qnod vespere sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum. Præsentamus ei patenam, id est, cor patens latitudine charitatis in obsequium sepulturę, iuxta q̄d legitur, quia mulieres emeruut aromata, vt venientes vngerent Iesum. & valde mane vno sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam sole. Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Hanc ergo patenam, id est, cor amplum latitudine charitatis sacerdos accipit, id est, Christus acceptat. Quia vero crucifixus ardenti desiderio quærebatur, iuxta quod angelus inquit mulieribus, Scio quod Iesum quęritis crucifixum: idcirco crux cum patena signatur in facie sacerdotis: statimq; sacerdos osculatur patenam, ostendens quod Christus confestim impleuit desiderium mulierum. Mox enim occurrit illis, dicens: Auete. Quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerūt, haud dubium quin pedes fuerint osculatæ.

Pfal. 29

Matt. 28

Mar. 16

Patena latitudinem charitatis designat.

Matt. 28

Pax domini sit semper vobiscū. Et cum spiritu tuo.

De fractione hostiæ, cuius particulam sacerdos mittit in calicem.
Cap. II.

TVnc sacerdos frangit hostiam in tres partes: & duabus extra calicem reseruatis, cum alia signum crucis ter efficit supra calicem, de cuius ore Diaconus remouerat corporale, & alta voce dicendo, Pax domini sit semper vobiscum, particulā hostiæ dimittit in calicē.

Fran-

Fractio. Frangit igitur sacerdos hostiã, vt in fractione panis Dominum cognoscamus, sicut illi duo discipuli dominum cognouerunt, quibus ipso die resurrectionis Iesus apparuit in Emaus euntibus. Commixtio panis & vini designat vnionem carnis & animæ, quæ in resurrectione Christi denuo sunt vnitæ. Nam, vt prędictum est, panis ad carnem, & vinum refertur ad animam. Et ideo ter signũ crucis producitur cum hostia super calicẽ, quia virtus trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem, ne derelinqueret animam eius inferno, nec daret carnem eius videre corruptionem, iuxta quod ipse dicit in Psalmo: Ego dormiui & somnum cœpi & exurexi, quoniam dominus suscepit me. Vel ideo tres cruces fiunt cum hostia super os calicis, quia tres mulieres quærebant crucifixum ad ostium monumenti. Vnde: Quid quæritis, viuentem cum mortuis? Os ergo calicis in hoc loco significat ostium monumẽti: de quo Diaconus remouet corporale, designãs quod angelus domini reuoluit lapidem ab ostio monumenti. Illud aũt sane debet intelligi, q̃d dicit sacerdos, cũ Eucharistiam mittit in calicem: Fiat, inquit, cõmixtio corporis & sanguinis domini. Quod vtique referendum est ad species panis & vini, quibus continetur corpus & sanguis.

Luc. 24 — Cõmixtio — Psal. 15 & 3 — Tres cruces super os calicis. — Luc. 24

Quid significent partes ille quæ fiunt de sacrificio.

Caput III.

Triforme corpus Christi

QVid autem illę partes significent, Sergius Papa determinat, dicens: Triforme est corpus Christi: pars oblatæ in calicẽ missa, corpus Christi, quod iam resurrexit, monstrat. Pars comesta, ambulans adhuc super terram. Pars in altari vsque ad finem remanens, corpus iacens in sepulchro: quia vsque in finem seculi sanctorum corpora in sepulchro erunt. Potest & aliter hoc mysterium explanari. Est enim corpus Christi vniuersalis ecclesia, scilicet caput cum mẽbris, iuxta q̃d dicit Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. Et inueniuntur in isto corpore quasi tres partes, ex q̃bus totum corpus consistit. Vna pars est ipsum caput, videlicet Christus, qui & caput est & pars corporis. Altera pars sunt illi, quoꝝ corpora requiescunt in tumulis, & animæ regnant cum Christo. Et sunt quasi simul hæ duæ partes, caput videlicet, & hæc pars corporis altera, sicut scriptum est: Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Propterea in altari duæ partes seorsum extra calicem reseruãtur, quasi extra passionem, quæ per calicem designatur. Christus enim resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Et qui cum ipso sunt sancti, non esuriẽt neq; sitient amplius, neq; cadet super illos sol, neq; vllus æstus, quoniam priora transierunt. Tertia pars in calicem ponitur, significans eos qui adhuc in passione consistunt, donec ab hac vita migrantes, ad caput suum transeant, vbi nec moriantur amplius, neque vllatenus patiantur.

Tres partes catholicæ ecclesiæ 1. Cor. 10. — Matt. 24 — Rom. 6 — Apoc. 7 & 21

De Agnus Dei. Cap IIII.

NON solum autem per signa, sed etiã per verba resurrectionis gaudium intimatur. Sacerdos enim alta voce pronuncians: Pax domini sit semper vobiscũ, insinuat quod die illo vna sabbatorum venit Iesus & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit eis: Pax vobis. Quia ꝟo Iesus statim vt salutauit apostolos, dedit eis potestatem remittendi pctã, Quoꝝ, inquit, remiseritis pctã, remittunt eis: & quoꝝ retinueritis, retẽta sunt: idcirco chorus clamat ad ipsum & postulat: Agnus Dei qui tollis pctã mundi, miserere nobis. Lauit em̃ nos à pctis nostris in sangnine suo. Agnus Græce dicitur ab ἄγνου, quod est pium, Latine, ab agnoscendo, quoniam in magno grege solo balatu matrem agnoscit. Christus autem in ara crucis, & patrem agnouit & matrem. Patrem obedientia, matrem cura: ibique obtulit se pro nobis. Et ob hoc in altaris immolatione, ter dicitur agnus Dei, quasi agne qui agnouisti patrẽ, miserere nobis. Agne qui agnouisti matrem, miserere nobis. Pie qui redemisti mundum, dona nobis pacem. Porro, secundum consuetudinem antiquam scholæ cantorum, quam adhuc ipsi conseruant, & in pluribus obseruatur Ecclesijs, vt in Lateranẽsi, nullatenus variatur, sed tribus vicibus vniformiter dici-

Ioan. 20 — Apoc. 1 Ab agnoscendo dicitur agnus — Antiqui dicebant ter miserere nobis

dicitur miserere nobis, propter tria genera peccatorum, quę petimus nobis remitti, cogitationis, locutionis & actionis. Cogitationis in corde, locutionis in ore actionis in opere. Vel propter tres ordines fidelium in ecclesia, qui sunt Noe, Daniel & Iob, quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Et secundum parabolam euangelicam duo in lecto, duo sunt in agro, & duo sunt in mola: quorũ vnus assumetur, & alter relinquet. Postmodum autem multis & varijs aduersitatibus & horroribus ecclesiæ ingruentibus, cœpit ad dominum clamare de tribulatione, dona nobis pacem. Et vt clamor eius facilius audiretur, in ipsa dixit immolationis hora clamãdũ. Hæc tñ varietas nõ discrepat à cõsuetudine veteris testamenti, vbi cum secundo repetitur, parce domine, parce populo tuo, tertio variatur, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium. Dicamus ergo, miserere nobis, quantum ad animam, item miserere nobis, quantum ad carnem, dona nobis pacem, propter vtrunque, vt habeamus pacẽ pectoris spiritualẽ, & pacẽ corporis temporalem. Sergius autem Papa statuit, vt inter communicãdum Agnus Dei à clero cantetur.

Ezech.14 Mar.14 — Dona nobis pacem — dixit. — Ioel.1

De osculo pacis. Cap. V.

POstquam dominus salutauit apostolos, iterum dixit eis: Pax vobis, ostendens quod non solum debemus habere pacem in ore, verum etiam pacẽ debemus habere in pectore, ne simus de illis qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala aũt in cordibus eorum. Ideoq; cum hoc dixisset Apostolis, insufflauit & ait: Accipite spiritum sanctum. Ad q̃d vtique designandum sacerdos præbet osculum oris ministro, qui reuerenter inclinans, pectus osculatur ipsius, & planetam extendit, vt per pacis osculum attendatur charitas, quam planetam supra diximus designare. Quia ergo charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: ideo pacis osculum per vniuersos fideles diffunditur in ecclesia. Nã & Apostolus admonet: Salutate vos inuicem in osculo sancto. In primitiua quidem ecclesia singulis diebus, q celebrationi missarum intererant, communicare solebãt, sed excrescente multitudine fidelium, traditur institutum, vt tantum diebus communicarent dominicis. Postmodum aũt quia nec hoc digne potuit obseruari, tertia secuta est institutio, vt ter saltem in anno q libet Christianus debeat accipere eucharistiam, hoc inuento remedio, vt singulis diebus osculum pacis daretur pro mysterio vnitatis. Quia vero p immolationem hostiæ salutaris dimissis peccatis reconciliamur altissimo, recte pacis osculum tunc accipitur, cum immolationis mysterium celebratur. Innocentius autem Papa primus aliam causam assignat. Pacem, inquit, asseris ante consecrata mysteria quosdam populis imperare, vel sibi sacerdotes inter se tradere, cum post omnia quæ aperire non * debeo, pax necessario sit indicenda, per quam constet populum ad omnia, quę in mysterijs agũtur atque in ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur.

Phil.17 — Osculum per omnes fideles [illegible] missa — Rom.5 — Ibid.16 — Innocẽti⁹ I. ad Decẽtium c.1 — debes

De diuersis osculis quæ dantur in missa. Caput VI.

OSculum in sacra scriptura significat vnionem, charitatem, pacem & reuerentiam. De osculo vnionis, spõsa dicit in Canticis: Osculetur me osculo oris sui. De osculo charitatis, Isaac inquit ad filium suum: Accede huc ad me, & da mihi oculum fili mi. De osculo pacis, dicit Apostolus in epistolis: Salutate vos inuicem in osculo sancto. De osculo reuerentiæ, inquit dñs ad Simonẽ: Osculum mihi non dedisti. Hęc aũt ex q̃ intrauit, non cessauit osculari pedes meos. Ad designandum ergo tres vniones in Christo, sacerdos ter osculatur altare: videlicet vnionem diuinitatis ad animam, diuinitatis ad carnẽ, & carnis ad animã. Vel vnionẽ q̃ vnita est Christo humana natura, sancta ecclesia, & fidelis anima. Ad significãdũ triplicẽ pacem, tẽporalẽ, spiritualem & æternalẽ, episcopus solenniter celebrans ter osculatur ministrum, vel ministros: semel, & secũdo diaconũ, & tertio sacerdotem. Ad notandum q̃q; duorum testamentorum concordiam, episcopus duabus vicibus codicem osculatur: quia rota continetur in medio rotæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propiciatorium. Ad notandum

Cant.1 Gen.21 — Rom.16 Luc.7 — Ter osculandum altare — Ezech.3 Esa.6

dum charitatem, sacerdos osculatur patenam, quæ designat cor patens latitudine charitatis. Vnde: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via? In signũ reuerentiæ diaconus & subdiaconus pedes & manus summi pontificis osculantur. Pedem subdiaconus osculatur, post lectam epistolam: & diaconus ante legendum euangelium manum osculatur, offerens ampullam cum aqua, calicemque cum vino. Et subdiaconus offerens patenam cum hostia & thuribulum cum incenso: vterque de manu pontificis accipiens eucharistiam. Illud quoq; vacare nõ creditur à mysterio, quod summus pontifex septem modis accipit osculum: Ad os, ad pectus, ad humerũ, ad manus, ad brachia, ad pedes, ad genua, expressum mysterium, sed alias exprimẽdum.

Luc. 4

Septies põtifex osculum accipit.

Quod Episcopus, Subdiaconus, & Diaconus communicant Eucharistiam. Cap. VII.

TVnc Episcopus communicat cum ministris, insinuãs quod Christus post resurrectionem manducauit cum discipulis. Nam conuescens pręcepit eis ab Hierosolymis ne disciderent. Quod aũt Episcopus vnam partem accipiens, reliquas ministris impendit, illud insinuat, quod Lucas Euangelista commemorat, quia Iesus accipiens panem manducauit coram suis discipulis, sumensq; reliquias dedit illis. Et quoniam eodem Euangelista testante, Iesus accepit panem, ac fregit & porrigebat illis, quorum cor ardens erat in eis, idcirco Pontifex integrã eucharistiæ medietatem accipiens super patenam, frangit in partes, & eas porrigit ministris comedendas.

Act. 1

Luc. 24

De ablutione manuum post Eucharistiæ sumptionem. Caput VIII.

POst sumptum eucharistiæ sacrificiũ sacerdos abluit & ꝑfundit manus, ne quid incaute remaneat ex cõtactu diuinissimi sacramẽti: non quod quicquã immundum ex contactu sacramenti cõtraxerit, sed vt suam potius indignitatem commemoret, qui se indicat tantis sacramentis celebrandis indignum, secundũ illud q̃d dñs ait: Cũ oĩa bona feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Indignũ q̃dem existeret, vt manus, q̃ corpus incorruptibile cõtractarũt, corpus corruptibile cõtingãt, donec studiose lauentur. Ablutionis aũt aqua debet in locũ mũdũ diffundi honeste, vt altitudo sacramẽti reuerẽtius honoret. Trina ꝟo sacerdotis ablutio, q̃ fit in principio, in medio, in fine, designat mundationẽ cogitatiõis, locutiõis, & actionis. Vel purgationem originalis peccati, criminalis & venialis: siue, q̃d agitur ꝑ ignorantiã, negligentiã & industriam: ad quorum emundationem offertur sacrificium salutare. Hæc tamen ablutio potest referri ad ablutiõem baptismi, cuius formam Christus post resurrectionẽ instituit: Euntes (inquit) docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Luc. 17

Matt. 28

Mar. 16

Quod Romanus Pontifex alium in communicando morem obseruat. Caput IX.

VT autem in perceptione corporis & sanguinis Christi nulla possit fallacia subornari, sed in vtroque perceptionis veritas euidenter appareat, summus Pontifex non statim particulam hostiæ dimittit in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum in patenã reponit: & post osculum pacis ad sedem ascẽdens, ibique consistens, vniuersis cernentibus partem maiorem suscipit oblatæ de patena, quam ei subdiaconus repræsentat, ipsamq; videntibus diuidens, vnãque particulam sumens & aliam mittit in calicem, quem tenet coram ipso subdiaconus, de quo sanguinem haurit cum calamo. Deinde particulam vnam cũ osculo tradit Diacono, aliamq; Subdiacono sine osculo, quem ad altare ministrans ei calicem Diaconus osculatur. Et tũ Subdiaconus particulam dimissam in calicẽ sumit cum sanguine. Huius rei cauasm, non allegoricam, sed historicam à nonnullis audiui, quam quia nũquam in autentico scripto potui reperire, melius reticẽdam censui, quam temere asserendã. Et licet non omnium, quæ à maioribus introducta sunt, ratio reddi possit, reor tamen quod in his profunda lateant sacramenta. Romanus aũt Pontifex ideo nõ cõmunicat vbi frãgit, sed ad altare frãgit & ad sedẽ cõmunicat: q̃a Christus in

ais subori ri.

Emaus

Luc.24 Emaus coram duobus discipulis fregit, & in Hierusalem coram decem Apostolis manducauit. In Emaus fregisse legitur, sed manducasse nõ legitur: in Hierusalem non legitur fregisse, sed legitur comedisse. Ministri repræsentant Pontifici oblatam & calicem, quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis assi & fauum mellis. Pars piscis assi corpus domini crucifixi, qui fuit in ara crucis assatus: fauus mellis sanguis Christi, super mel & fauum dulcis faucibus animæ diligentis. Ad notandum vero distinctionem inter sacros ordines, & non sacros, Diaconus & qui superioris sunt ordinis cum percipiunt eucharistiam, osculum suscipiunt ab episcopo: acoluthus & qui sunt inferiorũ ordinum non suscipiunt. Subdiaconus vero, quia character huius modi quondam inter non sacros, nunc autem inter sacros ordines reputatur, in perceptione corporis non suscipit osculum à pontifice, sed in perceptiõe sanguinis suscipit osculum à Diacono, vt qui non in sacris sunt minus, & qui sacris in sunt amplius honorentur, quãuis in hoc & mystica possit assignari ratio.

Ordinum distinctio

De *antiphona post cõmunionem.*
Caput X.

Ioan.20 ANtiphona quæ post communionem concinitur, Apostolorũ gaudium de Christi resurrectione significat, secundum illud quod legitur, quia gauisi sunt discipuli viso dño, & præ gaudio mirabantur. Quod autem reciprocando cantatur, insinuat, quod discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuo nunciabant. Vnde duo discipuli cũ inuenissent vndecim congregatos, & eos qui cum ipsis erant, dicentes, Quia resurrexit dominus vere, & apparuit Simoni: & ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quo modo cognouerunt eum in fractione panis. Hæc ergo dies quã fecit dominus, exultemus & lætemur in ea.

Luc.24

Psal.117

De *oratione nouissima.*
Caput XI.

PEracto orationis mysterio, Pontifex cum ministris ad altare procedit, & altare deosculans eleuatis manibus vltimam orationem exequitur, benedictionem illam significans, quam Christus ascẽsurus in cœlum legitur dedisse discipulis suis. Nam vt Lucas cõmemorat, eduxit eos foras in Bethaniã, & eleuatis suis manibus, benedixit eos. Et factum est cũ benedixisset illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlũ. Vnde post salutationem nouissimam, quã sacerdos facit ad populum, Diaconus alta voce pronunciat, Ite missa est, repræsentans illud quod dictum est ad Apostolos: Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum &c. Chorus autem qui Deo gratias gratulando respondet, imitatur Apostolos, q adorantes regressi sunt in Hierusalem cũ gaudio magno, & erant semper in templo laudantes et benedicentes Deũ. Et ad hoc respicit quod in diebus festis dicitur, Benedicamus domino, Deo gratias, statimque hymnus & psalmi illi dicũtur, Benedicite & Laudate. Notandum vero quod Christus post resurrectionẽ bis legit salutasse discipulos, dicẽs: Pax vobis, in signum duplicis pacis, videlicet pectoris & æternitatis, quæ secundũ Prophetam est pax super pacem, de qua dominus inquit apostolis: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hanc duplicem pacem, per duplex osculum sacerdos insinuat, cum prius osculatur ministrum, & postea altare.

Luc. vlt.

Ite missa est.

Act.1

Bis ait Iesus pax vobis.

Esa.66 Ioan.14

Vnde *dicitur Missa.*
Caput XII.

MIssa dicitur & ministeriũ & mysterium, id est, officiũ quod profertur & sacrificium quod offertur. Officium vero diuiditur in missam catechumenorum & fideliũ missam. Missa catechumenorũ est ab Introitu vsq; post Offertoritum. Et dicitur missa ab emittendo, quia tempore quo sacerdos incipit eucharistiã cõsecrare, catechumeni foras de ecclesia emittuntur. Perlecto siquidem euangelio, Diaconus clamare solebat: Si qs catechumenus adest, exeat foras. Catechumeni sacris mysteriis interesse nõ debent, quæ non nisi baptizatis fidelibus committuntur. Sicut de quibusdam, qui catechumenorum, & nondum renatorum typum gerebant, scriptum est: Ipse autem Iesus non credebat se illis. Missa fidelium est ab Offertorio vsq;

Missa catechumenorum.

Ioan.2 Missa fidelium

post communionem. Et dicitur missa à dimittendo, quia tunc ad ꝓpria fidelis qſque dimittit. Constitutũ est em̃ in Aureli anensi. Cõcilio, vt cũ ad celebrẽdas missas in Dei nomine cõuenit, populus nõ ante discedat, q̃ missę solẽnitas cõpleat. Totũ aũt officiũ dicit missa, quasi transmissio, eo q̃d populus fidelis ꝑ ministerium sacerdotis (q fungitur vice mediatoris inter Deũ & homines) p̃ces & supplicationes & vota transmittat altissimo. Ipsum vero sacrificium, i. hostia missa vocat, q̃si transmissa. Primũ nobis à patre vt esset nobiscũ: postea patri à nobis, vt intercedat ꝑ nobis ad ipsum. Primũ nobis à patre ꝑ incarnationẽ, postea patri à nobis ꝑ passionẽ. Et in sacramẽto primũ nobis à patre ꝑ sanctificationẽ, postea patri à nobis per oblationem. Hæc est sola sufficiens & idonea missio seu legatio ad soluendas inter Deum & homines inimicitias & offensas. Cum ergo diaconus ait, Ite missa est, idem est ac si diceret, redite ad propria, quia oblata est hostia salutaris.

Cone. Aurel. c. 12 De const. dist. 1. c Omnes fideles.

Missa dicitur quasi trãsmissa.

Quare sacerdos pontificis humerum osculatur.

Caput XIII.

ORatione finita, sacerdos qui assistit Episcopo mensam altaris & armum pontificis dextrum osculatur, ostẽdens hunc esse illum pontificum, qui secundum legem figurate dextrum armũ separare debet de hostijs salutaribus vel pacificis. Sane per humerum exprimitur principatus, secundum illud Propheticum: Et factus est principatus eius super humerum eius. Principatum vero saluatoris expressit vox angelica, prophetica & legalis. Angelus enim inquit ad virginem: Dabit ei dominus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in ęternum, & regni eius non erit finis. Propheta dicit in Psalmo: Sedes tua Deus in seculũ seculi, virga recta virga regni tui: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Moyses inquit in lege: Lætamini simul cœli cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum, tres humerum pontificis in signum reuerentiæ osculatur, Primicerius in principio, diaconus in medio, sacerdos in fine.

Principatus super humerum Christi. Leu. 6. & 8

Esa. 9

Luc. 1

Psal. 44

Deut. 32

De benedictione nouissima.

Caput XIIII.

VLtima benedictio, quam facit episcopus super populum, missionẽ spiritus sancti significat, quem de cœlo misit dominus in Apostolos, iuxta q̃d eis ipse promisit: Accipietis, inqt, virtutẽ superueniẽtis spiritus sancti in vos. Hęc benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur. Quoniam illa missio ꝑ sonum aeris & linguam ignis innotuit, iuxta quod legitur: Factus est repente de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis &c. Licet autem spiritus sanctus specialiter missus fuerit in Apostolos, quia tamen indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideoque benedictionem istam facit episcopus in nomine trinitatis, autoritate Psalmistę, dicentis: Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. Benedictionis formã legis expressit autoritas, domino dicente per Moysen: Inuocabis nomen meum super filios Israel, & ego dominus benedicam eis.

Act. 1

Ibid. 2

Psal. 66 Num. 6

Libelli Conclusio.

NEmo cum expositionem istam audierit, hoc officium sufficiẽter ęstimet expositum: ne forte cum opus humanum extulerit, diuinum extenuet sacramentum. In hoc enim officio tot & tanta sunt inuoluta mysteria, vt nemo, nisi per vnctionẽ edoctus, ea sufficiat explicare. Quis enim nouit ordinem cœli, & ponet rationes eius in terra? Nam & perscrutator maiestas opprimetur à gloria. Ego quippe non præualens lippientibus oculis solem in rota conspicere, tanti mysterij maiestatem, quasi per speculũ in ænigmate, visus sum intueri, nec penetrãs ad interiora cœnaculi, sed p̃ foribus assidẽs in vestibulo, feci diligẽter vt potui, non sufficiẽter vt volui, Pręsertim cum ex officio, tot causarũ fim impeditus incursibus, tot negociorum nexibus irretitus, vt infra breue temporis spacium, nec ad meditandum ocium, nec ad dictandum quiuerim nancisci quietem. Et quidẽ minor in singulis, diuisus ad singula, vix potui meditata dictare, nedũ meditãdo concipere.

Autoris modestia

Iob. 38 Pro. 15

1. Cor. 13

Papa occupatiss.

Quo-

Quocirca non solum benignum implo ro lectorem, verum etiam desidero liberum correctorem. Hanc solam apud homines huius opusculi mercedem expectans, vt apud misericordissimum iudicem pro meis peccatis deuotas oratiões effundant: qui perfecte cognoscit qua cordis intentione tractatum istum exegerim: &si non multis, saltem aliquibus, aut etiam mihi soli vel in modico profuturum.

Intentiõis & cordis inspector Deus.

Quia vero canonem Missæ particulatim exposui, ne quid additum vel subtractum seu transpositum videatur, & vt legentibus ipsius expositionis plenior pateat intellectus, totum continue censui *subscribendum.

Interserendum.

EXPLICIT LIBER SEXTVS.

D. INNOCENTII PAPAE III. DE BEATISsima virgine Maria & filio eius Iesu Christo Encomium.

VIrgo Dei genitrix virga est, flos filius eius. Præsumo pauca, & pauca loqui de virgine virga, & filio flore. Mira floris summitas & mattingibilis virgæ proceritas. Hæc est virga recta, virga erecta, procera, fragilis, gracilis, flexibilis, frondosa, florigera, fructifera. Recta per iustitiam, erecta per deuotiõem, procera per longanimitatem, Fragilis per abiectionem sui, Gracilis per humilitatem, Flexibilis per mansuetudinem, Frondosa per sanctissimam conuersationem, Florigera per virginalem cõceptionem, Per partum vitæ æternæ fructifera. Recta per fidem, erecta per spem, procera per charitatem, fragilis per pudorem, gracilis per despectionem mundi, flexibilis per compassionem proximi, frondosa per bonorum operum executiõem, Florigera per gloriam virginitatis, fructifera per prærogatiuam fœcũditatis. Miranda fœcũditatis prærogatiua, quod talis talem, taliter genuit. Gracilis virgo ante partum, & virgo post partum. Qualiter, angelo annunciante, spiritu sancto operante, virtute altissimi obumbrante. Qualem, sanctum sanctorum, vnicum matris virginis, vnigenitum Dei patris, Deum & dominum maiestatis. O quam bene, quã recte flos dicitur, q ex virginali virga producitur, in quo semper sunt quæ miremur. Est enim tenuis, tener & leuis, lenis & pulcher, flagrans, & vtilis. Quid enim flore isto tenuius cum astringitur, quid tenerius cum atteritur, quid lenius cum attrectat, quid leuius cum portatur, qd speciosius cum aspicitur, quid flagrantius cum odoratur, quid vtilius cum effectus attenditur. Filius virginis est flos tenuis ad indignationem, tener ad miserationem, Lenis per mãsuetudinem, Leuis dominatione, Pulcher moderatiõe, Flagrans repromissione, Vtilis remuneratiõe. Est ergo tenuis flagellis, tener misericordijs, lenis in donis, leuis in præceptis, pulcher exemplis, fragrans promissis, fructuosus in præmijs. Hic flos factus est nobis medicina, in ipso potus & & esca, ex eo mel & cera. Medicina in redemptione, potus & esca in iustificatione, mel & cera in glorificatione. Ex hac medicina sempiterna sanitas incorruptionis, ex hac medicina esca refectionis internę sacietatis, ex hac medicina potus ebrietatis spiritualis, æternæ fœcunditatis, de illius cera splendor summæ claritatis, in eius melle dulcedo perpetuæ felicitatis. Flos est nobis Christus in humanitate, fructus in diuinitate. Flos in terris, fructus in cœlis. Flos in redemptione, fructus in glorificatione. Quem ipse nobis largire dignetur, Amen.

Luc. 1

Christus quatenus flori comparetur.

Psal. 44

Fructus huius floris qui.

Marię virginis ad virgam cõparatio

D. INNOCENTII PAPAE III. DE VITA ET passione domini nostri Iesu Christi, orationes tres efficacissimæ: qui contrite & deuote eas legentibus plurimas contulit remissiones & indulgentias.

Oratio I.

DOmine Iesu Christe fili Dei viui, qui pro redemptiõe nostra nasci, & circuncidi voluisti, & à Iudæis reprobari, à Iuda osculo tradi, capi & ligari, & cum vinculis Annæ, Caiaphæ, Herodi, Pilato offerri, & coram eis illudi, colaphis, alapis, flagellis, arundine cædi, facie velari, & sputo conspui, spinis coronari, falsis quoq; testibus accusari, iudicari, & vt agnus innocens tuam crucem ferendo ad victimam duci, clauis pforari, felle et aceto potari, atq; in cruce morte turpissima condemnari, ac lancea vulnerari. Tu per has sacratissimas pœnas ab omnibus peccatis & pœnis nos libera, & per sanctam crucem tuam illuc perduc nos miseros peccatores, q̃ perduxisti tecum crucifixum latronem sero pœnitẽtem. Qui viuis.

Orato II.

AVxilientur nobis pie domine Iesu Christe, omnes passiones tuæ, & defendant nos ab omni dolore & tristitia, ab omni periculo & miseria, ab omni peccato & cordis immunditia, ab omni scandalo & infamia, à morbis malis animæ & corporis, & à morte subitanea & improuisa, & ab omni persecutione inimicorum visibilium & inuisibiliũ, scimus enim quod in quacunq; hora vel die passionis tuæ memoriã habuerimus, salui erimus: ideo de immensa tua pietate confisi te deprecamur pñssime saluator per benignissimas, sacratissimasque passiones tuas, vt benigno nos protegas auxilio, & continua pietate ab omni malo nos conserues. Qui viuis, &c̃.

Oratio III.

DOmine Deus de Deo, lumen de lumine, qui humanum genus ex præcepto patris patibulo crucis proprio sanguine redimere dignatus es, te suppliciter exoramus, vt non secundum peccata nostra facias nobis, sed secundum misericordiam tuam saluos fac nos indignos famulos tuos: tu quoq; exurge in adiutorium nostrum, & esto nobis turris fortitudinis, & clipeus inexpugnabilis iustitiæ, à facie tam corporalis, quàm incorporalis inimici, atq; ab omni pcto & pœna misericorditer nos libera, & ab omni aduersitate corporis & animę clementer nos defende. Qui viuis, &c̃.

EIVSDEM D. INNOCENTII Papæ tertij Orationes tres de omnibus sanctis, pro defensione & tranquillitate Catholicæ & orthodoxæ Ecclesiæ.

Oratio I.

ACunctis nos quæsumus domine mentis & corporis defende periculis, & interceden te beata & gloriosa virgine Dei genitrice Maria: cum beatis apostolis tuis Petro & Paulo, atq; beato. N. & omnibus sanctis, salutem nobis tribue benignus & pacẽ, vt destructis aduersitatibus & erroribus vniuersis, Ecclesia tua secura tibi seruiat libertate. Per eundem Christum dominum nostrum, Amen.

Oratio II.

EXaudi nos Deus salutaris noster, vt per vnigeniti filij tui sacratissimę passionis virtutem à cunctis nos mentis & corporis hostibus tuearis, gratiam tribuens in præsenti, & gloriam in futuro. Per eundem Christum dñm nostrum.

Oratio III.

MVndet & muniat nos quęsumus domine vnigeniti filij tui precio sissimus sanguis effusus & tibi oblatus in cruce, & intercedẽte beata virgine dei genitrice Maria, cum beatis apostolis tuis Petro & Paulo, atq; beato. N. & omnibus sanctis, à cunctis nos reddas & peruersitatibus expiatos, & aduersitatibus expeditos, Per eundem dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorũ, Amen.

D. INNOCENTII PAPAE III. HYMNVS DE

Christo & beatissima virgine Maria dignissima matre eius: ad quem certas & magnas contulit remissiones & indulgentias.

AVe mundi spes Maria,
Aue mitis, aue pia,
Aue charitate plena.
Virgo dulcis & serena,
Sancta parens Iesu Christi
Electa sola fuisti
Esse mater sine viro,
Et lactare modo miro.
Angelorum imperatrix,
Peccatorum consolatrix,
Consolare me lugentem,
In peccatis iam fœtentem,
Me defende peccatorem,
Et ne tuum des honorem,
Alieno & crudeli,
Precor te regina cœli,
Me habeto excusatum,
Apud Christum tuum natum:
Cuius iram pertimesco,
Et furorem expauesco.
Nam peccaui illi soli.
O Maria virgo noli
Esse mihi aliena,
Omni gratia tu plena.
Esto custos cordis mei,
Signa me timore Dei,
Confer vitæ sanitatem,
Da & morum honestatem,
Da peccata me vitare,
Et quod iustum est amare.
O dulcedo virginalis,
Nunquam fuit, nec est talis
Inter natas mulierum.
Omnium creator rerum
Te elegit genitricem,
Qui Mariam peccatricem
Emundauit à reatu.
Ipse tuo me precatu,
A peccatis cunctis tergat,
Ne infernus me demergat.
Eia rosa sine spina,
Peccatorum medicina,
Pro me Deum interpella,
Vt me saluet à procella
Huius mundi tam immundi:
Cuius fluctus furibundi
Omni parte me impingunt,
Et peccati zona stringunt.
CHriste fili summi patris,
Per amorem tuæ matris,
Cuius venter te portauit,
Et te dulci lacte pauit:
Te per ipsam oro supplex,
Quia tu es salus duplex,
Rerum dator mundanarum,
Atque salus animarum.
Te nunc precor licet reus:
Miserere mei Deus,
Miserere miserator:
Quia vere sum peccator.
Tu peccata dele mea,
Et cor mundum in me crea:
Da spem firmam, fidem rectam,
Charitatem da perfectam.
O Iesu da finem bonum,
Quod est super omne donum,
Vt in corde sic compungar,
Tibi Christe quod coniungar:
Fac me digne manducare
Corpus tuum salutare.
Ira tua non me grauet,
Sanguis tuus sic me lauet,
In sensibus & in corde
A peccatis & à sorde,
Vt dum instat hora mortis,
Angelus tunc astet fortis,
A te mihi datus custos,
Qui me locet inter iustos.
Mors si carnem meam frangat,
Mors secunda non me tangat,
Licet caro computrescat,
Spiritus in te quiescat,
Vt resurgens te visurus,
Semper tecum sim mansurus.

Versus. Audi nos pia mater Christi.
Respō. Nā te filius nihil negās honorat.

Oratio.

INterueniat pro nobis quæsumus domine Iesu Christe apud tuam clementiam, gloriosissima virgo Maria dignissima mater tua, cuius sanctissimam animā in hora passionis & mortis tuæ doloris gladius pertransiuit: Qui viuis & regnas cum Deo patre in vnitate spiritus sancti Deus, Per omnia secula seculorum, Amen.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. DE CONTEMPTV MVNDI, SIVE de Miseria humanæ conditionis, Libri III.

PROLOGVS.

DOMINO PATRI CHArissimo P. Dei gratia Portuensi episcopo, Lotharius indignus diaconus, gratiam in præsenti, & gloriam in futuro.

Modicum ocij, quod inter multas angustias nuper ea, quam nosti, occasione captaui, non ex toto mihi præteriit ociosum. Sed ad deprimendam superbiam (quæ caput est omnium vitiorum) vilitatem humanæ conditionis vtcunque descripsi. Titulum autem præsentis opusculi vestro nomini dedicaui, rogans & postulans, vt si quid in eo vestra discretio dignum inuenerit, diuinę gratiæ totum adscribat. Si vero paternitas vestra suggesserit, dignitatem humanæ naturæ Christo fauente describam: quatenus ita per hoc humilietur elatus, vt per illud humilis * exaltetur.

De *miserabili humanæ conditionis ingressu.* Cap. I.

QVare de vulua matris egressus sum, vt viderem laborē & dolorem, & cō sumerentur in cō fusione dies mei? Si talia de se locutus est ille, quem dominus sanctificauit in vtero, qualia loquar ego de me, quem mater mea genuit in peccatis? Heu me, dixerim, mater mea, quid me genuisti, filium amaritudinis & doloris? Quare non in vulua matris mortuus sum? egressus ex vtero non statim perij? Cur exceptus genibus, lactatus vberibus, natus in * combustionem & cibum ignis? Vtinam interfectus fuissem in vtero, vt fuisset mihi mater mea sepulchrum, & vulua eius conceptus æternus. Fuissem enim quasi non essem, de vtero trāslatus ad tumulum. Quis ergo det oculis meis fontem lachrymarum, vt fleam miserabilem conditionis humanę ingressum, culpabilem humanæ conuersatiōis progressum, damnabilem humanæ dissolutionis egressum? Consideraui ergo cū lachrymis de quo factus sit homo: quid faciat homo, quid * facturus sit homo. Sane formatus de terra, cōceptus in culpa, natus ad pœnā, agit praua quæ non licent, turpia quæ non decent, vana quę non expediunt, fiet cibus ignis, esca

Hiere. 20

Iob. 10 Hiere. 9

futurus Vnde factus est homo.

vermis, massa putredinis. Exponam id planius, edisseram plenius. Formatus est homo de puluere, de luto, de cinere: quodque vilius est, de spurcissimo sperma te: conceptus in pruritu carnis, in feruore libidinis, in fœtore luxuriæ: quodque deterius est, in labe peccati: natus ad laborem, dolorem, timorem: quodque miserius est, ad mortem. Agit praua quibus offendit Deum, offendit proximũ, offendit seipsum. Agit turpia, q̃bus polluit famam, polluit conscientiam, polluit personam. Agit vana, quibus negligit seria, negligit vtilia, negligit necessaria. Fict cibus ignis, qui semper ardet, & vrit inextinguibilis: esca vermis, qui semper rodit, & comedit immortalis: massa putredinis, quæ semper fœtet, & sordet horribilis.

Quid homo facit

Quid homo fiet

De vilitate materiæ ipsius hominis Cap. II.

Homo formatus de terra stellas factas ex igne pie interpretandũ est iuxta opinionem antiquorum

FOrmauit igitur dominus Deus hominem de limo terræ, quæ cæteris elementis est vilior, vt patet Gene. 1. Planetas & stellas fecit ex igne, Flatus & ventos fecit ex aere, Pisces & volucres fecit ex aqua, Homines & iumenta fecit de terra. Considerans igitur aquatica, homo se vilem inueniet. Considerans aerea, se viliorem agnoscet. Considerans ignea, se vilissimum reputabit, nec valebit se parificare cœlestibus, nec audebit se præferre terrenis, quia parem se iumentis inueniet, & similem recognoscet. Vnus est enim hominum & iumẽtorum interitus, & æqua vtriusq; conditio, & nihil habet homo iumento amplius. De terra orta sunt, & in terram pariter reuertẽtur. Verba sunt ista non cuiuslibet hominis, sed sapientissimi Salomonis. Quid est igitur homo, nisi lutum & cinis? Hinc enim homo dicit ad Deum: Memento quæso, q̃ sicut lutum feceris me, & in puluerem me reduces. Hinc & Deus inquit ad hominem: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Comparatus sum (ait Iob) luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. Lutum efficitur ex aqua & puluere, vtroq; manẽte. Cinis autem fit ex ligno & igne, vtroque deficiẽte. Expressum mysterium, sed alias melius exprimendum, quid ergo lutum superbis? de quo puluis extolleris? vnde cinis gloriaris?

Eccli. 3

Homo lutum & cinis? Iob. 10

Gen. 3

Iob. 30

De vitio conceptionis. Cap. III.

Homo de immundo semine

Iob. 14

Psal. 50

ANnillud forsan respõdebis, quod Adam ipse fuit de limo terræ formatus, tu autem ex humano semine procreatus? At ille fuit formatus de terra sed virgine, tu vero ꝓcreatus de semine sed immundo. Quis enim potest facere mũdum de immundo conceptum semine? quis est homo, vt immaculatus sit, & iustus appareat natus de muliere? Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Non in vna tantum iniquitate, non in vno tãtum delicto, sed in multis iniquitatibus, & in multis delictis. In delictis videlicet & iniquitatibus propr̃is. In delictis & iniquitatibus alienis.

De conceptione infantis. Cap. IIII.

Duplex cõceptio

ESt enim duplex conceptio: vna seminum, & altera naturarum. Prima fit in commissis. Secunda fit in contractis. Parentes enim cõmittunt in prima, proles contrahunt in secunda. Quis enim nesciat concubitum etiam coniugalem nunquam omnino committi sine pruritu carnis, sine feruore luxuriæ, sine fœtore libidinis? Vnde semina concepta fœdãtur, maculantur & vitiantur, ex quibus anima tandem infusa contrahit labem peccati, maculam culpæ, sordem iniquitatis. Sicut ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur, & pollutum contingens, ex ipso contactu polluitur. Habet enim anima tres naturales potentias, siue tres naturales vires. Ratiõalem, vt discernat inter bonum & malum: Irascibilem, vt respuat malum: Concupiscibilẽ, vt appetat bonũ. Istæ tres vires tribus oppositis vitiis originaliter corrumpũtur. Vis rõnalis per ignorantiã, vt nõ discernat inter bonũ & malũ. Vis irascibilis p iracũdiã, vt respuat bonũ. Vis cõcupiscibilis p concupiscentiã, vt appetat malũ. Prima gignit delictũ, vltima parit pctm̃, media delictũ generat & pctm̃. Est enim delictum nõ facere faciendũ. Pctm̃, agere non agendũ. Hęc tria vitia contrahuntur ex carne corrupta, per tres naturales illecebras. In carnali quippe commercio, rationis sopitur intuitus, vt ignorãtia seminetur: libidinis irritatur pruritus, vt iracundia propagetur: voluptatis satiatur affectus, vt cõcupiscẽtia cõtrahatur.

Tres potentiæ seu vires animæ

Delictum & peccatũ

carnales

Hic

Fomes peccati.

Hic est tyrānus carnis, lex membrorum, fomes peccati, lāguor naturæ, pabulum mortis, sine quo nemo nascitur, sine quo nullus moritur: qui si quando transit re atu, semper tamen remanet actu. Si enim dixerimus quia peccatum nō habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. O grauis necessitas & infelix cō ditio. Antequam peccemus, peccato con stringimur: & antequam delinquamus, delicto tenemur. Per hominē vnū pctm in hunc mundum intrauit, & per pctm in omnes homines mors pertransit. An non patres vuam comederint acerbam, & dentes filiorum obstupescunt?

1.Ioan.1

Peccatum originale. Rom.5

Hiere.31 Ezech.18

Quali cibo conceptus nutriatur in utero. Cap. V.

Sanguis menstruus

SEd attende quo cibo conceptus nutriatur in vtero. Profecto sanguine menstruo, qui cessat ex fœmina post cōceptum, vt ex eo conceptus nutriatur in fœmina. Qui fertur esse tam detestabilis & immundus, vt ex eius cōtactu fruges non germinent, arescant arbusta, moriantur herbæ, amittant arbores fœtus: & si canes inde comederint, in rabiem efferantur. Concepti fœtus vitium seminis contrahunt, ita vt leprosi & elephantici ex hac corruptione nascantur. Vnde secundum legem Mosaicam, mulier quæ menstruum patitur, reputatur immūda. Et si quis ad menstruatam accesserit, iubetur interfici. Ac propter immūditiam menstruorū præcipitur, vt mulier si masculum pareret quadraginta, si vero fœminam, octoginta diebus à templi cessaret ingressu.

Leu.15 Ibid.12

De *imbecillitate infantis.* Cap. VI.

Iob.3

QVare ergo data est misero lux, & vita ijs qui sunt in amaritudine animæ? Felices illi qui moriuntur antequam oriantur. Prius mortem sentientes, quàm vitam scientes. Quidam enim tam deformes & prodigiosi nascuntur, vt non homines, sed abominationes potius videantur, quibus forte melius fuisset prouisum si nunquam prodijssent ad visum, quoniam vt monstra mōstrantur, & ostenduntur ostentui. Plerique vero diminuti membris, & sensibus corrupti nascuntur, amicorum tristitia, parentum infamia, verecundia propinquorum. Quid hoc particulariter dixerim de quibusdam, quum generaliter omnes sine scientia, sine verbo, sine virtute nascamur? Flebiles, debiles, imbecilles, parum à brutis distantes, imo minus in multis habentes? Nam illa statim vt orta sunt, gradiuntur, nos autem non solum erecti pedibus non incedimus, verumetiam curuati manibus non reptamus.

Partus nostros.

Infantiā omniū imbecillitas.

De *dolore partus & eiulatu infantis* Cap. VII.

OMnes nascimur eiulantes, vt nostram miseriā exprimamus. Masculus enim recenter natus dicit A, fœmina vero E. Dicētes E vel A, quotquot nascuntur ab Eua. Quid est igitur Eua, nisi heu ha? Vtrunque dolentis est interiectio, doloris exprimens magnitudinem. Hæc enim ante peccatum virago, post peccatum Eua meruit appellari, ex quo sibi dictum audiuit: In dolore paries. Non est enim dolor sicut parturientis. Vnde Rachel præ nimio dolore partus interijt, & moriens vocauit nomen filij sui Benoni, id est, filium doloris. Vxor Phinees subitis doloribus irruentibus peperit simul ac perijt, & in ipso mortis articulo vocauit filiū Icabod. Mulier aūt vt naufragus, quum parit, tristitiam habet, quum vo pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudiū, quia natus est homo in mundum. Concipit ergo cum immunditia & fœtore, parit cum tristitia & dolore, nutrit cum angustia & labore, custodit cum instantia & timore.

natura

Eua quasi heu ha.

Gen.3

Gen.35

1.Reg.4

Ioan.16

Miseria parientis

De *nuditate hominis.* Cap. VIII.

NVdus egreditur, & nudus regreditur. Pauper accedit, & pauper recedit. Nudus, inquit Iob, egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Nihil intulimus in hunc mūdum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Si quis autem indutus ingreditur, attendat quale proferat indumentum. Turpe dictu, turpius auditu, turpissimum visu. Fœdam pelliculam sanguine cruentatam. Hæc est illa maceria,

Iob.1

1.Tim.6

Quale indumentū partus

Gen.38 de qua Thamar inquit in partu: Quare diuisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocauit nomen eius Phares, qd interpretatur diuisio

Quem fructum homo producit.

Cap. IX.

Fruct⁹ herbarum & arborum. O Vilis cõditiõis humanę indignitas, o indigna vilitatis humanæ conditio. Herbas & arbores inuestiga. Illæ de se producunt flores & frondes, & fructus, & heu tu de te lẽdes & pediculos & lumbricos. Illæ de se fundunt oleum, vinum & balsamũ, & tu de te sputum, vrinã & stercus. Illæ de se spirant suauitatẽ odoris, & tu de te reddis abominationẽ fœtoris. Qualis est ergo arbor, talis est fructus. Matt.7 & 12 Nõ enim potest arbor mala fructus bonos facere. Quid est enim homo Hõ arbor inuersa. scdm formã, nisi qdam arbor inuersa? cuius radices sunt crines, truncus est caput cum collo, stipes est pectus cũ aluo, rami sunt ilia cum tibijs, frondes sunt digiti cum articulis. Hoc est folium quod Iob.13 à vento rapitur, & stipula quæ à sole siccatur.

De incommodis senectutis & breuitate uitæ hominis.

Cap. X.

IN primordio conditionis humanæ Gen.5 Breuitas vitæ. noningentis annis & amplius homines vixisse legũtur, sed paulatim vita hominis declinãte dixit dominus ad Noe: Gen.6 Non permanebit spiritus meus in homine in ęternum, qa caro est. Eruntq; dies illius cẽtum viginti annorum. Quod intelligi potest tam de termino vitæ, quam de spacio pœnitendi. Ex tunc enim rarissime leguntur homines plus vixisse, sed cum magis ac magis vita recideretur humana, dictum est à Psalmista: Psal.89 Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. Iob.16 Nonne autem paucitas dierum meorũ finietur breui tempore? Ibid.7 Dies nostri velocius transcunt quam à texente tela succiditur. Ibid.13 Homo natus de muliere breui viuẽs tempore repletur multis miserijs, qui q̃si flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Pauci enim nũc ad quadraginta, pauciſſimi ad sexaginta ãnes pueniũt.

De incommodis senectutis.

Cap. XI.

SI quis autem ad senectutem processerit, statim cor eius affligitur, & caput concutitur, languet spiritus, & fœtet anhelitus, facies rugatur, & statura curuatur, caligant oculi, & vacillant articuli, nares effluunt, & crines defluunt, tremit tactus, & deperit actus, dẽtes putrescũt, & aures surdescunt. Senex facile prouocatur, difficile reuocatur, cito credit, et tarde discredit, tenax & cupidus, tristis, & querulus, velox ad loquẽdum, tardus ad audiendum, sed nõ tardus ad irã, laudat antiquos, spernit modernos, vituperat præsens, cõmendat præteritum, suspirat & anxiatur, torpet & infirmatur. Au- Horatius di Horatium Poetam: Multa senem circumueniunt incommoda. Porro nec senes contra iuuenem gloriẽtur, nec insolescant iuuenes cõtra senem, quia quod sumus iste fuit, erimus quandoq; quod hic est.

De labore mortalium. Cap. XII.

AVis ergo nascitur ad volandum, Iob.5 & homo nascitur ad laborẽ. Cuncti dies eius laboribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctẽ requiescit mens eius. Et quid hoc est nisi vanitas? Non est quis quã sine labore sub sole, non est sine defectu sub luna, non est sine vanitate sub tempore. Tempus est *mora rerum mutabilium. motus Eccle.1 Vanitas vanitatum, inquit Ecclesiastes, & omnia vanitas. O quàm varia sunt studia hominum, q̃ diuersa sunt exercitia. Vnus est tamen omnium finis, & idem effectus, labor & afflictio spũs. Eccle.4 Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugũ graue super filios Adã, à die exitus de ventre matris eorũ, vsq; in diem sepulturæ in matrem omnium.

De studio sapientum. Cap. XIII.

PErscrutentur sapientes, inuestigẽt alta cœli, lata terræ, profunda maris, & de singulis disputent, de cũctis pertractent, discant semper aut doceant. Et quid ex hac occupatione nisi laborem et dolorem & afflictionem spũs inueniẽt? Eccl.1 Nouerat hoc experimento qui dixerat: Dedi cor meũ vt scirem prudentiam atq; doctrinam, errores & stultitiam, & agnoui quod esset labor & afflictio spiritus, eo quod

eo quod in multa sapientia multa sit ingnatio, & qui addit scientiam, addit dolorem. Licet enim oporteat indagantem & multis insudare vigilijs, & inuigilare laboribus & sudoribus, vix tamen est qc quam tam vile, vix est tam facile quod ad plenum intelligat homo, comprehendat que ad liquidum, nisi forsan illud perfecte sciatur, q̊d nihil scitur perfecte, quanquam ex hoc insolubilis redargutio cõsequatur. Quinimo corpus quod corrũpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Audi qd super hoc sentiat Salomõ: Cunctę res difficiles, non potest eas homo explicare sermone. Est homo qui diebus ac noctibus somnũ non capit oculis, & nullam operum Dei potest inuenire rationem. Et quanto plus laborauerit ad quærendum, tãto minus inueniet. Deficiunt ergo scrutantes scrutinio, quoniam accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Perscrutator enim maiestatis opprimetur à gloria. Qui em̃ magis intelligit, magis dubitat, & ille videtur sibi plus sapere, q plus desipit. Ergo pars scientiæ est scire quod nesciat. Fecit autẽ Deus hominem rectum, & ipse se infinitis immiscuit quæstionibus.

Nihil per fallescit.

Sap. 1

Eccle. 1

Ibid. 8

Psal. 63

Pro. 15

Eccle. 1

De uarijs studijs hominum.
Cap. XIIII.

CVrrunt & discurrunt mortales per sepes & semitas, ascẽdunt montes, transcendunt colles, transuolant rupes, peruolant alpes, transgrediũtur foueas, ingrediuntur cauernas, rimantur viscera terræ, profunda maris, incerta fluminis, opaca nemoris, inuia solitudinis, exponunt se ventis, & imbribus, tonitruis & fulminibus, fluctibus & procellis, ruinis & præcipitijs. Metalla cudunt & conflant, lapides sculpunt & poliunt, ligna succidunt & dolant, telas ordiũtur & texunt, vestes incidunt & consuunt, ædificant domos, plantant hortos, excolunt agros, pastinant vineas, succendunt clibanos, extruunt molendina, piscantur, venantur & aucupantur. Meditantur & cogitant, cõsiliantur & ordinant, querulantur & litigant, diripiunt & furantur, decipiunt & mercantur, contendunt & præliantur; & innumera talia faciunt, vt opes congerant, vt quæstus multiplicẽt, vt lucra sectent, vt honores acquirant, vt dignitates extollãt, vt ptãtes extendant, & hęc q̊q; labor & mentis afflictio. Si mihi nõ creditur, Salomoni credat: Magnificaui, inquit, opera mea: Aedificaui mihi domos, & plantaui mihi vineas, feci hortos & pomaria, conseui ea cuncti generis arboribus, extruxi mihi piscinas aquarum vt irrigarem syluam lignorum germinantium, possedi seruos & ancillas, multamq; familiam habui, armenta quoq; & magnos ouiũ greges, vltra omnes qui fuerant ante me in Hierusalem. Coaceruaui mihi aurum & argentum, et substantias regum & prouinciarum. Feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, sciphos & vrceolos in ministerio ad vina fundenda, & supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Hierusalem. Cumque me cõuertissem ad vniuersa quæ fecerãt manus meę, & ad labores quibus frustra insudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

Eccli. 2

De diuersis anxietatibus.
Cap. XV.

O Quãta mortales angit anxietas, affligit cura, solicitudo molestat, metus exterret, tremor concutit, horror abducit, dolor affligit, conturbat tristitia, contristat ✱turbatio. Pauper & diues, seruus & dominus, coniugatus & continens, deniq; bonus & malus, om̃es mundanis cruciatibus affliguntur, & mundanis afflictionibus cruciantur. Experto crede magistro. Si impius (inquit) fuero, væ mihi est. Et si iustus, non leuabo caput saturatus afflictione & miseria.

tribulatio

Iob. 10

De miseria diuitis & pauperis.
Cap. XVI.

PAuperes enim premuntur inedia, cruciantur ærumna, fame, siti, frigore, nuditate, vilescunt, tabescunt, spernuntur, & confunduntur. O miserabilis mendicantis conditio, & si petit, pudore confunditur, & si non petit, egestate consumitur, sed vt mẽdicet, necessitate compellitur. Deum causatur iniquum, quod non recte diuidat. Proximum criminatur malignum, quod non plene subueniat. Indi-

Miseria pauperis.

at. Indignatur, murmurat, imprecatur. Aduerte super hoc sententiam Sapiētis: Melius est (inquit) mori quàm indigere. Etiam proximo suo pauper odiosus erit. Omnes dies pauperis mali, fratres hominis pauperis oderunt eum. Insuper & amici procul recesserunt ab eo: quia quum fueris felix, multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila, solus eris. Proh pudor secundum fortunā existimatur persona, quum potius secundum personam æstimanda sit fortuna. Tam bonus reputatur quā diues, tā malus q̄ pauper, cū potius tā diues sit reputādus q̄ bonus, tam pauper q̄ malus. Diues autem à superfluitate resoluitur, & iactantia effrenatur, currit ad libitum, & corruit ad illicitum. Etiam fiunt instrumenta pœnæ, q̄ fuerāt oblectamēta culpæ. Labor in acqrendo, timor in possidēdo, dolor in amittēdo, mentē eius semper fatigat, solicitat & affligit. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuū. Sed de hoc in sequētibus plenius dicemus.

Ouidius

Miseria diuitis

Mat. 6

De miseria seruorum & dominorum. Ca XVII.

SErūus ministrat, minis terretur, angariis fatigatur, plagis affligitur, opibus spoliatur: quod si non habet, habere compellitur, & si habet, cogitur non habere. Culpa domini, serui pœna: culpa serui, domini præda. Quicquid deliránt reges plectuntur Achiui. Venatio leonis onager in eremo, sic & pascua diuitum pauperes. O extrema conditio seruitutis. Natura liberos genuit, sed fortuna seruos cōstituit. Seruus cogitur pati, & nemo finitur compati: dolere compellitur, & nemo condolere permittitur. Sic ipse non suus est, vt nemo sit sibi. Miseri qui castra sequuntur, quia miserum est viuere aliena præda. Dominū autem si crudelis est, oportet vereri propter nequitiam subiectorum. Si mitis est, cōtingit illum contemni propter insolētiam subiectorum. Seuerum ergo metus affligit, mansuetum vilitas paruipēdit. Nam crudelitas parit odium, & familiaritas parit contemptum. Familiaris enim cura fatigat, & domestica solicitudo molestat. Oportet enim eum semper esse paratum, vbique munitum, vt possit insidias malignantium præcauere, oppugnantium iniurias propulsare, hostes conterere, ciues tueri. Nec sufficit diei malitia sua, sed dies diei laborē eructat, & nox nocti solicitudinem indicat. Dies ergo laborioſi ducuntur, & noctes expenduntur insomnes.

Horatius

Eccl. 13

Miseria domini

De miseria continentis & coniugati. Cap. XVIII.

Concupiscētiæ carnis pugnatur

SI potest ignis non vrere, potest caro non concupiscere, quia quantūcunque punietur, nunquam tamen lebusæus ille potest expelli. Naturam expellas furca tamē vsq; recurret. Non omnes (inquit) capiūt verbum istud, sed qui potest capere capiat. Vnde quum Deus ipse de certis pontificalibus indumētis iussisset, vt Moyses & Aaron filios suos vestirēt, de solis fœminalibus non præcepit, sed ait, vt ipsi fœminalibus vterentur, cum ingrederētur tabernaculum testimonij. Sed & Apostolus dicit: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex cōsensu ad tēpus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Melius est enim nubere, quam vri. Pugnat ergo cōtra continentiam angelus Satanæ, q̄ carnaliter stimulat & grauiter colaphizat, ignem naturæ flatu suggestionis succendit, materiam apponit, facultatem tribuit, & opportunitatem ministrat. Pugnat etiam, & species quæ subito visa est, facile concupiscitur. Vnde cum Dauid post meridiē deambularet in palatio domus regiæ, videns ex aduerso Bersabee se lauātem, misit & tulit eam & dormiuit cū ea, erat enim mulier pulchra nimis. Porro qui cū vxore est, solicitus est quę sunt mundi & diuisus est. Distrahitur em̄ per multas angustias & in solicitudines varias dissecatur, vt filijs & vxori, famulis & ancillis necessaria q̄rat & subministret. Tribulationes ergo carnis habēt huiusmodi. Vxor contendit habere preciosum ornamentum, & variam suppellectilem, vt pluris sępe fit cultus quam census mariti: alioquin per noctes & dies plangit & suspirat, garrit & murmurat. Tria sunt enim quæ non sinunt hominem in domo permanere, Fumus, stillicidium, & mala vxor. Illa (inquit) ornatior procedit, & ab omnibus honoratur, ego autē miserrima in conuētu mulierum sola despicior, à cunctis contemnor.

Matt. 16

Exo. 28

1. Cor. 7

Suggestio diabol.

2. Reg. 11

Miseria cōiugati. 1. Cor. 7 Molestiæ ab vxore

ornatus

Pro. 21

mnor. Sola vult diligi, sola laudari, alterius amorē suum asserit odiū, alterius laudem suum suspicatur dedecus. Amandū est omne quod diligit, odiendum est omne, quod ✱odit. Vincere vult, sed vinci nō valet. Famulari non patitur, sed dominari molitur. Cuncta vult posse, nulla non posse. Si pulchra fuerit, facile adamatur: si fœda, non facile concupiscitur. Sed difficile custoditur, quod à multis diligitur: & molestum est possidere, quod nemo dignatur habere. Alius forma, alius ingenio, alius facetijs, alius liberalitate solicitat: & ex aliqua parte capitur, quod vndique ✱incessitur. Equus & asinus, bos & canis, vestis & lectulus, calix etiam & vrceolus prius probātur, postea comparantur. Sponsa vero vix tandem ostenditur, ne prius displiceat quam ducatur, qualicunque tamē casu obuenerit, ✱semper est habenda. Si fœda, si fœtida, si ægra, si fatua, si superba, si iracunda, si quolibet modo vitiosa, nisi propter solam fornicatiōem, non potest vxor à viro dimitti. Sed nec dimittens potest aliam ducere, nec dimissa alij potest copulari. Nam quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationis causam, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, mœchatur. Quod si vxor à viro discesserit, manere debet innupta aut viro suo reconciliari. Similiter & vir, si discesserit ab vxore. Graue nimis ē pondus coniugij. Nam (vt inquit Salomon) Stultus est & impius est, qui tenet adulteram, & patronus est turpitudinis, qui celat crimen vxoris. Si vero dimittit adulteram, absque sui culpa punitur, quoniam illa viuente cogitur continere, propter quod & discipuli Christi dixerunt, Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quis vnquam ęquanimiter potuit sustinere riualem? Sola suspicio zelotypum vehemēter affligit. Nam licet scriptum sit, Erūt duo in carne vna: zelus tamen viri duos in vna carne non patitur.

Hierony. aduersus Louinianū spernit

alias lacessitur.

alias necessario

Vxor dimitti non potest nisi propter adulteriū Mat. 5

1. Cor. 7

Pro. 18

Mat. 19

Gen. 3

De miseria bonorum & malorum. Caput XIX.

Miseria malorum. Esa. 58 & 57

NOn est impijs gaudere, dicit dominus, quia per quæ peccat homo, per hæc & torquetur: vermis enim conscientiæ nunquam moritur, & ignis ✱rationis nunquam extinguitur. Vidi enim eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante Deo perisse, & spiritu iræ eius esse consumptos. Superbia inflat, inuidia rodit, auaritia stimulat, ira succendit, angit gula, dissoluit luxuria, ligat mendaciū, maculat homicidium. Sic & cætera portenta vitiorum, & quæ sunt homini oblecta menta peccandi, Deo sunt instrumenta puniendi. Inuidus alterius rebus marcescit opimis. Sed inuidia Siculi nō inuenere tyranni tormentum maius. Vitium. n. corrumpit naturam, Apostolo testante, qui ait: Quia euanuerunt in cogitationibus suis, obscuratum est insipiens cor eorum. Propter quod Deus tradidit illos in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua, & sicut reprobauerunt Deum habere in notitia, ita tradidit eos Deus in reprobū sensum, vt faciant ea quę non conueniūt. Sed & qui pie viuere volunt in Christo, persequutionem patiuntur. Sācti nanq; ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt pro domino. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. In solitudinibus errantes, & in montibus, in speluncis & in cauernis terrę, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis ex falsis fratribus. In labore & ærūna, in vigilijs multis, in fame & siti, in angustijs multis, in frigore & nuditate. Iustus enim abnegat semetipsum, crucifigens membra sua cū vitijs & concupiscentijs, vt sibi mundus crucifixus sit, & ipse mundo. Non habet hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirit. Sustinet seculum tanquam exiliū, clausus in corpore tāquam in carcere. Incola, inquit, ego sum in terra, & peregrinus sicut omnes patres mei. Remitte mihi vt refrigerer, priusquam abeam, & amplius non ero. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Quis infirmat, & ego non infirmor? Quis scandalizat, & ego nō vror? Nā peccata proximorū frixoria sunt iu-

alias terroris. Ibid. 6

Iob. 4

Horatius

Vitiū corrumpit naturam. n Rom. 12

Miseria bonorū. 2. Tim. 3 Heb. 11

1. Cor. 16

Luc. 9 Gal. 5 Heb. 13.

Iusti ī mūdo tanquā in exilio sunt.

psal. 118

psal. 18 psal. 119

2. Cor. 11

Ios.15 storum. Hoc est irriguum, quod Caleph Axæ filiæ suæ dedit in dotem.

De hostibus hominis.

Cap. XX

Iob.7 Quatuor hostes hominis, demon, homo, mundus, caro. Militia ergo est vita hominis super terram. An non vera militia est, cũ multiplices hostes semper vndique insidientur vt capiant, persequantur vt perimant, dęmon & homo, mundus & caro: Dæmon cum vitijs & cõcupiscentijs, homo cum bestijs, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Gal.5 Verum non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus spũalia nequitiæ in cœlestibus, aduersus rectores tenebrarum harũ. Ad Ephe.6 uersarius enim vester diabolus, tãquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. 1.Pet.5 Accenduntur ignea tela nequissimi. Mors ingreditur per fenestras, oculus animam deprædatur, pugnat orbis terrarũ contra insensatos. Hiere.9 Thren.3 Sap.5 Luc.21 Gens contra gentẽ, & regnum aduersus regnum, & terræ motus magni erũt ꝑ loca, pestilẽtiæ & fames, terroresq; de cœlo & tẽpestates. Terra producit spinas & tribulos, aqua procellas & fluctus. Aer tempestates & tonitrua, Ignis coruscationes & fulgura. Maledicta, inquit, terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Gen.3 In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrã, qa terra es, & in terrã ibis. Insidiatus est eũ aper de sylua, & singularis ferus depastatus est eum. Psal.79 Bestiæ hostiles. Lupus & vrsus, pardus & leo, tigris & onager, crocodilus & gryphus, serpens & coluber, basiliscus & aspis, cerastes & draco, scorpiones & viperæ: Hiere.5 Sed & lendes & pediculi, formicæ & pulices, cyniphes & muscæ, crabrones & vespę, pisces & volucres. Gen.1 Nam qui creati fuimus, vt dñaremur piscibus maris & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quę mouentur in terra, nũc illis damur in prædam, & in escam eis tribuimur. Deut.31 Scriptum est enim: Dentes bestiarum mittam in eos, cum furore trahẽtium super terram atque serpentium.

De carcere animæ, quod est corpus.

Caput XXI.

Rom.7 INfelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Certe non vult educi de carcere, qui non vult exire de corpore. Nã carcer animæ corpus est. De quo Psalmista: Educ de carcere animam meam. Psal.141 Nusquam quies & tranquillitas, nusquam pax nec securitas, vbique timor & tremor, vbique labor & dolor. Caro dum viuit dolebit & anima super semetipsam lugebit.

De breui lætitia hominis.

Caput XXII.

Null' dies est in plena lętitia. Quis vnquam vel vnicũ diem totũ duxit in sua delectatione iucundũ, quem in aliqua parte diei reatus conscientiæ, vel impetus iræ, vel motus cõcupiscentiæ nõ turbauerit? Quem liuor inuidiæ vel ardor auaritiæ, vel tumor supbiæ non vexauerit, quem aliqua iactura, vel offensa, vel passio, non commouerit, quẽ deniq; visus, vel auditus, vel actus aliquis non offẽderit? Rara auis in terris nigroq; simillima cygno. Audi sup hoc sententiam sapientis: A mane vsq; ad vesperam immutabitur tempus. Cogitationes * vanę sibi succedunt, & mens rapit in diuersa. Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

De inopinato dolore.

Caput XXIII.

Comes lætitię dolor. SEmper enim * mundanæ lætitiæ tristitia repentina succedit. Et quod incipit à gaudio, desinit in mœrore. Mundana qppe felicitas multis amaritudinibus est respersa. Prou.14 Nouerat hoc q dixerat: Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat. Iob.1 Experti sunt hoc liberi Iob, qui cum comederent & biberẽt vinum in domo fratris sui primogeniti, repente vehemens ventus irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens vniuersos oppressit. Merito ergo pater aiebat: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. Melius est enim ire ad domum luctus, quã ad domum cõuiuij. Attende salubre consilium: In die bonorũ nõ immemor sis malorũ. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

De

De uicinitate mortis.
Caput XXIIII.

SEmper vltimus dies primus, & nunquam primus dies vltimus reputatur. Cum tamẽ ita semper viuere deceat, tanquam mori semper oporteat. Scriptũ est enim: Memor esto, quia mors nõ tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tanquam dies hesterna, quæ præterijt. Sẽper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est pręteritum, est mortuum totum. Morimur enim dum viuimus semper, & tunc tantũ desinimus mori, cum desinimus viuere. Melius est ergo mori vitæ, quam viuere morti. Quia nihil est vita mortalis, nisi mors viuẽs. Vnde Salomõ: Laudaui magis mortuos quam viuentes, & vtroque feliciorem iudicaui qui necdum natus est. Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit, & impediri non valet, hoc est illud mirabile, quod quãto plus crescit, tanto magis decrescit: Quia quãto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

De terrore somniorum.
Caput XXV.

TEmpus quod quieti cõcessum est, non conceditur esse quietum: nam terrent somnia, visiones conturbant. Et licet non sint in veritate tristia, vel terribilia, seu laboriosa, quæ somniant somniantes, tamen in veritate tristantur, terrentur & fatigantur, in tantum vt aliquando dormientes lachrymentur, & euigilãtes sæpissime conturbentur. Si vero iucũdum quid viderint, nihilominus euigilãtes tristarentur, tãquam illud amiserint. Aduerte qd super hoc dicat Eliphas Themanites: In horrore visionis nocturnæ, cum solet sopor occupare homines, pauor tenuit me & tremor, & oĩa ossa mea perterrita sunt, & cum spiritus me pẽsente trãsiret, inhorruerũt pili carnis meæ. Cõfidera Iob dicẽtem: Si dixero, consolabitur me lectus meus, & releuabor loquẽs mecũ in stratu meo, terrebis me per somnia, & pr visiones horrore concuties. Nabuchodonosor somniũ vidit qd eũ valde pterruit, & visiones capitis eius cõturbauerunt eũ. Multas curas sequũt somnia, & vbi multa somnia, vanitates plurimę. Multos errare fecerũt somnia, & excid derũt sperãtes in illis. Apparẽt em frequẽter turpes in so mnijs imagines, ex quibus per illusiones nocturnas non solum caro poluitur, sed anima quoque maculatur. Vnde dominus in Leuitico: Si fit, inquit, inter vos homo qui pollutus sit in nocturno somno, extra castra egrediat, & non reuertatur priusquam ad vesperum lauetur aqua, & post solis occasum regrediatur in castra.

Illusiones nocturnæ

Leuit. 15

De compassione amicorum.
Caput XXVI.

O Quãto dolore turbamur, quanto tremore concutimur, cum amicorum damna sentimus, & parentum pericula formidamus? Plus interdum sanus, in formidine, quam infirmus ęgritudine perturbatur. Plus hic voluntarius affectu doloris, quam inuitus effectu lãguoris affligitur. Verum est illud poeticum, Res est soliciti plena timoris amor. Cuius pectus tã ferrum, cuius cor tam lapideum, vt gemitus non exprimat, lachrymas non effundat, cum proximi vel amici morbum vel interitum intuetur, vt patiẽti non cõpatiatur, & dolenti non condoleat? Ipse Iesus quum vidisset Mariam & Iudæos, qui cum ea venerant ad monumẽtum, plorantes, infremuit spiritu, turbauit semetipsum, & lachrymatus est, forsitã non quia mortuus est, sed eo potius, quia mortuum ad vitæ miserias reuocauit. Sciat autem se culpabiliter durum & dure culpabilem, qui corporalem amici sui mortem deplorat, & spiritualẽ animæ suo mortem non defleat.

Condolere amicis.

Ouidius.

mortem

Magis animæ quam corporis mors deflenda.

De subitis infortunijs.
Caput XXVII.

SVbito cum non suspicatur, infortunium accidit, calamitas irruit, morbus inuadit, mors intercipit, quam nullus euadit. Ergo ne glorieris in crastinũ, ignorans quid superuentura pariat dies. Nescit homo finẽ suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & ficut aues comprehenduntur laqueo, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo superuenerint.

aſs quia

Pro. 27 Eccl. 9

De

De innumerabilibus speciebus ægritudinum. Caput XXVIII.

Intolerabilis tolerãtia.

NOndum à seculis tot ægritudinũ genera, tot passionũ species, physicalis industria potuit indagare, quot humana fragilitas potuit tolerare. Tolerabilem dixerim intolerantiam morborum, aut intolerabilem dixerim tolerantiam? Melius est vt vtrunq; coniunxerim. Nã intolerabile est propter passionis acerbitatem, & torabile propter patiẽdi necessitatem: de die in diem magis ac magis humana natura corrumpitur. Ita quod plurima fuerunt olim experimẽta salubria, quæ propter defectum ipsius hodie sunt mortifera. Senuit iam mundus vterque, scilicet macrocosmus, & microcosmus, id est, maior mũdus & minor mũdus. Et quanto prolixius vtriusque senectus producitur, tanto deterius vtriusque natura perturbatur.

Senectus vtriusque mundi.

De diuersis generibus tormentorum. Caput XXIX.

QVid dicam de miseris, qui per innumerabilia tormentorum genera puniuntur? Cæduntur fustibus, & gladijs iugulantur, cremantur flammis, & lapidibus obruuntur, discerpuntur vngulis, & patibulis suspenduntur, torquentur tigribus, & scorpionibus flagellant, artantur vinculis, & laqueis strangulantur, detruduntur carceribus, & ieiunijs macerantur, præcipitantur & submergũtur, excoriantur & distrahuntur, secantur & suffodiũtur. Qui ad mortẽ, ad mortẽ: qui ad gladiũ, ad gladiũ, q ad famem, ad famem: & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Crudele iudicium, immane supplicium, triste spectaculum, dantur in escam volatilibus cœli, bestijs terræ, & piscibus maris. Heu heu heu miserę matres quæ tam infelices genuistis filios.

aũs vngui bus. Equuleos dicit, quales boues ęnei sunt

Hiere.15

De quodam horrendo facinore, scilicet quod quædam mulier comedit infantem suum. Caput XXX.

Iosephꝰ de bello Iudaico. Lib 7. c. 13

ILlud igitur horribile facinus libet reminiscI, quod Iosephus de Iudaica obsidione describit: Mulier quædam facultatibus & genere nobilis cũ cætera multitudine quæ confluxerat Hierosolymã communem cum omnibus obsidionis casum ferebat. Huius reliquas facultates, quas de domo in vrbem conuexerat, tyranni penitus inuaserunt. Si quid vero relictum ex magnis opibus fuerat, quo victum quotidianum pertenuem duceret, irruentes per momenta satellites prædonum rapiebant, pro quo ingens labor mulierem ex indignatiõe quadam velut insania fatigabat, ita vt interdum prædones in necem sui maledictis & conuitijs instigaret. Verum quum nec irritatus quã quam nec miseratus illam perimeret, & si quid forte fuisset cibi quæsitum ab illa, id ab alijs quæreretur, nec iã fieret vsquã copia requirendi, Fames autem dira dũ viscera infisteret ac medullis, & ad furorẽ iam famis inedia perurgeretur, pessimis vsa est concilijs, & contra ipsa naturæ iura iam armatur. Erat enim ei sub vberibus paruulus filius, quem ante oculos ferens, infelicis, inquit, matris es. O infelicior fili, in bello fame ac dereptione prædonum cui te reseruabo? Nam & si posset vita sperari, iugo tamen Romanæ seruitutis vrgeberis. Veni ergo nunc o mi nate, esto matri cibus, prædonibus furor, seculis fabula, quæ sola deerat cladibus ludæorum. Et cum hoc dixisset, protinus filium iugulauit, eum deinde igni appositio torret, & medium quidem consumit, medium seruat obtectum. Et ecce statim prædones irruerunt ambustæ carnis odore suscepto, mortem minantur nisi cibos sine mora quos paratos sensisse rant demonstraret. Tunc illa inquit: Partem vobis optimam reseruaui, & continuo quæ superfuerant membra retexit infantis. At illos repente ingens horror inuasit, membraq; eorum diriguere, & quasi animi duricie vox eorum est fauci bus intercluſa. Illa vero truci vultu & ipsis prædonibus truculentior, meus, inquit, est partus, meus est filius, meum est facinus, edite, nam ego prior edi quem genui. Nolite vos effici aut matre religiores, aut fœmina molliores, qd si vos pietas vincit, meos execramini cibos, q iam talibus pasta sum, ego iterum his pascar. Post hæc illi territi contrementesq; discedunt, qui hunc solum ex omnibus facultatibus cibum miserę matri reliquerunt.

Quod

Quod quandoque punitur innocens, & nocens absoluitur. Cap. XXXI.

NEmo se confidat expertem à pœna, qui se nouit immunem à culpa. Qui stat, videat ne cadat. Nam sæpe innocens damnatur, & nocens absoluitur: pius punitur, & honoratur impius: Iesus crucifigitur, & Barrabas liberatur. Hodie vir iustus & quietus inutilis, vir religiosus hypocrita, vir simplex fatuus reputatur. Deridetur enim iusti simplicitas. Lãpas contempta apud cogitatiões diuitũ.

LIBRI PRIMI FINIS.

DE MISERIA HVMANÆ CONDITIONIS, LIBER SECVNDUS, determinans de culpabili humanæ conuersionis progressu.

Quænam soleant homines communiter affectare. Cap. I.

TRia maxime solẽt homines affectare: Opes, voluptates, honores. De opibus praua, de voluptatibus turpia, de honoribus vana pcedũt. Hinc enim Ioannes apostolus ait: Nolite diligere mundum, neque est quæ in mundo sunt: quia quicquid est in mundo, est cõcupiscentia carnis & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Concupiscentia carnis ad voluptates, concupiscentia oculorum ad opes, superbia vitæ pertinet ad honores. Opes generant cupiditates & auaritiam: voluptates pariunt gulam, & luxuriam: honores nutriunt superbiam, & iactantiam.

De cupiditate. Cap. II.

NIhil est igitur auaro sceleſtius, & nihil iniqus, q̃ amare pecuniam. Verbũ est sapientis, q̃d cõfirmat Apostolus, dicẽs: Qui volũt diuites fieri, incidũt in tentationẽ, & in laqueũ diaboli, & in desideria multa, & inutilia & nociua, quę mergũt hoiem in interitũ & perditiõem. Radix enim omnium malorũ est cupiditas, hæc sacrilegia cõmittit & furta, rapinas exercet & prędas, bella gerit & homicidia, Simoniace vẽdit & emit, Inique petit & recipit, Iniuste negociatur & fœneratur, Instat dolis & imminet fraudibus, Dissoluit pactum, & violat iuramentum, Corrũpit testimoniũ & puertit iudiciũ.

De iniquis muneribus. Cap. III.

COnsule Prophetam Euangelicum Esaiam. Omnes (inquit) diligũt munera, sequũtur retributiones, pupillo nõ iudicant, causa viduæ non ingreditur ad eos. Non ipsi præcedunt retributiones, quia non iudicant amore iustitiæ, sed retributiones præcedunt ipsos, quia iudicant amore pecunię. Semper enim sequũtur largitionem, vel promissionem, vel spem, & ideo pupillo non iudicant, à q̃ nihil largitur aut promittitur, aut speraſ. O principes infideles, socij furum, quicũque diligitis munera, sequimini retributiones, nunquam excutietis manũ à munere, nisi prius excludatis cupiditatem à pectore. De vobis inquit Propheta: Principes eius quasi lupi rapientes prędam, & auare sectando lucra. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant. Ecce contrarium dñs per Moysen pręcepit in lege: Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinẽt. Non accipies personam nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Sed iuste quod iustum est prosequeris, & viues. Duo dicit, iustum & iuste, quidam enim iuste quod iustum est, alij quod iniustum est iniuste: rursum quidam iniuste quod iustum est, alij iuste quod iniustum est psequuntur.

Esa.1 Mali principes sequũtur retributiones.

Ezech.22

Deu.16

Non accipies personam nec munera. Exod.23

De acceptione personarum. Caput IIII.

VAE vobis qui corrupti prece vel precio, qui tracti amore vel odio, dicitis bonum malum, & malum bonũ: ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem: mortificantes animas quæ non moriuntur, & viuificantes animas quæ non viuunt. Vos enim non attenditis merita causarum, sed merita personarũ: non

Esa.5

Quid attẽdunt iniq̃ iudices.

non iura,ſed munera: non iuſtitiam,ſed pecuniam: non quod ratio dictet,ſed ꝺd voluntas affectat: non quid lex ſanciat, ſed quid mens cupiat. Nō inclinatis animum ad iuſtitiam, ſed iuſtitiam inclinatis ad animum: non vt quod licet hoc libeat,ſed vt liceat hoc quod libet. Nunquam in vobis ita ſimplex eſt oculus, vt totum corpus ſit lucidū, ſed aliquid ſem per admiſcetis fermenti, quo totam maſſam corrumpitis. Pauperum cauſam cū mora negligitis,diuitum cauſam cum inſtantia promouetis. In illis rigorem oſtēditis,cum iſtis ex manſuetudine diſpenſatis. Illos cū difficultate reſpicitis, iſtos cum fauore tractatis. Illos negligenter auditis,iſtos ſubtiliter auſcultatis. Clamat pauper & nullus exaudit, loquitur diues & omnes applaudunt. Diues locutus eſt & omnes tacuerunt,& verbum illius vſque ad nubes perducent: pauper locutus eſt,& dicunt,quis eſt hic? & ſi offenderit,ſubuertent illum. Clamat vim patiens & nullus exaudit,vociferatur & non eſt qui iudicet. Sed ſi forte pauperū cauſam ſuſcipitis, illos remiſſe fouetis, cū aūt diuitū cauſam aſſumitis, illos ptinaciter adiuuatis: Pauperes deſpicitis,diuites honoratis: iſtis reuerēter aſſurgitis, illos deſpicabiliter cōculcatis. Si introierit in cōuentū veſtrū virū anulū habēs aureū in veſte candida,introierit & pauper ſordido habitu,& intendatis in eum qui indutus eſt veſte præclara,& dixeritis ei, tu ſede hic bene,pauperi vero dicatis, tu ſta illic aut ſede ſub ſcabello pedum meorum,nōne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationū iniquarum? De vobis enim & contra vos dicit Propheta: Magnificati ſunt & ditati,incraſſati & impinguati,cauſam pupilli nō dixerunt, & iudicium pauperum nō iudicauerunt, vti in lege præcipitur: Nulla erit diſtantia perſonarum,ita paruum audietis vt magnum. Nec accipietis cuiuscunque perſonam, quia Dei iudicium eſt. Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum.

Matt.6 Acceptio pſonarum Eccle.13 Iaco.2 Hiere.5 Deut.1 Act.10

De *uenditione iuſtitiæ.* Caput V.

VOs autem nec gratiam gratis datis, nec iuſtitiam iuſte redditis, qa niſi venierit, non prouenit, nec datur niſi vendatur. Sæpe iuſtitiam tantum differtis, quod litigantibus pluſquam totum aufertis, quia maior eſt ſumptus expenſæ quam fructus ſententiæ. Quid autem poteritis illi in diſtricto iudicio reſpondere, qui præcipit: Gratis accipiſtis, gratis date? lucrum in arca, damnum in conſciētia, pecuniam captatis, ſed animā captiuatis. Verum quid proficit homini ſi mundum lucretur vniuerſum, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur? Aut quā dabit homo commutationem pro anima ſua? Frater non redimit, redimet homo, non dabit Deo placationem ſuam, nec precium redemptionis animæ ſuæ, laborauit in æternum, & viuet adhuc in finem. Audite diuites quid contra vos Iacobus apoſtolus ait: Agite nunc diuites, plorate & vlulate in miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis, diuitiæ veſtræ putrefactę ſunt, & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt, aurum & argentum veſtrum æruginauit, & ærugo eorum erit vobis in teſtimonium, & māducabit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis vobis irā in nouiſſimis diebus. Ecce merces operariorum qui meſſuerunt regiones veſtras quæ fraudata eſt à vobis clamat, & clamor ipſorum in aures domini ſabaoth introiuit. Propterea veritas præcepit: Nolite theſaurizare vobis thezauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, vbi fures effodiunt, & furantur. Matt.6

vendito res iuſtitiæ. Matt.10 Matt.16 Pſal.48 Sententia in diuites. Iacob.5

De *inſatiabili deſiderio cupidorum.* Caput VI.

O Ignis inextinguibilis, o cupiditas inſatiabilis. Quis vnquā cupidus primo fuit voto contentus? Cum adipiſcitur quod optauerat, deſiderat amplio ra, ſemper in habendis & nunquam in habitis finem conſtituit. Inſatiabilis eſt oculus cupidi, & in partem iniquitatis non ſatiabitur. Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructum nō capiet ex eis. Infernus & perditio nunq̄ replentur, ſimiliter & oculi hominum inſatiabiles. Sanguiſugæ vero duæ filiæ ſunt quæ dicunt, affer affer. Nam creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit. Eccliſ. Pro.27 Ibid. Iuuenalis.

Qua

Quare cupidus satiari non potest. Caput VII.

VIs o cupide scire quare semper es vacuus, cur nunquam impleris? Aduerte: Non est plena mẽsura tua, quæ quantumcunque contineat, adhuc capax est amplioris. Sed humanus animus capax est dei, quoniam qui ad hęret deo, vnus spiritus est cum Deo. Quantumlibet ergo cõtineat, nunquam est plenus, nisi Deum habeat, cuius semp est capax. Si vis ergo o cupide satiari, desinas esse cupidus, quia dum cupidus fueris, satiari non poteris. Non est enim conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial, quia nemo potest Deo seruire & mammonæ.

De *falso nomine diuitiarum.* Caput VIII.

O Falsa diuitiarum felicitas, quæ diuitem veraciter efficit filium infelicem. Quid enim est infelicius quã opes mundi, quæ diuitiæ nuncupantur? Opposita quippe sunt esse diuitem & egenũ. At opes mundi non auferunt, sed afferunt egestatem. Magis enim, inquit Salomon, sufficit modicum pauperi, quã plurimum diuiti, quia vbi multæ diuitiæ, ibi multi qui comedunt illas. Quot & quanti magnates indigeant, ipsemet frequenter experior. Opes itaque non faciunt hominem diuitem, sed egenum.

Exempla contra cupiditatem. Caput IX.

QVam multos seduxit cupiditas? q̃ plures perdidit auaritia? Balaam asella redarguit & pedes sedentis attriuit, quia captus cupiditate promissorum dispofuerat maledicere Israeli. Achan populus lapidauit, quia tulit aurum & argentum de anathemate. Naboth interrẽptus est, vt Achas eius vineam possideret. Giezi lepra percussus est, quia petijt & recepit aurum & argentum, & vestes sub nomine Helisei. Iudas laqueo se suspendit, quia vendidit & tradidit Christum. Ananiam & Saphiram subitanea mors extinxit, quia de precio agri defraudauerunt apostolos. Aedificauit Tyrus munitionem suam, & coaceruauit argentum quasi humum, & aurum quasi lutũ platearum, sed ecce dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem eius, & hæc igni deuorabitur.

De *superflua solicitudine cupidorum.* Caput X.

CVr ad congregandum quis instet, quum stare non possit ille qui congregat? Nam quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquã in eodem statu permanet. Cur multa desideret, cum pauca sufficiant? Habentes, inquit, victum & vestitum, his contenti simus. Cur necessaria cum multa solicitudine quærat, cum ipsa sine magna difficultate se offerant? Audi quid super hoc veritas dicit: Nolite soliciti esse, dicentes: Quid mãducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Scit enim pater vester cœlestis, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiçientur vobis. Nunquam enim vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.

De *auaritia.* Caput XI.

TAntalus sitit in vndis, & auarus eget in opibus, cui tantum est quod habet, quantum est quod non habet, qa nunquam vtitur acquisitis, sed semper inhiat acquirendis. Salomon: Est quasi dives cum nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis diuitijs sit. Auarus & infernus vterque comedit & non digerit, recipit & non reddit. Auarus nec patientibus compatitur, nec miseris subuenit vel miseretur, sed offendit Deum, offendit seipsum, offendit proximum. Nã deo retinet debita, proximo denegat necessaria, sibi subtrahit opportuna. Deo ingratus, proximo impius, sibi crudelis. Viro cupido & tenacissimo sine ratione est substantia, & homini liuido ad quid aurum? Qui sibi nequam est, quomodo bonus alijs erit? Et nõ iucundabitur in bonis suis. Qui habet substãtiam huius mũdi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Non enim proximũ suum diligit sicut seipsum, quem inedia perimit & egestas cõsumit, neque Deum diligit super omnia, qui pẽfert aurum & præponit argentum.

pauca homini sufficiunt. Iob.14

1. Tim. 6

Mat.6 Luc.12

Psal.36

Horatius.

Pro.13

Auar⁹ peccat in deũ, in proximum & in seipsum.

Eccli.14

1.Ioan.3

Cur auaritia sit seruitus idolorum. Cap. XII.

Ephe.5 Auarus similis idololatræ.

RECte diffinit Apostolus: Auaritia est seruitus idolorum. Sicut.n. idolatra seruit simulacro, sic & auarus thesauro. Nam ille cultum idololatriæ diligenter amplificat, & iste cumulum pecuniæ libenter augmentat. Ille cum omni diligentia colit simulacrum, & iste cũ omni cura custodit thesaurum. Ille spem ponit in idololatria, & iste spẽ constituit in pecunia. Ille timet mutilare simulacrum, & iste timet minuere thesaurum

De quibusdam proprietatibus auaritiæ. Cap. XIII.

Prauitas & miseria auari.

AVarus ad petendum promptus, ad dandum tardus, ad negandum frontosus. Si quid expendit, totum amittit, tristis, querulus & morosus, solicitus suspirat & anxiatur, dubius habet & inuitus expendit. Magnificat datum, sed vilificat dandum, dat vt lucretur, sed non lucratur vt det, largus in alieno, sed parcus in proprio. Gulam euacuat, vt arcam impleat, corpus extenuat, vt lucrum extẽdat. Manum habet ad dandum collectã, sed ad recipiendum porrectam, ad dandũ

Eccli.40

clausam, sed ad recipiendum apertã. Porro substantiæ iniustorum sicut fluuius siccabuntur, quia qui male congregat, cito dispergit. Iustum iudicium, vt quæ de malo proueniunt, ad malum perueniant, nec accedat ad bonum, quod non procedit ex bono. Auarus ergo damnationem habet vitæ, quæ nunc est & futuræ.

De iniqua possessione diuitiarum. Caput XIIII.

Eccli.8 Ibid.31 Psal.72

VErum est ergo quod Sapiens protestatur, multos perdidit aurum & argentum. Qui aurum diligit, non iustificabitur. Væ illis qui sectantur illud.

Opes impediunt à regno dei

Ecce ipsi peccatores & abundãtes in hoc seculo obtinuerunt diuitias. Hinc veritas ipsa præcipiebat apostolis: Nolite possidere aurum neque argentum, neq; pecuniam in zonis vestris, quia sicut camelus non potest introire per foramẽ acus,

Mat.10

Ibi.19

ita difficile est diuitem intrare in regnũ cœlorum. Arta est enim via & angusta porta quæ ducit ad vitam. Apostolus

Ibid.7

ergo secutus regulam veritatis, aiebat: Argentum & aurum non est mihi. Vçer go vobis qui coniũgitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Repleta est terra argento & auro, & non est finis thesaurorum eius. Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus sum, & percussi eum.

Act.3 Esaiæ 5

Ibid.2 Ibid.17

De licitis opibus. Cap XV.

CAEterum Abraham diues fuit, & Iob locuples, Dauid opulentus, & tamen de Abraham inquit scriptura, qa credidit Deo & reputatum est illi ad iustitiam. Et de Iob, quia non erat ei similis in terra, vir simplex & rectus ac timẽs Deum, & recedẽs à malo. De Dauid autem, quia dominus inuenit virum secundum cor suũ. At illi fuerunt quasi nihil habentes, & omnia possidẽtes. Iuxta illud Prophetæ: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nos autem sumus omnia possidentes, quasi nihil habentes, secundum illud Psalmistæ, Diuites eguerunt & esurierunt. Facilius enim inuenies qui diligit diuitias, & non habeat, quam qui habeat & non diligat. Quia difficile est esse in igne & non ardere, difficilius est possidere diuitias, & non diligere. Audi Prophetam Hieremiam: A minore vsque ad maiorem omnes auaritiæ studet, & à propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.

Gen.15 Iob 1 1.Reg.16 2.Cor.6 Psal.1 Psal.33 Difficile est opes habere & eas non diligere Hiere.6

De incertitudine diuitiarum. Cap, XVI.

OMnis cupidus & auarus contra naturam nititur & molitur. Natura enim pauperem adducit in mundum, natura pauperem reducit à mũdo. Nudũ nanque eum terra suscepit, nudum etiam suscipiet. Cupidus aũt cupit & curat fieri diues in mundo. Destruam (inquit) horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & omnia bona mea. Sed dictum est ei: O stulte hac nocte repetetur anima tua à te, quæ autem parasti cuius erunt? Thesaurizas & ignoras cui congreges. Dormierũt enim somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarũ in manibus suis. Dues cũ dormierit, nihil secũ affert, aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Ne timueris ergo cũ diues factus fuerit homo, & cum

Cupiditas opũ cõtra naturam

Luc.12

Psal.38 Psal.75 Iob.27 Psal.48 Opes detinentur aliquando inutiles

cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum morietur, non accipiet hæc omnia, neque simul cum eo descēdet gloria domus eius, sed relinquet alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in æternum. Hinc etiam sapiens attestatur, Qui aceruat ex animo iniuste, alijs congregat, & in bonis suis alius luxuriabitur. Proh dolor, quem habebat hostem dimittit hæredem.

Eccl. 1 Gulosis nihil sufficit

De *gula*. Cap. XVII.

INitium vitæ hominis aqua & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Nunc aūt gulosis non sufficiunt fructus arborum, non genera leguminum, non radices herbarum, non pisces maris, non bestiæ terræ, non aues cœli, sed quæruntur pigmenta, comparātur ✱ aromata, nutriuntur altilia, Capiuntur ob escam quæ studiose coquuntur arte coquorum, quę laute parantur officio ministrorum. Alius contundit & colat, alius confundit & conficit, substantiam conuertit in accidens, naturam mutat in artem, vt saturitas transeat in esuriem, vt fastidium reuocet appetitum, ad irritandum gulam, non ad sustentandam naturam, non ad necessitatem supplendā, sed ad auiditatem explendam. Cæterum tā breuis est gulæ voluptas, vt spacio loci vix sit quatuor digitorum, spacio temporis vix sit totidem momentorum. Contēnitur mediocritas & superfluitas affectatur, in diuersitate saporum, in varietate ciborum. Auditas nescit modum, & ✱ varietas excedit mensuram, sed & mens grauatur, & stomachus turbatur, sensus opprimitur in illis. Inde non salus & sanitas, sed morbus & mors. Audi super hoc sententiam Sapientis: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas sup omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & propter crapulam multi perierunt. Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & hanc destruet.

operātur

Breuis gulæ voluptas.

voracitas

Multi ex gula pereunt.

Eccli. 37

2. Cor. 6

Exempla contra gulam. Caput XVIII.

GVla carum tributum exigit, sed vilissimum reddit, quia quanto sunt delicatiora cibaria, tanto fœtidiora sunt stercora. Turpius egerit, qui turpiter ingerit, superius & inferius horribilem flatum exprimens, & abominabilem sonū emittens. Gula paradisum clausit, primo genita Esau vendidit, suspendit pistorē, decollauit baptistam. Nabuzardam princeps coquorum tēplum incendit, & Hierusalem euertit. Balthasar in conuiuio manum contra parietem scribentem aspexit, Mane thetel phares, & eadē nocte interfectus est à Chaldęis. Sedit populus manducare & bibere, & surrexeruut ludere, sed adhuc erant escę eorum in ore ipsorum, & ira dei ascēdit super eos. Qui vescebantur voluptuose, interierunt in vijs. Diues ille qui epulabatur quotidie splendide, sepultus est in inferno.

Mali fructus gulæ

Gen. 3. 25

Mar. 6

4. Reg. 7 Dan. 5

Exod. 32

Psal. 77 Thren. 4 Luc. 16

De *ebrietate*. Caput XIX

QVid turpius ebrioso? cui fœtor in ore, tremor in corpore, qui promittit stulta, prodit occulta, cui mens alienatur, facies transfornatur? Nullum enim secretum, vbi regnat ebrietas. Horatius, Fœcundi calices, quem non fecere disertum? Porro non sufficit vinum, nō sicera, non ceruisia, sed studiose conficitur mulsum, syropus, claretum, labore multo, solicitudine magna, sumptu non modico, sed inde contentiones & rixę, lites & iurgia. Vinum enim multum potatum (vt ait sapiens) irritationem & iram, & ruinam multam facit. Fornicatiōes ex eo sunt. Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. Propterea dicit apostolus: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Et Salomon, Luxuriosa res vinum & tumultuosa ebrietas. Filij Rechab & filius Zachariæ vinum & siceram, & omne q̄d inebriare poterat, uon biberunt.

Mala ebrietatis prou. 32

Horatius.

Eccl. 31

Osee. 4

Eph. 5 pro. 20

Hiere. 35 Luc. 1

Exempla contra ebrietatem. Caput XX.

EBrietas enim verenda nudauit, incestum commisit, filium regis occidit, principem exercitus iugulauit. Verū est ergo quod Salomō ait Prouer. xxiii. Vacantes potibus & dantes symbola cōsumentur. Et Esaias in v. capite, Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara & lyra & tympanū, & tibia, & vinum in conuiuijs vestris. Vę qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum, Comedamus & bibamus,

Gen. 9. 19 2. Reg. 13 Iud. 13

Pro. 23 Esa. 5

Væ ebrietatē sectantibus.

Esai. 22

Cur auaritia sit seruitus idolorum. Cap. XII.

Ephe.5 Auarus similis idolatræ.

RECte diffinit Apostolus: Auaritia est seruitus idolorum. Sicut.n. idolatra seruit simulacro, sic & auarus thesauro. Nam ille cultum idololatriæ diligenter amplificat, & iste cumulum pecuniæ libenter augmentat. Ille cum omni diligentia colit simulacrum, & iste cũ omni cura custodit thesaurum. Ille spem ponit in idololatria, & iste spẽ constituit in pecunia. Ille timet mutilare simulacrum, & iste timet minuere thesaurum

De *quibusdam proprietatibus auaritiæ.* Cap. XIII.

Prauitas & miseria auari.

AVarus ad petendum promptus, ad dandum tardus, ad negandum frontosus. Si quid expendit, totum amittit, tristis, querulus & morosus, solicitus suspirat & anxiatur, dubius habet & inuitus expendit. Magnificat datum, sed vilificat dandum, dat vt lucretur, sed non lucratur vt det, largus in alieno, sed parcus in proprio. Gulam euacuat, vt arcam impleat, corpus extenuat, vt lucrum extẽdat. Manum habet ad dandum collectã, sed ad recipiendum porrectam, ad dandũ clausam, sed ad recipiendum apertã. Porro substantiæ iniustorum sicut fluuius siccabuntur, quia qui male congregat, cito dispergit. Iustum iudicium, vt quæ de malo proueniunt, ad malum perueniant, nec accedat ad bonum, quod non procedit ex bono. Auarus ergo damnationem habet vitæ, quæ nunc est & futuræ.

Eccli.40

De *iniqua possessione diuitiarum.* Caput XIIII.

Eccli.8 Ibid.31 Psal.72

VErum est ergo quod Sapiens protestatur, multos perdidit aurum & argentum. Qui aurum diligit, non iustificabitur. Væ illis qui sectantur illud.

Opes impediunt à regno dei

Ecce ipsi peccatores & abundãtes in hoc seculo obtinuerunt diuitias. Hinc veritas ipsa præcipiebat apostolis: Nolite possidere aurum neque argentum, neq; pecuniam in zonis vestris, quia sicut camelus non potest introire per foramẽ acus,

Mat.10

Ibi.19

ita difficile est diuitem intrare in regnũ cœlorum. Arta est enim via & angusta porta quæ ducit ad vitam. Apostolus

Ibid.7

ergo secutus regulam veritatis, aiebat: Argentum & aurum non est mihi. Vęr go vobis qui coniũgitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Repleta est terra argento & auro, & non est finis thesaurorum eius. Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus sum, & percussi eum.

Acto.3 Esaiæ 5

Ibid.2 Ibid.17

De *licitis opibus.* Cap XV.

CAEterum Abraham diues fuit, & Iob locuples, Dauid opulentus, & tamen de Abraham inquit scriptura, qa credidit Deo & reputatum est illi ad iustitiam. Et de Iob, quia non erat ei similis in terra, vir simplex & rectus ac timẽs Deum, & recedẽs à malo. De Dauid autem, quia dominus inuenit virum secundum cor suũ. At illi fuerunt quasi nihil habentes, & omnia possidẽtes. Iuxta illud Prophetæ: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nos autem sumus omnia possidentes, quasi nihil habentes, secundum illud Psalmistæ, Diuites egerunt & esurierunt. Facilius enim inuenies qui diligit diuitias, & non habeat, quam qui habeat & non diligat. Quia difficile est esse in igne & non ardere, difficilius est possidere diuitias, & non diligere. Audi Prophetam Hieremiam: A minore vsque ad maiorem omnes auaritiæ student, & à propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.

Gen.15

Iob 1

1.Reg.16. 2.Cor.6

Psal.1

Psal.33

Difficile est opes habere & eas non diligere

Hitre.6

De *incertitudine diuitiarum.* Cap, XVI.

Cupiditas opũ contra naturam.

OMnis cupidus & auarus contra naturam nititur & molitur. Natura enim pauperem adducit in mundum, natura pauperem reducit à mũdo. Nudũ nanque eum terra suscepit, nudum etiam suscipiet. Cupidus aũt cupit & curat fieri diues in mundo. Destruam (inquit) horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & omnia bona mea. Sed dictum est ei: O stulte hac nocte repetetur anima tua à te, quæ autem parasti cuius erunt? Thesaurizas & ignoras cui congreges. Dormierũt enim somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarũ in manibus suis. Dues cũ dormierit, nihil secũ affert, aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Ne timueris ergo cũ diues factus fuerit homo, & cum

Luc.12

Psal.38 Psal.75

Iob.27 Psal.48

Opes relinquentur aliquando inimicis

cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum morietur, non accipiet hæc omnia, neque simul cum eo descēdet gloria domus eius, sed relinquet alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in æternum. Hinc etiam sapiens attestatur, Qui aceruat ex animo iniuste, alijs congregat, & in bonis suis alius luxuriabitur. Proh dolor, quem habebat hostem dimittit hæredem.

Eccl. 2 Gulosis nihil sufficit

De *gula*. Cap. XVII.

INitium vitæ hominis aqua & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Nunc aūt gulosis non sufficiunt fructus arborum, non genera leguminum, non radices herbarum, non pisces maris, non bestiæ terræ, non aues cœli, sed quæruntur pigmenta, comparātur ✱ aromata, nutriuntur altilia, Capiuntur ob escam quæ studiose coquuntur arte coquorum, quę laute parantur officio ministrorum. Alius contundit & colat, alius confundit & conficit, substantiam conuertit in accidens, naturam mutat in artem, vt saturitas transeat in esuriem, vt fastidium reuocet appetitum, ad irritandum gulam, non ad sustentandam naturam, non ad necessitatem supplendā, sed ad auiditatem explendam. Cæterum tā breuis est gulæ voluptas, vt spacio loci vix sit quatuor digitorum, spacio temporis vix sit totidem momentorum. Contēnitur mediocritas & superfluitas affectatur, in diuersitate saporum, in varietate ciborum. Auditas nescit modum, & ✱ varietas excedit mensuram, sed & mens grauatur, & stomachus turbatur, sensus opprimitur in illis. Inde non salus & sanitas, sed morbus & mors. Audi super hoc sententiam Sapientis: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas sup omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & propter crapulam multi perierunt. Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & hanc destruet.

operātur

Breuis gulæ voluptas.

voracitas

Multi ex gula pereunt. Eccli. 37

2. Cor. 6

Exempla contra gulam. Caput XVIII.

GVla carum tributum exigit, sed vilissimum reddit, quia quanto sunt delicatiora cibaria, tanto fœtidiora sunt stercora. Turpius egerit, qui turpiter ingerit, superius & inferius horribilem flatum exprimens, & abominabilem sonū emittens. Gula paradisum clausit, primo genita Esau vendidit, suspendit pistorē, decollauit baptistam. Nabuzardam princeps coquorum tēplum incendit, & Hierusalem euertit. Balthasar in conuiuio manum contra parietem scribentem aspexit, Mane thetel phares, & eadē nocte interfectus est à Chaldęis. Sedit populus manducare & bibere, & surrexeruut ludere, sed adhuc erant escę eorum in ore ipsorum, & ira dei ascēdit super eos. Qui vescebantur voluptuose, interierunt in vijs. Diues ille qui epulabatur quotidie splendide, sepultus est in inferno.

Mali fructus gulæ

Gen. 3. 25

Mar. 6

4. Reg. 7 Dan. 5

Exod. 32

Psal. 77 Thren. 4 Luc. 16

De *ebrietate*. Caput XIX

QVid turpius ebrioso? cui fœtor in ore, tremor in corpore, qui promittit stulta, prodit occulta, cui mens alienatur, facies transfornatur? Nullum enim secretum, vbi regnat ebrietas. Horatius, Fœcundi calices, quem non fecere disertum? Porro non sufficit vinum, nō sicera, non ceruisia, sed studiose conficitur mulsum, syropus, claretum, labore multo, solicitudine magna, sumptu non modico, sed inde contentiones & rixę, lites & iurgia. Vinum enim multum potatum (vt ait sapiens) irritationem & iram, & ruinam multam facit. Fornicatiōes ex eo sunt. Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. Propterea dicit apostolus: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Et Salomon, Luxuriosa res vinum & tumultuosa ebrietas. Filij Rechab & filius Zachariæ vinum & siceram, & omne q̄d inebriare poterat, uon biberunt.

Mala ebrietatis prou. 32

Horatius.

Eccl. 31

Osee. 4

Eph. 5 pro. 20

Hiere. 35 Luc. 1

Exempla contra ebrietatem. Caput XX.

EBrietas enim verenda nudauit, incestum commisit, filium regis occidit, principem exercitus iugulauit. Verū est ergo quod Salomō ait Prouer. xxiii. Vacantes potibus & dantes symbola cōsumentur. Et Esaias in v. capite, Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara & lyra & tympanū, & tibia, & vinum in conuiuijs vestris. Vę qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum, Comedamus & bibamus,

Gen. 9. 10 2. Reg. 13 Iud. 13

Pro. 23 Esa. 5 Væ ebrietatē sectantibus.

Esai. 22

cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Dñi exercituũ. Si dimittetur hæc iniqtas vobis donec moriamini. Væ coronæ superbiæ Effraim. Sacerdos & propheta nescierunt, p̃ ebrietate absorpti sunt à vino, nescierũt videtẽ, & ignorauerunt iudiciũ. Proh pudor, cum ad annunciandam Euangelicam lectionem, à quodam presbytero benedictio peteretur, hesternã crapulam, & nocturnam ebrietatem eructans, fertur alta voce dixisse: Potum seruorum benedicat rex angelorum.

Esa. 28

presbyter ebrius

potum

De *luxuria*. Caput XXI.

Apoc. 22 Osee. 7

POrro turpis mater filiam generat turpiorem. Iustum est enim, vt qui in sordibus est, sordescat & adhuc. Oẽs anim adulterantes quasi clibanus succẽsus à coquente. Cœperunt principes furere à vino. Venter enim oppipare satur, libenter Venerem amplexatur. O extrema libidinis turpitudo, quæ non solum mentem effœminat, sed etiam corpus eneruat, non solum maculat animam, sed fœdat personam. Omne nanque peccatum quodcunque fecerit homo, extra suum corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur fœtor & immunditia, sequuntur semper dolor & pœnitentia. Fauus enim (inquit Salomon) distillans labia mereticis, & nitidius oleo guttur eius. Nouissima autem illius amara sicut absinthium, & lingua eius acuta quasi gladius biceps.

Turpitudò luxuriæ

1. Cor. 6

pro. 5

De *generalitate luxuriæ*. Cap. XXII.

FAmiliaris est inimicus, habitans nõ procul, sed prope: non exterius, sed interius. Nã virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris eius. Nunquam fugatur, nisi cum fugitur, nũquam mactatur, nisi cum maceratur. Ad causam exigit libertatem & abundantiam, sed * requirit ad effectum facultatem & adiacentiam. Hęc omnem ętatem corrumpit, omnem sexũm confundit, omnem ordinem soluit, omnẽ gradũ puertit. Inuadit eñ senes & iuuenes, mares & fœminas, prudẽtes & simplices, superiores & inferiores, ad extremam generationem etiam sacerdotes. Qui nocte Venerẽ amplexantur, mane ỹo virginẽ venerãt.

Quam late patet luxuria Iob 40

reperit

Sacerdotũ incõtinentia

Turpe dictu, sed turpissimum actu, dici liceat * quod agi nõ libeat. Nocte filium Veneris agitant in cubilibus, mane filium virginis offerunt in altari.

De *diuersis speciebus luxuriæ & poenis earum*.

Caput XXIII.

QVis multiplices species huius sufficienter valet explicare? Hæc enim Pentapolim cum adiacente regione subuertit. Sodomitas & Sychen cum populo interemit, raptores Dinæ, Her, & Onam filios Iuda percussit, scilicet immundos, Iudęum & Madianitidem pugione transfodit, scilicet fornicatores, tribus Beniamin pro vxore leuitæ deleuit, adulteros, filios Heli sacerdotis in bello prostrauit stupratores. Amon in cõuiuio interfecit. Hæc denique Vriam occidit, p̃sbyteros lapidauit, Rubẽ maledixit, Samsonem seduxit, Salomonem peruertit. Verum est ergo quod legitur, propter speciẽ mulieris multi perierunt. Nã vinũ & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos. Hæc multos vulneratos deiecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea, viæ inferi domus eius, penetrantes in interiora mortis. Hæc vires eneruat, sensus diminuit, dies consumit, opes effundit.

Gen. 10

Ibid. 14

Ibid. 38 Nu. 25 Iudi. 19 & 20

1. Reg. 8 & 4

2. Reg. 13 Ibid. 2 Dan. 13 Gen. 35 49 Iud. 16 3. Reg. 11 Eccli. 19

Pro. 7

De *coitu contra naturam*.

Caput XXIIII.

HAEc ignominiosam morphosim operatur, quam tamen apostolus non confunditur nominare. Propterea, inquit, tradidit eos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum cõmutauerunt naturalem vsum in in eum qui est contra naturam. Similiter & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt inconcupiscentijs suis in inuicẽ, masculi in masculos turpitudinẽ operãtes. Quid autem hanc turpitudinẽ operãtibus turpius? Quid hoc crimine criminosius? In lege eñ quasi paria cõiunguntur cõcubitus maris cũ masculo, & coitus hominis cũ iumẽto. Sic eñ legitur in Leuitico: Cum masculo non commisceberis coitu fœmineo, quia abominatio est, cũ omni pecore non coibis, nec maculaberis cũ eo. Vtriq; par pœna subscribit. Qui dormierit, inqt, cũ masculo coitu fœmineo, vtrique operati sunt nefas, morte moriãtur, pecus

Rom. 1

Crimen grauissimum

Leui. 18

Ibid. 20

pecus quoq; occidite. Qui habet aures audiat, imo qui desipit, resipiscat.

De pœna huius sceleris.

Caput XXV.

Gen.16 POEna docuit, quid hæc culpa promeruit. Pluit enim dominus super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignē de cœlo. Noluit enim dominus cuiquam ãgelorum vel homiuum executionem huius pœnę committere, sed sibiꝑpsi vindictam huius sceleris reseruauit, secũdum illud: Mea est vltio, & ego retribuã. Et ideo pluit dñs à dño, videlicet à seipo, non imbrem vel rorem, sed sulphur & ignem. Sulphur super fœtorem luxuriæ, ignem super ardorē libidinis, quatenus pœna similis esset culpæ. Nec misisse dicitur, sed pluisse, quatenus ipso verbo magnitudinem & abundantiam pœnæ notaret. Nemini pepercit oculus eius, sed omnes simul extinxit. Vxorem quoque Loth, quia retro respexit, in statuã salis mutauit, nec solum vrbes, sed & omnes circa regiones in mare mortuum & vallem salinariam cõuertit. Horrendum est enim incidere in manus dei viuentis, qui quanto maiorem suæ longanimitatis exhibet patientiam, tanto duriorem suę seueritatis infert vindictam.

Deut.32 Pluit dominus sulphur & ignem.

Heb.10

De ambitioso. Cap. XXVI.

OPes vtique cupidus congregat, & auarus conseruat. Voluptates gulosus degustat, & luxuriosus exercet. Honores ambitiosus affectat, & superbus extollit. Ambitiosus autem semper est pauidus, semper attentus, ne quid dicat vel faciat, quod in oculis hominum valeat displicere, humilitatem simulat, honestatē mentitur, affabilitatem exhibet, benignitatem ostendit, subsequitur & obsequitur, cunctos honorat, vniuersis inclinat, frequentat curias, visitat optimates, assurgit & amplexatur, applaudit & adulatur, bene nouit illud poeticum: Etsi nullus erit puluis, tamen excutit vllum. Prõptus & feruidus vbi placere recognouerit, remissus & tepidus vbi putauerit displicere. Improbat mala, detestatur iniqua, sed alia cum alijs probat & improbat, vt iudicetur idoneus, vt reputetur acceptus, vt laudetur ab hominibus, & à singulis approbetur. Et ecce grauē intra se sustinet pugnam, difficilemque conflictum, dum iniquitas pulsat animum, & ambitio continet manum, & quod illa suggerit faciendũ, hæc fieri non permittit. Colludũt tamen ad inuicem mater & filia, iniquitas & ambitio, nam mater in aperto subsistit, & filia in occulto non resistit. Hæc enim vendicat sibi publicum, illa secretũ. Ambitiosus ergo libenter agit de principatu quem ambit, & dicit: O quãdo principabitur ille qui seuerus sit in iustitia, pius in misericordia, qui non declinet amore vel odio, qui non corrumpatur prece vel precio, qui credat fidelibus & acquiescat supplicibus, qui sit humilis & benignus, largus & mansuetus, constans, sapiens, patiens & astutus.

Quidius

Pugnat in ambitioso iniqtas & ambitio

malum

Bonꝰ princeps

De nimia concupiscentia ambitiosorum. Cap. XXVII.

SI forsan hac arte non proficit, recurrit ad aliam, aduocat Simonem, & accedit ad Giezi, per hunc ab illo nititur emere, quod per se non prævalet obtinere: supplicat & promittit, offert & tribuit, proh pudor gratiam quam gratis adipisci nõ potuit, per fas & nefas nititur adipisci. Nec desistit adhuc, sed instat & inuadit violenter honorem, & impudẽter arripit dignitatem, amicorum suffragio, præsidio propinquorum, tantoque damnationis inflammatur ardore, tanta libidine præsidẽdi, vt nec schisma abhorreat, nec scandalum formidet. Sed Giezi lepra percussit, & Simon perijt pecunia. Chore autem cum complicibus ignis assumpsit, & Dathan & Abiron terra viuos absorbuit. Nullus itaque sibi honorem assumat, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron.

Simonia.

ass obtinere per fas & nephas.

4.Reg.5 Act.8 Num.16 Heb.5

De ambitioso exemplo.

Caput XXVIII.

LIquidum ambitionis exemplum reperitur in Absalone, qui cum aspiraret ad regnum, fecit sibi currus & equites, & L. viros qui præcederent eũ, & mane consurgens Absalon, stabat iuxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negocium vt veniret ad regis iudicium, vocabat ad se, & dicebat, De qua ciuitate es tu? Qui respõdit, Ex vna tribu Israel ego sum seruus tuus. Respõdebat ei Absalon: Videntur mihi sermones tui

2.Reg.15 Absalõ ambit regnũ

iusti & boni, sed non est qui te audiat, cõstitutus à rege. Dicebat & Absalõ, Quis me cõstituat iudicẽ sup terrã, vt ad me veniãt oẽs q habẽt negociũ, & iuste iudicẽ? Sed cũ accederet ad eũ homo qdam & salutaret eũ, extẽdebat manũ suã, & apprehendens eum osculabatur, faciebatque hæc omni Israel, qui veniebant ad iudiciũ, vt audirẽtur à Rege, & solicitabat corda virorũ Israel. Cũq; abisset Absalon in Ebron, misit exploratores in vniuersas tribus Israel dicentes: Statim vt audieritis clangores buccinæ, dicite: Regnauit Absalon in Ebron, & facta est coniuratio valida, & populus cõcurrens augebatur cum Absalone.

De breui & misera uita magnatum. Cap. XXIX.

Labores magnatũ

SEd esto quod sublimetur in altum, prouehatur ad summum, statim curæ succrescunt, solicitudines cumulãtur, extunduntur ieiunia, vigiliæ producuntur, ex quibus natura corrumpitur, spiritus infirmatur. Corrumpitur somnus, amittitur appetitus, debilitatur virtus, attenuatur corpus, & sic in seipso deficiens non dimidiat dies suos, sed miserabilem vitam miserabiliori fine concludit. Verũ est illud poeticũ, In se magna ruunt, summisque negatum est stare diu, tolluntur in altum, vt lapsu grauiore ruant. Verius autem istud propheticum: Vidi impium

Breuis vita in potẽtatu

Psal. 36

superexaltatum & eleuatum ficut cedros Libani: transiui, & ecce non erat qui eum cognosceret, quæsiui eum, & non est inuentus locus eius, antequam dies eius impleantur peribit, lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & sicut oliua p

Eccl. 10

ĩciens florem. Audi super hoc sententiã Sapientis: Omnis potẽtatus breuis vita.

De diuersis proprietatibus superborum. Cap. XXX.

Fastu & superbia sublimati

STatim autem vt ambitiosus est prõptus ad honorem, in superbiam extollitur, & in iactantiam effrenatur, nec curat prodesse, sed gloriatur præesse, præsumit se meliorem, quia creuit in superiorem. At bonum facit non gradus, sed virtus, non dignitas sed honestas. Priores dedignatur amicos, notos ignorat hesternos, comites cõtemnit antiquos, vultum auertit, visum extollit, ceruicem erigit, fastũ ostẽdit, grãdia logtur, sublimia meditatur. Subesse non patitur, præesse molitur, prælatis infestus, subditis onerosus. Molesta non suffert, concepta non differt, præceps & audax, glorioſus & arrogans, grauis & importunus.

De superbia & casu Luciferi.

Inuectiua contra superbiam

O Superbia cunctis importabilis, & omnibus odiosa, inter omnia vitia tu semper es prima, tu semper es vltima. Nam omne peccatum te accedente committitur, & te recedente dimittitur. Scriptum est enim, initium omnis peccati est superbia. Primogenita mors. Hęc enim inter ipsa rerum primordia creaturã contra creatorem erexit. Angelum contra Deum, sed eum absque mora deiecit, quoniam in veritate non stetit, ab innocentia in peccatum, à delictis in miserias, à cœlo empyreo in aerẽ caliginosum. Au

Eccl. 10 Casus luciferi

di prophetam: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo, In cœlum ascendã, & super astra Dei exaltabo solium meũ, sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis, & ascendam super altitudinẽ nubium similis ero altissimo. Tu signaculum simiiitudinis plenus sapientia & perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. Omnis lapis preciosus vestimentum tuũ, Sardius, Topazius, & Iaspis, Chrysolitus, Onix & Berillus, Carbunculus, Sapphyrus, Smaragdus, Aurum, opus decoris tui & foramina tua in die qua conditus es præparata sunt. Tu Cherub extẽtus & protegẽs & posui te in mõte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in vijs tuis, à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Peccasti & eieci te de monte sancto Dei. Eleuatum est cor tuum in decore tuo, & in terram proieci te. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei. Abietes nõ æquauerunt ad summitatem eius, & platani non fuerũt æquales frondibus eius. Omne lignũ pciosum paradisi non est assimilatum ei & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum in multis condensis frondibus. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Ipse est draco magnus, rufus, habens capita septem & cornua decẽ, & in capitibus septẽ diademata, cuius

Esa. 14

Ezech. 28 Quam decorus fuit lucifer opertimentum

Ezech. 31

Iob. 41 Apoc. 12

cuius cauda trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit illas in terram, & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui seduxit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & angeli eius cum eo missi sunt in terram. De quo & Veritas ait: Vidi Satanam quasi fulgur de cœlo cadentem. Nam omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.

Luc.10 Ibid.14

De arrogantia hominum. Cap. XXXII.

Contra superbiam principis Tyri.

O Superba præsumptio, & præsumptuosa superbia, quæ non tãtum angelos Deo voluisti adæquare, sed etiã homines præsumpsisti deificare. Porro, quos erexit depressit, & quos exaltauit, humiliauit. Hinc ait dominus ad prophetam: Fili hominis dic principi Tyri, hæc dicit dominus Deus, eo quod eleuatum est cor tuum, quasi cor Dei, & dixisti: Deus ego sum, cum sis homo, et nõ Deus, idcirco ego adducam super te robustissimos gentium, et interficiam te, et moriens in interitu occisorum. Nabuchodonosor, quia potentiam suam iactauit superbe, et ait: Nõne hæc est Babylon, quã ædificaui mihi in domo regni in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei? Quum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum tuum tranfiet à te, & ab hominibus eñciam te, & cum feris & bestiis erit habitatio tua, fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod excelsus dominetur in regno hominũ, & cuicunque voluerit det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor. Verum est ergo quod dicitur in Psalmo: Homo quum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Superbia turrem euertit, & linguam confudit, prostrauit Goliam, & suspendit Aman, interfecit Nichanorẽ, & peremit Antiochum, Pharaonem submersit, & Sennacherib interemit. Holofernis caput amputauit. Sedes ducũ superborum destruxit Deus, & radices gentiũ superborum arefecit.

Superbia Nabuchodonosor. Dan.4 Psal.41 Gen.11 1.Reg.17 Hester 7 2.Mac.15 Iudi.6 1.Mac.9

De abominatione superbiæ. Cap. XXXIII.

QVàm detestabilis sit superbia, dominus ipse per prophetam testatur, dicens: Detestor ego superbiam Iacob. Et iurauit dominus in superbiam Iacob, Si oblitus fuero vsque in finem omnia opera eorum. Vnde inter illa sex, quæ dominus odit, & septimum detestatur anima eius, Salomõ primum ponit, oculos sublimes, id est, superbiã. Et Esaias: Dies domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur eis altitudo virorum, & super omnes cedros Libani, & sublimes, & erectas, & super omnes quercus Basam, & super omnes montes excelsos, & super omnes colles eleuatos, & super omnem turrem excelsam, & super omnem murum munitum, & incuruabitur sublimitas hoim, & humiliabitur altitudo viroꝝ. Propterea dilatauit infernus animã suã, & aperuit os suũ absq; vllo termino, & descendẽt sublimes gloriosiq; eius ad eum. Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis glorię eius. Iob quoq; dicit: Si ascenderit vsq; ad cœlum superbia, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur.

Exo.14 4.Reg.19 Iudi.13 Eccl.19 Amos.6 Ibid.8 Detestabilis deo superbia Pro.6 Esa.3 Esa.33 Ibid.34 Iob.20

Contra arrogantiam superborum. Cap. XXXIIII.

OMnis fere vitiosus diligit sibi similem. Superbus autem odit eleuatum. Vnde Salomon: Inter superbos semper sunt iurgia, & vbi fuerit suphia, ibi & contumelia. Superbus insolita gestit, consueta fastidit, magnum reputat si loqui dignetur, maximum si surgat & amplexetur. Aestimat plus dignitatem ab ipso, quàm ipsum effectum ex dignitate. Nunquam vult vti paternitatis affectu, semper vult vti dominationis imperio. Superbia eius & arrogantia eius & indignatio eius, plusquam fortitudo eius. Reuoluat in anima quod legitur in Euangelio: Facta est contentio inter discipulos domini Iesu, quis eorum videretur esse maior, & ait Iesus: Principes gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, inter illos benefici vocantur, vos autem non sic, sed qui maior est inter vos, erit sicut iunior, & qui præcessor, sicut ministrator. Et vt Petrus apostolorum princeps ait: Nõ

Pro.15 Ibi.11 Proprietas suphi Luc.10

1.Pet.5 Psal.23 quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. Vnus est ergo Deus, & vnus est dominus. Cæteri vero nō sunt domini, sed ministri, quibus interdicitur dominium, & indicitur ministerium. Audi super hoc sapientem: Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex illis.

Vnus est dominus, homines ministri sunt Eccle.32

Contra fraudem ambitiosorum exemplum.
Cap. XXXV.

Mat.20 FIlij Zebedęi, qui per interuentū matris honorem postulauerūt à Christo, Dic (inquit) vt sedeāt hi duo filij mei, vnus ad dexteram, & alius ad sinistram tuam in regno tuo, meruerunt audire: Nescitis quid petatis. Non enim honore sed onere peruenitur ad regnum. Vnde dominus subdit: Non est meum dare vobis: quasi diceret, meum quidē est dare, sed non vobis, id ambitiosis, quales vos estis. Licet autem potestas à Deo sit, superbus tamen non regnat ex Deo, secundum illud propheticum: Ipsi regnauerunt, & nō ex me, principes extiterūt, & non cognoui eos.

Superbi nō regnāt ex Deo.

De proprietatibus arrogantium.
Cap. XXXVI.

Matt.23 SVperbus autem amat primas cathedras in synagogis, & primos recubitus in cœnis, salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi: non nomine personæ, sed nomine fortunę vult appellari, non vt homo, sed vt dñs vult honorari. Sedet sublimis, incedit excelsus, vult sibi omnes assurgere, singulos inclinare. Porro, quidam philosophus volens arrogantiam cuiusdam regis illudere, cum vidisset eum in throno regali sedere sublimem, prostratus in terram suppliciter adorauit, & confestim non inuitatus, ascendēs iuxta regem cōsedit. Quod rex vehemēter admirans, eo quod nosset eū esse philosophū, quare hoc egerit exquisiuit. Philosophus ergo respondit: Aut deus es, aut homo: si deus, debui te adorare: si homo, bene potui iuxta te sedere. Rex autem responsionē conuertens contra philosophum intulit: Imo si homo sum, nō debuisti me adorare: si deus sum non debuisti iuxta me sedere. Sapienter iste respondit, sed ille prudenter elusit.

Exemplū contra regum superbiam

De superfluo cultu. Cap. XXXVII.

Gen.3 Perizomata Mar.10 Luc.18 PRimis parentibus fecit Deus tunicas pelliceas post peccatū, & à Christo dicitur Christianis, nō duas tunicas habeatis. Sed iuxta Ioannis consiliū, qui habet duas tunicas, det non habenti vnam. Superbus autem, vt magnificus videatur, satagit vestiri duplicibus, indui mollibus, preciosis ornari. Sed quid est homo preciosis ornatus, nisi sepulchrū foris dealbatum, intus autem plenum spurcitia? Hyacinthus & purpura, coccus & byssus, in limo putrescunt, aurum & argentum, lapides & gemmę in luto sordescunt. Dignitas & potestas male iacēt in puluere, honor & gloria male sedent in cinere. Quid ergo superbe phylacteria dilatas, & magnificas fimbrias? Dic ues ille qui induebatur purpura & byssō, sepultus est in inferno. Dina filia patriarchæ Iacob, antequam egrederetur, (vt ait Iosephus) vt emeret ornamentum prouincialium mulierum, virgo permānsit. Quum autem exiuit, Sychem filius regis Aemor, eam violenter oppressit. Holofernes qui sedebat in Canopeo, quod erat ex purpura & byssō & auro & smaragdo & lapidibus preciosis intextum, iugulatus est à Iudith. Quæ quum prius vteretur cilicio, tunc assumpsit ornatum iucunditatis. Audi super hoc consilium Sapiētis: In vestitu ne glorieris vnquam. Et Apostolus: Non in veste preciosa, nec sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut vestimentorum cultus.

Mar.23

Luc.16

Gen.34 Iosephus de antiqui. li. 1. cap. 18

Iudi.13

Eccle.11 1.Tim.2 1.Petri.3

Contra superfluum ornatum.
Cap. XXXVIII.

ATtende quid contra superfluum ornatum comminetur dominus per Prophetam: Pro eo quod eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, decaluabit dominus verticem filiarum Sion, & crinem earum nudabit. In die illa auferet dominus ornatum calciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & perichelides, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos, & gemmas in frōte pendētes, & mutatoria,

Esa.3

Superfluus mulierum ornatus.

ria,& palliola,& linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor,& pro zona funiculus,& pro crispanti crine caluitium,& pro fascia pectorali cilicium. Ecce iusta pœna redditur pro culpa, vt in eo puniantur,in quo peccauerunt. Adhuc super his alium audi prophetam: O Tyre, byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum,hyacinthus & purpura de insulis Elisa, * facta est indumentum tuum. Dentes eburneos & hebeninos commutauerunt in precio tuo. Propter multitudinem operum tuorũ, guttam,& purpuram,& scutulata,& byssum,& sericum,& chadchod proposuerunt in mercatu tuo. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum, & repleta es & glorificata nimis. Sed nunc contrita es in mari, & in profundis aquarum opes tuæ, ad nihilum redactæ sunt,& nõ eris vsq; in perpetuum.

Ezechi. 27

sunt operimẽtum

Chadchod vox Hebraica cuiusdam lapidis preciosi

Quod plus defertur uestibus quam uirtutibus.

Cap. XXXIX.

CVm quidam philosophus in habitu contemptibili principis aulam adisset,& diu pulsans non fuisset admissus,sed quoties tentasset ingredi, toties cõtigisset eum repelli,mutauit habitum, & assumpsit ornatum. Tunc ad primam vocem aditus patuit venienti. Qui procedens ad principem,pallium quod gestabat,cœpit venerabiliter osculari. Super quo princeps admirans, quare hoc ageret exquisiuit. Philosophus respondit: Honorãtem me honoro,quia quod virtus non potuit, vestis obtinuit. O vanitas vanitatum,plus honoris defertur vestibus, quàm virtutibus, plus venustati, quàm honestati.

Exẽplum cuiusdam philosophi

o culorũ

*De fucatione * colorum.*

Cap. XL.

ARtificialis species superducitur, & facies obducitur naturalis, tanquam artificium hominis artem superet creatoris. Non sic,non sic. Considerate, inquit dominus,lilia agri,quomodo crescunt,non laborant, neq; nent, dico autem vobis,quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Absit autem vt adulterinus color cõparabilis sit natiuo. Quinimo cũ facies adulterino colore fucat, os abominabili fœtore corrũpitur. Vniuersa vanitas oĩs homo viuens. Quid em̃ vanius q̃ pectere crines,planare cęsariem, tingere genas,vngere faciẽ, producere supercilia? Quandoquidem fallax sit gratia, & vana sit pulchritudo. Oĩs caro fœnũ, & om̃is gloria eius quasi flos agri. Qm̃ tanq̃ fœnum velociter arescit. Vt aũt personæ ornatum præteream, ne malignius q̃ verius videar aliquos succẽsere, quid vanius quã ornare mẽsam mãtilibus picturatis, cultellis ebore ornatis, vasis aureis & argenteis vasculis, * scyphis & * nappis, bucalibus & gradalibus, scutellis & coclearibus, fuscinulis & solarijs, bacilibus & vrceolis, capsulis & flabellis? Quid prodest pingere cameras, ditare perticas, palliare vestibulũ, substernere pauimẽtum, cõponere lectũ inflatum plumis, opertũ sericis, obductũ cortinis, aut etiam canapeo? Scriptũ est enim: Homo cum morietur, non accipiet hæc omnia, neq; simul cum eo descendet gloria eius.

Fucare faciem

Matt. 6

Psal. 38

pro. 30 Esa. 40

Psal. 36

Ornare mensam

cuppis mappis

Ornare cubile

psal. 48

De immunditia cordis. Cap. XLI.

NOn est qui de cordis mũditia valeat gloriari, quoniam in multis offendimus om̃es. Et si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quis est qui illud dicere valeat cum Apostolo: Nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc iustificatus sum? Quis est hic & laudabimus eũ? Ecce inter sanctos nemo est immutabilis, cœli non sunt mũdi in conspectu eius, & in angelis eius repperit prauitatem. Quanto magis & abominabilis & inutilis est homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem? Pœnituit ergo Deum, quod fecisset hominem in terra, eo q̃d multa esset hominũ malitia sup terrã, & cuncta cogitatio hoĩs omni tempore ad malum intenta: & ideo tactus dolore cordis intrinsecus, deleuit hominem quem creauerat. Porro, superabundauit iniquitas, & refriguit charitas multorũ. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnum. Tota pene vita mortalium mortalibus est plena peccatis, vt vix valeat inueniri, qui non declinet ad sinistrã, qui non reuertatur ad vomitum, qui nõ computrescat in stercore. Quin potius glorian-

Iacob. 3 1. Ioan. 1

1. Cor. 4

Eccl. 31

Iob. 4 & 15. & 25

Gen. 6

Mat. 24

psal. 13. 51

Quãta malitia hoim in terra

Pro.2 Ro.1.& 2 Ti.3

gloriantur cum malefecerint, & exultãt in rebus peſſimis, repleti omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, pleni inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, fuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſi, ſuperbi, elati, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incõpoſiti, ſine affectione, ſine fœdere, abſque miſericordia. Talibus & peioribus mundus iſte repletus eſt, abundat hęreticis & ſchiſmaticis, perfidis & tyrannis, ſimoniacis & hypocritis, ambitioſis & cupidis, raptoribus & prædonibus, violẽtis & exactoribus, vſurarijs & falſarijs, impijs & ſacrilegis, proditoribus & mendacibus, adulatoribus & fallacibus, garrulis & verſutis, gulóſis & ebrioſis, adulteris & inceſtuoſis, mollibus & immundis, pigris & negligentibus, vanis & prodigis, impetuoſis & iracundis, impatientibus & inconſtantibus, veneficis & auguribus, periuris & execratis, præſumptuoſis & arrogantibus, incredulis & deſperatis, demum vniuerſis vitijs irretitis. Porro, ſicut deficit fumus deficient, & ſicut fluit cera à facie ignis, ità peccatores peribunt à facie Dei.

Peſſimi homines

Pſal. 67

De doloribus quos mali patiuntur in morte. Cap. XLII.

Quantus dolor corporalis in morte.

MAli ſiquidem quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor eſt anguſtia corporea, tanta & tã grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec eſt in præſenti vita ante diſſolutionem illam. Quod in quibuſdam, etſi non in omnibus apparet, præ nimio dolore ſeipſos diſcerpentibus. Fortis enim & incomparabilis eſt violentia, quãdo nexus illi & vitales nodi inter corpus & animam diſrumpuntur. Vnde Propheta lamentando ait: Circundederũt me dolores mortis. Non enim eſt membrum, non articulus in corpore, quod penitus nõ inuoluatur illo inexplicabili dolore.

Pſal. 114

Triplex dolor animę in morte.

Secundus dolor eſt, quando iam pene defatigato corpore & ſuis exhauſto viribus, anima multo liberius videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducũtur ante oculos interiores. Dolor iſte eſt tantus, & * retractatio iſta tam grauis eſt, quod anima plurimum turbata cogitur quaſi ſeipſam odiſſe. Vnde dicitur in Pſalmo: Torrentes iniquitatis cõturbauerunt me. Nam torrẽtes cum multo impetu veniunt, & videntur * diruere omnia, ita in morte videbit malus omnia ſubitò quæ fecit opera bona vel mala.

Pſal. 17

deſtruere

Tertius dolor eſt, quando anima iam incipit tam iuſte dijudicare, & ſibi pro ſuis iniquitatibus ſingulis omnia & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vnde dicitur in Pſalmo: Circundederũt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.

Pſal. 17

Quartus dolor eſt, quando anima adhuc in corpore poſita videt ſpiritus malignos, ad rapiendum ſe paratos, vbi tãtus dolor eſt & timor, quod miſera anima licet à corpore egreſſura, quandiu poteſt refugiat, vt tempus ſuæ captiuitatis rediмat, antequã de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & à ſecunda vlulatus. Prima porta dicitur, quando anima mala quã cito egreditur à corpore, tam cito rapitur à malignis ſpiritibus ad ęterna ſupplicia. Secunda porta dicitur, quãdo poſt diem iudicij punientur in corpore & anima ſine fine. Puniũtur enim mali in anima tantum in prima ſeparatione corporis & animæ, poſt iudiciũ vero in anima & corpore punientur. Vnde dicitur: Duplici contritione contere eos.

De aduentu chriſti ad diem mortis cuiuslibet hominis. Cap. XLIII.

VIdet etiam tam bonus quàm malus antequam egrediatur anima de corpore Chriſtum in cruce poſitum. Malus videt ſibi ad confuſionem, vt erubeſcat ſe non eſſe redemptum ſanguine Chriſti, ſua culpa exigente. Vnde de malis dicitur in Euãgelio: Viderunt in quẽ pupugerunt, quod intelligitur de aduentu Chriſti ad iudiciũ, & de aduentu eius ad diem mortis cuiuſlibet hominis. Bonus verò videt ad exultationem. Et hoc habemus ex verbis Apoſtoli, qui ait: Vſque in aduentũ domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt, ad diem mortis, * quando apparet tam bonis quã malis Chriſtus in cruce poſitus. & ipſe Chriſtus de Ioanne Euangeliſta ait: Sic eũ volo manere donec veniã, ſ. veniam ad obitum eius. Quatuor nanque leguntur aduentus Chriſti, duo

Ioan. 19

1. Tim. 6

alſ quia

Ioan. 21

Quatuor aduentus Chriſti.

duo visibiles,& duo inuisibiles. Primus aduentus visibilis fuit in carne, quando natus est de virgine. Alius aduentus visibilis est ad iudiciũ,quando iudicabit bonos & malos, quando statuet oues à dextris,hœdos vero à sinistris. Primus aduentus inuisibilis fit in mente iusti, per gratiã. Vnde Christus de viro iusto ait: Ad eum veniemus,& mansionem apud eum faciemus. Est ergo anima iusti sedes &habitaculum Dei,sicut scriptũ est: Anima iusti sedes Dei,quia sedet Deus in eo per gratiam. Secundus aduentus inuisibilis est in obitu vniuscuiusq; fidelis. Vnde Ioannes in Apocal. desiderans liberari à carcere corporis ad Christũ ait: Veni domine Iesu, s. ad obitum meum. Vnde dicitur, quod in die obitus sui, obuiam venit ei Christus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DE MISERIA HVMANÆ CONDITIONIS, LIBER tertius.

De *putredine cadauerum.* Cap. I.

EXibit spiritus eius & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. O quot & quãta mortales de mundanę prouisionis incertitudine cogitant,sed sub repẽtinæ mortis articulo repente cuncta quę cogitauerant euanescunt. Sicut vmbra cum declinat ablati sunt, & excussi sunt sicut locustæ. Exibit ergo spiritus eius, non voluntarius,sed inuitus, quia cum dolore dimittet,quæ cum amore possedit,ac velit,nolit, constitutus est ei terminus,qui præteriri nõ poterit,in quo terra reuertetur in terram. Scriptum est enim: Terra es,& in terram ibis. Naturale siquidem est,vt materiatum in materiã resoluatur. Auferet ergo spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Cum autem morietur homo,hæreditabit bestias,serpẽtes & vermes. Omnes enim in puluere dormient,& vermes operient eos. Sicut vestimẽtum sic comedet eos vermis, & sicut lanam sic deuorabit eos tinea. Quasi putredo consumendus est,& quasi vestimẽtum quod comeditur à tinea. Putredini dixi (ait Iob) Pater meus es,mater mea, & soror mea vermibus. Homo putredo & filius hoĩs. Quàm turpis pater,quã vilis mater, quã abominabilis soror? Cõceptus est enim homo de sanguine per ardorem libidinis putrefacto,cuius tãdem libidinis cadaueri quasi funebres vermes assistent. Viuus generauit pediculos & lũbricos, mortuus generabit vermes & muscas. Viuus produxit stercus & vomitum, mortuus producet putredinem & fœtorem. Viuus hominem vnicum impinguauit, mortuus vermes plurimos impinguabit. Quid ergo fœtidius humano cadauere? quid horribilius homine mortuo? Cui gratissimus erat amplexus in vita, molestus etiam erit aspectus in morte. Quid ergo prosunt diuitiæ? quid epulæ? qd deliciæ? qd honores? Diuitiæ non liberabunt à morte, epulæ non defendent à morte, nec deliciæ à verme, honores nõ eripiẽt à fœtore. Qui modo sedebat gloriosus in throno, modo iacet despectus in tumulo. Qui modo fulgebat ornatus in aula, mõ sordet nudus in tumba. Qui modo vescebatur delicijs in cœnaculo, modo consumitur à vermibus in sepulchro.

Gen.3

psal.103

Homo es ca vermiũ Eccl.10 Iob 21 Esa.51

Iob.13

Ibid.17

Ibid.25

Quam vilis materia hominis.

De *tristi memoria damnatorum.* Cap. II.

VIndicta carnis impij vermis & ignis. Vterque duplex. Interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, q rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Dabit dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vermis conscientię tripliciter lacerabit. Affliget memoria, sera exturbabit pœnitentia, torquebit

Eccl.7

Esai.vlt.

Iud.16

exacerbabit pœna

quebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducēt illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: Quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Transierunt illa omnia tanquā vmbra, & sicut nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius quum præterierit, non est inueniri vestigium. Sic & nos nati, continuo desinimus esse. Virtutis quidem nullum signum valemus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatiōe recogitabunt, quæ cum nimia delectatione gesserunt, vt stimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitię stimulauit ad culpam.

Sap. 4

Ibid. 5

De inutili pœnitentia damnatorum.

Cap. III.

Sap. 5

DIcent intra se pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere mōtibus: Cadite sup nos, & collibus, operite nos. Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustū est enim, vt qui noluerunt cum bene potuerunt, quum, velint non possint. Dedit enim dominus locum pœnitentiæ, & ipsi abusi sunt eo. Propterea diues qui cruciabatur in flamma, dicebat ad Abraham: Rogo te pater, vt mittas Lazarum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Cui quum Abraham respondisset: Habent Moysen & prophetas, audiant illos, subiūxit: Non pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Agebat & ille pœnitentiam in inferno: sed quia cognoscebat illam inutilem, rogabat vt annunciaretur hoc fratribus suis, quatenus agerēt pœnitentiam in hoc seculo fructuosam: quia tūc prodest homini pœnitere, quum potest ipse peccare.

Luc. 23

Apoc. 6

Pœnitētia eorum ad pœnam ē non ad veniam

Luc. 16

De poenis inferni diuersis.

Cap. IIII.

Nouē pœnæ dānatorum al's frigus

Matt. 13

POenæ autem infernales secundum diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda * frigoris. De dis dixit dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus propter fumum ignis. Stridor dentium, propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in Psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficientes. Vnde Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorū non extinguetur. Quinta, mallei percutiētis. Vnde dicit Salomon: Parata sunt damnationis iudicio * blasphematoribus, & percutientes mallei stultorum corporibus. Sexta, tenebrę palpabiles exteriores & interiores. Vnde Iob: Terra miserię & tenebrarum, vbi vmbra mortis, &c. Et alibi: Vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Et in Psalmo: In æternum non videbunt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, cōfusio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientiæ hominum erunt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonum, qui videbuntur in excussione scintillarum de igne ascendentiū. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris constringentur.

Psal. 10

Isa. vlti.

Pro. 11 al's derisoribus

Iob. 10

Psal. 43

1. Reg. 2

Dan. 7

Prima pœna est concupiscentium: secunda maliciosorum: tertia luxuriosorum: quarta inuidorum & odium habētium: quinta eorum, q in hoc seculo per flagella nō meruerunt castigari, quia tentauerunt & exacerbauerunt dominum in multitudine iniquitatum suarum. Vnde scriptum est: Exacerbauit dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ non requiret. Sexta eorum, qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, scilicet Christum, venire contempserunt: septima confitentium peccata sua, & pœnitentiam contemnentium: octaua illorum, qui in hoc seculo libēter vident mala, & faciunt: nona illorum, qui per singula vitia sunt defluxi, qui ambulant in desiderijs suis, & eunt post concupiscentias suas.

Distributio pœnarum

Psal. 9

De ineffabili angustia damnatorum.

Cap. V.

Sap. 5

VIdentes turbabuntur timore horribili, gementes præ angustia spiritus, & dicentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij, nos insensati vitam illorum ęstimabamus insaniam & finem eorum

eorum sine honore. Ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Supplicium erit malorum, intueri gloriam beatorum, licet forte post finem iudicij. Beati quoque visuri sunt reprobos in tormentis, secundum illud: Lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum. Reprobi vero nõ sunt visuri beatos in gloria, secundum illud: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Talia dicent in inferno peccatores, quoniam spes impij est tanquam lanugo, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus à vento diffusus, & tanquam memoria hospitis vnius diei.

Impij vide rint pœnã impiorũ.

Psal. 57

Sapien. 5

De *igne gehennali.*
Caput VI.

Ezech. 28

IGnis gehẽnæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mũdi. Scriptum est enim: Deuorabit eum ignis, qui non succẽditur. Creditur autem esse subterris, secundum illud Esaiæ: Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui. Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secum defert cruciatum, & vbique contra se tormentum incurrit. Producam (inquit) ignẽ de medio tui, qui comedet te. Ignis autem gegennæ semper ardebit, & nunquam lucebit, semper vret, & nunquam consumet: semper afficiet, & nunquam deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immẽsa pœnarum acerbitas, infinita miseriarum æternitas. Ligatis (inquit) pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Singula membra p suis peccatis propria sustinebunt tormẽta, vt in eo puniantur, in quo peccauerũt. Scriptum est enim: Per quę peccat homo per hæc & torquebitur. Vnde qui in lingua peccauerat, cruciabat in lingua. Propter quod ipse clamabat: Pater Abraam, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberẽ, minorem pœnam sentirem.

Ignis ex se nutritur

Iob 20

Esaiæ 14

Ignis tenebrosus

Pœna singulorum membrorũ

Matt. 22

Sap. 11

Luc. 16

De *tenebris inferni.*
Caput VII.

REprobi vero non solum exterioribus, sed etiam interioribus tenebris inuoluẽter: quia spirituali pariter & corporali luce carebunt. Scriptum est enim, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei, qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autẽ in pœnis reprobi tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris. Sane discipulus quidam fertur apparuisse magistro suo post mortẽ. Quem cum magister esse damnatum intellexisset, quæsiuit ab eo, si aliquæ quæstiones aqud inferos verterentur. Qui dicitur respondisse: Apud inferos quęritur solummodo quid nõ sit pœna. Sed & Salomon ait: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas. Erit enim tanta in reprobis mẽtis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta cõfusio rationis, vt raro vel nunquam ad cogitandum quicquam de Deo possint assurgere, nedum ad confitendum valeant aspirare. Nam à mortuo tãquam ab eo qui non est, periit cõfessio. Scriptũ est enim: Non mortui laudabũt te domine, neque omnes qui descendunt in infernũ. Nõ infernus cõfitebitur tibi, neq; mors laudabit te.

Duplices tenebrę dãnatorum.

Esa. 26

Ibid. 60

Exemplũ cuiusdam discipuli.

Eccli. 9

Eccli. 17

Psal. 113

Esa. 38

De *confusione pœnarum.*
Cap. VIII.

DImitte me dñe (dicit Iob) vt plangam paululum dolorem meum, ãtequam vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine: terram miseriæ & tenebrarũ, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mensura mensi fuerint, remetietur eis, vt q grauius peccauerunt, grauius puniantur. Potẽtes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium transibunt ad calorem * nimium, vt subita contrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quod adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem sentiet cruciatum.

Iob 10

Ordo in quãtitate sed non in qualitate pœnarum Luc. 6 Sap. 6 ignis Iob. 6

De indeficientia tormentorum.

Caput IX.

Pſal. 48 Cur dãnati ſunt ſicut oues

SIcut oues in inferno poſiti ſunt, & mors depaſcet eos. Dictum eſt hoc à ſimili iumentorum, quæ non radicitus euellunt herbas, ſed ſummitates ſolummodo carpunt, vt iterum herbæ renaſcãtur ad paſtum. Sic & impij quaſi morte paſti, reuiuiſcent ad mortem, vt æternaliter moriantur. Ouidius: Sic incõſumptũ Titij ſemperq; renaſcens, Sic perit, vt poſſit ſæpe perire iecur. Tunc erit mors immortalis, tũc viuẽt mortui, qui vitæ ſunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient, quia vitam habuerunt & perdiderunt. Audi Ioannem in Apocalypſi dicẽtem: In diebus illis quærẽt homines mortem, & non inuenient eam: deſiderabũt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quã dulcis eſſes quibus tam amara fuiſti, te ſolam deſideranter optabunt, qui te ſolam vehementer abhorruerunt.

Ouidius.

Mors immortalis.

Apoc. 9

Cur reprobi nunquam liberabuntur à pœnis.

Caput X.

Obiectio pſal. 102

NVllus ergo ſibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem iraſcetur, neque in æternum indignabitur, ſed miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Quia cum iratus eſt, non obliuiſcetur miſereri, nec quicquam eorũ quæ fecit Deus odiuit. Aſſumens in argumentum erroris quod ait dñs per Eſaiã pphetã: Congregabuntur in congregatione vnius faſcis in lacum, & claudẽtur in carcerem, & poſt multos dies viſitabuntur. Homo nanque peccauit ad tempus, non ergo Deus puniet in æternum.

Pſal. 144 Sap. 11

Eſa. 24

Solutio

O ſpes inanis, o falſa præſumptio. Nõ credat fruſtra errore deceptus, quod aliquo precio ſit redimendus, quoniam in inferno nulla eſt redemptio. Congregabuntur ergo peccatores in lacum & claudentur in carcerem, ſcilicet in inferno, in quo ſine corporibus vſque in diem iudicij torquebunt, & poſt multos dies, poſt quam videlicet reſurgent cum corporibus ſuis in nouiſſimo die, viſitabuntur, non ad ſalutem, ſed ad vindictam: quia poſt diem iudicij grauius punientur. Sic & alibi dicitur: Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorũ. Prædeſtinatis ergo Deus iraſcitur tẽporaliter, qa flagellat omnem Deus filium quem recipit. de quibus illud accipit: Nõ in finẽ iraſcet &c. Reprobis aũt deus iraſcit ęternaliter, qa iuſtum eſt, vt quod impius in ſuo præuaricatur æterno, deus vlciſcatur in ſuo æterno. Nam licet peccandi facultas illum dimittat, ipſe tamen non dimittit voluntatem peccandi. Scriptum eſt enim: Superbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper. Nam nõ humiliabuntur reprobi iam deſperati de venia, ſed malignitas odij tantum in illis excreſcet, vt velint illum omnino non eſſe, per quem ſciunt ſe tam infeliciter eſſe. Maledicent altiſſimo, & blaſphemabunt excelſum, conquerentes eum eſſe malignum, qui creant illos ad pœnam, & nũquam inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypſi dicentem: Grando magna deſcendit de cœlo in homines & blaſphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta eſt vehementer. Voluntas ergo damnati, licet amiſerit poteſtatis effectũ, ſemper tamen habebit malignitatis affectum, & ipſa erit in inferno ſupplicium, quæ fuerat in mundo peccatum: licet forſan & ibi peccatum ſit, ſed non meritum pœnæ. Impius ergo quia ſemper habebit in ſe reatũ ex culpa, ſemp ſentiet cõtra ſe eſſe cruciatũ ex pœna, quia quod ipſe per pœnitentiam non deleuit, Deus per indulgentiam non remittet. Ad magnã ergo pertinet iuſtitiam iudicandis, vt nunquam careant in gehenna ſupplicio, qui nunquam carere voluerunt in vita peccato. Voluiſſent vtique ſi potuiſſent ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare. Oſtẽdunt enim quod in peccato ſemper viuere volunt, qui nunquam definũt peccare dum viuunt.

Pſal. 88 Dei iraſcitur aliter prædeſtinatis quã reprobis.

Heb. 12 Pſal. 102

Pſal. 73 Damnati deum blaſphemãt.

Apoc. 16

Voluntas in peccatis obſtinata.

circa

Teſtimonia de ſupplicijs æternalibus.

Caput XI.

QVis (inquit Eſaias) poterit habitare de vobis cum ardoribus ſempiternis? iſti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die & nocte, & non extinguetur, ſed aſcendet fumus eius in ſempiternum. Hieremias quoque ait: Dabo vos in oppbriũ ſempiternũ, & ignominiã æternã, quæ nũq̃ obliuiõe delebit.

Eſa. 33

Hier. 23

Et

Et Daniel ait: Qui dormierunt in pulue re terræ euigilabuut, alij in vitam æternã, alij in opprobrium vt videant semper. Sa lomõ quoque, Mortuo, inquit, homine impio nulla spes erit de eo. Huic extẽplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit vltra medicinam. Et Ioãnes Apostolus, Si quis, ait, adorauerit bestiam & imaginem eius, hic bibet de vino iræ Dei, & cruciabitur igne & sulphure: & fumus tormentorum ascendet in secu la seculorum, nec habebit requiem die ac nocte qui adorauerit bestiam & imaginẽ eius. Confirmat hæc veritas, quæ damnatos in iudicio sententialiter reprobabit, dum dicet: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Si secundum diuinum iudicium in ore duorum vel trium testiũ stat omne verbum, quanto magis in ore tot & tantorum virorum de proposita veritate constabit.

De die iudicij. Cap. XII.

ECce ergo dies domini veniet crudelis, & indignationis plenus, iræ & furoris, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea, quoniam stellæ cœli & splendor earũ non expandẽt lumen suum. Obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbem mala, & contra impios iniquitatem eorum. Et requiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Propter hoc omnes manus dissoluentur, & omne cor hominis tabescet & conteretur. Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturientes dolebunt: vnus quisque ad proximum suum stupebit: facies combustæ vultus eorum. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris, quia cõsummationem cum festinatione faciet dominus cũctis habitantibus terram. Et superueniet repentina dies illa tanquam laqueus, in omnes qui sedent super faciem orbis terræ. Quoniam sicut fulgur exit ab oriente & apparet vsque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Dies enim dñi sicut fur in nocte ita veniet. Et cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. 1. Thes. 5

De iudicium præcedente tribulatione. Caput XIII.

PRæcedet autem tribulatio magna, qualis nunquam fuit ab initio mũdi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Surget enim gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terræ motus erunt magni per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque de cœlo, & signa magna erunt. Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium, p confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus p timore & expectatione quæ superueniẽt vniuerso orbi. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem deducantur, si fieri potest, etiam electi. Tunc reuelabitur homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus: quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Mittetur autẽ Helias propheta, priusqua veniat dies domini magnus & horribilis, & conuertet corda patrum ad filios, & cor filiorum ad parentes. Cũ quo veniet & Enoch, & prophetabũt diebus mille ducentis & sexaginta amicti saccis. Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendet de abysso, faciet aduersus illos bellum, & vincet illos & occidet, & corpora eorũ iacebunt in plateis ciuitatis magnę, quę vocatur spiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi dominus illorum crucifixus est. Et post tres dies & dimidium spiritus vitæ intrabit in eos. Matt. 24 2. Thess. 2 Antichristus. Helias Malach. 4 Enoch Apoc. 11

De signis iudicium præcedentibus. Cap. XIIII.

STatim autem post tribulatiõem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadẽt de cœlo, & virtutes cœlorum mouebuntur: & tunc aparebit signum filij hominis in cœlo. Et tunc plangent se super se omnes Matt. 24

Apoc.4 Terror in die iudicij

nes tribus terræ. Reges terræ & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber abscondent se in spelũcis & in petris montium, & dicent montibus & petris, Cadite super nos, & abscõdite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni: quoniã venit dies magnus iræ ipsorum. Et quis poterit stare? Et mittet ãgelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, & summis cœlorum vsque ad terminos eorum. Tunc ipse dñs in iussu & voce archangeli & in tuba Dei descẽdet de cœlo. Et omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & procedẽt boni in resurrectionem vitæ, mali vero in resurrectionem iudicij. Mors & infernus dabunt mortuos suos qui in ipsis erũt. Ecce venit in nubibus & videbit omnis oculus, & qui in eum pupugerunt: & plangent omnes tribus terræ, & tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa & potestate magna & maiestate. Veniet autem dominus ad iudicium, non solum cum angelis & apostolis, sed & cum senatoribus populi sui, Vnde ait Salomon: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cũ senatoribus terræ. Sedebunt enim & ipsi super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Aspiciebam, inquit Daniel, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vestimẽtum eius quasi nix candidũ, & capilli capitis eius quasi lana munda. Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius q̃ si ignis accensus: fluuius igneus rapidus que egrediebatur à facie eius. Milia milium ministrabant ei, & decies cẽtena milia assistebãt ei. Vnde ait & Psalmista: Deus noster manifeste veniet, Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tẽpestas valida. Nubes & caligo in circuitu eius. Iustitia & iudicium præparatio sedes eius: & aduocauit cœlum desursum, & terram vt discernat populum suum. Nam congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eas ab inuicẽ, sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues quidẽ à dextris, hœdos autem à sinistris.

Qui vẽturi sunt simul cum Christo ad iudicãdũ Pro.31 Matt.19 Daniel.9

Mat.24

1. Thess.4

Ioan.5

Apoc.20

Ibidem.1

Luc.21

Psal.49

Mat.25

De potentia, sapientia, & iustitia iudicis. Caput XV.

O Quãtus tũc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nã si columnæ cœli contremiscunt & pauẽt ad nutum eius, & angeli pacis amare flebunt: peccatores autem quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & pctõres vbi parebunt? Propterea clamat Prophe ta: Ne intres in iudiciũ cũ seruo tuo dñe, qa non iustificabitur in cõspectu tuo oĩs viuens. Si enim iniquitates obseruaueris domine, quis sustinebit? Quis enim nõ timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potentissimum, quem nemo potest effugere, sapientissimum, quem nemo potest latere, iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudcij, nemo audebit pro me testimoniũ reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentẽ ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omnino resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu, cœlestium terrestrium & infernorum. Hunc ergo nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descẽdero ad infernum ades. Ipse scrutatur renes & corda, cuius oculis oĩa nuda sunt & aperta. Qui pluuiæ guttas & arenam maris dinumerat. Deus scientiarum dominus, præscius omnium, & cõscius singulorum, occultus occultorum omniũ indagator. Hunc ergo nemo potest latere, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longanimis, qui nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudnis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitum, nullum bonum irremuneratum relinquit. Hunc ergo nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmus: Tu reddes singulis secundum opera sua.

Iob.16 Esa.33

Psal.142 Psal.129

Iob.9

psal.142 Baruch.3

psal.105 Rom.9 Luc.1 phil.2 ignẽ vrentem.

psal.138 Hunc iudicem nihil latet. Hiere.23 Heb.4

Eccl.41

Heb.4 psal.7 Boeti. lib. de consol. philosoph.

Psal.61

De diuino iudicio. Cap. XVI.

Quis

QVis autem non timeat illud examen, in quo idem erit & accusator, & aduocatus, & iudex? Accusabit enim dum dicet: Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi bibere. Aduocabit, quum subdet: Quandiu nõ fecistis vni de minimis meis his, nec mihi fecistis. Iudicabit, quum inferet: Discedite à me maledicti in ignẽ æternum. Non erunt testes in illo iudicio necessarij, quia tunc manifesta erunt abscondita tenebrarum. Nihil enim occultum, quod non reuelabitur. Tunc erunt libri conscientiarum aperti, & iudicabũtur mortui ex his, quæ scripta sunt in libris, secundum opera ipsorum. Opera enim ipsorum sequuntur illos. Quantus erit pudor in peccatoribus? quanta confusio erit, quum eorum nefandissima crimina cunctis erunt liquida & manifesta? Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Ab illa enim sententia nunquam poterit *prouocari. Quia pater omne iudicium dedit filio suo. Qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Os enim domini locutum est.

Quod nihil proderit damnatis. Cap. XVII.

TVnc non proderunt opes, non defendent honores, nõ suffragabuntur amici. Scriptum est enim: Argentum eorum, & aurum eorum non valebit eos liberare in die furoris domini. Flebunt & plangent omnes reges terræ, quum viderint fumum incendij, propter timorem tormentorum eorum. Quid ergo facietis in die furoris domini, in die visitationis & calamitatis, de longe venientis? ad cuius fugietis auxilium? Vnusquisq; onus suum portabit. Anima quę peccauerit, ipsa morietur. O quàm durum & districtum iudicium, in quo non solum de factis, sed de omni verbo otioso, quodcunque loquuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in die iudicij. In quo vsque ad nouissimum quadrantem exigetur debitum cum vsuris. Quis ergo fugere poterit à ventura ira? Mittet ergo filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scãdala, & eos qui faciunt iniquitatem, & alligabunt fasciculos ad comburẽdum, & mittent eos in caminum ignis ardentis. Ibi erit fletus & stridor dentium, gemitus & * vlulatus, luctus & cruciatus, stridor & clamor, timor & tremor, dolor & labor, ardor & fœtor, obscuritas & anxietas, acerbitas & asperitas, calamitas & egestas, angustia & tristitia, obliuio & confusio, torsiones & pũctiones, amaritudines & terrores, fames & sitis, frigus & cauma, sulphur & ignis ardens in secula seculorum. Vnde liberet nos Deus, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

Gala.6 Ezech.18 Districtũ iudicium. Mat.12 Ibid.18 Luc.3 Quanta mala in inferno. als eiulat*

LIBRI TERTII FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. ANTE SACRI CONCILII LATERANENSIS, QUOD IPSE CONVOCAVERAT, INCHOATIONEM, SERMO PARÆNETICUS.

Sacri Concilij Lateranenſis cauſam deſideriumque exponit, triplex Paſcha, id eſt, triplicem tranſitum conſtituens, eumque exponēs: Paſcha in ſcripturis multifariam accipi: deſiderium item duplex quodnam ſit.

DEſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar, id eſt, antequam moriar. Lucæ XXII.

Phil.1

QVIA mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum, nō abnuo, ſi diſpoſitum eſt à Deo, bibere calicē paſſionis, ſiue p defenſione fidei catholicæ, ſiue ꝓ ſubſidio terræ ſanctæ, ſiue pro ſtatu eccleſiaſticæ libertatis mihi fuerit propinatus: quanquam deſiderem in carne permanere, donec cōſummetur opus inceptum. Veruntamen nō mea, ſed Dei voluntas fiat. Et ideo dixi vobis: Deſiderio deſideraui hoc Paſcha māducare vobiſcum, antequam patiar. Multa ſunt & varia hominum deſideria, quis ea ſufficit explicare? Omnia tamen reduci poſſunt ad duo, ſpirituale videlicet & carnale. Spirituale, q̄d de cœleſtibus & æternis. Carnale vero, de tēporalibus & terrenis. De iſto propheta dicit in Pſalmo: Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore. Et Spōſa dicit in Canticis: Sub vmbra illius, quem deſideraueram, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. De illo dicit Apoſtolus: Deſideria carnis fugite, quæ militāt aduerſus animam. Et alius: Deſideriū malignum longe fac à me. Ego autem illius inuocoteſtimonium, qui teſtis eſt in cœlo fidelis, quod non carnali, ſed ſpirituali deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum: non propter commoditatem terrenam, aut gloriam temporalem, ſed propter reformationem vniuerſalis Eccleſiæ, ad liberationem potiſſimum terræ ſanctæ. Propter quę duo principaliter & præcipue hoc ſacrum conciliū conuocaui. Sed forte dicetis: Quid eſt hoc Paſcha, quod deſideras manducare nobiſcum? Paſcha nāq; diuerſis modis accipitur in ſcripturis diuinis. Pro die, Vnde: Appropinquauit dies azymorum, qui dicitur Paſcha. Pro hora, Vnde: Quartadecima ad veſperā Paſcha domini eſt. Pro agno, Vnde: Venit dies azymorū, quando neceſſe erat occidi Paſcha. Pro azymo, Vnde: Non introierunt prætorium, vt non contaminarentur, ſed comederent Paſcha. Pro feſto, Vnde: Ante diem feſtum Paſchę, ſciens Ieſus, quia venit hora eius, vt tranſeat de hoc mundo ad patrem. Et etiā pro ipſo Chriſto, Vnde: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sane Paſcha Hebraice dicitur phaſe, quod eſt trāſitus, Græce vero à πάσχω, quod eſt pati: quia per paſſiones debemus tranſire ad gloriam, ſecundum quod veritas ipſa dicebat: Oportebat pati Chriſtum, & ſic intrare in gloriā ſuam. Quia ſi volumus conregnare, oportet & compati: licet non ſint condignæ paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Hoc Paſcha, q̄d eſt phaſe, id eſt, tránſitus, deſiderio deſideraui māducare vobiſcum. De quo in Exodo dicitur: Comedēt feſtināter. Eſt em̄ phaſe, id eſt,

Martyrij ſuſtinendi cauſa triplex

Luc.22

Deſideria hominum duplicia.

Pſal.118

Cant.2

1.Pet.2

Eccl.23

Pſal.83

Cauſę ob quas præcipue cōuocarū fuit concilium Lateranēſe.

Paſchā diuerſimodis accipi Luc.22

Leuit.23

Luc.22

Ioan.18

Ioan.19

1.Cor.5

Paſcha q̄d interpretetur.

Luc.24 2.Tim.2 Rom.8

Exo.12

est,trãsitus domini.Legitur quippe in libro regum, & in Paralipomenon apertissime cõtinetur,quod xviij.anno regni
2.Paral.35 Iosie regis,restauratũ est templũ, & celebratũ est phase,quale nõ fuit factũ in Israel à diebus iudicũ atq; regũ. Vtinam hæc historia instantis temporis sit parabola, vt in hoc nostri pontificatus anno xviij. templum dñi,qđ est ecclesia, restauretur, & celebretur phase,siue pascha, videlicet hoc solenne concilium,per quod fiat trãsitus de vitijs ad virtutes,quale reuera nõ fuit factũ in Israel à diebus iudicũ atque regum,id est, à tẽporibus patrũ sanctorum,atq; catholicorum principũ,in populo Christiano,Deum vidente per fidẽ.
Matt.19 Et ego pro certo spero in eo,qui suis promittit fidelibus,dicens, Vbicunque duo vel tres congregati fuerint in noie meo, ibi in medio eorum sum, quia ipse in medio nostrum adest, ad celebrandum hoc pascha,qui congregati sumus in hac saluatoris basilica,in noie saluatoris, p his
Pascha triplex. quæ pertinent ad salutem. Triplex autẽ pascha siue phase desidero vobiscum celebrare,corporale, spirituale, æternale.
Corporale, vt fiat transitus de loco ad locum,pro miserabili Hierusalem liberãda.Spirituale,vt fiat transitus de statu ad statum,pro vniuersali ecclesia reformanda.Aeternale,vt fiat transitus de vita in
Transitus corporalis. Thren.1 vitam,pro cœlesti gloria optinenda. De corporali transitu clamat ad nos miserabiliter Hierusalem in Threnis per Hieremiam:O vos omnes qui transitis per viã, attendite & videte, si est dolor similis,sicut dolor meus.Ergo transite ad me om
Ibidem. nes,qui diligitis me, vt à tãta miseria me liberetis.Ego enim,qui solebam esse domina gentium, modo facta sum sub tributo: quæ solebam esse plena populo,
Ibidem. modo sedeo quasi sola.Vię Sion lugent, eo quod non sint,qui veniant ad solennitatem : facti sunt hostes eius in capite, loca sancta prophanata sunt vniuersa, & sepulchrum domini est inglorium,quod solebat esse glorioſum. Vbi colebat vnigenitus Dei filius Iesus Christus , modo colitur filius perditionis Machometus.Insultant mihi filij alieni,&impperãt lignum crucis dicentes : Confidebas in ligno : ecce nunc adiuuet,si potest. O quantus pudor,quanta confusio,quã tum obprobrium,quod filij ancillæ,vilissimi Agareni,detinent matrem nostram, matrem vniuersorum fidelium ancillatã. Illam vtique,de qua dicit psalmista: Mater Sion dicet homo, & homo natus est
Psal.86 in ea,& ipse fundauit eam altissimus: vbi Deus rex noster ante secula salutẽ in me-
Psal.73 dio terræ dignatus est operari. Quid itaque faciemus?Ecce ego dilecti fratres totum me vobis committo, totum me vobis expono,paratus iuxta consilium vestrum, si videritis expedire, personalem subire laborẽ, & transire ad reges & principes & populos & nationes. Adhuc aũt & vltra, si clamore valido eos valeam excitare,vt surgãt ad dñi p̃lium p̃leliãdum, & vindicandam iniuriam crucifixi:qui p peccatis nostris eiectus est de terra, & de sede sua,quam sanguine comparauit, & in qua vniuersa redemptionis nostrę sacramenta peregit.Quicquid tamen egerint alij,nos sacerdotes domini hoc negocium specialiter assumamus , subuenientes & succurrentes in p̃sonis & rebus necessitatibus terræ sanctę,ita quod nullus omnino remaneat, qui nõ sit particeps tanti operis,ne sit expers tãtæ mercedis.Nam & olim in simili casu per sacerdotes fecit Deus salutem in Israel,quã
1.Mach.4 do per Machabæos,vtiq; sacerdotes, filios Mathatiæ, liberauit Hierusalem & tẽplum de manibus impiorũ. De spirituali vero transitu dominus ait ad virum vestitum lineis,habentem atramentariũ scriTransitus spũalis Ezech.9 ptoris ad renes: Transi per mediam ciuitatem,&signa Thau super frontes virorum gementium atque dolẽtium, super cunctis abominationibus, quæ sunt in medio eius.Deinde dixit sex viris habẽtibus vasa interitus in manibus suis:Trãsite per ciuitatem, sequentes eum:& percutite omnem,super quem non inueneritis Thau.Nemini parcat oculus vester, & à sanctuario meo incipite. Vir vestitus lineis,habẽs atramentarium scriptoris ad renes eius,is debet esse, qui loquatur,vir virtutibus virens, qualis erat ille, de quo dicit scriptura: Vir erat in terra
Iob.1 Hus nomine Iob,& erat vir iste simplex & rectus,ac timens Deum,& recedens à malo.Vestitus lineis,id est,honestis moribus,& bonis operibus adornatus,luEccl.9 xta,qđ alibi dicit:Oi tẽpore vestimẽta tua

sint candida, id est, opera tua munda. Linum enim munditiam & honestatem designat, propter candorem, ad quē, per carnis macerationē & contritionem p̄ducitur, de q̄ vestis sacerdotalis fiebat in lege. Scriptor aūt egregius & supremus spiritus sanctus est, digitus Dei, quo scriptæ fuerunt duæ tabulæ testamenti. De quo dicit psalmista: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Huius scriptoris atramentarium est donum sciētiæ, de quo per calamum linguæ atramentum doctrinæ profertur, & in cordis super scribit pergameno. In renibus sedes est desiderij, de quibus dominus p̄cipit: Renes vestros accingetis. Et psalmista orabat ad dominum: Vre renes meos & cor meum. Ille igitur habet atramentarium scriptoris, qui per donum scientiæ sibi à spiritu sancto datum desideria carnis cohibet & restringit, vt vita non discrepet à doctrina, ne sibijpsi dicatur: Medice cura teipsum, qui prædicas non furandum, furaris? qui doces nō mœchandum mœcharis? Propterea veritas ait: Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardentes in manibus vestris. Hinc transire pręcipitur per mediam ciuitatem, & signare Thau super frontes virorum gementium & dolētium. T est vltima litera hebraici alphabeti, exprimens formam crucis, qualis erat, antequam domino crucifixo Pilatus titulum superponeret: quam & sanguis agni positus super vtrumque postem, & in superliminaribus domorum, mirifire designabat. Hoc signum gerit in fronce, qui virtutem crucis ostendit in opere: vt, iuxta quod dicit Apostolus, Crucifigat carnem suam cum vitijs & concupiscentijs: idemque cū apostolo dicat: Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Tales profecto dolent & gemunt super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ciuitatis, quia peccata proximorum, frixoria sunt iustorū. Quis, inquit apostolus, infirmatur, & ego non infirmor? quis scādalizatur & ego non vror? Vir ergo vestitus lineis, habens atramentarium scriptoris ad renes, debet transire per mediam ciuitatem, & signare Thau super frōtes virorū gementiū & dolentiū sup̄ cunctis abominatiōibus, quæ fiunt in medio eius: quoniam summus pōtifex, qui super domum Israel constitutus est speculator, trāsire debet per vniuersam Ecclesiam, quæ est ciuitas regis magni, ciuitas posita supra montem, inuestigando & inquirendo merita singulorum, ne dicant bonum malum, vel malum bonum, ne ponant tenebras lucem, & lucem tenebras: ne mortificent animas quę non moriuntur, aut viuificent animas quę nō viuunt. Et ideo vt distinguat & discernat inter illos & istos, debet signare Thau super frontes virorum gementium & dolentium, quatenus ostendat eos, qui dolent & gemunt super abominatiōibus q̄ in medio ecclesiæ perpetrantur, signatos esse Thau in frontibus suis. Tales profecto pro culpa dolēt, & p̄ infamia gemūt, super abominationibus, quæ fiunt in medio ciuitatis: qm̄ in tantū iā processit abominatio, quod & infamis est culpa, & est culpa infamia. Vnde si foderimus studiose parietem, sicut prophetæ præcipitur, videbimus abominationes maiores, abominationes pessimas, quas nonnulli exercent in templo. Sex viri habentes vasa interitus vnusquisq; in manu sua, vos esse debetis viri virtutū: sex quidem propter numeri sacramentum, vt perfecti sitis in opere ac sermone. Senarius enim numerus est perfectus, eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Vnde sexta die perfecit deus cœlum & terram & omnem ornatum eorum: & cum in plenitudine temporis sexta venisset ætate, sexta die, sub hora sexta, genus redemit humanum. Ideoque sex vltima verba dixit in cruce. Vas interitus q̄d tenere debetis in manibus vestris ad interimendum scelestos, est pontificalis autoritas, quam exercere debetis in ope ad perimendum iniquos, exemplo Psalmistæ dicentis: In matutino interficiebam oēs peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. De his vasis alibi dicitur, Tetendit arcum suum, & parauit illum: & in ipso parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Vobis ergo præcipitur: Transite per mediam ciuitatem, sequentes eū, summum videlicet sacerdotē, q̄si ducē, principē & magistrū, vt percutiatis interdicēdo & suspenden-

Linū mystice quid

Psal.44

Exo.12
Psal.25

Atramentariū scriptoris qs mystice habeat.
Luc.4

Rom.2

Lucæ12

Thau qs gerat in fronte
Gal.5.

Gal.6

2.Cor.11

Esa.5

Ezech.19

Ezech.12

Sex viri habentes vasa interitus mystice qui.

Senarij numeri mysterium.

Gen.1

Psal.100

Psal.7

dendo, excõmunicando & deponendo, ꝓut culpæ qualitas postulauerit, Oẽm su per quẽ non inueneritis Thau signatũ ab ipso, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Signatis em̃ nocendũ nõ est, Iuxta q̃d alibi dicit: Nolite nocere terrę, neq; mari, neq; arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorũ. De cæteris autem dicitur: Nemini parcat oculus vester, vt nõ sit in vobis personaꝝ acceptio, recolẽtibus illud, q̃d Moyses legitur dixisse Leuitis: Si qs est dñi, iũgatur mihi: ponat vir gladium supfœmur suũ. Ite & redite de porta vsq; ad portã per mediũ castroꝝ, & occidat vnusqsq; fratrẽ & amicũ & proximum suum. Fecerũq; filij Leui iuxta sermonẽ Moysi. Et vos similiter faciatis. Porro, sic percutite, vt sanetis, sic occidite, vt viuificetis, eius exẽplo q ait: Ego occidam & ego viuere faciã: percutiã & ego sanabo. Et à sanctuario meo inquit incipite. Tempus em̃ est, sicut B. apost. ait, vt iudiciũ incipiat à domo dñi. Nam oĩs in populo corruptela principaliter procedit à clero: qa si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, facit delinquere populũ: quippe dũ laici vidẽt turpiter & enormiter excedẽtes, & ipsi eoꝝ exemplo ad iniquitatẽ & scelera prolabuntur. Cunq; rep̃henduntur ab aliquo, protinus se excusant, dicẽtes: Nõ potest filius facere nisi q̃d viderit patrẽ facientẽ: &, sufficit discipulo, si sit sicut magister eius. Impletũ est illud propheticũ: Erit sicut populus, sic sacerdos, Quinimo, erubesce Sidõ ait mare. Hinc etiã mala prouenerũt in populo Christiano. Perit fides, religio deformatur, libertas cõfunditur, iustitia cõculcatur, hęretici pullulãt, insolescunt schismatici, perfidi seuiunt, p̃ualent Agareni. De trãsitu aũt æternali dñs ait: Beati sunt serui illi, q̃s cum venerit dñs, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, q̃d p̃cinget se, & faciet illos discũbere, & trãsiens ministrabit eis. De hoc transitu sane martyres gloriantur in Psalmo, dicentes: Transiuimus per ignẽ & aquã, & induxisti nos in refrigeriũ. Hoc Pascha p̃ cæteris desidero mãducare vobiscũ in regno Dei. Est aũt mãducatio corporalis & spiritualis. De illa dicitur: Date illis manducare. De ista dicitur: Macta & manduca. Item manducatio culpæ, & manducatio pœnæ. De illa dicitur: Manducauerunt sacrificia mortuorum. De ista legitur: Gladius meus manducabit carnes. Rursus, est mãducatio doctrinalis, & est manducatio pœnitentialis. De illa dicitur: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. De ista legitur: Cinerem sicut panem mãducauerunt. Est præterea manducatio Eucharistiæ, & manducatio gloriæ. De illa dicit: Qui mãducat me, vita viuet ꝓpter me. De ista legit: Beatus q mãducabit panẽ in regno dei. Hac vltima manducatione p̃cipue desidero mãducare vobisc. hoc Pascha: vt trãseamus de labore ad requiem, de dolore ad gaudium, de infelicitate ad gloriam, de morte ad vitam, de corruptione ad æternitatem. Prestante domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Apoc. 3
Apoc. 17
Exo. 32
Deut. 32
Ezech. 9
1. petri. 4
Corruptela populi vnde procedat.
Leuit. 4
Ioan. 5
Osee. 4
Esa. 23
Mala in populo Christiano exorta quę
Transitus eternalis
Luc. 12
Psal. 65
Manducatio octuplex.
Mat. 14
Act. 10
Psal. 103
Deut. 32
Ioan. 4
Ioan. 4
Luc. 14

D. INNOCENTII PAPAE III. SERMO SVB Concilio sacro Lateranensi habitus.

De operatione & doctrina quæ debent inesse sacerdoti, de præmio præsentis uitæ & futuræ, de dormitione mortis & uitæ corporalis & spiritualis, de triplici somno, de naturalibus uiribus animæ & animalibus defectibus eius, a quibus dormire debeamus, de triplici hæreditate, de pennis deargentatis contemplationis & doctrinæ, qualiter orandum, & quæ in oratione sint cauenda, denique ab omni concupiscentia rerum & mulierum abstinendum esse.

SI dormiatis inter medios cleros, pennę columbæ deargẽtatæ, & posteriora dorsi eius in specie auri. Duo sunt nobis ad meritum necessaria, vita scꝫ & doctrina. Alteꝝ propter nos, alteꝝ propter proximos. Cœpit enim Iesus facere & docere, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius: q pctm̃ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: peccatum non fecit, vt sit honestas in vita: nec inuẽtus est dolus in

Psal. 67
Duo sacerdoti ad meritum necessaria.
1. petri. 2

lus in ore eius, vt sit veritas in doctrina. Quæ duo commendantur nobis in verbis propositis. De vita premittitur: si dormatis. De doctrina subiungitur: inter medios cleros. Hinc est igitur, quod à veste pontificali dependebant malogranata, cum tintinnabulis aureis. Per malogranatum accipitur operatio, per tintinnabulum aureum intelligitur prædicatio: quæ duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium, moriatur. Quia vero per meritum peruenitur ad præmium, recte post meritum, promittitur præmium. Quod & duplex promittitur: vnum in præsenti, & alterum in futuro. Pietas enim promissionem habet vitæ, quæ nunc est, & futuræ, vt centuplum accipiat, & vitam æternam possideat. Centuplum in præsenti, vitam æternam in futuro. De præsenti præmittitur: Pennæ columbæ deargentatæ. De futuro subiungitur: Et posteriora dorsi eius in specie auri. Quoniam misericordiam & veritatẽ diligit Deus: gratiam & gloriam dabit dominus. Gratiam in præsenti præstat ad meritũ, gloriam in futuro præstabit ad præmium. Est autem duplex dormitio, Vna mortis, altera vitæ: sed vtraq; diuiditur. Nam alia est dormitio mortis corporalis, & hæc est pœna, & alia dormitio spiritualis, & hæc est culpa. De prima dominus inqt apostolis: Lazarus amicus noster dormit. Et Apostolus ait: Nolo vos ignorare de dormientibus, &c. De secũda dicit Dauid: Nunqd q dormit non adiiciat vt resurgat? Et Apostolus: Surge q dormis, & illuminabit te Christus.

Hoc autem tribus modis admittitur, per ignorantiam, negligentiam & concupiscentiam. De somno ignorantiæ dicit Psalmista: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. De somno negligentiæ Salomon ait: Vsquequo piger dormis? quando cõsurges de somno tuo? paululum dormies, paululũ dormitabis, paululum conseres manus tuas, vt dormias, & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. De somno concupiscentiæ dicit Dauid: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Cæterum dormitio vitæ duplex quoque legitur in scripturis: Vna vitæ corporalis, proueniens ex natura. Altera vitæ spiritualis, procedens ex gratia. De prima dominus dixit apostolis: Dormite iam & requiescite. De secũda Sponsa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat. Sed & nos interim dormiamus à malis, & vigilemus in bonis. Siquidem vitæ perfectio in duobus consistit: in declinandis vitijs, & in exercendis virtutibus, secundum illud: Diuerte à malo & fac bonum. Per alterum vitamus supplicium, per alterũ acquirimus premium. Quæ duo per dormitionem conuenienter intelliguntur. Somnus enim, vt asserunt, qui de rerum naturis edisserunt, est quies animalium virtutum, cum intentione naturalium. Nos autem qui spirituales sumus, spiritualiter has in spiritu possumus inuenire. Sunt enim tres naturales vires in anima, vis rationalis, vis concupiscibilis, vis irascibilis. Rationabilitas, quasi vis discretiua, discernit inter bonum & malum, & lucem & tenebras, inter sanctũ & prophanum. Concupiscibilitas, quasi vis appetitiua, bonum eligit, lucem appetit, & sanctum inquirit. Irascibilitas, quasi vis expulsiua, malum abijcit, tenebras repellit, & prophanum respuit. Econtra, sunt tres animales defectus in anima, ignorãtia, negligentia, & concupiscentia. Contra rationabilitatem, est ignorantia, contra irascibilitatẽ, negligentia: contra concupiscibilitatem, concupiscentia. Ab his tribus vitijs maxime nobis est dormiendum. Nam ex negligentia procedit delictum, ex concupiscentia procedit peccatum, ex ignorãtia prouenit delictum atque peccatum. Quia delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit. Delictum vtiq; est, non facere faciendũ: peccatum vero, agere non agẽdum. Dormiendum est nobis ab ignorantia, præsertim ab ignorantia mandatorum, in præceptis diuinis, & officiorum, in sacramentis ecclesiasticis: quę duo sine periculo non possumus ignorare. Scriptum est enim: Ipsi vero non cognouerũt vias meas, quibus iuraui in ira mea, si introibũt in requiem meam. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Ait autem prophetæ Deus: Tu scientiã repuli-

Exo.39

Premium duplex 1.Tim.4

Psal.83

Dormitio duplex

Ioan.11 1.Tes.4

Psal.40 Ephe.5

Somn'ma lus tri plex.

Psal.12

Pro.6

Psal.75

Somnus bonus duplex.

Mat.26

Cant.5

Perfectio vitę consistit in duobus. Psal.36

Somnus qd

Vires animę tres quę

Defectus animales tres.

pulisti,& ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Et populus meus captiuus ductus est, quia non habuit scientiam. Nobiles eius interierũt fame,& multitudo eius siti exaruit. Noluit intelligere, vt bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. Nam si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Caueamus igitur nos p̃cipue ignorãtiam, quibus datum est ex officio nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis. Nos enim debemus esse boues arantes, cæteri sunt asinæ iuxta pascẽtes. Nos psallentes Deo repromittimus: In tuis iustificationibus meditabor, nõ obliuiscar sermones tuos. Nos debemus esse lux mundi. Si vero lumen quod in nobis est tenebræ fiat, tenebræ quantæ erunt? Nos debemus esse sal terræ. Quod si sal euanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Quiescat igitur ignorantia, & rationabilitas intendatur, secundum illud: Rationabile sit obsequium vestrum. Et: Parati sitis reddere rationem omni poscenti vos de ea quæ in vobis est fide. Hoc enim est logion siue rationale, quod põtifex ferebat in pectore, in quo scriptum est purin & thumin, id est, manifestatio & veritas. Nam in pectore sacerdotis manifesta debet esse cognitio veritatis, secũdum illud propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius, quia angelus domini exercituũ est. Erat autem ratiõale quadrangulum: qa sacerdos debet discernere inter q̃tuor: inter verꝝ & falsum, ne deuiet in credendis. Inter bonũ & malũ, ne deuiet in agẽdis. Erat & duplex: quia debet discernere pro duobus, pro se & pro populo: ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueã cadant. Dormiamus ergo ab ignorãtia: quia non dormitabit neqꝫ dormiet, qui custodit Israel. Non dormitabit à pœna, nisi nos dormiamus à culpa. Dormiendum est quoqꝫ nobis à negligentia, pręsertim in oratione, quæ spectat ad dñm, & correctione, quæ spectat ad proximũ: quæ duo non possumus sine pctõ negligere. Quidam em̃ orant, tamẽ negligẽter & indeuote: q ore qdem loquunt cœlestia, sed corde meditantur terrena, qbus dñs impperat p prophetã: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eoꝝ longe est à me. De talib. legit: Ore suo bñdicebãt, & corde suo maledicebãt. Ore suo bñdicunt, q loquũtur eloqa veritatis, sed corde maledicunt, q meditant inania vanitatis. Alij ꝟo tã festinanter orãt, & indiscrete, ꝙ medio p̃termisso, nõ proferunt nisi caput & caudã. Sed qui semetip̃m nõ audit, quõ deus illum exaudiet? Qui taliter orat, nõ inclinat deũ ad indulgentiã, sed prouocat illũ ad iracundiã. Tu aũt cum oras, intra in cubiculũ, & clauso ostio ora patrẽ tuũ. Intra in cubiculũ cordis, ostio sensuũ intercluso: ne muscę moriẽtes perdãt suauitatẽ vngẽti. Ora patrẽ tuum, nõ in multiloqo, sed in corde puro, & cõscientia bona, & fide nõ ficta. Sic orauerunt Moyses & Susanna, q clamauerũt ad dñm, & de necessitatibus eoꝝ liberauit eos. Clamauerũt, non tã vocis intẽtione, q̃ cordis deuotiõe, dicẽte Psal. Delectare in dño, & dabit tibi petitiões cordis tui. Hinc & Apostolus ait: Cantantes & psallẽtes in cordibus vestris. Deus em̃ non tam auditor est vocis, q̃ cordis: nec est admonendus clamoribus, qui renum est scrutator & cordium. Quod Anna, gerens typum Ecclesiæ, legit obseruasse, quæ nõ petitione clamosa, sed oratione deuota, quod petijt impetrauit. Legitur enim in libro Regum, quod Anna loquebatur in corde suo, tantumqꝫ labia sua mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Item in Psalmo: Quę dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. Quia sacrificiũ deo spũs cõtribulatus, cor cõtritum & humiliatum Deus non spernit. Expedit tamẽ vt oris pronunciatio deuotũ comitetur affectũ: quia q̃d facit flatus carboni, hoc facit ꝓnunciatio deuotioni. Audi Psalmist. Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea. Vos ergo charissimi, quum oratis, state corã dño deo nostro cõpuncti, humiles & deuoti: sine motu, sine risu, sine cachinno: nolite nimium clamare, nimium festinare, sed pronunciate distincte ad intelligendum. Quia maledictus homo, qui opus Dei agit negligenter. Ergo seruite domino in timore, & exultate ei cũ tremore: p̃sertim ĩ sacrificio, in q̃ mortis Christi memoria celebratur.

Hoc,

1.Cor.2 Ignorãtia sacerdotibus pręcipue cauenda quę
Matt.13
Iob.1
Psal.118
Mat.5
Mat.6
Mat.5
Rom.12
1.Pet.3 Rationale pontificis quid mystice designet.
Exo.28
Mal.2
Matt.15
Psal.120 Negligentia sacerdotibus cauenda, quę sit.
Esa.29
Psal.61
Orandum quõ sit fructuose
Eccli.1
Psal.36
Eph.5
1.Reg.1
Psal.4
Psal.50
Psal.63
Hiere.48
Psal.1

Luc.22 Hoc,inqt,facite in meã cõmemorationẽ.
1.Cor.11 Et Apoſtolus dicit: Quotieſcunq; manducabitis panem hunc & calicem bibetis,mortem domini annunciabitis, donec veniat. In quolibet enim officio negligentia eſt pctm̃,ſed in ſacrificio eſt periculum.Quoniam qui manducat indigne, iudicium ſibi manducat,non diiudicans corpus domini.Caueamus quoque negligentiam in correctione peccãtium.Quidam enim ſunt canes muti,nõ valentes latrare,palpãtes vitia pctõrum, vel cupiditatis amore, vel fragilitatis timore.Cupiditatis amore,ne forte perdãt oblatiões aut decimas. Fragilitatis timore,ne forte incurrãt indignationem aut odium. Contra tales dicitur per prophetam:Væ qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis. Item: Ipſi ædificabant parietem, illi autẽ liniebant eum. Rurſus:Prophetæ tui viderunt tibi ſtulta & falſa, nec aperiebant tibi iniquitatem tuam,vt te ad pœnitentiã prouocarent. Econtra præcipitur: Clama, ne ceſſes:quaſi tuba exalta vocem tuam, &annuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob pctã eorum.Hinc Apoſtolus dicebat Epheſijs: Mũdæ ſunt manus meæ à ſanguine omnium veſtrum. Non enim ſubterfugi, quo minus annũciarem omne conſilium Dei vobis.Audi prophetam:Væ mihi,quia tacui: quia vir pollutus labijs ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito.Non timuit Ioannes Herodem, quo minus eum libere reprehẽderet,propter Herodiadem,quam viuẽte viro ſuo Philippo tenebat vxorem. Quieſcat ergo negligentia,& iraſcibilitas intendatur, ſecundum illud:Iraſcimini & nolite peccare,id eſt,iraſcimini vitijs,ne peccetis.Hic eſt zelus ille,quo Chriſtus accenſus eiecit vendentes & ementes de templo, ſecundum illud:Zelus domus tuæ comedit me.Quo ſuccenſus Phinees,Iudęum cum Madianitide coeunte pugione trãſfodit. Diſcretus ergo ſacerdos contra rebelles & obſtinatos ſeueritatem exerceat,erga humiles & pœnitentes exhibeat pietatẽ.Nam illius ſemiuiui vulneribus, quem Samaritanus duxit in ſtabulum, & vinum ſuperinfudit & oleum.Et in arca tabernaculi virga continebatur & manna. Dormiendum eſt quoq; nobis ab omni concupiſcentia,pręſertim à cõcupiſcentia rerum,quæ procedit ex auaritia, & concupiſcentia mulierum, quæ prouenit ex luxuria. Scriptum eſt enim: Nihil eſt auaro ſceleſtius, & nihil iniquius,quàm amare pecuniam. Verbum eſt Sapientis,quod cõfirmat Apoſtolus dicens: Qui volunt fieri diuites, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa,& inutilia, & nociua, quæ mergunt hominem in interitum,et perditionem.Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.Et alibi:Auaritia eſt idolorum ſeruitus. Audite,quid contra cupidos ſacerdotes dicat propheta:Principes eius in muneribus iudicabant,&ſacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant.Infernus & perditio nunquam replentur, ſimiliter & oculi hominum inſatiabiles. Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ dicentes, affer affer.Nam creſcit amor nummi quãtum ipſa pecunia creſcit. Porro,tranſit mundus & concupiſcentia eius.Ne timeamus ergo,quum diues factus fuerit homo,& multiplicata fuerit gloria domus eius. Non enim quum morietur accipiet hæc omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius.Nec hoc dico, quin liceat diuitijs habere,ſed quia non licet diuitijs inhærere,ſecundum illud: Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere.Nullus ergo veſtrum alienum parochianum ſeducat, aut alienam parochiam inuadat.Præceptum eſt enim, vt nemo mittat falcem in meſſem alienam, neque tranſgrediatur terminos,quos poſuerunt patres noſtri. Caueamus nihilominus à concupiſcentia mulierum.Nam vinum &mulieres faciũt apoſtatare ſapiẽtes.Et propter ſpeciem mulieris multi pierunt. Viæ inferi domus eius,penetrãtes in interiora mortis. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, ſemper comitantur fœtor & immunditia, ſemper ſequũtur dolor & pœnitentia.Fauus enim diſtillans labia meretricis,& nitidius oleo guttur eius,nouiſſima autem illius amara ſicut abſinthium,& acuta quaſi gladius biceps. Fatniliaris eſt inimicus,habitans non procul,ſed prope,non extra,ſed intra. Nam vir-

Ibidem.

Negligentiã in correctione peccantiũ cauendam ſacerdoti.

Eſa.56

Ezech.13

Eſa 58

Actu.20

Eſa 6

Mar.6

Pſal.4

Ioan.2

pal.68

Num.25

Diſcretio ſacerdoti habenda quę.

Luc.10

Concupiſcentia duplex facer dotibus maxime cauenda.

Eccl.10

1.Tim.6

Ibidem.

Epheſ.5

Mich.3

pro.17

pro.3

1.Ioan.2

pſal.48

pſal.61

prou.27

Eccl.19

Eccl.9

prou.5

Pſal.11

Matt.5

virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbilico ventris eius. Nunquam fugatur, nisi cum fugitur, nunquam mactatur, nisi cũ maceratur. Nos autem in sacris ordinibus constituti, iam ex necessitate tenemur pudicitiam custodire. Scriptum est enim, quod cum Dauid fugeret persecutionem Saul, venit in Nobe ad Achimelech sacerdotem, postulans vel quinque panes ad esuriem expellendam. Et respondit sacerdos: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum. Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, manducent. Non dixit, si habent fidem, spem & charitatem, si habent iustitiam, fortitudinem, prudentiam & temperantiam: si habent spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris domini: sed dixit, si mundi sunt, maxime à mulieribus, manducent: quia panem sanctũ digne manducare non possunt, nisi qui mundi sunt à coitu mulierum. Quiescat ergo concupiscentia, & concupiscibilitas Psal.118 incendatur. Secundum illud: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Incendatur autem per tres principales virtutes, fidem, spem & charitatem: vt rationabilitas illumine tur per fidem, Irascibilitas confortetur p spem, concupiscibilitas informetur per charitatem, Illuminetur autem per fidei veritatem, vt rationabilitas expellat erro rem ignorantiæ, confortetur per spei sta bilitatem, vt irascibilitas excludat torpo rem negligentiæ: informetur per charita tis synceritatem, vt concupiscibilitas extinguat ardorem concupiscentiæ. Dormiamus igit, sed inter medios cleros, id est, in medio clericorum, secundum idioma græcorum. Ad literam nos inter medios cleros totius orbis existimus, propterea nequeunt opera nostra latere, siue Matt.5 bona sint, siue mala. Luceat ergo lux vestra coram hominibus, vt videant t opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est, vt cortina cortinam trahat, & qui audit dicat veni. Aliter tamen hoc possumus intelligere. Cleros Cleros qd interpret. enim Græce, sors vel hæreditas interpretatur, vnde clerici dicuntur, quod in partem domini sint sortiti, secundum illud: Hæreditas triplex. Dominus pars hæreditatis meæ. Est autem hæreditas infima, media, & suprema.

Infima est terrena, de qua legitur: Dedit terrã eorũ hereditatẽ, hereditatẽ Israel seruo suo. Media est sacra scriptura: De q̃ dicitur: Hereditate acquisiui testimonia tua Psal.118 in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. Suprema est beatitudo cœlestis, de qua legitur: Funes ceciderũt mihi in præ Psal.15 claris, etenim hæreditas mea præclara est mihi. Quælibet hæreditatum istarum, suas habet medietates. Terrena, possessiones mobiles & immobiles, sacra scriptura spiritum & literam, beatitudo cœlestis stolam mentis & stolam carnis. Inter hos medios cleros, inter medias hæreditates dormire debemus: aliter autem & aliter. Est enim medium, Medium triplex. quod vtrumque extremorum contingit, & est medium, quod neutrũ extremorũ contingit, & est medium, quod alterum tantũ extremorũ contingit. Verbi gratia: Medium, quod vtrumque extremorum contingit, est aer, qui medius inter cœlũ & terram vtrumq; contingit. Mediũ, q̃d neutrum extremorum contingit, est sol, qui medius inter cœlum & terram, neutrum contingit. Medium q̃d alterum extremorũ tantum cõtingit, est mons, qui medius inter cœlum & terram, alterum tantum contingit. Adhunc modum inter hos medios cleros, inter has medias hæreditates dormire debemus. Dormiamus igitur inter medios cleros possessio nis terrenę, per vim irascibilem, vt in neutra sui parte quiescamus, secundum illud quod legitur: Filioli, nolite diligere mũdum, neque ea quæ in mundo sunt. Dormiamus inter medios cleros sacræ scripturæ per vim rationalem, vt in altera tãtum sui parte quiescamus, secundum quod legitur: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Dormiamus inter medios cleros cœlestis beatitudinis per vim cõcupiscibilem, vt in vtraque parte quiescamus, secundum hoc quod legitur: Gaudete & exultate, quia merces vestra copiosa est in cœlis. Gaudete pro stola cordis, & exultate pro stola corporis. Si sic dormierimus, profecto nos sumus pennæ columbæ deargentatæ. Sicut per columbam designatur ecclesia, sic per pennas columbæ designãtur sacerdotes ecclesiæ, qui verbis & exemplis eam sub leuant ad cœlestia. Vnde sponsus de spõ

Dormiendum quõ sit inter medios cleros. 1. Ioan. 2

2. Cor. 3

Matt. 5

Sacerdotes vt designentur per pẽnas columbæ.

Cant.6 sa dicit in Canticis: Vna est columba mea, perfecta mea. Cuius pennas pro-
Esa.60 pheta describens dicit: Qui sunt hi, qui vt nubes volant,& quasi columbæ ad fenestras suas? Pennæ deargentatæ sunt illi, qui diuinis sunt eloquijs
Psal.11 eruditi, secundum illud: Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ purgatum
Cant.5 septuplum. Hinc alibi dicitur: Oculi tui sicut columbæ, quæ lactæ sunt lotæ, sedentes super fluenta plenissima. Sunt autem pennæ virtutis, pennæ contemplationis,& pennæ doctrinæ. De
Psal.17 primis legitur: Volauit super pennas
Psal.54 ventorum. De secundis dicitur: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ,& volabo & requiescam. De tertijs autem scribitur: Iunctæ erant pennæ vnius ad alte
Ezech.1 rum. Porro, sunt pennæ verę, sunt quidem & falsæ. Veræ sunt pennæ iustorum, qui signantur per pennas Herodij. Falsæ sunt pennę hypocritarum, quæ signantur per pennas strutionis. Legi-
Iob.39 tur enim in Iob: Penna strutionis similis est pennæ Herodij & accipitris. Pennæ sumus respuentes terrestria, per vim irascibilem, dormientes inter medios cleros possessionis terrenæ. Pennæ columbæ sumus, appetentes cœlestia, per vim concupiscibilem, dormientes inter medios cleros beatitudinis sempiternæ. Pennæ deargentatæ sumus, intelligentes diuina, per vim rationabilem, dormientes inter medios cleros sacræ scripturæ. Nec tantum in præsenti sumus pennæ columbæ deargentatæ, sed posteriora dorsi eius in specie auri. Sicut dorsum laborem vitæ præsentis significat, secũdũ illud, Supra dorsum meum fabri Psal.128
cauerunt peccatores: ita posteriora dorsi requiem futuræ vitæ designant, se- Apoc.21
cundum illud: Iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor: quoniam priora tranfierunt. Ergo posteriora dorsi, id est, requies post laborem, erit in specie auri, hoc est, in gloria contemplationis, quæ per fulgorem auri congrue Matt.13
designatur, propter illud: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum.

Ad quam gloriam nos perducat dominus Iesus Christus, qui est Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

LECTO-

LECTORI

CHRISTIANO ET BE-
NEVOLO S.

ECRETA HVIVS CONcilij Lateranensis sub hocce nostro D. Innocentio tertio Pontifice maximo celebrati, pro sua & celebritate & vtilitate sunt quinque libris Decretalium iuris Canonici maxima ex parte sparsim inserta. Id quod nos in margine circa singula annotandum esse duximus, tum quod non est in Decretalibus idem ordo titulorum, qui est in hoc libro, tum quod obscuriora horum decretorum loca poterunt ex glossis & cõmentarijs Decretalium clarius intelligi. Ad antiquissima autem & diuersa exemplaria, quamuis magno cum labore, adeo hocce Concilium tersum & correctum reddidimus, vt nunquam antehac pro indubitato Lector integrum, sed mutilum mendisque multis scaturiens, idem habuerit. Quem quidem laborem, vti & alios multos, libenter huic æditioni impendimus, vt quoquo modo inseruiremus, iuxta legem charitatis, proximo, hoc est, Christiano, studiosoque Lectori: in cuius etiam gratiam, id molestiæ lubentes subiuimus, vt singulis capitulis suum adaptaremus librũ, titulum, & capitulum, quæ in Decretalibus sortita sunt: adiectis simul summarijs singulorum capitum, eiusdem sacri Concilij.

Quantæ vero celebritatis idipsum fuerit Concilium Lateranense, * Bartholomæus Platina, complureſque alij insignis eruditionis, & autoritatis viri in vita D. huius nostri Innocentij Papæ tertij luculenter declarant. Non est profecto Concilium aliud celebrius vllum facile indicare. Fuerunt quidem hæc Decreta in eo Concilio constituta, quemadmodum & in prædictis Decretalibus vbique allegando annotatur. Veruntamen ab ipso Papa

* Baptista

Innocentio in hanc redacta sunt formã, aliquanto post celebratum concilium, id quod cordatus Lector facile deprehendet ex capitulis quibusdum, præsertim ex vicesimonono, ex tricesimotertio, & ex quadragesimoprimo. Quantę vero pietatis ac eruditionis fuerit ille pontifex, in vita & gestis ipsius iam ante indicauimus. Hic certe ex appendice, vbi de expeditione pro recuperanda terra sancta agitur, facile intelliget Lector virum illum insigniter pium atque magnanimum fuisse. Quem sane & hæc Decreta, & plurimæ ipsius Decretales in quinque libros digestæ, & hisce ipsius operibus insertæ, tum iuris scientissimum, tum æquitatis studiosissimum fuisse conuincunt.

SACRI

SACRI CONCILII GENERALIS LATERANENSIS SVB D. INNOCENTIO PONTIFICE MAXIMO, HVius nominis III. celebrati, Anno domini M. CC. XV. Decreta, ab eodem D. Innocentio conscripta, & in eum, qui sequitur, ordinem digesta.

Tractat de Trinitate & ipsius operibus, de fide & articulis fidei, & de sacramentis Ecclesiæ, ubi etiam interserit de ordine. Cap. I.

Extra lib. I. tit. 1 de summa trinitate & fi de catho. cap. 1. Deus vna essentia, trinus in personis

FIrmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod vnus solus est verus Deus, æternus & immensus, omnipotēs, incōprehensibilis & ineffabilis, pater, & filius, & spiritus sanctus, tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia seu natura simplex omnino. Pater à nullo, filius autem à solo patre, ac spiritus sanctus ab vtroq; pariter, absq; initio semper & fine. Pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens, consubstantiales & coæquales, coomnipotentes & coæterni, vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium, & inuisibilium, spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute, simul ab initio temporis, vtranque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanā, ac deinde humanā quasi communem ex spiritu & corpore constitutā. Diabolus enim & dęmones alij à Deo quidē natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestione peccauit.

Scriptura diuina

Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiā indiuidua, & secundum personales proprietates discreta, p Moysen & sanctos pphetas aliosq; famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionē temporum, doctrinam humano generi tribuit salutarem.

Christus

Et tandem vnigenitus dei filius Iesus Christus à tota Trinitate communiter incarnatus, ex Maria semper virgine spiritus sancti cooperatione conceptus, verus homo factus, ex anima rationali & humana carne compositus, vna in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit. Qui cum secundum diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idem ipse secundum humanitatem factus est passibilis & mortalis, * qnin etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus, descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlum. Sed descendit in anima, & resurrexit in carne, ascenditq; pariter in vtroque, venturus in fine seculi iudicaturus viuos & mortuos, & redditurus singulis secūdum opera sua, tam reprobis quam electis. Qui oēs cum suis proprijs corporibus resurgent, quæ nunc gestant, vt recipiant secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala: illi cum diabolo pœnā perpetuam, & isti cum Christo gloriam sempiternam.

XXII. q̄st. IIII. ca. Incommutabilis

qui, vel quando,

Extremū iudicium

Tractatur hic de sacramentis Ecclesiasticis.

Ecclesię vnitas. Eucharistia

Vna vero est fidelium vniuersalis Ecclesia extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continent, trāssubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinē potestate diuina, vt ad perficiendū mysteriū vnitatis accipiamus ipse de suo, quod accepit ipse de nostro.

XXIIII. q̄sti. I. ca. Q̄m vetus

Et hoc vtiq; sacramentū nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit rite ordinatus secundū claues Ecclesiæ, quas ipse concessit apostolis, & eoꝝ successoribus Iesus Christus.

Baptismꝰ

Sacramentū vero baptismi, q̄d ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet patris, & filij, & spiritus sancti, & cō

secratur in aqua, tũ paruulis quam adultis in forma Ecclesię, à quocunq; rite collatum, proficit ad salutem.

Pœnitẽtia

Et si post susceptionẽ baptismi qsquã prolapsus fuerit in pctm̃, per veram pœnitentiam semper potest reparari.

Non solũ aũt virgines & cõtinentes, verũ etiã coniugati, p fidẽ rectam & opationem bonam, placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

Pater & filius & spũs sanctus uera unione, nõ collectiua, seu similitudinaria sunt una essentia, substantia, seu natura: contrarium sentientes, ut hæretici sunt censendi, nisi ab errore resipiscant, & correctioni sedis apostolicæ se submittant. Cap. II.

Extra lib. 1. tit. 1 ca. 2

Abbatis Ioachim error de vna trinitatis essentia.

DAmnamus ergo & reprobamus libellũ siue tractatum, quẽ abbas Ioachim edidit cõtra magistrũ Petrũ Lõbardũ, de vnitate seu essentia Trinitatis, appellans ipsum hæreticũ & insanũ, pro eo q̃d in suis dixit sentẽtijs, qm̃ quædam summa res est pater & filius & spũs sanctus, & illa non est generans, neq; genita, nec procedens. Vnde asserit q̃d ille nõ tam Trinitatem, quã quaternitatem adstruebat in Deo, videlicet tres personas, & illã cõmunem essentiam quasi quartã, manifeste protestãs, q̃d nulla res est, quæ sit pater, & filius, & spiritus sanctus, nec est essentia, nec substantia, nec natura: q̃uis concedat q̃d pater, & filius, & spiritus sanctus sunt vna essentia, vna substantia, vnaq; natura. Verũ vnitatem huiusmodi non verã & propriã, sed quasi collectiuã & similitudinariã esse fatetur, quẽadmodum dicunt multi homines vnus populus, & multi fideles vna Ecclesia, iuxta illud: Multitudinis credentiũ erat cor vnũ & anima vna. Et: Qui adhæret deo, vnus spũs est cũ illo. Itẽ ille: Qui plantat, & qui rigat, vnũ sunt. Et: Oẽs vnum corpus sumus in Christo. Rursus in lib. Regũ: Populus meus & populus tuus vnum sunt. Ad hanc aũt suam sententiã astruẽdam, illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in Euangelio: Volo pater, vt sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus, vt sint consummati in vnum. Non enim, vt ait, fideles Christi sunt vnum, id est, vna quædã res, quæ communis sit omnibus: sed hoc modo sunt vnũ, id est, vna Ecclesia, propter catholicæ fidei vnitatem: & tandẽ vnum regnum, propter vnionẽ indissolubilis charitatis. Quemadmodum in canonica Ioannis epistola legitur: Quia tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, & verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Statimque subiungitur: Et tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt, sicut in codicibus quibusdam inuenitur.

Act. 4
2. Cor. 6
Ibid. 3 & 12
3. Reg. 22
Ioan. 17
1. Ioan. 5

Reprobatio huius erroris

Nos autem sacro & vniuersali concilio approbante, credimus & confitemur cum Petro, quod vna quædam summa res est, incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est pater, & filius, & spiritus sanctus, tres simul personę, ac singulatim quælibet earundem. & ideo in Deo Trinitas est solummodo, nõ quaternitas: quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, siue natura diuina, quæ sola est vniuersorum principiũ, præter quod aliud inueniri non potest. Et illa res nõ est generans, neq; genita, nec procedens: sed est pater qui generat, filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui procedit, vt distinctiones sint in personis, & vnitas in natura. Licet igitur alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus, non tamen aliud: sed id quod est pater, est filius, & spiritus sanctus, idem omnino, vt secundum orthodoxam & catholicam fidem consubstantiales esse credãtur. Pater eñ ab æterno filium generando, suam substantiam ei dedit, iuxta q̃d ipse testat: Pater quod dedit mihi, maius est omnibus. Ac dici non potest, q̃d partem suæ substantiæ illi dederit, & partem retinuerit ipse sibi, quum substantia patris indiuisibilis sit, vtpote simplex omnino. Sed nec dici potest, quod pater in filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eã filio, quod non retinuerit ipsam sibi: alioquin desijsset esse substantia. Patet ergo, quod sine vlla diminutione filius nascendo substãtiam patris accepit, & ita pater & filius habent eandem substantiam, & sic eadem res est pater, & filius, necnon & spiritus sanctus ab vtroq; procedens.

Vna substantia patris & filij & spiritꝰ sancti. Ioan. 10

Cum

De consecra. distī. vlt. ca. pe. in fine. Ioan. 17 Aliter vnum sunt fideles Christi, aliter tres personę diuinę Matt. 5

Cum ergo veritas pro fidelibus suis ad patrē orat, Volo, inquiens, vt ipsi sint vnū in nobis, sicut & nos vnum sumus, hoc nomen, vnum, pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia: pro personis vero diuinis, vt attendatur identitatis in natura vnitas, quē admodum veritas alibi ait: Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Ac si diceret manifestius: Estote perfecti perfectione gratiæ, sicut pater vester cœlestis perfectus est perfectione naturę: vtraque videlicet suo modo, quia inter creatorem & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda.

Non ipse Ioachim, sed eius liber, damnatur

Si quis igitur sententiam siue doctrinam præfati Ioachim in hac parte defendere vel approbare præsumpserit, tanquā hæreticus ab omnibus euitetur.

In nullo tamē per hoc Florentino monasterio, cuius ipse Ioachim extitit institutor, volumus derogari, quoniam ibi & regularis institutio est & obseruantia salutaris: maxime cum idem Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandauerit, apostolicæ sedis iudicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam quā propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidē tenere, quā Romana tenet ecclesia, quæ cunctorum fidelium disponente domino mater est & magistra.

Amalrici

Reprobamus etiam & condemnamus per uersissimum dogma impiū Amalrici, cuius mentem sic pater mendacij excæcauit, vt eius doctrina non tam hæretica cē senda sit, quam insana.

Excommunicati sunt omnes hæretici, quibuscunque nominibus nominentur. Cap. III.

Extra lib. 5. tit. 7 de hæreticis ca. 13 supra eo. ca.

EXcommunicamus & anathematizamus omnem hæresim, extollentem se aduersus hanc sanctā orthodoxā & catholicā fidem, quā superius exposuimus, cōdemnātes vniuersos hęreticos, qbuscunqꝫ nominibus censeantur, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum.

Dānati de hæresi per secularem iudicem puniūtur, & bona laicorū hæretiorū cōfiscantur, & clericorum bona applicantur ecclesijs, ubi beneficiati erant.

Damnati vero, secularibus potestatibus præsentibus aut eorum balinis relinquantur animaduersione debita puniendi, clericis prius à suis ordinibus degradatis, ita quod bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur, si vero clerici, applicentur ecclesijs, à quibus stipendia receperunt.

Si suspectus de hæresi, se non purgat ad arbitrium superioris, excommunicatur: & existens per annum in excommunicatione, ut hæreticus damnatur.

Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationes suspicionis qualitatemqꝫ psonę, ppriam innocentiā congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsqꝫ ad satisfactionē condignā ab omnibus euitētur, ita q̄d si p annū in excommunicatione perstiterint, extūc velut hæretici condemnentur.

Potestates seculares perpetui uel temporales iurare tenentur, uniuersos hæreticos ab ecclesia damnatos pro uiribus exterminare: & tēporalis dominus non purgans terram suā hæreticis, excommunicatur, & si perstiterit in excommunicatione per annum, nunciatur Papæ, qui fideles eius ab excommunicatione absoluet, & eius terram fidelibus exponet saluo iure principalis domini, nisi & ipse sit in culpa.

Seculares potestates contra hæreticos

Moueantur autem & inducantur, & si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam compellantur seculares potestates, quibuscunque fungantur officijs, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publice iuramentum, quod de terris suę iurisdictiōi subiectis, vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo quandocunque quis fuerit in potestatem siue spiritualem siue temporalem assumptus, hoc teneatur capitulū iuramento firmare. Si vero dñs temporalis requisitus & monitus ab ecclesia, terrā suā purgare neglexerit ab hęretica fœditate, per metropolitanum & cæteros comprouinciales episcopos excōmunicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo pontifici, vt extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat catholicis occupandā, q

perpetui.

Extra lib. 5. tit. de hęreticis, ca. Ad abolē. Pœna in negligentes aut cōmittentes dños secu lares XXIII. q. 5. ca. administratores.

eam exterminatis hæreticis sine vlla contradictione possideant,& in fidei puritate conseruent,saluo iure domini principalis,dummodo super hoc ipse nullum prestet obstaculum,nec aliquod impedimentum opponat, eadem nihilominus lege seruata circa eos,qui non habent dominos principales.

Catholici vero qui crucis assumpto charactere, ad hæreticorũ exterminium se accinxerint,illa gaudeant indulgentia, illoque sancto priuilegio sint muniti,q̃d accedentibus in terræ sanctæ subsidium conceditur.

Pœna credentium receptatorum & defendentium hæreticos,Primo laicorum, secundo clerum.

ff. de officio p̃sidis, Congruit.

Credẽtes præterea receptatores,defensores,& fautores hæreticorum, excommunicationi decernimus subiacere,statuentes,vt postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus,si satisfacere contẽpserit infra annum,extunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu cõsilia,nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi,nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocunque negocio, sed ipse alijs respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit ad uocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, eius instrumenta cõfecta per ipsum, nullius penitus sint momenti, sed cum autore damnato damnentur. Et in similibus idem præcipimus obseruari. Si vero clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur, vt in quo maior est culpa, grauiòr exerceatur vindicta. Si qui autem tales, postquam ab ecclesia denotati fuerint, euitare cõtẽpserint, excommunicationis sententia vsque ad satisfactionem idoneam percellantur. Sane clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta, nec eos Christianæ prẽsumant sepulturę tradere, nec eleemosynas aut oblationes eorum accipiant. Alioquin suo priuentur officio, ad quod nũquam restituãtur absque indulto sedis apostolicæ speciali. Similiter quilibet regularis, quibus hoc etiam infligatur, vt illorum priuilegia in illa diœcesi non seruentur, in qua tales excessus præsumpserint perpetrare.

Officium clericorũ contra hæreticos L. distinct. ca. quia tua

Nullus debet sibi officium prædicandi assumere, nisi super hoc sibi à iure uel a sede apostolica uel diocesano episcopo licentia concedatur: alias excommunicat & nisi resipuerit alia pœna impouit.

Tit. 1 Rom. 10

Quia vero nõnulli sub specie pietatis, virtutẽ eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes, autoritatem sibi vendicant prædicandi, cum idem Apostolus dicat, Quomodo prędicabunt, nisi mittantur? omnes qui prohibiti, vel non missi præter autoritatem ab apostolica sede vel catholico episcopo loci susceptam, publice vel priuatim prędicationis officium vsurpare presumpserint, excõmunicationis vinculo innodentur. Et nisi quantotius resipuerint, alia competenti pœna plectãtur.

Archiepiscopi & episcopi inferiorum suorũ prouincias, & dioeceses suspectas habentes de hæresi, saltem semel in anno per se, uel per alios idoneos uisitent: qui etiam debent, si hoc expedire uidebitur exigere iuramentum ab illis de uicinia ad reuelandos hæreticos, & occulta conuenticula celebrantes: quos reuelatos elapsos canonice punient, & renitentes iurare ut hæretici condemnentur.

Adijcimus insuper, vt quilibet archiepiscopus vel episcopus per se, aut per archidiaconũ suum, vel idoneas psonas honestas, bis aut saltẽ semel in ãno ppriam parochiam, in qua fama fuerit hęreticos habitare, circumeat, & ibi tres vel plures boni testimonij viros, vel etiam, si expedire videbitur, totam viciniam iurare compellat, quod si quis ibidem hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium, vita & moribus dissidentes, eos episcopo studeat indicare. Ipse autem episcopus ad præsentiam suam conuocet accusatos, qui nisi se ab obiecto reatu purgauerint, vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiã, canonice puniantur. Si qui vero ex eis iuramenti religionem obstinatiõe dãnabili respuẽtes, iurare forte noluerint, ex hoc ipso tanquam hæretici reputentur.

XXXV. quæst. VI. ca. Episcopus in synodo

XXI. distinct. Quisquis XXIII. quæst. VIII ca. præter ca. II. quæst. VII. ca. Quapropter De consecra. dist. II Ego, Berengarius

Volu-

Episcopus negligens in hæresi persequenda, à dignitate episcopali est remouendus, & alius idoneus est surrogandus.

Volumus igitur & mãdamus, & in virtute obedientiæ districte præcipimus, vt ad hęc efficaciter exequenda, episcopi per diœceses suas diligenter inuigilent, si canonicam effugere velint vltionem. Si qs enim episcopus super expurgãdo de sua diœcesi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit vel remissus, cum id certis indicijs apparuerit, & ab episcopali officio deponatur, & in locum ipsius alter idoneus substituatur, qui velit & possit hęreticam confundere prauitatem.

Baptizatos a latinis, Græci rebaptizare nõ debent.

Extra lib. 3. tit. 42 de baptismo & eius effectu cap. 6

Caput IIII.

Licet Græcos in diebus nostris ad obedientiam sedis apostolicæ reuertẽtes, fouere ac honorare velimus, mores ac ritus eorum, in quantum cum domino possumus, sustinendo, in his tamen illis deferre nec volumus nec debemus, q̃ periculum generant animarum, & ecclesiasticæ derogant honestati. Postquam enim Græcorum ecclesia cum quibusdã complicibus & fautoribus suis, ab obedientia sedis apostolicæ se subtraxit, intãtum Gręci cœperunt abominari latinos, quod inter alia, quæ in derogationẽ eoꝝ impie cõmittebant, si qñ sacerdotes latini sup eoꝝ celebrassent altaria, nõ prius ipsi sacrificare volebant in illis, quam ea tanquã per hoc inquinata lauissent. Baptizatos etiã à latinis, & ipsi Gręci rebaptizare ausu temerario p̃sumebãt, & adhuc (sicut accepimus) qdã agere hoc nõ verent.

Rebaptizatores

Volẽtes ergo tantũ ab ecclesia Dei scãdalũ amouere, sacro suadẽte concilio, districte p̃cipimus, vt talia de cætero nõ p̃sumãt, cõformantes se tanq̃ obediẽtiæ filij sacrosanctæ Romanæ ecclesię matri suæ, vt sit vnum ouile & vnus pastor.

Si qs aũt qd tale p̃sumpserit, excõmunicationis mucrone pcussus, ab oĩ officio & beneficio ecclesiastico deponatur.

Ordines quatuor patriarchalium sedium: itẽ tria priuilegia earũ: Primum, quia dãt pallium: Secundum, quia ante se crucem deferri faciunt præterq̃ in casibus hic exceptis: Tertiũ, quia ad ipsas appellatur.

Extra lib. 1. tit. 33. de

Cap. V.

Antiqua patriarchaliũ sedium priuilegia renouãtes, sancta vniuersali synodo approbante sancimus, vt post Romanã ecclesiã, quæ disponente domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatũ, vtpote mater vniuersorũ Christifidelium & magistra, Cõstantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineant, seruata cuilibet propria dignitate, ita quod postquam eorum antistites à Romano pontifice receperunt palliũ, quod est plenitudinis officij pontificalis Insigne, pręstito sibi fidelitatis & obedientiæ iuramẽto, licenter & ipsi suis suffraganeis palliũ largiantur, recipientes pro se professionẽ canonicam, & pro Romana ecclesia spõsionem obedientiæ ab eisdem.

priuilegijs & excessibus pręla. cap. 23

Ordo dignitatis sedium

Pallium patriarcharum à Roma. Ecclesia

Dominicæ vero crucis vexillum ante se faciãt vbiq; deferri, nisi in vrbe Romana, & vbicunque sumus põtifex pręsens extiterit, vel eius legatus vtens insignijs apostolicæ dignitatis.

XXI. dist. deniq;

In omnibus autem prouincijs eorumdem iurisdictioni subiectis, ad eos, cũ necesse fuerit, prouocetur, saluis apellationibus ad sedẽ apostolicam interpositis, qbus est ab oĩbus humiliter deferẽdũ.

Metropolitani ad correctionem excessuum, & reformationem morum, singulis annis facere debent prouinciale concilium, in quo statuere debent personas idoneas per singulas dioeceses, quæ solicite inuestigent, & in sequenti concilio referãt corrigenda: & episcopi debent facere synodos episcopales singulis annis, & publicare agitata in prouinciali concilio: & hæc negligentes ab executione officij suspendantur.

Caput VI.

Sicut olim à sanctis patribus noscitur institutũ, Metropolitani singulis annis cũ suis suffraganeis prouincialia nõ omittãt concilia celebrare, In quibus de corrigẽdis excessibus & moribus reformãdis, p̃sertim in clero, diligentẽ habeãt cũ dei timore tractatũ, canonicas regulas, & maxime q̃ statutæ sunt in hoc gñali cõcilio, relegẽtes, vt eas faciãt obseruari, debitã pœnã trãsgresiorib. infligẽdo.

Extra li. 5. tit. 1. de accusat. cap. 25

XVIII. dist. Qm̃quidem

Conciliũ prouinciale singulis annis celebrandum.

Duo inuestigatores per singulas dioceses

XXXV. quęsti. VI. ca Episcopus in synodo

Vt autẽ id valeat efficacius adimpleri, per singulas diœceses statuant idoneas personas, prouidas videlicet & honestas, quæ per totum annum simpliciter, & de plano, absque vlla iurisdictione solicite inuestigeut, quæ correctione vel

re

reformatione sint digna,& ea fideliter p ferant ad metropolitanun & suffragane os,& alios in concilio subsequenti,vt su per his & aliis,prout vtilitati & honesta ti congruerit,prouida deliberatione pro cedãt,& quæ statuerint, faciant obserua ri,publicanturi ea in episcopalibus syno dis,annuatim per singulas diœcesis cele brandis.

Quisquis autem hoc salutare statutũ neglexerit adimplere, à suis beneficiis & executione officij suspendatur, donec p superioris arbitrium ✠ eius relexetur.

forte,eius suspensio.

Prælati subitos corrigunt & reformant a pellatione remota,uel consuetudine non obstan te:si tamen capitulum consueuit corrigere ex cessus canonicorum, si infra terminum ab episco po præfigendum non facit, ipse episcopus hoc faciet. Cap. VII.

Extra lib. 1. tit. 31 De officio iudicis ord. cap. 13

IRrefragabili cõstitutiõe sancimus,vt ecclesiarũ prælati ad corrigendũ sub ditorum excessum,maxime clericorum, & reformandũ,mores, prudenter & dili genter intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. Vt aũt correcti onis & reformationis officium libere va leant exercere, decernimus,vt executio nem ipsorum nulla cõsuetudo vel appel latio valeat impedire,nisi formam exces serint in talibus obseruandam.

Ezech. 3

Excessꝰ ca nonicorũ Ecclesię cathedra lis xi. quæst. 1. ca. De p sona.

Excessus tamen canonicorum eccle siæ cathedralis,qui consuerunt corrigi p capitulum, p ipsum in illis ecclesijs (quæ talem hactenus consuetudinem habue runt)ad commonitionem vel iussionem episcopi corrigantur infra terminum cõ petentem ab episcopo præfigendũ. Alio qn extũc episcopus deũ habens p oculis, omi cõtradictiõe cessante,ipsos,put ani marum cura exegerit,per cẽsuram eccle siasticam corrigere non postponat. Sed & alios eorum excessus corrigere non o mittat,provt animarũ causa requirit,de bito tñ ordine in omnibns obseruato.

Si canonici sine manifesta & rationabili cau sa,maxime in contemptũ episcopi,cessant a diui nis,episcopus cessationem non seruabit & me tropolitanus uice Papæ cognoscet.

Cæterum si canonici absque manife sta & rationabili causa,maxime in contẽ ptũ episcopi, cessauerint à diuinis,episco pus nihilominus si voluerit, celebret in ecclesia cathedrali,& metropolitanus a d querelam ipsius tanquam super hoc de legatus à nobis, taliter eos per censuram ecclesiasticam,cognita veritate, castiget, quod pœnæ metu talia de cętero non p sumant.

Prælatus in impositione pœnæ cauere debet à quæstu pecuniæ,& ab omni alio grauamine.

LXXXII. distin. Plurimos

Prouideant itaque diligenter eccleſia rum prælati,vt hoc salutare statutum ad quæstum pecuniæ vel grauamẽ aliud nõ conuertant,sed illud studiose ac fideliter exequãtur,si canonicã velint effugere vl tionem,qm̃ super his apostolica sedes,au tore domino,attentissime vigilabit.

Extra lib. 5. tit. 39 De pœnis, ca. Licet iux ta

Superior contra subditum,maxime prælatũ, de his tantum inquiret, super quibus præcesserit infamia. Et tunc uocabit eum,& tradet illi capi tula & nomina,& testium dicta publicabit: & ipsius legitimas exceptiones admittet,& pro bato graui crimine,eum ab administratione re nouebit. In regularibus uero prælatis ad unguẽ seruandus est hic ordo. Cap. XVIII.

Extra lib. 5. tit. 1 De accusatio nibus cap. Qualiter

QValiter & quomodo debeat præ latus procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus, ex autoritatibus veteris & noui testamenti colligitur euidenter,ex quibus postea p cesserũt canonicæ sanctiones,ficut olim aperte distinximus, & nunc sacri appro batione concilij confirmamus. Legitur enim in Euangelio,quod villicus ille qui diffamatus erat apud dominum suũ,qua si dissipasset bona ipsius,audiuit ab illo: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ. Iam enim non poteris amplius villicare. Et in Genesi dominus ait: Descendam & videbo, vtrum clamo rem qui venit ad me,opere cõpleuerint

Luc. 16

Genes. 18

Ex quibus autoritatibus manifeste p batur,quod nõ solum cum subditus, ve rum etiam cum prælatus excedit, si p cla morem & famam ad aures superioris per uenerit,non quidem à maleuolis & ma ledicis,sed à prouidis & honestis,non se mel tantum,sed sępe(quod clamor innu it & diffamatio manifestat) debet coram ecclesiæ senioribus veritatem diligentius perscrutari: vt si rei popoſcerit qualitas, canonica districtio culpam feriat delin quentis,non tanquam sit autor & iudex, sed quasi deferẽte fama vel denunciante clamore, officij sui debitum exequatur. Licet autem hoc sit obseruandũ in sub-

Delatio & famam & clamor. XXXV. q. vi. ca. Si duo. XI. quæst. iii. cap. in cunctis

ditis

ditis, diligẽtius tñ obseruãdum est in prę latis, q quasi signũ sunt positi ad sagittã.

Et quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio suo teneantur nõ solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnunquã vero ligare, frequẽter odium multorum incurrunt, & insidias patiũtur. Ideo sancti patres prouide statuerũt, vt accusatio prelatorum non facile admitatur, ne concussis columnis corruat ædificium, nisi diligens adhibeatur cautela, per quã non solum falsæ, sed etiam malignæ criminationi ianua præcludatur. Verum ita voluerunt prouidere prælatis, ne criminarẽtur iniuste, vt tamẽ cauerent ne delinquerent insolenter, contra morbum vtrunq; inuenientes congruam medicinam, videlicet, vt criminalis accusatio, quę ad diminutionẽ capitis (id est, degradationẽ) intenditur, nisi legitima præcedat inscriptio; nullatenus admittatur. Sed cum super excessibus suis quisquam fuerit infamatus, ita vt iam clamor ascendat, qui diutius sine scandalo dissimulari non possit, vel sine periculo tolerari, absque dubitationis scrupulo, ad inquirendum & puniendum eius excessus, non ex odij fomite, sed charitatis procedatur affectu, quatenus si fuerit grauis excessus, & si non degradetur ab ordine, ab administratione tamen amoueatur omnino, quod est secundum euangelicam sententiam à villicatione villicum amoueri, q non potest villicatiõis suæ dignã reddere rationem.

Debet igitur esse pręsens is, cõtra quẽ facienda est inquisitio, nisi se per contumatiam absentauerit, & exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, vt facultatem habeat defendendi se ipsum. Et non solum dicta, sed etiam nomina ipsa testiũ sunt ei, vt quid & à quo sit dictum appareat, publicanda, necnon exceptiones & replicatiões legitimæ admittendæ, ne per suppressionem nominũ, infamandi, per exceptionum vero exclusionem, deponẽdi falsum audacia præbeatur.

Ad corrigẽdos itaq; subditorũ excessus tanto diligentius debet p̃latus assurgere, quanto dãnabilius eorũ offensas desereret incorrectas, cõtra q̃s, vt de notorijs excessibus taceat, & si tribus modis possit pcedi, p accusationẽ videlicet, denunciationem & inquisitionem eorũ, vt tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne forte per leue compendium ad graue dispendium veniatur, sicut accusationẽ legitima præcedere debet inscriptio, sic & denunciationem charitatiua monitio, & inquisitionẽ clamosa insinuatio pręuenire, illo semper adhibito moderamine, vt iuxta formam iudicij, sentẽtiæ quoque forma dictetur.

Hunc tamen ordinem contra regulares personas non credimus vsquequaq; seruandum, quæ cum causa requirit, facilius & liberius à suis possunt administrationibus amoueri.

Cum in ciuitate uel diœcesi sunt populi diuersarum linguarum, episcopus debet prouidere eis per uiros idoneos, qui secundum uarietatem linguarum officia eis celebrent, & sacramenta ministrent. Et si urgens est necessitas, constituat sibi Vicarium pontificem illius linguæ. non tamen propter hoc eadem diœcesis debet habere duos episcopos

QVoniã in plerisq; partibus intra eandem ciuitatem atq; diœcesim permixi sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districte pręcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatũ siue diœcesum, prouideant viros idoneos, qui secundũ diuersitates rituum & linguarum diuina officia illis celebrent, & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo.

Prohibemus autẽ omnino, ne vna eademq; ciuitas siue diœcesis, diuersos põtifices habeat, tanquam vnum corpus diuersa capita, quasi mõstrũ. Sed si propter prædictas causas vrgens necessitas postulauerit, pontifex loci catholicum præsulem nationibus illis conformem, prouida deliberatione cõstituat sibi vicariũ in prædictis, qui ei per omnia sit obediens & subiectus. Vnde si quis aliter se ingesserit, excommunicationis se nouerit mucrone percussum. Et si nec sic resipuerit, ab omni ecclesiastico ministerio deponatur, adhibito, si necesse fuerit, brachio seculari ad tantam insolentiam compescendam.

Episco-

Thren. 3

Contra p̃latos nõ ẽ leuiter credendum XII. quęst. II. ca. Gloria episcopi

Extra lib. ca. tit. 1 de accusationibus. cap. super

Luc. 16

Pręsentia accusati

Triplex pcedẽdi modus

Extra lib. 5. tit. 3 de simonia, cap. Licet hely

Extra lib. 1. tit. 31 de officio iu. ord. cap. 14 VII. quęst. 1. can. Nõ autem Diuersę lĩguę in eadẽ ciuitate aut diœcesi

Ne in vna ciuitate sint duo episcopi si desta. hominũ non sunt liberi VII. quest. 1 cap. non autem

XVII. q̃st. III. cap. Si quis suadente XVII dist. nec licuit

Episcopi, qui per se non possunt, tenentur assumere idoneos, qui suppleant suo loco, qui ad prædicationes, uisitationes, & confessionum auditiones, & ut possint Episcopi reperire tales, præcipit in Ecclesiis cathedralibus, & collegiatis tales institui

Cap. X.

Extra ibi dē, & capitulo sequēti Pabulum animę per verbū Dei Deut. 8 Matt. 4

INter cætera, quæ ad salutem spectant populi Christiani, pabulū verbi Dei, permaxime sibi noscitur esse necessariū, quia sicut corpus materiali, sic anima spirituali cibo nutritur, eo quod non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Vnde quum sæpe cōtingat, quod Episcopi propter occupationes multiplices, vel inualitudines corporales, aut hostiles incursus, seu occasiones alias, (ne dicamus defectum scientiæ, quod in eis est reprobandum omnino, nec de cętero tolerandum) per seipsos non sufficiunt ministrare populo verbū Dei, maxime per amplas diœceses & diffusas, generali cōstitutiōe sancimus, vt Episcopi viros idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendum assumant, potentes in opere & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum, quum per seidem nequiuerint, solicite visitantes, eas verbo ædificent & exemplo, quibus ipsi quum indiguerint, cōgrue necessaria ministrent, ne pro necessariorum defectu compellantur desistere ab incepto.

Cooperatores in verbo Dei

Vnde prȩcipimus, tā in cathedralibus, quàm in alijs conuentualibus Ecclesijs viros idoneos ordinari, quos Episcopi possint coadiutores & cooperatores habere, non solum in prædicatiōis officio, verum etiam in audiendis confessionibus & pœnitentijs iniugendis, ac cæteris quæ ad salutem pertinent animarum.

Si quis autē hoc neglexerit adimplere, districte subiaceat vltioni.

In qualibet cathedrali Ecclesia, uel alia in facultatibus sufficienti, debet a prælato uel capitulo unus magister eligi, cui redditus uniùs præbendæ debent assignari. In Metropolitana uero Ecclesia etiam eligi debet Theologus: & si ad grammaticum, & Theologū non sufficit, prouideat ipsa Theologo ex redditibus suæ ecclesiæ, & grammatico faciat prouideri in aliqua ecclesiarum suæ ciuitatis uel diœcesis.

Cap. XI.

Extra lib. 5. tit. 5 de magistris cap. Qm Ecclesia

QVia nonnullis propter inopiam & legendi studium, & opportunitas proficiendi subtrahitur, in Lateranēsi concilio pia fuit constitutione prouisum, vt per vnamquanque cathedralem Ecclesiā magistro, qui clericos eiusdem Ecclesiæ aliosq; scholares pauperes gratis instrueret, aliquod competens beneficium præberetur, quo & docentis releuaretur necessitas, & via pateret discētibus ad doctrinam.

Officium scholastici in cathedrali & collegiatis Ecclesijs

VIII. dist. Quę contra

Verum, quoniam in multis Ecclesijs id minime obseruatur, nos prædictum roborantes statutum, adijcimus, vt non solū in qualibet cathedrali Ecclesia, sed etiam in alijs, quarum sufficere poterūt facultates, constituatur magister idoneus à prælato cum capitulo, seu maiori ac saniori parte capituli eligendus, qui clericos Ecclesiarum ipsarum & aliarū, gratis in grāmaticæ facultate ac alijs instruat iuxta posse.

Theologus in Metropolitana Ecclesia

Sane Metropolitana Ecclesia Theologum nihilo minus habeat, qui sacerdotes & alios in sacra pagina doceat, & in his prȩsertim informet, quę ad curam animarum spectare noscuntur. Assignetur autem cuilibet magistrorum à capitulo vnius præbendæ prouentus: & pro Theologo à Metropolitano tantūdem: non quod propter hoc efficiatur canonicus, sed tam diu redditus ipsius percipiat, quandiu perstiterit in docendo. Quod si forte de duobus magistris Metropolitana Ecclesia grauetur, Theologo iuxta modum prædictum ipsa prouideat, grāmatico vero in alia Ecclesia suæ ciuitatis siue diœcesis, quæ sufficere valeat, faciat prouideri.

Prima statuit de concilijs regularium prouincialibus celebrandis singulis triennijs. Secundo, moderat numerum euectionum, & personarum uenientium. Tertio, disponit de instructoribus, & præsidentibus capituli. Quarto, de tempore quo duret capitulum, & quid ibi fiet. Quinto quod obseruetur, quod ibi fiet. Sexto, de capitulo sequenti. Septimo, de cōi uita. Octauo, de uisitatoribus eligendis, & ipsorum officio. Nono extendit ad canonicos regulares. Decimo, prouidet

uidet super discordia uisitatorum. Vndecimo hortatur diœcesanos ad monasteriorum reformationem. Duodecimo præcipit proteruos & similes compesci ab offensis monasteriorum.

Caput XII.

Extra lib. 3. tit. 35. de statu Monachor. cap. 7. IX. quæst. III. Ca: saluo.

IN singulis regnis siue puincijs fiat de triennio in triennio, saluo iure diœcesanorum pontificum, commune capitulum abbatum atque priorum, abbates proprios non habentium, qui non consuerunt tale capitulum celebrare, ad quod vniuersi conueniant, præpedition̄e canonicam non habētes, apud vnum de monasterijs ad hoc aptum: hoc adhibito moderamine, vt nullus eorum plus quā sex euectiones & octo personas adducat.

Quatuor Prælātes capituli

Aduocent autem in huiusmodi nouitatis primordijs duos Cistertiensis ordinis abbates vicinos ad præstandum sibi cōsilium & auxilium opportunum, cum sint in huiusmodi capitulis celebrandis ex longa consuetudine plenius informati, Qui absque contradictione duos sibi de ipsis associent quos viderint expedire. Ac ipsi quatuor præsint capitulo vniuerso, ita quod ex hoc nullus sibi eorum autoritatem prælationis assumat. Vnde, cū expedierit, prouida possint deliberatione mutari.

Huiusmodi vero capitulum aliquot cetis diebus continue iuxta morem Cistertiensis ordinis celebret, in q̄ diligens habeatur tractatus de reformatione ordinis & obseruantia regulari.

Et quod statutum fuerit illis quatuor approbātibus, ab oībus inuiolabiliter obseruet, omni excusatiōe & cōtradictione ac appellatione remotis: prouiso nihilominus vbi sequenti termino debeat capitulū celebrari, & q conuenerint, vitā ducant communem, & faciant proportionabiliter simul omnes communes expensas, ita quod si non omnes potuerint in eisdem, saltē plures simul in diuersis domibus commorentur.

Visitatores

Ordinentur etiam in eodem capitulo religiosę ac circumspectę personæ, quæ singulas abbatias eiusdem regni siue prouinciæ non solum monachorum, sed etiam monialium secundum formam sibi præfixā, vice nostra studeant visitare, corrigēdo & reformāndo, quæ correctionis & reformationis officio viderint indigere, ita quod si rectorē loci cognouerint ab administratione penitus amouendum, denuncient episcopo proprio, vt illū amouere procuret, quod si non fecerit, ipsi visitatores hoc referāt ad apostolicæ sedis examen. Hoc ipsum regulares canonicos secundum ordinem suum volumus & præcipimus obseruare.

Si vero in hac nouitate quicquam difficultatis emerserit, quod per prædictas personas nequeat expediri, ad apostolicæ sedis iudicium absque scandalo referatur, cæteris irrefragabiliter obseruatis, quæ concordi fuerint deliberatione prouisa.

Monasteria sub ordinario loci

Porro diœcesani episcopi monasteria sibi subiecta ita studeant reformare, vt cū ad ea prædicti visitatores accesserint, plus in illis inueniant quod commēdatione, quam quod correctione sit dignum, attētissime pręcauētes, ne per eos dicta monasteria indebitis oneribus aggrauētur. Quia sic volumus superiorum iura obseruari, vt inferiorum nolimus iniurias sustinere.

Cōtra oppressores monasteriorum

Ad hoc districte præcipimus tam diœcesanis episcopis, quam personis quę prę erunt capitulis celebrādis, vt per censurā ecclesiasticam, appellatione remota, compescant aduocatos, patronos, vicedominos, rectores & consules, magnates & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria p̄ sumant offendere in personis aut rebus. Et si forsitan offenderint, eos ad satisfactionem compellere non omittant, vt liberius & quietius omnipotenti Deo valeant famulari.

Nouam religionem non licet constituere sine autoritate Romani pontificis, nec in diuersis monasterijs potest quis esse abbas uel monachus.

Caput XIII.

Extra lib. 3. tit. 36 de religiosis domibus. cap. 9 XXII. distī. ca. Quia ergo

NE nimia religionū diuersitas grauem in ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne qs de cętero nouam religionē inueniat. Sed quicunq; voluerit ad religionē conuerti, vnā de approbatis assumat. Similiter qui voluerit religiosam domum fundare de nouo, regulam & institutionem accipiat de religionibus approbatis. Illud etiam prohibemus, ne quis in diuersis monasterijs locum monachi habere prę sumat,

nec vnus abbas pluribus monasterijs prę sidere.

Clerici debent continere & caste uiuere: contra facientes punit, & seuerius puniuntur illi, qui poßunt legitimo matrimonio uti.

Caput XIIII.

Extra lib. 3. tit. 1. de vita & honestate clericorum cap. 13 Eph. 5 xxxi. q̃st. vii. ca. flagitia xxiii. q̃st. 4. ca. Est iniusta. Pœna

VT clericorum mores & actus in melius reforment, cotinēter & caste viuere studeāt vniuersi, p̃sertim in sacris ordinibus cōstituti, ab omni libidinis vitio præcauentes, maxime illo, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, quatenus in conspectu Dei omnipotentis, puro corde ac mundo corpore valeant ministrare.

Ne vero facilitas venię incētiuū tribuat delinquendi, statuimus, vt qui deprehensi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis aut minus peccauerint, puniantur secundum canonicas sanctiones, q̃s efficacius & districtius p̃cipimus obseruari, vt q̃s diuinus timor à malo nō reuocat, tēporalis saltem pœna à peccato prohibeat.

LXII. dist. ca. Docendus est populus. Suspensi Extra lib. 5. tit. 27 de clerico excommunicato. ca. Clerici autem. Prælati. XXXI. disti. ca. Aliter. regionis. Clerici vxorati

Si qs igitur hac de causa suspensus, diuina celebrare p̃sumpserit, nō solū ecclesiasticis beneficijs spolieť, verū etiā ꝓ hac duplici culpa, perpetuo deponatur.

Prælati vero, qui tales præsumpserint in suis iniquitatibus sustinere, maxime obtentu pecuniæ vel alterius commodi temporalis, pari subiaceant vltioni.

Qui aūt secundū religionis suæ morē nō abdicarunt copulā coniugalem, si lapsi fuerint, grauius puniantur, cum legitimo matrimonio possint vti.

Clericus crapulosus uel ebriosus monitus non desistens, ab officio uel beneficio suspenditur.

Caput XV.

Extra lib. 3. tit. de vita & honestate cleri. can. 14 IIII. dist. ca. Deniq; Abusus cōpotādi ad æquales hāustus.

A Crapula & ebrietate oēs clerici diligenter abstineant, vnde vinum sibi temperent, & se vino, nec ad bibendū quispiam incitetur, cū ebrietas & mentis inducat exiliū, & libidinis prouocet incentiuum.

Vnde illum abusum decernimus penitus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus æquales suo modo se obligant potatores, & ille iudicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcūdiores exhaurit. Si quis autem super his culpabilem se exhibuerit, nisi à superiore commonitus satisfecrit, à beneficio vel officio suspendatur. Venationem & aucupationem vniuersis clericis interdicimus: Vnde nec canes nec aues ad aucupandum habere præsumant.

A negocijs, personis, locis, ludis, uestibus inhonestis, & ornatu minus honesto præcipit clericos abstinere, & habitu honesto uti, cuius uanitatem in pluribus exprimit & detestatur.

Caput XVI.

Extra ibidem. c. sequenti Externa clericorū conuersatio. De consecra dist. 5. ca. Nunq̃. 44. dist. ca. clerici. XXV. sti. ca. Episcop⁹ aut presbyter

CLerici officia vel comercia secularia non exerceant, maxime inhonesta. Mimis, ioculatoribus & histrionibus non intendant, & tabernas prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas vel taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint. Coronam & tonsuram habeant congruentem, & se in officijs diuinis ecclesiasticis & alijs bonis exerceant studijs diligēter. Clausa desuper deferant indumenta, nimia breuitate vel longitudine non notanda. Pannis rubeis aut viridibus, nec non manicis aut sotularibus consuticijs seu rostratis, frenis, sellis, pectoralibus, & calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra ecclesiam non gerāt, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio & personalibus constituti, nisi iusta causa timoris exegerit habitum trāsformari. Fibulas om̄ino non ferant, neque corrigias auri vel argēti ornatum habētes, sed nec annulos, nisi quibus cōpetit ex officio dignitatis. Pontifices aūt in publico & in ecclesia super indumentis lineis omnes vtantur, nisi monachi fuerint, quos oportet deferre habitum monachalem, pallijs diffibulatis non vtantur in publico, sed vel post collum, vel ante pedes hincinde connexis.

XXX. q̃st. 5. ca. formine. pectus

Præcipit prælatis & clericis in uirtute obedientiæ, ut nocturnum officium, & diurnum studiose celebrent, & deuote.

Caput XVII.

Extra lib. 3. tit. 41 de celebrat. Missarū. cap. 9

DOlentes referimus, quod non solum quidam minores clerici, verū etiam aliqui ecclesiarum prelati, circa comessationes superfluas & fabulationes illicitas, vt de alijs taceamus, fere medietatem nōctis expendunt, & somno residuū relinquentes, vix ad diurnum concentū aui-

Crapulatores.

auium excitantur, transcurrendo vndiq; continua syncopa matutinum.

De consecrat. disti. 4 ca. Retulerunt

Sunt & alij, qui missarum celebrant solennia vix quater in anno, & quod deterius est, interesse contemnunt, & si quã do dum hæc celebrantur, intersunt, chori silentium fugientes, intendunt exterius collocutionibus laicorum, dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad diuina.

Confabulatores in templo

Extra lib. 3. tit. 38. de lure patronatus. ca. Relatum

Hæc igitur & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus, districte præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinũ officium diurnum pariter & nocturnũ, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter & deuote.

Clericus nec dictare, nec proferre sententiam sanguinis debet, nec quicquam aliud exercere, per quod ad uindictam sanguinis tendatur, uel purgationi uulgari opem præstare non debet. Caput XVIII.

Extra lib. 3. tit. 50. Ne clerici vel monachi. & c. cap. 10

SEntentiã sanguinis nullus clericus dictet aut proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut vbi exercetur interfit. Si quis autem huiusmodi occasione statuti, ecclesijs vel personis ecclesiasticis aliquod præsumpserit inferre dispẽdium, per censuram ecclesiasticam compescatur, nec quisquam clericus literas scribat aut dictet pro vindicta sanguinis destinandas, vnde in curijs principum hæc solicitudo non clericis, sed laicis committatur.

Rupturijs illicita clericis

Nullus quoque clericus rottarijs aut balistarijs aut huiusmodi viris sanguinũ præponatur, nec vllam chirurgiæ artem subdiaconus vel sacerdos exerceat, quæ ad vstionem vel incisionem inducit.

Nec quisquam purgationi aquæ feruentis vel frigidæ, seu ferri candentis ritum cuiuslibet benedictionis aut consecrationis impendat, saluis nihilominus prohibitiõibus de monomachijs siue duellis antea promulgatis.

Extra lib. 3. tit. 44 de custodia eucharistiæ cap. 2. Mundanorum

Suppellectilia in ecclesijs poni non debent, nisi necessitas urgeat. Ecclesiæ debent sua uasa & uestimenta munde tenere. Cap XIX

RElinqui nolumus incorrectum, quod quidam clerici sic exponunt ecclesias supellectilibus proprijs & etiã alienis, vt potius domus laicæ, quam Dei basilicæ videãtur, non considerantes ꝙd dominus non finebat vt vas trãsferretur per templum. Mar. 11

Sunt & alij qui non solum ecclesias dimittunt incultas, verumetiam vasa ministerij & vestimẽta ministrorum ac pallas altaris, necnon & ipsa corporalia tam immunda relinquunt, quod interdum aliquibus sint horrori.

Vt vasa & vestimenta sacri ministerij sine munda. De consecra. disti. 1 ca. vestimenta. 11. quæst. 11. ca. præceptum Pial. 18

Quia vero zelus nos comedit domus Dei, firmiter prohibemus, ne huiusmodi supellectilia in ecclesijs admittantur, nisi propter hostiles incursus aut incendia repentina, seu alias necessitates vrgẽtes, ad eas oporteat habere refugium. dicta tamẽ, vt necessitate cessante, res in loca pristina reportentur. Præcipimus quoque, vt oratoria, vasa, corporalia, & vestimenta prædicta, munda & nitida conseruentur. Nimis enim videtur absurdum, in sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in prophanis.

reliquere

Eucharistia & Chrisma debent fideliter sub clauibus custodiri: & contra facientes sunt puniendi. Cap. XX.

Extra lib. 3. tit. 41. de celebra. missa. ca. Sane Extra lib. 3. tit. 43. cap. 1

STatuimus vt in cunctis ecclesijs, chrisma & eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruentur, ne possit ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia vel nefaria exercenda.

Si vero is ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur. Et si per eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiaceat vltioni.

Quilibet doli capax tenetur saltẽ semel in anno confiteri proprio sacerdoti, uel de eius licentia, alteri, & Eucharistiæ sacramentum ad minus in pascha recipere. Et sacerdos reuelãs confessionẽ, deponendus est, & in monasterio ad agendã perpetuam pœnitentiam detrudendus.

Extra lib. 5. tit. 2. de delictis puerorũ. ca. pueris grãdiuscu lis.

Caput XXI.

De consecr. disti. 11. ca. Et si non frequentius propriis. Extra lib. 5. tit. 38 de pœnitẽt. & remissi. ca. 12 Confiteri proprio sacerdoti, de pœnitẽ. disti. vt ca. Placuit

OMnis vtriusque sexus fidelis, postquã ad annos discretiõis peruenerit, omnia sua solus peccata cõfiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniuctam sibi pœnitentiã studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerẽter ad minus in pascha eucharistię sacramentũ, nisi forte de cõsilio proprij sacerdotis, ob aliquẽ rationabilẽ causam ad tẽpus ab eius pceptione duxerit abstinẽdũ, alioquin & viuẽs ab ingressu ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat se-

pultura. Vnde hoc salutare statutum frequenter in ecclesijs publicetur, ne quisq̃ ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat.

Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiã prius postulet & obtineat à ꝓprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare.

Discretio sacerdotis Luc. 10

Sacerdos autem sit discretns & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligẽter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati, quibus prudenter intelligat quale illi cõsilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum.

Pœna reuelãtis peccata cõfessa

Caueat autem omnino, ne verbo vel signo vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem, sed si prudentiori cõsilio indiguerit, illud absq; vlla expressione prrsonæ caute requirat, quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solum sacerdotali officio deponendum decernimus, verumetiam ad agẽdam perpetuã pœnitentiã in arctum monasteriũ detrudendum.

Medici uocati ad infirmos, debent ante omnia iuducere infirmum ad confeßionem, nec quicquã persuadere pro salute corporis, tendens in animarum periculum.

Caput XXII.

Extra ibi. cap. sequẽti. Ioan. 5 Vt medici ante omnia curent aduocari medicos animarũ

CVm infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente dño lãguido quẽ sanauerat: Vade, & ãplius noli peccare, ne deterius aliqd tibi cõtingat, decreto p̃senti statuimus & districte p̃cipimus medicis corporũ, vt cum eos ad infirmos vocari cõtigerit, ipsos ante oĩa moneãt & inducãt, quod medicos aduocent animarum, vt postquam infirmis fuerit de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur, cum causa cessante cesset effectus.

Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quod quidam in ægritudinis lecto iacẽtes, cum eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vnde facilius mortis periculum incurrunt.

Pœna in neglectores huius statuti

Si quis autem medicorum huius nostræ constitutionis, postquam per prælatos locorum fuerit publicata, trãsgressor extiterit, tamdiu ab ingressu ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit competenter.

xxii. quæst. 1. ca. præcipimus

Cæterum cum anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

Si illi, ad quos spectat electio, negligunt eligere prælatum cathedralis uel regularis ecclesiæ infra tres menses, proximus superior ecclesiã ordinabit, quod si infra tres menses non fecerit, canonice puuietur.

Caput XXIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potest. cap. 41

NE pro defectu pastoris gregẽ dominicũ lupus rapax inuadat, aut in facultatibus suis ecclesia viduata graue dispendium patiatur, volentes in hoc etiam occurrere periculis animarum & ecclesiarum indemnitatibus prouidere, statuimus, vt vltra tres mẽses cathedralis vel regularis ecclesia prælato non vacet, infra quos iusto impedimento cessante, si electio celebrata non fuerit, qui eligere debuerant, eligendi potestate careant ea vice, ac ipsa eligendi potestas ad eũ, q proximo præesse dinoscitur, deuoluatur.

Extra lib. 3. tit. 8 de cõcessione prebendæ ca. Nulla eccle.

Ad alium deuoluta electio

Is vero ad quem deuoluata fuerit potestas, dominum habens præ oculis, non differat vltra tres menses cum capituli sui consilio & aliorum virorum prudentiũ, viduatam ecclesiam de persona idonea ipsius quidẽ ecclesiæ vel alterius, si digna non reperiatur in illa, canonice ordinare, si canonicam voluerit effugere vltionem.

Per aliquam de tribus formis hic contentis, scz, Scrutinii, Compromißi, & inspirationis procedi debet ad electionem in ecclesiis cathedralibus: aliter electio celebrata non ualet: & contra facientes priuandi sunt ea uice potestate eligendi.

Caput XXIIII.

Extra ibi. ca. 41. Electio per scrutinium

QVia propter electionum formas diuersas, quas qdam inuenire conantur, & multa impedimẽta ꝓueniunt & magna pericula imminent ecclesijs viduatis, statuimus, vt cum electio fuerit celebranda, præsentibus oĩbus qui debẽt & volũt & possunt cõmode interesse, assuman-

mantur tres de collegio fide digni, qui secreto & singulatim vota cunctorum diligenter exquirant. Et in scriptis redacta, mox publicent in communi, nullo prorsus appellationis obstaculo interiecto, vt is collatione adhibita eligatur, in quem omnes vel maior vel sanior pars capituli consentit.

Electio p compro missum

Vel saltem eligendi potestas aliquibus viris idoneis cõmittatur, qui vice omnium ecclesiæ viduatæ prouideant de pastore, aliter electio facta non valeat, nisi forte communiter esset ab omnibus quasi p inspirationem diuinam absque vitio celebrata. Qui vero contra prædictas formas eligere attentauerint, eligẽdi ea vice potestate priuentur.

Interdicit procuratorem in electionis negocio constitui, nisi occurrant hic contenta.

Illud autem penitus interdicimus, ne quis in electionis negocio procuratorẽ constituat, nisi sit absens in eo loco de q̃ debeat aduocari, iustoque impedimento detentus venire non possit, super quo, si fuerit opus, fidem faciat iuramento, & tũc si voluerit, vni committat de ipso collegio vicem suam.

Præcipit electiones solenniter publicari, & clandestinas reprobari.

Electiones quoque clandestinas reprobamus, statuentes vt quam cito electio fuerit celebrata, solenniter publicetur.

Consentiens electioni de se factæ per abusum potestatis secularis, efficitur ineligibilis ad dignitatem, & electio est nulla. Eligentes aũt à beneficijs per triennium suspendũtur, & tunc sunt priuati potestate eligendi.

Extra. ibi dẽ ca. 43 viii que st. 11. ca. di lectissimi filij

QVisquis electioni de se factæ, per secularis potestatis abusum, consentire præsumpserit contra canonicam libertatem, & electionis commodo careat, & ineligibilis fiat, nec absque dispensatione possit ad aliquam eligi dignitatem. Qui vero electionem huiusmodi, quam ipso iure irritam esse censemus, præsumpserint celebrare, a officijs & beneficijs

Extra. lib. 1. tit. 6. de electione & electi Potestate ca. Cũ in cunctis

penitus per triennium suspendãtur, eligẽdi tunc potestate priuati. Cap. XXV.

Si prælatus per negligentiam confirmauit indignum electum ad regimẽ animarum, perdit potestatem confirmandi primum successorem, & à perceptione proprij beneficij suspẽditur, & promotus deijcitur. Si uero per malitiam hoc fecit, grauius punitur. Electi uero immediate subiecti Papæ, per se, aut personas instructas debẽt adire Papam, & petere confirmationem: & si sunt electi in concordia, & ualde remoti, uidelicet ultra Italiam constituti, interim administrant: ita tamen, quod nihil alienent, benedicuntur autem & consecrantur, prout consueuerunt.

Caput XXVI.

NIhil est quod ecclesiæ Dei magis officiat, quam quod indigni assumantur prælati ad regimen animarum. Volentes igitur huic morbo necessariã adhibere medelam, irrefragabili constitutiõe sancimus, quatenus cum quisquã fuerit ad regimẽ animarum * assumptus, is ad quem pertinet ipsius confirmatio diligẽter examinet & electiõis processum & personam electi, vt cum omnia rite cõcurrerint, munus ei confirmationis impẽdat, quia si secus fuerit incaute præsumptum, nõ solum deijciendus est indigne promotus, verum etiam indigne promouens puniendus.

Supra eo dẽ. cap. 15 Extra ibi dẽ. ca. 44

electus

lxxi. distĩ. ca. Tantus

Ipsum quoque decernimus hac animaduersione puniri, vt cum de ipsius constiterit negligentia, maxime, si hominem insufficientis sciẽtiæ, vel inhonestæ vitæ, aut ætatis illegitimæ approbauerit, non solum confirmandi primum successorẽ illius careat potestate, verum etiam ne aliquo casu pœnam effugiat, à perceptione proprij beneficij suspendatur, quousque si æquum fuerit, indulgentiam valeat promereri, si ꝛo cõuictus fuerit in hoc p malitiã excessisse, grauiori subiaceat vltioni.

Pœna confirmantis indigne electum. Supra eodẽ. cap. 15 Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca. Congregato Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca. Cũ in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca. Cũ in cunctis Cõfirmatio quę ad Rom. põtificẽ spectat

Episcopi q̃q; tales ad sacros ordines & ecclesiasticas dignitates pmouere pcurent, q cõmissum sibi officiũ digne valeant adimplere, si & ipsi canonicam cupiunt effugere vltionem.

Cæterum, qui ad Romanum pertinẽt immediate pontificẽ, ad percipiendã sui confirmationẽ officij, eius se conspectui, si commodo potest fieri, personaliter repræsentẽt, vel personas transmittant idoneas, per quas diligens inquisitio super electionis processu & electis possit haberi, vt sic demum per ipsius circumspectionem consilij, sui plenitudinem assequantur officij, cũ eis nihil obstiterit de canonicis institutis, ita quod interim valde remoti, videlicet vltra Italiam constituti, si electi fuerint in concordia, dispensatiue

ꝓpter necessitates & vtilitates ecclesiarũ, in spiritualibus & temporalibus administrent. Sic tñ, vt de rebus ecclesiasticis nil penitus alienent. Munus vero consecrationis seu benedictionis recipiãt, sicut hactenus recipere consueuerunt.

Minus idoneus in sacerdotem promoueri, uel ad regimen animarum assumi non debet.

Caput XXVII.

Extra lib. 1. tit. 14 de ętate & q̃litate ord. cap. 14 xii. dist. 1 ca. pręcipimus xx4. dist. c. Quãdo. lxxxi. dist. ca. Tantis daniel

CVm sit ars artium regimen animarum, districte p̃cipimus, vt episcopi ꝓmouẽdos in sacerdotes diligenter instruant & informẽt, vel ꝑ seipsos, vel ꝑ alios viros idoneos, sup diuinis officijs & ecclesiasticis sacramentis, qualiter ea rite valeant celebrare, quoniam si ignaros & rudes de cętero ordinare pręsumpserint, (q̃d quidẽ facile poterit deꝑhẽdi) & ordinatores & ordinatos graui decreuimus subiacere vltioni. * Satius est eñ, maxime in ordinatiõe sacerdotũ, paucos bonos q̃ multos malos habere ministros, qa si cæcus cęcũ duxerit, ambo in foueã dilabũt.

sanctius

Lucæ. 6

Qui petijt cedendi licentiam, ex quo illam obtinuit, cedere compellitur.

Caput XXVIII.

De pœniten. disti. 1. ca. Diuortium Extra lib. 1. tit. 9. de renunciati. cap. 12

QVidam licentiam cedendi cum instantia postulantes, ea obtẽta cedete ꝑtermittunt. Sed cũ in postulatiõe cessionis huiusmodi, aut ecclesiarũ cõmoda qbus præsunt, aut salutẽ videantur propriam attendisse, quorum neutrum suasionibus aliquorum quærentium quæ sua sunt, etiã leuitate q̃libet volumus impediri, ad cedendũ eos decernimus compellendos.

Habens personatum, uel beneficium curatum, si secundo tale receperit, uacat primum. Quod si retinere contenderit, etiam secundo priuabitur: & is, ad quem spectat beneficij curati collatio, licite confert statim cum institutus aliud recepit: & si infra sex menses non conferat, deuoluitur ad alium collatio, & alter punitur. Cum subilimibus uero & literatis personis circa pluralitatem beneficiorum incompatibilium, solus Papa dispensat.

Extra lib. 3. tit. 4. de clericis non residẽti. ca. Quia non nulli Extra lib. 3. cap. 8. de concessio præbẽdæ ca. Nulla ecclesia.

Caput XXIX.

DE multa prouidentia fuit in Lateranensi concilio prohibitum, vt nullus diuersas dignitates ecclesiasticas, & plures ecclesias pariochiales reciperet contra sacrorum canonũ instituta, Alioquin & recipiens sic receptum amitteret, & largiendi potestate conferens priuaretur. Quia vero propter p̃sumptiones & cupiditates quorundam, nullus hactenus fructus aut rarus de prædicto statuto ꝓuenit, nos euidentius & expressius occurrere cupiẽtes, pręsenti decreto statuimus, vt quicunque receperit aliquod beneficium habens curam animarum annexam, si prius tale beneficium habebat, eo sit iure ipso priuatus, & si forte illud retinere contenderit, alio etiam spolietur.

Pœna patroni si alteri cõferre negligat

Is quoque ad quem prioris spectat donatio, illud post receptionem alterius, libere conferat cui merito viderit conferẽdum, & si vltra tres menses conferre distulerit, non solum ad alios secundum statutum Lateranensis concilij eius collatio deuoluatur, verum etiam tantum de suis cogatur prouentibus in vtilitatem ecclesiæ, cuius illud est beneficium, assignare, quantum à tempore vacationis ipsius cõstiterit esse perceptum. Hoc idem in personatibus decernimus obseruandum, addentes vt in eadem ecclesia nullus plures dignitates aut personatus habere præsumat, etiam si curam non haberent animarum.

Extra lib. 3. tit. 8. de concessio. perbendæ ca. Nulla ecclesi.

Circa sublimes tamen & literatas personas, quæ maioribus sunt beneficijs honorandæ, cum ratio postulauerit, per sedem apostolicam poterit dispensari.

xli. dist. ca. non cogantur

Concilium prouinciale a beneficiorum collatione suspẽdit eos, qui post secundam correptionem indignis beneficia conferunt: prouidet etiam quis interim beneficia conferat, & illam suspensionem relaxat solus Papa, uel solus patriarcha.

Caput XXX.

Extra ibi. c. seq.

GRaue nimis est & absurdum, quod quidam prælati ecclesiarum cum possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere, assumere non verẽtur indignos, quibus nec morum honestas, nec literarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non iudicium rationis. Vnde quanta ecclesijs damna ꝓueniant, nemo sanę mentis ignorat.

Volentes igitur huic morbo mederi, p̃cipimus vt p̃termissis indignis assumãt idoneos, qui Deo & ecclesijs velint & valeant gratum impendere famulatum, fiatque de hoc in prouinciali concilio diligens inquisitio annuatim, ita quod qui

correptionem. qui post primam & secundã correctionẽ fuerit repertus culpabilis, à conferendis beneficijs per ipsum concilium suspẽdatur: instituto in eodem concilio persona prouida & honesta, quę suppleat suspensi defectum in beneficijs conferẽdis. Et hoc ipsum circa capitula quæ in his deliquerint, obseruetur. Metropolitani vo delictum, superioris iudicio relinquatur ex parte concilij nũciandum. Vt aũt hæc salubris prouisio pleniorem cõsequatur effectum, huiusmodi suspensionis sentẽtia, p̃ter Rom. pontificis autoritatem aut proprij patriarchæ, minime relaxetur, vt in hoc quoque quatuor patriarchales sedes specialiter honorentur.

Si illegitimus, maxime filius spurius, instituatur in ecclesia, in qua institutus est pater, institutio non ualet: & instituens à suis beneficiis suspendatur. Cap. XXXI.

Extra lib. 1. tit. 17. de filiis presbyterorũ. cap. 16

ADabolendam pessimã, quę in plerisq; inoleuit ecclesijs, corruptelã, firmiter inhibemus, ne canonicorũ filij, maxime spurij, canonici fiant in secularibus ecclesiis, in qbus instituti sunt patres eorũ. Et si fuerit cõtra præsumptum, decernimus non valere. Qui vero (vt dictum est) canonicare pręsumpserint, à suis beneficijs suspendantur.

Rector ecclesiæ, non obstante consuetudine Episcopi uel patroni, debet de redditibus ecclesiæ sufficientem habere portionem. Cap. XXXII.

Extra lib. 3. tit. 5. de prebẽ. & dignit. cap. 30

EXtirpandæ consuetudinis vitiũ in quibusdam partibus inoleuit, q̃d scilicet patroni ecclesiarum parochialiũ, & aliæ quædam personę prouentus ipsarum sibi penitus vendicantes, presbyteris earundẽ seruitijs deputatis relinquũt adeo exiguam portionem, vt ex ea congrue nequeant sustẽtari. Nam vt pro certo didicimus, in quibusdam regionibus parochiales preshyteri pro sua sustentatione non obtinent, nisi quartam quartæ, id est, sextamdecimam decimarum. Vnde fit, vt in his regiõibus pene nullus inueniatur sacerdos parochialis, q vel modicam habeat peritiam literarum.

Deut. 25. 1. Cor. 9

Cum igitur os bouis alligari non debeat triturantis, sed qui altari seruit, viure debeat de altari, statuimus, vt consuetudine qualibet episcopi vel patroni, seu cuiuscunq; alterius non obstãte, portio ipsis presbyteris sufficiens assignetur.

Priuatus est parrochiali ecclesia rector in ea non residens, nisi sit annexa dignitati uel præbendæ: quo casu debet ibi habere perpetuum uicarium.

Vicarius in ecclesia parochiali

Qui vero parochialem habet ecclesiã, non per vicarium, sed per seipsum illi deseruiat in ordine quem ipsius ecclesiæ cura requirit, nisi forte prębendæ vel dignitati parochialis ecclesia sit annexa: in q̃ casu concedimus, vt is qui talẽ habet prębendã vel dignitatem, cum oporteat eũ in maiori ecclesia deseruire, in ipsa parochiali ecclesia idoneum & perpetuũ studeat habere vicarium canonice institutum, qui (vt prædictum est) congruẽtem habeat de ipsius ecclesiæ prouẽtibus portionem, alioquin illa se sciat huius decreti autoritate priuatum, libere alij conferenda, qui velit & possit, quod prædictũ est, adimplere.

Supra eodem. cap. xxix

Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de prouẽtibus ecclesiæ, quæ curã proprij sacerdotis debet habere, pensionem alij quasi p̃ beneficio conferre præsumat.

Prælati tunc sunt procurandi, cum personaliter uisitant, & debent tunc seruare cõcilium Lateranense, & prædicationi, & reformationi uacare. Legati & nuncij apostolici pro his diebus tantum, pro quibus moram trahunt procurari debent: & contra hanc constitutionem exactum restituetur duplicatum.

Cap. XXXIII.

Extra lib. 3. tit. 39 de censibus cap. 23

PPocurationes quæ visitationis ratione debentur episcopis, archidiaconis, vel quibuslibet alijs, etiam apostolicæ sedis legatis aut nuncijs, absq; manifesta & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi quando personaliter officiũ visitationis impendunt, & tunc euectionum & personarum mediocritatem obseruent, in Lateranensi concilio definitam.

Supra ca. 11 Extra lib. 3. tit. 39 de censibus ca. Cum apostolus. Legati aut nuncij sedis apostolicæ

Hoc adhibito moderamine circa legatos & nuncios apostolicæ sedis, vt cum oportuerit eos ad aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter illos nimiũ aggrauetur, procurationes recipiant moderatas ab alijs ecclesijs

vel perſonis,quæ nondum fuerant de ſuis procurationibus aggrauatæ,ita q̃d numerus procurationum , numerum dierum, quibus huiuſmodi morã fecerint, nõ excedat,& cũ aliqua nõ ſuffecerit p ſe ipſam,duæ vel plures cõiungant in vnã.

Officium viſitatorum viii. quæſti.i.ca. ſunt in eccleſia tẽtauerit

Porro viſitationis officiũ exercentes, nõ q̃rãt quæ ſua ſunt,ſed q̃ Ieſu Chriſti, Prædicationi &exhortationi,correctiõi & reformationi vacando,vt frnctũ referant qui non perit. Qui aũt contra venire ✳ præſumpſerit, & quod accepit, reddat,& eccleſiæ quam taliter aggrauauit, tantundem impendat.

Prælati plus debito à ſubditis extorquentes prætextu procurationis, uel alterius ſeruitii impenſi legato,uel alteri:illud reſtituent,& tantundem pauperibus erogabunt.

Cap. XXXIIII.

Extra lib. 3.ti.49.de immunitate eccleſiç. cap.8

QVia prælati pleriq; vt procurationẽ aut ſeruitiũ aliq̃d impendãt legato vel alij,plus extorquent à ſubditis, quam ſoluant,&in eorum damnis lucra ſectantes,quærunt prædam potius, quã ſubſidium in ſubiectis,Id de cætero fieri prohibemus.

Quod ſi quis forte præſumpſerit,& ſic extortam reſtituat, & tantundem cogatur pauperibus elargiri.

Superior autem, cui ſuper hoc fuerit querela depoſita,ſi negligẽs fuerit in huiuſmodi executiõe ſtatuti,canonicæ ſub iaceat vltioni.

Appellans ante ſententiam tenetur exprimere cauſam rationabilẽ,coram ipſo iudice, à quo nec admittetur exceptio,quod prius miſerat nũcium ad ſedem apoſtolicam,uel quod literas impetrauerat, quæ nondum ſunt iudici præſentatæ.

Cap. XXXV.

Extra lib. 2 tit 28. de appellationibus. cap.59

VT debitus honor deferatur iudicibus,& litigatoribus conſulatur ſuper laboribus & expẽſis, ſtatuimus, vt ſi quis corã idoneo iudice cõuenerit aduerſarium,ille ante ſententiã ad ſuperiorem iudicem abſq; rationabili cauſa non prouocet,ſed corã illo ſuam iuſtitiã proſequatur,non obſtante ſi dicat, quod ad ſuperiorem iudicem nuncium deſtinauerit,aut etiam literas impetrauerit ab eodem,prius q̃ de legato fuerint aſſignatæ. Cum autem ex rationabili cauſa putauerit appellandum , coram eodem iudice cauſa probabili appellationis expoſita, tali videlicet , q̃ ſi forte probata, deberet legitima reputari,ſuperior de appellatione cognoſcat,& ſi minus eum ratiõabiliter appellaſſe conſtiterit,illum ad inferiorẽ remittat,& in expenſis alteri parti condemnet. Alioquin ipſe procedet,ſaluis cõſtitutionibus de maioribus cauſis ad ſedem apoſtolicam ✳perferendis. referẽdis

Si iudex,à quo eſt appellatum à grauamine, illud reuocat,poteſt in principali cauſa procedere

Cap. XXXVI.

Extra lib. 1.tit.3.de Reſcriptis ca. Quia non nulli

CVm ceſſante cauſa ceſſet effectus; ſtatuimus,vt ſiue iudex ordinarius,ſiue delegatus,aliquid comminando vel interloquendo protulerit,quo executioni mandato alter litigãtium grauaretur,& ſano vſus conſilio, ab huiuſmodi comminationis vel interlocutionis effectu deſtiterit,libere in cauſç cognitione procedat,non obſtãte ſi à tali commina-tione vel interlocutiõe fuerit appellatũ, dummodo non ſit ex alia legitima cauſa ſuſpectus, ne proceſſus negocij friuolis occaſionibus retardetur.

Per literas apoſtolicas de hac conſtitutione mentionem non facientes,non poteſt quis trahi ultra duas dietas extra ſuam diœceſim, niſi de conſenſu partium literæ fuerint impetratæ.

Cap. XXXVII.

Extra lib. 1.tit.3.de reſcriptis ca.18

NOnnulli gratia ſedis apoſtolicæ abutẽtes, literas eius ad remotos iudices impetrare nituntſ, vt reus fatigatus laboribus &expẽſis,liti cedere vel importunitatẽ actoris redimere compellat. Cum aũt per iudiciũ iniurijs aditus patere nõ debeat,q̃s iuris obſeruãtia interdicit,ſtatuimus ne qs vltra duas dietas extra ſuam diœceſim p literas apoſtolicas ad iudiciũ trahi poſſit, niſi de aſſenſu partium fuerint impetratç, vel expreſſam de hac conſtitutione fecerint mentionem.

Non ualent literæ ad lites impetratæ,ſine ſpeciali mandato domini, niſi impetrentur per coniunctam perſonam.

C. de tran ſactionib. l. 16. Cauſas vel

Sunt & alij q ſe ad nouũ genus mercimonij cõuertentes,vt vel ſopitas poſſint ſuſcitare q̃relas,aut nouas immittere q̃ſtiones, fingũt cauſas ſup q̃bus à ſede apoſtolica literas impetrãt abſq; dñorum mandato,q̃s vel reo,ne propter eas labo rũ,vel expenſaꝝ diſpendio moleſtet, aut actori, vt p ipſas aduerſarium indebita vexatione fatiget,venales exponunt.

Cum

De pœnis tem. dist. 1 ca. pœnę

Cũ aũt lites restringendæ sint potius q̃ laxandæ, hac generali cõstitutione sancimus, vt si quis sup aliqua quęstione, de cætero, sine mandato speciali dñi literas apostolicas impetrare præsumpserit, & literæ illæ non valeant, & ipse tanq̃ falsarius puniatur, nisi forte de illis personis extiterit, à quibus non debet exigi de iure mandatum.

Iudex debet habere notarium uel duos uiros idoneos, qui scribũt acta iudicii, alias si quid difficultatis emerserit per superiorem punietur, nec credetur ei super processu, nisi in quantum per acta uel alias per legitima documenta constabit. Cap. XXXVIII

Extra lib. 2. tit. 19. de probationibus cap. 11

QVoniã cõtra falsam assertionẽ in iqui iudicis innocẽs litigator q̃ que nõ potest verã negatiõem probare, cũ negãtis factũ per rei naturã nulla sit directa probatio, ne falsitas veritati p̃iudicet, aut iniquitas p̃ualeat æquitati:

Vt notarius aut duo alij acta perscribãt in iudicio

Statuimus, vt tã in ordinario iudicio quã extraordinario, iudex semp adhibeat aut publicã (si potest habere) personã, aut duos viros idoneos, qui fideliter vniuersa iudicij acta conscribant, videlicet, citationes, dilationes, recusationes, & exceptiones, petitiones, & respõsiones, interrogationes, confessiones, testiũ depositiões, instrumentorũ productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, conclusiones, &c. quæ occurrunt cõpetenti ordine conscribenda, designãdo loca, tempora & personas, & omnia sic cõscripta partibus tribuantur, ita q̃d originalia penes scriptores remaneant, vbi si super processu iudicis fuerit suborta contentio, per hoc possit veritas declarari. Hoc adhibito moderamine, quatenus fic honestis & discretis deferatur iudicibus, quod per improuidos & iniquos innocentũ iustitia nõ lædatur. Iudex aũt qui constitutionẽ istã neglexerit obseruare, si propter eius negligentiã aliquid difficultatis emerserit, per superiorem iudicem animaduersione debita castigetur, nec pro ipsius præsumatur processu, nisi quatenus in causa legitimis cõstiterit documentis.

C. de testibus l. Si quando

Recipiens scienter rem inuasam à spoliatore, tenetur eam spoliato restituere, licet nõ probet dominium.

Cap. XXXIX.

SAepe contingit quod spoliatus iniuste, per spoliatorem in alium re trãslata, dum aduersus possessorẽ non subuenitur per restitutiõis bñficium spoliato, cõmodo possessionis amisso, propter difficultatem probationis, ius proprietatis amittit effectum.

Extra lib. 2. tit. 13. de restitutione spoliat cap. 12

Vnde non obstante ciuilis iuris rigore, sancimus, vt si quis de cætero scienter rem talẽ acceperit, cũ spoliatori quasi succedat in vitium, eo q̃d nõ multum interest, præsertim quo ad periculum animæ, detinere iniuste, ac inuadere alienum, cõtra possessorem huiusmodi spoliato per restitutionis beneficium succurratur.

XVI. quæst. 1. ca. de cimæ.

Actor non admissus in possessionem sibi decretam per iudicẽ causa rei seruandæ, uel ab ea expulsus per lapsum anni, uerus efficitur possessor. Cap. XL.

Extra lib. 2. tit. 14. de dolo & cõtumacia cap. 9

COntingit interdũ, quod cũ actori ob contumaciã partis aduersæ adiudicatur causa rei seruãdæ possessio, propter rei potententiã siue dolum actor infra annũ rẽ custodiendã nãcisci nõ põt, vel nactam amittit, & sic cũ secundũ assertionem multorum, verus nõ efficeretur post lapsum anni põssessor, reportet cõmodum de malitia sua reus. Ne igitur cõtumax melioris quam obediens conditionis existat, de canonica æquitate sancimus, vt in casu præmisso actor verus constituatur elapso anno possessor.

De rebus spiritualibus in laicum compromitti non potest. Cap. XLI.

Extra lib. 1. tit. 43. de arbitris cap. 2

COntingit autori interdum, quod cum. Et infra.

Ad hæc gñaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum, quia non decet vt laicus in talibus arbitretur.

Nec in foro canonico, nec ciuili ualet præscriptio cum mala fide. Cap. XLII.

Extra lib. 2. tit. 26. de præscriptio. ca. 20 Rom. 14

QVoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definimus, vt nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam canonica quàm ciuilis, quum fit generaliter omni constitutioni atq; consuetudini derogandum, quæ absq; mortali non potest obseruari peccato. Vnde oportet, vt qui præscribit in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ.

De

De *secularibus iustitijs.* Cap. XLIII

SIcut volumus vt iura clericorum nō vsurpent laici, ita velle debemus, ne clerici iura sibi vēdicent laicorū. Quocirca vniuersis clericis interdicimus, ne qs prætextu ecclesiasticæ libertatis suā de cę tero iurisdictionem extendat in p̄iudicium iustitię secularis, sed cōtentus existat constitutionibus scriptis, & consuetudinibus hactenus approbatis, vt q̄ sunt Cę saris, reddātur Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo recta distributione reddātur. Matth. 22

Clerici non habentes temporalia à laicis, nō tenentur eis præstare iuramenta fidelitatis.

Cap. XLIIII.

NImis de iure diuino quidam laici vsurpare conātur, cū viros ecclesiasticos nihil temporale detinētes, ab eis ad p̄standum sibi fidelitatis iuramēta cōpellunt. Quia vero secundum Apostolū, seruus suo dño stat aut cadit, sacri autoritate concilij prohibemus, ne tales clerici personis secularibus p̄stare cogantur huiusmodi iuramentum. Extra lib. 2. tit. 24 de iureiurādo cap. 30. 11 quæsti. ca. multi Rom. 14

Alienatio rei ecclesiasticæ facta sine legitimo ecclesiasticarum personarum assensu non tenet, licet approbetur per constitutionē laicorum.

Cap. XLV.

CVm laicis, q̄uis religiosis, disponēdi de rebus ecclesiasticis nulla sit attributa potestas, q̄s subsequēdi manet necessitas, nō autoritas imperādi, dolemus sic in quibusdam ex illis refrigescere charitatē, q̄d immunitatē ecclesiasticæ libertatis, quā nedū sancti patres, sed etiā principes seculares multis priuilegijs munierunt, nō formidant suis cōstitutionibus vel potius cōfictionibus impugnare, nō solū de feudorū alienatione, ac aliarū possessionum ecclesiasticarū & vsurpatione iurisdictionum, sed etiā de mortuarijs, necnon & aljs, quæ spirituali iuri videntur annexa, illicite p̄sumendo. Extra lib. 3. tit. 13 de rebus ecclesiæ nō alienā. cap. 12 xcvi. dist. ca. Bene quidem.

Volentes igitur super his ecclesiarū indemnitatibus consulere, ac tantis grauaminibus prouidere, cōstitutiones huiusmodi & vēdicationes feudorū seu aliorū bonorū ecclesiasticorū, sine legitimo ecclesiasticarū personarū assensu p̄sumptas, occasione constitutionis laicę potestatis (cū non constitutio, sed destitutio vel destructio dici possit, necnon vsurpatio iurisdictionū) sacri approbatione concilij decernimus non tenere, p̄sumptoribus per censurā ecclesiasticā * compescendis. xii. quæst. 11. ca. Sine exceptione

compellendis

Patroni, aduocati, uel uicedomini uendicantes sibi in ecclesijs plus q̄ iura permittant, per censuram ecclesiasticam compescuntur: & si occidunt prælatum uel clericum ecclesiæ per se, uel per alios, perdunt quod habent ab ecclesia, & eorum posteri usq; ad quartam generationem non admittuntur ad clerum, nec in religionibus præferuntur.

Cap. XLVI.

INq̄busdam prouincijs ecclesiarū patroni, seu vicedñi, & aduocati, se in tantam insolentiā erexerunt, q̄d non solum cū vacantibus debet ecclesijs de pastoribus idoneis prouideri, difficultates ingerunt & malitias, verū etiam de possessionibus & aljs bonis ecclesiasticis pro sua voluntate ordinare p̄sumunt, & (quod horrendum est dicere) in necem prælatorum prorumpere non formidant. Extra lib. 5. tit. 37. de pœnis ca. 12 xvi. quæst. vii. ca. filijs vel

Cum igitur q̄d ad defensionis subsidium est inuentū, ad depressionis dispendiū non debeat retorqueri, prohibemus expresse, ne patroni vel aduocati, seu vicedñi super præmissis de cætero plus vsurpent, q̄ reperitur in iure permissum, & si contra p̄sumpserint, districtissime per seueritatem canonicam compescantur. xvi. quæst. vii. Quicū q

Sacri nihilominus concilij approbationē statuimus, q̄tenus si patroni, vel aduocati, aut feudatarij, seu vicedñi, seu alij bñficiati, alicuius ecclesiæ rectorem, vel clericum alium ipsius ecclesiæ per se vel per alios occidere vel mutilare ausu nefando p̄sumpserint, patroni ius patronatus, aduocati aduocatiam, feudatarius feudum, vicedñi vicedominatum, beneficiati beneficium, prorsus omittant. Pœna in violatores clericorū eccle siæ

Et ne minus vindictæ quam excessus memoria prorogetur, non solum de p̄missis nil perueniat ad hæredes, sed etiā vsq; ad quartam generationem posteritates talium in clericorum collegiū nullatenus admittantur, nec in regularibus domibus alicuius prælationis assequantur honorem, nisi cum eis fuerit miserior diter dispensatum. xvi. quæst. 4. ca. Si quis deinceps

Clerici non debent necessitatibus, seu utilitatibus ciuitatum, seu aliorum locorum, etiam ubi laicorum non suppetunt facultates, subuenire: nisi prius Romanus pontifex consulatur.

Sen-

Sententiæ, & constitutiones editæ à laicis collectantibus ecclesiam, sunt ipso iure irritæ: nec ullo tempore conualescunt. Rectores excommunicati ob grauamina præmissa, remanent excommunicati, etiam post depositum officium, nihilominus excommunicati sunt successores, nisi satisfecerint infra mensem

Cap. XLVI

Extra lib. 3. tit. 49 de immunitate ecclesiæ, cap. 6

Extra lib. 5. tit. 49 de immunitate ecclesiæ ca. Non minus

Volũtaria contributio

ADuersus consules ac rectores ciuitatum, & alios qui Ecclesias & viros ecclesiasticos, tallijs seu collectis & exactionibus alijs aggrauare nitũtur, volens immunitati ecclesiasticę Lateraneñ. concilium prouidere, p̃sumptionem huiusmodi sub anathematis districtione ꝓhibuit, transgressores & fautores eorꝝ excõmunicationi p̃cepit subiacere, donec satisfactionẽ impendãt cõpetentem. Verũ si qñ forsan episcopus simul cũ clericis tantã necessitatẽ vel vtilitatẽ prospexerint, vt absq; vlla coactione, ad releuãdas vtilitates vel necessitates communes, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias duxerint conferenda, prædicti laici humiliter & deuote recipiant cum actionibus gratiarum.

Propter imprudentiam tamen quorũdam, Romanum prius consulant pontificem, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere.

Constitutiones inualidæ

Quoniam vero nec sic quorundã malitia contra dei ecclesiam conquieuit, adijcimus, vt constitutiones & sententiæ quæ ab excommunicatis huiusmodi vel de ipsorum mandato fuerint promulgatę, inanes & irritæ habeantur, nullo vnquam tempore valituræ.

Extra lib. 1. tit. 36 de sindico ca. Cõsulti sumus

Censura etiam in successorẽ nisi satisfecerit

Cæterum, quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent, nullus vano decipiatur errore, vt infra tempus regiminis sustineat anathema, quasi post illud non sit ad satisfactionẽ debitam compellendus. Nã & ip̃m qui satisfacere recusauerit, & successorem ipsius, si non satisfecerit infra mensem, manere decernimus ecclesiastica censura conclusum, donec satisfecerit competenter, cũ succedat in onere, qui substituitur in honore.

Prælatus excommunicare non debet subditum, nisi competenti monitione præmissa, & ex causa manifesta & rationabili, & contra facienti imponitur poena, hic expressa. Item punitur subitus qui falso conqueritur se excommunicatum iniuste, & subijcit quid iuris, si prælatus dicens se errasse, uult excommunicatum absoluere, & aduersarius appellat, ne absoluatur.

Cap. XLVIII.

Extra lib. 5. tit. 39 de sententia excõmunica. cap. 48

Extra lib. 5. tit. 39 de sẽtẽtia excõmuni. ca. Cõtingit. 11 lxxxi. dist. ca. Si q sunt.

SAcro approbãte cõcilio ꝓhibemus, ne qs in aliquẽ excõmunicatiõis sententiã, nisi cõpetenti cõmonitione p̃missa, & p̃sentibus idoneis p̃sonis, ꝑ quas si necesse fuerit, possit ꝓbari monitio, promulgare p̃sumat. Qui si cõtra p̃sumpserit, etiãsi iusta fuerit excõicationis sentẽtia, ingressum ecclesiæ ꝑ mẽsem vnũ sibi nouerit interdictũ, alia nihilominus pœna mulctandus, si visum fuerit expedire.

Ne sine causa fiat excõmunicatio

11. quęst. 1 ca. nemo

Caueat etiã diligẽter, ne ad excõicationẽ cuiusq̃ absq; manifesta & rationabili causa procedat, ad quã si forte taliter processerit, & reqsitus humiliter ꝓcessum huiusmodi nõ curauerit absq; grauamine reuocare, grauatus apud supiorem deponat de iniusta excõicatione q̃relam, q̃d si absq; periculo morę potest, ad excõicatorem, illũ cũ suo mandato remittat, infra cõpetentẽ terminũ absoluendũ, alioqn ipse ꝑ se, vel ꝑ alium, prout viderit expedire, sufficienti cautione recepta, munus ei absolutionis impendat.

Pœna in excommunicatorẽ iniustum

xxiiij. q̃st. 3. ca. Corripiantur

Cunq; aduersus excõicatorem de iniusta excõicatione constiterit, excõicator condemnet excõicato ad interesse. Alias nihilo minus, si culpæ qualitas postulauerit, supioris arbitrio puniendus, cũ nõ leuis sit culpa, tãtã infligere pœnã insonti, nisi forsan errauerit ex causa probabili, maxime si laudabilis opiniõis existat.

Verꝝ si cõtra excõicationis sententiam nihil rõnabile fuerit à conquerente ꝓbatũ, & idẽ sup iniusta conq̃stionis molestia ꝑ pœnã ad interesse, vel alias secundũ superioris arbitriũ cõdemnetur, nisi forsan & ipsum ꝓbabilis error excuset, & sup eo, pro q̃ iusta fuerit excommunicatione ligatus, ꝑ cautionem receptã satisfacere compellatur, vel in pristinã reducatur sentẽtiam, vsq; ad satisfactionẽ condignam inuiolabiliter obseruandã.

Si vero iudex suũ recognoscens errorem, paratus sit talẽ reuocare sentẽtiam, & is pro quo lata fuerat, ne absq; satisfactione reuocet illam, appellet, appellationi non deferat in hac parte, nisi talis sit error, de quo merito * possit dubitari, & tunc sufficienti cautione recepta, quod corã eo, ad quem extitit appellatũ, vel

debeat

vel delegato ab ipso, iuri parebit, excommunicatum absoluat, sicque pœne præscriptæ minime subiacebit. Cauens omnino, ne voluntate peruersa in alterius p̃ iudicum mentiatur errorem, si districtionis canonicę vult effugere vltionẽ.

Volens iudicem recusare, debet coram eodem suspicionis causam probabilem proponere: eam coram arbitris communiter eligendis probare: qua non probata, sua iurisdictione iudex utitur in principali: illa uero probata, remittit negocium ad superiorem, uel causam committit de recusatoris consensu.

Cap. XLIX

Supra eodem cap. XLVIII. Extra lib. 2. tit. 28 de appellatio. cap. 61.

Cum speciali sit prohibitione prouisum, ne quis in aliquẽ excommunicationis sententiam, nisi cõpetenti cõmonitione pręmissa, prouulgare præsumat, volentes etiam prouideri, ne forte cõmonitus, frustratorię recusationis vel appellationis obtentu monẽtis declinare possit examẽ, statuimus, q̃d si allegauerit se iudicẽ habere suspectũ, coram eodẽ causam iustę suspicionis assignet. Et ipse cum aduersario, vel si forte aduersarium nõ habeat, cũ iudice arbitros communiter eligat, aut si forte communiter cõuenire non possunt, eligant absq; malitia ipse vnum, & ille aliũ, qui de suspicionis causa cognoscãt, & si nequerint in vnã concordare sentẽtiam, aduocent tertiũ, vt quod duo ex ipsis decreuerint, robur obtineat firmitatis. Sciant q̃q; se ad id fideliter exequẽdum, ex iniuncto à nobis in virtute obediẽtię sub attestatione diuini iudicij districto p̃cepto teneri. Causa vero suspicionis legitima corã ipsis infra competentẽ terminum nõ probata, sua iurisdictione iudex vtatur. At ipsa p̃bata legitime, de recusatoris assensu p̃sonę idoneę committat negociũ recusatus, vel ad superiorem transmittat, vt in eo ise procedat secũdum q̃d fuerit p̃cedẽdũ.

In notorijs non admittitur appellatio. In dubijs causa probabilis coram iudice est exprimẽda, quæ debeat legitima reputari, quam si non prosequitur, iudex à quo in causa procedat. Idem si prosequitur, & non probat. Hæc autem constitutio non extenditur ad regulares.

Q̃ nõ est appellationi deferendum.

Porro commonito ad appellationis obstaculum cõuolante, si eius excessus euidẽtia rei, vel ipsius cõfessione, aut alio modo legitime fuerit manifestatus, cum appellationis remedium non fit ad defẽsionem iniquitatis, sed in pręfidiũ innocentiæ institutum, non est prouocationi huiusmodi deferendum.

Excessu quoq; dubio existente, ne fri uolę appellationis diffugio appellans iudicis processum impediat, coram eodem probabilem causam appellationis exponat, talem videlicet, quę si foret probata, deberet legitima reputari, & tunc si habuerit aduersarium, infra terminũ secundum locorum distantiã & temporis qualitatem & naturã negocij ab eodem iudice moderãdum, appellationis causã prosequatur, quã si prosequ nõ curauerit, ex tunc ipse iudex, non obstante appellatione procedat.

Nullo autem aduersario comparente tunc ex suo iudex procedat officio, appellatiõis causa coram superiore probata, superior suę iurisdictionis officiũ exequatur. Sed si appellans in eius probatione defecerit, ad eum, a quo ipsum malitiose appellasse constiterit, remittatur.

Supra eo. cap. 45. Extra. lib. 2. tit. 28. de appella. ca. Reprehensibilis.

Cęterum has duas constitutiones prę missas nolumus ad regulares extẽdi, qui suas habent obseruantias speciales.

De poena excommunicantis iniuste.

Cap. L.

Sub interminatione diuini iudicij penitus interdicimus, vt causa cupiditatis nullus audeat excõmunicationis vinculo alquẽ innodare, vel absoluere, innodatum, in illis maxime regionibus, in q̃bus ex consuetudine cum excõmunicatus absoluitur, pecuniaria pœna multatur. Statuẽtes, vt cum excõmunicationis sententiam iniustam fuisse constiterit, excommunicator ad restituendam pecuniam sic extortam, per censuram ecclesiasticam compellatur, & nisi probabili fuerit errore deceptus, tantũdem iniuriam passo persoluat, & si forte soluendo non fuerit, animaduersione alia castigetur.

In secundo & tertio affinitatis genere tollitur prohibitio, quæ olim erat in matrimonio contrahendo. Similiter tollitur prohibitio desponsationis suscepta ex secundis nuptijs, quæ olim non poterat contrahere cum cognatione prioris uiri. Et prohibitio coniugii ultra quartum consanguinitatis & affinitatis gradum non extenditur.

Cap. LI. Non

Extra.lib. 4.tit.14 de cōsanguinitate & affinitate cap.8

NOn debet reprehēsibile iudicari, si secundum varietatem temporum, statuta quandoq; varientur humana, præsertim cum vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit, qm̄ ipse Deus ex his quę in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.

Mutatio legum ex causa

De pœnitētia, dist.1. ca.Nouit Deus

Cum igitur prohibitiones de coniugio in secundo & tertio affinitatis genere minime contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum, vt cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc editas, sacri approbatione concilij reuocantes, præsenti constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cætero libere copulentur.

Abolitio affinitatū secundi & tertij generis

XXXV. quęst. X. ca. fraternitatis

Prohibitio quoq; copulę coniugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum de cætero non excedat, qm̄ in vlterioribus gradibus iā nō potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius em̄ numerus bene congruit ꝓhibitioni cōiugij corporalis, de q̄ dicit Apostolus, q̄d vir non habet potestatē sui corporis, sed mulier, neq; mulier habet potestatem sui corporis, sed vir, qa q̄tuor sunt humores in corpore, quod cōstat ex quatuor elementis.

Amotio impedimēti quinti sexti & septimi graduum

1.Cor.7

Prohibitio in q̄rto gradu

Cum ergo iam vsq; ad quartum gradū ꝓhibitio coniugalis copulę sit restricta, eam ita esse volumus perpetuā, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab alijs vel à nobis, vt si q̄ contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinqtate defendantur annorum, cum diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat, tātoq; grauiora sint crimina, quanto diutius infelicem detinent animam alligatam.

Extra lib. 1.tit.4. de consuetu. ca.Cū tanto sint

Cum matrimonia sunt contrahenda, debent per presbyteros in ecclesia edicta proponi, assignato termino, infra quē qui uoluerit impedire impedimētū opponat. Et si probabilis coniectura fuerit de impedimento, interdicatur matrimonium, donec de hoc cognoscatur.

Extra lib. 4.tit.3. de clandesti. despōsat. cap.1

CVm inhibitio copulę cōiugalis sit in tribus vltimis gradibus reuocata, eam in alijs volumus districte obseruari. Vñ p̄decessorū nostrorū inhærēdo vestigijs, clādestina coniugia penitus inhibemus, ꝓhibētes etiā, ne qs sacerdos talibus interesse p̄sumat. Quare specialē q̄rūdam locorū cōsuetudinē ad alia generaliter ꝓrogāda statuimus, vt cū matrimonia fuerint cōtrahēda, in ecclesijs ꝑ presbyteros publice ꝓponātur, cōpetenti termino p̄finito, vt infra illū q̄ voluerit & valuerit, legitimū impedimētū opponat. Et ipsi p̄sbyteri nihilominus inuestigēt, vtrū aliq̄d impedimentū obsistat. Cū aūt ꝓbabilis apparuerit cōiectura cōtra copulā cōtrahendā, cōtractus interdicatur expresse, donec q̄d fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis.

Supra eodē.cap.11

Proclamatio contra hētium in ecclesia

Si in gradu prohibito matrimonium clandestine, uel cōtra interdictum contractum fuerit, etiam per ignorantes de impedimento, nati ex illo matrimonio sunt illegitimi, idem est, si ambo parentes sciunt impedimentum matrimonij: licet in conspectu ecclesiæ contrahant.

Si q̄ vero hmōi clandestina vel interdicta coniugia inire p̄sumpserint in gradu ꝓhibito etiā ignorāter, soboles de tali cōiunctione suscepta, ꝓrsus illegitima censeatur, de parentū ignorātia nullū habitura subsidiū, cū taliter cōtrahēdo nō expertes scientiæ, vel saltē affectatores ignorātiæ videātur. Pari mō illegitima ꝓles censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimū, pręter omne interdictum etiam in conspectu ecclesiæ contrahere præsumpserint.

Sacerdos qui contempserit prohibere matrimonia interdicta, & quilibet clericus etiā regularis qui interfuit, per trienniū à beneficio suspendūtur. Et si culpa exegerit, etiā grauius puniuntur, ipsi etiam contrahentes contra hoc capitulum etiam alias licite puniendi sunt. Et idem in calumniose denunciantibus.

Pœna presbyteri copulantis

Sane si parochialis sacerdos tales coniunctiones ꝓhibere contempserit, aut q̄libet etiā regularis q̄ eis p̄sumpserit interesse, per trienniū ab officio suspendatur, grauius puniendus si culpæ qualitas postulauerit. Sed & ijs qui taliter copulari p̄sumpserint, etiā in gradu concesso cōdigna pœnitētia iniungat. Si qs autē ad impediendam legitimam copulam malitiose impedimentum obiecerit, ecclesiasticam non effugiet vltionem.

Pœnitētia contrahētibus sic iniungenda

Ponit consilia duodecim, sine quibus ad probandam consanguinitatem in causa matrimoniali non ualet testimonium de auditu.

Caput LIII.

Extra lib. 2.tit.20 de testibus & attestatione.ca.47 xxxv.quęst.vi.ca.de parentela. ff. de gradibus, Nõ facile Testis de auditu

LIcet ex quadam necessitate p̃ter cõmunẽ formã alias fuerit institutũ, vt in consanguinitatis & affinitatis gradibus cõputandis valeret testimoniũ de auditu, cũ ꝓpter breuẽ hominum vitã testes de visu deponere nõ valerẽt vsq; ad gradũ septimũ cõputando, qa tñ pluribus exemplis & certis experimentis didicimus, ex hoc multa pericula contra legitima cõiugia ꝓuenisse, statuimus, ne super hoc recipiantur testes de cætero de auditu, cũ iã quartũ gradũ ꝓhibitio non excedat, nisi ꝑsonæ graues extiterint, q̃bus fides merito sit adhibenda, & ante motam litem testificata didicerint ab antiquioribus quidẽ suis, non vtiq; ab vno, cum non sufficeret ille si viueret, sed duobus ad minus, nec ab infamibus & suspectis, sed à fide dignis, & oĩ exceptione maioribus, cũ satis videret absurdum illos admitti, quorum repellerẽtur autores. Nec tamen si vnus à pluribus, vel infamis ab hominibus bonæ famæ acceperint quod testentur, tanquam plures & idonei testes debent admitti, cum secundum solitum ordinem iudiciorum, non sufficiat vnius testis assertio, etiam si præsidali dignitate p̃fulgeat & actus legitimi sint infamibus interdicti.

1. quęst. 1. ca. Cito,

Iuramentum testiũ

Testes autem huiusmodi proprio iuramento firmantes, quod ad ferendum in causa ipsa testimonium odio vel timore vel amore vel cõmodo non ꝓcedant, ꝑsonas expressis nominibus vel demonstratione siue circumlocutione sufficienti designent, & ab vtroq; latere clara cõputatione gradus singulos distinguant, & in suo nihilominus iuramento concludant, se accepisse à suis maioribus q̃d deponunt, & credere ita esse. Sed nec tales sufficiant, nisi iurati deponãt se vidisse ꝑsonas saltem in vno prædictorũ graduũ cõstitutas, pro consanguineis se habere. Tolerabilius est em̃ aliq̃s contra statuta hoĩm copulatos dimittere, q̃ cõiunctos legitime, cõtra statuta dñi separare.

Domini prædiorum cogi possunt, ut prædia dẽt colenda talibus, à quibus sine contradictione ecclesia poßit decimas cõsequi. Cap. LIIII.

Extra lib. 3.tit.30.de decimis, primit. & oblatio. cap.32

IN aliq̃bus regionibus q̃dã ꝑmixtæ sunt gẽtes, q̃ scd'm suos ritus decimas de more nõ soluunt, quamuis censeant nomine Christiano. His nonnulli domini prædiorum ea tribuunt excolenda, vt decimis defraudãtes ecclesias, maiores inde redditus assequantur.

Volentes igitur super his ecclesiarum indemnitatibus prouidere, statuimus, vt ipsi domini talibus ꝑsonis, & taliter sua prædia excolenda cõmittant, quod absque contradictione decimas ecclesijs cũ integritate ꝑsoluantur, & ad id, si necesse fuerit, per cẽsurã ecclesiasticã cõpellãtur.

Ille quippe decimę necessario sunt soluendæ, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.

Prius soluendæ sunt decimæ, quam census seu tributa, & si prius illa soluuntur, postea decimari debent.

Caput LV.

Extra ibi. c.seq. 1.Cor.3

CVm non sit in homine quod semẽ serenti respondeat, qm̃ iuxta ꝟbũ Apostoli, neq; q plantat, est aliq̃d, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, ipsum q̃dem de mortificato semine plurimum fructum afferente, nimis auare in decimis quidam defraudare nituntur, census & tributa, quæ interdum indecimata prætereuntur, de * frugibus & primitijs educentes.

fructibus primitiuis deducẽtes Ratio decimarum. Extra lib. 3.tit.30.de decimis. ca.pastoralis.

Cum autem in signum vniuersalis dominij, quasi quodam titulo speciali, sibi dominus decimas reseruauerit, nos & ecclesiarum dispendijs & animarum periculis obuiare volẽtes, statuimus, vt in p̃rogatiua dominij generalis, exactionẽ tributorum & censuum præcedat solutio decimarum, vel saltem hi ad quos cẽsus vel tributa indecimata peruenerint, quoniam res cum onere suo transit, ea ꝑ censuram ecclesiasticam decimare cogãtur ecclesijs quibus de iure debentur.

Cistercienses, templarij, & hospitalarij, de fructibus poßessionum quas acquisierunt post cõcilium generale, de quo hic decimas soluere tenentur, si de illis poßessionibus prius soluebantur decimæ.

Caput LVI.

Extra ibi. c.seq. concilio Statutum Cistertiensium de decimis

NVper abbates Cistertiensis ordinis in generali * capitulo congregati, ad cõmonitionem nostrã ꝓuide statueũt, ne de cętero fratres ipsius ordinis emãt possessiones, de quibus decimæ deben-

bentur eccleſijs, niſi forte pro monaſterijs nouiter fundandis. Et ſi tales poſſeſſiones eis fuerint pia fidelium deuotione collatæ, aut emptæ p monaſterijs de nouo fundandis, cõmittantur excolendæ alijs, quibus eccleſijs decimæ perſoluantur, ne occaſione priuilegiorum ſuorum eccleſiæ vlterius prægrauentur.

Decernimus ergo, vt de alienis terris & amodo acquirendis, etiam ſi eas propijs manibus aut ſumptibus deinceps excoluerint, decimas perſoluant eccleſijs, quibus ratione prędiorum antea ſoluebantur, niſi cum ipſis eccleſijs aliter duxerint componendum. Nos ergo ſtatutum huiuſmodi gratum & ratum habẽtes, hoc ipſum ad alios regulares, qui gaudent ſimilibus priuilegijs, extendi volumus, & mandamus, vt eccleſiarum ꝓlati, proniores & efficaciores exiſtãt ad exhibendũ eis de ſuis malefactoribus iuſtitiæ complementũ, eoꝝq; priuilegia diligẽtius & pfectius ſtudeant obſeruare.

Confirmatio & extẽſio ſtatuti

Si eccleſia rem ſuam locando uel in feudũ concedendo apponit pactum, in præiudicium iuris parochialis alterius eccleſiæ: non tenet. Et quicquid hac occaſione perceperit, reddere cogitur illi eccleſiæ. Caput LVII.

Extra lib. 3. tit. 33. De pactis. cap. 7

PLeriq; (ſicut accepimus) regulares & clerici ſeculares, interdum cum vel domos locant, vel feuda concedunt, in præiudicium parochialium eccleſiarum, pactum adijciunt, vt conductores & feudatarij decimas eis ſoluãt, & apud eoſdem eligant ſepulturam.

ff. de pactis inter debitores

Cum autem id de auaritię radice procedat, pactum huiuſmodi penitus reprobamus, ſtatuentes vt quicquid fuerit occaſione huiuſmodi pacti perceptum, eccleſiæ parochiali reddatur.

Priuilegium Religioſis conceſſum, ut poſſint ſepelire confratres ſuos tempore interdicti: intelligitur de illis confratribus, qui licet maneãt in ſeculo, obtulerunt tamen ſe ordini, mutato habitu ſeculari, vel de illis qui bona ſua eis dederunt uſufructu retento. Priuilegium Religioſis conceſſum, quo eis uenientibus ad locum interdictum, ſemel in anno aperiantur eccleſiæ, ut celebrentur in eis diuina, intelligitur quod una tantum eccleſia ſola in loco aperiatur.

Extra lib. 5. tit. 33. de priuilegijs cap. 24

Caput LVIII.

VT priuilegia quæ quibuſdam religioſis perſonis Romana cõceſſit eccleſia, permaneant inconuulſa, quædã in eis duximus declaranda, ne minus ſane intellecta, pertrahant ad abuſum, propter quem merito poſſint reuocari, quia priuilegium meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate. Sane qbuſdam regularibus ſedes Apoſtolica indulſit, vt his qui eorum fraternitatem aſſumpſerint, ſi forſan eccleſiæ, adquos pertinent, à diuinis fuerint officijs interdicte, ipſosque mori contingat, ſepultura eccleſiaſtica non negetur, niſi excommunicati vel nominatim fuerint interdicti, ſuosque confratres, quos eccleſiarum p̃lati apud eccleſias ſuas nõ permiſerint ſepeliri, niſi excommunicati vel interdicti fuerint nominatim, ipſi ad eccleſias ſuas deferant tumulandos. Hoc autem de illis confratribus intelligimus, qui vel ad huc manentes in ſeculo, eorum ordini ſunt oblati mutato habitu ſeculari, vel q eis inter viuos ſua bona dederunt, retento ſibi, quam diu in ſeculo vixerint, vſu fructu, q tamen ſepeliantur apud ipſoꝝ regularium vel aliorum non interdictas eccleſias, in qbus elegerint ſepulturam, ne, ſi de quibuſlibet ipſoꝝ fraternitatem aſſumentibus fuerit intellectum, p duobus aut tribus denarijs annuatim ſibi collatis, diſſoluatur pariter & vileſcat eccleſiaſtica diſciplina. Certam tamen & ipſi remiſſionem obtineant ab apoſtolica ſibi ſede conceſſam.

Priuilegiũ de ſepultura apud religioſos

Cõfratres xxx4. qũſt. v. ca. Quod Deo patri

interdictũ

Illud etiam pro huiuſmodi regularibus eſt indultum, ſi qui fratrum ſuorũ, q ab eis miſſi fuerint ad recipiẽdas fraternitates ſiue collectas in quãlibet ciuitatem, caſtellum vel vicũ aduenerint, ſi forte locus ille à diuinis ſit officijs interdictus, in eorum iucundo aduentu ſemel in anno aperiantur eccleſiæ, vt excluſis excõmunicatis, diuina ibi officia celebrẽtur, Sic intelligi volumus q̃d in eadẽ ciuitate aut caſtro vel villa, vna tantũ eccleſia eiuſdẽ ordinis fratrib. vt dictũ eſt, ſemel aperiat in anno. Quia licet pluraliter dictũ ſit, q̃d in eorũ iucũdo aduẽtu aperiãtur eccleſię, nõ tñ ad eccleſias eiuſdẽ loci diuiſim, ſed p̃dictoꝝ locoꝝ coniũctim, ſano referendum eſt intellectu, ne ſi hoc modo ſingulas eiuſdẽ loci eccleſias viſitarent, nimiũ vilipendi contingeret ſententiam interdicti. Qui vero contra de-

Aliud priuilegium ſtationariorum.

Interpretatio eius

claratiões pscriptas qcquam sibi psumpserint vsurpare, graui subiaceāt vltioni.

Tempore generalis interdicti, Episcopi non prohibiti, qui non fuerunt culpabiles interdicti, clam celebrare possunt. Et hodie istud non est priuilegium Episcoporum, sed ius commune. Caput LIX.

Extra ibi. c. seq. Extra li. 5. tit. xl. de verborū significa. ca. Dum in partibus

QVod nōnullis est religiosis indultum, in fauorem pontificalis offici ad episcopos extendētes, cōcedimus, vt cū commune terræ fuerit interdictū, excommunicatis & interdictis exclusis, possint qñq; ianuis clausis, suppssa voce, nō pulsatis cāpanis, celebrare officia diuina, nisi hoc ipsum eis expresse fuerit interdictum.

Verū hoc illis cōcedimus, q causam aliquam nō pstiterint interdicto, nec qcq; doli vel fraudis ingesserint, tale compendiū ad iniquū dispēdium pertrahentes.

Si sine licentia prælati & maioris partis capituli religiosus fideiusserit, uel mutuum acceperit, non tenetur ecclesia: & ipse recipiens punitur, nisi mutuum sit uersum in utilitatem ecclesiæ. Caput LX.

Extra lib. 3. tit. 22 de fideiussoribus, cap. 4 xi. quæst. 1 ca. Te quidem

QVod qbusdam religiosis à sede apostolica est phibitū, volumus & mandamus ad vniuersos extendi, ne qs videlicet religiosus absq; abbatis & maioris partis sui capituli licētia, p aliq; fide iubeat vel ab alio pecuniā mutuo accipiat vltra summā cōmuni puidentia cōstitutā. Alioqn nō teneatur cōuētus p his aliquatenus respōdere, nisi forte in vtilitatem domus ipsius manifeste constiterit redundasse, & q contra statutū istud venire præsumpserit, grauiori disciplinæ subdatur.

x. quæst. ii. ca. Ea enī Hoc ius correctū est

Cognoscere de causa matrimoniali, item pœnitentias publicas, & indulgentias concedere, spectat ad dignitatem Episcopalem, unde inferior prælatus de his se intromittere non debet, nisi ei competat de iure speciali. Cap. LXI.

Extra lib. 5. tit. 31. de Excell p lat. cap. 12 Quædā sūt episcoporum, quæ abbatibus sunt illicita lxviii. dist. ca. Quā uis

ACcedentibus ad nos de diuersis mūdi partibus episcoporū quærelis, intelleximus graues & grādes quorū dam abbatum excessus, qui suis finibus non contenti, manus ad ea quæ sunt episcopalis dignitatis extendunt, de causis matrimonialibus cognoscendo, iniungendo publicas pœnitentias, concedendo etiam indulgentiarum literas, & similia prēsumendo, vnde contingit interdum quod vilescat episcopalis autoritas apud multos.

L. dist. ca. In capite

Volentes igitur in his & episcoporū dignitati, & abbatū puidere saluti, psenti decreto firmiter phibemus, ne qs abbatū ad talia se prēsumat extendere, si proprium voluerit periculū euitare, nisi forte quisquam eorum speciali concessione vel alia legitima causa super huiusmodi valeat se tueri.

Non debent religiosi ecclesias uel decimas à laicis sine diœcesanorum consensu recipere, excommunicatos uel interdictos ad diuina admittere, in ecclesijs quoque, quæ ad eos non pleno iure pertinēt, instituere uel destituere, sed præsentabunt diœcesanis ad eas uiros idoneos.

Caput LXII.

Extra lib. 3. tit. 5. de prēbendis & dignit. cap. 31 xvi. quæst. 1. ca. Qñ quicquid

IN Lateranensi concilio noscitur fuisse prohibitum, ne quilibet regulares ecclesias seu decimas sine consensu episcoporum de manu præsumant recipere laicali, nec excommunicatos vel nominatim interdictos admittāt aliquatenus ad diuina.

Nos autem id fortius inhibentes, trāsgressores condigna curabimus animaduersione puniri, statuētes nihilominus, quatenus in ecclesijs quæ ad ipsos pleno iure non pertinent, iuxta eiusdē statuta concilij, episcopis instituendos presbyteros repræsentent, vt illis de plebis cura respondeāt, ipsis vero pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Institutos vero remouere non audeant episcopis inconsultis.

xxxiii. dist. ca. Lauerint qui. i. ca. Licet ergo

Sane adjicimus, vt illos repræsentare procurent, quos vel conuersatio reddit notos, vel cōmēdat probabile testimonium prælatorum.

Sanctorum ræliquiæ uendi non possunt, uel passim ostēdi non debent, ne circa illas populus decipi possit. Caput LXIII.

Extra lib. 3. tit. 45. de rēliquijs & uenerā. sanctorū ca. 1. C. de sacro sanctis ecclesijs L. 3. nemo martyres Extra lib. 3. tit. xlvi. de Religios. ca. Audiuimus

CVm ex eo q̄d quidam sanctorū rēliqs exponūt venales, & eas passim ostendāt, Christianę religiōi sit detractū sępius, ne detrahatur in posterum, psenti decreto statuimus, vt antiq̄ religę amodo extra capsam nō ostendant, nec exponant venales. Inuētas aūt de nouo nemo publice venerari psumat, nisi prius auctoritate Romani pōtificis fuerint approbatę.

Prælati

Prælati vero de cætero non permittãt illos, qui ad eorum ecclesias causa venerationis accedũt, vanis figmentis aut falsis decipi documentis, sicut & in plerisq; locis occasione quæstus fieri consueuit.

Eleemosynarum quæstores sine apostolicis, si ue diœcesanorum literis admitti non debent, nec tunc proponant vltra id quod in ipsis literis continetur. Et debent esse modesti, & à locis & expẽsis incongruis abstinere. In dedicatione basilicæ vltra annum, & in anniuersario dedicationis, & in literis indulgentiarum concessis ab alio quã à Papa vltra quatuordecim dies remissio excedere non debet.

Caput LXIIII.

Extra lib. 5. tit. 38 de pœnitẽtia & remiss. ca. 14 Quæstores indulgẽtiarũ xlii. distinct. ca. Quiescamus.

CVm ex eo. Et infra. Eleemosynarum quoque quæstores, quorũ quidam se alios mentiendo, abusiones nonnullas in sua prædicatione proponunt, admitti, nisi apostolicas vel diœcesani episcopi literas veras exhibeant, prohibemus. Et tunc præter id quod in ipsis continebitur literis, nihil populo proponere permittantur.

Formam vero quã communiter talibus apostolica sedes indulget, duximus exprimendam, vt secundum eam diœcesani episcopi suas literas moderentur. Ea siquidem talis est.

FORMA LITERARVM PRAEDICATORVM.

2. Corin. 5

QVoniã (vt ait Apostolus) omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, siue bonum, siue malum fuerit, oportet nos diẽ messionis extremæ misericordiæ operibus præuenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, q̃d reddẽte dño, cũ multiplicato fructu colligere debeamus

2. Corin. 9

in cœlis, firmam spem fiduciamq; rectã tenentes, qm̃ qui parce seminat, parce & metet, & q̃ seminat in benedictionibus, de benedictiõibus & metet vitã ẽternã. Cũ igit ad sustentationẽ fratrũ & egenorũ ad tale cõfluentiũ hospitale, ppriq; non suppetãt facultates, vniuersitatẽ vestrã monemus & exhortamur in dño, atque in remissionẽ vobis iniũgimus peccatorũ, q̃tenus de bonis à Deo vobis collatis, pias eleemosynas & grata eis charitatis subsidia erogetis, vt p̃ subuentionẽ vestrã ipsorũ inopię consulatur, & vos p̃ hęc & per alia bona, quæ & dño inspirãte feceritis, ad ẽterna possitis gaudia peruenire.

Quæstores modesti & discreti

Qui autem ad quærendas eleemosynas destinantur, modesti sint & discreti, nec in tabernis aut locis alijs incongruis hospitentur, nec inutiles faciãt aut sumptuosas expensas, cauentes omnino, ne falsæ religionis habitum gestent.

Moderamẽ indulgentiarũ

Supra eod. cap. 55

Ad hæc, quia per indiscretas & superfluas indulgentias, quas quidam ecclesiarum prælati facere non verẽtur, & clauues ecclesiæ contemnuntur & pœnitentialis satisfactio eneruatur, decernimus, vt cum dedicatur basilica, non extendatur indulgẽtia vltra annum, siue ab vno solo, siue à pluribus episcopis dedicetur, ac deinde in anniuersario dedicationis tempore quadraginta dies de iniunctis pœnitẽtijs indulta remisso non excedat, hunc quoque dierum numerum indulgentiarum literis prẽcipimus moderari, quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur, cum Romanus pontifex, qui plenitudinẽ obtinet potestatis, hoc in talibus moderamẽ consueuerit obseruare.

Simoniacum est aliquid exigere pro consecratione Episcoporum, & benedictionibus Abbatum, & ordinationibus clericorum: nec excusat consuetudo. Cap. LXV.

Extra lib. 5. tit. 3. de simonia cap. 39

SIcut pro certo didicimus, in plerisq; locis & à plurimis personis q̃si colũbas in templo vendẽtibus, fiunt exactiones turpes & prauæ p̃ consecrationibus episcoporum, benedictionibus abbatũ, & ordinibus clericorum, estque taxatum quantum sit isti vel illi, quantumue alteri vel alij persoluendum, & ad cumulum damnationis maioris, quidã turpitudinem & prauitatem huiusmodi nituntur defendere per consuetudinem longo tempore obseruatam.

lxiii. distinct. ca. Quia sancta

Tantum igitur abolere volentes abusum, consuetudinem huiusmodi (quæ magis dicenda est corruptela) penitus reprobamus, firmiter statuẽtes, vt p̃ his siue cõferendis, siue collatis, nemo aliq̃d quocũq; p̃textu exigere ac extorq̃re præsumat. Aliogn & qui receperit, & q̃ dederit huiusmodi p̃cium omino dãnatum, cũ Giezi & Simone cõdemnetur.

4. Reg. 4 Act. 8

Religiosi precio recepti, una cum recepientibus de monasterio expelluntur, & in arctioribus monasterijs ad agendam pœnitentiam detruduntur. Sed recepti ante istud concilium, ponebantur sic recepti in alijs locis eiusdem ordinis, nisi multitudo sit iu causa: ita tamen, quod renuncient primæ receptioni, & de nouo recipiantur.

Caput LXVI.

Extra ibi. c. sequ. Simonia in receptione monialium

QVoniam simoniaca labes adeo plerasq; moniales infecit, vt vix aliquas sine p̄cio recipiāt in sorores, paupertatis p̄textu volentes huiusmodi vitium palliarę, ne id de cætero fiat penitus prohibemus, statuentes, vt quæcunq; de cætero talē prauitatē cōmiserit, tā recipiēs quā recepta, siue sit subdita, siue p̄lata, sine spe restitutionis de suo monasterio expellat, in locū arctioris regulæ ad agendū ppetuam pœnitētiā retrudēda.

1. quęst. 1. ca. Reperiuntur

De his aūt quæ ante hoc synodale statum taliter sunt receptæ, ita duximus ꝓuidendū, vt remotę de monasterijs*q̄ ꝑperam sunt ingressæ in alijs locis eiusdē ordinis collocentur.

forte per pecuniam

Quod si propter nimiam multitudinem alibi forte nequerint commode collocari, ne forte damnabiliter in seculo euagentur, recipiantur in eodem monasterio dispensatiue de nouo, mutatis prioribus locis, & inferioribus assignatis. Hoc etiam circa monachos & alios regulares docernimus obseruandum.

Verum ne per simplicitatem vel ignorantiam se valeant excusare, pręcipimus, vt diœcesani episcopi singulis annis hoc faciant per suas diœceses publicari.

Episcopi nil exigere debent, ut permittant in ecclesijs sibi subiectis clericos institui, monachos profiteri, uel mortuos sepeliri: alioquin exacta restituentur duplicata.

Caput LXVII.

Extra ibi. c. sequ. Simonia episcoporum

AUdiuimus de qbusdā ep̄is, q̄d decedētib. ecclesiaꝝ rectorib. ipsas inter dicto subijciūt, nec patiunt aliq̄s in eisdē institui, donec ipsis certa summa pecuniæ ꝑsoluatur, p̄terea cū miles aut clericus domū religiōis ingreditur, vel apud religiosos eligit sepulturam, etiam si nihil loco religioso reliquerit, difficultates ingerūt & malitias, donec aliqd muneris manus contingat eorum.

1. quęst. 1. ca. Emendari 1. Thes. 5

Cum igitur nō solum à malo, sed etiam ab omni specie mali sit (secundū Apostolū) abstinendum, exactiones huiusmodi penitus inhibemus, quod si quis transgressor extiterit, exacta duplicata restituat, in vtilitates locorū, in q̄rū fuerint soluta dispēdiū, fideliter cōuertēda.

Sacramenta sunt libere conferenda: cogit tamen ordinarius laicos obseruare laudabiles cōsuetudines.

Caput LXVIII.

Extra ibi. c. sequ.

AD apostolicā audientiam frequēti relatiōe peruenit, q̄d qdam clerici ꝑ exequijs mortuorū & benedictionibus nubentiū & similibus pecuniam exigunt & extorquent, & si forte cupiditati eorum non fuerit satisfactum, impedimēta fictitia fraudulenter opponunt. Econtra vero qdam laici laudabilē consuetudinē erga sanctā ecclesiam pia deuotione fideliū introductam, ex fermento hæreticę prauitatis nituntur infringere sub p̄textu canonicæ pietatis.

Pulchrū temperamentum

Quappter & prauas exactiones super his fieri ꝓhibemus, & pias consuetudines p̄cipimus obseruari, statuentes vt libere conferātur ecclesiastica sacramenta, sed ꝑ episcopū loci, veritate cognita, compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.

Etiam Iudæi compellendi sunt ad restituendas usuras extortas à christianis, & ad soluendas decimas uel obligatiōes de eorum possessionibus.

Caput LXIX.

Extra lib. 5. tit. 19. de vsuris. cap. 18

QVanto amplius Christiana religio ab exactione compescitur vsurarum, tāto grauius super his Iudæorum ꝑfidia insolescit, ita q̄d breui tēpore Christianorū exhauriūt facultates.

Quādo coguntur Iudæi satisfacere de vsuris

Volentes igit in hac parte prospicere Christianis, ne à Iudęis immaniter aggrauentur, synodali decreto statuimus, vt si de cætero quocunq; p̄textu, Iudæi à Christianis graues & immoderatas vsuras extorserint, Christianorū eis participium subtrahatur, donec de immoderato grauamine satisfecerint competēter. Vñ Christiani q̄q;, si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellantur ab eorum cōmercijs abstinere.

Extra lib. 5. tit. xix de vsuris ca. Post miserabilem

Principibus autē iniungimus, vt ꝓpter hoc non sint Christianis infesti, sed potius à tanto grauamine Iudæos studeant cohibere.

Ac eadem pœna Iudæos decernimus compel-

compellẽdos ad ſatisfaciẽdum eccleſijs p decimis & oblationibus debitis, quas à Chriſtianis de domibus & poſſeſſionibus aliꝭs percipere conſueuerant, anteꝙ ad Iudæos quocunq; titulo deueniſſent, vt ſic eccleſiæ conſeruentur indemnes.

Iudæi & Saraceni utriuſq; ſexus debent in terris Chriſtianorum uti habitu, per quẽ à Chriſtianis diſcernantur, & in die paſſionis domini non debent in publicum progredi, nec in contumeliam creatoris proſilire.

Cap. LXX.

Extra lib. 5.tit.6.de Iudeis & Saracenis cap.15

Vt ſit habitus diſtinctio

IN nõnullis prouincijs à Chriſtianis Iudæos ſeu Saracenos habitus diſtinguit diuerſitas, ſed in quibuſdam ſic quẽdam inoleuit confuſio, vt nulla differentia diſcernantur. Vnde contingit interdum, quod per errorem Chriſtiani Iudeorum ſeu Saracenorum, & Iudæi ſeu Saraceni Chriſtianorum mulieribus commiſcentur. Ne igitur tam damnatę commixtionis exceſſus per velamentum erroris huiuſmodi, excuſationis vlterius poſſint habere diffugiũ, ſtatuimus, vt tales vtriuſq; ſexus in omni Chriſtianoꝝ prouincia, & oñi tempore, qualitate habitus publice ab aliꝭs populis diſtinguãtur, quum etiam per Moyſen hoc ipſum legatur eis iniunctum.

Leuit.19 Deut.22.

Ne Iudęi in bona ſexta feria procedant in publicũ

In diebus autem lamentationis & dominicæ paſſionis, in publicum minime prodeant, eo quod nõ nonnulli ex ipſis talibus diebus (ſicut accepimus) & ornatius non erubeſcunt incedere, ac Chriſtianis, qui ſacratiſſimæ paſſionis memoriam exhibentes, lamentationum ſigna prętendunt, illudere non formidant.

Extra lib. 5.tit.6.de Iudeis & Sara.ca.Et ſi Iudęos. Cõtume lię in chriſtiã ciuitate,53

Illud autem diſtrictiſſime inhibemus, ne in contumeliam redemptoris proſilire aliquatenus præſumant. Et quoniam illius diſſimulare non debemus opprobrium, qui probra noſtra deleuit, præcipimus præſumptores huiuſmodi p principes ſeculares condignæ animaduerſionis adiectione compeſci, ne crucifixum pro nobis, præſumant aliquatenus blaſphemare.

Præponens Iudæum uel paganum publicis officijs per concilium prouinciale corripitur, & præpoſito denegatur Chriſtianorum commercium, donec depoſuerit officium, et in uſus Chriſtianorum pauperum reſtituet inde quæſita ſecundum epiſcopi prouidentiam.

Cap. LXXI.

Extra.ib. ca.ſequ. 14.diſt. c. Nulla

CVm ſit nimis abſurdum, vt Chriſti blaſphemus in Chriſtianos vim poteſtatis exerceat, quod ſuper hoc Toletanum concilium prouide ſtatuit, nos propter trãſgreſſorum audaciam, in hoc generali concilio innouamus, prohibentes ne Iudæi officijs publicis præferãtur, quoniam ſub tali prætextu Chriſtianis plurimum ſunt infeſti.

Supra eo. cap.25

Si quis autẽ officium eis tale commiſerit, per prouinciale cõcilium (quod ſingulis præcipimus annis celebrari) monitione præmiſſa, diſtrictione qua conuenit compeſcatur.

Officiali vero huiuſmodi, tã diu Chriſtianorum cõmunio in commercijs & aliꝭs denegetur, donec in vſus pauperum Chriſtianorum ſecundum prouidentiã dicœceſani epiſcopi conuertatur, qcquid fuerit adeptus à Chriſtianis occaſione officij ſic ſuſcepti, & officium cum pudore dimittat, quod irreuerenter aſſumpſit. Hoc idem extendimus ad paganos.

Baptizati alterius ſectæ uel fidei ritus dimittere compelluntur. Cap. LXXII.

Extra lib. 5.tit.9. de apoſtatis cap.4

QVidam (ſicut accepimus) qui ad ſacri vndam baptiſmatis volũtarij acceſſerunt, veterem hominem omnino non exuunt, vt nouum perfectius induant, cum prioris ritus ręliquias retinẽtes, Chriſtianæ religionis decorem tali commixtione confundant.

Eccl.5 Deut.22

Cum autem ſcriptum ſit: Maledictus homo qui terrã duabus vꝭs ingreditur, & indui veſtis non debat lino lanaq; cõtexta, ſtatuimus, vt tales per prælatos eccleſiarum ab obſeruantia veteris ritus omnimodo compeſcantur, vt quos Chriſtianæ religioni libere voluntatis arbitrium obtulit, ſalutiferæ coactionis neceſſitas in eius obſeruatione cõſeruet, cum minus malum exiſtat, viam domini non agnoſcere, quam poſt agnitam retroire.

xvi.quæſt. vii, ca. In noua xlv.diſt. ca.De Iudæis xii.quæſt. i.ca. Scimus

2.pet.2

D. INNOCENTII

PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI

nis III. Expeditionis pro recuperanda terra ſancta, Ordinatio.

Extra lib. 5. tit. 6. de. Iudęis & Sarracenis.

DILIberandã terrã ſanctã de manibus impiorũ, ardenti deſiderio aſpirãtes, de prudentum virorum conſilio, qui plene nouerant circunſtantias temporum & locorum, ſacro approbante concilio diffinimus, vt ita cruce ſignati ſe p̃parent, quod in calendas Iunij ſequẽtis poſt proximũ, omnes qui diſpoſuerunt tranſire per mare, cõueniant in regnum Siciliæ, alij, ſicut oportuerit & decuerit, apud Brundusium, & alij apud Meſſanam, & partes vtrobique vicinas: vbi & nos perſonaliter, domino annuente, diſpoſuimus tũc adeſſe, quatenus noſtro cõſilio & auxilio exercitus Chriſtianus ſalubriter ordinetur, cum benedictione diuina & Apoſtolica profecturus. Ad eundem quoque terminum ſe ſtudeant præparare, qui propoſuerunt per terram proficiſci. Significaturi hoc interim nobis, vt eis ad conſilium & auxilium, legatum idoneum de noſtro latere concedamus.

Vbi claſſis conuenire debet

Vbi terreſtris exercitus

Sacerdotes autem & alij clerici qui fuerint in exercitu Chriſtiano, tam ſubditi, quàm prælati, orationi & exhortationi diligenter inſiſtant, docentes eos verbo pariter & exemplo, vt timorẽ & amorem ſemper habeant diuinum ante oculos, ne quid dicant aut faciant, quod diuinam maieſtatem offendat. Et ſi aliquã do lapſi fuerint in peccatum, per veram pœnitentiam mox reſurgant, gerentes humilitatem cordis & corporis, & tam in victu, quàm in veſtitu mediocritatem

Qualis exercitui prædicare debeat

ſeruantes, diſſenſiones & æmulationes omnino vitando, rancore ac liuore à ſe penitus relegatis, vt ſic ſpiritualibus & materialibus armis muniti, aduerſus hoſtes fidei ſecurius prælientur, non de ſua præſumentes potentia, ſed de diuina virtute ſperantes.

Priuilegia clericorũ in ea expeditione

Ipſis autem clericis indulgemus, vt beneficia ſua integra percipiant per triennium, ac ſi eſſent in Eccleſijs reſidentes, & ſi neceſſe fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare.

Cruciati.

Ne igitur hoc ſanctum propoſitum impediri vel retardari contingat, vniuerſis eccleſiarum prælatis diſtricte præcipimus, vt ſinguli per loca ſua illos q̃ ſignũ crucis diſpoſuerunt reſumere, ac tam ipſos, quàm alios cruce ſignatos, & quos adhuc ſignare cõtigerit, ad reddendum vota ſua domino diligenter moueant & inducant, & ſi neceſſe fuerit per excommunicationis in perſonas, & interdicti ſententias in terras eorum, omni tergiuerſatione ceſſante, compellant, illis duntaxat exceptis, quibus tale impedimentũ occurrerit, propter quod, ſecundum ſedis apoſtolicæ prouidentiam, votum eorum commutari debeat merito vel differri.

Vt conſeruetur ſubſidium in triennium

Ad hęc, ne quid in negocio Ieſu Chriſti de contingentibus omittatur, volumus & mandamus, vt patriarchæ, archiepiſcopi, epiſcopi, abbates & alij, qui curam obtinent animarum, ſtudioſe proponant ſibi commiſſis verbũ crucis, obſecrantes per patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, vnum ſolum verum æternum Deũ, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & Barones, aliosque Magnates, necnon communiones ciuitatum, villarum, oppidorum, vt qui perſonaliter non acceſſerint in ſubſidium terræ ſanctæ, competentem conferant numerum bellatorum cum expenſis ad triennium neceſſarijs, ſecundum propri

as fa-

as facultates, in remissionem pctōrum suorum, prout in generalibus literis est expressum, & ad maiorem cautelam etiam inferius exprimemus.

Renuentibus cōmi nandum ē extremū ē iudicium

Huius remissionis volumus esse participes non solum eos, qui naues proprias exhibēt, sed etiam illos, qui propter hoc opus naues studuerint fabricare. Renuentibus autem, si qui forte tam ingrati fuerint domino Deo nostro, ex parte apostolica firmiter protestentur, vt se sciant super hoc nobis in nouissimo districti examinis die coram tremendo iudice responsuros: prius tamen considerantes, qua conscientia, quaue securitate cōfiteri poterūt coram vnigenito Dei filio Iesu Christo, cui om̄ia pater dedit in manus, si ei pro pctōribus crucifixo seruire renuerint in hoc negocio, quasi proprie sibi proprio, cuius munere viuunt, cuius beneficio sustentātur, quin etiā eius sanguine sunt redempti.

Matt. 23

Ne vero in humeros hominum onera grauia & importabilia imponere videamur, q̄ digito nostro mouere nolimus, similes illis qui dicunt vtiq;, sed non faciunt, ecce nos de his quæ vltra necessarias & moderatas expēsas potuimus reseruare, triginta milia librarum in hoc opus concedimus & donamus, præter nauigium, quod cruce signatis de vrbe atq; vicinis partibus conferimus, assignaturi nihilominus ad hoc ipsum tria milia marcarum argēti, quæ apud nos de quorundam fidelium eleemosynis remāserunt, alijs in necessitates & vtilitates prædictæ terræ, per manus felicis memoriæ abbatis Hierosolymitani, patriarchæ ac magistrorum templi & hospitalis fideliter distributis.

xxx milia librarū cōferre papa

Vicesima clericis p triennium imponenda

Cupientes autem alios ecclesiarū prælatos, necnō clericos vniuersos, & in merito & in præmio habere participes & cōsortes, ex communi concilij approbatione statuimus, vt omnes omnino clerici, tam subditi quam prelati, vicesimam partem ecclesiasticorum prouētuum vsque ad triennium conferant in subsidiū terræ sanctæ, per manus eorum, qui ad hoc Apostolica fuerint prouidentia ordinati. Quibusdā dūtaxat religiosis exceptis, ab hac p̄taxatione merito eximēdis: illis similiter, q assumpto vel assumendo crucis signaculo, sunt p̄sonaliter p̄fecturi.

Decima cardinalium

Nos aūt & fratres nostri sanctę Rom. ecclesię cardinales, plenarie decimā p̄soluemus, sciātq; se oēs ad hoc fideliter obseruādū p excōicationis sententiā obligatos, ita q̄d illi, q sup hoc fraudē sciēter cōmiserint, sententiā excōicatiōis incurrāt.

Priuilegiū cruce signatorum

Sane qa iusto iudicio cœlestis imperatoris obsequijs inhęrentes, speciali decet prærogatiua gaudere, cum tempus proficiscendi annum excedat in modico, cruce signati, vel à collectis vel tallijs alijsq; grauaminibus sint immunes, quaꝝ personas & bona post crucem assumptā sub B. Petri & nostra p̄tectione suscepimus, vt sub archiepiscopoꝝ, episcoporum, ac omnium prælatorum ecclesiæ defensione consistant, proprijs nihilominus protectoribus ad hoc specialiter deputādis, ita vt donec de ipsorum obitu vel reditu certissime cognoscatur, integra maneant & quieta, & si quisquā cōtra p̄sumpserit, per censuram ecclesiasticam cōpescatur.

Relaxatio vsurarum

Si qui vero p̄ficiscentium illuc, ad pręstandas vsuras iuramento tenentur astricti, creditores eorum, vt remittāt eis præstitum iuramentum, & ab vsurarum exactione desistant, eadem p̄cipimus districtione compelli. Quod si quisquam creditorum eos ad solutionem coegerit vsurarum, eum ad restitutiōem earum simili cogi animaduersione mandamus.

Iudæos vero ad remittendas vsuras per secularem compelli præcipimus potestatem, & donec illas remiserint, ab vniuersis Christifidelibus per excommunicationis sententiam eis omnino communio denegetur. His aūt qui Iudæis debita soluere neq̄unt in p̄senti, sic principes seculares vtili dilatiōe p̄uideāt, q̄d postiter arreptū, vsqueq̄ de ipsoꝝ obitu vel reditu certissime cognoscat, vsuraꝝ in cōmoda nō incurrāt, cōpulsis Iudæis p̄uētus pignoꝝ, q̄s interim ipsi p̄ceperint, in sortē expēsis deductis necessarijs, cōputare, cū hmōi beneficiū, non multū videat habere dispēdij, q̄d solutionē sic p̄rogat, q̄d debitū nō absorbet. Porro, ecclesiaꝝ p̄lati, q in exhibēda iustitia cruce signatis, & eoꝝ familijs negligentes extiterint, sciant se grauiter puniendos.

Cæterū quia cursarij & piratæ nimium impediunt subsidium terræ sanctæ, capien-

Cōtra fautores piratarum

capiendo & expoliando transeuntes ad illam, & redeuntes ab ipsa, nos speciales adiutores & fautores eorum excommunicatiōis vinculo innodamus, sub interminatione anathematis inhibentes, ne quis cum eis sciēter communicet aliquo venditionis vel emptionis contractu, & iniungentes rectoribus ciuitatum & locorum suorum, vt eos ab hac iniquitate reuocent & compescant, alioquin quia nolle perturbare peruersos, nihil aliud est, quàm fouere, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, in personas & terras eorum per ecclesiarū prælatos seueritatem ecclesiasticam volumus & præcipimus exerceri.

Censura ecclesiæ in eos qui arma afferūt hostibus

Excommunicamus p̄terea & anathematizamus illos falsos & impios Christianos, qui contra ipsum Christum, & populum Christianū, Sarracenis arma, ferrum & ligamina deferunt galearum, eos etiā qui galeas eis vēdunt vel naues, quiq; in piraticis Saracenorum nauibus curam gubernationis exercēt, vel in machinis, aut quibuslibet alijs aliquod eis impendunt consilium vel auxilium in dispendium terrę sanctę, ipsarum rerum suarum priuatione mulctari, & capientium seruos fore censemus. Præcipientes, vt per om̄es vrbes maritimas diebus dominicis & festiuis huiusmodi sententia innouetur, & talibus gremium non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum quod ex substantia tam damnata perceperint & tantundem de sua in subsidiū prædictæ terræ transmiserint, vt ęquo iudicio in quo deliquerint, puniantur. Quod si forte soluendo non fuerint, alias sic reatus talium castigetur, quod in pœna ipsarum alijs interdicatur audacia similia præsumendi.

Ne naues mittantur p quadriennium ad Saracenos

Prohibemus insuper om̄ibus Christianis, & sub anathemate interdicimus, ne in terras Saracenorum, qui partes Orientales inhabitant, vsq; ad quadriennium transmittant aut transeant naues suas, vt per hoc volentibus transfretare in subsidium terræ sanctæ maior nauigij copia pręparetur, & Saracenis prędictis subtrahatur auxiliū, quod eis consueuit ex hoc non modicum prouenire.

Cōtra torneamenta

Licet autem torneamēta sint in diuersis concilijs sub certa pœna generaliter interdicta, quia tamen hoc tempore crucis negocium per ea plurimum impeditur, nos illa sub pœna excōmunicatiōis firmiter prohibemus vsq; ad triennium exerceri.

Generalis pax inter Christianos ad q̄driennium

Quia vero ad hoc negocium exequēdum, est permaxime necessariū, vt principes & populi Christiani ad inuicem pacem obseruēt, sancta vniuersali synodo suadente statuimus, vt saltem per quadrienniū in toto orbe Christiano seruetur pax generaliter, ita quod per ecclesiarum prælatos discordantes reducātur ad plenā pacem aut firmā treugā inuiolabiliter obseruandā, & q acquiescere forte contempserint, per excōmunicationē in personas, & interdictum in terras arctissime cōpellantur, nisi tāta fuerit iniuriarū malitia, quod ipsi tali nō debeant pace gaudere. Quod si forte cēsuram ecclesiasticā vilipenderint, poterūt nō immerito formidare, ne per autoritatem ecclesię circa eos tāquam perturbatores negocij crucifixi, secularis potentia inducatur.

Nos igit̄ oīpotentis dei misericordia, & B. apostolorū Petri & Pauli autoritate confisi, ex illa quā nobis (licet indigne) Deus ligandi atq; soluendi cōtulit potestatem, oībus qui laborē proprijs personis subierint & expensis, plenā suorū peccaminum, de quibus liberaliter fuerint corde contriti & cōfessi, veniam indulgemus, & in retributione iustorum, salutis æterne pollicemur augmentū, eis aūt q nō in personis proprijs illuc accesserint, sed in suis duntaxat expensis iuxta facultatem & qualitatem suā viros idoneos destinarint, & illis similiter, qui licet in alienis expēsis, in ꝓprijs tamen personis accesserīt, plenā suorū cōcedimus veniā peccatorū. Huius quoq; remissionis volumus & cōcedimus esse participes, iuxta q̄litatē subsidij & deuotiōis affectū, oēs qui ad subuentionē ipsius terræ de bonis suis cōgrue ministrabūt, aut cōsiliū & auxiliū impēderint opportunū. Cm̄ibus etiā pie proficiscentibus in hoc opere, in communi vniuersalis synodus omnium beneficiorum suorum suffragium impartitur, vt eis digne proficiat ad salutem. Amen.

CHRISTIANO CANDIDOQVE LE-CTORI S.

OSTEAQVAM ANIMADVERTIMVS candide Lector, Typographum in eam incumbere curã, vt grauissimi, sanctissimi atq; eruditissimi Pontificis Romani Innocentij huius nominis tertij lucubrationes omnes excuderet, nostramq; in conquirendis, ad vetusta exemplaria castigãdis, in debitumq; ordinem redigendis eius viri scriptis operam expeteret, nullum pene laborem subterfugimus, vt quicquid obtineri posset operum eius vndecunq; contraheremus. Itaq; cũ in Pontificij iuris volumine, q̃d Decretales vocant, cõplura, eaq; potiora, tanquam medullam ex eius Decretalibus epistolis decerpta, atq; inserta videremus, ingẽs nos incessit cupido Sancti Pontificis Epistolas omnes integras prælo committendi: sed quia nullibi eas obtinere licuit, ne quid Lector amice nostrę industrię vel diligentiæ desiderare posses, ingenti studio, multoq; sudore quæcunque in memorato volumine descripta deprehendimus, colligere atq; in ordinem redigere conati sumus. Quod vt auderemus, mouit nos multiplex vtilitas, quam ex horum lectione ad te redituram speramus. Sicut enim Pontifex iste nedum rara vitæ sanctimonia, sed etiam insigni eruditione præditus fuit: ita quicquid ab eo confectum est, eiusmodi est, vt dignum sit ab omnibus legi. Esto sint nonnulli, qui hasce constitutiones (ita enim appellare eidem placuit in ea Decretali Epistola, quæ suum exordium auspicatur hoc modo, Pastoralis officij, & cætera.) Epistolarum eius tantum fragmenta quædam esse causentur: sed reuera, vbi studiosius eas perlegerint, comperient plane dignas, quæ vel aureis scribantur literis. Quid enim sanctus & venerandus ille Romanæ, imo Catholicæ Ecclesiæ generalis Antistes scriberet, nisi quod D. Petri successorem deceret? vbiq; scripta eius pectus apostolicum spirant, & vt summum Ecclesiasticæ dignitatis gradum, primamq; sedem occupauit, ita velut de industria cauisse videtur, ne quid ederet in publicum, nisi q̃d illi & dignitati, & sedi congrueret. Dolendum quidẽ est hactenus neminẽ extitisse, qui cunctis eius excudẽdis operibus nauaret operam, maxime cũ multis

etiam

etiam præclaris ſcriptoribus nihilo ſit inferior,ne dicam excellẽtior: ſed quia non facile omnia haberi poſſunt,huic negligentię venia dan da eſt.Nos vero,vt iam diximus,ne quid ex eius,quæ quidẽ extãt, lu cubrationibus omitteremus,quicquid in Decretalibus habere potui- mus,in qnqꝫ libros cõgeſſimus,atqꝫ eius operibus apprimendũ cura uimus,nihil in hoc ſpectantes aliud,niſi communem omnium vtili- tatem.Quiſquis hęc legerit,ſi Catholicus ſit,gaudebit tantum habu- iſſe paſtorem Eccleſiam Romanam,cuius ſedes in D.Petro apoſto lo ita confirmata eſt,vt nunquam ſit defectura, quantumcunq; hære ticorum fraudibus ac tẽpeſtatibus quatiatur:ſin vero ſub pfidiæ pra uarumqꝫ opinionum & dogmatum ſignis militet,maximeqꝫ noſtris hæreticis Lutheranis addictus ſit,qui Romanum Pontificem cane peius & angue odiunt,ſentiet in illius principalis ſedis,vt eam D.Cy prianus appellat,Pontificibus non ſemper auaritiam, non ambitio- nem,non deſidiam,non faſtum, ſed vt plurimum vere paſtoralem ſolicitudinem,curam,zelum,& feruorem reſediſſe.Si porro vſpiam Chriſtiane lector in hiſce conſtitutionibus voluendis in locũ obſcu- rum,quem tuo ingenio facile penetrare non poſſis,incideris, id tibi quoqꝫ commodi in hac æditione præſtitimus, vt cuiqꝫ conſtitutioni ſuum librum,titulum & caput,quæ in Pontificij Iuris reperimus vo lumine(quod Decretalium librum D. Gregorio Pontifici magno eius nominis nono appellare placuit)aſſignauimus:quatenus ad eru ditiſſimorum multorum virorum,qui iura Pontificia commentati ſunt,poſſis tua dubia commentaria ac gloſſas conferre, eaq; tibi face re ex eorum commentarijs lucidiora. Sed & vbi locus aptus ſeſe ob- tulit,loca pene innumera ad Iura imperialia ac Ciuilia concordaui- mus,eorumqꝫ loca diligenter aſſignauimus.Si denicꝫ velimus om- nis noſtræ,quam hic nauauimus,operæ ac laboris rationem redde- re,nimis tædioſum ac prolixum foret. Bene vale Chriſtiane Lector,

noſtriſqꝫ, hoc eſt, Carthuſianorum in alma Agrippina Colonia, quorum labore & induſtria hæcce D.In- nocentij opera in lucem eduntur, ſicut pene alia innumera,laboribus faueto,eoſqꝫ a- pud dominum, cuius intuitu om- nia fieri bona decet, iuuato.

D. IN-

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica, Liber primus: agens potissimum de fide Catholica, de Constitutionibus, de Rescriptis, de iudicibus eorumq; officijs, &c.

DE CONSTITVTIONIBVS in Ecclesia Catholica

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERuorum Dei, Archiepiscopo Senonensi, & Episcopo Trecensi.

Absq; causa rationabili non posse per maiorem partem alicuius capituli tolli consuetudinem, priuatam nutriendo utilitatem. Constitutio I.

Extra lib. 1. tit 2. de Constitut. cap Cum Ecclesia

VM omnes. Et infra. Ad audientiam nostram peruenit, qd Trecẽses Canonici nouum fecerunt in Trecensi Ecclesia cõstitutum, vt eis tam in præsentia, q̃ in absentia redditus suos ex integro percepturis, qui in eadẽ Ecclesia post illam constitutionem fuerũt, vel de cętero fuerint instituti, redditus in absentia non percipiant, sed tunc solũ cum fuerint residentes: cum secundum Trecensis Ecclesiæ consuetudinem omnes in hoc consueuerunt esse pares.

Statuerunt etiam, vt cum singulis præbẽdis annexæ sint vineæ, ipsis suas dum vixerint possidentibus, vineæ decedentium ad successores non trãseant, sed prouentus earum inter singulas diuidãtur.

F. tit. Qæ quisq; iuris ic. 1. 2. dist. ca. 1

Cum igitur, quod quisq; iuris in alterum statuit ipse debeat vti eo, & Sapientis dicat autoritas: Patere legem, quam tu ipse tuleris, Mandamus quatenus antiquos Canonicos iunioribus, & iuniores in perceptione fructuum, tam præbẽdarum, quàm vinearum coæquetis: antiquis secundum priorem cõsuetudinem, vsq; ad tempus prædictæ constitutionis seruatam, vel secundum rationabilem instítutionem in posterum obseruandam.

IDEM TRIDENTINO Episcopo.

Laicorum constitutiont Ecclesiam eiusq; bona non astringat.

Constit. II.

QVę in Ecclesiarum. Et infra. Sane peruenit ad audiẽtiam nostrã, quod ciues Teruisini constituerunt, vt si quis se ad inopiam vergere probabiliter allegauerit, alienandi feudum, quod ab Ecclesia vel alijs tenet, liberam habeat facultatem. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Quæ in Eccle.

Volentes igitur Ecclesiarum indemnitati consulere, constitutionem huiusmodi, & venditiones feudorum ecclesiasticorum factas sine legitimo ecclesiasticarum personarum assensu vires decernimus non habere,

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius.

Dignitas sublata de Ecclesia per statutum capituli, confirmatum per Papam, ulterius non censetur uacare, nisi per contrarium actum statutum fuerit reuocatum.

Constit. III.

Extra lib. 1.tit.2.de Constitut. cap. Cum acceſſ.

CVm accessissent ad apostolicam sedem Archidiaconus Tullensis, & G. Tullensis capituli procurator, Archidiaconus proposuit memoratus, quod cum olim quidam Tullenses Canonici nostris auribus intimassent, qd primiceratus in Tullensi Ecclesia tanto tempore vacauisset, quod ad manus nostras illius personatus esset donatio deuoluta. Et infra.

Fuit insuper ex parte capituli allegatum, quod de communi assensu Canonicorum Tullensium fuerit constitutum, ne primiceriatus dignitas esset vlterius in Ecclesia memorata, inter Canonicos ipsos primiceriatus prouentibus & possessionibus distributis. Et infra:

Propter quod euidēter apparet, quod primiceriatus ipse tanto tempore nō vacauerit, sicut nobis fuerat falsa insinuatione suggestum. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit Tullenses Canonicos, ne vlterius in Tullensi Ecclesia primiceriatus esset officium, communiter statuisse, ac statutum ipsum autoritate sedis apostolicæ fuisse postmodum (sicut dicitur) cōfirmatum, vos illud faciatis in suo robore permanere, nisi postea dicti Canonici cōtrauenerint, aliquem videlicet in primicerium eligendo.

IDEM CLVGIENSI Episcopo.

Non obstante certo Canonicorum numero, etiam per Papam confirmato, prouidendum esse de receptis ultra numerum de superexcrescentibus fructibus: maxime si uoluntarie per Canonicos fuerint recepti.

Constit. IIII.

Extra lib. 1.tit.2.de Constitut. cap. Cum M. Ferrar.

CVm M. Ferrarienſis, pro ſe, ac quatuor ſocijs ſuis propoſuit, quod Ferrarienſes Canonici, vt eo amplius ſuos redditus augmentarent, quo prouentus Eccleſię, qui diuidi conſueuerant inter plures, in vſus cederent pauciorum, quatuordecim præbendas tantum (præter id quod communiter menſæ deputarunt) in eadem Eccleſia cōtra antiquam conſuetudinem ſtatuerūt. Poſtmodum vero contra conſtitutionem ipſam voluntarie venientes, dictos quinq; in Canonicos receperunt, nullis præbendis aſſignatis eiſdem. Et licet eorum redditus non modicum fuerint augmentati, non dum tamen eis voluerunt ex ſuperexcrescentibus redditibus prouidere.

Verum ex aduerſo fuit propoſitum, quod quatuordecim præbendarum numero in Ferrarienſi Eccleſia inſtituto, & apoſtolicæ protectionis præſidio roborato, quum vna in eadem Eccleſia præbenda vacaſſet, ad quorundam inſtantiam duos ad eam, & poſtmodum ad preces Epiſcopi dictum M. & quendam alium ſine præiudicio dictę conſtitutionis in Canonicos receperunt, ita quod Canonici nihil de Canonia perciperent, donec primi duo eſſent præbendas intergre aſſecuti. Cumq; per Canonicorum induſtriam fuerit procuratum, vt ex poſſeſſionibus, quas Eccleſia longo tempore poſſedit, plures eis redditus ſolueren tur, ſuperexcreſcentes communi menſæ (quæ minus ſufficiens fuerat) deputauerunt, quos dicti quinque poſtmodum ſibi petierunt contra capituli conſtitutionem in beneficium aſſignari. Et infra.

Mandamus quatenus quum in conſtitutione prædicta, & confirmatione ſedis Apoſtolicæ vel fuerit, vel eſſe debuerit (ſicut conſueuit) expreſſum, niſi in tantum excreſcerent Eccleſię facultates, quod pluribus poſſent ſufficere competenter, & ijdem Canonici in derogationem ſuæ cōſtitutionis, ad vacaturas præbendas quatuor receperunt vltra numerum conſtitutum: antiquis Canonicis præbendas cum integritate percipientibus conſuetas, ſuperexcreſcentes redditus facias prædictis Canonicis aſſignari, ita, quod ſi ex eis pares potuerint cum alijs ſortiri præbendas, quod ſuperfuerit in communes Canonicorum vſus (ſicut prius ſtatuerant) ſiue aliter prout melius videbitur, conuertatur. Reuocatis in

tis in irritum, quęcunq; ab alterutra partium in præiudicium alterius post motam quæstionem coram Episcopo Ferrarienſi circa præbendas vel possessiones fuerint innouata.

IDEM ABBATI, ET CONuentui Sancti Syluestri.

Statutum generale laicorum ad Ecclesias uel ecclesiasticas personas, uel earum bona, in earum præiudicium non extenditur nec speciale etiamsi earum commodum & fauorē concernat.

Extra lib. 1, tit. 2. de Constitu. cap. Ecclesia sanctæ.

Constit. V.

ECclesia sanctæ Mariæ. Et infra. Nos attendētes, quod laicis etiam religiosis super Ecclesijs & personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non autoritas imperādi. A quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam respiciat commodum & fauorem, nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum. Vnde statutum Basilij, de non alienādis prædijs rusticis, vel vrbanis ministerijs & ornamentis Ecclesiarum, illud reprobatū fuit potissima ratione, quod autoritate non fuit Romani Pontificis roboratum.

xcvi. dist. ca. Bene quidem

Quod à Senatore factum fuerat in præiudicium monasterij non conuenti, nec confessi, vel conuicti in irritum reuocantes, easdem possessiones restituendas sibi sententialiter definimus.

2. quæst. 1. ca. Nos in quenquā

IDEM VNIVERSIS DOctoribus Parrhisijs commorantibus.

Pœna simpliciter apposita propter contumaciam in dubio, intelligitur temporalis, & non perpetua.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Ex literis

Constit. VI.

EX literis vestræ deuotionis accepimus, quod à vobis fide præstita fuerit constitutum, vt si quis magistrorum ordinationi vniuersitatis ipsorum ducere resistendum, & primo, secundo, tertiove commonitus, infra triduum vniuersitati parere contemneret Magistrorum, ex tunc beneficio societatis eorum in Magistralibus priuaretur, & ob hoc Magister G. fuit eorum communione priuatus.

14 quæst. 3. ca. de licita

Quia tamen constitutum non fuit, vt in perpetuum huiusmodi priuatio perduraret, quum tam iuris canonici, quam nostri moris existat, vt is, qui propter cō tumaciam communione priuatur, cum satisfactionem congruam exhibuerit, restitutionem obtinat, Mandamus quatenus supradictum Magistrum statutis vestris nunc humiliter parere curantem, ad communionis vestræ consortium in Magistralibus admittatis.

Infra lib. 5 Constitu. per quas literas

DE RESCRIPTIS sedis Apostolicæ.

D. INNOCENTIVS PAPA III. Elienſi Episcopo.

In quæstione reuocationis rescriptorum recurritur ad arbitros, si iudices in cognitione sibi non deferant, nec inuicem concordant, &c.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Pastoralis officij

Constit. VII.

PAstoralis officij. Et infra. Præterea quæsiuisti quando de reuocatone literarū ambigitur, vtrum iudices priores an posteriores cognoscere debeant, & vtrum per secundas sint primæ literæ reuocatæ?

Ad quod tibi respondemus, quod nisi posteriores prioribus, vel econuerso duxerint deferendum, simul vtrique cognoscant, & si forte nequiuerint simul in vnam sententiam concordare (quamuis plures sint ex vna parte, quàm ex altera) per arbitros cōmuniter electos à partibus huiusmodi cōcertatio sopiatur.

Per generalem clausulam positam in rescripto, delegatus ante expressionem personarum uel rerum iurisdictionem habet in habitu, & non in actu. Et speciales literæ derogant literis generalibus super non specificatis in eis, quanquā de illis nullam faciant mentionem.

Quoniam autem sub huiusmodi forma videlicet, causam, quā talis aduersus talem & quosdam alios, super hoc & quibusdam alijs se habere proponit, tibi duximus committendam, à nobis multotiēs literæ impetrantur, & solicite quæsiuisti, an Iudex ex delegatione huiusmodi

ãnte perſonarum, vel rerum expreſſionem ſuper perſonis, vel rebus exprimendis habeat poteſtatem, adijciens, Vtrum ſi antequam perſonæ, vel res expreſſæ fuerint nominatim, ſuper non expreſſis in commiſſione priori, ſed generaliter cõprehenſis ſpeciales literæ, quæ de priori commiſſione nullam faciãt mentionem, ad alios Iudices à ſede Apoſtolica emanauerint, eundem vigorem debeant obtinere.

Nos igitur ad hæc duo tibi reſponde mus, quod quum generali per ſpecialẽ, proculdubio derogetur, iurisdictio per generales literas attributa, per ſpeciales, quantũ ad ea, quæ ſpecialiter exprimuntur, penitus eneruatur: licet de prioribus non faciant mẽtionem. Vnde ſuperflua relinquitur prima quæſtio, & ſi merito dici poſſit, quod donec iuriſdictio reuocetur, eam ſuper rerum vel perſonarum articulis exprimendis obtinet delegatus, ſed antequam exprimantur perſonæ vel res, delegatus nequit iuriſdictionem huiuſmodi exercere.

IDEM SENONENSI ARchiepiſcopo.

Per generalem clauſulam, quidam alij, & res aliæ, multitudo effrenata non includitur, nec perſonæ, nec res maiores expreßis: ſed pares, uel maiores.

Conſtit. VIII.

Extra lib. 1. tit. 3. de reſcriptis ca. Sedes apoſtolica

SEdes apoſtolica conſueuit exhibere ſe petentibus liberalem, ſed quidam eius gratia nequiter abutuntur. Et infra.

Nos igitur volentes eorum malitijs obuiare, decernimus, vt quum in commiſſionibus noſtris minores, & viliores perſonæ ſolummodo deſignantur, maiores & digniores ſub generali clauſula non intelligantur includi.

Sed nec libeat occaſione generalitatis huiuſmodi multitudinẽ effrenatam in iudicium euocare.

Nec ſuper maioribus & grauioribus negocijs audiantur, qui de minoribus & leuioribus tantum faciunt mentionem.

Si vero quis aliquas perſonas expreſſerit, nõ vt velit cũ eis in iudicio experiri, ſed vt ad pares tranſire valeat, vel minores (quod fraus & dolus ei patrocinari non debent) tanquam mẽdax precator, careat penitus impetratis.

IDEM R. CANTORI, ET Priori de monte Leproſorum.

Qui contra unum ſuper eodem ad diuerſos iudices diuerſa reſcripta impetrat, & eis utitur, perdit commodum utriuſque.

Conſtit. IX.

Extra lib. 1. tit. 3. de reſcriptis cap. Exnore.

EX tenore literarum, quas nobis deſtinatis, intelleximus, R. facerdotem de Collouilla ad alios iudices ſuper quæſtione, quæ inter ipſum & Abbatem de Becco vertitur, literas Apoſtolicas impetraſſe, qui cum partem citaſſent aduerſam, dictus presbyter coram eis noluit litigare. Et infra.

Cumq; vos in cauſæ cognitione procedere velletis, Abbas coram vobis propoſuit, quod non tenebatur per directas ad vos literas presbytero reſpondere, cũ per alias ab alijs iudicibus fuiſſet citatus, quæ autoritate illarum non fuerãt reuocatę.

Nos igitur intelligẽtes fraudem preſbyteri memorati, duas commiſſiones ſuper eodem negocio impetrãtis, quarum altera non faciebat mentionem de reliqua (quia fraus & dolus alicui patrocinari nõ debẽt) decernimus, vt ipſe commodo careat vtriuſq.

IDEM MEDIOLANENSI Archiepiſcopo.

Non ualet reſcriptum ad beneficium impetratum, de beneficio impetrantis non faciens mentionem.

Conſtit. X.

Extra lib. 1. tit. 3. de reſcriptis cap. Cum adeo

CVm adeo ſcripta ſedis Apoſtolicę moderemur. Et infra.

Scripſiſti nobis, quod cum P. clericus in Eccleſia Modecenſi ſufficientem ſibi ſit præbẽdam adeptus, mirabaris, quod pro receptione ipſius in Eccleſia de Grõzola Præpoſito & fratribus eiuſdem Eccleſiæ literas miſerimus, Cum ſi literarę noſtrarum ſeriem attendiſſes, nihil inueniſſes in eis, quod debuiſſet tuum animum offendiſſe.

Cum enim in literis, nec de præbẽda ipſius mẽtio haberet, nec Modecẽſis Canonicus, imo nec clericus diceret in eis, & in literis ipſis hęc eſſet adiecta cõditio, ſi di-

si dignus existeret ad ecclesiasticum beneficiũ obtinendũ intelligere potuisses, qualiter literæ ipsæ fuerant impetratæ.

IDEM ELECTO DECANO & N. Canonico Cameracensi.

Ordinem rescripti interpretationem recipere à iure communi.

Constit. XI.

CAusam, quæ inter Prœmonstratensem, & Pramonensem Ecclesias super possessionibus de anapia vertitur. Et infra.

Quia in literis animduertimus fuisse insertum, quod si alterutra partium citata legitime, præsentiam vestram adire, vel iudicio vestro parere contemneret, vos præsentis partis probationes recipere, & quantum de iure poteritis in causæ cognitiõe ac decisione procedere minime tardaretis.

Nos volentes, vt clausula illa, quantum de iure poteritis, quæ antequam de probationum receptione mentio fieret, fuerat inferenda, clausulam illam de receptione probationum præcedat: mandamus, quatenus ipsam intelligentes ibidem, in causa iuxta tenorem literarum procedere non tardetis: prouisuri, vt si literarum autoritate priorum in eodem negocio legitime est processum, firmum & stabile perseueret, alioquin, si occasione clausulæ memoratæ aliquid constiterit in alterius partis præiudicium attentatum, id viribus decernimus carituru: mandantes, vt in decisione ipsius negocij (sicut præmissum est) tam super principali, quàm super incidentibus quæstionibus appellatiõe remota, canonice procedatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO Senonensi.

Non ualere executorium rescriptum impetratum, si statutus numeris canonicorum iureiurando firmatus, subticetur & frangitur, licet non frangatur numerus præbendarum.

Constit. XII.

COnstitutus apud sedem apostolicam, P. clericus, pposuit, quod cũ Celestinus prædecessor noster de canonicis & capitulo Bituricẽsi dederit in mãdatis, vt ipsum reciperent in canonicum, & in fratrem, & præbendam ei conferrent, si qua tunc in eorum vacaret Ecclesia, vel proximo vacaturam, & ipsi cum mandatum eius admittere nõ curassent, eis præcipiendo mandauit, vt quod mandauerat adimplerẽt, sibi super hoc executoribus deputatis. Et infra.

Verum pars aduersa respondit, quod cũ in Bituricensi Ecclesia rectus esset numerus canonicorum institutus, firmatus iureiurando, & per Romanum Pontificem confirmatus, & de hoc memoratus P. non fecisset in suis literis mentionem, intelligendum erat circumuenisse prædecessorem nostrum, & dictas literas veritate tacita impetrasse. Et infra.

Discretioni vestræ mandamus, quatenus si legitime constiterit vobis numerum canonicorum, qui nunc est in eadẽ Ecclesia, per Decanum & Capitulum eiusdem Ecclesiæ iuramento firmatum, antequam prædictus clericus literas executorias impetrasset, quicquid factũ est occasione literarum ipsarum irritum decernatis: alioquin ei faciatis in eadem Ecclesia præbendam (si qua vacat) sublato cuiuslibet appellationis obstaculo.

IDEM CANONICO A. Pictauiensi.

Literas executorias data opera fraudulenter & mendaciter consequutas nil ualere, Sed cum obtentis per simplicitatem uel ignorantiam, tacita ueritate uel falsitate expressa, saltem etiam in forma communi, delegatus secundum formam iuris in causa procedere debet.

Constit. XIII.

SVper literis, quę ab aliquibus ex malitia, & à nonnullis ex ignorantia, tacita veritate, vel suggesta falsitate impetrãtur à nobis, diuersos intelleximus diuersa sentire. Aliis asserentibus eos debere prorsus carere omni commodo literarum, quum mendax precator carere debeat penitus impetratis. Aliis vero dicentibus, quod & si forma carere debeant in literis nostris expressa, nihilominus iuxta rigorem iuris fit à delegato iudice in negocio procedendum.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Super literis

Nos igitur inter eos, qui per fraudem vel malitiam, & illos, qui per simplicitatem, vel ignorantiam literas à nobis impetrant, huiusmodi credimus discretionem adhibēdam: vt hi qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ peruersitatis pœnam nullum ex illis literis commodum cōsequātur: ita videlicet, quod delegatus (postq̄ sibi super hoc facta fuerit fides) nullatenus de causa cognoscat. Inter alios autē, qui posteriori modo literas impetrāt, duximus distinguendum, quæ falsitas suggesta fuerit, vel, quę veritas sit suppressa. Nam si talis expressa sit falsitas, vel veritas occultata, quæ quāuis fuisset tacita, vel expressa, nos nihilominus (saltem in forma communi) literas dedissemus: delegatus non sequens formā in literis ipsis appositam, secundū ordinē iuris in causa procedat. Si vero per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionē etiam veritatis literæ fuerint impetratæ, qua tacita vel expressa, nos nullas prorsus literas dedissemus, à delegato nō est aliquatenus procedēdum, nisi forsan eatenus, vt partibus ad suam præsentiā cōuocatis, de precum qualitate cognoscat, vt sic in vtroq; casu eadem ratio, quæ delegantem moueret, moueat etiam delegatum, & vbi delegans suas literas denegaret, delegatus etiam suæ cognitionis officium nullatenus interponat.

IDEM ABBATI ET CONuentui Præmonstratensi.

In causa monasterij conuenitur Abbas per rescriptum, in quo nulla fit mentio de conuentu: nec propter hoc appellari potest, nisi Abbatis & conuentus essent bona distincta omnino.

Constit. XIIII.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Edoceri.

EDoceri postulastis à nobis: Vtrum per literas aduersus Abbates nulla mentione habita de suis cōuentibus impetratas, teneātur Abbates ipsi super causis, quæ ad conuentus pertinent, & eosdem, de ipsis querulantibus respondere. Ac licet inhibita sit appellatio, per appellationis obiectum possint, ne respondeant, se tueri?

Super quo duximus respondendum, quod (nisi alia causa rationabilis suffragetur) per appellationem se tueri non possunt, quo minus debeant autoritate literarum huiusmodi legitime respondere?

Cum ex officio suo teneātur congregationum suarum negocia procurare: Nisi forte Abbatis & conuentus negocia essent omnino discreta.

IDEM ARCHIEPISCOPO, & Magistro V. Canonico Moguntinensi.

Processus factus per literas subrèptitias irritatur: sed factus contra formam rescripti irritus nunciatur.

Constit. XV.

CVm dilecta in Christo filia R. Hildesinēsis ecclesię, ac procurator G. monialis super electionibus in eadem ecclesia celebratis litigauerint aliquandiu coram nobis. Et infra. Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Cum dilecta

Deprehendimus literas ad Abbatem de Remech. & suos coniudices impetratas, per surreptionem obtētas, cum in eis illius articuli, videlicet, de subtractorum resignatione fuerit præter conscientiam nostram cognitio demādata, qui in prioribus literis ad Scholasticum Hildesinensem, & coniudices suos obtentis insertus fuerat, de quibus in secundis literis mentio non fiebat, & ideo, quod ipsarum literarum occasione dinoscitur attētatum, duximus irritandum.

Dictum insuper Scholasticum, & coiudices suos inuenimus minus prouide processisse. Cū enim in literis nostris eisdem principaliter mandaretur, vt ad prędictam Ecclesiam personaliter accedentes, personæ idoneæ committerent administrationem Abbatiæ, cui ad opus eius fieret hincinde resignatio subtractorū, ipsi formam mādati Apostolici transponentes, illo capitulo prætermisso, de alijs articulis inordinate plurimum cognouerant. Propter quod processum ipsorum contra nostri formam rescripti, ac iuris ordinem attentatum irritum decernimus & inanem. 9. quæst. 3. ca. Quasi partium

Ideoq; mādamus, quatenus G. & quibusdam alijs sororibus Ecclesiæ (sicut iustum fuerit) restitutis, & forma mandati nostri exacta diligētia obseruata, in nego

negocio ipso ratione præuia procedatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO & magistro V. canonico. Moguntinensi.

Reseriptum secundum valere, licet de primo non faciat mentionem, quo uti noluit impetrãs intra annum.

Constitutio XVI.

PLerumq; cõtingit, ꝗd aliq nostris literis impetratis, illis vti multo tẽpore postponentes, tunc demũ eas exhibent, cum aliarum autoritate ab eis, contra quos primitus literas impetrarant, cœperint conueniri, dicentes, posteriores literas non valere, vtpote non facientes de prioribus mentionem.

Cum igitur non sit malitijs hominũ indulgendum, statuimus, vt si quis nostras literas impetrãs, intra annum post quam copiam iudicum habuerit, ex malitia vel negligentia postposuerit vti eis, autoritate posteriorum literarum valeat conueniri, licet in ipsis nulla de prioribus mentio habeatur.

IDEM ROTHOMAGENSI Archiepiscopo.

Si à delegato aliquid mãdatur ordinario, debet humiliter exequi, quomodo nouerit sibi cõtrarium non mandari per alium delegatũ, per cuius mandatum reuocentur primæ literæ, & hoc casu secundum exequetur.

Si autem dubitauerit de reuocatione, & cognouerit contentionem esse inter utrumq; delegatum, nullatenus exequetur secundum mandatum, usque dum nouerit de contentionis fine inter eos.

Constitutio XVII.

CVm contingat. Et infra. Præterea cum quidam super aliquo litigantes ad diuersos iudices literas impetrãt, quorum quidam obtenti à parte altera tibi mandant, vt partem aduersam denũcies excommunicationis sententiæ subiacere: alijs iudicibus postmodum tibi iniungentibus, vt eandem denuncies absolutam: Queris, An vtrisq;, an neutris, vel alterutris saltem obedire debeas in hac parte.

Super quo tuæ prudentiæ respondentes, credimus distingnendũ, An cũ primum mandatum recepisse dinoscaris, tibi forsan innotuerit inter illos & alios super iurisdictione discordiã suscitatã, an super hoc nihil omnino sciuisti. Et quidem, si super contentione huiusmodi nil tibi penitus innotescat, cum primum mandatum recipere te contingit, illud debes humiliter executioni mãdare. Sed si postea cõtrarium tibi ab alijs demandatur, tunc literarum ad vtrosq; à sede apostolica obtentarum copia postulata, quas tibi autoritate præsentium districte præcipimus exhiberi, si ex ipsarum tenore deprehenderis euidenter, ita quod non sit aliquatenus hęsitandum, quod literę, quę ad illos, à quibus secundum mãdatum receperis, impetratę noscuntur, expresse reuocent literas aliorũ: tu illud intrepidus exequaris, quod tibi secundo loco mandatur. Si vero ex literarum inspectione manifeste tibi cõstet, quod literæ obtẽtæ ad illos, qui primum dedere mandatum, per alias minime reuocantur, secũdum mandatũ nullatenus exequaris. Quod si sup hoc merito fuerit dubitandum, ad exequendũ secundum mandatum te procedere non oportet, donec iuxta cuiusdam nostræ constitutionis tenorem, inter eos huiusmodi concertatio sopiatur. Et idipsum facere debes, si primo mandato recepto, & nondum excutioni mandato, tibi forsan innotuerit, quod inter se super iurisdictione demandata cœperint disceptare.

Supra eo. dẽ lib. cõstit. 7. Pastoralis

Cæterum in his omnibus purã & prouidam te conuenit intentionem habere, ne vel ad declinandum mandatum dubitare te dicas, vbi dubitandum non est, vel etiam ad exequẽdũ te asseras esse certum, vbi certus esse nõ debes. Licet autẽ ex his certa tibi det doctrina qualiter in his te debeas habere, nulla tñ tibi attribuitur potestas, vt inter delegatos aut partes de iurisdictione debeas iudicare.

IDEM MAGISTRO G. ET P. de Firmisca.

Quando in reseripto plura narrantur diuersos effectus operantia, non sufficit impetranti alterum solum probare ad utrumq; effectum consequendum.

Extra lib. 1.tit.3. de rescriptis cap.Olim ex.

OLim ex literis S.Nicasij Remẽsis, Sarginẽsis & vallis regiæ Abbatum fuit nostris auribus intimatum, qd cũ ad eos semel & iterũ à nobis literę processissent, super eo quod P. clericus S.Remigij parochiam de Salice, quam R.de Cliuo per interpositam personã sibi collatam fuisse proposuit, detinebat: ipsi partes semel, secundo & tertio citauerũt, & dictum P.(quia citatus pluries apparere noluit per se, vel per responsalem aliquem coram eis) excommunicationis vinculo innodantes, fecerunt fructus ipsius parochiæ sequestrari. Cumq; idem P. postmodum accedens ad eos, se iuri p misserit pariturũ, ac obtinuerit se absolui: ipsi absolutionis literas concedẽtes, diem ei assignauerunt & locum, quibus coram eis, quod promiserat adimpleret. Qui diem & locũ ex literis illis radens, in locum rasuræ rescripsit, quod ipsi ei sequestratos fructus assignari mandabant, quod coram duobus eorum tandẽ (tertio sui absentiam excusante per literas (est confessus.

Nos igitur, cum tantæ temeritatis excessus falsitatis scrupulo non careret, vobis dedimus in mandatis, vt si esset ita, ipsi præsumptori super dicta parochia perpetuum silentium imponentes, præfato R.de Cliuo assignaretis eandem cũ fructibus sequestratis.

Verum sicut vos per vestras nobis literas intimastis, cum dictus R. rasurã pfatam coram vobis per testes idoneos p bauisset, & ob hoc postulasset sibi dictã ecclesiam assignari, vos vtrũ lcausula ista (si esset ita) de omnibus superioribus, an de articulo tantũ rasurę deberet intelligi dubitastis. Nos igitur respõdemus, quod clausula illa ad omnia debet superiora referri, ad hoc vt ipsi R. ecclesia pfata conferatur. Quia licet vitium falsitatis ad imponendum ei perpetuum silentiũ super ecclesia ipsa sufficiat, qui falsitatem huiusmodi perpetrauit, non tamen propter hoc eadem ecclesia est aduersario assignanda, nisi super alijs facta fuerit plena fides.

IDEM EPISCOPO Imolensi.

Rescriptum non penitus ualere ad recuperã da denuo semel ablata beneficia impetratũ, si ablationis uel amotionis ab officio uel etiam excomunicationis causa non intimetur.

Constitutio XIX.

Extra lib. 1.tit.3. de rescriptis cap. Dilectus filius

DIlectus filius Abbas S. Stephani Bononiensis per suas nobis literas intimauit, quod cũ ipse cui visitationis officium in ciuitate ac diœcesi Bononiensi commisimns, B. & A. presbyteros ab ecclesijs suis propter eorum graues & manifestos excessus duxerit amouendos: ijsdem super restitutione sua nostras ad te in cõmuni forma literas impetrarunt, de amotionis suæ causa & excõmunicationis, qua tenentur astricti, nullam facientes penitus mentionem.

Nos igit fraternitati tuę mandamus, quatenus si est ita, literas ipsas tanquam per veri suppressionem obtentas viribus carere decernas.

IDEM EPISCOPO VEratisamensi.

Non tenetur episcopus habenti perpetuam uicariam, uel sufficiens patrimonium, unde cõmode sustẽtetur, prouidere, uel etiam obtinere aliud beneficium, etiamsi obtinuerit super hoc rescriptum: quod etiam omni modo uiribus careret, si qua gaudet, si perpetuam uicariam non intimanerit.

Constitutio XX.

Extra lib. 1.tit.3. de rescriptis cap. Postulasti.

POstulasti per sedem apostolicã edoceri, vtrum alicuius ecclesiæ perpetuo vicario de prouentibus vicarię bonisq; paternis habenti, vnde valeat commode sustentari, tenearis per illam formam communem, cum secundum Apostolum, in ecclesiastico beneficio prouidere.

Intra lib. 3. Cõstitu. Cum secundum

Ad quod sic duximus respondendũ, quod cum per formam prædictam necessitatibus pauperum clericorum, qui nullum sunt ecclesiasticum beneficium assequuti, sedes apostolica duxerit succurredum, perpetuus vicarius (nisi de vicaria fecerit mẽtionem) commodum reportare non debet de huiusmodi literis, vtpote veritate tacita impetratis.

Non enim carere beneficio debet dici, cui competenter de perpetuæ vicariæ prouentibus est prouisum. Et pro habente beneficij sufficientis subsidium, ex certa

certa scientia super obtinendo alio beneficio de leui nō scribimus, qn faciamus de primo in nostris literis mentionem.

DE CONSVETVDInibus Ecclesiæ Apostolicę.

D. INNOCENTIus papa III. Archiepiscopo & Capitulo Lugdunensi.

Ex consuetudine potest introduci actus siue solennitas, per quam sine apprehensione reali transfertur possessio rei absentis.

Constitutio XXI.

Extra lib. 1. tit. 1. de consuet. ca. Ex literis.

EX literis. Et infra. Si vero aliquis possessiones claustris, vel alijs religiosis locis, in bona valitudine vel vltima voluntate pro suorum vult remedio peccatorum cōferre, hanc conferendi formam esse proponis, quod in huiusmodi donationibus modicum terræ consueuit in manu accipere, vel in extremitate pallij, quod manu Prȩlati ecclesiæ sustinetur, aut super altare ponen dū sub testimonio videntiū & audientiū sub dicta forma, q̄ scotatio vulgariter appellatur. Et infra. Quare discretioni vstræ mandamus, quatenus donationes eorum, quæ sub obtentu consuetudinis claustris, ecclesijs, vel quibuslibet locis religiosis pie cōferuntur, vel etiam sunt collata, faciatis irreuocabiliter obseruari, cum huiusmodi signum, quod scotatio dicitur, non tam factæ donationis, quam traditæ possessionis sit euidens argumentum.

IDEM EPISCOPO PIctauiensi.

Consuetudo canonicis obuians institutis non ualet ut scilicet in causis ecclesiasticis dictum populi uel requisitorum pro sententia teneatur.

Constitutio XXII.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. cap. Ad audientiā

AD audiētiam nostrā noueris pueniisse, q̄d in tua diœcesi, etiā in causis ecclesiasticis consuetudo minus rationabilis habeatur, quod quum aliqua causa tractatur ibidem, & allegationibus & querelis vtriusque partis auditis, à p̄sentibus literatis, & illiteratis, sapiētibus & insipientibus quid iuris sit quæritur, & quod illi dictauerint, vel aliquis eorū (præsentium cōsilio requisito) p̄ sententia teneatur.

Extra lib. 1. tit. 23. de officio archidia. cap Cum iuxta 2. quæ. 1. ca in primis.

Nos igitur attendentes, quod consuetudo, q̄ canonicis obuiat institutis nullius debet esse momenti, cum sententia à nō suo iudice lata nullam obtineat firmitatē, vt in causis ecclesiasticis subiectorū tuorū, postq̄ tibi de meritis eorum constiterit, sententiam proferre valeas, sicut ordo postulat rationis, autoritate tibi p̄sentium (præmissa consuetudine non obstante) concedimus facultatem.

IDEM REVERENDISS. domino N. Legato suo apud Constantinopolim constituto.

Conferre temere sacramenta solis pontificibus reseruata nullatenus potest simplex sacerdos, dempto periculo instante uel necessitate magna urgente, quæ legem non habet.

Constitutio XXIII.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. ca. Quanto de.

QVanto de benignitate. Et infra. Peruenit ad audientiā nostrā quod quidā simplices sacerdotes apud Constantinopolim ea sacramenta præsumūt fidelibus exhibere, quæ ab apostolorum tempore fuerunt solis pontificibus reseruata, vt est sacramentum confirmationis, quod chrismādo renatos soli debēt Episcopi per manus impositionē cōferre, ad excusandas excusationes in p̄cīs, solā consuetudinem prætēdentes. Quapropter discretioni tuæ mādamus, quatenus oībus præsbyteris districte p̄hibeas, ne talia de cætero sua temeritate p̄sumant, q̄ licet nō sint à fidelibus cōtēnenda, tutius tamē est ea sine periculo ex necessitate (q̄ legē nō habet) omittere, q̄ yt ab his, quibus ea conferre non licet,

De cau. dē fi. sca. manuta

Psal. 140 16. quæst. ca. peruenit

ex

ex temeritate (quæ lege damnatur) non sine graui periculo inaniter cõferantur, cum vmbra quædam ostendatur in ope re, veritas autem subeat in effectu.

IDEM DECANO ET Capitulo Cenomanensi.

Non ualet consuetudo per quam interdicti sententia uiciatur.

Constitutio XXIIII.

Extra lib. 1. tit. 4 de Consuet. ca. Cum inter

CVm inter vos ex vna parte, & canonicos. S. Petri de curia ex altera, super eo quod dicti canonici generale interdictũ, ab Episcopo vestro vel à vobis in ciuitate Cenomañ. positũ non seruabãt, quæstio vertebatur. Et infra.

Procurator vero ipsorum proposuit, quod ipsa ecclesia S. Petri à prima fundatione libera extitit & exempta, & de consuetudine etiam in generali interdicto licitum erat eis pulsatis campanis alta voce (interdictis & excommunicatis exclusis) diuina officia celebrare.

Nos igitur cognito, quod ex tali cõsuetudine, si qua foret, disrũperetur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, ipsam de cõsensu fratrum nostrorum duximus irritandam.

IDEM EPISCOPO ELIensi.

In attribuendis alicui officijs nouæ dignitatis cõformare se debet consuetudini uicinarum ciuitatum in suscipiendis honoribus, quæ si diuersa in locis diuersis fuerit, seruabitur magis rationabilis & alij non præiudicans.

Constitutio XXV.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. cap. Cum olim

CVm olim Lõdonensis episcopus nostris auribus intimasset, qd in sua ecclesia proposuerat statuere pcentorem, nos eius precibus inclinati, ei licentiam concessimus præcentorem huiusmodi ordinandi, dummodo in conferẽdis sibi redditibus nulli inferretur preiudicium. Statuentes vt præcentor taliter institutus in sessionibus, processionibus, & alijs, illam haberet in Londonensi ecclesia dignitatem, quam alij habent pcentores in alijs ecclesijs Anglicanis. Et infra.

xii. quæst. 11. ca. Boas, &c.

Quocirca mandamus, quatenus si secundum diuersas consuetudines loco rum, diuersas noueris habere præcentores in Anglicanis Ecclesijs dignitates, iam dictum præcentorem illam facies habere in Londonensi ecclesia dignitatẽ, eaq; manere contentum, quàm (rationabilibus & approbatis consuetudinibus ecclesiæ saluis) sine præiudicio alieno poterit obtinere.

IDEM CONVENTVI Corbiensis monasterij.

Nullatenus potest quis dignitatem alicuius officij temere dimittere absq; scitu & licẽtia suorum superiorum, nec, licet electus, administrare aliam dignitatem non habita confirmatione à superiori, etiamsi sit illius terræ consuetudo talis.

Constitutio XXVI.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. cap. Cum venerabil.

CVm venerabilis frater noster Episcopus Hostiensis, & Legatus S. Crucis presbyter Cardinalis in partibus Alemaniæ legationis officio fungerẽtur, inuenerũt abbatem de monasterio Hermionensi quod ad Romanam ecclesiã noscitur ptinere, nullo mediante ad monasterium Corbiẽse, qd est etiã Romanæ ecclesiæ speciale, propria temeritate migrasse, licentia illud deserendi, vel cõfirmatione à nobis vel ab ipsis, qui vices nostras in illis partibus nunc gerebant, nec habita, nec petita. Et infra.

Postmodum autem nuncij eius ad defensionem ipsius generalem illius terræ consuetudinem allegarunt. Cum igitur hęc nõ tam consuetudo, quam corrupte la merito fit censenda, quæ profecto sacris canonibus est inimica, ipsam mãdamus de cætero non seruari.

IDEM DECANO SAles Herbienensi Archidiacono, & Magistro. P. Penetellino canonico Pisano.

De consuetudine potest induci, quod una Ecclesia de gremio alterius, teneatur sibi prælatum eligere.

Constitutio XXVII.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. ca. Cũ dilectus filius

QVum dilectus filius Gu. Andrecensis ecclesiæ monachus, qui pro clerico eiusdem ecclesię se gerebat, & Gu. procurator monasterij Karofe-

rofenenſis ſuper uire eligẽdi abbatem in Andrenenſi monaſterio, & eiuſdem electione in noſtra præſentia ad inuicem litigarẽt, Idem Gu. electionem ſuam à fratribus Andreñ. eccleſię concorditer celebratam, autoritate Apoſtolica petijt cõfirmari. Aſſerens tam de iure communi, quam priuilegio ſpeciali, eis ab Alexandro Papa conceſſo, & à nobis poſtmodũ confirmato, liberam eligendi autoritatẽ ad eoſdem fratres tãtumodo pertinere. Et infra.

Dictus vero procurator propoſuit ex aduerſo, quod cum olim ad petitionem patronorum eccleſiæ à Morienenſi Epiſcopo fuerit conſtitutum, quod ſi præfatus locus diuino munere adeo pullularet, vt Prior, aut Abbas conſtitueretur ibidem, electio eius penes fratres eiuſdẽ loci, & capitulum Karofenẽſe penderet, & obtentu huiuſmodi ſtatuti ſic fuerit longe retroactis temporibus obſeruatũ, vt monaſterio Andreñ. vacante, Andrenenſes fratres in Karonẽſi. Capitulo, aliquem de gremio monaſterij Karofeneñ. ſibi eligerent in Abbatem. Electio prędicti Gu. tam contra ſtatuti tenorem, quã etiam contra conſuetudinem approbatã (quæ optima eſt legũ interpres) minus canonice attentata, merito caſſari debebat. Et infra.

Quia ergo nobis cõſtitit electionem ipſam à ſuſpenſis, & de ſuſpẽſo etiã celebratã, eã iuſtitia exigẽte caſſauimus. Cæterũ cum ſupradictum ſtatutum ita ſane poſſet intelligi, quod p illud nec iuri cõmuni, nec priuilegio derogetur, vt videlicet ad ſæpe dictos fratres electio ſpectet Abbatis, & ad Karofeneñ. capitulũ confirmatio, Mãdamus, quatenus ſi ex parte Karofeneñ. cœnobij talis fuerit cõſuetudo probata, quæ iure cõmuni præiudicet, in hac parte vos ſecundum illã decernatis electionem Andreñ. Abbatis de cætero faciẽdam. Alioquin Andreñ. monachis ius eligendi Abbatem adiudicare curetis, & ſic de cætero liberã habeant facultatẽ vel de gremio eccleſiæ ſuæ, vel etiã aliunde per electionem canonicam eligendi perſonam idoneam in abbatem, præſentandam Karofeñ. Capitulo, vt ab eo (ſi fuerit canonica) confirmetur.

DE POSTVLATIONE Prælatorum in eccleſia catholica obſeruanda.

INNOCENTIVS papa III. Decano & Cap. Senonẽſi.

Impoſtulabilis eſt, qui uiolat interdictum.

Conſtitutio XXVIII.

AD hæc in beato Petro. Et infra. Cum que de facili non poſſetis in vnũ locum & propoſitũ conuenire, ſed ad nos fuiſſet ab aliquibus appellatũ, tãdẽ conueniẽtes in vnum, Altiſiodorenſem Epiſcopum in Archiepiſcopum poſtulaſtis. Poſtulationem veſtram per magiſtrum. R. præcentorem veſtrum, & per abbatem S. Petri exponentes, & petentes, vt faciendæ translationi pium præbe remus aſſenſum. Extra lib. 1 tit. 5. de Poſtulat. cap. Ad hæc

Verum, quoniam antequam idẽ magiſter ad ſedem apoſtolicam acceſſiſſet, nobis quaſi pro certo conſtabat, quod idem epiſcopus interdicti ſententiã nõ ſeruaſſet, quod etiam idem magiſter nõ negauit in fratrum noſtrorũ præſentia requiſitus à nobis, in ipſius Epiſcopi excuſationem allegãs, quod ſententiam latam nullatenus ſeruare tenebatur, quæ ad eius notitiam nec per literas noſtras, nec per Cardinalem tunc apoſtolicæ ſedis legatum, qui eandem ſentẽtiam promulgarat, nec per deputati ad hoc executoris mandatum, vel literas peruenĩſſet. Et infra.

Quod nec ſufficit, imo nec proficit ad excuſationẽ p̃dicti Epiſcopi, cũ Cardinalis idẽ ſententiã interdicti præſentibus multis ſolẽniter ac publice promulgauit, & eadem interdicti ſententia in regno Francorũ iam à multis publice cœperit obſeruari, nec ſit neceſſarium, cum conſtitutio ſolenniter editur, aut publice promulgatur, ipſius noticiam ſingulorum auribus per ſpeciale mãdatũ, vel literas inculcare, ſed id ſolũ ſufficit, vt

vt ad eius obseruãtiam teneatur, qui no uerit eam solenniter editam, aut publice promulgatam. Cum & contra quosdam, qui Sardicense concilium non seruabant, tanquam illud non habuerint, aut perceperint, canonica tradat autoritas, quod eis non facile facultas credẽdi tribuitur, cum idem penes illos in suis regionibus actum fuerit, & receptum. Nec valet, quod in Altisiodorensi diœcesi dictus rex terram propriam dicitur non habere, cum nos terram totam regis ipsius subijci mandauerimus interdicto, & Cardinalis nostrum interpretatus mandatum, in terram illam sententiam pmulgauerit, quæ regi tunc temporis adhærebat. Et infra.

xvi. dist. ca. Quod dicitis

Sed inde liquido constat sæpe dictũ Episcopum sufficienter excusari nõ posse, quod suam metropolitanam ecclesiã generalis interdicti sententiam & recepisse nouerat, & seruare.

xii. dist. ca. De his

Nos igitur, qui secundum Apostolũ prompti sumus inobedientiã omnẽ vlcisci, eiusdem Episcopi Altisiodorẽsis inobedientiã attendentes, ne nil obedientia prodesse videretur humilibus, si contemptus contumacibus non obesset, cũ iuxta canonicas sanctiones quædã sint culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam, postulationẽ huiusmodi nõ ppter postulantem ecclesiam, sed propter postulatam personam repulimus vt indignam.

xxiii. quæst. vi. ca. Capi
ii. quæst. v ca. Quanto
xxviii. dist. ca. Quid si culpæ

Licet autem ex eo, quod hominem q̃ vestro nõ conueniebat proposito postulastis, cum vos interdicti sententiam seruaretis, & ipse eam contemneret obseruare, permissa vobis facile abusi fueritis potestate, ac ideo vos ea non immerito priuare possemus: de solita tamen benignitate concedimus, vt vobis per postulationem, seu electionem canonicam de persona congrua consulatis.

IDEM HOSTIENSI Episcopo, & apostolicę sedis Legato.

Qui postulatione cassatam uitio personæ innouat, est eligendi & postulandi potestate priuatus.

Constitutio XXIX

GRatum gerimus: Et infra. Accepimus ex literis tuis, q̃d Canonicis Senon. quorum postulatio nostra fuit autoritate cassata, licet cassationis literas suppressissent in fraudem, vt canonice ad electionem procederent mandauisti. Et infra.

Extra lib. i. tit. 5. de Postulat. cap. Gratum gerimus

Cumq; plures eorum postulatiõem cassatam à nobis innouare denuo nitere tur, quidam vero Episcopum Cameracẽsem in Archiepiscopũ postulauerunt: tu intelligens eos, qui cassationem nostrã quodammodo reuocare volebant, eligẽdi priuilegium amisisse, quia concessa sibi ex apostolicæ sedis benignitate abuterentur temere potestate, ac ideo ad alios, licet pauciores numero, quantum tamen ad hoc pertinet consilio saniores eligendi vel postulandi deuolutam esse licentiam, prædictum Cameracensem ad eorum instantiam in pastorem autoritate fretus apostolica prouidisti.

Nos igitur à solicitudine Cameracensis ecclesiæ ipsum reddidimus absolutũ, quod à te de mandato nostro factũ est autoritate apostolica confirmãtes.

IDEM CLERICIS Rauennensis Ecclesiæ.

Postulatio per quam priuata uel minor utilitas communi uel maiori præfertur, uel quæ fit à minori, quam à tertia parte collegij, admitti non debet.

Constitutio XXX.

BOnæ memoriæ Gu. Archiepiscopo vestro viam vniuersæ carnis ingresso, quidã vestrã sanctæ Praxedis presbyterum Cardinalem, quidã vero Imolensem Episcopum postulauerunt.

Extra lib. i. tit. 5. de Postulat. ca. Bonæ memoriæ

Nos igitur auditis, quę de facto, & de iure fuerant allegata, plenius etiam pro vltralibet partium curauimus allegare. Considerauimus vero, quod eiusdem Cardinalis præsentia vtilior sit non solum Romanæ, sed etiam ecclesiæ generali, tam apud apostolicam sedem, quã apud ecclesiam Rauẽnensem. Vnde non immerito præferentes speciali vtilitati communuem & minori maiorem, prædictum Cardinalem postulationi vestræ non duximus concedendum. Attẽdentes autem ex altera parte, quod prædictus

dictus episcopus à minori, quam tertia parte postulatus fuerit, & quod apostolica sedes postulationes huiusmodi non consueuerit in tanta diuisione ac contradictione recipere, cum etiam quando aliquis ab alijs vnanimiter postulatur, ad admittendam postulationem eorum, nõ tam ex iustitia, quam gratia moueatur, postulationem ipsius non duximus admittendam.

Mandantes, quatenus cum his, qui vocem in electione habere noscuntur, p electionem, postulationem, seu nominationem canonicam in personam idoneã conuenire curetis.

IDEM PRAEPOSITO & Capitulo Stringenensi.

Archiepiscopus in Archiepiscopum postulatur. Et ex quo postulatio præsentata est Papæ, non possunt postulantes ab ea recedere, sed debet superioris iudicium expectari.

Constitutio XXXI.

Extra lib. 1. tit. 5. de Postula. cap. Bonæ memoriæ

BOnæ memoriæ Gu. Archiepiscopo vestro viam vniuersæ carnis ingressio, cum in Colocenensem Archiepiscopum postulandum à nobis contulissetis vnanimiter vota vestra, suffraganei Strigonensis ecclesiæ, Quinque Ecclesienensis Episcopus videlicet, & quidam alij postulationi vestræ se opponere curauerunt, asserentes, quod eis contemptis, qui ius eligendi habebant vobiscum, postulatio eadem fuerat attentata, licet vestri nuncij proponerent ex aduerso, qd super præficiendo vobis põtifice de gratia multoties suffraganeorum fuerat requisitus assensus, sed ipsi vobis consiliũ denegauerunt.

Nuncijs igitur in nostra præsentia cõstitutis, & proponentibus aduersarijs q̃dam alia contra processum postulatiõis vestræ, quia nobis de propositis non cõstabat, ita duximus prouidendum, vt si Suffraganeis persistẽtibus in cõtradictione sua, vos postulationi vestrę velletis instare, per procuratores idoneos ad sedem apostolicam veniretis. Si autem illi à contradictione sua cessarent, & vos instaretis proposito vestro, ad præsentiã nostram mitteretis psonas idoneas, quę super his, q̃ opportuna forẽt nos redderẽt certiores. Quod si contradicentibus Episcopis memoratis vos cõtingeret de iure vero diffidere, aliam personam idoneam prouideretis vobis canonice in pastorem.

Cæterum quidam vestrum a postulatione vestra, quam nobis præsentauerat is, communiter temere recedentes, alijs persistentibus in eadẽ, prædictum Quinque Episcopum Ecclesien. in Archiepiscopum postulauerunt. Et infra.

Nos igitur postulationem ipsam, quã inuenimus in multa discordia, non solũ suffraganeorum, verumetiam canonicorum Strigon. ecclesię, ac contra formam mandati nostri temere celebratam, non duximus admittendam, sed vobis dedimus in mandatis, vt ad prouidendũ vobis pastorem idoneum per electionem canonicam, vel postulationem concordem (requisito suffraganeorum assensu, si esset de antiqua & approbata consuetudine requirendus) procedere curaretis. Alioquin nosipsi prouideremus ecclesiæ viduatę. Verum antequam ad vos literæ nostrę peruenissent, innitẽtes mãdato priori, Suffraganeos, prçter Quinque Ecclesien. ad concordiam reuocastis. Et infra. Post hęc mãdato nostro recepto, hi, qui in Colocen. conuenerant, ab eius postulatione recedere noluerũt, sed innouauerunt eandem, reuersis ad eos quibusdam canonicis, qui in partẽ alteram declinarant. Et infra.

Cæteri vero qui Quinque Ecclesien. Episcopum postularant conuenientes in vnum, cæteros canonicos ad capitulũ conuocarunt ad postulationem concordem, vel electionem canonicã, iuxta mãdatum apostolicum procedere cupientes, sed illis nolentibus conuenire, intelligentes penes se tãtum remansisse facultatem liberam eligendi, quia reliqui ius suum prosequi negligebant, prędictum Quinq; Ecclesien. denuo postulauerũt. Et infra.

Nec obstabat eorum discordia, qui alium postularunt, cum prius in postulatione Archiepiscopi supradicti conuenissetis pariter vniuersi, & consensum vestrum annotatum literis, & subscriptiõibus propriis roboratum petijsletis à nobis per communes nuncios confirmari, nosq; vestram recepissemus postulationem diiudicandam, si Suffraganei

forsitan in contradictione persisterent, vel (si consentirent, aut etiam cederent) approbandam. Si enim postquam postulatio subscriptionibus postulantium roboratur, & præsentatur Romano pontifici approbāda, possent ab ea recedere postulantes, nobis frequenter illuderēt, & iudicium nostrum ex eorum pendere arbitrio videretur. Et infra.

Intelleximus itaq; quod & si esset neutra postulatio approbanda, iuxta tenorē tamen posterioris rescripti ad nos de cætero Strigoneñ. ecclesiæ prouisio pertineret. Quia vero non plenā de personis illius regni notitiā habebamus, ideoq; non poteramus salua conscientia eidem ecclesiæ in alia persona, q̄ de regno Vngariç originē duceret, congrue prouidere: nec vellemus ei præficere alienū, quāuis honestius videretur, si Suffraganeus ad Metropolitanum suū accederet, quā Archiepiscopus ad Metropolim trāsferretur, partē tñ elegimus potiorē. Et eundē Archiepiscopum in quē oēs, q̄rū cōsensus in electione, vel postulatione pastoris reqritur, licet diuersis temporibus conuenerant, à vinculo q̄ tenebat Coloceñ. ecclesiç absoluētes, ad Metropolim Stringoneñ. transferimus, & ei licentiā tribuimus trāseundi, palliū ei ad nomē & vsum eiusdē ecclesiæ transmissuri.

71. dist. ca. Hortamur.

IDEM CAPITVLO Strigonensi.

Postulatio contra quam agitur de contempto potest sine præiudicio alicuius reijci, potest tamen de speciali gratia admitti.

Constitutio XXXI.

Extra lib. 1. tit. 5. de Postulat. cap. Postulationem quam

POstulationē, quam celebrastis, & infra. Licet ergo p postulationē huiusmodi, nullū ius sit alicui acquisitum, ideoq; sine præiudicio alicuius, postulationem potuissemus repellere memoratam: vt tamen vobis de speciali gratia cōsulamus, ita duximus prouidendum, q̄d per procuratores idoneos, sufficienter instructos ad omnia, nostro vos conspectui præsentetis: quatenus (vtraque parte præsente) quod iustum fuerit decernamus.

7. dist. ca. multis

DE PRAELATORUM in Ecclesia catholica Electione, eorundemq; potestate.

INNOCENTIVS PAPA III. de Cella Sancti Petri, & Mitinensibus Abbatibus.

Qui electioni de se factæ renunciat appellare nequit ad impediendam electionem alterius. Et electio quæ est à suspensis celebrata, non tenet.

Constitutio XXXIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione. ca. cum inter. 15. quæst. 1 ca. meritu

CVm inter. R. seniorem, & R. iuniorem sup abbatia Straphuseñ. quæstio verteretur, bonæ memoriæ Celestinus p̄decessor noster p̄dictū R. seniorem sentētiā cum instantia postulantem, ad componendum coegit inuitū, & sic abbatiæ renuncians, de manu eius custodiam & Prioratum recepit, ab eo dum viueret possidendos. Cui ordinationi licet consentiret inuitus, domum tamen reuersus (aduersarijs compositionem ipsam nolentibus obseruare) non potuit quæ concessa sunt obtinere. Et infra.

Nos attendentes, quod ex consensu compositionis receptæ ius (si quod sibi competierat) R. senior amisisset, ac p hoc ne monachi ad electionem procederent de iure minime appellare potuisset, cum nisi quorum interest audiri non soleant appellantes, appellationē illā dicimus legittimā nō fuisse, vnde per eā non potuit electio impediri.

Sane quamuis præpositus, & Capitulum Constantiense de interdicto, quod Cardinalis posuerat, in suis literis inseruerint, quia tamē per id quod R. iuniori diœcesanus Episcopus munus benedictionis impendit, ei videtur quod præmisimus obuiare. Vnde vel scriptura facto, vel factum scripturæ prçiudicat, nec probatum fuit (licet obiectum (quod ab interdictis electio fuerit celebrata, ipsam non potuimus irritare. Et infra.

Ideoq; causam ipsam duximus vobis com-

cõmittendam, vt si constiterit, quod electio fuerit facta à suspensis, ea omnino cassata ipsi monasterio (post satisfactionem codignam suspensionis, & interdicti sentẽtia relexata) de persona idonea consulatur.

IDEM CAPITVLO PENnensi.

Si electus non habet sufficiẽtem scientiam, uel ante confirmationem administrat, eius electio cassari debet.

Constitutio XXXIIII.

Extra lib. 1. tit. 6 de Electione cap. Qualiter

QValiter post obitum. Et infra.

Verum, quoniam electus à vobis ante confirmationem admistrationi Episcopatus se irreuerenter immiscuit, recipiendo tam à clericis, quam à laicis iuramenta, non attendens quod secundum Apostolum: Nemo debet sibi honorem assumere, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron, præcipuę, quia nec donum scientiæ Pontifici conueniens fuerat assequutus.

Hebræ, 5

C. de leg. I. nõ dubiũ

Postquam nobis præsentastis eundẽ, sufficienti examinatione p̃missa, electionem de ipso factam duximus irritandã, quicquid ex ea, & ob eam factum est denunciantes penitus non tenere.

IDEM CAPITVLO Capuano.

Si uocantur ad electionem non uocandi, ualet electio facta, eis non expectatis.

Constituio XXXV.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum inter

CVm inter vniuersas metropolitanas. Et infra.

Intelleximus autem per I. & F. canonicos vestros, per literas quas ad sedẽ Apostolicam detulerũt, quod ad Decanũ, & alios canonicos vestros Panormi manentes, (cum de earum parte fuisset vobis per literas intimatum, vt sic tractaretis super electione substituendi pastorem, quod nullum deberitis in eorũ absentia nominare) quendã socium vestrũ cũ literis destinastis, XII. dierum terminum assignantes, infra quem post receptionẽ literarũ vesterarũ iter arriperent redeundi. Quãuis ecclesiastica consuetudo non exigat, vt ad electiõem pastoris canonici tã remoti vocent, & illi p̃cipue, q lõge anteq̃ vos metropolitani vestri obitũ p̃entialiter cognouerunt, quorũ aliqui post eius decessum ad Capuanam ecclesiam sunt reuersi.

Quia vero mora largior est in electionibus valde suspecta, imo sæpe damnosa, mandamus, quatenus inuocata spiritus sancti gratia personam idoneam per electionem canonicam concorditer assumatis ad regimen Capuanæ ecclesiæ, cõsequenter ad audientiam nostram nuncios idoneos transmissuri, per quos à nobis vice regia postuletis assensum, & apolicæ confirmationis gratiam requiratis.

24. quest. 4. ca. Displicet

IDEM ARCHIEPISCOpo & Capitulo Capuano.

Non debet inspici, an post appellationem, sed an contra electio fuerit celebrata. Et penes uocantes, quibus competit uocandi potestas, remanet ius eligendi, si uocati uenire contemnunt. Et ad officium confirmationis spectat examinare electum, etiam nemine opponente. Et nisi electus doceatur legitimæ ætatis & literaturæ, habetur pro non legitime electo.

Constitutio XXXVI.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum nobis

CVm nobis olim de obitu. Et infra. Cum autem constaret interpositam fuisse apellationem ne fieret electio nisi canonica, videri poterat, q̃d post eam medio tempore nihil debuit innouari. Vnde talis electio iudicanda erãt irrita & inanis, vtpote post apellationem canonice interpositam attentata.

Sed cõtra, Cũ appellatũ fuisset nõ vt nulla electio fieret, sed vt fieret canonica, si factũ electionis canonice fuerit suscriptũ, non vtiq; contra formam appellationis huiusmodi, sed magis secundũ eam videbatur esse processum. Et ideo licet post apellationem, non tamen cõtra eandem fuit electio celebrata, propter quod non erat aliquatenus irritanda. Et infra.

15 quest. ca. Quæ ad perpe-

Item cum post appallatiõem emissam Archidiaconus cũ suis fautoribus chorum exijsset, & vos illos vt interessent electioni faciendæ vobiscum curassetis solicite reuocare (quoniam ad electionem faciendam accedere noluerunt) alienos se fecisse videntur, propter quod electioni à vobis iuxta formam mandati apostolici concorditer celebratę, de iure nõ posse contradicere videbantur. Et infra.

His igitur & aliis allegatis, quanquã contra personam illius, quem elegistis, nihil dictum fuerit vel obiectum, quia tamen (iuxta verbum Apostoli dicẽtis, Nemini cito manũ imponas) debemus attendere diligenter ad ea, quæ circa personam inquirenda fuerant duximus ex officio nostro (sicut decuit) procedẽdũ. Et infra.

Illius quoque literaturæ, licet non eminentis, tamen cõuenientis electus existit, vt pro defectu scientiæ (sicut plenius intelleximus ab his, qui eum melius cognouerunt) ab electione nõ deberet excludi. De legitima tamen ætate scire plene non potuimus veritatem, quia cũ à multis cuius ætatis existeret curauerimus indagare, à nemine vnquam audiuimus quod annum ætatis xx. attigisset. Et infra.

Nos ecclesiæ pariter & personæ prouidere volentes, & tam rationes, quam canones obseruare, quia propositum vestrum prouidum intelleximus, & ideo propter vrgentem necessitatem, & euidentẽ vtilitatem ecclesiæ Capuanæ (quã in hac parte potius approbamus) volumus ipsum firmiter perdurare, præfatum subditum nostrum vobis in procuratorem concedimus, liberam ei administrationem (tam in temporalibus, quam in spiritualibus) committentes.

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuarienſi.

Illegitimus potest postulari, non autẽ eligi, & electores, nisi probauerint illum ignoranter elegisse, incidunt in pœnas Lateranensis concilij.

Constitutio XXXVII.

Innotuit nobis, quod Vigoriẽsi eccle sia destituta pastore, Prior & conuentus eiusdem magistrum M. Archidiaconum Eboracensem in Episcopum elegerunt, cuius confirmationem vsq; in aduentum ipsius (qui absens eligebatur, & inscius (distulisti. Qui tandem sponta nea tibi & secreta confessione monstrauit, quod conscientia eius aliquantisper ex natalibus esset læsa. Et infra.

Cuius electionem Capitulum petijt per sedem Apostolicam confirmari, præsentato nobis electionis decreto suscriptionibus electẽtium roborato. Quidã autem Suffraganeorum tuorum asserue runt eum fuisse filium cuiusdam militis, & ab eo ex quadam ingenua & non cõiugata susceptum. Idem quoq; Magister adiecit, quod nũquam pater eius habuerat vxorem, sed matris eius virginitatis florem præripuit quasi furtim. Et infra.

Quamuis autem canon Lateranensis concilij ab Alexandro prædecessore nostro editus, non legitimæ genitos adeo persequatur, quod electionem taliũ innuit nullam esse, nobis tamen per eũ non fuit adempta dispensandi facultas: cum ea non fuerit prohibentis intẽtio, qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præiudiciũ generare, pari post eum (imo eadem) potestate functuris, cum non habeat imperium par in parẽ. Et infra.

Multa enim in hoc casu dispensationem inducere videbantur, literarũ scientia, morum honestas, vitæ virtus, & fama personæ multipliciter à quibusdam, etiam ex fratribus nostris (qui eum in scholis cognouerant) approbatæ. Faciebant etiam hæc ad id non modicum, concors Capituli Vigorienſis electio, petitio populi, assensus principis, votum tuũ, Suffraganeorum suffragia, & humilis deuotio confitẽtis, qui sponte ac humiliter maluit suum confiteri reatum, quam læsa conscientia thronum conscendere Pastoralem.

Habito ergo super hoc diligenti tractatu, intelligentes Vigorien. Capitulũ eundem magistrum non humiliter postulasse, sed improuide potius elegisse (cum ad obtinendum dispensationis beneficium procedendum fuisset non per electionem inhibitam, sed per postulationem permissam) electionem ipsam, pdicti canonicis autoritate cassatam, denunciamus irritã & inanẽ: parcentes nõ modicũ Vigorien. capitulo, qd eis nec pœnã infligimus expressam in canone supradicto, nec probare cogimus ignorãtiã, quam allegant. Et quamuis post cassationem huiusmodi nobis fuerit supplicatum, vt dignaremur eũ, eo miseri cordi

corditer dispensare: supplicationē huius modi, quæ nomine Capituli non fiebat (cum non ad postulandam dispensationem, sed ad petendam confirmationem ipsius fuerint nūcij destinati) ad præsens non duximus admittendam, decernentes irritum & inane, quicquid super ordinatione ipsius Episcopatus, ante susceptionem literarum nostrarum fuerat attentatum. Quod si Vigorien. Capitulū eundem magistrum (propter prærogatiuam meritorum ipsius) duxerit postulandum, postulationem apud sedem Apostolicam præsentare procuret.

IDEM ARCHIEPISCOPO Genuensi, & Placentino & Bobiensi Episcopis.

Non possunt electores in præiudicium electi compromittere, sed si consenserit electioni suæ, uel cōsentire uelit, est confirmandus, si aliud canonicum illi non obsistat, licet non sit de gremio illius ecclesiæ, quantumcūq; ob causam à maiori parte fuerit appellatum.

Constit. XXXVIII

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cū inter

CVm inter Canonicos Saonenses sup electione pōtificis quæstio verteretur, ad sedem apostolicam S. subdiaconus Saonē & I. procurator Capituli accesserunt. Et infra. Proposuit autem procurator prædictus, quod singuli requisiti communi assensu in Hasten. Præpositum (excepto prędicto subdiacono) cō uenerunt, quo in sua duritia permanente, aliorum cōsensus redactus fuit in scriptum publicum consequētur. Cæterum pro parte altera fuit propositum ex aduerso, qd cū septē essent canonici Saonē, in Capitulū se receperunt de futura electione Pontificis tractaturi, sed Archidiacono, Archiepiscopo, & Prępposito dictum Hasten. Præpositum nominantibus, fuit à præfato S. obuiatū, asserēte ipsum morbo epileptico laborare, pro q̄ alia vice tanquam inhabilis fuerat recusatus, Nec ad aliam ecclesiam debere fieri transitum, donec reperiretur idoneus in ecclesia Saonen. Et infra.

61. dist. ca. In synodo.

Post hæc Archipresbyter pro parte altera de rato (vt dicebat) literis præmunitus, Ipse vero S. pro parte sua in Mediolañ. Archiepiscopum compromittere curauerunt, qui Magistrum G. Modicen. Canonicum eis dedit in Episcopū, & cōfirmauit. Et infra. Discretioni ve. mandamus, quatenus cum constet electionem de Prępposito memorato à maiori, & saniori parte Capituli celebratā fuisse, publicatam etiam, & subscriptam: si dictus Præpositus eidem electioni consenserit, vt per mutuum consensum eligentium, & electi, quasi cōiugale vinculum spiritualiter sit contractum, nisi sufficienter sit ostēsum eūdē morbo epileptico laborare (super quo dicitur contra ipsum appellatum) vos non obstante appellationis obiectu, si qua ex alijs causis superius memoratis proponitur interposita (cum eas friuolas reputemus) electionem confirmetis ipsius, nō obstante quod post talem electionem à præfato Archiepiscopo proponitur esse factum, etiamsi à partibus in eum fuerit compromissum, cum electores à tali electione sic resilire nequiuerint. Quod si electores illius compromiserint in Archiepiscopum memoratum, etiamsi dictus Præpositus nondum electioni de se factæ consenserit, eo tamen consentire volente (dummodo à morbo sit immunis obiecto) vos electionem ipsius nihilominus confirmetis.

IDEM PRAENESTINO Episcopo, Sedis apostolicæ Legato.

Electus à maiori & saniori parte capituli, si est, & erat idoneus tempore electionis, confirmabitur: si autem erat indignus in ordinibus, scientia uel ætate, & fuit scienter electus, electus à minori parte, si est dignus, confirmabitur.

Constit. XXXIX.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione ca. Dudū

DVdum ad audientiam nostram quæstio ne perlata, quod vacante Præpositura Colocensis ecclesiæ, in duo se vota eligētium diuisissēt, causam iudicibus duximus committendam. Et infra.

2. quæst. 6. ca. Si qui sunt

Ipsi vero partes ad suam præsentiam conuocarunt, receperunt testes, examinauerunt eligentium conscientias, au-

dierunt allegationes vtrinq;. Et quoniam Præpositus S. Georgij eorum sentētię se asseruit nolle stare, processum ad sedē Apostolicam destinarunt. Et infra. Cunq; nuncij Præpositi sanctoꝝ Apostoloꝝ statuto termino ad p̄sentiam nostram accessissent, Prępositus S. Georgij nec venit, nec ꝓ se misit idoneū respōsalē. Et infra.

Gestis igit̄ iudicū diligēter inspectis, inuenimus, q̊d ꝓ Prępositо sanctoꝝ Apostoloꝝ autoritas, ꝓ Præposito v̄o S. Georgij numerus eligētiū faciebat, Cū primus à XIIII. tū ꝑsonis, tū Canonicis, q alios dignitate, & ętate, & tēpore p̄cedebant, Secundus vero à xxiiij. fuisset electus. Et infra.

23. dist. ca. In nomine domini.

Cū aūt allegationes ꝓ eodē Præposito S. Georgij corā iudicibus ipsis ꝓpositę, nobis nō fuerint p̄sentatę, ꝓpter quod nō potuimus scire ꝑ nos qd obiecerint, vel qd respōderint ad obiecta, sicq; causa remissa nō fuit sufficiēter instructa, ad diffinitiuā sentētiā nō duximus ꝓcedendū, sed decisionē causæ ipsius iudicibus cōmisimus sub hac forma: vt si vel notoriū esset, vel ꝑ ea, q̄ iā dicta erāt, constaret q̊d Prępositus S. Georgij electiōis tēpore pateret, vel in ordinib. vel in sciētia, vel in ętate defectū, q eū iuxta canonū sanctiones impediret ad hmōi officiū ꝓmoueri, ei (nō obstāte ipsius absentia corporali) silētiū imponētes, Prępositо sanctoꝝ Apostoloꝝ Præpositurā adiudicarēt eādē. Alioqn (cū in eū nō solū plures, sed duæ pene partes cōuenerint, & impedimētis cessantibus appareat, q̊d eū bono zelo elegerint) Præpositi sanctoꝝ Apostolorum electiōe cassata, electionem cōfirmarent ipsius, & ei facerent tanquam Præposito respōderi.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate. cap. Significasti

IDEM S. CANONIcis Moguntinensibus.

Recipientes postulatū ad Ecclesiā tanquam institutum uel administratorem ante admissionem postulationis a superiore factam, priuati sunt potestate eligendi, & ad alios, licet pauciores, deuoluitur potestas eligendi: & si omnes priuati sunt, deuoluitur ad papam in Ecclesijs cathedralibus.

Constit. XL.

BOnę memorię Moguntin. Archiepiscopo via vniuersæ carnis ingresso, & qbusdā petentibus Vuormatiēn. Episcopū, qbusdā vero Archiepiscopum vestrū, tunc Prępositū S. Petri Moguntiñ. sibi eligētibus in pastorem, Prępnestino Episcopo à sede Apostolica legato dedimus in mandatis, vt si eundem Episcopum, quo ad temporalia, vel spiritualia recepisse cōstaret ecclesiam Mogūtinensem, vel ministrasse in temporalibus aut spiritualibus in eadem: postulationem de ipso factam nunciaret irritā. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 6 de Electione cap. Bonæ memoriæ

7. quęst. 1 ca. Episcopus, & ca. Si qs Episcopus.

Deinde inquireret de ipsius electione Archiepiscopi veritatē, & si ei de vi, quā ipse & sui metuebant, constaret, (eo nō obstāte quod post appellationē ad nos interpositam fuerat in eius electione ꝓcessum: cū alij, qui appellationi ad nos interpositę, ne sine ipso ac socijs eius haberent in electione processum, non duxerint deferendum, vti cōtra ipsum hac exceptione non possent. Quia frustra legis auxilim inuocat, qui committit in legem. Vnde nec ab eis posse obijci videbatur, quod idem esset à paucioribus secundum eorum assertionem electus, quum ipsi appellationem ad nos legitime interpositam contemnentes, & præter licentiam nostram recipiētes Episcopū memoratū, reddiderint se indignos, electionem Archiepiscopi confirmaret. Et infra.

Licet autem essent notoria, quæ contra dictum Vuormati. Episcopum & eius fautores fuerant obiecta: prædictus tamen legatus ad maiorem cautelā multos testes recepit ex ipsius Archiepiscopi parte productos. Vnde ipse iuxta mādati nostri tenorem procedens, postulationem factam de Vuormati. cassauit, & electionem Archiepiscopi memorati (quāuis à paucissimis celebratam) curauit autoritate Apostolica confirmare, ipsumque ordinauit in presbyterum, & tandē in Archiepiscopum consecrauit. Et infra.

Contra vero legati processum hoc facere videbatur, quod non citatis Vuarmati. Episcopo, & eius fautoribus ꝓcessisset, Porro excessus notorius, examina-

2. quęst. 1 De manifesta.

examinatione non indiget, & pro his q̃ à iudice sunt acta, præsumitur quod omnia rite fuerint celebrata, quãuis & q̃ citati non fuerint, non posset de facili cõprobari. Quia negantis factum per rerum naturam nulla est directa probatio. Cum & si quilibet de se posset asserere, quod ad eum citatio minime peruenisset, singuli tamen vestrum essent in suo testimonio singulares. Ad ipsum quoq; Legatũ (si voluissent) secure potuissent procuratorem idoneum destinare, sicut nuncium destinarant. Et infra.

Nos igitur, & si propter autoritatem iudiciariam præsumamus pro his, quæ acta sunt à Legato, illi tamen plus innitimur rationi, quod aduersarij Archiepiscopi ex tribus causis prædictis se vsque adeo reddiderunt indignos, quod contra eum non debebãt audiri. Vnde quod de ipso factum fuerat, non poterat imperiri p eos: quin etiã si electores eiusdem partis pariter deliqssent, vt se reddidissent indignos, ad nos deuoluta fuisset hac vice ordinatio Ecclesiæ Moguntiñ. Quare dictum Archiepiscopum fine iuris iniuria potuissemus eidem Ecclesiæ præficere in pastorem. Super his vero habito diligenti tractatu, cessationem postulationis factæ de Vuormatien. Episcopo ratam habuimus, electionem memorati Archiepiscopi confirmantes.

IDEM CLERICIS S. Agathæ.

Sufficit electo ad obtinendum, docere eligentem fuisse in quasi possessione tempore electionis: licet non probet, quod proprietas iuris eligendi ad illum pertineret.

Constit. XLI.

QVærelam quàm G. tituli S. Vitalis presbyter Cardinalis per œconomum ecclesię vestræ, cuius idem Cardinalis est gubernator, cõtra P. presbyterum Ecclesiæ S. Saluatoris super Ecclesia ipsa proposuit, Celestinus papa prædecessor noster nobis in minori officio constitutis audiendam commisit.

Petebat igitur œconomus præfatum P. ab Ecclesia S. Saluatoris (quam in præiudicium vestræ Ecclesiæ, ac iniuriam Cardinalis prædicti occupare præsumpserat) remoueri, cum ipsa Ecclesia pertineat ad S. Agathæ Ecclesiam pleno iure: petens pensionem XVI. den. Papien. debitam Ecclesiæ S. Agathæ, pro eadem Ecclesia de Thermis sibi restituti, de nouo subtractam.

Prædictus vero P. respõdebat, quod ipse nullam iniuriam irrogauerat Cardinali, nec in præiudicium Ecclesiæ vestræ receperat dictam Ecclesiã, cum hæc ad illam nullo iure pertineat, nec aliquã sibi reddere pensionem debebat, sed ipse per electionem populi, ad quem de antiqua consuetudine pertinet electio, à cardinali S. Susannæ (cui eadem Ecclesia tanquam capella suo titulo in spiritualibus est subiecta) canonice fuerat institutus. Et infra.

Nos igitur rationibus vtriusq; partis auditis, dictum P. ab impetitione œconomi vestri, super electione, ac institutione de se facta in Ecclesia S. Saluatoris absoluimus, & super his prefato œconomo silentium duximus imponendũ, cum nobis constiterit, quod populus in quasi possessionem præsentandi Clericum existebat, quando ipsum presbyterum ad illam elegit, & Ecclesia eadem spectat ad tit. S. Susannæ in spiritualibus pleno iure, salua quæstione super iure patronatus inter Ecclesiam vestram & populum sæpedictæ Ecclesiæ S. Saluatoris.

Quia vero fuit liquide comprobatũ, quod pensio XVI. denariorum Papien. monetæ, fuerit clericis Ecclesiæ vestræ pro Ecclesia S. Saluatoris de Thermis annuatim per multa tempora persoluta, sed de nouo subtracta, vos in eundem statum percipiendi huiusmodi, de Ecclesia S. Saluatoris de Thremis Ecclesiam vestram decernimus reducendam, & ad solutionem pensionis subtractæ condemnamus presbyterum antedictum, salua quæstione proprietas inter Ecclesias memoratas.

IDEM ARCHIDIACONO & capitulo Vintonensi.

Eligentes scienter indignum, priuati sunt potestate eligendi in electione. quæ primo occurrit facienda.

Constit. XLII.

Extra lib. 1. tit. 6 de Electione cap. Cum vinton.

CVm Vintonẽsis ecclesia pastore vacaret, Archidiaconus cũ suis fautoribus Salubriensem Decanum, prior vero & complices eius præcẽtorem Linconensem in Episcopum elegerunt. Et infra.

Licet igitur omnes in communi de electione facienda tractauerint, quia tamen nequiuerunt esse concordes, infecto negocio ad nos habuere recursum. Et hi quidem, qui præcẽtorem elegerãt, asserebant, ꝙ illi, qui Decanũ elegerant, eligendi erant potestate priuati: pro illa maxime causa, quod hominem illegitime natum scienter eligere præsumpserunt. Vnde secundum Lateranense concilium, & eligendi hac vice perdiderant potestatem, & per triennium ecclesiasticis beneficijs carere debebãt. Illi vero taliter respondebant, quod licet is, quem elegerant, fuisset minus legitime natus, per gratiam tamen Apo. se. legitimari promeruit, & hoc asserebant se legitime probaturos.

Cap. 24.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate. cap. Quia propter.

Nos igitur attẽdentes, quod isti post primam electionem admiserant illos ad secundam celebrandam, & quod decretum concilij memorati decreuit huiusmodi præsumptores vna vice duntaxat eligendi potestate priuatos, quoniam electio, quam coram nobis celebrare volebant, non iam secunda, sed tertia concurrebat, ad eligendum illos censuimus admittẽdos.

IDEM ABBATI CISTERtiensi R. & P. monachis Montis frigidi.

Eligens scienter indignum in Episcopum, est ob hoc suspensus à beneficiis ecclesiæ per triennium, nec potest interim ad dignitatem illius eligi uel assumi.

Constit. XLIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione ca. per inquisitionem.

PEr inquisitionem, quàm de mandato nostro feciſtis super statu Episcopatus, & Episcopi Tholosani, perspicaciter intelleximus, ꝙd Mascaron Cancellarius iuratus asseruit se scijsse pro certo R. olim Tholosanum Episcopum, & amicos ipsius ante suam electionem habuisse colloquium cum quibusdam canonicis nominatim expressis, eosque solicitasse precibus vt ipsum eligerent in Episcopum: seq; vidisse pariter, & audiuisse, quando prædictus Episcopus recognouit in quorundam Canonicorũ præsentia, se canonicis illis, qui aduersati fuerãt suæ primæ electioni, iurasse, credens pro certo, quod iuramẽtum illud illicitum fuit, & præstitum vt idem R. eligeret ex pacto, & quod ipsemet post electiõem ipsius cassatam, domum Episcopalem eius nomine detinebat, recipiens quosdam redditus, & prouentus, ꝙs de ipsius consciẽtia & consensu, in eiusdem negocijs expendebat.

40. dis. ca. multi sacerdotes.

1. quæst. 6. ca. Sint is qui iniustatus.

46. dis. c. Sicut non suo.

Cum igitur talem scienter in Episcopum eligendo (sicut ipse suo iuramento firmauit) ecclesiasticis beneficijs reddiderit se indignum, graue gerimus, & molestum, quod Tholosano Præposito in Episcopum Conuennarum electo, idem Mascaron in præpositum dicitur substitutus.

Quocirca mandamus, quatenus eundẽ ab officio præposituræ penitus amouentes, faciatis virum idoneum ad officium illud assumi.

IDEM PRIORI SANCTI Frigidiani G. & G. canonicis Lucanensibus.

Si non professus eligitur ad regimen ecclesiæ regularis, cassatur electio, consuetudine in contrarium non obstante.

Constit. XLIIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione ca. Cum causam.

CVm causam, quę inter Bonũ presbyterum, & Brunum canonicum S. Petri Lucanẽs, vertitur, super eo, ꝙd dictus presbyter Bonus, à maiori parte canonicorum eiusdem Ecclesiæ, prædicto Bruno, & quodam alio contradicentibus, in priorẽ (sicut dicitur) est electus, olim vobis duximus committendam. Et infra.

Quamuis autem multi priores continue

nuevnus post alium in ipsa Ecclesia per multa, & lõga tempora fuerint non professi, quia tamen prefatus presbyter Bonus non est professus obseruantiam regularem, dubitatis, & merito, nobis procedere inconsultis.

Quia igitur non debemus attendere solummodo quid factum sit, sed potius quid fit faciendum consultationi vestræ taliter respondemus, quod cum secundum legem diuinam, non sit in boue arandum & asino, nec quisquam debeat vestem induere de lano linoq; contexta, irritetis electionem prædictam, & cõpellatis prefatum presbyterũ aliosque clericos non professos, vt vel beati Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam profiteantur, & seruent, aut ipsam Ecclesiam omnino dimittant.

Deut. 22.

11. quæst. 3. can. Abbatẽ monast. 2. & ca. seqũ. Quã sit necessariũ.

IDEM I. TITVLI SANCTI Stephani in Celio monte presbytero Cardinali apostolicæ sedis legato.

Nominatio uel appellatio eius, cuius non interest, electionem non impedit. Sed si uocandus contemnitur, eo prosequente contemptum, cassatur electio etiam confirmata: & potest prosequi, nisi consenserit electioni.

Constit. XLV.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione Quod sic.

QVod sicut ex literis tuis. Et infra. Verum, cum ex prima electione, quæ facta de tribus, dicenda videtur potius nominatio, nihil iuris acquisitum fuerit nominatis, licite procedi potuit ad electionem regulariter celebrandam, præsertim, in Ecclesia Armachana, cum iuxta constitutiones canonicas, si fieri potest, in cathedrali Ecclesia electio debeat celebrari. Nec appellatio interposita electionem illam potuit impedire, cum in ea nihil attentatum fuerit in præiudiciũ Regiæ dignitatis, quia non simplex nominatio, sed solennis electio debet principi præsentari, vt postulationi præstet assensum, & si secus aliquãdo per vsurpationem aliqui faciant abusiue. Si autẽ Miridineñ. Episcopus, & Abbas Mellifontis, qui interesse debuerant, non contempti fuerunt, sed ad electionem vocati (si tamen sine periculo potuerint conuocari) siue nequiuerint, siue noluerint ad electionem celebrandam accedere, ipsorum absentia nõ potuit electionem impedire. Et infra.

Quod si eos vocatos non fuisse constiterit, sed contemptos, infirmanda erit electio penitus taliter celebrata, nisi postea propter bonum pacis curauerint cõsentire.

4. quæst. 5. can. Quisquis. 72. dist. ca. proposuisti.

Episcopus dum celebratur missa consecrationis suæ, vel Archiepiscopus ante receptum pallium ordines cõferre non debet.

Super eo autem, quod in die consecrationis suę antequam missarum solennia finirẽtur, acoluthum ordinauit, pro tali excessu eum corripias, & castiges: cũ solus Rom. Pon. (qui ante hymnum angelicum consecratur, & postmodum ipse missarum solennia incipit, & perficit cõsecratus) in die consecrationis suæ valeat ordines celebrare. Cæteri vero, qui inter Epistolam, & Euangelium consecrantur, quia consecrati concelebrant principaliter celebrãti, ne diuidatur mysterium vnitatis, non debent tunc ordines celebrare. Præterea cum non liceat Archiepiscopo sine pallio cõuocare concilium, conficere chrisma, dedicare basilicas, ordinare clericos, & Episcopos cõsecrare, multum profecto præsumit, qui antequam impetret pallium, clericos ordinare festinat: cum id non tãquam simplex Episcopus, sed tanquam Archiepiscopus facere videatur.

23. dist. ca. Quorundam.

Quod autem tabulam argenteam dicitur vendidisse (dummodo Ecclesiam Armachanam reddat indemnem) æquanimiter poteris præterire, cum id de Cleri & populi processit voluntate.

23. quæst. 4. ca. Si ecclesia.

IDEM EPISCOPO TOletano & Sagonensi, & Abbati de Ardẽ.

Electio per minorem partem capituli facta non tenet, nec per subsequentem consensum ratificari potest.

Constit. XLVI.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. auditis.

AVDITIS & intellectis meritis causæ de duabus electionibus celebra-

celebratis in ecclesia Baiocensi, vnam de Gu. Archidiacono, & alteram de R. subdiacono, inuenimus vtramq; contra formam canonicam attentatam. Cum enim inquisitis voluntatibus singulorum Decanus cum paucioribus in ipsum R. & cantor cum pluribus in dictum Gu. Archidiaconum conuenissent, solo cantore postmodum quendam alium, videlicet Magistrũ R. de Algedijs nominante, ad nostram fuit audientiam appellatũ, ne Decanus, qui primam in electione vocem habebat, ad electionẽ procederet, sine consensu totius capituli, vel maioris, & sanioris partis ipsius. Ipse verò Decanus non habito consensu maioris partis capituli, sed longe minoris, subito in electionem prorupit: appellans, ne quis contra ipsam aliquid attentaret, quãuis asseueret, quod electioni factę plures alij consenserunt: cum tamen ex postfacto nequiuerit conualescere, q̃ ab initio nõ valebat, quoniam electio, quæ fuerat irrita ipso iure, per subsequentem consensum (maxime appellatione pendente) nõ poterat esse rata. Eis ergo ad propria recedentibus, cantor & alij, qui remanserant in capitulo, post illam electionẽ nõ dum cassatam, & appellationẽ ad nos interpositam, à nominatione dicti Archidiaconi recedentes de nouo prefatũ subdiaconum eligere prę sumpserunt.

Nos igitur electionem vtramq; duximus irritandam.

IDEM GRANDISSILVAE ET Bellepartice Abbatibus.

Potestas data compromissarijs ad eligẽdum prælatum, re non integra reuocari non potest: & desiit esse res integra, postquam compromissarij cœperunt habere tractatum.

Constit. XLVII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. In causis

IN causis, & infra. Cum capitulum Tholosanæ ecclesiæ ad tractandum de electione Episcopi conueniissent, duos elegerunt, vt quinq; de eodẽ capitulo eligerent electores, qui præstito iuramento de substituendi Pontificis electione tractarent: Et à singulis de capitulo statutum est, & cõcessum, vt ille, quem illi concorditer, vel tres ex illis eligerent, ab eis (si persona esset idonea) pro Episcopo sine cõtradictione aliqua haberetur. Et infra.

Postmodum verò, cum à prædictis duobus quinq; electores electi fuissent, & ad tractandum de electione secessissent in partem, & non possent omnes in vnam pariter cõcordare personam, tres ex eis conuenerunt in Episcopum Conuennarum, & deinde electionem quàm de postulando Episcopo fecerant, capitulo publicarunt, ac reliqui duo subsequenter tertia die cum paucis de capitulo, reliquis absentibus elegerunt Archidiaconum Argenensem. Et infra.

Nuncij verò prædicti Archidiaconi econtrario responderunt, quod cũ prędicti quinq; electores seorsum de electione tractantes inter se dissiderent, ita q̃ cõtentiosę voces eorum à fratribus, qui remanserant in capitulo, audite fuissent, capitulum ipsos, propter huiusmodi cõtentiones, suspectos habentes, ad eos duos de canonicis destinarunt, per quos inhibuerunt eis ex parte nostra, ne vlterius in facto procederent, & ita potestatem eligendi, quàm eis commiserant, reuocarunt: Mandantes eis, ut redirent ad capitulum & pariter cum alijs fratribus de electione tractarent. Et huiusmodi reuocationi duo ex ipsis electoribus adhibentes consensum, reliquis tribus non contradicentibus, ad ipsum capitulum sunt reuersi, sed alij tres vsq; ad fores capituli subsecuti, ab eis postmodum discesserunt. Capitulum verò cũ tota die illa ipsorum præsentiam expectasset, subsequenti die campanam pulsari fecerũt, sicut moris est ad capitulum congregandum, & prædictis tribus cum paucis cõplicibus suis sese contumaciter absentãtibus, prior cum maiori, & saniori parte capituli elegit in Episcopum Archidiaconum supradictum. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 23. de offic. custodis. cap. 1. & 2. 1. distinct. ca. Ius militare.

Quia verò postulatio de Episcopo Conuennarũ quæ præcesserat facta erat per eos, in quos totum capitulum eligendi transtulerat potestatem, propter quod vnanimiter de consensu totius capituli intelligitur esse facta, quàm (cum res non esset integra, quia in tractatu tã præcesserant electores) capitulum minime

me potuit reuocare, electiõem ipſius Archidiaconi decernimus irritãdam. Quo circa mandamus, quatenus ſi perſonam ipſius Epiſcopi vtilem & neceſſariam inueneritis ad regimen Eccleſiæ Tholoſanæ, & idoneam tam ſcientia literarum, quàm ſuæ conuerſationis exemplo, ad hæreticorum perfidiam de Tholoſana diœceſi extirpandam, quæ ibi per negligentiam prælatorum miſerabiliter, & damnabiliter hactenus pullulauit, tranſeundi ad Eccleſiam Tholoſanam propter vrgentem neceſſitatem, & eorundem vtilitatem ei licentiam tribuatis.

IDEM ARCHIEPIſcopo Florentino.

De conſuetudine poteſt canonicorum electio ad ſolum capitulum pertinere, irrequiſito Epiſcopo.

Conſtitutio XLVIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione ca. Cum eccleſia

CVm Eccleſia Vulterana debito canonicorum obſequio longo fuiſſet tempore deſtituta, Vulteranus Epiſcopus volẽs miniſtrorꝫ defectũ in eadẽ Eccleſia reſtaurare, canonicos quoſdã elegit, & inſtituit in eadem: quos canonici recipere noluerunt, aſſerentes, quod talis electio fuerat in eorum præiudicium attentata. Et infra.

Mandamus igitur, quatenus ſuper primo articulo petitionis Epiſcopi, in quo poſtulauit à te, vt canonicos ab iniuria, quàm ei ſuper electione canonicorũ Vulterañ, Eccleſiæ inferunt prohiberes, ab impetitione ipſius dictos canonicos abſoluere non poſtponas, quia non videtur iniuriã facere, qui vtitur iure ſuo: cum per teſtes longe melius ſit probatũ, quod Canonici ſupradicti hoc iure vſi fuerint ante quam Epiſcopus memoratus. In ſecũdo quoq; articulo, quo idem petebat Epiſcopus, vt dicti canonici Epiſcopum ipſum iure electionis vti libere paterẽtur, abſoluere ſtudeas canonicos ſæpedictos, maxime ſi ſit notorium, qꝫ in Thuſcia generalis conſuetudo ſeruetur, vt in cathedralibus Eccleſijs ſolum Capitulum irrequiſito Epiſcopo eligendi canonicos habeat facultatem.

IDEM ABBATI S. VICTORIS, & Decano Parrhiſienſi, & magiſtro R. Decortanenſi, canonico Morinenſi.

Compromittentes tenẽtur recipere electum à compromiſſarijs, ſi ſit dignus, niſi contra formam compromiſſi eum appareat electum.

Conſtitutio XLIX.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione ca. cum dilectus filius.

CVm dilectus filius Archidiaconus Morineñ. nobis intimaſſet. Et infra. Eccleſia Morinenſis Epiſcopi ſolatio deſtituta, canonici eiuſdem de Paſtoris ſubſtitutione tractantes, in tres canonicos Morinen. poteſtatem eligendi Epiſcopum vnanimiter contulerũt: promittentes vt illum reciperent in paſtorem, quem de gremio ipſius Eccleſiæ ducerẽt eligendum. Qui examinatis voluntatibus ſingulorũ, Archiaconum eiuſdem Eccleſiæ elegerunt in Epiſcopum. Metropolitanus quoq; tam electionem, & electi perſonam exanimans, quàm etiã ſuper ipſius ætate (de cuius defectu fuerat ab aliquibus dubitatum) inquirens ſolicite veritatem, per ſententiam declarando electum ipſum minime ſuſtinere defectum in ętate, electionem factam de ipſo ſolenniter confirmauit. Et infra.

Verum B. qui contra electum venerat memoratum, propoſuit ex aduerſo, quod cum ſupradictis tribus ſub hac forma fuerat eligendi conceſſa poteſtas, vt capitulum eum recipere teneretur, quem illi tres ab omnibus, vel maiori & ſaniori parte de gremio ipſius Eccleſiæ nominatum eligerent in paſtorem: electores ipſi terminos poteſtatis ſibi traditæ non ſeruantes, prædictum Archidiaconum eligere præſumpſerunt, quẽ pauci de capitulo nominarãt. Vnde canonici Morineñ. poſtmodũ admirantes qualiter Archidiaconus electus fuerat memoratus, cũ plures eſſent in Eccleſia eadem digniores, cœperunt fere oẽs publice pfiteri, qꝫ nullatenus Archidiaconum nominarant, & reputãtes ſe in hac parte deluſos, quod ſuper hoc factum fuerat noſtro curauerũt apoſtolatui reſerare. 8. quæſt. 1. ca. illud. 63. diſt. ca. metropolitano.

Nos vero attendentes, quia res pernicioſa eſſet exemplo, ſi per ſurreptionis aſtutiam quis aſcenderet ad apicem dignitatis: ita duximus prouidendum,

vt

vt præstito à contradictoribus iuramento, quod ipsi malitiosè contra præfatum electum non moueant quæstionem huiusmodi, prædicti tres electores astringantur dicere vinculo iuramenti veritatem, quot ex canonicis examinationis tempore in præfatum Archidiaconum conuenerunt. Et si tres simul, aut duo saltem ex ipsis iurati, dixerint maiorem canonicorũ partem in ipsum Archidiaconum conueniſſe, vos contradictoribus silentium imponatis, cum contra hoc eorum esset probatio insufficiens, eo quod singuli in suis testimonijs essent singulares. Si vero per eorum depositiones cõstiterit sæpedictum Archidiaconum extitisse à paucioribus nominatum, tunc si fuerit sufficienter ostensum, quod illũ de gremio Ecclesiæ secundum formam sibi traditam debebant eligere, in quem omnes, vel maior, & sanior pars capituli conueniret, vos electionem ipsius Archidiaconi omnino cassetis. Alioquin quod de ipso factum est ratum habẽtes, contradictores ab eius impetitione per censuram ecclesiasticam cõpescatis: præfatum B. præbenda Morineñ. Ecclesiæ spoliantes, qui se ad hanc pœnam (si forsan in probatione deficeret) obligauit. Non obstãte, quod super ætatis defectu obiectum est contra illum, cum idem canonicus huic obiectioni non multum institerit, & super hoc à Metropolitano fuerit iudicatum, cuius sententia in rem transijt iudicatam: Cum infra decendium non fuerit prouocatione legitima suspensa.

IDEM EPISCOPO Baiocensi.

Si ex septem compromissarijs tres eligunt quartum, & ille consentit, si est idoneus, confirmabitur electio.

Constit. L.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione. ca. cum in iure.

CVm in iure peritus existas. Et infra.

Primus tuæ consultationis articulus continebat, quod cuiusdam Decano Ecclesiæ defuncto, eiusdem loco capitulũ sub hac forma in VII. ex ipsis canonicis compromisit, vt illum quem ex se, vel aliis de gremio ipsius Ecclesiæ omnes pariter, vel maior eorum pars nominaret, eundẽ capitulum reciperet in Decanum. Vnde cum vnus ex illis VII. à tribus ipsorum, & alius, qui non erat de numero eorũ à tribus alijs in Decanum fuerint nominati, requisisti vter eorum assumi debeat in Decanum. 8. quæst. 1. ca. In scripturis

Super quo taliter respõdemus, quod is, qui de numero VII. à tribus eorum dinoscitur nominatus, iuxta compromissi tenorem debet in Decanum assumi: dummodo electioni de se factę consentiat, & aliquod canonicum non obsistat. ff. tit. Quę cuiusque vniuersi. L. Plane

IDEM DVCI CAringiæ.

Electio Imperatoris spectat ad principes Germanos, tres prælatos, quatuor Laicos: & electio facta per eorum maiorem partem, cæteris non contemptis, tenet: & ad Papam pertinet electũ examinare, approbare & inũgere, & cõsecrare, & coronare, si est dignus: vel reijcere si est indignus, vt quia sacrilegus excõmunicatus, tyrãnus, fatuus, & hæreticus, paganus, perimrus, vel Ecclesiæ persequutor. Et electoribus nolentibus eligere, Papa supplet. Et data paritate vocũ eligentium, nec accedente maiori concordia, Papa potest gratificari cui vult.

Constit. LI.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione. cap. Venerabilem

VEnerabilem & infra. Intercætera quidam Principes hac obiectione præcipue sunt vsi, dicentes, quod Apostolicæ sedis Legatus, aut electoris gessit aut cognitoris personã. Si electoris, in messem alienam miserat falcem suam, & electioni se ingerens, Principum derogauerat dignitati. Si cognitoris, ab sente altera partium videtur perperam processisse, cum citata non fuerit: & ideo non debuit contumax iudicari. Et infra. 6. quæst. 3. ca. Scriptum est in lege

Verum illis principibus ius & potestatem eligendi Regem in Imperatorem postmodũ promouẽdũ recognoscimus, vt debemus, ad quos de iure ac antiqua cõsuetudine noscitur pertinere: præsertim cum ad eos ius, & potestas huiusmodi, ab Apostolica sede peruenerit, quæ Romanum Imperium in personam magnifi- 3. quæst. 6. per omnes canones.

63.dist.ca Adrianus. fici Caroli à Græcis transtulit in Germanos. Sed & principes recognoscere debent, & vtique recognoscunt, sicut ijdē nostra recognouere præsentia, q̄d ius & autoritas examinandi personam electam in Regem, & promouendā ad Imperium ad nos spectat, qui eum inungimus, consecramus, & coronamus. Est enim regulariter, & generaliter obseruatum, vt ad eum examinatio personæ ꝑtineat, ad quē impositio manus spectat. Nunquid enim si Principes non solum in discordia, sed etiam in concordia sacrilegum quencumq;, aut excommunicatum, in Regem Tyrannum, vel fatuū, hæreticum eligerent aut paganum, nos inungere, consecrare, ac coronare hominem huiusmodi deberemus? Absit omnino.

11.dist. ca.Quid est

11.quæst. 4.ca.Mi-for.

Obiectioni ergo principum respondentes, asserimus quod Legatus noster approbando Regem, & reprobando ducem, nec electoris gessit personam, vtpote qui nec fecit aliquem eligi, nec elegit, nec cognitoris, cum neutrius electionem quo ad factum eligentium confirmandam duxerit, aut etiam infirmandam. Exercuit autem denūciatoris officium, quia personam ducis eiusdem indignant, & personam Regis denunciauit idoneam, quo ad imperium obtinendum, non tam propter studia eligentiū, quā propter merita electorum: quamuis plures ex illis, qui eligendi Regem in imperatorem promouēdum de iure, ac de consuetudine obtinent potestatem, consensisse perhibeantur in ipsum Regē. Et ex eo quod fautores ducis absentibus alijs & contēptis, ipsum eligere præsumpserunt, pateat eos perperam processisse, cum electioni plus contemptus vnius, quam contradictio multorum obsistat. Et infra.

Nos vtique non ducem, sed reliquū reputamus, & nominamus Regem iustitia exigente. & infra. Quod autem cum in electione vota Principum diuidūtur, post admonitionem & expectationem alteri partium fauere possimus, maxime postquam à nobis vnctio, cōsecratio, & coronatio postulātur, iure patet pariter & exemplo. Nunquid enim si principes admoniti, & expectati, vel non potuerunt, vel noluerunt in vnum propositū conuenire, sedes Apostolica aduocato, & defensore carebit, eorumq; culpa ipsi redundabit in pœnam? Sciunt autem Principes, quod cum Lotharius, & Corradus in discordia fuissent electi, Romanus Pontifex Lotharium coronauit, & Imperium obtinuit coronatus, eodem Corrado tunc demum ad eius gratiam redeunte.

Eos igitur duximus commonēdos, vt à præfato duce iusto quidem à nobis iudicio reprobato recedant, & præfato Regi nō abnuant adhærere, nisi demum tunc contra personam vel factum legitimum, quid ab eis obiectum fuerit, & ostensum. Et infra.

Sunt enim notoria impedimenta ducis, scilicet, excōmunicatio publica, per iurium manifestum, & persequutio diuulgata, quàm progenitores eius, & ipse pręsumpserunt in apostolicam sedem, & alias Ecclesias exercere. Fuit quoq; à prędecessore nostro excōmunicationis vinculo innodatus, quod postmodum recognouit, dum per nuncium suum absolutionis beneficium postulauit. Vnde patet, quod ipse fuit excommunicatus electus. Et infra.

6.quæst. 1.ca. Sunt plurimi. ¶ Verū hac.

5.dist. ca. Ad eius vero cōc.

Idem etiam cōtra proprium iuramentum, super quo nec consiliū à sede Apostolica reqsiuit, ambitionis vitio regnū sibi vsurpare præsumpsit, cum super illo iuramento prius Romana Ecclesia consuli debuisset. Nec valet ad plenam excusationem ipsius, si iuramentum illud dicatum illicitum, cum nihilominus super eo nos prius consulere debuisset, quàm contra ipsum propria temeritate venire: præsertim illo exemplo, quod quum Gabaonite à filijs Israel per fraudem surripuerint iuramenta, & ipsi tamen cognita fraude contra illud venire temere noluerunt. Vtrum vero dictum iuramentum sit licitum, vel illicitum, & ideo seruandum, an non seruandum extiterit, nemo sane mentis ignorat ad nostrum iudicium pertinere. Et infra.

Extra lib. 2.tit.8. de appellat. ca. Cōstitutis.

C. de pactis L. Pactum.

Iosu.9. 22.quæst. 4.ca.Innocens.

Insuper si prædictus Dux Imperium obtineret, libertas Principum in electione periret, & Imperium obtinendi

de cætero cæteris fiduciam tolleretur. Nam si prout olim frater dicti ducis patri eorum, sic dux ipse fratri suo succederet, videretur Imperium non ex electione, sed ex successione deberi. Et in præiudicium Principum redūdaret, si non nisi de domo ducis prædicti videretur aliquis ad Imperium assumēdus. Et infra.

15. quęst. 2. ca. Ita nos. 8. quęst. 1. ca. moyses

Nobilitatem ergo tuam monentes per Apostolica scripta, Mandamus quatenus à præfato duce recedas omnino, non obstāte iuramento, si quod ei ratione regni fecisti: cum (eo quātum ad obtinendum Imperium reprobato) iuramēntum huiusmodi non debeat obseruari.

15. quęst. 6. ca. Alius item

IDEM CAPITVLO N.

Absentes ad electionem de prouincia conuocandos: electio maioris & sanioris partis ut sit confirmanda.

Constit. LII.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione cap. Corā dilecto filio

COram dilecto filio Tituli S. Prudentianæ presbytero Cardinale. Et infra.

Si vero vtriusq; partis fuerit cassata electio, vos (fratribus omnibus, qui fuerint in prouincia conuocatis) quæ maiori, & saniori parti eorū super prædictis videritis complacere, per cēsuram ecclesiasticam faciatis firmiter obseruari.

IDEM PARMENENSI Episcopo & eius coniudicibus.

Cassatur electio partis maioris facta, contempta minori parte, etiam si est unus solus, non tamen ius eligendi deuoluitur.

Constit. LIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Bonæ memoriæ

BOnæ memoriæ S. Cremonense Episcopo in extremis agente, cum de conualescentia desperaretur ipsius, Cremonense Capitulum H. Canonicū suum Regij disciplinis scholasticis insistentem, ad certum terminum in vigilia Pentecostes ꝓ futuri electione Pontificis citari fecerunt. Et infra.

Constituto autem dicto H. pro sua electione, & dilecto filio nostro I. pro electione Archipresbyteri coram nobis, electionem ab ipso H. post electionē Archipresbyteri non cassatam, licet de viro multæ literaturæ, honestæ vitæ, & claræ famæ, non tamen sine multa temeritate præsumptam, cum de priori nostrum deberet expectare iudiciū, antequam procederet ad secundā, duximus irritādam, in pœnam interdicentes eidem contradictionis vocem, in primo cōsensu capitulo permanente.

Electionem autem Archipresbyteri (quamuis laudabile testimonium perhibeatur de ipso) iustitia exigente cassauimus, tum quia corpori dicti Episcopi nondum tradito sepulturæ habuerūt de ipsa electione tractatum contra canonicas sanctiones, tum quia inuentus est H. fuisse contemptus, licet vnus solus extiterit. Cum plus in talibus consueuerit contemptus vnius obesse, quam multorum contradictio in præsenti. Nec prædicta debet dici citatio valuisse, quia cū Episcopi mortem præuenerunt, temeraria nimis extitit, ideo non potuit arcere citatum.

79. dist. ca. Nullus pōtifice

IDEM.

Non monachum non posse in regularē prælatum eligi.

Constitutio LIIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum ad nostrā

CVm ad nostram notitiam peruenisset, quod H. qui se pro Abbate Lexouieñ. gerebat, non fuit ante monachus, quam electus:

Extra lib. 1. tit. 6. de electione. & electi potesta. ca. Cū in magistrū 8. quęst. 1. ca. Sūt in ecclesia Infra, eodē, cōstitu. proxima

Nos attendentes quod contra regulares traditiones illud fuerat attentatum, cum nullam spem, vel promissionem habēs vt Abbas fiat debeat monachari, electionem de ipso factam curauimus reitare.

IDEM MAGISTRO Ca. presbytero Cardinali, sedis apostolicæ Legato.

In abbatem eligi non potest, nisi instructus in regula monachali.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. officij tui.

OFficij tui. Et infra. Sane nobis tuis literis intimastis, q̄d cum monasterium quoddam positum in medio na-

nationis peruersæ, Pastore careret: monachi de electione abbatis tractantes, cũ non possent sui ordinis idoneam inuenire personam, in quendam virum nobilem oculos direxerũt, per quem poterãt melius defensari, & patrem adierunt ipsius humiliter postulãtes, quod filium suum induceret, vt habitum susciperet monachalem, nullam patri de ipsius promotione fiduciam tribuentes : & pater ad hoc induxit filium prouidum & discretum, qui effectus monachus fuit in abbatem electus, cuius electio extitit per rectorem Mesañ. Apostolicæ sedis Legatum, qui omnibus prædictis interfuit, cõfirmata. Cum autem idem sit paratus purgare se, quod nulla fuit ad hoc ambitione inductus, postulas edoceri, vtrũ dictus Legatus electionem confirmare, vel dispensare potuit, vel quod factum est stare possit, & vtrum electione cassata iterum valeat eligi in abbatem.

31. quæst. 1 ca. Si quis

Nos autem consultationi tuę respondemus, quod cum ex his quę in cõtinenti subsecuta sunt ostendatur, quod talis taliter non possit eligi in Abbatem, Maxime pro eo, quod antequam esset discipulus voluit esse magister, electionem illam irritam esse decreuimus & inanem. Verum postquam fuerit in regula competenter instructus (si vrgens necessitas & euidens vtilitas ipsius monasterij postulauerit) purgatione recepta poterit in Abbatem assumi, ne monasteriũ opprimatur incursibus malignorum.

IDEM.

Electio alias canonica confirmatur, licet quidam eligentium essent minori excommunicatione legati.

Constitutio LVI.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Illa q̃ tidiana. Infra lib. 2. Consti. A nobis

Illa quotidiana instantia. Et infra. Quia pro certo didicimus electionem canonicam extitisse, ipsam autoritate Apostolica duximus cõfirmandã, supplentes de plenitudine potestatis, si quis in ea ex eo fuisset defectus, quod quidã interfuerunt electioni eiusdem qui ex sola participatione in simplicis excommunicationis laqueum inciderunt.

IDEM MAGISTRO Maximo, apostolicæ sedis notario.

Si postulatio cum electione conuenit, & numerus postulantium est duplo maior & postulatus est idoneus, postulatio admittitur, reiecta electione. Si uero indignus, & hoc maior pars postulantium ignorauerit, postulatio & electio reprobantur. Si uero sciebant, & electus est idoneus, confirmatur electio, & idem, si numerus postulantium non est duplo maior.

Constitutio LVII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Scriptum est. Apoc. 4

SCriptum est in Apocalypsi Ioannis, quod in medio & in circuitu sedis erant quatuor animalia. & infra. Sane ad hanc Ecclesiam, scilicet Constantinopolitanam, duo animalia sunt vocata, vtinam plena oculis, & alas habentia senas, videlicet Eradieñ. Archiepiscopus, & Plebanus S. Pauli de venetijs, sicut per procuratores tam postulãtium Archiepiscopum quam eligentium plebanum fuit proposita coram nobis. Et infra.

Verum quia de his quæ per assertionem partium in iudicium deducta fuerant, nobis non potuit fieri plena fides, quamuis super his, quæ de numero dicta sunt postulantium, per quoddam instrumentum pubicum, necnon confessionem procuratoris aduersæ partis in iudicio factam, sed postea reuocatã, pars altera assereret suam intentionẽ esse fundatam, causam discretioni tuæ duximus committendam.

Per Apostolica scripta mãdantes, q̃tenus super his & alijs inqras diligẽtissime veritatẽ, de meritis electi & postulati apud Venetias, vbi nati fuerunt, & diutius conuersati. De studijs autem eligentium & postulantium, & omnibus generaliter quæ causam possunt instruere, apud Constantinopolim, vbi huiusmodi postulatio, & electio celebratæ fuerũt. Et si partes cõsenserint procedas hoc modo: vt si constiterit de mutuo consensu, q̃d ad electionem Patriarchę VII. admitterent Prępositi, siue p seipsos siue p alios, & duo alij ex parte vniuersitatis p cæteris conuentualium ecclesiarũ platis, totq; tunc temporis conuentualet ecclesias habuisse platos, q̃d cũ VII. p̃positis, & IX. Canonicis, q̃s q̃dẽ canonicos cõstat in postulatione p̃fati Archiepiscopi cõueniisse, duplo maiorẽ facerẽt

23. dist. ca. Illud.

numerum,quam,xvi.electores plebani, tu vice noſtra poſtulationem admittas: niſi probatum fuerit poſtulato aliquid obuiare de canonicis inſtitutis,quod p motionē ipſius debeat impedire, ac (ple bani electione caſſata) ipſum Archiepiſcopum abſoluas à vinculo, quo Eradienſi eccleſiæ tenetur,concedendo ipſum Cōſtantinopolitanæ eccleſiæ in Paſtorem.

Quod ſi ad faciendum duplo maiorē numerum ſimul omnes prædicti minime ſufficerent,ſiue dignus ſiue indignus fuerit poſtulatus: tu (poſtulatione repulſa) electionem Plebani autoritate noſtra confirmes,dummodo nihil obſiſtat eidem quod ipſum tanto Præſulatu reddat indignum.

Si vero numerus poſtulantium inuētus fuerit duplo maior,quemadmodum prædictum eſt,& perſona poſtulata reperta fuerit indigna: Tu tam poſtulationem, quam electionem non differas reprobare. Niſi forſan omnes aut maior pars poſtulantium præſumptione damnabili poſtulauerint ſcienter indignum, vt hac vice merito debeat eligēdi ſeu poſtulandi poteſtate priuari. Et hoc quoq; caſu electionem confirmes,ſi eam de perſona idonea conſtiterat celebratam.

DE TRANSLA tione Epiſcoporum.

INNOCENTIVS PAPA III. Patriarchæ Antiocheno.

Patriarcha qui confirmatum in archiepiſcopum transfert ad ſedem Epiſcopalem,ab epiſcoporum confirmatione ſuſpenditur.

Conſtit. LVIII.

Extra lib. 1. tit. 7. de Trāſlatione epiſcopi. cap. Cum ex illo. 21. diſt. ca. præceptis 21. diſt. ca. Innouo. Et ca. Quāuis.

CVm ex illo generali priuilegio,quod beato Petro & per eum eccleſię Rom. Dominus noſter indulſit, canonica poſtmodum manauerint inſtituta,continentia maiores eccleſiæ cauſas ad Apoſtolicam ſedem pferendas, ac p hoc translationes Epiſcoporum ac ſe diū mutationes ad ſummū Apoſtolicæ ſedis antiſtitem de iure ptineāt, nec ſup his quicquam p̄ter eius aſſenſum debeat immutari: miramur quod L. Apanienſem electum in Tripolitanam eccleſiam tranſtuliſti, & nouo quodam mutatiōis genere paruificaſti maiorem, & magnū quodāmodo minoraſti epiſcopare Archiepiſcopū,imo potius dearchiepiſcopare præſumens. 3. queſt. 6. ca. Quāuis 7. queſt. 1. ca. Tēporis quale.

Licenter enim dictus L. nondum fuiſſet in Archiepiſcopum conſecratus, confirmationis tamen munus receperat,& Archiepiſcopalia (quantum ei licuit) miniſtrarat, ſicut nobis ipſius relatione innotuit, qui ſe Valineñ. Epiſcopum aſſeruit confirmaſſe.

Ne igitur perpetrandi ſimilia cæteris audacia tribuatur,te ab epiſcoporum cōfirmatione duximus ſuſpendendum. 2. queſt. 7. ca. Qua propter

IDEM DECANO ET Capitulo Andegauenſi.

Electos in Epiſcopos & confirmatos transferre poteſt ſolus Papa.

Conſtit. LIX.

INter corporalia & ſpiritualia eam cognouimus differentiam,quod corporalia facilius deſtruuntur,quam conſtruantur. Spiritualia vero facilius conſtruuntur,quam deſtruantur. Vnde iuxta canonicas ſanctiones Epiſcopus ſolus honorem dare poteſt,ſolus auferre non poteſt. Epiſcopi quoq; à Metropolitanis ſuis munus conſecrationis accipiunt, q tamen non poſſunt niſi per Romanum Pontificem condemnari. Cum ergo fortius ſit ſpirituale vinculum, quam carnale,dubitari non debet, quin omnipotēs Deus ſpirituale coniugium, quod eſt inter Epiſcopum & eccleſiam, ſuo tantum iudicio reſeruauerit diſſoluendum: qui diſſolutionem etiam carnalis coniugij (quod eſt inter virum & fœminam) ſuo tantum iudicio reſeruauit, præcipiens, vt quos Deus coniunxit homo non ſeparet. Non enim humana, ſed potius diuina poteſtate coniugium ſpirituale diſſoluitur, cum per tranſlationem, diſpoſitionem, aut ceſſionem autoritate Romani Pōtificis (quem cōſtat eſſe vicariū Ieſu Chriſti) Epiſcopus ab eccleſia remouet. Et ideo tria hæc q̄ p̄miſimus, nō tam Extra lib. 1. tit. 7. de Trāſlatione epiſcopi. cap. Inter corporalia. 15. queſt. 7. ca. vlti. Infra eodē, cōſtitu. proxima. 3. queſt. 6. ca. Quāuis. Mat. 19. 33. queſt. 2. ca. An quod in

tam constitutione canonica, quã institutione diuina soli sunt Ro. Pon. reseruata.

Sicut aũt Episcopus cõsecratus, sine licẽtia Ro. Põt. nõ debet suã derelinquere ecclesiam, sic & electus confirmatus, cum non debeat in dubium reuocari, qn post electionem, & confirmationem canonicam inter personas eligentium & electi coniugium sit spirituale contractum. Cui profecto Episcopalis dignitas nihil addit, cum quis Episcopali præditus dignitate, nullius tamen Ecclesiæ possit esse Episcopus, quemadmodum de illo contingit, qui oneri Pontificali renunciat, non honori. Vnde quum non sit maius Vinculum Episcopi ad ecclesiam, quam electi, maxime cum fuerit confirmatus, imo idem penitus & non aliud, idem iuris obtinet in vtroque. Sicut ergo Episcoporum trãslatio, depositio, & cessio, sic & electorum post cõfirmationem (spiritualis coniugij ratione) soli est Roma. Pontifici reseruata. Licet vsque ad tempora ista quod cautum fuerat de Episcopis, expressum non fuerat de electis, propter expressam tamen similitudinem vel idẽtitatem potius nemini poterat videri dubium subtiliter intuenti, cum de similibus idem iudicium sit habendum.

Sed neque istud quod in canone legitur de electo, vt si vltra sex menses per suam negligentiam retinuerit ecclesiam viduatam, nec ibi, nec alibi donum consecratiõis accipiat, imo Metropolitani sui cedat iudicio: aliter intelligentibus potest suffragari, cum non intelligatur ecclesia viduata, quasi sponsum non habeat, sed quia sponsus eius nondum sit consecratus, adhuc quo ad quædam quasi viri maneat solatio destituta. Sicut iuxta communem modum loquendi, illa dicitur ecclesia viduata, quæ licet Episcopum inutilem, tamen perhibetur habere. Nec quod de cessione subsequitur, & statutum fuit ad pœnam, trahi debet ad gratiam: vt sicut Metropolitani iudicio electus dẽcitur, ita etiam ad aliam ecclesiam possit transferri, præsertim cum nec sine auto. Ro. Pontifi. fiat cessio, vel deiectio memorata: q vt hęc possent ex illo canone Metropolitano indulsit. Vnde si circa translationem idem fieri voluisset, q̃d de cessione dixerat, de translatione poterat expressisse. Et quod non est sanctorum patrum decreto sancitũ, superstitiosis non est adinuentionibus præsumendum: præsertim cum nonnũquam intelligatur prohibitũ, quod non inuenitur concessum.

Sane quoniam Turonen. Archiepiscopus electum Abricen. per metropolitanum suum cõfirmatum in ecclesiam vestram (præter autori. sed Ap.) transferre præsumpsit, & in Episcopum consecrare, quem Rothomagen. Archiepiscopus citra mandatũ nostrũ absoluit, & ei licẽtiã tribuit transeũdi, p̃dictos archiepiscopos à cõsecratione & cõfirmatiõe Põtificũ, Episcopũ vero ab excutione pontificalis officij Bituricen. Archiepiscopus iuxta mandati nostri tenorem suspendit. Et quamuis ĩdem Archiepiscopi tãquã maiores plus excesserint in præmissis, p̃fatus vero Episcopus minus, vtpote illorum tanquam maiorem errorem sequutus: Nos tamen intellecta eorum confessione spontanea, & supplicatione deuota, veniam errori dedimus. Quia non ex malignitate, sed ex simplicitate peccauerunt. Et qm̃ p̃fatus epus. q minus peccauerat, seuerius fuerat castigatus, reatum suum recognoscens humiliter & deuote ac misericordiam postulans, & iudicium non regrens, nos intuentes quod licet sibi munus cõsecrationis impẽsum, nec prioris ecclesiæ ipsum Pontificem fecerit, nec secundæ, cum ad primam non fuerit consecratus, & ad secundam (priori vinculo perdurante) non potuerit canonice consecrari, adhuc cõiugaliter alteri alligatus, ei tam à vinculo prioris ecclesiæ, quam à pœna suspensionis penitus absoluto de benignitate sedis Apostolicæ duximus concedendum, vt priori consensu hactenus perdurante, Andegauensem ecclesiam studeat gubernare.

IDEM EPISCOPO & Petro scolastico Moguntino.

Episcopus qui propria autoritate de suaec clesia se transfert ad aliam, carebit utraque.

Constit. LX.

QVanto personã Hildesenensis Episcopi. Et infra. Ipse vero relicta Hildesenensi ecclesia ad Herbipolensem ecclesiam autoritate propria se transtulit: Non attendens quod veritas in euangelio protestatur: Quos Deus coniunxit, homo nõ separet. Et potestatem trãsferẽdi Pontifices ita sibi retinuit Dominus & magister, quod soli Petro vicario suo, & per ipsum successoribus suis speciali priuilegio tribuit & concessit: Sicut testatur antiquitas, cui decreta patrum sanxerunt reuerentiam exhibendam, & euidenter asserunt sacrorum canonum sanctiones. Non enim homo sed deus separat, quos Ro. Pon. (qui non puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris) ecclesiarum necessitate, vel vtilitate pensata, non humana sed potius diuina autoritate dissoluit. Et infra.

Matt. 19 — 33. quęst. 2. ca. Quos deus — 25. quęst. 1. ca. Cõtra statuta — C. de sũma Trini. L. 1

Ne autem facti peruersitas transeat p̃sumptoribus in exemplum (quod quidem si verum est, non potest non esse notorium) sibi præcipimus, vt administrationem Herbipolẽsis ecclesiæ penitus derelinquat. Et infra.

23. quęst. 4. ca. Est iniusta

Cęterum quoniam Herbipolensis ecclesiæ canonici vota sua in ipsum prorsus illicite contulerunt, volẽtes (sicut dignum est) vt in eo puniantur, in quo peccauerunt, eligendi eos hac vice suspendimus potestate. Et infra.

Supra eodẽ, consti. proxima

Quia vero Hildeseñ. ecclesiam cui fuerat alligatus, vnde (secundum Apostolum) solutionem quærere non debebat, nimis improbe dereliquit, ne ad ipsam redeat vlterius districtius prohibemus, cum secũdum traditiones canonicas, q ad maiorem plebem se trãstulerit, cathedra repelli debeat aliena, & carere ꝓpria, vt nec illis pręsideat quos per superbiam spreuit, nec illis quos per auaritiam concupiuit.

1. Cor. 7 — 7. quæst. ca. Si quis Episcopus

IDEM EPISCOPO BAMbergensi & Scholastico Mogunt.

Solus Papa transfert Episcopos, & indulgentia per eum super tali translatione concessa ad literam seruanda est.

Constit. LXII.

Licet in tantum. Et infra. Sicut legitimi matrimonij vinculum, q̃d est inter virum & vxorem, homo dissoluere nequit, domino dicente in euangelio, Quos deus coniunxit homo non separet, sic & spirituale fœdus cõiugij, q̃d est inter Episcopum & ecclesiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in consecratione intelligitur consummatũ, sine illius autoritate solui non potest, qui successor est Petri, & vicarius Iesu Christi.

Extra lib. 1. tit. 7. de Trãslatione episcopi. cap. Licet in tãtũ — Matt. 19

Hoc autem C. non attendens quondã Hildesenensis episcopus, ad Herbipolensem ecclesiam propria temeritate trãsiuit. Et infra.

Nec illa prædecessoris nostri indulgẽtia præsumptionem excusat ipsius, sed ambitionem accusat, cum in ea sit expressum, quod si ad maiorem vocaretur forsitan dignitatem, eam sibi lceret assumere, dum tamen nihil ei de statutis canonicis obuiaret. Vnde licet forsitan aliquibus videatur, vt indulgentiæ occasione ipsius ad dignitatem possit transire maiorem, ad parem tamen ipsi transire non licuit, cum in maiori dignitate propter maiorem vtilitatem facilius soleat dispensari. Præterea cum postulatio sicut & electio examinari soleat diligẽter, & tenor illius indulgentiæ, nõ solum videatur postulationis examinationem, sed personę etiam reseruare, subiungens dummodo nihil de canonicis obuiet institutis, antequam per eum postulatio examinata fuisset, cui fuerat faciẽda, nulla ratione debuerat transisse.

93. dist. ca. Legimus in fine

DE AVTORITAte & vsu Pallij in Ecclesia orthodoxa.

INNOCENTIVS PAPA III. C. presbytero Cardinali, Apostolicæ sedis Legato.

Per pallium confertur plenitudo põtificalis officij & nomẽ Archiepiscopale. Const. LXII.

Nisi specialis dilectio illa. Et infra. Sane si postulatio Troianensis Episcopi ad Panormitanã ecclesiã fuisset per nos etiam approbata, nõ tamẽ deberet se Archiepiscopũ appellare, priusq̃, a nobis palliũ suscepisset, in quo

Extra lib. 1. tit. 8. de autorit. & vsu pallij. cap. Nisi specialis

quo Pontificalis officij plenitudo cum Archiepiscopalis nominis appellatione confertur.

Tu ergo quod factum est sic studeas palliare, vt id in confusionem tuam, & sedis Apostolicæ opprobriũ nõ redundet.

Quoniam si oporteat vt nos, vel tu ex hoc negocio cõfundamur, eligemus potius te cõfundi, quã lædamus sedis Apostolicæ dignitatem.

IDEM.

Romanus Pontifex semper & ubiq; utitur pallio, alij in Ecclesijs suis & certis diebus tantum.

Extra lib. 1. tit. 8. de auto. & vsu pallij. cap. Ad honorem

Constitutio LXIII.

AD honorem Dei. Et infra. Sane solus Romanus Pontifex in Missarum solẽnijs, pallio semper vtitur, & vbiq;, quoniam assumptus est in plenitudinem ecclesiasticæ potestatis, quæ per pallium significatur.

Alij autem eo, nec semper, nec vbiq;, sed in Ecclesia sua, in qua iurisdictiõem ecclesiasticam acceperunt, certis debent vti diebus.

2. quæst. 6. c. Quia se.

Quoniam vocati sunt in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis.

IDEM COMPOSTELLANO Archiepiscopo.

Archiepiscopus extra suam prouinciam pallio uti non potest, etiam si hoc habeat consuetudo.

Extra lib. 1. tit. 8. de auto. & vsu pallij. cap. ex tuarum.

Constit. LXIIII.

EX tuarum tenore literarum accepimus, quod cum fuerit in concessione pallij tibi dictum, vt ipso infra Ecclesiam tuã vtereris, & tibi pro Ecclesiæ tuæ negocijs frequenter extra tuam prouinciam commoranti, verecundum sit absq; pallio ministrare (cum consuetudo sit in Hispania generalis, quod Archiepiscopi extra suas prouincias pallio indifferenter vtãtur) vt extra tuam prouinciam vti pallio valeas indulgeri tibi à sede Apostolica postulasti.

Licet autem talis consuetudo dicẽda sit potius corruptela: nos tamen de speciali gratia indulgemus tibi, vt si necessitate aliqua præpeditus ad Ecclesiã tibi subiectam accedere forte nequiueris pro cõsecrãdis suffraganeis tuis, vel clericis ordinandis, & ad Ecclesiam alienam propter hoc te cõtigerit declinare (dummodo is ad quem Ecclesia pertinet id permittat) vtẽdi pallio in iam dictis casibus liberam habeas facultatem.

IDEM.

In qualibet Ecclesia suæ prouinciæ permissis diebus, Archiepiscopus missam celebrans uti pallio potest.

Constit. LXV.

CVm sis. Et infra. Vbicunq; fueris in Missarum celebrationibus constitutus, diebus solennibus vsum pallij (per quod plenitudo Põtificij designatur) poteris liberius exercere.

Ibid. cap. Cum sis

DE RENVNCIATIONE in Ecclesia orthodoxa.

INNOCENTIVS PAPA III. Nidrosinensi Archiepiscopo.

1. Renunciatio beneficij facta in manibus laici non tenet, renuncians tamen est beneficio spoliandus.

Constit. LXVI.

VOd in dubijs. Et infra. Hi præterea qui beneficium ecclesiasticum sibi collatum sponte in manum laicam resignãtes illud denuo à laico susceperunt, eodem sunt beneficio spoliãdi; licet resignatio talium facta laico nullam obtineat firmitatem.

Extra lib. 1. tit. 9. de renũciatione. cap. Quod in

IDEM ARCHIEPISCOPO Eboracensi.

Papa concedit licentiam cedendi Episcopo, qui sine mortis periculo in Ecclesia sua morari non potest.

Constit. LXVII.

AD supplicationem Ragusiẽsis Archiepiscopi, eum à cura, qua tenebatur Ecclesię Ragusiẽsi duximus absoluendũ, eo ꝙd non poterat ibi secure morari, & si accessum haberet ad illã mortis sibi periculũ imminebat. Et infra. Ne ergo idẽ in vituperiũ ministerij nostri defectũ in rebus tẽporalib; patiat, mãdamus, quatenus bñficium (ꝙd de liberalitate regia ac cõcessione tua, in epatu Carleoli;

Ibid. cap. Ad supplicationem

74. dist. ca. Quoniã dam

91. dist. ca. Diaconi

& Ecclesia de Malebrō est illi collatum) ad sustentationem conserues ipsius.

3.quęst.1., ca. Quamuis triste

Cui concessimus, vt in ipso Episcopatu absque vsu Pallij officium Episcopale valeat exercere, tibi tanquam Metropolitano reuerentiam & obediētiam impensurus.

IDEM EPISCOPO Arelatense.

Ponit sex causas ex quibus Episcopi poßunt petere, & Papa cōsueuit concedere cedendi licētiam, quæ his uersibus comprehendi possunt.

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,
Quem male plebs odit, dās scandala, cedere possit.

Constit. LXIX.

Ibidē. cap Nisi cum

NIsi cum pridem. Et infra. Si in huiusmodi cessione frugem tibi melioris vitæ promittis, scire te debes non esse sanctificato in vtero sanctiorem, & ideo non oportet te prædicationis iam susceptæ deserere ministerium, cum ille cuius fieri baiulus recusabat, tandem prædicandum receperit verbū Dei. Quod si forsan humilitatis causa de culmine quæris Pontificali descendere, eo ipso humilitatis videris erigere male verticem, quod te nimis in resignādi proposito exhibes pertinacem, quia tunc in te veram humilitatem custodies, cū & per eam locum sublimem fugies, & per obedientiam non dimittes.

Mar.1 Luc.3

Intueri te itaque volumus, quod hæc sunt illa per quæ cedendi Episcopus licentiam potest postulare: Consciētia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, irregularitasque personæ. Sed in his omnibus est obseruanda cautela. Propter conscientiam enim criminis, cedendi potest licentia postulari, & forsitan non cuiuslibet, sed duntaxat illius, propter quod ipsius officij executio post peractam pœnitentiam impeditur: cū si omnes quos arguit conscientia cuiuslibet culpæ cederent, pauci vel nulli in illo ministerio remanerent. Et infra.

81.dist.ca. Apostol.

Alia vero causa est, debilitas corporis, quæ vel ex infirmitate, vel ex senectute procedit: nec tamē omnis, sed illa solummodo, per quam impotens redditur ad exequēdum officium pastorale. Nam si pro qualibet corporali debilitate susceptæ seruitutis officium posset deseri, frustra fateretur se Apostolus in suis infirmitatibus gloriari: cum interdum non plus hortetur senilis debilitas aliquem cedere, quàm moralis maturitas, (quę in senibus esse solet) ipsum in suo officio suadet permanere. Pro talibus enim de se dicit Apostolus: Cum infirmor, tunc fortior sum. Quia nonnunquam corporis infirmitas fortitudinem cordis augmentat.

2.Cor.12

Ibidem.

Extra lib. 1.tit.9. de renūciati. cap. literas.

Pro defectu quoque scientiæ plerūq; potest quis petere cessionem. Quia cum ipsa circa spiritualium administrationē sit potissimum necessaria, & circa curam temporalium opportuna, pręsul qui cōmissam sibi debet Ecclesiam regere in vtrisque, salubriter ei renunciat, si scientiam (in qua ipsam regat) ignorat: Tu em̄ (inquit dominus) scientiam repulisti, & ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Quanquam etsi desiderāda sit eminens scientia in Pastore, in eo tamen sit competens toleranda. Quia secundum Apostolum, scientia inflat, charitas autem ædificat. Et ideo imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.

38.dist.ca. vltimo. 38.dist.p totum 86.dist.ca. fratrem nostrum

Osee.4 38.dist.ca. Omnes psallentes

1.Cor.8 Supra eodē, constitutiōe Cū nobis oli

Propter malitiam autem plebis cogitur interdum prælatus ab ipsius regimine declinare, quando plebs adeo duræ ceruicis existit, vt proficere nequeat apud ipsam, sed propter eius duritiā, quo magis satagit, eo magis iusto iudicio deficere permittatur, dicente domino per Prophetam: Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, quia domus exasperans est. Et Apostoli leguntur dixisse Iudæis: Ecce conuertimur ad gentes, quia verbo Dei indignos vos fecistis. Non tamen pro qualibet culpa debet Pastor gregem deserere, ne mercenario comparetur, qui videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit: sed de superioris licentia, tunc demum potest non tam timide fugere, quàm prouide declinare, quum

Ezech.3

Act.11

Ioan.10

23.quęst.4 ca. Tres personas.

quum oues cõuertuntur in lupos,& qui debuerant humiliter obedire, iam irreuocabiliter contradicunt. Quum & si tales sint pro crimine grauiter puniendi, sunt tamen pro tempore vtiliter toleranda:quia sanguinẽ elicit,qui nimis emungit.

23. quæst. 4. ca. Ne admisso Prou. 9

4. dist. ca. denique

Pro graui quoq; scandalo euitando, (quum aliter sedari non potest) licet Episcopo petere cessionem,ne plus temporalem honorem, quàm æternam videatur affectare salutem: memor illius quod dicit Apostolus:Si esca scandalizauerit fratrem meum,nõ manducabo carnem in æternum.Sed inter scandalum & scandalum est subtiliter distinguendum, sicut dominus ipse distinxit: cui quum dixissent apostoli: Scis, quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizantur?Respondit:Sinite illos,cæci sunt,& duces cæcorũ. Alibi vero dixit:Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei,vt suspẽdatur mola asinaria in collo eius,& demergatur in profundũ maris.Personæ vero irregularitas(vt si forte sit bigamus, vel viduæ maritus)est causa propter quam petere potest licentiam aliquis resignandi,attestante Apostolo, qui dicit: Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum.Non tamen propter quãlibet irregularitatem personę debet ei qui regulariter ministrauit,cedendi licentia indulgeri,vtpote si de legitimo matrimonio non sit natus:quia licet irregularitatem huiusmodi non potuerit subticere, si tamen & culpa latet & causa, cum eo qui laudabiliter suum impleuit officium (iniuncta sibi pœnitentia competẽti) potest non minus vtiliter,quàm misericorditer dispensari.Ego sum (inquit Deus) zelotes, vindicans peccata patrum in filios,& vsq; in tertiam & quartam generationem, in his qui oderunt me, id est, in illis qui contra me paternum odium imitantur.Vnde patet quod illis qui paterna vitia non sequuntur,propriæ possunt in talibus suffragari virtutes, illo discretionis adhibito moderamine, vt inter nothos & manzeres,naturales,& spurios distinguatur.Et infra.

Matt. 15

Matt. 18

2. Tim. 3

Exod. 20

Verum si propter alias causas cessionem affectes, non est in hoc tibi postulanti fauendum, quum huiusmodi postulatio videatur non esse discreta, quoniam(vt id tanquam notissimum omittamus, quod ociositas & voluptas, arma sunt hostis antiqui,ad miseras animas captiuãdas) propter laboris angustias aut persequutionis incursus non debes desc rere sponsam tuã,cui defigendo manum apud extraneum te fide media copulasti: sciens,quod beati sunt isti,qui persequu tionem patiũtur propter iustitiam,quoniam quum probati fuerint, accipiẽt coronam vitæ,quàm repromisit Deus dili gentibus se. Sed dices: Spiritus vbi vult spirat,& nescis vnde veniat, aut quo vadat,& ideo non est, qui possit vias illius spiritus perscrutari.Qui vero spiritu Dei aguntur,non sunt sub lege: quoniam vbi spiritus Dei,ibi libertas. Quare si cedendi tibi licentia data ab homine non fuerit, nihilominus tamen cedes: quia data est tibi libertas cedendi à Deo.Certe desipis,si sic sapis. Nam quomodo spiritu Dei agitur,qui contra spiritum Dei agit?Si enim vera sunt quæ præmisimus, (imo quia indubitanter sunt vera) procul dubio contra spiritum Dei agit, qui aliquid contra veritatem attentat, quoniam ipse est spiritus veritatis. Porro, si dicas, quod forsan alia est causa latens, propter quam cedendi voluntas tibi cœlitus inspiratur: & nos siquidem respondemus: Tu quomodo scis quod talis inspiratio sit cœlestis?Nonne recolis,quid ille gloriosus Pontifex dixit, quum cepisset viribus corporis repente destitui: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius,non recuso laborem? Fiat voluntas tua: illius exemplum sequutus, qui dixit:Cupio dissolui & esse cũ Christo. Manere autem in carne,necessarium est propter vos.Et infra.

Matt. 5

Iacob. 1

Ioan. 3

Ioan. 16

Phil. 1.

Quippe si quantocunq; virtutum flore refulgeas, & in te non habeas charitatem,nihil te comprobaris habere. Nulla siquidem maior poterit esse charitas, q̃ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quum autem propter hanc te deceat animam tuam pro subditis tuis ponere, nulla occasione (dummodo proficere illis possis, & si non omnibus, tamen multis)ab eorum regimine te cõuenit excusare:quoniã si laboris causam præten-

Ioan. 15

7. quæst. 1. Fere per totum.

1.Cor.15 prætendis, exemplum te Apoſtoli ſubleuabit, qui ſuadet tibi laborẽ huiuſmodi non refugere, dum ſe aſſerit pro communi ſalute plus cæteris laboraſſe: quia licet nõ ſemper ſequatur laborẽ effectus, nihilominus tamen ipſe labor eſt meritorius apud Deum, iuxta quod legitur: Reddet Deus mercedem laborũ ſanctorum ſuorum. Et infra.

24. quæſt. 4. ca. Quis notum

Sap.10

Nec putes quod ideo Martha malam partem elegerit, quæ circa plurima ſatagebat, quia Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea: quoniam licet illa ſit magis ſecura, iſta tamen eſt magis fructifera. Et licet illa ſit magis ſuauis, hæc tamen magis vtilis, quum in fœcunditate ſobolis lippitudo Liæ, Rachaelis pulchritudini ſit prælata: quamuis ſimul in vnum & contemplatiuus eſſe valeas & actiuus, legiſlatoris exemplo, qui nunc aſcendebat in montem, vt ibi gloriam domini cum maiori cerneret libertate: nunc vero deſcendebat in caſtra, vt cum vtilitate maiori neceſſitatibus populi prouideret. Quapropter facilius indulgetur, vt aſcendat monachus ad pręſulatum, quàm pręſul ad monachatum deſcendat. Et infra.

Lucæ.10

De pœnitẽtia. diſt. 7 ca. vltimo.

Gen.29

Monemus itaque vt laborem paſtoralis regiminis non recuſes, ne fortaſſis ad pedes ſuos cum Maria ſperneret te accipere, qui ſibi apud te diuertenti ſpreuiſſes cum Martha ſolicita miniſtrare. Et infra. Quia vero in poſtulando cedendi licentiam inſtitiſti, tibi te duximus relinquendum, vt diſtinctis cauſis propter quas cedere oporteat, ſi propter aliquam cauſam vtilem & honeſtam in huiuſmodi propoſito perſeueres, de licentia noſtra cedas: alioquin cedendi licentiam autoritate apoſtolica tibi ſcias eſſe penitus interdictam: quoniam ſi pennas habeas quibus ſatagas in ſolitudinem aduolare, ita tamen ſtrictę ſunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas (abſque noſtra permiſſione) volatum.

Exo.24

IDEM EPISCOPO FAuentino, in Archiepiſcopum Rauennatenſem electo.

Epiſcopus qui propter crimen renuncianit epiſcopatui, & ad religionem tranſiuit, ad epiſcopatum reaſſumi non poteſt. ſecus ſi renunciauerit propter perſequutionem, infirmitatem, defectũ ſcientiæ, ſimoniam, ipſo ignorante commiſſam, uel aliam ſimilem cauſam.

Conſtit. LXX.

POſt tranſlationem tuam ad Eccleſiam Rauennatenſem, cum Præpoſitus & Canonici Fauentinenſes in I. eorum Canonicum liberam eligendi autoritatem vnanimiter contuliſſent, ipſe I. ſancti Fridiani Lucanenſem Canonicũ olim Epiſcopum Sartanenſem, in Fauẽtinẽſem Epiſcopum poſtulãdum elegit. Porro à ſancti Fridiani priore ſuper hoc requiſito, & obtento conſenſu, Præpoſitus & alij poſtulationem eandem approbari à nobis humiliter petierunt.

Ibidẽ cap. Poſt tranſlatio.

Verum poſtolationi huiuſmodi videbatur concilij Conſtantinopolitani Capitulum obuiare, in quo ſtatutum eſt, vt quicunque de Pontificali dignitate ad monachorum vitam & pœnitentiæ locum deſcẽderit, nequaquam vlterius ad pontificatum reſurgat. Vnde contra dictum concilium (quum ſit vnum ex quatuor principalibus, quæ ſicut quatuor Euangelia Eccleſia Catholica veneratur) nullatenus videbatur eorum poſtulatio admittenda. Cęterum ſpeciales quidam caſus inueniuntur, in quibus (prædicto concilio non obſtante) is qui vitam monachalem elegit, rurſum licite poteſt ad epiſcopatum aſſumi. Si enim quiſquam perſequutionis rabie ſæuiente, vel præpediente inualitudine corporis, quum proficere nequeat in regimine paſtorali, de ſuperioris autoritate ad monaſticam vitam deſcendat: perſequutionis vel ægritudinis impedimento ceſſante, ad Epiſcopalem poterit reſurgere dignitatem. Item, ſi quis propter literaturæ defectum (ne tanquam cæcus cæco ducatum præbeat) locum regiminis autoritate Apoſtolica deſerendo ad ocium ſe contulerit monachale, ac per exercitium lectionis ſcientiæ reperit margaritam, proculdubio poterit denuo vocatus à domino cathedram reaſ-

7. quæſt. 1. ca. Hoc ne quaquam

15. diſt. ca. Sicut ſancti.

Lucæ.

reascendere pastoralem. Rursus, si quis cupiditate parentum (eo tamen penitus ignorante) fuerit episcopatum adeptus, & hoc comperto episcopatum de licētia superioris dimittens, obseruantiam elegerit regularem, etsi ad episcopatum eūdem redire postmodum nequeat, iuxta canonicas sanctiones, ad alium tamen poterit licite reassumi. Quanquam autem in his & consimilibus casibus is qui episcopatu dimisso monasticam vitam elegit, resurgere valeat ad officium pastorale, nihil tamen in his contra præscriptum intelligitur concilium attentari, quod in eo loquitur casu, quum propter aliquod crimē episcopatum qs deserēs, ad vitam monasticam pœnitentiæ causa descēdit. Vnde quidam in eo casu loqui dixerūt capitulum supradictum, quum quis pro crimine, de quo conuictus fuerat vel confessus, ab episcopali dignitate depositus in monasterio extitit ad pœnitentiam agendam inclusus: vel cum aliquis propter graue crimen, pro quo episcopatum retinēs pœnitentiā digne agere non valebat, cedendi obtenta licentia vitam monachalem elegit. Alijs asserentibus sic intelligendum esse capitulum antedictum, vt per se resurgere nequeat, id est, repetere quasi debitum, quod tali modo dimisit: quanquam eligi possit, præsertim si locum tantum & non ordinem resignauit.

Quum ergo nobis constare nequiuerit ob quam causam prædictus I. episcopatui olim cesserit, mādamus quatenus, si tibi constiterit, quod propter aliquam ex præmissis causis, seu consimilibus idē I. episcopatui cesserit memorato, tu autoritate nostra (dūmodo necessitas vel vtilitas id exposcat) licentiā ei tribuas ascendendi ad regimen Ecclesiæ Fauentinensis, maxime si veritate subnititur, quod dictus I. loco tantummodo cesserit memorato, & non ordini, vel etiam dignitati. Tunc enim esset vehementissime præsumendum, quod non propter crimen aliquod ab ipso cōmissum, sed causa pœnitētiæ ad vitam migrauerit regularem: præsertim cum apostolica sedes post cessionem multo minus quàm antea permisisset eidem tali crimine irretito in pontificali ordine ministrare: alioquin (quum durum nimis extiterit contra tam solenne cōcilium huiusmodi postulationem admittere) Præposito & Canonicis memoratis iniungas, vt aliam personam sibi idoneam eligant in pastorem.

DE SVPPLENDA negligentia Prælatorum in Ecclesia catholica.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Supplet superior inferioris negligentiam in beneficijs conferēdis, si tempus Lateranensis concilij lapsum sit, & collatio per inferiorē postea facta non ualet.

Constit. LXXI.

Extra lib. 1. tit. x. de supplen. negligentia Prælatorum, cap. Licet.

LIcet magister H. & R. procurator R. de sancto Cadimū do super Archidiaconatu Richemundiæ diutius litigauerint corā nobis. Et infra.

De pœnitētia. dist. 3. ca. Sane

Ne igitur ius nostrum negligere videamur, qui alios in sua iustitia confouemus, mandamus, quatenus si vobis constiterit Archidiaconatum Richemundię vacasse per annū (tempore semestri quo vel ad Archiepiscopum vel ad Capitulū donatio pertinebat, non à vacatione, sed à notitia computato) cum pro eo quod Eboracēsis Archiepiscopus alium superiorem non habet, extunc fuerat ad nos donatio deuoluta, vtriq; super eo silentium imponatis.

IDEM MAGISTRO P. DE Castro nouo, & R. Monacho Fontisfrigidi, Apostolicæ sedis Legatis.

Si is ad quem spectat beneficii collatio, lapso tempore Lateranen. concilii conferat, non valet collatio, nisi de misericordia toleretur.

Constit. LXXII.

Ibidē cap. Literas vestræ

LIteras vestrę discretiōis accepimus, quod cum in quibusdam Ecclesijs legationi vestræ subiectis quædā bñficia

&

& dignitates tãto tempore vacauiſſent, quod tam prælati, quàm capitula ſecundum tenorem Lateranen. concilij eſſent iure inſtituendi priuati: poſtquàm aduentus veſter innotuit, in beneficijs illis perſonas minus idoneas inſtituere preſumpſerunt. Et infra.

Diſcretioni ergo veſtræ mandamus, quatenus, ſi beneficia & dignitates noueritis perſonis idoneis aſſignatas, eas de patientia permittatis ab ipſis pacifice poſſideri, alioquin perſonas amouentes prorſus ab ipſis, eas de perſonis idoneis autoritate noſtra ſuffulti non differatis quantotius ordinare.

IDEM EPISCOPO Samorenſi.

Is ad quem primo loco ſpectabat collatio beneficij, lapſo tempore Lateranen. concilij conferre non poterit.

Conſtitutio LXXIII.

Ibidē cap. Dilecto filio.

Dilecto filio P. tituli Sancti Marcellini presbytero cardinali S. & R. procuratoribus P. & G. apud ſedem apoſtolicam conſtitutis, auditore conceſſo. Et infra.

Quia nobis conſtitit à Salamantino decano & eius ſequacibus, poſt elapſum ſex menſium ſpacium, infra quod Epiſcopus & capitulum (prout communiter ſpectabat ad eos) procedere ad electionem cantoris neglexerant, electionem ſupradicti P. minus canonice celebratã, eandem decernimus irritam & inanem, & appellationem à Decano & ſuis fautoribus interpoſitam factum Archiepiſcopi (ad quem iam erat eligendi autoritas deuoluta) nequiuiſſe aliquatenus impedire. & infra.

Mandamus quatenus niſi dicto G. aliquod canonicum obuiet, electionem de ipſo factam ſublato apoſtolico obſtaculo confirmetis.

DE TEMPORIBVS ordinationum, & qualitate ordinandorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & conuentui Cariloci.

Si monachus unius ordinis in ſecundo ordine ad quem tranſiuit incipit ſacerdotium, ad primum ordinem rediens, in eo libere miniſtrabit.

Conſtit. LXXIIII.

Extrall. tit. 11. de temporibus ordinationū.

EX parte veſtra noſtro fuit apoſtolatui reſeratũ, quod quidã monachus veſter ſe ad nigros monachos tranſferẽs, & habitum eorum aſſumens, ad ſacerdotij ordinem in ipſo habitu eſt promotus. Vnde quia dubitaſtis, vtrum in aſſumpto taliter ordine miniſtrare debeat.

Mandamus, quatenus (niſi canonicum aliud obuiet) ipſum monachum officium ſacerdotis libere exequi permittatis.

IDEM C. PRESBYTERO Cardinali, apoſtolicæ ſedis Legato.

Si Græcus Epiſcopo Latino ſubiectus, ordinatur ſine Latini licentia, à Græco interdicitur ſibi executio, ſi uero de licentia, tunc toleratur.

Conſtit. LXXV.

Ibidē ca. Quæ translationis.

QVod translationem pontificis. Et infra. Conſultationi tuæ taliter reſpõdemus, quod cum clericus Græcus Epiſcopo Latino ſubiectus à Græco pontifice ordinatur (niſi de mandato vel licentia ſui Epiſcopi fiat) interdicenda eſt ei ordinis executio ſic ſuſcepti, tanquam ab alieno pontifice ſine mandato vel licentia ſui Epiſcopi ordinato.

Si vero de mandato vel licentia ſui pſulis à Græco pontifice ſecundum morẽ Græcorum fuerit ordinatus, licet culpandus ſit Epiſcopus Latinus, q̃ clericos ſuos à Græco facit antiſtite ordinari, quandiu tamen talis mos ab Eccleſia toleratur, impediri non debet ab executione ordinum taliter ſuſceptorum.

19. quæſt. ca. Lugdunen.

IDEM MVTINENSI Epiſcopo.

Ordinatus à Papa ſine licentia papæ, ad ſuperiores ordines non promouetur.

Conſtit. LXXVI. Cum

Ibidem ca, Cum in

CVm in distribuẽdis. Et infra.

Meminimus à nobis fuisse supplicitер postulatũ & clementer indultũ, vt quia p̃fatus A. ecclesiæ Romanæ subdiaconus erat, mandaremus ipsum per Bonoñ. episcopum promoueri.

IDEM MVTINENSI Episcopo, & H. Romanæ Ecclesiæ subdiacono.

Duo sacri ordines non poßunt conferri eidem uno die uel duobus, continuato ieiunio.

Constit. LXXVII.

Ibid. ca. Literas vestras

LIteras vestras recepimus sup in ordinata ordinatione Imoleñ. electi, quem Bonoñ. episcopus præcedenti sabbato in diaconum, & sequenti die dominico (continuato ieiunio) in presbyterũ ordinauit.

In quo quantum vterque deliquerit, euidenter intelligit, qui prudenter attendit. Si enim vtrumque ordinem eodem die conferre illi non licuit, pari non licuit ratione, vnum ordinem vno die, & alium altero (ieiunio continuato) conferri: cum propter continuationem ieiunij fictione canonica, siue mane dominicę trahatur ad sabbatum, siue vespera sabbati ad diem dominicam referatur, profecto mane cum vespera, seu vespera cum mane ad eũdem diem pertinere dicet. Nam si quantum ad hunc necessitatis articulum pertinet, mane ad vnum diem, & vespera referatur ad alium, cur esset continuatio ieiunij necessaria, cum & sabbato ante cœnam & dominica ante prandiũ intelligantur esse ieiuni?

Præfatum itaque Bonoñ. episcopum (vt puniatur in quo deliquit) à collatione ordinum, diaconij. s. & presbyterij, alterum vero ab excutione officij sacerdotalis tam diu volumus manere suspẽsos, donec de illis aliter disponamus.

DE SCRVTINIO in ordinationibus faciendo.

INNOCENTIVS PAPA III

Episcopus interrogatus in scrutinio episcopi ordinandi, potest respondere illum dignum, si non nouit illum indignum.

Constit. LXXVIII.

EX parte tua fuit ꝓpositum. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 13. de Scrutinio faciendo. cap. Ex parte tua

Fraternitati tuę taliter respondemus, quod cum aliquẽ in diaconũ vel presbyterum promouemus, prior diaconorum, qui nobis assistit, dicit: Postulat sancta mater ecclesia hunc diaconũ vel subdiaconum ad onus presbyteratus vel diaconatus assumi. Et nobis interrogantibus, si eum cognouerit esse dignum, idem respondet, quod (quãtum humana fragilitas nosse sinit) & scit & testificat illum ad huiusmodi onus officij esse dignum. Vnde in tali responsiõe aliquem peccare non credimus, dummodo contra conscientiam non loquatur, quia nõ simpliciter illum asserit esse dignum, sed inquantum humana fragilitas nosse sinit: cum illum quem indignum esse non nouit, dignum debeat æstimare. Huiusmodi ergo responsione secure vti poteris, nisi forte de indignitate tibi constiterit consecrandi. Si autem illum indignum esse cognoscis, Metropolitano (priusquam ad huiusmodi scrutinium veniatur) secrete studeas nunciare vel intimare, quamuis nos interrogationem huiusmodi non in consecratione pontificis, sed in ordinatione diaconi vel presbyteri faciamus.

25. quęst. 5. ca. Hoc videtur

DE AETATE ET qualitate, & ordine præficiendorum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Subdiaconus in Episcopum eligi potest.

Constit. LXXIX.

AMultis multoties, an subdiaconus in episcopum eligi valeat, hæsitatur. Siquidem Vrbanus Papa primus decreuit, vt nullus in episcopum, nisi in sacris ordinibus religiose viuens inuentus fuerit, eligatur. Sacros

Extra lib. 1. tit. 14. de ætate & qualitate, cap. A multis 60. dist. ca. Nullo

(inquit) ordines, diaconatum dicimus & presbyteratum. Hos siquidem solos primitiua ecclesia legitur habuisse. Subdiaconos vero (quia etiam ipsi ministrãt altaribus) opportunitate exigẽte concedimus in episcopos eligi, si tamen præclarę scientiæ ac religionis existãt. Quod ipsum non sine Ro. Põtificis vel Metropolitani licentia fieri permittimus. In q̃bus ẏbis innuitur, q̃d Vrbanus ad statũ primitiuę ecclesię se referens, in quo subdiaconatus ordo sacer minime dicebat, instituit, vt de subdiacono (nisi vtilitatis causa, & tunc etiam de permissione Metropolitani vel Ro. Pontificis) non posset electio celebrari.

Verum cum hodie subdiaconatus inter sacros ordines computetur, sicut Vrbanus Papa secundus sub his verbis expressit: Erubescant impij, & intelligant iudicio spiritus sancti eos, qui in sacris ordinibus, presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu sunt positi, si caste non vixerint, excludendos ab omni eorundem graduum dignitate. Et iterum: Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probatæ castitatis existat, & qui vsq; ad subdiaconatum vnicã & virginem habuit vxorem. Et ad similitudinem diaconi & presbyteri subdiaconus debet continentiam obseruare, sicut & in sexta synodo constitutum est, vt si quis eorum, qui ad clerum accedunt, nuptiali iure mulieri voluerit copulari, hoc ante subdiaconatus ordinem faciat. Et beatus Gregorius statuisse legit, vt nullum facere subdiaconum præsumant episcopi, nisi qui se caste victurum promiserit.

32. dist. ca. Erubescãt

Ibidẽ. ca. sequenti.

Ibidẽ. ca. Siquis eorum.

31. dist. ca. Ante triẽnium.

Nos volentes super hoc articulo disceptationis materiam amputare, statuimus, vt subdiaconus in episcopum valeat libere eligi, sicut diaconus vel sacerdos.

IDEM TITVLI SANctæ Crucis Cardinali.

Irregularis, & in minoribus, potest dispensatiue in abbatem instituí.

Ibidẽ. cã. Tua in domino,

Constit. LXXX.

TVam in domino diligentiam commendantes, quam super monasterio sancti Quirici reformando dinosceris adhibere,

Mandamus, quatenus, si non potes eidem monasterio de psona idonea melius prouidere, tu monachum illum, quẽ literis tuis de honestate ac industria commendasti, per quem status eiusdem loci creditur reformandus (nullum prorsus habens respectum ad petitionem illicitã, quam quidam laici faciebant, sed ex tuæ dũtaxat prouisionis officio) instituas in abbatem, ita videlicet, quod ad sacros ordines non ascendat, cum instante necessitatis articulo possit in abbatem assumi etiam in minoribus ordinibus constitutus. Et laici memorati non sint consanguinitate vel affinitate coniuncti monacho memorato, vt ex ipsorum petitione debeat contra eum aliqua sinistra suspicio suboriri.

IDEM ROTHOMAgensi Archiepiscopo.

Abbas si est presbyter & benedictus, conferre potest ordinem clericalem.

Constit. LXXXI.

CVm contingat interdum, quod laici ad monasteria conuolantes à suis abbatibus tonsurentur, requisisti, an clericatus ordo in tonsura huiusmodi conferatur.

Ibidẽ. ca. Cum contingat interdum

Super quo ibi respondetur, quod cũ in vii. synodo sit statutum, vt lectores per manus impositionem licentia sit vnicuique abbati in proprio monasterio solũmodo faciendi, dummodo ipsis ab episcopo (secundũ morem præficiẽdorum abbatum) manus impositio facta noscatur, & constet eum existere sacerdotem, per primã tonsurã iuxta formã ecclesiæ datam à talibus clericalis ordo cõfertur.

59. dist. ca. Qui vide mus.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si canonicus regularis factus monachus, instat de causa ad canoniam reuersus, ibi postea præficiatur, licite tenere poterit prælaturam.

Constit. LXXXII.

INtelleximus q̃d cum in monasterio tuo fueris laudabiliter conuersatus, ad monasterium sancti Innocentij talis ordi-

Ibidẽ. ca. Intellexi mus quod

ordinis accessisti: vbi cum aliquādiu in ipso ordine permāsisses, demum ad cor reuersus, de Metropolitani & aliorum consilio ad primam domum redire curasti: in qua tandem sub regularis obseruātiæ disciplina taliter Deo & hominibus placuisti, quod per tuorum exigentiam meritorum fratres tui p̄ce ferunt tevnanimiter in abbatem.

Ne igitur occasione morę quam in p̄scripto monasterio contraxisti (quasi cō scientia tua te remordeat) in susceptæ administrationis cura tepescas, attendens quod cautum est in canone, ne quis canonicus regularis (nisi forte publice lapsus sit, q̄d absit) efficiatur monachus: & si factus fuerit, ad canonicatus ordinē reuertatur vltimus in choro manendo cucullam ad memoriam delaturus.

Discretioni tuæ mādamus, quatenus circa curam tibi commissam solicitudinem exercere studeas indefessam, & taliter sequētia bona continuare prioribus, quod dignum à Deo possis meritum expectare.

IDEM.

Ordinatus ad sacros ordines sine titulo, ab ordinatore iuste petit beneficium.

Constit. LXXXIII

ACcepimus, te nostris auribus intimante, quod quidam clerici, qui ad sacros ordines sine titulo sunt p̄moti, te ad ecclesiam Bracareñ. super beneficijs obtinendis infestant. Et infra.

Licet igitur in ordinationibus clericorum illam tui ac prædecessores tui dilīgētiam debueritis adhibere, vt minus idonei non ordinarentur à vobis, ac ideo post promotionem eorum exceptionē non poteris p̄tendere contra illos, nisi forte postq̄ p̄moti fuerint, reddiderint se indignos: ex superabuudanti tamen (quando scribere pro talibus nos oportet) facimus in literis nostris apponi, vt si ordinatus p q̄ scribimus, idoneus habeatur, & ecclesiastico beneficio non indignus, ei ab ordinatore vel successore ipsius cōpetens beneficiū tribuat, cū & si tecū de iure agere vellemus, te possemus merito ad p̄uisionem eorū cōpellere, q̄s à te vel prædecessoribus tuis ordinatos fuisse cōstaret, eo præsertim, quod ad obtinendum ecclesiasticum beneficium eos debes idoneos reputare, quos ad ordines susceptisti. Vnde grauiter sustinere non debes, sed nobis potius deuote inclinare teneris, si illos examinari per alios facimus, quos sine examinatione nō credimus ordinatos, antequam ad p̄uisionem eorum te compellere velimus.

Mandamus igitur, quatenus eis, pro quibus te contigerit recipere nostra mādata in forma communi, in maiori ecclesia vel alīs diœcesib. Brachareñ. prouidere non tardes. Exceptiōes autem, si quas contra tales proposueris, præcipimus audiendas.

DE VNCTIONE sacra in ecclesia catholica.

INNOCENTIVS PAPA III. Patriarchæ Cōstantinopolitano.

Ecclesia Græcorū in ordinationibus & consecrationibus seruare debet unctiones, quas seruat ecclesia Romana. Episcopus autem cum consecratur, inungitur chrismate in capite & manibus, quod si fuerit prætermissum, per tres episcopos est supplendum.

Constit. LXXXIIII.

OVum venisset ad apostolicam sedē Bracareñ. Episcopus, qui in consecratione sua sanctā non acceperat vnctionem, quoniā apud vos non consueuerūt pōtifices, cū cōsecrantur, inungi: nos, q̄d illi defuerat, mandauimus in ipso suppleri, facientes caput eius & manus per Alban. episcopum (assistentibus ei duobus episcopis secundū morē ecclesiasticum) sacro chrismate deliniri. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 15. de sacra vnctione. ca. Cum venisset ad.

66. dist. ca. Porro.

Scire te volumus duas esse species vnctiōis: Exteriorem, quæ materialis est & visibilis, & interiorem, quæ spiritualis est & inuisibilis. Exteriore visibiliter inungit corpus: interiori inuisibiliter in-

Vnctionis spēs duæ.

ungitur cor. De prima Iacobus Apostolus ait: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesię, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum. De secunda Ioānes apost. ait: Vos vnctionem quam accepistis ab eo maneat in vobis. Et non necesse habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio vos docet de omnibus, ita faciatis. Vnctio visibilis & exteri or signum est interioris & inuisibilis vnctionis. Vnctio vero inuisibilis & interi or non solum est signum, sed etiam sacramentum: quia si digne sumitur, vel agit, vel auget absq; dubio q̄d designat. Ad exhibendum autem exteriorem & visibilem vnctionem, benedicitur oleum, quod dicitur catechumenorum vel infirmorum, & conficitur chrisma quod ex oleo fit & balsamo mystica ratione. Per oleum enim nitor conscientiæ designatur, iuxta quod legitur: Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Per balsamum odor famæ exprimitur, propter quod dicitur: Sicut balsamum aromatizans odorem dedi. Hoc ergo chrismate vngi debet Episcopus, nō tam in corpore, quam in corde, vt & interius nitorem conscientiæ, quātum ad Deum, & exterius habeat odorē famæ quo ad proximum. De nitore conscientiæ dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Nam omnis gloria filiæ regis ab intus. De odore famæ idē Apostolus ait: Christi bonus odor sumus in omni loco, & alijs sumus odor vitæ in vitā, alijs odor mortis in mortē. Debet eñ episcopus bonū habere testimoniū, & ab his q̄ sunt intus, & ab his q̄ sunt foris, vt cortina cortinā trahat & qui audit dicat, Veni. Hoc vngēto caput & manus Episcopi cōsecrantur. Per caput enim mens intelligitur, iuxta illud: Vnge caput tuum, & faciem tuā laua. Per manus opera intelliguntur, iuxta illud: Manus meæ distillauerūt myrrham. Manus igitur vngitur oleo pietatis, vt Episcopus operetur bonū ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei. Caput autem vngitur balsamo charitatis, vt Episcopus diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente sua, & proximum suum sicut seipsum.

De conse. dist. 4. ca. 1.

Vnctio exterior ex quibus cōficit

Oleo qd mystice designet Matt. 25

Balsamus quid mystice Eccle. 24

12. quęst. 1 ca. Nolo & 11 quęst. 3. ca. Non sunt. audi cadi.

2. Cor. 1

Psal. 44

2. Tim. 2

23. quęst. 4 ca. Nabuchodonosor

8. quęst. 1. ca. Licet ergo

28. quęst. 1 ca. Iā nūc

Caput mysticum qd Mat. 6

Man⁹ qd Cant. 5

Gal. 6

Mat. 22 Luc. 10

Caput inungitur propter autoritatē & dignitatem, & manus propter ministeri um & officium. Caput enim vngitur, vt ostēdatur illius rep̄sentare personam, de quo dicitur per Prophetam: Sicut vnguē tum in capite, &c. Caput enim viri Christus, caput Christi Deus, qui de se dicit, Spiritus domini super me, eo quod vnxit me, euāgelizare pauperibus misit me. Manus Episcopi inunguntur, vt ostendatur accipere potestatem benedicendi & consecrandi. Vnde cum eas consecrator inungit, Consecrare (inquit) & sanctificare digneris domine manus istas p istam vnctionem, & per benedictionem nostram: vt quæcunque consecraverint, consecrentur, & quæcunque benedixerint, benedicantur in nomine domini.

Caput cur vngatur Episcopo

Psal. 132

1. Cor. 11

33. quęst. 5. ca. Cum caput

Esa. 61

Luc. 4

Man⁹ cur vngantur

Vnde in veteri testamēto non solum vngebatur sacerdos, sed etiam rex & Propheta, sicut in libro Regū dominus præcepit Helie: Vade & reuertere in domum tuam per desertum in Damascum. Cunque perueneris illuc, vnges Azahel in regē super Syriā, & Iehu filiū Nausi vnges in regē super Israel: Heliśæum aūt filiū Saphat, qui est de Abel, vnges, pphetam pro te. Sed vbi Iesus Nazarenus (quē vnxit Deus spiritu sancto, sicut habetur in Actibus Apostolorum) vnctus est oleo pietatis præ consortibus suis, qui, secundum Apostolum, est caput ecclesiæ, q̄d est corpus ipsius: principis vnctio à capite ad Brachium est translata, vt princeps ex tunc non vngatur in capite, sed in brachio siue humero vel in armo, in quibus principatus cōgrue designatur, iuxta illud qnod legitur: Factus est principatus super humerum eius &c. Ad q̄d etiā significandū Samuel fecit poni armū ante Saul, cui dederat locū in capite ante eos, qui fuerant inuitati. In capite vero pontificis sacramentalis est delinitio conseruata, quia personam capitis in pōtificali officio repræsentat. Refert autem inter pontificis & principis vnctionem, quia caput pontificis chrismate consecratur, brachium vero principis oleo delinitur, vt ostendatur quanta sit differentia inter autoritatem pontificis & principis potestatem.

Vnctionis pontificū, regūque differētię. 3. Reg. 19

2. quęst. 7. ca. His q. Act. 10

Eph. 1 Col. 2

Esa. 9 1. Reg. 9

Vnctionis q̄ sit pontifici & principi differētia 9. dist. ca. Duo sunt.

Vnctionū Christianorū ratio & differētię quæ.

Quia vero Christus fecit nos in sanguine suo Deo nostro regnū & sacerdo tes

Apoc.1 1.Petri.1 tes(propter quod Apostolus Petrus ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium)idcirco in nouo testamento non solum reges & sacerdotes vnguntur, sed etiam omnes christiani bis ante baptismum, scilicet oleo benedicto, primum in pectore, deinde inter scapulas, & bis post baptismum. s. chrismate sancto, primum in vertice, demum in fronte. In pectore nanque baptizandus inungitur, vt per sancti spiritus donum abijciat errorem & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam, quia iustus ex fide viuit. Inter scapulas, vt per spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam & torporem, & bonam operationē exerceat, quia fides sine operibus mortua est, vt per fidei sacramentum sit munditia cogitationum in pectore, & per operis exercitium sit fortitudo laborū. In scapulis, quatenus fides per dilectionem secundum Apostolum operetur. In vertice vero baptizatus inungitur, vt sit paratus omni petēti de fide reddere rationem, quia per caput intelligitur mens, iuxta quod legitur: Oculi sapientis in capite eius: cuius superior pars est ratio, & inferior est sensualitas. Vnde bene per verticem, quę est superior pars capitis, intelligitur ratio, quæ est superior pars mētis. In fronte vngitur baptizatus, vt libere confiteatur quod credit, Quia corde creditur ad iustitiam, ore vero fit cōfessio ad salutē: memor eius quod dominus ait, Qui me confessus fuerit coram hominibus &c. Ante baptismum ergo vngitur oleo benedicto, & post baptismum chrismate sancto, quia chrisma soli competit Christiano. Christus enim à chrismate dicit, vel potius à Christo dicitur chrisma, nō secundum nominis formam, sed secundum fidei rationē. A Christo vero Christiani dicuntur, tanquam vncti deriuentur ab vncto: vt omnes concurrant in odorem illius vnguenti, cuius nomē oleum est effusum.

De conse. dist.5.ca. de his. De conse. dist.4.ca. Deinde à sacerdote. Abac.1 Heb.10 Iacob.2 Gal.5 1.Petri.3 Eccle.2 Rom.10 Lucæ.9 Christus vnde dicatur. Cant.1

Per frōtis chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur confirmatio: quia per eam spiritus sanctus ad augmentum datur & robur. Vnde cum cæteras vnctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus sacerdos, i. Episcopus debet cōferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum vicarij sunt Episcopi, quod per manus impositionē spiritum sanctum dabant, quemadmodum actuum apostolorum lectio manifestat: Cum audissent (inquit) Apostoli qui erant Hierosolymis, quia recipisset Samaria verbum dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum. Nondum enim in quenquam illorum venerat: sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebāt spiritum sanctum. Cuius aduentus per vnctionis ministerium designatur, quia columba, in qua spiritus sanctus sup Christum in baptismo descendit: ad vesperū in Cataclysmo reuertens ramum retulit virentis oliuæ, cuius vtique sacramentum Dauid Propheta prænoscens, exhilarandam faciem in oleo prædicauit.

Confirmationis vnctio qd insinuet. De conse. dist.4.ca. presbyteri. 15.dist.ca. Peruenit. 2.quęst.7. ca. Accusatio 68.dist. ca. Quorū vices. Act.8 Mat.3 Luc.3 Gen.8 Psal.108

Vngitur præterea, secundum ecclesiasticum morem, cum consecratur altare, cum dedicatur templum, cum benedicitur calix, non solum ex mandato legis diuinæ, verum etiam exemplo beati Syluestri, qui cum consecrabat altare, illud chrismate pungebat. Præcepit enim dominus Moysi, vt faceret oleum vnctionis, de quo vngeret testimonij tabernaculum & arcam testamenti mensamque cum vasis. Verum vnctionis sacramentum aliud quidem efficit & figurat tam in nouo quam in veteri testamento. Vnde non iudaizat ecclesia, cum vnctionis celebrat sacramentum, sicut antiqui mētiuntur, qui neque scripturas neque Dei nouere virtutem.

Vnctio altaris qd mystice Exo.30

Monemus igitur vt illum in ordinandis presbyteris & consecrandis Episcopis morem serues & facias obseruari, quem apostolica sedes obseruat. Et infra.

Licet Romanus Pontifex non vtatur baculo pastorali, tum propter historiam, tum propter mysticam rationem, tu tamen ad similitudinem aliorum pontificum poteris eo vti.

De conse. dist 1 ca. Nullus Episcopus

DE SACRAMENtis non iterandis.

Nouionẽ si.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo *Helienſi.

In ordinato in ſubdiaconum ſine manum impoſitione, & confirmato non chriſmatis, ſed olei unctione, non fiet iteratio, ſed ſupplebitur prætermiſſum.

Conſtit. LXXXV.

Extra lib. 1. tit. 16. de Sacramentis non itera, cap. Paſtoralis,

PAſtoralis. Et infra Pręterea conſulere voluiſti, an pmitti debeat miniſtrare, qui ſine impoſitione manuũ fuerit ad ordinẽ ſubdiaconatus aſſumptus.

Et ſi confirmationis ſacramentum in eo debeat iterari, qui per errorẽ fuit non chriſmate, ſed oleo delinitus.

De conſe. diſt. 4. ca. Oſtendiſt. Supra cõſtit. proxima

Ad q̃d breuiter duximus reſponden dũ, quod in talibus nõ eſt aliquid iteran dum, ſed caute ſupplendum, quod incaute fuerat prætermiſſum.

DE FILIIS PRES. byterorum ordinãdis vel non ordinandis.

INNOCENTIVS PAPA III.

Illegitimus in eccleſia paterna prębendari non debet.

Conſtit. LXXXVI.

Extra lib. 1. tit. 17 de filijs pres byterorũ cap. Cum decorem

CVm decorem dominus Dei. Et infra. Filijs canonicorum pbendas in eiſdẽ eccleſijs cõferri non ſinatis, q̃rum ſunt canonici patres eorum.

Cum indecorum ſit, vt in altaris officio illegitimus filius impudico patri miniſtret, in quo vnig tenius Dei filius æterno patri pro ſalute humani generis victi matur.

DE SERVIS NON ordinandis, & de eorum manumiſſione.

INNOCENTIVS PAPA III Varmenſi Epiſcopo.

Manumiſſus ab eccleſia ut fiat clericus, & ipſi eccleſiæ perpetuo ſeruiat in diuinis, ad aliam eccleſiam ſe transferre non poteſt: ſecus ſi pure fuerit manumiſſus.

Conſtit. LXXXVII.

Extra lib. 1. tit. 18 de ſeruis nõ ordinãdis cap. Eo libentius.

EO libentius. Et infra. Adieciſti aliã quæſtionem, an illorum filij qui eccleſiæ ſeruili conditione tenentur, traditi à parẽtibus militię clericali cũ ſuorum cõniuẽtia dominorum, vt in eadem eccleſia debeant deſeruire, aſſequentes propterea libertatem, poſt tempus ea relicta poſſint ad aliam ſe transferre?

54. diſt. ca. 1. 2. & 3

1. quæſt. 1. ca. Quam pio

In quo credimus diſtinguendum, vtrum eo tenore fuerint manumiſſi & oblati ordini clericali, quod manumittenti eccleſiæ dum vixerint deberent impendere famulatum in obſequijs diuinorũ, & tunc transferendi ſe ad aliam eſt eis licentia deneganda: Vel manumiſſi exiterint abſolute, ficque libertatem habeãt tranſeundi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Ius quod eſt de ſeruo facto diacono etiam de ſubdiacono debet intelligi.

Conſtit. LXXXVIII.

Ibid. cap. Miramur non modi cum. 54. diſt. ca. Examin. & ca. Frequens. & ca. Quis autem, 31. diſt. ca. Anterium. 32. diſt. ca. Erubeſcãt

MIramur nõ modicum, cum certũ ſit in cõſtitutionibus antiquorũ, quando ſerui in gradus eccleſiaſticos ordinati debeant in ſeruitutem vel non debeant reuocari. Et infra.

De ſubdiaconali ordine, quia de eo nõ fit mẽtio in patrũ ſtatutis exp̃ſſe, videtur nobis, q̃d & is cũ diaconali gradu priuilegio gaudet eodẽ. Nã licet ſacer ordo non reputaretur in eccleſia primitiua, tñ à conſtitutione Gregorij atque Vrbani

ni secũdum moderna tempora sacer gra dus esse minime dubitatur.

DE CORPORE VI- tiatis ordinandis vel non ordinandis.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Sacerdos qui ex iusta causa fecit sibi uirilia abscindi, potest ut prius sacerdotale officium exercere.

virilia abscidit

Constit. LXXXIX.

Extra lib. 1.tit.20. De corpo re vitiatis ordi. vel non.

EX parte M. presbyteri fuit p- positum, quod cum sibi senti ret lepræ periculum immine re, de cõsilio medici virilia fecit sibi abscindi, vt posset à tam graui infirmitatis vitio liberari. Et infra.

31.dist.ca. Si quis à medicis.

Quoniam igitur canones sanctorum patrum hunc à sacri altaris administrati one non prohibent, mandamus quate- nus, si est ita & memoratus M. est alias idoneus, vt sui ministerij officium exe- quatur, liberam ei tribuas facultatem.

IDEM MILICENENSI Episcopo.

Mutilatus manu si promotus fuerit in Abba tem ab Abbatia deponitur.

Constit. XC.

Ibid. cap. Exposui- sti

EXposuisti nobis quod prædeces- sor tuus H. in Abbatem promo- uit, nesciens quod ipse esset manu altera mutilatus. Et infra.

Nos igitur fraternitati tuæ taliter re- spondemus, quod quum pro tam enor- mi defectu ad sacros non possit ordines promoueri, & in promotione sua id ta- cuerit fraudulenter, ab Abbatiæ officio est non immerito amouendus.

DE BIGAMIS NON ordinandis.

INNOCENTIVS PAPA III. Ratisponenfi Episcopo.

Qui mortua uxore promotus ad ordines sa- cros, cum secunda de facto contraxit, & cogno uit, bigamiæ pœnam incurrit, licet non sit biga mus.

Constit. XCI.

Extra lib. 1.tit.21. de biganus non ord. cap. nuper à nobis

NVper à nobis. Et infra. Tertius arti culus videbat ha- bere nõ modicum quęstionis, quoni am quum in ma- trimonijs contra- hendis, non iuris effectus, sed animi destinatio attẽdatur, vnde illum comitatur infamia, qui duas simul vxores habet, q̃d partim ad factũ conuenit retorqueri, sicut in Canone le gitur de presbytero, qui nõ legalibus nu ptijs detinet, eadẽ censura tales videntur inter bigamos reputãdi. Licet obuiet ex aduerso, quod opinioni veritas sit præfe renda, & quod iuxta præmissa, qui nullã vxorem habuit foret bigamus reputan- dus: q̃d contingeret, si quis de facto con traheret cum diuersis, quibus de iure nõ posset matrimonialiter copulari.

28.ca. Pres byterum.

Nos autem in hac quæstione tibi re- spondemus, quod cum huiuscemodi cle ricis, qui, quantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi matrimonialiter coniunxe runt, tanquam non bigamis nõ liceat di spensari, licet in veritate bigami non exi stant, nõ propter sacramenti defectũ, sed propter affectum intentionis cum ope re subsecuto.

IDEM METENSI EPI- scopo.

Qui contraxit cum uirgine, licet prius ab alio desponsata, bigamus non censetur.

Constit. CXII.

Ibid. cap. Debitum pastoralis

DEbitũ pastoralis officij. Et infra. Fraternitati tuæ duximus re- spondendum, quod cum duo sint in cõ iugio, videlicet consensus animorum & commixtio corporum, quorum alterũ significat charitatem, quę consistit in spi ritu inter Deum & iustam animã, ad q̃d pertinet illud q̃d dicit Apostolus: Qui adhæret Deo vnus spiritus est cum eo: re liquum vero designat conformitatẽ, quę consistit in carne inter Christum & Ec- clesiam, ad q̃d pertinet illud q̃d Euang. testat: Verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis: Profecto coniugium illud q̃d non est commixtione corporum cõsum

1.Cor.6

Ioan.1

matum,nõ pertinet ad illud coniugium designandum,quod inter Christum & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum, iuxta quod Paulus exponẽs illud,quod dixerat protoplastus: Hoc nunc os exossibus meis,& caro de carne mea:& propter hoc relinquet homo patrem & matrem,& adhærebit vxori suæ,& erunt duo in carne vna: statim subiungit:Hoc autem dico magnum sacramentum in Christo & Ecclesia.Cum ergo propter sacramenti defectum inhibitum fit,ne bigamus aut maritus viduæ præsumat ad sacros ordines promoueri,quoniam nec illa est vnica vnici, nec iste vnus vnius, profecto vbi deficit inter huiusmodi coniuges commixtio corporum, non deest huiusmodi signaculum sacramenti.

Gen.2 Eph.5 35. quæst. 9. ca. fraternitatis

Vnde is qui mulierem ab alio viro ductam sed minime cognitam duxit vxorem(quia nec illa nec ipse carnem suam diuisit in plures)propter hoc impediri non debet,quin possit ad sacerdotium promoueri.

34.dist.ca. Valentiniano

IDEM LVGDVNENSI ARchiepiscopo,Apostolicæ sedis Legato.

Qui plures habuit concubinas, ex eo bigamus non est.

Constit. XCIII.

Ibid.cap. Quia circa minima

QVia circa minima. Et infra. Sane postulasti per sedem Apostolicam edoceri,si presbyteri plures concubinas habentes,bigami censeantur.

Ad quod duximus respondendum, quod quum irregularitatem non incurrerint bigamiæ,cum eis tanquam simplici fornicatione notatis,quo ad executionem sacerdotalis officij poteris dispensare.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Subdiaconus qui cum uidua contraxit & eam cognouit,bigamiæ pœnam incurrit, licet bigamus non sit.

Constit. XCIIII.

Ibid. cap. A nobis fuit. & infra

ANobis fuit.Et infra. Ille autem qui in subdiaconatus ordine constitutus,de facto tantũ(quia de iure non potuit)duxit viduam in vxorem, profecto bigamus nõ existit,sed nec viduę potest in veritate dici maritus, cũ inter ipm & illam non fuerit vinculũ maritale cõtractum:cum eo tamen contra doctrinã Apostoli tanquam cum marito viduę dispensare non licet,nõ propter sacramẽti defectum,sed affectum intentionis cum opere subsecuto.

1.Tim.4

34.dist.ca. Valenti.

DE CLERICIS PEregrinis.

INNOCENTIVS PAPA tertius,Constantinopolitano Patriarchæ.

Peregrinus si iurat se ordinatum, nisi aliter probet,in illo ordine nõ suscipietur, nec ad superiores promouebitur.

Extra lib. 1.tit.22 de clericis peregrinis cap. Inter quatuor.

Constit. XCV

INter quatuor. Et infra. Vtrũ clericos ad te sine suorum ordinatoꝝ literis venientes et offerentes iuramẽtum, quod sint in quouis ecclesiastico rum ordinum constituti,debes ad superiores ordines promouere.

71. dist.ca. Primatus

In quibus taliter tibi respondetur,qd (nisi de ipsorum ordinatione Canonica per idonea tibi constiterit argumenta) eos nec in illis suscipere,nec ad maiores debes ordines promouere,præsertim antequam conuersatio eorum fuerit approbata.

7.quæst.1. ca. Episcopi vel presbyteri. De consec. dist.2. ca. nõ prohibeat

IDEM HIEROSOLYMItano Patriarchæ.

Peregrinus,de cuius ordinatione non constat, non permittitur celebrare in loco publico, sed in occulto.

Constit. XCVI.

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis

TVæ fraternitatis. Et infra. Vtrum clericos, qui ad partes Hierosolymitanas sine commẽdaticijs literis venerunt,permittere debeas celebrare diuina. Et infra.

71. dist. penultimo.

Respondemus,quod nisi legitime tibi constiterit,siue per literas, siue per testes de illorum ordinatiõe canonica qui penitus sunt ignoti, non debes ipsos permittere in tuis plebibus celebrare,sed si forsitan eorum aliqui secreto ex deuotione celebrare voluerint poteris sustinere.

Supra eo dẽ const.

DE

DE OFFICIO ARchidiaconi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Dicit primo, quid sit officium Archidiaconi & in quo per illud releuetur Episcopus. Et secundo dicit Decanos rurales per Episcopum & Archidiaconum eligendos & amouendos, si illorum uices communiter gerant.

Constit. XCVII.

Extra lib. 1. tit. 23 de officio Archidia. ca. Ad hæc nos

AD hæc nos dicimus. Et infra. Sane consuluit nos tuæ fraternitatis deuotio, quid ad officium Archidiaconi debeat pertinere, & in quibus per ipsum cura episcopalis solicitudinis debeat releuari: & nos prout possumus respondemus, Archidiaconus (secundũ statuta beati Isidori) imperat subdiaconibus & Leuitis. Parochiarum solicitudo & earũ ordinatio ad ipsum pertinet, & audire debet iurgia singulorum: Archiepiscopi, qui à pluribus Decani nũcupantur, eius iurisdictioni se nouerint subiacere. Secundum vero Romani ordinis constitutionem maior post Episcopum & ipsius Episcopi vicarius reperitur, omnem solicitudinem & curam tam in clericis, quàm in Ecclesijs eorum, pro ut melius secundum Deum poterit, impendendo, cum super his sit redditurus rationem in districti examinis iudicio. Item in Epistola beati Clementis Papæ prędecessoris nostri oculus Episcopi Archidiaconus appellatur, vt loco Episcopi per Episcopatum prospiciẽs, quæ corrigenda viderit, corrigat & emendet, nisi adeo fuerint ardua negocia, quod absq; maioris sui præsentia nequeant terminari. In quadam vero nostra constitutione iam alia vice nos meminimus expressisse, quod institutio corporalis tam super beneficijs, quàm etiam dignitatibus ad ipsum debeat pertinere, examinatio etiam clericorum, si fuerint ad sacros ordines promouendi: & hoc idem in collationibus beneficiorum credimus obseruandum, vt qui beneficijs ecclesiasticis præficiendi fuerint, à suo prius examinẽtur Archidiacono, & p ipsum post modum Episcopo præsententur.

21. dist. ca. Perlectis.

Extra lib. 1. tit. 23. ca. Vt archidiaconus.

21. dist. ca. Diaconi.

Extra cõst. Vt nostrũ

Subsequẽter postea quæsiuisti, vtrum Decani rurales, qui pro tempore statuũtur, ad mandatum tuum solum, vel Archidiaconi, vel etiam vtriusq; institui debeant vel destitui, si fuerint amouẽdi. Ad hoc breuiter respondemus, quod cũ ab omnibus quod omnes tangit approbari debeat, & commune eorum Decanus officium exerceat, communiter est eligẽdus vel etiam amouendus.

C. auc. p. stam. L. vltima. Et ff. de aqua.

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius.

Archidiaconus non dat literas commendatitias ad ordines.

Constit. XCVIII.

Ibid. cap. Significasti

SIgnificasti. Et infra. Interdicas Archidiacono tuo, ne fine scientia tua & autoritate literas suas promouendis concedat.

Et etiam districte prohibeas, ne ad ordines audeant conuolare.

Qui si cõtra prohibitionem tuam venire præsumpserint, executionem eis ordinum susceptorum taliter interdicas.

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius Archiepiscopo Mediolanensi

Archidiaconus examinat & præsentat ordinandos, & ponit prælatos in sede.

Constit. XCIX.

Ibid. cap. Vt nostrũ

VT nostrum. Et infra. Non fuit sufficienter probatum, quod Cãcellarius ex officio suo exerceat spiritualia memorata, cum ea potius de iure communi ad Archidiaconi spectẽt officium, repræsentare videlicet ordinandos Episcopo, & illos examinare, ponere Abbates & Abbatissas in sede.

Supra eodẽ, cõsti. Ad hæc

DE OFFICIO Vicarij.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati sancti Eugenij, & Plebano sancti Petri.

Vicarius Papæ in urbe iurisdictionem habet, non extra urbem.

Constit. C.

SED

Ibid. cap. Sua nobis

SVA nobis. Et infra. Nos igitur vicarij literas æstimantes per surreptionem obtentas, Quoniam iurisdictio vicarij, quem Romanus Pontifex in vrbe reliquit, non extẽditur extra illam, nisi ei specialiter sit concessum: præsertim cum ipse moratur in sua prouincia speciali, videlicet inter Capuanã prouinciam, & Pisanam, Mandamus, quatenus quicquid occasione literarum illarũ actum est, in irritum reuocetis.

DE OFFICIO ET POtestate iudicis Delegati.

INNOCENTIVS PAPA III.

Rhegino Archiepiscopo, & Episcopo Cephadulensi.

Si causa simpliciter delegatur tribus, duo sine subdelegatione tertij procedere nõ possunt. Quod si fecerint, ab eis poterit appellari. Idem si sunt dati cum clausula, quod si non omnes, non enim ualet processus duorum, tertio inconsulto.

Constit. CI.

Extra lib. 1. tit. 29. De officio & potest. iudicis delegati. ca. Cum causa quæ.

CVM causa quæ vertitur inter Mõtis regalis & Rosanensem Archiepiscopos super quibusdam decimis, Panormitano, & Capuano Archiepiscopis, & tibi fratri Rheginensi commissa fuisset à nobis fine debito terminãda, prædictus Archiepiscopus Montis regalis (sicut accepimus) ad primam Panormitani & Capuani Archiepiscoporum citationem accessit: in quorum præsentia excipiendo proposuit, quod pro duabus causis eorum non deberet stare iudicio: tum quia ipsa causa tribus fuerat iudicibus delegata, & idẽ ab illis duobus tantum (te fratre Rheginense inconsulto, nec vices tuas super hoc committente) ad iudicium fuerat euocatus: tum quia ante ipsorum citationem & notitiam literarum pro eadem causa nunciũm suum ad Apostolicam sedem transmiserat, in quo Decretalem Alexandri Papæ prædecessoris nostri sibi affirmabat apertius suffragari. At ijdem Archiepiscopi exceptiones ipsius nolentes admittere, contra eum, vt responderet interlocutoriam sententiam, protulerunt. Propter quod ad Apostolicam sedem appellauit. Et infra.

Extra lib. 2. tit. 28 de appella. cap. Memminimus

Fraternitati vestræ mandamus, quatenus, si vobis constiterit prædictos Archiepiscopos exceptiones prædictas nullatenus admisisse (non obstante eo quod per ipsum factum est) decimas ipsas, quibus prædictus Montis regalis Archiepiscopus se postquam nuncius suus propter hoc ad sedem Apostolicam accesserat asserit spoliatum, præcipue cum easdem tam sibi, quàm Ecclesiæ suæ à sede Apostolica asserit confirmatas, siue per laicalem potentiam, siue per eosdem iudices factum sit, cum fructibus inde perceptis restitui faciatis, audientes postmodum quãtum de iure poteritis quicquid fuerit quæstionis.

IDEM CONVENTVI DE Conchis.

Si duo sunt delegati cum clausula, quod si ambo & cætera. uno recusato, alter solus procedere potest: nec tenet processus, si cum recusato procedat.

Constit. CII.

Ibidem, cap. Cum super abbatia.

CVm super Abbatia monasterij vestri inter vos & S. quondam Abbatem vestrum fuisset quæstio agitata, demum super ea ad Lexouien. Episcopum & Abbatem de Becco nostræ fuerant literæ destinatę. Et infra.

Quamuis solus Abbas antequam appellaretur ab eo iuxta formam literarum nostrarum procedere potuisset, quia tamẽ pro eo, quod cum ipso Episcopo interloquutus est, appellationem prius ab eodem Episcopo interpositam nõ tenuisset de iure fine ipso, cũ posset & nollet negocio interesse, per consequentiã confessus est se non posse mandatum Apostolicum adimplere, nec suæ intentionis extitit, vt sine coniudice suo aliquid diffiniret, & cum eo qui iam iudex esse desierat aliquid super prædicto negocio rite

11. quæst. 3. ca. Aestimant.

te disponere non valebat, voluntate ac potestate sibi mutuo aduersantibus, cū noluerit quod potuerit, & quod voluerit adimplere nequerit, quod à duobus factum fuerat, effectum non potuit de iure obtinere.

IDEM ARCHIEPSCOPO Toletano.

Si iurisdictio delegati expirat in termino peremptorio, quem partibus assignauit, post congruam horam peremptorij, iudex non expectabit contumacem. Si non expirat, potest expectare in diem alteram, & iterum citare si uult.

Constitutio CIII.

Ibid. cap. Consuluit

COnsuluit nos tua fraternitas, vtrū cum ad recipiendos testes, depositiones publicandas eorum, vel sententiam proferendā peremptorie citatas partes, & earum altera se absentat contumaciter die data, an circa vltimam partē saltem diei fit in negocio procedendum, vel in diem expectandum potius subsequentem: & si expectaueris, vtrum contumax iterum fit citandus, quum non fuerit die partibus assignata processum?

Nos autem credimus distinguēdum, vtrum iurisdictio duret post terminum peremptorium, an expiret in illo. Si duret in diem alteram, æquitate suadente, poteris expectare: nec erit pars cōtumax peremptorio elapso citāda, nisi gratiam fecerit ei benignitas iudicantis. Si autem expiret, nisi partes quum id nouerint sibi præsentauerint ea hora, qua cōgrue possis procedere ad exequendum id, propter quod eis legitime terminum peremptorium assignasti, ex tunc exequi poteris quod intendis, ne frustra iudicialis instantia euanescat.

Ioan. 3 11. quæst. 2 ca. Pernitiosam.

Ne vero iudicium ecclesiasticum exerceatur in tenebris, quia iuxta testimonium veritatis, qui male agit, odit lucem. Licet enim secundum consuetudinem & constitutiones legitimas more Romano dies à medietate noctis incipiat, & in medio noctis desinat subsequentis (vnde quod in dimidiatis noctibus agitur, perinde sanxit habendum legalis autoritas, ac si qualibet parte lucis agatur) nos tamen eam procedendi horam congruam intelligimus, ex qua possis ante noctis tenebras perficere, q̄d incumbit.

Porro, discretus iudex in assignatione peremptorij nō debet iurisdictionem suam (nisi necessitas exigat) adeo coartare.

ff. de iud. L. Nonnū quam. 2. quæst. 6. ca. Appellatore

IDEM ABBATI DE BORbellis, & Priori sancti Sepulchri.

Ex noua causa remouetur delegatus, etiam post litem contestatam, & alius subrogatur.

Constit. CIIII.

Ibid. cap. Insinuāte R.

INsinuante R. rectore sancti Saldati ad audientiam nostram peruenit, quod quum causam, quæ super iure parochiali inter ipsum & T. vertebatur Vigorien. Episcopo, & coniudicibus suis à nobis obtinuerit delegari, postmodum (licet fuerit in eadem quæstione processum) tractu tēporis ante diffinitiuæ sententię calculum idem Episcopus dictum R. in familiarem admisit: sine quo alij coniudices (secundum quod in nostris literis mandabatur) in causa procedere non valebant, & alter ipsorum coniudicum officialis est Episcopi supradicti: propter quod aduersæ parti poterat suspectus haberi. Vnde quum tam Episcopus, quàm officialis prædictus (vtpote quos idem R. in iudices postularat, & ipse familiaris eorum postmodum est effectus) ab aduersa parte possent merito recusari, decisionem ipsius causæ vestræ petijt discretioni committi.

Quocirca mandamus, quatenus si est ita (nisi postquam familiaris eius est effectus litigare consenserit coram illo) in causa secundum priorum continentiam literarum (ratione præuia) procedatis, alioquin partes ad priorum iudicum reuertantur examen.

IDEM PRIORI SANCTI Fridiani Lucanensis.

Delegatus Papæ sententiā suam exequi potest, usq; ad integrum annum.

Constit. CV.

Ibidē. cap. Quærenti quid per.

QVærenti, quid per censuram ecclesiasticam debeat intelligi, cum huiusmodi clausulam in nostris literis apponimus. Et infra. Si vero delegatus à nobis excommunicet illum, qui rei iudicatæ parere cōtemnit, licet aliquibus videatur quod suo sit functus officio, vt

Infra lib. 5 tit. de verborū sig. const. quærenti.

vlteri-

vlterius non habeat ex delegata sibi iurisdictione processum: alij autem dicunt quod iurisdictio eius duret, donec sententię pareatur, vt interim absoluere possit parere volentem.

C. de rev. fu. rei iud. L. 2. & 3.

Nos tamen per æquitatis semitam incedentes, præsentium autoritate statuimus, vt delegatus à nobis, non solum vsque ad quadrimestre tempus (quod ad soluendum debitum à lege reo concedi tur) sed vsq; ad integrum annum, iurisdictionem sibi commissam, ad exequendũ sententiam valeat exercere, sicut obserua tur in illo, qui ante litis contestationem contumax inuenitur.

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuarien si.

Delegatus Papæ potest principium, medium & finẽ causæ coniunctim & diuisim subdelegare.

Constit. CVI.

Ibidẽ. cap Sup quæ stionum infra eẽst. Licet is cui

SVper quæstionum articulis, de quibus nos consulere voluisti, tibi respondemus, quod per constitutionem nostram consultationi Alexandri Papæ nullatenus derogatur, sed illa per istam exponitur: imo in ista verius, quæ in illa fuerant prętermissa, supplentur. Ipse nanque respondit, quod si super causa, quæ alicui ex apostolica delegatione committitur, à personis ecclesiasticis, vna vel pluribus, quibus delegatus (vt parcat laboribus partium & expensis) causæ cognitionem ipsius & testium examinationes, sentẽtia sibi reseruata, committit, appellatio fuerit interposita, huiusmodi appellationis intuitu causam indiffinitam relinquere non tenetur. Nos autem statuimus, quod licet is cui causa committitur remota appellatione non possit eam alijs sine prouocationis obstaculo delegare: si tamen delegatus à nobis, vel iudex quicunq; non tam cognitorem, quã executorem ad aliquem certum articulum quempiam deputauerit, ab eo (nisi modũ excedat) nõ liceat appellari, dummodo de partium deputetur vel recipiatur assensu.

Quod si delegatus à nobis vel litis exordium, vel causę finem, necdum totum negocium ei duxerit committẽdum, ab ipso tanquam à iudice licite prouocetur: quum & lis ante iudicem debeat contestari, & causa per iudicem diffiniri.

Intentionis igitur nostrę fuit (sicut ex tenore constitutionis præmisse potest liquide deprehendi) quod (vt iudicialis autoritas liberius valeat exerceri) delegatus à nobis licite possit & principium & finem & medium causæ sibi commissæ non solum coniunctim, sed etiam diuisim alij delegare: non obstante quod dicitur, quod iudex debet cognoscere per seipsum in principio, in medio & in fine: cum antequam ferat sententiam, vniuersa quę acta sunt in iudicio inuestigare debeat diligenter.

A subdelegato cum iurisdictione appellari potest: secus si sine iurisdictione, nisi modum excedat. Tunc enim potest recusari, nisi datus sit de partium consensu.

Verum cum totam causam committit alicui, vel principium aut finẽ ipsius, ab eo tãquam à iudice potest licite prouocari. Quum autem alicui medium tantum committit, ab ipso tanquam ab auditore prouocari non potest, nisi mandati fines excedat, vel merito sit suspectus. Vnde, ne valeat recusari, prouide statuimus, vt de partium detur vel recipiatur assensu.

A subdelegato non in totum appellatur ad subdelegantem, non autem ad primum delegantem: secus si in totum.

Porro, cum delegatus à nobis iurisdictionem suam in alium transfert totam, si fuerit appellandum, non ad eum, sed ad nos appellari debebit. Quum autem sibi aliquid de iurisdictione reseruat, si causa sit ei, appellatione remota, cõmissa, non ad nos, sed ad eum poterit de iure appellari. Vnde si forsan appellaretur ab eo, cui media causæ committit, siue cognitor vel executor dicatur, vel (quod melius est) auditor, pro eo quod vel mandati fines excedat, vel merito sit suspectus, nihilominus tamẽ delegatus à nobis iuxta consultationem præmissam, causam poterit diffinire, vt parcatur laboribus partium & expensis.

Auditor datus sine partium consensu recusari potest, ut suspectus: non tamen sine causa.

Quem

Quem vero delegatus à nobis deputauerit auditorem, neutra partium potuerit recusare, nisi coram eo iustam recusationis causam ostendat.

Si unus ex duobus delegatis principis cum clausula, appellatione remota, subdelegat alteri acceptanti, non potest acceptans subdelegare, nec appellatione remota procedere, quod tamē ante acceptatiōem poterat, & si ab ipso fuerit appellandum, appellabitur ad Papam, etiam si fuerit subdelegatus non in totum.

Si vero duo sint à principe delegati, & vnus cōmittit vices suas alteri: ille nec potest, nec debet appellatione remota procedere, nec causam alij delegare, quāuis in commissione facta duobus continea tur expressum, vt appellatione remota alter possit procedere sine reliquo, si non possunt ambo pariter interesse.

Quia quod potest ex sola iurisdictione sibi à principe delegata, non potest cū iurisdictione sibi à condelegato commissa.

Vnde si ab eo fuerit appellatum, licet aliquibus visum fuerit, quod ad condelegatum valeat appellari, nobis tamen videtur, quod ad primum duntaxat appelādum est delegantem, propter rationem superius assignatam.

Si delegatus Papæ subdelegat non in totum, pars à subdelegato non poterit appellare, ex eo quod datus sit sine suo consensu: potest tamen recusari in ostendendo causam iustam coram delegato, & tunc delegatus diffiniet: à quo etiam, si noluit recusationem admittere, appellatur ad Papam.

Eius ergo appellatio, de quo tua fraternitas nobis scripsit, si nostræ constitutionis occasione ad nostram audientiam appellauit, pro eo quod delegatus à nobis, reseruata sibi diffinitiua sententia, audientiam causę commisit quibusdam, qui de partium assensu nec dati sunt nec recepti (nisi contra eos iustam recusationis causam ostenderit, vel paratus fuerit ostendere coram iudice delegato) non debuit impedire, quo minus procederēt auditores. Qui etiam si tanquam suspecti fuissent merito recusati, delegatus tamen à nobis nihilominus potuisset sublato appellationis diffugio causam iudicialiter expedire.

Quod si iustā recusationis causam noluit admittere delegatus, sed corā suspectis eum litigare cogebat, à tali grauamine licite potuit ad nostram audientiam appellare: quodq; postappellationem huiusmodi est appellare præsumptum, iudicari debet irritum & inane.

IDEM EPISCOPO Helienſi.

Delegatus Papæ, nisi malitiose se exoneret, subdelegatum compellit ad suscipiendam subdelegationem, in coactione tamē defert suæ dignitati, & personæ.

Constit. CVII.

PAstoralis officij. Et infra. Ibid. cap. Pastoralis officij

Consultationi tuæ duximus respondēdum, quod cum delegata à principe iurisdictio dandi iudicem sit à lege concessa (dummodo ipse exonerare sei psum malitiose non quęrat) potest compellere renitentem, eo quod iurisdictio illa nullius videretur, momēti, si coertionem aliquam non haberet. C. de iudic. L. à iudice.

Delegatus tamen debet solicite prouidere, vt si personis superioribus (exigēte necessitate) negocium duxerit delegādum, in coactionibus inferēdis dignitati deferat & personæ.

Delegatus Papæ sicut potest committere totam causam, ita potest citationē & punire contemnentem acceptare.

Item cum totum negocium alij possit committere delegatus, sicut superius est expressum, citationis officium potest cui libet (discretione pręuia) demandare, ac punire merito contemptorem. 2. quęst. 3. ca. Cum ū mus 1. quęst. 5. ca. præsentium.

Si Papa scienter commisit appellationem interpositam à suo delegato dato cum clausula, appellatione remota, iurisdictio primi delegati est interim suspensa quo ad executionem. Extra lib. 1. tit. 29 de potestate iudic. delie. cap. Sane.

Præterea postulasti, si cum à sententia lata autoritate literarū nostrarū in qbus appellatio est inhibita, fuerit appellatū, & literæ post appellationē ad iudices alios emanauerint, an ad mandatū posteriorū iudicū executio sententiæ à prioribus delegata debeat retardari, vt priores iudices ipsam neq; p se neq; p alios exequantur.

Nos autem inquisitioni tuæ taliter respōdemus, quod cum appellationis cau

sam ex certa scientia iudicibus alijs committimus cognoscēdam, appellationem videmur recipere, ac iurisdictionem priorum iudicū reuocare, vt interim excutio scientiæ suspendatur, donec appellationis merita plenius sint discussa.

Ordinarius ad mandatum delegati exequitur sententiam, etiam si sciat eam iniustam.

Quia vero sępe contingit quod executio sententiæ ordinario demādatur, quę siuisti an, si ipsam iniustam esse cognouerit, debeat eam executioni mandare, an sit ei potius subsistendum.

Attendentes itaq; quod non cognitio, sed executio tantum demandatur, eidem respondemus, quod cum ordinarius teneatur obsequi delegato, & si sciat sentētiam illam iniustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, vt ab hoc onere ipsum absoluat.

Delegatus qui impenditur die statuta procedere, partem hoc procurantem puniet, & quantum ad diem illam causam committet appellatione remota in odium procurantis, nisi partes negocium prorogent.

Cum aūt sæpe cōtingat ad diem, quā iudex delegatus a nobis partibus assignauit, earum altera procurante, vt negociū prorogetur, iudicem ipsum à rege vel archiepiscopo euocari.

Nos peruersorum volentes malignitatibus obuiare, decernimus, vt si delegato constiterit hoc fuisse alicuius partis malitia procuratum, ipsam puniat animaduersione condigna, &(ne aliquod lucrū ex huiusmodi fraude reportet) p̄sonę neutri parti suspectę, quantū ad diē illum, committat ipsum negocium audiendum, quę in ipso appellatione remota procedat, nisi forte partes consenserint negocium prorogari.

It, dist. ca. Episcop'

C. de sportulis. L. 2.

IDEM ABBATI SANCTI Hilarij, & magistro G. Canonico Tarnisinensi.

Subdelegatus à delegato Papæ iurisdictionē habente, potest coercere impedientem.

Constit. CVIII.

Ibid. cap. Ex literis

EX literis patriarchę Grandeñ. Et infra.

Mandamus, quatenus, nisi vobis constiterit, quod literæ quę secundo loco ad Archipresbyterum Paduanum impetratæ dicuntur, de prioribus literis ad primiceriū Gradeñ. & plebanum sanctę Sophiæ obtentis expressam fecerint mentionem, vt per secundas primæ apparerēt reuocatæ, cum primos iudices autoritate literarum nostrarum iurisdictiōem non sit dubium habuisse, quā potuerunt post modum patriarchæ, quo ad excutionem sententiæ, demandare: ex qua coertionem etiam idem patriarcha receperat, cum huiusmodi demandata iurisdictio delusoria videretur, si subdelegatus huiusmodi coertionem aliquam non haberet, interdicti sententiam ab eodem patriarcha in Castellañ. Archidiaconū promulgatam, pro eo quod eiusdem patriarchę executionem impediēs, eius literas quibus mandatum prædictorum iudicum nunciabat, legi in publicum nō permisit, tamdiu faciatis inuiolabiliter obseruari, donec eidem patriarchæ de iniurijs irrogatis sufficiēter fuerit satisfactū.

Si vero constiterit primas literas per secundas legitime reuocatas, cum appareat primos iudices iurisdictionem nullam penitus habuisse, & ita constet per consequentiam patriarcham ipsum non recepisse iurisdictionem vel coertionem aliquam ab eisdem, prædictam interdicti sententiam denuncietis irritam & inanem.

IDEM EPISCOPO PICTAuiensi.

Iurisdictio delegati re integra morte mandantis expirat.

Constit. CIX.

Ibid. cap. Licet vndique

LIcet vndique. Et infra.

Cum igitur duxeris requirendum, si causam tribus iudicibus delegamus, apponi in literis nostris illam clausulam facientes: quod si non omnes his exequēdis poteritis interesse, duo vestrū nihilominus eā exequātur, & vnus postq̄ commiserit cuidam ex alijs vices suas, de medio sit sublatus, tertius vt suspectus merito recuset, an collega superstes suo nomine ac defuncti possit negocium diffinire.

Extra lib. 1. tit. 29 de offi. & potestate iudi. delegati, cap. Prudentiā Ibid. cap. Causam

Inquisitioni tuę taliter respondemus: quod si iurisdictione à suo sibi collega delegata eo viuente vti non cœperit, qa mandatum huiusmodi re integra morte mandatoris expirauit, non habet solus officium

officium iudicandi. Si vero ante mortẽ illius iurisdictione vti cœperit taliter de mandata, vices suas & illius poterit adim plere.

IDEM EPISCOPO Baiocensi.

Non creditur quis delegatus nisi delegationem probet.

Constit. CX.

Ibid. cap. Cum in iure peritus. Supra eo. tit. de rescriptis constit. Cũ contingat

CVm in iure peritus. Et infra. Præterea quęsiuisti cum tibi ab aliquo sub hac forma mandatur, autoritate qua fungor iniungo, vt talem denuncies excommunicationis sententiæ subiacere, ac tibi super mandato apostolico hæsitãti ab aliquo nõ fit facta fides, an mandatum huiusmodi exequi tenearis?

Super quo tibi huiusmodi damus responsum, quod nisi de mandato sedis apostolicæ certus extiteris, exequi nõ cogeris quod mandatur.

IDEM PARRHISIENSI & Trecensi Episcopis, & Abbati S. Genouefæ.

Per procuratorem non habentem mandatũ de re ad rem iurisdictio prorogari non potest.

Constit. CXI.

Ibid. cap. Cũ olim abbas

CVm olim Abbas & cõuentus Virgiliacensis sua nobis conquestione monstrassent, quod comes Altisiodorensis quoddam stagnum molendinũ & domum in terra eorum construere nitebatur, in ipsorum præiudicium & grauamen Episcopo & thesaurario Niuernẽ. commisimus causam ipsam.

Per quorum literas accepimus, quod lite super petitionibus ecclesiæ contestata, receptis vtrinq; testibus & attestationibus publicatis, cum super dictis testiũ inter partes fuisset postmodũ disputatũ:

Supra, de rescriptis. cap. Cum dilecta.

Tandẽ pars comitis proposuit, q̃d de dãnis in nemoribus & rebus alijs datis, sup quibus testes deponere videbant, cognoscere nõ debebãt, cũ in rescripto nostro nulla de dãnis mẽtio haberet. Et inf. Iudices autem interlocuti sunt, quod super damnis dat s à comite ad eos cognitio pertinebat.

Quo audito comes ad appellationis beneficium conuolauit.

Vnde ipsum iudices euocatũ & nec p se, nec p responsalẽ idoneũ comparentẽ excommunicationis vinculo astrinxerunt. Et infra.

Quia vero super damnis datis antequam lis fuerit contestata, nequaquam ad dictos iudices cognitio ptinebat, cũ in rescripto nulla de eis mentio haberetur, nec ad ipsos potuerit iurisdictio prorogari, cũ procurator ad illa solũmodo intelligatur constitutus, quę in commissionis literis inueniũtur expressa, & post quam comes publicatis attestationibus intellexit sup his fuisse depositum, protinus cõtradixit: nos eosdem iudices pronunciauimus minus iuste interlocutos fuisse, ac sępe dictum comitẽ, qui ob hoc ad appellationis beneficium cõuolauit, excommunicationis sententia non fuisse ligatum.

IDEM SENONENSI Archiepiscopo.

Qui acta causæ relationis iudicum delegatorum sigilla uiolando aperuit, non auditur postmodum contra illa.

Constit. CXII.

Ibid. cap. Cũ olim Magister

CVm olim magister S. & B. archidiaconatũ & præposituram ad inuicẽ commutassent. Et infra.

Verum dictus B. delegatis nostris nõ deferens, imo verius deleganti sigilla violauit illorum, & scripta quæ nobis fuerant p̃sentãda non erubuit aperire. Qui postmodum in nostra præsentia constitutus aduersario præsente in excusationem suam proposuit, quod iudices perperam processerãt contra ipsum, cũ acta in scriptis minus fideliter redegissent: vnde timens ne literas portaret Vriæ, illorum scripta aperuit, & quod suspicatus fuerat adinuenit.

Sane si q̃d expediret melius notauisset, vel nõ recepisset scripta suspecta, vel recepta nobis fideliter præsentasset, & ostendisset causam suspicionis propositæ coram nobis: præterea cum non cõquereretur de iudice, quẽ ei proprio motu concessimus, sed de illo potius, quem ipse duxerat eligendum, & iudices suas nobis per eũ literas destinassent, ipso pariter conquerentes, verbis ipsius fidẽ non duximus adhibendam.

Sed vt in hoc saltem puniretur in quo

peccauerat, contra acta iudicũ quæ temere violarat ipsum (sicut nec debuimus) noluimus exaudire, nevideretur dolus suus ei patrocinium attulisse.

IDEM ABBATI ET Capellano S. Mariæ Bononiensi.

Delegatus non tenetur admittere collegam sibi adiunctum per literas surreptitias, nec ipsius subdelegatum.

Constit. CXIII.

Ibid. cap. Corã dilecto filio

COrã dilecto filio M. diacono Cardinali, quem tibi & H. nũcio & clerico sanctæ Agathæ aduersario tuo, qui cum instrumentis eiusdem ecclesiæ, sed absq; literis de ratihabitione ad apostoli cã sedẽ accesserat, sed de rato cauerat sub fideiussoria cautione, concessimus audi torem, proponere curauisti, quod cum quidã in parochia sanctæ M. in honorẽ beatæ Agathæ ecclesiam construxisset, Alexander Papa prædecessor noster cau sam super hoc Abbati sancti Stephani & Priori sancti Victoris commisit terminandam, qui pro ecclesia sanctæ M. diffinitiuam sententiam protulerunt. Verum Capellanus sanctę Agathę sententiæ parere contempsit. Cumq; sup eadẽ causa corã Ferrariẽsi episcopo per annũ disceptatum fuisset, pars ecclesiæ sanctæ Agathę horum veritate suppressa magistrum L. Bononiensem canonicum obtinuit eidem Episcopo in causæ decisione adiungi: q cũ causæ interesse non posset, prædictus Episcopus, cui per sequentes literas mandabatur, vt si ambo interesse non possent mãdatis apostolicis exequendis, ea ipse nihilominus adimpleret, sententiam prædictam confirmauit.

Nuncius vero ecclesię sanctæ Agathę inter alia proposuit, quod cum dictus magister L. vices suas alij delegasset, Episcopus admittere noluit subdelegatum, sed post appellationem ad nos interposi tam solus in causæ cognitione processit.

Et infra.

Sed ecõtra fuit respõsum, q̃d Ferrariẽn. Episcopus solus ꝓcedere potuit, cũ in vltimæ cõmissionis literis fuisset insertũ, q̃d si ambo interesse nõ possent, p̃dictus Episcopus nihilominus exeq ꝓcuraret: q̃d nõ intelligit, vt si p se vel p alios interesse nõ possent, qa id raro vel nnnq̃ cõtingeret, sed si non possent personaliter interesse.

Idem igitur Cardinalis latam ab eodem Ferrariẽn. Episcopo sententiam cõ firmauit, & aduersę parti super hoc perpetuum silentium duxit imponendum.

Nos ergo quod ab eo factum est auto ritate apostolica confirmamus.

IDEM PRAEPOSITO sancti Dominici, subdiaco no nostro.

Locus ad quem reus secure accedere non potest, & canonicus in causa concanonici delegatus, recusari poterunt.

Constit. CXIIII.

Ibid. cap. Cum R. canonicus

CVm R. canonicus Ianuensis causam, quæ inter ipsum ex vna parte, ac. P. ciuem Ianuensem vertitur, tibi obtinuerit delegari, & idem ciuis ꝓpter multas & graues inimicitias ciuitatis suę in tua nequeat præsentia comparere:

Mãdamus, quatenus supradicto R. huiusmodi optionem relinquas, vt (exceptis canonicis Ianuẽn. quos, cum sint eius socij, merito habet pars aduersa suspectos) in ciuitate vel diœcesi Ianuensi, in qua sunt multi viri prouidi, iudicem eligat, coram quo quæstio terminetur, cui autoritate nostra districte præcipias, vt eandem causam iuxta rescripti à te obtenti tenorem, appellatione remota, fine debito terminare procuret.

IDEM ROTHOMAGEN si Archiepiscopo.

Si mandatur iudici delegato, ut illum absoluat, qui dicit se iniuste excommunicatum, ante probationem illum absoluere debet. Si autem dicat excommunicationem nullam, probationem nullitatis ante pronunciationem admittet.

Constit. CXV.

Ibid. cap. Cum cõtingat

CVm cõtingat interdum, quod laici. Et infra. Insup requisiti sumus, cum quis conqueritur in se à suo Episcopo post appellationem ad nos legitime interpositam, vel alias iniuste excommunicationis sententiã ꝓmulgatã, & nos iudicibus damus in mandatis, vt si est ita, iuxta formam ecclesiæ absolutiõis beneficiũ illi impendãt, vel eandẽ sententiã denunciẽt esse nullã, ac episcopus paratus sit probare, se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, vel alias iuste hu

huiusmodi sentẽtiam protulisse,an probationibus non admissis liceat iudicibus excommunicatum absoluere,vel denunciare sententiam esse nullam?

Ad quod taliter respondemus,quod cum quis cõqueritur se post appellationem ad nos legitime interpositam excõmunicatione fuisse innodatum, semper vtriusque partis probationes sunt admittendæ,antequam ad decernendum sup hoc aliquid procedatur, per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, vel denunciandus sit potius non ligatus.

In eo vero casu, cũ excommunicatũ qs se asserit iniuste, vix vel nunquam est eius(anteq̃ absolutus fuerit) pbatio admittenda,nisi tunc tantũ cũ asserit in excommunicationis sententiã intolerabilem errorẽ fuisse patẽtur expressum: ad quod pbandum admittit, antequam absolutionis gratiam consequatur.

11 quæst. 2.ca. Quia diuinis

Verum si proponat se simpliciter excommunicatum iniuste,ac episcopus ad probandum, quod iuste ipsum excommunicauit,suas postulet probationes admitti, non est ante absolutionem ipsius aliquatenus audiẽdus:cum & si pro certo constaret rationabiliter in illum excõmunicationis sentẽtiam promulgatam, nihilominus esset ei absolutio impendẽda humiliter postulãti, & ideo in hoc casu illum credimus iuxta formã ecclesiæ protinus absoluendũ, vt sic demũ pbationibus vtriusq; partis admissis, vtrũ iuste vel iniuste ligatus fuerit decernat.

DE OFFICIO LEgati.

INNOCENTIVS PAPA III presbytero Cardinali tituli sancti Laurentij in Lucina,Legato apostolico.

Legatus etiam de latere ex generali legatione non potest transferre Episcopos,uel unam ecclesiam cathedralem alteri subijcere,& alteri concedere ius primatiæ,uel duos Episcopatus unire,uel unum diuidere: excommunicatos tamen propter manuum iniectionem in clericos absoluere potest.

Constit. CXVI.

NIsi spiritualis illa dilectio, quam ad personam tuã habuimus & habemus,iustum motũ animi nostri tẽperaret, pœna docẽte cognosceres, quantum excesseris, qui spretis canonicis sanctionibus & consuetudine generali, motu proprio præsumpsisti Troianum Epispopum de Troiana ecclesia ad Panormitanam de facto transferre.

Extra lib. 1.tit.30.de officio legati. cap. Nisi spiritualis

79.dist.ca. vlt. Et 7. quæst. Mutationes.

IDEM EIDEM, CVI supra.

Summatum fuit supra in cap. præcedenti.

Constit. CXVII.

QVod translationem.Et infra.Licet in regno Siciliæ generalis sit tibi commissa legatio,ad ea tamẽ sine speciali mandato nostro non debuisti manus extendere,quæ in signum priuilegij singularis sunt tantum summo pontifici reseruata,& si quædam ex his,quæ de speciali concessione sępe fuere legatis indulta,vt illorum videlicet absolutio, qui propter sacrilegas manuũ iniectiones in clericos incidunt in canonem promulgatæ sententię,videantur ex ipso legationis officio iam licere legatis: An existimas quia vices nostras tanquam legato tibi commisimus exequendas, quod Panormitanam ecclesiam posses subijcere Messanę,vt illam præficeres isti,cõcesso sibi priuilegio primatiæ? An putas ex eadem causa tibi licere duos episcopatus vnire, vel vnum diuidere, sine licentia speciali?

Ibid.cap. Qd' translationem

24. quæst. 1.ca. Quoties.

præferres

IDEM EPISCOPO BOnonien si,& M.Capellano, subdiacono nostro.

Ex quo legatus retulit causam Papæ, illius desinit esse iudex.

Constit. CXVIII.

LIcet Trañ. canonici ab initio dissensissent,tandem vnanimiter consenserunt,G. fratrem Cassinensem abbatẽ in archiepiscopum eligẽtes:cuius electionem Portuensis Episcopus tunc legatus examinari præcepit. Et infra.

Ibid. cap. Licet.

Nuncius pręfati abbatis nobis literas pśentauit,graui contra iam dictum lega

tum querimoniam continentes, quod postquam electionem examinauerat, & eam ad nostræ deliberationis examẽ trã stulerat, nunciis iam directis electionem eandem malitiose nimis examinare præ sumpsit. Et infra.

De concilio fratrum nostrorum exa minationem secundã, tanquam à non suo iudice factam, postquam negocium ad nostrum fuerat translatum examen, censuimus irritam & inanem.

11. quæst. 1 ca. pœnul timo

IDEM SANCTI P. ET S. Leonis, Abbatibus, & R. archidiacono Tullensi.

Legatus de latere confert beneficium uacãs, licet illud spectet ad præsentationem alicuius clerici.

Constit. CXIX.

Ibid. cap. Dilectus.

DIlectus filius R. Methensis canonicus intimauit, quod cũ Præne stinus Episcopus Apostolicæ sedis Legatus ecclesiam sancti Trudonis contu lisset eidem: Meten. Archidiaconus, ad quem illius ecclesiæ præsentatio pertine bat, asserens quod eodem inconsulto conferri non potuit à legato, canonicum ipsum super eadem ecclesia molesta re præsumit.

Cum igitur plus iuris habeat in concessione prælatus, quam in præsentatione patronus, nec præiudicetur prælato, si quando per Apostolicę sedis legatum, eo inconsulto, ecclesia concedatur, mandamus, quatenus dictum archidiaconũ, vt ab eius super hoc molestatiõe desistat appellatione remota cogatis.

IDEM N. ILLVSTRIS simo Regi Francorum.

Legatus in pluribus locis, potest in quolibet dictorum locorum iurisdictionem suam exercere, ita quod facta unius loci potest in alio explicare. Constit. CXX.

Ibid. cap. Nouit ille

NOuit ille q nihil ignorat. Et infra. Ex parte tua querimoniã accepimus, q̃d cũ tibi legatus esset certa ratione suspectus, extra fines regni Francorũ in terram tuam interdicti sentẽtiam promulgauit. Et infra.

Tuæ magnificentiæ respõdemus, q̃d & si fines regni Francorũ exierat, nõdũ tamen fuerat terminos suæ legationis egressus, cum non solum in regno Francorũ, sed in Vienneñ, Lugdunensi & Biturinẽsi prouincijs inunctam sibi à nobis legationis solicitudinem susceperisset.

DE OFFICIO IV. dicis ornarij.

INNOCENTIVS PAPA III. Ausitano Archiepiscopo.

Ordinarius supplet negligentiam abbatis, non reuocantis monachum uagabundum.

Constit. CXXI.

VAnto deuotio rell giosorum. Et infra. Ad audiẽtiã nostram noueritis peueniſſe, quod monachi, canonici & & alij regulares tuę prouinciæ, cum deberẽt potius in clausſtro iuxta regularia constituta diuinis obsequijs vigilare, de obedientijs & redditibus, quorum curã gesserunt, pecunia congregata clausſtrũ abhorrentes, per curias principum & potentum discurrere non verentur.

Extra lib. 1. tit. 31. de officio iudic. ord. cap. Quanto deuotio. 16. quæst. 1 ca. Si cupis. Ibid. ca. placuit

Mãdamus igitur, quatenus quoscũq; tales inueneris, nisi ad commonitionem tuã resipuerint, vt propriũ in manibus prælatorum suorum sine difficultate resignent, conuertendum in vtilitatem domus secuudum abbatis consilium, & regularem vitam obseruent, si prælati eorum post tuam commonitionem id exequi negligenter omiserint, per suspensionem officij & beneficij appellatione remota compellas.

24. dist. ca. Cõsilium.

IDEM ROTHOMAGEN si Archiepiscopo & eius suffraganeis.

Ab uno Episcopo excommunicatus, ab alijs est uitandus. Et archiepiscopus per querelam aditus non absoluet, nisi primo remittat.

Constit. CXXII.

Ibid. cap. Ad reprimendam 4. dist. ca. facẽs sunto 2. quæst. 1. ca. Quisquis

AD reprimendam malitiam peruersorum pœnæ certæ sunt in canonibus constitutę, quas sicut latas à vobis interdũ in subditis vultis inuiolabiliter obseruari, ita latas & ab alijs debetis inuiolabiliter obseruare. Ideo,

Ideoq; mandamus, quatenus sententias, quas Lexouiensis episcopus duxerit in subditos suos canonice promulgandas, & vos ipsi seruetis, & a vestris subditis faciatis inuiolabiliter obseruari. Tu vero frater Archiepiscope (cum excommunicationis sentētia per appellationis non suspendatur obiectū) si quis excommunicatus ab ipsa, de iniusta tibi fuerit excōmunicatione conquestus, ad ipsum (ei quasi coepiscopo deferens) absoluendum secundum formam Ecclesiæ remittas. Qui si noluerit ipsum absoluere, tu (recepta cautione iuratoria) absolutionis munus ei poteris exhibere: ita tamē, quod nisi legitime tibi cōstiterit eū contra iustitiam excōmunicatum fuisse, ex debito sibi iuramenti præcipias, vt super eo, de quo fuerit excommunicatione innodatus, eidem episcopo satisfaciat competenter. Quod si facere contempserit, eum in excommuncationis sententiā, appellatiōe remota, reducere nō omittas.

11. quęst. 3 ca. Curæ

IDEM TVRONENSI Archiepiscopo.

De causis subditorum archiepiscoporum & Episcoporum suorū patriarcha non cognoscit, nisi per appellationem legitimam, aut uigore cōsuetudinis seu priuilegij. Constit. CXXIII.

Ibid. cap. Duo simul 9. quęst. 3. ca. Cōquestus. & 18. quęst. 2 ca. 1. & vltimo.

DVo simul. Et infra. Consultationi tuæ taliter respondemus, quod cum sit in canonibus diffinitum, primates vel patriarchas nihil iuris præcæteris habere, nisi quantum sacri canones concedunt, vel prisca illis consuetudo contulit ab antiquo: ita vt secundum Nicenas regulas sua priuilegia seruentur Ecclesijs, præterquam si Apostolica sedes aliquam ecclesiam vel rectorem ipsius q̄libet speciali priuilegio decreueret honorare: quamdiu clerici tui coram te voluerint stare iuri, compelli non debēt iudicium patriarchæ subire, nisi causa p appellationem ad eius audientiam perferatur, aut ei aliquid super hoc à sede apostolica sit indultum.

65. dist. ca. Mos antiquus. & ca. sequēti 25. quęst. 2 ca. 1. 2. & 3 9. quęst. 3. ca. Cōquestus 16. quęst. 1 ca. fraterni.

IDEM TVRONENSI archiepiscopo.

Archiepiscopus impeditus potest consecrationem sui suffraganei alteri committere, & consecrādus tenetur ab illo commissario munus consecrationis recipere.

Constit. CXXIIII.

Ibid. cap. Qd sedē.

QVod sedē apostolicam. Et infra. Nos siquidem cōsuluisti, vtrū si aliqua infirmitate, vel alia iusta causa detentus, aliquem suffraganeorum tuorum consecrare non posses, alicui coepiscoporum tuorum vices tuas committere licitum tibi esset. Et infra.

Consultationi tuæ taliter respondemus, quod in tali articulo constituto, & tuas vices (vt dictum est) tibi committere licet, & consecrandus munus debet ab eo consecrationis accipere, cui eas duxeris committendas, dūmodo catholicus habeatur, & impedimētum ei ex subtractiōe gratię apostolicę sedis nō obsistat.

IDEM EPISCOPO Eliensi.

Archiepiscopus causam ad se per appellationem delatam, subditis suffraganei committere potest: non tamen ad ipsam suscipiendam compellere potest.

Constit. CXXV.

Ibid. cap. Pastoralis

PAstoralis officij. Et infra. Ex parte tua fuit insuper quæsitum, vtrū si aliqua causa fuerit ad archiepiscopum p appellationem delata, possit eandem iure ordinarię potestatis suffraganei sui subdito delegare, vel animaduertere in eundem, si causam renuerit suscipere delegatam. Ad quod respōdemus, quod archiepiscopus ipsum ad suscipiendam delegationem huiusmodi compellere nequiuit inuitum, cū in eū (exceptis quibusdam articulis) nullam habeat potestatem, licet Episcopus suus eidem sit metropolitana lege subiectus.

Mortuo delegato Papæ, qui excommunicauit reum uel actorem in possessionem induxit, si eius successor in delegatione succedit, absoluere & restituere possessionem poterit: alias solus Papa restituet & absoluet, præterquam in mortis articulo: ne tamen currat annalis præscriptio, reus coram ordinario uel publicis personis de stando iuri cautionem præstabit.

Præterea postulasti, an alicui ordinario liceat sine speciali mandato apostolicę sedis delegato, qui reum propter cōtumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodauit, vel petitorem causa rei seruādę in possessionē petitorū induxit, rebus humanis exceptis, eidem

volenti iuri parere absolutionis beneficium impartiri & possessionem restituere infra annum, sufficiēti recepta primitus cautione.

Extra lib. 1. tit. 29. de offic & potestate, iud. dele. cap. Sane C. si adu er. rem iud. L. Aduersus

Ad quod dicimus, quod cum delegatus, quantum ad illud, sit maior ordinario, sine mandato summi Pōtificis excōmunicatus ab huiusmodi delegato, non potest per alium (præterquam in mortis articulo) absolutionis gratiam obtinere, nisi forsan delegatus talis extiterit, cui alius succedat in onere & honore. Nec p alium, quàm per summum pōtificem recuperare poterit possessionem amissam. Veruntamen ne alius post annum verus efficiatur possessor, coram ordinario, vel si eius copiam habere nequiuerit, coram publicis & honestis personis (vt quasi præscriptionem interrumpat annalem) offerre ac præstare, quod iuri parebit, poterit cautionem, vt sic post annum recuperare possessionem per sedem Apostolicam mereatur.

IDEM ARCHIEPISCOPO Senonensi.

Papa per rescriptum, quo mandat ordinario, ut subditos suos corrigat, non facit ex hoc ipsum delegatū: ideo ab eo poterit appellari ad proximum superiorem, ac si Papa nullum mandatum fecisset.

Constit. CXXVI.

Ibid. cap. Licet in cor.

LIcet in corrigēdis excessibus iuxta Canonicas sanctiones, appellationis sit diffugium intercluſum, & ideo parisien. Episcopus à nobis receperit in mādatis, vt tam circa viros religiosos, quā etiam clericos seculares suæ iurisdictioni subiectos, qui multa & grauia crimina committere proponūtur, inquirat & corrigat appellatione remota, quæ viderit corrigēda, statuēs ad reformationem eorum, quod regulare fuerit & honestum.

Quia tamen intētionis nostræ nec fuit nec esse debuit iurisdictioni tuę p mandatū huiusmodi derogare, præsentium autoritate duximus declarandum, quod si in inquisitiōibus ab eodem episcopo, non tanquam à delegato, sed tanquam ordinario, faciendis aliquis casus emerserit, in quo licitum sit ad sedem Metropolitanam appellare, prædicti occasione mandati autoritati tuæ, quo minus ad te tanquam ad Metropolitanum appellari valeat, nolumus aliquatenus derogare.

DE MAIORITATE & Obedientia.

INNOCENTIVS PAPA III. Capitulo Herbipolensi.

Non obediens canonicis institutis incurrit inobedientiæ notam, id est, infamiam.

Constit. CXXVII.

Extra lib. 1. tit. 33. de obedientia cap. illud dominus

1. Reg. 15 Eccle. 4 21. dist. ca. Si qui sūt

ILlud dominus in beato Petro. Et infra. Cum spiritualia sint temporalibus digniora, & obedientia melior sit quam victima, & auscultare magis, quam adipem arietū offerre: non debuerat Hildesenensis Episcopus pro temporali commodo inobedientiæ notam incurrere, & apostolicis iussionibus contraire.

1. quæst. 1. ca. non est puranda

IDEM ILLVSTRISSIMO Imperatori Constantinopolitano.

Imperium non præest sacerdotio, sed subest, & ei obedire tenetur. Vel sic: Episcopus non debet subesse principibus, sed præesse.

Constit. CXXVIII.

SOlitæ benignitatis affectu. Et infra. Mirata est imperialis sublimitas, quod te nisi fuimus in nostris literis increpare. Huic autem tuę admirationi, nō causam sed occasionem præbuit, quod legisti beatum Petrum apostolorum principem sic scripsisse: Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

1. Petri 2 11. quæst. 1. ca. Quam magnum

Verum si personam loquentis & eorum ad quos loquebatur, ac vim locutionis diligentius attendisses scribentis, non expressisses taliter intellectum. Scribebat enim apostolus subditis suis, & eos ad humilitatis meritum prouocabat. Nam si per hoc quod dixit, subditi estote, sacerdotibus voluit imponere iugum subiectionis, & eis prælationis autoritatem afferre, quibus eos subiectos esse monebat, sequeretur ex hoc etiam, quod seruus quilibet in sacerdotes impe

26. dist. ca. Deinde opponit.

perium accepisset, cum dicatur, omni humanæ creaturæ. Quod autem sequitur, Regi tanquam præcellenti, nõ negamus, quin præcellat imperator in temporalibus illos duntaxat, qui ab eo suscipiunt temporalia: sed pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima præfertur corpori: licet non simpliciter dictum fuerit, Subditi estote, sed additum fuit: propter Deum, nec pure sit subscriptum, regi præcellenti, sed interpositum, forsitan nõ sine causa, tanquam. Quod autem sequitur: ad vindictam malefactorũ, laudem vero bonorum, intelligendum non est, quod rex vel imperator super bonos & malos gladij acceperit potestatem, sed in eos solummodo, qui vtentes gladio eius sunt iurisdictioni commissi.

Potuisses autem prærogatiuam sacerdotij ex eo potius intelligere, quod dictũ est, non à quolibet, sed à Deo, non regi, sed sacerdoti, non de regia stirpe, sed de sacerdotali prosapia descendenti, de sacerdotibus videlicet, qui erant in Anathot: Ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas, & dissipes, & ædifices, & plantes.

Præterea nosse debueras, q̃d fecit Deus duo magna luminaria in firmamen cœli: luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti: vtrunque magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum igitur cœli, hoc est, vniuersalis Ecclesiæ, fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates, quę sunt pontificalis autoritas, & regalis potestas. Sed illa quæ præest diebus, id est, spiritualibus, maior est: quæ vero carnalibus, minor: vt quanta est inter solem et lunam, tanta inter pontifices & reges differentia cognoscatur.

Hæc autem si prudenter attẽderet imperatoria celsitudo, non faceret aut permitteret Constantinopolitanum patriarcham, magnum quidem & honorabile membrum Ecclesiæ, iuxta scabellum pedum suorũ in siniſtra parte sedere, cum alij reges & principes Archiepiscopis & Episcopis suis (sicut debent) reuerenter assurgant, & eis iuxta se venerabilem sedem assignẽt.

Nos autem, & si non increpando scripserimus, potuissemus tamen rationabiliter increpare.

Nobis autẽ in beato Petro sunt oues Christi commissæ, dicente domino: Pasce oues meas, non distinguẽs inter has oues & alias: vt alienum à suo demõstraret ouili, qui Petrũ & successores ipsius magistros non recognosceret & pastores: vt illud tanquam notissimum omittamus, quod dominus dixit ad Petrum, & in Petro dixit ad successores ipsius: Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, &c. nihil excipiens, qui dixit: Quodcunque. Et infra.

Vtrum autem imperatoriam excellentiam ad bonũ & vtile per literas nostras duxerimus inuitandam, vtrum tibi iusta suggerimus, & honesta, tua solicitudo discernat, quum non nisi ad vtilitatem Ecclesiæ, & terræ Hierosolymitanæ subsidium, nos te meminerimus inuitasse.

IDEM EPISCOPO FLORentino.

Ordinatus per Papam, nõ per hoc eximitur à iurisdictione sui Episcopi.

Constit. CXXIX.

PEr tuas nobis literas. Et infra. Postulasti per sedis Apostolicæ oraculum edoceri, vtrum quis per ordinem subdiaconatus à Romano Pontifice susceptum, à debita tibi reuerentia subtrahatur.

Ad quod breuiter respõdemus, quod etsi decens sit, vt illis, quantum cõuenit, à te inter alios tibi subditos deferatur, quos benignitas Apostolica collatione ipsius ordinis honorauit, per eam tamẽ ab obedientia, quamalias tibi debent, minime absoluuntur.

IDEM PATRIARCHAE Constantinopolitano.

Quando de obedientia uel subiectione agitur, nihil attẽtari debet in præiudicium rei, uel possessoris non citati.

Constitutio CXXX.

INter quatuor. Et infra. Petitionem contra Ecclesias, quas tibi subijci postulabas, quæ priusquam Constantinopolis ciuitas caperetur, Constantinopolitano patriarchæ minime respondebãt, duplici ratione non duximus admittendam

19. dist. ca. Suscipitis
22. quæst. 1. ca. Præcipimus.
Hiere. 1
Gen. 1
96. dist. ca. diu.
6. dist. ca. Deinde opponit.
Ioan. 21
21. quæst. 1 ca. Quod si dormiret
Matt. 16
19. dist. ca. Si Romanorum
Ibid. cap. postulasti. ff. tit. de al bo. scrip. L. 1
Ibid. cap. Inter quatuor.

dam. Iuris nanq; ratio postulat, vt in eorum præiudicium, quibus eædem Ecclesiæ sunt subiectæ, nihil ordinemus de ipsis, cum nec citati sint, nec conuicti, nec per contumaciam se absentent.

16. quist. 6 ca. placuit

Super obedientia vero, quam vt tibi impēdi faceremus ab Archiepiscopo & Episcopis regni Cypri similiter postulasti, fere idem duximus respondendum: cum & ipsi ante tuam promotionem fuerint exempti, quando videlicet Constantinopolitana Ecclesia erat inobediens & rebellis: & in eorum absentia contra statum eorum non debuerimus aliquid immutare.

Extra lib. 1. tit. 6 de Electione & electi potestate. ca. Quia diligentia

Iustitiam tamen non negabimus tibi, cum eam duxeris postulandam

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuariensi.

Abbates & sacerdotes, qui sunt diœcesani Episcopi, ad eius synodum uenire, & illi obedire compelli possunt per censuram ecclesiasticam.

Constit. CXXXI.

Ibid. cap. Quod sup

QVod super his. Et infra. Abbates & sacerdotes diœcesana tibi lege subditos, qui ad tuam synodum venire contemnunt (dummodo in ipsa synodo nō ducas aliquid statuendum, q̄d Canonicis obuiet institutis) per censuram Ecclesiasticam ad synodum illam venire compellas, & debitam tibi obedientiam & reuerentiam exhibere.

ff. tit. Si quis ius dicen. nō obtem. L. 1

IDEM SANCTI STEPHANI & sancti Proculi Abbatibus Bononiensibus.

Canonici regulares inobedientes priori suo, per ipsum excommunicari possunt: & si fuerint incorrigibiles, de fratrum consortio expelli debent.

Constitutio CXXXII.

Ibid. cap. Cum in ecclesijs

CVm in Ecclesijs sancti Victoris, & sancti I. de Monte. Et infra.

Nos igitur ad reformationem earundem Ecclesiarum diligenti solicitudine intendentes, vniuersis Canonicis dedimus in mādatis, vt priori suo in his, quæ ad Deum pertinent, obedirent.

Cumq; omnes (quatuor duntaxat exceptis) se obedire velle cōcorditer respōdissent, prædicti quatuor se contra Priorem in superbiam erigentes, licet de obedientia suo Priori præstanda præstitissent iuramentum corporaliter, tamen exhibiti iuramenti immemores, suo Priori per omnia restiterunt: & cum pro contumacia sua nequiuissent ad debitam obedientiam reuocari, dictus Prior in eos excommunicationis sentētiam promulgauit.

Quum igitur præfati canonici ad Apostolicā sedem accessissent, per scripturas autenticas ex multorum testimonio prælatorum effecti de ipsorum cōtumacia certiores, recepto secundum formam ecclesiæ ab eisdem corporaliter iuramento, ipsis fecimus absolutiōis beneficium impendi, præcipientes eis sub debito iuramenti, vt ad suum claustrum, de quo exierant, redeuntes, Priori suo secundū Deum deuote ac humiliter obedirent. Ideoq; mandamus, quatenus præfatos canonicos, vt ad Prioris sui obedientiam reuertantur, per censuram ecclesiasticam compellatis, & ne de sua possint cōtumacia vel malitia gloriari, cogatis eos (si videritis expedire) vt iuramentum q̄d de parendo mādatis Prioris pro absolutionis beneficio impetrando superbe negauerant, humiliter præstare procurent: alioquin eos de fratrum consortio penitus excludatis.

DE POSTVLANDO in Ecclesia Catholica.

INNOCENTIVS PAPA tertius Archiepiscopo Compostellano.

Canonici regulares postulare non possunt, sicut monachi, nisi pro utilitate Ecclesiæ uel sui monasterij & præcepto Abbatis.

Constit. CXXXIII.

Extra lib. 1. tit. 37. de Postulando cap. Ex parte tua

EXparte tua nobis fuit propositum, quod quidam canonici regulares nō solum in ecclesiasticis, verum etiam in Forensibus causis præsumunt aduocati officium exercere. Cumque obijcitur eis, quod non debent esse Forensis vel ecclesiastici negocij susceptores vel executores, nisi forte id monaste-

16. quest. 1 ca. monachi. Et ibidē ca. De præsentis

nasterij expoſcat vtilitas, Abbate nihilo minus imperante, ad ſuam proponunt inſolentiam excuſandam, quod capitulum illud, per quod prædicta prohiberi videntur, de monachis, non de Canonicis regularibus loquitur manifeſte.

Vnde conſultationi tuæ taliter reſpõdemus, quod idem iudicium de Canonicis regularibus, quod & de monachis, quantum ad ſupradicta, credimus obſeruandum, licet de monachis in Canone ſpecialiter ſit expreſſum.

DE PROCVRATORibus.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Cabillonenſi & Cathalanenſi Epiſcopis.

Reſcriptum ſuper conſecutiuis iudicij impetratum à Procuratore reuocato, & de hoc certificato, non ualet, nec proceſſus uel ſententia lata per ipſum, ſi reuocatio peruenit ad aduerſarium.

Extra lib. 1. tit. 38. de procuratorib⁹ ca. In noſtra.

Conſtit. CXXXIIII.

IN noſtra præſentia Tullenſis Epiſcopus eſt cõqueſtus, quod quum ad cauſam, quæ inter Epiſcopum & Decanum Tullenſes ſuper dilapidatione, excommunicatione & periurio, ac quibuſdã alijs criminibus vertebatur, T. & G. presbyteros procuratores inſtituens, ipſos ad ſedem apoſtolicam duxerit deſtinãdos, cum de ipſorum fide poſt modum titubaſſet, mandatum quod eis dederat infra modicum temporis ſpacium reuocauit: ſed ipſi licet mandati literas reuocatorias recepiſſent, nihilominus in negocio proceſſerunt, & pro procuratoribus ſe gerentes, cum aduerſario ingreſſi iudicium, cum eo ad Pariſiẽſem Archidiaconum & collegas ſuos in eiuſdem præiudicium noſtras literas impetrarunt.

Cumq; prædictus epiſcopus ad probandũ, quod falſi procuratores fuerant, ab ipſis iudicibus inducias poſtulaſſet, ipſi exceptionem oppoſitam inutilem & ſuperuacuam reputantes, ad probationem ipſius dilationem concedere noluerunt: propter quod ad appellationis beneficium cõuolauit. Sed idem nihilominus lite non conteſtata, & iuris ordine prętermiſſo, teſtes contra eũ recipere prę ſumpſerunt, ipſum à Tullenſi Eccleſia per ſententiam remouendo.

Nos vero, licet vix fidem adhibere potuerimus, quod dicti iudices, vtpote viri literati, prouidi & honeſti taliter proceſſiſſent, maxime cũ in ſua ralatione, quam ad noſtram præſentiam tranſmiſere, de huiuſmodi exceptione nullam fecerint mentionem: quia tamen epiſcopus per viros religioſos, prouidos & honeſtos, de quibus non eſt veriſimile, quod ſuę ſalutis obliti, ac iuramenti religione contempta, falſum teſtimonium tulerint, nobis fecit ſuper his, quæ ſunt ppoſita, plenam fidem: attendentes etiam quod falſi procuratoris exceptio non ſolũ ante ſententiam, verum etiam poſtea poteſt obij ci, vtpote qua probata iudicium nullum & nullius momenti controuerſiæ reputantur, proceſſum ſupra dictorum iudicum ſententialiter duximus irritãdum.

Extra lib. 1. tit. 9. de renunciatione cap. In præſentia

1. queſt. 7. ca. Sanciimus

IDEM BRIXIENSI EPIſcopo.

Si agitur de adulterio coram iudice ſeculari, ad pœnam legalem, non interuenit procurator: ſecus ſi coram eccleſiaſtico ad ſeparationem thori.

Conſtitutio CXXXV.

TVæ fraternitatis. Et infra. Conſultationi tuæ taliter reſpõdemus, quod ſi vir accuſat vxorẽ de crimine adulterij coram iudice ſeculari, ad pœnam legitimam infligendam, quia tunc inſcriptionis vinculum debet arripere, ſeq; ad pœnam talionis aſtringere, non per procuratorem, ſed per ſeipſum præſentẽ oportet præſentialiter accuſare.

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis

C. de adulteri. L. Caſtitati.

Si vero vir accuſare velit vxorem de adulterio coram eccleſiaſtico iudice, vt ab eius cohabitatione diſcedat, quia tũc & ſi forſan oporteat eũ inſcribere, vt deſignet in ſcriptis nomẽ, locũ & tẽpus, & omnia quę comphenduntur in lege ciuili, ad talionẽ tamen non debet ſe aliquatenus obligare, ne forte cum in pbatione defecerit, intentionis ſuæ cõſequatur effe-

33. queſt. 2 ca. Admonere. De pœnitẽtia diſt. 1. ca. Quã ob rem ff. de accuſ. & inſcrip. L. 3.

effectum, sustineri potest, si necessitas id postulauerit, vt per procuratorem accuset: quoniam huiusmodi accusatio, & si de crimine fiat, non est tamen criminalis, sed quasi mixta inter ciuilem & criminalem, quanquam in præsentia principalium personarum securius procedatur.

IDEM ARCHIEPISCOPO, Decano & Præcentori Lugdunensibus.

Qui de mandato domini causam procurauit, ab eo repetit expensas propter hoc factas.

Constit. CXXXVI.

Ibid. cap. Cum pro causa.

CVM pro causa quæ inter G. & F. Gabionensis Ecclesię Archidiaconos vertebatur. Et infra.

Discretioni vestræ mandamus, quatenus expensas Archidiacono restitui faciatis, si legitime probare potuerit, se de mandato Capituli suscepisse prędicta negocia promouenda, & propter hoc ad sedem Apostolicam accessisse.

12. quęst. 4. ca. Quicunque

IDEM SCHOLARIBVS Parrhisiensibus.

Vniuersitas etiam scholarium potest ad agendum & defendendum procuratorem constituere.

Constitutio CXXXVII.

Ibid. cap. Quia in causis.

QVuia in causis, quæ contra vos et pro vobis mouentur, vestra vniuersitas ad agendum & respondendum commode interesse non potest, postulastis à nobis, vt procuratorem instituere super hoc vobis de nostra permissione liceret.

ff. tit. de procuratoribus, L. 1

Licet igitur de iure communi hoc facere valeatis, instituendi tamen procuratorem super his autoritate præsentiũ vobis concedimus facultatem.

DE HIS QVAE VI metusve causa fiunt.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Decano & Subdiacono Linconiensi.

Qui per metum, qui cadere potuit in constãtem uirum, beneficio suo renunciare iurauit & renunciauit, illud repetere poterit.

Constit. CXXXVIII.

Extra lib. 1. tit. 4. de his quę vi metusue causa fiũt. cap. Ad audientiã nostram

AD audientiam nostram, magistro G. de Cheuellis significante, peruenit, quod quum Ecclesiam de Cheuellis Canonice fuisset adeptus, & aliquandiu pacifice possedisset, grauissimo tandem metu regis, quod eam resignaret iurare coactus, eam in eorũ, ad q̃s pertinebat, manibus resignauit. Quia vero quæ vi metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis,

6. quęst. 3. ca. Deniq

Mandamus, quatenus si eundem ad resignationem cõstiterit vobis per talem metum fuisse coactum, qui potuerit & debuerit cadere in virum constantẽ, non obstante iuramento prædicto, quo non ad repetendum, sed ad resignandum solummodo tenebatur, præfatam Ecclesiam ei restitui faciatis.

IDEM *VIDRONENSI Archiepiscopo.

Nidrosienensi,

Excommunicatus non est qui absolute coactus excommunicato communicat: secus si coactio fuit conditionalis.

Constit. CXXXIX.

Ibid. cap. Sacris

SAcris est canonibus. Et infra. Distinguimus autem, vtrum is qui cõmunicat excommunicatis inuitus sit per coactionem astrictus, aut per metum inductus.

L. dist. ca. presbyteros

In primo casu talem nõ credimus excommunicatione teneri, quum magis pati, quàm agere videatur.

2. quęst. 1. ca. In primis

In secundo, licet metus attenuet culpam, quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat qs mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari.

11. quęst. 1. cano. Quid prædecessor.

32. quęst. 1. ca. Ita ne

IDEM MARSILIENSI ET Agathenensi Episcopis.

Metum passo non subuenitur, si non fuit talis, qui cadere potuit in constãtem uirum.

Constitutio CXL.

Ibid. cap. Cum dilectus

CVM dilectus filius. Et infra.

Quia constitit nobis de voto emisso, & de præstito iuramento à Canonicis

nicis insularum, quod regulam Cisterti ensem obseruarent, vel translationem ipsius ecclesiæ ad ordinem illorum nulla tenus impedirent: cum vtrumq; seruatũ non vergat in dispẽdium salutis æternę, nolentes viam periurijs aperire.

Non obstante violentia, quæ proponebatur illata, cum neq; metum mortis, neque cruciatum corporis contineret, & ideo non debuerat cadere in constantes. Nec obstante dolo, pro quo se proponebant fuisse seductos, cum talis dolus non tã ad circumuentionẽ prædictorum Cistertiensium, quam ad fatuitatẽ eorum debeat retorqueri.

Super restitutione petita silentium eis duximus sentẽtialiter imponendum.

DE IN INTEgrum restituti one.

INNOCENTIVS PAPA III sancti Georgij, & sancti Sergij Abbatibus.

Restituitur ecclesia læsa propter negligentiam procuratoris, qui iura ecclesiæ non produxit.

Constit. CXLI.

VIm venissent ad apostolicam sedẽ, electus & monachi Rothonenses, pro se ac pro monasterio suo, ac magister A. pro Episcopo Venetensi, eis sancti Greorgij diaconum Cardinalem dedimus auditorem.

Coram quo idem magister pro Episcopi parte proposuit, quod cum monasterium Rothonense esset situm in diœcesi Venetensi, & ecclesiæ Venetensi subiectum, prædictus Episcopus possessiõe subiectionis vsus est hactenus incõcusse, sed cum occasione cuiusdam electionis, quæ ibidem facta fuerat, partes decõmuni assensu ad Nanthenensem Episcopum, & eius collegas commissionis literas impetrassent, duo eorum ad monasterium accesserunt: quorum aduentum intrusus præsentiens, renunciauit huiusmodi electioni, & se à monasterio absentauit. Sed iudices autoritate apostolica monachis iniunxerunt, vt syndicum vel procuratorem eligerent, qui in causis monasterij & consulte ageret, & vtiliter respõderet: districtius inhibentes eisdem, ne aliquem eligerent in Abbatem, donec plenius agnosceret de iure, quod Episcopus se habere in Abbatis electione dicebat. Monachi vero, & si procuratorem ad mãdatum iudicum elegissent, Abbatem tamen contra inhibitionem eorum eligere præsumpserunt: cuius electionem Episcopus petijt infirmari, & se ad possessionem restitui, qua eum monachi spoliarant. Deinde iudices diffinitiuam sententiam protulerunt, electionẽ cassantes eandem, quam sententiam dictus magister petijt confirmari.

Ad hoc fuit responsum, quod licet p procuratorem ex parte monachorum fuisset propositum, quod monasterium ad Romanam ecclesiam nullo medio pertineret, dicti tamẽ iudices contra eos procedere nimis animose cœperunt.

Nos igit̃ inspectis priuilegijs pdecessorũ nostrorũ Leonis, Gregorij & Clemẽtis, quæ monasterium illud ad ius & proprietatem indicant sedis apostolicæ pertinere, intelligentes quod monasterij p curator, & si eadem priuilegia coram pdictis iudicibus exhibere omiserit negligenter, ius tamen non tam suum, quam nostrum fuerit protestatus, videlicet q̃d monasterium ipsum ad Romanam ecclesiam nullo medio ptineret, ne ipsius negligentia in damnum tam nostrum, quã monasterij redundaret, ad audientiam restituimus monachos Rothonenses. Et infra. Electionem autẽ à monachis (sicut dicitur) concorditer factam, pendente controuersia, ex qua pendet, nec confirmandam duximus, nec etiam infirmandam.

IDEM ELIENSI & Florensi Episcopis.

Ecclesia læsa in probatione necessaria omissa, potest petere restitutionem in integrum, non obstante termino iuris probationis exclusæ. Et restitutionem petere potest, non solum contra priuatum, sed etiam contra ecclesiam.

Constit. CXLII.

Ibid. cap. Auditis. AVditis & intellectis causæ meritis in quæstione, quæ vertitur inter Vigorienſem Episcopum & Abbatẽ de Eueſcam ſuper eccleſijs in valle de Eueſcã, quas Epiſcopus aſſeruit ad ſe dicæceſana lege ſpectare: Abbas autem eas ab eius iurisdictiõe prorſus eſſe exemptas, cognouimus euidenter eccleſias illas priuilegia illa Romani pontificis non eſſe ab Epiſcopali iurisdictiõe ſubtractas, niſi forte vallis de Eueſcam ſit ille locus, qui fuit à duobus regibus Roe videlicet & Offa, libertati donatus, & quem bonę memoriæ Celeſtinus Papa libertati donauit, ſicut in ipſius priuilegijs continetur. Verum tanto tempore probantur teſtes abbatibus de Eueſcam pleno iure poſſeſſę, vt videatur in eis ius Epiſcopale legitime præſcripſiſſe, niſi forte per tãtum temporis ſpacium Vigorienſis eccleſia interim vacauiſſet, vt tempore vacationis ſubducto præſcriptio minime ſit completa.

Extra lib. 2. tit. 26. de prescription. ca. primo. Licet autem vtrinq; ſit in cauſa concluſum, quia tamen vtraq; pars neceſſariam (vt aſſerit) probationem omiſit, nos attendentes, quod vtraque eccleſia fungatur iure minoris, æquitate penſata, vtranq; reſtituimus contra reliquam, ad probandam rationem omiſſam, ne alterutra pars propter huiuſmodi negligentiam graui iactura lædatur.

IDEM PRIORI S. MARIĘ ad carceres, & L. canonico ſanctę Mariæ de Mandria.

Reſtitutio ex iuſta cauſa etiam maiori eſt concedenda, dummodo iuſta cauſa petendi probetur. Si autem non probatur plene uel ſemiplene, conceditur reſtitutio in cauſa fauorabili.

Constit. CXLIII.

Ibidẽ ca. Ex literis EX literis Abbatis de Caluen. didicimus, quod cũ Ramiſanæ & Grimol. archipresbyteri inter I. virum & L. mulierem ex delegatione noſtra ſententiam diuortij protuliſſent, & appellatione interpoſita cognitionem ſententiæ ipſi abbati & archipresbytero Paduano duxerimus committendam: quia pars mulieris ad peremptorium terminum non acceſſerat, abbas ipſe, cui alter coniudex commiſerat vices ſuas, allegationibus diligenter inſpectis, latam à iudicibus prædictis confirmauit ſentẽtiam, ſed poſt octo dies, pater puellæ accedẽs ad ipſum, intellecto quod ſententiam p tuliſſet, firmauit proprio iuramento, qd quidam ad eum & filiam eius accedens, fraudulenter ſub ipſius abbatis nomine falſas eis literas præſentauit, quibus mãdabatur eidem, vt quia iudex ad diem, quam aſſignauerat, venire non poterat, poſt octo dies à termino conſtituto, ipſius ſe conſpectui præſentaret: & poſtmodum appellauit ad ſedem apoſtolicam & etiam ſupplicauit.

Extra lib. 1. tit. 29. de officio & potestate iudi. delega. ca. Cũ matrimonij.

Licet autem de fraude taliter perpetrata per huiuſmodi iuramentum, non conſtet ad plenum, in fauorem tamẽ matrimonij, de benignitate canonica, contra fraudem propoſitam ſupplicationẽ mulieris admiſimus, & ad audientiam reſtituimus eam, pro matrimonio poſtulãtem. Ideoq; mãdamus, quatenus de cauſa prioris appellationis ordine iudiciario cognoſcentes, confirmetis vel infirmetis, ſicut iuſtum fuerit, ſententiam à primis iudicibus promulgatam.

IDEM EPISCOPO ET Capitulo Oſenenſi.

Etiam contra ſententiam Papæ reſtituitur eccleſia. Et cauſa reſtitutionis in integrum debet præſentibus partibus tractari.

Constit. CXLIIII.

Ibid. cap. Tum ex literis. TVm ex literis Celeſtini Papæ prædeceſſores noſtri, tum ex his quæ ipſius temporibus geſta fuerunt, grauẽ Hilerdẽſis eccleſiæ intelleximus quęſtionem, p ſententiam Eugenij Papæ ſuper eccleſijs quibuſdam prolatam, ſe læſam enormiter & olim, & nunc etiam cõquerentis. Vnde cum idem Celeſtinus tempore Anaſtaſij Papæ proximi ſucceſſoris eiuſdem Eugenij, in minori adhuc officio cõſtitutus, in partibus Hiſpaniæ legationis officio fungeretur, & ex delegatione ipſius cognoſcere cœpit de controuerſia memorata: cui etiam Alex

Alexander ſucceſſor ipſius Anaſtaſij of ficio legationis denuo in partibus eiſdē fungenti cauſam commiſit eandem: idē quoq; Celeſtinus ad apicē ſummi ponti ficis promotus, G. ſancti angeli diacono cardinali, tunc apoſtolicæ ſedis legato, dictam controuerſiā ſub eo tenore com miſit, vt inſpectis Hilerdēſis eccleſiæ pri uilegijs, auditis etiam partiū rationibus, memorata ſententia non obſtante, diffi nitiuā pferret ſententiam, eamque face ret obſeruari. Verū quoniam per ipſum legatum, aut per alios, quibus ſub eodē tenore cauſa eadem commiſſa extitit (li cet producti teſtes ex parte Hilerdenſis Epiſcopi recepti fuerant) mandatum a poſtolicum non extitit adimpletum, ma giſter A. canonicus Hilerdenſis poſtula uit per officium noſtrū dictam ſententi am in melius reformari, & contra eā reſti tui eccleſiam Hilerdenſem.

Nos igit cū fratribus noſtris & alijs deliberauimns diligenter, nonnullis aſ ſerentibus, quod cum prædictus Cele ſtinus pdeceſſor noſter contra iam dictā ſententiam viſus fuerit Hilerdenſi eccle ſiæ reſtitutionis beneficiū indulſiſſe, cū ea non obſtante duxerit negocium com mittendum, & nos ſupplicationem eiuſ dem eccleſiæ admittere debebamus, pſer tim, quia ſententia Romanæ ſedis non negatur poſſe in melius commutari, cū aut ſurreptum aliquid fuerit, aut ipſa p conſideratione ætatum & temporū, ſeu grauiū neceſſitatū, diſpenſatiue quicquā ordinare decreuit. Et ſecundum iura ci uilia principes etiam contra res bis iudi catas in auditorio ſuo examinari reſtitu tionem in integrum permiſerunt. Pro ſpeximus quoq; ex data ſententiæ in re geſto dicti Eugenij Papę repertæ, quod primo menſe ſui pontificatus fuerit pro mulgata, quando non plene de meritis ipſius cauſæ videbatur inſtructus, illa ni tēs præcipue ratione ꝺd priuilegium Vr bani ſecundi ex parte veſtra pductū ſub iectū fuerat falſitati, cuius tenorē nos in regeſto ipſius inuenimus incorruptū. Tā dem deliberatio noſtra in hoc reſedit, vt an data ſit reſtitutio, an danda contra p miſſam ſententiā, partibus pſentibus de cernatur: quarū aſſertione merita cauſa rum pnduntur.

Quocirca mandamus, quatenus vſq; ad feſtum beati Lucæ, vel in proprijs p ſonis, vel per idoneum reſponſalem no ſtro vos conſpectui pſentetis, quod di cta ſententia retractari non debeat, ſi po teritis, oſtenſuri: vel ſi forte exigente iu ſtitia fuerit retractanda, vel per vos vel p reſponſalem idoneum appareatis ſuffi cienter inſtructi, vt in principali negocio canonice procedatur, pro certo ſcitu ri, quod cum propter multam locorum diſtantiam nō poſſit ad vos ſine magnis laboribus & expenſis ſæpius haberi re curſus, ſi ad præmiſſum terminum, quē vobis peremptoriū aſſignamus, iniūcta vobis contempſeritis adimplere, nos ni hilominus in ipſo negocio, quantum de iure poterimus, procedemus. C. ſi per vim. &c. L. vltim.

IDEM INNOCENTIUS Papa III.

Petitio reſtitutionis in integrum contra ſententiam ſuſpendit regulariter executionem ſententiæ in euentu iſtius cauſæ reſtitutionis, fallit ſi contra petentem reſtitutionem eſt præſumptio malitiæ, quod cauſa differendi executionem hoc petat: quo caſu executio fit præſtita cautione de reſtituendo, ſi petens reſtitutionem obtinebit in cauſa.

Conſtit. CXLV.

SVſcitata ſuper diuerſis articulis inter Burgenſem Epiſcopum & Ouienſe monaſterium quæſtione. Et infra. Ibid. cap. Suſcitata.

Nos intellectis, quæ vtraque pars ꝓpoſuit coram nobis ſuper quatuor articulis prænotatis, monaſterium Ouienſe iuſtitia condemnauimus exigente.

Sententia vero lata procurator mona ſterij ad probandam præſcriptionem fa ctam tam ſuper quatuor articulis prēno tatis, quam etiam ſuper quibuſdam de cimis per transactionem acquiſitis, reſti tutionem in integrum nomine mona ſterij poſtulauit, quam eidem duximus indulgendam. Extra lib. 1. tit. 36. de tranſactionibus, ca. Statuim*

Ne vero per excogitatā malitiam (ſi cut ex præſumptionibus pluribus vide batur) effectum ſententiæ in damnum Epiſcopi contingeret impediri, neue mo naſterium per executionem ſententiæ propter diuerſas ſuſpiciones incurreret detrimentum, nos æquitate penſata, iu- 2. quæſt. 1. ca. Sicut

16. quæst. 6 ca. Si Epis copum. C. de iudi. L. Placuit

re duximus prouidendum, vt ante omnia supradicta sententia executioni mãd tur. Volumus nihilominus & mandamus,vt ab Episcopo ipso recipiatis idoneam cautionem: quod si monasterium in causa ipsa præualuerit, vniuersa quæ medio tempore sententiæ ipsius occasione perceperit ,monasterio restituat memorato.

DE ARBITRIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Cancellario & magistro Lothario canonico Parrhisien.

In mulierem singularem tanquam in arbitratricem compromitti non potest:secus si mulier habet alias iurisdictionem de iure communi uel consuetudine.Nam etiam super rebus temporalibus ecclesiæ potest in eam ualide compromitti.

Constit. CXLVI.

Extra lib. 1.tit.43.de arbitris, cap. Dilecti filij

Dilecti filij abbas & conuentus de Scarduna Cisterciẽsis ordinis,sua nobis querela monstrarunt,q̃d cũ inter eos ex vna parte, ac hospitalarios ex altera,super vsuario cuiusdã nemoris quæstio verteretur, in reginam Francorum fuit compromissum vtrinq;:quæ causæ meritis intellectis arbitrium duxit per diffinitiuam sententiam promulgandũ.

Quamuis autem, secũdum regulam iuris ciuilis, fœminæ à publicis officijs sint remotæ, & alibi dicatur,quod licet summę opiniõis existãt, si arbitrium in se susceperint,vel si patronæ inter libertos suos interposuerint audientiam,ab omni sunt iudiciali examine separãdæ, vt ex earum prolatione nulla pœna aduersus earum contemptores ,nullaque pacti exceptio habeatur:quia tamen iuxta consuetudinem approbatam,quæ,p lege seruatur,in partibus Gallicanis fœminæ præcellentes in subditos suos ordinariam iurisdictionem habere noscũtur, mandamus, quatenus hospitalarios,vt arbitrium ipsum, præsertim cum Episcoporum fuerit præsentia & consilio roboratum, sicut prouide latum est, & ab vtraq; parte sponte receptum, obseruent per pœnam in compromisso statutam,appellatione postposita, compellatis.

93. quæst. 5 ca. Mulierem.

35. quæst. 1. ca. Si Ecclesiæ

IDEM, ABBATI ET Conuentui de Pigrauia.

Ecclesia exempta non potest in præiudiciũ exemptionis compromittere.

Constitutio. CXLVII.

Ibid. cap. Cum tempore.

CVm tempore Celestini Papæ prædecessoris nostri. Et infra. Super controuersijs, quæ inter te & Mesburgensem Episcopum & quosdã tuos monachos vertebantur, te promisisti arbitrium Magdeburgensis archiepiscopi seruaturum.Et infra.

Extra lib. 1.tit.43 de Arbitris. cap. Ex parte

Quia legitime constitit, q̃d fide hinc inde data compromissum est in archiepiscopum memoratum,nos arbitrium ab ipso prolatũ decernimus obseruãdum, illis duntaxat capitulis exceptis,quę cõtra libertatem ipsius monasterij, & duarum capellarum eiusdẽ in arbitrio sunt expressa.

Cum etsi sponte volueris,de iure tamen nequiueris sine licentia Romani pontificis renunciare priuilegijs, vel indulgentijs libertatis, quę monasterium illud indicãt ad ius & proprietatem Romanæ ecclesiæ pertinere.

IDEM EPISCOPO S. Andreæ,& Abbati de Bechot.

Arbiter non habet potestatem iudicandi ultra comprehensa in compromisso: ideo coram eo non fit reconuentio.

Constit. CXLVIII.

Ibid. cap. Cum dilectus filius

CVm dilectus filius. Et infra. Vtrum coram arbitris reconuentioni sit locus.postulasti per sedem apostolicam explicari.

Nos igitur respondemus,quod licet in iudicio conuenientem reconuenire valeat is qui coram iudice conuenitur, cõram arbitris tamen reconuenire non

potest

poteſt, cum arbitri iudicare non valeant, niſi de his tantum, ſuper quibus in eos extitit compromiſſum.

IDEM RECTORI HOſpitalis ſancti Bartholomæi Lucanenſis.

Qui per arbitrium tenetur eligere cum aliquorum conſilio, tenetur illorum conſilium in tractatu electionis requirere, ſed ſequi nõ aſtringitur.

Conſtitutio CXLIX.

Ibid. cap. Cã olim.

QVum olim ſuper eligendo in hoſpitali veſtro rectore & fratribus inter vos & Priorem ſancti Bartholomæi Lucanenſem coram iudicibus delegatis quæſtio verteretur, & vtraque pars in eos compromittens, ipſorum arbitrium ſe promiſerit ſeruaturam, ſuper prolato ab ipſis arbitrio vtrinque dubitatio eſt exorta, quam petiſtis per ſedem Apoſtolicam declarari. Nos igitur publico inſtrumẽto arbitrium continente diligenter inſpecto, cognouimus, quod ſecundum formam arbitrij Prior ſancti Bartholomæi Lucanenſis tenetur habere conſilium cum familia hoſpitalis eiuſdem, & tractare cum ea de inueniendo rectore. Propter quod dicimus, quod niſi Prior ſuper inueniendo rectore tractauerit cum familia hoſpitalis, & ipſius conſilium requiſierit, non habet poteſtatem eligendi rectorẽ: & ſi alio modo eum elegerit, eius electio haberi debet irrita & inanis. Verum habito cum familia ſuper hoc conſilio & tractatu, Prior libere poteſt rectorem eligere duntaxat idoneum, ſiue concordet, ſiue diſcordet familia cum ipſo ſuper inuentione rectoris.

63. diſt. ca. Obeũtib.

IDEM PISANO ARchiepiſcopo.

Autoritate iudicis cauſæ etiam delegati poteſt de cauſa ſpirituali in clericum & laicum compromitti. Et ſi arbitrium eſt a partibus receptum, debet executioni mandari: licet per generalem procuratorem factum fuerit compromiſſum. Si autem non fuit arbitrium approbatum, & pœna fuit appoſita, agitur ad pœnam, alias ad intereſſe.

Conſtit. CL.

PEr tuas literas intimaſti, quod cum ſuper executione arbitrij, quod inter hoſpitalarios ſancti Ioannis, & plebanum de Piſcia ſuper hoſpitali ſancti Allutij latum erat, à nobis literas accepiſſes. Et infra.

Plebanus propoſuit, quod ad cauſam tractandam procuratori dedit generale mandatum: non tamen ei mandauit, vt ſine ſpeciali mandato compromittere poſſet, vel tranſigere ſuper eo. Et præterea procurator iam dictus de aſſenſu Canonicorum ſuorum non fuerat inſtitutus: & ideo dicebat, arbitrium non valere: præſertim quũ procurator fines mãdati exceſſerit, & arbitriũ fuerit per vnũ clericum & duos laicos promulgatum, licet ipſi de aſſenſu Genuenſis Archiepiſcopi, cui cauſa commiſſa fuerat, arbitrium protuliſſent.

Super quo fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod ſi ex parte plebani arbitrium receptum fuerit indiſtincte, ratum haberi debet, ac per hoc iuxta tenorem mandati Apoſtolici executioni mãdari. Si vero receptum non fuerit, refert vtrum fuerit vel non de obſeruando ipſum pœna ſtatuta. Et quidem ſi pœna appoſita fuit, agi poteſt ad pœnam: at ſi nulla ſtatuta fuerit, ſed ſimpliciter fuit, quod ſtaretur ſentẽtiæ, compromiſſum, procurator ad intereſſe poterit conueniri: quia iuramento ſuo ſeipſum perſonaliter, non Eccleſiam poterit obligare. Quod autem à duobus laicis & vno clerico dicitur eſſe prolatum, nequaquam obuiare videtur, cum autoritate dicti Archiepiſcopi factum ſit, cui cauſa, de q̃ dicitur compromiſſum, fuerat delegata.

Libri Primi FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica Liber secundus, agens potissimum de iudicijs pertinentibusq; ad ea.

DE IVDICIIS IN ECCLESIA Catholica.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei dilectis nobis Abbatibus sancti Georgij & sancti Sergij.

Solus Papa cognoscit de dubijs priuilegiorum Apostolicæ sedis, & non inferior.

Constit. I.

Extra lib. 2. tit. 1. de iudicijs. cap. Cum venissent.

VM venisset ad Apostolicam sedem electus & monachi Rothonenses pro se ac p monasterio suo, ac magister A. pro Episcopo Venetensium, eis sancti Georgij diaconũ cardinalem dedimus auditorem. Et infra.

Cum super priuilegijs sedis Apostolicæ causa vertatur, nolumus de ipsis per alios iudicari.

IDEM PRAELATIS PER Franciam constitutis

Iudex ecclesiasticus potest per uiã denuncia tionis Euangelicæ seu iudicialis procedere contra quemlibet peccatorem, etiam laicum, maxime ratione periurij, uel pacis fractæ.

Constitutio II.

Ibid. cap. Nouit ille qui.

NOuit ille qui nihil ignorat. Et infra. Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus, quum ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire. Sed quum dominus dicat in Euangelio: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si te non audierit, adhibe tecum vnum aut duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: q̃d si non audierit eos, dic ecclesię: si autem nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus: Et rex Angliæ sit paratus sufficienter ostendere, quod rex Frãcorum peccat in ipsum, & ipse circa eum in correctione processit, secundum regulam Euangelicam: & tandem quia nullo modo profecit, dixit Ecclesiæ: quomodo nos, qui sumus ad regimen vniuersalis Ecclesiæ superna dispositione vocati, mandatum diuinum possumus non exaudire, vt non procedamus secũdum formam ipsius, nisi forsan ipse coram nobis, vel legato nostro, sufficientem in contrarium rationem ostendat? Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium, nisi forte iure communi per speciale priuilegium, vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum: sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere & possumus & debemus.

Deut. 17. 2. Cor. 13. Hebræ. 10. Matt. 18

Non igitur iniuriosum sibi debet regia dignitas reputare, si super hoc Apostolico iudicio se committat, quum Valentinianus inclitus imperator suffraganeis Mediolanen. Ecclesię dixisse legat: Ta-

Talem in pontificali ſede cõſtituere procuretis, cui & nos qui gubernamus imperium, ſyncere capita noſtra ſubmittamus, & eius monita, cũ tanquam homines deliquerimus, ſuſcipiamus neceſſario tanquam medicamẽta curantis. Nec ſic illud humillimum omittamus, quod Theodoſius ſtatuit Imperator, & Carolus innouauit, de cuius genere rex ipſe noſcitur deſcendiſſe: Quicunque videlicet litem habens, ſiue petitor fuerit, ſiue reus, ſiue in initio litis, vel decurſis tẽporum curriculis, ſiue cum negocium peroratur, ſiue cum iam cœperit promi ſententia, ſi iudicium elegerit ſacroſanctæ ſedis antiſtitis, ilico ſine aliqua dubitatione, etiam ſi pars alia refragetur, ad Epiſcoporum iudicium cum ſermone litigantium dirigatur. Cum enim non humanæ, ſed diuinæ potius innitamur conſtitutioni, quia poteſtas noſtra non eſt ex homine, ſed ex Deo, nullus qui ſit ſanę mentis ignorat, quin ad officium noſtrum ſpectet, de q̃cunq; mortali peccato quẽlibet corripere Chriſtianũ: & ſi correptionẽ cõtempſerit, p diſtrictionem eccleſiaſticam coercere. Sed forſan dicetur, quod aliter cũ regibus, & aliter cum aliis eſt agedum. Cæterum ſcriptũ nouimus in lege diuina: Ita magnum iudicabis vt paruum: nec erit apud te perſonarum acceptio. Et infra.

Deut. 1 & queſt. 9. ca. vltimo

Licet autem hoc modo procedere valeamus ſuper quolibet criminali peccato, vt peccatorem reuocemus à vitio ad virtutem, ab errore ad veritatem, præcipue cum contra pacem peccatur, quæ eſt vinculum charitatis: poſtremo cum inter reges ipſos reformata fuerint pacis fœdera, & vtrinque preſtito iuramento proprio firmata, quæ tamen vſque ad tẽpus prætaxatum ſeruata non fuerint, nũquid non poterimus de iuramenti religione cognoſcere, quod ad iudicium eccleſiæ non eſt dubium pertinere, vt rupta pacis fœdera reformentur?

Ne ergo tãtam diſcordiam videamur ſub diſſimulatione fouere, prędicto legato dedimus in præceptis, vt niſi rex ipſe vel ſolidam pacem cum prædicto rege reformet, vel ſaltem humiliter patiatur, vt idẽ Abbas & Archiepiſcopus Bituricen. de plano cognoſcant, vtrum iuſta ſit querimonia, quam contra eum proponit corã eccleſia rex Anglorum, vel eius exceptio ſit legitima, quam contra eum per ſuas nobis literas duxit exprimendam, iuxta formam ſibi datam à nobis procedere non omittat.

IDEM EPISCOPO Elienſi.

Principalis perſona per ſe, non per aduocatum debet factum proponere in iudicio, niſi ſit indiſcreta.

Conſtitu. III.

PAſtoralis officij. Et infra.

Ibid. cap. paſtoralis officij.

Statuimus præterea vt principales perſonæ non per aduocatos, ſed per ſeipſas factum proponãt.

Niſi forte ſint adeo indiſcretæ, vt earum defectus de iudicis licentia per alios ſuppleatur.

IDEM NOBILI VIRO Petro de Riparia.

Si actio & intentio ſunt ineptæ uel ſola intentio, debet reus abſolui ab inſtantia iudicij: iterum tamen actor audietur, ſi apte egerit.

Conſtit. IIII.

EXaminata cauſa, quę vertitur inter te & milites Campaniæ. Et infra.

Ibidẽ ca. Examinata cauſa.

Actionem quam ſuper iure patronatus eiuſdem eccleſiæ contra præfatos milites intentabas, incongruentem cognouimus & ineptam.

Quia cũ teſtes induxeris ad probandũ, quod quando præfatus. A. vicedñs eccleſiam eandem tanquam ſequeſtratam accepit, tu ius patronatus ipſius eccleſiæ poſſidebas, profecto nec rei vendicationem intentare, nec ipſius reſtitutionem poteras poſtulare.

Vnde intentionem tuam in hac parte pnunciamus nõ tenere, abſoluẽtes eoſdem milites ab eadem. Ita tamẽ, q̃d ſi cõgruentẽ & aptam intentare volueris actionẽ, tibi reſpõdere nihilominus teneant.

IDEM MAGISTRO & fratribus militiæ templi in Italia cõſtitutis.

Præceptores templi pro domibus ſuis agere & defendere poſſunt, nec obſtat eis religio, uel quod ingnota ſit eorum origo. Con. V.

CVm deputati. Et in. Accepimus q̃d q̃dã tã ſeculares, q̃ eccleſiaſtici iudices illos, q̃s habetis ĩ domibus veſtris ſpceptores, ĩ cauſis ad pſequẽda ſuã iuſtitiam

Ibid. cap. Cum deputati.

non admittunt,tanquam licitum nõ sit eis super litigiosis negocijs curam gere re,qui pacificis decreuerũt inhęrere studijs,illud allegantes in repulsionem eo rum, quod eorum ipsis generatio non est nota,qui vndecunque venerint gratia diuina vocati,dum laudabiliter exequantur officium sui ordinis,ex superabundanti reqritur suę notio nationis.

Ne quis igitur in prosequutione causarum p̃ceptores eosdem ab agendo vel respondendo occasione huiusmodi repellat,autoritate p̃sentium inhibemus.

IDEM VERCELLENsi Episcopo, & abbati de Toleto.

Prælati debent laicis de clericis,appellatione frustratoria non obstante,iustitiã facere:ad seculare tamen forum clerici à laicis trahi non debent, etiam data ipsorum prælatorum negligentia. Constit. VI.

Ibid.cap. Qualiter

QValiter & quando.Et infra. Præcipiatis ex parte nostra p̃latis,vt laicis de clericis conquerẽtibus plenã faciãt iustitiam exhiberi,non obstantibus appellationibus frustratorijs, quas in eorũ grauamine clerici frequenter opponunt.

Ne pro defectu iustitiæ clerici ptrahantur à laicis ad iudiciũ seculare,q̃d omnino fieri prohibemus.

INNOCENTIVS PAPA III

Iudex habens consimilem causam à iudicio remouetur.

Constit. VII.

Ibid. cap. Causã quę

CAusam quæ inter Abbatem & cõuentum Vindonensem, & archidiaconum Carnotensem sup quibusdã procurationibus vertitur,vobis &archidiacono Parisiensi meminimus cõmisisse. Et infra.

Quia vero cum eundẽ archidiaconũ similis pœnę causa contingat,nimis fauorabilis parti alteri videretur, nos te fili decane loco ipsius archidiaconi subrogantes,mandamus quatenus non obstãtibus prioribus literis in causa,ratione pręuia,procedatis.

DE FORO COMpetenti.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Vercellensi

Laicus laicũ super re ciuili coram iudice ecclesiastico conuenire non potest, nisi in defectum iudicis secularis, uel nisi consuetudo id exposcat. Constit. VIII.

Extralib. 2.tit.2. de foro cõpe. cap. Licet

LIcet ex suscepto. Et infra. Mandamus, quatenus si quando à laicis Vercellen. literas super rebus,p̃cipue,quę forum seculare cõtingunt, à sede aposto lica contigerit impetrare, sublato appellationis obstaculo decernas autoritate nostra irritas & inanes, dummodo consules & commune de se conquerentibus in iudicio seculari exhibeãt iustitiæ complementum.

Liceat tñ ipsis, qui sub eisdem cõsulibus taliter duxerint contẽdendum,si se in aliquo senserint p̃grauari, ad tuam, sicut hactenus seruatũ est,vel ad nostrã, si maluerint,audientiam appellare, hoc præsertim tẽpore,quo vacante imperio, ad iudicem secularẽ recurrere nequeũt, qui à superioribus in sua iustitia opprimuntur.

Si vero consules iustitiæ tanq̃ merito suspecti fuerint recusati,coram arbitris communiter electis de causa suspiciõis agatur,quæ si p̃bata fuerit esse iusta, ad te vel ad nos pro iustitia recurratur, sicut superius est expressum.

IDEM ARCHIDIACOno & thesaurario Turonẽsi

Vidua laicum coram ecclesiastico iudice cõuenire non potest, nisi super causa ecclesiastica,uel in defectum iudicis secularis.

Ibid. cap. Ex tenor

Constit. IX

EX tenore literarũ comitis Britãnię est nostris auribus intimatum,q̃d cũ causam q̃ inter mulierẽ nobilẽ E. & l.de Meduano sup hęreditate sua noscit agitari, vobis cõmisimus terminãdam, ipse comes eidẽ mulieri, cũ tã ipsa q̃ p̃di ctus l.essent de foro ipsius, mãdauit vt causam deferrẽt ad ipsum, p̃mittẽs eidẽ q̃d ei faceret iustitiæ plenitudinem exhiberi.

Nos igitur attendentes,quod sic sumus viduis in iustitia debitores,q̃d alijs iniustitiã facere nõ debemus,mãdamus q̃tenus nisi sit talis causa, q̃ ad ecclesiasticum

sticum iudicem pertinere cognoscatur, ei supersedere curetis, dummodo per iudicem secularem suã iustitiam possit obtinere: alioquin non obstante ipsius contradictione, causam ipsam ratione præuia terminetis.

IDEM PISANO ARCHIepiscopo.

Clericus non potest constituere sibi iudicem laicum, etiam si proprium iuramentum, & aduersarij consensus accedat.

Ibidẽ ca. Si diligẽti

Constit. X.

SI diligenti. Et infra. Asseruisti te vsq; ad hæc tempora tenuisse, quod licitum sit clerico renunciare, saltem in temporalibus causis, iuri suo, & sibi laicum iudicem constituere, præsertim vbi aduersarij voluntas accedit, ac tenere iuramentum super hoc interpositum respondisti.

Immemor constitutionis, qua cauetur pacto priuatorum iuri publico minime derogari. Quum ergo ius hoc in Milleuitanensi & Carthaginensi concilijs sit specialiter promulgatum, ne clerici clericos, relicto suo pontifice, ad iudicia publica pertrahant, alioquin causam perdant, & à communione habeantur extranei, & tam Episcopi, quàm diacones, seu quilibet clerici, in criminali, seu in ciuili negocio, si derelicto ecclesiastico iudicio, publicis iudicijs se purgare voluerint, etiam si pro eis sit lata sententia, locum suum amittant, & hoc in criminali actione. In ciuili vero perdant quod euicerint, si suum locum maluerint obtinere.

11. quæst. 1. ca. Inolita & ibidẽ ca. Placuit vt quisq;.

Manifeste patet, quod non solum inuiti, sed etiam voluntarij pacisci non possunt, vt secularia iudicia subeant, cum non sit beneficium hoc personale, cui renunciari valeat, sed potius toti collegio ecclesiastico sit publice indultum, cui priuatorum pacto derogari non potest, nec iuramentum licite seruari potuit, quod contra Canonica statuta illicitis pactionibus informatur.

IDEM BELVACENSI Episcopo.

Clerici super excessibus coram suo Episcopo conueniri debent, non coram his quibus seruiunt, nisi consuetudo uel priuilegium aliud inducat.

Constit. XI.

CVm contingat interdum. Et infra. Insuper postulasti, an cum aliqui clerici deputati seruitio capituli Beluacẽsis, aut aliorum clericorum tuæ diœcesis super excessibus impetuntur, sint cogendi coram te, vel potius coram illis, qbus seruiunt, querelantibus respondere, cum illi sibi iurisdictionem huiusmodi vendicare contendant, licet illos excommunicare non valeant vel alias etiã coercere.

Ibid. cap. Cum contingat

Super quo taliter respondemus, quod ad te, vtpote ordinarium, de talibus debent conquerentes habere recursum: maxime, si super his impetuntur, quæ in tua noscuntur diœcesi commisisse: nisi forte hi, quibus delinquentes ipsi deseruiunt, ex indulgentia vel consuetudine speciali iurisdictionem huiusmodi valeant sibi vendicare.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Episcopus delicti condemnat clericum de delicto, priuando beneficio alibi sito, sed executio realis fit ab Episcopo beneficij.

Constitutio XII.

POstulasti per sedem Apostolicam edoceri, vtrum sacerdos habẽs ecclesiã in vna diœcesi, & residẽs in eadem, domicilium vero patrimonij ratione in alia, ibi delinquens ab eo, in cuius diœcesi habet patrimoniũ, pro delicto ibidem cõmisso debeat iudicari: præsertim in causis, quæ officij sui seu beneficij priuationem exposcunt.

Ibid. cap. Postulasti

Ad quod breuiter respondemus, q̃d per episcopum in cuius diœcesi deliquit, sententia promulgari poterit in eundẽ. Sed ab eo, in cuius diœcesi beneficiũ obtinet, erit quoad illud executio facienda.

DE LIBELLI OBlatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Magistro G. Archidiacono, & V. Normanno Canonicis Suessionensibus.

Cum agitur reali, non sufficit rem generaliter peti, sed debet ita specificari, ut cuitetur obscuritas, & æquiuocatio.

Constit. XIII.

Signifi-

Extra lib. 2. tit. 3. de libelli ob la. cap. fignificatib.

Significantibus T. & R. fratribus, nostro fuit apostolatui declaratum, qd quum inter ipsos ex vna parte, & V. ex altera super quadam terra coram iudicibus delegatis tracti fuissent in causam, oblato eis libello: illi (quum plures terras haberent) vt terra illa, super qua quęstio vertebatur, ostenderetur, eisdem à iudicibus postularũt: quod quum ipsi facere denegarent, ad nostram audientiam prouocarunt.

Quocirca mãdamus, quatenus, si est ita, reuocato in statum debitum, si quid post appellationem huius noueritis attentatum.

DE LITIS CONTESTATIONE.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati S. Proculi, & L. Canonico Bononiensi.

Si agatur de adulterio ad separationem thori, & ante litis contestationem reus est contumax, potest excommunicari, sed testes recipi nõ possunt, nec causa diffiniri.

Constit. XIIII.

Extra lib. 2. tit. 6. de litis contestat. cap. Ad hæc deus.

Adhæc Deus. Et infra. Quum causa quæ inter R. & B. vxorem eius vertitur, autoritate Apostolica vobis commissa fuisset, tandem procurator eiusdem R. libello vxoris, quo virum ad separationem thori, & vt dotem reciperet, de adulterio accusabat, noluit respondere, donec aduocatus eius veniret inducias postulando, qui cum huiusmodi inducias sæpe petendo vobis illudere videretur, tãdem ad præsentiam vestram accedens, dixit se respondere paratum: sed die statuto, quum crederetur responsurus, libello restitutiõem vxoris primo fieri postulauit, ne secus fieret appellando. Verum quia dicebat mulier se virum habere suspectum, & idem procurator, nec de mulieris impunitate cauere, nec vestro se curasset postmodum cõspectui præsentare, vos testes mulieris recipere studuistis.

Consultationi vestræ taliter respondemus, quod licet ordo iudiciarius in aliis controuersijs sit seruandus, & in matrimonialibus causis non vsquequaque seruetur, quia tamen in præsenti negocio nõ est actum de fœdere matrimonij, sed de crimine adulterij, per quod ad separationem coniugij, nõ ad coniunctionem intenditur, quia lite non contestata, testes fuerunt recepti, & attestationes etiam publicatę, siue deferendum, siue non deferendũ appellationi fuisset, non est ad diffinitiuam sententiam procedendum: potuit tamen præfatus R. propter suam contumaciam, vel etiam procuratoris, si sciens non purgauerit eandem, excõmunicationis sententia innodari.

IDEM PATRIARCHAE Hierosolymitano, & Archiepiscopo Cassinensi.

In causa restitutionis contra contumacem, si te non contestata, sentẽtia proferri non potest.

Constit. XV.

Ibid. cap. Accedens.

Accedens. Et infra. Cum in iudicum delegatorũ præsentia Archiepiscopus Cyrenẽsis restitutionis beneficiũ postularet, plebanus sancti Marci de Venetijs contra quem agebat nihil ad obiecta respondit, sed ad nostram audientiam appellauit, & licet sæpe fuisset admonitus, vt iuri pareret, quia eius appellatio non tenebat, noluit tamẽ respõdere amplius, vel coram eis etiam comparere. Ipsi vero iudices, quum plebanus in sua contumacia perduraret, testes recepe runt ab aduersa parte productos, & depositionibus redactis in scriptis, manda uerunt eidem, vt ad eos accederet, in personas, vel in dicta testium obiecturus, quod quum facere noluisset, in ipsum excommunicationis sententiam protulerunt, possessionem iuris parochialis ad iudicantes Archiepiscopo memorato, &

& eum restituentes in integrum districtius vetuerunt, ne quis possessionem Cyreñ. Ecclesiæ restitutam præsumeret perturbare.

Quum igitur lis coram eisdem iudicibus non fuerit contestata, & manifeste pateret literas ipsas per veri suppressionẽ obtentas (quum manifestum esset duos prædictorum iudicum, Acconensem videlicet & Beritenẽsem Episcopos eidem Archiepiscopo, tanquam suffraganeos suos Metropolitano subesse) ac ex his plebanum legitime appellasse constaret, in quem, etiam si minus legitime appellasset, & iudices ipsi licet ppter contumaciã excommunicatiõis forte potuerunt proferre sententiam, non tamen debuerunt super principali negocio diffinitiuam sententiam, lite non contestata, proferre, prædictas cassauimus sententias, imo cassas & inanes denunciauimus. Vnde Cyreñ. Archiepiscopo dedimus in mandatis, vt Ecclesiæ sancti Marci instrumenta restituat, & etiã vniuersa quæ huiusmodi occasione sententię per se vel per alios occupauit.

IDEM EPISCOPO BRIxiensi.

Si lite non contestata reus est contumax, mittitur actor, si fieri potest, in possessionem, causa custodiæ, alias reus excommunicabitur.

Constit. XVI.

TVæ fraternitatis deuotio. Et infra. Consultationi tuæ taliter duximus respondendũ, ꝙd si reus lite nõ contestata absentauerit se contumaciter, talisque causa sit, quod actor possit in petitarum rerum possessionem induci, est in eandem, causa custodiæ, inducendus.

Quod si talis causa fuerit, quod idem nequeat in possessionem intromitti, vt iuri pareat per censuram ecclesiasticam contumax est compellendus.

IDEM DE DECIMA ET Eleemosyna Abbatibus Aurelianensis & Carnotensis dicœcesis.

Receptio testium facta contra non contumacem, lite non contestata, in causa matrimoniali est nulla.

Constit. XVII.

ACcedens ad sedem Apostolicam nobili: vir Gu. vicecomes nobis expoluit, quod quum Corisopitenensis Episcopus, comitem Britanni proxima linea consanguinitatis attingat, & Archidiaconus eius sit continuus commensalis, qui eidem vicecomiti est aduersarius principalis, vtpote qui vxorem suam & terram publice detinere præsumit, & magister P. de terra vxoris suæ oriundus, existat nimis fauens eidem, & omnes sub districtu existũt comitis memorati, nec nisi per districtum ipsius ei patet accessus ad eos, & ipsi, quibus causa inter ipsum & vxorem suam commissa fuerat, nunquam ei voluerunt (nisi in terra inimicorum suorum) locum & terminum assignare, vbi fine mortis periculo accedere non audebat: & licet literas non habuit de conductu, si tamen missæ ei fuissent, non debebat se credere suis capitalibus inimicis. Et infra. Ibid. cap. Accedens.

Mandamus, quatenus (quum propinquiores fitis terræ, nobilis tam dictæ quam suæ, & causa ipsa per vos commodius valeat terminari, quum ad vos securus pateat accessus) vtrinque partibus conuocatis, si vobis constiterit, quod ante litem legitime contestatam, vel post appellationem ex præmissis causis interpositam, testes super consanguinitate contra matrimonium absque culpa contumaciæ recepti fuissent, vel attestationes huiusmodi decernatis irritas & inanes, compellentes dictam nobilem vt reuertatur ad virũ suũ, quẽ inconsulte dimisit: ita quod postquam ipse vir plenariam restitutionem habuerit, tam vxoris quàm terræ, causam super matrimonio audiatis, eamque fine Canonico terminetis.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Lite non contestata non recipiuntur testes regulariter super principali, fallit in casibus hic annotatis, scilicet cum timetur de morte uel absentia diuturna testium, tunc enim seruata solẽnitate hic posita possunt, etiam lite non contestata, testes examinari.

Constit. XVIII.

Quoni-

Ibid. cap. Quoniam

QVoniam frequenter in dubium reuocatur à multis, an lite non cõ testata testes recipi valeãt, autoritate præsentium duximus declarandum, regulariter verum esse, quod lite non contestata, non est ad receptionem testium procedendum, nisi forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, in quibus casibus cum ciuiliter est agendum (ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur) senes & valetudinarij, & alij testes, de quibus ex aliqua rationabili causa timetur, etiam lite non contestata sunt proculdubio admittendi, seu pars conuenta sit contumax, seu sit absens absq; malitia, vt conueniri non possit.

5 quæst. 6. ca. Epiphanium. C. de proba. l. vlt.

Sed si actor non conuenerit aduersarium infra annum ex quo conueniri poterit, vel saltem receptionem huiusmodi testium nõ denunciauerit illi, attestationes sic receptę non valeant, ne forte hoc procuret in fraudem, vt processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel aliæ locum habere non possint.

Cum agitur de matrimonio carnali uel spirituali, poßunt contra contumacem, lite non contestata, testes recipi & sententia diffinitiua ferri. Si uero reus est absens, sed non contumaciter, tunc in carnali non proceditur, sed expectatur absens: In spirituali uero si agatur de contracto, stabitur iuribus antiquis: si de contrahendo, expectatur absens per sex menses.

Porro, spirituales causæ possunt occurrere, in quibus causaliter est aliud obseruandum, vt verbi gratia, si super alicuius electione, vel copula maritali quæstio moueatur: tunc etenim, ne propter longam moram in spiritualibus & temporalibus patiatur ecclesia læsionem, vel viro siue mulieri fornicationis occasio præbeatur, maxime cum propinquitatis gradus opponitur, lege diuina prohibitus, in huiusmodi casibus si contumax apparuerit is, in quem fuit actio dirigẽda, seu quia peremptoria citatione recepta venire contemnit, seu quia malitiose seipsum occultat, seu quia impedit, ne possit ad eum citatio peruenire, testes, lite non contestata, sunt merito admittendi: & nihilominus si de causa liqueat, ad diffinitiuam sententiam procedendum.

Si vero aliter absens fuerit, & agatur de spirituali coniugio inter Ecclesiam & prælatum iam contracto, electione maxime confirmata, illud in hoc articulo volumus obseruari, quod super exceptione talium personarum in sacris est canonibus diffinitum.

7. quæst. 1. ca. Præsentium. Ibidẽ ca. Si quis

Quod si forsan agat de spirituali cõiugio contrahendo, is qui est in prælatum electus p spacium sex mẽsium expectet: nisi pensatis negociorum circumstãtijs, per superioris prouidentiam magis vel minus fuerit expectandus.

Si autem de carnali coniugio sit agendum, alteruter tam diu coniugum expectetur, donec de ipsius obitu verisimiliter præsumatur: quia quum sine culpa sit absens, vt si captiuitate vel ægritudine, aut alio iusto impedimento forsitan tenetur, aut etiam propria, sed non malitiosa voluntate in remotis partibus moram faciat, vt de facili vel in breui citari non possit: ei quidem præiudicari non debet, quum habeat forsan exceptiones legitimas ad intentionem contrariam eliendam: eo nequaquam obstante, quod de lapsu carnis possit opponi: quoniam in coniugio casus multi occurrunt, in quibus coniuges sine culpa, sed nõ sine causa continere coguntur.

Ad perpetuam rei memoriam, uel cum agitur per uiam inquisitionis, poßunt testes sine litis contestatione recipi, & etiam publicari.

Sunt & alij casus similiter speciales, in quibus absq; litis cõtestatione legitime possunt testes produci, vt quãdo excessum inquisitio vel testium publicatio imminet facienda.

Si reus lite non contestata est contumax, & agitur reali, mittitur actor in possessionem rei petitæ, causa custodiæ, quam tamen reus recuperat, ueniens infra annum, si offerat cautionem de stando iuri, & restituat expensas. Post annum uero his non seruatis non auditur, nisi super proprietate. Sed si conuenitur reali, qui nomine alieno possidet, nominabit dominum in iudicio, & statuetur sibi terminus, infra quem faciet dominum comparere. Qui si infra terminũ non uenerit, iudex illum citabit. Quo adhuc nõ

uenien

nientem,iudex actorem mittet in possessionem uerã.Si uero reus contumax conuenitur actione personali ,mittetur actor in possessionem bonorum ipsius rei modo debiti declarati, & primo mobilium: secundo immobilium, si mobilia non existant: uel excommunicabitur reus.

In alijs vero casibus prudenter est attendendum, vtrum cõtumax reali actione an personali cõueniatur. Si reali,mittendus est actor in rei petitæ possessionem,vt tædio affectus reus,veniat respõsurus. Qui si venerit infra annum iudicio sisti,præstita cautione ac exhibita satisfactione congrua,expensarum possessionem recuperet, quod si cautionem offerre neglexerit infra annum,actor post annum verus constituetur possessor, super proprietate duntaxat aduersæ parti defensione legitima reseruatâ. Quod si super rebus immobilibus quisque conueniat,qui eas possidet nomine alieno, debet statim in iudicio dominũ nominare,certo dierum spacio à iudice finiendo,eoq; ad eius notitiam producendo, vt vel ipse reniens,vel idoneum dirigens responsalem actoris intentionem excipiat. Si vero post tempus indultũ, quod dispositum est, noluerit adimplere,tanq̃ lite,quæ ingeritur,ex eo die, quo possessor ad iudicium vocatus est,ad interrumpendam præscriptionem longi temporis cõtestata,dnm̃ possessionis iudex tribus edictis legitimis euocabit: & tunc ipso in eadem voluntate manente,negocium summatim examinans, in possessionem ipsarum rerum actorem mittere non tardabit, omni allegatione absenti super principali quæstione reseruata. Si autem super personali actione conuenia tur,vel mittendus est actor in possessionem mobilium ipsius,vel immobiliũ,si forte mobilia non habeat,pro modo debiti declarati, vel in contumacem est ecclesiastica sententia proferenda, ita videlicet, quod alterutra pœna,quæ magis timeri debeat , iudex à principio fit contentus,ad alteram nihilominus processurus,si hoc meruerit proteruitas cõtumacis, qui veniens infra annum vel post annum etiam audietur iuxta distinctionem in alio casu superius annotatam.

DE IVRAMENto calumniæ.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Placentino.

Procurator uel syndicus uniuersitatis eccle siasticæ uel secularis de calumnia iurare potest.

Constit. XIX

Extra lib. 2.tit.8. de iuramẽto calũ. cap. Cum causam.

QVm causam , quæ inter Rauennatẽ. Archiepiscopũ & commune Fauentinũ sup villa luci ac quibusdam alijs vertitur, delegatis iudicibus duximus committendã,& ijdem in negocio minime processissent,nos partibus dedimus in mandatis, vt pro ipsa causa nostro se conspectui presentarẽt.Quorum procuratoribus cum instrumentis de rato in nostra præsentia cõstitutis, petitionem ipsius Archiepiscopi per procuratorem eius fecimus exhiberi,ac ad eam partem alteram respondere,& interrogationibus,& responsionibus redactis in scriptis,& lite coram nobis plenissime cõtestata,fecimus calumniæ iuramentum ab ipsis procuratoribus vtrinque præstari.

DE ORDINE COgnitionum.

INNOCENTIVS PAPA III. Narmarinensi Episcopo.

Si reus contra actorem spoliatorem spoliationem opponit: aut excipiendo, & tunc prius auditur,& ea probata respondere non cogitur ,sed per hoc non restituitur:aut agendo, & tunc simul utraque quæstio terminatur, & ea probata restituetur.

Constit. XX.

Extra lib. 2.tit.10. de ordine cogn.cap. Cum dilectus.

VVm dilectus filius Abbas de Ferẽti no de nobilibus viris , dominis de Artone deposuerit quẽstionem,q̃d manu armata & cum exercitu ad castrũ monasterij venientes in prędis animali-

um & alijs damnificare dictum cœnobi um præsumpserunt, de quibus iustitiam sibi fieri postulabat.

Et citra litis contestationem sub forma exceptionis fuit ex aduerso responsum, quod per ipsius dolum & violentiã castrum Sirati amiserant, quod & progenitores eorum tenuerant, & ipsi posse derant inquiete, sibi petentes prius restitui, quam petitionibus ipsius responderent, præsertim cum testes haberent præsentes, per quos intentionem suam incontinenti probare volebant.

Verum ex parte abbatis fuit taliter replicatum, quod ab eo restitutio peti non poterat, quia non fuerat spoliator, præsertim cum dictum castrum ad ius & proprietatem sui monasterij ptineret: quod etiã pars aduersa nullatenus denegabat. Vnde vt verus dñs, ad quẽ ab alio res sua possessa reuertitur, etiã post tempora lõgiora retẽtionis debebat cõmodum obtinere, & iudiciũ restitutoriũ cõtra spoliatorem tantum competere dinoscitur.

Nos autem distinguendum esse credimus, vtrum spoliationis quæstio ab eisdẽ nobilibus fit obiecta, in modum actionis ad restitutionem petendam, an in forma exceptionis ad intentionem aduersarij repellendam

Cum ea in modum actionis proposita, intelligant mutuę petitiones sese tanquam diuersæ minime contingentes, ac per hoc iuxta regulam iuris (qua dicitur: Qui prior appellat, prior agat) quę prius esset proposita, prius foret tractãda: quã quam in idem iudicium ambæ deductæ vicissimque tractatæ, simul essent eadem sententia terminandæ.

ff. de iudi. Qui prior

Sed quoniam quæstio illa fuit ab eisdẽ nobilibus tantum in modum exceptionis obiecta, interloquẽdo pronunciauimus, vt pbationes eorum super ipsa exceptione primitus audirentur, & ea probata legitime, Abbati nõ cogerentur respõdere, super petitionibus memoratis, donec restituerentur ab ipso, cum spoliatori spoliatus ante restitutionem non cogatur vllatenus respondere.

Verum spoliatione in modum exceptionis tantum probata, non est per hoc restitutio facienda. Quemadmodum si in modum exceptionis aliquod crimen testi obijcitur, vt à testimonio repellatur, & si crimen contra eum ciuiliter probatum fuerit, non ideo sibi pœna infligitur ordinaria, sed eius duntaxat testimonio non creditur, quod ea ratione cõtingit, quoniam in ipsum accusatio non processit. Testes etiam, quorum testimonium reprobatur, inter infames, quasi ex falso testimonio, non habentur.

DE CAVSA POSsessiõis & proprietatis.

INNOCENTIVS PAPA III Archiepiscopo & canonicis Sutrinis.

Si spoliatus possessorio & petitorio simul agens possessionem & spoliationem probat, sed non dominium seu proprietatem, obtinet in possessorio, sed succumbet in petitorio.

Constit. XXI.

Extra lib. 2. tit. 13. de causa poss. & prop. cap. Cũ Ecclesia.

Vm ecclesia Sutrina pastore vacaret, vos cõueniẽtes in vnum, & sicut moris est, spiritus sancti gratia inuocata pastorem vnanimiter elegistis, petentes ipsius electionem à sede apostolica confirmari.

Verum clerici conuentualium ecclesiarum ciuitatis eiusdem consequenter suam deposuere querelam, quod cũ Episcoporum electionibus ipsi ac pdecessores eorum consueuerint interesse, vos eis renitentibus & exclusis ad electionẽ procedere præsumpsistis: quam ob hoc non confirmari, sed infirmari potius postulabant.

Partibus ergo apud sedem apostolicã constitutis, in auditorũ psentia testes vtrinq; pducti fuerãt, & eorũ depositionibus publicatis, pars canonicoꝝ per testes à se introductos intentionem suam, quod ad eos tantũ spectaret electio, sufficienter dicebant esse probata: parte nihilominus clericorum asserente, quod per dicta testium, quos produxerant, & ipsi assertionem suam, quod electioni pontificum interesse deberent, plenius p bauit

bauissent,per quę constare dicebant eos electionibus trium episcoporum,qui ec clesiæ Sutrinæ vltimo & immediate præ fuerant,cum canonicis cathedralis eccle siæ affuisse,& vocem habuisse cum alijs eligendi.

Nos igitur(quoniam deprehẽdimus testes vestros in p hibendis testimonijs varios extitisse,atq; aduersus fidem atte stationis suę coram auditoribus vacillas se,& quod negatiuam quodammodo astruere satagebant,probare volẽtes ius electionis ita ad vos spectare,quod ad aduersarios minime pertineret:per testes vero aduersæ partis fuit satis sufficienter ostensum,quod in trium Episcoporum electionibus,de quibus præmissum est, clerici præsentes affuerint,& vocem ha buerint eligendi) præmissam electionẽ factam eis contradicentibus & exclusis decreuimus irritandam,clericos sæpe di ctos in eam quasi possessionem suã,quã ante controuersiam motam habuerant, reducentes.

Verum quoniam in quęstione prædi cta,quicquid iuris vtraq; pars in electio ne habebat,deductum in iudicium vide bat,cum iure ciuili sit cautũ,id venire in iudicium,non solum de quo actum est, vt veniret,sed id non venire,de quo no minatim actum est ne veniret:& secun dũ statuta canonica electiões Episcopo rum ad cathedraliũ ecclesiarum clericos regulariter pertinere noscantur,nisi ali bi secus obtineat de consuetudine spe ciali: nec ex eo quod clerici ante dicti se inter eligentes Sutrinos Episcopos pro bauerunt tertio extitisse,ius eligẽdi pro pter breuitatem temporis vsque ad præ scriptionem legitimam non producti si bi acquirere potuerunt,& actore non p bante,qui conuenitur,& si nihil præsti terit,obtinebit,ab eorum impetitione, super electionibus faciendis,vos duxi mus absoluendos,sæpe dictis clericis ec clesiarum super hoc perpetuum silentiũ imponentes.

IDEM CANONICIS de Bethleem.

Idem dicit quo ad intellectum quod decretalis supra proxima. Constit.XXII.

CVm sup electiõe Bethleemitanẽsis ecclesiæ,iter.R,subdiaconũ nostrũ & P.canonicũ sepulchri dominici quę stio verteretur, vtroque se pro electo gerente,cum præfatus subdiaconus à pa triarcha Hierosolymitano fuerit confir matus. Et infra.Et quia probauerat se p secularem potentiam spoliatum,restitu endum decreuimus iustitia mediante.

Verum quoniam tam possessorium, quam petitorium deductum fuerat in iu dicium,& tam restitutiõis,quam electio nis quęstio plenius agitata, & constitit nobis electionem vtriusq; minus cano nicam extitisse,cum iudex de qua re co gnouerit,pronunciare debeat,vtramq; duximus sententialiter irritandam.

IDEM EPISCOPO Nouionensi.

Qui agit de proprietate ante conclusionem causæ,possessorio adipiscendæ uel recuperandæ agere potest:post conclusionẽ uero & antesententiam hoc non potest,nisi iusta causa subsit.

Constit.XXIII.

PAstoralis officij.Et infra. Sane,sicut intimasti,contingit ali quando,vt cum is qui se asserit spoliatũ suum trahit spoliatorẽ in causam, inter ipsa iuris auspicia requisitus,quo malit experiri iudicio,litem pprietatis ingre dit,de illata sibi violentia nullã faciẽs mẽ tionem:cũ aũt fuerit in causa processum, nouũ iudiciũ sup possessorio nititur in choare.Et infra. Ibid. cap. Pastoralis.

Cõsultationi tuę taliter respõdemus, q̃d possessorio qdẽ iudicio,q̃d de recupe randa seu adipiscenda possessione,pponi tur,anteq̃ renunciatũ sit,aut concluſum in pprietatis iudicio primitus instituto, agi potest ab eo qui rem cœperit vendi care.

Cum legali sit prouisione statutũ,eũ q fundum vendicauerit ab eo,cum quo interdicto vnde vi potuit experiri,pendẽte iudicio interdictũ nihilominus pos se intentare.

Alijs possessorijs iudicijs suo robore duraturis,quæ vendicationem dominij sui natura præcedunt.

Si vero renũciatũ fuerit vel cõclusum, vt iam possit causa proprietatis diffini nitiuę sentẽtię calculo terminari(ne lites litibus inculcẽtur,& via possit fraudibus aperiri)causa non decisa,possessorio nõ

erit vtendum: nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: puta cum ex perspicuis iudicijs facile arguit iniquitas inuasoris, & spoliato casu seu malitia probandi dominiũ subtraxerit facultatẽ.

His igit & alijs causis inspectis (quæ continent æquitatem, aut iuste mouerint animum iudicantis) postq̃ etiam conclusum fuerit, posse agi possessorio iudicio non negamus.

IDEM EPISCOPO ET officiali S. Andreæ.

Si petitorio & possessorio simul est actum, una sententia terminatur & præmittitur possessorium in terminando sed in exequendo præualet petitorium. Constit. XXII.

Ibid. cap. Cum dilectus.

CVm dilectus. Et infra. Ad quartum breuiter respondemus, quod cum super possessorio & petitorio simul est actum, vtrinq; vna sententia debet terminari, sed licet in pronũciatione sit possessio præmittenda, in executione tñ debet proprietas præualere.

IDEM EPISCOPO Veronensi.

Adiudicatur illi beneficium, qui probauit collatorem suum fuisse in possessione conferẽdi collationis tempore. Per hoc tamẽ non prohibetur succumbens agere de proprietate iuris conferendi cum ipso collatore.

Constit. XXV.

Ibid. cap. Cũ olim.

CVm olim quæstio, quæ inter archidiaconũ ex vna parte, & archipresbyterum & canonicos Vicentinæ ecclesiæ ex altera. Et infra.

Quoniam p attestationes nobis constitit euidenter, quod ab Episcopis Vicẽtinis archidiaconatus ipse sine reclamatione aliq̃ canonicoꝝ duobus archidiaconis cõtinue, q̃ante ipsum extiterant, fuerat assignatus, & qa canonici p̃dicti iudices recusare minime debuerũt, cum causa p̃dictis iudicibus fuisset delegata, de vtriusq; partis procuratorũ assensu p̃dictũ archidiaconatũ eidẽ p diffinitiuã sententiam adiudicare curauims, canonicis Vicẽtinis ppetuũ silẽtiũ imponentes, reseruata tñ eis quæstione pprietatis sup collatione archidiaconatus ipsius, si forte super hoc contendere voluerint aduersus Episcopum Vinceñ. cum res inter alios acta non debet eis præiudicium generare.

DE RESTITVTIone spoliatorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo & Capitulo Tridonensi.

Ei, qui non possidet, denegatur restitutio.

Constit. XXVI.

Extra lib. 2. tit. 13. de restit. spoli. cap. Cũ olim.

OLim causam, quæ inter vos nomine Tridonẽsis ecclesiæ & magistrum, & fratres militiæ tẽpli in Lõbardia sup domo Caluẽtię ẏtebaṫ, de Lõcedio, & de Colũba abbatibus memimus comisisse. Et infra. Episcopus Tridonẽsis possessiões quasdam humilitatis sub ea cõditione cõcessit, quod nomine Tridonensis Episcopi oratoriũ ibidẽ & hospitale constituerent, & tres solidos sensuales Tridonensi episcopo annis singulis exhiberent, à quo etiam persona quæ loco p̃ficeretur eidẽ inuestituram pcipe-ret, & p se & alijs fratribus ei & successoribus eius obediẽtiã fecerũt manualẽ. Episcopo sibi loci dñium nihilominus retinẽte. Dictus vero magister ad eandem domũ aspirans, ipsos adeo circumuenit, q̃d p̃ter cõscientiã vestrã se & sua in eius manibus tradiderit, ea tñ conditione apposita, si vobis quod facerent, complaceret, sine quorũ assensu se nihil posse facere asserebant. Et infra.

Intelligentes autẽ p̃dictam domum eidem magistro traditam sub conditione fuisse, & quod nullum iuri vestro fuerat præiudicium irrogatum, ex eo quod idẽ magister iustitiæ vestræ non inscius, vobis ignorantibus possessionem accepit, præsertim cum statim ex quo id vobis innotuit, vim vi duxeritis repellendam: & quod idem sua temeritate possessionem præter conscientiam vestram (ad quos possessionem ipsam nouerat pertinere, & quos quęstionẽ sibi moturos suspicari debuerat) est ingressus, pcuratorẽ vestrũ & noĩe vestro ab ĩpetitione ipsius magistri noĩe domus militiæ tẽpli, q̃ ad facien

faciendam restitutionē quā petebat, reddimus absolutū: decernentes vos magistro satisfactionem debitā exhibere, si defendendo ius vestrum, in offensam ipsius, vel domus militiæ templi modū forsan excessistis.

IDEM ARCHIDIACONO Bituricensi.

Si contra petentem restitutionem coniugis opponitur consanguinitas in gradu prohibito, & offeruntur probationes paratæ, recepto ab opponente iuramento de malitia, negabitur restitutio quo ad thorum, & fiet quo ad reliqua. Si uero probationes promptæ non sint, fiet plena restitutio, nisi sit magna uiri fœuitia.

Constit. XXVII.

Ibid. cap. Literas.

Literas tuas recepimus, quod cū quę dam matrimonialis causa, Bituricē si Archiepiscopo in remotis agente, in p̄ sentia tua tractaret, N. mulier separari à B. viro suo instantissime postulabat, cui se quarto gradu consanguinitatis ꝓponebat esse coniunctā. Et infra.

Vir autē sibi vxorem postulabat restituī, quæ sua temeritate ab eo diuertit. Et infra. Rescripto petebas apostolico edoceri, vtrum quando aliqs consanguinitatis gradus obĵcit, in quo sedes apostolica dispensare non potest, nec etiam consueuit, & probationes promptæ sint & paratæ, indulgenda sit restitutio, an neganda. Et infra.

35. quæst. 5 ca. si Paulus.

Sane circa solutionem propositæ quæstionis diuersę sunt sententię diuersorū, aliĵs asserentibus restitutionē faciēdam, aliĵs sentientibus in cōtrarium, nonnullis viā mediā eligētibus, ac dicentibus eā faciendā interdū, quandoq; penitus denegādam. Primi p decretalē epistolā Lucĵ Papæ iuuari videnť, arguentis quosdā iudices delegatos, q restitutionē viri, q fine iudicio ecclesiæ vxorē dimiserat, &ei postmodū consanguinitatem opponebat, spoliatæ ac repenti coniugem denegabāt: & mandatis sibi prius restituī taliter spoliatā, & postea de matrimoniali causa cognosci. Horū aūt assertionem incestus videtur periculū oppugnare, sed ipsi timorem incestus inanem esse respōdent, cum etiam beneficio restitutionis obtento, qui consanguinitatis habet notitiam, nec exigere debitum, nec contra conscientiam soluere teneatur, quoniā si secus egerit ædificat ad gehennam, sicut nec consanguinitatis conscius, super cuius coniugio quęstio nō mouetur. Secunda vero assertio, per oraculum Clementis Papæ fulcitur, à quo cum fuisset quęsitum, vtrum muliere quadam quendam in virum petente, qui vt eam repelleret exceptionem consanguinitatis obiecit, prius esset de impedimento consanguinitatis agēdum, quam sup matrimonio sentētia proferretur, sic inquisitioni factæ respondit, quod cum exceptione probata principalis quæstio perimatur, (prius enim cognoscendum est de ipsa, quam ad diffinitionis articulum procedatur) cum etiam in multis casibus restitutio differatur secūdum canonicas sanctiones. Opinioni autem vltimę videtur non incongrue adaptari, vt in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis, restitutioni aditus pręcludatur, sed constitutione interdictis humana, restitutio locum habeat cum effectu: cū in illis dispensari non possit, & in istis valeat dispēsari, sicut beatus Gregorius, & multi aliĵ dispensarunt. Vnde non peccat, qui in hoc articulo ad mandatum ecclesiæ reddit debitum coniugale. Leuit. 18. 35. quæst. 5 ca. Quædā lex.

Nos autem ad præsens nullam de prędictis sententĵs reprobamus, nec cuiq̄ eorum aliquod præiudicium ex nostra volumus responsione generari, quamuis præscriptum Lucĵ Papæ mandatū ad possessorium, Clementis vero responsum ad petitorium referatur. Porro cum mulier quæ consanguinitatis habeat notitiam, præsertim in gradibus quos diuina lex prohibuit, non possit huiusmodi viro fine mortali peccato carnaliter cōmisceri: quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, & quicquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehēnam: frustra in tali casu adiudicaretur restitutio spoliato, cum illa contra Deum non debeat in hoc iudici obedire, sed potius excommunicationem humiliter sustinere, sicq; difficultas occurreret q̄si pplexa: quia ꝓpter sententiā oporteret eā reddere debitū, & ꝓpter conscientiā reddere nō deberet. Vñ cōtingeret eos grauiter impediri, & vtriq; laqueus pararet, cū inter se carnaliter cōiungi nō possent, nec Rom. 14. 32 quæst. 1 Ex his

alter alteri matrimonialiter copulari.

Propterea melius videt, qd cũ opponitur cõsanguinitas, pſertim in gradibus diuina lege prohibitis,& probationes offerunt incontinẽti paratæ,in cæteris adiudicanda ſit reſtitutio,ſed ad maiorẽ cautelã iuramento recepto, quod talis obiecto malitioſe non fiat, ſola, quo ad commixtionẽ carnalẽ, maxime, ſi fama conſentit,eſt reſtitutio differẽda,donec auditis probationibus, & diſcuſſis, cauſa fine diffugio terminetur,cum vtrique ſit melius taliter expediri, quam manere taliter impeditos.

Quod ſi non habeat probatiões incõtinenti paratas, ſed dilationes expectat longiores(quia prẽſumitur contra eam, quæ ſine iudicio eccleſiæ ſua tantum temeritate receſſit à viro) ad reſtitutionem plenariam eccleſiaſtica debet cenſura cõpelli,quam tñ ipſa thori negando cõſortiũ debet humiliter tolerare,donec probationes offerat præparatas, & tunc abſolutione petita ſecundum formã eccleſiæ abſoluet, ſed anteq̃ ei fiat mandatũ, ſub debito iuramenti receptis probationibus procedatur quemadmodũ eſt p̃miſſum.

Si vero tanta ſit viri ſæuitia, vt mulieri trepidanti non poſſit ſufficiens ſecuritas prouideri,non ſolum non debet illi reſtitui,ſed ab ipſo potius amoueri:alioqn ſufficienti,ſi fieri poteſt, ſecuritate prouiſa,profecto videt coniunx ante cauſæ cognitionem reſtituenda marito.

IDEM VVLTERANENSI Epiſcopo.

Petens reſtitutionem coniugis, habet probare coniugium legitimum ex conſenſu.

Conſtit. XXVIII.

Ibid. cap. Ex parte.

EX parte.M.mulieris fuit propoſitum,quod cũ eã infra pubertatis tẽpora conſtitutã patruus ſuus filio.H. Senenſis ciuis nondũ ſeptẽ annorũ matrinio voluerit copulare, ac eadẽ traducta fuerit in domum eiuſdem, ipſa ex quo ad nubiles annos peruenit ratum nolẽs habere quod à patruo ſuo circa hoc procuratum fuerat, à Senenſi Epiſcopo nubendi alĩ licentiam poſtulauit. Et infra.

Quia igitur non credimus ambigendum,quin ipſa mulier,quamuis minor, cauſam poſſit matrimonĩ p procuratorem tractare,ac pars alia(quę mulieris reſtitutionem ſibi prius fieri poſtulabat)reſtitui nequaquam debeat, vtpote nullo iuris ſeu poſſeſſionis commodo deſtituta,cum per ſolam traductionem (quam non præceſſerunt ſponſalia vel cõſenſus legitimus nec fuerit etiam ſubſecuta(nullum inter eos obligatorium vinculũ fit contractum: mandamus,quatenus ſi eſt ita,nõ obſtantibus exceptionibus ſupradictis,audias quæ hincinde partes duxerint proponenda, & quod canonicũ fuerit apellatione remota decernas.

INNOCENTIVS PAPA III.

Interdictum unde ui non competit contra illum qui nõ ſpoliauit,nec ſpoliari mandauit, nec ratam habuit ſpoliationem.

Conſtit. XXIX

Ibid. cap. Cum ad.

CVm ad ſedẽ apoſtolicã acceſſiſſent Cumanenſis Epiſcopi & fratrum hoſpitalis Hierolymitani procuratores. Et infra.Abbati de Accoñ.cõmuni(quæ ſuper eccleſia & hoſpitali de monte Cita no inter eos vertebatur)taliter duximus committendam, vt audiret omnia,tã ad poſſeſſorium quã ad petitoriũ iudicium pertinentia,quæ vtraque pars duceret p ponẽda, & cauſam ipſam fine debito terminaret:coram q̃ procurator hoſpitalis prædicta cum poſſeſſionibus & pertinẽtĩs ſuis,quæ tenebat Epiſcopus, ſibi reſtitui poſtulauit,aſſerens illa de iure ad hoſpitale Hieroſolymitani ſpectare, & q̃d ipſa diutius poſſediſſet.Ad quę reſpõdit pcurator Epiſcopi,ſe nec ſcire nec credere ſupradicta ab hoſpitali poſſeſſa, vel ad illud aliquatenus pertinere,q̃ Cumanenſis Epiſcopus, vtpote in ſua dioeceſi conſtituta,rationabiliter detinebat. Cũ igit ad fundandã intentionẽ ſuã pars vtraq; teſtes pduceret,dictus abbas pcuratorem Epiſcopi condemnauit ad reſtitutionem omnium prędictorum.Et infra.

Nup aũt vtriuſq; partis,pcuratoribus cõparentibus corã nobis,cauſam ipſam examinauimus diligenter, & quidem p teſtes videbatur eſſe probatum, quod Cumanenſis Epiſcopi nũcius cruces hoſpitalarĩs abſtulit,inhibendo ipſis ne ad ſupradictã eccleſiã vel hoſpitale rediret, &

& quod Episcopus supradicta omnia possidebat. Vnde procurator hospitaliorũ petijt dictam restitutionis sententiam cõfirmari. Et infra.

Nos prioris acta iudicij recensentes, quia nec per dicta testium, vel confessiones partium (quum nullæ penitus in iudicio factæ fuerint) vel etiam instrumenta, quæ nullatenus de spoliatione tractabant, nec per euidentiam facti nobis cõstare potuerit, quod Cumanẽsis Episcopus hospitalarios spoliauerit vel mandauerit spoliari, vel spoliationem factã saltem ratam habuerit, pronunciauimus in quæstione prædicta interdictum vnde vi locum nullatenus habuisse, restitutionis sententiam, à prędicto Abbate prolatã (licet pars aduersa proponeret, quod præsumendum esset pro sentẽtia iudicis, qui motum animi sui ex causis alijs potuit informare) iustitia exigẽte cassantes.

INNOCENTIVS PAPA III.

Exceptio inopiæ, de qua constat, à clerico opposita, impedit executionem sententiæ, etiam late in possessorio.

Ibid. cap. Olim vobis.

Constitutio XXX.

OLim vobis dedisse meminimus in mandatis, vt Ouetenẽsem Episcopum ad debitam partis restitutionem Zamorinensis diœcesis, quam tenebat, quum inde perceptis fructibus restituere cogeretis. Et infra.

Verum quoniam inanis est actio, quã inopia debitoris excludit, mandamus, quatenus non prius episcopum ad restitutionem fructuum compellatis, quam ipse fuerit taliter restitutus, vt restituere possit, quod percepit de prouentibus alienis.

INNOCENT. PAPA III.

Per excommunicationẽ aliquibus diebus obseruatam, in obseruantes non acquiritur iuris parochialis possessio.

Ibid. cap. Olim inter

Constit. XXXI.

OLim inter te, p Abbatia tua, & Parhisiensem Episcopũ nomine Parhisiensis Ecclesię super possessione iuris parochialis in parochia de monte, quæstione suborta. Et infra.

Nos attendentes, quod ex eo solo q̃d populus prædictæ parochiæ timore sententiæ suę per aliquot dies abstinuit à diuinis, nullã in eis iuris parochialis possessionem idẽ Episcopus fuerit assequutus, nec fuerit aliquo modo probatũ, quod eo tempore, quo sententiam ipse protulerit, possessionem in ipsis iuris parochialis haberet, vel prius etiam habuisset, restitutionem ei adiudicare de iure nequiuimus, quum ipsum non constiterit spoliatum.

DE DOLO ET CONTUMACIA.

INNOCENTIVS PAPA III.

Qui fundata intentione actoris exceptionẽ peremptoriam obijcit, quam non probat incontinenti, sed accipit inducias, si defecerit in probando, condemnatur incontinenti, diffinitiua nõ expectata, in expensis, ac soluere cogitur: quod si non potest, punietur in corpus secundum arbitrium iudicis.

Extra lib. 2. tit. 14. de dolo & cõtuma. cap. Finem litibus.

Constit. XXXII.

FInem litibus cupientes imponi, ne partes vltra modũ grauentur laboribus & expensis, pẽsertim quum de beneficijs ecclesiasticis litigatur, quę sine dispendio diu vacare non possunt:

Præsenti decreto statuimus, vt postq̃ intentionem suam altera pars fundauerit, si reliqua forte exceptionem legitimã voluerit opponere, quã nolit aut nequeat incontinenti probare (quia frequenter ad impediendum vel differendum processum, exceptiones huiusmodi per excogitatam malitiam opponuntur) ad soluẽdas alteri parti moderatas expensas, extunc in iudicio faciendas, cum exceptis inducijs, si forte in probatione defecerit, condemnetur. Et si soluendo nõ fuerit, alias, secundum arbitrium discreti iudicis, puniatur, vt hoc saltem timore perterritus, non facile quis in grauamen alterius falsas exceptiones opponat.

IDEM PRAENESTINO Episcopo,& Apostolicæ sedis Legato.

Citatus ad totam causam, certo termino ad comparendum assignato, tenetur comparere in termino: & dato impedimento in termino, debet comparere quam citius potest post terminum, alias condemnabitur in expensis à temporæ citationis admissæ.

Constit. XXXII.

Ibid. cap. Cum dilecti filij.

CVm dilecti filij nuncij Leodicen. electi pro eo ad sedem Apostolicã accessissent, Archidiaconus & H. Canonicus Leodicensis Ecclesiæ nomine suo & quorundam cõcanonicorum suorum, quorum literas exhibuere de rato, contra eundem electum quædam crimina proponebant, per quæ nitebantur eũ ab electione repellere vt indignum. Et infra.

Quamuis autem ex eo quod idem electus à grauamine aduersæ partis appellauerit, & appellationem nõ fuerit per sufficientes procuratores (quam posset illis prosequentibus) prosequutus, non leuis exorta est suspicio contra eum: volentes tamen iuris ordinem obseruare, ipsi mãdamus, quatenus vsq; ad dominicã, qua cantatur, Ego sum pastor bonus, per se vel per procuratorem sufficiẽtem ad præsentiam nostram accederet, super prædictis omnibus respõsurus: alioquin cum assignaremus ei pro peremptorio terminum supradictum, sciret quod quãtum de iure possemus procederemus extunc in negocio memorato.

Expectantibus igit aduersarijs, ipsum diu vltra terminum duximus expectandum, sed ipse direxit simplicem solũmodo nuncium excusationis literas afferentem. Scribebat enim qd nuncium, cui cũ à nobis recederet, iniũximus viua voce, vt citaret eundẽ sero receperat: vnde non poterat tum ppter termini breuitatem, tum propter viarũ discrimina nostro se conspectui præsentare.

Sed cõtra hoc faciebat, qd sicut excusatorem direxerat, sic dirigere potuerat respõsalem, cum ei non fuisset iniunctũ, vt ad causam in propria persona duntaxat veniret, sed vel ipse accederet, vel procuratorem idoneum destinaret. Præterea quum mandatur alicui, vt ad certum terminum se iudici repræsentet, duo sub hac forma mandantur, vt ad iudicem veniat, & ad diem sibi præfixam accedat. Vnde si venire non possit ad diẽ assignatum, tenetur nihilominus se iudici præsentare. Si enim mãdatur alicui, vt alij ad certum diem certam rem exoluat, non ideo erit à mandato solutus, si soluere nequiuerit die data, imo ad solutionem ela pso etiam die solutioni præfixo tenetur.

Quapropter quia dictus electus nec venerat nec sufficientem miserat respon salem ad diem sibi statutum, vel etiã post diutius expectatus, neq; de vicino eius aduentu spes erat, vtpote qui per literas vtcunq; excusauerit suam moram, & calores æstiuos, & insidias sibi positas formidabat, eum reputauimus cõtumacem, & ad legitimas & moderatas expensas, quas aduersarij eius fecerant à tempore citationis emissæ, quam extunc expectare incœperant, ipsum curauimus condemnare

IDEM ARMACHANO ET Casalenensi Archiepiscopis.

Sententia in causa beneficiali non transit in rem iudicatam respectu superioris, quo minus possit de iuribus partium inquirere, maxime quãdo sententia fuit lata contra absentẽ, licet contumaciter & indefensum.

Constitutio XXXIII.

Ibid. cap. Cũ olim.

CVM olim D. clericus Celestini papæ prędecessoris nostri diuersis prælatorum Hyberniæ literis præsentatis se assereret in Episcopum fuisse Rosceñ. electũ, nullusq; appareret, qui aliquid contra eum proponeret, dictus pdecessor nofter, ei munus cõsecrationis fecit impendi. Postmodum F. & G. monachi ad eiusdem prædecessoris nostri accedentes psentiã, vterq; se asseruit à Canonicis Rosceñ. Ecclesiæ fuisse electum, & quod pdictus D. per falsas literas fuerat consecratus, propter quod idem prædecessor noster causam vobis sub ea forma commisit, vt de forma, & processu electionis memorati D. solicite quæreretis: & si Canonice electũ eum fuisse cõstaret, ipsum faceretis pacifica possessione gaudere: aliqn inter pdictos F. & G. audiretis causam, &

ſam, & cuius electionem canonicam & magis rationabiliter ſactam inueniretis, alterius curaretis electioni præferre. Et infra.

Cunq; à vobis dictus D. tertio citatus nollet ſe veſtro cõſpectui p̃ſentare, pcedentes in cauſa, tam ex teſtimonio cleri, & populi Roſceñ. Eccleſię, quàm aſſertione regis Coarcaiæ & prælatorum prouinciæ de prædicto F. electionem fuiſſe celebratam canonice didiciſtis, & eã curaſtis autoritate Apoſtolica confirmare, præſertim cum Capitulũ Roſceñ. Eccleſiæ dictum D. ſe non elegiſſe conſtanter aſſereret, nec de prædicti G. monachi electione aliquatenus cogitaſſe. Interim memoratus D. ad Apoſtolicam ſedem accedens, ſuper quibuſdam alijs grauaminibus & iniurijs contra dictum F. & quoſdã alios literas impetrauit: dictus F. poſtmodum ex parte veſtra nobis literas præſentauit: quæ, qualiter à vobis in cõmiſſione prædicta proceſſum fuerat, continebant. Et infra.

Volentes igitur adhuc miſericorditer agere cum abſente, vt eius malitia cõuincatur, dictum F. ad vos duximus remittẽdum, mandantes, quatenus non obſtante, quod eiuſdem F. fuit electio confirmata, ſæpedictum D. ſi in Hyberuia poterit inueniri, legitime citetis ad cauſam, & facultate ſibi defenſionis indulta, in cauſa ipſa canonice procedatis. Qui ſi inuentus infra tres menſes veſtro ſe contẽpſerit conſpectui pręſentare, ad conſecrationẽ dicti F. oñi occaſione poſthabita, procedatis. Si autem in Hybernia inuentus nõ fuerit, indulto ſibi vnius anni ſpacio, ex quo ad nos, & ſi non verbo, facto tamẽ intelligitur prouocaſſe, arrepto itinere ad ſedem Apoſtolicam veniendi, dicto F. adminiſtrationem Roſceñ. Eccleſiæ in ſpiritualibus & temporalibus cõmittatis: quo elapſo, non eum differatis in epiſcopum conſecrare.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Si proceditur per uiam inquiſitionis contra abſentem contumaciter, etiam lite non conteſtata, teſtes recipi poſſunt, & ſententia diffinitiua ferri, etiam per uiam depoſitionis, ſi hoc meretur delictum.

Conſtit. XXXIIII.

VEritatis eſt verbũ, organo domi- 1 bid. cap. Veritatis.
nicæ vocis emiſſum. Et infra.

Sicut Canonici Curienenſes, in noſtro auditorio retulerũt, H. Curieñ. Epiſcopus Eccleſiam ſuam non ſolũ dilapidando depreſſit, ſicut publica prędicabat infamia, ſed homicidio, inceſtu, alijsque criminibus polluit. Et infra.

Super his cõmiſimus primo cauſam Tridonenſi Epiſcopo, & Abbati montis S. Mariæ, & Præpoſito de Inſula: ſecũdo quoq; Brixenenſi Epiſcopo, & ipſis Abbati & Præpoſito. Et infra. Verum cum Epiſcopus ipſe priorum iudicum præſentiam adire per contumaciam contempſiſſet, autoritate noſtra fuit per ipſos iudices ab officio, beneficioq; ſuſpẽſus. Et infra. Tandem vero coram iudicibus canonica citatione vocatus, præſentiam ſuam difficulter exhibuit: ſed friuolam tũc excuſationem malitia concepta prætendens, experiri cum Canonicis in iure neglexit: qua de cauſa nos de conſilio fratrum noſtrorũ ſuſpendẽtes Epiſcopum ipm, vel potius ſuſpenſionẽ à iudicibus factã autoritate apoſto. cõfirmantes, tertio ſuper his Cumano Epiſcopo, & Abbati ſancti A. cauſam ad ſuperandam malitiam ipſius Epiſcopi commiſimus audiendã: qui partibus citatis, quum nec per ſe, nec per reſponſalem idoneum cõparuerit, in eundẽ propter inobedientiam ex communicationis ſententiã protulerũt, teſtes ex parte veſtra (quemadmodum in mandatis à nobis accepant) admittẽtes, ſcz Abbates, Priores, Prępoſitos, & alios religioſos viros, per quos quemlibet articulum criminum prædictorum conſtat fuiſſe probatum. Et infra.

Nos igit videntes ordinẽ iudiciarium in hoc facto fuiſſe ſeruatum: cõſiderato p̃terea, q̃d poſt ſententias in ſe datas celebrare præſumpſerit, cũ multi prælati Eccleſiarum contra eundem Epiſcopũ ſcripſerint, nec vnus pro defendendo eo, vel aliquatenus excuſando, in nomine dñi cũ Apoſtolo oẽm inobedientiam vlciſci 2. Cor. 10
volẽtes, licet abſentes corpore, p̃ſentes tñ 1. Cor. 5
ſpũ, iuxtà verbũ eiuſdem Apoſt. tulimus ſententiam ppetuæ depoſitionis in ipm, & eum tã à pontifi(cali q̃ ab omni officio ſacerdotali priuantes, ſine ſpe reſtitutionis

nis aliqua duximus condemnandum:ea nihilominus in irritum reuocantes,quæ cunq; post inhibitionem sedis Apostolicæ seu factã suspensionẽ & excõicationẽ de rebus Ecclesiæ alienare præsumpserit.

DE EO QVI MITTItur in possessionem causa rei seruandæ.

INNOCENTIVS PAPA III. Vrsacensi & Senagolensi Episcopis.

Si reus,contra quem facta est missio in possessionem,doceat se contumacem non fuisse,non condemnabitur ad expensas.

Constit. XXXV

Extra lib. 2.tit.15,de eo qui mittitur.cap. Cũ venissent.

Vum venissent ad Apostolicam sedẽ Abbas S.Angeli,et P.Gall.idem P.proposuit,quod prædictus Abbas eum super quadam possessione coram Ioanne Apostolicæ sedis legato,traxit in causam. Et infra. Verũ legatus ipse causam commisit iudicibus,secundum ius,&bonam terræ consuetudinem terminandã: qui quum secũdum ius tantũ vellet procedere,præfatus P.nostram audientiam appellauit:sed iudices nihilominus partem aduersam in possessionem rerum petitarum inducendam causa custodiæ decreuerunt:ita, quod si vsq; ad annũ & diem præstaret sistendi iudicio cautionem, & parti alteri triginta libras restitueret,p expensis, reciperet possessionẽ eandem. Cũq; G.sedis apostolicæ legatus infra annum fuisset terram illam ingressus, ipse cautionem iuri obtulit coram eo,&possessionem sibi restitui postulauit,paratus expensas restituere factas in lite,quæ sex librarum summam(sicut asserit) non excedunt,sed Abbas triginta librarũ sibi restitui petit quantitatem.Et infra.

Nos igitur ipsum P.cautione præstita in possessionem credimus reducendum, hoc etiam decernentes, vt si consuetudinem, quam allegat, laudabilem esse constiterit(quia ex hoc sequitur eum rationabiliter appellasse)ad restituendas expẽsas nullatenus compellatur: alioqn (cũ ex hoc appareat eum frustratorie prouocasse)ad restitutionẽ cogatur expensarũ illarũ,quas Abbatem constiterit propter hoc necessarias in lite feciſſe.

VT LITE PENDENte nil innouetur.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & Conuentui S.Sylvestri.

Qui rem litigiosam alienauit,ita quod reuocari non potest,debet æquiualentem substituere in locum illius,quam alienare non poterit.

Constit. XXXVI.

Extra lib. 2.tit.16. vt nil innouetur lite pẽdente. cap. Ecclesia.

Clesia sanctæ Mariæ in via lata, contra Ioannem de Ateia, qui quasdã possessiones ipsius dicebatur cõtra iustitiã detinere,mouit sub L. iudice quæstionem.Et infra.

Prohibemus ne possessiones,quæ successerũt in locum & ius illarũ, & quas ab Ioanne de Ateia Ecclesia sanctæ Mariæ petierat,in monasterium vestrum ab eodem Ioanne lite pendente translatas, alienare interim pſumatis, vt si Ecclesia sanctæ Mariæ de vitio litigiosi contractus, vel de proprietate voluerit experiri (nisi obtinuerit in iudicio,in vanum laboret monasterio vestro minime possidente) fit quod euincere valeat & habere.

INNOCENT. PAPA III.

Idem summarium est cum præcedente.

Ecclesia sanctæ Mariæ.Et infra. Possessionem qua fuerat(prætermisso iuris ordine)prædicta Ecclesia spoliata,fibi restitui postulabat.Et infra. Nos quicquid ab aliis factum fuit,postq̃ prædecessor noster ad curiam suã idem negociũ reuocauit, irritum decernimus & inane. Et infra. Verum quoniam præfatã possessionem post restitutionem vobis factam ab Ioanne de Ateia alij locationis titulo assignastis,neq; restituere poteratis Ecclesiæ spoliatæ:loco ipsius tantundem possessionum æquiualentiũ ad arbitrium bonorum virorum ipsi Ecclesiæ fecimus assignari:quas cum alij fuerant pignori obligatæ, per vos liberari fecimus à creditoribus, qui nobis instrumentum pignoris resignauerunt

Ibid. ẽp sequens.

DE

DE SEQVESTRAtione possessionum & fructuum.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Archiepiscopo Mediolanensi.

Res in quam facta est missio non debet sequestrari, etiam si missus inde fuerit uiolenter eiectus. uel notabilius sic: Sequestrum factum loco missionis propter scandalum euitandum reuocari debet, oblata cautiõe & restitutis expẽsis.

Extra lib. 2. tit. 17. de sequest. pos. & fruct. cap. Ad hoc.

Constit. XXXVII.

AD hoc vnxit nos Deus. Et infra. Abbas de regula nobis exposuit, quod quum M. prędecessor tuus sup causa, quæ inter ipm & monasteriũ suũ fuerat agitata, obtinuisset Veroneñ. Epo literas destinari, & ipse sup iudicio possessorio partim p monasterio, partim p Archiepo sententiã ptulisset, p curatore ipius monasterij quæstionem de proprietate postmodum intentare volente, Archiepiscopus iurisdictionẽ Episcopi opposuit expirasse: asserẽs causam possessionis tantũ, & nõ proprietatis fuisse cõmissam: & quia super possessione pnunciauerat semel, functus officio suo, super quæstione proprietatis deinceps cognoscere non valebat. Et infra. Sed iudex actorem in possessionem (quæ fuerat per ipsum archiepiscopo adiudicata) propter eiusdem contumaciam mitti decreuit, à qua tamen Archiepiscopus violenter monasterium eiecit. Et infra. Celestinus Papa prædecessor noster sic suum interpretatus fuit rescriptum, quod tam causa possessionis, quàm proprietatis fuerat iudici delegata, cum absolute & indistincte commissa fuerit, & eius continentia diuidi non deberet: prælibatam quoq; possessionem pro suo arbitrio sequestrari præcepit, iniungens Reginensi & Mutinensi Episcopis, vt de causa possessionis & proprietatis plenius cognoscentes, eam debito fine deciderent, & possessionem ei parti postmodũ resignarent, quæ obtineret de proprietate trium phum. Et infra.

In eum statum continentiam causę reducimus, in quo fuerat, cum prædictus prædecessor noster causam proprietatis & possessionis Reginensi & Mutinensi cõmisit, mandato sequestrationis penitus reuocato. Et infra.

Ne autẽ monasterio videamur in suo iure deesse, moderatas expensas (ex quo Episcopus Veronẽsis ipsum in possessionem induci decreuit vsq; ad satisfactionis tempus oblatæ) propter hoc factas sibi restituendas esse censemus, & à te suffici entẽ præberi standi in iudicio cautionem.

DE CONFESSIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Canonicis de Bethleem.

Si de crimine contingente causam principalem constat contra aliquem per eius confessionem, punitur pœna ordinaria, etiamsi directe cõtra eum non agatur.

Constit. XXXVIII.

Extra lib. 2. tit. 18. de confessis. cap. Cum super.

QVum super electione Bethleemitanæ Ecclesiæ inter R. & P. quęstio verteretur. Et infra. Quoniam V. canonicus Bethleemitanus fuit in iure confessus, quod pro præstando alteri us electioni consensu quingentorum Saracenorum obligationem receperat, & mediator extitit simoniacæ prauitatis: Nos quoniam vicium huiusmodi perse qui volumus vt debemus, ipsum per diffinitiuam sententiam duximus ab omni beneficio & officio ecclesiastico deponendum.

DE PROBATIOnibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Archidiacono Parrhisiensi.

Si per literas ordinarij probatur quis excommunicatus, à procuratione repellitur.

Constitutio XXXIX.

POST

Ibid. cap. Post cessionem.

POST cessionem. Et infra. Quum igitur p literas iudicis ordinarij, quibus standū est, donec probetur contrarium, nobis cōstiterit, q̄d V. erat excommunicatus, quum procurationis officium assumpsit: Ipsum tanquam procuratorem non duximus admittendum.

IDEM ABBATI ET CONtui Cassenen si.

Si rogatus restituere totam hæreditatem, eo sine liberis decedente intret monasterium, euanescit fidei commissum, & hæreditas applicatur monasterio, nec ad inualidandum ingressum sufficit probare minorem ætatem tempore ingressus, si ex aduerso geminatus probetur ingressus. Constit. XL.

Ibid. cap. In præsentia.

IN præsentia G. sancti Hadriani Diaconi Cardinalis G. & B. fratres vestro syndico constituto corā ipso fecere proponi, quod quum quondā A. frater ipsorum cōderet testamentum, M. filium suum sibi hæredem instituit, & præcepit, vt si absque liberis decederet, ad eos bona deuoluerētur ipsius: vnde illa, quæ de bonis ipsius vestrum monasterium detinebat, sibi restitui postulabant, & petebant vos super hoc à sua molestatione compesci.

Verum syndicus ipse proposuit ex aduerso, quod prædictus M. monasterio vestro obtulit se & sua. Vnde vniuersa quæ habuerat, erant ad monasterium deuoluta, quare vniuersa quę ipsi de bonis eius inuaserant, restitui monasterio vestro petebat, & super cæteris silentium illis imponi.

Ad hæc autem pars altera replicauit, quod dictus M. oblationis suæ tempore fuerat minor annis, & q̄d facti voti pœnitēs, quod feruore infirmitatis fecerat, post conualescētiam reuocauit. Et infra. Vnde quum sine liberis discessisset, ex testamento patris ad ipsos erat eius hęreditas deuoluta.

Verū syndicus respōdere curauit, q̄d licet dictus M. de monasterio fuisset egressus, eidem se & sua omnia postmodum obtulit humiliter & deuote, & quod nec contra oblationē suam veniret iuramento firmauit: quare quum constet, quod idem M. bis monasterio vestro contulit se & sua, nec ex aduerso probetur, quod vtriusq; oblatiōis tempore fuerit minor annis, probationem vestram huiusmodi exceptionis probatio non' elidit, quum & si primæ oblationi tēpore minor annis fuerit, secundæ tamen potuit maior extitisse. Præterea quū ȳbū illud (minor annis) duobus potuerit modis intelligi, quum & qui minor est XIIII. annis, & qui XXV. dici soleat minor annis, intentioni vestræ verbum dubium non nocebat, quum infra XXV. annos teneret donatio iuramēto firmata. Sed & si teneret quod factum fuerat à dicto A. quia tamē intelligendum non erat sine hærede discedere, qui monasterium sibi hæredem instituit, hoc monasterio non nocebat. Et infra.

Dilectus filius H. sancti Eustachij cardinalis attēdēs, q̄d syndicus vester intētionem suam plene fundasset, & quod nihil ex aduerso sufficienter fuisset probatum, quum & si oftēsum esset per testes, quod M. suæ oblationis tempore fuerit minor annis, vtrum tamen primæ vel secundę oblationis tempore minor fuerit, & quot annis minor, non fuisset expressum, de mandato nostro sentētiam protulit, & prædictis G. & B. silentium imponens super his, quæ à monasterio postulabant, eos ad restitutionem illorum, quæ de bonis prædicti M. propria temeritate inuaserant, condemnauit.

Nos igitur sententiam ipsam autoritate apostolica confirmamus.

INNOCENTIVS PAPAtertius.

Actor & reus si in interdicto retinendæ possessionis probant, obtinet is qui antiquiorē possessionem probat titulo maxime iustificatam, uel meliores probationes respectu possessionis adduxit. Constit. XLI.

Ibid. cap. Licet ca sam.

LIcet causam quæ vertitur in Eccles iam Raueñ. item & commune Fauē tiæ, sup iurisdictiōe, honore, & destrictu in vil-

in villa ſancti P.&caſtro Arioli,quod de iure ad ſe ſpectare dicta eccleſia proponebat.Et infra.

Porro atteſtationibus publicatis ſyndicus Fauentinorum propoſuit ſe velle in perſonas teſtiũ ex parte altera productorum quędam obijcere ac probare,œconomo eccleſiæ aſſerente id fieri non debere: ſuper quo interloquendo decreuimus ipſum nullatenus audiendum,cũ infra trium menſium ſpacium in noſtris literis comprehenſum teſtes huiuſmodi producere non curauerit, infra quem terminum pars vtraq; teſtes inducere potuit,tam in perſonas teſtium, quã ſuper negocio principali.

Poſt hoc idem obiecit in teſtes prædictos,quod corrupti falſa dixiſſent. Vnde quia talis exceptio non ſolũ ante, ſed etiam poſt ſententiam poteſt opponi,licet nonnulli crederent Fauentinorũ partem exceptionem huiuſmodi per excogitatam malitiam ad impediendum proceſſum negocij obieciſſe:quia tamen nolumus à iuris tramite declinare, magiſtris. G.&T.pręcepimus,vt teſtes,quos ſuper hac exceptione procurator Fauentinorũ duceret producẽdos, infra menſem recipere & examinare curarent, de ſingulis circũſtantijs ſubtiliter inquirentes,ex tunc indulto altero menſe procuratori eccleſiæ ſupradictæ, infra quem ſi vellet ad reprobationem teſtium illorum produceret teſtes coram eis.Et infra.

Quanquam autem pars Fauentinorũ teſtes multos,pduxerit ſup negocio principali, vix tamen ex illis ſex remanſerũt concordes,cum alij ſibimet in ſerie teſtimonij ſui cõtradicãt,& quidam alij ſint in dicto ſui teſtimonij ſingulares. Ad reprobãdum vero quoſdam teſtium eccleſiæ Raueñ. & ſi ex parte Fauentinorum quidam ſint teſtes inducti, plures tamen illorum reprobantur, quia ſibi inuicem euidentiſſime contradicunt:quidam vero alij pauci numero,quamuis non reprobentur expreſſe, vſq; adeo tamen malæ famæ ſunt,& leuis opinionis, quod eorum dictis nulla vel modica eſt fides habenda. Idem quoq; teſtes Fauẽtinorum generaliter repelluntur, quia nõ probãt illud ad quod probandum eorum ſyndicus ſe aſtrinxit, videlicet quod corrupti falſa dixiſſent, quoniam & ſi de corruptiõe videantur aliquid dicere, de falſitate nihil penitus dicunt.Et infra.

Ex præmiſſis igitur euidenter apparet,quod eccleſia per teſtes plures numero,quibus potius lux veritatis aſſiſtit, qui etiam aptiora negocia,& vero proximiora in ſuis teſtimonijs expreſſerunt, ſufficienter oſtendit,quod A.lx.annis & citra cum omni iurisdictione,honore,atque diſtrictu loca ſupradicta poſſedit: pq̃d patet,q̃d ſi cõmune Fauẽtinorũ à quinquaginta annis & citra,ſicut videntur teſtes eorũ deponere , aliqua ſeruitia in locis perceperunt ſupradictis, illa procul dubio ſine iuſto titulo percipere incepe runt,cum duo in ſimul eãdem rẽ & eodem modo in ſolidum poſſidere nõ poſſint,maxime cũ eidem Fauentini iuſtũ poſſeſſionis titulũ non oſtendant, & ex priuilegijs Imperatorum & Ro. Ponti. eccleſiæ Rauennateñ. conceſſis euidentiſſime colligatur poſſeſſionem ipſius eccleſiæ in prædictis locis iuſtam fuiſſe.

Cum ergo conſtet Fauentinenſes ab eo tempore,quo ſe poſſediſſe probare cõtendũt minus iuſte ac ſine titulo aliqua in prædictis locis temeritate ppria occupaſſe & œconomus eiuſdẽ eccleſię petierit à vi turbatiua ſeu inqetatiua ſup præmiſſis commune Faueñ. prohiberi: nos recognoſcentes in hoc caſu non ſic locũ eſſe interdicto vti poſſidetis ,vt dicere debeamus : vti poſſidetis, ita poſſideatis, cum probationes eccleſiæ longæ ſint potiores, & non ſit in interdicto ſuperior commune Faueñ.ſibi condemnamus ſuper iurisdictione & honore atque diſtrictu & alijs ad hoc pertinentibus generaliter in locis prædictis,quo ad poſſeſſorium iudicium, quo tantummodo actum eſt,perpetuum ſilentium imponentes,& prohibentes eidem,vt neq; per ſe,neque per alios ſuper his præſumat Rauennat. eccleſiam,aut habitatores prædictorum locorum aliquatenus moleſtare.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si qui nominent aliquem filium, & ita communiter reputatur,non creditur poſtmodum alteri eorum contrarium iuranti.

Conſtit. XLII.

Ibid. cap. Per tuas.

PEr tuas nobis literas intimasti, qd cum T. Tibertinus ciuis quandã p septennium habuerit concubinam, nec prolem susceperit interim ex eadem, ac ipsa postmodum diuertens ab eo, ad ipsum nõ post multum tempus redijsset, filium quem reuersa in domum ipsius peperit ex eo se asseruit suscepisse. Et infra.

Quia ꝙo mulier illa de dicto T. susce pisse R. de quo agitur, primitus constan ter asseruit, & idem T. præfatæ mulieris præcipuæ deuictus instantia, ipsum suũ filium publice recognouit, & filius eius communiter nominatus fuit & habitus ab ambobus, eiusdem mulieris postmodum iuramento in contrario præstito non est standum, cum nimis indignum sit iuxta legitimas sanctiones, vt qd sua quisq; voce dilucide ptestatus est, in eũ dem casum proprio valeat testimonio infirmare. Vnde apparet per consequẽs, quod prędictus R. Sophiam neptem me morati T. cuius prima facie præsumitur consobrinus, non potest habere aliqua tenus in vxorem.

DE TESTIBVS & attestationibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Consulibus & populo Bene uentano.

Vnius iudicis uerbo non creditur & scripturæ eius per testes reprobari possunt: fallit uero hoc in Papa.

Constit. XLIII.

Extra lib. 2. tit. 20. de test. & attest. cap. Cum à nobis. 6. quæst. 3. ca. Si tantum. C. de arbi. Ne in arbitris.

Vm à nobis. Et infra. Et canonica & ciuilia iura sequentes districtius inhibemus, ne vnius iudicis quantæcunque fuerit autoritatis verbo credatur in causis, siue super testamentis, siue qui buslibet alijs contractibus quæstio agitetur.

Nec scriptum eorum, nisi testium adminiculo fulciatur, eam obtineat firmitatem, quin ei possint & debeant duorũ vel trium testium bonorum testimonia pũalere: salua in omnibus sedis apostolicæ autoritate.

IDEM TIRENENSI Episcopo.

Testi super dilatoria tantum exceptione inducto non creditur super principali, nec cogitur deponere, secus si super peremptoria inducitur. Tunc enim cogi potest ut iuret deponere super toto.

Constit. XLIIII. Ibid. cap. De testib.

DE testibus. Et infra. Consultationi tuę taliter respondemus, quod si testes sint inducti ad exceptionem dilatoriam solummodo probandam, cum super ea tantum iurauerint dicere veritatem, super principali nec debent audiri nec cogi testimonium perhibere, vtpote super quo deponerent non iurati.

Si vero cum ad probandam exceptionem peremptoriam ab alterutra partiũ inducuntur, reliqua pars super principali negocio etiam eos deponere forte petierit, & vt coganť super toto negocio dicere veritatẽ, sacramẽto eos postulauerit obligari, ad id sunt fine dubitatione cogendi, nisi forsan sufficiens productio testium super principali iam facta fuerit, vel renunciatũ testibus, vel depositiones testium fuerint publicatæ.

IDEM ELIENSI ET Ciftrenensi Episcopis, & Archidiacono de Norbaneñ.

Dicta testium non sunt ad petitionem tertij publicanda. Et is qui produxit testes coram certis iudicibus, non potest ad eundem effectum coram alijs iudicibus illos producere, sed illorũ attestationibus debet esse contentus.

Constit XLV. Ibid. cap. Constitutus.

COnstitutus in præsentia nostra p curator magistri R. proposuit, qd cum decanus, & Capitulum Eboracense ei tum autoritate Lateranensis concilij, tum priuilegij proprij ratione archidiaconatum Richimundiæ canonice cõtulissent, magister H. q archidiaconus Richimũdiæ nominatur, ipsum eo post appellationem ad nos interpositam spolia uit. Cunq; prędictus R. ad iudices super restitutione sua commissionis literas impetrasset, memoratus H. literas reuocatorias impetrauit. Et infra. In-

Inter alia postulabat prædictus H. vt faceremus depositiones quorundam testium aperiri, sed procurator prædictus aperiendas eas non esse dicebat, cum nõ in hac causa fuissent inducti, sed in ea q̃ inter Eboracensem archiepiscopum, & eundem. R. vertebatur. Et infra.

Nos eas aperire nolumus, sed causam vestro examini duximus committendã, ita quod si vobis cõstiterit prẽfatum H. testes pro se coram Episcopo & decano & te fili archidiacone delegatis iudicibus produxisse, attestationibus apud eũ depositis sit contentus, alioquin eo non obstante, quod testes illi coram iudicibus ipsis & te fili archidiacone fuere, producti, pro icto H. si producti fuerint, ad testimonium admittantur.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Publicatis attestationibus non opponitur in personas testium. Tres casus excipit, & ad secundum determinationem subdit.

Constit. XLVI.

Ibid. cap. Præsenti um.

PRæsentium autoritate statuimus, vt si quis post depositiones testium publicatas obiicere voluerit in personas eorum, ei tunc tandem id liceat, cum iuramento firmauerit quod ad hoc ex malitia non procedat.

Nisi forsitan ante publicationem id fuerit protestatus.

Vel ostendere poterit, quod post publicatiõem didicerit quod obiicit in personas.

Cæterum cum quis personas testium se velle post publicationem depositionũ repellere fuerit protestatus, si quid pro ipso dixerint non facile credatur.

IDEM LONDONIENSI & Elienſi Episcopis.

Si actoris & rei testes contraria deponunt, fidem sibi non derogãt, sed præualent digniores & ueri similiora deponentes. Et si in cæteris est disparitas, præfertur numerus.

Constit. XLVI.

Ibid. cap. In nostra.

IN nostra p̃sentia. Et infr. Cũ igit hinc plures, ide ẏo sint testes numero pauciores producti, quos non solum diuersa sed aduersa penitus in quibusdam contestat testimonia reddidisse: quia etiã ad multitudinem tantum respicere non oportet, sed ad testiũ qualitatem & ad ipsorum depositа, quibus potius lux veritatis assistit, ex quibus motũ animi sui cõuenit iudicem informare:

Mandamus, quatenus si testes vtrinque producti eiusdem honestatis & æstimationis extiterint, cũ constet testes monachorum esse testibus archidiaconi numero pauciores, pro archidiacono sentẽtiam proferatis.

Si vero testes ex parte monachorum producti tantæ præeminentiæ fuerint, q̃d eorũ autoritas aliorũ sit merito multitudini præferenda, ab impetitiõe archidiaconi absoluatis eosdem.

IDEM PRIORI S. FRIdiani Lucanensis, & magistro G. canonico Pisano.

Ad probanda impedimenta electi, etiam laici & fœminæ admittuntur. Testes ex auditu & fama sufficienter non probant.

Constit. XLVIII.

Ibid. cap. Tam literis.

TAm literis vestris, quã depositionibus testiũ intelleximus nihil contra Lucanum electum sufficienter ostensum esse, nisi de auditu tantum & fama: cum super alijs, si qua forte videantur esse probata, testes sint vel soli vel tales, qui non potuerunt illa legitime cõprobare.

Quia vero super matrimonio, quod idẽ clericus dicitur contraxisse cũ vidua, testes non fuere recepti, propter appellationis obstaculum, ne laici vel fœminæ in tali reciperentur articulo contra ipsum, nos vt tãtę irregularitatis obiectio non remaneat indiscussa, mãdamus quatenus testes, siue laicos, siue fœminas (dũtaxat idoneos) q̃ ad hoc fuerũt p̃bandũ inducti, recipiatis legaliter, & examinetis prudenter, excommunicantes solenniter, si quis eos impedire prẽsumpserit, quo minus testimonium perhibeant veritati. Demum attestationibus publicatis, si forte constiterit irregularitatem huiusmodi non esse probatam, indicatis eidem electo purgationem canonicam de obiectis p̃ septem canonicos maioris ecclesiæ, vel priores ecclesiarũ ciuitatis Lucanensis presbyteros siue diaconos

bonæ famæ, prestandam, qua recepta p̃figatis ei terminum, quo consecrandus nostro se conspectui repręsentet. Si vero vel irregularitatis impedimentum fuerit probatum, vel infra terminum constitutum non præstiterit purgationem indictam, vos eum à prælatione Lucañ Eccle fiæ amouentes, mandetis ex parte nostra capitulo, vt electionem de alio non differant canonice celebrare.

Archipresbyterum autem Lucanensem & G. sacristam, qui contra prædictũ electum literas nobis sub nomine maioris partis capituli destinauerunt, cum cõstet per attestationes prædictas lõge maiorem partem capituli non fuisse conscia huiusmodi literarum, ab officio & beneficio denuncietis esse suspensos, donec mereantur nostram indulgentiã obtinere.

IDEM DVLINENSI EPIscopó, & decano & Priori sanctissimæ Trinitatis Eboracensis.

In causa liberali contra contumacem, etiam lite non contestata, testes recipi poßunt.

Constit. XLIX.

Ibid. cap. Cum olim. CVm olim archidiaconus Menenẽsis aduersus Cantuariẽsem archiepiscopũ super statu Menẽsis ecclesię, ppo fuerit quæstionem. Et infra.

Mandamus ꝙtenus nisi aduersa pars p̃dictũ archidiaconũ p exceptionẽ legitimã repellere valeat ab agẽdo, partibus, si fieri poterit, vel ꝓcuratoribus earũ ad locũ securũ & idoneum conuocatis, & lite legitime contestata, testes quos archiepiscopus in Anglia, & ꝙs archidiaconus duxerit ꝓducendos in Vuallia recipere procuretis. Verum si archiepiscopus citatus legitime vel per se vel per alium idoneum procuratorem noluerit comparere, aut litem etiam contestari, vos testes, maxime senes, & valetudinarios, quos archidiaconus duxerit producendos, sublato appellationis obstaculo, admittatis, & depositiones eorum conscriptas ad sedem curetis apostolicam destinare, statuẽtes partibus terminum peremptoriũ, quo per se vel per alios responsales idoneos nostro se conspectui repræsentent, sententiam recepturæ.

IDEM PRIORI DE Boluic. & I. rectori Ecclesiæ de Borellis.

Publicatis attestationibus admittitur aduersarius ad probandum contrarium, si ante publicationem super hac probatione contraria instrui non potuit.

Constit. L.

Ibid. cap. Ex tenore. EX tenore accepimus vestrarum literarum, quod cum vobis causam quę vertitur inter R. militem, & M. mulierem commiserimus fine debito terminandam. Et infra.

Pars mulieris ꝓposuit, quod dictus miles prius corporale præstitit iuramentum, quod ipsam duceret in vxorẽ, post modũ carnaliter cognitam traduxit in domum. Miles vero hoc inficiabat omnino, adiꝯciẽs quod & si vera hęc essent, eam tñ de iure habere non potuit, eo ꝙd aliam tunc viuentẽ prius duxerat in vxorem. Cum per testes militis videretur esse probatum, quod ipse ante festum purificationis B. virginis B. mulierem solenniter accepit in vxorem: & testes M. mulieris dicerent, ꝙd in septimana paschali sequente festum prædictum de ea ducenda pręstiterit iuramentum, prędictus miles ab eius impetitione cum instantia magna absolui postulabat. Verũ ex parte sæpe dictæ mulieris extitit replicatum, quod eo tempore nec non & ante, quo testes dicti militis dixerant eum cũ alia matrimoniũ cõtraxisse, fuerat semper in Eboracen si prouincia commoratus, cum testes ipsi dicerent hoc longe extra dictã prouinciam actum esse, determinantes tempus & locum, quod per testes idoneos erat probare parata. Sed e contra fuit ex aduerso responsum, quod (cum attestationes iam essent hinc inde solenniter publicatę) locus ꝓductioni testium iam non erat.

Quia igitur dubitatis, vtrũ post publicationem attestationum super illo articulo deberent testes admitti: Nos inquisitioni vestræ autoritate præsentium respondemus, testes mulieris ad ꝓbandũ illum articulum admittendos.

IDEM PRIORI SANCTI Victoris.

Indulgenda est in causa quarta productio testium petita cum solennitate legali, causa legitimi-

gitima non refragante: alias legitime appellatur.

Ibid. cap. Significa uerunt.

Constit. LI.

SIgnificauerunt nobis .Et infra. Cũ causa quæ vertitur inter Abbatẽ & monachos ſancti Dioniſij ex vna parte, ac Abbatiſſam & moniales de Forcellis ex altera,tam ſup ꝓprietate quã ſuppoſſeſſione prioratus de Argentolio, iudicibus à nobis commiſſa fuiſſet,& monia les ſup cauſam ꝓprietatis prius litem ingreſſæ teſtes ꝓduxiſſent, in illa poſtmodũ poſſeſſionis iudiciũ ſuſpenſo petitorio intẽtarunt.Et infra. Vñ in cauſa poſſeſſionis quã moniales petebant ea ratione,q̃d illę qbus ipſę ſucceſſerãt,fuerint indeviolenter eiectæ, teſtes fuerũt ab vtraque parte producti,&eo vſq; ꝓceſſum vt publicatio iam fieri deberet.Et infra.

Mandamus, quatenus ſi vobis conſti terit Abbatẽ &monachos quartã ꝓductionem teſtiũ cũ iuris ſolennitate ſup poſſeſſorio petiuiſſe,& propter hoc infra decẽ dies poſt interlocutoriã ſententiã appellaſſe(niſi forte iudices quartam productionem negauerint)ꝓ eo q̃d voluerint effrenatam multitudinẽ teſtiũ refrenare,vos ad quartam ꝓductionem, adhibita legali ſolennitate , admittatis eoſdẽ ipſos,ſi in ꝓbatione defecerint,in expenſis legitimis condemnantes.Et niſi adeo iam in petitorio ſit promiſſum,vt plene poſſit de ꝓprietate liquere, vos cauſam poſſeſſionis,ad quã de iuris beneficio abbatiſſa & moniales habuere recurſum, primitus terminetis, in cauſa ꝓprietatis poſtmodum ꝓceſſuri,alioquin quæſtionem terminetis ſimul vtranque.

IDEM EPISCOPO Placentino.

Diligenter examinandi ſunt teſtes,& puniẽdi illi qui eos impediunt,& effrenata teſtium multitudo eſt per iudicem refrenanda.

Ibid. cap. Cum cauſam.

Constit. LII.

CVm cauſam quæ inter archipiſcopum Rauennatenſem ac cõmune Fauentinum.Et infra.

Quia vero vtriq; parti nimis exiſteret oneroſum,vt teſtes producerent coram nobis, mandamus quatenus recipias teſtes,quos vtraque pars tam ſuper principali negocio,quam in perſonas teſtium duxerit producendos, ac eos diligenter examinare procures,& de ſingulis circũſtantiꝫs prudẽter inquirens,de cauſis videlicet, perſonis,loco,tempore,viſu,auditu,ſcientia,credulitate, fama & certitudine cuncta plene conſcribas.Et infra.

Quod ſi forte Fauentini vel alij, eos, quos dictus archiepiſcopus ad perhibẽdum teſtimonium veritati duxerint producendos, ꝓſumpſerint impedire, tu ipſos à ꝓſumptione huiuſmodi ceſſare cõpellas.

Volentes igitur effrenatam multitudinem teſtiũ refrenari,volumus vt hinc inde quadragenarium numerum teſtiũ excedere nõ permittas, ita videlicet,vt ſi Fauenti.teſtium depoſitiones ratas habere voluerint,quæ à Ferrarienſi Epiſcopo & Abbate Pompon.receptę fuerint, teſtes ipſi computentur in numero prælibato,alioquin cũ atteſtationes ipſæ ſint clauſæ,ijdem teſtes ſi neceſſe fuerit iterato producantur.

IDEM ABBATIBVS de nouo fonte & Caſæ Dei.

Vbi uariatur modus agendi publicatis atteſtationibus,ſuper eodẽ capitulo alios teſtes producere licet.

Constit. LIII.

VEniens ad apoſtolicam ſedem C.archidiaconus Claremõtenſis humiliter ſupplicauit,vt ſententiã ſup decanatu Claremõtenſis eccleſiæ ꝓ eo latã, quæ iã in parte fuerat executioni mãdata,faceremus in totum executioni mandari.Cũ aũt procuratores capituli Claremoñ.in noſtra ꝓſentia propoſuerint,ſententiam illã contra iuſtitiã & poſt appellationem ad nos interpoſitam, promulgatam.Et infra. Et idem archidiaconus ipſos tanq̃ ꝓcuratores admittere noluerit,vel dictis eorũ aliquatenus reſponderе,P.ſubdiaconus noſter ſe ipſi oppoſuit ex aduerſo, aſſerẽs canonice ſe in decanatu Claremoñ. electum, propter quod dictus archidiaconus in ſua petitiõe nõ erat aliquatenus audiẽdus,qa decanatus ipſe non ad illum ſed ad ſe potius pertinebat.Et infra. Ibid. cap. Veniens

Cum igitur ſuper his aliquamdiu diſceptaſſent, interlocuti fuimus, vt dictus P. ſi poſſet, incontinenti ſuam intẽtionem fundaret. Qui cum ſuper hoc teſtes & inſtrumenta produxerit,interlo

quẽdo ꝓnunciauimus, ꝙd ſua intererat, vt ſe poſſit opponere archidiacono memorato. Lite igitur inter eos tam ſuper electione quam ſuper ſententia conteſtata, quæſitum fuit ab ipſo archidiacono vtrum atteſtationes prius exhibitas in articulo ſupradicto, in hoc iudicio vellet admittere. Qui reſpõdit, quod vellet, dũmodo poſſet obijcere tam in perſonas teſtium, quam in dicta. Quo audito pars aduerſa reſpondit, quod atteſtationibus illis in hoc iudicio vti nolebat, cum non ſuper principali negocio, ſed ſuper articulo incidenti fuiſſent lite non conteſtata receptæ, vnde ſuper toto negocio alios volebat teſtes producere, vel eoſdem. Pars autem reſpondit aduerſa, quod cum teſtes illi tam ſuper ſententia quam ſuper electione dixiſſent, & eorum atteſtationes fuiſſent in iudicio publicatæ, non licebat eidem, poſtquam teſtificata didicerat, ſuper eiſdem articulis alios teſtes producere, preſertim cum in hoc iudicio atteſtationibus illis vſus fuiſſet ſubdiaconus prælibatus.

Nos igitur pronunciauimus exigente iuſtitia, quod teſtes eſſent recipiendi ſuper toto negocio, quos vtraque pars duceret producendos.

Quocirca mandamus, quatenus receptis teſtibus, & rationibus partim intellectis, cauſam ipſam, tam ſuper principali, quam ſuper incidẽti, fine canonico terminetis. Quia vero, quæ in capitulo agũtur, nõ facile poſſunt niſi per canonicos ipſos probari, volumus, vt ad cautelam abſoluatis eoſdẽ, vt vocati ad teſtimoniũ libere valeant pro vtraque parte teſtari.

IDEM ARCHIEPISCOPO Biſuntino.

Religioſi ad teſtificandum non admittuntur abſque iuramento, niſi à partibus remittatur.

Conſtit. LIIII.

Ibid. cap. Tuis quæſtionibus.

TVis quęſtionibns. Et infra. Monachi vero de ſuis fratribus ac cõuerſis teſtes in cauſis proprijs ꝓducere abſque iuramenti exhibitione non poſſunt, niſi forte à parte remittatur aduerſa.

IDEM ATTREBATEN ſi Epiſcopo, & Dedimenenſi & Vrſicãpenenſi Abbatibus.

Delegatus neceſſarius in teſtem remouetur à iudicando, & alius ſubrogatur.

Conſtit. LV.

Ibid. cap. Dilecto filio.

DIlecto filio Arieñ. ꝓpoſito nobis innotuit exponẽte, ꝙd cũ cauſam, quę inter ipm & comitiſſam Flãdreñ. ſup donatiõe ſex prębendarũ ſacerdotalium agitatur, vobis Epe, & Abbas Dedimeñ. & Attrebateñ. decano duximus cõmittẽdam: idẽ ꝓpoſitus citra litis cõteſtationẽ ꝓpoſuit, ꝙd teſtimoniũ decani neceſſarium erat ſibi in cauſa ꝓdicta, cum de iure ſuo nõ niſi ꝑ ipſum & aliũ vnicũ tm teſtẽ facere fidẽ poſſet. Vñ poſtulauit, vt in cauſa ipa ꝓcederet eo excluſo, vel ſupſedere in negocio, quouſq; ſubſtitueremus alium loco eius, vos aũt petitionem eius admittere recuſaſtis, qnimo poſt appellationem à prębendar ipſar donatione ſuſpendiſtis eundem.

Ne igitur ob teſtis defectum eius iuſtitia valeat deperire, te abbas Vrſicampi loco ipſius duximus ſurrogandũ, mãdantes, quatenus ſi eſt ita, ſuſpenſione ꝓpoſiti relaxata, in cauſa iuxta prioris mãdati tenorem ratione prędicta procedatis.

IDEM IVDICI SABInenſi.

Ne probationis copia pereat, citato aduerſario recipiuntur & publicantur teſtes, quos reus induxit.

Conſtit. LVI.

Ibid. cap. Significauit.

SIgnificauit nobis presbyter ſancti N. ſabinenſis diœceſis, quod fundatores eiuſdem eccleſiæ liberã eam eſſe volentes, fundationis tempore ſe in ea nihil iuris retinere dixerunt, vnde timens ne proceſſu temporis probationis copia valeat deperire, prouideri ſuper hoc idẽ presbyter poſtulauit.

Quocirca mãdamus, quatenus teſtes idoneos, quos ipſe ſuper hoc duxerit ꝓducendos, examines diligenter, & eorũ dicta in publica redigi facias ✻monumẽta, denunciando fundatoribus prædictis, vel eorum hæredibus, vt receptioni teſtium, ſi velint, interſint, & ſuper denũciatione ſic facta confici facias publicũ inſtrumentum.

✻ munimenta.

IDEM EPISCOPO ET Archidiacono Beneuentanis.

Si materia antiqui capituli repetitur aliquo addito quod ſubijcitur neceſſitati probandi, poſſunt teſtes etiam antiqui publicatis atteſtationibus produci.

Con-

Ibid. cap. Cum causam.

Constit. LVII.

CVm causam quæ inter œconomũ monasterij sancti M. de monte. Et infra. Cum igitur Abbas & fratres eiusdẽ loci probare intendant quanti p̃cij vẽditionis tempore possessiones p̃dictæ fuere, mandamus quatenus recipiatis testes, quos alterutra partiũ super hoc duerit producendos. Et infra. Si vero pars monasterij ad hunc articulum testes produxerit eosdem, quos ad alium probandum produxit, vos nihilominus eos recipere procuretis: quoniam aliud est probasse deceptionis excessum, & aliud probare quantitatem valoris.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Recipiuntur & publicantur testes, qui sententiæ interfuerunt, ubi per scripturam de sententia non apparet.

Ibid. cap. Albericus

Constitutio LVIII.

ALbericus miles nobis insinuare curauit, q̃d cum olim inter ipsum & C. mulierem Rauennatensem coram Capitulo Rauẽnatensi matrimonij quæstio verteretur, tandem lata fuit diuortij sententia inter eos: postea vero dictus miles timens sibi & filijs suis, quos de legitima vxore suscepit, ex eo posse præiudicium generari, quod in scriptis redacta nõ fuit sententia memorata, supplicauit, vt testes, qui sententiæ interfuere prædictę, recipi faceremus.

Ideoq; mãdamus, quatenus testes curetis recipere antedictos, depositiones ipsorum in scripturam publicam redigi facientes.

IDEM BELVACENSI Episcopo.

Publicatis attestationibus possunt produci testes super eodem articulo, uel directe contrario, qui prius fuerunt producti in iudicio summario, uel extra iudicium.

Ibid. cap. Cũ in tua.

Constit. LIX.

CVm in tua diœcesi. Et infra. Vtrũ autem si accusatore idoneo cõparente per tres vel quatuor testes inter se coniunctos parentela probaretur, per depositiones eorundem posteriorum testium derogetur fidei vndecim vel duodecim propinquor%, q̃ antiquiores tempore & præstantiores meritis ante contractũ matrimoniũ in contrariũ iurauerãt, distinguendo personas & gradus, à quibus directe hi, de quorum copula agitur descenderunt, an primi posterioribus p̃ferantur, non immerito quæri posset.

Quanquam autem ad aliud & ob aliud iurauerint, tam illi, q̃ isti, tamẽ si in secundo iudicio priores personæ iuratę deponerent illa eadem quæ primo dixerũt, absq; dubio eorum testimonia præualerent, nec eo possent prætextu repelli, q̃d partes testificata didicerant, cum talis exceptio locum non habeat in hoc casu.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Excommunicari possunt, qui partem impediunt in producẽdis testibus. Et denunciandi sunt testes, eos nõ teneri iuramento, de ueritate non dicenda. Et si consanguinei impediũt testes aduersus de ueritate non dicẽda, punitur reus, de cuius uoluntate hoc fieri præsumitur.

Constit. LX.

Ibid. cap. Constitutis in nostra.

COnstitutis in nostra præsentia Archiepiscopo, & M. canonico Surrẽti. dum ipse illum de crimine Simonię deferret. Et infra. Cæterum q̃m à principio protestates est præfatus M. ipsius Archiepiscopi consanguineos multa impedimenta per suã potentiã præstitisse, q̃ minus probationũ copiã in nostra præsentia secum haberet, cũ quosdam induxerint ad iurandũ, ne aduersus Archiepiscopũ aliquid dicerent, & alios minis & terroribus à testimonio perhibendo arcere nitãtur: nos ex officio nostro sup hoc prouidere volentes, mandamus vt generalem feras excommunicationis sententiam, in omnes qui impedimẽtum aliq̃d ipsi M. præstare p̃sumpserint in testibus producendis.

Illos autem quos (vt dictũ est) iurasse constiterit, quod contra Archiepiscopũ nihil dicerent, denuncies iuramento huiusmodi non teneri.

Si quis autem de consanguineis dicti Archiepiscopi aliquem de testibus præsumpserit impedire, quia verisimile non videtur, vt eo inuito talia fierent, & ob hoc non caret scrupulo societatis occultæ, eo quod si voluerit, potuerit prohibere, quum secundum legitimas sanctiones iniquam ostendant se causam fo-

uere, & experiri debeat iudicis autoritatem eluſam, qui defenſionis copiam ſubtrahit aduerſario, eundem archiepiſcopum ab officio pontificali ſuſpendas, & facias manere ſuſpenſum, donec illum fecerit à tali præſumptione ceſſare.

IDEM MAGDEBVRGENſi Archiepiſcopo & Præpoſito Suburgenſi.

Qui teſtificata non didicit, nec renunciauit teſtibus producendis ſuper antiquis articulis ſeu capitulis, teſtes etiam alias productos producere poteſt.

Conſtit. LXI.

Ibid. cap. Cõſtitutis

COnſtitutis in noſtra præſentia pro curatore A. ſororis nobilis viri Marchionis Miſinenſis, & nuncio illuſtris principis Bohemorum. Et infra.

Pragenſis epiſcopus ad petitionẽ eiuſdem principis, ipſa volente ad ipſum accedere, vt ſuas coram eo proponeret actiones, ſed à ſatellitibus eiuſdem prohibita, qui ei bis vel tertio prohibuerunt ingreſſum, poſt appellatiõem ad nos interpoſitam diuortij ſententiam promulgauit, à qua ipſa fecit ad noſtram p̃ſentiam prouocari. Et infra.

Mandamus quatenus partibus ad locum idoneñ cõuocatis, recipiatis teſtes, quos vel nobilis ipſa pro ſe, vel princeps pro parte ſua, cum nondum teſtificata dicerint, ſuper proceſſu Pragenſis Epiſcopi vel poſteriorum iudicum duxerint producendos, & nobilis ipſa pro ſe vel teſtes quos induxit prius, vel alios, ſi voluerit, inducere non vetetur, cum non renũciauerit teſtibus producendis.

DE TESTIBVS cogendis.

INNOCENTIVS PAPA III. Priori S. Fridiani, & magiſtro P. canonico Piſano.

Cum de fama uel uitio falſitatis inquiritur, cogendi ſunt teſtes.

Conſtit. LXII.

SVper his. Et infra. Cæterũ volumus & mandamus, vt ſuper inquiſitionis articulis tam de fama electi, q̃literis contra eum ſub nomine lõge maioris & ſanioris partis capituli deſtinatis, cogatis teſtes q nominati fuerint perhibere teſtimonium veritati. Extra lib. 2. tit. 21. de teſtib. cogend. cap. Super his

IDEM ARCHIDIACONO Mediolanenſi.

Teſtes qui ſe ſubtrahunt, etiam in criminali cogendi ſunt.

Conſtitutio LXIII. Ibid. cap. Cum contra.

CVm contra magiſtrum R. ſuper eo quod dicitur falſas de ſede Apoſtolica literas deportaſſe, ac p̃ ſe vel p̃curatorem fuiſſe vſum eiſdem, tibi direximus ſcripta noſtra, poſtulaſti per ſedis Apoſtolicæ oraculum edoceri, vtrum ſu per præfato vitio falſitatis teſtes compellere debeas nominatos.

Nos igitur reſpondemus, quod teſtes prædicti, ſi ſe gratia, odio, vel timore ſub traxerint, per cenſuram eccleſiaſticam debes appellatione remota compellere veritati teſtimonium perhibere.

DE FIDE INSTRVmentorum.

INNOCENTIVS PAPA tertius Archiepiſcopo Mediolanenſi.

Inſtrumentum publica manu non confectum, habens ſigillum cuius literæ non ſunt legibiles, uel ſcripturæ deletæ, uel enormem patitur fracturam, non probat.

Conſtit. LXIIII.

INter dilectos filios G. Abbatem ſancti Donati de Scozula, & B. procuratorem tuum ſuper ſubiectis articulis diu fuit in noſtro auditorio litigatũ. Petebat Extra lib. 2. tit. 22. de fide inſtrumentorũ cap. Inter dilectos.

Petebat siquidem Abbas nomine monasterij sui à præfato procuratore tuo nomine Mediolanẽsis Ecclesiæ restitui monasterio memorato portum Scozulæ siue Sexti, cum honore, districtu, & iurisdictione loci prædicti, dicens ad monasterium hæc omnia pertinere: hoc ipsum dicens de hominibus qui habitant in curte *Biniẽsi & tenẽt res monasterij in Gralia: de quibus monasterium obtinuerat in iudicio possessorio per sententiã episcopi Veronensis. Hęc omnia petebat cũ omnibus fructibus perceptis inde, saluo in omnibus iure addendi vel diminuendi, satagens comprobare omnia, quæ præmissa sunt, ad monasteriũ suum pertinere.

Primo per priuilegiũ Luitardi comitis quondam episcopi Lucani, qui monasterium ipsum fundauerat, & ei, quæ præmissa sunt, donauerat vniuersa. Secundo per instrumentũ sententiæ Asperti quondam Mediolanensis archiepiscopi, quam ex delegatione Lodouici imperatoris tulit super his pro monasterio cõtra præfati Luitardi nepotem, qui super his monasterium molestabat. Tertio p priuilegia Romanorum imperatorum, & præsertim Henrici, qui præmissa omnia monasterio confirmabat vel etiã conferebat. Quarto p instrumẽtũ locationũ, quas fecerant diuersis personis abbates monasterij memorati. Testes quoq; produxerat, per quos nitebatur probare, ꝙ monasterium à sexaginta annis & citra, & à quinquaginta annis & supra possederat supradicta, & quod fama publica erat præfato monasterio à iã dicto Luitardo fuisse donata.

Sed contra priuilegiũ donationis à procuratore tuo multa fuerunt obiecta. Primo quia ibi maxime apparebat consumptum (videlicet in annotatiõe indictiõis) vbi potuisset falsitas facilius deprehẽdi. Secundo quia cũ charta vetustissima videretur, recentior apparebat scriptura, tanq̃ non illo tempore fuisset facta. Tertio quia falsũ sigillũ vitiose videbatur appositũ, eo quod à media parte sigilli apparebat q̃dam imago, nõ cum mitra in capite, sed cum pileo, nec induta pontificalibus, sed regalibus indumentis, tenens in manu non baculum pastoralẽ, sed sceptrum regale: cuius facies non apparebat integra sed dimidia, tanquam in illa medietate respiceret aliam mediam, quæ tamẽ tota vacua remanebat, sed q̃dam imago videbatur ex ea fuisse deleta, quia cera in ea parte, nec in colore, nec in planicie, reliquæ parti similis apparebat, vnde nõ episcopi, sed imperatoris videbatur fuisse sigillum, quod in vna medietate Cęsaris imaginẽ exprimebat, & in altera medietate vel filij vel cõiugis præsumebatur imaginẽ habuisse. Nam in ipso sigillo nullæ aliæ literæ apparebant, nisi quæ nomen pprium cum hac adiectione, dei gratia, designabant. Sed cum propriũ nomen ipsius episcopi fuerit Luitardus, in nomine proprio quod exprimebat sigillum, deletæ fuerãt duæ literæ, secunda quæ erat inter L. & T. & sexta quæ fuerat inter R. & V. ita q̃d si secunda O. & sexta I. fuisset, proculdubio non Luitardus, sed Lotarius legeretur: quod etiam inde conuinci poterat, quod secundum dispositionem aliarum literarum inter L. & T. non erat spaciũ, nisi quod potuisset vnam literam continere, cum secundum integritatem huius nominis Luitardus inter L. & T. duę literæ sint diuersæ. Præterea inter R. & V. tam modicum erat spacium, quod nõ hæc litera D. quæ maius occupat spaciũ, sed hæc litera I. quæ minus occupat, videretur formata fuisse. Rursus cum cera sigilli ab anteriori parte vetustissima esset, cera quæ posita erat ab exteriori parte, quasi ad conseruationem sigilli recẽs erat & mollis. Quod cum diligenter inuestigatum fuisset, certo certius est compertum, quod sub vetusto sigillo charta fuerat perforata, & per glutinum nouæ ceræ, quæ fuerat posita exterius, quasi ad conseruationem sigilli vitiose fuit ipsi chartæ subiunctum. Eadem falsitatis specie, per vitiosam videlicet appositionem sigilli, cætera fere priuilegia Romanorum imperatorum, præter priuilegia Henrici, vel falsa reperta sunt vel falsata. Sed & ipsum Henrici priuilegiũ ad fidem instruendam non videbatur sufficere, quia nec erat publica manu confectum, nec sigillũ habebat autenticũ, eo

quod

quod erat ex media parte fere consumptũ, nec plus de proprio nomine, nisi vltima medietas, videlicet, icus, nec de cæteris literis nisi hæc adiectio, Dei gratia, apparebat: ita quod ex literis ipsis non magis poterat comprobari fuisse sigillum Henrici, quàm Lodouici. Instrumẽtum quoq; sententiæ multis modis inueniebatur suspectum, tum quia quædam in ipso apparebant liturę, tum quia subscriptio notarij videbat alterius manus fuisse, q̃ subscriptio instrumẽti: quum tñ notarius in subscriptiõe profiteretur instrumentũ se propria manu conscripsisse. Litera quoq; recentior videbatur, q̃ charta, & aqua videbatur incaustũ infectũ, vt antiquius appareret. In omnibus autem imperialibus priuilegijs, quę posteriora fuerant, nulla est habita mẽtio de sententia, quamuis in eorum aliquibus mentio facta fuerit Luitardi, qui dicebatur donationem fecisse. Porro, si legitimũ esset instrumentum sententiæ, per illam tamen sentẽtiam nullum Mediolanensi Archiepiscopatui ꝓ præiudiciũ poterat generari: quum ipsa sententia lata fuerit inter alios, & res inter alios acta, alij non ꝓiudicet: nec attestationes quæ continebãtur in instrumento sententię, per quos legitima donatio Luitardi esse videbatur probata, poterant eidem Archiepiscopatui aliquod nocumentum irrogare, cum inter alias personas, & in alio iudicio receptæ fuissent. Cæterum memorati Henriti priuilegium, quod non solum confirmationis, sed etiam donationis videbatur fuisse (vnde rerum dominium donatarum intelligi forte poterat monasterio acquisitũ) q̃uis ex forma petitionis, quæ in ipso priuilegio declaratur, confirmatorium videretur fuisse, vt tamen intelligatur eo modo, quo mag s posset valere, distinguendum videbatur, vt idem Henricus & alia donauerit & alia confirmauerit, quum eadẽ legitime nequiuissent confirmari pariter & donari. Confirmari tanq̃ prius habita & possessa, Donari, tanq̃ tunc tradita & concessa: ac per hoc illa nõ poterãt intelligi per priuilegium illud donata, sed cõfirmata, quum iuxta legum sanctiões, quod meum est, ex alia causa meum fieri non possit, nisi meũ esse desierit. Et infra.

nocumentum.

Cum ergo priuilegium Henrici confirmatorium tantum extiterit, saltẽ quo ad illa, quæ deducta sunt in iudicium, si principale non tenuit, nec accessorium, quod ex eo, vel ob id dinoscitur esse secutum. Et infra.

Per instrumenta vero locationis, nec est vtiq; probata proprietas, nec ad plenum possessio, quum ad probationem rei proprię, siue ad defensionem non sufficiat facta locatio. Et infra.

Cum autem super his diutius fuisset litigatum, quia legitime probata non fuerant, quæ petebantur, ad monasteriũ pertinere, ab impetitione ipsius procuratorem tuum, nomine tuo & Mediolanen. Ecclesiæ sententialiter duximus absoluẽdum, quoniam quum obscura sunt iura partium, consueuit contra eum qui petitor est iudicari.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo.

Non ualẽt literæ super absolutione uoti per cruce signatos impetratæ, tacita ueritate, uel expressa falsitate.

Constit. LXV.

QVod super his. Et infra. Quæsiuisti quid agere debeas circa cruce signatos, qui dicentes se ab Apostolica sede redire, super absolutione sua ignota cardinalium sigilla reportant, cum eis super impedimentis expositis non fuisset de leui credendum. Ibid. cap. quod sup.

Ad quod tibi respondemus, q̃d quando talibus literas indulgemus, illis q̃ personas & facultates eorum plenius nouerũt, hoc modo scribimus, vt super impedimentis expositis inquisita diligentius veritate, statuant circa illos, quod animarum saluti & succursui terræ sanctæ magis nouerint expedire, prouidentes attẽtius, ne quid in fraudẽ voti fallaciter confingatur. Vnde si tales ꝑ suppressionem veritatis, aut falsitatis expressionem literas non solum Cardinalium, sed & nostras, nec solum dubias, sed & certas constiterit impetrasse, carere volumus impetratis, & eis non obstantibus, ad voti executionem compelli.

IDEM ELIENSI EPIscopo.

Quan-

Quando de extrauaganti dubitatur, an Decretalis sit autentica, aut est communi iuri consona, & tunc iudicatur secundum illam, aut dissona, & tunc Papa consulitur.

Ibid.cap. Pastoralis

Constit. LXVI.

PAstoralis. Et infra. Autoritate præsentium duximus statuendum, vt cum Decretalis aliqua, de qua iudex merito dubitet, allegatur, si eadem iuri communi sit consona, secundum eam nō metuat iudicare, quum non tam ipsius quā iuris communis autoritate procedere videatur. Verum si iuri communi sit dissona, secundum eam non iudicet, sed superiorem consulat super ea.

IDEM EPISCOPO S. ANdreæ, & Abbati de Broc.

Post publicatas attestationes usq; ad conclusionem possunt instrumenta produci. Consuetudo loci facit instrumentum autenticum.

Ibid.cap. Cum dilectus.

Constit. LXVII.

CVm dilectus. Et infra. Ad secundā quæstionem duximus respondendum, quod vtraq; pars potest instrumētum etiam post publicationē attestationum vsq; ad diffinitiuæ sententiæ calculum exhibere, antequam sit in causa conclusum.

Super tertio vero articulo respondemus, quod si cōsuetudo illius patriæ obtinet approbata, vt instrumentis illius regis fides adhibeatur, vos ea secure poteritis admittere, præsertim quum supradictus rex tantæ fuerit honestatis, quod ipsius instrumenta maximæ sint autoritatis in partibus Scoticanis.

IDEM PETRO CIVI Viterbiensi.

Falsitas instrumenti uel quod deest instrumēto, probari potest per testes.

Ibid.cap. Cum Ioannes.

Constit. LXVIII.

CVm Ioannes eremita à te CXXX. libras Seneñ. ex causa mutui corā Donadeo & Io. iudicibus Viterbiēsib. petijsset, & tu ex aduerso pponeres, quod quum idem in C. & LXXX. libris tibi p precio domus, quam eidem vendideras, teneretur, CXXX. libras ex illis non immerito debebat compēsare. Tandem cū inter vos super hoc & alijs quibusdā articulis fuisset aliquandiu litigatum, iudices attestationibus publicatis te sentētialiter condemnarunt, vt eidem prædictæ domus possessionem vacuam traderes, & à creditoribus liberatam. Et infra.

Cum igitur ab hac sententia ad nostrā audiētiam duxeris appellandum, & nos tam tibi, quàm prædicto I. T. subdiaconum & capellanum nostrū dedimus auditorem, ex parte tua propositum fuit, su pradictæ domus venditionem nō purā, sed cōditionalem potius extitisse, ac nul latenus teneri ad traditionem ipsius, quatuor nihilominus testibus ad hoc probā dum inductis, quod & si nouū esset capitulum, pendebat tamen ex veteri, qui iurati i depositerunt se interfuisse cōtractui, inter te & prædictum I. super eadem domo celebrato, pro qua CLXXX. librarū precium tibi fuerat constitutum, tali videlicet adiecta conditione, vt tu domum ipsam inhabitares libere in vita tua: & post obitum tuū M. & R. natis tuis eiusdem Io. nepotibus remaneret: cuius conditionis intuitu domum ipsam eidem I. pro minori precio vendidisti, cum à G. morādi pro ipsa CC. libras potuisses habere: anni vero mensis & diei, quo venditio facta fuit, ijdem testes dixerunt se minime recordari. Dictus vero Io. venditionem non conditionalem, sed puram extitisse proposui', ad hoc probandum publicum exhibens instrumentum. Et infra.

Tabellionem quoq; qui cōfecerat instrumentū & vnum ex testibus in instrumēto subscriptis ad id pbandū induxit. Et infra. Porro cū dubitatio fuisset exorta, vtrius deberet pbatio pualere, p tua fuit parte propositū, quia & si eandē vim obtineāt instrumentoꝝ fides, & depositiones testiū in litibus exercendis, nō tñ q̄dlibet instrumentū tanti debet esse momenti, vt trium vel plurium idoneorum testium depositionibus præferatur. Et infra.

Ad hoc autem idem Ioannes ex aduerso respondet, quod cum intentionem suam per iam dictum instrumentū fundauerit, ac tu in modū exceptiōis venditionē ipsam nō pure sed cōditialiter celebratā esse proponas, nec p testes ad hoc à te inductos de certo fuerit tempore facta fides, & ideo non appareat quod sup illa venditione deponant, quam cōstat per

per dictum instrumentum, determinato tempore fuisse contractã, huiusmodi probatio videbatur inefficax ad intẽtionem contrariam elidendam. Verum respõsionem istam esse proponebas inualidam, quoniam cum vtraq; pars à nobis interrogata, fuisset in iure confessa, quod vnica tantum venditio super domo contracta fuerit, & ex depositionibus testium venditionem liqueat conditionalem fuisse, ex vtriusq; confessione colligitur eiusdem domus venditionem conditionalem extitisse, non puram: non obstante quod ipsa interrogatio facta fuerit, postquam a partibus in causa extitit conclusum, cum iudex (qui vsq; ad prolationem sententiæ debet vniuersa rimari) possit interrogare de facto quoties dubitationis aliquid occurrerit. Et infra. De concilio fratrum nostrorum pronunciauimus venditionem prædictæ domus conditionaliter fuisse celebratam, & te ob hoc nullatenus obligatum ad traditionem ipsius, super hoc memorato lo. silentium imponentes. Sententiam vero iudicum prædictorũ, qui alias iuste pronunciasse noscuntur (cũ huiusmodi exceptio corã ipsis nec probata fuerit, nec obiecta) quo ad dictum capitulum infirmamus, eã quo ad alios articulos, auctoritate apostolica confirmantes.

DE PRAESVMptionibus.

INNOCENTIVS PAPA tertius, episcopo Niuernensi, & Archidiacono Bituricensi.

Propter præsumptionem etiam uehementem non debet quis de graui crimine condemnari

Constit. LXIX.

Extra lib. 2. tit. 23 de præsumptionibus. cap. Literas vrãs.

LIteras vestras recepimus, continentes, quod quum causa quæ vertitur inter Altisiodorẽsem Episcopum, & quosdã Burgẽses de Charitate, quos idem Episcopus de hæresi impetebat, vobis & Abbati Collonensi à sede apostolica delegata fuisset, vtraq; pars vos duos sub certa pœna sibi arbitros statuerunt, delegata nihilominus vobis potestate reseruata: Gu. aũt lator præsentium vnus ex illis hæresim suam fuerat publica voce cõfessus, & de fratre suo similiter recognouerat, quod eodẽ secum laborabat errore. Et infra.

Nos vero prædictum Gu. suspectum de hæresi vehemẽter habuimus, tum qa quod antea dixerat, postea se dixisse negauit, tum quia mendacium prius dixit in fratrem, asserendo illum hæreticum, vel periurium postea commisit in deum purgãdo illum de hæresi: quorum vtrũque illum reddit valde suspectum: quanquam verisimilius videbatur, quod eo tẽpore, quo tanquã vere pœnitens ab hæresi reuertebatur ad fidem, tam graue mẽdacium non dixisset, præsertim in fratrẽ, quem tanquam chariſsimũ non asseruisset hæreticum, nisi fuisset accensus zelo fidei orthodoxæ, vnde præsumitur, q̃d cum postea purgauit illum de hæresi, tur piter deierauit.

Quocirca mandamus, cum propter solam suspicionem (quamuis vehemẽtem) nolumus illum de tam graui crimine condemnari, talem ac tantam securitatem recipiatis ab ipso, præter iuratoriam cautionem, quod timore pœnæ corporalis debeat coerceri, discretam ei pœnitentiam iniungentes, ex qua valeat apparere, vtrum in tenebris ambulet, an in luce, vtrumue fit vere pœnitens, an ficte conuersus. Et si eum hoc modo vere catholicum cognoueritis, non finatis ipsũ indebite molestari, alioquin ipsum tanquam hæreticum condemnetis.

IDEM EPISCOPO CEnadiensi, & Abbati Decimquorum.

Non præsumitur incontinens in senectute, qui in iuuentute continuit: maxime si est literatus

Constit. LXX.

Ibid. cap. Cum in iuuentute.

CVm in iuuẽtute sua Quinqueccliensis Episcopus adeo se maturũ, honestum & prouidum exhibuerit, vt ab ecclesia Romana meruerit pallio decora

corari,non est de leui credendum, quod postquam ad senilem peruenit ætatem, turpiter abiecerit iugum domini fœtores libidinis amplexando, cum labes huiusmodi, quæ nonnunquam in iuuentute contrahitur, in senectute frequentius expietur. Quis præterea de facili crederet,quod vir prędditus scientia literarum, propriæ salutis oblitus,ad eam passionis se ignominiam conuerteret,vt cum propria nepte abominabilem perpetraret incestũ, cum & secundũ sententias ethnicorum naturale fœdus inter tales personas nihil permittat sæui criminis suspicari.Licet igitur rex Vngariæ eundẽ Episcopum nobis per literas & nuncios de tali crimine detulisset,postulans vt malũ huiusmodi pernicioſum exemplo de Vngarica ecclesia tolleremus: quia tamẽ eius suggestio non de charitatis radice,procedere videbat, noluimus aures nostras quasi malignis detractionibus inclinare.

C.de Episcopis & clericis.Episcopi qui.

Sed vt probaremus, si spiritus esset ex Deo*Aurienſi episcopo dedimus in mãdatis,vt prudenter & caute à coepiscopis indagaret,vtrum pfatum Episcopũ crederent tali labe respersum:q nobis postmodum rescripserunt,quod eum virum honestæ conuersationis esse credebãt,psonam illius multipliciter cõmendantes.

Lauarienſi.

IDEM ARCHIDIACONO & præpoſito Mediolanenſibus.

Is pro quo beneficiando scribitur cum clausula,si idoneus fuerit, non tenetur probare se idoneum,cum idoneus præsumatur.

Constit. LXXI.

Ibid. cap. Dudum.

DVdũ archidiacono Mediolanẽsi dedimus in mandatis,vt C.scolarẽ à presbytero sancti Victoris in clericum eiusdem recipi faceret ecclesiæ & in fratrem. Et infra.Sed presbyter memoratus archidiaconi declinans examen,asseruit,qd nequaq̃ sufficiebant facultates memoratę ecclesiæ duobus clericis, adiiciens qd pdictus C.non erat idoneus ad illius ecclesię beneficiũ obtinẽdũ.Et inf.

Causam vobis duximus cõmittendã, ita vt ex illa clausula,scilicet si psona fuerit idonea, q̃ nostro rescripto reperit inserta,eidẽ scolari,pbandi se idoneũ nulla necessitas ponat, cũ prima facie psumat idoneus,nisi aliud in cõtrariũ ostẽdatur.

Ibid. cap. Cum in literis.

DE IVREIVRANdo.

INNOCENTIVS PAPA III. H.& S.&M.ciuibus Venetis.

Si is cuius mandato stare iuraui aliquid mihi præcipit contra iuramentum per me prius licite factum,illud seruare non tenetur.

Constit. LXII.

Extra lib. 2.tit.24 de iureiurando,cap. Veniens.

VEniẽs ad psentiam nostram A. nobis exposuit, qd olim cũ M. Maurienẽsi alteratim conuitia inferendo certauit, ppter qd cũ graues inimicitias incurrisset,quidam qui partis vtriusq; amatores extiterant,suggesserunt prædicto A. vt in satisfactione iniuriarum vestro iuraret obedire mandato. Cunq; idem nõ crederet se tale quid commisisse,propter quod ei aliquid graue deberet imponi, iuramentumq; illud sub tali confidentia præstitisset,ipsi sub iuramento debito pcepistis,vt nunquam curiam ducis intraret,nisi cum omnes per edictũ ipsius generaliter ad curiam vocarẽtur. Et infra. Verum quia idem A. qui dicti ducis est consiliarius, & in iure suo multis ecclesijs,quarum est aduocatus, ex promisso tenetur adesse, nequaquam taliter iurasset,si mandatum illud sibi contrariũ pscisuisset:noueritis nos patriarchæ Grãdẽ. mandasse,vt si mãdatum priori iuramẽto licite facto repugnet,ipsum autoritate nostra denunciet non obseruandum.

IDEM MAGISTRO Apollinari.

Qui iurauit Ecclesiam defendere,& requisitus sine iusta causa recusat,periurus est,nec eum defendit appellatio.

Constit. LXXIII.

Ibid.cap. Breui.

BReui sciscitatus es quęstione, vtrũ ille q iura alicuius ecclesiæ seruare ac ppposse defendere iuramento tenetur, si necessitate imminente sup hoc sub iuramenti debito requisitus,duxerit appellandum,periurij reatum incurrat.

Respondemus quod in hoc articulo appellantem à periurio talis appellatio

non excusat, imo nisi difficultas existat, propter quam requisitus nõ possit eccle siæ subuenire, culpa periurij potius irretitur.

IDEM ILLVSTRI REgi Aragoniæ.

Iurans scienter illicitum, non indiget absolutione, sed tenetur illud non obseruare. Si uero iurauit ignoranter, debet illud obseruare si aliquo licito modo est obseruabile. Si autem iurauit licitum quod putabat illicitum, debet obseruare iuramentum, sed de animo deprauato agat pœnitentiam. Constit. LXXIIII.

Ibid. cap. Qãnto. QVanto personam tuam. Et infra. Quidam consiliarij tui, imo potius deceptores, tuum animum induxerunt, vt iurares irrequisito assensu populi vsque ad certum tempus patris tui conseruare monetam, quæ tamen circa mortẽ ipsius fuerat legitimo pondere defraudata. Cũ autem adeo sit diminuta & minoris ponderis effecta, quod graue propter hoc scãdalum in populo generatur: tu quod egeras indiscrete cupiens reuocare, ac necessitati populi satisfacere, ab obseruatione iuramenti prædicti postulasti suppliciter à nobis absolui.

valoris

Super quo diligens indagator potuisset facile intueri, quod non erat tam absolutio necessaria, quam interpretatio requirenda, quoniam cum iuramentum feceris, monetam aut falsam aut legitimã esse credebas. Si falsam, iuramentum fuisset illicitũ & nullatenus obseruandũ, & pro eo esset tibi pœnitentia iniungẽda, cũ iuramentum nõ vt esset iniqtatis vinculum fuerit institutũ. Si vero legitimã esse credebas, iuramentũ licitum fuit, & vsquequaq; seruandũ, & vt irreprehẽsibiliter obseruetur consulimus, & mandamus vt reprobata moneta, quæ fuerat à legitimo põdere defraudata, alia sub nomine patris tui moneta cudat, quã ad legitimũ põdus reducas, secundũ eũ statũ, quẽ tẽpore patris tui habuit meliorẽ, ita qd antiqua moneta, quæ ab illo statu falsata nõ fuerat, cũ ea pariter expendat: per qd & dispendiũ vitari poterit, & seruari iuramentum.

Veruntamen si monetã ipsam in põstatione iuramẽti credebas à legitimo põdere diminutã, & tua sup hoc cõscientia remordebat, tuũ humiliter pãtrj cõfiteri, & satisfactionem iniunctam tibi pro illicito iuramento studeas adimplere.

IDEM CONSVLIBVS & populo Tudertino.

Non ualet iuramentum præstitum in præiudicium iuris superioris. Constit. LXXV.

Ibid. cap. Venientes VEnientes ad sedem apostolicã cõsules vestros sup his, quæ ad nos de vobis sæpius deferuntur, & commonere curauimus, & aliquantulum aspere cõuenire. Cũ em & appellatiõibus inter positis ad apostolicã sedẽ teneamini humiliter & deuote deferrre, cum & leges etiam seculares post sententiam beneficium appellationis non denegent aggrauatis: vos sententias appellationis suspensas executioni mandastis.

2. quæst. 6. ca. Anteriori &. ca. Nõ ua.

Verum ijdem consules nobis exponere curauerunt, qd cũ aliq vestrum vocantur ad officium cõsulatus, firmãt pprio sacramento, quod super mutuis & plagiarijs, secundum vestræ ciuitatis consuetudinẽ, iudicabunt: & intra viginti octo dies, quæ iudicauerunt, exequentur. Vnde saluo hmõi iuramento, vos nõ posse deferre sup his appellationibus dicebãt.

Quia vero non minus iudices secundum leges, quam consules vestri secundum consuetudinem vestræ ciuitatis iudicare iurarunt: & ideo sicut iudices cõtra leges, sic & consules vestri contra cõsuetudinẽ possent subditos aggrauare: mandamus quatenus appellationibus ad nos interpositis deferatis, cum prædictum iuramẽtum vos excusare non possit, in quo debet intelligi ius superioris exceptum.

Cum ergo postquam S. lator præsentium ad sedem apostolicam à sententia G. iudicis appellauit, sententiam ipsam duxeritis executioni mandandã, in possessionem rerum, de quibus quæstio vertebatur, appellantis aduersariũ inducentes: volumus & mandamus, vt possessionem ipsam restituatis eidẽ, alioquin noueritis nos Episcopo Nucerino mandasse, vt vos ad illud ecclesiastica censura cõpellat.

IDEM ARCHIEPISCOpo Pisano.

Iurãs usuras non repetere, potest, iuramento non obstante, ex noua causa repetere.

Constit. LXXVI. Ad

Ibid. cap. Ad nostrã

AD nostrã noueritis audientiã pueniſſe, ꝙd cũ I. & G. Petro vſuras nõ modicas ꝓſoluiſſent, iuramẽto firmauerũt, ꝙd nec ꝑ ſe nec ꝑ aliũ ꝓdictas vſuras repeterent, vel apud eccleſiaſticũ iudicẽ, ſeu etiã ſeculare ſup his deponerẽt q̃ſtionem. Cunq; creditor cõdiderit teſtamentũ, ſuis ꝓcepit hæredibus, vt omnibus, q̃ ꝓbarẽt ſe dediſſe vſuras eidẽ, ipſas eis reſtituere ꝓcurarẽt. Vñ cũ ꝓdicti I. & G. vſuras repetere nõ attentẽt ꝓpter huiuſmodi iuramentũ, & hæredes ꝓdicti P. eis negligant ſatisfacere de vſuris:

Mãdamus, quatenus ſub pœna excõmunicationis publice in eccleſia proponi facias, vel proponas, vt q ſup hoc nouerint veritatẽ, ꝓcedant ad teſtimoniũ ꝓferendum: & ſi ꝑ dicta teſtium, vel alia documenta tibi cõſtiterit de ꝓmiſſis, hæredes illius, vt vſuras, quas à ꝓdictis pater eorum accepit, reſtituãt vniuerſas, eccleſiaſtica cenſura compellas.

IDEM NEOPOLITANO Archiepiſcopo.

Iuramentum generale debet intelligi ſi fieri põt, ut non obuiet iuri, alias tanquã temerariũ non obligat contra iuris obſeruantiam.

Ibid. cap. Ad nostrã noueris,

Conſtit. LXXVII.

AD noſtram noueris audientiam peruenisſe, ꝙd à te quaſi ꝑ extorſionẽ tale fuit ꝓſtitum iuramentũ, ꝙd in oĩ cauſa deberes ordinẽ iudiciarium obſeruare. Verũ qm̃ ſecundũ traditiones canonicas, manifeſta accuſatione nõ indigẽt, nec in eis eſt ordo iudiciarius obſeruãdus, q debet in aliꝭ obſeruari: nec tu, quando ſub ꝓmiſſo tenore iuraſti, habebas in mẽte, vt ꝓpterea venires cõtra canonicas ſanctiones, alioqn nõ iuramentũ, ſed ꝓiurium potius extitiſſet: nec eſſet aliqua ratione ſeruandum.

Nos iuramentum tuum benignius interpretari volentes, ita ꝙd conſonet canonicis inſtitutis, fraternitati tuę autoritate ꝓſentiũ intimamus, ꝙd in manifeſtis & notoriꝭ ratione iuramẽti ꝓmiſſi nõ credimus te teneri ſeruare ſubtilitatẽ ordinis iudiciariꝭ, quam in his non ſeruari per omnia ipſa iuris ratio poſtulat & requirit. Vnde videbitur ſubtiliter intuenti de ordine iudiciorum procedere, vt in præmiſſis non per omnia ordo iudiciarius obſeruetur, quanquam & ſecundũ approbatũ intellectũ recte poſſit intelligi, quod iuraſti vt in omnibus cauſis ordinem iudiciarium obſeruares, in illis videlicet, in quibus eſt ordo iudiciarius obſeruandus. Sic ergo faciens, & iuramenti tenorem ſeruabis, & inſtituta canonica non omittes.

IDEM IVDICI CARO litano.

Iuramentum alicui debitum, ſi alteri præſtetur, illicitum eſt, & eo non obſtante, cui debetur præſtandum eſt.

Conſtit. LXXVIII.

Ibid. cap. Ea te credimus

EA te credimus diſcretione vigere, vt intelligas per teipſum, quod onus nõ remittitur, ſed augetur, cum cuiquã improuiſe ſoluitur, quod aliꝭ ex debito eſt ꝓſtandum.

Sane cũ Archiepiſcopus Turritanus à te nomine noſtro iuramentum fidelitatis, ſicut à nobis mandatum acceperat, exegiſſet, illud exhibere in eius manibus diſtuliſti, aſſerens quod Piſano archiepiſcopo, ſaluo apoſtolicæ ſedis honore, huiuſmodi præſtiteras iuramentum.

Cum igitur nobis & eccleſiæ Romanæ fidelitatem facere tenearis, ſi preſtitũ iuramentum ei, ꝙd à te nobis tanquam debitum eſt præſtandum, contrarium reputes, illud illicitum iudicabis, & illicito nõ obſtante, quod licite, imo ex debito petitur, exhibebis, vel ſi præſtitum ꝓſtãdo contrarium non exiſtit, illud ſine difficultate præſtabis.

IDEM ALTHARINO Epiſcopo.

Qui iurauit ſtare mandato alicuius, non tenetur parere, ſi præcipit illicita, ut quod filium exhæredet, aut uxorem abiuret.

Conſtit. LXXIX.

Ibid. cap. Quitauallis.

QVintauallis noſtris auribus intimauit, quod pro offenſa, quam filiæ ipſius aliꝭ mulieribus irrogarant, ꝙd earum mandato pareret, ꝓſtitit iuramẽtum: quæ tale illi ſub debito iuramenti dedere mandatum, quod ſi quando filiꝭ aut vxor illius aliquod verbum vel factũ contumelioſum mulieribus illis obiꝭcerent, idem filias & filios exhæredaret, & à ſe propriam remoueret vxorem.

Quocirca mandamus, quatenus, cum licitum fuerit iuramentum, sed mandatum illicitum, prædictos vt reuocent mãdatũ illud iniungas, alioquin ad mandati obseruationem illius denũcies non teneri.

IDEM ARCHIEPISCOpo Tarraconensi.

Ex causa leui & temeraria coniuges, etiam quo ad thorum, & mutuam cohabitationem, se separare non possunt, etiam cum iuramenti interpositione.

Constit. LXXX.

Ibid. cap. Tua nos.

TVa nos duxit fraternitas consulendos, quid tibi super hoc sit faciendum, quod B. & A. vxor eius ad inuicẽ iurauerunt, se nunquam mutuo petituros: idem vero nunc repetit illam instanter, ea econtrario affirmante, quod prius se faceret Saracenam, quam rediret ad ipsum. Et infra.

Nos igitur fraternitati tuæ respondẽtes mandamus, quatenus vtrunque ad continentiam seruandam moneas, & inducas, quam si promittere voluerint & seruare, vtrunque dimittas sine alio commorari: alioquin si vir noluerit continere, tu illam vt reuertatur ad ipsum, & tãquam vxor cum viro moretur, per excõmunicationis sententiam appellatione remota compellas, cum & temerariũ fuerit huiusmodi iuramentum, & adulteriũ vtrinque sit commissum.

IDEM GENVENSI ARchiepiscopo.

Is qui iurauit cum muliere contrahere, propter fornicationem superuenientem uel deformitatem eam repellere potest, propter præcedẽtem uero non.

Constit. LXXXI.

Ibid. cap. Quemadmodum

QVemadmodum si vir mulieri iurasset, qui contraxit cum illa, q̃d eam semper pro legitima vxore teneret: pro fornicatione quam mulier ante cõmisisset, non posset eam dimittere: sed ꝑ fornicatiõe quam postea perpetraret, eã dimittere posset, non obstante huiusmodi iuramẽto: qm̃ in eo talis erat subintelligẽda cõditio, si videlicet illa in lege cõiugij non peccaret.

Ita si quis iurauerit se ducturum aliquã in vxorẽ, nõ potest ei fornicationem opponere p̃cedentem, sed subsequentẽ, vt illã nõ ducat in coniugẽ: qa in illo iuramento talis debet conditio subintelligi, si videlicet illa cõtra regulam desponsationis non venerit.

Alioquin si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eã ducere in vxorem, quod est prorsus absurdum. Nam si post contractum coniugium vir propter fornicationẽ licite potest vxorem à sua cohabitatione dimittere, longe fortius ante contractum coniugum ꝓpter eandem causam sponsus licite potest sponsam in suam cohabitationem non admittere: quia turpius eijcit, quam non admittitur hospes.

Non obstante in alterutro casu vinculo iuramenti, quod quidem propter subintelligẽdam cõditionem est tale, vt is q̃ iurauit ad vtrunq; sine transgressione se possit habere.

Quod si post huiusmodi iuramentũ mulier nõ solum fieret leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, seu qcq̃ ei turpius eueniret, nunquid vir teneretur eam ducere in vxorem? profecto ductam non posset dimittere. Sed nunquid non ductam admittere teneretur? quamuis interdum contractum nõ dirimat, quod impedit contrahendum.

Si uir iurauit non accusare uxorem, temerarium est iuramentum, sed si specialiter de adulterio hoc iurauit, denunciare poterit, sed non debet accusare.

Illud autem iuramentum est procul dubio temerarium, si vir iuret vxori, q̃d eam super nullo crimine accusabit: quia si mulier fieret infidelis & nollet viro cohabitare absq; contumelia creatoris, vel vt illum traheret ad infidelitatis errorẽ, tunc incunctanter deberet illam impetere apud iudicem suum, vt eam nisi penitus resipisceret omnino dimitteret secũdum canonicas sanctiones.

32. quæst. ca. 1. ff. ad l. Iuliam de adulter. L. 2. §. 1.

Quod si expresse iurasset, quod eã super adulterio non impeteret, esset ne seruandum huiusmodi iuramentum? cum scriptura testetur, quod patronus est turpitudinis, qui celat crimen vxoris, & secundũ regulã euãgelij, si primo & secũdo cor-

correpta resipiscere nollet, dicendũ esset ecclesiæ, vt tanquam ethnica & publicana deinde vitaretur, ne per hoc libera ei præberetur peccandi facultates, propter impunitatem peccati.

Sed nunquid vir non potest dimittere vxori peccanti, non solum septies, sed vsque septuagies septies, secundum euangelicam veritatem?

Tutius ergo in hoc casu videtur, vt ꝓpter iurisiurandi religionem vir accusare desistat vxorem ad diuortium celebrãdum, quanquam denunciare eam posset ad pœnitentiam peragendam.

IDEM ABBATI ET Capitulo Castellionis.

Licite in causa necessaria etiam per religiosos iuratur.

Constit. LXXXII.

Ibid. cap. Et si. Mat. 5

ET si Christus præceperit secundũ euangelicam veritatem, sit sermo vester, est, est, non, non, vt affirmatio vel negatio sicut procedit ex ore, ita procedat ex corde: quia tamen hominum excrescẽte malitia simplici assertioni vel negationi vix creditur, idcirco prudenter adiunxit: Quod amplius est, à malo est: à malo inquam, non tam culpæ, quam pœnæ, nec exhibentium, sed exigentiũ iuramentũ. Nã incredulitas huiusmodi magis est pœna quam culpa. Vnde non dixit, malum, sed à malo.

Ibidem.

Licet enim iuramentum prohibuisse dñs videatur, nusq̃ tñ per creatorem, sed per creaturã iurare prohibuit, ne per huiusmodi iuramentũ trãsferretur ad creaturam honorificentia creatoris. Quare cum in Euangelio præmisisset, dico vobis, nolite iurare omnino, statim subiunxit, neq; per cœlũ, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum pedũ ipsius est, neque per Hierosolymam, qa ciuitas regis magni est, neque per caput tuum, quia non potes vnum capillum facere album aut nigrum. Et quamuis nõ sit per creaturam iurandum, si tamen iuretur per creaturam, seruandum est quidem, dummodo sit licitum quod iurat: quia teste veritate, qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum.

Ibidem.

Ibidem.

Iacobus quoque non simpliciter prohibet iuramentum, sed voluntatem iurãdi, cum ait: Ante omnia fratres mei nolite iurare: quoniam ad iuramentum non debet quenquã spontanea volũtas inducere, sed necessitas trahere importuna. Et tunc potest sine culpa iurare, dummodo illos tres comites habeat iuramentũ, de quibus Propheta ait: Et iurabunt viuit dominus, in veritate, & iudicio & iustitia. Quod autem Iacobus subdit, neq; per cœlum, neque per terram, neque per quodcunque aliud iuramentũ, iurare vetat per quamlibet creaturam, quodcunque sit illud, alioquin non dixisset Apostolus, homines per maiorem suum iurant, & omnis controuersiæ eorũ ad cõfirmationem finis est iuramentum. In q̃ patenter ostendit, per quem sit iurandũ, cum ait: Homines per maiorem suum iurant. i. per Deũ, & cur sit iurandum, vt videlicet omnis controuersiæ finis sit iuramentum.

Iacobi. 5

Hiere. 4

Heb. 6

Angelus quoque quem vidit in Apocalypsi Ioannes stãtem super mare, & super terram, leuauit manum suam ad cœlum, & iurauit per viuentem in secula seculorum. Christus etiam plus legitur dixisse in Euangelio, quam est, est, non, non, cum sæpissime dixerit: Amen dico vobis. Quod ipse secundum Lucam exponens, cum præmisisset: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua, consequenter adiunxit: In veritate dico vobis, quod multę viduę erãt in diebus Heliæ in Israel. Apostolus quoque iurabat, cũ diceret: Testis mihi est Deus. Et iterum: Quotidiæ morior per gloriam vestram fratres: quia græca exemplaria manifestissimam iurationem esse ostendunt. Si enim per se malum esset iurare, profecto dominus non iurasset, cum tamen in veteri testamento legatur, quia iurauit dominus, & non pœnitebit eũ. Et rursus: Iurauit dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum. Imo & ꝑcepit in veteri testamento: Redde deo iuramenta tua.

Apoc. 10

Matt. 5

Lucæ. 4

4. Reg. 4

Rom. 1

Psal. 109

Psal. 131

Quædam vero prohibentur, quia per se mala sunt, vt furtum, adulterium, & huiusmodi: quę non sunt aliquatenus facienda.

Quædã vero ꝓhibentur ex causa, nõ quia per se mala sunt, sed quia si fiant frequenter & multum, ex his mala se-

quũtur, vt vinum per se malum non est,
Eph.5 & tamen prohibet Apostolus dicẽs: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, q̃niam ex frequẽti & immoderata potatione vini luxuria generatur. Sic & iuramẽtum per se malum non est, cum sit confirmatio veritatis: sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti & incauta iuratione periurium sæpe contingit,
Eccli.23 sicut in Ecclesiastico legitur, Vir multum iuraus replebit iniqtate, & non discedet à domo eius plaga. Quẽadmodũ ergo Paulus indulsit propter necessitatem discipulo suo
1.Tim.5 Timotheo, vt vtatur modico vino propter stomachum, & frequentes infirmitates, sic profecto cum necessitas exigit, p re vera, licita & honesta potest secure iurari, quia cessante causa, cessat effectus.

Licet ergo debeatis esse viri perfecti, vt quantum potestis iuramenti vincula euitetis, volẽtes tamen idemnitati vestri monasterij prouidere, ne propter defectum testium sui iuris sustineat læsionẽ, præsenti vobis pagina indulgemus, qua tenus vos & monasterij vestri conuersi possitis in causis eiusdem, deficientibus alijs testibus, pro ipso perhibere testimonium veritati.

IDEM EPISCOPO Amelienſi.

Iuramentum contra utilitatem ecclesiasticam præstitum non tenet. Const. LXXXIII.

Ibid. cap. Sicut nostris
SIcut nostris est auribus intimatum, ecclesia Tudertina vacante, ipsius canonici, & episcopus cum eis, dum esset in minoribus ordinibus constitutus, iuramenta quædam in damnum episcopalis iuris fecerunt, priusquam de pontificis electione tractatatus aliquis haberetur. Et infra.

Pro iuratione incauta, Episcopo imponi fecimus pœntientiam congruentẽ. Et infra.

Quia non iuramenta, sed periuria potius sunt dicenda, quæ contra vtilitatem ecclesiasticã attentãtur, mandamus, qua tenus ab ipsis canonicis inqras sup p̃missis diligẽtius veritatẽ, & si ea inueneris esse vera, q̃d in damnũ episcopalis iuris rei pereris taliter attẽtatum, in statũ debitũ, appellatione remota, reducas.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non auditur mulier contra alienationem rei dotalis, cui sponte consensit & non contrauenire iurauit.

Constitutio LXXXIIII.

Ibid. cap. Cum contingat.
CVm contingat interdum, quod cõstante matrimonio, mulieres alienationibus, super rebus dotalibus & donationibus propter nuptias consentiãt, ne vlterius contra veniant proprio sacramento firmando, ac soluto processu tẽporis matrimonio contrauenire nituntur, vtrum hoc eis liceat, à nobis tua fraternitas requisiuit.

Nos autem fraternitati tuæ taliter respondemus, quod & si mulierum cõsensus in talibus non videatur obligatorius, secundum legitimas sanctiones, ne tali tamen prætextu viam contingat per iurijs aperiri, mulieres ipsa seruare debẽt huiusmodi iuramẽta, sine vi & dolo spõte præstita, cum in alterius præiudicium non redundent, nec obseruata vergant in dispendium salutis ęternę.

ff. de iure do. dotal. l. Mulier. ad vell. auten. Sacra pa.

INNOCENTIVS PAPA III.

Monens bellũ iniustum compellitur restituere quæ per violentiam occupauit, & eos absoluere, à quibus indebite iuramenta extorsit. Non astringitur quis iuramento ad implendum quod iurauit, si ab alia parte non impletur cuius respectu præstitum est iuramentum.

Constit. LXXXV.

SIcut. Et infra. Si constiterit quod p̃dictus Hẽricus iniuste bellũ mouerit cõtra Ioãnem: ipsum Hẽricũ studeatis inducere, vt vniuersa per huiusmodi violentiam occupata restituat conquerenti, & eũ à p̃stito sibi iuramento prorsus absoluas. Quod si acquiescere noluerit, ipsum ad hoc, si præmissa veritate nituntur, cogatis per sententiam excommunicationis, terram ipsius interdicti sentẽtię supponentes.

Iuramentum autem quod Ioannes se asserit p̃stitisse, si de assensu factum est vtriusque, eum nõ ligat qui præstitit, dũ ille cui præstitum fuerit seruare negligi quod promisit.

DE EXCEPTIONIbus.

INNOCENTIVS PAPA III.

Archidiacono Richimundiæ Reo

Reo excipiente de excommunicatione contra actorem non obstat replicatio communionis.

Constit. LXXXVI.

Extra lib. 2. tit. 25. de excommunicationibus

ANobis ex parte tua fuit quęsitum, vtrum is qui excõmunicato in locutione vel oratione sciẽter communicat, excommunicatum ipsum à sua possit accusatione repellere, cum ille cõmunionẽ huiusmodi replicet contra eũ.

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod ipse ab accusatione illius poterit remoueri, cum primus à cõmunione fidelium sit exclusus: secundũs vero tantum à sacramentorum participatione sit remotus.

IDEM AVDICENSI Episcopo.

Habens plura beneficia contra alium de pluralitate non excipit.

Constit. LXXXVII.

Ibid. cap. Cum ecclesiasticæ.

CVm ecclesiasticæ prouisionis officium. Et infra. Mandamus, quatenus la. faciatis præbendæ illius, de qua per Celestinũ prædecessorem nostrum, noscitur inuestitus, pacifica possessione gaudere, cum exceptionem illam, quod præfatus la. in alia ecclesia beneficiũ possidet, ei non possint opponere, quos cõstat varia beneficia in diuersis Ecclesijs obtinere.

IDEM EPISCOPO Elienſi.

Iudex statuere debet terminum ad omnes dilatorias proponendas, post quem excipientem non audiet, nisi in tribus casibus hic exceptis.

Ibid. cap. Postoralis

Constit. LXXXVIII.

PAstoralis. Et infra. Quoniam per dilatorias exceptiões, malitiose nõ nunquam causarum terminatio prorogatur, inquisitioni tuæ respondendo decernimus, vt infra certum tempus à iudice assignandũ oẽs dilatorię proponant. Ita, quod si partes extũc voluerint aliquas opponere, quas non fuerint protestatę, nullatenus audiantur, nisi forte aliqua de nouo sibi cõpetens exorta fuerit, vel is qui voluerit eã opponere, fidem faciat iuramento se postmodum ad illius notitiam peruenisse.

IDEM MONACHIS Farsenensibus.

Excõicatus excipere, appellare & oẽm defensionẽ facere potest, sed reconuenire non potest.

Constit. LXXXIX.

Ibid. cap. Cum inter priorẽ

CVm inter Priorem & conuentum de Argentolio ex parte vna, & nobilem virũ S. de Malileone diœcesis Pictauien. ex altera, super damnis & alijs coram vobis ex delegatiõe nostra quęstio verteretur, procuratore ipsius nobilis vestrũ volente declinare iudicium, eo quod duos ex vobis habebat suspectos, Procurator monasterij allegauit parti eiusdẽ nobilis, quum esset vinculo excommunicationis astrictus, exceptionis huiusmodi beneficium interdictum. Et infra.

Inquisitioni duximus vestræ respondendum, quod prędicto nobili legitima defẽsio in iudicio reseruatur, & maxime iudicis recusatio, cũ periculosum sit coram suspecto iudice litigare, ac suspectis iudicibus sedes Apostolica causam de certa conscięntia nõ cõmittat. Vnde in talibus non excõmunicati fauor attenditur, sed æquitas iudicantis, quũ non debeat claudicare iudicium, ac satis videatur absurdum, si actore impugnante, reo defensionis copia denegetur: quia sic condemnaretur multoties absoluendus. Porro, cũ excommunicato, quando in causa absolutionis existit, non sit iusta deneganda sententia, nec interdici debet eidẽ appellationis remediũ, si cõtra iustitiã cõdemnet: qua rõne in vno eodẽq; negocio ipsi alia legitima subtrahant suffragia, nõ videmus. Cęterę nõ sic in recõuentiõe sentimus, ne q̃d in defensiõis remediũ iusti net, ad impugnatiõis materiã extẽdatur.

IDEM MONACHIS Farsenensibus.

Excipiens non uidetur fateri ea quæ in exceptione includuntur. Et exceptio falsi potest etiam post sententiam opponi.

Constit. XC.

Ibid. cap. Cum venerabilis.

CVm venerabilis frater noster I. Sabinẽsis Episcopus coram dilectis filijs nostris R. tituli sanctæ Anastasiæ

presbytero,& P. sanctę Luciæ Diacono Cardinali,quos sibi & R.procuratori vestro concessimus auditores, Ecclesiã sancti Viti cum suis possessionibus & pertinentijs petiuisset, asserens eandem ad se in spiritalibus & tẽporalibus pertinere.

Idem nondũ episcopi intentione fundata, præpropere sic respondit, quod & si dicta Ecclesia dudum fuerit ecclesię Sabineñ.subiecta, eam tamen non poterat Episcopus vendicare, quam ex permutationis causa Farfenẽse monasterium obtinebat, ad hoc probandum quoddam exhibens instrumentum,in quo cõtineri prima facie videbatur,quod Theodosius Episcopus cum sacerdotum suorũ assensu prædictam ecclesiam sancti Viti,p quibusdam Ecclesijs & rebus alijs in cambium vestro duxit monasterio concedendam.

Ad hæc episcopus proposuit memoratus,intentionem suam per huiusmodi respõsionem esse fundatam.Cum enim pars vestra responderit se dictam ecclesiam ex pmutatiõe facta per Sabinensem Episcopum obtinere,cõfiteri per consequẽs videbatur se credere quod dicta ecclesia tempore permutationis pertinuit ad Ecclesiam Sabineñ. cum permutatio inter cõtractus bonæ fidei computetur, nec cum alio, quam cum domino, vel cum eo qui habebatur loco domini legitime valeat celebrari. Et infra.

Porro memoratus Episcopus ad probãdum,quod iam dicta Ecclesia ad se in temporalibus pertinebat, quosdã testes induxit,per quos nitebatur ostẽdere,q̃d tam dictam Ecclesiam, quam molẽdina, terras & alia bona eius Sabinẽses Episcopi diutius possederũt,de illis pro suę voluntatis arbitrio disponendo. Et infra.

Intelleximus supradictum episcopum intentionem suam minime fundasse per testium depositiones,vel per procuratoris supradicti responsionem: quia exceptionem obijciens,de intentione partis aduersæ non intelligitur fuisse cõfessus, vel per instrumentum ex aduerso exhibitum: cum in eo Theodosius Episcopus, à quo permutatio facta proponitur,non dicatur Episcopus Sabiñ. quanquam in transscripto, quo procurator vtebatur, appositum fuerit Sabiñ. per vitium falsitatis. Licet autem nimis excesserit, qui transscriptum illius instrumẽti falsauit, quia tamen delictum personæ in damnum Ecclesiæ redundare non debet,ac non solum ante sententiam,verumetiam post obijci potest exceptio falsitatis,cum falsorum instrumentorum ptextu lata sententia,vsq; ad viginti annorum spacium valeat retractari, veritate comperta nolumus,vt p id monasterio vestro præiudicium generetur.

Quia vero nobis constitit supradictã Ecclesiam sancti Viti constitutam esse in diœcesi Sabinensi, episcopale ius in omnibus eidem Episcopo adiudicauimus in eadem: iftis duntaxat exceptis, quæ per authentica scripta ei noscuntur esse subtracta, quum per priuilegium siue per pscriptionem legitimã nullatenus probaretur exempta.

Verum,quia dictus Episcopus,q eandem Ecclesiam vendicabat, monitum se præscriptione legitima nõ ostendit, quã quam probauerit Episcopum Sabinensem bona eiusdem Ecclesiæ aliquanto tẽpore possedisse,vos ab impetitione Episcopi,quo ad temporalia eiusdem Ecclesię,sententialiter duximus absoluendos.

DE PRAESCRIptionibus.

INNOCENTIVS PAPA tertius Abbati de Cenedo.

Procurationes quæ debentur legatis & nũcijs Apostolicæ sedis,præscribi non possunt.

Constit. XCI.

Accedentes ad præsentiam nostram, Præpositus S.Nazarij,& A. canonicus sancti Stephani,syndici & procuratores primicerij, & clerici Mediolanẽses,de ordinarijs maioris ecclesiæ grauiter sunt conquesti,quod cum ipsi legatos & nuncios Apostolicæ sedis deuote recipiant & procurent,dicti ordinarij p curare ipsos renuunt, & procurantibus ad expensas subsidium impartiri. Et infra.

Extra lib. 2. tit. 28. de præscriptionibus cap. Accedentes.

Volen-

Volentes autem, vt quod omnibus imminet, ab omnibus comprobetur, Mandamus quatenus nisi dicti ordinarij per speciale priuilegium apostolicæ sedis p̃standis procurationibus ostenderint se immunes (etiam si longissimo tempore procurationis obsequium non impederint, cum in talibus præscriptio sibi locũ nequeat vendicare) ipsos ad procurationis sarcinam ordine debito subeũdam teneri decernas.

IDEM PRIORIBVS de Costa, & de sancto Donato.

Subditus non præscribit obedientiam contra prælatum.

Ibid. cap. Cum non licet.

Constit. XCII.

CVm non liceat à capite membra recedere, non sufficimus admirari, quod sicut referente Bracharensi archiepiscopo nobis est intimatum, licet ecclesiæ vestræ in ipsius sint diœcesi constitutæ, vos tamen obedire sibi tanquam episcopo vestro contumaciter recusatis. Et infra.

Ideoq; mandamus, quatenus prefato Archiepiscopo, & Ecclesiæ Bracharensi obedientiam & reuerentiam debitam, sicut alij clerici suæ diœceseos faciunt, impendatis, præscriptione temporis nõ obstante.

IDEM NOBILI VIRO Matafeloni.

In iuribus ad Romanam Ecclesiam spectantibus currit sola centenaria præscriptio.

Ibid. cap. Ad audiẽ.

Constit. XCIII.

AD audientiam nostri apostolatus peruenit. Et infra. Proponebatur ex parte tua Alexandrum papam prę decessorem nostrum tibi in castro Palatioli cõcessisse singulis annis quadraginta solidos denariorum Papiẽsium, quos Romana Ecclesia ibi consueuit recipere annuatim, insuper comestiones, banna, placita, forisfacta, & omnia iura, quæ ibi Apostolica sedes habebat.

Sed ea tibi ratione deberi castellanus eiusdem castri constantissime asserebat. Ad quod probandum inducebas prę dicti papæ priuilegium, & librum Ecclesiæ Romanæ censualem: hoc etiam nitebaris probare per testes, qui dicebant se vidisse præscriptum censum nunciis Romani pontificis à quinquaginta annis, & infra fuisse solutum.

Sed inter alia fuit ex aduerso responsum, quod nec priuilegium, nec liber cẽsualis tibi aliquid commodi afferebant, quum priuilegio vsus non fueris spacio annorum triginta, & liber censualis suspectus existeret: quare non fuerat in camera nostra receptus, ac scriniarius alio modo scripsisset dicta testium, quàm dixissent. quia

Nos igitur magis autoritatem priuilegij, quàm depositiones testium attendẽtes, cõsiderantes etiam librum cẽsualem, quem non suspectũ habuimus, licet non in camera nostra, sed in Cardinalis sancti Hadriani sit inuentus, quia eum, quã do camerarius fuerat, de camera beati Petri susceperit, nec credentes ipsum scrinarium (quum iuratus sit, officium suum fideliter exequi) aliud scripsisse, quàm à testibus diceretur: respicientes insuper, q̃d est longe validius, ipsum negocium tangere principaliter Romanam Ecclesiam, contra quam non nisi centenaria præscriptio currit: in solutione prędicti census, & aliorum petitorum condemnauimus partem aduersam, iniungentes eidem, vt tibi, non tanquam tibi, sed tanquam Romanę Ecclesię (cuius autoritate debes p̃cipere, cuius etiam propter prædicta beneficia vasallus existis) sine difficultate persoluat.

IDEM ABBATIBVS HILdesenensi & Grandenensi.

De centenaria præscriptione, quæ solum currit contra Romanã Ecclesiam, tempora schismatum deducantur.

Constitutio XCIIII.

CVm nobis. Et infra Licet tam legali, q̃ canonica sit diffinitione statutum, vt contra Romanã Ecclesiã, quæ gaudet priuilegio speciali, non nisi centũ annor̃ præscriptio sibi locum valeat vendicare, tempora tamen intercidentiũ schismatum, quæ secũdum iuris ordinẽ cursum præscriptionis impediunt, nolumus aliquatenus computari, sed diligenti cõsideratione adhibita, de ipsa computatione deduci. Ibid. cap. Cum nobis. C. de sacrosanct. Eccles. Vt inter diuinũ. Et in Authent. Vt Romana Ecclesia. 16. quæst. 3. ca. nemo.

IDEM ELIENSI ET ROfensi Episcopis.

Præla

Prælatus inferior poteſt præſcribere in certis Eccleſiis ſuæ diœceſis totũ ius epiſcopale: ſubducitur tamen de præſcriptione temporis, quo uacauit Eccleſia cathedralis.

Conſtit. XCV.

Ibid. cap. Auditis.

AVditis & intellectis meritis cauſæ, quæ vertitur inter Vigorienſem Epiſcopum, & Abbatem de Heueſcham, ſuper Eccleſijs in valle de Heueſcham, quas Epiſcopus aſſerit ad ſe diœceſana lege ſpectare: Abbas autem eas eſſe ab eius iuriſdictiõe prorſus exemptas. Et infra.

Verum tanto tempore probantur per teſtes ab Abbatibus de Heueſchã pleno iure poſſeſſæ, vt videantur in eis Epiſcopale ius legitimæ præſcripſiſſe. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus inſpectis priuilegijs The. & Cf. regũ, quæ Abbas ſuper præmiſſa libertate ſe aſſerit habere: ſi per illa conſtiterit, quod vallis de Heueſcham ſit ille locus, quẽ Celeſtinus prædeceſſor noſter libertate donauit, abſoluatis Abbatem de impetitione epiſcopi ſuper eccleſijs memoratis, & adiudicãtes illas Abbati pleno iure ſubiectas, Epiſcopo ſup illis ſilentiũ imponatis. Quod ſi Abbas in hac probatione defecerit, audiatis probationes ſuper tempore, quo infra quadraginta annos ſedes epiſcopalis vacauit: & ſi per tantum temporis vacaſſe conſtiterit, vt illo ſubducto, non ſit quadragenaria cõpleta præſcriptio, vos in illis Eccleſijs epiſcopale ius adiudicetis Epiſcopo, & ſuper illo perpetuum ſilentium imponatis Abbati. Si autem exceptionem huiuſmodi Epiſcopus nõ pbauerit, quia tamen interruptionem probauit circa proceſſionem Pentecoſtalem in villa & eccleſia de Mortana, & receptionem ac procurationẽ Archidiaconi, nec non ſolutionem denariorum ſancti Petri in valle de Heueſcham, circa cognitionem quoq; cauſarum matrimonialiũ, & capellani ſuſpenſionem in prædicta villa de Mortana, & interdictum capellæ in præfata villa de Heueſcham, vos ſuper his ius epiſcopale adiudicetis eidem, ſi tamen circa ſuſpenſionem & interdictum huiuſmodi infra quadraginta annos interruptio facta eſt, in cæteris ei ſilentium imponẽtes, quæ Abbas preſcripſiſſe probatur.

IDEM PARRHISIENSI Epiſcopo.

Non poteſt ſubditus contra ſuperiorem uiſitationem aut procurationem, ratione uiſitationis debitam, in ſeipſo præſcribere: quamuis alius in perſonam alterius præſcribere poſſet utranque. Conſtit. XCVI.

Ibid. cap. Cũ ex offi cij ſui.

CVm ex officij ſui debito Senonenſem prouinciã viſitaret Archiepiſcopus Senonẽſis, per Parrhiſiẽſem diœceſim tranſitum faciens, ad Abbatis ſancti Maglorij prioris de Caſtres, & quorundam aliorum Eccleſias eiuſdem diœceſeos neceſſe habuit declinare, à quibus quum debitam ſibi procurationẽ poſtularet, ipſi eam inhumaniter negauerunt, ad ſuæ negationis defenſionem hoc ſolum allegantes, quod non meminerãt ſe procurationẽ huiuſmodi pdeceſſoribus eiuſdem Archiepiſcopi exoluiſſe, nec ab eis fuiſſe aliquando petitam. Et infra.

Nos igitur præmiſſam eorum allegationem penitus nullam reputantes, cum contra procurationem, quæ ratione viſitationis debetur, præſcribi nequiuerit, quemadmodum nec cõtra viſitationem ipſam poteſt aliq̃ modo pſcribi: & ſi alius contra eum præſcribere poſſet vtrãq;.

Ideoq; mandamus, quatenus ſententiam, quam in huiuſmodi contemptores de antiqua metropolis conſuetudine tulit Archiepiſcopus memoratus, vſque ad ſatisfactionem condignam facias obſeruari: quia ſecundum Apoſtolum, qui ſpiritualia ſeminat, non eſt magnũ ſi metat carnalia, quum nemo cogatur ſuis ſtipendijs militare. 1. Cor. 9

Si quid enim aliud quam ſuperius fuerit allegatum, contra intentionem Archiepiſcopi obijcere & pbare voluerint, nos eis faciemus iuſtitiam exhiberi.

IDEM ARCHIEPISCOpo Piſano.

Qui alieno nomine poſſidet, non præſcribit: nec etiam is qui proprio, niſi habeat bonam fidem & iuſtum titulum.

Ibid. cap. Cum filij carn.

Conſtit. XCVII.

CVm iudicatus Calaritanus ad ius & proprietatem B. Petri pertineat, ſicut tota Sardinia nullo pertinet mediante, tibi non licuit pro te vel Eccleſia tua à Marchione Maſſe iudice Calaritano fi-

no fidelitatis exigere iuramentum. Et infra.

Nos igitur, quæ nuncius tuus proponere voluit, plenius circũspectis, non intelleximus te vel Ecclesiã tuã sup hoc aliquo iure subnixam, quum autoritatẽ sedis Apostolicæ non offendas, per quam à iudicibus Calaritanis tu & anteceſſores tui fidelitatis exigeretis iuramenta: nec præscriptione aliqua muniaris, quum secundum confessionem tuam nec ecclesia Pisana, vel tu fueris in quasi possessione iuris exigendi huiusmodi iuramentum, quod pro sede Apostolica ab ipsis iudicibus receptum fuisse fateris, per quod constat Ecclesiam Romanam semper in quasi possessione fuisse, quum pro ea ministerio tuo & anteceſſorum tuorum exactum fuerit, & præstitum iuramentum, & is etiam possidere dicatur, cuius nomine possidetur. Si vero dicatur quod nomine tuo & anteceſſorum tuorum, & nõ nomine nostro, & Romanæ Ecclesiæ fuerit iuramentum exactum, possit inferri, quod iuramentum præstitum de conseruando iure & honore sedis Apostolicæ fuerit violatum: vnde licite retineri non posset, quod contra iuramentum huiusmodi fuerit scienter obtentum: quia etiam secundum hoc, locum prescriptio habere non posset, quum in præscriptione rerum ecclesiasticarum bona fides, & iustus titulus exigantur: & si etiam locum potuisset habere præscriptio, non credimus centenariam præscriptionem, quæ sola currit aduersus Romanam Ecclesiam, posse probari.

14. quæst. 2. ca. Si virgo.

IDEM EPISCOPO LVcanensi.

Abbas in capellis præscribere potest iura Episcopalia, obtinet tamẽ in his solis quæ præscripsit.

Ibid. cap. Cum olim. Inter.

Constit. XCVIII.

CVm olim frater Episcope cum abbate & monachis sancti saluatoris de Ficheto super plebe Falmazane, & adiacentibus capellis: ipsius in nostra p̃sentia litigando institutionem in eis & alia ad ius episcopale pertinentia vendicares, ad fundandam intentionem tuam ius cõmune principaliter allegabas: cuius autoritate dicebas vniuersa spiritualia in prædictis locis, quę sunt in diœcesi tua cõstituta, ad te, tãquam ad diœcesanum Episcopum pertinere: arbitrium præterea super hoc promulgatum à Pistorienſi Episcopo, archipresbytero ac primicerio Lucanis allegans.

Ad elidendam autem intẽtionem tuam Abbas Gregorij septimi Papæ priuilegium exhibuit, quod prædictum arbitrium multo videbatur tempore præceſſiſſe, per quod tam monasterium, quàm plebs & capellæ prædictæ videbantur libertati donatæ. Et infra.

Aliorum quoque Romanorum pontificum dictus Abbas priuilegijs vtebatur post arbitrium promulgatum obtentis, qui libertatis priuilegia sibi concedere videbantur. Et infra.

Quia prędictus Abbas sufficienter ostendit monasterium suum, super institutionibus, destitutionibus, & ordinationibus plebani & clericorum, baptismo & pœnitentia in leuioribus culpis, sepultura, decimarum perceptione, ac diuinis officijs celebrandis, tam in plebe, quàm in capellis prædictis, in excommunicando, atq; interdicendo, & etiam absoluendo legitima prescriptione munitum: Abbatem ipsum ab impetitione tua super iam dictis articulis duximus absoluendum, super illis tibi perpetuum silentium imponendo: super alijs omnibus, quæ ad Episcopale ius spectare noscuntur, iuxta tenorem arbitrij eundem Abbatem quo ad plebem, & capellas prædictas sententialiter condemnantes.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Qui præscriptione completa priuilegium contrarium impetrat, & utitur illo, præscriptioni renunciat. Si præscriptio non erat completa, malam fidem habet: & ideo non præscribit.

Constit. XCIX.

Ibid. cap. Veniẽs ad

VEniens ad præsentiam nostram Abbas sancti Martini de Pannonia. Et infra.

Petijt à nobis postmodum idem Abbas, vt Vesprimẽsis episcopus nõ impediat vel faciat impediri, q̃ minus oñes qui in Simagiensi parochia vel comitatu cõsistunt, de omnibus, quæ possident, decimas

mas sibi soluant, sicut in priuilegijs Paschalis Papæ prædecessoris nostri & sancti Stephani regis continetur.

Præfatus vero Episcopus postulauit, vt decimas Simagiensis comitatus infra dicœcesis terminos constitutas, quas detinet idem Abbas, sibi restitui faceremus: nisi aliquo iure speciali se ipsas possidere monstraret. Et infra.

Chrisma vero, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines promouendi fuerint clerici Ecclesiarũ seu capellarũ ipsius monasterij, quod est in Vesprimensi dicœcesi constitutum, à Vesprimensi Episcopo postulabunt, si quidem catholicus fuerit, & gratiam sedis Apostolicæ habuerit, & ea gratis sine prauitate aliqua voluerit exhibere: alioquin ab alio, quẽ maluerint, præsule catholico suscipiendi ea liberam habeant facultatẽ, sicut in priuilegio dicti Paschalis, & Alexandri Papę prædecessorũ nostrorum perspeximus contineri.

Non obstante priuilegio Clementis papæ, per quod priuilegium suorum prę decessorum non extitit derogatum, cum de illis nullam fecerit mentionem, præsertim quum & ipse Clemens priuilegium illud concesserit saluis institutionibus, non solum Romanæ Ecclesiæ, sed ipsius etiam legatorum.

Nec obstare poterat præscriptio, quã idem Abbas in suum subsidium opponebat, quia si consummata erat, quando ab Alexandro Papa priuilegiũ impetrauit, iuri præscriptionis renunciasse videtur, pręsertim quum coram nobis priuilegio illo sit vsus, quod suæ intentioni (quantum ad hunc articulum) contradicit. Si vero nondum consummata erat præscriptio, sed erat in pscribẽdo: post impetratum huiusmodi priuilegium bonam fidem non habuit: & ideo secundum Canones non præscripsit.

DE SENTENTIA ET re iudicata.

INNOCENTIVS PAPA tertius Archidiacono & Sacristæ Magalonensibus.

Si Papa contra pronunciationem suam confert beneficium, hoc tacito surreptitia dicitur collatio, & non tenet.

Constit. C.

CVM olim Magalonẽsis episcopus P. de Castro nouo ad vacantem archidiaconatũ eiusdẽ Ecclesiæ nominasset, l. præposito, vt nullus ibi, nisi prius duplici sibi voce concessa, institueretur, per appellationem interpositam inhibente, Eps dictũ P. de Archidiaconatu p suum annulũ inuestiuit. Præpositus vero alium ad eundẽ archidiaconatum nominare pręsumpsit. Tandem Celestinus prædecessor noster quod factum fuerat ab vtraq; parte cassauit: pronuncians q̃d aliquibus scriberet, vt tam Episcopum q̃ personas ad ordinandũ concorditer Archidiaconatum monerent: & eorum forte monitis non admissis, hoc ipsi exequi non differrent. Post hæc vero dictus prędecessor noster G. qui nondum ad diaconatus erat promotus officium, pręter cõscientiam procuratoris Episcopi apud sedem Apostolicam tunc morantis, ipsum archidiaconatum contra pronunciationem suam contulit, sicut credimus, circumuentus.

Extra lib. 2. tit. 27. de sententia & re iudicat. cap. Cũ olim

Nos igitur inhærentes vestigijs prædecessorum nostrorum, dicentium sentẽtiam Romanæ sedis, cum aliquid fuerit surreptum, posse in melius commutari, quod de prædicto G. factum est, non obstante donatione, quam ab eodẽ Episcopo in elusionem donationis Apostolicę nuper dicitur recepisse, in irritum reuocamus, & ei, licet absenti, quum de surreptione liquido constet, super dicto Archidiaconatu perpetuũ silentium imponentes, præcipiendo mandamus, quatenus sæpedictum Archidiaconatum plena omnium vestrum, qui præsentes fuerint in Ecclesia, interueniente concordia ordinare curetis.

IDEM ABBATI ET CONuentui sancti Zenonis Veronensis. Valet

Valet sententia contra ius litigatoris lata, si ab ea infra decem dies non fuerit appellatum.

Constit. CI.

Ibid. cap. Cũ inter.

CVm inter vos pro ecclesia vestra, & archipresbyterum, & clericos sancti Proculi super subiectione eiusdem ecclesiæ quæstio verteretur: ex parte vestra fuit propositum, quod dicta ecclesia monasterio vestro pleno iure debet esse subiecta, videlicet in institutione destitutiõe, inuestitura archipresbyteri & eiusdẽ fidelitate, ipsius & fratrum obedientia, correctione, repręsentatione ad ordines, tõsoratione, susceptatione chrismatis, litanijs & alijs similibus, per quæ plena subiectio declaratur, ad quod approbandum instrumentum publicum concessionis B. quondam Veronensis Episcopi pars vestra in medium producebat, quam concessionem successor eius G. ratam habuit & etiam confirmauit. Super his quoque tam Romanorum pontificum, quã patriarcharum Aquilegiensium priuilegia, & confirmationes induxit, quorũ vnus de subiectione plenaria in priuilegio suo euidenter expressit, quod sub testimonio R. quondam Veronensis Episcopi, qui eiusdem ecclesiæ archipresbyter extitit, factũ fuerat & completũ, & in eodẽ à priore sancti Zenonis mãdauit sua vice subscribi. Adiecit etiam pars vestra, quod inter B. q̃ndam Abbatem eiusdẽ monasterij, & sancti Proculi archipresbyterum & fratres ipsius procedente tempore de fidelitate, & obedientia manuali, controuersia fuit exorta: ad quæ duo illi se duntaxat teneri negabant, & super his testes producti fuerunt: tandem præfatus G. Veronẽsis Episcopus quendam Cardinalem sequens, à quo idem fuerat iudicatum, q̃d vel archipresbyter dimitteret ecclesiam, aut Abbati obedientiam repromitteret, sententialiter diffiniuit: cuius sententia cum nulla fuerit, appellatione suspensa, in rem transijt iudicatam. Et infra.

Quamuis forte dicto instrumẽto donationis non sit plurimũ innitendũ, nec confirmationibus, nec priuilegijs, quæ de ipso causam & originem acceperunt: attendentes tamen quod quantum ad litigantes ipsos, ius ex sentẽtia factum fuit, postq̃ in rem transijt iudicatam, etiam si cõtra ius litigatoris lata fuisset, cũ cõtra ius constitutionis expresse lata non fuerit, veritate gestorum sermonibus p̃ualente, quæ præsumitur rite per omnia celebrata, diffinimus vt archipresbyter sancti Proculi, qui pro tempore fuerit, fidelitatẽ & obedientiam præstet Abbati sancti Zenonis.

IDEM CANONICIS Nouarienſibus.

Sufficit ad confirmationem sententiæ nihil continentis iniquum, quod contra ipsam aliquid non probetur.

Constit. CII.

CAusam quæ inter vos & A. clericũ super præbenda Nouarienſis ecclesiæ vertebatur, Laudensi Episcopo de consensu partium commisimus terminandam, qui pro vobis contra dictũ A. diffinitiuam sententiam promulgauit, à qua fuit ad nostram audientiam appellatum. Et infra. Ibid. cap. Causam q̃ inter,

Licet ex parte ipsius A. fuisset propositum, quod contra formam mandati nostri dictus Episcopus sententiam promulgauit, sicut per attestationes nitebatur probare, quia tamẽ iudicis animus non semper ad vnam probationis speciem inclinatur, & ipsa sententia nihil continebat iniquum, & eidem iudici de cõmuni partium assensu fuerat causa commissa, qui vt sententiam ferret post examinationem causæ ab vtraque parte fuerat requisitus, sententiam ipsam curauimus confirmare.

IDEM CONSTANTINO Episcopo.

Sententia per lapsum decẽ dierũ transit in rem iudicatã, si prius non fuerit appellatum, & quadrimestre tẽpus, quod datur condemnatis in personali ad soluendũ, potest ex causa per iudicem arctari.

Constit. CIII.

QVod ad consultationẽ. Et infra. Quia postulasti, vtrum appellationi sit clerici deferendũ, q̃ purgatiouẽ Ibid. cap. Quod ad cõsultatio nem.

indictam sibi per sententiam,& ad ipsius receptionem terminum competentem, puta viginti dies vel amplius, sine cõtradictione recipiens,& ad diem veniẽs cõsequenter appellat, causam non exprimens appellandi, nec sit locus nisi suscipiendæ purgationi,& executioni sententiæ,à cuius prolatiõe & purgatione iuncta vltra decẽdium dicitur effluxisse, taliter duximus respondendũ,quod cũ post decem dierum spacium sententia in autoritatem rei transeat iudicatæ,qui ad procurationis subsidium infra id temporis non recurrit, appellandi sibi aditum denegauit, cum per hoc videatur per interpretationẽ iuris latæ sententiæ paruisse,præsertim vbi causa non redditur appellandi.Sed nec executiõem ipsius sententiæ ideo conuenit retardari, licet ad hoc agendum quadrimestre tempus regulariter sit statutum: quia id arctari potest nonnunquam à sedente in medio,& etiam prorogari:& qui ab initio sponte recipit terminum breuiorem, imputari sibi potest &debet,cum ex hoc videatur amplius beneficium contempsisse:vnde talis non audietur appellãs, nisi forte ad uersus eum modus executionis canonicus excedatur.

ff. de re iudic. L. 2 Si

2. quæst. 6. ¶ Sunt q̃rum.

IDEM DECANO, CANcellario & C. canonico Lundonien si.

Sententia potest probari per testes, licet non deponant de causis,quæ solent iudicem mouere ad sententiandum.

Constit. CIIII.

Ibidem. Sicut nobis.

SIcut nobis intimastis,cum causa quę inter H.subdiaconum, & B.presbyterum super quinque modijs frumenti vertebatur,ipsi subdiacono singulis annis exoluendis, vobis commissa fuisset, & restitutionem sibi fieri postularet subdiaconus,supradictus aduersarius se ad hoc non teneri respondit, cum alia vice super hoc conuentus fuerit, & sententialiter absolutus,q̃d ostendere voluit duorum testimonio,ex quorum dispositione constitit,quod magister A.autoritate episcopi Lundoniẽsis ipsum absoluit ab impetitione subdiaconi memorati. Verum, quia testimonium ipsorum quasi nude prolatum fuerat, cũ de causis,quæ iudicem mouere solent ad sententiam proferendam , nihil dixerint, quid tenendum sit sedem duxistis apostolicam consulendam.

Cum autem in plerisque locis, in quibus copia prudentum habetur,id moris existat, quod omnia quæ iudicem mouent non exprimantur in sententijs proferendis , vobis taliter respondemus, quod cum ex depositionibus testium prædictorum constiterit sententiam à iudice suo prolatam,propter autoritatem iudiciariam præsumi debet omnia legitime processisse.

IDEM EPISCOPO Astoricensi,& abbati sancti Isidori Legionẽsis.

Ab eadem sententia potest appellare, ne dũ reus uictus, sed etiam tertius, cuius interest,& poterit sententia, quo adreum , nil de suo iure docentem,confirmari:respectu uero tertij rationabiliter appellantis infirmari.

Constit. CV.

Ibid. cap. Cum sug.

CVm super controuersia,quæ inter Aurienensem Episcopum, & monasterium Cellæ nouæ super statu ipsius vertebatur,pro Episcopo diuersæ sententiæ latæ fuissent,nuncius Onetensis Episcopi per eas Onetẽsem ecclesiam lęsam grauiter querebatur,ad quam proponebat monasterium pertinere. Et infra.

Cum ex parte monasterij nihil rationabile fuerit propositum & ostensum, quare sententia pro Episcopo promulgata debuerat irritari, eã quantũ ad monasterium duximus confirmandam .Et infra.

Mandamus, quatenus,si cõstiterit appellationem pro ecclesia Onetensi rationabiliter interpositam , & ad eam prosequendam nuncium eius infra tempus legitimum destinatum fuisse,executio sententiæ differatur, ne circa possessionem Onetensis ecclesia detrimentũ incurrat, alioquin, sicut ius postulat, executioni absque Onetensis ecclesiæ pręiudicio de mandetur,cui, quæ præmissa sunt , non præiudicent ,quo minus suam valeat consequi rationem, cum res inter alios acta non noceat regulariter alij,iuxta cõstitutiones canonicas & ciuiles.

Extra lib. 2. decret. in fin. cap. Inter dilect. C. lib. 2. L. 2. rei inter alios. & ff. de rebus cred. L. Sæpe

Inno-

INNOCENTIVS PAPA III.

Si citatus ad ſententiam ex legitima cauſa iudici ignorata non comparuit, tenet ſententia, eo abſente lata: ſed retractatur, eo probante legitimam abſentiæ cauſam. Si uero impedimentum probatur non plene, non retractatur ſententia, niſi prius doceat de ipſius iniquitate.

Conſtit. CVI.

Ibid. cap. Cum Bartholdus.

CVm Bartholdus miles curiam ſuam P. militi pignori obligaſſet, eo dem P. ſublato de medio, A. nepos eius, qui ſucceſſit eidem, vacante eccleſia eiuſdem, aſſerens quod ius patronatus cum vniuerſitate trãſiſſet in eum, D. clericum eiuſdem loci archidiacono ad ſupradictam eccleſiam præſentauit: qui de cõſenſu Epiſcopi ipſum inſtituit in eadem, in poſſeſſionem eum induci faciens corporalẽ. Prædictus vero B. dominus fundi T. ſacerdotem memorato Epiſcopo præſentauit, ſed ipſum Epiſcopus non admiſit. Cum autem dictus T. aduerſus memoratũ D. ſuper prædicta eccleſia depoſuit quæſtionem, Remẽſis Epiſcopus apoſtolicę ſedis legatus iudicibus negocium delegauit: ad quem cum atteſtationes vtrinque receptas per partes poſtmodum remiſiſſent, & præfato D. cum ſuis atteſtationibus accedente, dictus T. nec per ſe, nec per reſponſalem idoneum cõparere curaret, ipſe atteſtationibus inſpectis clerici memorati, ipſum ab impetitione ſępe dicti T. ſententialiter reſ didit abſolutum, eidem T. imponens ſilentiũ ſuper eccleſia memorata. Poſtmodũ autem idem presbyter ad archiepiſcopi prę ſentiam infra breue tempus accedens, iuſtam cauſam abſentię allegauit. Archiepiſcopus vero Argẽtino electo, & Altę ſyluæ, & Tudebernenſis Abbatibus dedit ſuis literis in mãdatis, vt ſi iuſtam abſentiæ cauſam ille oſtenderet coram eis, prędictam ſententiam nullius decernerent eſſe valoris, & cauſam fine debito terminarent: alioquin facerent ſententiam obſeruari. Verum dicto electo, & præfatis abbatibus committentibus aliis vices ſuas, ipſi ſubdelegati teſtes ſuper prædicto articulo receperunt, à quibus dictus clericus vocem ad nos appellationis emiſit. Et infra.

Licet autem iuſtam cauſam abſentiæ minus ſufficiẽter presbyter probauiſſet, ne tamen præiudicaret opinio veritati, R. diaconum Cardinalem eis cõceſſimus auditorem: qui cum nobis omnia fideliter retuliſſet, ex tenore ſententiæ Archiepiſcopum inuenimus circumuentum: tũ quia continebatur in illa, q̃d p̃ atteſtationes ipſius clerici fuerat ſufficiẽter probatum, q̃d p̃fatus A. in poſſeſſione iuris patronatus extiterat, cum eundem ad p̃dictam eccleſiam præſentauit, cum tamẽ per atteſtationes illas nihil oſtenſum aliud fuerit, niſi quod pro quodam iure, q̃d de illa eccleſia conſueuit exhiberi patronis prædicti P. & A. annuatim decem ſolidos acceperunt: tum etiam quia in eadẽ ſententia dicitur, quod dictus T. in probatione defecit, cum per atteſtationes ſuas appareat ipſum ſuam intentionem ſufficienter probaſſe: tum etiã quia cauſam non recepit ſufficienter inſtructam, cum vnius tantum partis atteſtationes recepe rit, quæ parum faciebant ad cauſam, vnde ſententiam ipſam duximus irritandã, memorato T. adiudicantes eccleſiam ſu pradictam, cum per atteſtationes nobis conſtiterit euidenter, ipſum à vero patrono fuiſſe ad ſæpe dictam eccleſiam præſentatum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Papa in ſententijs, quas profert, ordinem iuris ſeruat.

Conſtit. CVII.

IN cauſis quæ ſummi pontificis iudicio diciduntur, & ordo iuris & vigor æquitatis eſt ſubtiliter obſeruandus: cũ in ſimilibus cauſibus cæteri teneantur ſimiliter iudicare: niſi forte cũ aliquid cauſa neceſſitatis & vtilitatis inſpecta diſpẽſatiue duxerit ſtatuendum. Ibid. cap. In cauſis.

IDEM CONVENTVI S. Leufredi.

Secunda ſententia in diuerſa inſtantia contra primam lata tenet mero iure, nec debet infringi etiam ſi ſit iniuſta, ex quo ab ea non fuerit appellatum, præſertim ſi prima ſententia ſecundis iudicibus non fuit oſtenſa.

Conſtit. CVIII.

Ibid. cap. Inter monaſterium

INter monaſterium ſancti Anthonij Rothomagenſe & veſtrum, ſup mo-

dò eligendi abbatem in monasterio vestro fuit quæstio agitata. Et infra.

Cum constiterit nobis primam commissionem non fuisse per vltimam reuocatam, tum quia causæ suspicionis in iure propositæ, friuolæ videbantur, quas etiam tanquã dilatorias ante litis ingressum opponere debuissent, quibus corã delegatis eisdem de subeundo iudicium renunciasse videntur: tum etiam q̃niam de priuilegijs apostolicæ sedis & processu negocij coram primis iudicibus nihil in secundis literis dicebatur: quod si fuisset expressum, obtinere minime potuissent: Non obstante sentẽtia, quę pro monasterio sancti Anthonij dicebatur fuisse prolata, quæ tamen nobis ostensa nõ fuit: cum si à prædictis iudicibus fuisset ostensa, ea posthabita, cõtrarium statuissent: alioquin eam obijcientibus imputetur, cum sub prætextu nouorum instrumentorum lites non debeant instaurari.

Factum priorum iudicum ratum & firmum habemus, & eorum sententiam confirmantes electo à vobis nos ipsi munus benedictionis saluo iure dicœcesani curauimus exhibere.

IDEM EPISCOPO, DECANO & Cancellario Parrhisiensibus.

Tenet sententia contra priuilegium ostensum uel non ostensum, si ab ea non fuerit appellatum, uel supplicatum.

Constit. CIX.

Ibid. cap. Suborta.

SVborta inter Meldensem Episcopũ, & monasterium Resbacense super ipsius monasterij subiectione materia quæstionis, & procuratoribus partium litigantibus coram nobis, quia per confessionem partis aduersæ constitit eundem Episcopum quasi possessionem obedientiæ in eodem monasterio habuisse, ipsum restituendum decernimus ad eandem.

Verum quia priuilegium Innocentij Papæ prædecessoris nostri libertatem monasterij plenariam exprimebat, decano Suessionensi, & suis coniudicibus dedimus in mandatis, vt Episcopo in quasi possessionem obedientię restituto, nisi contra priuilegium rationabile aliquid obijceret & probaret, super subiectione monasterij sibi silentium imponere procurarent. Et infra.

Iudicibus autem causam instructam remittentibus, quia cognouimus efficaciores Episcopi rationes, subiectionem eidem adiudicauimus memorati monasterij, vt ibidem habeat tanquam dicœcesanus Episcopus potestatem, ita tamen, vt per hoc nullum apostolicæ sedis præiudicium generetur, quo minus si voluerit suam iustitiam prosequatur. Nimirũ si præfati Innocentij priuilegium Alexãdro fuit in iudicio præsentatum, & ipse tulit sententiam cõtra illud, intelligitur reprobasse. Si vero non fuit coram eo exhibitum, prætextu priuilegij de nouo reperti, prædicta non debet sententia retractari.

IDEM ABBATIBVS sanctę Marię in Cathag & vallis secretæ.

Sententia a qua fuit appellatum, retractatur, si constet testes, ad quorum dicta tantum lata fuit, conspiratores fuisse, & contradicente parte receptos.

Constit. CX.

Ibid. cap. Cũ I. & A.

CVm I. & A. canonici sancti Dionysij Remensis ex parte quorundam canonicorum eiusdem ecclesiæ nostro apostolatui referarint, quod abbas eorũ super dilapidatione, periurio, simonia, & quibusdam alijs erat multipliciter infamatus, nos Catalanensi episcopo & eius collegis dedimus in mandatis, vt ad ecclesiam personaliter accedẽtes, tam in capite, quam in membris corrigerẽt corrigenda, & statuerent quæ statuenda viderent. Et infra.

Iudices autem abbatis & canonicorum iuramenta recipientes, abbatem ab administratione ipsius ecclesiæ p sententiam remouerunt, correctione membrorum dilata, quam tunc non poterant expedire. A qua sententia cum procurator prędictus ad nostram audientiam appellauerit, proposuit dictam sententiam reprobandam, tum quia iudices lite non contestata in ipso negocio processerunt, tum quia iuramenta conspiratorum con-

cõtra ipsum recipientes, depositionibus coram partibus minime publicatis nec ostensis eisdem, ad sententiam procedere præsumpserunt. Et infra.

Quia vero de conspirationis articulo nobis non potuit fieri plena fides, mandamus, quatenus si vobis constiterit, q̃d illi cõspiratores fuerint, quorũ constat à iudicibus iuramẽta recepta, quod abbas probare voluit coram eis, & eorum dicta iudices secuti tantummodo, cum per alios ea probata non essent, sententiam protulerunt, vos irritantes processum eorũ, in negocio iuxta formam prædictam cõprehensam in prioribus literis procedatis. Si vero eos conspiratores fuisse nequerit comprobare, vel licet de hoc constaret, appareat tamen illos nihil super his deposuisse, pro quibus idem abbas fuit amotus, vel etiam si aliqua super his deposuerint, ea tamen per aliorũ dicta fuerant sufficienter ostensa, processum ipsorum iudicũ cõfirmetis, quia licet aduersus Abbatem non debuerint conspiratores admitti, iuramenta tamẽ ipsorum de veritate dicẽda super statu ipsius domus recipi potuerũt, vt per ipsorum dicta super alijs fides possit haberi, quę abbatem minime contingebant: præsertim cum tunc probatum non esset eos conspiratores fuisse.

IDEM H. DE CASTRO Guarcino.

Damnatus pro nulla uel pro modica iniuria infamis non efficitur.

Constit. CXI.

Ibid. cap. Cũ te a B.

CVm te à B. iniuriarum actione cõuento, eo quod diceres equum tuum non esse minoris precij quam capillos ipsius, iudices qui super hoc cognoscebant te in decem solidos condemnassent, tu timens ne ipsorum sententia te notaret infamia, beneficium restitutionis ad famam à sede apostolica implorasti.

Nos autem considerantes, quia nulla fuerit vel minima facta iniuria, volumus te per prædictam sentẽtiam infamia nõ notari.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Reuocata sententia propter defectum iurisdictionis, ut quia unus ex iudicibus publice excommunicatus erat, uel propter iuris ordinem non seruatum, iterum de principali quæritur.

Constit. CXII.

AD probandum quod procurator dominę. Et infra.

Ibid. cap. ad probã dum.

Vos autem interim agnoscatis de cõfirmationis sentẽtia, quæ lata est à iudicibus delegatis de electione custodis, vt eam (ficut de iure fuerit faciendum) cõfirmare vel infirmare curetis, ita vt si p eo quod vnus ex delegatis iudicibus, q eandem sententiam protulerunt, excommunicationis vinculo esset publice innodatus, quando sententia lata fuit, sicut p metropolitani literas perhibetur, aut ex alia iusta causa eandem sententiam constiterit infirmandum, ipsa cassata, de ipsius electione custodis iterum cognoscatis.

DE APPELLATIONIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III. illustri regi Franco rum.

Merus executor non recusatur, nec ab eo appellatur, nisi modum excedat, maxime si est datus cum clausula, appellatione remota.

Constit. CXIII.

Extra lib. 2. tit. 28. de appellat. ca. Nouit ille.

NOuit ille, qui nihil ignorat. Et infra. Præterea interdicti sentẽtiã Cardinalis nõ edidit, sed potius publicauit, nec fuit dictator ipsius, sed verus executor. Vnde cum secũdum ius ab executoribus appellari non possit, nisi forsan modum excederent in exequẽdo, nos etiã in literis super hoc directis ad ipsum, appellationis curauimus obstaculum inhibere, appellationi ab eo interpositę non fuerat deferendum. De suspicionis autem obiectu, licet eum merito tibi suspectum non fuisse credamus, non tamen & si fuisset, propter appellationem interpositam ab eo desistere de-

Supra eo-dẽ libro, cõstitutione. 103. & C. quorũ app. nõ recep. L. Ab executione.

buisset, ad quod non proprio motu, sed nostro potius præcepto processit.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si appellatio recipitur à iudice uel approbatur à parte, terminus ad eam prosequẽdam præfixus obtinet uicem peremptorij, ut in absentem procedatur ac si peremptorie fuisset citatus, nec talis terminus præueniri poterit ab aliqua partium.

Constit. CXIIII.

Ibid. cap. Sæpe contingit.

SAEpe contingit, quod cum ad nostram audientiam appellatur, ꝓpter defectum partis alterius neque per se, neque per responsalem idoneum appellationem interpositam prosequentis, vel forsitan ex malitia responsalis, mandatum procuratorium occultãtis, lites quæ de facili poterant terminari, remanent indecisæ, cum frequenter iuris quæstio moueatur, cuius apud nos probationes necessariæ non existunt, & interdum etiam facti quæstio de leui posset partibus præsentibus comprobari. Vnde licet in Lateranẽsi concilio fuerit constitutum, vt si in quocunque negocio aliquis appellauerit, & eo qui appellatus fuerat veniente, qui appellauit venire neglexerit, competentem illi recompensationem faciat expẽsarum, vt hoc saltẽ timore deterritus, in grauamen alterius non facile qs appellet: quia tamen propter hoc quæstiones prorogant, ꝑsenti decreto statuimus, vt si huiusmodi appellatio, vel à iudice recepta, vel à parte fuerit approbata, post terminũ appellationi ꝑfixum, edicti peremptorij vires obtineat, ita videlicet, vt extunc in absentẽ perinde ꝓcedatur, ac si pẽptorie vocatus ad iudiciũ extitisset.

Extra lib. 2. tit. 28. cap. Reprehensibilis

Quod si forsitan interposita prouocatio malitiose recepta vel approbata non fuerit, cum constiterit legitime puocatũ, nihilominus eam vigorem volumus obtinere, saluis constitutionibus de prouocantibus post sententiam promulgatis, quibus appellationes suas prosequi non curantibus, post terminum appellationi prosequendæ præfixum, rata manet sententia, quæ fuerat appellatione suspensa.

Quicquid autem contra citationem peremptoriam posset ab absente proponi, aduersus huiusmodi appellationem valeat allegari. Si quis autem terminum appellationis præueniens tacita veritate literas impetrauit, & careat impetratis, & pœnam contumaciæ non euadat.

Hoc autem in litibus siue iudicijs exercendis volumus obseruari.

IDEM LEMOVICENSI & Cathurcensi Episcopis.

Appellatione deserta per negligentiam appellantis, potest iudex ex officio procedere in casibus, in quibus eius officium exuberat.

Constit. CXV.

Ibid. cap. Constitutus.

COnstitutus in ꝑsentia nostra Claremõtensis Archidiaconus nobis exposuit quod Claremontensi decanatu vacante quidam canonci vota sua in Episcopum transtulerunt, & Episcopus cum quibusdam alijs expresse consentientibus in eundẽ, Archidiaconus ei cõtulit decanatum, vndecim canonicis prius appellantibus, ne quis assumeretur in decanum præter assensum omnium, cũ electioni eius viginti quinque tum ꝑ se tum Episcopo medio consentirent.

Cunq; sancti Marcelli presbyter Cardinalis, tũc apostolicæ sedis legatus, per terras illas transitum faceret, non vt appellationi ad nos interpositæ derogaret, sed vt instructam transmitteret ad nos causam, sancti * Illudij & sancti Andreæ abbatibus examinationem ipsius delegauit, & mandauit eisdem, vt partem contradicentem electioni decani citarent ad ipsum, cõtradictionis suę causam in eius præsentia ostensuram. Et infra. Egidij.

Intellecto igitur per assertionem cardinalis, quod sub ea forma fuerat appellatum, ne sine assensu omnium procederetur in electione decani, & quod appellantes appellationem infra annum non fuerãt prosecuti, nec erat, propter quod eis esset biẽnium indulgendum, cũ sicut bis simplicem nuncium infra tempus legitimum ad sedem apostolicam destinarant, sic potuissent saltem semel procuratorem idoneum destinasse: ne tñ peremptorias exceptiones ex eorũ parte ꝓponi tas videamur sub silentio præterire, mandamus, quatenus si vobis constiterit archidiaconum facto Episcopi, ex q̃ nitif, sponte

sponte renunciasse, vel prædictum Episcopum processisse ad electionem ipsius, prætermissis prædictis, sine qbus ne procederet in illa translatione voluntatum, ex qua nititur Archidiaconus, proponi tur esse actũ, ei super decanatu silentium imponatis: alioquin nominationem seu electionem taliter factam de alio, & quic quid fuerit sequutum ex ipsa, denuncietis irritum & inane.

IDEM CANCELLARIO Metensi.

Contra electum uel confirmatum nullum aliud ius expectantem, non admittitur regulariter exceptio uel appellatio, maxime frustratoria, ad impediendum electionis uel confirmationis effectum, sed possessione habita, poterit accusari uel denunciari.

Ibid. cap. Constitutis.

Constit. CXVI.

COnstitutis in præsentia nostra N. Decano sancti Saluatoris, & Cantore Metensi. Et infra.

Metensis intimauit Episcopus, quod sancti Saluatoris præpositura vacãte die electioni prefixo per patrem & filium, et sanctum spiritum, in virtute obedientię, ac sub animæ periculo Canonicos adiurauit, vt secundum Deum, & iuxta conscientiam suam vnum eligerẽt de duobus, in quos partes videbantur oculos extendisse, quem Ecclesiæ magis vtilem, & idoneũ reputarent. Decanus autem cũ duobus diaconibus & subdiaconibus tribus, dictum cantorem in prepositũ nominauit: Cantor vero ipse, qui presbyterali officio fungitur, & custos cum scholastico, & magistro B. sacerdotibus, leuitis duobus, & subdiaconis quinq;, te cõcorditer elegerunt, electionem tanquam à maiore & sanori parte capituli factam, cum de personæ tuæ honestate cõstaret, prædictus Episcopus confirmauit, & cũ tibi vellet domum & inuestituram porrigere (vt moris est) decanus ad sedẽ apostolicam appellauit contra te, impotentiam duntaxat allegans, proponẽdo te in partibus illis quasi penitus impotẽtem, in quibus præpositiuæ possessiones existunt: addens quod alia tibi obiiceret in præsentia nostra, quæ tunc in præsentia iudicis suspecti noluit explicare.

Nos ergo, quia constitit euidenter illam appellationis causam, quæ fuit expressa, rationabilem non fuisse, aliam autem tunc non expressit, & si dixerit idem Decanus, quod aliam vellet obiicere coram nobis, decreuimus tuæ confirmationis effectum non debere per ea quę sunt proposita impediri.

Si quid tamen contra te non in modum exceptionis ad impediendum electionis & confirmationis effectum, sed in modum denunciationis vel accusationis duxerit proponẽdum, postquam pacificam ipsius prępositurę possessionem fueris assequutus, proponendi licẽtiam non negamus.

IDEM VIGORIENSI Episcopo.

Appellari potest, si locus non tutus partibus assignatur, etiam si sit scriptum, appellatione remota.

Constitutio CXVII.

EX parte tua. Et infra. Præsenti pagina respondemus, quod quum ex cultetur honeste, qui ad præsentiam delegatorum iudicum non potest secure venire, citatus tu vel tui quoties ad illos iudices vos euocari contigerit, ad quorum præsentiam vobis periculosum est ire, libere poteris appellare, etiam si in literis commissionis appellationis fuerit remedium intercluſum, nisi iudices vobis assignent locum idoneum & securum. Ibid. cap. Ex parte tua.

IDEM EPISCOPO, DECANO & Præcentori Herfordensibus.

Licite appellat reus, si non auditur excipiẽs procuratorem actoris non habere sufficiens mãdatum, uel se prius conuentum per alias literas, de quibus non fit mentio in secundis.

Constit. CXVIII.

SIgnificauit nobis magister hospitalis Eboracensis. Et infra. Ibid. cap. Significauit.

Prẽterea capitulum Eboracense auctoritate quarundam literarum, in quarum sigillo continebatur sigillũ capituli ad citationes tantum, cum aliud sigillum capitulũ illud noscatur habere, quendã cõstituebat actorẽ: sed licet idẽ magister allegauerit, q̃d occasiõe literarũ illarũ actor

non deberet admitti, & insuper adiunxisset, quod autoritate literarum quarundam à nobis ad alios iudices obtẽtarum prius conuentus, non debuit per literas posteriores, in quibus nulla fuerat mentio de prioribus, conueniri, iudices tamẽ exceptiones huiusmodi admittere noluerunt, propter quod vocem ad nos appellationis emisit.

Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit ob dictas causas, vel earũ aliquam ad nostram fuisse audiẽtiam appellatum, reuocato in irritum quicquid noueritis post appellatiõem huiusmodi esse factum, partes ad nostram audientiã conuocetis, & in causa procedatis.

IDEM MAGISTRO G. ARchidiacono, & venerabili Normanno Canonibus Suessionensicis.

Licite appellat reus, si non auditur, petẽs declarari rem petitam in libello.

Constit. CXIX.

Ibid. cap. Significantibus.

SIgnificantibus T. & R. fratribus, nostro fuit apostolatui declaratum, q̃d quum inter ipsos ex vna parte, & V. ex altera, super quadam terra corã iudicibus delegatis quæstio verteretur, ipsi quum plures terras haberent, vt terra illa super qua quęstio vertebatur ostenderetur eisdem, à iudicibus postularunt: quod cum ipsi facere denegarent, ad nostram audientiam prouocauerunt.

Quocirca mandamus, quatenus, si est ita, reuocato in statum debitum, si quid post appellationẽ noueris attentatũ, &c̃.

IDEM EBORACENSI EPIscopo, & Abbatibus de Lucano & monte molli.

Iudex à quo nõ potest statuere terminum ad finiendam appellationem: quod si fecerit, intelligitur statuisse ad se præsentandum.

Constit. CXX.

Ibid. cap. Exinsinuatione.

EX insinuatione Prioris & Canonicorum sanctæ Barbaræ nobis innotuit, quod cum inter ipsos ex vna parte, & V. camerarium de Tangar. ex altera, super quodam monasterio coram iudice ordinario quæstio verteretur, & idem Camerarius ad nostram audientiam appellauerit, appellationi terminum non præfigens, dictus iudex, qui causam illius fouere videbatur, pro eo quod quidam clericus commensalis suus dicti Camerarij in eadem causa fuerat aduocatus, hunc terminum appellationi præfixit, vt ad festum Purificationis vtraque pars esset ab appellationis prosequutione reuersa, licet non potuit nobis legem imponere, vt eam teneamur infra dictum terminum expedire, quum & secundum legitimas sanctiones lis, quę in consistorio principis speratur inferri, absque damno moræ intacta permaneat, donec ipsam faciat introduci, & à proceribus dirimi, iuxta morem. Interim autem nuncius Camerarij præueniens nuncium eorundem, nec ipso vsque ad terminum legitimum expectato impetrauit literas & recessit.

Quia vero fraus & dolus alicui patrocinari non debent, mãdamus, quatenus, si est ita, partibus cõuocatis, audiatis causam, & si de his constiterit, literæ Camerarij non valebunt.

IDEM ROFENSI ET Bondensi Episcopis.

Qui extra iudicium appellat ex ueriſimilibus & probabilibus causis, ne in possessione molestetur, si postea spoliatur, restituitur ante omnia in statum, in quo erat tempore appellationis emissæ.

Constit. CXXI.

Ibid. cap. Bonæ memoriæ.

BOnæ memoriæ O. de camera persona Ecclesiæ de Fan. viam vniuersæ carnis ingresso, Abbas sancti Augustini Cantuarien sis eiusdem Ecclesiæ, quam ad se asserit pertinere, primo per quosdam monachos, secundo per seipsum possessionem ingressus, ad nos plures vocem appellationis emisit, ne quis eum super possessione ipsius Ecclesiæ præsumeret molestare. Cunque aliquandiu prædictam Ecclesiam pacifice possedisset, quidam laici Cantuarien sis diœcesis ipsum Abbatẽ & monachos de possessione ipsius Ecclesiæ per violentiã eiecerunt. Et infra.

Procurator v̄o archidiaconi ꝓposuit ex aduerso, q̃d defuncta psona Ecclesiæ, archidiacono tm̃ datur eius custodia: imo Archidi-

Archidiaconi, qui fuerunt pro tempore, tam de iure communi, quàm de generali cõsuetudine, tam in illa Ecclesia, quam in cęteris eiusdem diœcesis hoc iure semper vsi fuere. Præterea præfatus O. nomine Archidiaconi Ecclesiam possedit eandem, vtpote qui ei vnam procuratiõem, & quinq; solidos nomine ecclesię annis singulis exoluebat. Et infra.

Præmissis igitur diligenter inspectis, prædictos Abbatem & monachos in eũ statum, in quo tempore appellationis factæ ex verisimilibus & probabilibus causis ad nos legitime interpositæ fuisse noscũtur (proprietatis parti vtrilibet saluo iure) decernimus reducendos, ac fructus medij temporis perceptos censuimus pariter assignandos eisdem.

IDEM SANCTI AVGVstini & sancti Gregorij Prioribus.

Itineris arreptio habet uim appellationis, si seruantur ea quæ seruari debẽt in appellatione.

Constitutio CXXII.

Dilecti filij Io. & H. Prioris, & monachorum Cantuariensis Ecclesię nuncij retulerunt, quod cum pro causa, quę inter dictos Priorẽ & monachos & Cantuariensem Archiepiscopum super capella de Lamede verteretur, ab ipsis ad sedem Apostolicam mitterẽtur, idem Archiepiscopus post iter arreptũ in eos excommunicationis sententiam promulgauit.

Cum autem plus sit ad sedem Apostolicam facto prouocare q̃ verbo, & ipsis propter dictam causam ad Romanã Ecclesiam veniẽtibus, intelligitur ad sedem Apostolicam prouocatum, mandamus, quatenus si est ita, dictos Io. & H. denuncietis excommunicationis vinculo non teneri.

IDEM EPISCOPO Eliensi.

Per clausulam, appellatione remota, inhibetur omnis appellatio, quæ à iure non indulgetur expresse.

Constit. CXXIII.

Pastoralis officij diligentia. Et Infra. Quęsiuisti, vtrum quando inhibetur appellatio in rescripto, frustratoria tantum inhibita videatur.

Nos igitur attendentes, quod per appellationem frustratoriam, etiam si non fuisset inhibita, negocium nõ debeat impediri, respõdemus, quod quęlibet prouocatio intelligitur remoueri, quę à iure non indulgetur expresse: sed si appellans fuerit grauatus iniuste, grauamen huiusmodi per superiorem poterit emendari.

Verum, quia multoties quis ad tempus per appellationem legitimam à iudicis sui, quo ad aliquem certum articulum, eximitur potestate: consuluisti nos, vtrum si quis excõmunicationis sententia innodatus, ante denũciationem ipsius ab ea tanquam minus rationabiliter promulgata in eo casu, in quo ante sententiam appellatoriam vires obtinuisset, curauerit prouocare, eo quod per appellationem interpositam excommunicantis videtur iurisdictio dormitasse, ipse denunciare possit eundem, & ad tempus ecclesiasticis beneficijs clericum spoliare.

Nos itaq; respondemus, quod quum executionem excommunicatio secũ trahat, & excommunicatus per denunciationem amplius non ligetur, ipsum excommunicatum denũciare potest, vt ab alijs euitetur: & illi prouentus ecclesiastici merito subtrahuntur, cui Ecclesiæ cõmunio denegatur.

IDEM EPISCOPO Parrhisiensi.

Si appellans ad superiorem comparet corã iudice inferiori super concernentibus ipsam appellationem, ipsi appellationi renunciare uidetur. Si autẽ protestetur, quod propter hoc non intendit renunciare appellationi, tanquam contraria allegans, non est audiendus, nisi notorium sit actum illum esse iniustum, super cuius emendatione adiuit inferiorem.

Constit. CXXIIII.

Solicitudinem pastoralis. Et infra. Sane quum sicut recepimus duobus coram Episcopo litigantibus alter eorum ad sedem Apostolicam appellasset, Episcopus appellantem reputans cõtumacẽ, ipsum excõmunicationis vinculo innodauit: q corã metropolitano de Episcopo sibi petijt iustitiam exhiberi, asserens quod post appellationem legitime ad nos interpositam ipsum excommuni

Ibid. cap. Solicitudinem pastoralis.

municauerat,& petẽs ſe ad eum ſtatum, in quo fuerat appellationis tempore,à metropolitano reduci,denunciari videlicet abſolutum,adiũciens etiam quod appellationi non renunciabat obiectæ, ſed proſequi volebat eandem.Et infra.

Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus,quod ſicut metropolitanus de appellatione ad nos interpoſita cognoſcere omnino nõ valet,ſic nec de his quæ poſt appellationem fuerant innouata,dũmodo de aliꝰ cognoſci non poſſit, niſi de appellatiõe pariter cognoſcatur, vel de his q̃ appellationis cauſam contingere dinoſcũtur.In q̃ caſu ſi metropolitanus ad cognoſcendum partes ſuas interponere forte pręſumeret,Epiſcopus poſſet ad appellationis beneficium conuolare.Nam ad officium eius,qui de appellatione cogniturus eſt,pertinet prudenter corrigere quæ contra ipſam inuenerit attentata:ſi vero notorium exiſteret,quod mandatum Epiſcopi indiſcretumfuerat, vel iniuſtum, cui non tenebatur ſubditus obedire,ac per conſequentiam ei liq̃bat euidenter ſubditum legitime prouocaſſe, poteſt Archiepiſcopus autoritate metropolitani declarare ſubditum irrationabiliter extitiſſe anathematis mucrone percuſſum. Cum autem excommunicatus,qui appellauerat iuxta perſcriptam formam coram Archiepiſcopo,deponit contra Epiſcopum quęſtionem, metropolitanus ad cognoſcendum de cauſa poteſt interponere partes ſuas, cum ille appellationis proſecutioni renunciaſſe tacite videatur: ſed ſi verbo vel facto appellationem ſe velle proſequi proteſtet, non eſt tanquam aduerſa petens & ſibi contrarius audiendus.

IDEM EPISCOPO ET Cantori Trecenſibus

Per appellationem legitime interpoſitam principale cum acceſſorijs ad iudicem appellationis defertur,& ſententiæ excommunicationis & interdicti poſt appellationem latæ non tenent.

Conſtit. CXXV.

Ibid. cap. Dilectis filijs

Dilectis filijs Decano Altiſiodorẽſi,ac magiſtro R.Altiſiodorenſis Epiſcopi procuratore in noſtra præſentia conſtitutis,idem magiſter propoſuit, quod cum dictus Epiſcopus presbyterũ domus dei, in qua diſpenſationẽ plenariam obtinere dinoſcitur, detineri faceret vinculis mãcipatum,pro eo quod bona quædam eiuſdem domus,quæ furtiue ſubtraxerat,reſtituere detrectabat,propter quod etiam ab eodem Epiſcopo excommunicationis fuerat vinculo innodatus,& ſupradictus decanus Epiſcopũ monuiſſet,vt ei reſtitueret vel ſaltem recrederet presbyterum memoratum, quẽ ad iuriſdictionem ſuam pertinere firmiter aſſerebat,Epiſcopus metuens ne decanus aliquid in ſuum præiudicium attentaret,ſe ac ſuos ,ſtatum eccleſiæ,ac ciuitatis,ptectioni metropolitani ſupponens, ad eius audientiam appellauit. Verum decanus poſt modicum tempus interdictũ huiuſmodi promulgauit,vt epiſcopo in ciuitate præſente à diuinis in Altiſiodorenſi eccleſia ceſſaretur.Poſtmodum vero,cum die appellationi præfixo comparuiſſent partes coram officiali curiæ Senonenſis,decanus allegans quod appellationi ab Epiſcopo interpoſitæ ideo nõ duxerat deferendum,quoniam presbyter ſupradictus adhuc in vinculis tenebatur, quando ad nos vocem appellationis emiſit.Officialis autem iudicauit irritũ interdictum à decano poſt appellationem Epiſcopi promulgatum.Et infra.

Quia vero idem Epiſcopus diuerſos modos expreſſit, ſecundum quos decano paratus fuerit ſuper captione presbyteri iuſtitiam exhibere, ad metropolitanam ſedem appellans,decanus non potuit poſt hoc ferre ſententiam interdicti, & ideo ſententiam ipſam ab eo poſt appellationem legitime promulgatam irritam decernimus & inanem:non obſtante quod decanus ad excuſationem ſuam quaſi variando propoſuit, quod priuſq̃ Epiſcopus appellaſſet, ſententiam tulerat,cuius effectũ ad tempus duxerat ſuſpendendum , cum interim appellatione interpoſita procedere non debuerit ad ſententiam exequendam, officialis proceſſum,qui poſt appellationẽ huiuſmodi ſententiam interdicti irritam & inanẽ decreuit,temerarium iudicans, cum appellatione ad nos interpoſita nil debuit in

innouari. Præterea licet excommunicationis ſententia in Decanum per Epiſcopum promulgata, rite lata prima facie videretur, quum per dictum Officialem eſſet prohibitum, ne ſeruaretur in Eccleſia interdictum, & Decanus ne celebraretur in Eccleſia prohibendo, diuinum videretur officium pturbare: qa tamen per appellationem ad nos interpoſitam ex parte Decani, cui etiam officialis duxerat deferendum, apoſtolos concedendo, non ſolum principale negocium, ſed acceſſoria etiam ad noſtrum referebantur examen, eandem ſententiam poſt appellationem promulgatã decernimus viribus caruiſſe, Verum licet Archiepiſcopus poſt appellationem prę dictam, de qua ſibi per officialis literas innotuerat, Decanum denunciauerit eui tandum: Senonenſes tamen canonicos, qui ſaniori ducti conſilio communicauerunt eidem, vt appellationi ad nos interpoſitę magis quàm denunciationi ab Epiſcopo factæ deferrent, inculpabiles iudicamus.

IDEM MEDIOLANENSI Archiepiſcopo.

Poſtquam Papa aliquam cauſam ad ſe reuocat, non ualet proceſſus poſtea per minorem iudicem factus, ſicut non ualeret, ſi fuiſſet ab eo legitime appellatum.

Ibid. cap. Noſtrũ.

Conſtit. CXXVI.

VT noſtrum prodeat de vultu Dei iudicium. Et infra. Iudicibus dedimus in mandatis, vt ſi poſt ſecundũ mandatum, per quod totius cognitionem negocij ad noſtrum iudicium reuocauimus, traditionem figilli dicto H. à te cognoſcerent eſſe factam, eam decernerent irritam & inanem, inhibentes illi, ne quomodolibet eo vti præſumeret, Cum plus ſit Romanum Pontificem ad ſe aliquod negocium reuocare, quam quenquam ad eum ſuper aliquo negocio prouocare.

IDEM ABBATI SANCTI Felicis, & G. Canonico Bononienſi.

Si terminum appellationi proſequendæ ſtatutum ab homine, altera pars præuenit, hoc tacito literas impetrando, literæ non ualent: ſed terminum iuris etiam appellatus præuenire poteſt, dummodo nimium non præcurrat: & ubi ex dilatione immnet periculum (etiam neutra parte proſequente) poteſt iudex ad quem ſupplere partes, compellendo ad proſequutionem.

Conſtit. CXXVII.

Ibid. cap. Oblatæ nobis.

OBlatæ nobis veſtræ literę continebant, quod quum quidam iudices, quibus cauſa, quæ inter Sambrienſem & Rinocorenſem plebes vertebatur, fuerat ab Apoſtolica ſede commiſſa, pro plebe Sambrienſi ſententiã protuliſſent, ac à procuratoribus plebis de Rinocor. ad nos fuerit ſine termino appellatum, nec delatum appellationi fuiſſet, nec ad proſequutionem ipſius terminus à iudicibus partibus aſſignatus: plebanus de Sambro, ſuper obſeruatione p̃dictę ſententiæ, ſicut rationabiliter lata erat, noſtras ad vos literas, & alia pars alias commiſſionis literas à nobis ſuper infirmanda eadem poſtmodũ ad alios iudices impetrauit, nulla in poſterioribus literis de prioribus habita mentione. Vnde in dubitatione reuocato, an poſteriores iudices vel vos de illa debeatis cognoſcere, nos ſuper hoc conſulere voluiſtis. Et infra.

Licet igitur appellanti legitime à ſentẽtia indulgeatur annus à lege, aut ex iuſta cauſa biennium ad appellationem interpoſitam proſequendã: quia tamen huiuſmodi terminus poteſt reſtringi, non ſolum à prouocante, verũ etiam à iudice, à cuius ſententia prouocatur (cum ideo ſit conſtitutum, nõ vt terminus ipſe præueniri non poſſit, ſed ne valeat prorogari) credimus diſtinguẽdum in quo caſu literæ impetrantur. Et quidem quando certus terminus ab appellante, vel à iudice appellationi præfigitur proſequendę, ſi eo tacito appellatus literas impetrauerit, huiuſmodi literæ tanquam tacita veritate ſurreptæ obtinere non debent aliquam firmitatem. Supra eodem lib. cõſtit. cxv.

Si vero nõ ſit aliquis terminus à iudice vel ab appellante præfixus, pars appellata infra terminum conſtitutum à lege (dummodo nimium non prę curret, vt appellantem in commiſſione impetranda ſupplantet) commiſſionis literas poterit impetrare, quarum autoritate in appella-

pellationis causa legitime ꝓcedatur, ita quod si appellans voluerit in causa appellationis procedere, oportebit eum agere sub iudice sic obtento, nisi possit eum legitime recusare. Quod si agere noluerit, appellatus potest nihilominus ꝓsequi causam ipsam, maxime si sentiat sibi ex dilatione imminere grauamen.

Superior quoq; iudex si viderit ex dilatione periculum imminere, potest & debet neutro prosequẽte appellationem occurrere, vt periculum euitetur: puta si à sententia lata super confirmatione alicuius electi fuerit ꝓuocatũ, & vtraq; pars velit etiam ad annum prosequutionem appellatiõis differre, potest vtiq;, imo debet superior iudex, ad quem fuerat appellatum, terminum prouide moderari, ne gregi dominico diu desit cura pastoris.

Ex his igitur consultationi vestræ noueritis esse resp̃sum, quod per posteriores nõ derogatur prioribus legitime impetratis, per quas ad confirmandam sententiam, vel infirmandam præuia potestate procedi.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Altera parte contumaciter absente, potest iudex appellationis etiam principale negocium diffinire. si post litem contestatam fuerit appellatum.

Constit. CXXVIII.

Ibid. cap. Per tuas literas.

PEr tuas literas requisisti, vtrũ si post latam sententiam, vel saltẽ post depositiones testium publicatas fuerit apte appellatum, hi qui super hæc delegantur à nobis, si altera partium eorum se noluerit conspectibus præsentare, causam sibi delegatam iudiciali possint calculo terminare.

Nos igitur cõsultationi tuę taliter respondemus, quod quum lis sit super eodem negocio coram primis iudicibus legitime contestata, poterunt iudices delegati (eo qui conuenitur se per contumaciam absentante) cum eis de meritis causæ liquebit, commissum sibi negocium diffinire.

DE CONFIRMATIONE vtili vel inutili.

INNOCENTIVS PAPA tertius Decano Padebornẽsi.

Innouatio priuilegij nouum ius non tribuit, nec antiquum cõfirmat, sed si quod competebat, conseruat.

Constit. CXXIX.

Extra lib. 2. tit. 30 de confirmatione vtili vel inutili, cap. Cum dilecta in christo filia.

VM dilecta in Christo filia Abbatissa & sorores Ecclesię de Gardeuenensi, sua cuperent priuilegia innouari, propter viarũ discrimina q̃tuor Episcopis & Abbatibus totidem, vt ea inspicerẽt diligenter, & tenorem ipsorum fideliter transscribentes sub sigillis suis nobis remitterent duximus iniungendum. Et infra.

Nos autem tam legato, qui sub sigillo proprio ea nostro fecit conspectui præsentari, quàm inquisitoribus ipsis fidem debitam adhibẽtes, licet non videremus, quare non deberent eadem priuilegia innouari: quia tamen C. maioris Ecclesiæ, & I. sanctæ Crucis Canonici proposuerunt Hildesemensem Ecclesiam in possessione subiectionis ipsius monasterij per centum annos & amplius extitisse, priuilegia ipsa tunc non duximus innouanda.

Vnde iudicibus dedimus in mandatis, vt ad locum idoneum accedentes, citatis qui fuerint euocandi, inquirerẽt super his diligentius veritatem, à quibus pars Hildesemensis Ecclesiæ, ad apostolicam sedem appellauit. Nuper autem iterato prædicta petijt Abbatissa, quatenus deberemus priuilegia suæ Ecclesiæ renouare. Ex aduerso vero fuit postulatũ, vt causam ipsam discretis viris committere dignaremur, qui testes reciperent, quos contra priuilegia monasterij & ad probãdum præscriptionem legitimam inducere proponebant.

Nos igitur attendentes, quod iure sit ciuili statutum, vt quando periculum testium formidatur, ne veritas occultetur, vt probandi copia fortuitis casibus subtrahatur, etiam lite non contestata, testes valetudinarij, & alij, de quibus ex aliqua rationabili causa timetur, ad testimoniũ admittantur: eiusdem æquitatis similitudine

dine prouocati, prędicta priuilegia, quasi iam nimia vetustate consumpta, quum fuerint non in pergameno, sed in papyro conscripta, duximus innouanda, nolentes quod ex innouatione huiusmodi nouũ ius monasterio acquiratur, sed antiquum, si quod habet, per innouationẽ priuilegij conseruetur.

Quia vero præfatum monasteriũ ad ius & proprietatem apostolicæ sedis per priuilegia prædecessorum nostrorũ pertinere monstratur, ne ius Ecclesiæ Romanę remaneat indefensum, eandem Abbatissam procuratricem ipsius duximus statuendam, vt cũ aduersus Romanæ Ecclesiæ possessiones & iura non nisi centenaria currat p̃scriptio, ipsa sup hoc, & alijs, vice nostra procuret, quæ coram te in iudicio fuerint procuranda.

Nolentes igitur, q̃d de statu eiusdem monasterij diutius dubitetur, mãdamus, quatenus locum tutum & commodũ eligens recipias testes, quos ad præscriptionem probãdam Hildesemensis Ecclesia, vel ad interruptionem ostendendam cœnobium duxerit producendos: & si legitimam p̃scriptionẽ probauerit, vt intendit, nisi probata fuerit interruptio ex aduerso, subiectionẽ ipsius monasterij adiudices Episcopo memorato, cũ constet ipm in sua diœcesi cõstitutum, priuilegium, q̃d monasterio innouari fecimus, corrumpẽdo: alioquin eidem super hoc perpetuum imponens silentium, monasteriũ pronuncies perpetua libertate gaudere, nostro sibi priuilegio resignato.

IDEM EPISCOPO ET Præposito Vticensibus.

Non ualet confirmatio quam religiosus impetrauit à Papa super temporali administratione, seu prioratu, si tacuit se regularem, si uero expressit, reseriptum præsumitur falsum, quia Papa non consueuit concedere.

Ibid. cap. Ad nostrã audientiã

Constit. CXXX.

AD nostram audientiam Præposito Nemanensis Ecclesiæ significante peruenit, quod quidam Canonici Nemanensis Ecclesię à nobis literas confirmationis super administrationibus suis obtinere laborant, religionis suæ conditione suppressa.

Cum igitur regularibus personis nõ consueuerit Apostolica sedes aliqua personaliter confirmare, mandamus, quatenus confirmationes, quas ab ipsis canonicis, quum regulares existant, noueritis taliter impetratas, denuncietis irritas & inanes.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Concordat cum capitulo supra proxime posito.

Constit. CXXXI.

Ibid. cap. Porrecta nobis ex parte

PORrecta nobis ex parte tua petitio continebat, quod plures ex religiosis, qui prioratibus & alijs administrationibus pręsunt, à nobis super ipsis quoad vixerint possidendis, confirmationis literas se asserunt impetrasse. Et infra.

Cum igitur à cancellaria nostra huiusmodi literas emanasse nõ credamus, mandamus, quatenus illos, qui tales literas exhibuerint, in quibus prioratus vel administrationes tanq̃ religiosis confirmãtur, eosdẽ punias tanquã falsitatis autores. Si vero in eis non fit mẽtio religionis ipsorum, illas tanquam tacita veritate surreptas denuncies non valere.

IDEM NOBILI VIRO MATthæo de Riuarijs.

Sententia seu laudum contra formam iuris uel compromissi latum per arbitros, licet per Papã in forma communi fuit confirmatum, non tenet.

Constit. CXXXII.

Ibid. cap. Examinata.

EXaminata causa, quę vertitur inter te, & milites Campanicos super Ecclesia sancti Angeli, perpendimus arbitrium, quod vicedominus Sabinensis dicebatur super eodem negocio promulgasse, contra formam iuris & compromissi fuisse dictatum. Vnde quum non obstante confirmatione Celestini Papæ prædecessoris nostri, qui confirmauerat illud, sicut prouide latum fuerat & ab vtraq; parte receptum, decernimus ipsum irritum & inane.

Libri secundi FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS TERTII, CONSTITUTIONUM DECRETALIUM IN ECCLESIA CATHOLICA LIBER TERTIUS, AGENS POTISSIMUM DE VITA & HONESTATE CLERICORUM, DE REBUS NEGOCIIS QUE AD EOS PERTINENTIBUS, DENIQUE DE ECCLESIIS EARUNDEMQUE ATTINENTIIS.

DE VITA ET HONESTATE Clericorum.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei, dilecto nobis N. Apostolicæ sedis Legato.

Ecclesiastici iudices & delegati gratis iudicare debent, nec exigere possunt decimam, uel aliam quotam litis, etiam si hoc habeat consuetudo.

Constit. I.

Extra lib. 3. tit. 4. de vita & honesta clericorum, cap. Cum ab omni specie. 1. Thes. 5

VM ab oī specie mali p̄cipiat Apostolus abstinere. Et infra. Sane ad audientiam Apostolatus nostri p-uenit, q̄d cum ex delegatione nostra causas suscipitis pertractandas, more secularium super decima litis vel parte alia, pro diuersa terrarum cōsuetudine, præter expensas victualium cum litigantibus receptis pignoribus, pro salario conuenitis: non attendentes, quod ad hoc vobis & alijs clericis sint ecclesiastici redditus deputati, vt ex ipsis honeste viuere debeatis. Et infra. Ideoq; mādamus, quatenus ab huiusmodi exactionibus de cętero abstinētes, vigorem iudiciarium gratis studeatis litigantibus impartiri: non obstāte quod in fraudem à quibusdā proponitur, q̄d id exigatur nomine assessor̄, cum nec iustum iudicium iudici vendere liceat, & venales sententiæ ab ipsis etiam secularibus legibus reprobentur.

IDEM LIVONIENSI EPIscopo & eis qui cum eo sunt fratribus.

Ad euitandum scandalum, posſunt religiosi diuersi habitus missi ad prædicandū de nouo conuersis, se in unum superiorem habitum & propositum conformare.

Constit. II.

Ibid. cap. Deus qui.

DEus qui Ecclesiam suā noua semper prole fœcundat. Et infra. Ne igitur, si dispar in vobis obseruantia fuerit, & dissimilis habitus apud eos, quibus vnum Euangelium prædicatis, scandalum suscitetur, mandamus, quatenus eo non obstante, quod inter vos monachi sunt, & canonici regulares, vel alij etiam regularē vitam sub alia districtione professi, oñes pariter in vnum regulare propositum & honestum habitū, quantum ad hoc spectat officium, conformetis.

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius.

Ludi theatrales etiam prætextu consuetudinis in Ecclesijs uel per clericos fieri non debent.

Constit. III.

Ibid. cap. Cum decorem.

CVm decorē domus Dei. Et infra. Interdū ludi fiunt in Ecclesijs theatrales, & non solum ad ludibriorum spectacula introducuntur in eis monstra laruarum, verum etiam in aliquibus festiuitatibus, diaconi, presbyteri, & subdiaconi in-

ni insaniæ suæ ludibria exercere præsumunt. Et infra.

Fraternitati vestræ mãdamus, quatenus, ne per huiusmodi turpitudinẽ Ecclesiæ inquinetur honestas, prælibatam ludibriorum consuetudinem vel potius corruptelã curetis à vestris Ecclesijs extirpare.

DE COHABITATIONE clericorum & mulierum.

INNOCENTIVS PAPA III. Exonienſi Epiſcopo.

Si fornicatio clerici ita est publica, quod transit in notorium, nec accusator nec testis necessarius est, sed si est publica per solam famam, non sufficiunt ad condemnationem sola testimonia, id est, testium dicta non iuratorum, sed si ex hoc oriretur scandalum, indicitur purgatio, in qua deficiens canonice punitur.

Extra lib. 3. tit. 2. de cohabitatione clerico. & mulierũ. cap. Tua nos duxit

Constit. IIII.

TVa nos duxit fraternitas consulendos, si de clericis publice concubinas habentibus, q quando à te cõueniuntur se esse cõcubinarios diffitẽtur, nec apparet cõtra eos legitimus accusator, credendum sit testimonio bonorũ virorum, inter quos viuere dinoscuntur.

Nos igitur cõsultationi tuæ taliter respondeamus, quod si crimen eorum ita publicum est, vt merito debeat appellari notorium, in eo casu nec testis, nec accusator est necessarius: cum huiusmodi crimẽ nulla possit tergiuersatione celari. Si vero publicum est, non ex euidentia, sed ex fama, in eo casu ad condemnationem eorũ sola testimonia non sufficiunt, cum non sit testimonijs, sed testibus iudicandum. Sed si de clericis ipsis talis habeatur suspicio, vt ex ea scandalum generetur in populo, licet contra ipsos non apparuerit accusator, eis tamen est canonica purgatio indicenda: quam si præstare noluerint, vel defecerint in præstãda, eos canonica debebis animaduersione punire.

IDEM EPISCOPO PISTORIENSI.

Mulieres quænam & quando permittantur clericis cohabitare.

Constit. V.

ANobis tua fraternitas requisiuit. Et infra. Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi forte de illis personis existant, in quibus naturale fœdus nihil permittat sæui criminis suspicari.

DE CLERICIS CONIUGATIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Noruicensi Episcopo.

Auferenda sunt clerico beneficia, quæ habebat tempore contractus matrimonij: collata uero postmodum scienter per Episcopum, per eundem auferri non possunt, sed per superiorem.

Constit. VI.

DIuersis fallacijs. Et infra. Accepimus aũt quod quidã clerici tuę diœcesis, q matrimoniũ cõtraxerunt, ecclesiastica bñficia detinere cõtendũt, in quorum conuersatione cithara cum psalterio male concordat. Extra lib. 3. tit. 3. de clericis cõiugatis. cap. Diuersis fallacijs. 1. Cor. 7

Cum ergo vir cogitet quõ placere possit vxori, & ideo minus quę Dei sunt valeat cogitare, cũ quasi diuisus in duo, plenam sui nõ habeat potestatẽ, vt ei, à quo stipẽdium recipit, plenius famuletur, mãdamus, quatenus huiusmodi clericos beneficijs ecclesiasticis, quæ in tua diœcesi sunt adepti, priues, appellatione remota: præsertim quum rerum ecclesiasticarum substantia per tales soleat deperire. Nisi forte tu talibus scienter contuleris ecclesiastica beneficia, quibus eos non per te, sed per superiorẽ decernimus spoliãdos. 21. dist. ca. Siracusanæ.

IDEM ARCHIEPISCOPO Archeronensi.

Filius sacerdotis Græci ex uxore genitus, licite inter Latinos promouetur, si scandalum non obsistat.

Constit. VII.

CVm olim ad nostrã audientiã peruenisset, qd canonici Anglorien. cãtorẽ Tricaricen. sibi elegerint in pastorem. Et infra. Licet tibi de forma electionis canonice ac idoneitate psonæ in alijs constitutisset, mouit te tñ, qd cũ pater eius Græcus fuerit, & iuxta ritũ Græcorũ vxorem duxerit in minoribus ordinibus cõstitutus, cantorem ipsum ex vxore legiti Ibid. cap. Cum oli. 31. dist. ca. Si quis eorum.

ma in ſacerdotio ſuſcepiſſet.

31.diſt.ca. Nicæna. & ca Qm̃ &.ca. Alit

Nos igit attendentes, q̃d oriẽtalis eccleſia votũ cõtinentiæ non admiſit, qm̃ oriẽtales in minoribus ordinibus cõtra hunt,& in ſupioribus vtunt matimonio iã cõtracto,mandamus,q̃tenus,niſi p eo q̃d inter Latinos greci hm̃i cõuerſant,regiõis cõſuetudo repugnet: ſi aliud cano nicũ nõ obſiſtat,ad cõfirmationẽ & cõſecrationẽ eiuſdẽ ſine dubitatiõe pcedas.

37.diſt.ca. Placuit.

IDEM EPISCOPO PI ctauienſi.

Clericus coniugatus non beneficiatus,non cogitur deferre tonſuram. Conſtit.VIII.

Ibid. cap. Ioannes.

IOãnes nobis conq̃rendo mõſtrauit, q̃d tu eũ,quãq̃ iã dudũ vxorẽ legitimã duxerit,p eo q̃d prius in Acoluthũ fuerat ordinatus,cõpellere niteris,vt tõſurã deferat clericalẽ:ex q̃ interipſum & vxorẽ ſuã poſſet ſcãdalũ generari, de cõſuetudine terræ tuæ clerici vxorati non coguntur inuiti portare tonſuram.

17. qneſt. 4.ca.Si qs ſuadente.

Qm̃ igit idẽ etiã tõſoratus, nõ poteſt priuilegio clericali gaudere,Mãdamus,q̃ tenus ipſum ſup tõſoratione hmõi non moleſtes,dũmodo nullũ pcipiat beneficiũ eccleſiaſticũ,cuius ratiõe teneat clericalẽ deferre tõſurã:qa cũ eũ oporteat ſecularibus negocijs immiſceri,tõſura ipſius ſecularia exercẽtis videret pfecto in miniſterij noſtri vituperium redundare.

IDEM INNOCEN. PAPA III.

Vxorati non admittũtur ad eccleſiaſticas dignitates,& coguntur dimittere quas habent.

Conſtit. IX.

Ibid.cap. Cum decorem.

CVm decorẽ domus Dei.Et infra. Eos q ſunt publice vxorati,nõ admittatis de cætero ad eccleſiaſticas dignitates,dimiſſis ab eis,quas nõ poſſunt ſine prauo exẽplo & graui ſcandalo retinere.

DE CLERICIS NON reſidentibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Capitulo Ragufino.

Priuandus eſt prælatus uel clericus non reſidens,qui citatus non reuertitur in termino ſibi præfixo,niſi habeat iuſtum impedimentum.

Conſtit. X.

Extra lib. 3. tit. 4. de cleric. nõ reſident. cap. Quaſiter.

Valiter archiepiſcopus veſter temeritate ppria receſſit ab eccleſia Raguſinẽſi,nec iã vltra quadriẽnium expectatus redierit,p literas etiã veſtras reuocatus.Et infra. Diſcretioni veſtræ mãdamus,q̃tenus, niſi forſitan iam redierit,vos poſt menſem à receptione p̃ſentium perſonam vobis idoneam in archiepiſcopum eligatis.

IDEM PATRIARCHAE Conſtantinopolitano.

Argumentũ idẽ,quod & capitis præcedentis.

Conſtit. XI.

Ibid. cap. Inter quatuor.

INter q̃tuor animalia.Et inf.De clericis q eccleſias vel p̃bẽdas ſibi cõceſſas ſine iuſta & neceſſaria cauſa deſerũt,tuo p̃ſertim nõ accedẽte cõſenſu,hoc tibi duximus reſpõdendũ,q̃d poſtq̃ cõgruo tẽpore fuerint expectatę, niſi redierint ad illas, poſſunt eis iuſte priuari, dũmodo non ſint iuſto impedimento detenti.

21.quæſt. 2.ca. Placuit.

IDEM ARCHIEPISCO po Panormitano.

Si neſcitur ubi ſit clericus,tribus publicis edictis citabitur in eccleſia ſua:& ſi infra ſex mẽſes non reuertitur, priuabitur eccleſia ſua.

Conſtit. XII.

Ibid. cap. Ex tuæ de uotionis

EX tuę deuotiõis.Et inf.In eccleſijs, eoꝝ qui ſe fraudulenter abſentant, nec ad ipſos valet citatio puenire, trinæ citatiõis edictũ facias publicari,& ſi nec ſic curauerint obedire, & vltra ſex menſes ſuas deſeruerint eccleſias, eis debent merito ſpoliari, cõtra eos etiã pcedatur, vt ipſos p ſuſpenſionis & excommunicatiõis ſententiã ad tuã obedientiã venire cõpellas. Quod ſi nec ſic eorũ malitia poterit emolliri,eos B.tituli S.Suſannę presbyter Cardinalis apoſtolicę ſedis legatus à ſpiritualiũ adminiſtratione remoueat, & quibus p̃ſunt eccleſijs de p̃ſonis idoneis faciat puideri,ſed in eos degradationis ſententiam non pmulget, vt cũ eis miſericorditer,ſi expediat, facilius agi poſſit.

IDEM EPISC. ALTISIOD.

Priuilegiatus & abſens in ſtudio, fructus præbende recipiat, exiſtens in uilla uel caſtello, ubi nullum eſt uel minus competens ſtudium, priuilegio non utitur.

Tuæ

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis

Constit. XIII.

TVæ fraternitatis discretio postulauit. Et infra. Quæsiuisti præterea, vt cũ interdũ canonici, quibus studioꝝ gratia est indultũ, vt in absentia sua fructus ꝑcipiant p̃bendaꝝ suaꝝ, accepta licentia se ad villas transferũt vel castella, in qbus nullũ est vel minus competens studiorũ exercitiũ, vtrũ p̃bendarũ suarũ fructus sint talibus cõferẽdi. Ad q̃d breuiter respõdemus, eis q huiusmodi fraudẽ cõmittũt, cũ fraus & dolus nemini debeat patrociniũ impartiri, præfatam indulgentiam competere non debere.

DE PRAEBENDIS & dignitatibus.

INNOCENTITS PAPA III. Zamorensi Episcopo.

Ordinato ad sacros per episcopum sine titulo nemine præsentante, ordinator uel successor compellitur in neceßarijs prouidere, donec titulum habuerit. Constit. XIIII.

Extra lib. 3. tit. 5. de preben. & dig. cap. Cum secũdum.

12. quæst. 1 ca. Ex his.

21. dist. ca. clerus. & 16. quæst. 1 c. Si cupis

Psal. 15

70. dist. ca. Neminem & ca. Sanctorum

CVm secundum Apostolũ, q altari seruit, viuere debeat de altari, & q ad onus eligitur, repelli nõ debeat à mercede: patet à simili, vt clerici viuere debeant de patrimonio Iesu Christi, cuius obseqo deputant vt ipsa noĩs ratio ꝑsuadet. Cũ em̃ à κλῆρος, q̃d est sors vel hæreditas, clerici appellent, qa in sui ordinatiõe vel assumunt in hæreditatẽ dñi, vel assequũt hæreditatẽ in ipso, vt vere possint psallere cũ ꝓpheta dicẽte, Dñs pars hęreditatis meę: dignũ est vt ecclesiasticis stipẽdijs sustentent, in q̃ & ꝑ quã diuinis obseqis ascribunt. Licet aũt p̃decess. nostri ordinatiões eorũ, q sine certo titulo ꝓmouent, in iniuriã ordinãtiũ irritas esse voluerint & inanes: nos tñ benignius agere cupiẽtes, tãdiu ꝑ ordinatores vel successores eorũ ꝓuideri volumus ordinatis, donec ꝑ eos ecclesiastica beneficia consequantur.

Inde est, q̃d cũ G. lator p̃sentiũ à p̃decessore tuo fuerit ad subdiaconatũ nullo p̃sentãte ꝓmotus, mandamus q̃tenus, si cũ hi, qbus examinationẽ ipsius duximus cõmittendã, te citato legitime, vt ꝑ teipsum vel idoneũ responsalẽ intersis & tam sup idoneitate ꝑsonę, quam etiã sup quantitate ac qualitate beneficij ꝓponere tibi liceat, qcqd duxeris rationabiliter ꝓponendũ, idoneũ esse reperint, tãdiu ei vitæ necessaria cõgrue subministres, donec ꝑ te in Zamareñ. ecclesia vel alia fuerit cõpetẽs beneficium ecclesiasticũ assecutus, sciturus ꝓ certo, q̃d si ꝑ examinationẽ eoꝝ fuerit reꝑtus idoneus, et tu ei iuxta mãdatũ nostꝝ neglexeris ꝓuidere, cũ hoc nobis ꝑ literas eoꝝ innotuerit, ad id exequendum te per districtionem ecclesiasticam compellemus.

IDEM ARCHIEPISCOPO Senonensi.

Qui hoc ignoranti scienter contulit præbendam, quam non potuit, illa euicta, aliam quam potest conferre tenetur. Constit. XV.

INter cætera. Et infra. Facta resignatiõe à Guilhemo q̃ndã canonico Laudunensi de p̃benda eiusdẽ ecclesiæ, q̃ ꝑ cõmutationẽ p̃bendarũ H. tũc Siclu neñ. canonico, autoritate apostolica assignari debebat, magister P. ꝑ Lauduceñ. episcopum de præbenda fuit inuestitus eadem. Super q̃ cũ inter magistrũ ipsum & dictũ H. controuersia suborta fuisset, ꝑ Celestinum Papã prædecessorum nostrum om̃ia retractata fuerunt. Et infra.

Ibid. cap. Inter cętera.

Supradicto episcopo dedimus in p̃ceptis, vt donec idẽ magister in eadẽ ecclesia fuerit p̃bendale beneficium assecutus, nulli alij p̃bendam assignare præsumat. Quod si forte præsumpserit, id irritũ decernimus, & inane. Decet em̃ vt qa p̃bendam ei, quã de iure nõ potuit, assignauit, eã quã de iure potest assignet, ne p̃bendã ei fraudulenter visus sit assignasse.

IDEM EPISCOPO ET Cantori Tornacensi.

Caßatur electio illius, qui possidet plures dignitates, atq; præbendas: & idem si detineretur aliquo uicio hic scripto. Constit. XVI.

CVm iã dudũ. Et infra. Veꝝ qm̃ ab R. Sicluneñ. canonico, I. de Bythinia q̃dã obiecta fuere, multitudo videlicet tã dignitatũ quã etiã p̃bendarũ, ambitiõis & auaritiæ vitiũ: cui nõdũ finẽ ĩponẽs, cõtra diffinitiõis nostrę tenorẽ & Lateraneñ. cõcilij statuta ad obtinẽdã p̃positurã Siclunẽsem se ingerit & ingessit, & q̃d die intrusionis suę añ cõfirmationẽ p̃sumpserit ministrare, sicut & post confir

Ibid. cap. Cum iam

Extra lib. 3. tit. 5. de preben. & dignit. ca. Quia intãtum

mationē cassatā, mādamus, q̄tenus si iue neritis p̄dictū I. habere plures alias digni tates atq; p̄bēdas, aut aliqd aliud p̄missō rū, q̄d ad cassationē eius sufficiat, iueneri tis esse verū, ei sup iā dicta p̄positura silē tiū imponatis, ab impetitiōe ipsius Siclu neñ. ecclesiā absoluētes: cū multa p patiē tiā tolerant, q̄ si deducta fuerint in iudici um, exigente iustitia nō debeāt tolerari.

IDEM ARCHIEPISCOPO & archidiacono Senonensibus.

Recepto in canonicū, quā cito facultas se ob tulerit debetur præbenda, & interim habebit quotidianas distributiones. Constit. XVII.

Ibid. cap. Dilectus filius.

Dilectus filius T. canonicus Lingo neñ. p̄posuit, q̄d cū de mādato Ce lestini Papę p̄decessoris nostri Lingonē sis episc. quandā p̄bendā assignauit eidē in ecclesia Lingoneñ. qa capitulū ipsum ad eandē recipere cōtemnebat. Et infra.

Ad instantiam Remeñ. archiepiscopi, tunc Ep̄i Præneſtiñ. apost. sedis legati & autoritate ip̄ius, talis inter eū & ep̄m & ca nicos Lingoñ. cōpositio intercessit, q̄d ip̄so ab eis recepto in canonicū, & cōcesso sibi stallo ī choro, & participatiōe q̄libet diuinorū, idē fructus p̄bēdæ p̄cipere nō deberet, nisi loco p̄ximo vacaturę. Et inf.

Cū ergo dictū T. in canonicū recipi ca nonicis nō obuiet institutis, & vacaturā expectare p̄bendā, Laterañ. cōcilio nō sit dubiū obuiare, nos facto eiusdē legati il licito repbato, q̄d est licitū appbātes: qa videt indignū vt receptus in canonicū p̄ bēdę bñficio defraudet: Mādamus, q̄te nus dictos Ep̄m & canonicos, vt ei p̄bē dā cū se facultas obtulerit nō differāt assi gnare app. post. cōpellatis, faciētes eidē portiōes q̄tidianas, q̄ fiūt in ecclesia me morata, sine diminutiōe q̄libet assignari.

IDEM EPISC. BRIXIENSI.

Nō tenet electio, cum ad unā præbendam duo simpliciter eliguntur. Constit. XVIII.

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis. 1. quæst. 3. ca. Si quis prębēdas extra lib. 3. tit. 8. de conces. p̄ben. cap. Nulla.

Tuę fraternitatis deuotio. Et in. Cū sępe cōtīgat, q̄d ad vnā p̄bēdā duo clerici p̄pter īportunitatē petētiū eligāt, Nos attendentes, q̄d si duo vnā p̄ben dam tenerēt, illud esset cōtra concilium Turoneñ. quod præbendarum prohibet sectionem, & si vnus illorum ipsam ob tineret p̄bendā, sub expectatiōe alius cō tra Lateraneñ. cōcilij. statuta remaneret, inq̄sitiōi tuę taliter respōdemus, q̄d talis electio de rigore iuris penitus est cassāda.

IDEM INNOCENT. PAP. III.

Si duo electi ad aliquam dignitatē compromittant in iudice, poterit iudex alterum confirmare & alteri pro bono pacis de prouentibus prouisionem facere. Constit. XIX.

Nisi essent, viri puidi & honesti, tā q ordinē fecerūt, q̄ illi, circa q̄s ē facta ordinatio in eccles. vestra sup negocio prioratus, ordinationē illā valde suspectā p̄pter exempli p̄niciem haberemus. Quod ergo post cōcertationem diutinā ordinatū est circa vnum de electis, vt ipse habeat prioratū, hoc ex iurisdictiōe dele gata secūdum iustitiā videt esse statutū. Quod aūt ordinatū est circa reliquum, vt ipse viginti liberas de redditibus capitu li & xl. de puētibus prioratus p̄cipiat an nuatim, hoc scd'm puidentiam intelligit esse p̄ceptū, ex arbitraria potestate, cū in delegatos fuerit compmissum, q autori tatē sibi retinēdo cōmissam, se p bono pa cis & vtilitatis hoc ordinasse fatentur.

Ibid. cap. Nisi essent

Quia igit hæc ordinatio ab oībus est recepta, possuntq; licite prior & capitu lū de puētibus suis p̄pter causas p̄dictas, non q̄dē ex pactione partiū, sed ex iussio ne iudicū puisionem huiusmodi exhibe re, nos eā hoc adhibito moderamine to leramus, vt ad p̄stationē q̄draginta libra rum nō dignitas prioratus, sed p̄sona pri oris maneat onerata, ne si forte circa p uentus aliqua videat facta sectio priora tus, ita q̄d ipso priore defuncto successor ipsius ad p̄stationē xl. lib. minime teneat.

IDEM EPISCOPO VADA- nensi, & abbati Vatianensi.

Canonici priuilegiati à Papa super certo nu mero, si sponte receperunt aliquem supra nume rū, contra impetrantes à Papa exceptione nu meri uti non possunt. Constit XX.

Ibid. cap. Pro illorū

Pro illorū puisione. Et inf. Burdega lēsi archiepiscopo mādamus, vt ma gistro P. in aliq̄ ecclesiarū suarū, vbi ei ex pedire cognosceret, cōpetens faceret bñ ficiū assignari, cōtradictores ecclesiastica districtione cōpescens: qui decano & ca pitulo Xantonensi auto. nostra mādauit, vt ipsum admitterēt in canonicū & in fra trē. Cūq; ip̄dē reluctarēt Canonici ac in dulgentiā de quadragesimo canonicorū numero ei opponerēt: qa archiepisco- pus cognouit illos in elusionem mādati nostri indulgentia concessa eis irreueren- ter

terabuti, p̄dictū magiſtrū de p̄benda & canonia Xantonenſis eccleſiæ inueſtiuit, cōtradictores vinculo excommunicationis aſtringens. Et infra.

Quia ꝟo q̄d p dictū archiepiſcopū de memorato magiſtro autoritate noſtra p uide factū eſt, firmitatē volumus obtinere, mādamus, quatenus ſi vobis conſtiterit p̄dictos canonicos indulgentiā, quā habent de certo canonicoꝝ numero, nō ſeruaſſe, & aliquē vltra cōſtitutū numeꝝ in canonicum autoritate ppria recepiſſe, cum nobis legē imponere non debeant, quā ipſi negligunt obſeruare, latam in ipſos excōmunicationis ſententiā à p̄dicto archiep̄o tam diu denuncietis ſublato apppellationis obſtaculo obſeruandam, donec ſæpedictum magiſtrum reci piant in canonicum, & ea quæ ad canonicatum pertinent, cum ſtallo chori, & loco capituli ei ſtudeant aſſignare.

IDEM BISVNTINENSI Archiepiſcopo.

Non beneficiatus habens ſufficiens patrimonium, ad ſacros ordines legitime promouetur.

Conſtit. XXI.

Ibid. cap. Cum quæ ſtio.

TVis q̄ſtionibus rn̄demus, q̄d clericos in minoribus ordinibus cōſtituros, de patrimonialibus bonis habētes vñ poſſint congrue ſuſtētari, & ſi nondū fuerint bñficium eccleſiaſticū aſſecuti, dū modo aliud canonicum non obſiſtat, ad ſuperiores poteris ordines promouere.

IDEM ZAMOREN. EPISC.

Abſenti poteſt conferri beneficium alio mediante, nec refert utrum abſens inueſtiatur per perſonam mediam, uel perſona media inueſtiatur pro abſente. Conſtit. XXII.

Ibid. cap. Accedens.

ACcedēs ad apoſt. ſedem. Et infra. Inq̄ſitioni tuę taliter rn̄demus, q̄ clericus abſens p aliū, vel alius magis p ipſo poterit de bñficio eccleſiaſt. inueſtiri.

IDEM EPISC. TRECENSI.

Si ad unum canonicatum & præbendam duo ſunt recepti ſimpliciter, receptio non tenet, etiam interueniente apoſtolica autoritate.

Conſtit. XXIII.

Ibid. cap. Quia to ſi

DIlecto filio P. ſanctę Prudentianæ p̄sbytero cardinali, cellerario Treceñ. & R. procuratori tuo auditore conceſſo, idē cellerarius ppoſuit corā eo, q̄d cum in manibus Remeñ. archiep̄i tūc apoſt. ſedis legati intendentis puidere G. nepoti ſuo in Treceñ. eccleſia p̄bendam, quā ibi obtinebat, liberaliter reſignauit, dictus legatus p̄fatum G. & eundē cellerarium in canonicos Treceñ. inſtituit, & ambobus idē capitulum Treceñ. ſtallum in choro & locum in capitulo, & idem archiepiſcopus ſupradictæ præbendę fructus diuidēdos cōmuniter aſſignarunt, donec idem G. integrum eſſet p̄benda le ſtipendium aſſequutus. Et infra.

Quoꝝ receptionē pcurator gñalis p̄deceſſoris tui in partibus Conſtātinop. tunc agentis poſtmodū approbauit. Dictus q̄q; cellerarius lectionē & Euāgeliū in hebdomada ſua legiſſe dinoſcit, & tā decani q̄ ep̄i electioni, & alioꝝ negocioꝝ tractatibus, ſicut canonicus Treceñ. interfuit, & domū q̄ndam p capitulū memoratū obtinuit, q̄ nō niſi canonico conſueuerat aſſignari: tuq; cū ad eandē acceſſiſſes eccleſiā conſecratus, eū cū canonicis alijs ad oſculū ſuſcepiſti, cū tunc nō niſi canonici ad oſculū admittant: & eidem ſup p̄dictis non mouiſti p bienniū q̄ſtionē, ppter q̄d petit vt te ab ipſius ſup hoc moleſtatione indebita cōpeſcere dignaremur. Et inf. Procurator tuus ppoſuit ex aduerſo, q̄d ad vnicum ius ſpirituale, q̄d vacabat ibidem, inſimul duos canonicos inſtituere p̄dicto legato non licuit. Nā ſi duo vnicā p̄bendā haberēt, id eſſet cōtra Turoneñ. concilium, q̄d p̄bendaꝝ inhibet ſectionē. Si ꝟo duobus receptis vni tm̄ p̄benda daret, ſub expectatione alius cōtra Laterañ. conciliū remaneret. Extra lib. 3. tit. 5. de prēben. & dignit. ca. Maioribꝰ

Præterea licet in eccleſia, in q̄ non eſt certus numerus p̄bendaꝝ, nulla etiā vacāte, in canonicū q̄s poſſit aſſumi, cum intelligat ad q̄ddam ius eligi, q̄d ex electoꝝ aſſenſu de nouo creat, & cū electo in canonicū naſcit, & definit cū defuncto: in eccleſia tñ, q̄ determinatū habet numeꝝ p̄bendaꝝ, vno indiuiduo iure vacāte, duo ſimul eligi nō p̄nt ad illud, eo q̄d hmōi ſpūale ius diuidi ſeu cōicari neq̄t inter eos: quanq̄ interdum hi, ad q̄s ſpectat electio, de cōi aſſenſu augmētare valeāt numeꝝ p̄bendaꝝ, q̄ddam ius ſpūale de nouo creādo, niſi forte ſtatutū aliq̄d obuiaret, q̄d eēt iuramēto firmatū, vel cui ſedis apoſt. cōfirmatio acceſſiſſet, hmōi clauſula p̄hibitiōis adiecta, vt ſi qdq̄ cōtra id fieret, nō valeret: ppter q̄d inſtitutionē p̄fatā nullā fuiſſe dictus aſſeruit pcurator, cū Eodē lib. tit. 8. de conceſſ. p̄ben. cap. Nulla.

Treceñ. eccleſia certus ſit munerus prebẽ darum, quem capitulum vel legatus augmentare minime intendebat, vel ius aliq̃d de nouo creare. Vñ dictũ cellerariũ ad reſtitutionẽ eor̃, q̃ ratiõe p̃dictæ inſtitutiõis tenebat, ſentẽtialiter duximus cõdemnandũ, ei ſup præbẽda ipſa, vel eius parte, ſilentiũ imponẽtes, ita q̃d p hoc p̃dicto G. nullũ p̃iudiciũ gñetur, cũ res inter alios acta regulariter alijs nõ obſiſtat

IDEM INNOC. PAPA III.

De una præbenda uacante poſſunt fieri duæ, ſi eius ſuppetant facultates: alias diuidens integrare tenetur. Conſtit. XXIIII.

Ibid. cap. Vacante.

VAcãte quadam p̃benda in eccleſia tua, duas ex ea conſtituẽs, ad illas de conſenſu capituli tui duos canonicos aſſumpſiſti: q̃rum altero viã vniuerſę carnis ingreſſo, p̃bendam, quã defunctus habuerat, quidã clericus noĩe Hippolytus fuit autoritate ſedis apoſt. aſſecutus. Ver̃ cũ idem Hippolytus te ſup integritate p̃bẽdæ p quaſdã noſtras literas inq̃etet, & alius idẽ ius aduerſus te ſe habere proponat, q̃d facere debeas req̃ſiſti. Super q̃ ſic duximus reſpondendũ: q̃d cũ Turoneñ. ſtatuta concilij ſectionẽ inhibeant p̃bendar̃, teneris vtriq; de his q̃ vacare cõtigerit integrare p̃bendam, niſi rõnabili cauſa de vacante p̃benda ſupradicta duæ fuerint cõſtitutę, ac tot ſint vtriuſq; prouentus, quod per vtranq; ſit vtriq; prouiſum in beneficio competenti.

Extra lib. 3. tit. 5. de præben. & dignit. ca. Maiorib⁹

IDEM VERCELLENSI Epiſcopo.

Si Papa mandat Capitulo, ut aliquẽ in canonicum recipiant, & præbendam, ſi qua uacat, conferant: ſi de mandato ſcientes alii conferunt, coguntur primum recipere, & de redditibus eccleſiæ loco beneficii prouidere, donec præbendam habeat. Conſtit. XXV.

Ibid. cap. Dilectus filius.

DIlectus filius G. clericus nobis expoſuit cõquerendo, q̃d cũ p eo ad Nouarieñ. capitulũ mandatũ apoſtolicũ miſiſſemus, vt eum in canonicũ reciperẽt & in fratrẽ, præbendam, ſi qua tunc vacabat, conferentes eidem. Et infra.

Fraternitati tuę mandamus, q̃tenus ſi tibi cõſtiterit, q̃d in Nouarieñ. eccleſia p̃benda vacaret, tẽpore q̃ eiuſdem eccleſiæ canonici noſtras literas receperunt, cum eam alij in eluſionẽ mãdati noſtri duxerint conferendã, eũdem clericũ, ſi nõ habet ſufficiẽs beneficiũ eccleſiaſticũ, in canonicũ recipi facias, & ſibi de redditibus eccleſię ſingulis annis aſſignari puentus, donec ei ſit in bñficio p̃bendali puiſum.

DE EPISCOPO ægrotante.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiſcopo Arelatenſi.

Epiſcopo, qui propter morbum incurabilem paſtorale officium exercere non poteſt, dandus eſt coadiutor. Conſtit. XXVI.

Extra lib. 3. tit. 6. de clerico ægrotante. cap. Ex parte

X parte tua fuit p̃poſitũ, q̃d cũ Aurauſienſis ep̃us graui morbo & incurabili fere p quadriennium laborauit, ita q̃d paſtorale officium nõ poteſt vllatenus exercere, princeps terræ illius ac ciues ciuitatis eiuſdẽ à te poſtulãt inceſſanter, vt ipſis, cum ſis metropolitanus eor̃, ſtudeas p̃uidere. Ver̃ cũ ipſum ad ceſſionẽ cõpellere nõ poſſis, nec debeas vllo mõ, nec afflicto afflictio ſit addẽda: imo potius ipſius miſeriæ miſerandũ, eo q̃d idem vir bonus extitit, & eccleſiã ſibi ſalubriter cõmiſſam gubernauerit: nos volentes tã ep̃o, q̃ eccleſiæ p̃uidere, mãdamus, quatenus illi coadiutorẽ aſſocies, virũ prouidũ & honeſtũ, per quem tam epiſcopo, q̃ populo vtiliter conſulatur.

7. queſt. 1. ca. Cum g cuſſio. & 3. queſt. 9. ca. Indicas.

DE INSTITVtionibus.

INNOCENTIVS PAPA III. S. Marcelli & S. Suſannæ Cardinali, Apoſtolicæ ſedis Legato.

Cum in eccleſijs oportet extraneos inſtitui, non debent inſtitui clerici certæ originis tãtum, ſed undecunq; ſint, dum tamen ſint idonei. Conſtit. XXVII.

Extra lib. 3. tit. 7. de Inſtitutionibus cap. Ad decorem.

AD decorẽ. Et infra. Sicut noſtris auribus eſt ſuggeſtum, Conſtãtinopolitanus patriarcha aliarũ nationum clericos ſpernens, Venetos tãtum in Conſtantinopolitanis eccleſijs ſatagit collocare: non attendens, quod in omni gẽte, qui

Acto. 10

qui facit iustitiam, acceptus est Deo, nec sanctuariũ Dei cõuenit iure hæreditario possidere. Quocirca mãdamus, quatenus moneatis eundẽ, vt viros literatos et alias idoneos, vndecunq; originẽ duxerint, in p̃dictis eccleſijs, & maxime in maiori instituere nõ postponat: alioqn indignũ se reddet, vt vos aliarũ clericos nationũ ad eius obedientiã compellatis. Nec dissimulare potestis, quin hoc nostris auribus intimetis, vt ex hoc ipso, an verum sit, quod super hoc Venetis dicitur promisisse, conijcere valeamus.

33. quæst. 4 Is ita.

IDEM EPISCOPO ELIENSI, & Archidiacono Norwicensi.

Institutiones & custodiæ possunt de iure speciali ad non episcopum pertinere: & pendente lite cum diœcesano defenditur in possessione.

Ibid. cap. Cũ venissent

Constit. XXVIII.

CVm venissent ad apostolicam sedẽ Archidiaconus Richimundiæ, & procuratores Eboracensis archiepiscopi, ex parte archiepiscopi fuit ꝓpositũ, q̃d institutio psonarum, & custodia ecclesiarũ vacantiũ ad eũ in diœcesi sua spectat, tã de iurisdictione cõmuni, quam de consuetudine generali: verum quidam prædecessores ipsius quibusdam archidiaconis Richimundiæ tã institutionẽ quam custodiã psonaliter cõmiserũt. Et infra.

10. dist. ca Sanctorũ canonum.

Inter alia vero archidiaconus ipse respondit, quod archiepiscopus tam institutiones, quã custodias nõ psonaliter archidiacono, qui tunc erat, sed perpetuo de consensu capituli archidiaconatui reali concessione donauit. Cũ autem archidiaconatus ipse in continua possione, tã istarũ quam aliarum libertatum, multorum archiepiscoporum & archidiaconorum temporibus extitisset, & archiepiscopus sine cõditione q̃libet cõcessisset ipsum eidẽ, post concessionẽ asseruit, q̃d ipsum concesserat, institutionibus & custodijs vacantium ecclesiarum exceptis. Ipse vero timens, ne si negaret expresse, cum nondum esset archidiaconatus possessionem adeptus, vel impediretur penitus factum eius, vel diutius differretur, respõdit q̃d nõ solum de illo, sed de omnibus redditibus suis faceret, quod sibi placeret. Et infra.

1. quæst. 3. ca. Siquis dator

Nos igitur interloquuti sumus archidiaconum esse in plena libertatum eiusdem archidiaconatus possessione tuendũ, donec probatũ legitime fuerit ex aduerso libertates ipsas archidiaconis ab archiepiscopis personaliter fuisse concessas, cum in hoc casu tam ante quam post & in ipsa etiam concessione archiepiscopus eas retinere potuerit licite tanq̃ suas, vel donec legitime probatum fuerit easdem libertates archidiaconũ abiurasse. Sed in hoc casu, si concessio illa fuerit realis, archiepiscopo nihil iuris vel vtilitatis accederet: quia nos vel ad petitionem Eboracensis Ecclesiæ, vel per nos ipsos super hoc archidiaconatui consulemus. Si ergo alterutrum ipsorũ fuerit legitime approbatum, archidiacono super libertatibus ipsis: si neutrum, archiepiscopo silentium imponatur.

IDEM EPISCOPO TRECENSI, & Archidiacono Parrhisiensi.

Is ad quem spectat collatio dignitatum, seipsum instituere non potest.

Constit. XXIX

CVm ad nostram. Et infra. Illud autem nolumus vos ignorare, q̃d postq̃ M. fuit Abbas effectus, custodiam de iure nõ potuit obtinere, qa cum rõne abbatiæ ad ipsum pertineat donatio tam custodiæ, q̃ aliarũ dignitatum, ac etiã prębendarũ in ecclesia Patranẽsi, custodiam ipsam recipere nõ potuit à seipso, quum inter dantẽ & accipientem debeat esse distinctio personalis: sed nec ab alio, cum ius conferendi alius non haberet.

Ibid. cap. Cũ ad nostram.

24. quæst. ca. Didicimus

IDEM PRAEPOSITO ET Capitulo Cameracensi.

Si scribitur ei, ad quem spectat collatio, dato executore ad prouidendum, per præsentationẽ literarum collatori factam, efficitur præbenda, ita quod collatio alteri facta non tenet.

Constit. XXX.

PRoposuit nobis T. presbyter, quod quum Celestinus Rapa prædecessor noster, pro receptione ipsius in fratrẽ & assignatiõe p̃bendæ ad donationẽ vestrã spectantis, in ecclesia vestra proximo vacatura, mandatum apostolicum vobis destinasset, Decano Remensi executore concesso, decanus ipse vos contumaces inueniens, ipsum de præbenda primo vacatura in ecclesia vestra, quæ ad donationem

Ibid. cap. Proposuit

nem capituli pertinet, autoritate apostolica inuestiuit. Et infra. Sed cũ præbenda quæ ad donationem vestram spectabat in ecclesia Cameracensi vacasset, eã alij assignastis. Et infra.

Idem autẽ prædecessor noster, quod ab eodem decano factum fuerat ratum volens haberi, collationem factam prębendæ à vobis penitus irritauit, & eum de ipsa per annulum inuestiuit. Licet autem intentionis nostræ non sit inuestituras de vacaturis factas contra canonum instituta ratas habere, qui secundum plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius dispensare, attendentes tamen, quod idem presbyter non de vacatura, sed de vacante per prędecessorẽ nostrum fuerit inuestitus, vtpote quæ post cassationem concessionis à vobis factę intelligebatur vacare: Mandamus, quatenus amoto ab ea prębenda quolibet detento re, eam ipsi cum plenitudine honoris canonice assignetis.

Extra lib. 3. tit. 8. de concess. p ben. cap. Qui in viuorum. Et supra const. 17. Dilectus

IDEM P. SANCTAE MArię in via lata diacono Cardinali, apostolicæ sedis Legato.

Semestre ad eligendum seu conferendum à iure præfixum, non currit legitime impedito, nec incipit currere nisi a die notitiæ uacationis.

Constit. XXXI.

QVia diuersitatẽ corporum diuersitas sępe sęqtur animorũ. Et infra. Conquerebat inter cætera Eboracen. archiepiscopus, ꝙd cũ ad eũ in ecclesia Eboracẽsi & alijs suis ecclesijs collatio pti neat pbendarũ, tpe suspensiõis ipsius, & postmodũ etiã qdam pter eius autoritatem se intruserunt in ipsas. Et infra.

Ibid. cap. Quia diuersitatẽ. De consecrat. dist. 4. ca. Sicut in sacramentis

Mãdamus ꝯtenus eos, q pbendas vel dignitates ecclesiæ Eboracen. vel aliarũ ad donationẽ eius spectãtes pter autoritatẽ acceperũt ipsius, ad eas resignandas, monitione pmissa, p excõmunicationis sententiã & subtractionẽ aliorũ beneficiorũ, nõ obstãte confirmatiõe à sede apostolica obtẽta sub forma cõmuni, quę cõfirmauit beneficia & pbendas, sicut iuste & pacifice possident, appellatione remota cõpellas, nisi forte aliq ea vel speciali mãdato apostolicæ sedis, vel autoritate Lateranẽsis cõcilij ab Eboracensi capitulo sint adepti, sic tñ, vt tps suspensionis in sex mensibus nullatenus cõputetur, cũ illa Lateranensis cõcilij cõstitutio cõtra negligẽtes tantũ fuerit pmulgatat: & tũc si voluerit nõ tñ valuerit archiepiscopus ipse in cõferendis pbendis vti propria potestate: à qua & si fuerit sua culpa suspẽsus, non tñ ad ipsum capitulũ ex illa culpa pbendarum erat donatio deuoluta, sed ad illũ tẽpore suspẽsionis illius pbendarũ donatio ptinebat, q pter eius desidiã & negligentiã poterat pbendas donare. Tẽpus etiã q̃ ad sedẽ apostolicã accessit, & apud illã pmansit vel recessit ab illa, infra sex menses nullatenus cõputet. Semestre aũt tẽpus nõ à tẽpore vacatiõis pbendarũ, sed notitiæ ipsius potius volumus computati.

Extra lib. 3. tit. 8. de concess. p ben. cap. Nulla.

IDEM BASILIENSI Episcopo, & Abbati sanctę Marię

Non ualẽt literæ ad beneficium impetratæ, quæ de alterius colorata facti possessione non faciunt mentionem.

Constit. XXXII.

CVm nostris fuerit olim auribus intimatũ, ꝙd ppositura ecclesię Lausanensis tpe tãto vacasset, vt secundũ statuta Lateranensis concilij ad nos esset eiusdem donatio deuoluta, Episcopo & canonicis Lausanẽsibus mãdauimus, vt ppositurã ipsam thesaurario Lausanensi cõferrent, qbusdã sup hoc executoribus deputatis. Et infra.

Ibid. cap. Cum nostris.

Verũ pfati episcopus & canonici literis receptis, ppositurã pdictã nõ vacare dixerũt: qa licet ille, q ppositus fuerat, in episcopũ fuisset assumptus, ad ipsam tñ ppositurã post cõsecrationẽ suã denuo fuetat ab ipsis canonicis electus, & eam ficut antea possidebat, ꝙd dicti executores dicẽtes contrariũ esse iuri, ipsam ppositurã de iure vacẽtẽ autoritate apostolica pfato thesaurario assignarũt. Et infra.

Auditor igit sup hoc datus à nobis, de mãdato nostro decreuit, vt ꝙd à memoratis executoribus factũ fuerat, obtẽtu literarũ nostrarũ, eo ꝙd p falsi suggestionẽ, & veri suppressionẽ fuerãt impetratæ, cũ ppositura illa nõ vacaret de facto, qa talis possessio plus habet facti quã iuris, haberetur irritum & inane.

Nos vero sententiam eiusdem ratam habentes, mãdamus, quatenus, nisi prędictus episcopus sufficienter ostenderit, quod vel ex indulgentia sedis apostolicæ speciali, vel ex alia iusta causa & necessa

necessaria sibi post cõsecrationẽ suã ꝓpositura concessa fuerit memorata, ipsum ad resignationem ipsius, si sponte noluerit, compellatis. Deinde Lausanense capitulum ad conferendam eam thesaurario supradicto diligẽtius inducere ꝓcuretis.

IDEM ARCHIDIACONO Richimundiæ.

Vbi cõstat beneficium collatum per habentẽ potestatem, per exceptionem abiurationis & renũciationis non debet possessio retardari.

Ibid. cap. Post electionem.

Constit. XXXIII.

POst electionẽ & confirmationẽ episcopi Elien. vacãte archidiaconatu Richimundiæ, quẽ tenuerat Eboracen. Archiepiscopus, eũ tibi ꝓpria liberalitate concessit, dans Eboracensi capitulo in mandatis, vt te in archidiaconum recipere procurarent: cuius noluerunt mandato parere: quia ꝓdecessor noster inter alia, quæ decano & Capitulo Eboracensi suo priuilegio noscitur indulsisse, ordinationẽ canonicorũ seu ꝓsonarũ liberã esse decreuit, vt videlicet idonea & honesta ꝓsona, cui archiepiscopus vacantẽ in ecclesia Eboracẽsi ꝓbendam vel dignitatẽ duxerit cõferendã, scd'm antiquã ipsius ecclesiæ consuetudinem præsentaret decano & capitulo supradictis. Et infra.

Si qs cõtra consuetudinẽ huiusmodi in ecclesia ipsa esset ꝓ aliquẽ introductus, nec ꝓ ꝓsona, nec ꝓ canonico haberetur. Quod si Archiepiscopus infra terminũ Lateranẽsis concilij scd'm formã ꝓscriptã ꝓsonę idoneę nõ cõferret, liceret decano & capitulo autoritate apostol. iuxta eius dẽ cõcilij statuta cõferre. Cũ igit in literis archiepiscopi directis capitulo de decano mentio nullatenus haberet, ꝓ cuius manũ debebas in capitulo inuestiri, eius mandato extitit contradictum. Et infra.

Ipsius igit institutione ꝓpter ꝓmissas rationes à capitulo repbata, ipsi intelligẽtes archidiaconatus donationẽ ad eos tã autoritate Lateranẽsis cõcilij, q̃ indulti sibi priuilegij deuolutã, R. de sancto Cadmũdo illũ vnanimiter cõtulerũt, inuestiẽtes eũdẽ de ipso & solẽniter ĩstallãtes. Processu vero temporis ꝓfatus Archiepiscopus post resignationẽ & abiurationẽ à te factã, & receptã ab ipso, eidẽ R. archidiatũ contulit ante dictũ, q archidiaconatũ ipsum tã ratione primæ q̃ secũdæ concessiõis sibi assignatũ ꝓ sedẽ apostolicam petijt confirmari. Et infra.

Qm̃ constitit nobis archidiaconatũ ꝓdictũ tibi ꝓ Eboracẽsem archiepiscopũ primitus fuisse cõcessum, & q̃d institutione facta ꝓ ipsum scd'm iuris ordinẽ minime repbata, archidiaconatus nõ vacans nõ potuit nec debuit ĩ aliũ rite trãsferri: memorato R. q cõtra iustitię regulã in archidiaconatũ alterius ꝓuehi se cõsensit, sup eo duximus silentiũ imponẽdũ, Sentẽtialiter decernẽtes, vt institutio facta ꝓ archiepiscopũ de te sortiat effectũ. Exinde si sup renunciatione vel aliq̃ ꝓmisso rũ aliquis, qui velit & valeat, aduersus te quicquam duxerit proponendũ, ordine poterit iudiciario experiri.

IDEM C. CAN. TRIDENTI.

Recepto in canonicum tenetur capitulum prouidere quam cito facultas se obtulerit.

Ibid. cap. Cum sup.

Constit. XXXIIII.

CVm sup q̃stione Trident. ꝓbẽdę. Et infra. Cũ aũt cõstet te in canonicũ Trident. ecclesię fuisse receptũ, licet receptionẽ tuã factã cõtra Lateranẽse cõciliũ, pars aduersa ꝓponat, qa tñ ꝓbatũ nõ extitit, nec ipsi canonici videbãt tibi hoc opponere posse de iure, q se fatent te cõtra statuta ꝓfati cõcilij recepisse, sentẽtialiter decernimus, vt tibi q̃ cito se facultas obtulerit, ꝓbendale beneficiũ in Tridẽt. ecclesia cõferatur, cũ ex q̃ receptus es in canonicum, non debeas carere ꝓbenda.

Extra lib. 3. tit. 5. de concess. ꝓben. cap. Nulla.

IDEM EPISCOPO ET MAgistrro P. canonico Hildesemẽsibus.

Si habens præbendam in eadem ecclesia recipit dignitatem cum præbenda uel aliam præbendam, uacat prima: & quamuis a superiore sibi confirmetur, tamen ualet impetratio per alium facta de ipsa, etiam tacito de possessione alterius, quæ colorata non est.

Ibid. cap. Literasve stras.

Constit. XXXV.

LIteras vestras accepimus, quod cũ ꝓ D. clerico vobis scripserimus, vt eũ de ꝓbẽda vacãte sancti Vniscardi Bremẽsis, quam dicebat ad donationẽ nostrã fuisse iuxta Lateranẽsis cõcilij statuta deuolutam, curaretis autoritate apostolica inuestire. Et infra. De facto fuit ꝓpositũ corã nobis, q̃d H. ꝓpositus q̃ndã simplex canonicus eiusdem ecclesiæ, de ipsa in maiori ecclesia in canonicum est electus, & postmodum anni spacio euoluto in ipsa ecclesia sancti Vniscardi in præpositum

fitum est assumptus, priorem præbendã nihilominus retinẽs, quam in ipsa eccle fia tunc habebat.

Sed præpositus allegabat econtra, q̃d erat ex consuetudine generali, q̃d vnus in eadem ecclesia plures haberet pr̃ebendas. Et cum archiepiscopus Bremensis pr̃epositum ipsum de præpositura in ple na synodo inuestiret, tam præposituram illam, quam præbendam ei de canonico rum confirmauit assensu. Et infra. Vnde cum vobis dubium videretur, vtrum cũ aliquis de vna præbenda eligitur ad aliam, statim prior vacare incipiat, an per sententiam debeat abdicari eidem, an p pter confirmationem huiusmodi, quæ superius est expressa, præbẽda illa dici debeat non vacare, nos consulere voluistis.

Cum igitur si ita est præbenda illa & si non de facto, de iure tamen vacare no scatur, Mandamus quatenus dictum p̃positũ vt illam sine difficultate resignet, appellatione remota, cogatis: quam cum de facto vacauerit, clerico memorato cõ ferre curetis.

IDEM EPISCOPO ET Archipresbytero Papiensibus.

In ecclesijs non numeratis uacatio præbendarum seu canonicatuum possibilis non est, nec fit ibi deuolutio ad superiorem ex negligentia semestri in non prouidendo ecclesiæ de ministris. Constit. XXXVI.

Ibid. cap. Ex parte. EX parte Astẽsis ecclesiæ est nostris auribus intimatũ, q̃d cũ quædã p̃bendæ in ipsa per quatuor annos & amplius vacauissent, Astensis Episcopus q̃s dam ibidem instituit, credens sibi hoc ex Lateranensi concilio licere. Instituti autem scientes non esse firmam institutionem huiusmodi ad Mediolanensem Archiepiscopum recurrerunt, qui eosdem in canonicos Astensis eccles̃iç ordinauit & in corporalem possessionem pr̃ bendarum induxit, capitulo eiusdem ec clesiæ prebente assensum, tribus tantum exceptis, qui se institutioni huiusmodi opponere curauerunt. Et infra.

Tandem vtraque pars est cõcorditer confessa, quod in prædicta ecclesia non erant distinctæ pr̃ebendæ, nec canonico rum numerus erat certus.

Nos igitur intelleximus euidẽter, statutum Lateranensis concilij de beneficijs vltra sex menses vacantibus locum in hoc articulo nullatenus habuisse, & si forte Hastensis ecclesia canonicorum pa teretur defectum, vnde institutio per archiepiscopum vel episcopum facta occa sione concilij memorati carere debet ro bore firmitatis.

Quia vero totum capitulũ tribus exceptis prædictorum receptionem affectat, nec ab illis tribus aliquid rationabi le contra ipsos obiectum est & oftẽsum, Mandamus quatenus si Astensis ecclesiæ suppetant facultates, secundum consuetudinem hactenus obseruatam, pr̃dictos clericos p canonicis faciatis haberi.

IDEM EPISCOPO ET Capitulo Laudunensibus.

Habens potestatem conferendi, non potest de iure alteri tradere potestatem conferẽdi primum beneficium quod uacabit.

Constit. XXXVIIII. Ibid. cap. Cõstitut.

COnstitutus in præsentia nostra H. ecclesiæ vestræ Canonicus humili ter intimauit, quod tu frater episcope po testatem ei dedisti sacerdotalem conferẽ di prebendã quæ primo in vestra eccle sia esset vacatura. Et Remensis archiepiscopus tunc apostolicæ sedis legatus, vo bis filij capituli autoritate nostra præcepit, vt cum præbenda ipsa vacaret, per sonam illam cui vellet eam H. conferre sine interpositione alterius personæ reci peretis ad ipsam. Et infra.

Quocirca mandamus quatenus per sonam illam, cui memoratus H. sacerdo talem præbendam quum contigerit eam vacare duxerit canonice conferendam, si ne cõtradictione qualibet admittatis: & tu interim frater episcope præbendã huiusmodi contra formã concessionis tuæ conferre alicui non pr̃sumas. Et infra.

Quia vero concessiones tales si ad cõ sequentiam traherentur fieri possent in fraudẽ canonicę sanctionis, p quã prohi beñ ecclesiastica beneficia cõcedi siue p mitti anteq̃ vacẽt, nolumus quod huiusmodi occasione mandati, quod gratiam continet personalem vel speciale, fraudẽ adhiberi volentibus licentia cõcedatur.

IDEM INNOCENTIVS papa tertius.

Lateranense concilium de beneficijs ultra sex menses

mensęs uacãtibus ad episcopatus non extẽditur.

Ibid. cap. Dilectus filius

Constit. XXXVIII.

DIlectus filius magister Guilhelmus Canonicus vester nobis suggessit, quod episcopo vestro vniuersę carnis viã ingresso, archiepiscopus S. Seuerinæ asserẽs, qđ ppter negligentiam vestrã ad ip̃m erat eligendi autoritas deuoluta, in episcopum vestrum elegit eundem.

Nos igitur attendentes quod canon Lateranensis concilij ab Alexandro Papa cõtra negligentes editus, ad archiepiscopatũ vel episcopatũ nõ solet extendi, sed ad personatus alios, & minora ecclesiastica beneficia coartari, electionẽ huiusmodi iustitia cassauimus exigente.

IDEM PRIORI HOSTIENsi, & superiori S. Fridiani.

Non ualet promissio beneficij uacaturi.

Ibid. cap. Ex tenore

Constit. XXXIX.

EX tenore literarum vestrarum accepimus, qđ quum causam quæ inter I. clericum ex vna parte, & abbatem & conuentum de Bello ex altera super prouisione vertebatur ipsius. Et infra.

Dictus clericus post litem contestatã chartã quãdam monachorum exhibuit cõtinentẽ, qđ primã ecclesiã ad donationẽ suã spectantem assignarẽt eidẽ. Et infra.

Supra eodem cap. Nulla. & Relatum

Nos igitur attendentes, quod promissio prædicta non tenet, vtpote contra statuta Lateranensis concilij attẽtata, mãdamus, quatenus memorato clerico super hoc silentium imponentes, ab impetitione ipsius dictos abbatem & monachos absoluatis.

INNOCENTIVS PAPA III.

obligatur prælatus, qui promittit prouidere cum poterit.

Ibid. cap. Accedens

Constit. XL.

ACcedens ad apostolicã sedẽ R. clericus, sua nobis insinuatione mõstrauit, qđ cum promiseritis vos prouisuros eidẽ in ecclesiastico bñficio cũ possessionis, sicut p literas iudicis delegati inde cõfectas liquido apparebat. Et infra.

Nos aũt considerantes, qđ aliud est p̃ latũ promittere bñficij collationem, cum poterit, aliud cum vacabit, cum in multis casibus se facultas offerre posset, in quibus collatio nõ esset in expectatione vacaturi beneficij differenda, mandamus, quatenus memorato R. cum poteritis ecclesiasticum beneficium assignetis.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si ad capitulum & prælatum, ut prælatum, potestas conferendi pertinet, de uno ad alterum lapsu temporis non transit: secus si prælatus interfit ut canonicus, quia tunc de capitulo transit ad prælatum, nisi dolum committat.

Constit. XLI.

POstulastis per sedem apost. edoceri, vt cum ad vos & archiepiscopum vestrum simul donatio p̃bendarum ecclesiæ vestræ pertineat, vtrum præbendæ vacãtis donatio penes archiepiscopũ ipsum remaneat, si eam infra semestre tẽpus neglexeritis ordinare.

Ibid. cap. Postulastis

Ad qđ breuiter respõdemus, quod si vos & idem archiepiscopus infra tẽpus præscriptum circa hoc negligentes extiteritis, sicut nec ab illo ad vos, ita nec à vobis ad illum potestas deuoluitur conferendi: sed secũdum statuta Lateranensis concilij ad superiorem tranfit donatio: nisi forte archiepiscopus nõ vt prælatus, sed vt canonicus vobiscum ius habeat conferendi. Et in hoc casu cum dolose impedierit, dolus ei suffragari nõ debet.

NE SEDE VACANte aliquid innouetur.

INNOCENTIVS PAPA tertius Priori & Conuentui Glastonensi.

Vacante sede, status eiusdem mutari non debet.

Extra lib. 3. tit. 9. ne sed. vacante. cap. Nouit ille q̃ scrutator.

Constit. XLII.

OUit ille qui scrutator est cordium, quod licet Celestinus p̃decessor noster ecclesiã vestrã erexerit cathedralem, ipsam Bathonienſi ecclesiæ vnindo, vt idem esset episcopus vtriusq; qa tamen hæc vnio asserebat à vobis in graue præiudiciũ Glastonensis ecclesiæ redundare, cum per ipsam dissolueretur religio, & fraudaret eleemosyna, & hospitalitas tolleretur: nos ad releuandum ecclesiæ vestræ statum cœpimus intendere diligenter. Et infra.

Vos aũt post obitũ Bathonienſis ep̃i humiliter postulastis, vt qa tempus aduenerat, q̃ sine scãdalo ecclesię vestrę ruina poterat releuari, cũ & Bathonienſis eccle

sia idipm pariter postularet, rex q̃q; cũ regni magnatibus, & qdam epi cũ multis abbatibus depoſcerẽt illud idẽ, vt vnione penitus diſſoluta, monaſteriũ veſtrũ reduceremus in ſtatum antiquum, ſub abbatis regimine gubernandũ. Attendentes igit quod epiſcopali ſede vacante non debet aliquid innouari, cũ non ſit q̃ epiſcopale iustueat: maxime ne plus fauiſſe pſonę, q̃ eccleſiæ videremur, ſi q̃d eo viuente cõceſſimus, poſt obitũ eius ſubito mutaremus: petitionẽ veſtrã nequimus exaudire, autoritate p̃dicta indulgentes, vt cum Bathonienſis eccleſia de præſule fuerit ordinata, ius veſtrum apud ſedem apoſtolicam proſequendi facultatem liberam habeatis. Interim autem ſub cura prioris idem monaſterium gubernetur.

12. quæſt. 2 ca. Si qua de rebus.

DE HIS QVÆ FIVNT a p̃lato, ſine conſenſu capituli.

INNOCENTIVS PAPA III. Archipresbytero & Magiſtro ſcholarium Bituricenſibus.

Tenet donatio, quam de ſolius diœceſani conſenſu facit laicus eccleſiæ de decimis, quas ab alia eccleſia habet in feudum ab antiquo, id eſt, ante Lateranenſe concilium Conſtit. XLIII.

Extra lib. 3. ti. 10. de his quę fiunt à prælato. cap. Cũ ſedes apoſtolica.

VM ſedes apoſtol. Et infra. Sane ſicut accepimus, cum ex vna parte capitulũ S. Stephani, & altera monachi de platea, ſup decima quadã in veſtrũ cõpromiſſent arbitriũ, dicti monachi pponebãt donatonẽ ipſius decimę ſibi à q̃dam milite factam, & Bituricenſis archiepiſcopi diœceſani eius accedente conſenſu cõfirmatam fuiſſe, ſeq; autoritate Hieronymi munitos exiſtere, qui ſcribens ad Damaſum ait: Si aliq̃ fuerint à laicis male detẽta, q̃ diuini iuris eſſe noſcunt, & in vſum tranſierint monachor̃, epiſcopo loci p̃bente conſenſum, cõſtabunt eis oĩa ppetua firmitate ſubnixa. Econtrario pars allegabat aduerſa, cõſenſum epiſcopi ſine cleri cõſenſu minus ſufficere, autoritate Leonis Papæ, dicẽtis: Ne q̃s eps de rebus eccleſię quid q̃ donare, vel cõmutare, vel vendere audeat, niſi forte aliquid horũ faciat, vt meliora proſpiciat, & cũ totius cleri cõſenſu, atq; tractatu id eligat, q̃ non ſit dubium eccleſię profuturũ. Quia vero nos conſulere voluiſti, vtrum q̃ decima tenetur à laico, ſi cõferatur eccleſię, ad confirmandã donationem cõſenſus epiſcopi ſine cleri conſenſu ſufficiat. Taliter reſpondemus, quod monẽdus eſt laicus qui decimam detinet, vt eam eccleſię reſtituat, ad quã ſpectat: qui ſi forte inducinequiuerit, & eã cum diœceſani cõſenſu alteri eccleſiæ aſſignauerit, p̃ſertim religioſo conuentui, conſtabit ipſa donatio perpetua firmitate ſubnixa. Autoritates em̃ præmiſſæ, licet diuerſæ ſint, nõ tamẽ aduerſæ: cum aliud ſit alienare q̃d ab eccleſia poſſidetur, & aliud quod detinetur à laico, ad vſum eccleſiaſticum reuocare. In alienatione q̃q; iuxta Leonis Papæ decretum conſenſus epiſcopi ſine clericor̃ conſenſu nõ ſufficit. In reuocatione autem, iuxta ſcripturam Hieronymi, ſufficit cõſenſus epiſcopi: cum per vtrunque vtilitati eccleſiæ conſulatur. Nam & in Lateranenſi concilio eſt inhibitum, ne q̃libet religioſa perſona eccleſias & decimas de manibus laicorum ſine conſenſu epiſcopor̃ recipiat: per quod indirecte datur intelligi, q̃d ſufficit cõſenſus epiſcopi, vt licitũ ſit eccleſiæ decimas de manibus recipere laicorum. Hoc autẽ de illis decimis intelligimus, quæ laicis in feudum perpetuo ſunt conceſſæ.

Extra lib. 3. tit. 33. de priuilegiis. cap. Cũ & plãtare.

IDEM METENSI ARCHIdiacono.

Non poteſt epiſcopus ſine conſenſu capituli concedere eccleſias aliis eccleſiis, etiam ſi habeat ius patronatus in eccleſiis conceſſis.

Conſtit. XLIIII.

Ibid. cap. Tua nuper.

TVa nuper. Et infra. Adieciſti etiam, vtrum epiſcopo vel electo cum ſolo archidiacono, præter aſſenſum maioris eccleſiæ, cum ab ipſa eligatur epiſcopus, & archidiaconus aſſumat de ipſa, cœnobijs vel eccleſijs cõuentualibus, ad q̃s ius ptinet patronatus, liceat conferre peretuo vacãtes eccleſias baptiſmales. Et infra. Alterius etiam quæſtionis ſolutio ex epiſtola Leonis Papæ colligitur euidenter, in qua legitur, ne quis epiſcopus de rebus eccleſiæ quidq̃ donare vel pmutare, vel vendere audeat: niſi forte aliq̃d hor̃ faciat vt meliora, p̃ſpiciat: & totius cleri tractatu atq; conſenſu id eligat, quod

12. quæſt. 2 ca. Sine exceptione

quod non sit dubium ecclesię profutuꝝ. Irrita em̄ episcopoꝝ donatio, venditio et cōmutatio rei ecclesiasticę erit absq; conniuentia & subscriptione clericoꝝ. Per hoc em̄ noueris solutā secūdo loco ꝓpositam q̄stionem, cū concessiones ecclesiarum ad perpetuas alienationes non sit dubium pertinere.

IDEM EPISC. ELIENSI.

Episcopus parochiales ecclesias, uel obuētiones ipsarum, de consensu patroni, sine consensu capituli sui, monasterio conferre non potest.

Constit. XLV.

Ibid. cap. Pastoralis 13. quęst. 1 ca. Ecclesias.

PAstoralis officij diligētia. Et infra. Pręterea q̄siuisti, cum autoritate Dionysij fuerint parochiæ limitatę, quatenus singularum parochiaꝝ prouentus in vsus ecclesiæ cederēt necessarios, & stipendia ministroꝝ, si ep̄o liceat sine autoritate summi pōtificis, vel saltē sine sui capituli volūtate, viris religiosis cōferre obuentiones alicuius parochialis ecclesiæ, sustētatione vicarij reseruata. Et cū Lateranensis concilij statuta ꝓhibeant ecclesijs nouā imponi, vel augeri veterē pēsionē, postulas edoceri, an ep̄s valeat religiosis, consentiēte patrono, totā ecclesiam, vel de nouo conferre aliquā portionem.

Extra lib. 3. tit. 9 de censibus. cap. Prohibemus.

Ad q̄d breuiter rn̄demus, q̄d salua cōstitutione canonica de cōcedenda pijs locis qnquagesima portione, neq; primū, neq; secundū potuit facere episcopus (nisi de licentia Romani pontificis) præter sui capituli voluntatem.

IDEM ARCHIEPISCOPO Senonensi & eius Suffraganeis.

Ad concilia prouincialia uocari debent & admitti cathedralium eclesiarum capitula.

Constit. XLVI.

Ibid. cap. Etsi.

ETsi mēbra corporis. Et infra. Prouinciæ Senonensis capitula cathedraliū ecclesiaꝝ ad nos q̄rimoniā transmiserunt, quod archiep̄s Senonensis & eius suffraganei ꝓcuratores eoꝝ nuper ad prouinciale conciliū conuocatos ad tractatū eoꝝ admittere noluerūt. Et inf.

Visum fuit nobis & fratribus nostris, vt capitula ipsa ad hmōi cōcilia debeant inuitari, & eoꝝ nuncij ad tractatū admitti: maxime super illis, quæ ipsa capitula contingere dinoscuntur.

DE HIS QVÆ FIunt a maiore parte capituli.

INNOCENTIVS PAPA III. Augustensi Præposito.

Communis ordinatio ecclesiæ per contradictionem & appellationem eius, cuius non interest, impediri non debet. Constit. XLVII.

Extra lib. 3. tit. 2. de his quę fiunt à ma. parte capituli. cap. Ex ore.

EX ore sedentis. Et infra. Accedētibus ad p̄sentiā nostrā T. ac B. Augusteñ. canonico ꝓ q̄stione, quæ inter vos super præpositura Augusteñ. ecclesię vertebatur, ex parte ipsius B. fuit propositum, ꝙ pater eiusdem à Celestino p̄decessore nostro, decano & capitulo Augustensi literas obtinuit destinari, vt infra spaciū vnius mensis eundē eligerent & assumerent in præpositum Augustēsem, in signum inuestiturę annulo aureo destinato, & q busdam mādati apostolici executoribus cōstitutis. Capitulum memoratum cum audisset, quod E. puondam eoꝝ prępositus in episcopū Brixieñ. electus & confirmatus fuisset: licet dictas literas recepissent, in contēptum tn̄ eoꝝ, assignato prius termino, infra quem ipsi deberent sup mandato apostolico respondere, H. tunc Augustensem decanum in præpositum elegerunt. Et infra. Quia vero legitime constitit, quod prædictus B. de prępositura non fuit aliquatenus inuestitus, & si mādatum fuerit, vt de ea inuestiretur: de qua etiam si inuestitus fuisset, inuestitura eius per prædecessorem nostrum, certa fuit ratione cassata: q̄ nec etiam si cassata fuisset, ꝑ hoc quod dicto H. reuerentiam exhibuit, quę debetur prępositо, iuri suo renunciasse videtur: nos attendentes sibi de iure nō potuisse cōpetere, vt per appellationem ob id interpositam cōmunem ordinationem ecclesiæ impediret: intelligentes etiam te à maiori parte, tam dignitate, q̄ numero eoꝝ, quos eligendi ius cōstabat habere, electum fuisse canonice in prępositum, electionem tuam autoritate apostolica cōfirmamus, pręfato B. super præpositura silentium imponentes.

IDEM INNOC. PAPA III.

Prælatus cū maiori parte capituli, contradicente minori, statuere potest quod ad necessariā raparationem fabricæ quilibet canonicus conferre tenetur. Constit. XLVIII.

Ibid. cap. Ex parte

EX parte tua nobis fuit frater archiepiscope intimatum, q̊d ad restaurandã fabricã Rothomagẽsis ecclesiæ tractatum cõmuniter habuistis, te postulante, vt quilibet canonicoꝝ tecũ pariter aliquam suoꝝ reddituũ portionẽ operi tãpio & necessario deputaret. Et infra.

Statuimus, vt si q̃ vestrũ tuis, frater archiepiscope, & maioris & sanioris partis capituli statutis sup̃ hoc duxerit resistendũ, obtineat sententia plurimorum.

VT ECCLESIASTICA beneficia sine diminutione conferantur.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Mediolanensi.

Occulta collatio beneficij licet sit suspecta, bene ualet, dummodo alias legitime facta probetur

Constit. XLIX.

Extra lib. 3. tit. 12. Vt ecclesię. bene. cap. Vt nostrũ ꝓdeat.

VT nostrũ prodeat de vultu dei iudicium. Et infra. Pręterea proponebas, quod cũ nullus debeat sine accusatione damnari, nec aliquid circa negocium illud sit actum in forma iudicij, depositiones testium non poterant tibi præiudicium generare. Quia vero hæc allegatio personã nostram tangere videbatur, dignum duximus causam cõmissæ inquisitionis & ordinem plenius explicare, ne quis quomodolibet suspicetur, q̊d nos in hoc negocio perperã ꝓcesserimus: p̃sertim, cum ratio assignandi debeat esse posteris profutura. Cum em̃ iuris sit explorati, q̊d actore nõ probante, is qui conuenit, etiam si nihil præstiterit, debeat absolui: videri poterat, quod nos tibi, qui conuenie baris à nobis, malitiose vel indiscrete onus probationis sup̃ tribus præmissis articulis imposuimus, videlicet, vt ostenderes, q̊d p̃dictam cãcellariã ꝑsonę idoneę, modo canonico, & tẽpore cõpetenti donasses. Porro, cũ donatio fuisset occulta, & ideo suspicione non careat, & elapso iã anno nullus cancellarius om̃ino appareat, non immerito credebamus, q̊d secundum Lateranensis cõcilij statuta ad nos esset ipsius cancellarię donatio deuoluta: & ideo potuissemus ipsam sine culpa cõferre: quoniam etsi locum Dei teneamus in terris, non tamẽ de occultis potuimus diuinare. Quia ergo contra illud, q̊d prima facie iuste p̃sumebatur ꝓ nobis, p̃sertim cũ responderis prima vice, q̊d cancellariã alicui non contuleras, facultatẽ tibi pro te probandi cõcessimus, nõ fuit grauamẽ, sed gratia, nec ex malitia, sed ex benignitate ꝓcessit. Quod etiã de modo canonico fidẽ nobis fieri mandauimus, tu causam p̃stitisti mandato, q̃ sæpe nobis ꝑ literas tuas intimasti, & tandẽ probasti ꝑ testes, q̊d retentis tibi ꝓuentibus, officiũ concesseras memoratum: ex q̊ nõ immerito in talẽ concessionẽ fuimus suspicati. Et ideo nos, q̃ nõ tã ex plenitudine potestatis, q̃ ex officij debito, possumus & debemus de subditoꝝ excessibus ad correctionẽ inq̃rere veritatẽ, te maxime causã & occasionẽ p̃stante, inq̃sitionem cõmisimus faciendã. Oĩbus ergo diligẽter auditis, te in tribus cõperimus fuisse culpabilem. Circa contrarietatẽ respõsi, q̃a nõ solũ nobis, sed nec cuiq̃ debuisses ex certa sciẽtia cõtraria rñdere. Circa carnalitatem animi, quia nõ ex affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti ecclesiasticũ bñficium & officiũ in ꝑsona magis idonea dispensare. Et circa inhonestatẽ facti, q̃a non licuit ex pactione vel conuentione q̃cunq; sub modo vel tenore p̃scripto cõcedere nudum officiũ, & tibi retinere ꝓuentus: cum in Lateranensi concilio ꝓhibitum sit, ne quis conferendo ecclesiasticum beneficium, partẽ prouentuum suis vsibus retinere p̃sumat: & alibi cautũ reperiatur in canone, quod ecclesiastica beficia sine diminutione debent conferri. Vnde credimus distinguendũ, vtrũ qui dat spirituale beneficium, prouentus ipsius ante donationẽ percipiat. Nam si prouentus ante donationẽ non ꝑcipiat ipse, sed alius, & ex donatione consequatur, vt ipse prouentus percipiat, non est dubium circa hæc intercedere simoniacã prauitatem. Si vero ante donationem ꝑcepe rit ipse prouentus, credimus distinguendum, vtrũ ante donationẽ constituat, vt ipsi prouentus retineantur ad tempus ꝓ causa iusta & necessaria, aut cõueniat cũ eo, qui accepit beneficium, seu cũ mediatore q̊cunq;, vt officio illo cõcesso retineat ipse sibi ꝓuentus. Primũ em̃ membrũ credimus esse licitũ: secundũ aũt dicimus non licere, ne viam aperiamus his, q̃ prauitatem suam satagunt palliare.

Extra lib. 3. tit. 8. ca. Nulla.

Extra lib. 5. tit. 39. cap. Prohibemus.

1. quæst. 3. ca. Si quis Extra lib. 3. tit. 5. ca. Maiorib.

DE REBVS ECCLE siæ non alienandis.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Montis regalis.

Possessiones quæ sunt de mensa non possunt alienari, & ecclesiæ consuetæ regi per regulares, secularibus clericis conferri non debent.

Constit. L.

Extra lib. 3. tit. 3. de reb. eccle. non alien. cap. Possessiones.

POssessiones ad mẽsam tuã vel capituli pertinentes alienare nõ debes, aut ecclesias, in qbus monachi ministrare consueuerant, clericis vel laicis assignare.

IDEM EPISCOPO MAVrienſi & Præpoſito Vlconenſi.

Restituitur ecclesia contra alienationem, per quam enormiter fuit læsa. Constit. LI.

Ibid. cap. Ad nostri ã

AD nostram noueris audientiã peruenisse, quod cum Tusiense monasteriũ depressum esset onere maximo debitorum, abbas & conuentus eiusdem villam quandam necessitate coacti B. laico concesserũt in feudum, tali conditione appositа, quod idem LXXX. libras p solueret, pro quibus eadem extiterat obligata. Quod non distulit effectui mancipare. Et infra. Vnde humiliter supplicarunt, vt feudum prędictum faceremus ad vtilitatem monasterij reuocari: pſertim cum idem laicus primo anno de ipsius prouentibus vltra summam percepерit prætaxatam, & per multos postmodũ annos sumpserit eius fructus. Et infra.

Quocirca mãdamus, quatenus, si prædictum monasterium propter hoc inueneritis enorme dispendium incurrisse, dictum laicum, vt (pecunia, quam pro exoneratione feudi, seu etiam pro vtilitate ipsius monasterij expendisse noscitur, ab eisdem abbate & conuentu recepta, cum sibi fructus percepti sufficere debeant p labore) præfatum feudum eidem monasterio dimittat liberum & quietum, appellatione postposita compellatis.

DE EMPTIONE ET venditione.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Pallonensi.

Si in uenditione apponitur pactum de recuperanda re post certum tempus modico constituto precio, præsumitur pignus & non uenditio.

Constit. LII.

Extra lib. 2. tit. 17. de empt. & vẽdit. ca. Ad nostrã

AD nostram noueris audientiã peruenisse, quod cum R. laicus lator pręsentium, ab M. mutuum recipere voluisset, creditor ne per canonẽ contra vsurarios editum posset in posterum conueniri, domos & oliuas recepit ab eodem titulo emptionis: quum reuera contractus vsurarius ageretur, quod patet ex eo, q̃d creditor debitori promisit, quod quandocunq; à septẽnio vsq; ad nonennium daret quadraginta vncias tarenorũ, quæ vix dimidiam iusti precij contingebant, domos eius restitueret & oliuas.

Extra lib. 5. tit. 19. cap. Quia in omnib⁹

Quia igitur fraus & dolus cuiq̃ patrocinari nõ debent, mandamus, quatenus, si res ita se habet, instrumento venditionis confecto in fraudẽ canonis promulgati contra vsurarios non obstante, prædictum M. ad restituendas domos & oliuas ei, ad quem debent hæreditario iure deuolui, quum debitor sit viam vniuersę carnis ingressus, per pœnã in Lateranẽsi concilio contra vsurarios promulgatam appellatione remota compellas.

IDEM EPISCOPO ET ARchidiacono Vrbeuentano.

Venditor deceptus ultra dimidiam iusti precii agere potest, ut res sibi reddenti precium acceptum restituatur, uel iustum precii suppleatur, & in hoc electio est emptoris.

Constit. LIII.

Ibid. cap. Cũ causa

CVm causa quæ inter œconomum monasterij S. Martini de mõte ex parte vna, ac ciues Viterbien. super casamẽtis ex altera vertebatur, fuisset aliquãdiu ventilata, quum cõstitisset nobis monasterium in venditione vltra dimidiam iusti precij fuisse deceptum, sententiãdo decernimus, vt præfati ciues aut recepto p̃cio possessiões restituerẽt memoratas, aut supplerẽt quantũ constaret legitime venditionis tempore iusto p̃cio defuisse.

DE LOCATO ET conducto.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & conuentui sancti Petri de Pratellis Londensis diœcesis.

Personæ ecclesiasticæ locare possunt prouentus decimarum his, cum quibus conditio ecclesiæ fit melior, statuto diœcesani contrario non obstante, & eadem ratione de alijs rebus ecclesiæ.

Constit. LIIII.

Extra lib. 3. tit. 18. de locato & conducto. cap. Vestra nobis

VEstra nobis relatio declarauit, qd quum ad firmam fructus vestrar̃ da re cõsueueritis decimar̃. Et infra. Diœcesanor̃ episcopor̃ statuto contrario non obstante vestrar̃ decimarum prouẽtus illis libere locare potestis, cum quibus ecclesiæ vestrę conditionem poteritis facere meliorem: ita tamen qd huiusmodi locatio ad feudum vel alienationam non videatur extendi.

DE RERVM PERmutatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Senonensi.

Beneficia sua perdunt, qui ea propria permutant autoritate.

Constit. LV.

Extra lib. 3. tit. 19. de rerũ permutatione. cap. Cũ olim.

COlim magister S. & B. archidiaconatum & præposituram ad inuicem commutassent. Et infra. Licet prædictus magister ab initio sponte fuerit de permutatione confessus, idem tamen B. eam inficiabatur oñino, proponẽs quod ipse præpositurã sine conditione qualibet resignauit, & post resignationem prædicti magistri archidiaconatum fuerat assecutus. Et infra.

Cum ergo nobis constaret, quod ipse B. suum præstiterit permutationi consensum: prædictus autem magister suum publice fateretur errorem, & hunc præpositura & illum archidiaconatu curauimus spoliare, super hoc diffinitiuam contra eos sententiam proferentes.

IDEM ARCHIEPISCOPO, & P. sancti Andreæ Colonien sibus.

Si permutatio beneficiorum completa est ex una parte, & per alteram stat, quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium, & secundum hoc continet ius.

Constit. LVI

Ibid. cap. Cũ vniuersorum.

CVm vniuersorum, Et infra. Intelleximus G. canonico referente, qd cum ipse & L. clericus de permutatione præbendarum suarũ inter se tractare cœpissent, quam vtilitati vtriusq; imminere credebãt: tandem idem L. præbenda eiusdem G. cuidam cõsanguineo suo assignata, præbendam suam ei sicut promiserat noluit resignare. Et infra. Cum igitur deceptis & nõ decipientibus iura subueniant, licet ipsi per se de iure non possent ecclesiastica beneficia permutare: vt tamen simplicitati venia tribuatur, mandamus, quatenus, si constiterit prætaxatum G. taliter fuisse deceptum, amoto à præbenda sua cõsanguineo ipsius L. vel quolibet alio illicito detentore, eam restituí faciatis eidem.

Supra lib. 2. tit. 3. ca. Super litteris.

DE FEVDIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Marienſi Episcopo.

Si dominus a vasallo recipit feudum in pignus, abstinendo ab eius seruitio, non tenetur computare fructus in sortem

Constit. LVII.

Extra lib. 3. tit. 20. de feudis. ca. Insinuatione.

INsinuatione præsentiũ declaramus, qd Gageria, quã de feudo ecclesię tuę ab M. dinoscęris recepisse, à te potest libere detineri, fructibus non computatis in sortem: ita videlicet, vt quãdiu fructus illos ceperis in sortem minime computandos, idem M. à seruitio, in quo tibi & ecclesiæ tuæ pro feudo ipso tenetur, interim sit immunis.

IDEM ARCHIEPISCOPO Mediolanensi.

Ponit tres casus, in quibus non obstante iuramento de non infeudando, potest episcopus antiquum feudum ad ecclesiam reuersum nouo vasallo concedere.

Constit. LVIII.

Ibid. cap. Ex parte tua.

EX parte tua nostro est apostolat. reseratũ, qd sępius dubitasti, vtrũ cũ contin-

contingit vasellũ tuum decedere,& ad te feudũ ipsius redire, feudũ eius alij liceat tibi dare , quamuis iuramento tenearis astrictus,non infeudare de nouo Romano pontifice inconsulto. Ad hæc si vasallum tuum feudum alienare cõtingat, an ipsius filium vel consanguineum eiusdẽ feudi cõsortem de ipso valeas inuestire. Alia quoq; dubitatio continebat, vt cũ feudũ alienatũ repereris , q̃d p te facile recuperare nõ potes,vtrũ possis alicui laico in feudũ illud cõcedere,q &illud recuperet, & in feudũ per ecclesiam recognoscat.Et infra.

In primo ergo casu feudũ decedentis libere, si videris expedire, concedas,atq; in secundo filiũ vel consanguineum alienantis inuestiens, in tertio feudum alienatum poteris ei licenter concedere,per quem ipsa ecclesia valeat rehabere.

DE PIGNORIBVS & alijs cautionibus.

INNOCENTIVS PAPA III. G.subdiacono nostro, &P. canonico Pisano.

Si usurarius emit rem eo pacto,quod post tẽpus restituat eam uenditori,recipiendo aliquid ultra sortem,fructibus tamen in ea computatis, iudicatur contractus fœneratitius.

Constit. LIX.

Extra lib. 3.tit.21 de pignoribus. cap. Illo vos.

ILlo vos credimus scientiæ dono vigere.Et infra. Sane intimastis nobis, quod causam quæ vertitur inter H. & B.filios G. de Cosa ex vna parte, & G. filiam T.& hæredes ipsius ex altera , super quibusdã terris p̃fatis personis p xxiii. libris pignori obligatis , vobis duximus committendam.Et infra. Ex parte p̃dictæ G.& heredum eius fuit propositũ, terras quas idem H . & B. repetebant,ab eis nõ esse pignori obligatas , sed pure vẽditas, sicut in instrumento confecto exinde continebatur.Præfatus vero H.p se ac fratre suo firmiter asserebat terras nõ esse pure vẽditas , sed pignori obligatas, cum venditioni p̃dictæ talis fuerit adiecta cõditio , vt si à tẽpore cõtractus vsq; ad duos,pximos annos p̃fato T. emptio displiceret,G.pater H.abinde vsq; ad annũ xxvi. libras pceptis fructibus cõputatis in ipsis dare deberet. Verũ qa ambigitis,vtrũ pura fit & absoluta vẽditio,an p̃fatus cõtractus pignus debeat iudicari: respõdemus q̃d q̃liscunq; fuerit intẽtio cõtrahentiũ,& ex forma cõtractus vẽditio nõ appareat conditionalis sed pura: quãmuis p conditionẽ possit resolui ,ex duobus tñ,q̃ in pacto fuerũt exp̃ssa,videlicet q̃d fructus pcepti deberẽt in soluẽda pecunia numerari,& q̃d vltra summã receptã ✳XL. solidi deberẽt p̃solui,cõtra ipsum emptorẽ p̃sumit vehemẽter, p̃sertim cum vsuras consueuerit exercere. LX.

IDEM EPIS. AQVINATEN.

Mulier agit pro dote contra quẽlibet detinẽtem bona mariti. Constit. LX.

Ibid. cap. Ex literis

EX literis fraternitatis tuæ accepimus,q̃d causam q̃ ẏtiẽ iter R.& A. mulierẽ tibi duximus cõmittendã.Et in.

Siqdem,pbatum est, q̃d ,p facinore à marito p̃dictę mulieris cõmisso,eo fugã petẽte,tã frater mariti , p̃fatus videlicet R.quã ipsa mulier,licet minus iuste à regio iudiciario capti fuerint , & de ipsius mãdato bonorũ oĩm delinquẽtis facta distractio & soluta pecunia metratori,q à marito mulieris vulneratus fuerat,& rebus,pprijs spoliatus:sed quædã possessiones illius penes eundẽ R.remãserãt,q̃s idẽ de mãdato curiæ retinuit,soluta p eis pecunia p̃dicto mercatori, qa emptor alius ,ppter possessionũ minutias nõ exta bat: pars vero mulieris æstimationẽ dotis instãtius petebat sibi restitui,vel inpossessiones, quæ mariti fuerant, ex officio delegationis induci.Et infra.

Mandamus, quatenus si tibi constiterit ex his,quę in præsentia tua fuere,ppo sita & ,pbata,q̃d mulier dicit viro dedisse in dotẽ,& p̃dictũ R. de bonis fratris aliqua possidere,cũ mulieribus fauor multus in recuperandis dotibus debeatur:& cautum sit in iure,q̃d ,ppter maleficiũ viri mulier remanere nõ debeat indotata, cum etiam bona viri mulieri sint pro dote tacite obligata,& cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem:R.p̃dictum eidẽ mulieri ad restitutionẽ dotis eatenus comdemnes,quatenus de bonis fratris sui præfati noscitur possidere.

IDEM R. DE MONTE fortino.

Si creditor, uel is qui ab eo causam habet, tot fructus percepit ex pignore, quod satisfactum est sorti, debet pignus restitui debitori.

Constit. LXI.

Ibid. cap. Cum contra.

CVm cõtra G. ciuem Anaginensem sup qbusdam possessionibus, quas q̃ndam pater tuus L. de Saul. p certa quã titate pecuniæ obligarat, & ipsius creditoris hæredes p̃dicto G. pignoraverant, mouisses in nostra p̃sentia quæstionem, legitime p̃bauisti, q̃d ex earũ p̃uentibus tantũ fuerat, tam ab eodem G. quam ab alijs, q̃ eas tenuerant à tẽpore, q̃ fuerant obligatæ, p̃ceptum, q̃d fructus sorti poterant adæquare. Nos igitur attendẽtes, q̃d in talibus p̃ceptio fructuũ in solutiõ ne sortis accedat, cũ scd'm canonicas sanctiones fructus restitui, & in sortẽ debeãt computari, confiderantes etiam, quod possessiones ipsę iã extenuassent penitus totũ onus, & debitũ annulassent, ipsas tibi restituẽdas esse decernimus, & te p nũcium nostrum in possessionẽ induci fecimus corporalem.

Extra lib. 5. tit. 19. cap. Quoniam.

IDEM INNOCEN. PAP. tertius

Si is qui sub pacto legis commissoriæ pignorauit rem suam, & iurauit non contrauenire, iuste impeditus, infra diem statutum non redemit, post diem redimere poterit.

Constit. LXII.

Ibid. cap. Significãte

SIgnificante R. ciue Pisano nobis innotuit, q̃d cũ domũ suã G. Pisano cui pro CCL. libris pignori obligasset, ac p̃misisset p̃stito iuramẽto, q̃d nisi domũ ipsam statuto termino recolligeret, creditorẽ vlterius sup eo minime molestaret, & infra statutũ tempus p certũ fidelẽ nũcium, put ei videbat, creditori pecuniam numeratã remisit, quã idẽ nũcius infideliter agens, sicut ei iniunctũ fuerat non p̃soluit, & postmodum idem R. ab imperatore detentus, dicto G. satisfacere non potuit vt debebat. Et infra.

Cũ igit pactum legis cõmissoriæ sit in pignoribus improbatũ, & p̃dictus R. quantum in eo fuit, iuramentum debitũ adimpleuit: cum per eum, quem certum nuncium esse sperabat, pecuniam remisserit tempore statuto, sed in captione detẽtus satisfacere non potuit creditori: Mandamus, quatenus, si est ita, prædictum creditorem, vt sorte cõtentus, pensionibus pignoris computatis in eam, illud p̃fato R. oĩ dilatione postposita resignet, pacto tali vel iuramento nequaq̃ obstante, censura ecclesiastica cogatis.

DE DONATIONIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Florẽtino.

Non obstante iuramento de non infeudando de nouo, prælatus integrare potest feudum, si apparet uasallum in mensura fuisse deceptum.

Constit. LXIII.

Extra lib. 3. tit. 14 de donat. ca. Per tuas literas.

Er tuas literas proponere p̃curasti, q̃d cum q̃dam nobiles Florentini tẽpore schismatis episcopũ Florẽtinũ in domo sua tenuerũt, idẽ episcopus sedãta schismatis tempestate demandato Alexandri Papæ, quatuor modios terræ in feudum concessit eisdem, & successor ipsius, put est moris, de certo feudo p̃fatos nobiles inuestiuit. Verum cum ipsi assignatam terram mensurari fecissent, non nisi duos modios inuenerunt, feudũ integrari cũ instãtia postulãtes, sup q̃ dubitas, eo quod nõ sunt in possessione ipsius ne de nouo videaris illud cõferre. Et infra.

Nos igitur attendentes quod ecclesia in actibus suis fraudem nõ debet aliquã adhibere, respondemus, quod feudum ipsum secure poteris integrare, cum terra illa quatuor modiorum ipsis fuerit assignata.

IDEM R. DE BVRGIS ET G. Berburg. Abbatibus.

In donationibus plenissima fit interpretatio, & ob hoc clausula onerosa post multas donationes apposita proximam donationem tantum respicit.

Constit. LXIIII.

Ibid. cap. Cũ dilecti

CVm dilecti filij abbas & monachi, de Melios, p̃posuerint corã nobis, q̃d nobilis vir Alanus quasdam terras à patre

pātre ipſius eorū eccleſiæ in eleemoſynā aſſignatas violēter redigere cupiat in foreſtam. Et infra.

Mādamus q̄tenus ad ſententiā p ipſo monaſterio ꝓferendā, appellatiōe poſtpoſita ꝓcedatis, cū ex tenore inſtrumēti vehemen ter. euidēter apparet, q̄d hæc fuit mēs & intētio donatoris, vt clauſula de foreſta, q̄ in fine ponit inſtrumēti, nō ad ſupiorē donationē, q̄ tā libera & pura fuit, vt immunis eſſet ab oī vexatiōe & cōſuetudine ſeculari, ſed ad inferiorē cōceſſionē, q̄ penſionē & determinationē habet inſertā, iuxta ſanū referri debeat intellectum: qa ī cōtractibus plena, in teſtamētis plenior, in beneficijs quoque pleniſſima eſt interpretatio adhibenda.

Extra lib. 6. tit. 60. L. 4. Quæ cū que res. ff. de reg. iuris. In teſtamentis Infra lib. 5. tit. 40. Conſtit. Olim.

IDEM EPISC. ELIENSI.

Si epiſcopus in eccleſia, quam de conſenſu capituli pio loco conceßit, percipiebat certos prouētus, illos donaße uidetur: alioquin omnes prouētus, præter cathedraticum, cedunt pio loco: & ſi epiſcopus conceßit de conſenſu patroni, intelligitur patronus donaße ius paronatus.

Conſtit. LXV.

Ibid. cap. Paſtoralis

PAſtoralis officij. Et infra.

Tua nosduxit diſcretio conſulendos, ſi epus cōſentiēte patrono viris religioſis aliquam eccleſiā cōcedēdo hac vtatur ſimplicitate ꝓborum, cōcedimus vobis illā eccleſiā, vtrū eo ipſo videat in eorū vſus fuiſſe conceſſa, vel ius tantummodo patronatus.

Nos aūt inq̄ſitiōi tuę duximus reſpōdendū, q̄d ſi epiſcopus eccleſiā illis cōferat de cōſenſu patroni, pfecto patronus quod ſuū eſt cōferre videtur, ius videlicet patronatus, & epus q̄d tēporaliter obtinet in eadē, vt ſi fructuū eccleſiæ eiuſdē aliquam recipiat portio nē, in eorū vſus illa portio cōuertat. Quod ſi ex ipſius ꝓuentibus nullā debeat portionē habere, oēs ꝓuentus ꝓter cathedraticū in eorū vſus credimus cōuertēdos: ſed vt epiſcopi donatio ſit legitima, cōſenſus eſt ſui capituli requirendus.

IDEM FLORENTINO & Fiſulanenſi epiſcopis.

Poſſunt hoſpitalarii in præiudicium ſuum ſe & domum ſuā alteri religioſæ domui ſubijcere, & donare.

Conſtit LXVI.

Ibid. cap. Inter dilectos

INter dilectos filios hoſpitalarios ſancti ſepulchri ac fratres hoſpitalis ſancti Allutij ſup eodē hoſpitali q̄ſtiōe ſuborta, cū ijdē hoſpitalarij ſup poſſeſſorio, q̄d ſemel & iterum, ex cauſis tñ diſſimilibus, intentarūt, contrarā ſententiā reportaſſent: deinde ad petitoriū recurrētes, ꝓponere curauerūt, q̄d cū G. q̄ndā rector, & fratres ac patroni eiuſdē hoſpitalis, habito cōmuni cōtractu deliberaſſent, hoſpitale ipſum hoſpitalarijs ſupponere ſu pradictis, cōmiſerūt in hoc tribus ꝓcuratoribus vices ſuas, cōmuniter ſtatuētes, vt q̄d p ipſos fieret, acceptarēt. Qui cū eiſ dē taliter ſtatuerūt, vt ad ipſum hoſpitale aliq̄ mitterent, q eorū nomine acciperēt aſſignationē ipſius. Cū aūt duos illuc de ſuis fratribus trāsmiſiſſent, ipſi donationē & aſſignationē hoſpitalis, tā à magiſtro q̄ ſupradictis ꝓcuratorib. & alijs eiuſdē domus fratribus receperūt. Et in.

Procurator aūt partis alterius ex aduerſo reſpōdit, q̄d p̄dicta donatio debebat nō īmerito retractari, qm̄ multis ex fratribus inconſultis, à prædicto rectore ac paucioribus fratribus excōmunicatis & piuris de re litigioſa in fraudē plebani de Piſcia, qui ſup eodē hoſpitali mouerat q̄ſtionē, fuerat celebrata. Et in.

Attēdentes igit q̄d fratres & patroni S. Allutij pro ſe, imo potius cōtra ſe turpitudinem allegabāt, videlicet piuriū, excōmunicatiōem, fraudem: nō vtiq; cōtra ipſos ſed ab ipſis cōmiſſam: & intelligentes donatiōem ab eis hoſpitalarijs factā purā ac ſimplicē extitiſſe, qa nō deceptoribus ſed deceptis iura ſubueniūt: vñ p ea q̄ ſuperius ꝓpoſita ſunt ſe cōtra factum ꝓpriū legitime defendere non valebant, hoſpitale prædictū cū ptinentijs ſuis hoſpitalarijs ſancti ſepulchri adiudicare curauimus, ita q̄d p hanc ſententiā diœceſano epiſcopo & plebano de Piſcia nullū p̄iudiciū generet: cum res inter alios acta non debeat alijs præiudicium generare.

Supra lib. eod. tit. 18. Conſtit. 56. Cum v niuerſor

Supra lib. 2. tit. 22. Conſtit. Inter dilectos.

IDEM EPIS. S. ANDREAE.

Donatio quinquageſimæ uel cēteſimæ, quam fecit epiſcopus cū graui eccleſiæ ſuæ detrimento, poteſt legitime reuocari. Nec etiā poteſt ultra quinquageſimam uel centeſimam conferre, etiam ceſſante læſione eccleſiæ, ſine autoritate ſuperioris.

Conſtit. LXVII.

Apo

APostolicæ ſedis oraculo. Et infra. Inquiſitioni tuæ taliter reſponde
Ibid. cap. Apoſtolicæ. mus, q̃d licet ſit in canone diffinitũ, vt ſi qs epiſcoporũ in parochia ſua monaſteriũ cõſtruere voluerit, & de rebus eccleſiæ, cui p̃ſidet, ipſum dotare, nõ amplius ibidem quã quinquageſimã partẽ: eccleſiæ vero, quam monaſticis regulis informare, vel p̨ ſuis p̨prijs magnificare voluerit ſepulturis, nõ amplius q̃ centeſimam partem cenſus eccleſiæ, cui p̃eſt, debeat elargiri. Quia tñ in eodem canone conſequenter adiungitur, vt hæc temperamẽti æquitas obſeruetur, quod cui tribuit, cõpetẽs ſubſidiũ cõferat, & cui tollit, dãna grauia non infligat: ea quidem cautela ſeruata, vt vnam tantũmodo, quæ placuerit, ex his duabus remunerationem aſſumat. Hoc ſemper eſt obſeruandum, q̃d vnus epiſcopus vel alius, non ſolũ non debet amplius, ſed nec tantũ nec minus cum graui eccleſiæ ſuæ detrimento conferre, ſiue ſimul & ſemel id facere velit, ſiue pluries ſucceſſione eiſdem vel diuerſis eccleſijs cõferendo. Vnde cũ graue detrimẽtũ ſiue de poſſeſſionibus, ſiue de p̨uentibus ad epiſcopalẽ menſam vel cathedralem eccleſiam p̨tinentibus in quãtalibet portione conſtiterit eſſe collatum, poterit legitime reuocari, niſi præſcriptione vel alia exceptione legitima actio huiuſmodi excludat. Nam & ſi prima facie p̃ſumatur, quod collatio quinquageſimæ vel centeſimæ partis graue non inferat detrimentum, qa tñ non ſolũ ſi ſ̨pe, ſed etiã ſi ſemel id fiat, ex varijs circũſtantijs deprehendi poteſt interdum valde dãnoſum (q̃d qdẽ magis poteſt ex oſtenſiõe facti, quã exp̃ſſiõe alicuius ſtatuti cognoſci) nec q̃nquageſima, nec cẽteſima ſemel aut ſucceſſiue debet cũ graui eccleſię dãno cõferri. Si vero in tãtũ abũdat epiſcopus, vt ſine dãno eccleſię ſuę poſſit amplius etiã quã p̨ q̃nquageſimã vel cẽteſimã partẽ neceſſitati alterius eccleſię ſubuenire, quãuis p ſe nõ debeat ſummã excedere à canone p̃finitã, p quã incaute largiri volẽtibus eſt occurſum: de ſupioris tñ auctoritate põtificis, poteſt etiã in minori ſumma inopiæ altrerius prouideri.

DE TESTAMENTIS & vltimis voluntatibus.

INNOCENTIVS PARA III. Epiſcopo Altiſiodorenſi.

Tenet teſtamentum ſi quis extremam voluntatem ſuam alterius diſpoſitioni committit, & dicitur teſtatus ad pias cauſas. Conſtit. LXVIII.

Extra libi 3. tit. 26 de teſtamẽt. cap. Cum tibi.

VUm tibi de benignitate ſedis apoſtolicę. Et infra. In ſecũda quæſtiõe dicimus, q̃d q extremam volũtatẽ in alterius diſpoſitione committit, non videtur decedere inteſtatus.

IDEM C. TITVLI SANCTI Laurẽtij in Lucina presbytero Cardinali, apoſtolicę ſedis legato.

De clericis eccleſiæ petit epiſcopus partem ſuam, licet aliquid fuerit ſibi à teſtatore relictũ, niſi eo modo & non in fraudem fuerit relictũ à teſtatore quod maneret ea parte contentus & legatum agnouerit. Conſtit. LXIX.

Ibid. cap. officij.

QVæſiuiſti, cum quis in teſtamento relinq̃t epiſcopo p̨priam portionem, & alia multa monaſterijs vel eccleſijs, vtrum epiſcopus ex illis legitimã poſſit petere portionem. Et infra.

Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſi portionem illam cũ condi tiõe legauit epiſcopo, vt eſſet illa ſola cõtẽtus, & epiſcopus acceptauit, quia p hoc alijs renunciaſſe videtur, de cæteris non poterit exigere portionem. Quod ſi eam ipſe abſoſute reliquit, portionem ſibi debitã poterit nihilominus de cæteris vẽdicare. Si v̨o cõſtiterit q̃d in fraudẽ modi cũ cõſtituit mortuariũ, vt in cæteris eps debita portione fraudaretur: quia fraus & dolus alicui patrocinari non debet, epiſcopus portionẽ ex illis poterit exigere à canone cõſtitutã, ſaluis indulgentijs Romani põtificis, quæ quibuſdam regularibus ſunt conceſſę.

1o. queſt. 1 cap. decernimus.

IDEM INNOCEN. PAP. III.

Relictum epiſcopo contemplatione perſonæ non diuiditur cum eccleſia cathedrali: ſecus ſi contẽplatione eccleſiæ, ſiue nihil relinquatur eccleſiæ, ſiue aliquid, ſiue coniunctim, ſiue ſeparatim. Si autem ſoli eccleſiæ factum eſt relictũ, epiſcopus habebit portionem canonicam. Præſumitur autem relictum contemplatione eccleſiæ factum, quando fit ab extraneo habenti adminiſtratiõem, ſecus ſi fiat ab adminiſtrationem non habenta

non habente. Cum ecclesijs uero inferioribus episcopus non diuidit sibi relictum, quia non est sibi tanta communio cum ecclesijs inferioribus, sicut cum cathedrali.

Constit. LXVIII.

REquisiuisti de his quæ testator ꝓ anima sua legat in vltima voluntate, qualiter sint inter episcopum & ecclesiam diuidenda. Et quidem regulariter verum est, quod episcopus debet de his secundum diuersas consuetudines tertiã vel quartã portionẽ habere, sed cõsiderãdũ ẽ diligẽter, vtrũ testator leget hoc modo: Relinq̃ istud episcopo: an, Relinquo istud ecclesię, vel relinq̃ istud episcopo & ecclesię: an, Relinq̃ istud episcopo, & illud ecclesię. In primo casu distinguendũ est, vtrũ relinquat̃ episcopo ab extraneo aut ꝓpinq̃. Si ab extraneo, generaliter verum est, quod præsumitur esse relictum intuitu ecclesiæ, nõ ꝑsonæ. Vñ cathedralis ecclesia de illo potest canonicã petere portionẽ, quemadmodũ episcopo competit sua portio, si aliqd ecclesiæ relinquat̃. Et hoc verꝝ est, nisi testator exprimat, q̃d velit illud tantũ esse episcopi, nõ ecclesię. In q̃ casu seruanda est dispositio testatoris: secus aũt si exprimat, q̃d velit esse illud tantũ ecclesiæ, non episcopi: qa priuata dispositio testatoris nõ potest generalẽ constitutionẽ canonis immutare. Nec est contrariũ q̃d in canone legitur, videlicet, q̃d põtifices qbus ab extraneis aliqd aut cũ ecclesia aut sequestratim dimittit̃ aut donat̃: qa hic ille qui donat ꝓ redemptiõe animæ suæ nõ ꝓ cõmodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suũ ꝓprium, sed quasi dimissum ecclesiæ inter facultates ecclesię computabunt: quoniam hoc est verũ, cum testator ita sequestratim legat illud episcopo, quod nõ exprimit vtrum velit ad episcopum tantũ, nõ ad ecclesiã pertinere. Si vero relinquatur illud episcopo à propinq̃, non ꝑsumitur esse relictum intuitu ecclesiæ, sed personæ, nisi forte cõtrariũ ꝑbaretur. Et de isto nihil potest ecclesia petere in vita eius.

10. quęst. 1 ca. Decernimus.
12. quęst. 2 ca. Nobis concesso.
11. quęst. 3 can. pontifices.

Quod si relinquat̃ episcopo & ecclesię, de illo canonica inter ipsos est diuisio facienda.

Si vero istud episcopo & illud ecclesię relinq̃tur, siue eq̃lia siue inęq̃lia sint relicta, reducẽda sunt ad diuisionẽ canonicã inter episcopũ & ecclesiã cathedralẽ, nisi ambo velint esse testatoris dispositiõe cõtẽti, quã ꝓpter vltimę volũtatis fauorẽ satis decẽs est obseruare, vbi neq; fraus interuenit neq; dolus, nec qsquã nimiũ defruderet̃ debita portiõe. Secus aũt est, si aliqd legetur episcopo, & aliq̃ capellis, vel monasterijs aut alijs pijs locis. Nã in hoc casu q̃d legat̃ episcopo eius est ꝑcipuum cũ ecclesia cathedrali, quẽadmodũ si cuilibet alij legaret̃: & de illis quæ alijs legãtur portionẽ canonicã nihilominus obtinebit, q̃niã nõ est tanta cõmunio inter ipsum & inter capellas & monasteria seu alia pia loca, quãta est inter episcopum & ecclesiam cathedralẽ, cui est spirituali cõiugio copulatus. Vnde quę acqrit episcopus, non illis, sed isti tantum acquirit.

Illud autem est generaliter obseruandũ circa eũ qui potest ꝓprium possidere, prelationem vel administrationem ecclesię non habentem, q̃d si ei aliqd relinquatur specialiter, nõ solũ à ꝓpinquo, verũ etiã ab extraneo intelligit̃ esse relictũ, nõ intuitu ecclesię, sed ꝑsonæ, nisi ꝓbatio in cõtrariũ appareret: & idcirco de illo nec episcopus nec ecclesia potest in vita eius sibi aliquid vendicare: & hoc intelligitur esse verũ, cum fraus minime ꝓcurat̃, quæ si detecta fuerit, patrocinari non debet.

IDEM EPISC. TVSCANO.

In bonis patris, matris & Auiæ habet quis debitam iure naturæ, in qua grauari nequit, & filius rogatus de restituenda hæreditate sub conditione, detrahit debitũ iure naturæ et Trabellianicã, in qua computantur fructus post litis contestationẽ percepti. Constit. LXXI.

RAinutius de Clera duas habẽs filias, Alterochã videlicet & Adiectã, matrẽ insup Clerã & vxorẽ nomine Adelasiã, in extremis positus cõdidit testamẽtũ, Alterochę filiæ puberi vltra dotẽ quã ei dederat domũ & quẽdam hortũ in eodẽ testamẽto relinquẽs. Adiectę vero impuberi reliqt cætera bona sua, adijciens vt Alterocha & soboles, quã gestabat in vtero, eidẽ impuberi succederẽt, si absq; liberis moreret̃. Mortuo itaq; testatore tutores impuberis eã cum omnibus bonis eidem relictis à patre iure lombardo cuidam

Ibid. cap. Rainutius
Lõgobardo.

cuidam P. nomine tradiderunt, quæ filium ex eo ſuſcipiens, tandem ſine liberis eſt defuncta, Cuius bona idē P. maritus eius ſuperſtes aliquanto tempore poſſedit in pace. Qui cum alia muliere contrahēs matrimoniū & filios ſuſcipiens ex eadem, diem clauſit extremum. Poſtmodum inter Alterocham & filiū eius ex vna parte, & filios eiuſdem P. & Rainerīū tutorem eorum ex altera, ſuper bonis p̄dictis eiuſdem Adiectę ſuſcitata materia quæſtionis, cœperunt corā G. iudice Tuſcano ad inuicem litigaræ, corā q̄ Alterocha, & filius eius bona quondam Rainutij tanq̄ ex cauſa fidei commiſſi vel ſubſtitutionis ſibi debita petierūt, tutore filiorum p̄dicti P. ex aduerſo dicente, quod obſtabat illis annalis præſcriptio, vſucapio pro dote, ac longi temporis diuturnum ſilentium. Inſuper allegabat, quod de bonis illis tā tertia Cleræ matris teſtatoris & tertia Adelaſiæ vxoris eiuſdem, quā quarta per Trebellianū nomine ipſius Adiectæ erant ante oīa deducēdæ. Dictus vero iudex ſupradictū Rainerium tutorio nomine pupillorū in reſtitutione bonorū Rainutij condemnauit. Tertia Clerę primo deducta, quā Adiectę ac viro ſuo donauerat, de qua in ſubſtitutione, quam fecit Rainutius, non videtur aliquatenus cogitaſſe. Deducta quoque tertia Adelaſiæ quam ipſa P. vendiderat ſupradicto: præcepit etiam idem iudex de his rebus illas tertias deducendas, de q̄bus deduci poterant ſecundum Tuſcanę quęſtionē ciuitatis. Deduci p̄terea quartam p Trebelliannm idē iudex iniunxit, cū etiā q̄libet extraneus reſtitutione graūatus eam deducere potuiſſet: ſed vtraq; pars ab illa ſententia ꝓuocauit. Et infra.

Cum autem corā G. diacono cardinali auditore à nobis conceſſo fuiſſet diutius litigatum, ipſe de mādato noſtro ſententiam ſupradicti iudicis, videlicet in eo quod dixit tertiam Cleræ & tertiam Adelaſiæ integraliter deducēdas, ꝓnunciauit iniuſtā, & ab ea legitime ꝓuocatū definiens ſic illas tertias deducēdas, vt legitima portio iure naturæ debita Alterochę, illi ſalua ſit in vtraque, ad cuius reſtitutionē dictum Rainerium condemnauit. In eo vero q̄d quartam p Trebellianū ꝓdem iudex cenſuit retinendam, ſententiam confirmauit eiuſdem: ita videlicet q̄d fructus de bonis ipſius à tēpore litis conteſtatę percepti à p̄dicto P. & filijs eius poſt mortē Adiectæ cōputent in ea. Qui ſi ſuffecerint ad quartam & fructus eius, eo nomine alia deductio nulla fieret. Alioquin iuxta quātitatem fructuū p̄cepto rum computationis ratio habeat. Quia vero pater Adiectę ipſam in legitima nō potuit aggrauare, legitimam ipſam videlicet eius partis, quę ſibi debebatur ab inteſtato, deducendam cenſuit, & etiam retinendam, ita q̄d deductio fiat tantummodo de his rebus, de q̄bus ſecundum Tuſcanæ conſuetudinem ciuitatis fieri cōſueuit. In eo autem quod prænominatus iudex cōdemnauit Rainutiū nomine pupillorum ad reſidui reſtitutionem Alterochæ ac eius filio faciendā, ipſius ſententiam confirmauit.

Nos igit eiuſdē cardinalis ſentētiā ratā habētes, ipſam auto. apo. cōfirmamus.

DE SVCCESSIONIbus ab inteſtato.

INNOCENTIVS PAPA III. Epiſcopo Murnenſi.

Valet teſtamentum ad pias cauſas conditum per uerba enunciatiua, etiam propter aliud prolata, quanquam teſtatio ſeu ſucceſſio ueniat ad excluſionem alterius eccleſiæ.

Conſtit. LXXII.

Extra lib. 3. tit. 27. de ſucceſſionibus cap. Cum dilectus filius.

Vm dilectus filius Abbas de Bruſia pro cauſa quam ad uerſus epiſcopum Aduenēſem habebat diutius expectaſſet, Abbas poſuit antedictus q̄d archipresbyter de Alerio ad participationem creationum monaſterio de Bruſia obtulit ſe & ſua. Et infra.

Sufficienter intelleximus eſſe ꝓbatum, quod dictus archipresbyter agens in extremis velut vltimā exprimēs voluntatē, aſſeruit ſe & ſua monaſterio contuliſſe. Vnde cum requiſitus eſſet, vt conderet teſtamentum, reſpondit ſe non poſſe teſtari: quia ſe & ſua contulerat monaſterio ſæpedicto: vt licet vnus teſtis ſolus dixerit ſe vidiſſe, quando ſe & ſua obtulit monaſterio, quia tamen alij teſtes dixerunt ſe au-

se audisse ipsum in abbatis p̃sentia,q̃d p̃dictũ est cõfitentẽ,nõ tanq̃ sufficienter pbantes,sed tanq̃ vehemẽter adminiculãtes assertionẽ abbatis plurimũ adiuuabãt

Quia vero pars episcopi asserebat se velle pbare, quod dictus archipresbyter in extremis laborans tanquam phreneticus alienatus erat à mẽte, vñ non voluit quod expressit: Nos causam illã tibi sub hac forma duximus committendam,q̃d nisi præfatus episcopus legitime pbauerit sꝙpedictum archipresbyterum suę mẽtis compotem non fuisse, cum vltimam voluntatem expressit,sup impetitiõe monasterij perpetuũ ei silentium imponat, & cõpellatur restituere monasterio quę cunque de bonis ipsius archipresbyteri vel etiam monasterij occupauit. Si vero legitime pbauerit archipresbyterũ,quæ sup vltima voluntate præmissa sunt alienata mente dixisse, ad faciẽdam ei in nomine parochialis ecclesiæ, cuius ipse administrationẽ gesserat dum vixisset,restitutionẽ bonorum quæ ipsius archipresbyteri fuerãt,monasterium condemnet, cum idem archipresbyter ab intestato discesserit, ipsiq; monasterio super impetitione episcopi silentium imponatur.

DE SEPVLTVRIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Genuensi.

Vbi quis sepulchro maiorum relicto eligit sepulchrum in loco minus religioso dolo inductus seu ex contemptu, seu non dimissa ecclesiæ suæ canonica portione expresse uel tacite,non tenet electio. Constit. LXXIII.

Extra lib. 3. tit. 28. de sepulturis cap. frater noster.

FRaternitatẽ tuã nõ credimus ignorare mortuorum sepulchra & cœmeteria apud illas ecclesias & monasteria ex antiq̃ esse dispositа,in qbus religiosorum fratrum conuentus sunt constituti,& orationes atque missarum solennia tam pro viuis quam p defunctis frequentius celebrant. Vnde ipsorũ deuotioni,& extremæ volũtati,q apud huiusmodi ecclesias sepeliri desiderãt,miníme cõtradicendũ est. Qui vero relictis antiqs ecclesijs,& patrũ aliorũq; parentum suorum sepulchris contra consuetudinẽ patrum veteris testamenti, q cũ patribus suis sepulti esse leguntur,ad noua & minus religiosa loca se transferũt, irrationabiliter, & cõtra antiquã institutionem facere videntur.

Vñ si P. de castello cõtra antiquã & rationabilẽ cõsuetudinẽ aliqd de corpore suo sepeliendo mandauit, hoc nõ iudicat rationi,sed viribus debet carere.

Quocirca mandamus, quatenus corpus ipsius monachis sancti Stephani reddi facias,& cum suis patribus sepeliri.

IDEM EPISCOPO CLAremontensi,& abbati Maurienensi.

Priuilegiati super iure funerãdi sepelire possunt illos qui apud eos eligunt sepulturam: soluendo tamen canonicam portionem ecclesiæ parochiali:si uero alios sepeliunt,tenẽtur restituere quicquid occasione funeris receperunt.

Constit. LXXIIII.

Ibid. cap. In nostra.

IN nostra p̃sentia constitutis priore ecclesiæ montis Ferrandi, & pcuratore hospitalior̃ Claremontẽsi. dicœcesis,idẽ prior proposuit,q̃d prędicti hospitalarij q̃sdam parochianos suos, quorum duo erant infra annos legitimos,receperunt ad ecclesiasticam sepulturam.

E contra prædictus proposuit procurator,q̃d tam ex priuilegio, quam ex indulgentia speciali licet hospitalarijs oẽs passim præter excommunicatos & interdictos ad ecclesiasticam sepulturam recipere,qui apud illos elegerint sepeliri,fideique commissa in vltima voluntate relicta possunt licenter accipere, soluta tantummodo quarta parochiali ecclesiæ, de cuius parochia mortuorum corpora assumũtur,p̃ter quam de equis & armis, quæ indulta sunt ipsis in subsidiũ terræ sanctæ,de qbus quartam deducere non tenentur. Et infra.

Talem super his duximus sententiam pferendã,q̃d p̃dicti hospitalarij decętero non recipiant parochianos ecclesiæ supradictę ad ecclesiasticã sepulturã,nisi apud eos elegerint sepeliri: & tunc parochialis ecclesia,de oblationibus lectis & alijs q̃ defunctus p anima sua in vltima dispositiõe reliquit, p̃terq̃ de armis & equis,recipiat quartam partem,& hospitalarij residuũ habeãt,nisi dolo vel frau-

de eorꝝ defunctus inductus fuerit ad diſpoſitionem huiuſmodi faciendam, nihilominus ipſis hoſpitalariꝭ iniungentes, vt de quarta trium milium ſolidorũ priori ſatisfaciant memorato, cum conſtet eos à parochianis eius illos ſolidos recepiſſe, niſi ſit ſufficiẽter oſtenſum, ꝙd eorum oblati vel cõuerſi fuiſſent. Eiſdẽque ꝑterea duximus iniungendũ, ꝙd niſi ꝓbauerint ꝙd Gu. parochianus prioris q̃ fuit interfectus in campis apud ipſos elegerit ſepulturam, vniuerſa quę ipſius intuitu rerceperunt, priori reſtituant memorato: alioquin quartam partem ſolũmodo reſtituere teneãtur. Pro illis vero quos conſtat infra annos legitimos deceſſiſſe, quæ ſepulturę eorum gratia rece perunt, reſtituant vniuerſa.

IDEM ARCHIEPISCO Turonenſi.

Caſualiter mortuus priuari non debet eccleſiaſtica ſepultura. Conſtit. LXXV.

Ibid. cap. Ex parte.

EX parte parentum M. nobis eſt intimatum, ꝙd cum nobilis vir dñs I. de Inſula Butardi eidẽ poſuiſſet inſidias, quam ſolicitauerat ſępe de ſtupro, & ipſa garionibus qui eam rapere nitebantur ſuper quendam pontem occurreret: tandẽ fugiens manus illorum, in amnẽ de põte cadens, fuit caſu ſubmerſa.

Quocirca mandamus quatenus cũ illa non ſponte præcipitauerit ſe de ponte, ſed ſicut ſuperius eſt expreſſum, caſu ceciderit, corpus eius tradi facias eccleſiaſticæ ſepulturę: præſertim cum ex honeſta cauſa fugiſſe noſcatur: & cui communicabatur viuenti communicandum ſit iã defunctæ.

IDEM NIDROSIENSI archiepiſcopo.

Si oſſa excommunicatorum ſunt ſepulta in eccleſiaſtico cœmeterio & diſcerni poſſunt, debent exhumari & proiici: alias ſecus.

Conſtit. LXXVI.

Ibid. cap. Sacris eſt. 24. quæſt. 1. can. Achatius. & Maiores.

SAcris eſt canonibus inſtitutum, vt quibus nõ communicauimus viuis, non communicemus defunctis, & vt careant eccleſiaſtica ſepultura, qui prius erant ab eccleſiaſtica vnitate præciſi, nec in articulo mortis eccleſiæ recõciliati fuerint.

Vnde ſi contingat interdum, quod vel excõmunicatorum corpora per violentiã aliquorum, vel alio caſu in cœmeterio eccleſiaſtico tumulentur, ſi ab aliorum corporibus diſcerni poterunt, exhumari debent, & procul ab eccleſiaſtia ſepultura iactari.

Quod ſi diſcerni non poterunt, expedire non credimus, vt cum excommunicatorum oſſibus corpora extumulentur fidelium: cũ licet non obſit iuſtis ſepultura nulla vel vilis, impijs tamen celebris vel ſpecioſa non profit.

IDEM EPISCOPO MAgalonenſi.

Terra cœmeteriata pro ſepultura fodienda uendi non debet. Conſtit. LXXVII.

Ibid. cap. Abolẽdæ.

ABolendæ conſuetudinis peruerſitas apud montem Peſſulanũ, vt dicitur, inoleuit, vt decedentibus non prius permittatur effodi ſepultura quã pro terra in qua ſepeliendi ſunt, certum precium eccleſiæ perſoluatur. Et infra.

Mandamus quatenus cum loci diœceſanus exiſtas, inhibeas clericis ne ꝙquam omnino præſumant exigere hac de cauſa.

DE DECIMIS.

INNOCENTIVS PAPA III. epiſcopo Piſtorienſi.

Locator uel conductor poſſeſſionum tenentur ad decimas, niſi ſe immunes oſtendant.

Conſtit. LXXVIII.

Extra lib. 3. tit. 30. de decimis cap. A nobis tua.

Nobis tua fraternitas reqſiuit. Et inf. Cũ igitur qlibet decimas ſolue re teneatur, niſi à ꝑ ſtatione ipſarũ ſpecialiter ſit exẽptus, fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod à dantibus & recipientibus poſſeſſiones ad firmam, de fructibus, ꝙs ꝑcipiunt, decimæ ſunt ſoluendæ. Niſi ab eis oſtendatur quare ab huiuſmodi ſint immunes.

IDEM EPIS. VERCELLEN.

Imperialis cõceſſio ſub quacunq; forma à ſoluti one decimarũ eximere non poteſt. Et decimæ nonualiũ non pertinent ad laicũ qui decimas habet in feudum. Conſtit. LXXIX.

Ibid. cap Tua.

TVa. Et inf. Porro cũ laicis nulla ſit de ſpiritualibus cõcedendi vel diſponẽdi facultas, Imperialis conceſſio quan-

16.quęst.1 ca.Reuertimini.Et extra lib. 3.ti.de decimis,ca. Parochianos.

quātumcunq; generaliter fiat,neminem potest à solutione decimarū eximere, quæ diuina cōstitutione debent:nec occasione decimatiōis antiquę(licet in feudū decimæ sint cōcessę) sunt decimæ noualiū vsurpādæ,cū in talibus non sit extendenda licentia,sed potius restringenda.

IDEM EPISCOPO VERcellensi.

Sine deductione seminis & sumptuum debent dominus & colonus decimam soluere, & non cui uoluerint ecclesiæ uel pauperibus, sed ecclesiæ cui debentur,nec ab hoc excusantur propter malitiam clericorum.

Constit. LXXX.

Ibid.cap. Tua nobis.

TVa nobis fraternitas ītimauit, q̊d qdam laici decimas ecclesijs & clericis tuis peruersis machinationibus subtrahere moliuntur:quidam enim ex eis semen & sumptus qui fiunt in agriculatura dicunt primitus deducendos, & de residuo impendendam decimam asseuerant. Alij vero de portione fructuum, quam à colonis accipiūt,partē decimę separantes,eam capellis suis aut alijs clericis,aut etiam pauperibus conferunt, vel in vsus alios pro sua voluntate conuertunt. Nonnulli etiam vitam clericorum tanq̄ abominabilem detestātes,decimas eis ob hoc subtrahere nō verent.Et inf.

Verum si ad Deū,à quo cuncta bona ꝓcedunt,assertores huiusmodi debitum respectū haberent, ius ecclesiasticū diminuere non contenderent , nec decimas, (quæ tributa sunt egentium animarum) p̄sumerent detinere.Cū em̄ Deus, cuius est terra & plenitudo eius, orbis terrarū & vniuersi qui habitāt in eo, deterioris cōditionis esse nō debeat, quā dn̄s tēporalis, cuius statutū de terris quas exhibet alijs excolendas, nō qdem deductis sumptibus, aut semine separato necessario,cū integritate ꝑsoluitur; nimis ꝓfecto videt iniquū,si decimę quas Deus in signū vniuersalis dominij sibi reddi p̄cepit,suas esse decimas & primitias asserēs, occasione pręmissa vel excogitata magis fraude diminui valeāt,cū Deo debita sit solutio decimarū, in tantū,vt ad eas clericis exhibendas , quibus eas ipse ꝓ suo cultu concessit, Laici si moniti reddere noluerint, ecclesiastica sunt districtione cogendi.Et cum de cunctis omnino ꝓuentibus decimæ sint reddēdæ, sicut colonus de parte fructuū,quę sibi remanet ratione culturæ,sic & dn̄s de portione, quā percipit ratione terræ,decimam sine diminutione reddere tenetur.Prætextu vero nequitiæ clericorum nequeant eas(nisi quibus ex mādato diuino debētur) pro suo arbitrio erogare,cum nulli sit licitum aliena cuiquam concedere,p̄ter domini voluntatem.Et infra.

16.quęst.1.ca.Decimæ Psal.23

16.quęst.1 ca.Reuertimini.

16.quęst.1.ca.In canonibus.

Quoniam igitur pati nolumus,vt ecclesiarum,& clericorū iura ꝑsumptione qualibet minuantur, Mandamus quatenus omnes qui ratione personarum aut etiam prædiorum decimas ecclesijs & clericis tuæ diœcesis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas appellatione remota compellas.

32.dist.ca. Pret hec.

IDEM ABBATI SANctæ Columbæ Senensis.

Priuilegium super decimis non soluendis ecclesiasticis personis concessum noualia comprehendit.

Constit. LXXXI.

Ibid.cap. Ex parte.

EX parte tua. Et infra.Cum tibi q̊d maius est sit cōcessum, vt videlicet decimas de laboribus terræ parochiarū tuarꝝ cum integritate percipias,de noualibus eas exigere satis potes:quia vbi maius conceditur, minus cōcessum esse videtur.

12.quęst.1 ca.Precipimus.

IDEM EPISC. ELIENSI.

Negociator de lucro decimam soluit ,deductis expensis, quas fecit de pecunia decimata: expensæ uero quæ fiunt pro habendis fructibus, nō deducuntur,& de fructibus soluitur decima, etiam non deductis expensis factis pro re restauranda.

Constit. LXXXII.

Ibid.cap. Pastoralis

PAstoralis officij.Et infra.

Explicari postulasti,vtrū qs possit de molendinis & pistarijs necessarias expēsas deducere,priusquā soluat decimas ex eisdem,sicut est in negociatione concessum.

Ad q̊d respōdemus, q̊d licet circa res acquisitas vel factas de pecunia decimata,cum ipsę venduntur,credamus deducendas expensas, & de residuo quasi de lucro decimas persoluendas, vt si vendatur domus,ager,vinea,clibanus, molēdinum,grex aut quęlibet merces.

Expensas tñ, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de qbus fructus pueniunt, non credimus deducendas, etiã si fuerint decimatæ: qm̃ salua decima fructus efficiunt eorũ, q faciũt ipsas expẽsas: fructus aũt ipsos alienari posse nõ credimus, nisi cũ onere decimarũ, nec p restaurãdo detrimẽto quarũlibet rerum, ex qbus decimę persoluũtur, credimus deducendas expensas de prouentibus decimãdis, quia penes dñm res pmanent restauratæ, vt si pars aliqua moriat armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, totus clibanus destruatur.

IDEM INNOCEN. PAP. III.

Qui præscribit decimas in aliena parochia, si ibi insurgunt noualia, ipsorum decimas non habebit. Constitutio LXXXIII.

Ibid. cap. Cum contingat,

CVm contingat interdũ in tua diœcesi. Et infra. Cũ in qbusdã parochijs ad quasdam ecclesias vel psonas ecclesiasticas ab antiq̃ ptineat pceptio decimarum, & de nouo fiant noualia in eisdẽ, quæris à nobis, ad quam huiusmodi noualium decima incipiat pertinere.

16. quæst. 1. ca. Statuimus

Vñ ingsitioni tuę taliter respõdemus, q̃d cũ pceptio decimarum ad parochiales ecclesias de iure cõmuni ptineat, decimę noualiũ, q̃ fiunt in parochijs eorundẽ, ad ipsas pcul dubio ptinere noscunt, nisi ab his q alias pcipiunt decimas, rationabilis causa ostendat, p quam appareat noualium ad eos decimas pertinere.

IDEM EPIS. BELVACENSI.

Decima omnium fructuum prædij debetur ei, qui decimas ibi præscripsit, sed ad aliud prædium præscriptio non extenditur. Constit. LXXXIIII.

Ibid. cap. Cũ in tua.

CVm in tua diœcesi q̃dã monasteria & cõuẽtuales ecclesię in multis parochijs maiores decimas pcipiant & minutas, de qbusdã fructibus annuatim pceptis nõ fuerũt decimæ psolutæ. Et inf.

Respõdemus, q̃d si fructus p̃dicti de illa terra pueniũt, de qua monasteria vel cõuentuales ecclesiæ aliqs pcipiebant ratiõe decimarum prouẽtus, eis pculdubio decimæ fructuũ debẽtur eorum, cum ipsis terra illa ab antiq̃ fuerit decimalis, & non debeat vna eadẽq; ecclesia diuerso iure censeri: alioqn parochialibus ecclesijs exoluãtur, ad q̃s de iure communi spectat perceptio decimarum.

IDEM EPISCOPO VESPRIMENSI.

Laici ecclesias uel decimas dotare non possunt, etiam si sunt reges, nec ex eorum titulo præstatur causa præscribendi.

Constit. LXXXV.

Ibid. cap. Dudum

DVdum aduersus fratres Hierosolymitanos hospitalis sancti Stephani te pponente in nostra psentia quæstionẽ, q̃d ipsi decimas de laboribus rusticorum suorum Vesprimensi ecclesiæ debitas non permitterent tibi solui. Et infra.

Comparentibus igitur te ac ipsis statuto termino corã nobis, G. presbyterũ Cardinalem tibi & eis concessimus audi torem: coram quo decimas terrarũ, quæ p rusticos hospitalis in Vesprimeñ diœcesi excoluñt, & de chirographa & de nouacularia ecclesias, q̃ p ipsos hospitalarios detinenť, intẽtione tua de iure cõmuni fundata petisti. Prior autem hospitalis in prædictis decimis & ecclesijs p̃scriptionem allegãs, pposuit se non teneri tibi sup his respondere. Quod cum p audi torẽ ad nostrã audientiã pueniſſet, mandauimus, q̃d idẽ prior p̃scriptiõis titulũ, quẽ allegauit, probaret: qui B. regis ac reginæ Vngariæ priuilegia exhibuit, qui ecclesiã sancti Stephani, ad quã dictæ ecclesiæ cum eisdẽ decimis ptinebant, in p petuam eleemosynã hospitali donatiõis titulo cõcesserunt, cõfirmationis Clemẽtis Papæ p̃deceſſoris nostri scriptũ exhibens, p q̃d pbare volebat cõcessionẽ p̃dictam plenum habere vigorem. Et infra.

16. quæst. 7. ca. Omnes basilicæ.

Cæterum ex parte tua fuit ppositum, quod in decimis & ecclesijs à rege & regina donatis præscriptionem non potest opponere pars aduersa, quæ nec à donatione ipsorum initium habere potuit, nec à confirmatione p̃fata tantum efluxit tẽporis, q̃d possit p̃scriptio confirmari, & sic donationis regis ac reginę allegatus titulus nullus erat, cũ sacrilegij crimen incurrat, q ecclesias vel ecclesiasticum aliqd de manu receperit laicali. Et inf. Nos igit, cũ donatores p̃dicti cõferre nõ potuerint alijs, q̃ ipsi de iure nõ poterãt possidere, & p cõfirmationẽ p̃dicti Clemẽtis sup ecclesia S. spũs hospitalis cũ decimis & alijs ptinẽtibus ad se factã, etiam

16. quæst. 7. ca. Siquis deinceps.

Ibid. ca.

etiam si authētica appareret, iuri episcopali nullatenus derogeť: sentētialiter ꝓhibemus, ne fratres hospitalis p̄sumāt vlterius īpedire, q̄ minus decimas ꝑcipias memoratas, & pacifice possideas in futurū.

Ex dist. ca. florētino. rum.

DE REGVLARIBVS & transeuntibus ad religionem.

INNOCENTIVS PAPA III Episcopo & capitulo Targilensi.

Furiosus profitendo non obligatur, nisi factus sanæ mentis ratum habuerit. Co.LXXXVI.

Extra lib. 3 tit. 31. de regularibus. cap. Sicut tenor.

SIcut tenor literarum. Et infra.

Cōsultatiōi tuæ taliter respōdemus q̄d licet ista duo inter se repugnātia videātur, vt qsq̄ scilicet sit extra se positus, & de præsenti vita desperent: si tamē eo tempore, q̄ P. sacerdos lator p̄sentiū positus extra mentē asserit, indutus fuit habitu monachali, cū alienatus nō sentiat, ac ꝑ hoc non valeat cōsentire, eū denūcietis ab obseruatione monastici ordinis absolutū, nisi postquam mentis suæ est cōpos spontanea voluntate professionem fecerit monachalem.

IDEM PISANO ARchiepiscopo.

Professio nec fieri nec recipi debet infra tēpus probationis, sed facta & recepta tenet.

Constit. LXXXVII.

Ibid. cap. Ad apostolicam 17. quęst. 2 Gonsaldus

AD apostolicā sedē. Et inf. Cū monachū fieri ante vnius anni ꝓbationē regularis institutio interdicat. Et inf.

Quęstionibus tuis taliter respōdemus, q̄d licet tempus ꝓbationis à sanctis patribus sit indultū, nō solū ī fauorē cōuersi, sed etiā monasterij, vt & ille aspitatis istius, & istud mores illius valeat expiri (q̄d vtrūq; est diligēter obseruandū, p̄sertim cū ab vtroq; de reliq̄ facta certa notitia nō habeť) si tñ ante tēpus ꝓbatiōis regulariter p̄finitū, is q cōuerti desiderat, habitū recipit, & ꝓfessionē emittit, abbate ꝑ se vel ꝑ aliū ꝓfessionē recipiēte monasticā & monachalē habitū cōcedēte, vterq; renūciare videť ei q̄d ꝓ se noscit ītroductū: ideoq; obligať ꝑ ꝓfessionē emissam pariter & acceptā ad obseruātiā regularē, & vere monachus est censendus: qa multa fieri ꝓhibenť, q̄ si facta fuerint obtinēt firmitatem.

17. quęst. 1 ca. Nos nouimus.

Prohibendū est abbatibus, ne passim ante tēpus ꝓbatiōis q̄slibet ad ꝓfessionē recipiāt, & si contra formā p̄scriptā q̄slibet indiscrete receperint, animaduersione sunt debita corrigēdi, cum in subsidium fragilitatis humanę spaciū probationis sit regulariter institutum.

19. quęst. 4. ca. Monasterijs.

IDEM ACONENSI EPISC.

Qui professionem fecit, licet in claustro nunquam permansit, sed in seculo, & suis bonis usus fuerit, ad obseruantiam regularem compellitur. Constit. LXXXVIII.

Ibid. cap. Sicut nobis.

SIcut nobis fuit ꝓpositū, qdā clericus cū ęgritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, de recuperāda sanitate desperās, habitū can. regulariū petijt & accepit: sed nec ad ecclesiā trāsijt, nec bonis suis vti cessauit, videntibus & scientibus episcopo & canonicis ecclesię Nagareñ. à qbus habitū susceperat regularē. Et in. Fraternitati tuę taliter respōdemus, q̄d si regularē habitū se postulāte suscepit, & ad obseruationē religiōis canonicæ sua se ꝓfessione ligauit, ad resumēdū habitū ecclesiastica est districtiōe cogēdis: cum q̄d tanto tēpore extra canoniam mansit, nō in excusationē eius, sed in maioris trāsgressiōis augmētū merito valeat allegari.

33. quęst. 5 ca. Quod deo.

IDEM PRIORI ET CONuentui Dimoliensi.

Potest religiosus zelo sanctioris uitæ ad religionem transire strictiorem, petita prius licentia prælati sui, licet non obtenta, etiam si primum monasterium sit priuilegiatum, quod de illo ad aliud etiam arctius transire non possit.

Constit. LXXXIX.

Ibid. cap. Licet quibusdam 19. quęst. 3 ca. Statuimus.

LIcet quibusdam monachis & canonicis nec non & hospitalarijs, & tēplarijs à sede apostolica sit indultum, ne postquam aliquis professus fuerit apud eos, ad alium locum possit ipsis inuitis, arctioris etiā religionis obtētu transire, vt vnusquisq; sedm apostolum in ea vocatione permaneat, in qua dinoscitur esse vocatus: quia tñ vbi spiritus Dei est, ibi libertas, & qui Dei spiritu agūtur, nō sunt sub lege, quia lex non est posita iusto: ea ratione videtur hoc illis fuisse concessum, ne quis ex temeritate vel

1. Cor. 7 21. quęst. 1. ca. 1

2. Cor. 3 Rom. 8 1. Tim. 1

leuitate in iacturã vel iniuriam ſui ordinis ſub prætextu maioris religiõis ad alium ordinem transuolaret, ſicut frequenter à multis conſtat eſſe præſumptũ: nõ qdem vt ei tranſeũdi licẽtia deneget, q eã cum humilitate ac puritate duxerit poſtulandam, vt nõ ficte, ſed vere ad frugẽ melioris vitæ valeat tranſmigrare. Talis ergo poſtquã à p̃lato ſuo tranſeũdi licẽtiam poſtulauerit, ex lege priuata, quę publicæ legi p̃iudicat, abſolutus, libere poteſt ſanctioris vitę ꝓpoſitum adimplere, nõ obſtãte ꝑterua indiſcreti cõtradictione p̃lati: qa priuilegiũ meretur amittere, q cõceſſa ſibi abutit poteſtate: cũ etiã Romanus Põtifex, q ſup̃mam in eccleſia obtinet poteſtatẽ, archiepiſcopis & epiſcopis cedẽdi licentiam ex iuſta cauſa petentibus ſine difficultate concedat.

11. quęſt.3 ca. Priuilegium. Et 25. diſt. ca. Verũiſta.

Quocirca nouerint vniuerſi, qbus huiuſmodi priuilegium eſt cõceſſum, ſe ad cõcedendam licentiã tranſeundi taliter poſtulantibus de iure teneri: qa ſicut ſubditus à p̃lato cum humilitate & puritate debet tranſeundi licentiam poſtulare, ne bonum obedientiæ contemnere videat: ſic ꝓfecto p̃latus ſubdito ſine difficultate & prauitate qualibet debet trãſeundi licentiam indulgere, ne videat ꝓpoſitum impedire diuinitus inſpiratũ. Si vero ꝓbabiliter dubitet, vtrũ qs velit ad ordinem arctiorẽ aut laxiorem, ex charitate an ex temeritate tranſire, ſuperioris eſt iudicium requirẽdum, ne forte angelus ſatanæ in lucis angelũ ſe transformet.

11. quęſt.1. ca. Peruenit 2. Cor. 11

Illa ſemper regula inuiolabiliter obſeruata, vt nullus abſq; licentia Romani Pontificis p̃ſumat occaſiõe quacunque deſerere p̃ſulatum: qm̃ ſicut maius bonũ minori bono p̃ponitur, ita cõmunis vtilitas ſpeciali vtilitati p̃fertur: & in hoc caſu recte p̃ponitur doctrina ſilentio, ſolicitudo contemplationi, & labor quieti. Ad q̃d vtiq; deſignandum vnigenitus Dei filius Ieſus Chriſtus non de Rachele ſecundum carnem natus eſt, ſed de Lya: nec legitureum in domũ ſuam Maria recepiſſe, ſed Martha. Vnde quando poteſt epiſcopus prodeſſe pariter & præeſſe, non debet cedendi licentiam poſtulare, aut etiam obtinere.

7. quęſt.1. ca. Scias.

Luc. 10

Cum ergo R. monachus veſter ad fratres Ciſtercienſis ordinis transmigraue rit, nõ vt ordini veſtro aliquatenus derogaret, ſed vt apud eos vitam duceret arctiorem, Mandamus quatenus ſuper eo, quod de corde puro & conſciẽtia bona, & fide nõ ficta feciſſe dinoſcitur, eũ nullatenus moleſtetis: quia charitas eſt fons proprius, cui non communicat alienus.

1. Tim. 1

IDEM PRAEPOSITO ET Decano & ſcholaſtico Demerenſibus Colonenſis diœceſis.

Coniuges religionem profitendo ab inuicem diuertere poſſunt, aliter ſi ſe abiurant, & non continent, illicitũ eſt iuramentũ. Con. XC.

Ibid. cap. Veniẽs ad

VEniens ad apoſtolicã ſedẽ S. mulier, ſupplici nobis inſinuatione mõſtrauit, q̃d cũ matrimoniũ cum E. in facie eccleſiæ contraxiſſet, & diutius cohabitaſſet eidem, orta eſt diſſenſio inter ipſos, intantum, vt q̃d deinceps alter nõ requireret alterum vterq; corporaliter p̃ſtitit iuramentũ: hãc vir ipſe diuortij cauſam aſſignãs, q̃d quandam ipſius mulieris amitam cognouiſſet, anteq̃ duceret eã in vxorẽ. Quod licet aſſererẽt quam plurimi, non fuit ſuper hoc eccleſiæ facta fides. Cum aũt poſtmodum ad ſecũda vota conuolaſſet vterq;, ſecundo viro viam vniuerſæ carnis ingreſſo, priore ſuperſtite, dicta mulier ſe fecit in arcto loco ad pœnitentiam agendam includi, poſtulãs vt ei dignaremur impendere conſiliũ ſalutare.

Nos igitur attendentes, q̃d illud fuit illicitum iuramentum, mandamus, quatenus p̃fatum virũ monitiõe p̃uia cõpellatis, vt ea quã ſuperduxit excluſa, p̃fatã mulierem recipiat. audituri poſtmodũ, ſi qd fuerit quæſtionis. Si vero cõtra matrimonium nihil fuerit oſtenſum, & vir ſeculo derelicto maluerit ad regularem vitam migrare, vos ei ſuper hoc licẽtiam tribuatis, vt & illa in ſuo propoſito poſſit permanere.

IDEM ABBATI DE Affligẽ. & magiſtro R. & G. canonicis Traiectenſibus.

Qui ad monaſterium conuertitur ſumendo habitum nouitij, poteſt infra tempus probationis redire ad ſeculum: niſi appareat eum uitam uoluiſſe mutare omnino.

Conſtit. XCI. Conſulti

Ibid. cap. Consulti sumus.

CONsulti sumus frequẽter à multis, vtrum is qui monasterium ingressus est habitum sumendo nouitij, si ante professionem emissam infra tempus probationis exire voluerit, licite possit absq; apostasiæ nota vel noxa, præsertim cũ debita mor& correctiõe, ad seculũ remeare.

Licet autem super hoc senserint diuersi diuersa, nos tamen credimus distinguẽdum, vtrum is qui conuertitur proposu erit absolute vitam mutare, vt sub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur: an cõditionaliter experiri ob seruãtiam regularem, vt ita demũ si infra annum sibi placuerit, pfiteatur ordinis disciplinam: aut si forte nõ placuerit, moribus emẽdatus ad statum reuertatur pristinum. In primo casu debet, vt regulariter viuat, ad laxiorem saltem regulam p-tranfire: in secundo potest ad seculũ, nõ tamen vt viuat seculariter, remeare. Vt ergo quæ sit eius intentio plenius agnoscatur, propositũ suũ in principio, ptestetur.

IDEM INNOC. PAPA III.

Qui infra annum probationis non facta professione redit ad seculum, licite potest ad ordines & beneficia promoueri.

Constit. XCII.

Ibid. cap. Postulasti.

POstulasti. Et infra. Tertio quæsiuisti, vtrũ illi, qui in annis minoribus constituti nouitiorum habitum susceperunt, & infra annum postmodum nõ facta professione, ad seculum sunt reuersi, & episcopis suis hoc sciẽtibus ad sacros ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis ecclesijs ministrare, in qbus sunt ab eisdem episcopis instituti.

Nos fraternitati tuæ taliter respondemus, quod propter hoc non sunt ab ecclesijs ipsis amouendi, sed in eis possunt libere ministrare.

DE CONVERSIONE coniugatorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Pisano.

Vxoratus religionem intrare non potest, nisi etiam uxor ingrediatur, uel nisi suspecta non sit, & continentiam promittat.

Constit. XCIII.

AD apostolicam sedem. Et infra. Cũ autem vir & vxor vna caro sint per copulam coniugalẽ effecti, nec vna pars conuerti possit ad dominũ, & altera in seculo remanere, profecto non est alter cõiugum recipiendus ad obseruantiam regularem, nisi reliquus perpetuam continentiam repromittat: sed & vitam debet mutare, nisi forte sit eius ætatis, vt sine suspicione incontinentiæ valeat in seculo remanere.

Extra libe 3. tit. 32. de conuersione coniugat. cap. Ad apostolicam sedem.

IDEM ARCHIEPISCOPO Lugdunensi.

Per religionis professionem, non per propositum castitatis seruandæ in seculo dissoluuntur sponsalia de præsenti.

Constit. XCIIII.

Ibid. cap. Ex parte.

EX parte tua est intimatum, quod cum quædam mulier velum viduitatis coram duobus abbatibus assumpsisset, benedictione solenni cum celebratione Missæ ac litania, sicut debuit, acceden te, quidam nobilis proponebat se prius mulierem ipsam mediantibus internuncijs per verba de præsenti, arra etiã interposita, desponsasse. Et infra.

At illa se in illum consensisse cõfessa, dixit, quod audierat eum esse lepra percussum, & ob hoc eius fuerit abominata complexus. Et infra.

Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod etsi possit non inconsulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de p̃senti contrahitur, illis viuentibus, in nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo alter ad secunda vota transmigret, etiam si vnus fidelium, inter quos est ratum cõiugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia creatoris: nisi forte secus fieret ex reuelatione diuina, q̃ supat oẽm legẽ, sicut à qbusdã sanctis legit esse factũ. Nos tñ nolẽtes à p̃decessor& nostror& vestigijs declinare, q̃ respõdere cõsulti, antequã matrimonium sit p carnalẽ copulã cõsummatũ, licere alteri cõiugum reliq̃ incõsulto ad religionem transire, ita q̃d reliquus extũc legitime poterit alteri copulari, hoc ipm ti

19. quæst. 2 ca. Duæ sunt

bi conſulimus obſeruandum in articulo prænotato: quamuis falſa ſit cauſa, per quam ad ſuſceptionem veli prędicta mulier eſt inducta, cũ ſine qualibet tali cauſa idipm religiõis obtẽtu facere potuiſſet

Porro licet prædicta mulier videatur in veli ſuſceptione religionis habitum aſſumpſiſſe, ſi tamẽ velit in domo propria remanere, quaſi propoſitũ caſtitatis in ſeculo ſeruatura, nihilominus conſummã dũ eſt matrimoniũ iã contractum, niſi ſe voto aſtrinxerit ad obſeruantiã regularẽ: in q̃ caſu compelli poteſt, vt relicto ſeculo religionis propoſitum exequatur.

IDEM RVDINENSI EPISC.

Maritus factus monachus à coniuge adultera reuocari non poteſt.

Conſtit. XCV.

Ibid. cap. Conſtitutus.

COnſtitutus in præſentia noſtra H. ſua nobis cõfeſſione mõſtrauit, q̃d in acoluthatus ordine conſtitutus quandã puellã R. nomine in facie eccleſiæ duxit vxorẽ: quã cum carnaliter cognouiſſet, orta diſcordia inter eũ & amicos puellæ, ipſa fuit cuidã alij V. nomine copulata: & tu memoratum H. vſq; ad gradum ſacerdotij ordinaſti. Cum autẽ eũ ſua cõſcientia remorderet, habitum ordinis Ciſtertienſis aſſumpſit. Et infra.

Ideoq; mandamus, quatenus, ſi res ita ſe habet, prædictam mulierem, vt à dicto V. recedat, cui per adulterium eſt coniuncta, nec prædictum monachum inqetet, quo minus regulare votum valeat adimplere, per cenſuram eccleſiaſticam cogere non omittas.

IDEM EPISCOPO PICTAuienſi & Abbati de Boribard.

Pictauienſis dicœceſis.

Vxor non poteſt repetere maritum, de cuius licentia religionem intrauit, ſi poſt ingreſſum non continuit, licet ad conſentiendum, ſeu ad dãdam licentiam dolo fuit inducta.

Conſtit. XCVI.

Ibid. cap. Veniens

VEniẽs ad præſentiam noſtram L. nobis intimauit, q̃d cum olim intrandi monaſterium propoſitum conceriſſet, pluribus ſacerdotibus p̃ſentibus, apud vxorẽ ſuam inſtitit, vt ſuper hoc ſuum impartiretur aſſenſum. Et infra.

Ipſa demum tã ipſius, q̃ multoꝝ aſtantiũ precibus fletibusq; deuicta, caput eius altari ſuppoſuit manu ſua: qui ea præſente tonſuratus, ibidem monaſterium adijt: & finito probationis tempore, profeſſionem fecit ſolenniter monachalem. Illa vero in ſeculo remanens, inhoneſtos amatores admiſit. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus, ſi ita eſt, prędictum L. in monaſterio, quod intrauit, perſeuerare libere permittatis. Licet enim in hoc videatur non modicum deliquiſſe, quod captioſe aſſeruit, quia niſi ſibi eadem mulier conſentiret, tam ſibi q̃ toti mundo ſe inutilem redderet, & cum presbyteros exorauit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eãdem relinquere ſeculum oporteret, ſi forte licẽtiam daret viro: ex quo tamen eadem caput viri altari ſponte ſuppoſuit, & poſtmodum non continuit: ſuper reuocatione ipſius non eſt aliquatenus audienda, cum ipſius intentio exceptione poſſit cõmiſſæ fornicationis elidi, maxime cum antequam fuerit fornicata, ipſum nõ duxerit repetendum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Vxor maritum profeſſum repetere poteſt, non obſtante licentia profitendi ab ea metu extorta. Conſtit. XCVII.

Ibid. cap Accedens ad

ACcedens ad præſentiam noſtram I. mulier propoſuit, quod cum V. vir eius eam ſibi matrimonio copulaſſet, volens tandẽ idem vir habitum aſſumere monachalem, poſtulabat humiliter ab eadem, vt tam pio ꝓpoſito faueret ipſius, quæ ꝓpter multa verbera, & alia grauamina, q̃ dictus vir inferebat eidem, ſe ipſam aſſerens dimiſſurum, annuit votis eius. Cunq; idẽ in domo de Vader. Ciſtercienſis ordinis religionis habitum aſſumpſiſſet, mulier in domo monialium nullo ibi habitu religionis aſſumpto vel voto conuerſionis emiſſo, permanſit. Proceſſu ỹo tẽporis, cũ idẽ vir ad ſeculũ rediens religiõis habitum reliquiſſet, eadem mulier ſe inſtanter ab ipſo petijt reaſſumi. Et infra.

Quocirca diſcretioni veſtræ mandamus, quatenus, ſi ita res ſe habet, dictum virum, vt eam recipiat, eiq; affectum exhibeat cõiugalem, appellatione remota cogatis.

IDEM EPISCOPO ET DEcano & theſaurario Lingonẽſibus.

Vxor

Vxor professi quæ dedit uiro licentiam profidendi, non compellitur ingredi religionem, si continens est, & non suspecta.

Ibid. cap. Significauit.

Constit. XCVIII.

Significauit nobis A. mulier, qđ cum ipsa F. viro suo coram decano sancti Quiriaci vice archiepiscopi Senonesi. in hac parte fungente licentiam concesserit religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem iniũcto, & recepta fide ab ipsa, quod perpetuo cõtineret: idem decanus post factã professionem à viro prædicto in monasterio, in quo habitum assumpserat monachalem, asseruit ipsã debere religionem intrare, quãquam id primo non expressisset eidem, & hoc expresso illi licentiam non dedisset. Et infra. Quocirca mandamus, quatenus, si ita est & est talis ætatis, de qua suspicio haberi non possit, ipsam votum continentię obseruantem intrare monasterium cõpelli non permittatis inuitam.

DE VOTO ET VOti redemptione.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Strigonensi.

Executio uoti ultramarini autoritate papæ potest ex causa differri.

Extra lib. 3. tit. 34 de uoto & uoti redẽ. c. Nõ est voti.

NON est voti dicendus transgressor, qui quod vouit autoritate sedis apostolicæ distulit adimplere. Sane significauit nobis rex Vngariæ, qđ cum in regni perturbatione consiliũ & auxilium tuum sibi senserit hactenus profuisse, vtilitati eius non modicum derogaret, si Hierosolymam, sicut ex voto teneris, regno pergeres impacato. Et infra. Ideoq; mandamus, quatenus non prius iter arripias Hierolymam adeundi, q̃ regnum ipsum fuerit tranquillitati pristinæ restitutum, vel super hoc receperis ab apostolica sede mandatum.

Ecclesia compellit hæredem laicum per excommunicationem & bonorum subtractionem ad executionem uoti ultramarini, ad quod se obligauit pro defuncto.

Licet vniuersis liberum sit arbitrium in vouendo, vsq; adeo tamen solutio necessaria est post votum, vt sine proprio salutis dispendio alicui non liceat resilire.

Accepimus siquidem, quod cum rex Vngariæ pater tuus agẽs in extremis votum quod vouerat domino Hierosolymitanam prouinciam in forti manu, humili corde visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commiserit tuæ fidei exequendũ, & tu assumpto crucis signaculo te id impleturũ sine dilatione q̃libet pmisisti. Et infra. Mãdamus, quatenus postpositis cęteris solicitudinibus, vsq; ad festum Exaltationis sanctæ crucis debitum acceptæ crucis exoluens, ppositum iter arripias, & humiliter prosequaris. Ne si onus tibi à patre iniũctum, & à te sponte susceptum occasione qualibet detractaueris, paterna te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priueris, cuius recusaueris onera supportare, sciturus extunc anathematis te vinculo subiacere, & iure quod tibi, si dictus rex sine prole decederet, in regno Vngariæ competebat ordine genituræ, priuandum, & regnum ipsum ad minorem fratrem tuũ appellatione post posita deuoluendum. 11. quæst. 3 ca. Sylue ster

IDEM TRECENSI EPISC.

Commutat Papa uotum ultramarinum in uigilias, orationes, & ieiunia: tunc maxime cum cessat causa, quæ induxit ad uouendum: ita etiam quod expensæ fiendæ, in eundo, morando, & redeundo integraliter mittantur in terræ sanctæ subsidium. Constit. C.

MAgnę deuotionis. Et infra. Cũ Trecensis ecclesia contra libertatem ecclesiasticam grauaretur, nec per alium q̃ per comitẽ Campaniæ in vltramarinis partibus constitutum, eidem ecclesiæ crederes posse de facili subueniri, ad ipsum ppositi accedere, ac in signum peregrinationis & deuotionis terræ Orientalis crucẽ dñicam assumpsisti. Et inf. Ibid. cap. Magnę deuotionis.

Quamuis aũt audita morte ipsius intẽtionem tuam conspiceres iam fruſtratã, noluisti tamen sine consilio apostolicæ sedis ad ppria remeare, sed ingressus vrbem intentionis tuę propositum ac statum Trecensis ecclesiæ nobis humiliter expressisti. Et infra.

Et quidẽ tria p̃cipue in hoc duximus negocio attendeda: Quid liceat sc̃dm ęq tatem, qd deceat sc̃dm honestatẽ, & quid 11. quæst. 3 ca. Aliud.

expe

expediat ſecundum vtilitatem. Sane non videbatur contra votum licitum vt venires, quum vox clamet Prophetica: Voue te & reddite domino Deo veſtro, & primum ad conſilium, ſecundum ad imperium referatur. Sed nec decẽs videbatur, cum ſit ſcriptum in Euãg. Nemo mittẽs manũ ad aratrũ, & reſpiciẽs retro, aptus eſt regno dei &c̃. Præterea nõ videbat̃ expedire, cum ex abſolutione tua ſcandalũ poſſet laicorum mentibus generari, dicentiũ: Vbi eſt Deus clericoꝝ? & hoc exẽplo credentiũ ſe ad voti obſeruantiã non teneri. Qd'em̃ agitur à p̃latis, facile trahit̃ à ſubditis in exẽplũ, iuxta q̃d dñs inquit ad Moyſen in Leuitico: Si ſacerdos, qui eſt vnctus, peccauerit, faciet delinquere populum. Verum ætatis vitę ſeneſcentis defectus atq; canicies, quę vix labores & dolores ſuos tolerare poſſunt, in contrarium allegabant, & eccleſiæ Trecenſis ſuſpiria, cui vinculo paſtoralis ſolicitudinis es ligatus, ſine cuius aſſenſu votum peregrinationis emittere forſitan nõ debueras. Et infra.

Pſal. 75.

Luc. 9

26. quęſt. vlt. can. Non obſeruetis.

11. quęſt. 3 ca. Pręcipue

Leuit. 4

7. quęſt. 1. ca. Præſẽtium.

Ipſum etiam votum, q̃d ex ſui forma ſanctum & honeſtũ erat, ex perſona vouentis minus licitum videbatur. Quum enim iuxta canonica inſtituta, clericus abſque ſui licentia epiſcopi peregrinari non debeat, & epiſcopus nõ minus, imo potius ſedi apoſt. ſit aſtrictus, videri merito poterat, q̃d abſq; gñali vel ſpeciali licentia votũ peregrinatiõis, q̃d te tã diu abſentares, emittere non deberes. Et inf.

De cõſ. di. 6. ca. Non oportet.

Cum igitur in lege veteri, in qua non minus præceptum domini obligabat, q̃ votum hodie obliget in eccleſia, primogenita, quæ domino mandabantur offerri, quædã domino redderentur, vt primogenita leuitarum, quædam redimerẽtur, vt aliarum tribuum, quædam commutarent̃ in aliud, vt primogenitũ aſini, qui pro oue cõmutabatur: ex hoc attendentes, quod votum cõmutari poteſt in opus aliud pietatis, non curantes, quod os loquentium iniqua loquatur, dum tamen non recedamus à tramite veritatis, de illius autoritate ſecuri, qui cum audiſſet à diſcipulis, Nonne ſcis, quia phariſęi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt? Reſpondit: Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum: tibi pro te & famulis tuis licentiam concedimus, votum peregrinationis taliter commutare, vt expenſas quas fueras in eundo, morando & redeundo facturus, alicui religioſo committas in neceſſarios vſus terræ illius ſine diminutione qualibet transferendas. Et infra.

Exo. 13.

Exo. 22

Num. 3

Num. 8

Deut. 15

Pſal. 62

Matt. 15

11. quęſt. 3 ca. Inter verba.

Laborem etiam laboribus recompenſes, ſolicitius inſtando vigilijs, deuotius vacans orationibus, & in ieiunijs fortius te exercens. Ad hanc autem indulgentiã tibi faciendam ſpecialiter nos induxit, quod cum pro libertate Treceñ. eccleſiæ per dictum comitem aſſequendam, præcipue votum peregrinatiõis emiſeris: eo ſublato de medio, quia ceſſauerãt cauſæ, facilius ceſſare potuit & effectus.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiſcopo.

Impedito ad tempus exequi uotum ultramarinum conceditur dilatio: perpetuo uero impedito indicitur redemptio in eo quod magis expediat terræ ſanctæ. Conſtit. CI.

Ibid. cap. Quod ſuper his.

QVod ſuper his. Et infra. Quæſiuiſti de his, qui pro ſuccurſu terrę ſanctę ſigno crucis aſſumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam iuſtam cauſam votum non poſſunt vtiliter adimplere: quum ſine diſtinctione receperis in mandatis, vt eos, qui ſignum crucis aſſumptum abiecerunt, ad reſumptionem ipſius & executionẽ voti cõpellas.

Nos autem inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod debiles & inopes magis illuc in defectum, quã ad profectũ accedunt, cũ iſti pugnare nõ poſſint, & illi mendicare cogantur: niſi forte ſint nobiles & magnates, qui ſecum ſuis expenſis bellatores adducant, vel artifices & agricolæ, qui de laboribus ſuis ſibi poſſint acquirere neceſſaria, & terræ ſubſidia miniſtrare: quamuis nõ multi talium propter breuitatem poſſeſſionum & paucitatem inhabitantium, ibi ſint opportuni.

Vnde credimus diſtinguendum inter illos qui temporalem, & eos qui perpetuam impedimẽti cauſam creduntur habere: q̃d primis indulgẽda eſt dilatio, ſecundis autẽ eſt redemptio iniungenda, ac rerum facultate penſata, q̃s poſſunt aut q̃s facturi eſſent expenſas, perſonaꝝ præterea cõpenſato labore, in ſubſidium terrę ſanctæ tranſmittant, exequentes per alios, quod per ſe nequeunt adimplere.

Rur

Rursus inter illos qui pro defensione terræ sanctæ votum peregrinatiõis emittunt,& eos,qbus pro satisfactiõe suorũ criminum iter peregrinationis iniungitur,credimus distinguendũ:q̃d circa primos plus terrę sanctę succursus,& circa secũdos plus labor itineris secundũ intẽtionẽ vouentis vel pœnitentis debet attẽdi. Vñ si qs hoc modo vouentiũ est inutilis ad pugnandũ,quãuis habilis sit ad eundẽ,melius est redimere votũ,quã expẽsas cõsumere. Quod & de pœnitẽte,q propter debilitatẽ non potest iter iniũctę peregrinatiõis implere,sane valet intelligi:non aũt de illo,q q̃uis sit impotens ad bellãdũ,potẽs tamẽ est ad eũdũ.Et infra.

De mulieribus aũt credimus hoc obseruandũ,vt q̃ remanere noluerint,viros suos sequant.Cæterę vero(nisi forte sint diuites,q̃ secũ in suis expẽsis possint ducere bellatores)votũ redimãt q̃dvouerunt

IDEM EIDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo

Votum ultramarinum certis casibus redimi & commutari potest,non tamen per alium, quã per papam,uel cum ipsius speciali mandato.

Constit. CII.

EX multa tuæ solicitudinis prouidẽtia.Et infra. Ex consultatiõe,quã ad inquisitionẽ tuam sup negocio crucesignatorũ olim edidimus, viam inuenisti ad alias quæstiões,& vtrũ quod in ea dicitur,ius constituat generale,vt passim prælatis quibuslibet illos secundum formam expressã absoluere liceat, qui eorũ sunt iurisdictioni commissi, solicite requisti. Ad hoc igitur respõdemus,quod in consultatione nostra ius editur: & licet ad quales,ad quos tamen specialiter spectat eius executio, nullatenus explicat: illis autem solũmodo ius hoc exequendũ incũbit,qui super hoc mandatũ receperint à sede apostolica speciale.Sic ergo illi est inqsitioni respõsũ,qua cõsequẽter tua fraternitas reqsiuit,de quibus religiosis intelligendũ hoc esset,vtrũ.s. ibi religiosi vocẽtur hi tantũ,q religiõis habitũ susceperũt,quorũ plures idiotę sũt, & iuris ignari,an episcopi,q sicut dignitate p̃cellũt,sic & religiõe debent alijs p̃minere.Nã ad neutros illius executio iuris spectat,nisi per apostolicam sedẽ eis specialiter delegetur.

Habiles ad eundum,sed inhabiles ad pugnandum, si sunt strenui concilio, uel milites bellatores possunt secum ducere, uotum ultramarinum non redimunt.

Secundo quęsiti,vtrum q̃d dicitur,si quis vouentiũ est inutilis ad pugnandũ, q̃uis sit habilis ad eundũ,melius est vt redimat votũ,quã consumat expensas,generaliter accipi debeat, vt nobiles & magnates,qui sũt cõsilio strenui,& multos secũ trahere possũt bellatores,an minores tantũmodo verbũ huiusmodi cõprehendat.Verum si ad superiora oculũ tuę cõsiderationis extẽdas,q̃stionẽ istã inuenies in serie cõsultationis nostræ solutã, vbi dicitur,q̃ debiles & inopes magis in defectũ terrę sanctę, quã ad eius profectum accedunt.Et infra.

Quãuis possit aliter respõderi,q̃ nõ sunt inutiles ad pugnãdũ,qui etsi p̃ se pugnare nõ possunt, maturitate tamẽ cõsilij adesse valẽt pugnantibus,& personæ defectum per alios releuare. Et infra.

Vxores possunt sequi uiros ultra mare si uolunt,sed non tenentur,nisi & ipsæ uouerint

Quod aũt superius ponitur,mulieres quę remanere noluerint & c̃,de illis intelligẽdũ esse videtur,q̃ se ad pegrinationis propositum nullius voti vinculo astrinxerunt.Et infra.

Viri sine consensu uxorum emittere possunt uotum ultramarinum.

In tãta quoq; necessitate populi christiani,ne terræ sãctę impediat subsidiũ, viri p̃ter vxorũ assensũ huius pegrinationis ꝓpositum libere vouere valent, & q̃d vouerint libere adimplere. Vt autem cõsentiant sunt attentius commonendæ.

Clerici,tanquã inhabiles ad pugnandũ,redimunt uotum ultramarinum,nisi in certis casibus.

De clericis ꝙo duximus respõdẽdũ,q̃d cũ clericatus officiũ eos reddat inhabiles ad pugnandũ, nisi vel cõsilio strenui vel officio p̃dicationis instructi,aut magnatũ sint obsequio deputati, aut vsq; adeo diuites fuerint &potẽtes,vt in expẽsis suis aliq̃s secũ ducere valeãt bellatores, magis ab eis expedit redẽptionẽ accipe,q̃ ad votũ illos cogere prosequẽdũ, si necessitas exigit vel vtilitas psuadet. Hęc aũt de vouẽtibus dicimus,nõ de his qbus labor pegrinatiõis in pœnitẽtia est iniunctus.

IDEM INNOC. PAPA III.

Qui

Qui uouit religionẽ ingredi, si uoto non completo fiat episcopus, renunciare debet, & uotum implere.

Constit. CIII.

Ibid. cap. Per tuas.

PEr tuas nobis literas intimasti, te in Grationopolitana ecclesia suscipiẽdi habitum regularem votum solenniter emisisse, & postea promisisse in manibus prælati eiusdem ecclesiæ, te infra duos menses, postquam ab apostolica sede rediisses, votũ, quod emisisti, impleturum. Cunq; termino ipso transacto, non curasses quod voueras adimplere, tandem existens voti transgressor, vocatus fuisti ad regimen ecclesiæ Gebenẽsis. Et infra.

Nos igitur tuę discretioni cõsulimus, vt si tuam sanare desideras conscientiam, regimen resignes ecclesiæ memoratæ, ac reddas altissimo vota tua. Quod si capitulum Gebenensis ecclesiæ te postmodũ canonice duxerit eligendum, electionẽ recipere poteris de te factam.

Psal. 49

DE STATV MONAchorum & Canonicorum regularium.

INNOCENTIVS PAPA tertius V. plebano sancti Gannij.

Canonicus regularis potest præsici ecclesiæ parochiali, etiam seculari, sed debet habere socium secum sui ordinis, si commode fieri potest.

Constit. CIIII.

Extra lib. 3. tit. 35. de statu monach. cap. Quod dei timorem.

QVod Dei timorem p̃ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur euidẽter, cum opera quæ facis testimonium perhibeant veritati.

Sane quondã desiderans ad frugem melioris vitę trãsire, officium plebani resignans coram fratribus sancti Victoris Bonoñ. promissionẽ de tua conuersione fecisti, neq; professionem solennem emittens, neq; habitum religionis assumens: sed parochiani plebis eiusdem attendentes te laudabiliter præfuisse, à Florentino episcopo impetrauerunt, vt ministrares ibidem. Hoc etiam P. presbyter cardinalis, tunc apostolicæ sedis legatus, proponitur annuisse, quod iam dicti parochiani à nobis ratum haberi suppliciter postularunt: præsertim cum de licẽtia prioris sancti Victoris nos scaris hactenus id feciisse.

Extra lib. 3. tit. 35 de statu monachi. cap. Monachi.

Licet autem in Lateranensi concilio de monachis caueatur, ne finguli per villas & oppida, per quascunq; parochiales ponantur ecclesias, &c. quia tamen istud de canonicis regularibus specialiter non cauetur, quia etsi à sanctorum monachorum consortio non putentur seiuncti, regulæ tamen inseruiunt laxiori, & per antiquos canones etiam monachi possunt ad ecclesiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prędicationis officium, quod priuilegiatum est, exercere: sic annuẽdum duximus postulatis, vt exercens plebani officium, si cõmode fieri poterit, vnum canonicum regularem tecum habeas ad cautelã, cuius in his quæ Dei sunt & regularis obseruantiæ, tam consortio, quàm solatio perfruaris.

16. quæst. 1 ca. doctos

IDEM ABBATI ET CONuentui Sublacensi.

Primo tractat de uestibus monachorum, secundo de abdicatione proprietatis, tertio de silentio, quarto de cibis, quinto de officijs in genere & in specie. Constit. CV.

Ibid. cap. Cũ ad monasterium

CVm ad monasterium Sublacense. Et infra. Firmiter inhibuimus, ne quis de cętero monachorum lineis camisijs vteretur. Et infra.

Extra lib. 3. tit. 35. de statu monachorũ. cap. Monachi.

Prohibemus quoq; districte in virtute obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, ne quis monachorum propriũ aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habeat proprij, totum incontinenti resignet. Si vero post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari monitiõe præuia de monasterio expellatur, nec recipiatur vlterius, nisi pœnitet at secundum monasticam disciplinam. Quod si proprietas apud quenquam inuenta fuerit in morte, ipsa cum eo in ignum perditiõis extra monasterium in sterquilinio subterretur, secundũ quod beatus Gregorius narrat in dialogo fecisse. Vnde si quidquã alicui fuerit specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed abbati vel priori vel cellerario assignetur.

In

In oratorio vero, refectorio & dormitorio continuũ ſemper ſilentium obſeruetur, in clauſtro quoq; certis horis & locis, ſecundum antiquam cõſuetudinem monaſterij, laudabiliter obſeruatam.

De, cõſec. diſt. 5. ca. Carnem.

In refectorio vero nullus omnino carne veſcatur, nec in quibuſdam ſolennitatibus, ſicut aliquando fieri conſueuit, cõuentus exeat cum abbate paucis ibi relictis, vt extra refectorium edant carnes: cum illis diebus præcipue regularis diſciplina ſit ſtudioſius obſeruanda. Sed nec extra refectorium, niſi in infirmitorio eſum carniũ credant ſibi licere, quanq̃ ex indulgẽtia poſſit abbas interdũ aliq̃s fratrum, nunc hos, nunc illos, prout neceſſitas poſtulauerit, aduocare, ipſisq; ſecum in camera ſua melius & plenius exhibere. Porro debiles & infirmi, qui minutione indigent, vel aliqua medicina, nõ ſeorſim in cameris, ſed oẽs in infirmitorio, q̃ neceſſaria fuerint, ſibi tam in carnibus, q̃ in alijs recipiant cõpetenter. Quod ſi qs eor̃ debilis fuerit, aut etiã delicatus, vnde nõ poſſit cõmunibus cibis eſſe cõtentus: ſic ei prouideatur ſine ſcãdalo alior̃, vt ſi abbas vel prior voluerit in refectorio miſericordiã facere ſpecialẽ, cibũ aliquem cõpetentem non ante illũ, ſed ante ſe faciat apportari, de q̃ ipſe illi faciat pitantiam pro ſuſtentatione naturæ.

81. diſt. 1. ca. Nõ conuenit.

Tales autem ad agenda officia monaſterij deputentur, qui fideles fuerint & diſcreti, nec alicui committatur aliqua obedientia perpetuo poſſidenda, tanq̃ in ſua ſibi vita locetur: ſed cũ oportuerit amoueri ſine cõtradictione qualibet reuocet.

Prior aũt præ cæteris, poſt abbatẽ, potens ſit in opere & ſermone, vt exẽplo vitæ, verboq; doctrinæ fratres ſuos & inſtruere poſſit in bono, & à malo etiã reuocare: zelum religionis habens ſecundũ cõſcientiã, vt delinquẽtes corripiat & caſtiget, obedientes foueat & confortet.

Abbas vero (cui oẽs in omnibus reuerenter obediant) quanto frequentius poterit ſit cũ fratribus in conuentu, vigilem curam & diligẽtem ſolicitudinem gerẽs de omnibus, vt de officio ſibi commiſſo dignã poſſit Deo reddere rationẽ. Quod ſi ꝓuaricator ordinis fuerit aut contemptor ſeu negligens aut remiſſus, pro certo ſe nouerit nõ ſolũ ab officio deponendũ, ſed & alio modo ſcd'm regulam caſtigandum: cũ offenſa non ſolũ propria, ve rũetiam aliena de ſuis manibus requiraf. Nec æſtimet abbas quod ſup habẽda pprietate poſſit cũ aliq̃ monacho diſpẽſare: qa abdicatio pprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeo eſt annexa regulæ monachali, vt contra eã nec ſummus pontifex poſſit licentiam indulgere.

Ezech. 3

DE RELIGIOSIS DOmibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Patriarchę Conſtantinopolitano.

Locus religioſus debet reformari de religioſis duntaxat non ſecularibus, niſi in defectum religioſorum.

Conſtit. CVI.

Extra lib. 3. tit. 36. de religioſis domibus. cap. Inter quatuor.

INter quatuor animalia. Et infra.

Quãdiu monaſteria p regulares remanere potuerint ordinata, non ſunt ad ſeculares clericos transferẽda: ſed ſi regulares defuerint, propter eor̃ defectũ in eis ſeculares clerici poterũt ordinari.

19. queſt. 3 ca. quæ ſemel.

IDEM ABBATI ET FRAtribus Cryptæ ferratæ.

Eccleſia ſita in diœceſi epiſcopi, tenetur ſibi in epiſcopalibus reſpondere, niſi appareãt remiſſa legitime, & poteſt epiſcopus remittendo epiſcopalia cenſum ſibi retinere.

Conſtit. CVII.

Ibid. cap. Conſtitutus.

COnſtitutus in p̃ſentia noſtra eꝑus Albanẽſis in eccleſia Caſtri, quod Pauli dicitur, in qua ius patronatus monaſterio veſtro recognoſcebat, à vobis ius epiſcopale petebat, qm̃ ſita erat in diœceſi Albanenſi, & ideo de iure cõmuni ei tenebatur in epiſcopalibus reſpondere. Et infra.

16. queſt. 1 ca. omnes baſilicæ. Et 18. quæſt. 2. ca. Monaſteria.

Verũ œconomus veſter ꝓpoſuit ex aduerſo, quod etſi eccleſia ſita eſſet in diœceſi Albanenſi, ei tamen nõ tenebaf in aliquo reſpõdere, cũ Dominicus Lauitanus epiſcopus, q fuerat eꝑus Albanẽſis, vniuerſas eccleſias ad veſtrũ monaſteriũ ꝑtinentes in diœceſi eius ſitas, & qdquid iuris tã in monaſterio veſtro, q̃ in eis habebat, in emphyteuſin ſub annua octo denarior̃ vſualiũ pẽſione monaſterio veſtro cõceſſit: ita videlicet, vt liceret abbati

& fratribus à q̃cunq; vellẽt epiſcopo tã ordinationẽ clericor̃ q̃ conſecrationẽ al lariũ in monaſterio ipſo,& eccleſijs p̃dictis obtinere.In qbus etiã vobis tertiam partẽ mortuarior̃ indulſit,&Celeſtinus Papa p̃deceſſor noſter, q̃d ab eo factũ fuerat cõfirmauit.Ver̃ etſi eccleſia ipſa fuiſſet aliquãdo eccleſię Albaneñ.ſubiecta, monaſteriũ veſtrum nihilominus legitima ſe poterat p̃ſcriptione tueri: quum p XL.annos ipſam pacifice poſſediſſet.

Cæter̃ œconomus epiſcopi cõceſſionẽ epiſcopi Lauitani nõ tenere dicebat, vtpote continentẽ ſimoniacã prauitatẽ. Cum eñ tertiã mortuarior̃ monaſterio cõceſſiſſet,& tam in ordinationibus clericor̃,q̃ altarium cõſecrationibus indulſiſſet plenariã libertatẽ, nõ eſt dubiũ qn cum ſpũalia hæc exiſtant, eo ipſo q̃d ſup his recõpenſationem certæ penſionis accepit, cõmiſerit vitium ſimoniæ:vnde cõtractus huiuſmodi nullã obtinet firmitatem.Confirmatio aũt apoſt. ſedis fuerat per ſubreptionẽ obtẽta , cũ in eadem de penſione nulla mentio habeatur. Et inf.

Cum aũt nec inſolitum ſit,nec nouũ, vt cum epiſcopi eccleſias cõceſſerint p̃ſ locis,aliq̃d ſibi reſeruent in eis nomine penſionis:nos q̃q; cum libertatis priuilegium vel protectionis p̃ſidiũ aliqbus eccleſijs indulgemus,gratis accipiamus cẽ ſum gratis oblatũ:& in literis noſtris ad ſucceſſor̃ noſtror̃ memoriam cenſus exprimamus etiam quantitatẽ:auditis ppoſitis,œconomum monaſterij veſtri œconomo eiuſdẽ epi eccleſiæ noĩe in ſolutionẽ penſionis p̃dictæ iuxta ratam, q̃ contingit eccleſiã p̃dictã, & reſtitutionẽ ſub tractę à XL.annis,ſcd'm ratã eandẽ,p diſſinitiuã ſententiã cõdẽnamus, & eundẽ œconomũ veſtrũ ab impetitiõe œconomi eiuſdem ei ſuper alijs reddimus abſolutũ, perpetuum illi ſilentiũ imponẽtes.

IDEM ABBATI ET CONuentui Farbenſi.

Epiſcopus petens eccleſiam, quo ad temporalia & ſpũalia,obtinet in ſpũalibus eo ipſo quod probat eſſe in ſua diœceſi,ſi non appareat exempta.ſed in temporalibus ſuccumbit,niſi aliter doceat de iure ſuo. Conſtit. CVIII.

Ibid. cap. Cũ venerabilis.

CVm venerabilis frater noſter I.Sabineñ. epus eccleſiã ſancti angeli de Cauceia cũ ſuis pertinentijs & poſſeſſionibus petiſſet,aſſerens eam ad ſe, tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus pertinere,allegauit ante omnia ius commune:quia cum conſtituta ſit in diœceſi Sabinenſi,ſub ipſius debebat conſiſtere poteſtate.In tẽporalibus quoq; ad ſe dictam eccleſiam pertinere nitebatur oſtẽdere,per publicũ inſtrumentum,in q̃ cõtinebat exp̃ſſe I.Sabineñ.ep̃m H.Farbeñ. abbati & duabus p̃ſonis poſt * ep̃m dictã eccleſiã cum ſuis pertinentijs locauiſſe pro annua quatuor ſolidor̃ Papieñ. penſione.Sed pars veſtra ppoſuit inſtrumento p̃dicto nullã fidem penitus adhibendã,propter ſuplineare ſcripturã,& raſuram loco ſuſpecto factã, vbi videlicet annotatio tẽporis recenſetur.Et infra. ipſum

Quia igitur nobis conſtitit eccleſiam ſupradictam cõſtitutam in diœceſi Sabinenſi,epiſcopale ius in omnibus ſpiritualibus eidem ep̃o adiudicauimus in eadẽ, illis tm̃ exceptis,quæ per authentica ſcripta ei dinoſcũtur eſſe ſubtracta.Et infra.

Quia vero inſtrumentum p̃dictum,p q̃d ep̃us eccleſiam intendebat q̃ ad temporalia vendicare, ad faciendã ſuper hoc fidem inualidum eſſe cognouimus,vtpote propter prædicta de iure ſuſpectum, vos ab impetitione ipſius, quo ad tẽporalia eiuſdẽ eccleſiæ,duximus abſoluẽdos.

INNOCENTIVS PAPA III.

Monaſterium ſubiectum eſt Epiſcopo, in cuius diœceſi ſitum eſt,niſi probetur exemptum.

Conſtit. CIX.

Ibid.cap. Cũ dilecti.

CVm dilectus filius.Et infra. Quia cauſa nõ poterat in noſtra p̃ſentia terminari, cum nuncius monaſterij ſup procuratione vel ratihabitiõe literas nõ haberet,eã veſtro duximus examini cõmittendam:mandantes,q̃tenus ſi cõſtiterit abbatẽ ad ſedẽ apoſt. anteq̃ ep̃us in eum ſuſpenſionis vel excõicationis,& in monaſterium interdicti ſentẽtias tulerit, legitime appellaſſe, vel monaſteriũ à iuriſdictione ep̃i eiuſdẽ exẽptum,eo nõ obſtãte q̃d abbas ab eo circũuentus p̃ter fratrũ ſuor̃ aſſenſum ei obedientiã repmiſit,cũ fraus & dolus ei patrocinari nõ debeãt,iudicetis illas ſentẽtias nõ tenere.

Qd' ſi abbas in exẽptionis pbatione defecerit,nec legitima poterit ſe præſcriptione tueri, licet probet ſe ante p̃dictas ſententias appellaſſe, nihilominus tamẽ mo-

monasterium iudicetis Aurienſi eccleſiæ ſubiacere,in cuius eſt diœceſi fundatum.

Similiter eo in probatione appellatio nis deficiente,ſi vobis cõſtiterit de exce ptione,vel legitima præſcriptione,tam abbatem,quam monaſterium ab impeti tione epiſcopi abſoluatis.

DE CAPELLIS RE ligioſorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archipresbytero & clericis S.Cecilię.

Si eccleſia non cathedralis uendicat ſibi ius in alia eccleſia,obtinebit ſolum, quo ad ea quæ probabit ſibi deberi præſcriptione,uel alio legi timo modo. Conſtit. CX.

Extra lib. 3.tit.37 de capellis reiig.cap. Dilectus

DIlectus filius M.ſyndicus eccleſiæ veſtrę ab œconomo ſancti Laurentij de *Piſcinia in ſcrutinijs, baptiſmate & capitulis & ſimilibus ſubiectionem poſtulans,poſſeſſorium,&petitorium intentabat. Cum enim eccleſia ſancti Laurentij ſit in parochia veſtra ſita,debet de iure communi eccleſiæ veſtræ in prædictis omnibus ſubiacere:quia nec priuilegiũ exemptionis habet,nec præſcriptionem pro ſe poterat allegare:quum illa eccleſia ſanctæ Ceciliæ præſcripſiſſet, ſicut per teſtes dicebat legitime comprobatũ. Præterea cum coram Celeſtino Papa p̃deceſſore noſtro,ſup p̃dictis inter veſtrã & prædictam eccleſiam quęſtio verteret, M.presbyter eiuſdem eccleſiæ fuit ſponte confeſſus,quod eccleſiæ ſanctæ Cecilię ſcrutiniũ & baptiſma debebat.Cunq; pars veſtra teſtes,qui ſe illum diuerſis tẽporibus ad capitulum vocaſſe, ipſumq; veniſſe aſſerebant,in medium produxiſſet,eis iurare paratis,prędictus presbyter ſe vocatum iuiſſe ad capitulum eſt confeſſus.Vnde p̃dictus p̃deceſſor noſter eccleſiam veſtram capitulo,quo ſe conqueſta fuerat ſpoliatam,ſaluo iure proprietatis eccleſiæ ſancti Laurentij reueſtire curauit,ſicut in eius literis cõtinet. Per hoc ergo proprietatẽ,quo ad ſcrutiniũ & baptiſma,& poſſeſſionem,quo ad capitulũ, veſter voluit ſyndicus comprobare.

Ad hæc ſancti Laurentij œconomus ex aduerſo reſpondit,quod eccleſia illa nullo medio ad Romanam eccleſiam pertinebat.Cum enim monaſteriũ monialiũ fuerit,& generaliter ſeruetur in vrbe, vt nullum monaſterium titulo ſit ſubiectum,incongruum videbatur,vt regulares ſecularibus ſupponant. Præterea vſque hodie nos in ea inſtitutionem & deſtitutionem liberã exercemus.Et infra.

18. quęſt. ca.Peruenit.

Nos igitur auditis propoſitis œconomum ſancti Laurentij ſyndico veſtro in baptiſmo & ſcrutinio cõdemnamus: ita vt per hoc eccleſię Romanæ nullum prę-iudicium generetur, ſiquando forte ius ſuum duxerit proſequendum. In inſtitutione autem & deſtitutione & capitulo, œconomum ipſum ab impetitione ſyndici veſtri prorſus abſoluimus, ſyndico veſtro ſuper hoc perpetuum ſilẽtium imponentes.

DE IVRE PATRONatus.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiſcopo Rothomagenſi.

Patronus eccleſiæ uacantis, quanquam ſit clericus,ad eam ſe præſentare non poteſt.

Conſtit. CXI.

Extra lib. 3. tit.38 de iure patro.cap. Per noſtras.

PEr noſtras poſtulaſtis literas edoceri, vtrum clericus ad vacãtem eccleſiam, in qua ius obtinet patronatus,ſeip̃m, ſi eſt idoneus,valeat præſentare.

Cum igitur nullus ſe ingerere debeat eccleſiaſticæ p̃lationis officijs,reſpondemus quod nullus ſe poteſt ad perſonatũ alicuius eccleſiæ præſentare,quantumcũque idoneus ſit,& quibuſcunque ſtudijs & meritis adiuuetur.

8. quęſt.1. ca. in ſcripturis.

IDEM CONVENTRENENſi Epiſcopo.

Si quæſtio iuris patronatus inter patronos non diffinitur infra quatuor menſes, epiſcopus ordinabit eccleſiam ſine præiudicio eorundem.

Conſtit. CXII.

Ibid.cap. Cũ propt

CVm propter diſcordias laicor. Et infra. Fraternitati tuæ mãdamus, quatenus ſi de iure patronatus quæſtio emerſerit inter aliquos,& ab eo,cui competit,infra quatuor menſes nõ fuerit diffinitum,extunc eccleſiam ipſam de pſona non

na non differas idonea ordinare, ita q̃d illi ex hoc non debeat in posterum præiudiciũ gñari, q ius euicerit patronatus.

IDEM ARCHIDIACONO & Cancellario Altisiodorẽsibus.

Legatus de latere ecclesiam, cuius alia eccle sia est patrona, collationi suæ reseruare potest, licet non uacet, & conferre cũ uacat: & ex duo bus præsentatis à patrono laico potest superior instituere secundum. Constit. CXIII.

Ibid. cap. Cum dilectus.

CVm dilectus filius. Et infra. Cum Hostien. episcopus, tunc apostolicæ sedis legatus, archidiacono Carnotẽsi mandauerat, vt ecclesiã, quam in archidiaconatu suo primo vacare cõtingeret, donationi suæ seruaret, inhibens, ne alicui conferret eandem: de qua Gu. clerico disposuerat prouidere, & ecclesia de Berouilla ibi vacasset, idem archidiaconus contra mandatũ eiusdẽ legati ad ipsam Gu. subbdiaconũ p̃sentauit: cuius facto ab eodem legato cassato, ipse p̃fato G. cõcessit ecclesiam sic vacantem. Et infra.

Vacante vero quadam p̃benda in ecclesia S. Martini Carnotẽsis diœcesis, episcopus dictam ecclesiam ad p̃sentationẽ archidiaconi H. clerico, prębendam vero p̃fato G. assignare curauit. Vnde ipse H. supplicabat eandem sibi ecclesiam confirmari, vtpote quã ad p̃sentationem archidiaconi, veri patroni, se dicebat adeptũ. Et infra.

Nos igitur attendentes, q̃d etsi p̃fatus archidiaconus memoratũ G. tanq̃ laicus ad illam ecclesiam p̃sentasset: quia tñ per diœcesanũ admissus non fuit, sed dictus H. ab eodẽ archidiacono p̃sentatus, à diœcesano ep̃o institutus, iuxta statutum Alexandri Papę, non primus, sed secundus ius est assecutus in ecclesia memorata, etsi archidiaconus p̃fatum G. tanq̃ clericus p̃sentauit: qm̃ in eo q̃d tanq̃ clericus faciebat, suberat iurisdictioni legati. Vnde postq̃ idem legatus donationẽ illius ecclesiæ sibi decreuerat reseruandam, ad eam tanq̃ clericus nõ potuit quempiam p̃sentare: præsentationem ipsius minus canonice factam decernimus irritã, &, ea non obstante, concessionem eiusdẽ ecclesię factam prænominato H. pronunciamus canonicam extitisse, adiudicãtes eidem ecclesiam præfatam cũ fructibus medio tempore pceptis ex ea, plenę ac pacifice possidendam, prædicto G. superhoc perpetuum silentium imponendo.

Extra lib. 3. tit. 38 de iure patronat. ca. Quod autem.

IDEM ELIENSI EPISCOP.

Si laicus patronus duos successiue præsentet, ualet institutio de secundo, non obstante appellatione prius facta per primum. Episcopus tamẽ, qui malitiose primum repulit, eidem in competẽti beneficio prouidere compellitur.

Constit. CXIIII.

Ibid. cap. Pastoralis

PAstoralis officij. Et infra. Postulasti edoceri, an clericus ad aliquam ecclesiã à patrono laico p̃sentatus, si diœcesanus ep̃us ipsum non duxerit admittendum, ex hmõi præsentatione aliquid iuris assequatur in illa: & si forte idem ad sedem apost. appellauerit, & post appellationem ab ipso interpositam idem patronus alium curauerit præsentare, ac secundum institituit ep̃us præsentatum, idem ab ipsa ecclesia debeat amoueri.

Extra lib. 3. tit. 38. de iure patro. cap. Quod autem.

Nos igitur Alexandri papæ vestigijs inhærentes, qui inter præsentatos à clerico & laico patronis distinguẽs, inter præsentatos à laico conditionem possidẽtis censuit meliorem: dicimus q̃d institutio præsentati secundo loco à laico patrono robur obtinet firmitatis. Veruntamẽ cõstituimus, vt ep̃us, qui p̃sentatum idoneũ malitiose recusauit admittere, ad prouidendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus puniatur in eo in quo ipsum non est dubium deliquisse.

Supra li. 1. Constitutione 60.

IDEM EPISC. AVRIENEN.

Si ad præsentationem rectoris ad titulum ecclesiæ aliquis fuerit ordinatus, patronus qui nõ consensit ad ipsam, cum uacabit poterit præsentare. Constit. CXV.

Ibid. cap. Postulasti

POstulasti per sedem apostol. edoceri, vt quum rectores parochialium ecclesiarum quosdam præsentant ad suarum ecclesiarum titulos ordinãdos, vtrum electio taliũ ad ipsos rectores pertineat, vel etiã ad patronos: & si in his patronorũ non est requirendus assensus, vtrũ ius illis saluũ maneat eligendi, vt cum ipsas ecclesias vacare contigerit, intitulati huiusmodi non sint alijs præferendi.

Ad q̃d breuiter respondemus, q̃d per intitulationẽ huiusmodi nullum patronis præiudicium generatur, quin possint alios ad illas ecclesias, quum vacauerint, præsentare, nisi de patronorum processisset assensu.

DE

DE CENSIBVS, EXactionibus & procurationibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & Conuentui Bellæuillæ.

Qui tenetur procurare fratres alicuius domus, obligatur ad procurandum omnes, licet illorum numerus nunc creuerit. Sed si ex hoc grauaretur nimium, per iudicis officium sibi prouidebitur.

Extra lib. 3. tit. 39. de censib. exact. & procurat. ca. Quanto creatori.

Constit. CXVI.

QVanto creatori. Et infra. Accepimus qđ ab ipso domus vestræ primordio de fundatoris volũtate processit, vt fratribus sancti Irenæi procurationẽ vnã annis singulis liberaliter exhiberet, cum nihil teneatis ab eis, propter quod huiusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi. Verũ tunc ꝓpter fratrũ & seruientiũ paucitatẽ, talis procuratio non grauabat: sed nũc intm excreuit numerus eorundẽ, qđ ad procurationẽ vix q̃tuor Marchę sufficeret, quę pro vna fieri cõsueuit. Et infra. Indulgemus igitur, ne vltra primã mẽsuram in procuratione ipsa sitis vlterius ꝓdictis fratribus obligati: sed expensis q̃ cõsueuerunt sufficere sint cõtenti, nisi facultates ecclesiæ intm excreuerint, qđ sine grauamine ampliato fratrũ numero, ad soluendum debitũ procurationis extendi possit quantitas expensarum.

IDEM PRIMICERIO ET Clero Mediolanensibus.

Omnes ecclesiæ, nisi quæ ab hoc per priuilegium apostolicum sint exemptæ, procurare tenentur legatos sedis apostolicæ, seu etiam eius nuncios, nec in hoc præscriptione iuuantur. Item de modo procurationis.

Ibid. cap. Cũ instantia.

Constit. CXVII.

CVm instãtia vestra quotidiana. Et infra. Postulationi vestræ taliter respondemus, qđ cum omes ecclesiæ legatis & nuncijs sedis apost. procurationes impendere teneant, ab eaꝝ ꝓstatione nullam habere volumus excusatam, nisi forte per speciale priuilegiũ sedis apost. qđ nõ credimus, sit exempta, etiam si lõgissimo tempore procurationis obsequium non impenderint, cum in talibus ꝓscriptio sibi locũ nequeat vendicare: qa nos à prouisione pastoralis solicitudinis circa omes ecclesias nunq̃ omino cessamus.

Extra lib. 3. tit. 39. cap. Procurationes.

Sane in his exigẽdis eum modũ & ordinem volumus obseruari, vt nulla ecclesia vel ꝓlatus se indebite ꝓgrauari rõnabiliter cõqueratur. Si ẏo de cõmuni collecta legatoꝝ & nuncioꝝ nostroꝝ expensas duxeritis faciẽdas, qđ vobis nõ duximus inhibendũ, ex hoc nobis & nostris nullum præiudiciũ volumus gñari, quo minus possint à quocunq; maluerint ꝓcurationes sibi debitas postulare: & ita quod si exactus vltra suã fuerit grauatus facultatẽ, sibi ab alijs restauret. Nũcijs tñ in nostris necessarijs exhibendis pareat quicũq; fuerit req̃situs: ita quod in fraudem nihil penitus attentet, nec ꝓ cõmunes ministros procurationis obsequm, si noluerint recipe, compellãtur. Qui vero contumaciter eis duxerint resistendũ, districtione sunt ecclesiastica cõpellendi.

IDEM ZAMORENSI ET Salamantino Episcopis.

Si ad unicam mẽsuram solui solet, quod debetur ex uoto, ad illam in posterum solui debebit. Si uerò ad diuersas, liberabitur soluens etiã ad minorem.

Ibid. cap. Ex parte

Constit. CXVIII.

EX parte Compostellani archiepi fuit ꝓpositum, quod cũ hi q̃ vota beati Iacobi continue ꝓsoluerunt, ad cõmunem terrę suę mensurã, cũ qua vc3 emũt & vendũt, ipsa ꝓsoluerint, hactenus & ꝓsoluãt qdem, qa longis temporibus ab eoꝝ solutione cessarunt: nunc quandam mensurã exhibent paruissimã & ignotã. Et infra. Cum ergo non constet, ad quã mensurã anteceſſores eoꝝ ꝓdicta vota ꝓsoluerint, credimus distinguendum, vtrum habitatores regionis ipsius ea continue ꝓsoluerunt, ad vnã & eandem mensuram huiusmodi vota persoluerint, an ad varias & diuersas. In primo nanq; casu ad eandem & illi soluere sunt cogendi. In secundo volentes soluere ad minorem non sunt cogẽdi, vt ad maiorem persoluãt, qm̃ cum huiusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt à viris ecclesiasticis exigenda, ne tanq̃ exactores videant lucris tẽporalibus inhiare

IDEM CAESAR AVGVstensi Episcopo.

Ecclesiæ tenentur episcopo, in cuius diœcesi sunt, respondere de procurationibus quarta decimarum

marum & alijs episcopalibus. Const. CXIX.

Ibid. cap. Cum oli.

CVm olim. Et inf. Quia nobis fides facta fuit, q̊d ecclesiæ de Luna, & de Bes. in tua sunt diœcesi cõstitutæ, non solũ ꝑ alia, verũetiam ꝑ hoc ip̃m q̊d in instrumentis cõpositionũ continet exp̃sse, vt abbas S. Ioannis Prilateñ. tam de quarta decimaꝝ, q̃ de cęteris episcopalibus, tibi debeat rñdere, abbatẽ ip̃m ad integrã solutionẽ quartę oĩm decimaꝝ, nullis factis deductionibus, & ad p̃stationem ꝓcurationum & aliorum episcopalium iurium in p̃dictis ecclesijs condemnamus.

Licet em̃ ex forma secundę cõpositionis deductiones essent aliquę faciendæ, qa tñ cõpositionẽ idẽ abbas nullatenus approbauit, sed studuit multipliciter impugnare, ex ea nõ debuit bñficium consequi, cui renunciasse tacite videbatur.

13. quęst. 2 ca. Quam prępostetum C. de re. cre. L. Si quis iusiurandum.

Absonũ erat p̃terea, vt negaret illã ecclesiam in tua diœcesi cõstitutam, super quam instrumenta prędecessoris tui ostẽdebat in iure monasterio fuisse concessa, per quæ episcopale ius patebat expresse.

IDEM EPISC. SPOLETAN.

Soluendi sunt census ad antiquam monetam, in qua instituti fuerint, nisi sit in alterius monetæ solutione præscriptum. Constit. CXX.

Ibid. cap. Olim causam.

OLim causam, quã aduersus clericos plebis Rupinæ sup̃ synodatico ꝓponebas, Tudertinensi ep̃o & collegijs suis cõmisimus terminandã, corã q̃bus ex parte tua fuit propositũ, q̊d cum ijdem clerici p̃decessoribus tuis tres in festo Natiuitatis, & tres in festo Resurrectionis dñicæ ꝓ synodatico soluerint denarios Papieñ. nunc tm̃ tres Lucenses ꝓ singulis denarijs Papiensib. ꝑsoluebant: cũ tñ vnus denarius Papieñ. valeat sex Lucẽses, vñ petebas eos ad Papieñ. solutionẽ cõpelli: cũ etsi tu Luceñ. primo anno receperis, semp̃ tñ ius tuum postmodũ fueris ꝓtestatus. Et infra. Cũ igit̃ constet q̃ Papieñ. olim ꝓ synodatico soluebant̃, q̊d ex eo etiã sequit̃, q̊d Luceñ. soluti sunt postmodũ pro eisdẽ: cũ ex dictis testium & cõfessione aduocati alterius partis nõ reuocata, postmodũ appareat euidenter, q̊d tẽpore L. p̃decessoris tui, ꝓ synodatico Papieñ. fuit moneta soluta, & à tempore dicti L. nõ nisi XXXVI. annorum ad plus tẽpus effluxerit, & sit legitime cõprobatum, q̊d tres Luceñ. qui pro vno Papieñ. post mortem ipsius L. soluebãtur V. vel VI. valebant ex illis, qui hodie sunt in vsu: intelligentes ex hoc q̊d per monetæ declinationem acciderit, vt vsq; ad tempus tuum Luceñ. dati fuerint pro synodatico, sicut erant in vsu, procuratorẽ aduersæ partis nomine clericorum plebis prædictæ tibi ad solutionem denar. Papieñ. vel æstimationẽ eoꝝ pro synodatico per diffinitiuã sententiã cõdemnamus.

IDEM PRIORI SANCTI Stephani.

Episcopus remittens ecclesiæ seruitia, quæ sibi debebat, & statuens, quod aliud seruitium nõ imponetur, procurationem non intelligitur remisisse Constit. CXXI.

Ibid. cap. Cum venerabilis.

CVm venerabilis frater noster Fauentinus episcopus. Et infra.

Cognouimus, q̊d p̃fatus ep̃us spallas quas habet ab eadẽ ecclesia, tam ipse, quã p̃decessores sui recipere cõsueuerant, ecclesiæ præfatę remisit, & statuit, q̊d aliud ei seruitium nõ imponeret, sibi & ecclesię suæ annuatim trium librarum cereo pensionis nomine reseruato. Quia ergo visitationi annexa est procuratio, & episcopus ratione episcopalis iurisdictionis, quã habet in ea, teneatur causa correctionis ecclesiam visitare præfatam, nec intelligatur quasi nouum imponi, q̊d ab ipsa fundatione de communi fuerat iure impositum: Decernimus, q̊d idem ep̃us, cum ad ipsam ecclesiam causa correctionis accesserit, moderatam ab ea procurationem accipiat bis in anno: sed nihil aliud, p̃ter pensionẽ & procurationes præscriptas ab eadem ecclesia exigere vel extorquere præsumat.

Extra lib. 3. tit. de cẽsibus cap. cum apostolus.

IDEM ARCHIEPISCOPO Compostellano.

Ecclesiæ de nouo conuersæ, in procurationibus & alijs seruabunt consuetudinem uicinarum Constit. CXXII.

Ibid. cap. Super eo.

SVper eo, q̊d fraternitas tua nos consulere voluit, vt qa fere tota prouincia Compostellana de nouo est ad iurisdictionem ecclesiæ tuæ cõuersa, qualiter tibi prouinciam vel partem prouinciæ visitanti obsequi debeat, & seruire, nec non in procurationibus prouidere: tibi duximus respondẽdum, quod illud obseruare tenetur, quod in vicinis prouincijs obseruatur.

DE

DE CONSECRATIO nibus ecclesiarum.

INNOCENTIVS PAPA III. Tornacensi Episcopo.

Diebus etiam non festis, possunt ecclesiæ consecrari. Constit. CXXIII.

Extra lib. 3. tit. 40 de cõsecrat. eccle. cap. Tua fraternitas.

TVa fraternitas. Et inf. Inqsitioni tuæ taliter respondemus, ꝙd in diœcesi tua licet tibi ecclesiis dedicationẽ impẽdere tam diebus dominicis quã priuatis.

IDEM NIDROSIENSI Episcopo.

Amoto altari uel lapide continente sigillũ, reconsecrabitur altare, non autem Ecclesia. Et oleum non consecratum potest commisceri oleo consecrato, & totum sit consecratum

Constit. CXXIIII.

Ibid. cap. Quod in dubijs.

QVod in dubijs. Et infra. Altari vero, in quo tabula, cui consecratio nis benedictio pontificali ministerio adhibetur, si mota vel enormiter fracta fuerit, debet non immerito consecrari. Nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

IDEM COMPOSTELlano arrchiepiscopo.

Reconciliatur ecclesia, quæ propter homicidia & uulnera hominum ibidem perpetrata polluta est.

Constit. CXXV.

Ibid. cap. Proposuisti.

PRoposuisti, quod venientibus ad ecclesiã S. Iacobi ex diuersis regionibus peregrinis, & volẽtibus alijs ab alijs per contẽtiones & rixas altaris de nocte custodiã vendicare, homicidia cõtingunt fieri interdũ & aliqñ vulnera inferũtur. Et infra. Fraternitati tuę breuiter respondemus, quod manente ecclesia & altari, ipsa reconciliari poterit per aquã cum vino & cinere benedictam.

IDEM INNOC. PAPAE III.

Plura altaria semel in eadem ecclesia consecrari possunt, & idem in pluribus episcopis.

Constit. CXXVI.

Ibid. cap. Cum sis.

CVm sis. Et infra. Noueris igit ꝙd plura in ecclesia vna altaria & plures episcopos simul poteris cõsecrare.

IDEM INNOC. PAPA III.

Corruente tecto, parietibus illæsis, & mensa altaris non enormiter fracta, nec altare nec ecclesia consecratur.

Constit. CXXVII.

Ibid. cap. Ligneis

LIgneis ædificijs ecclesiæ vestræ casu consumptis, parietibus tamen illæsis ac mensa principalis altaris in sua extremitate modicã passa fracturã. Et infr.

De cõsec. dist. 1. ca. de fabrica

Inquisitioi tuæ taliter duximus respõdendum, ꝙd cum parietes in sua integritate pmanserint, & tabula altaris mota vel enormiter lęsa nõ fuerit, ob causam prædictam nec ecclesia, nec altare debet denuo consecrari.

IDEM EPISC. SENONEN.

Polluitur ecclesia uel cœmeterium, si excommunicatus in ea sepelitur. Con. CXXVIII.

Ibid. cap. Cõsuluisti

COnsuluisti. Et inf. Cœmeterea, in qbus excõmunicatorũ corpora sepeliri cõtingit, recõcilianda erũt aspsione aquæ solenniter benedictæ, ficut in dedicationibus ecclesiarũ fieri cõsueuit.

De cõsec. dist. 1. ca. Si motum

DE CELEBRATIO ne Missarum & sacramẽto Eucharistiæ, & de diuinis officijs

INNOCENTIVS RAPA III. Episcopo Vigorensi.

Sufficit sacerdoti in die semel celebrare, exceptis duobus casibus, scilicet necessitatis, & festi natiuitatis Christi. Constit. CXXIX.

Extra lib. 3. tit. 41 de celebratione missarũ cap. Consuluisti. De cõsec. dist. 1. ca. Nocte sancta

COnsuluisti. Et infra. Respondemus, quod excepto die natiuitatis dominicæ, nisi causa necessitatis suadeat, sufficere sacerdoti semel in die vnã missam solummodo celebrare.

IDEM ARCHIEPISCO Bracharensi.

In missa commemorationis licet dicatur propria præfatio, non tamen dicitur hymnus angelicus, nec symbolum.

Constit. CXXX.

Ibid. cap. Consiliũ

COnsiliũ nostrũ. Et inf. Reqsisti vtrũ in diebus pfestis, in qbus ad honorem sancti spiritus, beatæ virginis & S. Crucis missam celebrari contingit, hymnus angelicus, symbolũ ac pfatio propria debeat decantari. Et infra.

Inquisitioni tuę taliter respondemus, quod apud nos in diebus ꝑfestis cū missarum solennia in honore beatę virginis celebrantur, neq; hymnus angelicus, ne que symbolū decantet: licet in missa propria ꝑfatio decantetur, vt inter commemorationē & solēnitatē differentia ostē datur. Vnde Te Deum laudamus regularius dimittitur, quam dicatur in laudibus matutinis.

a. quęst. 1.

IDEM CLERICIS P. Magalensis.

Quando in missa uinum ablutionis sumendum.

Constit. CXXXI.

Ibid. cap. Ex parte.

EX parte vestra. Et infra. Postulationi vestræ taliter respondemus, quod semp sacerdos vino ꝑfundere debet, postquam totū accepit eucharistiæ sacramentum, nisi cum eodē die aliam missam debuerit celebrare: ne si forte vinum perfusionis acciperet, celebrationē aliam impediret.

IDEM I. QVONDAM Archiepiscopo Lugdunēsi,

Si qua uerba sunt in canone missæ, quæ ab Euangelistis dicta non fuerunt, credere debemus, quod à Christo apostoli, & ab apostolis eorum successores acceperunt.

Constit. CXXXII.

Ibid. cap. Cum Marthæ.

CVm Marthæ. Et infra. Quæsiui sti, quæ sint formæ verborū, quas ipse Christus expressit, cum in corpus & sanguinem suum panem transsubstantiauit, & vinum, illud in canone missę, ꝙ ecclesia vtitur generalis, adiecerit, quod nullus Euangelistarum legitur expressisse. Cum enim in euangelio sic legatur: Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis dicens, Bibite ex hoc oēs, hic est enim sanguis meus noui testamēti, q pro vobis & pro multis effundetur in remissionem pctōrum. In canone missę sermo iste videlicet, mysteriū fidei, ỽbis ipsis interpositus inuenit, vñ cū nō euangelista Christum hoc dixisse testet, miraris ꝙd aliqs asseuerare tētauerit eū aliqd plus dixisse, quam aliqs euangelistaꝝ asseueret. Veꝝ si formā ipsius canonis inspicias diligenter, ꝓter hoc de ꝙ tua fraternitas requisiuit, alia duo, videlicet, eleuatis oculis in cœlum, & æterni testamenti, poteris in ipso canone reperire, quæ in textu euangelico non legunt.

Mat. 26

2. quęst. 5. ca. Consuluisti

Sane multa tā de ỽbis quā de factis dñicis inuenimus ab euāgelistis omissa, ꝙ apostoli vel suppleuisse verbo, vel facto expressisse legunt. Paulus nanq; in Actibus apostolorū scribit: Meminisse nos oportet verbi dñi Iesu, q dixit: Beatius est dare, quam accipere. Hæc nullus quatuor euangelistaꝝ descripsit. Nullus etiam homo expressit, ꝙd Paulus de Christo ad Corinthios scribens, ait: Visus est plus quā quingentis fratribus simul, deinde visus est Iacobo: nouissime aūt tanquam abortiuo, visus est & mihi. Ipsi etiā euangelistæ mutuo inter se suppleuisse legun tur, quæ ab eoꝝ aliquo vel aliqbus sunt omissa. Vnde cū tres euangelistæ posuerint, hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, ꝙd ꝓ vobis tradet. Et cum Mathęus & Marcus dicant, ꝓ multis, Lucas dicit, ꝓ vobis: Mathæus autem, in remissionem peccatoꝝ, adiunxit. Cæteꝝ quæ addunt in Canone missæ, possunt exaliis locis Euangelij compbari. Ioānes enim suscitationem Lazari describens, Iesum sursum oculos leuasse asserit, & dixisse: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Et infra.

Act. 20

16. quęst. 1 ca. Prædicator.

1. Cor. 15

Luc. 22 Mat. 26 Mar. 14

Mat. 26

Ioan. 11

Si tunc igitur in cœlum oculos leuauit ad partē, cum ad corpus examine animam Lazari reuocauit, probabilius esse videtur, ꝙd tunc oculos leuauerit ad patrem in cœlum, cum panem & vinum in corpus & sanguinem proprium commutauit.

Cæteꝝ sicut supius est exꝑssum, cū in textu euangelico, noui testamēti ponat, hic interponit, & æterni. Nā vetus testamētum, ꝙd hircoꝝ & vituloꝝ fuit sanguine dedicatū, tēporalia ꝓmittebat: Nouū aūt, ꝙd est Christi sanguine cōsecratū, ꝓmittit ętterna, & ideo testamentū illud fuit vetus & trāsitoriū, hoc aūt nouū est & ętternum: vel vt vtamur alia ratione, vnde nouum, id est, vltimū esse describit, inde æternū. i. ꝓpetuum cōprobatur. Nouissimū etenim hominis testamētū morte immobile ꝑseuerat, qa testatoris obitu cōfirmat, iuxta ꝙd apost. testamētū in morte asserit cōfirmatū: alioqn nō valet, dū vixerit q testat. Præterea nō solū scriptura sed etiā ꝓmissio dicit testamētū, iuxta quod

Exo. 12 Hēb. 9 Esa. 1

C. de sacro sanct. eccle. l. 2 & C. de test. l. Quoniam indig. Hēb. 9

Heb.12 quod Apostolus ipse scribit, Ideo noui testamenti mediator est, vt remissionem accipiãt qui vocati sunt hæreditatis æternæ. Sic ergo intelligi debet, quod in ipso canone reperit: Hic est enim sanguis meus noui & æterni testamenti, id est, nouę ac æternæ ꝓmissionis, scilicet confirmator, sicut dñs repmitti: Qui manducat, ingens, carnem meam, & sanguinem meũ bibit, habet vitam æternam.

Ioan.6

Ex eo autem verbo, de q̃ mouit fraternitas tua quæstionem, videlicet, mysterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putauerunt, dicentes, in sacramẽto altaris nõ esse corporis Christi & sanguinis veritatẽ: sed imaginem tm̃ & speciẽ & figurã, ꝓ eo q̃ scriptura interdũ cõmemorat, id q̃d in altari suscipit esse sacramentũ & mysterium, & exemplũ: sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, q̃d nec autoritates scripturę cõuenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reuerẽter. Si enim, qa figura est sacramentum altaris, veritas esse negatur, ergo nec mors nec resurrectio Christi (cũ figura sit) veritas est credẽda. Siquidem mortem & resurrectionẽ Christi similitudinẽ & imaginẽ esse Apostolus manifestat: Christus, inqens, moruus est pro delictis nostris, & resurrexit ꝓpter iustificationẽ nostrã. Apostolo⁹ etiã princeps Petrus sic in epistola sua scribit, Christus passus est pro nobis, relinquẽs vobis exemplũ, vt sequamini vestigia eius. Sic ergo tã mors Christi, quã eius resurrectio est exẽplum, vt & nos peccato mortui, iustitiæ iã viuamus. Quare si nõ fuit veritas, qa fuit exẽplum, ergo nec vere mortuus fuit Christus, nec vere à mortuis resurrexit. Sed absit à fideliũ cordibus error iste, cũ ꝓpheta de ipso testet, q̃d vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Dicit tñ mysteriũ fidei, qm̃ aliud ibi credit, quam cernatur, & aliud cernit, quã credatur: cernitur species panis & vini, & creditur veritas carnis & sanguinis Christi, ac virtus vnitatis & charitatis. Et infra.

De cõsec. dist.2.ca. Ego Berẽgarius.

De cõsec. dist.2.ca. Non oportet

Rom.6 1.Cor.15

1.Petri.2

Esa.53

De cõsec. dist.2.ca. Forte dicas.

Distinguendum est tñ subtiliter inter tria quę sunt in hoc sacramento discreta, videlicet formã visibilem, veritatem corporis, & virtutẽ spiritualẽ. Forma est panis & vini, veritas carnis & sanguinis: virtus vnitatis & charitatis. Primũ est sacramẽtum & non res: secundũ est sacramẽtum & res: tertium est res, & nõ sacramẽtum. Sed primũ est sacramentũ geminæ rei: secundũ est sacramentũ vnius, & alterius res existit: tertium est res gemini sacramenti. Credimus igit q̃d formã verboꝝ, sicut in canone reperitur, & à Christo apostoli, & ab ipsis eorum acceperint successores.

De cõsec. dist.1.ca. Sacrificiũ

In sacramento altaris aqua cum uino transubstantiatur in sanguinem.

Quæsiuisti etiã, vtrũ aqua cũ vino in sanguinẽ conuertat. Sup hoc autem opiniões apud scolasticos variant. Aliqbus cm̃ videt, q̃d cum de latere Christi duo p̃cipua fluxerint sacramẽta, redemptionis in sanguine ac regñatiõis in aqua, in illã duo vinũ & aqua, q̃ cõmiscent in calice, diuina virtute mutant: vt in hoc sacramẽto plena fit ỹitas & figura. Alĩ ỹo tenẽt, q̃d aqua cum vino trãssubstantiat in sanguinẽ, cũ in vinum trãseat mixta vino, licet physici cõtrarium asseuerẽt, q aquã à vino p artificium posse asserunt separari. Præterea potest dici, q̃d aqua nõ trãsit in sanguinẽ, sed remanet prioris vini accidẽtibus circumfusa, ita q̃d vini saporẽ assumit, q̃d inde conuincit, qa si post calicis cõsecrationem, aliud vinum mittat in calicem, illud qdem nõ tranfit in sanguinẽ, nec sanguini cõmiscet, sed accidentibus prioris vini cõmixtum corpori, q̃d sub eis latet, vn diq; circumfunditur, non madidans circumfusum: ipsa tñ accidentia vinum appositum videntur afficere: qa si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subiectum, sicut & subiectum contingit accidentia permutare. Cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Sed nec inconueniens creditur aut absurdum, si aqua in corpore Christi esse credatur: quum legatur de ipsius corpore processisse. Et infra.

Verum inter opiniones prædictas illa probabilior iudicatur, quæ asserit aqua vt cum vino in sanguinem transmutari vt expressius eluceat proprietas sacramẽti. Nã cũ aquæ multæ sint populi multi, iuxta quod alibi legit: Beati q seminãt

Ioan.19

Apoc.17

Esa.32

super

De cõsec. di. 2. ca. In Christo patri.

sup aquas: ideo vino aqua vnit, vt Christo populus adunetur. Per hoc enim q̃d suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo, tam insolubili nexu cõiũgimur, vt q̃ est vnum cũ patre per ineffabilẽ vnitatẽ, fiat vnũ nobiscũ p admirabilẽ vnionẽ: ac p hoc ipso cõmuniter mediante, cũ patre vnum efficimur. Pater, inquit, sancte serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnũ, sicut & nos. Non pro his rogo tantũ, sed p eis q̃ credituri sunt p verbũ eorũ in me, vt & ipsi in nobis vnũ sint, & mũdus credat quia tu me misisti.

Ioan 17

Oratio quæ dicitur in secreta in festo sancti Leonis, immutata est: quia ubi dicebatur, Annue nobis domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio, hodie dicitur, Vt intercessione B. Leonis hæc nobis prosit oblatio, & hæc mutatio contingit, quia sancti nostris orationibus non indigent: sed nos suis.

Tertio loco fraternitas tua req̃siuit, quare fuerit mutatũ q̃d in secreta beati Leonis sc̃d'm antiqores continetur, fic videlicet: Annue nobis dñe, vt animæ famuli tui Leonis hęc p̃sit oblatio: cum in modernis sacramentariis habeat̃: Annue nobis quæsumus dñe, vt intercessione B. Leonis, hæc nobis prosit oblatio. Sup q̃ respondemus, q̃d cũ sacræ scripturæ dicat autoritas, q̃d iniuriã facit martyri, q orat p martyre, Idẽ est ratione consimili de sanctis alijs sentiendũ: qa orationibus nostris non indigent, p eo q̃d cũ sint pfecte beati, oĩa eis ad vota succedunt: sed nos potius orationibus eorũ indigemus, q̃s cum miseri simus, vndiq; mala ✻ nostra pturbant. Vñ q̃d in plerisq; orationibus continet, p̃sit vel p̃ficiat huic sancto, vel illi talis oblatio ad gloriã & honorẽ, ita debet intelligi, vt ad hoc p̃sit, q̃d magis ac magis à fidelibus glorificet in terris. Licet pleriq; reputent non indignũ sanctorum gloriã vsq; ad iudiciũ augmẽtari: & ideo ecclesiam interim sane posse augmentũ glorificatiõis eorũ optare. Verũ vtrũ in hoc articulo locũ habeat illa distinctio, qua docet̃ q̃d defunctorũ alij sunt valde boni, alij sunt valde mali, alij mediocriter boni, alij mediocriter mali: vnde suffragia quæ fiunt à fidelibus in ecclesia pro valde bonis, actiones sunt gratiarum, Pro valde malis consolationes viuorum: expiationes p mediocriter bonis, & propiciatiões pro mediocriter malis tua discretio inuestiget.

Augusti.

nos

13. quæst. 2. ca. tempus.

IDEM RECTORIBVS Romanæ frater.

Grauius peccat qui simulat conficere, & non conficit, quam ille qui conficit in mortali.

Constit. CXXXIII.

DE homine. Et infra. Quęsiuisti q̃d de incauto presbytero videat̃, q cum se sciat in mortali crimine constitutum, missarum solennia, quæ non potest ppter necessitatẽ quãlibet intermittere, ppter sui facinoris conscientiam dubitat celebrare, peractisq; cæteris circumstantijs, missam celebrare se fingit, & sup pressis verbis quibus conficitur corpus Christi, panem & vinum tantũmodo pure sumit, ita credens p id quod p̃tendit populo satisfacere, vt per hoc q̃d intendit, Deum non debeat puocare.

Ibid. cap. De homine.

16. quæst. 3 ca. Mulier. Et. 1. quæst. 7 ca. Si quis ônem.

Cum ergo falsa sint abñcienda remedia, quæ veris sunt periculis grauiora, licet is q p sui criminis conscientia reputat se indignum, peccet grauiter, si se ingerat irreuerenter ad illud, grauius tñ videtur offendere, q fic fraudulenter illud p̃sumpserit simulare, cũ ille in solius misericordis Dei manum incidat: iste vero non solum Deo, cui nõ reueret illudere, sed populo, quem decipit, se astringat.

12. quæst. 2 ca. Certe.

IDEM FERRARIENSI Episcopo.

Hic improbat opinionem, quæ habet, quod in sacramento altaris aqua conuertatur in phlegma, & probat Christum fuisse uerum Deum & uerum hominem, & quod de ipsius latere exiuit uera aqua.

Constit. CXXXIIII.

IN quadam nostra decretali epistola asseris te legisse, illud esse nepharium opinari, q̃d qdam dicere p̃sumpserũt, in sacramento videlicet Eucharistię aquam in phlema conuerti. Nã & de latere Christi nõ aquã, sed humorẽ aquaticum mẽti unt exisse. Et infra. Nos igit̃ ad tuæ supplicationis instantiã rñdemus, q̃d qdam dixerunt, sed errauerant, Christum non fuisse verum Deũ, sed adoptiuum, vt miseri Arriani: Alij Christum non fuisse verum hominem, sed phantasticum, vt impij Manichæi.

Ibid. cap. In quadã.

24. quæst. 3. ca. Qsidã vero. Supra eodem Constit. Cum Marte.

Sed aduersus huiusmodi hæreses Ioannes apostolus in epistola sua loquitur di-

dicens: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, verbũ & spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt. Per hoc intendens ostẽdere, q̃d Christus sit verus Deus. Et tres sunt q̃ testimoniũ dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Per hoc intendẽs ostendere, q̃d Christus sit verus homo. Nam ad esse hominis duo principaliter exigũtur, videlicet, corpus & anima. Ex quorum coniunctione verus homo subsistit. Per hoc autem q̃d in articulo mortis Christus inclinato capite tradidit spiritũ, de quo voce magna clamauerat: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, manifeste probat, quod ipse spiritum habebat, nõ solum flatum vitalem, sed animã rationalem, de qua p̃dixerat: Tristis est anima mea vsq; ad mortẽ. Et: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.

Matt.27 Lucæ.22 Matt.26 Ioan.10 Ioan.19

Per hoc autem quod vnus militũ lancea latus eius aperuit, & continuo sanguis exiuit & aqua, probat aperte, quod Christus verũ corpus habebat. Nam de phantastico corpore nec sanguis, nec aqua potuisset exire. Vnde ille qui vidit, testimonium perhibuit, & testimoniũ eius est verũ, qa tres sunt qui testimoniũ dant in terra: Spiritus, aqua & sanguis. Quod videlicet Christus sit verus homo ex anima rationali & humana carne subsistẽs, ꝓbatur ex eo, quod spiritum vitalem emisit: & de vero corpore ꝓbatur, quoniam ex eo sanguis exiuit & aqua. Rationalis quippe anima non posset viuificare, nisi corpus humanum, ex quibus verus homo consistit. Cæterũ, sicut fuit verus spiritus & verus sanguis, ita ꝓculdubio vera aqua, cũ Christus sit veritas, & à veritate oĩs fallacia sit penitus aliena. Nam si non fuisset aqua, sed phlegma q̃d de latere saluatoris exiuit, ille q̃ vidit & testimonium veritati ꝑhibuit, ꝓfecto nõ aquam sed phlegma dixisset, nec in homine verũ regenerationis sacramentũ fuisset ostensum: cũ ꝑ sacramentũ baptismi non regeneremur in phlegmate, sed in aqua: neq; per hoc posset vero argumẽto ꝓbari, q̃d in sacramento eucharistiæ admiscenda sit aqua vino, si de latere Christi non aqua, sed phlegma cum sanguine ꝓfluxisset: sed nec vera fuisset figura, quæ super hac re p̃cessit in veteri testamento, quando Moyses virga percussit silicem, & ex ea non phlegma sed aqua emanauit. Restat igitur, vt qualiscunq; fuit illa aqua, siue naturalis, siue miraculosa, siue de nouo diuina virtute creata, siue de cõponentibus ex parte aliqua resoluta, ꝓculdubio vera fuit, cum naturaliter possit & compositum in componentia, & elementatum in elementa resolui: quemadmodũ verus extitit sudor ipsius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

Ioan.19 1.Ioan.5 Ioan.19 Ibid. Luc.22

Cum autem ad compositionem humani corporis quatuor elementa cõcurrant, videlicet terra, aqua, aer, & ignis, & ad vegetationẽ eiusdẽ corporis q̃tuor humores cõsimiles illis cõueniãt, videlicet sanguis, cholera, phlegma, & melancholia, vt veritatẽ humani corporis exp̃ssius demonstraret, vnũ ex illis, & vnum ex istis Ioannes expressit: illa quæ potius ex illis, & ex istis quæ magis mysterio congruebant, ex elementis aquam & ex humoribus sanguinem, in quibus duobus duo*maxime sacramenta, redemptionis videlicet & regenerationis relucent.

maxima

DE BAPTISMO ET eius effectu.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Arelatensi.

Sacramentum baptismi utiliter confertur paruulis, licet non credant, nec intelligant: & remittitur eis peccatum originale.

Constit. CXXXV.

Maiores ecclesię causas, p̃sertim articulos fidei cõtingentes, ad Petri sedem referendas intelligit, q̃ eũ quærenti dño, quẽ discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabat: Tu es Christus filius Dei viui: & ꝓ eo dñm exorasse, ne deficiat fides eius.

Extra lib. 3.tit.42 de Baptismo cap. Maiores. 17.dist.ca. Huic sedi. Et 24.quęst.1.ca. Quoties. Matt.16 Luc.22

Quibusdã igitur quæstionibus, quas contra catholicos hæretici mouerant, nos postulas respõdere. Asserunt em̃ paruulis inutiliter baptisma conferri, q̃d nitũtur ꝓbare, illud primo & p̃cipue inducẽtes, q̃d cũ scd̃m ỹbũ Iacobi apo. dicẽtis in epistola sua, Charitas operit multitudinẽ peccatorũ: & iuxta illud testimoniũ verita

Prou.10 Iacob.5 1.Petri,4

veritatis, in Euang. de peccatrice, q̃ ipſius
Lucæ 7. pedes lauerat, phibentis: Dimiſſa ſunt ei
pcta̅ multa, qm̃ dilexit multũ: non niſi p
charitatem & in charitate nimia dimittã
tur paruulis: q nec ſentiunt nec conſen
tiunt, & charitatẽ nõ habent, q̃ ſentiẽti-
bus & cõſentiẽtibus tantũ infundit, pec-
catũ nõ dimittit in baptiſmo. Et infra.

Ad id autẽ tibi reſpondemus, q̃d cũ
batiſma ſucceſſerit circunciſioni. Abſit
enim vt in illam damnatam hæreſim in-
cidamus, quæ perperam affirmabat legẽ
cum euangelio, & circunciſionem cum
baptiſmo ſeruandam: qm̃, ſecundum a-
Cal.5. poſtolum dicentem ad Galatas: Si circũ
cidimini, Chriſtus vobis nihil p̃deſt. Cũ
ergo circunciſio tã adultis, quã paruu-
lis ex p̃cepto dñi cõferret, ne baptiſmus
qui ſuccedit loco ipſius, & generalior ta
mẽ exiſtit, cũ tam viri, quã fœminæ ba-
ptizent, minoris videat effectus, tã adul-
tis quam paruulis eſt conferẽdus. Sicut
Gen.17 enim ſine diſtinctiõe qualibet moyſai-
ca lex clamabat: Anima cuius præpuciꝝ
caro circunciſa non fuerit, peribit de po
pulo ſuo: ita nunc indiſtincte vox into-
Ioan.3 nat euangilica: Niſi quis renatus fuerit
ex aqua & ſpiritu ſancto, nõ introibit in
regnum Dei: ab hac generalitate nec ſe-
xũ nec ætatẽ excludens. Caute tñ notan-
dum eſt, quãto plus baptiſmus hodie cõ
ferat Chriſtianis, quã quondam Iudæ-
Gen.17 is circunciſio contuliſſet. Dictum eſt in
fine p̃dictæ autoritatis inductę de veteri
lege: Peribit de populo ſuo. In euãgelica
vero veritate ſubiunctum eſt: Nõ intra-
bit in regnum Dei: quoniam & ſi origi-
nalis culpa remittebatur p circunciſio-
nis myſterium, & damnationis periculum vitabatur, non tñ pueniebatur ad re
gnum cœlorũ, q̃d vſq; ad mortẽ Chriſti
fuit omnibus obſeratum: ſed p ſacramẽ-
tum baptiſmi, Chriſti ſanguine rubrica-
ti, culpa remittitur, vitatur periculum, &
ad regnum cœlorum etiam peruenitur,
cuius ianuã Chriſti ſanguis fidelibus ſu
is miſericorditer reſerauit. Abſit em̃ vt v-
niuerſi paruuli pereãt, q̃rum q̃tidie tãta
multudo moritur, qn & ipſis miſericors
Deus, q neminẽ vult perire, aliq̃d remedi
um procurauerit ad ſalutẽ. Cęterum
ex vi literę ſatis patet, p̃dictas autoritates
intelligendas eſſe tãtũmodo de adultis, q
habent multitudinẽ peccatorũ: cũ de par
uulis nõ poſſit intelligi, q pctõ tantũ ori
ginali tenent. Similiter & illa autoritas
eſt ſoluẽda, Qui crediderit & baptizatus
fuerit, &c. cũ nõ poſſint credere paruuli Mar.16
ſed adulti. Et ob hoc tota autoritas hic in
telligẽda eſt de adultis, ne ad alios prima
& ad alios ſecũda clauſula referat: quam
uis nõnulli cõcedant, q̃d paruuli credãt,
non p vſum ſed p habitũ fidei, quẽ ſuſci-
piũt in baptiſmo: ſicut & alia multa ẏba
ſcd̃m cõmunẽ vſum loquẽdi, nõ ad actũ
ſed ad aptitudinẽ referunt. Illud vero q̃d
opponẽtes inducũt, fidẽ aut charitatem
aliasq; virtutes paruulis, vtpote nõ con-
ſentiẽtibus, nõ infundi, à pleriſq; nõ cõ-
ceditur abſolute, cũ ꝓpter hoc inter do-
ctores theologos q̃ſtio referat: alijs aſſe-
rentibus, per virtutem baptiſmi paruu-
lis quidem culpam remitti, ſed gratiam
nõ cõferri: nõnullis dicentibus, dimitti
peccatũ & virtutes infundi, habentibus
illas, quo ad habitum, non quo ad vſum,
donec pueniant ad ætatem adultam.

Originale peccatum, quod ſine conſenſu cõtra
hitur, remittitur in baptiſmo, etiam non conſen
tienti, ut paruulis: ſecus de actuali, quia ſicut nõ
committitur ſine conſenſu, ita non relaxatur.

Verum, quidam ex hac ſolutiõe inue
niſſe ſe credũt viã ad alias queſtiones, ar-
gumentantes ex eo q̃d dicimus paruulis
in baptiſmate peccatũ originale dimitti,
q̃d & adultis dormientibus, vel amenti-
bus peccatũ, ſi baptizentur, ratione ſimi
li dimittat. Cũ em̃ neutri ſentiãt tũc vel
cõſentiãt, dicũt idẽ in cõſimilibus iudicã
dũ. Hic vero dicimus diſtinguendũ, q̃d
peccatum eſt duplex: Originale ſcilicet,
& actuale. Originale q̃d abſq; conſenſu
cõtrahit, Actuale, q̃d cõmittit cũ conſen
ſu. Originali igit, q̃d ſine cõſenſu cõtra-
hit, ſine cõſenſu p vim remittit ſacramen
ti. Actuale vero q̃d cõſenſu cõtrahitur, ſi
ne conſenſu minime relaxatur.

Licet in baptiſmo dimittatur originale pec
catum paruulis, qui tamen conſentire non poſ-
ſunt, in adultis tamen amentibus uel dormienti
bus, qui non conſentiunt baptiſmo, non dimitti
tur actuale, ꝙidem etiam nec originale.

Sed adhuc q̃ritur, q̃re non ſaltẽ origi
nale peccatũ amẽtibus & dormientibus
in baptiſmo, ſicut paruulis dimittat. Ad
hoc taliter eſt reſpondendum, q̃d domi-
nus

Ioan.7 nus,qui totum hoiem saluũ fecit in sabbato,opus imperfectionis non nouit: & ob hoc pctã non ex parte,sed ex toto dimittit.Præterea pœna originalis pcti est carẽtia visionis Dei: actualis vero pœna pcti,est gehennæ perpetuę cruciatus. Vnde si dimittetur alicui primum,altero nõ dimisso,talis non caret visione Dei,propter originale dimissum, & cruciaretur in gehenna perpetuo propter reatum criminis actualis, sed hæc tanquam incompassibilia sese minime patiuntur:imo sibi mutuo aduersantur.

Amentes uel dormientes baptizati, si ante dormitiõem uel dementiam baptizari uolebãt, characterem suscipiunt,alias secus: Coacti uero causatiue suscipiunt.

Item quæritur, vtrũ dormientibus & amentibus sacramẽti saltem character in baptismate imprimatur,vt excitati à somno vel ab ęgritudine liberati,non sint de nuo baptizãdi.Sunt aũt nonnulli qui dicunt,quod sacramẽta quę per se sortiuntur effectum,vt baptismus & ordo, cæteraq; similia,non solum dormientibus & amentibus,sed inuitis & contradicentibus,etsi non quantum ad rem,quantum tamen ad characterem conferũtur: cum non paruuli solum,qui non consentiũt, sed ficti, qui q̃uis non ore, corde tamen dissentiunt,recipiant sacramentum.

Sed opponitur talibus,q̃d qui fuissent inuiti,& reluctãtes immersi,saltem ratione sacramenti ad iurisdictionẽ ecclesiasti cã pertinerẽt:vnde ad seruandã regulã fidei Christianæ forẽt rõnabiliter compellendi.Vez id est Christianæ religioni cõtrariũ,vt semp inuitus & penitus contradicens,ad recipiendam & seruandã Christianitatẽ aliquis compellatur.

Propter q̃d inter inuitum & inuitum, coactum & coactum,aliq̃ nõ absurde distinguunt:q̃d is q terroribus atq; suppliciis violenter attrahitur, & ne detrimentum incurrat baptismi suscipit sacramentum,talis(sicut & is q ficte ad baptismũ accedit)characterẽ suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanq̃ conditionaliter volẽs,licet absolute nõ velit,cogẽdus est ad obseruantiã fidei Christianæ: in
11 dist.ca. In Iudęis q̃ casu debet intelligi decretũ cõcilij Toletani,vbi dicitur, q̃d qui iam pridem ad Christianitatẽ coacti sunt, sicut factũ est tempore religiosissimi principis Sisibuti, quia iam constat eos sacramẽtis diuinis associatos,&baptismi gratiã suscepisse,et chrismate vnctos esse, & corporis dñi extitisse participes:oportet etiã vt fidẽ, quã necessitate susceperũt, tenere coganť, ne nomẽ dñi blasphemeť, & fides quã susceperũt vilis ac contẽptibilis habeať.Ille vero q̃ nunq̃ consentit,sed penitus cõtradicit,nec rẽ,nec characterem suscipit sacramẽti:qa plus est exp̃sse cõtradicere, q̃ minime cõsẽtire:sicut nec ille notã alicuius reatus incurrit,q cõtradicẽs penitus &reclamãs thurificare idolis cogiť violẽter. 1.Tim.6

Dormiẽtes aũt &amẽtes,si prius q̃ amẽtiã incurrerent aut dormirent, in contradictione perfisterent,quia in eis intelligitur cõtradictionis ꝓpositũ pdurare: etsi sic fuerint immersi,characterẽ nõ suscipiunt sacramenti:secus aũt si prius catechumeni extitissent,&habuissent ꝓpositũ baptizandi.Vñ tales in necessitatis articulo consueuit ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalẽ imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obsistentem.

IDEM METENSI EPISC.

Nemo potest seipsum baptizare,etiam instante necessitatis articulo. Constit.CXXXVI.

DEbitũ.Et infra.Sane intimasti,q̃d quidã Iudæus in mortis articulo constitutus,cũ inter Iudęos tm̃ existeret, in aquã seip̃m immerserit, dicendo: ego baptizo me in noie patris & filij & spũs sancti,Amen.Et infra. Rñdemus,q̃d cũ inter baptizantẽ & baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis dñi colligitur,dicẽtis apost.Baptizate oẽs gentes in noie patris,& filij,& spũs sancti:memoratus Iudæus est denuo ab aliis baptizandus,vt ostendať,quod alius est q baptizatur,& alius q baptizat.Ad quod etiã desi gnandum, ipse Christus non à seipso, sed à Ioanne voluit baptizari:q̃uis si talis continuo decessisset, ad patriã protinus euolasset,propter sacramenti fidẽ,&non propter fidei sacramentum.In baptismo qppe illa spiritualis gñatio celebratur,de qua ỳitas ait: Oportet vos nasci denuo: quia nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto,nõ intrabit in regnum cœlorũ.Sicut ergo in carnali gñatione,q̃ples ex viro &fœmina nascit,alius est qui car- Ibid.cap. Debitum. Mat.28 Mat.3 Mar.1 Luc.3 Ioan.1 De pœnit. dist.7.ca. Nullus ex pectet 1.quæst.1. ca.firmissime. Ioan.3

naliter gignit, & alius est qui carnaliter gignitur: sic & in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua & spiritu sancto renascitur, alius debet esse q spiritualiter generet, & alius q spiritualiter gñetur. Sane cum corpus exterius, siue cum corperius baptizatur, oportet vt vtrobiq; paternitas & filiatio valeat inueniri, quibus baptizãs & baptizatus ad inuicẽ referãt.

IDEM EPISC. MOROSIEN.

Vbi deest uerbum uel elementum aquæ, non est baptismi sacramentum. Cõ. CXXXVII.

Ibid. cap. Non vt. NOn vt apponeres. Et infra. Postulasti, vtrum paruuli sint pro Christianis habendi, quos in articulo mortis constitutos propter aquę penuriã & absentiã sacerdotis aliquor̃ simplicitas in caput ac pectus ac inter scapulas pro baptismo saliuæ consperſione liniuit.

1. quæst. 1. ca Detrahe Respondemus, q̃p cũ in baptismo duo semper, videlicet, verbum & elementum necessario requrantur, iuxta q̃d de ỹbo veritas ait: Euntes in mundũ vniuersum, p̃dicate Euangeliũ oñi creaturę. Et: Baptizate oẽs gẽtes in noĩe patris, & filij, & spiritus sancti: eadẽq; dicat de elemẽto: Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spũ sancto, nõ intrabit in regnũ cœlor̃, dubitare nõ debes illos verum nõ habere baptismũ, in quibus non solum vtrunq; prædictorum, sed eorum alterum est omissum.

Mar. 16 Mat. 28

Ioan. 3

C. de testi. Licet vnus

DE PRESBYTERO non baptizato.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Cremonensi.

Omissio baptismi non nocet credenti probabiliter se esse baptizatum.

Constit. CXXXVIII.

Ibid. cap. Apostolicam Postolicam sedem consulere decreuisti. Et infra. Inq sitioni tuæ taliter rñdemus, p̃sbyterũ quem sine vnda baptismatis extremum diẽ clausisse significasti, quia in sanctę matris ecclesię fide & Christi noĩs confessione perseuerauerit, ab originali pcẽto solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse adeptum asserimus incunctanter, sicut & D. Augustinus ait viij. libro de ciuitate dei, vbi inter

De cõsec. dist. 4. ca. Catechumenum.

cætera inquit: Baptismus inuisibiliter ministratur, quem non cõtemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Librum etiam B. Ambrosij de obitu Valentiniani idẽ asserentis reuolue. Sopitis igitur quęstionibus doctorum, patrum sententiã teneas, & in ecclesia tua iuges preces, hostiasq; deo offerri iubeas pro presbytero memorato.

Ibid. cap. Baptismi vicem

IDEM EPIS. FERRARIEN.

Non baptizatus ordinari non potest, & si de facto ordinetur, non recipit ordinis characterem, licet credebatur baptizatus.

Constit. CXXXIX.

Ibid. cap. Veniens. VEniens ad apostolicam sedem latior præsentiũ nobis exposuit, q̃p cum ad gradũ sacerdotij ascendisset, cõperit tandem, quod non fuerit secũdum formam Euãgelij baptizatus: vnde nos eum rite fecimus baptizari. Cunq; super ordinibus fuisset diutius disputatũ, quidam in eam declinauerũt sententiam, vt cum baptismus sit fundamentum oĩm sacramentorum, & ante susceptionem baptismi nõ suscipiatur aliud sacramentũ: qñ vbi fundamentum non est, supædificari nõ potest. Porro econtra videri põt. Nam cũ quis non solũ per sacramentum fidei, sed p fidem etiã sacramenti efficiat proculdubio membrum Christi, & qui Christum habet p fidẽ, etiã si baptismum nõ habeat, habet vtiq; fundamentum, p̃ter q̃d aliud poni nõ potest, q̃d est Christus Iesus: supædificare posse videt, sicut salutifera opera, sic & quęlibet ecclesiastica sacramẽta, cum illud non fit gñaliter ver̃, neq; de nouis neq; de veteribus sacramẽtis, q̃d baptismus sit fundamẽtum illor̃: qm̃ & sacramẽtum coniugij, & eu charistiæ à non baptizatis recipi potest. Prętera sacramentum ordinis non solũ pontificalis, sed sacerdotalis etiã & Leuitici ex institutione sua p̃cessit baptismũ: per quod forsitan videtur, q̃d ante baptismũ huiusmodi ordines possent rite conferri: maxime his qui baptizati credunt.

1. Cor. 3

Extra lib. 3. tit. 43. de cle. non bapt. cap. Siquis.

Quia ỹo in concilio apud compẽdium legitur constitutum, q̃d si quis in p̃sbyterum ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iter̃ ordinet: nos circa latorem præsentium in hoc dubitabili casu, q̃d tutius est sequentes, mãdamus, quatenus ipsum per singulos ordines

dines vſq; ad ſacerdotiũ promouere procures,&permittas eum in ſacerdotio miniſtrare:quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur eſſe factũ: nec male de ſacramento ſentitur, cum illud non religionis contemptus,ſed articulus neceſſitatis excludit.Et certe de illo, qui natus de Chriſtianis parẽtibus, inter Chriſtianos eſt fideliter conuerſatus,tam violenter præſumitur,quod fuerit baptizatus, vt hæc p̃ſumptio pro certitudine ſit habenda, donec euidentiſſimis forſitan argumentis contrarium probaretur.

DE OBSERVATIONE IEIVNIORVM.

INNOCENTIVS PAPA III. Clericis ſancti Petri Magolenſis.

Vigilia occurrens in dominica, ieiunari debet in ſabbato, & ieiunãda eſt uigilia Mathiæ.

Extra lib. 3. tit. 46 de obſer. ieiuniorum cap. Ex parte.

Conſtit. CXL.

EX parte veſtra quę ſitum fuit, vtrum ſi natiuitatem dñi, vel aſſumptionem beatæ Mariæ, vel feſtiuitatem alicuius apoſtolorũ in ſecunda feria cõtigerit euenire,die ſabbati pręcedenti vigilia debeat ieiunari:& vtrum in vigilia B. Mathiæ apoſtoli ſit ieiunium iniungẽdum? Ad quod breuiter rñdemus,q̃d die ſabbati feſtiuitates prælibatas ſecundæ feriæ pręcedentis,& B. Mathiæ apoſtoli debet vigilia ieiunari.

IDEM ARCHIEPISCOPO Bracharenſi.

Non capit congruam ſummationem & textus in ſe ſatis clarus eſt. Conſt. CXLI.

Ibid. cap. Conſiliũ

CONſilium noſtrum.Et infra.Conſultationi tuę taliter reſpõdemus, quod omnium apoſtolorũ vigiliæ ſunt in obſeruatione ieiunij celebrandæ, p̃ter vigilias apoſtolorũ Philippi & Iacobi, & B.Ioannis Euangeliſtæ:qm̃ eorũ ſolennitas infra ſolennitatem Paſchalẽ: iſtius aũt infrà Natale domini celebratur.

Ieiunium etiam apud nos in Aduẽtu dñi agitur.Sanctorũ quoq; vigilię,quorũ feſtiuitates oportet ſecũda feria celebrari,in p̃cedenti ſunt ſabbato ieiunandæ.

De feſtiuitate ſ̃ci B.Bartholomęi apoſtoli,de cuius celebratione dubietas oritur apud quoſdam,reſpondemus,quod in hoc conſuetudinem tuæ regionis obſerues.Et infra.

Cum aũt quæſieris,quę ſit illis pœnitentia iniungẽda, qui diebus quadrageſimalibus,tempore,quo tantæ famis inedia ingruebat,quod magna pars populi propter inopiam annonę periret,carnes comedere ſunt coacti: reſpondemus,q̃ in tali articulo illos non credimus puniendos, preces tamẽ pro illis dño & cum illis effundas,ne ipſis aliquatenus imputetur:quia bonarum mentiũ eſt ibi timere culpã, vbi culpa minime reperitur. 5. diſt. ca. Ad eius Gregori⁹

Item de illis, qui propter debilitatem in ſabbato carnes ſumunt,quod in partibus tuis nullatenus fieri conſueuit,cum hoc ab alijs moleſte ferat, & oriatur inde illis occaſio detrahendi: rñdemus,q̃ ſuper hoc conſuetudinem tuæ regionis facias obſeruari: ſic tñ,q̃ debilibus & infirmis*ſup hoc periculum nõ emergat. 11. diſt. ca. In his propter

Præterea de illis,qui in quadrageſima vel alijs ieiunijs ſolennibus infirmãtur, & petunt ſibi eſum carnium indulgeri, reſpondemus,quod cum non ſubiaceat legi neceſſitas,deſiderium infirmorum, cum vrgens neceſſitas exigit,ſupportare potes &debes,vt maius periculum in eis euitetur. De cõſec, diſt.1. ca, Sicut

DE PVRIFICATIONE poſt partum.

INNOCENTIVS PAPA III. Armacanenſi Epiſcopo.

Mulier poſt partum ſtatim poteſt ingredi ecclęſiam,nec tenetur abſtinere per aliquos dies ſecundum legem Moſaicam. Conſt.CXLII.

Extra lib. 3.tit.47. de purificat. poſt partũ cap. Volens

VOlẽs. Et infra. Licet ſecundũ legem Moſaicam certi dies determinati fuiſſent,quibus mulieres poſt partum à tẽpli ceſſarent ingreſſu: quia tamen lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, inquiſitioni tuę taliter reſpondemus , quod poſtquam vmbra legis euanuit,& illuxit veritas Euangelij:ſi mulieres poſt prolem emiſſam acturæ gratias eccleſiã intrare voluerint, nulla proinde peccati mole grauantur, nec eccleſiarum eſt eis aditus negandus: ne pœna illis conuerti videatur in culpã. Leuit.12 Ioan.1

1. diſt. ca. Si mulier

De cõsec. dist. 2. ca. Quotidie

Si tamen ex veneratione voluerint aliquamdiu abstinere, deuotionem earum non credimus improbandam.

DE IMMVNITATE ecclesiarum.

INNOCENTIVS PAPA III. Illustri Regi Scotiæ

Reus criminis ad ecclesiam fugiens, non est violenter ab ea extrahendus, nec debet amplius prætextu criminis commissi dãnari ad mortem, uel ad aliam pœnam corporalem, est tamen aliter legitime puniendus.

Constit. CXLIII.

INter alia. Et infra. Tuis quæstionibus respondentes iuxta sacrorũ statuta canonum, & traditiones legum ciuilium, ita duximus distinguendum, quod fugiens ad ecclesiam, aut liber, aut seruus existit. Si liber, quantumcunq; grauia maleficia perpetrauerit, nõ est violenter ab ecclesia extrahẽdus, nec inde damnari debet ad mortem vel ad pœnam, sed rectores ecclesiarum sibi obtinere debent membra & vitam. Super hoc tamen, quod inique fecit, est alias legitime puniendus. Et hoc verum est, nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet aggressionis infidijs, ab ecclesia extrahi potest, impunitate non præstita, secundum canonicas sanctiones.

17. quæst. 1. ca. Reũ Ibid. ca. Si cui antiquitus

Si vero seruus fuerit, qui confugerit ad ecclesiam, postquã de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum præstitit, ad seruitiũ domini sui redire compellitur etiam inuitus, alioquin à domino poterit occupari.

17. quæst. 4 ca. Metuẽtes

NE CLERICI VEL Monachi secularibus negocijs se immisceant.

INNOCENTIVS PAPA III.

Clerici in sacris compellendi sunt per beneficiorum subtractionem, ut desistant à tabellionatus exercitio.

Constit. CXLIIII.

SIcut te accepimus referente. Et infra. Fraternitati tuæ mandamus, quatenus clericis in sacris ordinibus cõstitutis tabellionatus officiũ per beneficiorum subtractionem, appellatiõe postposita, interdicas.

Extra lib. 3. tit. 50. Ne clerici vel monachi cap. Sicut te.

Libri Tertij FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica Liber quartus, agens potissimum de sacramento Matrimonij, & de ad illud pertinentibus.

DE SPONSALIBVS ET MAtrimonijs.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei, Exonienſi Episcopo.

Sponsalia de futuro dissoluuntur, si sponsi se dissoluunt, etiam si fuerint iurata.

Constit. I. Præte-

Extra lib. 4.tit.1. de ſpõ.&lib° & matrimoniis. cap. Præterea hi qui

32.queſt.8 ca.Non ſolum

Extra lib. 4.tit.1.de ſpõ.& matrimo.ca. Ex literis

29.queſt.3 ca.Præſes clericus

Præterea, hi qui de marrimonio contrahẽdo pure & ſine omni conditione fidem dederũt, commonẽdi ſunt, & modis omnibus inducendi, vt præſtitam fidem obſeruent.

Si autem ſe ad inuicem admittere noluerint: ne forte deterius inde contingat, vt talem ſcilicet ducat, quã odio habet, videtur, quod ad inſtar eorum, qui ſocietatem interpoſitione fidei contrahunt, & poſtea eandẽ ſibi remittunt, hoc poſſit in patientia tolerari.

IDEM FERNATINO Epiſcopo.

Sponſalia de futuro, etiam iurata, ſoluũtur per ſecunda ſponſalia de præſenti, non autẽ per ſecunda de futuro. Conſtit. II.

Ibid.cap. Sicut ex

Sicut ex literis tuæ fraternitatis accepimus, cum Lau. parochianus tuus P. mulierem ſe ducturum in coniugem, in manus patris eiuſdem P. iurantis, ꝙd eam ſibi traderet in vxorem, proprio firmauit iuramento, nec per virum ſteterit, ſed per mulierem potius, quo minus inter eos matrimonialis ſolennitas ſit ſecuta: quatuor poſtmodum, vel quinq; annis elapſis, idem Lau. E. mulierem p verba de præſenti (vt eius conſanguinei aſſerunt) deſponſauit. Et infra.

C. de ſpõ. Ca

Poſtulationi tuæ taliter reſpõdemus, quod ſi tibi conſtiterit, quod idem L. P. per verba de futuro, E. vero deſponſauerit per verba de præſenti, impoſita ei pœnitentia competenti, quia primã fidem irritam fecit (niſi forſitan iuramẽto ſuo certum terminum, infra quẽ dictam P. duceret in vxorem, prefixit, nec per eum ſtetit, quin ad ſtatutum terminum matri

cõſumma uerit

monium *cõfirmauerit) matrimonium ſecundo loco contractum legitimũ iudices, & ad illud ſeruandum compellas eundem. Quod ſi forte per verba de futuro ſponſalia cũ vtraq; contraxit, iuramentum primũ, ſicut licite factum eſt, ipſum ſeruare cõpellas, de ſecundo ei pœnitẽtiam iniuncturus. Quod ſi de his non conſtat ad plenum, tam diu adhuc cognoſcas de cauſa, donec ſuper his ſufficienter inſtruaris.

IDEM ARELATENSI Epiſcopo.

Mutus & ſurdus & omnes qui non prohibentur, matrimonium contrahere poſſunt. Conſt. III.

Ibid. cap. Cũ apud ſedem

CVm apud ſedem apoſtolicam. Et infra. Sane conſuluiſti nos, vtrũ mutus & ſurdus alicui poſſint matrimonialiter copulari. Ad quod taliter reſpõdemus, quod cum prohibitorium ſit edictum de matrimonio contrahendo, vt quicunq; non prohibetur, per conſequẽ tiam admittatur, & ſufficiat ad matrimonium ſolus conſenſus illorum, de quorũ quarunq; coniunctionibus agitur: videtur, quod ſi talis velit contrahere, ſibi nõ poſſit, vel debeat denegari: cũ quod verbis non poteſt, ſignis valeat declarare.

30.que.4 ca.Qui ſpiritualis

IDEM VERCELLENSI Epiſcopo.

Furioſus matrimonium contrahere non poteſt. Conſtit. IIII

Ibid. cap. Dilectus filius

DIlectus filius R. propoſuit, quod filiam ſuam cuidam matrimoniaiter copulauit. Et infra. Cum autem eadem mulier cũ ipſo viro, qui continuo furore laborat, morari non poſſit, & propter alienationem furoris legitimus nõ potuerit interuenire conſenſus, mandamus, quatenus ſi rẽ noueras ita eſſe, præfatas perſonas cures ab inuicẽ ſeparare.

32.queſt.7 ca. Neque furioſus

IDEM BRIXIENSI EPISC.

Solo conſenſu legitimo contrahitur matrimonium, ſed uerba requiruntur quo ad probationem, & intellige uel alia ſigna æquipollentia. Conſtit. V.

Ibid. cap. Tuæ fraternitati

TVæ fraternitati. Et infra. Poſtulaſti, vtrũ ex ſolis verbis, & ex quibus matrimonium contrahatur.

Nos igitur inquiſitioni tuę taliter reſpondemus, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris conſenſum: ſed neceſſaria ſunt, quantum ad Eccleſiam, verba conſenſum exprimentia de præſenti. Nam ſurdi & muti poſſunt contrahere matrimonium per conſenſum mutuum ſine verbis: & pueri ante annos legitimos p verba ſola non contrahunt, cum intelligantur minime conſentire.

27.queſt.2 ca. Sufficiat.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Si alter contrahentium utitur uerbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eam postmodum cognoscit carnaliter, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pœnitentiali.

Constit. VI.

Ibid. cap. Tua nos duxit

TVa nos duxit fraternitas cosulendos. Et infra. Consequẽter quę fuisti, cũ quandam mulierẽ quidã aliter inducere nequiuisset, vt sibi commiscere tur carnaliter, nisi desponsasset eandem: nulla solennitate adhibita, vel alicuius præsentia, dixit illi: Te Ioannes despon sat: cũ ipse Ioannes nõ vocaretur, sed fin xit se vocari Ioannem: non credens esse coniugium, eo quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositũ con trahendi, sed copulam tantum exequen di carnalem: vtrum inter prædictos sit matrimonium celebratum, cũ mulier cõ senserit in eundem, & ille dissenserit & dissentiat, nec aliud aliquid egerit, quàm superius est expressum, nisi q̃d cognoue rit eandem? Super quo tibi respondemus, quod cum præfatus vir prædictam desponsauerit mulierem in propria persona, & sub nomine alieno, quo vocari se tunc finxit, & inter eos sit carnalis co pula subsecuta: videtur forte pro coniugio p̃sumendũ, nisi tu nobis exp̃sse scripsisses, q̃d ille nõ proposuit, nec consensit illam ducere in vxorem: quod qualiter tibi constiterit, non videmus.

Extra lib. 4. tit. 1. de spõsalib⁹ & matrimoñs. cap. Is q fidem

22. quęst. 5 ca Hoc videtur

Nos autem quid iuris sit rescribentes dicimus, quod si res ita se habuerit, videlicet quod ille eam non proposuit ducere in vxorem, nec vnquam consensit in prædictam personã, non debet ex illo facto coniugium iudicari, cum in eo nec substantia coniugalis cõtractus, nec forma contrahendi coniugium valeat inueniri: quoniam ex altera parte dolus solũ modo affuit, & defuit omnino consensus, sine quo cętera nequeunt fœdus perficere coniugale.

27. quęst. 2 cã. Sufficiat

IDEM EPIS. BELVACEN.

Ad denunciationem unius honesti uiri, qui defert consanguinitatem, & de fama uel scandalo docet, impeditur matrimonium contrahendum.

Constit. VII.

Ibid. cap. Cũ in tua

CVm in tua diœcesi. Et infra. Sane quia contingit interdum, q̃d aliquibus volẽtibus cõtrahere matrimonium, bannis, vt tuis verbis vtamur, in ecclesijs editis, ac nullo contradictore publice comparente, licet fama priuatũ impedimentum deferat parẽtelæ, cũ ex parte contrahentium iuramenta maiorum de sua propinquitate (vt suspicionis tollatur materia) offeruntur: quid tibi sit faciendum in casibus huiusmodi, quæsiuisti.

Ad quod taliter respondemus, quod si persona grauis, cui fides sit adhibẽda, tibi denunciet, quod hi, qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama vel scandalo doceat: aut etiã per teipsum possis certificari de plano: nõ solum debes iuramenta parẽtum sponte oblata non recipere, verumetiam eos, qui sic contrahere nituntur, si moniti induci nequiuerint, compellere, vt à tali contractu desistant, vel contra famam huiusmodi secũdũ tuæ discretiõis arbitrium iuramenta exhibeant propinquorum: alioquin si persona denunciãs non extiterit talis vt diximus, & de fama vel de scandalo non poterit edocere: ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes.

DE DESPONSATIONE impuberum.

INNOCENTIVS PAPA tertius C. & P. quondam filijs Malebrancæ.

Accusari matrimoniũ non potest, quod non est, ut si cum minori septennio sit contractum: denunciari tamen potest impedimentum, ne contrahatur in posterrum.

Constit. VIII.

Extra lib. 4. tit. 2. de desponsa. impuberũ cap. Ad dissoluendum

AD dissoluendũ q̃d factũ fuerat inter I. & S. Et inf. Accusatione p̃ puella sup cõsanguinitate proposita, p̃fatus I. multas exceptiões ꝓposuit, p quas nitebat vos ab accusatiõe multipliciter remouere. Et inf. Interloquẽdo p̃ nunciauimus inter iuuenem & puellam nec matrimonium, nec sponsalia fuisse cõtracta: cũ constet puellam nondũ ad septẽnium peruenisse. Quocirca nec accusatio locũ habebat, cũ nõ esset q̃d posset legitime accusari, denũciari tñ poterat cõsanguinitas, vt interdiceret matrimoniũ con

um contrahendum. Ad denunciationē ergo legitime probandam terminum assignamus, saluis exceptionibus, nō solū propositis, sed etiam proponendis. Ne vero quicquam in puellam interim attentetur, autoritate apostolica interdicimus, ne in negocio de nouo procedatur vlterius, donec vel à denūciatione cesset, vel ea probata ordine iudiciario ꝓcedatur. Qd si contra interdictum nostrum in præiudiciū ipsius aliquid fuerit attentatum, id irritum esse decernimus, & viribus omnino carere.

IDEM EPISCOPO ABbatensi.

Si quis per uerba de præsenti contrahit cū impubere, in qua ætatem malitia non supplet, intelligitur non matrimonium, sed sponsalia cōtraxisse, etiam si subarratio interceſſerit.

Constit. IX

TVæ nobis exhibitæ literæ continebant, quod qdam filiam suam circiter xij. annos habētem cuidā nobili desponsauit, qui subarrauit eandem, consensu mutuo accedēte. Et infra. Quia vero nobis constare non potuit, cuius ætatis esset puella, cum eidem viro extitit desponsata, cum dicatur quod circiter duo decim annos habebat, vtrum ne prudentia tunc in illa suppleret ætatem: respondemus, quod si puella nubilis non erat ætatis, cum sæpe præfatus vir desponsauit eandem, & ætatem in ea prudentia nō supplebat, proculdubio inter eos nō cōiugium, sed sponsalia contracta fuerunt, quamuis ab ipso viro eadem fuerit subarrata.

DE SPONSA DVOrum.

INNOCENTIVS PAPA III. Mutinensi Episcopo.

Qui duas per uerba de præsenti desponsat, primam desponsatam habebit in uxorem, etiam si prius secundam cognouerit: nec ualet contraria consuetudo.

Constit. X.

TVas dudum. Et infra. De consuetudine quæ in Mutinen. obtinuit ciuitate, vtrum si qs iuraret se aliquam ducturū, & citra carnis copulam desponsasset, si consequenter disponsasset aliam, & etiū cognouisset: primo cognita adiudicaret viro, non quæ prius extitit desponsata. Et infra. Ne vero turpis sit pars, quæ suo non congruit vniuerso, & ecclesia Mutinen. tenere debeat humiliter & seruare, qd beati Petri sedem & suam metropolim sequi viderit & docere, in matrimonijs de cætero contrahendis, illud te volumus obseruare, vt postquā inter legitimas personas consensus legitimus interuenerit de p̄senti, qui sufficit in talibus iuxta canonicas sanctiones, & si solus defuerit, cętera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur: si personæ iunctæ legitime cum alijs postea de facto cōtrahant: prius quod de iure factum fuerat non poterit irritari.

8. dist. ca. Qui contra mores. 11. dist. ca. Noli te.

32. quæst. 2 ca. sufficit

DE CONDITIONIbus appositis in desponsatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Manficanensi Episcopo.

Qui sub honesta conditione sponsalia contrahit, & ante conditionis euentum desponsatam cognoscit, à conditione recedit.

Constit. XI.

PEr tuas literas intimasti, qd cū quędā mulier P. nomine M. postularet in virum, asserens inter se mutuū de p̄senti cōsensum interuenisse & carnalē copulam accessisse: vir ipse quamuis cōtracta sponsalia, & carnis copulā nō negaret, asserebat se tamen illam in vxorē ducere nō teneri: quia sponsalia inter ipsos sub hac fuerunt conditione cōtracta, si pater eius & patruus sponsalibus consentirent: sed ipsi quam cito nouerunt, & sponso contradixerunt & sponsæ. Vero mulier replicabat, qd licet fides p̄stita fuerit ab vtroq; sub cōditione p̄scripta, non tñ sibi fuerat à patre viri, vel patruo aliqñ contradictū: & ante tēpus contradictionis expressum à testibus, & post, dicebat inter se carnalē copulā accessisse. Et inf.

Extra lib. 4. tit. 5. de cōditionibus appo. cap. Per tuas

Consultationi tuæ taliter respondemus, qd cū liqdo constet, qd post cōtracta spōsalia carnalis est inter eos copula subsecuta, p matrimonio est p̄sumendū:

quia videtur à conditione appoſita receſ ſiſſe. Nã & ſi probatũ ſit, ꝙd poſtꝙ pater & patruus viri contradixere ſpõſalibus, idem vir mulierem illam carnali coniun ctione cognouerit, non eſt tamẽ aliquo modo probatum, quod antequã ipſe cognouiſſet eandem, pater eius & patruus contradicere curauiſſent.

CLERICI VEL VOuentes contrahere non poſſunt matrimonium.

INNOCENTIVS PAPA III. Libonẽſi & Lubecenſi Epiſcopis.

Votum ſolenne impedit & dirimit matrimonium poſt contractum.

Conſtit. XII.

Extra lib. 4. tit. 6. de Cleric. & vouẽtib⁹ cap. Inſinuante. 30. quæſt. 2 ca. Nullus

INſinuante I. nobili muliere noſtro eſt apoſtolatui reſeratum, ꝙd à ꝙbuſdã curialibus fuit regi Legionenſi ꝑ ipſius copula ſupplicatũ, ꝙd cum ad conſanguineoꝝ eius notitiam perueniſſet, vt maritum acciperet, ei ſub obteſtatione regia ſuggeſſerunt: ipſa vero ꝙd tunc nollet nubere, pteſtãs, conſilium accepit ab eis, ꝙd votum emitteret caſtitatis: quod in manibus cuiuſdam de fratribus ſancti Auguſtini fecit eo adiecto tenore, vt in domo ꝓpria cum oĩ ſubſtantia ſua remaneret.

Sane in eiuſdẽ ordinis habitu biennio poſt ꝑmanſit, licet id ſe inuitã feciſſe aſſerat, & coactam, nõ tam metu regio, quã parentum. Et infra.

Tandem attendens, quod inuita votũ emiſerit, eo dimiſſo, de parentum conſilio. P. Michaeli publice fuit matrimonialiter copulata: de quo quatuor ſuſtulit filios tempore procedente. Et infra.

Nos igitur attendentes, quod in emiſſione voti quod prẽceſſit, nulla vel modica coactio affuiſſet, quam patientia & ꝑſeuerantia ſequentis temporis penitus ꝑfugauit, & quod ſequens coniunctio potius iniqua fuit, & violenter extorta: Mãdamus, quatenus ſi præmiſſis veritas ſuffragatur, præfatam mulierem ad male dimiſſum religionis habitum reaſſumendum, & ſeruandum quod vouit, monere & inducere procuretis, & (ſi opus fuerit) per cenſuram eccleſiaſticam coercere.

DE EO QVI DVXIT in matrimoniũ quam polluit per adulterium.

INNOCENTIVS PAPA III. Spoletano Epiſcopo.

Si quis mortua uxore contrahit cum ea quã uiuente uxore ſine fidei datione cognouerat, tenet matrimonium, dummodo in mortem defunctæ neuter fuerit machinatus.

Conſtit. XIII.

Extra lib. 4. tit. 7. de iis q duxerunt. cap. Significaſti.

SIgnificaſti nobis, ꝙd cum P. ciuis Spoletanus, quandã mulierẽ duxiſſet legitime in vxorem, ea relicta cuidam meretici adhæſit. Et infra. Verũ cum vxor ipſius eſſet viã vniuerſæ carnis ingreſſa, meretricẽ cui adhæſerat deſponſauit. Nos igit inqſitioni tuæ taliter reſpondemus, ꝙd niſi alter eorum in mortẽ vxoris defunctæ fuerit machinatus, vel ea viuente, ſibi fidẽ dederit de matrimonio contrahẽdo, legitimũ iudices matrimonium ſupradictum, excommunicato munus abſolutionis, ſi petierit, iuxta formam eccleſiæ impenſurus.

31. quæſt. 1. ca. Si quis viuente Et ibid. c. Prælatũ.

IDEM MESSANENSI Epiſcopo.

Si quis uiuente prima, ſecundam huius rei inſciam duxerit uxorem, mortua prima, licite remanet cũ ſecunda, nouo conſenſu interueniẽte.

Conſtitt XIIII.

Ibid. cap. Veniẽs ad præſentiã

VEniens ad ꝑſentiã noſtram G. laicus humili inſinuatiõe mõſtrauit ꝙd cũ in ciuitate Lemouicẽſi. quandã ſibi matrimõialiter copulaſſat, ab ea recedẽs Meſſanã aduenit, vbi M. mulierẽ inſciã ꝙd aliã haberet vxorẽ, ſibi ſolẽniter copulauit. Verũ cũ eidẽ pœnitẽtia fuiſſet iniũcta, vt ad legitimã rediret vxorẽ, & ipſe ꝑpter hoc in ſuã patriã rediiſſet, vxorẽ ſuã inueniẽs carnis debita ꝓſoluiſſe, ad Meſſanã rediit ciuitatẽ, & ſupradictæ M. tanquã legitimę cohabitauit vxori. Et infra.

Licet autem viuente vxore legitima ꝑdictam M. ſibi copulare nequiuerit in vxorem: quia tñ vxore defuncta, vtpote à lege ipſius ſolutus, in eandem M. de nouo potuit matrimonialiter conſentire, dummodo non præſtiterit fidem adulterę, vel

rę,vel machinatus fuerit in mortem vxoris: Mandamus, quatenus, si ita est, eidē G. vt supradictæ M. affectu adhæreat cō iugali, licentiam concedatis.

DE CONIVGIO seruorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Elienſi Epiſcopo.

Si liber contraxit cum ancilla ignoranter, & ex quo ſciuit non conſenſit, ſeparatur matrimonium, & cum alia contrahere poterit. Conſtit. XV.

Extra lib. 4. tit. 9. de coniugio ſeruorum cap. Ad noſtram

AD noſtram noueris audientiam pueniſſe, q̄d G. presbyter cardinalis, apoſtolicæ ſedis legatus R. militē à muliere quadā ꝓpter conditionis

2. queſt. 2 ca. Si quis ingenuus.

ſeparauit errorem. Ideoq; mandamus, quatenus, ſi conſtiterit, quod miles ignoranter contraxit cum ancilla, ita q̄d poſt quam intellexit conditionem ipſius, nec facto, nec verbo conſenſerit in eandem, ꝓpter q̄d p cardinalem eundem ab eius fuerit conſortio ſeparatus, contrahendi cum alia liberam ipſi concedas autoritate apoſtolica facultatem.

DE COGNATIONE ſpirituali.

INNOCENTIVS PAPA III. Epiſcopo & archidiacono Linconienſibus.

Inter patrem baptizati, & leuantem, ſeu tenentem baptizatum, contrahitur cognatio ſpiritualis ualida ad impediendum & dirimendum matrimonium poſt contractum. Conſtit. XVI.

Extra lib. 4. tit. 2 de cognatione ſpirituali. Extra lib. 4. tit. de cognatione ſpirituali can. Cum ſit maximo

VEniens ad apoſt. ſedem C. Anglicus. Et infra.

Mādamus quatenus, ſi cōſtiterit H. mulierē p̄dicti viri filium de ſacro fonte leuaſſe antequam eam deſponſaſſet vxorem, vos inter eos diuortium appellatione poſtpoſita celebretis.

IDEM MAGISTRO S. CAnonico Herfordenſi.

Si filij duorum compatrum per quorum alterum deuentum eſt ad compaternitatem, matrimonium contrahant, ſeparantur, & tempore contractus ſcientes impedimentum illud denunciare tenentur. Conſtit. XVII.

Ibid. cap. Tua nos duxit Extra lib. 4. tit. 2 de cogna. ſpirituali, cap. Vtrū autem

TVa nos duxit diſcretio conſulendos, an natus ante compaternitatē, filium compatris patris ſui vel commatris ſibi poſſit matrimonialiter copulare? & ſi contraxit, an debeant ſeparari? & an conſcij talis matrimonij, teneantur illud in publico accuſare? Sup quo reſpondemus, quod huiuſmodi perſonæ non poſſunt matrimoniū contrahere: & ſi cōtraxerint, poſſunt ab inuicem ſeparari: & q contractum ſciuerint, debent eccleſię illud nunciare.

DE AFFINITATIS violatione.

INNOCENTIVS PAPA III. prępoſito Mgdeburgenſi.

Affinitas ſuperueniens non diſſoluit ſponſalia de præſenti. Conſtit. XVIII.

Extra lib. 4. tit. 13. de eo qui cognouit cō ſan. vxoris ſuę, ca. Diſcretionem

DIſcretionē tuā. Et infra. Sane ex parte tua fuit ꝓpoſitum, q̄d q̄dam cū mulie re quadā legitime p verba de p̄ſenti contraxit, quā poſtmodum à ſe incognitā cuidam conſanguineo ſuo tradidit in quantum potuit renitentem. Ille vero cū ipſa, licet inuita, matrimonij ſolennia celebrauit: ſed mulier quam cito fuit reddita libertati, aufugit ab eo, & ſe priori viro reſtitui poſtulauit. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, q̄d & viro p tam turpi facinore grauis eſt pœnitentia iniungenda, & mulier ꝓpter publicā honeſtatē eſt monenda ſolicite, vt nec primum repetat, cuius cōſanguineus eā licet inuitam cognouit: nec redeat ad ſecundum, cui non poteſt propter reatum adulterij commiſceri: ſed in continentia maneat, donec prior fuerit viam vniuerſæ carnis ingreſſus.

Quod ſi forſan ad id induci nequerit, prior vir cogat redire ad ipſam, & marita li eam affectiōe tractare: cum adulterium ei nō

ei non possit obijcere, qui eã adulterandã tradidit, præsertim inuitã. Nam etsi secundũ euaugelicam veritatẽ nunq̃, nisi ꝓpter fornicationis causam, aut vir vxorem, aut vxor possit dimittere virum: nõ tamen semper propter causam eandem, vel vxor virum, vel vir dimittere potest vxorẽ, cũ possit exceptione vel replicatione legitima impediri. Sed nec affinitas, quæ post cõtractum legitime matrimonium inter viꝝ & vxorem inique contrahitur, ei debet officere, quæ huiusmodi iniquitatis particeps non existit, cũ suo iure non debeat sine sua culpa priuari: quanq̃ à quondam predecessore nostro dicat in simili casu fuisse distinctum, vtrũ incestus vel adulterium manifestum fuerit, an occultum: alijs asserentibus inter gradum proximum & remotum esse potius distinguendum.

Mat. 19 32. quęst. 7 ca. Omnes causas. Mar 10

IDEM ARCHIEPISCO po Bisuntinensi.

Copula carnalis habita cum puella septem annorum dirimit matrimonium postea contractum cum consanguinea. Constit. XIX.

Ibid. cap. Fraternitati.

FRaternitati tuæ. Et infra. Diuortij sententiam approbamus, quam in eum canonice ꝓmulgasti, qui illã sibi postea copulare p̃sumpsit, cuius antea sororẽ adhuc septennẽ cõtractis sponsalibus extraordinaria libidine noscit polluisse.

IDEM EPISCOPO Gerundinensi.

Affinitas causata ex copula illicita rumpit sponsalia præcedentia, & priuat facultatem contrahẽdi matrimoniũ. Constit. XX.

Ibid. cap. Ex literis

EX literis fraternitatis tuæ accepimus, q̃d G. lator eaꝝ matrem puellę, quã infra nubiles annos dispõsauerat in vxorem, carnaliter sæpe cognouit, & post carnali cõmixtione puellã tractauit adultã. Et inf. Nos aũt eidẽ viro pœnitẽtiã iniũgi fecimus ꝓ peccato, cõsultationi tuæ respondentes, quod eis ab inuicẽ separatis, mulier alteri viro nõ nubat, si postq̃ nouit viri & matris delictũ, ei non erubuit commisceri. Vir etiam & mater mulieris nunquam debent ad alias nuptias conuolare, sed semper continentiã seruare tenentur, & enorme deflere delictum, quod pro nephanda libidine contraxerunt, præsertim si circa personas huiusmodi de lapsu carnis minime timeatur.

Extra lib. 4. tit. 13 de eo q cog. cap. Veniens ad nos

33 quęst. 2. ca. In adolescentia.

IDEM ARCHIEPISCO po Magdeburgensi.

Idem quo ad titulum dicit quod decretum supra proximum. Constit. XXI.

Ibid. cap. Veniẽs ad aposto.

VEniens ad apostolicam sedem E. laicus, nobis ꝓposuit, q̃d cũ tempore infantiæ suæ quandam puellam seducturũ iurauerat in vxorẽ quã cito ad legitimam peruenisset ætatem, pater puellæ confederatione huiusmodi fideiussoꝝ obligatione hincinde firmata, eum in ꝓpriam domũ recepit & nutriuit insimul cum puella: deinde ex conuersatione diuturna sorori puellæ carnaliter se cõiunxit: Tãdem amicoꝝ suoꝝ deuictus instantia, quam iurauerat in vxorẽ accepit: & nuptijs celebratis, quando se illi opportunitas ingerebat cognoscebat vtrãque. Veꝝ, licet in p̃sentia tua sup hoc fuerit accusatus, conuinci tñ non potuit, nec suum voluit confiteri delictũ: nunc aũt reuersus ad cor, pœnitens de commissis, salutis suæ consilium requirit impendi.

1. Tess. 5

Cum igitur non tantũ à malo, sed ab omni specie mali p̃cipiat Apostolus abstinere, Mandamus, quatenus p̃dicto E. ꝓ huiusmodi enormitatis excessu iniuncta pœnitentia competenti, consulas ei, monẽs illũ salubriter & inducens, vt de cætero abstineat ab vtraque.

IDEM ARCHIEPISCOPO Strigonensi.

Affinitas superueniens non dissoluit matrimonium. Constit. XXII.

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis

TVæ fraternitatis deuotio postulauit, vtrũ is, qui cũ sorore legitimę cõiugis fornicat, cũ vxore possit postmodum commorari, & exigere debitum, ac soluere requisitus. Nos igit respondemus, q̃d vxor vt à cõmixtione viri abstineat ꝓpter publicã honestatẽ & in continentia maneat, donec vir viã vniuersę carnis ingressus fuerit, diligẽtius est monẽda. Quod si forte commonitioni parere recusans, talis fuerit, vt de lapsu timeatur ipsius, vir eius poterit & debebit cum Dei timore debitum ei soluere coniugale, cum affinitas post matrimonium inique contracta, illi nocere nõ debeat, quæ iniquitatis particeps non existit.

De

DE CONSANGVINI tate & affinitate.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo & capitulo Tyrenẽsi.

Infideles coniuncti in gradu prohibito à lege canonica, post baptismum non separantur.

Extra lib. 4. tit. 14. de consan gu. & affi. cap. De infidelibus.

Constit. XXIII

DE infidelibus ad fidẽ cõuersis, vtrum si ante conuersionẽ suã scdm legis veteris instituta, circa gradus consanguinitatis à canone denotatos coniuncti fuerint, separari debeant post baptismum: Consultationi tuæ duximus respondẽdum, q̃d matrimonium sic cõtractum, nõ est post baptismi lauacrum separãdũ: cũ à ludeis dominus req̃situs, si liceret vxorem ex quacunq; causa dimittere, ipsis respõdit: Quos Deus coniunxit, homo nõ separet: p hoc innuens esse matrimonium inter eos.

Gen. 2 35. quæst. 2 ca 1. & 2. & ca. Contradicim⁹

IDEM ARCHIEPISCO Rossanensi.

Consanguinei mariti cum consanguineis uxoris licite contrahũt. In gradibus prohibitis non possunt matrimonia contrahi, etiam si hoc habeat consuetudo. Constit. XXIIII.

26. dist. c. deinde op ponitur Mat. 19 Mar. 10

QVod super his. Et infra. Super eo igit̃, q̃d pater & filius cum matre & filia, & duo cognati cum duabus cognatis, auũculus, & nepos cũ duabus sororibus contrahunt matrimonia, taliter tibi duximus respondendum: quod licet omnes consanguinei viri sint affines vxoris, & oñes consanguinei vxoris sint viri affines: inter consanguineos tñ vxoris & viri, ex eorundẽ, scilicet viri & vxoris, cõiugio, nulla prsus est affinitas contracta, ppter quã inter eos matrimoniũ debeat impediri.

Ibid. cap. Quod super

Ne autem infra gradus phibitos matrimoniũ cõtrahatur, debes publice inhibere, & p̃sumptores ecclesiastica districtione punire, non obstante consuetudine, quæ dicenda est potius corruptela.

INNOCENTIVS PAPA tertius,

Non ualet obtenta dispensatio à Papa super matrimonio inter consanguineos contracto, si ibi causa falsa sit expressa, nisi postea eam Papa confirmaret.

Constit. XXV.

Ibid. cap. Quia circa.

QVia circa. Et infra. Porro de nobili viro N., p cuius dispensatione, indulgentia scilicet remanendi cum ea, quæ ipsum qnto cõsanguinitatis gradu cõtingit, à sede apostolica obtinẽda, falsa nobis fuerat causa allegata, videlicet ples: cũ tñ ante dispensationẽ obtentã vnica filia, quam habebat, viã fuerit vniuersæ carnis ingressa, put tua consultatio cõtinebat: dissimulare poteris, vt remaneat in copula sic contracta, cũ ex separatione, vt asseris, graue videas scandalum imminere.

35. quæst. 3 ca. Quidã lex

INNOCENTIVS PAPA III.

Testes, qui de consanguinitate deponunt, computationem debent à stipite uel germine incipere. Constit. XXVI.

Ibid. cap. Tua nos duxit

TVa enim nos duxit fraternitas consulendos, vtrum illorum sufficiat testimoniũ ad matrimonium dirimendũ, q consanguinitatis gradus ab auunculo & nepote, videlicet fratris filio vel sororis, inceperunt computare.

Nos igit̃ inq̃sitioni tuæ taliter respondemus, q̃d cũ coniugium multũ fauoris obtineat, testes, qui ad diuortiũ celebrandum producti consanguinitatis gradus computant, à stipite debent incipere, id est, à parentibus vel germanis, & sic per ordinem distinguere gradus nominibus proprijs, vel æquipollentibus indicijs designando personas, p̃sertim cum sæpius testimoniũ phibeãt de auditu: q̃d qa minus est validũ, nõ est in articulo huiusmodi nimiũ laxãda facultas: cũ q̃ ratione cõputationẽ inciperẽt à secunda, eadem ab vlterioribus inchoarent.

DE IMPEDIMENTIS actus carnalis.

INNOCENTIVS PAPA III. Altisiodorensi Episcopo.

Propter arctionem mulieris, si apparet quod præter diuinum miraculum absque periculo corporali habilis reddi non potest, separatur matrimonium: reintegratur tamen si postea appareat ecclesiam fuisse deceptam

Constit. XXVII.

Fra-

Extra lib. 4. tit. 15. de frigidis & maleficiatis. cap. Fraternitatis tuæ.

FRaternitatis tuæ literas recepimus, cõtinentes ꝙd O. mulier cuidã viro matrimonialiter nupſit, cũ ꝙ ꝑ multos annos morata, nõ potuit carnaliter ab ipſo cognoſci. Licet aũt ꝑ archiepresbyterum tuũ ſup hoc fuiſſes edoctus, tu tñ volens habere certitudinem pleniorẽ, quaſdam matronas ſuæ parochiæ prouidas & honeſtas, ad tuã ꝓſentiam euocaſti, diſtricte illis iniungens ſub periculo animarũ, vt mulierẽ ipſam prudenter inſpicerent, & perquirerẽt diligenter, vtrũ idonea eſſet ad viriles ampelxus. Quæ tãdem in fide ſua tibi aſſeruere conſtanter, ꝙd eadẽ nunquã poterat eſſe mater aut coniunx, tanꝙ cui naturale deerat inſtrumentũ. Vñ inter ipſam & virũ diuortium celebraſti, mulierẽ inducens, vt ad religionem aliquam ſe transferret, perpetuã cõtinentiã ſeruatura: & viro licentiã tribuiſti, vt vxorẽ duceret, qa pater fieri cupiebat. Contigit aũt poſtea, ꝙd mulier inuenit qui ſeras huiuſmodi reſerauit, & abiiciens continentiã quam promiſit, Gu. latori prẽſentium ſupernupſit.

Quamuis igit ſemiplene nobis exꝓſſeris, ꝙmodo dicta mulier ſe ꝓmiſerit cõtinentiã ſeruaturam, vtrũ videlicet ſimplici verbo, an voto ſolenni, vtrumue ad religionẽ tranſierit, vt ꝓmiſit, an contra ꝓmiſſionem ſuam in domo remanſerit, & qualiter ſeras illas fecerit reſerari, vtrum videlicet artificio medici, an cõcubitu viri, ſeu alio ꝙlibet modo: Nos tñ ꝓſpicaciter attendẽtes, ꝙd impedimentum illud non erat ꝓpetuum, ꝙd ꝑter diuinũ miraculum ꝓ opus humanũ abſq; corporali periculo potuit remoueri: ſententiam diuortij ꝓ errorẽ licet ꝓbabilem nouimus eſſe ꝓlatam, cũ pateat ex poſt facto, ꝙd ipſa cognoſcibilis erat illi, cuius ſimili cõmiſcet: & ideo inter ipſum & primũ virũ dicimus matrimonium extitiſſe: quare inter eã & ꝑfatum Gu. matrimonium nõ eſſe cenſemus, eoſq; præcipimus ab inuicem ſeparari. Etſi prædicta mulier ad religionem tranſiuit, ſicut aſſerit promiſit ſe, primus vir, qui non cognouit eandẽ, cũ ea remaneat, cum qua poſtmodum eccleſiæ autoritate contraxit: alioqn ea dimiſſa, debet ad illam redire, cum qua primo contraxit, niſi ſe voto mulier illa cõſtrinxerit ad continentiã obſeruandam, vt intelligatur ꝓ hoc cum ꝑfato Gu. fornicata fuiſſe, vel niſi ſe fornicario modo alij viro miſcuerit, vt primus vir ꝑtextu fornicationis, eius velit conſortium declinare.

33. quæſt. 1 ca. Requiſiti.

Nam ſi tantũ ſimplici verbo ſe promiſit continentiam ſeruaturam, & poſtea in conſpectu eccleſiæ nupſit memorato Gu. ꝙdiu articulus iſte dubitabilis erat, ꝓſumi nõ debet, quod fornicaretur cum illo, ſed amodo nõ debet cum illo aliqua tenus remanere.

33. quæſt. 1 ca. Cum ꝓ bellicam.

Per hæc autem quæſtionem illam noueris eſſe ſolutam, qua quæritur, vtrũ ea, quæ adeo arcta eſt, vt nulli poſſit carnaliter commiſceri, niſi per inciſionem, aut alio ſibi modo violentia inferatur, non ſolummodo leuis, ſed forte tam grauis, vt ex ea mortis periculũ timeatur, ad matrimonium contrahendum debeat idonea perhiberi.

Similiter illa, quæ viro cui nupſerat, adeo arcta eſt, vt nunquam ab eo valeat deflorari: ſi ab eo ſit per iudicium eccleſiæ ſeparata, & nubat alteri, cui arcta nõ ſit, & per frequentem vſum ſecundi reddat etiam apta primo: vtrum ad eum redire debeat, cum quo prius fœdus inierat cõiugale. De talibus autem non eſt facile iudicandum, cum finale iudicium pendeat ex futuro.

QVI FILII SINT legitimi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Statur dicto teſtium, qui probant aliquem legitimum, licet forma uiciniæ & tractatus parentum habeat contrarium. Con. XXVIII.

Extra lib. 4. tit. 17. de illis qui ſunt filij legit. cap. Per tuas

PEr tuas literas intimaſti, quod R. ex muliere, quã ſecundũ opinionẽ maioris partis vicinię in cõcubinã habebat, prole ſuſcepta, quandam poſt & aliã, ea defuncta, duxit in vxorẽ: & ea, de ꝙ plẽ ſuſceperat, virũ ſibi aliũ copulauit: ꝓceſſu vero tẽporis idẽ R. in ꝓſentia multorum

torum firmauit proprio iuramento, qđ eam, quam habere visus fuerat concubī nam, prius ad fidauerat in vxorē, quam ex ea filium genuisset: & postea cum ageret in extremis, eum, quem ex ea susceperat, in testamento hęredem instituens, legitimum filium appellauit. Cum autem tuæ inquisitioni fuisset commissum, an filius sic susceptus, legitimus esset hæres ipsius R. & ad eius patrimonium admittendus, tu pater id, quod ex quadam decretali bonæ memoriæ Alexandri Papæ prædecessoris nostri standum esse super hoc verbo viri & mulieris credebas, receptis testibus à filio eiusdē R. productis, quibus legitime comprobauit prædictū R. matrem suam in capella sancti Sergij affidasse, eum ipsius R. hæredem esse legitimum iudicasti.

Extra lib. 4. tit. 17. de filijs legit. cap. Transmissę.

Nos autē attendentes, quod plus est, quod in veritate agitur, q̄ quod simulate concipitur: licet dictus R. cum ea dimissa, quam vt concubinā habuerat, ad alia vota transiuerit, videatur ipso facto matrimonium, quod inter eos celebratū fuerat, denegasse: quia tamen desponsatio per testes legitimos comprobata, eos matrimonialiter fuisse coniunctos ostēdit: siue ipsa desponsatio fuerit de præsenti, vt per consensum legitimum per verba de p̄senti expressum, copula matrimonij inter eos fuerit celebrata: siue p verba de futuro, carnali copula subsequuta: non tam decretali dicti prædecessoris nostri, quæ in casu dissimili loquitur, quam inductis probationibus innitentes, te processisse legitime respondemus, sententiam tuam autoritate apostolica confirmantes.

IDEM NOBILI VIRO G. montis pessulani.

In terris ecclesiæ Papa potest libere illegitimos legitimare, in terris uero alienis, non nisi ex causis multum arduis, uel nisi in spūalibus, tunc tamē indirecte, & per quandā consequentiā intelligitur legitimare etiam quo ad temporalia: hoc tamen ultimum non est sine scrupulo.

Constit. XXIX.

Ibid. cap. Per venerabilem

PEr venerabilē fratrē nostrū Aretē ñ. archiep̄m tua nobis humilitas supplicauit, vt filios tuos legitimationis titulo dignaremur decorare, q̄tenus eis, q̄ minus tibi succederent, natalīū obiectio non noceret. Quod aūt sup hoc apostolica sedes plenam habeat potestatem, ex illo videtur, quod diuersis causis inspectis, cum quibusdam minus legitime genitis, non naturalibus tantū, sed adulterinis etiam, dispēsauit, sic ad actus spirituales illos legitimans, vt possint in episcopos promoueri: ex quo verisimilius creditur & probabilius reputatur, vt eos ad actus legitimare valeat seculares, præsertim si præter Romanos pōtifices inter homines superiorem alium nō cognoscant, qui legitimandi habeat potestatem. Quia cum maior in spiritualibus tam prouidentia, quam autoritas & idoneitas requiratur: quod in maiori conceditur, licitum esse videtur & in minori. Per simile quoq; videtur id posse probari, cum eo ipso quod aliquis ad apicem episcopalis dignitatis attollitur, eximitur à patria potestate.

30. quæst. 4. ca. liberi

96. dist ca. Duo sunt

95. dist ca. illud

Præterea etiam si simplex episcopus scienter seruum alterius in presbyterum ordinaret, licet ordinator domino satisfacere teneretur, ordinatus tamē iugum euaderet seruitutis. Videretur siquidem monstrosum, vt qui legitimus ad spirituales fieret actiōes, circa seculares actus illegitimus remaneret. Vnde cum in spiritualibus dispersetur, consequenter intelligitur in temporalibus dispēsatum. Id autem in patrimonio beati Petri libere potest apostolica sedes efficere, in q̄ & summi pōtificis autoritatē exercet, & summi principis exequitur potestatē. Vi debatur autem ex eo trahere maiorē audaciam postulandi, qđ cū rex Francorū I. reginā dimiserit, & ex alia postmodum supducta puerū susceperit & puellā, & tu similiter excluſa legitima supduxeris aliā ex qua filios suscepisti: sicut cum filijs regis eiusdē, sic cū tuis credebatur de benignitate sedis apostolicæ dispensandum. Verū si veritas diligenter inspicitur, non res similis, sed valde dissimilis inuenit. Nam rex ipse à regina p Remeñ. archiepiscopū apostolicæ sedis legatū fuit p sententiā separatus. Tu vero vxorē tuā à te temeritate ppria separasti. Ipse q̄q; priusq̄ ad eū phibitio de nō cōtrahēdo cū altera pueniſſet, aliā supduxit, ex q̄ plem geminā nosci suscepisse: sed tu in cōtemptū ecclesię, aliā supinducere attentasti.

Præterea rex ipſe cõtra matrimoniũ impedimentũ affinitatis obiecit, & corã p̃fato archiepiſcopo teſtes induxit: cuius ſententia, qa caſſata fuit ſolũmodo propter iudiciariũ ordinẽ non ſeruatũ, nos poſt reſtitutionẽ reginæ alios cognitores duximus deputandos. Tu vero vxori tuæ nihil, q̃d diuortium induceret, obieciſti: cũ etſi fides thori ſit vnum de tribus bonis coniugij, nõ tamen ipſius violatio coniugale vinculum violaſſet. De filijs ergo eiuſdẽ regis, vtrũ legitimi vel illegitimi fuerint, quãdiu pẽdet quæſtio affinitatis obiectæ, poteſt non immerito dubitari. Nam ſi affinitas fuerit comprobata, p̃dictam reginã non eſſe regis coniugem apparebit: & per conſequens alia videbitur ſibi legitime copulata, & filios ei legitimos peperiſſe. Inſuper cũ rex ſuperiorẽ in tẽporalibus minime recognoſcat, ſine iuris alterius lęſione in eo ſe iuriſdictioni noſtræ ſubijcere potuit, in q̃ videretur aliquibus, q̃d per ſeipſum (nõ tanq̃ pater cũ filijs, ſed tanq̃ princeps cũ ſubditis) potuit diſpẽſare. Tu autem noſceris alijs ſubiacere. Et infra.

2. quæſt. 6. ca.

27. quęſt. 2 ca. Omne itaquæ Et 33. q̃ſt. 1. ca. Non enim

Rationibus igit̃ his inducti, regi gratiam fecimus requiſiti, cauſam tam ex veteri, q̃ ex nouo teſtamento trahentes, q̃d non ſolũ in eccleſiæ patrimonio (ſuper q̃ plenam in temporalibus gerimus poteſtatem) verumetiã in alijs regionibus certis cauſis inſpectis temporalem iuriſdictionẽ caſualiter exercemus: non q̃d alieno iuri p̃iudicare velimus, ſed qa in Deuteron. cõtinetur, ſi difficile & ambiguum apud te iudiciũ eſſe cõſpexeris, inter ſanguinẽ & ſanguinẽ, cauſam & cauſam, leprã & leprã, & iudiciũ intra portas videris variari, venies ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore: qui iudicabũt tibi iudicij veritatẽ: & facies quæcunq; dixerint, q p̃ſunt loco, quem elegerit dñs, ſequerisq; eorũ ſententiã. Qui aũt ſuperbierit, nolẽs obedire ſacerdotis imperio, q eo tẽpore miniſtrat dño Deo tuo, decreto iudicis morietur.

Deut, 17

Sane cũ Deuteron. lex ſecunda interpretet, ex vi vocabuli comprobat, vt q̃d ibi decernit, in nouo teſtamento debeat obſeruari. Locus em̃ quẽ elegit dñs apoſtol. ſedes eſſe cognoſcit. Cũ em̃ Petrus vrbẽ fugiens, exiuiſſet, volens eũ dñs ad locũ, quẽ elegerat, reuocare, interrogatus ab eo, dñe q̃ vadis? Rñdit: Venio Romã iterũ crucifigi. Q̃d intelligens pro ſe dictũ, ad locũ ipſum eſt protinus reuerſus. Sunt aũt ſacerdotes leuitici gñis fratres noſtri, qui nobis iure leuitico in executione ſacerdotalis officij coadiutores exiſtunt. Is γo ſuper eos ſacerdos ſiue iudex exiſtit, cui dñs inquit in Petro: Q̃cunq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ & in cœlis. Eius vicarius, q eſt ſacerdos in ęternum ſecundũ ordinẽ Melchiſedech, conſtitutus à Deo iudex viuorũ & mortuorũ. Tria quippe diſtinguit iudicia: primũ inter ſanguinẽ & ſanguinẽ: per q̃d criminale intelligitur & ciuile. Vltimum inter lepram & leprã: per q̃d eccleſiaſticũ & criminale notat. Mediũ inter cauſam & cauſam: q̃d ad vtrunq; refertur, tã eccleſiaſticũ, q̃ ciuile. In qbus cum aliquid fuerit difficile vel ambiguũ, ad iudicium eſt ſedis apoſtolicæ recurrẽdũ, cuius ſententiã q ſuperbiens contempſerit obſeruare, mori p̃cipitur. i. per excõmunicationis ſentẽtiam velut mortuus à cõmunione fideliũ ſeparari. Paulus etiã vt plenitudinem poteſtatis exponeret ad Corinthios ſcribens ait: Neſcitis qm̃ angelos iudicabitis? quanto magis ſecularia?

Matt. 16. Pſal. 109 Act. 10 1. Cor. 6

Licet igitur cum filijs ſępe dicti regis (de quibus an fuerint legitimi ab initio dubitat) duxerimus diſpenſandũ: qa tã tam lex Moſaica, quã canonica ſobolem ſuſceptam ex adulterio deteſtatur, teſtãte dño, quod manſeres & ſpurij vſq; ad decimã generationem in eccleſiã non intrabunt: canone vero vetante tales ad ſacros ordines p̃moueri: ſecularibus q̃q; legibus non ſolũ repellentibus eos à ſucceſſione paterna, ſed negantibus ipſis etiam alimenta, petitioni tuæ non duximus annuendum.

IDEM H. ET R. CANONICIS BENEVENTANIS.

Si coniugatus uiuente prima in facie eccleſiæ contrahit cum ſecunda hoc ignorante, legitima erit eorum proles.

Ibid. cap. Ex tenore

Conſtit. XXX.

EX tenore literarum veſtrarum nobis innotuit, quod quum G. vidua hæreditatẽ quõdam R. mariti ſui ſibi & pupillo filio ſuo reſtitui poſtularet, pars aduerſa

aduersa petitonem eius nitebatur exclu dere pro eo, quod R. maritum ipsius viduę de adulterio genitũ asserebat. Et in.

Intelligentes, quod pater prædicti R. matrem ipsius in facie ecclesiæ ignaram, quod ipse aliam sibi matrimonialiter copulasset, duxerit in vxorem, & dum ipsa coniunx ipsius legitima putaretur, dictũ R. susceperit ex eadem: in fauorem prolis potius declinamus, memoratum R. legitimum reputantes

IDEM EPIS. TIBERTINO.

Proles infidelium, qui postea conuertuntur, legitima est, etiã si parentes sint in gradu prohito lege canonica. Const. XXXI.

Ibid. cap. Gaudem⁹

GAudemus. Et infra. Cæterꝝ prolem de infideliũ coniunctionibus natam, qui secundo, tertio, vel vlteriore gradu, secundum opinionẽ illorum matrimoniali contraxerunt affectu, post fidem receptã (vtilitate publica suadente) legitimam volumus reputari.

QVI MATRIMONIum accusare possunt vel contra illud testificari.

IDEM ARCHIEPISCOPO, Præposito & Priori S. Mariæ de Albaneñ. Genuensi.

Repellitur accusans matrimonium propter quæstum. Const. XXXII.

Extra lib. 4. tit. 18. q matrimonium accusare c. cap. Significante

SIgnificante M. de Canula nostro est apostolatui declaratum, quod cum N. duxisset legitime in vxorẽ, S. mater ipsius nisa est matrimoniũ accusare, vt ab eo pecuniam extorqueret: & licet intellectui suo praua nõ possint opera respondere, nihilominus vult habere pecuniam, vt ab accusatione desistat.

Cum igitur non sit malitijs hoĩm indulgendũ, mãdamus, quatenus, si est ita, ipsam ab accusatione matrimonij repellẽtes, eidem sup hoc silentiũ imponatis.

2. quęst. 1. ca. Prohibentur

INNOCENTIVS PAPA III.

Repellitur ab accusatione matrimonij, qui denunciationis tempore tacuit, nisi denunciationem probabiliter ignorauit, uel iuret de nouo didicisse, & quod non obiicit illam malitiose. Constit. XXXIII.

CVm in tua diœcesi. Et infra. Si vero post contractum matrimoniũ aliquis appareat accusator, cum nõ prodierit in publicum, quãdo banna secundum consuetudinẽ in ecclesijs edebantur, vtrum vox suę debat accusationis admitti, merito quæri potest. Ibid cap. Cũ in tua

Super quo sic duximus distinguendũ, quod si tempore denũciationis præmissæ, is qui iam coniunctos impetit, extra diœcesim existebat, vel alias denunciatio non potuit ad eius notitiam peruenire, vtputa si nimiæ infirmitatis feruore laborans, sane mentis patiebatur exiliũ: vel in annis tam teneris constitutus, q̃d ad comprehensionẽ talium eius ætas sufficere nõ valebat: seu alia causa legitima fuerit impeditus, eius accusatio debet audiri. Alioquin cum rationabiliter pręsumatur, quod denunciationẽ publice factam idem existens in ipsa diœcesi minime ignorauit, tanq̃ suspectus est procul dubio repellendus: nisi proprio firmauerit iuramento, quod postea didicerit ea, quæ obiecerit: & ad hoc non ex malitia procedat: quia tunc etiam si didicisset ab illis, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non debet eidem aditus accusandi: quoniã etsi ab impetitione huiusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoueri nequiret, cum culpabilis non existat. 15. quęst. 1 ca. illa cauenda

DE DIVORTIIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Ferrariensi.

Vinculum coniugale non dissoluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso. Sed si unus infidelinm coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, uel non sine blasphemia, uel sine peccato mortali, soluitnr coniugium, & conuersus contrahere poterit. Constit. XXXIIII.

QVanto te nouimus in canonico iure peritum. Et infra. Extra lib. 4. tit. 19 de diuortijs cap. Quãtum te nouimus

Sane tua fraternitas intimauit, quod altero coniugũ ad hæresim transeunte, qui relinquitur ad secunda vota desiderat conuolare. Quod vtrum possit fieri, per tuas nos duxisti literas consulendos.

28. quæst. 2. ca. Si infidelis Extra lib. 3, tit. 33 de conuersione infidel. cap. Laudabilem

Nos igitur consultationi tuæ respondentes distinguimus, licet quidã prædecessor noster sensisse aliter videat, an ex duobus infidelibus, alter ad fidẽ catholicã cõuertat, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hęresim, vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium coniugum ad fidẽ catholicã cõuertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale pc̃m̃, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus, quod ait Apost. Si infidelis discedit, discedat: frater em̃ vel soror nõ est seruituti subiectus in huiusmodi. Et canonem etiã in q̃ dicitur, cõtumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eũ, qui relinquitur. Si vero alter fidelium coniugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, nõ credimus, q̃d in hoc casu is, qui relinquitur, viuente altero possit ad secundas nuptias conuolare, licet in hoc casu maior appareat contumelia creatoris.

28. quæst. 1 ca. Si infidelis. 1. Cor. 7

28. q̃st. 2. ca. Si infidelis

28. quæst. 2 ca. Item illud.

Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamẽ est ratum: inter fideles aũt verum & ratũ existit: qa sacramentũ fidei, q̃d semel est admissum, nunq̃ amittitur, sed ratũ efficit coniugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus illo durante perduret.

32. quæst. 7 ca. 1

Nec obstat, quod à quibusdam forsan obijcitur, quod fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cũ in multis casibus hoc contingat, vt si alter cõiugum incidatur.

32. quæst. 7 ca. Illi.

Per hanc responsionem quorundam malitiæ obuiatur, qui in odium coniugum, vel quando sibi inuicem displicerẽt, si eas possent in tali casu dimittere simularent hæresim, vt ab ipsa (nubẽtibus coniugibus) resilirent. Per hãc ipsam responsionem illa soluitur quæstio, qua quæritur, vtrum ad eũ qui ab hæresi vel infidelitate reuertitur, is, qui permansit in fide, redire cogatur.

32. quæst. 1 ca. Dixit dominus

IDEM EPISCOPO TIberiadensi.

Pagani iuncti in gradu prohibito, lege canonica tantum, conuersi ad fidem, non separãtur. Si paganus prius plures uxores habebat, post fidẽ susceptam adhærebit primæ; & si repudiata uxore cum secunda contraxerit, etiam post baptismum dimittet secundam, & adhærebit primæ repudiatæ, etiam si repudiata cum alio contraxisset: secus si fornicata fuisset.

Constit. XXXV.

Ibid. cap. Gaudemus

GAudemus in domino. Et infra. Vtrum pagani vxores accipientes in secundo vel tertio vel vlteriore gradu sibi coniunctas, sic coniuncti, debeant post conuersionem suã insimul remanere, vel ab inuicẽ separari, edoceri per scriptum apostolicum postulasti. Super quo taliter respondemus, quod quum sacramentum coniugij apud fideles & infideles existat, quemadmodũ ostendit Apostolus, dicẽs: Si quis frater infidelem habet vxorẽ, & hęc consentit habitare cum eo, non illam dimittat, & in præmissis gradibus à paganis, q̃ ad eos, matrimonium licite sit contractum: qui constitutionibus canonicis non arctantur (quid enim ad nos, secũdum Apost. eundem, de his quæ foris sunt iudicare?) in fauorem præsertim Christianæ religionis & fidei, à cuius perceptione per vxores seduci timentes viri, possunt facile reuocari: fideles huiusmodi matrimonialiter copulati libere possunt & licite remanere coniuncti, cum per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur.

28. dist. ca. Deinde

1. Cor. 7

28. dist. ca. deinde

Quia ꝙo pagani circa plures insimul fœminas affectũ diuidunt cnniugalem, vtrum post conuersionẽ omnes, vel quã ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Et infra.

Verum absonum hoc videtur, & inimicum fidei Christianę, quum ab initio vna costa in vnam fœminam fit conuersa, & scriptura diuina testetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna: nõ dixit, tres vel plures, sed duo: nec dixit, adhærebit vxoribus, sed vxori. Et infra.

Gen. 2

Gen. 3 Mat. 19 Mar. 10 Eph. 5

31. quæst. 1. ca. Qui dormierit

Nec vlli vnq̃ licuit insimul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum: q̃ mos quandoq; interdũ etiam fas censetur, per quam sicut Iacob à mendacio, Israelitæ à furto, & Samson ab homicidio: sic & patriarchæ, & alij viri iusti, qui plures leguntur habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Sane veridica

32. quæst. 4 ca. Dixit Sarra Gen. 21 Iosue. 7 Iudic. 16 34. quæst. 6 ca. Dixit dominus

ca hæc ſentẽtia probatur,etiã de teſtimonio veritatis,teſtantis in Euãgelio:Quicunq; dimiſerit vxorem ſuã,niſi ob fornicatiõem,& aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimiſſa, duci alia de iure non poteſt,fortius & ipſa retẽta: per ꝙd euidenter apparet, pluralitatem in vtroque ſexu(cum non ad imparia iudicentur circa matrimonium) reprobandam.

Mat.19 Luc.16

Qui autem ſecundum ritum ſuum legitimam repudiauit vxorem,cum tale repudium veritas in euangelio reprobauerit,nunq̃ ea viuẽte licite poterit aliam etiam ad fidem Chriſti conuerſus habere, niſi poſt conuerſionem ipſius illa renuat cohabitare cum ipſo: aut etiam ſi conſentiat,non tamen abſq; contumelia creatoris,vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum:in quo caſu reſtitutionem petẽti, quamuis de iniuſta ſpoliatione conſtaret,reſtitutio negaretur:quia ſecundũ Apoſtolum frater aut ſoror non eſt in huiuſmodi ſubiectus ſeruituti.

Mat.19 31.quæſt. 1.ca. Dixit dominus in Euangelio

Quod ſi conuerſum ad fidem, & illa conuerſa ſequatur, antequã propter cauſas prædictas legitimam ille ducat vxorem,eam recipere compelletur. Quãuis quoq; ſecundum Euangelicam veritatẽ, qui duxerit dimiſſam mœchatur,non tamen dimiſſor poterit obijcere fornicationem dimiſſæ,pro eo quod nupſit alij poſt repudiũ, niſi alias fuerit fornicata.

32.quæſt. 1.ca. Si infidelis 1.Cor.7

IDEM LIVONIENSI EPIſcopo & eis q cum eo ſunt fratribus

Non licet relictam fratris in uxorem accipere,& de facto ducta ſeparanda eſt,niſi aliter eccleſia diſpenſet. Conſt. XXXVI.

Mat.19

Ibid.cap. Deus qui

DEus qui eccleſiam ſuam,Et infra, Quia diſpar eſt ritus in Liuonien.eccleſia de nouo ad fidem catholicam conuerſorum à noſtro: propter infirmitatem gentis eiuſdem cõcedimus, vt matrimonijs contractis cum relictis fratrum vtantur,ſi tamen (fratribus decedentibus ſine prole,vt ſemen defuncti iuxta legem Moſaicam ſuſcitarent)cum talibus contraxerunt, ne tales ſibi de cætero,poſtquam ad fidem venerint, copulent prohibentes.

35.quæſt.3 ca.Quędã

Deut.25

IDEM ARCHIEPISCOPO Compoſtellano & vniuerſis epiſcopis in regno Legionenſi conſtitutis.

Cogitur mulier ex officio iudicis donata ſibi à uiro propter nuptias pro conſeruatione illiciti matrimonii relaxare,ſi talis donatio præſtet impedimentum diſſolutioni talis matrimonii.

Conſtit. XXXVII.

Extra lib. 4.tit.20 de donatione inter virum & vxorẽ,ca. Etſi neceſſe

ETſi neceſſe ſit.Et infra. Quia vero caſtra quædam,quę rex Legionẽſi filiæ regis Caſtelli in dotẽ tradidiſſe proponitur,ita vt ſi eam aliqua occaſione relinqueret,ipſa cederent in ius eius, impedimentum præſtare videntur huiuſmodi copulæ diſſoluendæ: cum caſtra ipſa non tam ob turpem,quam ob nullã cauſam ſint data,vtpote cum inter eos matrimonium non exiſtat:& ideo nec dos nec donatio propter nuptias, ne ad commodum ei cedat,quod debet in pœnam eius potius retorqueri: caſtra ipſa reſtituere volumus,& ad id puellam per excõmunicationis ſententiam coarctari.

16.quæſt.1 ca.Legi

IDEM ARCHIDIACONO ſancti Andreæ de Schotia.

Vſufructuarius donans ſine conſenſu domini rem ipſam uxori propter nuptias non transfert in eam plus iuris,quam ipſe habebat.Idem de eo,qui ſub conditione adimente habet rem in hæreditatem uel in feudum.

Conſt. XXXVIII.

Ibid. cap. Nuper

NVper à nobis tua diſcretio requiſiuit,ſi aliqua terra alicui data fuerit,non in hæreditatem vel feudum,ſed tãtum quoad vixerit poſſidenda, & ipſe poſtmodum tertiam partem vxori ſuæ in dotem cõceſſerit, vtrum eo defuncto præfatam dotem vxor(dum vixerit)habere debeat & tenere:quum eccleſia dotes protegere teneatur viduarum? Poſtulaſti præterea,ſi qua terra data fuerit alicui,& hæredi, quem de vxore legitima procrearet,in hæreditatem vel feudum: & ipſe vxori ſuæ quadam parte ipſius in dotem concẽſſa, deceſſerit poſtmodum ſine prole,an mulier dotem eandem de iure poſſet habere?

10.quæ.1. ca.Hoc ius porrectum

Nos autem conſultationi tuæ taliter reſpondemus,quod cũ regulariter nullus plus iuris transferre poſſit, quam eũ conſtat habere:vir, cui terra p̃dicto modo conceditur, non poteſt vxori relinquere,quod ei non licuit, niſi quoad vixerit poſſidere,nec licet vxori ſuæ partẽ illius terræ in donationem propter nuptias ex viri conceſſione tenere, niſi do-

1.quæſt.1. ca.Datbeſtum

nationi ille, ad quem spectat dominium illius terræ, voluerit consentire.

Quod aũt de prima consultatione dicimus, hoc respondemus etiam de secunda. Nam licet ecclesia in causis viduarum se fauorabilem debeat exhibere, contra iustitiam tamen non est eis fauor ecclesiasticus concedendus. Illud vero te nolumus ignorare, quod vxor dare dicit viro dotem: vir autem vxori donationem facere propter nuptias, secundum legitimas sanctiones.

23. dist. ca. Episcop*

C. de donat. ante nup. L. 1 & vlt. ¶ Sãcimus

IDEM ARCHIEPISCOPO & Archidiacono Genuensi.

Vir agens pro dote, non omnino excluditur ex eo quod uergat ad inopiam, nec præcise cogitur satisdare ultra facultatem propriam, sed dos sibi assignatur sub cautione, quam præstare potest. Etsi per illam cautionem non esset sufficienter prouisum consumptioni dotis, deponitur dos apud mercatorem, ut de honesto lucro uir sustineat onera matrimonij.

Constit. XXXIX.

Ibid. cap. Per ve stras

PEr vestras literas intimastis, q̃d cum magistrũ R. super quadam summa pecunię p H. paupere, autoritate nostra curaueritis conuenire, quã idem H. pro dote vxoris suæ requirebat ab eo: dictus R. exceptionem opposuit contra ipsum, quod vxorem suam à se repulerat, & tacita veritate super hoc literas impetrauerat: quia cum super eadem dote alia vice coram vestræ ciuitatis consulibus quæstio mota esset, ipsi pronunciauerunt, vt quoniam idem H. ad inopiam vergere videbatur, dos illa non assignaretur eidem, nisi cautionem idoneam de ipsa non peritura præstaret: vnde vos ei, vt de saluanda dote caueret, & vxorem suam reciperet, præcepistis. Et infra.

C. ne fide iusso. dotẽ. L. 1. & 2.

Cum ergo satis possit ei modicũ credi dotis, cui creditũ est corpus vxoris, mãdamus, quatenus dotem assignari faciatis eidem sub ea, quam potest, cautione præstare, vel saltem alicui mercatori committi, vt de parte honesti lucri dictus vir onera possit matrimonij sustentare: ne occasione dotis detentæ, vxor à viro dimissa, seu vir, qui dimisit vxorem, adulterij reatum incurrat.

ff. de iur. do. si is q Stichum.

DE NVPTIIS secundis.

INNOCENTIVS PAPA III. P. nobili mulieri.

Mulier nubens infra annum lugubrem, infamiam non incurrit.

Extra lib. 4. tit. 21. de secũdis nuptiis cap. Cum secundum Rom.

Constit. XL.

Vm secundũ Apostolũ, mulier mortuo viro suo abeat lege soluta, & nubẽdi cui vult, tantum in dño, liberam habeat facultatem: non debet legalis infamiæ sustinere iacturam, quæ licet post viri obitum infra tempus luctus, scilicet vnius anni spaciũ, nubat, concessa sibi tñ ab Apostolo vtitur potestate, cũ in his præsertim seculares leges non dedignẽtur sacros canones imitari.

7. quæst. 1. ca. Sicut alterius

23. dist. ca. De his

Libri Quarti FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, Constitutionum Decretalium Liber quintus.

DE ACCVSATIONIBVS, INQVISItionibus & Denunciationibus.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei, Archiepiscopo Bisuntino.

Dicens

Dicens se aliquem accusaturum coram iudice, ante inscriptionem potest sine pœna desistere, & non accusare. sed ei desistenti silentiũ imponitur in perpetuum.

Constit. I.

Extra lib. 5. tit. 1. de accusationibus, ca. Licet in

Licet in beato Petro. Et infra. Sane cũ ex literis B. decani S. Stephãi & l. & O. canonicorũ ecclesiæ Bi luntinę ad tedis apost. audietiã peruenisset, te varia crimina cõmisisse, ac ab eis fuisses per easdem literas super periurio, crimine simoniæ & incestus delatus, Clemens Papa prædecessor noster (seruata iudiciaria grauitate) tibi certum terminũ assignauit, q̃ responsurus obiectis apostolico te conspectui p̃sentares. Cum aũt iuxta tenorem citationis ad sedẽ apost. accessisses, nec vllus appareret, qui te ita impeteret de prædictis, ne aliqd de cõtingentibus omittere videremur, ab l. & O. archidiaconis in nostra præsentia constitutis quæsiuimus diligenter, si quid super præmissis aduersus te pro se, vel alijs ꝓponere vellent, & q̃d scripserant, legitime demonstrarent: ipsi aũt, quod non ꝓposito accusandi hæc scripserant responderunt, sed quia sup quibusdam incorrigibilis videbaris, quædam de te apost. sedi duxerant intimanda: sed nuncius, qui pro literis accesserat impetrandis, mandati formam excessit.

4. quæst. 5. ca. Quisquis Episcoporum

Nos igitur dictis canonicis super p̃dictis silentium duximus imponendũ, ne te de cætero eis super his accusare liceat, vel etiam infamare.

5. quæst. 3. ca. Si quẽ

Quia vero prædicti canonici, citra vinculum inscriptionis desistere voluerunt, eis de iuris permissione id non duximus imputandum. Ne autẽ in absolutione tua minus canonice ꝓcedere videamur, quamuis potius in odore bonæ opinionis coepiscoporum nostrorum, quam eorum infamia delectemur, Cabilonẽsi. episcopo & abbati de Firmitate, inq̃sitionem tuę famę duximus committendam.

IDEM SALIBVRGENSI Archiepiscopo.

Ad prosequendam accusationem criminalem, non admittitur procurator, licet possit allegare causam absentiæ, seu alias exceptiones non tangentes crimen propositum: & qui iurauit stare mandato alicuius, non admittitur ad accusandũ illum, si uirtute iuramenti sibi fuit iniunctum ut non accusaret. Constit. II.

Ibid cap. Veniens

VEniẽs ad apost. sedem A. Pragẽ. canonicus contra Pragẽ. episcopum inter alia ꝓposuit corã nobis, q̃d cũ esset filius sacerdotis, in ecclesiam fuerat Pragẽ. intrusus: & contra eiusdem ecclesiæ priuilegiũ homagium duci Bohemię præstitisset, sic subijciens Pragẽ. ecclesiam seruituti. Et infra. Vnde p̃dictum episcopum ad festum resurrectionis dominicæ peremptorie nos meminimus citauisse. Idem vero ad suam excusationem viæ & discrimina, cõsecrationẽ chrismatis imminentẽ, & q̃d filius Bohemiæ principis esset p ipsum baptizandus, tũc temporis per nũcios & literas allegauit. Licet autem excusationes huiusmodi, sicut erant, friuolas æstimantes, ipsum reputauimus contumacem: nec procuratores eius in causa possemus recipere criminali: eis tamen concessimus auditores, vt si possent, illum aliquatenus excusarent. Cumq; prædictus A. coram eis repetijsset obiecta, fuit ex aduerso respõsum, q̃d cum olim super hoc ad Magdeburgensem archiepiscopum literæ fuerant impetratę, idem A. in obiectorum se videns probatione deficere, ad pedes eius se humiliter ꝓsternens, veniam postulauit: & quod aduersus eũ calũniose processerat est confessus. Cæterum cũ super hoc mãdato stare eiusdem archiepiscopi iurauisset, ipse præcepit eidem, sub debito p̃stiti iuramenti, vt contra eundem episcopum de cætero proponere talia non auderet.

5. quæst. 3. ca. in criminali

Cum igitur nobis ex ipsius A. confessione constaret ipsum iuramentum huiusmodi prę̃stitisse, ac tale recepisse mandatum, super impetitione dicti episcopi silentium ei duximus imponendũ: ꝓpter cõtumaciã tñ eidem episcopo citationẽ & purgationẽ ꝓpter infamiã indicẽtes,

5. quæst. 3. ca. Placuit

canonicã purgationem

IDEM PRIORI S. FRIDIANI, & magistro B. canonico Pisano.

Denunciator criminis non se inscribit, quia ad correctionem tendit: accusationem autem inscribit, quia tendit ad pœnam: excipiens uero inscribit ad pœnam extraordinariam, si per exceptionē deijcitur ab obtento: & dum discutitur de crimine per modum exceptionis, potest interuenire procurator. Constit. III.

Ibid. cap. Super his

SVper his, de quibus nos consulere voluistis, inqsitioni vestræ breuiter respondemus, qđ tribus modis valet crimē opponi: Denūciando, excipiendo, & accusando. Qñ crimē in modum denunciationis opponit, nō est inscriptio necessaria, sed cū in modum accusationis, oportet inscribi, quoniam ad depositionē instituitur accusatio, sed ad correctionē est denunciatio facienda. Cū aūt excipiendo fuerit crimen obiectū, distinguendum est, quare opponatur & qñ. Si autē obijcit, vt ab accusatione & testificatione aliqs repellatur, nō est inscribi necesse, sed cum opponit, vt quis à promotione officij vel beneficij excludatur. Si ante confirmationem obijcitur, non cogitur quisq̄ inscribere: qa crimē hoc modo probatum, impedit promouendum, sed nō deijcit iam pmotum. Post cōfirmationē vero, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis aut etiam consecrandus, quia etiam ab obtinendo repellit, & deijcit ab obtē to, ad extraordinariam pœnā, scđm arbitrium iudicis discreti, citra vinculū inscriptionis est excipiēs astringēdus, si defecerit in pbando: pro eo qđ crimine sic probato perdit, qđ p electionem & confirmationē ei fuerat acquisitum: sed ob hoc prius habita non amittit. Licet enim agatur de crimine, nō est tamē huiusmodi quæstio criminalis: vnde per procuratorem potest rite tractari.

Infra lib. 5 tit. de Simonia. cō stitu. Licet heli

IDEM EPISCOPO VERCELLENSI, & abbati de Tileto.

Generales inquisitores, si non seruauerūt debitum inquisitionis ordinem, prudenter & caute se corrigere debent. Item quæ sit forma iuramenti, quam inquisitores exigunt ab inquisitis.

Constit. IIII.

Ibid. cap. Qualiter

QValiter & quādo. Et infra. Si circa Nouariēn. episcopum debitū inqsitionis ordinem seruastis, discretionem vestram in dño commendamus. Si vero qualibet occasione prętermisistis eundē, adhuc ipm tēpore opportuno volumus obseruari, ne inde nascantur iniuriæ, vn de iura nascuntur. Ideoq; mādamus, qua tenus ad conscientiæ vestrę iudicium recurrentes, si contra præscriptum ordinē, tanquam homines excessistis, non pudeat vos errorem vestrū corrigere, qui positi estis, vt aliorum corrigatis errores: qniam apud iudicem districtū, in quam mensura mensi fueritis, remetietur vobis: ita videlicet, vt inueniatis occasionem aliquam congruentem, per quam ne vestra vilescat autoritas, quanto cautius & prudentius poteritis supersedeatis ad pśens: quoniam ex his, quæ inordinate sunt acta, non potest ordinabiliter agi. 21. quæst. 3. ca. Peruenit. Mat. 7

Si vero præscriptum ordinem custodistis, omni gratia & timore postpositis, Deum solum habentes præ oculis, via regia incedentes, sine personaꝝ acceptione in negocio procedatis. Formam vero iuramenti, quam à clericis Nouariēn. sup inquisitione facienda in hoc negocio recepistis, in similibus volumus obseruari: vt videlicet iurent clerici, quod super his, quæ sciunt vel credunt esse in sua ecclesia reformanda, tam in capite, quam in membris (exceptis occultis criminibus) meram & plenam dicant inqsitoribus veritatem. 14. quæst. 5. ca. Neq enim si. Supra lib. 2. constit. 1.

IDEM ARCHIEPISCOPO Arelatensi, & abbati Vallis magnę.

Si is, contra quem inquiritur, iurauit respondere tantum ad interrogata, post confessionem auditur uolens probare excusationes quæ confessionem non premunt, sed exponunt: secus si iurauerit plenam & meram ueritatem dicere.

Constit. V.

Ibid. cap. Cum dilecti

CVm dilecti filij Cistertien. abbas & P. & R. monachi Fōtis frigidi apostol. sedis legati ad ecclesiā Agathen. accessissent, vt in ea legationis officium exercerent, quia de Agathen. episcopo per frequentem clamorem multa sibi fuerāt insinuata siniſtra: voluerunt descendere ac videre, si clamorem opere compleuisset. Et infra. 2. quæst. 7. ca. Deus omnipotens Gen. 6

Quia vero nobis nō cōstitit, sub qua forma

forma Episcopus cũ canonicis Agathen. corã dictis legatis pstiterit iuramentum, vtrũ, videlicet ita iurauerit, vt super statu ecclesiæ plenã & meram diceret veritatẽ, an vt ad inquisita veraciter responderet: Mandamus, quatenus eisdem legatis ex parte nostra mandetis, vt sub qua forma iuramentũ præstiterit, studeant fideliter intimare. Et si secundum responsionem eorꝝ, sub secunda forma iurauit, aut ipse sufficienter, pbauerit, se sub illa forma iurasse, p depositiones testium, qs, pduxit, aut etiam aliorꝝ: cum depositiões illæ nõ fuerint publicatæ, nec productioni testium renunciare curauerit: qm̃ scd'm eandem non teneret ex debito iuramenti, nisi ad inquisita solummodo respondere, vos excusationes suas audire curetis. Et si eas, pbauerit, cum excusationes huiusmodi confessiones non perimãt, sed exponant, quæ tales sunt, vt ad bonũ & malũ valeant retorqueri, & ideo iudicari debent ex causa, eũ sublato appellatiõis obstaculo absoluatis: cũ & si repertus sit culpabilis in qbusdã, ex labore tñ & pudore punitus, qs, ppter hanc causam incurrit, huiusmodi leuis culpa leuiter ei valeat indulgeri. Quod si excusationes illas super dilapidatione, naufragio & simonia, pbare nequiuerit, aut sub prima forma iurauerit, cũ secundũ eandem, nec veritatem tacere, nec admiscere debuerit falsitatem: vos, (non obstantibus excusationibus, quas de nouo proposuit: cũ in cõfessionibus suis nullã de illis omnino fecerit mentionem, quamuis firmiter asseruerit, quod plures ex illis legatis prædictis exposuit, cum hoc p se probare non posset, tãquam qui solus examinabatur ab illis) eũ ab administratione Agathen. ecclesiæ remouere curetis.

3. quæst. 9. ca. Hortamur. 2. quæst. 3. ca. Nullã.

IDEM ARCHIEPISCOPO Terraconen si, & Abbati S. Mariç de Populeto & Archidiacono Barchinonẽsi.

De ueritate criminũ non inquiritur, nisi prius constet de infamia, & tunc nõ inimici uel periuri, sed idonei uiri ad prosequendum inquisitionem & ad testimonium admittuntur: & non probato crimine, indicitur infamatis purgatio.

Constit. VI.

CVm oporteat episcopum. Et infra. Sane venientibus ad apost. sedẽ G. & H. canonicis Vicentinensibus & multa enormia contra Viceñ. episcopum, ponentibus corã nobis, quia illa non debeamus sub dissimulatione transire, vobis inquisitionẽ illorꝝ duximus committendam. Verꝝ dictus episcopus, antequã ad ipsum nostra citatio peruenisset, ad p̃sentiam nostram accedens proposuit qd illi, qui enormia de ipso suggesserant tipo malitiç potius, quam iustitiæ zelo ducti nobis huiusmodi intimarunt: cũ ipsi eius sint inimici manifesti, & cum eius hostibus conuersentur, consanguineos que suos ac complices intendant ad testificandum producere contra ipsum, qui ad denunciandum, seu testificandum admitti non debent, vtpote iuramenti præstiti transgressores, & alijs criminibus irretiti. Et infra. Discretioni vestræ mandamus, quod nisi super prædictis famam ipsius læsam esse noueritis, vos ad inquisitiõem illorꝝ, subito non ꝓcedatis. Quod si ad inquisitionem fuerit procedẽdum, prædictos vel alios, quos ipsius esse constiterit inimicos, nec ad prosequendam inquisitionem, nec ad perhibendum testimonium contra ipsum episcopum admittatis: sed per viros idoneos super his, quæ gesta sunt, inquiratis diligentius veritatem: & si nihil graue probatum fuerit contra ipsum, vos purgationem canonicam indicatis eidem.

2. quæst. 5. ca. Consãguinei accu.

INNOCENTIVS PAPA III.

A denunciatione repellitur publicus concubinarius, excommunicatus & conspirator & is qui non præmonuit. Constit. VII.

Ibid. cap. Cũ dilect.

CVm dilectus filius. Et inf. Si vobis cõstiterit p̃dictos, qꝝ nomine sunt excessus huiusmodi de episcopo nũciati, publice cõcubinarios tũc fuisse, ppter qd in eos fuit excõmunicatiõis sententia promulgata, vel p̃fatũ ep̃m de iã dictis excessibus nõ fuisse p̃monitũ ab eisdem, vel ipsos cõspirasse in eũ, à denũciatiõe repellatis eosdẽ: alioqn audiatis, quæ fuerunt hincinde ꝓposita: eidẽ episcopo autoritate nostra nihilominus prohibentes, ne super his, super quibus ad audientiam nostram fuerit legitime appellatum, præfatos clericos indebite grauare præsumant, donec causa supradicta iuxta formam mandati nostri fuerit terminata.

Inera. lib. 3. de Simonia, constitu. p tuas.

Idem

præfatos clericos indebite grauari præsumat donec causa supradicta iuxta formam mandati nostri fuerit terminata.

IDEM EPISC. GEBENEN.

Crimen probatum per modum inquisitionis, regulariter pœna ordinaria non punitur: sed si impedit ordinis executionem, fit depositio, sicut in accusatione: & si impedit tantum beneficij retentionem, fit priuatio à beneficio, nec poterit iudex hanc pœnam moderare. Constit. VIII.

Ibid. cap. Inquisitionis

INquisitionis negociũ, quã de episcopo & de canonicis Valentiñ. vobis cõmisimus terminandam. Et infra.

Secundo qsistis, quid vobis sit statuẽdum, si contra quempiam per inquisitionem probatum fuerit tale crimen, quod deponeret accusatum criminaliter & cõuictum: in quo quidem duximus distinguendum, vtrum sit tale crimen, quod ordinis executionem susceperit, aut retentionẽ beneficij etiam post pactam pœnitẽtiam impediret: puta si homicidium cõmisisset, vel adeptus esset ordinem, aut beneficium vitio simoniæ: quo casu erit sicut in accusationis iudicio pcedendum: alioquin secundum personæ merita, & qualitatem excessus pœnã poterit iudicantis discretio moderari.

Contra non infamatum super ueritate crimi num inquiri non debet, etiam si libellus famosus contra eum oblatus fuerit in secreto, nec super principali creditur testi, qui iuratus dicit se illius, contra quem inquiritur, inimicum. Idem si hoc dicit ante iuramentum, nisi præsumatur hoc dixisse in fraudem.

Tertiæ dubitationis articulus cõtinebat, vtrum cum duo vel plures iurati affirmant aliquem crimẽ aliquod eisdem videntibus commisisse, de q̃ aliqua infamia non laborat, aliquã illi pœnã infligere debeatis. Et vtrum ad petitionem q̃rundam quasdam scedulas vobis occulte tradentium infamationẽ episcopi continentes, sit ad inquisitionem eor̃, quæ in ipsis continent scedulis, pcedendum, & an fides eor̃ dictis debeat adhiberi, qui post iuramentũ interrogati secreto, vtrũ sint eor̃, de q̃bus inqrit, inimici: Respõdent, q̃d nõ diligũt illos, vel directe inimicos se asserunt eorundẽ, aut etiã ante iuramentum id publice confitentur, nullas tñ inimicitiarũ causas pbabiles ostendentes. Ad hæc respondemus, nullũ esse pro crimine, sup q̃ aliqua non laborat infamia, seu clamosa insinuatio non pcesserit, propter dicta huiusmodi puniendũ: qnimo sup hoc depositiões cõtra eũ recipi nõ debere, cũ inqsitio fieri debeat solũmodo sup illis, de q̃bus clamores aliqui pceſſerunt. Nec ad petitionẽ eor̃, q̃ libellum infamationis porrigunt in occulto, pcedendũ est ad inqsitionẽ sup cõtentis ibidẽ criminibus faciendũ. Aut etiam aduersus eos, contra q̃s fit inqsitio, fides adhibenda dictis eorum, q̃ post iuramentũ vel ante tacite, vel expresse inimicos se asserũt eorundẽ: nisi forsan ante iuramẽtũ in fraudẽ id facere p̃sumant.

5. quæst. 1. ca. Quidã

1. quæst. 1 ca. In primis

Non punitur quis de crimine, de quo non constat nisi per famam, & testium credulitatem: & per dicta paucorum non debet quis apud iudicẽ infamatus reputari.

Quæsiuisti etiã, q̃d statui debeat, si nihil p certã scientiã, sed tantũ p famã, & eor̃, q̃ fuerint inqsiti, credulitatẽ iuratã cõtigerit inueniri. Et vtrũ aliquis super eo crimine reputari debeat infamatus, de q̃ ipsum duo vel tres vel etiã plures dixerint infamatum: licẽt de ipso nihil sinistri in publico audiatur. Ad q̃d est nostra respõsio, q̃d ppter famã & deponentiũ credulitatẽ duntaxat nõ erit ad depositionis sententiã pcedendũ: sed infamatio canonica poterit indici purgatio secũdũ arbitriũ iudicantis, q̃ ppter dicta paucor̃ eũ infamatũ reputare non debet, cuius apud bonos & graues læsa opinio nõ existit.

IDEM EPISCOPO ET Decano Saluatensibus

Si is, de cuius crimine in iudicio constat, petit restitutionem propter iudiciarium ordinem non seruatum, non est audiendus, sed eum tanquam notorium criminosum debet superior de nouo priuare. Constit. IX.

C. de testibus, L. nullum

Ibid. cap. Ad petitionem

AD petitionẽ Galteri q̃ndam Corbiensis abbatis R. P. canonicis Nouiomeñ. à nobis dudũ correctiõe cõmissa. Et inf. Ver̃ dilectus filius G. S. Marię in porticu diaconus cardinalis apostolicæ sedis legatus dicto G. p̃sente, nec reclamãte sup statu monasterij cœpit inqrere diligenter, & cũ inqsitione finita eum Parisius euocasset, ppositur̃ cõtra inqsitionẽ eandẽ si q̃d ratiõabiliter duceret, pponendũ, idẽ p̃sentiã eius audiẽs, allegauit, quod

q̃d in monasterij correctiõe ꝓcedere nõ valebat, q̃ p̃dictis iudicibus prius fuerat autoritate nostra cõmissa, licet cardinalẽ ipsum ex iustis causis se asserẽs habere suspectũ, vocẽ ad nos appellationis emisit: quẽ cardinalis (inspectis q̃ ꝓbata fuerant cõtra eũ) amouit à regimine abbatiæ, dãdo fratribus eiusdẽ loci liberã facultatẽ aliũ eligẽdi: q priorẽ de argentolio elegerunt cõcorditer in abbatẽ. Et inf. Cũ igit nobis de talibus fuerit facta fides, ꝓpter q̃d p̃fatus G. erat merito amouẽdus, & si restituẽdus foret, ꝓpter iudiciariũ ordinẽ nõ seruatũ, ipsum puidimus manere priuatũ regimine abbatię: supradictũ priorem, (pro eo quod p̃fato G. ꝓpter iuris ordinem nõ seruatũ inordinate remoto, intelleximus ob eãdem causam p consequentiã minus legitime substitutũ) per sententiã amouentes: quem qa nõ ꝓpter psonæ vitiũ, vel scientię defectũ, sed propter iuris solennitatem prætermissam amouimus, ipsum postmodum restituimus in abbatem.

1. quæst. 1 ca. In primis

INOCENTIVS PAPA III.

Agenti poßessorio adipiscendæ in beneficialibus, non obstat exceptio criminis, nisi de eo sit infamatus: & infamato, accusatore non probante, uel non apparente, indicitur purgatio, in qua si defecerit, punitur ut conuictus.

Constit. X.

ACcedens ad præsentiam nostram G. quondam nepos H. subdiaconi nostri, sua nobis cõqueſtione monstrauit, q̃d cũ idem H. apud sedem apost. viam vniuersæ carnis ingressus fuisset, ꝓbendam, quã decedens habuerat in eccle sia Cremonen., ei duximus conferendã. Et infra. Mandamus, quatenus, nisi p̃fatus G. sup obiectis eidem in modũ exceptiõis criminibus, videlicet piurio & homicido publice fuerit infamatus, concessionem nostrã sibi factam executioni mãdetis. Deinde si legitimus accusator apparuerit, audiatis quæ fuerint hinc inde ꝓposita: & si prædicta crimina vel eorum aliquod legitime probatum fuerit contra eum, ipsi super eadem prębenda silentium imponatis. Si vero contra eum legitimus non apparuerit accusator, & ipse super prædictis criminibus dinoscitur respersus infamia, purgationem ei canonicam indicetis: in qua si defecerit, imponatis ei silentium. Si autem purgationem præstiterit, contradictores ab eius molestia compescẽtes, eos q eũ nisi sunt impedire in expẽsis legitimis cõdẽnetis.

DE CALVMNIATORIBVS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Camorensi, Segebiensi & Abulensi Episcopis.

Denunciator in probatione criminum deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, donec innocentiam suam purget.

Constit. XI.

Extra lib. 5. tit. 2. de calumniatoribꝰ ca. Cum dilectus

CVm dilectus filius magister scholarũ Palestinus ad sedẽ apost. accessisset, & de suo ep̃o excessus varios nũciasset, examinationẽ cõmisimus excessuum obiectorũ. Et inf. Cũ aũt ꝓcessum negocij examinauerimus diligẽter, nec itel ligere potuerimus probatũ esse sufficienter aliq̃d de prædictis, eundem episcopũ absoluendũ decernimus ab obiectis, vobis mandantes, quatenus memoratũ magistrum scholarũ, donec purgauerit canonice suam innocentiã, scilicet quod non calumnandi animo ad huiusmodi crimina ꝓponenda processit, ab officio & beneficio suspendatis, vt cæteri simili pœna p teriti, ad infamiam suorum facile non ꝓsiliant prælatorum.

2. quæst. 3 ca. Qui nõ proba 2. quæst. 7 ca. Qua Propter

DE SIMONIA, ET ne aliquid pro spiritualibus exigatur, vel promittatur.

INNOCENTIVS PAPA III.

Abbati de Iugo Dei & Priori de Sill.

Pro benedictionibus nubentium & exequijs mortuorum nihil exigi debet. Constit. XII.

Extra lib. 5. tit. 3. de Simonia. cap. Suam nobis

SVam nobis parochiani de villa Franca querimoniã destinarunt, q̃d capellanus eorum pro exequijs mortuorum & benedictionibus nubentium minus licite ab eis pecuniam exigit &

& extorquet. Et infra.

Discretioni vestræ mandamus, quatenus dictũ capellanũ, vt à tanta præsumptione desistat, & etiam pro excessu satis faciat competenter, moneatis sibi (si obedire noluerit) pœnam canonicam infligentes.

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuariensi.

Si per accusationem constat monachũ simoniace fuisse receptum, receptus & recipiens deponuntur. Si uero per inquisitionem, receptus in arctius monasterium detruditur: recipienti uero & maioribus pœna condigna imponitur: & interim ab executione ordinum sacrorum suspenduntur.

Constit. XIII.

Ibid. cap. Dilect⁹ filius.

Dilectus filius A. nuncius tuus, pro parte tua ꝓposuit, q̃d cũ Cantuariensem diœcesim visitans, in monasterijs & religiosis locis pullulasse repereris simoniacã prauitatẽ, ita quod in eis multi precio sunt recepti, q potius gratis recipi debuissent, imo etiam ad religiõis obseruantiã inuitari. Dubitas igitur, an (qa multitudo reperitur in causa) seueritati sit aliquid detrahendum.

1. q̃st. 2. ca. Quã pio. 50. di. ca. vt constitueretur.

Nos inquisitioni tuę taliter respondemus, quod si aduersus eos, qui labe fuerint huiusmodi maculati, accusatio corãte fuerit canonice instituta: postquã crimen fuerit ordine iudiciario patefactũ, tam in dantes, quam in recipientes canonicæ seueritatis exerceas vltionẽ. Quod si de hoc tibi ꝑ solã inqsitionẽ cõstiterit, eos, q ꝑ simoniacam prauitatem in locis talibus sunt recepti, ab illis amotos, ad agẽdã pœnitẽtiã ad monasteria dirigas arctiora. Abbatibus aũt abbatissis, prioribus, prælatis quibuslibet, & officialibus eorundem iniungas pœnitentiam competentem: & donec illam peregerint, eos à sacroꝝ ordinũ executione suspendas, iniungens episcopis tuis, vt hanc formã per suas diœceses studeant obseruare.

Extra lib. 5 tit. 3. de simonia cap. Insinuatum.

18. dist. ca. de eulogijs

Illud tñ gratãter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.

IDEM PRIORI SANCTI Victoris, Magistris I. Bononiẽsi & L. Modicensi canonicis.

Abbas contra testes, qui deposuerunt cõtra eum de simonia in iudicio inquisitionis excipere potest, quod sunt inimici & conspiratores: alias uero exceptiones criminum opponere non potest.

Constit. XIIII

Ibid. cap. Licet Heli 1. Reg. 4 23. quęst. 5 ca. Non sunt

Licet Heli summus sacerdos in se bonus existeret, qa tñ filioꝝ excessus efficaciter nõ corripuit, & in se pariter, & in ipsis animaduersiõis diuinæ vindictã excepit, dũ filijs eius in bello ꝑemptis, ille de sella corruẽs, fractis ceruicibus, expirauit. Ad corrigẽdos igit̃ subditoꝝ excessus, tãto diligẽtius debet p̃latus assurgere, quãto dãnabilius eoꝝ offensas desereret ĩcorrectas, cõtra q̃s (vt de notorijs excessibus taceat) & si tribus modis ꝓcedi possit, ꝑ accusationẽ videlicet, denũciationẽ & inqsitionẽ ipsoꝝ: vt tñ in omnibus diligẽs adhibeat̃ cautela, sicut accusationẽ legitimã p̃cedere debet inscriptio, sic & denũciationẽ charitatiua correctio, & inqsitionẽ clamosa debet insinuatio p̃uenire. Descendã, inqt dñs, & videbo, vtrũ clamorẽ, q venit ad me, opere cõpleuerint. Tũc em̃ clamor ꝑuenit ad p̃latũ, cũ ꝑ publicã famã, aut insinuatinoem frequentẽ subditoꝝ sibi referunt̃ excessus: & tunc debet descendere & videre, id est, mittere & reqrere, vtrũ clamorẽ, q venit, veritas comitet̃. Nã iuxta canonicas sanctiones, si qd de quocunq; clerico ad aures p̃lati ꝑuenerit, q̃d eũ iuste possit offẽdere, nõ facile credere, nec ad vindictã eũ res accẽdere debet incognita, sed corã ecclesię senioribus diligenter est veritas ꝑscrutatãda: vt si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpã feriat delinquentis: nõ tanq̃ sit idem accusator & iudex, sed quasi fama deferente, vel denunciãte clamore, sui officij debitũ exequatur: eo semꝑ adhibito moderamine, vt iuxta iudicij formam, sentẽtię quoque forma dictetur.

81. dist. ca. Dictũ est.

Gen. 18 2. quęst. 1. ca. Deus omnipotens Ionę. 1

86. dist. ca. Si quid vero.

2. quęst. 5. ca. In primis & ibi ca. Multi

Cũ igit̃ de abbate Põposiano ea nobis freq̃nter insinuata fuissẽt, q̃ ab honestate regulari nimiũ dissonabãt, monachis ad p̃sentiã nostrã accedẽtibus, qdã ex ipsis nobis ipsum de simonia, ꝑiurio, dilapidatione, ac insufficiẽtia detulerũt, cõtra q̃s cũ idẽ abbas exciperet, q̃d denũciationẽ huiusmdi fraterna correctio secundum regulam euangelicam non præcesserat, & ijdem constanter assererent, quod correctionem huiusmodi pręmisissent, licet ad

Mat. 18 2. quęst. 1. ca. Si p̃ cauerit

ad probãdum hæc duoꝝ monachorum iuramenta fuiſſent exhita: quia tamen ſuper hoc ipſi nondum contendere deſiſtebant, nos, vt prædiximus, frequentibus clamoribus excitati, ex officio noſtro voluimus inqrere de p̃miſſis omnes monachos, qui vel cũ ipſo, vel contra ipſum acceſſerant, iuramenti vinculo aſtringentes, vt de propoſitis plenam, quam ſcirẽt, exponerent veritatem: quoꝝ depoſitiones cum in ſcriptis redactæ, publicatę fuiſſent, ſuper illis cœperunt mũltipliciter diſputare. Quia vero tum ex aſſertione monachorum, tum ex ipſius abbatis cõfeſſione cognouimus, q̃d idem non modicam ſummam pecuniæ relictam à prędeceſſore ſuo expenderat, & in alia ſumma maiori monaſterium obligarat: nos eum quaſi de dilapidatione ſuſpectum ab adminiſtratione abbatiæ duximus ſuſpendendum. Et quia ſimonia multis modis cõtra ipſum abbatem videbatur eſſe probata, ipſe cõtra teſtes multas exceptiones oppoſuit, ſuper quibus fuerat multipliciter diſputatum: aliꝭ aſſerentibus in crimine ſimoniæ, ſicut in crimine lęſę maieſtatis omnes indifferenter, tam infames, quã criminoſos, non ſolum ad accuſandũ, ſed etiã ad teſtificandũ admittendos: cũ inſtar publici criminis & læſę maieſtatis ꝓcedat accuſatio ſimoniæ: aliꝭs econtrario reſpondentibus, quod licet hæc duo crimina, quantum ad accuſationẽ, quaſi paria iudicentur: differunt tamẽ in multis, cum alia pœna pro vno, & alia pro altero inferatur: & inter perſonas accuſatorum & teſtium ſit vtiq; diſtinguendum: cum non per accuſatores, ſed teſtes crimina comprobentur.

35. quæſt. 6. ca. Epiſcopus in ſynodo

Ne vero vel innocentiæ puritas confuſa ſuccumberet, vel ſimoniæ prauitas effugeret impunita, nos æquitate penſata, illas duntaxat exceptiones oppoſitas probandas admiſimus, quæ probatę nõ de zelo iuſtitię, ſed de malignitatis fomite procedere viderentur.

Supra eod. tit. conſt. Proxima

INNOCENTIVS PAPA III.

An & quando teſtes criminoſi admittantur in crimine ſimoniæ, &c. Conſtit. XV.

PEr tuas literas nobis intimaſti, te dubitare ſuper quadam epiſtola decretali, quam nos aſſeris edidiſſe de teſtibus admittendis cõtra ſimoniacã prauitatem. Noueris igitur, quod nos illam epiſtolam, quæ ſic incipit: Quamuis ad abolendam, nequaquam edidimus: ſed aliam, quæ ſic incipit: Licet Heli, nos edidiſſe fatemur: ad eius intelligentiam credimus diſtinguendum, vtrum is, contra quem agitur de ſimoniaca prauitate, denuncietur ſimpliciter, aut criminaliter accuſetur: & vtrum agatur ſecundũ iuris rigorem, an ſecundum temperantiã æqtatis. Item, vtrum ipſe ſit regularis, qui iam renunciauerit mundo, an ſecularis, qui adhuc in mundo exiſtit, & an inferioris gradus, an excellentioris ſit dignitatis. Ad hæc, vtrum ante fuiſſet clarę opinionis, & bonæ famæ, an grauiter infamatus, & valde ſuſpectus: & vtrum de facili poſſit puniri, an ſine ſcandalo nequeat condemnari. Præterea, vtrum teſtes ſint honeſti, an criminoſi, & an ſint emendati de crimine, an adhuc in crimine perſeuerent. Rurſus, ſi crimina ſint eadem vel minora, an paria, vel maiora: vtrumue teſtes ex zelo iuſtitiæ, an ex malignitatis fomite depoſuiſſe credantur. Deniq; vtrum ad prauitatem ſimoniacã detegendam ſola dicta teſtium inducantur, an alia etiam adminicula ſuffragentur.

2. quæſt. 1 ca. In primis

23. quæſt. 4. ca. Non poteſt

Hæc omnia ſunt ad intelligentiam illius epiſtolæ diſtinguenda. Ille quidem Pompoſianus abbas, qui iam pridem renunciauit mundo, erat de ſimonia, periurio, dilapidatione ac inſufficientia grauiter infamatus. Cũq; per monachos, qui iurauerant perhibere teſtimonium veritati, ſimonia multis modis videretur eſſe probata: ipſe contra teſtes multas exceptiones oppoſuit, conſpirationes videlicet, inimicitias capitales, furtum & adulteriũ, vt eos à teſtimonio remoueret. Nos vero (ne innocentiæ puritas confuſa ſuccumberet, vel ſimoniæ prauitas effugeret impunita) illas duntaxat exceptiones probandas admiſimus, quibus forte probatis, teſtes non zelo iuſtitiæ, ſed malignitatis fomite proceſſiſſe conſtaret, vt conſpirationes & inimicitias capitales: cæteras aũt exceptiones, vt furti, adulterij, propter immanitatem hæreſis ſimoniacæ (ad cuius comparationem cætera crimina quaſi pro nihilo reputant) duximus repellendas: qm̃ & ſi ꝓbatę fidẽ

18. quæſt. 2. ca. Si qs Abbas

11. quæſt. 1 ca. Coniurationum

1. quæſt. 1 ca. Patet Simoniacos

testiũ debilitarent in aliquo, non tamen euacuarent ex toto, alijs adminiculis suffragantibus, præsertim cum testes de crimine fuerint emendati.

Tales igitur contra talem taliter duximus admittẽdos, non secundũ rigorem iuris, sed secundum temperantiam æquitatis, cum ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine: sed ciuiliter, vt ab administratiõe amoueretur, tanq̃ immeritus & damnosus: & vtiq; tales prælati ex leuioribus causis possunt ab administrationibus amoueri, sicut quorũdam religiosorum approbata consuetudo deposcit. Vnde p̃dictus abbas nõ expectata sententia, quasi male conscius sibi, cessit.

IDEM ABBATI TEMblacensi.

Non imputatur electo confirmato, si eo prohibente pro ipsius confirmatione pecunia data fuit. Constit. XVI.

Ibid. cap. Sicut tuis

SIcut tuis literis intimasti, cũ in Temblacen. ecclesia fueris monachus, fuisti tandem promotus ad regimen ecclesiæ Floren. Verum abbate Temblacensi post sublato de medio: ipsa quæ prius te filium habuerat, in patrem per electionẽ canonicam te vocauit. Et quia pastore carebat Leodien. ecclesia cathedralis, ad Colonien. ecclesiam, quæ tua est metropolis, proficiscens, ipsius autoritate in Temblacen. ecclesia interim ministrasti. Cęterum postquam in Leodien. ecclesia fuit episcopus institutus, is à te requisitus, electionem de te factam noluit confirmare. Verum cum hæc fieri pro extorquenda pecunia comperisses, sub interminatione anathematis vetuisti, ne pro facto huiusmodi aliqua pecunia offerretur. Sed quidam de fratribus, te incõsulto & ignorante, contra excõmunicationis, à te factæ, sententiam venientes, promiserunt pecuniã, & etiam exoluerunt: & sic ab episcopo inuitatus, institutionẽ ab eo accepisti libere, quẽadmodum postulabas. Et infra.

Supra lib. 1. consti. Cũ inter canoni.

1. quæst. 3 ca. Præsẽtium

Quamuis aũt secundum sacrorum canonum instituta, etiam paruuli, qui cupiditate parentum ecclesias per pecuniam sunt adepti, eas dimittere teneãtur: quia tamen longe diuersum est non præbere consensum, & expressum aliquid prohibere: taliter duximus respondendum, q̃niam ex eo, quod contra prohibitionem & voluntatem tuam (à qua postmodum minime recessisti) aliqs penitus te ignorante promisit pecuniam, & exoluit, præsertim quum is nulla sit tibi consanguinitate cõiunctus, nihil debet tibi ad pœnam vel ad culpam, sicut credimus, imputari, nisi postea consenseris, pecuniã soluendo promissam, aut reddendo solutã: alioqui cõtingeret, quod alicuius factũ insidias inimico parantis ei damnosum existeret, cui penitus displiceret: & sic aliquis de fraude sua commodum reportaret.

C. de pœnis. L. sancimus

Illos autem qui dederunt pecuniam, vel etiam receperunt, intantum constat esse culpabiles, quod si excessus eorum esset ecclesię manifestus, q̃ nõ iudicat de occultis, pœna essent canonica feriendi.

33. dist. ca. Erubescãt

IDEM DECANO BELuacensi.

Si clericus cum pacto confert ecclesiæ bona sua, ut in ipsa recipiatur in canonicũ, & illa sibi retineat pro præbenda, simonia committitur: secus si hoc fiat sine pacto. Const. XVII.

Ibid. cap. Tua nos duxit 1. quæst. 3 ca. Quam pio

TVa nos duxit discretio consulendos. Et infra. Deuotioni tuæ taliter respondemus, quod si quis clericus cum conditione vel pacto largiatur, aut offerat bona sua, vt illa postmodum pro præbenda retineat, & in canonicum admittat, huiusmodi oblatio vel receptio fieri nõ poterit sine vitio simoniæ, cum in talibus omnis pactio aut conuentio cessare debeat, iuxta canonicas sanctiones. Si vero pure ac sine pacto ex conditione qualibet offerat, rogans humiliter, vt in canonicũ admittatur, & bona sua retinere sibi liceat pro præbenda, & clerici eiusdem ecclesiæ pure cõsentiant, huiusmodi exceptio fieri potuit absque scrupulo simoniacæ prauitatis.

Licet aũt taliter duximus respondendum, quia nobis datũ est de manifestis tantũmodo iudicare: si tamen is, qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, vt per tẽporalia bona, quæ offert, spiritualia valeat adipisci, & clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia pciperẽt, admissuri, sine dubio tam ille, q̃ isti apud districtum iudicem, qui scrutator est cor dium,

Hiere. 11

Apoc.2 dium,& cognitor secretorum, culpabiles iudicantur.

IDEM PRIORI CARTHVS.

Non debet quis ordinē recipere ab eo, quem credit simoniacum: sed ministrare potest in illis, quos prius ab isto recepit.

Const. XVIII.

Ibid. cap. Per tuas PEr tuas literas intimasti, quod cū B. in quadam domo Carthusiensis ordinis suscepisset habitum monachalē, à diœcesano episcopo fuit in subdiaconum ordinatus: sed postmodū didicit ex relatione quorundam, quod episcopus multoties commiserat vitium simoniæ: propter quod idem monachus in suscepto formidat ordine ministrare, nolens ab eodē episcopo ad superiores ordines promoueri. Et infra.

33. dist. ca Hauuisse Nos igitur respondemus, vt idem in ordine sic suscepto secure ministret: sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, ne forte ædificet ad gehennam: licet ex eo, quod conscientiam nimis habuerit scrupulosam, in difficultatem huiusmodi sit collapsus: quā vtiq; non euadet, nisi deponat errorem.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo.

Pro chrismate uel inuestitura ecclesiarum, nihil exigi debet, nec excusat consuetudo uel nominis uariatio. Const. XIX.

Ibid. cap. In tantū INtantum peccatis exigētibus corda quorundā simoniaca prauitas depra uauit. Et infra. Sane peruenit ad audientiam nostram, quod cum olim quidā suffraganei tui pro chrismate certā consueuerant pecuniæ accipere quātitatem, non metuentes pœnam canonicā, & correctionē tuā eludere cupientes, tēpus faciendę solutionis anticipant, recipientes in media quadragesima, quod recipere consueuere post Pascha: & vt causam recipiendi dissimulent, nomen denariorū variāt, denarios, quos prius chrismales, secundo Paschales dicebant, consuetudinem mediæ quadragesimæ nuncupantes. Et infra. Cū vero expressius exprimat venditionis speciem, qui prius recipit preciū, quā rem conferat p̄ciosam, & gratis sit gratia cōferenda: mandamus, quatenus taliter excessus corrigas supra dictos, suffraganeos tuos, & officiales eor; à tā illicita exactione compescens, quod alior; culpa tibi ob tuam negligētiam nō imputetur ad pœnā. Prauam etiam illam consuetudinem de tua prouincia studeas abolere, per quā pro eccle siarum inuestitura archidiaconi marchā argenti, minores vero decani vaccam al bam sibi dari postulant, vel certam solui pecuniæ quantitatem.

Extra lib. 5. tit. 3. de simonia cap. Ea q̄ de.

INNOCENTIVS PAPA III.

Ordinatus in subdiaconum, qui prius præsentatori suo promisit, quod nil ab eo peteret, in suscepto ministrare, uel ad superiores ordines ascendere sine dispensatione non potest, etiam si peccare non crediderit. Const. XX.

Ibid. cap. Per tuas PEr tuas nobis literas intimasti, q̄d cū D. lator p̄sentium vellet in subdiaconum ordinari, & certū titulū non haberet, quendā presbyter exorauit, vt ipsum ad ecclesię suæ titulū præsentaret: q̄d cum ille facere recusaret, ipse illi firmiter repromisit, q̄d nunq̄, si p̄sentaret eundem, in ecclesia sua aliquā peteret portionē. Et sic ad p̄sentationem eius extitit ordinatus, nec se in hoc egisse aliquid illicitum intellexit. Et infra. Nos inq̄sitioni tuæ taliter respondemus, q̄d nisi cum eo fuerit misericorditer dispēsatum, nec ad superiores ascendere, nec in suscepto debet ordine ministrare.

INNOCENTIVS PAPA III.

Simonia est dare pecuniam pro uicariatu, uel pro alia administratione rerum spiritualium seu ecclesiasticarum habenda, & dantes & recipientes sunt ab illa ecclesia eijciendi.

Const. XXI.

Ibid. cap. Cōsulere COnsulere. Et infra. Quicunq; vice dominatū, vel aliā ecclesiasticarū rer; administrationem per pecuniam obtinere voluerit, tam ementes, q̄ vendētes cum Simone percelluntur, & ab illa ecclesia, in cuius cōtumeliā dare pecuniā, & accipere voluerūt, iuste excluduntur.

DE IVDÆIS ET Saracenis.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Senonensi, & Episcopo Parrhisiensi.

Iudæi nutrices uel seruiētes Christianos habere non debent: contra facientibus interdicitur Christianorum commercium.

Const. XXII.

Extra lib. 5. tit. 6. de Iudæis & saracenis. cap. Et si Iudæos

ET si Iudęos, (quos propria culpa sub misit perpetuæ ser uituti) pietas Chri stiana receptet, & sustineat cohabita tionem illoꝝ: ingrati tñ nobis esse non debent, vt reddant Christianis pro gratia contumeliam, & de familiaritate cõtemptum: qui tanq̃ misericorditer in nostram familiaritatẽ admissi, nobis il lam retributionẽ impendunt, quã iuxta vulgare prouerbium, mus in pera, serpẽs in gremio, & ignis in sinu, suis consue uerunt hospitibus exhibere.

13. quæst. 1. ca. Ecclesi as. ¶ Item præcepit

Accepimus aũt, quod Iudæi faciunt Christianas filiorum suoꝝ nutrices, & (quod non tantum dicere, sed etiam ne fandum est cogitare) cum in die resurrectionis dominicæ illas recipere corpus & sanguinem Iesu Christi cõtingit, per triduũ anteq̃ eos lactent, lac effundere fa ciant in latrinam. Alia insuper contra fi dem catholicam detestabilia & inaudita cõmittunt: propter q̃ fidelibus est veren dũ, ne diuinam indignationẽ incurrant: cũ eos ꝓpetrare patiunt indigne, q̃ fidei nostræ confusionẽ inducunt. Et infra.

26. dist. ca. Facientis culpam

Inhibemus ergo districte, ne de cæte ro nutrices, vel seruientes habeant Chri stianos, ne filij liberæ filijs famulẽtur an cillæ: sed tanq̃ serui à domino reprobati, in cuius mortem nequiter coniurarunt, se saltem per effectum operis recogno scant seruos illorum, quos Christi mors liberos, & illos seruos effecit. Et infra.

22. quæst. 4 ca. Dicat aliquis

Si vero nutrices & seruientes non di miserint Christianos, sub excõmunica tionis pœna inhibeatis districte omni bus Christianis, ne cum eis cõmercium aliquod audeant exercere.

INNOCENTIVS PAPA III.

Iudæus qui percusserit clericum, temporali ter punitur: & si de facto puniri non potest, in terdicitur sibi Christianorum cõmercium, donec satisfecerit iniuriam passo.

Constit. XXIII.

Ibid. cap. Postulasti

POstulasti, qualiter cõtra Iudæũ ꝓce dere debeas, q manus iniecit in quẽ dã clericum violentas. Ad q̃d breuiter rñdemus, ꝙ si dictus Iudęus tuę iurisdi ctiõis existit, ipm pœna pecuniaria puni as, vel alia (scd'm q̃d cõuenit) tẽporali, fa ciens læso satisfactionẽ congruã exhibe ri. Alioquin eius dominũ moneas & in ducas, vt passo iniuriã, & ecclesię ab eo sa tisfieri faciat competenter. Quod si dñs eius neglexerit adimplere, tu Christia nis omnibus per censuram ecclesiasticã interdicas, ne cum ipso Iudęo antequam satisfaciat, ꝓsumant cõmercia exercere.

DE HÆRETICIS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Bona hæreticorum confiscantur, & in ter ris ecclesiæ applicantur fisco ecclesiæ, in terris imperii iudicis secularis fisco: & procedit etiã si catholicos habent filios.

Constit. XXIIII.

Extra lib. 5. tit. 7. de hæreticis cap. Vergentis

VErgentis in senio sęculi corruptelã. Et infra. In terris vero temporali no strę iurisdictioni subiectis, bona hæ reticoꝝ statuimus publicari: & in alijs idem præcipimus fieri per potestates & principes seculares, quos ad id exequen dum (si forte negligẽtes extiterint) ꝓ cen suram ecclesiasticã, appellatione remota, cõpelli volumus, & mãdamus, vt nec ad eos bona eoꝝ vlterius reuertant, nisi eis ad cor reuertẽtibus, & abnegantibus hæ reticoꝝ consortium misereri aliquis vo luerit, vt temporalis saltem pœna corri piat, quem spiritalis nõ corrigit disciplı na. Cũ enim scd'm legitimas sanctiones, reis læsæ maiestatis punitis capite, bona confiscentur eoꝝ, filijs suis vita solũmo do ex misericordia conseruata, quanto magis, qui aberrantes à fide dñi Dei fili um Iesum offendunt, à capite nostro, q̃d est Christus, ecclesiastica debẽt districtio ne ꝑcidi, & bonis tẽporalibus spoliari: cũ lõge sit grauius, æternã, q̃ tẽporalem lædere maiestatẽ. Nec huiusmodi seue ritatis censuram orthodoxoꝝ exhære datio filioꝝ, quasi cuiusdam miseratio nis ꝓtextu debet vllatenus impedire, cũ in multis casibus (etiam secundum diui num iudicium) filij pro patribus tempo raliter puniantur, & iuxta canonicas san ctiones quandoq; feratur vltio, non so lum in autores scelerũ, sed etiam in pro geniem damnatorum.

Extra lib. 2. tit. 1. de Iudicijs. cap. Nouit ille q

32. dist. ca. Plurimos

17. quæst. 4 ca. Sicut q ecclesiam

33. quæst. 5. ca. Cũ mul tæ

IN-

INNOCENTIVS PAPA III.

Aduocati & notarij hæreticis uel eorum defensoribus fauentes, aut sub eis litigantibus patrocinantes, & pro eis instrumenta scribentes, infames sunt, & ab illo officio suspensi.

Constit. XXV.

Ibid. cap. Si aduersus

SI aduersus nos terra consurgeret. Et infra. Quia timerri plus solet, quod specialiter iniungitur, quàm quod generaliter imperatur: vobis aduocatis & scriniarijs firmiter inhibemus, ne hæreticis, credẽtibus fautoribus, vel defensoribus eorundem in aliquo pręstetis auxilium, consilum aut fauorem: nec eis in causis, vel in factis, vel aliqbus litigantibus sub eoꝝ examine vestrum patrocinium præbeatis, & pro ipsis publica instrumenta vel scripta facere nullatenus attentetis. Quod si contra p̃sumpseritis, ab officio vestro suspensos, perpetuę vos decernimus infamię subiacere.

23. dist. ca. Quamq̃ 25. quęst. 2 ca. vniuersa

IDEM VNIVERSIS CHRIstifidelibus, tam in vrbe Metensi, quàm in eius diœcesi constitutis.

Laici non prædicent, nec occulta conuenticula faciant, nec sacerdotes reprehendant.

Const. XXVI.

Ibid. cap. Cum ex

CVm ex iniuncto. Et infra.

Licet autem desiderium intelligendi diuinas scripturas, & secundum eas studium adhortãdi rep̃hendendum non sit, sed potius commendandũ: in eo tamen apparent quidam laici merito arguendi, quod occulta conuẽticula celebrant, officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum cõsortium aspernantur, qui talibus non inhærent.

11. quęst. 1 ca. conspirationum 38. dist. ca. Sedulo Ioan. 1

Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, intantum odit opera tenebrarum, vt apostolos suos in mundum vniuersum prędicaturos euangelium omni creaturæ missurus, eis præceperit aperte, dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Et infra.

Mar. 16

Mat. 10

1. Cor. 12

Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia vero eundem actum nõ habent: ita multi sunt ordines in ecclesia, sed non omnes habent idem officium: quia secundum Apostolum, alios dominus dedit apostolos, alios prophetas, alios autem doctores, &c̃. Cum igitur doctorum ordo sit quasi præcipuns in ecclesia, non debet sibi quisq; indifferẽter prædicationis officium vsurpare. Nam secundum Apostolũ, quõ prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit apostolis: Rogate dñm messis, vt mittat operarios in messem suã. Quod si forte quis argute respondeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, & si non visibiliter mittantur ab homine, cũ inuisibilis missio multo sit dignior, quam visibilis: & diuina longe sit melior, quàm humana: potest rationabiliter respõderi, quod quum interior illa missio sit occulta, nõ sufficit cuiquam nude tantum asserere, quod ipse sit missus à Deo: quum hoc q̃libet hæreticus assereret: sed oportet, q̃d astruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel scripturæ testimonium speciale. Vnde cum dñs vellet mittere Moysen in Aegyptum ad filios Israel, vt crederẽt ei, quod mitteretur ab ipso, dedit ei signum vt conuerteret virgam in colubrum, & virgam iterum reformaret. Ioannes quoq; Baptista speciale suæ missionis testimonium protulit de scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viã domino, sicut ait Esaias propheta. Et infra.

29. dist. ca. Singula

Eph. 3

16. quęst. 1 ca. Adijcimus.

Rom. 10

Mat. 9

1. quęst. 1. ca. Teneamus

Exo. 7 De cõsec. dist. 2. ca. Reuera

Esa. 40 Ioan. 1

Mat. 3

Licet autem scientia sit valde necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia iuxta verbum propheticum, labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius. Non est tamen simplicibus sacerdotibus etiam à scholasticis detrahendum, quum in eis sacerdotale officium debeat honorari. Propter quod dominus in lege præcepit: Dijs non detrahes, sacerdotes intelligens. Qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem deorum nomine nuncupantur. Et infra.

Mal. 2 43. dist. ca. Si Rector 38. dist. ca. Sedulo

Exo. 22 Ioan. 10

Nec quisquam suæ pręsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehẽdisse prophetã: vel, q̃d dominus ait: Quis ex vobis arguet me de pctõ? quum aliud sit fratrem in se peccantem occulte corripere (quod quisq; tenetur efficere secundum regulam euãgelicam: in quo casu sane potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina) & aliud est fratrem suum delinquẽtem

Ioan. 8

Nume. 22

reprehendere manifeste, quod vtiq; nulli licet, secundum euangelicam veritatē. Nam qui etiam dicit fratri, fatue, reus erit gehēnæ ignis. Rursus, aliud est, quod prælatus sponte de sua confisus innocētia, subditorum se accusationi supponit (In quo casu præmissum domini verbū debet intelligi) & aliud est quod subditus non tam animo reprehendendi, quā detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cum ei potius incumbat necessitas obsequendi. Quod si forte necessitas postularet, vt sacerdos tanquam inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinate apud episcopū, ad cuius officium, tam institutio, quā destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

55. dist. ca. euāgelica Matt. 5

2. quęst. 7 ca. Nos si incōmpetenter

18. quęst. 2 ca. Si quis abbas

DE SCHISMATICIS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Archiepiscopo Bisuntino.

Ordinatus à schismatico, ab officio est repellendus, nisi probet secum dispensatum per habētem potestatem. Constit. XXVII.

Extra lib. 5 tit. 8. de schismaticis, cap. Fraternitati tuæ

FRaternitati tuę. Et infra. Priorem, quē asseris à schismatico ordinatū, ab officio poteris repellere incunctāter, nisi legitime ꝓbauerit secum fuisse misericorditer dispensatum, & ab ea persona, quæ super hoc potestatem habuerit dispensandi.

DE APOSTATIS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Infamatus de apostasia compellitur se purgare. Const. XXVIII.

Extra lib. 5. tit. 9. de Apostatis cap. Tuæ fraternitati

TVę fraternitati. Et infra. Super secūdo articulo inquisitionis tuæ duximus respondendū, quod clerici, qui sunt de apostasiæ crimine infamati, qui videlicet abiecerunt habitū clericalem, non sunt in seculari habitu tolerandi, sed per districtionem ecclesiasticam coercendi, donec deficiente probatione ad infamiam abolendā purgationem canonicam curauerint exhibere.

DE HOMICIDIO.

INNOCENTIVS PAPA III.

Episcopo Lugdunensi.

Homicidium casuale non imputatur ei, qui dedit operam rei licitæ, nec fuit in culpa. Constit. XXIX.

Extra lib. 5. tit. 12. de Homicidio. cap. Dilectus filius

DIlectus filius A. cappellanus ꝓposuit, q̄d cum quadam corporis molestia grauaretur, vt comedendi appetitum aliquantulū excitaret, equū, quem nutriebat, ascendit: qui quum bene non pareret habenis, sed præter sessoris arbitrium saltibus lasciuiret, ipse (vt eius refrenaret impetum) freno vim intulit, equumq; calcaribus stimulauit: cumque fracto freno equus proprio arbitrio relictus curreret, festinanter quædā mulier veniens ex obliquo infantulum baiulans obuiauit: in quam æquus irruens (procul abiecto sessore) puerum prædictum oppressit.

Ideoq; mandamus quatenus si est ita, quum idem cappellanus nec voluntate nec actu homicidium perpetrauit, nec dedit operā illicitæ rei, nō īpedias, q̄ minus diuina possit officia celebrare.

ff. de furtis L. Qui iniuriæ L. dist. ca. Hi qui

IDEM METENSI EPISC.

Homicidium non imputatur ei, qui dedit operam rei licitæ, nec fuit in culpa. Const. XXX.

Ibid. cap. Ex literis

EX literis tuæ fraternitatis accepimus, quod quum H. presbyter fœnum vellet de curru deponere, perticam superius alligatam proiecit in terram: & cum fœno insisteret deponēdo, puerum quendam iuxta currum repperit semiuiuum, in quo præter modicum liuoris in fronte nihil inueniri potuit læsionis.

Nos autem ab eodem quæsiuimus sacerdote, si priusq̄ iaceret perticā circūspexisset solicite, an aliquis esset circa currū: qui quod diligētissime circumspexisset asseruit,

asseruit,sed q̃d vidisset aliquem denegauit. Ad te igitur remittentes eundem, Mandamus,quatenus,si res ita se habet, nisi circa eundem graue scandalũ sit exortum,vel tanta laboret infamia,q̃d deficiente accusatore, oporteat eidem canonicam purgationem indici,ipsum libere permittas exequi officium sacerdotis.

IDEM BISVNTINO ARchiepiscopo.

Summatur ista ut duæ præcedentes constitutiones.

Ibid. cap. Ex literis tuæ

Constit. XXXI.

EX literis tuæ fraternitatis accepimus,q̃d qdam monachus ad deponẽdam de campanili campanam subseruiens,quia q̃ddam lignum corruit ipso mouente, quendam puerũ oppressit & occidit. Quocirca mãdamus, quatenus si monachus ipse rem necessariam agebat & vtilem,& in loco,per quem aliquẽ trãsire non crederet, vel ibidem existere, vel etiã illuc de consuetudine venire,quã do lignum dinoscitur mouisse, satis poterit,præsertim in monasterio,ad altiores ordines promoueri.

IDEM EPISCOPO PAduano.

Summarium ut in præcedentibus.

Ibid. cap. Significasti

Constit. XXXII.

SIgnificasti nobis quod cũ F.clericus equitaret,equus, cui insidebat, tã se, quam ipsum proiecit in aquã, vnde clericus ipsum grauiter calcaribus stimulauit;equus vero cũ existeret bucca durus, præter voluntatem sessoris,raptus in cursum,mulierem quandam obuiam habuit,quã ex improuiso pedibus interfecit. Cumq; nos ab eodem clerico feciſſemus inquiri,vtrũ equi vitium prius sciuisset, illud asseruit se ignorasse. Ideoq; mandamus, quatenus,si ita est,ad cautelã iniungas eidem pœnitẽtiam competentẽ: qua peracta, non impedias, quo minus in susceptis ministret ordinibus & ad maiores valeat promoueri.

23. quæst. 1 ca. Excõmunicatorum

INNOCENTIVS PAPA III.

Non censetur homicida is,quo prohibente & causam non dante à consanguineis homicidium committitur.

Ibid. cap. Petrus diaconus

Constit. XXXIII.

PEtrus diaconus&monachus sancti Ioannis de Puna sua nobis insinuatione monstrauit, q̃d cum ipsum quondam seculari habitu in ecclesia de Rigelo beneficium obtinentem, abbas illius ecclesiæ eodem beneficio spoliasset; cognati & amici eius irati plurimũ & commoti ,nocte quadã in domo diaconi cõuenerunt,& cœna facta,dicebant,quod vindictam volebãt sumere de abbate,inhibiti autem expresse ab eodẽ diacono, ne abbatem occiderent, aut aliquid sibi facerent,vnde ordinis sui discrimen incurreret,& animæ detrimentum:nihilominus irruerunt in eũ, & plagis impositis,abierunt semiuiuo relicto:qui post dies aliquot experauit.Et infra.

Quocirca mandamus,quatenus, si p̃missa noueris veritate subnixa,sępedicto diacono,non solũ in diaconatus officio ministrari, sed etiam ad ordinem presbyteratus ascendere,si aliud canonicum nõ obstiterit, liberam cõcedas autoritate apostolica facultatem: præsertim si super hoc non fuerit respersus infamia: cum ei non debeat imputari,q̃d contra prohibitionem eius expressam, eo causam vel occasionem non dante,ausu sacrilego fuit ab ipsius consanguineis attentatum.

Extra lib. 5. tit. 3. de simonia. cap. Sicut 2. 23. quæst. 5 ca. Cũ hoc mo

IDEM ABBATI SANCTISSImæ Trinitatis de Meldenberga.

Irregularis censetur, qui alium letaliter percussit;licet ab alijs fuerit extinctus. Idem si non apparet an' lethaliter, si etiam percussus ab alijs obijt, & non apparet ex cuius uulnere decesserit,idem est si non percusserit lethaliter, si animũ occidendi habuit, & ex aliorum uulneribus percussus expirauit. Constit.XXXIIII.

Ibid. cap. Significasti

SIgnificasti nobis,quod cum qdã maleficus ingressus ecclesiam, eucharistiam cum altarium ornamẽtis & libris ecclesiasticis extra ecclesiam asportasset, L.presbyter ecclesiæ canonicus regularis præfatum iniquitatis filium fossorio arrepto percussit:sed si ad mortem fuit ictus huiusmodi,tu & ipse penitus ignoratis,quẽ parochiani ecclesię videntes ornamẽta ecclesię asportantẽ,arreptis gladijs & fustibus in eodem loco ptinus occiderunt.Et inf. Nos in p̃misso casu credimus distinguendũ,vtrũ cõstare possit, q̃d p̃fatus sacerdos nõ inflixit pcussionẽ lethalem,de qua,si aliorum non fuissent vulnera subsecuta , percussus mini-

me interñſſet:& ſi percuſſor voluntatem non habuerit occidendi, neq; ipſius ſtudio,conſilio,vel mãdato proceſſerint aliñ contra illum.

Et quidem,ſi hoc ita ſe habet(q̃d forſan ex eo poſſet oſtendi,ſi certa apparuiſſet percuſſio ab eodem inflicta tam modica & tam leuis,in ea parte corporis, in qua quis de leui percuti nõ ſolet ad mortem,vt peritorum iudicio medicorum talis percuſſio aſſereretur nõ fuiſſe letalis) cum de cæteris credendũ ſit ipſi, q non accuſatur,vel denunciatur ab aliquo,ſed per ſeipſum cõſiliũ appetit ſalutare, poſt pœnitentiã ad cautelam iniunctam, in ſacerdotali poterit officio miniſtrare, maxime religionis accedente fauore, cũ ſit canonicus regularis, & ſine omni ſcãdalo poſſit ſacerdotale officium celebrare. Quod ſi diſcerni non poſſit,ex cuius ictu interiit,in hoc dubio tanq̃ homicida debet haberi ſacerdos:& ſi forte homicida non ſit,à ſacerdotali officio abſtinere debet:cũ in hoc caſu ceſſare ſit tutius,quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum,in reliq̃ vero magnum periculum timeatur. Et infra.

Si vero, quemadmodum perhibetur, ſacerdos iſte prius percuſſus ab illo ſacri lego, mox eum cum ligone in capite repercuſſit, quamuis vim vi repellere omnes leges & omnia iura pmittant:quia tamen illud debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelę, non ad ſumendam vindictam, ſed ad iniuriam propulſandam: nõ videtur idem ſacerdos à pœna homicidij penitus excuſari, tum ratione inſtrumenti, cum quo ipſe percuſſit,q̃d cũ graue ſit,non ſolebat leuem plagam inferre:tum ratione partis, in qua ipſe fuit percuſſus,in qua de modico ictu quis letaliter ſolet lædi.

Extra lib. 5.tit.39.de ſententia excõ. cap. Si vero 1.

INNOCENTIVS PAPA III.

Religioſus chirurgiam exercens, ſi ex ea mors ſequitur,irregularis eſt,etiam ſi ſit peritus & diligens, & hoc fecerit cauſa pietatis: ſed cum eo poſt ſatisfactionem miſericorditer diſpenſari poteſt.

Conſtit. XXXV.

Ibid. cap. Tua nos

TVa nos duxit fraternitas conſulendos.Et infra. Quæſiuiſti, quid ſit de quodam monacho ſentiendum,q credens ſe quandam mulierem à gutturis tumore curare, vt chirurgicus cũ ferro tumorem illum aperuit,&cum tumor aliquantulum reſediſſet,ipſe mulieri præcepit,ne ſe vẽto exponeret vllo modo,ne forte ventus ſubintrans gutturis apertionem, ſibi cauſam mortis inferret:ſed mulier eius mandato contempto, dum meſſes colligeret,vẽto ſe expoſuit incaute,& ſic per apertionem gutturis ſanguis multus effluxit,& mulier diem vltimum ſic finiuit: vtrum videlicet cũ prædictus monachus ſit ſacerdos,liceat ei ſacerdotale officium exercere?

Nos igitur fraternitati tuæ reſpondemus,quod licet ipſe monachus multum deliquerit officiũ alienum vſurpãdo, q̃d ſibi minime congruebat: ſi tamen cauſa pietatis, & non cupiditatis id egerit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemq; ſtuduit,quam debuit,diligentiam adhibere,non eſt ex eo q̃d per culpã mulieris contra conſilium eius accidit adeo reprobandus,quod non poſit ſatisfactionem condignam cum eo miſericorditer agi poſſit,vt diuina valeat celebrare, alioquin interdicenda eſt ei ſacerdotalis ordinis executio de rigore.

Qui iudici ſeculari dedit interſignia furis,à quo fuit uulneratus, irregularis non eſt,licet ille poſtmodum occidatur.

Ad vltimum fuit ex parte tua ppoſitũ, quod qdam ſcholaris metuens, quod latrones in hoſpitio ſuo eſſẽt, de ſtrato cõ ſurgens,reperit ibi furem: qui non ſolũ ipſum ſcholarẽ proſtrauit ad terrã,ſed pene ad mortem vulnerauit eundem. Et infra. Mane itaq; ſcholares latronẽ quęſierunt eundem,quem vulneratum inuentũ poteſtati Vincentiæ tradiderũt:corã q̃ conſtanter negauit quod prẽmiſſa minime perpetrauit:vnde præfata poteſtas ad eundem ſcholarem nũcios deſtinauit,vt exponeret, ſi qua ſciret de fure prædicto,vel traderet interſignia:qui cultrum, quem ipſi latroni abſtulerat,& fotulares ab eodem in ipſius domo dimiſſos,quos abſtraxerat,ne pedum ſtrepitus audiret, nuncijs tradidit memoratis, ſup eodem facto ſe nihil amplius intromittẽs.Poteſtas igiſ receptis talibus interſignijs, latronẽ ipſum apparitoribus ſuis tradidit pu-

puniendum: qui sibi amputauerunt viri lia, & oculos eruerunt. Latro vero ira & dolore commotus, nec potum sumpsit, nec cibũ: & sic de medio est sublatus. Vn de per nostrum oraculum postulas edoceri, vtrum præfatus scholaris ad sacros valeat ordines promoueri?

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respõdemus, quod si præfatus scholaris dignis meritis adiuuatur, propter præscriptum euentum, à susceptione sacrorum ordinum, nullatenus est arcendus.

IDEM PPIORI ET FRAtribus Carthusiæ.

Qui dat causam abortioni, homicidia est, si conceptũ erat uiuificatum animal rationale, alias secus Constit. XXXVI.

Ibid. cap. Sicut ex literarum

SIcut ex literarũ vestrarum tenore accepimus, cum quidam presbyter vestri ordinis, qui prius fuerat niger monachus, quandam mulierem pregnantem, cum qua contraxerat cõsuetudinem inhonestam, & quæ asserebat se concepisse ex eo, per zonam arripuerit quasi ludẽs, ipsa per hoc fic se asseruit esse læsam, q̃d occasione huiusmodi abortiuit: propter quod idem presbyter proborũ virorum vsus consilio, seipsum duxit ab altaris ministerio sequestrandum. Et infra.

33. quæst. 2 ca. Quod vero

Nos vero deuotioni vestrę insinuatione pręsentium respondemus, quod si nõ dum erat viuificatus conceptus, ministrare poterit: alioquin debet ab altaris officio abstinere.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non imputatur clerico ciuiliter iustitiam petenti de laico, si iudex in laicum exercet uindictam sanguinis. Constit. XXXVII.

Ibid. cap. Postulasti

POstulasti. Et inf. Quæsiuisti pterea, vtrũ cõtra q̃sdam contempta excõmunicationis sententia debitas ecclesijs decimas subtrahentes tibi, regiam implorare tibi liceat potestatẽ, cum ad solutionem ipsarũ vix absque sanguinis effusione valeant coarctare? Ad q̃d respondemus, q̃d si te de huiusmodi querimoniã simpliciter deponẽte, rex, cui ad bonorũ laudem, vindictam vero malorum gladius est commissus, in eosdem rebelles traditam sibi exercuerit potestatem, eorum erit duritię aut malitię imputandum.

DE SAGITTARIIS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Excommunicandus est sagittarius & balistarius contra christianos. Constit. XXXVIII.

Extra lib. 5. tit. 15. de sagittarijs cap. Artẽ illam

ARtem illam mortiferam & odibilem balistariorum & sagittariorum aduersus christianos & catholicos exercere de cætero sub anathemate phibemus.

63. dist. ca. Salonita næ

DE ADVLTERIIS & stupro.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Turonensi.

Coniunx coniugem de adulterio impetere non potest, si & ipse adulterium commisisse conuincatur. Constit. XXXIX.

Extra lib. 5. tit. 16. de adulterijs & stupro. cap. intelleximus

INtelleximus, quod cũ S. laicus H. vxorẽ suã à maritali cõsortio depulisset, diœcesanus eorum audiens eandẽ cum quodam adultero fornicari, eã & illũ vinculo excommunicationis astrinxit: quæ tandem adulterium abiurans, absolutione recepta, corã episcopo memorato prædictum virum sibi restitui postulauit. At ille obijciens ei adulterium, & q̃d ab ipso non expulsa, sed spontanea recessisset, restitututionẽ sui ppoluit minime faciẽdam: quod mulier inficians, replicauit in ipsum, q̃d fuerat fornicatus. Et in.

Quocirca mandamus, quatenus, nisi tibi constiterit, vel p euidentiã rei vel per confessionem legitimam mulieris, quod adulterata sponte fuisset: adulterij etiam, quod vir dicitur commisisse, probatione cessante, ipsum recipere compellas eandẽ: q̃d si prædicto modo de mulieris fornicatione cõstiterit, (nisi testes, per quos viri adulterij est probatũ, fuerint reprobati, cum matrimonij ius in vtroque læsum consistat, & paria delicta mutua cõpensatione tollantur) nihilominus eum cogas, vt eam recipiat, & maritali affectione pertractet: alioquin mulieri silentium imponere non postponas.

23. dist. ca. Priusquã

33. quæst. 2 ca. Lotharius

Idem

IDEM EPISCOPO AMbianensi.

Non debet separari matrimonium, quo ad thorum, propter adulterium, quando ambo coniuges fuerint adulterati.

Constit. XL.

Ibid. cap. Tua fraternitas

TVa fraternitas requisiuit, vtrum aliquo denegante vxori suæ in adulterio deprehensæ debitum coniugale, si postmodum ipse cum alia perpetret adulterium manifeste, cogi debeat, vt eandē maritali affectione pertrectet.

Super quo taliter respōdemus, quod cum paria crimina compensatione mutua deleantur, vir huiusmodi fornicationis obtentu, suæ vxoris nequit consortium declinare.

DE RAPTORIbus.

INNOCENTIVS PAPA III.epiſcopo Saronenſi.

Rapta potest matrimonium contrahere cū raptore, ubi datur libera facultas in contrahēdo. Constit. XLI.

Extra lib. 5. tit. 17. de raptorib⁹ cap. Accedens 36. quæst. 2 ca. De puellis Extra lib. 4. tit. 1. de ipōsalib⁹ & matri. cap. Ad id quod

ACcedens ad apost. sedem. Et infra. Rapta puella legitime contrahet cū raptore, si prior dissensio transeat postmodum in cōsensum: & q̄d ante displicuit, tandem incipiat cōplacere, dū modo ad cōtrahēdū legitimę sint pſonę.

DE VSVRIS.

INNOCENTIVS PAPA III.Prælatis in regno Franciæ constitutis.

Manifestus usurarius appellans ad subtergiendum restitutionem audiendus non est.

Constit. XLII.

Extra lib. 5. tit. 19. de vsuris ca. Quam pernitiosum

QVam pernitiosum. Et inf. Mandamus, q̄tenus manifestos vsurarios (maxime q̄s vsuris publice renūciasse cōstiterit) cū eos aliquis conuenerit de vsuris, nullius permittatis appellationis subterfugio se tueri.

IDEM NARBONENSI ARchiepiscopo.

Per subtractionem communionis christianorum, & per principes seculares cogendi sunt iudei ad usuras restituendas. Constit. XLIII.

Ibid. cap. Post miserabilem 6. dist. ca. Quo iure. & C. de iudæis, Lib. xi

POst miserabilē. Et infra. Iudæos ad remittendas christianis vsuras, per principes & potestates cōpelli p̄cipimus seculares: & donec eis remiserint, ab vniuersis Christi fidelibus tam in mercimoniis, quam in alijs per excommunicationis sententiam eis iubemus communionem omnimodam denegari.

IDEM MVTINENSI EPIscopo.

Non obstante iuramento de non repetendis usuris per debitorem prestito, potest iudex ex officio suo usurarium ad restituendas usuras compellere. Constit. XLIII.

Ibid. cap. Tuas dudum

TVas dudum recepimus quæstiōes, quod q̄dam vsurarij eos, q̄bus dāt pecuniam ad vsuram, præstare faciunt iuramentum, quod vsuras non repetēt, & super his, quas soluerint, nullam mouerant quæstionem. Nos igitur respondemus, vt vsurarios ipsos modo p̄fato p censuram ecclesiasticā, appellatione remota, compellas ante vsurarum solutionem ab earum exactione desistere, vel restituere ipsas, postquam fuerint persolutæ, ne de dolo & fraude contingat eos cōmodum reportare.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non auditur usurarius repetens usuras, nisi prius restituat extortas.

Constit. XLV.

Ibid. cap. Quia frustra ff. tit. Qui mer. cau. ca. L. 1. §. 1 dem

QVia frustra legis auxiliū inuocat, qui committit in legē: statuimus, vt si quis vsurarius à nobis literas impetrauerit sup restituēdis vsuris, vel fructibus cōputandis in sortē: nisi prius ipse restituerit vsuras, quas ab alijs noscitur recepisse, autoritate literarum ipsarum nullatenus audiatur.

IDEM ALTISIODORENSIEpiscopo.

Conuictus de usuraria prauitate per famam & alia argumenta, pōt manifestari usurarius, & tanquam manifestus usurarius compesci, secundum dispositionem Lateranensis concilij.

Con-

Ibid. cap. Cum in diœcesi 11. quæst. 3. ca. Iniustũ

Constit. XLVI.

CVm in diœcesi tua sint quamplurimi vsurarij, de quibus minime dubitatur, quin sint vsurarij manifesti, contra quos propter timorem potentũ, qui tuentur eosdem, nullus accusator apparet, nec ijdem sunt per sententiam cõdemnati.

Fraternitati tuæ taliter respondemus, quod licet contra eos non appareat accusator, si tamen aliȝs argumentis illos constiterit esse vsurarios manifestos, in eos pœnam in Lateranensi concilio contra vsurarios editam libere poteris exercere.

INNOCENTIVS PAPA III.

Maritus recipiens pignus pro dote promiſſa, non tenetur fructus in ſortem computare.

Ibid. cap. Salubriter

Constit. XLVII.

SAlubriter. Et in fra. Sane generũ ad fructus possessionũ, quę sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, computandos in sortem, non credimus compellendum: cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.

C. de in. do. L. Pro onere

IDEM EPISCOPO BONONIENSI.

Repetens vſuras, non auditur, niſi reſtituat extortas per ſe, vel per alium, à quocunque cauſam habeat.

Ibid. cap. Michael

Constit. XLVIII.

MIchael laicus suã nobis querimoniam destinauit, quod M. & quidam alij Bononienses ciues multa extorserunt eb eo, & à patre suo, cuius hæres extitit, nomine vsurarũ. Et inf. Attentius prouisurus, ne autoritate nostra in negocio procedas eodem, nisi dictus conquerẽs restituerit, vel adhuc restituat, si quas aliqñ ipse, vel pater eius extorsit vsuras.

DE CRIMINE falsi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Exiſtens in curia literas apoſtolicas non recipiat, niſi de manibus Papæ, vel officialium ab ipſo deputatorum. Perſonæ tamen ſolennes per nuncios recipere poterunt, de manibus tamen prædictorum. Contra faciens, ſi laicus eſt, excommunicationi ſubiacet: ſi clericus, ab officio & beneficio deponitur.

Constit. XLIX.

DVra sępe mandata. Et inf. Statuimus & sub excommunicatiõis pœna, & suspẽsiõis ordinis & beneficij districtius inhibemus, ne quis apud sedẽ apost. literas nostras, nisi à nobis vel de manibus illorum recipiat, qui de mandato nostro ad illud sunt officium deputati. Si vero persona tantæ autoritatis extiterit, vt ipsam deceat per nuncium literas nostras recipere: nuncium ad cancellariam nostram, vel ad nosipsos mittat idoneum, per quem literas apostolicas iuxta formã præscriptam recipiat. Si quis aũt in hac parte mandati nostri trãsgressor extiterit, si laicus fuerit, excommunicationi subiaceat, si clericus, officij & beneficij suspensione damnetur. Et infra.

Extra lib. 5. tit. 20. de crimine falsi. cap. Dura sępe

Inno. in consi. Latera. cap. Non nulli C. de ẽpi. imper. offe. L. vniuerſis

Qui ſcienter literas falſas ultra viginti dies reſeruauerint nec eas aut deſtruxerint, aut reſignauerint, excommunicationis ſententiæ ſubijciuntur, & abſolutio ſoli Papæ reſeruatur, excepto mortis articulo.

Adijcientes statuimus, vt generalẽ excommunicationis sententiam promulgetis, quam per singulas parochias faciatis frequentius innouari, quod si quis falsas literas se habere cognoscit, intra xx. dies literas illas aut destruat, aut resignet, si pœnam excomunicationis voluerit euadere: quam (nisi forsan in mortis articulo) sine speciali mandato nostro, à quoquam nolumus relaxari: nec etiam (si præsumpta fuerit) contra hoc absolutio quicquam habeat firmitatis.

5. quæst. 3. ca. Quidã 22. quæst. 5 ca. Hoc vã detur 17. quæst. 4 ca. Si quis ſua

IDEM ARCHIEPISCOPO & canonicis Mediolanẽsibus

Ponit nouem modos falſandi literas papales.

Ibid. cap. Licet ad

Constit. L.

LIcet ad regimen. Et inf. Vt autẽ varietates falsitatis circa nostras literas deprehendere valeatis, eas vobis præsentibus literis duximus exprimendas.

Prima species falsitatis hæc est, vt falsa bulla falsis literis apponatur.

Secunda, vt filum de vera bulla extrahatur ex toto, & per aliud filum immissum falsis literis inseratur.

Ter-

Tertia,vt filũ ab ea parte,in qua charta plicatur inciſum, cum vera bulla falſis literis immittatur, ſub eadẽ plicatura cũ filio ſimilis canabis reſtauratum.

Quarta,cum à ſuperiore parte bullæ altera pars fili ſub plũbo reſcinditur,& per idem filum literis falſis inſerta,reducitur infra plumbum.

Quinta,cum literis bullatis & redditis in eis, aliquid per raſuram tenuẽ immutatur. Sexta,cum ſcriptura literarũ, quibus fuerat appoſita vera bulla, cũ aqua vel vino vniuerſaliter abolita ſeu deleta,eadem charta cum calce &alijs iuxta conſuetum artificium dealbata de nouo reſcribitur.

Septima,cum chartæ, cui fuerit appoſita vera bulla, totaliter abolitæ vel abraſæ,alia ſubtiliſſima charta eiuſdem quantitatis ſcripta, cum tenaciſſimo glutino coniungitur. Eos etiam pro crimine falſitatis non reputamus immunes,qui contra conſtitutionem noſtram ſcienter literas non de noſtra vel bullatoris noſtri manu recipiunt. Illos quoq; qui accedentes ad bullam falſas literas cautè p ijciunt,vt de vera bulla cùm alijs ſigillentur.Sed hę duæ ſpecies falſitatis,non poſſunt facile comprehendi, niſi vel in modo dictaminis, vel in forma ſcripturæ, vel qualitate chartæ falſitas cognoſcat.

C. de fide inſtru. L. Comparatione

In cæteris autem diligens indagator falſitatem poterit intueri, vel in adiũctione filorum, vel in collatione bullæ, vel m otione , vel obtuſione, præſertim ſi bulla non ſit æqualis, ſed alicubi magis tumida,& alibi magis depreſſa.

IDEM EPISCOPO ATTINACENSI.

Falſæ ſunt literæ papales ,in quibus epiſcopus uocatur filius,uel inferior frater,uel uni ſcribitur in plurali.

Conſtit. LI.

Ibid. cap. Quã grauí Supra eo dẽ conſti. proxima in fine

QVam graui pœnæ ſubiaceat. Et infra.

Nos vero literas, quæ tibi ſub noſtro noĩe præſentatæ fuerũt, diligentius intuentes,in eis tam in continentia,quam in dictamine deprehendimus falſitatem,ac in hoc fuimus admirati,quia tu tales literas à nobis credideras emanaſſe,cum ſcire debeas apoſtolicã ſedem conſuetudinem in ſuis literis hanc tenere,vt patriarchas,archiepiſcopos, epiſcopos fratres: cæteros autem reges, principes,vel alios cuiuſcunq; ordinis, filios in noſtris literis appellemus.Et cum vni tantum pſonæ noſtræ literæ diriguntˊ, nunquam ei loquimur in plurali, vt vos ſiue veſter,& his ſimilia in ipſis literis apponamus. In falſis autem literis tibi præſentatis,in ſalutatione dilecto in Chriſto filo vocaris: cum in literis,quas aliquando tibi tranſmiſimus, te videre poteris à nobis fratrem venerabilem appellatum.

Infra cod. conſt. proxima

Propter quod ſic literas apoſtolicas ſtudeas intueri,tam in bulla,filo & charta,quam in ſtilo, quod veras pro falſis, vel falſas pro veris literis modo aliquo non admittas.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Qui per ſe uel per alios literas papæ falſant excõmunicati ſunt cum ſuis fautoribus,& clerici officijs & beneficijs priuati ſunt , & degradandi,& tradendi curiæ ſeculari, per quam laicus legitime punitur.Qui uero falſis literis utitur,ſi clericus eſt,officio & beneficio priuatur, ſi laicus,excommunicatus eſt.

Conſtit. LII.

Ibid. cap. Ad falſarí orum

AD falſariorum confundendã malitiã Et infra.

De cõmuni fratrũ noſtrorũ conſilio duximus ſtatuendũ , vt q literis noſtris vti voluerint, eas primo diligẽter examinent : quoniam ſi falſis literis ſe vſos dixerent ignoranter , eorũ ſera pœnitentia euitare nequibit pœnas inferius annotatas.

Nos enim omnes falſarios literarum noſtrarum, qui per ſe vel alios vitiũ falſitatis exercent,cum fautoribus & defenſoribus ſuis anathematis vinculo decernimus innodatos:ſtatuentes,vt clerici,q falſarij fuerint deprehenſi, omnibus officijs & beneficijs eccleſiaſticis perpetuo ſint priuati: ita vt qui per ſe falſitatis vicium exercuerint,poſtquam per eccleſiaſtcum iudicem fuerint degradati, ſeculari poteſtati tradantur ſecundum conſtitutiones legitimas puniendi : per quam & laici q fuerint de falſitate conuicti,legitime puniantur.

C. ad legẽ corne. de fal. L. maiorem.

ff.tit. Ad legẽ cor ne. de fal ſis. L. ſi fine

Qui vero ſub nomine noſtro literis falſis

falsis vtũtur,si clerici fuerint, officijs & beneficijs ecclesiasticis spolientur:si laici,tamdiu maneant excommunicationi subiecti,donec satisfaciãt competenter: ita tamen,vt in istis & in illis malitia grauius,quam negligentia puniatur, quod & de his,qui falsas literas impetrant,statuimus obseruandum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non præsumitur quis falsare literas de simplici iustitia,nec punitur,si hoc comperto destiterit illis uti.

Constit. XXXV.

Ibid. cap. Accedens

ACcedens.Et inf. Fraternitati tuæ mandamus, quatenus,si literæ apostolicæ,in quibus falsitas deprehensa fuerit,de simplici iustitia formam habeant,(cum p̃sumi non debeat, q̃d pro talibus literis, quæ possunt facile obtineri, fraudẽ quis commiserit falsitatis)nec literis vsus est,postquam eas falsas esse cognouit, tu ei officium beneficiumq; restituens, ipsum super hoc vlterius non molestes.

Infra eod. tit. de excessi. p̃la. cõst. Inter

INNOCENTIVS PAPA III.

Propter paucarum literarum rasuram in loco non suspecto,rescriptum non probatur falsum.

Constit. XXXVI.

Ibid. cap. Ex conscientia.

EX conscientia. Et inf. Ver̃,literas ipsas,quæ redargutæ fuerant falsitatis diligentius intuentes, nullũ in eis falsitatis signum, vel suspicionis inuenimus,nisi paucar̃ literar̃ rasuras,quę neq̃quam sapientis animum in dubitationem vertere debuerũt:vñ si vobis cõstiterit p̃dictum R.obligasse se sub periculo causæ q̃d literas illas falsas esse probaret,(cum q̃libet ad renunciandum iuri suo liberam habeat facultatem)ipsi R. sup dicta ecclesia silentium imponatis.

DE CLERICO EXcommunicato ministrante.

INNOCENTIVS PAPA III.
Capitulo Herbipolensi.

Si habens notitiam excommunicatiõis, per solam famam celebrat,debet de rigore deponi, licet cum eo posit misericorditer dispensari.

Constit. XXXVII.

ILlud dñs in beato Petro. Et inf. Venerabilis frater noster quondã Hildesemẽsis episcopus licentia non solum non obtenta, sed nec etiam postulata (ecclesia Hildesemensi relicta) Herbipolen. ecclesiam occupauit. Et infra.

Extra lib. 5.tit.27.de clerico excommunicato ministrãte.ca. Illud dominus

Vnde Magdeburgen.episcopo dedimus in mandatis,vt cum factum ipsum non posset in partibus illis non esse notorium, nisi dictus episcopus infra xx. dies ab Herbipolen. ecclesiæ administratione cessaret, eum excommunicatũ publice nunciaret,quod idem Magdeburgen.studuit adimplere. Et inf. Ipse vero episcopus in nostra postmodum præsentia constitutus,&si suum recognosceret & cõfiteretur excessum,& non iudicium,sed misericordiã postularet:hoc tñ inter alia in sua excusatione proposuit, q̃d cum dictus Magdeburgen.non esset ordinarius iudex eius, non crediderat, q̃d monitione non præmissa autoritate delegata posset,pcedere cõtra ipsum,aut sententiam in eum aliquam promulgare. Vnde cum nec ante factum monitorias,nec post literas ab eo aliquas accepisset,peccare non credidit,si diuina officia quantumcunq; solẽniter celebrauit, p̃sertim cum ei non nisi p famam de sententia cõtra eũ pbata constaret.Et infra.

Supra eod. tit. de crimine falsi,consti. Dura sæpe

Licet autẽ in hoc non videatur omnino culpabilis extitisse: quia tamẽ in dubijs via est eligenda tutior,& si de lata in eũ sentẽtia dubitaret,debuerat tñ potius se abstinere,quã sacramenta ecclesiastica pertractare.Illud autem q̃d sub spe venię diuina sibi fecit(postquam se à nobis excõmunicatum nouerat)celebrari,& cõmunioni fidelium se ingessit, potius cõtra eum facere credimus, quam pro eo, cum sub fiducia pœnitentiæ non debuerat deliquisse,& excommunicato non vitare,multo magis,quam non vitari periculosum existat. Non vitare siquidẽ, cũ in eo sit,excõmunicatus sine delicto non potest:sed cum ex alijs pendeat,sine suo delicto poterit non vitari. Et infra.

De cõsec. dist.4.ca. Quãdo qs

Cum eo misericordiam facientes, pœnam, quã canon minatur his, q post excommunicationem diuina p̃sumpserint officia celebrare, vel se celebratiõi ingesserint diuinorũ, ei non duximus infligendam.

11. quæst. 3. ca. Si quis Episcop⁹.

IDEM ARCHIEPISCOPO Bisuntino.

Excommunicatus celebrans, à beneficio deponitur. Constit. XXXVIII.

Ibid. cap. Fraternitati.

FRaternitati tuæ. Et infra. Presbyteros autẽ & alios clericos, q p̃ suis excessibus, à te nexibus anathematis canonice innodati, p̃sumpserunt, vel præsumunt officia celebrare diuina, rationabiliter poteris omnibus beneficijs ecclesiasticis spoliare.

IDEM DECANO ET PRIORI Colonien si.

Collatio beneficij excommunicato facta nõ tenet, & scienter talibus conferens à beneficiorum collatione suspenditur. Const. XXXIX.

Ibid. cap. Postulastis. 11. quæst. 3 ca. Excõmunicatio

POstulastis p̃ sedẽ apost. edoceri. Et inf. Consultationi vestræ respondemus, q̃d cum excommunicatis cõmunicari nõ debeat, & clericis excommunicationis vinculo innodatis ecclesiastica beneficia conferri nõ possint, nec illi valeant ea retinere licite, nisi forsan cũ eis fuerit misericorditer dispẽsatũ, cũ ea nõ fuerint canonice cõsecuti. Illi vero q̃ iciẽter talibus illa beneficia cõtulerũt, tãdiu debẽt à beneficiorũ collatione suspendi, donec sup hoc veniam consequi mereãtur, vt puniãtur in hoc, in quo delinquere præsumpserunt.

Celebrans in loco interdicto, si est clericus secularis, beneficijs priuatur. Si uero monachus in arctius monasterium detruditur.

Quæsiuistis præterea qualiter puniri debeãt clerici, monachi vel moniales ecclesiarũ conuentualiũ, q̃ post latam interdicti sententiã in locis suppositis interdicto præsumpserunt hactenus, & adhuc etiã nõ verentur diuina officia celebrare, quamuis p̃pter hoc sint excommunicationis vinculo innodati.

Ad hoc breuiter respondemus, quod clerici, qui talia præsumpserunt, sunt ecclesiasticis beneficijs spoliandi: monachi vero vel moniales in arctioribus monasterijs ad peragendam pœnitentiam detrudendi.

IDEM DECANO ET SVBdiacono Pictauiensi, & magistro P. canonico Petragoricensi.

Valet collatio beneficii ei facta, qui fuit prius excommunicatus, sed absolutus tempore collationis.

Constit. XL.

Ibidẽ. ch. Proposuit

PRoposuit corã nobis magister P. clericus episcopi Tusculanen. q̃d G. S. Marię in porticu diacono Cardinali in partibus illis apost. sedis fungẽte officio legationis, q̃dam de Lemouicin. ei humiliter supplicarũt, vt eorũ ecclesiam, quæ debito fraudabat clericorũ seruitio, ordinaret, p̃ se ac magistro eodẽ p̃ces specialiter porrigẽtes. Ipse v̄o Lemouicen. ciuitatẽ ingressus, canonicos monuit, vt illos reciperẽt in socios & in fratres: maxime cũ p̃bendæ quinq; vel quatuor ab vltima ipsius ecclesię ordinatione vacassent, q̃bus post petitas & concessas deliberatiõis inducias nõ curantibus respõdere, de præbenda Lemouicen. cardinalis p̃dictus eosdem clericos inuestiuit. Et inf. Cũ aũt dictus magister & Lemouicen. pœnitentiarius in nostra fuissent p̃sentia constituti, & acta iudicij inspici fecerimus diligẽter, p pœnitẽtiarij testes intelleximus q̃d Lemouicen. episcopus pluribus annis anteq̃ idẽ magister inuestitus fuerit, clericos & Burgen. castri Lemouicen. & eundẽ P. noiatim (quẽ eorũ dicebat consiliariũ & fautorem) vinculo excõmunicationis astrinxit. Per testes vero magistri P. p̃batur, quod si dictus episcopus in Burgen. & eorũ fautores tam clericos, quã laicos Lemouicenses excõmunicatiõis sententiam p̃tulisset, eos tũ per tres annos absoluit, anteq̃ dictus magister fuerit inuestitus. Et infra. Et quia idem episcopus dicto magistro communicauit postea in ecclesia, & in mensa. Et infra.

Quod vero dictum magistrum inuestituræ suę tempore à p̃fato episcopo extitisse excommunicatum dictus pœnitẽtiarius, (sicut obtulerat) nõ p̃bauit, cũ ex aduerso de absolutione & cõione dicti episcopi fuerit facta fides, q̃d p dictum legatũ de memorato magistro factũ est, per

per diffinitiuam sentẽtiam duximus approbandum.

DE CLERICO PER saltum promoto.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Bononiensi.

Qui ignoranter per saltũ de subdiacono fit presbyter, post pœnitentiam in diaconum ordinatur & postea potest secum in sacerdotio dispensari. Constit. XLI.

Extra lib. 5. tit. 29. de clerico p saltum p moto. cap. Tuę literę

TVæ literæ continebant, q̃d, sicut ex relatione q̃rundã receperas, P. præsbyter diaconatus ordine p̃termisso, se fecit ad sacerdotij ordinẽ ꝓmoueri. Ipse tibi quoq; secreto cõfessus est, se ꝑ certo nescire, si res taliter se haberet. Sed ex quo boni viri hoc asserebant, inter quos fuerat cõuersatus, credebat assertioni eorum, eo quod tempore, quo ordines inferiores susceperat, infra annos discretionis fuerat constitutus. Et infra.

Mandamus, quatenus condignam pœnitentiam pro huiusmodi negligentia iniungas eidem: qua peracta, quia non intelligitur iteratum, quod factum esse nescitur, ipsum in diaconũ ordinare ꝓcures, & sic de misericordia eundem ministrare permittas in ordine sacerdotis.

De conse. dist. 1. ca. Ecclesiæ 52. dist. ca. Solicitudo

DE EXCESSIBVS Prælatorum & subditorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archipresbytero S. Andreæ de Pall.

Suspendi debet clericus, qui de suo crimine publice gloriatur. Constit. XLII.

Extra lib. 5. tit. 13. de excessibus Prelatorũ cap. Quã sit

QVam sit graue crimen in clericis cũ malefecerint gloriari, nullus sanæ mentis ignorat.

Accepimus sane q̃d cũ R. Deserieñ. P. filiam suam cuidã I. nomine tradiderit in vxorẽ, P. diaconus nõ erubuit publice cõfiteri, se mulierẽ prędictã carnaliter cognouisse: Vnde factũ est, q̃d vir eã ad ꝓpria remitteret, cui fuerat matrimonialiter copulata. Ideoq; mandamus, quatenus, si tibi constiterit de p̃missis, appellatione cessante, p̃fatum clericũ ab officio & beneficio suspendere nõ postponas, cõpellens viꝝ, vt vxorẽ suam recipiat, eiq;, sicut iustũ est, officiũ exhibeat maritale.

IDEM EPISCOPO HYPONẽSI, & abbati de Toleto visitatoribus Lumbardiæ.

Clericus autoritatem uel consilium directe uel indirecte homicidio præstans, irregularis efficitur Constit. XLIII.

Ibid. cap. Ex literis

EX literis vestris accepimus, q̃d cum ad Albiganẽsem ecclesiam vna cũ Pisano archiepiscopo tũc episcopo Verselleñ. accessissetis, visitationis officium impleturi: Albiganeñ. episcopus inter cętera, quæ ꝓposita fuerãt cõtra ipsum, ore ꝓprio est confessus, q̃d cũ q̃dam in villa quadam ad eius iurisdictionem spectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens quod candẽtis ferri iudicio se purgaret, & vt suspendio puniretur, si deficeret in eodem, dictus episcopus requisiuit à iudice, quid super hoc videretur eidem: & cũ iudex respondisset, vt fieret sicut fur ipse dixerat, ferrum candens in ipsius præsentia episcopi est allatum: Quod cũ accepisset fur ille, combustus est. Vnde iudex paue factus, q̃d sibi super hoc videretur, consuluit episcopum memoratum. Qui respondit, quod si fur sic euaderet, malum esset, quanquam affirmet se verbis talibus vsum fuisse: Auditis quantus est clamor populi: oẽs dicunt, malũ est, si sic euaserit impunitus. Et sic episcopus & iudex villam ipsam cum multidine sunt egressi: in q̃rum præsentia est p̃dictus fur suspensus: propter q̃d ipsum cũ literis vestris ad sedẽ aposto. destinastis: sed idem nihil super his proposuit coram nobis, nec literas vestras vidimus: licet idem se nobis illas asserat præsentasse. Quinimo cum dictus archiepiscopus ad sedẽ apostolicã accessit, qui nobis huiusmodi rei seriem plenarie indicauit, idem episcopus à nostra discessit præsentia & perquisitus non potuit inueniri.

ii. quęst. 2 ca. Certũ est

Nos autem qa idem episcopus non solũ in iudicio candẽtis ferri, verũ etiam in furis suspendio grauiter noscitur deliquisse, cum his non tantum autoritatẽ prẽstiterit, verumetiam præsentiam exhiburit corporalem, ipsum indignum altaris ministerio reputamus. Cum igitur pontificale officium sine altaris ministerio non valeat adimpleri, Mandamus, quatenus episcopatui cedat moneatis eũ dẽ: alioquin ipsum ab Albiganen. ecclesia amouentes, faciatis eidem per electionem canonicam de persona idonea prouideri.

is. dist. ca. De cõsilijs

IDEM ARCHIEPI. ET MAioris monasterij & sancti Iuliani Abbatibus Turonensibus.

Collatio beneficij facta indigno, occulta cassari debet, & conferens secundo ante cassationẽ primæ collationis, priuari debet ea uice potestate conferendi.

Constit. XLIIII.

Ibid. cap. Inte dilectos.

INter dilectos filios B. & P. canonicos Pictauen. super succẽtoria Pictauensis ecclesiæ quæstione suborta, vtroque asserente succentoriã ipsam sẽp Pictauen. cantorem, ad quẽ eius donatio pertinebat, canonice assecutũ. Et inf. Nos igit attestationibus vtriusq; partis inspectis, inuenimus esse ꝓbatum eundẽ P. publicum aleatorẽ esse, ac vsurariũ manifestum, vtpote, qui vndecim denarios pro duodecim mutuauerat in ludo: vnde licet ad palliandum tantæ præsumptionis excessum ꝓposuerit, ꝙd hoc fecerat iuxta cõsuetudinẽ gallicoꝝ clericoꝝ, q̃ fere vniuersi clerici mutuãt fic frequẽter & ludunt. Nos tñ qui ex officij nostri debito, pestes huiusmodi extirpare ꝓponimus, atq; ludos voluptuosos (occasione q̃rum sub quadam curialitatis imagine ad dissolutiõis materiã puenitur) penitus improbamus, excusationẽ ꝓdictam, quæ per prauam consuetudinẽ, quæ corruptela dicẽda est, palliatur, friuolam esse reputantes: cum in illis magis plectibilis fit offensa, per quos ad excusandas excusationes in culpis, delinquẽdi autoritas vsurpatur: ꝙd circa eundem P. de succentoria factum esse dinoscitur, propter indignitatem & vtilitatẽ ipsius duximus irritandum: cum personis vilibus & indignis portæ dignitatis patere non debeant, iuxta legitimas sanctiones.

In concilio Lateranẽn. ca. Clerici offitio.

C. de vsuris

ff. tit. ad legem aqui L. Nã lud?

16. quæst. 1. ca. Prædicator.

Præterea cõtra præfatum B. manifeste per testes probatum fuit quod de cõscientia iudicũ vltima clausula inserta nõ fuerit in literis eorundem, ficut in ipsoꝝ depositionibus exprimitur euidenter. Et infra.

Vnde pars altera proponebat, quod cum prædictus B. scienter vsus fuerit literis fic falsatis, debeat tanquam falsarius omnino repelli. Verum nos attendẽtes, quod & si constaret, quod dicta clausula literis illis fuisset appofita, præter conscientiam iudicum prędictorum, quia tamen fides nobis facta non fuit, quod dictus B. illam clausulam appoſuerit, vel procurauerit, vt ab alio poneretur: vel etiam quod scienter vsus fuerit literis fic falsatis, ab huiusmodi falsitatis obiectu eundem duximus absoluẽdum, maxime cũ postquam sibi hoc obiectum fuit, prætermiserit vti eis. Et infra.

Cum igitur per dispositiones duorũ testium nobis constiterit, quod concessio P. facta præcesserit, quanquam propter indignitatem eiusdem meruit reprobari, concessionem postmodũ B. factam irritam decernimus & inanem. Quia vero cantor adeo inhoneſtum ſe habuit in hoc facto, vt prima donatione non reprobata, secundam facere attentauerit, & dignum sit, vt in eo quis puniatur, in quo visus est deliquisse, in hoc eius duximus varietatis inconstantiam puniendam, vt cõcedendi succentoriam ipsam hac vice nullam habeat facultatem: præsentium vobis autoritate mandantes, cõcedimus, quatenus eandem, autoritate nostra suffulti, personæ idoneæ assignetis.

DE NOVI OPEris nunciatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Cantuarien. Archiepiscopo.

Etiam ecclesia ædificata post nunciationem noui operis destruenda est expensis construentis.

Constit. XLV. cum

Extra lib. 5.tit.32.de Noui operis nunciatione, ca. Cũ ex in.

CVm ex iniũcto. Et infra Fraternitati tuæ mãdamus, q̃tenus qdquid ædificatum est in ecclesia de Lemech, post noui operis nunciationem, expẽsis tuis facias penitus demoliri, eo nõ obstante, si etiam absens extiteris: quum cautum sit legitima sanctione, vt si is, cui opus nouum fuerat nunciatum, ante remissionem ædificauerit, deinde agere ceperit ius sibi esse ita ædificatum habere, sibi debeat actio denegari, reducens prorsus in irritum, quidquid de instituendis ibi canonicis & alijs ad ipsam ecclesiam pertinentibus, à te vel prædecessore tuo cognoscitur ordinatum, eorum redditibus ad statum pristinum reuocatis, quos ab obligatione præstiti iuramenti, pro eo quod ibidem instituti fuerunt, autoritate nostra per te denunciari præcipimus absolutos. Cum enim amodo non teneat principale, quidqd ex eo vel ob id sequutum est, sub præmissa districtione decernimus irritandum. Et infra.

11.quęst.7 ca. Et hoc diximus

Super eo quoq; non sufficimus admirari, quod quum viri religiosi monachi Cantuarieñ. qui omnia dimiserunt pro Christo, tot laboribus & periculis personas & res non dubitauerint frequenter exponere: quod nõ fecissent, nisi cognoscerent præmissa respicere in graue Cantuarieñ. ecclesiæ detrimentum: tu saltem pro vitando tam graui scandalo proximorum, ab huiusmodi etiam tibi prohibitis non cessasti: quum sacræ scripturæ testimonio debueras didicisse, quod licet opera illa, quæ sine mortali pctõ omitti non possunt, nõ sunt ꝑ vitãdo scãdalo dimittẽda, nec ea debeãt ꝑ scãdalo vitãdo cõmitti, quæ sine mortali peccato cõmitti non possunt: ab his tñ, quę sine mortali pctõ committi possunt pariter & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum, & eis etiam pro vitndo scandalo insistendum. Vnde Apostolus: Si scandalizatur frater, non comedam carnes in æternum. Et dominus in Euangelio contra eos, qui scandali præstant materiam, Vę homini illi, per quem scandalum venit. Et licet maiorum scandalum sit vitandum, vitandum est etiam scandalum pusillorum, iuxta testimonium veritatis: Qui scandalizauerit, inquit, vnum de pusillis istis, qui in me credunt, &c̃. Finis ergo his taliter à te imponat, quod pręteritę contradictionis rebellio per virtutem sequentis obedientiæ valeat expiari.

1.Cor.8.

Matt.18

Ibidem.

DE PRIVILEGIIS. & excessibus priuilegiatorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Lugdunensi.

In tota prouincia exhortationis officio priuantur hospitalarij, qui mittunt pro eleemosynis cruce falso signatos, & si mißi sunt laici excommunicantur: si sunt clerici, ab officio & beneficio suspenduntur. Et eadem suspensione puniuntur, qui ante reconciliationem in polluta ecclesia celebrant, & suspensi per episcopos exemptos absolui non possunt, & fratres priuilegiatorum, qui ad eos se omnino non trãsferunt priuilegiati non sunt.

Constit. XLVI.

Extra lib. 5.tit.33.de priuilegiis, cap. Tuarum nos

TVarum nos tenor edocuit literarũ, quod fratres hospitalis sancti Ioannis, laicos & illiteratos mittunt pro eleemosynis colligendis. Et infra.

Cum in quadam ecclesia baptismali eis à prædecessore tuo collata, quidam eorum percutiens vicarium sacerdotem, ipsam ecclesiam sanguinis effusione fœdasset, vsq; ad reconciliationem diuina ibidem interdixisti officia celebrari: sed nihilominus ipsi in ea diuina officia celebrarũt: alios vero presbyteros ab officio suspẽsos per episcopos suos, ijdem, cum sint laici, ad diuina officia restituunt exequenda. Quosdam præterea, qui cum vxoribus suis in domibus proprijs commorantur, eo q̃d eis de suis aliqd conferũt annuatim, ita emãcipare cõtendunt, vt aliquibus secundum legem terræ de sibi obiectis respõdere minime teneant.

Verum,quia priuilegium meretur amittere,qui permissa sibi abutitur potestate: fraternitati tuæ mandamus,quatenus,si quos clericos aut laicos à dictis fratribus p colligendis eleemosynis cruce falso signatos inueneris,his à quibus ipsos missos esse constiterit,per totam prouinciam suam exhortationis officium interdicas.Missos,si laici fuerint,excommunicationis mucrone percellas: si clerici, ab officio beneficioq; suspendas, nullo priuilegij beneficio prorsus vel appellationis remedio prævalente.Eos vero,qs in prædicta ecclesia lege tibi diœcesana subiecta post interdictum tuum diuina celebrare cognoueris, eadem pœna suspensionis inuoluens,in ea,donec recõciliata fuerit,officia non permittas celebrare diuina:presbyteros etiam suspensos ab episcopis suis,&prędictos fratres ad officia sua temere restitutos, in eandem sententiam suspensionis reducas.Illos vero qui ad respondendũ alijs secundum legem terræ pro præmissa causa asserunt non teneri,nolumus excusari,qn eos ad respondendum sublato appellationis impedimento compellas.

IDEM ABBATI ET CONuentui sancti Petri Eugubenensis.

Contenta in instrumento perdito, probari possunt per testes,qui illud perlegerunt,si deponunt de tenore,& quod erat sine uitio.

Const. XLVII.

CVm olim essemus apud Perusium constituti,&tu fili abbas priuilegium Lucij papæ nobis prẽsentans, postulaueris innouari,propter contradictionem Eugubini episcopi, asserẽtis hoc in suum præiudicium redundare,non fuit effectui mancipatum.Et infra.

Te igitur& præfati episcopi procuratoribus in nostra præsentia constitutis, P.basilicæ XII.apostolorum presbytero cardinali dedimus in mandatis, vt super amissione ac tenore priuilegiorũ testes reciperet,quos duceres producẽdos:qui fideliter redegit in scriptis depositiones X.testium iuratorum:quorum depositionibus publicatis,dicti procuratores ad producendos testes, per quos inductos à parte aduersa repellerent,inducias postularunt:quas sub eo tenore illis duximus concedẽdas, vt apud sedem apostolicam probarent, quæ vellent, vbi onus probatiõis pars altera subijsset. Et infra.

Nos vero tam per depositiones testium,quam assertiones quorundam fratrum nostrorũ,liquido cognoscentes talem dicti priuilegij fuisse tenorem,quod videlicet cœnobium vestrum nullo mediante ad Romanam ecclesiam pertineret,& quod non liceret alicui episcopo eidem monasterio & eius ecclesijs excõmunicationẽ indicere,&fratres illic dño seruientes,ab omni potestate liberi Romanę ecclesię libertatis gratia potirẽtur: & quod nulla in eis mentio diœcesani episcopi habebatur:illud etiam attendẽtes,quod cum tu fili abbas tempore Celestini prædecessoris nostri ad ipsius prę sentiam accessisses, ipse inspectis ecclesię tuę priuilegijs,te(licet excommunicatus ab Eugubinensi episcopo diceretis) tãq; non ligatum admisit ad osculum (quod præsumitur non fecisse, nisi monasteriũ vestrum cognouisset ad Romanam ecclesiã specialiter pertinere)decernimus priuilegium illud Lucij papæ,quod sine reprehensione bullæ chartæ vel literæ apparebat,quando fuit nobis ostensum,illius fuisse tenoris, cuius p depositiones testium & assertiones fratrum nostrorũ noscitur extitisse.

IDEM CATHALANENSI Electo & Abbati trium fontium.

Innouatio priuilegiorum,nouum ius non tribuit,sed antiquum conseruat.

Constit. XLVIII.

EX parte abbatissæ ac sororum Lotrensis ecclesiæ extitit intimatum, quod Meldeñ.Episcopus commissionis occasione cuiusdam per literas ad iudices delegatos obtentę(in qua nulla mentio habebatur de ipsarũ priuilegijs, quæ illas & ipsarum ecclesias,clerum &populum Iotreñ.ad apostolicam sedem, nullo mediante spectare declarant,quorum ipse non erat ignarus)eos inceperit grauiter molestare,obedientiam ab ipsis,ac clero

clero & populo Iotreñ.ſubiectionẽ omnimodam requirendo.Et infra.

Verum quum iudices ipſas grauarẽt valde,ad appellationis beneficium conuolarunt.Et infra.

Sed iudices appellationi non deferentes,nec fragilitati ſexus compatientes earum,in abbatiſſam excommunicationis & in clerum & in populum Iotreñ.interdicti ſententias protulerunt.

Sane quum iam nunciꝫ Iotreñ. eccleſiæ prædicta,& alia in noſtra præſentia retuliſſent,priuilegium nobis apoſtolicum oſtenderunt,per quod eccleſiam Iotreñ.conſtabat ad Romanam eccleſiam ſpecialiter pertinere.

Nos autem eoſdem nuncios per appellationem prædictam diutius detinentes,quia tandem nullus apparuit idoneus reſponſalis,qui partem defenſaret aduerſam, priuilegium apoſtolicæ ſedis Iotreñ.eccleſiæ conceſſum duximus innouandum,ita tamẽ,vt per innouationem ipſius eidem eccleſiæ non plus iuris accreſcat,quàm per priuilegia prædeceſſorum noſtrorum obtinuit:cum per hoc non nouum ei concedere, ſed antiquum ius coſeruare velimus.

Libri Quinti FINIS.

CANDIDO LECTORI

QVia errata quædam in hoc volumine,partim poſt reperti exemplaris ſubſidio adiutus, partim vacillantibus oculis præterita deprehendi, Lector candidiſſime,quæ te in legendo forte remorari poſſint,ea tuæ humanitati indicanda putaui, omiſſis ijs,quæ quiuis per ſe facile aduertere poterit:rogans & obſecrans, vt boni conſulas,ſicubi in corrigendo noſtræ diligentiæ non reſponderit euentus.

Fol.2 col.4.linea 16.lege venit,&.fol.4.col.2.linea 23.lege inuenit.fol.6.col.1.linea ſermonis 12.ſic lege,nobis:& quia.col.2.linea 4.lege a barba.linea 46.lege Id.fol.7.col.1.lin.14.lege oſtendebant.lin.31. lege vt in no.fol.10.col.1.linea 4.lege Quare ſpiritus.fol.11.col.2.lin.23.lege ſubuerſionem.fol.12.col. 4.linea 1.Crudelis eſt.fol 13.col.1.linea 14.lege vt ſimplices fallat.fol.15.col.1.linea 6. Eruderemus tra-que.col.3.linea 1.tentatoris fol.46.col.3 linea 1.lege caret concretione fol.47.col.3.linea 5.lege Pleni-tudo eius.fol.48.col.1.lin.42.lege ſtabili.fol.50.col.1.linea 58.leg.debent,non.fol.64.col.3.linea 26.& ille,& quæ ſequuntur, vſq; ad Hic profecto,abundant.fol.67.col.4.linea 16.conuenerint.fol.70.col.3. lin.11.lege ſcit.fol.232.col.4.leg.nec canes ad venandum,nec aues ad.fol.255.col.4.linea 15.legendum videtur ſex menſes.fol.267.col.1.lin.capitis 16.lege archipresbyteri.

Z Dnia Innocentego III. P. a winie do Msz.

Fol. CXCIII.

Xtg instituit Sñmum Sacrificium et Sacramentum
Ut suam erga nos charitatem ostenderet, et nostram
erga se charitatem accenderet. Fol. CXCVI.

